A RÓMAI ANYASZENTEGYHÁZ SZOKÁSÁBÚL,

MINDEN VASÁRNAPOKRA ÉS EGY-NEHÁNY INNEPEKRE

RENDELT EVANGELIOMOKRÚL,

PREDIKÁCZIÓK,

MELLYEKET ÉLŐ NYELVÉNEK TANÍTÁSA UTÁN IRÁSBAN FOGLALT

CARDINAL

PÁZMÁNY PÉTER

ESZTERGAMI ÉRSEK.

VII. KÖTET. II. RÉSZ.

AZ 1636-IKI, VAGYIS ELSŐ KIADÁS UTÁN SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

KANYURSZKY GYÖRGY

THEOL. DOCTOR, A BUDAPESTI KIR. M. TUD.-EGYETEMEN A HITTUDOMÁNY-BÖLCSELET JOGOSITOTT, A KELETI NYELVEK NYILV. RENDES PROFESSZORA.

BUDAPEST, 1905.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

773

PÁZMÁNY PÉTER

BIBORNOK, ESZTERGOMI ÉRSEK, MAGYARORSZÁG PRIMÁSA

ÖSSZES MUNKÁI.

A

BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM

MEGBIZÁSÁBÓL

EGYBEGYÜJTI ÉS SAJTÓ ALÁ RENDEZI UGYANAZON EGYETEM

HITTUDOMÁNYI KARA.

VII. KÖTET.

PREDIKÁCZIÓK.

MÁSODIK RÉSZ.

BUDAPEST, 1905.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

A RÓMAI ANYASZENTEGYHÁZ SZOKÁSÁBÚL,

MINDEN VASÁRNAPOKRA ÉS EGY-NEHÁNY INNEPEKRE

RENDELT EVANGELIOMOKRÚL,

PREDIKÁCZIÓK,

MELLYEKET ÉLŐ NYELVÉNEK TANÍTÁSA UTÁN IRÁSBAN FOGLALT

CARDINAL

PÁZMÁNY PÉTER

ESZTERGAMI ÉRSEK.

AZ 1636-IKI, VAGYIS ELSŐ KIADÁS UTÁN SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

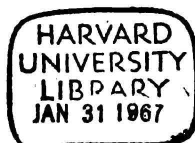
KANYURSZKY GYÖRGY

THEOL DOCTOR, A BUDAPESTI KIR. M. TUD.-EGYETEMEN A HITTUDOMÁNY-BÖLCSELET
JOGOSITOTT, A KELETI NYELVEK NYILV. RENDES PROFESSZORA.

BUDAPEST, 1905.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JAN 31 1967

EBBEN A KÖNYVBEN FOGLALT PREDIKÁCZIÓK RENDI ÉS TANUSÁGOK JEGYZÉSI.

MÁSODIK RÉSZ.

MÁSODIK RÉSZ.

HUSVÉT-UTÁN V. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus JESUSnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot irta-meg Szent János Evangelista, könyvének tizenhatodik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben monda JESUS az ő tanitványinak: Bizony bizony mondom néktek, ha mit kértek az Atyátúl én nevemben, megadgya néktek. Eddig nem kértetek semmit az én nevemben. Kérjetek, és elvészitek: hogy a ti örömetek tellyes légyen. Ezeket példákban mondottam néktek. Eljött az óra, mikor immár nem példákban szóllok néktek, hanem nyilván hirdetek néktek az Atya-felől. Azon a napon az én nevemben kértek: és nem mondom néktek, hogy én kérem az Atyát érettetek. Mert ő-maga az Atya szeret titeket, mivel ti szerettétek engem és elhittétek, hogy én az Istentül jöttem. Kijöttem az Atyátúl és a világra jöttem: ismét elhagyom a világot és az Atyához mégyek. Mondának néki az ő tanitványi: ihon most nyilván szóllasz és semmi példát nem mondasz: most tudgyuk, hogy mindeneket tudsz, és nem szükség néked, hogy valaki megkérdgyen téged. Ebből hiszük, hogy Istentül jöttél.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötű-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppületire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

Az imádságrúl.

Az megromlott és számtalan nyomoruságok-alá vettetett emberi gyarlóságnak egyéb nyavalyái-között, két közönséges fogyatkozása vagyon: egyik: az elmének késedelmes tompasága; nem-csak az isteni és mennyei dolgokban, de a maga hasznára és szükségére nézendőkben-is. Ebből következik, hogy sokan úgy járnak, mint a *Laodicæa*-béli [1] püspök; ki azt itílte, hogy jól vagyon dolga; dicsekedett, hogy semmi-nélkül nem szűkös: maga, Isten itíleti-szerént, nyavalyás, szegény, vak és mezítelen vólt. Második fogyatkozás: az elégtelenség vagy erőtlenség; mely mi-bennünk oly nagy, hogy, bár tudnók-is, mi hasznos és mi-nélkül szűkölködünk, annak megszerzésére tehetségünk nem érkezik. Azért mongya Szent Pál: [2] *Velle adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio;* hogy láttya és kivánnya a jót: de nem talál erőt magában, mellyel azt elérhesse.

A mi édes orvosunk, ki Meny-országból a végre jöve, [3] *ut mederetur contritis corde;* hogy romlott természetünket orvosolná és gyógyítaná, azzal vígasztal bennünket a mái Evangeliomban; hogy annak a két rendbéli nyavalyának orvosságát találta. Elsőben azért; fogadással köti magát, hogy tudatlanságunkat világos tanításával elvészi. Mert, ha annak-előtte homályos példákban szólott, *Jam non in proverbiis loquar;* ez-után immár, elhadgya az árnyékozó hasonlatosságokat és setét példákat; elszaggattya az Isten titkait fedező superlátot; [4] és *palam*, nyilván taníttya a mennyei titkokat: úgy, hogy, [5] *Replebitur terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes;* az isteni tudománnak bévsége, mint egy feneketlen tenger ellepi és bétőlti az egész földet. Másodszor; erőtlenségünknek orvoslására, az imádságot rendeli. És nem-csak ínt és parancsol, hanem, úgy tetczik, ugyan utánnunk jár és kér, hogy, ha miben megfogyatkozunk; ha mi-nélkül szűkölködünk, kérjük az Atyátúl, és helye lészen kérésünknek. Mert a Felséges Isten nem ollyan, mint *Assverus,* [6] kinek csak udvarába sem bocsátották, a kik szűrben és rongyos köntösben vóltak; hanem mindeneket, minden üdőben eleibe bocsát: és *audiénciát* adván, a mire szükségünk vagyon, azt nem nagy költséggel, vagy fáratsággal, hanem kéréssel és könyörgéssel megnyerhettyük ő-tőlle; mivel ugyan *assecurál* és bizonyossá tészen Christus, hogy valamit ő nevében

[1] Apoc. 3. v. 17.
[2] Rom. 7. v. 18
[3] Isai 61. v. 1.
[4] Matt. 27. v. 51.
[5] Isai. 11. v. 9.
[6] Esther 4. v. 2. & 11.

kérünk az Atyátúl, megadgya nékünk: *Ut gaudium nostrum sit plenum;* hogy minden jókkal tellyesedvén, teli örömünk és fogyatkozás-nélkül-valló elégségünk légyen.

Mivel azért Christus a mái Evangeliomban, parancsolattyával-is, de fő-képpen ígért jóknak reménségével izgat az imádkozásra: az Anyaszentegyház-is, a következendő három [1] könyörgő napokon, közönséges imádságival templomokat és úczákat szentel. Én-is, a jelen-való órában, csak az imádságrúl szóllok, És, mint-hogy kedvünk s kivánságunk akár-mire-is, akkor gerjedez, mikor annak méltóságos hasznait jól megértyük: hogy az imádságnak felségesvóltát értvén, azt nagyra böcsüllyük; abban örömest, gyakran és szorgalmatoson foglallyuk magunkat; elsőben megmagyarázom: *mely böcsülletes, hasznos és szükséges az imádkozás.* Másodszor: *módgyát és formáját mutatom, mint kel rendelnünk imádságinkat, ha azt akarjuk, hogy meghalgattassunk. Nagy és életünk minden napjaira, minden dolgaink folyásira szükséges tudományt adok előtökbe.* Kérlek, egyéb gondolkodásokat kirekesztvén elmétekből, füleiteket és szűveteket nyissátok-fel tanításomra.

[1] Rogationes.

Propositio.

I. RÉSZE.

Az írás-magyarázó doktorok azt mongyák; hogy az üdvösség nyerésére rendelt eszközökben, ollyan az imádság, mint emberben a kéz: melyrűl azt írja *Aristóteles*, hogy, *est instrumentum instrumentorum;* minden eszközök eszköze. Az ácsok, kovácsok, ötvösök és egyéb műves-emberek munkájához sok külömböző szerszámok kivántatnak, melyeket ember kézzel szokott megcsinálni. Ennekfelette; a kéz fárad és munkálkodik az egész testért: óltalmaz és takargat minden tagokat. Ha valamely részünk megsebesedik, ha megmocskosodik: a kéz béköti, gyógyíttya, mosogattya és tisztogattya. Egy szóval: semmi haszonra-való eszközt nem csinálhatni kéz-nélkül: a kéz pedig mindent megkészíthet; és nem-csak egyéb részeknek, de magának-is minden szükségét megszerezheti a kéz.

Illyen az imádság. Mert e nélkül, üdvösséges munkákat végbe nem vihetünk: ezzel minden fogyatkozásinkat megorvosolhattyuk, minden rútságinkat megtisztíthattyuk. Azért írja Arany-szájú Szent *János,* [2] hogy, ha oly embert lát, ki az imádkozás gyakorlásában nem gyönyörködik: ottan által-érti, hogy annak lelkében semmi tekélletes jóság nincsen. Ha pedig (ugy-mond) valakit látok, a ki telhetetlen az imádkozásban: künnyen elhiszem, hogy abban sok jó vagyon. Mert, [3] *Qui conservat legem, multiplicat orationem;* valaki Isten akarattyán jár, megsokasíttya imádságit. És, a mint

[2] Chrystost. lib. de Oratione.

[3] Eccli. 35. v. 1.

[1] Aug. tom. 10. lib. 50. Homil Homilia 4. initio. [2] Exod. 34. v. 29. Psal. 33. v. 6. [3] Sap. 7. v. 11.

Szent Ágoston írja, [1] *Vere novit recte vivere, qui recte novit orare;* csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni. Mert az Istennel-való gyakor beszélgetés, mely az imádság-által vagyon, megvilágosíttya az ember lelkét, [2] mint a *Moyses* orczáját: a világi hiuságokat megútáltattya: mennyei dolgok kivánságára gerjeszt: És egy szóval; [3] *Veniunt omnia bona pariter cum illa*; minden isteni áldások eggyüt-adatnak vélle.

[4] Zach. 12. v. 10. [5] Aug. Psal. 65. in fine. [6] Act. 9. v. 11.

Erre-nézve, Isten ő-maga egybe-köti az imádság és isteni kegyelem lelkét, mikor azt mongya: [4] *Effundam Spiritum gratiæ, et precum;* kiöntöm a kegyelem és imádkozás lelkét, mint-ha azt mondaná; hogy eggyüt-jár a kegyelem és imádkozás: mert az imádság csatorna, mellyen reánk szivárkoznak minden áldások. Azt írja Szent *Ágoston*; hogy [5] valakirűl Isten az imádságban-való buzgóságot el nem vészi, attúl irgalmasságát meg nem vonsza: *Quod concessurus est, si differt, non aufert. Cum videris non a te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est a te amota misericordia ejus.* Azért, más jelét nem adá Isten *Ananiás*-nak, hogy Szent *Pál*, [6] választott edény és Christus dücsősségének terjesztésére rendeltetett; hanem, hogy, *Ecce orat;* imádkozásban foglalta magát: jelentvén, hogy örök bóldogságra választott ember, a ki gyakorollya az imádkozást.

Némely Szent Atyák, hasonlíttyák az imádkozást a gyomorhoz, vagy ételhez, italhoz. Mert, miképpen, ha a gyomor megbomlik, ha étellel, itallal ember nem tápláltatik, elerőtlenedik, elszakaszkodik, meghal belé; ha pedig a gyomor helyén vagyon, megújúlnak, megvastagodnak, erejekben maradnak minden részeink: azon formán, ha a mi lelkünk imádkozással vastagodik, gyors és vídám minden üdvösséges munkákra: de ha az imádkozásban megfogyatkozunk, szárazon és erőtelenűl maradunk minden jóra.

[7] Matt. 26. v. 41. [8] Jac. 5. v. 13.

Sokan azt írják; hogy az imádság, ollyan, mint egy közönséges orvosság, mely minden lelki nyavalyát meggyógyít. Az orvosok külömböző betegségnek külömböző orvosságot rendelnek; és gyakran egy orvosság nem lévén elég, sok italokkal orvosolnak egy betegséget: de a lelki nyavalyákra-nézve, az imádság elégséges orvosság: mert minden bűnöket megtisztít: minden áldásokat megszerez: minden kísértetek-ellen győzedelmet vészen; melyre-nézve, arra tanítá Christus [7] Apostolit, hogy, ha kísértetbe nem akarnak esni, imádkozzanak. Szent *Jakab* arra ínt; hogy, [8] ha szomoruságban vagyunk, imádkozzunk: ha vígak vagyunk, Istent dícsírjük. Egy

szóval; mint a *Manná*-ban, [1] minden gyönyörüséget, minden kedves ízt találtak a sidók: úgy az imádkozásban, minden jó táláltatik. Hogy pedig mi nem érezzük ezt a csudálatos gyönyörüséget az imádkozásban, oka az, mert meg nem kóstollyuk: [2] *Gustate, et videte;* kóstollyátok és akkor érzitek ízit; mert ez oly dolog, mellyet [3] senki nem tud, hanem csak, a kinek adatik.

[1] Sap. 16. v. 20. [2] Psal. 33. v. 9. [3] Apoc. 2. v. 17.

Arany-szájú Szent *János* [4] azt írja, hogy az imádság ollyan, mint a sovány és száraz kertben a forrás: melyből, ha nem öntöztetnek, kiasznak a vetemények; újulnak pedig, zöldellenek, virágoznak és gyümölcsöznek, ha abból öntöztetnek. Elhervadnak és asznak akár-mely nagy jóságok az emberek lelkéből, ha imádsággal nem öntöztetnek. Jól tudta ezt *Dániel;* [5] és azért, mikor *Dárius* király, életvesztés-alat parancsolta vólna, hogy harmincz napig senki ne imádkozzék: inkáb választá, hogy megölessék, hogy-sem az imádkozástúl megszünnyék.

[4] Chrysostom. Tract. de Orat. [5] Dan. 6. v. 6. 10. 11. 12.

Ezek mind igazak, és efféle hasonlatosságok elégségesen mutattyák az imádságnak böcsülletes hasznait: de nékem úgy tetczik, hogy felségesb és dücsősségesb méltósága az imádságnak három dologból ismértetik:

Először abból, hogy a hívek könyörgését Isten ő-maga [6] áldozatnak, az-az, isteni tiszteletek-közöt legméltóságosb cselekedetnek nevezi. Mert a mi ajakink tulkait, [7] *Hostiam, Sacrificium laudis,* dicsiretek áldozattyának híja. És, nem e földön füstölgő áldozattyának, hanem oly áldozatnak, mellyet a mennyei [8] Angyalok arany-edényekbe szednek, Meny-országba visznek és kedves szagok illatozásával Isten széki-eleibe bocsátnak. Mivel a mennyei dolgok felségét a mi szavainkkal vóltaképpen ki nem mondhattyuk: ezekkel a mi földünki szókkal, árnyék- és példa-által, jelenti a Szent Irás az imádság drága-vóltát: melynek felszedésére mennyei angyalok jőnek: és nem cserép- vagy fa-edénybe, hanem arany temjényczőbe szedik: felszedvén, nem hadgyák a földön, hanem Isten országába viszik; mínt ám *Rafaël* [9] mondá, hogy ő vitte a *Tóbiás* imádságát Istenhez; Meny-országban-is nem egyebüvé, hanem az áldozatok tulajdon helyére, az oltárra, még pedig arany-oltárra tészik: hogy onnan, [10] *Sicut incensum in conspectu Dei,* drága-illatú szag-gyanánt, Isten székihez jusson, és az Istent, Szent Angyalival egyetemben, gyönyörködtesse. Ennél felségesb igékkel és csudálatosb hasonlatosságokkal ki nem mutathatta a Szent Lélek a hívek könyörgésének böcsülletességét.

[6] Oseæ 14. v. 3. [7] Hebr. 13. v. 15. Psal. 49. v. 14. [8] Apoc. 8. v. 3. Cap. 5. v. 8. Tob. 12. v. 12. [9] Tob. 12. v. 12. [10] Psal. 140. v. 2.

Vaj ha testi szemeiddel látnád, keresztyén ember, mint forgódnak az Angyalok körűlled, mikor könyörgesz; minémű böcsüllettel szedegetik fohászkodásidat és köny-húllatásidat; mely örömmel viszik Isten-eleibe! Vaj ha érténéd, mely kedves illat Isten-előt az aítatos könyörgés: bizonnyal hiszem, hogy annak gyakorlását minden világi jóknál fellyeb böcsüllenéd.

Tudgyátok-e miért akarta és rendelte Isten, hogy, miképpen szántás-vetés-által ád kenyeret; a műves-emberek fáratsága-után ád hajlékot: azon-képpen az ímádság-által segítcse gyarlóságunkat; gazdágítcsa szegénységünket; tellyesítcse mennyei áldomásival lelkünket? Nem azért bizony, mint-ha nem tudná szükségünket;
[1] Heb. 4. v. 13. mert az ő szemei-előt [1] nyilván vannak mindenek; sem azért, hogy kérésünkre megváltoztassa szándékát, és szűve megesvén rajtunk,
[2] Mal. 3. v. 6. megadgya a mit nem akart adni; [2] mert az Isten akarattya és tanácsa
Num. 23. v. 19. Isai 46. v. 10. semmi könyörgéssel nem változik: és annál egyebet sem ád senkinek, a mit öröktűl-fogva rendelt adni. Hogy azért, a mit Isten öröktűl-fogva nékünk rendelt, nem külömben, hanem könyörgés-által adgya: oka nem egyéb, hanem, hogy az imádság ő-magában nagy isteni tisztelet, nagy méltóságos dolog: és a ki Istent segít-
[3] Psal. 49. v. 15. ségűl híja, az tiszteli őtet: [3] *Invoca me; et honorificabis me;* mert a ki Istennek könyörög, az ő nagy hatalmát, adakozó jó-voltát, könyörűlő irgalmasságát vallya: reménségét ő-benne veti. És, miképpen tisztességének tartya Isten, mikor ő-tőlle valamit kérünk: úgy boszszúságnak és gyalázatnak itíli, ha őtet elhagyván, mástúl
[4] 4. Reg. 1. v. 6. várunk segitséget; mint [4] *Illyés*-által megjelenté *Ochozias* királynak.

Másodszor: abból ismértetik az imádság méltósága; hogy az Isten fia emberi testbe öltözvén, nem-csak maga lén mester az
[5] Matt. 6. v. 9. imádkozás formájának [5] tanitására, mivel egyéb tanítók elégtelenek vóltak arra; nem-csak czikkelyenként előnkbe adá a *Mi-Atyánk* rendiben, mint kel imádkozásunkban Istentűl kérnünk; nem csak szép intésivel és parancsolatival édesite az imádkozásra, hanem ő-mága, földön jártában, gyakor imádkozásban foglalta magát.
[6] Matt. 4. v. 1. Keresztelése-után, minek-előtte predikállani kezdene, a pusztába [6]
[7] Luc. 6. v. 12. méne, ott negyven napig bőjtöle és imádkozék. Mikor [7] tizen-két Apostolt akara választani a Tanítványok-közzűl, egész étszaka
[8] Mar. 1. v. 35. Matt. 4. v. 1. imádkozék. Menyíszer olvassuk a Szent Evangeliomban, hogy,
Luc. 5. v. 16. [8] *Abiit in desertum locum, ibique orabat;* pusztába ment és ott
[9] Luc 9. v. 28. Matt. 14. v. 23. imádkozott? Hányszor mongyák az Evangelisták, [9] *Ascendit in mon-*
Marc. 6. v. 46. *tem, ut oraret;* hogy hegyekre ment imádkozni? Vallyon nem

Szent *Lukács* szava-e az, hogy, [1] *Erat pernoctans in oratione Dei;* [1] Luc. 6. v. 12.
étszakállott az imádkozásban? Szenvedését imádságon kezdé, mikor cap. 21. v. 37. cap. 22. v. 39.
a kertben leborúla és három ízben könyörge. Életét imádságon Matt. 26. v. 39.
végezé; mert ama szókkal-eggyütt adá-ki lelkét: [2] Atyám, kezedbe [2] Luc. 23. v. 46.
ajánlom lelkemet. Mikor halottakat támasztott; mikor ördögöket
űzött; mikor betegeket gyógyított, imádsággal kezdett csuda-tételihez. [3] Ételét háladáson kezdette; étel-után, *Hymno dicto,* isteni [3] Matt. 26. v. 30.
dícsíreteket mondott. És, ha az Istennel-való beszélgetés-által,
[4] *Moyses* orczájának tekinteti fényességbe öltözék: Christus Urunk- [4] Ex. 34. v. 29.
nak-is szent színe dücsősséges fényességgel ékesitteték, [5] mikor [5] Luc. 9. v. 29.
imádkoznék a *Tábor* hegyén. Egy szóval; megtellyesitette Christus
a mit mondott: [6] *Oportet semper orare;* hogy szükség mindenkor [6] Luc. 18. v. 1.
imádkozni: és minden üdőben, szűnetlen imádkozott. Mert, noha a mi példánkra, hol a hegyekre, hol a pusztákba ment imádkozni: de, minthogy az ő lelke, megállapodott vala a jóban, semmi egyéb gondolat, vagy munka akadékot nem szerezhetett elméjében; tétova sem ragadhatta gondolattyát. Azért, egyéb dolga-között-is, szűnetlen minden üdőben imádkozott: annyira, hogy, mikor testi
érzékenségi álommal lenyomattak-is, azt mondotta: [7] *Ego dormio,* [7] Cant. 5. v. 2.
et cor meum vigilat; noha aluszom, de szívem ébren vagyon és Istenre vígyáz. Ezek pedig a Christus imádkozási sok köny-húllatásokkal, nagy fohászkodásokkal vóltak elegyítve, mint Szent
Pál írja.[8] [8] Hebr. 5. v. 7.

Mit gondoltok keresztyének; vallyon miért foglalta Christus tellyes életét imádkozásban? Talám szüksége vólt valamire; és azt magátúl meg nem szerezhetvén, mástúl kérte, mint mí? Hová
tészük tehát amaz igazságot; hogy az égen és földön [9] minden [9] Matt. 28. v. 18.
hatalom Christusnak adatott? Mindeneket maga erejével cselekedhetett Christus: de az imádkozás oly felséges isteni tisztelet, hogy, ha semmit az-által nem nyernénk-is, méltó vólna magúnkat szű-
netlen abban foglalnunk; miképpen a mennyei Szentek, [10] *Die ac* [10] Apoc. 4. v. 8.
nocte requiem non habentes; éjet-napot, fáradatlanúl isteni dícséretben töltenek. Oh ki nagy dolog ez, mellyet az Isten fia és a mennyei Szentek, szűnetlen gyakorlanak!

Harmadszor: az imádság ereje és méltósága abból tetczik-ki; hogy nem halandó és gyarló embert győz-meg, hanem Istent magát hatalmas erejével úgy hozzánk hajtya, hogy akaratunkszerént cselekeszik mindeneket. Mikor *Jákob* szarándokságából
haza tére, virratta-felé küzködni kezde vélle egy [11] angyal: és azt [11] Gen. 32. v. 24.

megragadván, addig el nem bocsátá, míg áldást nem vén tőlle.
Az áldás pedig az lén; hogy, akit eléb *Jákób*-nak, az-az, csalárd-
nak híttak, *Israël*-nek, az-az, *Prævalens Deo,* Isten-ellen győzedel-
mesnek nevezé. Magyarázván *Oseas* proféta, micsoda küzködéssel
[1] Oseæ, 12.v.4. nyert *Jákob* Isten-ellen győzedelmet, azt írja: [1] *Flevit et rogavit
eum;* hogy sirással, könyörgéssel jutott a diadalomhoz.

Ez az imádságnak felséges ereje és méltóságos hatalma, hogy
a nagyhatalmú Istent meggyőzi és megtartóztattya. Hallyad minémü
szókkal jelenti ezt ő-maga a Felséges Isten: ki, mikor ugyan elúna-
kodott vólna a sidó népnek sok tétovázó engedetlenségén, *Moyses*-
[2] Ex. 32. v. 10. nek így szólla: [2] *Dimitte me, ut irascatur furor meus, et deleam
[3] Ex. 32. v. 11. eos;* bocsás-el engem Moyses, had roncsam-el ezt a népet. [3] *Moyses
autem orabat;* Moyses pedig, ugymond a Szent Irás, imádkozik
vala. Elő-hozván Szent *Dávid* ezt a dolgot, azt mongya; hogy,
mint a szállott vár törésén szokott bérohanni az ellenség, úgy
[4] Ps. 105. v. 23. indúlt vólt Isten a sidó nép romlására: de, [4] *Stetit in confractione
in conspectu ejus;* Moyses a törésre állott; könyörgésével meg-
[5] Ex. 32 v. 14. tartóztatta Istent: [5] *Placatusque est Dominus;* és megengede az Úr
a sokaságnak.

Másutt azt olvassuk; hogy, midőn a sidóság felzendűlt
[6] Num. 16. v. 43. vólna, [6] futva szalada *Moyses Aaron*-nal-eggyüt, az Isten sáto-
[7] v. 45. rába. Megharaguvék Isten és azt mondá: [7] *Delebo eos;* elrontom
[8] Sap. 18. v. 21. őket. A Szent Irás utánna veti; hogy, [8] *Aaron proferens servitutis
Mikor Isten rontani akar valamely országot, elfogja kedves szolgait, hogy ne imádkozzanak érette. suæ scutum orationem, restitit iræ;* ragadá *Aaron* az imádság
paíssát és ellene-álla az Isten haragjának. Ezzel ismértetvén, hogy
oly país az imádság, mely az Isten kezéből bocsátott nyilakat meg-
tartóztattya; és, amint Isten ő-maga mongya, [9] *Interponit sepem:*
[10] *Opponit murum:* [11] *Tenet Deum;* aki buzgó szűvel könyörög,
Jer. 11. v. 14. c. 7. v. 16. c. 14. v. 11. gyepet, sőt kő-falt, vét Isten-eleibe és megtartóztattya az ő haragját.

A mint másut előhozzuk, sokat okoskodtak a *Darius* király
[9] Ezech. 22. v. 30. komornyiki, hogy feltalálnák, [12] micsoda erősebb a földön? De ha
[10] Ezech. 13. v. 5. ebben a tanácskozásban szóm vólna, úgy tetczik, bátorsággal azt
mondanám; hogy minden teremtett hatalmasságnál erősseb az
[11] Isai. 64. v. 7. imádság: mely Istent magát meggyőzi: felgerjedett haragját meg-
Infra, Dom. XXII. post. Pentecost. Conc. 3. enyhíti: és azt cselekeszi, hogy Isten enged embernek és az ő
akarattyán jár.

Kemény mondások vólnának ezek, ha a Szent Irásban nem
[12] 3. Esdr. 3. 4. találtatnának. De, mikor *Josue* megállatá a napot könyörgésével,
[13] Jos. 10. v. 14. azt mongya a Szent Irás: [13] *Obediente Domino voci hominis,* hogy

azért lett ez, mert az ember szavának engedett Isten, a ki:
[1]*Voluntatem timentium se faciet;* híveinek akarattyán jár, azok- [1] Ps. 144. v. 19.
nak könyörgését meghalgatván. Azért az imádság, néminémű-
képpen mindenhatóvá tészi embert az égen és földön. Mert oly
Privilegiumot adott Isten a módgyával rendelt imádságnak, hogy,
[2]*Omnia quæcumque orantes petitis, accipietis, et evenient vobis;* [2] Mar. 11. v. 24.
semmit Isten meg nem tagad néki. *Illyés* Próféta [3]imádságával [3] Jac. 5. v. 17.
az egeket bétette, hogy három esztendeig és hat hólnapig esőt Luc. 4. v. 25.
ne adnának. Viszontag, mintha az egek kulcsaival bírna, imád-
kozásával felnyitotta. *Josue,* [4]könyörgésével a nap-kereket meg- [4] Jos. 10. v. 14.
kötötte, hogy ne fordúlna. *Ezechias* király imádsága tíz órával
[5]hátráb voná a nap forgását. *Moyses* [6]imádsággal győzé *Amaleket.* [5] Isai. 38. v. 3. 8.
Jósafat [7]könyörgéssel vőn hatalmat az *Ammonitá*-kon. Vallyon [6] Exo. 17 v. 11. [7] 2. Par. 20. v.
Babyloniá-ban [8]nem kötéjé-meg a tüzet a három Szent Ifiak 21. 22.
könyörgése? Vallyon, a tenger habjait és a sebes vizek folyásit [8] Dan. 3. v. 24. 50.
nem száraztá-e ki [9]a *Moyses* és *Josue* imádsága? Vallyon, az orosz- [9] Exo. 14. v. 21.
lányok torkát nem fogá-e bé [10]a *Dániel* esedezése? Mivel gyógyúla Jos. 3. v. 16.
ki betegségéből [11]*Ezechias* király, ha nem imádsággal? mert, a bőlcs [10] Dan. 6. v. 22. c. 14. v. 40.
mondása-szerént, [12]nem pénzért, mint a testi orvosok, hanem imád- [11] Isai. 38. v. 5.
ságért orvosollya Isten a betegeket? Mi szabadítá ki [13]Szent *Pétert* [12] Eccli. 38. v. 9. [13] Act. 12. v. 5.
az erős tömlöczből, *Jónást* [14]a czet-hal gyomrából és tenger feneké- [14] Jon. 2. v. 10. 11.
ből, hanem az imádság? Az imádság tévé győzedelmessé [15]az [15] Exo. 17. v. 11.
Israël fiait *Amalek*-ellen; *Juditot* [16]*Holofernes*-ellen; *Ezechiast* [16] Jud. 4. v. 13.
[17]*Sennacherib*-ellen. Az imádság szerze [18]kedves magzatot magtalan [17] Isai. 37. v. 21. [18] 1. Reg. 1. v.
Anná-nak. Az imádság készíté [19]az Apostolokot, hogy a Szent 26.
Lelket elvennék. Egy szóval; oly ereje vagyon az imádságnak, [19] Act. 1. v. 14. et cap. 2.
hogy [20]a felhőket, sőt az egeket által-hattya: és vissza nem tér, [20] Eccli. 35. v.
hanem Istentűl megnyeri a miért bocsáttatott. Ha adós vagy Isten- 21.
nek: könyörögj és megbocsáttatik; [21]*Debitum dimisi tibi, quoniam* [21] Matt. 18. v. 32.
rogasti me. Ha szomoruságban vagy: híjd segítségűl Istent és sza-
badúlást találsz: [22]*Invoca me in die tribulationis, eruam te.* Ha [22] Ps. 49. v. 15.
tudatlan vagy: kérj bölcseséget Istentűl, és megadatik: [23]*Si quis* [23] Jac. 1. v. 5.
indiget sapientia, postulet a Deo, et dabiturei. Ha az ördögi kisér-
tetektűl tartasz: [24]*Orate, ut non intretis in tentationem;* imádkozzál [24] Matt. 26. v. 41.
és megszabadúlsz tőlle. Egy szóval: igazán írja Szent [25]*Bernárd;* [25] Bern. Serm.
hogy az isteni Felség nagy-vólta úgy felmagasztallya kedves szol- 85. in cantica.
gait, hogy *Fiunt Omnipotentes,* mindenhatók lésznek: nem-csak
azért, hogy Isten segítségével minden üdvösséges jókat cseleked-
hetnek; hanem, hogy könyörgésekkel mindent megnyerhetnek.

Tudgya jól a pokol-béli ellenség, hogy az imádság minden nyavalyáink orvossága, minden jók forrása. És miképpen *Holofernes*, [1] *Betuliá*-nak megvételét abban helyheztette, hogy a mely forrás a városba szolgált, azt elvegye: úgy az ördög, minden mesterségét és tehetségét arra fordíttya, hogy az imádkozástúl elvonnyon. Azért, mikor a harangszóval Szentegyházba hívatunk, úgy tetczik, mintha az ördögök mind oda idéztetnének; oly sok és alkalmatlan gondolatokkal ostromolnak imádságainkban: oly dolgokat jutatnak akkor eszünkbe, mellyek azon-kivűl elménkbe sem ötlenének. Ez az oka, hogy az Anyaszentegyház minden óránként-való imádsági elein, azon kéri Istent: [2] *Deus in adjutorium meum intende: Domine, ad adjuvandum me festina;* hogy késedelem-nélkűl nyújcson segítséget, mellyel győzedelmet vehessen az imádság-háborgató ellenségén.

[1] Judit. 7. v. 6.
[2] Psal. 69. v. 1.

II. RÉSZE.

Ha ennyi sok és böcsülletes méltoságit, ily kimagyarázhatatlan nagy hasznait értvén az imádságnak, még sem gerjed szívünk ennek gyakorlására: négy-lábu barmoknál oktalambak vagyunk. De abban áll a mesterség, hogy tudgyuk és ércsük módgyát ennek a foganatos imádkozásnak. Mert, a Szent *Jakab* [3] mondása-szerént, sokat kérünk Istentűl, és meg nem nyerjük, mert nem jól kérjük. *Habacuc* Próféta is, a sidók képében azon panaszolkodik; [4] hogy sokat kiáltanak, könyörögnek, de meg nem halgattatnak: mivel Isten imádságnak sem tartya, ha a kérés nem úgy bocsáttatik hozzá, mint ő kívánnya. Innen vagyon, hogy noha az Apostolok, sok ideig tanúltak vala a Christus iskolájában; sokszor sokat kértek vala tőlle: még-is, a mái Evangeliomban azt mongya nékik: *Hactenus non petistis quidquam;* hogy eddig semmit nem kértek: mert nem úgy kérték, a mint kívántatott. Ebből megtetczik, mely balgatag bizakodással vítatták a *Massalianusok*, [5] hogy a keresztség sem szükséges, csak imádkozzunk: mivel Isten ígérte, hogy valamit kérünk, megadgya. De eszekbe kellett vólna venni, hogy az illyen ígéretek oly ok-alat lettek; [6] ha azt cselekeszük, a mit Isten parancsol: ha ollyat és úgy kérünk tőlle, a mint akarattyát kinyilatkoztatta.

[3] Jac. 4. v. 3.
[4] Habac. 1. v. 2.
[5] Theodoret. li. 4. Histor. c. 10.
[6] Joan. 15. v. 7. 14.

Ha meg akarjuk tanúlni, mint kel imádkoznunk, Istenhez kel fohászkodnunk: [7] *Domine, doce nos orare. Quid oremus sicut oportet, nescimus:* Uram, tanícs minket az imádkozásra: mert nem tudgyuk a mint kívántatik, mit kel tőlled kérnünk. Miképpen a járást kisdedkorúnkban, nem egyéb oktatásból tudgyuk, hanem járásból; úgy

[7] Luc. 11. v. 1. Rom. 8. v. 26.

az imádkozást, gyakor imádkozással tanúllyuk. Mindazáltal, a lelki tanítók, sok szép oktatásokat adnak az illendő imádkozásrúl

Némellyek feljegyzik a külső dolgokat, mellyek illendő-képpen kívántatnak a könyörgéshez.

Először: azt taníttyák; hogy az imádkozásra helyt kel választani. Ez pedig, közönségesen a *templom*, mert Isten a *templomot* imádság-házának nevezi: [1]*Domus mea, domus orationis vocabitur.* Annak-okáért, nem-csak [2]*Anna* Profetissa, nem-csak [3]a *Fariseus* és *Publicanus*, nem-csak [4]a *Candaces* királyné szolgája: hanem, [5]Szent *Péter* és a töb Apostolok *templom*-ba mentek imádkozni, sőt, a kik *templom*-ba nem mehettek, [6]orczájokkal a *templom*-felé fordúltak s úgy imádkoztak. Mert az Isten, kivált-képpen való ígéretet adott arrúl, hogy az imádság-házában meghalgattya és vígasztallya híveit: [7]*Lætificabo eos in domo orationis meæ.* Ugyan-is, *templom*-ban vagyon Christus, a kegyelem-székiben, a Szent Oltáron: ot vannak az Angyalok: ot a hívek aítatossága, az Anyaszentegyház szertartása és könyörgése gerjeszti és izgattya embert a buzgóságra: és az Isten szolgainak eggyüt-való könyörgése hathatósbá és Isten-előt foganatosbá tészi az imádságot.

Másodszor: azt kivánnyák; hogy üdőt válaszszunk az imádkozáshoz; és intenek, hogy főképpen reggel, a nap első sengéjét, fordítcsuk az imádkozásra. Mert Szent *Dávid* sok helyen írja; [8]hogy megelőzte a nap felkelését könyörgésével. Isten ő-maga arra felel; [9]hogy a ki ő-hozzá reggel folyamik, megtalállya őtet: és [10]a ki reggel kél Istenéhez, mingyárt felébred ahoz az Isten. Erre-nézve, ugyan parancsollya [11]*Jeremias* mindeneknek, hogy idején kellyenek az Isten szolgálattyára. Noha a *Manna* tűzben meg nem olvadott; de mihelt [12]verő-fény érte, elfolyt. Azért a *Mannát* [13]csak reggel, nap-kelet-előt szedték: *Ut doceret prævenire diem ad orandum;* hogy ezzel, a nap-kelet-előt-való imádkozásra taníttatnánk,

Harmadszor: azt tanácsollyák; hogy, mikor imádkozni akarunk, mint szűkölködő kúldúsok; mint királytúl kegyelem-kérő vétkes rabok, alázatosságunk jeleit mutassuk testünk külső állapattyával. *Salamon* az Ó Testamentomban, [14]két térdére álván és kezét kiterjesztvén imádkozott. [15]*Daniel*-rűl és *Michæas*-rúl olvassuk, hogy térden-álva esedeztek Istennek. [16]Szent *István,* Szent *Péter* és Szent *Pál,* sőt ő maga Christus, térdre estek, úgy imádkoztak. Az Ó Testamentomban, [17]Szent *Dávid* és *Judit* aszszony; az Uj Testa-

[1] Matt. 21. v. 13.
[2] Luc. 2. v. 37.
[3] Luc. 18. v. 13.
[4] Act. 8. v. 27.
[5] Act. 3. v. 1. c. 2. v. 46. c. 5. v. 12. 25.
[6] Dan. 6. v. 10. 3. Reg. 8. v. 44.
[7] Isai. 56. v. 7. 3. Reg. 9. v. 3.
[8] Ps. 107. v. 3. Ps. 118. v. 62. 148 Ps. 87. v. 14. Ps. 5. v. 4. 5. Ps. 62. v. 1.
[9] Prov. 8. v. 17.
[10] Job. 8 v. 5. 6. Isai. 50. v. 4.
[11] Thren. 2. v. 19.
[12] Sap. 16. v. 27. 28.
[13] Exo. 16. v. 20. 21.
[14] 3. Reg. 8. v. 54. 2. Paral. 6. v. 13.
[15] Dan. 6. v. 10. Mich. 6. v. 6.
[16] Act. 7. v. 59. c. 9. v. 40. c. 20. v. 36. c. 21. v. 5. Luc. 22. v. 41.
[17] 2. Reg. 12. v. 16. Judit. 9. v. 1.

[1] Matt. 2. v. 11. mentomban, [1]a három Szent Királyok, és ő-maga Christus, arczúl
c. 26. v. 39. borúltak a földre, könyörgésekben; mint szinte a mennyei Vének-
Apoc. 5. v. 8. is. Mért, ha sokszor földreborúlunk a világi királyok-előt, noha
ezekben csak morsácskája vagyon az isteni hatalomnak: mentűl
illendőb, hogy Isten-előt földig megalázza ember magát?

Ezek mind jók és dícsíretes dolgok: de azért, nem ál ezekben
az imádságnak tekélletessége.

[2] Luc. 5. v. 16. Mert, elsőben tudgyuk; hogy [2]*Christus* sokszor hegyeken és
cap. 6. v. 12. pusztákban imádkozott; *Jákob* [3]a mezőben; [4]*Judit* és [5]Szent *Péter*,
[3] Gen. 24. v. 63.
[4] Judit, 8. v. 5. a háznak felső részében könyörgöttek: a jó lator a kereszt-fán;
[5] Act. 10. v. 9. *Dániel* az oroszlányok közöt; *Jónás*, a czet-hal gyomrában imád-
koztak; és meghallgatta Isten őket. Christus Urunk is azt taníttya,
[6] Joan. 4. v. 21. hogy [6]az imádkozás bizonyos [7]helyhez nem kapcsoltatott, sőt
[7] Matt. 6. v. 6. azt tanácsollya, hogy titkos kamarába mennyen ember és ot
[8] 1. Tim. 2. v. 8. könyörögjön. Szent *Pál* pedig azt kívánnya, hogy [8]*In omni loco*,
minden helyen imádkozzunk: az-az, mikor a műves-ember varro-
gat, vagy farag; mikor a szakács főz, vagy mosogat; mikor az
aszszony fon vagy egyéb kézi-munkát mivel, akkor-is imádkozzék:
az-az, mikor munkájához akar kezdeni, emellye szemét Istenhez,
a ki jelen vagyon; és szüvének belső indúlattyával kérjen segít-
séget attúl, a ki-nélkül semmit sem mivelhet. Munkája-között-is,
[9] Eph. 6. v. 18. gyakran azont cselekedgye. Igy, [9]*Orantes omni tempore in spiritu;*
[10] Luc. 18. v. 1. minden üdőben lélekkel imádkozik ember. Egy szóval; [10]*Semper,*
1. Thes. 5. v. 17. *sine intermissione;* minden helyen, minden üdőben, kellemetes és
Eccli. 18. v. 22. szükséges az imádkozás. És az mondatik imádkozni mindenkor, a ki
mennél gyakrabban szenvedi az emberi gyarlóság,* minden dolgai-
között Istenéhez emeli szívét, dícsírvén, hálákat adván, kérvén őtet.

[11] Gen. 24. v. 63. Az üdőt a mi illeti; *Isaák* [11]estve-felé imádkozott. Szent Dávid,
[12] Ps. 54. v. 18. [12]*Vespere, et mane, et meridie:* [13]*Septies in die;* estve, reggel,
[13] Ps. 118. v. 164. dellyest: nap-estig hétszer, könyörgött Istennek. Christus Urunk
setét étszakának csendesz idején imádkozott sokszor.

[14] Exod. 17. v. 9. Végezetre; [14]*Moyses* fen-álva; [15]*Isaák* sétálva; [16]*Ezechias*
[15] Gen. 24. v. 62. beteg ágyában; a jó lator kereszt-fán fügve imádkoztak; és meg-
[16] Isai. 38. v. 2. halgatta őket Isten.

Hogy azért imádságunk Isten-előt kedves, foganatos légyen,
úgy tetczik, fő-képpen négy dolog kívántatik hozzá.

[17] Eccli. 18. v. 23. ELŐSZÖR: a Bölcs tanácsát kövessük: [17]*Ante orationem, præ-
para animam tuam; et noli esse quasi homo qui tentat* DEUM: és

* = szenvedteti, bántja, csüggeszti az emberi gyarlóság.

az imádság-előt, úgy készítcsük lelkünket, hogy ne láttassunk imádságunkal csúfolni Istent: mint a kik Christus-előt [1] térdet hajtottak, [1] Matt. 27. v. 29.
de szájokkal pökdösték, kezekkel pofázták őtet. Ez a készület abban ál, hogy, miképpen *Moyses* [2] levetette saruját, mikor a csipke- [2] Exod. 3. v. 5.
bokorhoz akart közelgetni; miképpen az Ó Testamentom papjai [3] megmosták lábokat, mikor az Isten oltárához járúltak imádkozni: [3] Exod. 40. v. 28. 29. 30.
úgy mí, ha lelkünket halálos bűnnel mocskoltuk, abból kitisztúllyunk; és, töredelmes szűvel siratván esetünket, jobbúlásra igyekezzünk. Mert, a ki tudgya, hogy halálos bűnben vagyon, és nincs szándéka hogy abból kitisztúllyon: annak imádsága nem foganatos Isten-előt; [4] *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* És, a mint [4] Eccli. 15. v. 9.
sokszor mongya a Szent Irás; akár-menyit imádkozzunk, meg nem halgat Isten, [5] ha ragadománnyal, ártatlan vérrel és egyéb gonosz- [5] Isai. 1. v. 15. Jer. 14. v. 12.
sággal mocskosok vagyunk.

Jól értette ezt Szent *Dávid;* és azért éneklette: [6] *Iniquitatem* [6] Ps. 65. v. 18.
si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus; hogy, ha szívében gonoszságot látott, ottan tudta, hogy meg nem halgattya Isten. Mert, egy az; hogy csak arra felel Isten fogadásával, hogy, ha ő-benne maradunk (az-az, ördög tagjai nem lészünk,) megadgya, a mit kérünk: [7] *Si manseritis in me, quodcumque volueritis, petetis,* [7] Joan. 15. v. 7.
et fiet vobis. [8] *Quidquid petierimus, accipiemus: quoniam mandata* [8] 1. Joan. 3. v. 22.
ejus custodimus, et quæ sunt placita coram eo, facimus. Más az; hogy, a mint *Zachariás*-rúl olvassuk, [9] a ki Isten szavát és paran- [9] Zach. v. 7. 13.
csolattyát megveti: érdeme-szerént arra méltó, hogy Isten se adgyon helyt az ő kivánságának. Azért mondgya a Bőlcs: [10] *Qui* [10] Prov. 28. v. 9. cap. 21. v. 13.
declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis; hogy valaki elfordíttya fülét az Isten törvényétűl, annak imádsága gyülőlséges. *Jeremias* Próféta-is, okát azt adgya, miért nincs sokszor foganattya könyörgésünknek: [11] *Nos inique egimus, idcirco tu* [11] Thren. 3. v. 42.
inexorabilis es; mert vétkeinkel haragra indítottuk az Istent: és, [12] *Opposuimus nubem, ne transeat oratio;* bűneink temérdek felhőjét [12] v. 44.
közbe-vetettük, hogy égbe ne hasson könyörgésünk. Innen vagyon, hogy az Ó Törvényben erőssen parancsolta Isten; hogy, mikor a pap imádkozni akar, [13] megmosgyék: megmosódván, drága ruhákba [13] Exo. 29. v. 4. Exod. 38. v. 8.
öltözzék és tűkörbe nézve úgy ékesítcse magát, hogy mocsok ne találtassék benne. Az Új Testamentomban pedig, azt parancsolta Christus; hogy, [14] mikor imádsághoz kezdünk. mindennek meg- [14] Mar. 11. v. 25
bocsássunk, ha azt akarjuk hogy Isten megbocsásson nékünk. Mert, akkor lehetünk tellyes bizodalommal, hogy Istentűl meghal-

[1] 1. Joan. 3. v. 21. gattatunk, [1] *Si cor nostrum non reprehenderit nos;* ha semmi nem vádollya szívünket. Ugyan-is, az Ur Isten, [2] *Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet;* azoknak akarattyán jár és azok könyörgését halgattya, kik őtet félik. A kik pedig a Szentegyházban imádkoznak és onnan kimenvén részegeskednek, feslettűl élnek, csalárdsággal kereskednek: [3] *Oratio eorum fiet in peccatum;* azok imádsága haragra indíttya Istent.

[2] Ps. 144. v. 19.

[3] Ps. 108. v. 7.

Mikor azért imádsághoz akarunk kezdeni: elsőben, alázatoson vádollyuk Isten-előt háládatlanságunkat: bocsánatot kérjünk és jobbúlást igérjünk. Mert, noha, [4] *Deus peccatores non exaudit;* Isten az bűnösöket meg nem halgattya, a kik, tudniillik, bűnben-való szándékban maradnak: de, [5] *Humilium semper placet deprecatio;* a maga-megalázók és bűnökből kitérni igyekezők imádsága kedves ő-előtte. [6] *Et non exaudiet superbiam malorum;* a gonoszok kevélységét pedig, akár-mint kiálcsanak, sem halgattya. Innen vólt a régi Szentekben ama dícsíretes szokás; hogy, mikor Istentűl valamit akartak nyerni, imádságok kezdetin vallást tettek, [7] hogy ők Isten-előt csak porok és hamvak.

[4] Joan. 9. v. 31.

[5] Judit. 9. v. 16.

[6] Job. 35. v. 12.

[7] Gen. 18. v. 27. Ps. 102. v. 14. Job. 10. v. 9.

MÁSODSZOR: szükség, hogy az imádság idején, egyéb gondolatokat kirekeszszünk: és nagy figyelmetességgel, nagy isteni félelemmel, abban foglallyuk elménket, a mit kérünk nyelvünkel. Hogy azért ne láttassunk Istent csúfolni: az imádság-előt, [8] lelkünket úgy készítcsük, a mint kívántatik. És, mint *Ábrahám,* [9] áldozni indúlván, szolgáit hátra hagyá: úgy mí, ne csak a világi hiuságokat, hanem egyéb hasznos, vagy szükséges dolgokat-is, kirekeszszünk elménkből. Azt írja Szent Ágoston: [10] *Quando legis, DEUS tibi loquitur: quando oras, cum DEO loqueris. Si interpellas judicem ut te audiat; et subito cum ad eum loqueris, dimittas eum, et incipias fabulari cum amico tuo: quando te tolerat?* hogy mikor olvasunk, Isten szól nékünk: mikor imádkozunk, Istennek szóllunk. Ha azért, a ki súllyos igyében, fejedelmének vagy birájának akar könyörögni, egyéb gondokat és gondolatokat félre-tészen, tétova nem szemlél, másokhoz nem szól, hanem arra figyelmez, a mit kel mondani: nem illik, hogy egyebet gondollyunk imádságunk idején, hanem csak azt, hogy Istennel szóllunk. Christus Urunkrúl olvassuk, [11] hogy szemét felemelte az égre, mikor imádkozott: tanítván ezzel, hogy gondolatunkat, akaratunkat, kivánságinkat a földi dolgoktúl el kel szakasztani és az égbe kel fordítani elménket, mikor imádkozunk. Semmi gondolat, semmi külső érzékenség indú-

[8] Eccl. 18. v. 23.

[9] Gen. 22. v. 5.

[10] Aug. in Psal. 85. sub initium in illud: quia tu Domine suavis.

[11] Joan. 11. v. 41. cap. 17. v. 1.

lattya és mutatása, csak egy szempillantásig-is, el nem vonhatta a Christus lelkét az Isten látásátúl. De, hogy a mí fogyatkozásinkat példájával tanítaná, éjjel és pusztában szokott vala imádkozni: hogy a külső tekíntetek és nappali zörgések másra ne fordítanák gondolattyát.

Mikor azért imádságunkhoz akarunk kezdeni : eszünkbe jusson legelőször; hogy Isten-eleibe megyünk: [1] Istenünk és az ő angyali szemei reánk néznek. [2] *Cogitemus circumspectionem Dei*; meggondollyuk, hogy a mí Urunk láttya, mit mivelünk. Miképpen azért *Moyses*, noha testi szemeivel nem látta az Istent, de hitivel szemlélte, [3] mint jelen-lévőt: úgy mí, keresztyén hitünk tanitásából, meggondolván, hogy vólta-képpen jelen vagyon a mí Istenünk és reánk vigyáz; Szent *Dávid*-dal [4] azt kiálcsuk: *Semper in conspectu ejus, oratio et meditatio cordis mei;* Istennek szeme-előt imádkozom; és, mint-ha testi szemeimmel látnám jelen-létét, úgy böcsüllöm Teremtőmet. Ha az Isten tekíntetire [5] a föld megindúl; ha [6] az Angyalok meghorgadnak ő-elötte; ha [7] *Tobiás*, három órá-ig földre borúlt, mikor hallotta, hogy mennyei Angyal vólt előtte: gondold-meg keresztyén ember, mely igen kivántatik, hogy a mí Istenünk szemei-előt, nagy böcsüllettel és tisztelettel térdre essünk, sőt leborúllyunk; és, mint az éhező kúldus a gazdag-előt; mint a halálra-itílt ember, birája-előt, nagy alázatoson azt kiálcsuk: [8] *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis;* noha por és hamu vagyok, de szóllok az én Uramnak. [9] *Mendicus sum, et pauper:* Uram, én igen szegény kúldus vagyok; segícs engem. [10] *Sana me Domine, quoniam infirmus sum:* igen nyomorúlt beteg vagyok, gyógyícs-meg-engem. [11] *Ut jumentum sum apud te:* ostoba vagyok, mint a barom; oktas engem. [12] *Ego sum puer parvulus, ignorans egressum et introitum meum:* tudatlan gyermek vagyok, nem tudván, mit mivellyek. [13] *Dabis ergo servo tuo cor docile, ut possit discernere inter bonum et malum:* azért, Te adgy Uram értelmet, hogy a jót megválaszszam a gonosztúl: Te adgy erőt, hogy életemet kedved-szerént rendelhessem.

[1] 1. Cor. 4. v. 9.
[2] Eccl. 14. v. 22.
[3] Heb. 11, v. 27.
[4] Ps. 18. v. 15.
[5] Ps. 103. v. 32.
[6] Job, 9. v. 13.
[7] Tob. 12. v. 15. 22.
[8] Gen. 18. v. 27.
[9] Ps. 39. v. 18.
[10] Ps. 6. v. 3.
[11] Ps. 72. v. 22.
[12] 3. Reg. 3. v. 7.
[13] V. 9.

Annak-utánna, eszünkbe jutassuk; hogy a mí Istenünk nem a nyelvnek gyors pergésére, hanem értelmünk és szívünk buzgoságára figyelmez az imádkozásban. Jaj, ki sokan vannak, a kik, [14] *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me;* ajakokkal dícsírik Istent, de szívök távúl jár tőlle: a kik ízit nem érzik az imádságnak, mint rágás-nélkül elnyelt falatoknak! Menyin

[14] Isai. 29. v. 13.

[1] Ps. 61. v. 5. vannak, kikrűl igazán mondhattyuk Szent Dáviddal: [1] *Ore suo benedicebant, corde maledicebant;* hogy pereg ajakok, forog nyelvek, és szájokkal dícsírik Istent, de boszszontyák szívökkel, mely tellyes gonosz vágyodásokkal? Vallyon nem minnyájan mondhattyuk-e: [2] *Cor meum dereliquit me:* [3] *cogitationes meæ dissipatæ sunt;* hogy elbújdosik szívünk, eloszol gondolatunk, mikor imádkozik nyelvünk? Vallyon, nem méltán azt mondhattya-e Isten nékünk, a mit *Ádám*-nak: [4] *Ubi es Adam?* Hol vagy? hol jár eszed és gondolatod? hová jutott nyughatatlan elméd? mely távúl vagy attúl, a mihez készűltél? Imádkozni kezdettél és elméd a ládában forog; könyörögni akartál és fajtalan gondolatokba gázoltál.

[2] Ps. 39. v. 13.
[3] Job, 17. v. 11.
[4] Gen. 3. v. 9.

Mit csudállyuk tehát, hogy sokszor könyörgésünket eleibe nem bocsáttya és meg nem halgattya Isten; ha, a Szent *Pál* mondása-szerént, [5] csak nyelvünk párája és szele a mí imádságunk, de elménk üressen marad: az-az, nem imádkozunk, hanem szelet fújunk? Mert, miképpen a test, lélek-nélkül, nem ember: úgy a nyelvel-való kérés, figyelmetesség-nélkül, nem imádság. Mivel azért, [6] *Oratio, est mentis devotio: id est, conversio in Deum, per pium et humilem affectum;* az imádság elménknek Istenhez emelése, alázatos és aítatos akarattal: nyilván kitetczik, hogy, mikor elménk másut nyargal és világi dolgokba merűl, akár-mint forgassuk nyelvünket, nem imádkozunk: hanem Istent csúfollyuk és böcstelenséggel illettyük, nyelvűnkel néki szólván, szívünkel ördöggel és világgal végezvén. [7] *Væ, terram ingredienti duabus viis;* jaj azoknak, kik illyen két úton járnak.

[5] 1. Cor. 14. v. 14.
[6] Aug. tom. 3. De Spiritu et anima, cap. 50.
[7] Eccl. 2. v. 14.

Nem így, keresztyén ember, nem így cselekedgyél, ha imádságid hasznát akarod venni. Meggondold, hogy Istennel szóllasz: lelked üdvösségére nézendő dolgokrúl szóllasz; mellyeket magadtúl meg nem szerezhetsz és Istentűl sem nyerhetsz külömben, hanem imádkozással. Azért, gondolatodat Istenre fordítcsad; azokra a szókra és dolgokra figyelmez, mellyeket Istennek mondasz. És, ha az emberi gyarlóság-miat, akaratod-ellen, másra fordúl elméd: cseleked azt, a mit *Ábrahám:* [8] kinek áldozattyát, mikor a legyek esnék: * *abigebat,* elkergette, és eljárt dolgában. E mellett, fohászkodgyál Istenedhez; és kérjed, hogy, [9] *Dispersiones Israëlis congreget,* elszélledett gondolatidat szedgye-egybe. És, miképpen a régi Szentek [10] béfedték szemeket, mikor imádkoztak, hogy látásokkal tétova ne vonatnék gondolattyok: te-is távoztas minden tétova-

[8] Gen. 15. v. 11.
[9] Ps. 146. v. 2.
[10] 3. Reg. 19. v. 13. cap. 18. v. 42.

* Ellepnék.

zásra-indító dolgokat; és igyekezzél, hogy, *Sursum corda,* igazán
magasságban légyen szíved. Ha kedved-ellen, emberi gyarlóságból,
még-is imide amoda futamik gondolatod: ne törődgyél rajta; mert
Istent azzal meg nem bántod. Sőt, a mint Szent *Dávid* jelenti, az
Isten, [1]*Cognovit figmentum nostrum;* látván a mí fogyatkozásin- [1] Ps. 102. v. 14.
kat, úgy szánakodik rajtunk, mint az atya fián. A kinek gyenge-
okosságu és fél-eszű fia vagyon, nem haragszik; hanem szána-
kodik rajta, mikor láttya, hogy helyesen kezdvén szóllani, hirtelen
bolondságba üti szavát.

HARMADSZOR: kívántatik a jó könyörgéshez az álhatatosság.
Mert az igaz embernek, *Assidua,* [2]szűnetlen-való imádságát mongya [2] Jac. 5. v. 16.
Szent *Jakab* foganatosnak. Nagy bizodalommal kel az isteni [3]kegye- [3] Hebr. 4. v. 16.
lem-széki-eleibe járúlnunk: tudván, hogy a kik Istenben bíznak, meg Dan. 3. v. 40
nem szégyenűlnek. Azért, [4]a ki bizonytalan és haboz, semmit nem [4] Jac. 1. v. 6. 7.
nyér Istentűl. De azért, ha Isten az ő bőlcseségének titkos taná-
csából, hirtelen meg nem adgya, a mit kérünk: arra tanít az Isten
Fia, hogy [5]meg ne szűnnyünk, hanem annál szorgalmatosban kérjük [5] Luc. 11. v. 9.
Istent. Mert, ha az emberek sokat cselekesznek únalmas kérésekre, cap. 18. v. 3. 4.
sokkal inkáb az Isten könyörűl rajtunk, ha meg nem szűnünk az
imádkozástúl: [6]*Si moram fecerit, exspecta illum; quia veniens veniet.* [6] Habac. 2. v. 3.
Christus Urunk, nem elégedék azzal, hogy egyszer könyörge a
kertben: hanem másodszor és harmadszor-is, *Eundem* [7]*sermonem,* [7] Matt. 26. v. 44.
ugyan azon könyörgést ujítá. *Moyses,* [8]egy ütéssel nem hoza vizet [8] Num. 20.
a kő-sziklából; *Eliseus,* [9]az *Illyés* palástyával egyszer illetvén a v. 11.
Jordán vizét, két-felé nem válék: azért másodszor-is illeté és akkor [9] 4. Reg. 2. v. 14.
útat ada.

Nem azért hallasztya Isten a mit kérünk, hogy meg nem
akarná adni: hanem, hogy buzgób imádságra gerjedgyünk; hogy
az Isten ajándékát, mennél töb kérésekkel nyerjük, annál inkáb
böcsüllyük, őrizzük; hogy valamit jobbat vegyünk ő-tőlle.

Sokszor nem tudgyuk, [10]micsoda hasznos nékünk; és ollyat [10] Rom. 8. v. 26.
kérünk, a mi ártalmúnkra és veszedelműnkre vólna. Egésséget,
értéket, békeséget, tisztességet kívánunk-e? Talám azok-által örök
veszedelemre jutnánk. [11]*Male ergo usurus eo quod vult accipere,* [11] Aug. tom. 9.
Deo potius miserante non accipit. Proinde, si hoc ab ipso petitur, tractat. 73. in
unde homo lædatur exauditus; magis metuendum est, ne quod posset Joan. initio.
non dare propitius, det iratus. [12]*Propitius* DEUS, *cum male amamus,* [12] Aug. tom. 8. in Psal. 26.
negat quod amamus: iratus autem dat amanti, quod male amat: Enarrat. 2. in
azért, irgalmasság, ha nem adgya, harag, ha megengedi, a mit illud: ut inhabitem.

kívánunk, mikor láttya, hogy abból ártalmunk következik; mert
a doktor-is, hogy az egésséget helyre állassa, a beteg kivánságára
[1] Num. 11. v. 4. fülét bédugja. A sidók [1]húst kérének a pusztában; királyt kéré-
[2] 1. Reg. 8. v. 6. nek [2]*Samuel*-által: mind a két dologban kedveket tőlté Isten; de
haragjában és a sidók bűntetésére. Nem így bánik Isten azokkal,
kiken könyörűl: hanem, a mint az atya kedves fiatskájának, ha
kenyeret kér, örömest ád; de ha kést kér, megkoczantja körmét;
és hogy magát meg ne sércse, kést nem ád kezébe. Mit mivele
[3] Gen. 42. v. 7. *Jósef*, az ő attyafiaival? Búzát kérének tőlle: ő pedig, [3]*durius loquebatur;* dérrel, dúrral, keménységgel felele; mindazáltal nem csak
[4] v. 25. azt a mit kértek, hanem annál [4]többet ada nékik: mert a búzás
sákokba tette a búza árrát-is. Ved eszedbe, mint bánék Isten Szent
[5] 2. Cor. 12. v. 8. *Pál*-lal. Háromszor könyörge Szent *Pál*, [5]és nagy buzgósággal
könyörge, hogy testének esztenezésitűl megmenekednék. Meghalgatá
Isten könyörgését: de nem azt adá, a mit kére, hanem annál jobbat:
hogy az én hatalmas jó-vóltom és a te igaz tekélletességed inkáb
megtessék (ugy-mond,) elégséges malasztot adok, mellyel meg-
győzzed ezt az esztenezést.

Negyedszer, és utólszor: az üdvösséges imádkozáshoz szük-
[6] Joan. 16. v. 23. séges; hogy valamit kérünk, [6]Christus nevében kérjük. Sok-képpen
és mind igazán magyarázzák a Szent Doktorok, mi légyen a Christus
nevében kérni. Először: azt mongyák; hogy, mint-ha Christus
követi vólnának, ő képében és ő nevével kel az Atyátúl kérnünk,
[7] Gen. 50. v. 15. 16. a mit meg akarunk nyerni: miképpen olvassuk, [7]hogy *Jákob* nevével
kérének *Jósef*-tűl bocsánatot az ő báttyai. Ugyan-is, nem mí, hanem
[8] Rom. 8. v. 26. [8]*Spiritus postulat pro nobis;* a Christus lelke imádkozik mí-bennünk,
[9] v. 15. [9]mikor Istent Atyánknak kiáltyuk. Innen vagyon, hogy Isten a
hívek könyörgését, nem úgy böcsülli, mint magok szavát, hanem,
a mint illik azt böcsülleni, a kinek követségét viselik. Másodszor:
Szent *Ágoston* írja, hogy csak azt kérjük az Üdvözítő nevében,
[10] Aug. tom. 9. Tract. 102. in Joannem. a mi üdvösségre viszen: [10]*Quidquid aliud petitur, nihil petitur: non quia nulla omnino res est, sed quia in tantæ rei comparatione, quidquid aliud concupiscitur, nihil est;* valamit ezen-kivűl kérünk,
semmi ehez-képest: azért, semmit kér, a ki mást kér. Az igaz
könyörgés tehát nem a test indúlatiból és kivánságiból származik,
hanem az Üdvözítőnek üdvösségre vezérlő izgatásából; és oly
[11] 3. Reg. 15. v. 4. Exod. 32. v. 13. Deut. 9. v. 27. Dan. 3. v. 35. dolgokra terjed, mellyek üdvösségünkre szolgálnak. Harmadszor:
azt kérjük igazán Christus nevében, a mit Christusért és az ő
érdeme nagy-vóltáért kérünk. Az Ó Testamentomban, [11]*Dávid*-ért,

Ábrahám-ért és a töb régi Szent Atyákért, olvassuk, hogy Isten jót cselekedett maradékokkal: és a kik aítatoson imádkoztak, gyakran emlekeztették Istent *Ábrahám*-ra, *Isaák*-ra, *Jákob*-ra. Mintha azt mondották vólna: Uram, a te kedves szolgád *Ábrahám* maradéki vagyunk: azért, ha a mi gonoszságunk haragra indít téged, Atyánk hívsége indítcson kegyelemre. Méltatlanok vagyunk, hogy meghalgas: de fordítcsad kegyes szemeidet a mí eleinkre; és azoknak tekélletes szolgálattyáért, mutasd mí-hozzánk-is kegyelmességedet. Az Uj Testamentomban az Anyaszentegyház minden imádságit Christuson végezi: ő-érette, ő-általa kér mennyei áldásokat. A mí részünkrűl semmit egyebet nem említ, hanem gyarlóságot és fogyatkozást: csak Christust veti okúl, hogy megengedgyen nékünk és megálgyon minket az Atya. Azért, minden imádságit azon végezi az Anyaszentegyház: *Per Christum Dominum nostrum;* a mí Urunk Jésus Christus-által. Mint-ha azt mondaná: Ur Isten, valamit kérünk, nem a mí érdemünkért, hanem Christusért, és Christus-általa, enged nékünk. Ha *Ábrahám*-nak, *Isaák*-nak, *Dávid*-nak hivségeért, sok jókkal látogattad szolgaidat: ne nézd a mí érdemetlen-vóltunkat: [1]*Respice in faciem Christi tui;* tekíncs a Christus Jésus-ra: [2]*Per ipsum offerimus Hostiam laudis, fructum labiorum;* Ő-általa kűlgyük elődbe könyörgésünket: az ő érdeméből várjuk kegyelmességedet, mert tudgyuk, hogy [3]nem adatott más név az Ég-alat, mely-által üdvösséget nyerhessünk.

[1] Psal. 83. v. 10.
[2] Hebr. 13. v. 15.
[3] Acto. 4. v. 12.

Meghallátok keresztyének, mely böcsülletes, szükséges, üdvösséges az imádkozás. Megtanúlátok, mint kel imádságtokat rendelni, ha azt akarjátok, hogy Isten-előt foganatos légyen. Nagy szükségünk vagyon az imádságra: mert annyi veszedelmek-, annyi esetek-alá vagyunk vettetve, menyi hajunk szála nincsen: számtalan az ellenség körűllünk, mely mindenkor taszigál a gonoszra és szent igyekezetünknek csalárd lábot vét, hogy megkedvetlenítcsen és megejcsen. Egyéb óltalmunk és segétségünk, az irígy ördögnek nyughatatlansági-ellen, nincsen az Istennél. Egyéb mód nem adatott, mellyel Isten segitségét nyerhessük, hanem az imádság: [4]*Hoc solum habemus residui.* A mí kegyelmes Istenünk pedig, oly irgalmas, hogy nem egy hétben egyszer, hanem minden üdőben, minden órában *audienciát* ád és eleibe bocsáttya könyörgésünket.

[4] 2. Par. 20. v. 12.

Az emberek, akár-mely nagy-értékűk légyenek-is, annyiban megfogyatkoznak, a menyit másnak adnak: és annál keveseb marad

magoknak, mennél többet adnak egyebeknek. Innen vagyon, hogy kedvetlenek azokhoz, kik gyakran és sokat kérnek. De a nagy Isten, soha meg nem únatkozik a sok kérőkön: mivel az ő gazdagsága végetlen és el nem fogyhat: a mit másnak ád, attúl magát meg nem fosztya. Határozatlan irgalmassága-is: azért, [1]*Dat omnibus affluenter, et non improperat*; mindeneknek bévségesen ád és senkit nem pírongat kérékenségekért; sőt, kér minket, hogy kérjűnk valamit tőlle. Bóldog Isten! mit mivelnének a világ kúldusi, ha utánnok járnának a világ gazdagi; és azon szorgalmaztatnák, hogy kérjenek valamit és megadatik? Vallyon, nem járnának-e mindenkor a gazdagok-után? nem esedeznének-e éjjel nappal? Sokszor üressen bocsáttyuk a szegényeket; sokszor kedvetlen tekíntettel, vagy kemény szókkal szomoríttyuk őket, még-is utánnunk futnak. Nékünk oly bév-kezű Urunk vagyon, hogy miképpen az ő Fia tellyességgel minden Vérét váltságunkért adta: úgy ő-maga, minden kincsét nékünk ígérte, csak kérjük tőlle. Szükségünk-is töbre és nagyobra vagyon, hogy-sem a világi kúldúsoknak: mindazonáltal restek és késedelmesek vagyunk a kérésre.

[1] Jac. 1. v. 5.

Nem így, atyámfiai, nem így cselekedgyünk ennek-utánna. Látod-e, mely alázatoson kér téged a szegény; mely nagy tűréssel várakozik, vagy kapud-előt, vagy a szentegyház ajtaja-előt? Látod-e mint fút oda, a hol pénzt osztogatnak? Azt mivellyük mí-is. Ihon az egész világon, a keresztyénség ezekben a szent *Rogaciók*-ban egybe-fút és Isten-eleibe bocsáttya könyörgését. Kapcsollyuk-egybe könyörgésünket az egész keresztyénség imádkozásával; kiálcsuk azt Istenünknek: [2]*Cum quibus, et nostras voces ut admitti jubeas, deprecamur*; Uram, a te sok igaz szolgaid könyörgésével-eggyűt, sőt a te Szent Fiad könyörgésinek eggyességében, bocsásd az én sovány imádságomat-is színed-eleibe: és segícs reá, hogy e földönéltemben, az imádkozást gyakorollyam, mellyet az örök bóldogságban szűnetlen és fáradhatatlan kel mivelnem. Amen.

[2] Præf Missæ.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

Az esküvésrűl és hit-szegésrűl.

Az igaz Mester a Christus JESUS, tanítványi szüvében akarván óltani és foganatoson gyökereztetni tanitását, nem-csak élő nyelve szóllásával hirdette, a mit kívánt tőllök, hanem ugyan-azont, maga-viselésének és erkőlcsének példajával erőssítette. Annak-okáért, el akarván fogni a keresztyéneket az esküvéstűl, parancsolattal kötelezett minden embert, hogy szükség- és kételenség-kivűl, maga kínnyén,* senki ne esküdgyék.

Az Ó Törvényben, nem-csak azt parancsolta Isten, [1] *Non perjurabis in nomine meo;* hogy a hit-szegést és hamis esküvést távoztassuk: hanem azt-is, hogy [2] haszontalan és heába-való dolgokban, az Isten nevét bizonyságúl ne híjuk. És, mivel a sidók azt itílték; hogy [3] *Qui jurat per templum, nihil est;* a ki Isten templomára, vagy oltárára esküszik, semmi: Christus Urunk, nem-csak tilalmazta, hogy Isten nevére ne esküdgyünk, hanem egyéb formán- és módon-való esküvéstűl-is el akarván fogni, azt hadta, [4] hogy semmi formán ne esküdgyünk: se égre; mely Istennek kivált-képpen-való királyi-széke, melyben mutattya dücsősségét választottinak: se főldre; mely Isten lábainak széki; az-az, Isten hatalma-alat, legalsób helyt-foglaló teremtett-állat: se *Jerusalem*-re; mely Isten szolgálattyára rendelt váras: se magunk fejére; mert azt nem mí teremtettük és egy hajunk szálát sem tehettyük fejérré, vagy feketévé. Mivel azért, [5] *Qui jurat in altari, in templo, in cælo, jurat in eo qui habitat in illis;* valaki az oltárra, templomra, égre, vagy maga fejére esküszik, az élő Istenre esküszik, ki az égben és templomban lakik: azt akarta Christus, hogy az illyen formán-való esküvést-is távoztassuk. Mert az emberek szokása- és közönséges értelme-szerént, csalatkozhatatlan igaz tanúra szoktunk esküdni. Tehát, mikor az esküvésben teremtett-állatot említünk, nem magát, hanem a benne-uralkodó Istent, támasztyuk bizonyságúl.

[1] Lev. 19. v. 12.
[2] Ex. 20. v. 7. Deut. 5. v. 11.
[3] Matt. 23. v. 16. 18.
[4] Matt. 5. v. 34.
[5] Matt. 23. v. 20.

Erre-nézve parancsollya Christus, hogy akaratunk- és kedvünk-szerént, a mí szónk az légyen: [6] úgy; nem úgy: mert a mi ennél töb, *a malo est,* gonoszból vagyon. Nem azért, hogy az igaz és szükséges esküvés magában gonosz vólna: hanem azért, hogy

[6] Matt. 5. v. 37.

* Kényén, kénye-kedvére.

gonosz gyökérből származik: tudni-illik, vagy az esküvő ember fogyatkozásából, mellyért nem érdemli, hogy esküvés-nélkül hiteles légyen mondása: vagy annak gyanuságából, a ki nem akar hinni esküvés-nélkül, mikor igaz okai vannak a hitelre: vagy gonosz szokásból, mely a haszontalan esküvésre viszen.

Nem-csak parancsolattal, hanem példával-is, el akarván fogni Christus az esküvéstűl, az Evangeliom historiajában nem olvassuk, hogy tellyes élete folyásában, esküvő szót mondott vólna. Sőt abból bizonyosok lehetünk, hogy soha sem eskütt: mert, ha valamikor, akkor illett vólna esküvéssel bizonyítani szavát, mikor a mennyei tanításokat és üdvösségünk nyerésére szükséges igazságokat hitelessé akarta tenni. Akkor pedig, esküvéssel nem állatta tanitását, hanem erősseb bizonyítása az vólt: *Amen dico:* bizony
Vide Toletum, mondom. És mikor igen vastagította szavának igazságát, kétsze-
Joan. 3. Ann. 4. Et Cornelium. rezte az *Ament,* mint a mái Evangeliomban; és azt mondotta:
1. Cor. 14. v. 16. *Amen amen dico vobis;* bizony bizony mondom néktek.
2. Cor. 1. v. 20. Ez a szó *Amen,* a Szent Irásban, néha tekélletes igaz-mondást
[1] Isai. 65. v. 16. jegyez. Illyen értelemmel nevezi a Szent Irás [1]Istent és [2]az ő
Apoc. 3. v. 14. 2. Cor. 1. v. 20. gondolatit, *Amen*nek; az-az, igazságnak. Néha csak erőssíti és jóvá-
[2] Isai. c. 25. v. 1. hadgya, a mit mondanak; és azt jegyzi, hogy úgy vagyon, úgy légyen, a mit mondanak. Illyen értelemben kiálta sokszor *Ament* az
[3] Deut. 27. v. Isten népe, mikor a törvény-rontókra [3]átkot mondának a *Leviták.*
15. et seqq. Similiter, Num. 5. Az egyházi könyörgések-után-is, illyen értelemmel mondunk *Ament.*
v. 22. Végezetre, az *Amen,* néha azt jegyzi, hogy, *Certe, Vere,* bizonyoson, igazság-szerént, úgy vagyon, a mit mondunk. Ebben az értelemben mondotta Christus ezt a szót; és hitezéssel nem erőssítette, a legmélységesb és üdvösségünkre szükségesb dolgokat-is.

Hogy azért, a mí Üdvözítőnk tanítását és példaját követvén, távoztassuk az esküvésnek veszedelmes gyakorlását; és ne csak szokásúl ne vegyük, de minden igyekezetünkel kerűllyük, hogy
Propositio. szavaink-közibe esküvést ne elegyítcsünk, hanem tekélletes igazmondóságunk esküvés-nélkül hiteles légyen: rövideden megmagyarázom, először; ***mikor és mint szabad az esküvés.*** Másodszor; ***mely veszedelmes gonoszság a hamis hitezés.*** Kérlek, legyetek figyelmetesek.

Mikor a szükség és, vagy a kösség, vagy a magunk és felebarátunk haszna kívánnya az esküvést, nem-csak vétek-nélkül esküdhetünk; de, mikor az ártatlanok óltalmára, vagy az igazság ismeretire, hites tanú-bizonyságunk kívántatik, kötelesek vagyunk

az esküvésre. Mikor pedig isteni tiszteletből és igazság szeretetből származik az esküvés, *Est virtus religionis,* Isten tiszteleti-közöt méltoságos jóság és szent cselekedet. Mert az esküvés nem egyéb, hanem Istennek tanú-bizonyságúl hívása, mellyel mondásunk, vagy ígéretünk bizonyos-vóltát erőssíttyük, az igazság-túdó és szerető Isten méltoságával. Ez pedig nem egyéb, hanem vallás-tétel, hogy az Isten bőlcsesége tud és lát mindeneket: azért meg nem csalathatik. Igaz-mondósága senkit meg nem csalhat: igaz-bírosága, bűntetés-nélkül nem hadgya azokat, kik az ő Nevét heában vészik.

Az esküvéssel azért, nem-csak ismérjük és vallyuk az [1] Isten- [1] Deus jurat.
nek végetlen bőlcseségét és igazságát: hanem ezekre-nézve, tisz- Hebr. 6. v. 17. Gen. 22. v. 16.
tellyük őtet, mint legböcsűlletesb és méltóságosb tanút, mellyel Deut. 32. v. 40.
bizonyítunk. Kire-nézve, nem, hogy tíltaná Isten az esküvést, de
sőt parancsollya; hogy, [2] *Per nomen ejus jurabis;* mikor esküdnünk [2] Deut. 6. v. 13.
kel, az ő Nevére esküdgyünk, nem a bálványokra. És, a mint Szent cap. 10. v. 20. Isai. 65. v. 16.
Dávid írja [3] *Laudabuntur qui jurant in eo;* dícsíretet érdemelnek, [3] Ps. 62. v. 12.
a kik illendő módon esküsznek Istenre.

Az apostoli példák-is azt mutattyák, hogy a módgyával-való esküvés nem tilalmas. Mert Szent *Pál,* a *Róma*-béliekhez írván,
azt mongya: [4] *Testis mihi est Deus;* hogy, Isten bizonysága, mely [4] Rom. 1. v. 9.
szorgalmatos imádkozásokkal esedezik érettek. A *Corintus*-bélieknek cap. 9. v. 1.
így szól: [5] *Testem Deum invoco in animam meam;* bizonyságúl [5] 2. Cor. 1. v. 23.
hívom Istent az én lelkemre. Másut azt mongya: [6] *Testis est mihi* cap. 12. v. 2.
Deus: [7] *Testor coram Deo, et Christo Jesu, et electis Angelis:* [8] *Deus* [6] Philip. 1. v. 8. [7] 1. Tim. 5. v. 21.
testis est: [9] *Ecce coram Deo quia non mentior;* hogy Istent és az [8] 1. Thes. 2. v. 5. 10.
ő szent Angyalit híja bizonyságúl. Szent *János,* Titkos-látásában, [9] Gal. 1. v. 20.
az Angyalrúl mongya; hogy [10] *Juravit per Viventem in sæcula;* [10] Apoc. 10. v. 6.
az örök-életü Istenre esküdött.

Azt-is előnkbe adgya a Szent Irás, mikor és miért kel esküdni:
[11] *Omnis controversiæ hominum, finis ad confirmationem, est juramentum.* Mert, mikor törvényben, bíro-előt, egyéb mód nincs az [11] Heb. 6 v. 16. Ex. 22. v. 11.
igaz ismerésére; vagy, mikor szükséges nagy dologban más-képpen hitelt nem szerezhetünk mondásunknak: akkor, mint utolsó orvossággal, esküvéssel élünk és Istent híjuk bizonyságúl az igazság-mellé.

Mikor azért tíltya Christus, hogy, [12] *Omnino non juremus;* [12] Matt. 5. v. 33.
semmi formán ne esküdgyünk: nem tíltya az esküvést általlyában: csak azt akarja; hogy kedvünk- és akaratunk-szerént, szükség- és kételenség-kivűl, ne esküdgyünk; csak azt parancsollya;

hogy, a mennyire rajtunk ál, soha ne esküdgyünk. És, a mint Szent *Jakab* szól; [1]*Nolite jurare;* ne akarjunk esküdni: az-az, nem akaratból, hanem szükségből és kételenségből légyen az esküvés. Eképpen írja Szent *Ágoston*, hogy ő esküszik; [2]*Ex quo Deo servire cœpimus, et quantum malum sit in perjurio, vidimus: consuetudinem jurandi, timore frenavimus. Quantum ad me pertinet, juro, magna necessitate compulsus. Cum videro non mihi credi nisi faciam; et ei, qui mihi non credit, non expedire quod non credit: cum magno timore dico: coram* Deo*: aut, testis est Deus. Et hoc a malo est; non a malo jurantis, sed a malo non credentis;* nagy félelemmel és rettegéssel, mikor külömben nem hisznek néki.

[1] Jac. 5. v. 12.

[2] Aug. tom. 10. Sermo. 28. de verbis Apostol. ultra medium.

Noha azért a módgyával-való esküvés szabad és isteni szolgálat: de nem oly cselekedet, mellyet kívánnunk és magunk kedvéből gyakorlanunk kellyen: hanem, tehetségünk-szerént távoztatni tartozunk, két fontos okból:

Első ok: mert az esküvés csak azért szükséges, hogy hitnélkül nem hisznek egymásnak az emberek. Ez pedig a nem-hitel, abból származik, hogy az emberek nem csak hazugok és gyakran hamissat mondanak; hanem gyanúsok és nem künnyen hiszik az igazat. Holot azért nem egyébre-való az esküvés, hanem, hogy hazugságtúl elfogja és gyanuságtúl megtartóztassa az embereket: ennek a két betegségnek orvoslása az esküvés. Csak úgy kel tehát élni az esküvéssel, ugy-mond Szent *Tamás,*[3] mint az orvossággal és ér-vágással: *juramentum, est sicut medicina, quæ non semper accipitur, sed in necessitate.* Kerűllyük és távoztattyuk minnyájan az orvosságokat és csak a szükségben élünk véllek: úgy az esküvéssel, akkor kel orvosság-gyanánt élnünk, mikor egyéb nem lehet benne. De nem kel ezt kivánnunk: sőt szükség-kivűl, távoztatnunk kel; és azt kivánnunk, hogy soha ne esküdgyünk: mert bizonyos, a mit Arany-száju Szent *János*[4] írva hagyott; hogy senki nem hiszi szavát annak, a ki gyakran és szükség-nélkül esküszik.

[3] Ita S. Thomas, opusculo 4. in Exposit. 2. Præcepti Decalogi.

[4] Chrysostom. Homil. 26. ad populum. in fine.

Másik ok: mert sok és nagy veszedelmek vannak az esküvésben. Mely künyű feledékenségünk- vagy gondolatlanságunk-miat megcsalatnunk? Mely félelmes, hogy minden szükséges körűl-álló dolgok, helyén ne légyenek és a dolog vóltánál valamit külömben ne mongyunk? [5]*Vir multum jurans, impletur iniquitate; et non discedet a domo illius plaga;* valaki gyakorta esküszik, azt mongya a Szent Lélek, hogy teli bűnnel; és Isten ostora ki nem szakad házából. Minek-okáért, aki okos, *Jurationi non assuescit: multi enim casus*

Vide Chrysost. Homil. 15. ad pop. Antioch.

[5] Eccl. 23. v. 12.

v. 9.

in illa; esküvéshez nem szoktattya nyelvét: mert sok esetek vannak az esküvésben. Egy szóval: *Omnis jurans, in toto non purgabitur;* valaki gyakran esküszik, mindenestűl tisztán nem marad. Erre nézett Szent *Jakab,* [1]mikor azt parancsollya; hogy, *Ante omnia, nolite jurare;* mindenek-fölöt és minden egyéb dolgok-előt, távoztassuk az esküvést. Nem mongya, [2]*Ante omnia, nolite pejerare;* hogy hamissan ne esküdgyünk: hanem, hogy egyéb keresztyéni vigyázások-közöt, szorgalmatosban távoztassuk az esküvést: [3]*Ut non sub judicio decidatis;* hogy az Isten itíletivel ne súllosíttassunk; és az esküvéssel, hamis hitezésbe ne essünk. Mert, igazán írja Szent *Ágoston;* hogy, [4]*Jurandi consuetudine, in perjurium sæpe caditur: semper perjurio propinquatur. Itaque tutius est nunquam jurare, quantum ad nos attinet: non quia peccatum est verum jurare, sed quia gravissimum peccatum est falsum jurare; quo citius cadit, qui consuevit jurare;* közel jár a hamis esküvéshez és gyakran abba esik, a ki gyakran esküszik: mivel, a Bőlcs szavaként, csaknem lehetetlen, hogy, a ki gyakorta esküszik, veszedelem-nélkül maradgyon és sokszor hamissan ne esküdgyék. [5]*Voluit te DEUS non jurare, ne perjures;* azért tíltotta Isten az esküvést, hogy elkerűllyük a hamis-esküvést.

[1] Jac. 5. v. 12.

[2] Vide Aug. Serm. 28. de verbis Apostoli post medium.

[3] Jac. 5. v. 12.

[4] Aug. epi. 89. ad Hilar. in fine.

[5] Ambr. Psal. 118. Octonario 14. in illud iuravi et statui.

Innen vagyon, hogy a keresztyének-közöt a szent emberek nem esküdtek. *Nazianzenus* írja magárúl; [6]hogy keresztelése-után, soha nem esküt. Szent *Basilius* [7]illyen *regulát* ír a szerzetesek-eleibe: *Jusjurandum de fratrum conventu prorsus expellatur;* az esküvés tellyességgel kirekesztessék az atyafiak gyölekezetiből. Mert azt írja *Jeronimus;* hogy az egyházi embernek oly igazmondónak kel lenni, *Ut quidquid dixerit, juratum putet;* hogy úgy ejcse minden szavát, mint-ha arra, a mit mond, megeskütt vólna. Sidó *Jósef* [8]a keresztyénség sengéjérűl, az *essenusok* neve-alat emlekezvén, azt mongya; hogy minden szavokat úgy megállották, mint-ha esküvéssel fogadták vólna: de soha nem esküdtek. Mert, *Mendacii condemnatum arbitrantur, cui sine DEO non creditur;* hazugnak tartották, a kinek Isten-nélkül nem hisznek, mivel csak annak kel megesküdni, kinek szava egyéb-képpen nem hiteles.

[6] Greg. Nazian. in carmin de sua vita.

[7] Basil. in Instit. monasticis. in fine.

[8] Joseph. li. 2. de bello. c. 7.

Mit mongyak a pogányokrúl? *Herculest* azzal dícsíri *Plutarchus,* [9]hogy tellyes életében egyszernél többször nem eskütt: akkor-is szükség kénszerítette. A római [10]*Flamen Dialis* fő-papot és *Vestales* szűzeket, nem vólt szabad esküdtetni: nem-csak azért, [11]*Quia jusjurandum perjurio est affine,* hogy az esküvés szomszédgya a

[9] Plutar. Problem. roman. num. 27.

[10] Gell. lib. 10. c. 15.

[11] Plutarc. qu. 44. Roman.

hit-szegésnek: hanem azért-is, mert, *Juramentum homini libero, pro tormento est:* miképpen az alacsony emberektűl kínnal vészik-ki az igazat: úgy a nagy rendekben kínozás az esküdtetés. [1] Alamisnás Szent *János*-rúl és Arany-szájú Szent *János*-rúl olvassuk; hogy soha nem esküttek. Szent [2] *Basilius*, égig magasztallya *Clinias*-nevü filósofust: ki, mikor igaz esküvéssel megmentheti vala magát az adósságtúl, inkáb fizete három-ezer *Talentomot,* hogy-sem igazán megesküdnék.

[1] Leontius, in Vita.

[2] Basil. li. De legendis libris gentilium.

Mikor egyéb nem lehet, hanem meg kel esküdnünk, módgyát és formáját adta Isten, mint légyen az esküvés: nem csak mikor azért feddette a sidókat, hogy, [3] *Jurant non in veritate, neque in justitia;* hamissan és nem igazán esküsznek: hanem, mikor világoson parancsolta, [4] *Jurabitis, vivit Dominus; in veritate, et in judicio, et in justitia;* hogy mikor esküszünk, azt mongyuk: [5] Él az Úr. Ezt pedig, bizonyos valósággal, *in veritate;* okos ítílettel, *in judicio;* bűn-nélkül-való igazsággal, *in justitia,* cselekedgyük. Mert, [6] *judicio caret juramentum incautum; veritate juramentum mendax; justitia, juramentum iniquum;* itílet-nélkül vagyon a gondolatlan esküvés; bizonyság-nélkül a hazug esküvés; igazság-nélkül a gonosz dologrúl-való hitczés. Ezzel a parancsolattal, előnkbe adta Isten, valami kívántatik az Isten tiszteletire rendelt esküvéshez.

[3] Isai. 48. v. 1.

[4] Jer. 4. v. 2.

[5] Ita juratur, Judic. 8. v. 19. Rut. 3. v. 13. 1. Reg. 20. v. 3. c. 25. v. 26. c. 26. v. 10. 16.

[6] S. Thom. 2. 2. qu. 89. art. 3.

Elsőben azért, *Jurabis in veritate;* hogy bűn-nélkül esküdgyünk, kívántatik, hogy hazugság-nélkül, bizonyos dologrúl légyen a hitezés. Mert a ki, vagy tudva hamissat; vagy bizonytalan és kétséges dolgot erőssít hitivel; vagy csalárdúl és szavainak közönséges szokással ellenkező értelmével esküszik: hit-szegő és hamis-esküvő. Valaki azért hittel bizonyíttya, hogy úgy vagyon, noha arrúl bizonyost nem túd: hazug, és hit-szegő; mert a mit nem túd, ha igaz-e vagy hamis, azt erőssíti.

A ki valamit esküvéssel ígér: szükség, hogy mikor ígéretet tészen, akarattya légyen akkor, hogy megtellyesíti, a mit ígér. Mert hamisság és hazugság, esküvéssel jelenteni, hogy azt cselekeszi, a mit nem akar cselekedni. Kívántatik az-is; hogy, a mit ember hittel ígér és fogad, megadgya és bétellyesítcse. [7] Nem szabad pedig annak, a ki esküszik, akarattya-és kedve-szerént, új és szokatlan értelmet adni a szóknak mellyekkel esküszik: mert ha ez szabad vólna, semmi igazság nem maradna az emberi társaságban. Azért esküvésünkben, a szóknak közönségesen bévett értelmével kel szóllani. Értették ezt a pogányok és gyalázatosnak

[7] S. Thom. 2. 2. qu. 89. art. 7. Cajetan. ibi.

tartották, a ki esküvésében szóval jádzott. *Annibal*-nak megesküvének némely *római* rabok, hogy sarczokat megkűldik, vagy magok viszsza-mennek. Kimenvén a táborból, viszsza-térének, mint-ha valamit elfelejttek vólna és ismét elmenének. Az-után, nem akartak *Annibal*-hoz menni; állatván, hogy hiteknek eleget tettek, mert egyszer viszsza-mentek. Mikor ezt a *római* tanács megértette vólna, [1]azt itílé; hogy a hitezésben nem szabad játczani: és a kiket feltaláltathata, kötözve kűldé *Annibal*-hoz: a többirűl, azt írja *Gellius,* [2]hogy iszonyú gyalázattal bújdostak; és látván, hogy senki nem akar véllek társalkodni, megölték magokat. Azt-is rút gyalázattal említik a régiek; [3]hogy a *Tracia* lakosi a *Beotiusok*-kal; [4]*Cleómenes* az *Argivusok*-kal, frígyet vetvén, mind a *Traciák,* mind *Cleómenes,* éjjel az ellenségre ütöttek: azzal mentegetvén magokat, hogy ennyi napra, nem éjre szerzettek frígyet.

[1] Livi, Decad. 3. l. 2.
[2] Gell. l. 3. c. 18.
[3] Strabo, l. 9. Geogr.
[4] Plutarch in Apophtegm. Laconic.

Nem szabad efféle csalárdsággal élni az esküvésben, hanem igyenesen és világoson kel szóllani. Ha törvénytelen, erő-hatalommal kénszerít valamely hamis ember az esküvésre; és a mely szókkal esküszünk, azoknak töb értelme lehet: akkor bezzeg, a szóknak külömböző értelme-közzűl, választhat az ártatlan; és ollyan értelemmel szólhat, mely alkalmatosb a maga és egyéb ártatlanok mentségére.

Exempla vide li. 15. Kalauz, c. 2. q. 2. in fin.

Másodszor: *Jurabis in justitia;* az esküvéshez kívántatik, hogy, ne légyen Isten akarattyával- és keresztyéni jámborsággal ellenkező dologrúl: hanem jó és Isten-előt oly kedves dologrúl, mely embert bűnre ne kötelezze. Azért, csak arrúl szabad esküvéssel fogadást tennünk, a mivel Isten meg nem bántódik. Mert, [5]*Juramentum non est vinculum iniquitatis;* az esküvés nem kötelez hamisságra. Valaki tehát esküvéssel bűnre köti magát, úgy-mint, törvénytelen boszszú-állásra, ölésre, lopásra, vagy egyéb feslett erkőlcsre: ha ezt megtellyesíti, [6]*Delinquit dupliciter;* kétképpen vétkezik: tudni-illik, a fogadásban először; az-után a fogadás tellyesitésében. Mert Isten azt világos szókkal előnkbe adta; [7]hogy, ha arra esküszünk, *Ut male quid faciamus*, hogy gonoszt cselekeszünk: nem kel azt bétellyesíteni. Azért, gonoszúl cselekedett *Heródes,* [8]hogy esküvésének elegęt tett, megöletvén Keresztelő *Jánost.* Rendetlen mivelte *Jefte,* [9]hogy esküvésére nézve, megölte leányát. Okosban cselekedék *Saul,* [10]hogy meg nem öleté *Jonatast,* hirtelen esküvéseért. Szentebbűl változtatá *Dávid* esküvését, [11]mellyel gondolatlanúl kötelezte magát a *Nábal* ölésére, mert [12]*Impia est promissio,*

[5] Causa. 22. qu. 4. per totum. Fuse ac eleganter de hoc S. Basilius, epist. ad Amphilochium, ca. 29.
[6] Eccli 23. v. 13.
[7] Levit. 5. v. 4.
[8] Marc. 6. v. 22. 23.
[9] Judic. 11. v. 30. 31.
[10] 1. Reg. 14. v. 39. 44. 45.
[11] 1. Reg. 25. v. 22.
[12] Causa 22. qu. 4. Cap. In malis.

quæ scelere adimpletur; valamely fogadást és ígéretet bűn-nélkül meg nem tellyesíthetünk, vétkezünk a fogadásban, de nem vétkezünk annak megszegésében.

Harmadszor: *Jurabis in judicio;* okos itíletből, szükségből, nem szokásból és hirtelenségből kel az esküvésnek lenni. Mert nem elég meggondolni, ha igaz és jó a mire esküszünk: hanem arra-is kel tekínteni, ha hasznos és szükséges, hogy esküdgyünk; vagy arra, hogy mást kártúl és hamis nyomorgatástúl mencsünk; vagy arra, hogy a szükséges igazságot elhitessük. Mert az Istennek felséges méltósága, mellyet az esküvésben bizonyságúl vészünk, azt kívánnya, hogy aprólék hiuságos dolgokat ne bizonyítcsunk ő-vélle: hanem tekíntetes szükség és üdvösséges haszon vigyen

[1] Prov. 13. v. 3. Jacob. 1. v. 19. Eccli. 4. v. 34. az esküvésre. Azért, [1] *Qui inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala;* a ki gyors az esküvésre és jól meg nem fontollya, mit mond, sok gonoszt hoz magára.

Tudván azért, mi kívántatik az igaz és Isten-előt kellemetes esküvéshez, künyű ebből megtanúlnunk, mikor és mi módon esik ember a vétkes esküvésbe, vagy hit-szegésbe. És úgy tetczik,

I. *Falsum juramentum assertivum.* öt-képpen lehet emberben vétkes a hitezés: először; mikor arra esküszik, hogy úgy vagyon; noha vagy tudgya, hogy külömben vagyon a dolog, vagy nem tudgya, ha úgy vagyon-e? Mert, a ki bizonyosnak mongya, a mit nem túd, szinte úgy hazud, mint a ki

II. *Falsum juramentum promissivum.* igaznak mongya, a mit túd külömben lenni. Másodszor; mikor esküvéssel ígér ember valamit, azt fogadván, hogy ezt adgya, vagy amazt cselekeszi; noha akarattya és szándéka nincsen, hogy azt mivellye: hamissan esküszik; és *veritas,* igazság, nem találtatik szavában.

E két rend-béli hamis esküvések, akár-mely kicsiny dologrúl-is, halálos bűnök. Azért, ha tudod, hogy nyólcz az óra és megesküszöl, hogy tíz; ha egy almát ígérsz esküvéssel, akaratod nem lévén a megadásra: nagy bűnt cselekeszel. Mert, noha kicsiny, a mirűl esküszöl, de nagy az isteni méltóság, mely megsértetik, mikor hamisság bizonyítására hívatik, mintha hazug vólna. Azért, az illyen esküvés nem szabad, ha azzal megtarthatnád-is valakinek

[2] Rom. 3. v. 8. életét: mivel [2] nem szabad jó végre gonoszt cselekedni. Harmad-

III. szor: hiti-szegő, a ki valamit akarván adni, vagy mivelni, arra megesküszik; és meg nem tellyesíti, mikor bűn-nélkül megtellyesítheti. Ezt, a pogányok-közöt, jól értette világ-bíró *Sándor;* ki, mikor egy várast, haragjában el akarna rontani: a város, *Anaximenest*

kűldé hozzá könyörögni. Minek-előtte *Anaximenes*-sel szembe lenne *Sándor*, megesküvék; hogy nem azt cselekeszi, a mit kér *Anaximenes*, hanem azzal ellenkezőt. Megsugallák azt *Anaximenes*-nek: és a királytúl azt kéré, hogy meg ne engedgyen a várasnak, hanem elroncsa. Gondolkodék keveset *Sándor;* és, noha boszszú-állásra izgatta a harag: de, hogy hitinek eleget tenne, megfojtá haragját és megengede a várasnak.

Ez-aránt, igazán és bőlcsen írja Szent *Tamás;* [1] hogy-ha, mikor az esküvés lett, hasznoson és vétek-nélkül megadhattuk, a mit hittel ígértünk; az-után pedig ártalmassá lett és bűn nélkül meg nem tellyesíthettyük: nem kötelez az esküvés, hogy ígéretünket megállyuk. Negyedszer: *Perjurus,* hamissan esküszik, valaki istentelen gonoszságok végbe-vitelére esküszik. Mert igazság-ellen vagyon, hogy Isten tisztességével- és parancsolattyával-ellenkező dologra hívassék bizonyságúl a menynek, főldnek teremtő Istene. Ötödször: IV. a ki szükség- és haszon-nélkül esküszik, bár bizonyos jó dologrúl V. esküdgyék-is, vétkezik. Mert a Tíz-parancsolatban Isten azt hadta; hogy [2] *In vanum,* [3] *Frustra, Super re vana;* héába-való és haszontalan dologban, ne vegyük bizonyságúl az Isten nevét. Azért, nem csak a hamis, hanem a héába-való esküvőkrűl-is mongya a Szent Irás: [4] *Non erit impunitus, qui super re vana Nomen ejus assumserit;* hogy, bűntetés-nélkül nem marad, valaki hiuságos dologban említi bizonyságúl az Isten nevét. Micsoda bűntetés ez, megmagyarázza a Bőlcs, azt mondván: [5] *Si in vacuum juraverit, non justificabitur: replebitur enim retributione domus illius;* hogy igazságból és Isten kedvéből kiesik, a ki heában esküszik: efelet, Isten ostorival teli lészen háza.

[1] S. Thom. 2. 2. qu. 89. art. 7. Dio, in Nerva. Juravit Nerva, se nullum senatorem occisurum. Etsi multi mererentur, non occidit.

[2] Exo. 20. v. 7.

[3] Deut. 5. v. 11.

[4] Deut. 5. v. 11.

[5] Eccli. 23. v. 14.

Oh Szent Isten! menyi sok és nagy vétkek, menyi számtalan ostorozások áradnak a mí romlott nemzetűnkre, a sok bizonytalan, hamis esküvésekért? Menyin vannak, az öreg és példa-adásra rendelt úri személyek-közzűl, kiknek csaknem minden szavok, *Isten úgy tarcson; Isten megverjen; Él az Isten?* Efféle esküvések-közzűl, nem tudom, ha egy vagyon, mely hamis és hívolkodó nem vólna: de mind semmi, a törvényes vagy országos szokáshoz-képest. Egy rosz kaboláért,* egy arasznyi főldért, egy paraszt ember rongyáért, egy gyanuságért, vagy nyelveskedő ember te-mondádságaért, egynehány száz embert megesküdtetnek: és oly dologra esküdtetnek, mellyeket nem tudnak, sőt nem-is tudhatnak, a kik megesküsznek.

* == gebeért.

Mely dologért, méltán azt mondhattyuk, a mit írt Szent Ágoston: [1] *Corruptissimis moribus ad hoc mos jurandi servatur, non ut a sceleribus metu religionis prohibeantur, sed ut perjuria quoque sceleribus ceteris addantur;* az illyen esküvések nem arra-valók, hogy az isteni félelem bűnöktűl tartóztasson, hanem, hogy a töb vétkek hit-szegéssel sokasodgyanak.

[1] Aug. 3. de Civit. c. 2.

Purgatio canonica.

A régi jámborok rendeléséből, néha, de igen ritkán és nagy okból, tisztítani kellett a vádoltatott embernek magát eggyüt-esküvők hitivel; de ezek a *conjurátorok,* kik megesküdtek valaki-mellet, csak arra esküdtek, a mit bizonyoson tudhattak és tudtak; az-az, hogy oly szava-hihető és isten-félő embernek tartyák, a ki maga mentségére megeskütt, hogy igaznak itílik esküvését. Egy szóval; soha sem az egyházi, sem a keresztyén császárok világi törvénye-szerént, arra nem esküdtek a *conjuráturok,* a mint-hogy hit-szegés-nélkül nem-is esküdhettek; hogy bűntelen vádoltatik amaz ember; hogy azokban a vétkekben nem részes, mellyekből magát hittel tisztíttya: hanem, a *conjurátorok* csak a magok itíletirűl és vélekedésérűl esküdtek; hogy ők igaznak hiszik és itílik a maga-mentő ember esküvését. Most sok helyen, az istentelen prókátorok arra esküdtetik a *conjurátorokat,* hogy ártatlan, vétetlen a ki vádoltatott: noha a *conjurátorok* nem tudgyák, sőt nem-is tudhattyák, bűnös- vagy ártatlan-vóltát a vádoltatottnak.

Vide Kalauz, lib. 15. c. 2. q. 1. in fine.

Azért, a kik tehetségében vagyon, hogy az illyen esküvéseket elhagyassák, lelkek veszedelme-alat tartoznak, hogy ezt a szokást ne szenvedgyék. És, ha Isten ostorát, ha szegény hazánk utólsó veszedelmét távoztatni akarjuk, ólcsuk-el ezt a *Publicum Sacrilegiomot.* Azokat pedig, kik felebaráttyok óltalmáért megesküsznek, íntem és Isten törvényével kötelezem; hogy akár-minémű szókkal és formákkal hiteztetik-is: de külömb értelemmel és akarattal semmi dologban senki-mellet ne esküdgyenek; hanem csak úgy, hogy ők igaznak itílik, a mire hallották esküdni a vádoltatott embert.

NOTA.

Keresztyének; meg ne csallyátok magatokat és egyebek esküdtetésében szemesek legyetek: mert igazán és szentűl írta Szent Ágoston; [2] hogy, *Qui exigit jurationem, si nescit illum falsum jurare, et ideo dicit; jura; ut fides ei fiat: non audeo dicere, non esse peccatum: tamen humana tentatio est. Si autem novit fecisse, et cogit jurare: homicida est. Ille enim suo perjurio se perimit, sed iste manum interficientis pressit;* a ki valakit hamissan megesküdtet, ember-

[2] Aug. tom. 10. Serm. 28. de verbis Apostoli sub. finem.

ölő: mert lelki halálba ejti a hamis-esküvőt. Tovább mégyen és azt írja: [1] *Qui hominem provocat ad jurationem, et scit eum falsum jur aturum: vincit homicidam, quia homicida corpus occidit, ille animam: imo duas animas; et ejus quem jurare provocat, et suam;* hogy az ember-ölésnél nagyob bűn a hamis esküdtetés: mert nem testet, hanem lelket és ket lelket öl-meg, a maga és a hamissan-esküvő lelkét. Azt mongya továb; hogy *Hippon* várasában, *Titus Lymenus,* böcsülletes ember, hitire hadta egy adóssának, a ki fizetni nem akart, hogy nem adós. Megesküvék amaz és maga veszedelmével az adósságtúl felszabadúla. Éjjel igen nagy és csudálatos birónak itílő-székéhez ragadtaték *Titus;* és azt kérdé tőlle a bíró: miért esküdtette-meg, a kinek hamis esküvését tudta? Azért, úgymond, mert eltagadta marhámat. A bíró nagy haraggal azt mondá néki: *Nonne melius erat ut rem tuam perderes, quam animam hominis falsa juratione perimeres?* Nem job lett vólna-e marhád-nélkül lenni, hogy-sem az ember lelkét hamis esküvéssel megölni? És levonatván, addig vereté; hogy felébredvén, a verések kéke hátán megtetczenék.

[1] Aug. tom. 10. inter XVII. Sermones de temp. Serm. XI. de decoll. S. Joannis.

Ibid.

De lássuk immár, minémű veszedelmes nagy bűn a hamis-esküvés. Két gyökérből és forrásból származik, hogy az emberek hamissan esküsznek:

Első a földi jók szerelme és a világi bűntetések félelme. Mert, hogy el ne veszessék jószágokat; hogy távoztassák érdemlett bűntetéseket, hamissan esküsznek. Meg nem gondollyák, hogy bár ember az egész világot megnyerje, sincs haszna benne, [2] ha lelkét elveszti és a mennyei bóldogságból kireked. A világi bűntetések félelme sem vinne senkit hamis-esküvésre, ha ember szívébe óltaná, a mit Christus mondott; hogy [3] nem azoktúl kel félni, kik a testet megölhetik, de lelkünknek nem árthatnak: hanem attúl az igaz birótúl, ki testünket megölheti és lelkünket örök kárhozatra vetheti, ha vétkezünk ellene.

[2] Matt. 16. v. 26.

[3] Matt. 10. v. 28.

Második gyökere a hamis-esküvésnek az; hogy nem értyük, s meg sem gondollyuk, mely veszedelmes nagy bűn a hamis-esküvés: noha a Szent Irás, három világos jelenségekkel nyilván előnkbe adta, a hit-szegésnek ártalmas gonoszságát.

Először: gyalázatos kissebségnek tartaná egy böcsülletes fejedelmi ember, ha valamely alacson köz-ember, magátúl gondolt hazugságát, vélle akarná bizonyítani; mivel ezzel, magához hasonló hazuggá akarná tenni a fejedelmet. Szintén ezen formán, maga

gyalázattyának nevezi Isten, mikor a hazug ember, hazugnak itílvén az első igazságot, Istennel bizonyíttya hamisságát; és a mint a Szent Irás szól, ezzel úndokíttya az Isten szent Nevét.

[1] Lev. 19. v. 12. [1] *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tüi;* hamis-esküvéssel meg ne úndokítcsad, meg ne ferteztessed, ugy-mond, a te Istened nevét. Az úndokítás és ferteztetés kemény szavaival jelenti Isten, mely nagy gyalázatnak tartya a hamis-esküvést. Továb; ha a király kéz-irását követvén valaki és pecsétét kimeczvén, magátúl gondolt hamisságot erőssít király nevével, halált érdemel; mivel a királyt gyalázza és hamis tanúvá tészi: menyível vétkesb tehát, a ki a hazugság apjának tekélletlen hamisságát, Isten pecsétével akarja erőssíteni és tanú-bizonyságával hitelessé tenni?

Másodszor: a hamis-esküvésnek terhes gonoszsága megtetczik a bűntető csapások nagy-voltából, mellyekkel Isten fenyegette és ostorozta a hit-szegőket. Mikor a heába-való esküvést tilalmazza

[2] Exod. 20. v. 7. Deut. 5. v. 11. Isten, utánna veti: [2] *Non erit impunitus;* hogy soha Isten bűntetés-nélkül nem hadgya a hamis-esküvést. Szent *Jakab* [3] fontos szókkal

[3] Jac. 5. v. 12. mongya; hogy arra leginkáb kel vígyázni, hogy az esküvést távoztassuk: *Ut non sub judicio decidatis;* hogy az Isten itíleti-alat le ne essünk. Magyarázván *Zacharias* Próféta, mint ostorozza Isten a hamis-esküvőket, azt mongya; hogy Isten haragja szál a

[4] Zach. 5. v. 4. hamissan-esküvők házára: [4] *Et commorabitur in medio domus ejus, et consument eam, et ligna ejus, et lapides ejus;* állandójúl és szűnetlen, ház közepin marad az Isten átka, valamíg fáját és kövét meg nem emészti: az-az; a hamis-esküvés, utólso romlásra veti embert, házával és minden marhájával-eggyüt. Nem-is meszsze

[5] Malach. 3. v. 5. hallasztya Isten a bűntetést: hanem [5] *Accedam in judicio, et ero testis velox, perjuris;* mivel a hamissan-esküvők, tanu-bizonyságúl hítták őtet, gyorsan bizonyságot tészen kemény itíletivel az ő gonoszságokrúl.

Ezt az Isten, csudálatos példával ismértette a Királyok könyvében. Megcsalák *Josuét* a *Gabaoniták,* mint-ha meszsze laknának

[6] Josuæ, 9. v. 15. és nem az Igért-földön: azért, [6] *Jurarunt eis principes multitudinis;* megesküvék a nép eleje, hogy nem bántyák őket. Az-után, hat-száz esztendővel, *Dávid* király idejében, három esztendeig

[7] 2. Reg. 21. v. 1. et 2. nagy éhség [7] lén sidó-országban. És Isten megjelenté *Dávid*-nak, hogy az egész ország bűntetése *Saul* királyért vagyon: mivel hitellen, megölette a *Gabaonitákat; Zelo, quasi pro filiis Israël;* mint-ha

ezzel jót szerezne az *Israël*-nek. És mind addig sem szűnék-meg a nagy éhség, [1] valamíg a *Gabaoniták* kezébe nem adatának a *Saul* fiai, és hetet közzűllök a *Gabaoniták* megfeszítének. [2] *Et post hæc, repropitiatus est Dominus terræ;* és az-után megengede Isten a földnek. Ihon látod, hogy *Saul* nem a maga esküvését bontá-fel, hanem régi elei fogadását: de, hogy a hit-szegés gonoszságát értenők, nem csak azt bűnteté Isten a ki vétkezett, hanem, egy hit-szegésért egész országot ostoroza: és a *Saul* ártatlan fiait szörnyű halállal ölteté, apjok bűneért. Látod-e mely igaz, hogy egész házát a hit-szegőnek megrontya Isten? Azért atyák és anyák, könyörűlylyetek fiaitokon, leányitokon és ne esküdgyetek: mert maradéktok foga vásik a tí esküvéstekért.

[1] v. 6. 9.
[2] v. 14.

Harmadszor: mind az egyházi, mind a világi historiák, mind az Isten könyve, sok példákkal ismértetik, [3] mely kemény bűntetésekkel fizet Isten a hamis-esküvőknek: de, mivel efféle példákrúl [4] másut emlékeztünk, nem akarom azokkal hoszszabbítani tanuságunkat. Csak azt hozom-elő példánkra, a mit ezer három-száz esztendő-előt, Egyházi *Historiájá*-ban írva hagyott [5] *Eusebius Cæsariensis.* Szent *Narcissus* püspökre hamis fajtalan bűzt kőltvén némely gonosz emberek, esküvéssel erőssíték hazugságokat. Eggyik arra esküvék, hogy Isten őtet tűzzel égesse-meg, ha hamissat mond. Másik arra, hogy, ha nem igaz a mit mond, tetétűl-fogva talpig őtet Isten megverje. Harmadik arra, hogy, ha igazat nem mond, szeme kiapadgyon. Mi lén belőlle? Kevés nap-múlva, az elsőnek háza meggyulada, és minden cselédével házában ége. A másikat tetétűl talpig úndok büdös kelíssek elfogák és megölék. A harmadik, látván az Isten ostorát, penitenciát tarta és nyilván kikiáltá hamisságokat: de azért, addig siratá bűnét, hogy mind a két szeme kiapada. Ezt mind *Eusebius* írja. Ismértem én-is deli czifra lovast, ki gyakran arra esküvék, hogy Isten lova hátárul szakaszsza nyakát, ha szava nem igaz. Végre úgy lén: mert a ló-esésből szakada nyaka. Azért keresztyének, arra íntlek Szent *Jakab*-bal és szorgalmatoson íntlek: hogy, [6] *Ante omnia, nolite jurare;* egyéb keresztyéni foglalatosságtok-közöt, elsőben és mindenek-felet, arra vígyázzatok, hogy az esküvést távoztassátok. Oly igazmondók legyetek, hogy hitezés-nélkül hitele légyen mondástoknak. Melyre segítcsen minnyájunkat az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen.

[3] 3. Esdr. 1. v. 48. Perjurat Sedecias. Pœnam vide, 4. Reg. 25. v. 7.
[4] Vide Kalauz l. 15. c. 2. q. 1. n. ij. et iij.
[5] Euseb. l. 6. c. 8. Nicephor. l. 5. c. 9.
[6] Jac. 5. v. 12.

ÁLDOZÓ, VAGY URUNK MENYBE-MENETELE NAPJÁN.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta meg Szent Márk Evangelista, könyvének tizen-hatodik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Mar.16.v.14. Az üdőben[1], a letelepedett tizenegy tanitványnak megjelenék Jesus: és szemekre hányá hitetlenségeket és szűvök keménységét; hogy nem hittek azoknak, kik őtet látták, hogy feltámadott. És monda nékik: elmenvén az egész világra, predikállyátok az Evangeliomot minden teremtett-állatnak. A ki hiszen és megkereszteltetik, üdvözül: a ki pedig nem hiszen, elkárhozik. Azokat pedig a kik hisznek, ezek a jelek követik: az én nevemben ördögöket üznek; uj nyelvekkel szóllanak; kigyókat felvésznek; és ha mi hálálost isznak, nem árt nékik; betegekre tészik kezeket és meggyógyúlnak. Az Úr Jesus pedig, minek-utánna szólla nékik, felviteték Menybe és ül az Isten jobján. Azok pedig elmenvén, predikállának mindenüt: az Úr véllek eggyüt munkálkodván és az igét erőssítvén követő jelekkel.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát, ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Soha sem vólt a világnak örvendetesb napja; soha sem vólt Meny-országnak felségesb pompája; soha sem vólt az emberi nemzetnek dücsősségesb innepe, mint, mikor az emberi testbe-öltözött

Fiu Isten, [1] *Cælos penetravit,* az egeken által-menvén, [2] *Ascendit super omnes cælos,* minden egek-felibe emeltetett, és, [3] *Excelsior cælis factus,* fellyeb magasztaltatott az egeknél. [1] Heb. 4. v. 14. [2] Eph. 4. v. 10. Psal. 67. v. 34. [3] Heb. 7. v. 26.

A világnak nagy örömére, az emberi nemzetnek nagy tisztességére vólt, hogy a tellyes Szent Háromság Második Személye, a Fiu Isten, emberi természetbe öltözvén, mí testünk, vérünk, mí Atyánkfia lett, születése-által. Üdvösséges nap vólt az-is, mellyen a Kereszt-fán áldozott váltságunkért: mellyen a pokolt felprédálta; mellyen a halált meggyőzte feltámadásával.

De mind ezeknél, menyível dücsősségesb és örvendetesb a Christus menybe-menése, szép hasonlatossággal magyarázza Szent *Pál* Apostol. Mert a sidókhoz írt Levelében, [4] minek-utánna azt mondotta vólna, hogy az *Ó Testamentom* sátorának és templomának belső helyébe, mely *Sancta Sanctorum*-nak, a Szent helyek szenteb részének neveztetett; egyéb senki bé nem mehetett a fő papi-fejedelemnél; az-is pedig, esztendőben csak egyszer ment abba, mikor áldozni kellett az egész népért: [5] utánna veti; hogy a mí Papi-Fejedelmünk, a Christus JESUS, nem kézzel-csinált világi sátorba, hanem nagyob és böcsülletesb szent helybe ment; [6] *In ipsum Cælum,* magába a Meny-országba; [7] *æterna redemtione inventa,* örök váltságot találván. Mely mondással jelenti; hogy annyi külömbség vagyon a töb dücsösséges napok- és a Christus menybe-menetelének örvendetessége-közöt, menyi a keresés- és feltalálás-; a harczolás- és győzedelmes *Triumfus*-közöt. Mikor Christus Urunk született, tudgyátok-e miért szállott istállóba és jászolba? Azért, hogy a barmok lakó-helyén keresett minket. Mert, méltoságunkat meg nem böcsülvén, [8] hasonlókká lettünk vólt a barmokhoz és ganejunkban megbüszhödtünk vala. Mikor meg akara váltani mínket, tudgyátok-e miért ment a *Calvaria* hegyére, a latrok bűntetésére rendelt pelengérhez? Nem egyébért, hanem hogy minket, hozzánk illendő helyen keresne, kik Paradicsomban lopó latrokká lettünk vala. Vallyon miért gondollyátok, hogy pokolra szállott Christus? ot-is minket keresett; kik ördög rabjai lévén, pokol tömlöczében fogva tartattunk. Feltámadása-kor, koporsóban kereste a mí testünket, mely a halálnak rothasztó keze-alá vettetett vala. De mikor magas menybe méne, [9] *Ut appareat vultui Dei:* [10] *semper vivens ad interpellandum pro nobis;* hogy mí-érettünk szűnetlen bémutatná magát Isten-előt: akkor immár nem kereste, hanem, [11] *æterna redemtione inventa,* feltalálta az örök vált-

[4] Heb. 9. v. 7. [5] Heb. 9. v. 11. [6] Ibid. v. 24. [7] v. 12. [8] Ps. 48. v. 13. 21. Joël. 1. v. 17. [9] Heb. 9. v. 24. [10] Cap. 7. v. 25. [11] Heb. 9. v. 12.

ságot: elvette jutalmát fáratságának: elvégezte pállya-futását: pompájával béfejezte hadakozását. Azért, nem vólt soha, sem Menyországban, sem a főldön örvendetesb innep, az Urunk Menybemenetelénél.

Elsőben azért; örvendetes nap vólt ez, az Atya Istennek. Mert, jól-lehet az istenség öröme nem árad, sem apad, mivel Isten, magának elégséges lévén, szomoruság-nélkül-való vígaságokkal mindenkor tellyes: mindazáltal, kétség abban nem lehet, hogy, mikor minden ellenségnek tellyes győzedelme-után, nagy dücsösségbe Attya-eleibe ment az Ur Christus, nagy örömmel fogadta Szent Fiát az Atya. És nem csak sokkal töb, de sokkal nagyob külső jelenségit-is mutatta örömének, hogy-sem egyéb napokban. Mely nagy örömmel fogadgya Isten a megtérő bűnö-
[1] Luc. 15. v. 22. 25. söket, előnkbe adgya Christus, a [1]tékozló fiú példájával: kinek mezítelenségét drága őltözetekkel és arany-gyűrűkkel ékesitette; ehségét kövér borjúval enyhítette; szomoruságát kedves musikákkal vígasztalta. Ha ezt mivelte egy kártékon, szó-fogadatlan, feslett-erkőlcsü, de megtérő fiával: vallyon mit nem mivelt, mikor szerelmes Fia, kiben néki kedve tőlt, kiben soha semmi vétek nem találtatott, sok harczolási- és győzedelmes bajvívási-után, eleibe-ment? Nincs emberi elme, mely azt meg tudgya gondolni: nincs oly nyelv, mely ki tudgya magyarázni, minémü örömmel fogadta az Atya Isten Eggyetlen-egy Fiát.

Másodszor: ha nagy örömök vagyon Meny-országban az Isten
[2] Luc. 15. v. 10. [2]Angyalinak, mikor egy bűnös ember kitér gonoszságából és Isten kedvébe jút: menyível nagyob vigaságok vólt, mikor látták, nem csak a Szentek Szentét és a Királyok Királyát, nagy dücsösséggel
[3] Ephes. 4. v. 8. Meny-országba menni; hanem hogy, [3]*Captivam duxit captivitatem,* az ő-tőlle felszabadíttatott sok ezer rabokat, a világ kezdetitűl-fogvavaló Szenteket, magával vitte Meny-országba, hogy a *Luciper*-rel pokolra vettetett Angyalok üres székit ezekkel béültesse? és, a mint
[4] Ps. 109. v. 6. a Sóltárban olvassuk, [4]*Implevit ruinas,* a Meny-ország romlásit bétölcse? Mihent Christus a világra születék, azt írja Szent *Pál;*
[5] Hebr. 1. v. 6. hogy [5]megparancsolá Isten minden Angyalinak, hogy udvarhoz
[6] Luc. 2. v. 13. menvén, imádgyák őtet. Mihent istállóban születék, [6]mihent bépoláltaték, mihent jászolba tételék, ottan a mennyei seregek sokasága víg énekekkel, örvendetes dícsiretekkel, kijelenték vigyázó pásztorok-előt vigaságokat. Világ nyavalyáira, keserves kínlodásokra jött az Isten Fia, mikor világra született; és akkor ily

nagy vigasággal vóltak a mennyei Angyalok: tehát, mikor elvégezvén az emberi nemzet váltságát, dücsöűlt testben Meny-országba ment, minémü örömmel és dücsösséges pompával gondollyuk, hogy fogadták őtet a mennyei Angyalok? Nem vólt soha Meny-országban dücsösségesb innep, mint akkor; nem-is lészen: hanem csak azon a bóldog napon, mikor az utólso itílet-után, Christus ő-maga, egész lelki testével, az-az, választottinak sokaságával, újonnan felmégyen Meny-országba.

Jusson eszünkbe, hogy, mihent Christus a pusztában bajt víva az ördöggel, győzedelme-után mingyárt Angyalok menének hozzá; és azok [1]*Ministrabant ei;* örvendetesen szolgáltak néki. [1] Matt. 4. v. 11.
Hát a közönséges győzedelem-után mit miveltek, mikor nem két vagy három kísértetet, hanem az ördögöt, a bűnt, a halált, a poklot meggyőzvén, dücsösséges pompával ment az égbe? Ha Christusnak az utólso itíletre-való jövetelét angyali trombita-harsogások ékesítik: azt profetállya Szent *Dávid;* hogy, [2]*Ascendit* [2] Ps. 46. v. 6.
Deus in jubilo; et Dominus in voce tubæ; menybe-menetele-is, angyali éneklések- és trombita-szók-közöt lészen. Csudálatos pompa, dücsösséges innep vólt, mikor *Dávid* az Isten szekrényét várasába vívé, [3]*In jubilo, et clangore buccinæ:* mivel maga a király, sok [3] 2. Reg. 6. v. 15.
éneklések- és musikák-közöt, tánczolt, ugrált örömében. De menyível böcsülletesb Christus, a fából csinált szekrénynél; menyível az Angyalok megelőzik a halandó embereket; menyível a Meny-ország felségesb a *Dávid* várasánál: annyival dücsösségesb öröm és vigaság vólt az Isten Angyali-közöt, mikor Christus Meny-országba ment.

Szent *Dávid* írja; hogy megindúlván mennyek-felé Christus, előljárói mentek a mennyei kapukra és azt kiáltották: [4]*Attollite* [4] Ps. 23. v. 7.
portas principes vestras; Meny-ország lakosi, emellyétek-fel az örökké-való kapukat, mellyek soha meg nem nyíltak vólna, ha ez a győzedelmes Bajnok, ez a dücsösség Ura, az őrzö *Cherubint*[5] [5] Gen. 3. v. 24.
a paradicsom ajtajárúl el nem űzné. Erre a szózatra, megindúlván a mennyei Angyalok, azt írja *Isaias,* hogy nagy örömmel kérdezték: Kicsoda ez, a ki illyen fényes őltözetben, [6]*Gradiens in multi-* [6] Isai. 63. v. 1.
tudine fortitudinis suæ, maga erejének hatalmasságával jő? A ki nem tüzes szekéren ragadtatik, mint [7]*Illyés;* nem hajánál-fogva [7] 4. Reg. 2. v. 11.
hordoztatik, mint [8]*Habakuk;* nem mástúl vitetik, mint [9]*Enoch:* [8] Dan. 14. v. 35.
hanem, *Gradiens,* maga lépésivel, lassan-lassan mégyen; és a mely [9] Gen. 5. v. 24.
lábok eléb a víz hátán sétáltak, azon lábok, [10]*Ponunt nubem* [10] Ps. 103. v. 3.

ascensum, ambulant super pennas ventorum; a levegő-égen, mint
erős garádicsokon, lépéseket tésznek; és a szelek szárnyán járnak?
Megértvén a mennyei Angyalok, hogy ez az igazság-tanító, *et*
Propugnator ad salutem és üdvösség-szerző Christus, a ki egye-
dűl vére húllásával minden ellenségeket meggyőzött: tellyes tehet-
[1] Ps. 20. v. 14. ségekkel kezdettek énekelni. Eggyik rész felkiáltott: [1]*Exaltare*
Domine in virtute tua: cantabimus, et psallemus virtutes tuas;
emelkedgyél-fel, Uram, hatalmas erősségeddel: mí pedig énekellyük
és vígan magasztallyuk a te erős cselekedetidet! Másik karban,
[2] Ps. 8. v. 1. víg nótára azt-mondották: [2]*Domine Dominus noster, quam admira-*
bile est nomen tuum in universa terra! Quoniam elevata est magni-
ficentia tua super cælos: felséges Urunk, mely csudálatos a te
neved az egész földön! Mert felemeltetett nagyságod az egek-
[3] Luc. 22. v. 43. felibe. És miképpen a [3]*Getsemani* kertben, szenvedése-előt, biztatta
és bátorította Christust az Angyal, hogy akkor mutassa szenvedé-
sével tekélletességének végetlen kincsét: úgy az ő dücsösséges
felmagasztalása idején, sok dícsirésekkel számlálták a mennyei
Angyalok, baj-vívásinak és győzedelmének felséges méltoságát.

Harmadszor: a Patriarkáknak és Profetáknak, kimondhatatlan
örömök vólt ezen a napon. Valamíg ezek éltek, csak fohászkodtak,
csak óhajtották, csak siránkozva kérték és várták a megígért
Messias jövetelét. Hóltok-után, kirekesztetvén az Isten színe-látá-
sátúl, fogságban vóltanak. Christusnak tartatott az a *Privilegium,*
hogy ő lenne első, ki Menyország kapuját megnyitná és bémenne
[4] Joan. 3. v. 13. rajta. Azért mongya ő-maga: [4]*Nemo ascendit in cælum, nisi Filius*
hominis; senki Meny-országba nem mégyen, hanem az Ember Fia,
[5] 1. Cor. 15. v. 20. ki mint-hogy, [5]*Primitiæ dormientium;* [6]*Primogenitus ex mortuis;*
[6] Colos. 1. v. 18. első vólt, ki a halálból úgy feltámadott, hogy többé meg nem
[7] Ibid. hólt: kívántatott, [7]*Ut sit in omnibus primatum tenens;* hogy,
[8] Heb. 10. v. 20. minden mennyei áldásokban első lévén, [8]*Initiaret viam novam,*
[9] Heb. 9. v. 8. uj útat nyitna Meny-országba. Mert ő-előtte, [9]*Nondum erat pro-*
palata via Sanctorum, meg nem nyittatott vólt a Szentek úttya,
mellyen a mennyei bóldogságba juthatnának. Miképpen az Ó Tör-
vényben, egyedűl a papi-fejedelem ment, *ad Sancta Sanctorum,*
[10] Heb. 6. v. 20. a legszenteb helyre: azon-képpen, [10]*ad interiora velaminis,* Præcursor
Christus introivit; a mennyei rejtek belső részébe, elől-járójúl ment
a Christus Jesus.

Mikor azért, a sok ideig-való fogság- és számkivetés-után, a
régi Szent Atyák Angyalok társaságába és a mennyei bóldogság

dücsösségébe vitettek: ki tudná megmondani, mely nagy öröm áradott lelkekben? Nagy öröme vólt *Jósef*-nek, mikor hoszszú rabsága-után, szabadságra, sőt uraságra juta; csudálatos vigaságok volt az *Israël* fiainak, mikor, a tenger parton megállapodván, ellenségek romlását a tenger habjai-között látták; de, menyível nagyob fogságban vóltak világ kezdetitűl-fogva a Szentek; mennél kegyetlenb ellenség vólt a pokol-béli ördög; mennél bátorságosb és dücsösségesb part a mennyei bóldogság: annyíval fellyűlhaladta a Szent Patriárkák és Profeták vigasága a világi örömet.

Negyedszer: Christus Urunknak soha vígaságosb és dücsösségesb napja nem vólt, mint mikor az egek-felibe emeltetett emberi természete. Bolondság, a mit [1]a *Seleucianus*- és [2]*Manichæus* eretnekek mondottak; hogy Christus az ő Testét csak a nap-ig vitte: mint-ha azért mondotta vólna Szent *Dávid*, hogy, [3]*In sole posuit tabernaculum suum*, a napban helyheztette sátorát: és arra magyarázták, a mit Christus mondott, hogy Ő a világ [4]világossága. Esztelenség, a mit az *Ubiquisták* hirdetnek; hogy a Christus Teste mindenüt lévén, menybe nem mehetett, hanem csak látczott menni. Mert a Szent Irás azt taníttya; hogy [5]*Ascendit; Ferebatur; Elevatus est:* nem csak látczott menni, hanem felment, felvitetett, felemeltetett: nem-csak a nap-ig, hanem [6]minden egek-felibe.

[1] Aug. tom. 6. Hæresi 59.
[2] To. 9. tract. 34. in Joann. initio.
[3] Ps. 18. v. 6.
[4] Joan. 8. v. 12.
[5] Joan. 20. v. 17. Luc. 24. v. 51. Act. 1. v. 9.
[6] Eph. 4. v. 10. Heb. 7. v. 26.

A mí Üdvözítőnk, életében, mint ember, nyomoruságinkat megkóstolta; halálában, mint tulok, érettünk áldoztatott; feltámadásában, mint oroszlány, győzedelmessé változott: de menybemenetelében, mint sas-keselyű, egek-felibe emeltetett. Születése-által, baj-vívo helyre jött; élete folyásában, fáradhatatlanúl hadakozott; feltámadásában, győzedelmet vett ellenségin; menybe-menetelében, [7]*Exspolians Principatus et Potestates, traduxit confidenter, palam* TRIUMPHANS; megfosztván a hatalmas fejedelmeket, fogva vitte őket nyilván, győzedelmének pompájával.

[7] Colos. 2. v. 15.

Mikor a *római* császárok valamely hatalmas országot meggyőztek, *triumfus*-sal, országos győzedelem pompájával, mentek *Rómá*-ba. Magok drága ruhákba őltöztek: rabjaik rendel előttök mentek: nyert prédákat mellettek vitték. Végezetre, a várasnak szeb és magassab részében, a *Capitolium*-ban, víg kiáltások-közöt, királyi-székbe ültenek. Ebben a mí Urunknak mennyei *triumfussá*-ban, először; az ártatlan *Jósef*, [8]fényes ruhájába őltözteték; annakelőtte, a JESUS, [9]*Vestibus sordidis*, mocskos köntösben vólt, mikor a bűnös testnek hasonlatosságában poklosnak látczott: de menybe-

[8] Gen. 41. v. 42.
[9] Zach. 3. v. 3.

menetelekor, oly csudálatos őltözetben vólt, hogy az Angyalok-is
[1] Isai. 63. v. 1. álmélkodva kérdezték: [1]*Qùis est iste formosus in stola sua?*
[2] Ps. 103. v. 2. kicsoda ez, a kinek ily szép őltözeti vannak? Az ő Teste, [2]*Amictus*
lumine sicut vestimento, oly fényes vólt mint a verő-fény. A pök-
dösések és szegek-helyei villámlottak mint a gyémántok. A hol
vereségek vóltak, mint a rubintok tűndöklöttek. Másodszor; az ő
[3] Colos. 2. v. 15. ellenségit, [3]*Traduxit palam,* fogva vitte mindenek-láttára. [4]*Ante*
[4] Habac. 3. v. 5. *faciem ejus ibit mors:* előtte ment a szomorú halál. *Egreditur*
diabolus ante pedes ejus; a pokol-béli ördög, lába-alat hurczoltatott.
A bűn, a test, a világ bőlcsesége és hatalmassága, kötözve vitettek
előtte. Mellette azok a régi Patriárkák vóltak, kikért pokolra szállott.
Oh gazdag préda! Oh temérdek nagy kincs! Ennyi ezer hívek,
kik világ kezdetitűl-fogva Istennek szolgáltak; ennyi ártatlan
kisdedek, kik apróságokban meghóltak: mind ezeket a foglyokat
[5] Eph. 4. v. 8. kiszabadítván, [5]*Captivam duxit captivitatem;* a fogságot fogva vitte
[6] Gen. 32. v. 10. Szent Attya-eleibe. És méltán azt mondotta; [6]*In baculo transivi*
Jordanem; et nunc, cum duobus turmis regredior; csak a Kereszt-fa
pálczája vólt kezemben, mikor a világból kimúltam: de ihon,
menyi seregekkel mégyek Atyám-eleibe?

Mikor Christus a mennyei *Capitolium*-ba, az-az, minden egek-
[7] Eph. 1. v. 20. felibe jutott, azt mongya Szent *Pál;* [7]hogy az Atya mindenható
Isten, *Constituit eum ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem*
principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne
nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed et in futuro.
Et omnia subjecit sub pedibus ejus; et ipsum dedit caput supra
omnem Ecclesiam, quæ est Corpus ipsius; job-keze-felől helyhez-
tette őtet, minden fejedelemség-, hatalom-, erő és uralkodás-felibe:
és mind azok-felibe, valamit nevezhetni ezen, vagy a más világon.
Mindeneket lába-alá vetett: őtet pedig, Fejévé tette az egész *Ecclesiá*-
nak, mely ő teste.

Ez ama dücsösséges méltóság, melyrűl hitünk ágazattyában
[8] Heb. 1. v. 13. minden-nap vallást tészünk: mellyet a Szent [8]Irás oly sokszor
Eph. 1. v. 20. Psal. 109. v. 1. említ; hogy, Isten jobjára ült a Christus JESUS. Nincs Istennek
sem job-, sem bal-keze; mivel teste sincsen: és mindenüt jelen
lévén, mind jobja s mind ballya eggyüt-vagyon. Christus Urun-
[9] Act. 7. v. 55. kat-is, Szent István [9]fénn-álva látta: mert nincs ő-benne fáratság,
hogy nyugodalomért le kellene ülni. Hanem, emberi szókkal,
a mí módunk-szerént, a Christus méltóságát, hatalmát, uralkodá-
sát, felségesb és böcsülletesb szókkal meg nem magyarázhatta

a Szent Lélek, mint mikor azt mondotta, hogy az Atya Isten jobjára ült.

Az ülésen azért, királyi hatalmat, birodalmot, uraságot jelent a Szent Irás. Mert, világi mód-szerént, [1]*Sedere in solio regis,* királyi-székben ülni, annyit tészen, mint királyi méltoságra emeltetni. Azért, a hol Szent *Dávid* azt mongya, hogy [2]Istennek jobjára ül Christus, valamíg ellenségit lába-alá nem tapodgya: Szent *Pál* azt úgy magyarázza; hogy [3]királykodik, valamíg minden ellenségit, lába-alá nem veti. Ez a királyság és a széles világon uralkodás, noha mingyárt az isteni személynek eggyesülésében illette a Christus emberségét: de, a míg szolgai ábrázatban halandó testet viselt, fényesen nem tűndöklött; ki nem túdódott; meg sem ismértetett nyilván mindenektűl ez a méltoság. Azért, akkor mondatik az egész világ birodalmára és királyságára emeltetni Christus, mikor menybe-menetele-által, világi állapattya megszűnt; és nem csak dücsöűlt állapatba őltözött, hanem az apostoli predikállással, mindenek-előt kinyilatkozott méltosága.

[1] 3. Reg. 1. v. 17. 1. Reg. 2. v. 8.
[2] Psal. 109. v. 1.
[3] 1. Cor. 15. v. 25.

A job-kézre-való ülése, úgy tetczik, mint-ha azt jelentené, hogy Istennél böcsülletesb vólna Christus: mert, a kit magúnkfelet tisztelünk, annak szoktuk a job-kezet engedni. Keresztyének; [4]Istennél nagyob semmi nem lehet. Azért, a Christus emberi természetinél, *Pater major est,* nagyob az Atya: de azért, oly látható böcsüllések adattak Christusnak, mellyek külső tetczéssel neminémü-képpen nagyobbaknak látczanak, hogy-sem az isteni méltoság böcsüllési. Szent *Pál* írja; [5]hogy oly nevet adott Isten a mí Urunknak, melyre minden térd meghajol. Az Isten nevét óránként hallyuk; és térdet nem hajtunk; süveget nem vetünk; veszteg-ülő helyünkből nem emelkedünk: mihent a Jesus nevét említik, süvegünket mozdíttyuk; térdeinket meghajtyuk; és, ha vesztég ülűnk, emelkedünk. Mi dolog ez? Nagyob- és böcsülletesb-e Istennél az Ember Christus? Szenteb- és rettenetesb-e az ő Neve, hogy-sem az Istené? Nem böcsülletesb; nem szenteb: de, mivel Christus az Atya jobján ül, azt akarta az Atya, hogy nagyob külső böcsülletet mutassunk ő-hozzá. Nagyob méltosága vala *Salamon* királynak, [6]hogy-sem az annyának: még-is, királyi székiben, böcsülletesb helyt adá *Salamon* az annyának; mikor job-kézre ülteté. Böcsülletesb vala *Assverus;* hogy-sem *Mardochæus:* de azért [7]magát, oly tisztességes lovagolással úczánként nem hordoztatta, mint *Mardochæust.* Továb; Ő-maga Christus azt mondá Szent *János*-nál; [8]hogy annál,

[4] Joan. 14. v. 28.
[5] Philip. 2. v. 10.
[6] 3. Reg. 2. v. 19.
[7] Esth. 6. v. 8. 9.
[8] Joan. 5. v. 20.

a mit az Atya cselekedik, nagyobbakat mutat ő-általa. Mert az
[1] v. 22. Atya senkit nem ítíl, hanem, [1] *Omne judicium dedit Filio,* minden itíletet Fiának adott. Ezt azért mongya Christus: mert, noha a tellyes Szent Háromság teszi az itíletet; de az Atya és Szent Lélek, oly személyben, mely az itílendőktűl láttassék, nem ítíl: hanem Christus, emberi természetiben, láthatójúl kimutattya magát, és ő mongya-ki a *sentenciát.* Egy szóval azért, noha Istennél nagyob semmi nem lehet: de Isten-után, legnagyob hatalmát, méltoságát, böcsülletit jelenti Christusnak, az Atya Isten jobjára-ültetés.

Erre a nagy felségre emeltetett Christus ezen a szent napon. Illett-is, hogy, a ki a latrok job- és bal-keze-közibe feszíttetett, Isten jobjára üllyön. Méltó vólt, hogy, a ki földig megalázta magát, égig emeltetnék. Ha a víz, mennél magassab helyrűl jő, annál fellyeb lövellik a csévében: szükség vólt, hogy, a ki Meny-ország-
[2] Joan. 16. v. 28. ból szállott-alá, szinte Meny-országig mennyen. [2] A ki az Atyátúl
[3] Eph. 4. v. 9. jött vala, az Atyához térjen: [3] a ki alá-szállott, ismég felmeny-
[4] Psal. 18. v. 7. nyen: a kinek jövetele, [4] *A summo cælo,* az egek-magassab helyérűl vólt, *Occursus ejus usque ad summun ejus,* annak legfelsőb részében üllyön.

Mikor a tenger hátán sétált Christus; mikor parancsolattyával a halakat egybe-győjtötte; mikor az ördögöket kergette; mikor a föld gyomrából a halottakat kiszóllította: megmutatta, hogy ő Ura a földnek, tengernek és ezekben-lévő állatoknak; sőt még a győzhetetlen halálnak-is. A mái napon, mikor a levegő-eget lábaival
[5] Heb. 4. v. 14. tapodta; mikor a mennyeket, *penetravit,* [5] szaggatás-nélkül általhatotta: az egész világgal megismértette, hogy ő az egek Ura. És a ki a sidóktúl vádoltatott, *Pilatus*-túl ítíltetett, a hohéroktúl
[6] Act. 10. v. 42. megöletett: illett, hogy [6] *Constitueretur a Deo Judex vivorum et mortuorum,* hóltak és elevenek bírojává tétetnék Istentűl.

Ezt a felséges dücsösséget, melyre emeltetett ez napon Christus,
[7] Dan. 7. v. 13. 14. lélek-szerént látván *Dániel* Proféta, azt írja; [7] hogy nézte, mikor a felhőkben az Ember Fia, Isten székihez járúlván, oly hatalom, tisztesség és ország adatott néki, hogy minden nyelven szólló nemzetek, szolgai légyenek; és *Potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur; et regnum ejus, quod non corrumpetur;* az ő hatalma, örökké-való légyen, mely soha el nem vétetik: országa állandó légyen, mely soha el ne romollyon. Mivel azért ily nagy méltoságra, ily hatalmas fejedelemségre emeltetett Christus az ő *Trium-*

fussá-ban: künyű által-érteni, mely örvendetes napja, mely vigaságos innepe vólt Christusnak a mái Áldozó.

Ötödször, és utólszor: nékünk-is, a főldi embereknek, nagy örömek kincsét közlötte a mái Szent Innep. Ugy tetczenék, hogy szomorú napja vólt a világnak, mikor gond-viselő Attya, vígyázo Pásztora, kegyes Fejedelme jelen-lététűl megfosztatván, árvaságban hagyatott. Mikor a Christus eleven nyelvének tanítása, csuda-tételinek fényessége, szent életének példája, velűnk-való nyájaskodásának gyönyörüsége, elvétetett tőllünk: úgy tetczik, mélto vólt akkor szomorkodni az egész emberi nemzetnek. Annak-okáért, mikor az Apostolok hallották vólna Christus Urunktúl, hogy ahoz mégyen, a ki őtet kűldötte: [1] *Tristitia implevit cor eorum;* megtelék szívök szomorusággal. Nem örvendetes innep tehát, hanem szomorú elválás nékünk a Christus menybe-menetele. [1] Joan. 16. v. 5. 6.

De nem úgy vagyon, keresztyének. Mert, ha nekünk semmi hasznunk nem vólna-is a Christus menybe-menetelében: mindazáltal, ha igazán szerettyük őtet, az ő dücsősségén és felmagasztalásán, nagy örömünknek kel lenni. Azért mongya ő-maga Christus: [2] *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem;* ha engem szeretnétek, örvendeznétek azon, hogy az Atyához mégyek. Hogy a mí Fejünk, hogy a mí Atyánk idegen országban ily nagy dücsösségre és felségre emeltetett, méltó azon örvendeznünk; és sokkal nagyob vigasággal örvendeznünk, hogy-sem *Jákob,* [3] *Jósef*-nek dücsösséges felmagasztalását látván. [2] Joan. 14. v. 28. [3] Gen. 45. v. 28. cap. 46. v. 29. 30.

Ennek-felette; ha a magunk javát és hasznát nézzük, oly tekíntetes gyümölcsök, oly üdvösséges jók szállottak reánk a Christus menybe-menetéből, hogy méltó okunk vagyon a tellyes örömre. Mert igazán mongya az Igazság: [4] *Expedit vobis ut ego vadam;* hogy hasznos nékünk, az ő menybe-menetele. [4] Joan. 16. v. 7.

Mikor *Illyés* Próféta égbe ragadtaték, kedves tanitványának *Eliseus*-nak két ajándékot hagya: [5] eggyiket; öltöző palástyát, melynek illetésével mingyárt két-felé szakasztá *Eliseus* a *Jordán* vizét, hogy szárazon által-menne rajta. Másikat; *Spiritum duplicem,* a maga kétszeres lelkét: mellyel nem-csak megszenteltetnék, hanem csuda-tételre-is hatalma lenne *Eliseus*-nak. De a mí Christusunk nem szakadó köntösét, nem öltöző ruháját, melyet a hohérok elmetéltek, vagy koczkára vetettek: hanem, a maga Szent Testét, Vérét hadta nékünk az Oltári-szentségben; hogy elmenvén-is, velünk maradna és a világ tengerének habjai-közöt, veszedelmektűl óltal- [5] 4. Reg. 2. v. 13. 14. Ibid. v. 9.

mazna. Ennek-felette; nem-csak valami teremtett ajándékot, hanem
önnön-magát, a Szent Háromság harmadik személyét, a Szent Lelket
[1] Joan. 16. v. 7. 8. igéré, [1] hogy kűldi nékünk, ha felmégyen az Atyához: ha én el
nem mégyek (ugy-mond,) hozzátok nem jő a Vígasztaló: de ha
[2] Joan. 14. v. 16. elmenendek, elkűldöm őtet: [2] *Ut maneat vobiscum in æternum;* hogy
örökké veletek légyen és soha tőlletek el ne távozzék.

Akarjátok-e más hasznát érteni a Christus menybe-menetének?
Ha ő elől nem menne, senki Meny-országba nem menne. A régi
[3] Gen. 37. v. 35. Szent Atyák igazán mondották: [3] *Descendam in Infernum;* hogy
alá-mennek pokolba: de senki nem mondotta; hogy *Ascendam,* fel-
mégyek mennyekbe: mert Christusnak tartatott az a méltóság, hogy,
[4] Mich. 2. v. 13. [4] *Ascendet, pandens iter ante eos: transibit Rex coram eis:* Ő ment-
[5] Psal. 15. v. 11. fel elsőben előttünk: Ő nyitott útat. [5] *Notas fecit vias vitæ;* az
élet úttyát Ő mutatta nékünk. Azért mondja Szent Jánosnál:
[6] Joan. 14. v. 2. [6] *Vado parare vobis locum;* hogy út és lakó-hely késziteni mégyen
elől. Mert senkinek ot helye készen nem vólt, minek-előtte Christus
[7] Isai. 45. v. 2. oda nem ment: hanem, [7] *Ego ante te ibo: portas æreas conteram,
et vectes ferreos confringam. Dabo tibi thesauros absconditos;* Ő
ment előttünk: Ő rontotta-el a réz-kapukat: Ő osztotta nékünk a
Meny-ország kincseit. És miképpen az igért földbe-ménő sidók-előt
ment az Isten, tűz- és felhő-oszlopban: úgy, az örök dücsösség
úttyát mutatta nékünk Christus, Szent Testének menybe-menetével.

Ennek-felette; tudgyátok-e mi hasznunk a Christus felmenetelé-
[8] Heb. 9. v. 24. ben? Szent *Pál* írja; [8] hogy a végre ment Christus Meny-országba:
Ut appareret vultui Dei *pro nobis;* hogy Isten színe-előt magát
megmutassa érettünk: az-az, a mint Szent *János* magyarázza, hogy
[9] 1. Joan. 2. v. 1. [9] Szó-szóllónk légyen az Atya-előt. De nem úgy, hogy csak szóval
törekedgyék mellettünk; hanem *Apparens,* Teste szakadását muto-
[10] Plutarch. in Marcello. gassa érettünk. *Marcus Marcellust,* [10] mikor *sentenciázni* akarják vala,
ruháját elszaggatá és mellyén-való sebeit kezdé mutogatni, melyek-
kel szolgált *Rómá*-nak. Mi lén belőlle? A mit ékesen-szólással
végbe nem vihettek az *orátorok,* ezzel a mutatással végbe-vivé
és megszabadíttaték. Azt akarja Szent *Pál* mondani; hogy Christus,
maga mutatásával nyér kegyelmet nékünk és azért ment az égbe,
hogy Szent Attyának szeme-eleibe terjeszsze azokat a seb-helyeket,
mellyeket érettünk visel.

Még sem elég hasznok-e ezek? Jusson eszetekbe, minémű
[11] 3. Reg. 17. v. 1. nagy szárazság vala *Illyés* Próféta-idét sidóságban: [11] sem fák nem
gyümőlcsöztek; sem fűvek nem zőldellettek; az emberek és oktalan-

állatok szomjúsággal hóltak: *Illyés* Próféta addig imádkozék Istennek, hogy, [1] *Nubecula parva, quasi vestigium hominis, ascendit;* felméne az égbe, mint egy ember-nyom, egy kis felhőcske; és mingyárt megmondá a Próféta, hogy az immár bévséges esőt bocsát a földre. Mi vólt ez a világ, Christus menybe-menése előtt? Aszszú, száraz, gyümölcstelen vólt: [2] *Anima nostra, sicut terra sine aqua;* a mí lelkünk sovány vólt, mint a vizetlen föld: fonnyat és éktelen vólt; [3] *Sicut virgultum in terra sitienti,* mint a száraz földön nevekedett sovány veszszőcske. De, mihent az ember lába-nyomai az egek felhőjén láttatának; mint a mí Urunk menybe méne: [4] *Terra nostra dedit fructum;* gyümölcsözni kezde a mí földünk: mert [5] *Inebriavit terram,* megrészegítette mennyei nedvességekkel a földet, mikor a menyei [6] mustal megrészegedének az Apostolok. Bétellyesedék azért, amit *Zacharias* mondott vala; [7] hogy mikor az Olaj-fák hegyére tészi lábát; az-az, mikor az erős kő-sziklán hadgya lába-nyomát (mint sokan írják, [8] hogy Christus menybe-menetele-kor, lábai helyét úgy a kőre nyomta, hogy soha le nem faraghatták:) akkor, *Exibant aquæ vivæ de Jerusalem,* az isteni tudománynak bévséges folyami, [9] *Quasi aquæ maris operientis,* mint a tengerek, bétőltik a széles világot. Egy szóval, [10] *Ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia;* azért ment Christus Meny-országba, hogy minden jókkal bétellyesitcsen mindeneket.

[1] 3. Reg. 18. v. 44.
[2] Psal. 142. v. 6.
[3] Isai. 53. v. 2.
[4] Psal. 66. v. 7.
[5] Psal. 64. v. 10.
[6] Act. 2. v. 13.
[7] Zach. 14. v. 4. 8.
[8] Severus Sulpitius, lib. 2. Paulin. ep. 11.
[9] Isai. 11. v. 9.
[10] Eph. 4. v. 10.

Mit mongyak többet? Ez a mennyei sas-keselyű égbe menvén és előttűnk felröpűlvén, [11] *Provocat ad volandum;* a mí röpdösésünket, akaratunkat, kivánságunkat, arra gerjeszti, hogy mí-is oda kivánkozzunk, oda igyekezzünk, oda siessünk, a hová ment Fejünk: [12] *Quæ sursum sunt quæramus;* nem a föld javait, nem a világ dücsösségét, nem a testnek alkalmatosságit, hanem a mennyei dücsősséget keressük. Mert azért ment Christus Meny-országba, hogy, [13] *Exaltatus a terra, omnia trahat ad seipsum;* felemeltetvén, mindeneket magához vonnyon; és [14] a hol vagyon a mí kincsünk, ot légyen szívünk és kivánságunk.

[11] Deut. 32. v. 1.
[12] Coloss. 3. v. 1.
[13] Joan. 12. v. 32.
[14] Mat. 6. v. 21.

Meghallátok, keresztyének, mely örvendetes a Christus menybemenetele. Azért, noha az Apostolok szíve teli vólt szomorusággal, mikor megmondotta nékik Christus, hogy elmégyen tőllök: de mikor látták azt a nagy dücsösséget, melyben felment Menyországba, azt mongya Szent Lukács: [15] *Regressi sunt in Jerusalem, cum gaudio magno;* hogy nagy örömmel tértek Jerusalembe. Azért méltó nékünk-is örűlnünk ezen a napon, mellyen az Atya Isten-

[15] Luc. 24. v. 52.

előt, kedves Áldozatul bémutatá magát érettünk a mí Megváltónk; és ez-okon Áldozó-napnak nevezzük a mí Urunk menybe-menetele napját.

De ha ebben a dücsösséges innep tellyes örömében részesűlni akarunk, nem-csak arrúl emlékezzünk gyakorta, a mit az Angyal monda, hogy ez a Jesus, [1] *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum;* ismét viszsza-jő az itíletre és számot vészen tőllünk: hanem azt-is eszűnkbe jutassuk, hogy, csak azok mennek Christus-után a mennyei dücsösségbe, kik itt a siralom vőlgyében, [2] *Ascensiones in corde suo disponunt,* szent és tekélletes életekkel garádicsot csinálnak szívökben, mellyen felmehessenek a bóldogságba: ollyan garádicsot pedig, minéműn felment Christus. Hallyad, micsoda garádics vólt az: [3] *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem: propter quod et Deus exaltavit illum;* megalázá magát a Christus és engedelmes lén halálig: ezért Isten-is felmagasztalá őtet. A kevélység garádicsán Meny-országba nem emeltetünk: sőt, a kik ot vóltak-is, mihent kevélykedtek, alá-estek. Az alázatosság igaz garádicsa a mennyei dücsösségnek. Bezzeg, a világ szokása-szerént, a ki fel akar magas helyre jutni, alá nem mégyen; a ki nagy méltóságra igyekezik, le nem csöpűlli magát: de Isten-előt nincs más út a felmenetelben, hanem az alázatosság, mert örökös törvénye az égnek, hogy, valaki magát felmagasztallya, megaláztatik: valaki megalázza magát, felmagasztaltatik. A kevélység azért oly garádics, mellyen Istentűl meszszeb megyünk; melyre-nézve mongya Szent *Dávid,* hogy Isten, [4] *Alta a longe cognoscit,* meszszünnen nézi a kevélyeket: kik annál távúlban esnek Istentűl, mennél inkáb nevekednek a kevélységben. Az alázatosság pedig oly garádics, hogy ezen kellett Christus Urunknak a maga dücsösségébe menni. Ha azért a bóldogságot szerettyük, annak úttyát és garádicsát nyomjuk, hogy az ígért dücsösségre juthassunk. Melyre segítcsen minnyájunkat az Atya, Fiu, Szent Lélek Isten. Amen.

[1] Actor. 1. v. 11.
[2] Psal. 83. v. 6.
[3] Philip. 2. v. 8.
[4] Psal. 137. v. 6.

ÁLDOZÓ-UTÁN-VALÓ VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIUNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot irta-meg Szent János Evangelista, könyvének tizen-ötödik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben[1] monda Jesus az ő tanitványinak: mikor eljövend a Vigasztaló, kit Én küldök néktek az Atyátúl, az Igazság Lelkét, ki az Atyátúl származik; ő bizonyságot tészen én-róllam: tí-is bizonyságot tésztek; mert eleitül-fogva velem vattok.

[1] Joan. 15. v. 26.

Ezeket mondottam néktek, hogy meg ne botránkozzatok. Sinagogákból kirekesztnek titeket: sőt eljött az óra, hogy valaki titeket megöl, azt álíttya, hogy Istennek kedves szolgálatot mível. És ezeket cselekeszik veletek: mert nem ismérik az Atyát, sem Engemet. De ezeket megmondottam néktek; hogy mikor eljő azoknak órája, megemlékezzetek, hogy én mondottam néktek.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk; és Istennek akarattyát, ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. Üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

A világi nyomoruságok békeséges szenvedésérűl.

Mikor az *Israël* fiainak csak nem egész sokasága hamis tévelygésre és bálványozó vakságra vetemedvén, nem elégednék azzal, hogy maga mocskolódott a pogány istenek áldozatiban; hanem a kevés-számú híveket-is, kik az isteni szolgálatok tisztaságában maradtak, keserves üldözésekkel fogyatni akarná: *Illyés* Próféta

az elhanyatlott népet nagy igyekezettel akarván bálványozásiból
kihozni és igyenes útra vezetni: hogy hitelt szerezne tanitásának,
[1] 3. Reg. 17. v. 22. [1]halottat támaszta; hogy bűntetéssel rettentené az elfajúltakat, [2]az
[2] Ibid. v. 1. Eccli. 48. v. 3. eget bészegezé; és három esztendők forgásában, esők és harmatok
nem lévén, a föld szárazságából [3]halálos éhségek következének:
[3] 3. Reg. 18. v. 2. hogy jótéteményivel édesitené az egy-ügyű kösséget, az egek csatornáit felnyitá és megjövendőllé, mikor lészen eső; hogy a botránkozás vezérinek bűntetésével észre hozná a népet, *Ochozias*
[4] 4. Reg. 1. v. 4. királyt megölé, véletlen halálát [4]megjövendőlvén. De, mivel ezek
[5] 3. Reg. 18. v. 25. 38. Eccli. 48. v. 3. Ter ignem dejecit de cælo. elégségesek nem vóltak az istentelenek jobbúlására: utóllyára [5]tüzet
szállíta magas menyből az áldozatra. És ezzel meggyőzetvén a
sidók, kiátkozák [6]az úndok bálvány tiszteletet: megölék a *Baal*
[6] 3. Reg. 18. à v. 39. papjait: és az Egy Igaz Isten szolgálàttyára esküvének.

Hasonló formán cselekedett a mí édes Megváltónk, mikor a gonoszságba merűlt világot Istenhez akarta téríteni. Mert, hogy isteni méltoságának ismértetésével, hitelt szerezne tanításának, sok tanukat támasztott, mellyek bizonyságot tettek ő-rólla. Bizonyságot tettek a mennyei Angyalok, mikor születésének dücsösséges örömét, énekelve hirdették. Bizonyságot tettek az egek, mikor fényes csillag-által, a Szent Királyokat ő-hozzá vezérlették; és halála óráján, a napot setét gyázba őltöztették. Bizonyságot tett a föld, mikor megindúlt Nagy Pénteken. Bizonyságot tett a víz, mikor hátán hordozta Teremtőjét. Bizonyságot tettek a habok és szelek, mikor megcsendesedtek fenyegetésére: a kenyerek, mikor megszaporodtak áldására: a halottak, mikor elevenedtek hagyására: az ördögök, mikor kiűzettek parancsolattyával. De ennyi bizonyságokra sem hajolván az emberi vakság és keménység: a mái Szent Evangeliomban azt ígéri; hogy az igazságnak Vígasztaló
[7] Ignem veni mittere: Luc. 12. v. 49. Lelkét kűldi (minthogy tüzes nyelvekben el-is kűldötte;) [7]a végre, hogy a mennyei tűznek világositása és gerjesztése győzedelmes bizonyságot tévén Christusrúl, ő-hozzá hódoltatná a világot.

Hogy a Szent Lélek bizonyítása hiteles lenne, három felséges méltoságát említi Christus a mái Evangeliomban: eggyik az; hogy a Szent Lélek Atyátúl származik és Fiútúl kűldetik. Mert, noha az Atya, Fiú, Szent Lélek, *Unum sunt,* eggyek isteni állatban és
[8] 1. Joan. 5. v. 7. természetben; de Személy-szerént, [8]*Tres sunt,* hárman vannak: És
[9] 3. Reg. 22. v. 22. 2. Paral. 18. v. 21. a Szent Lélek, Atyátúl. Fiútúl, származik. Másik az; hogy a Szent Lélek, *Spiritus Veritatis,* Igazság Lelke: azért, meg nem csalhat; sőt a hamisságot, mellyet, [9]*Spiritus mendax,* a hazugság lelke a

sátán, emberekbe óltott, kigyökerezi, mennyei igazságnak fényességével. Harmadik az; hogy *Paracletus*, Vígasztaló a Szent Lélek. Mert, mivel a világi veszedelmek és nyavalyák, vagy mindenestűl elvonszák, vagy megtartóztattyák az emberi gyarlóságot az igazságtúl: oly vígasztaló, biztató, bátorító Szent Lélek kívántatott az Isten szolgainak vastagítására, melynek erőssítő malasztyával, minden háboruságok-, veszedelmek-, nyavalyák- és szorongatások-ellen, győzedelmet vehetnének.

Hogy azért az Apostolok a világon, virágzó szerencsét és külső bóldog állapatot ne ígérnének magoknak; hogy a véletlen nyavalyákban félelmesek, vagy a Christus igéretiben kételkedők ne lennének; hogy a világi jó szerencsével és földi jók bévsegével, ne fontolnák, ne mérnék vagy a tudomány igazságát, vagy a tanítók szentségét: hoszszú és világos laistromból számlállya Christus, menyi rágalmazások-, szidalmak-, gyülőlségek-, kínok-alá vettetnek a világon az ő hívei és választott tanítványi; kiket, mint meríggyel dögleltetőket, emberi társaságtúl kirekesztnek a világ fiai: megölik őket, mint gonosztévőket: és oly édesdeden ölik, mintha Istennek böcsülletes áldozattal kedveskednének mészárlásokkal. Ezeknek békeséges viselésére, vígasztalót ígért Christus: és azt kívánnya; hogy, mikor eljő a szenvedés órája, megemlékezzünk az isteni biztátásokrúl.

Ezekből, sok szép tanuságokat vehetnénk; mert először; megmutathatnók isteni felségét és méltóságát a Szent Léleknek. Másodszor; a *görögök*-ellen megbizonyíthatnók, [1]hogy nem-csak Atyátúl, hanem Fiútúl-is származik a Szent Lélek. Harmadszor; elő-számlálhatnók, mely csudálatos vólt a világ megtérése. [2]Mert, nem erős had-viselő, vagy bölcs tudományokkal fényeskedő emberek-, hanem, egy-nehány egy-ügyű halászok tanu-bizonysága-által fordúlt a világ a Christus ismeretire.

[1] Errűl lásd a Kalauzt.

[2] Lásd a Kalauz második könyvét.

De ezeket mászorra hagyván; mivel, valakik élünk ebben a világi számki-vetésben, sok keresztek- és számtalan ínségek-alá vettetünk, mikor egésségünket betegségek, gazdagságunkat ragadozások, böcsülletünket kissebbítések, szívünket keserüségek, életünket törődések, kívánságinkat háborgások szűnetlen ostromollyák: hogy az igazság Lelkének vígasztalását vehessük minden háboruságinkban, csak az lészen mái tanuságunk czéllya, melyre arányozok; hogy jól megércsük és szükség idején szemünk-előt forgassuk, *mivel kel a világ súllyos nyomoruságit és szenvedésit künnyebbítenünk.* *Propositio.*

A világi háboruságok- és nyavalyák-közöt, nem lehet embernek erősseb bátorítása, mint, ha eleven hittel szeme-előt visel három igazságot:

Első igazság, melyrűl sokszor emlekeztünk és emlekezünk többször-is; mivel ez fondamentoma a keresztyéni *patientiá*-nak, békeséges szenvedésnek: hogy, a bűntűl megválva, minden világi nyavalyák és nyomoruságok Isten kezéből jőnek, akár-ki-által és mint jőjenek. A keserves kínokat és úndok gyalázatokat, mellyekkel a sidók és pogányok sanyargatták Urúnkat, [1]Istentűl adatott pohárnak nevezte Christus. Mert Isten kezében, keserüségekkel teli pohár vagyon, ugy-mond Szent Dávid: [2]*Calix in manu Domini;* melyből, kinek-kinek úgy tőlt, hogy mindennek jusson. Mikor Szent *Jób*-nak lábas-marháját elhajták, fiait leányit megölék, nem panaszolkodék, hogy keresményét és őstűl maradott javait felprédálták a tolvajok; hogy felnevelt szép gyermekit egybe-rontotta az ördög: hanem azt mondotta, hogy ezeket Isten adta; viszsza-kérhette, mikor akarta: ezeket nem egyéb, hanem Isten ő-maga vette-el tőlle, mivel, ha tudva és akarva, kár-tételre nem szabadította volna ellenségit, semmit nem árthattak vólna néki. Végezetre, mikor maga testét kínos fekélyekkel rutítá az ördög, azt mondá *Jób;* [3]hogy, mint a jót, úgy a gonoszt, háladással szenvedi: tudván, hogy [4]*Manus Domini tetigit me,* Isten keze ütögeti őtet.

Infra, Dominica XXI. post Pentec.

[1] Calicem, quem dedit mihi Pater.

[2] Ps. 74. v. 9.

[3] Job, 5. v. 17. sq.

[4] Job, 19. v. 21.

Mikor azért nyomoruságok szorongatnak minket, meggondollyuk; hogy Isten, öröktűl-fogva rendelte; és azt akarja, hogy most és it, ezt szenvedgyük, a mit immár érzünk. És noha veszszeje, pálczája vagyon, de ezek-által, maga ütöget. Azért, ne vegyük kedvetlenűl, a mi ily kedves kéztűl származik. És elhívén, [5]hogy egybe-rontya Isten a pálczát, mellyel ütöget, mihent haragját megenyhíttyük, minden-féle nyomorgatásokat bátor szűvel visellyünk. Mert, [6]*Magnus animus est, qui se Deo tradit: degener, qui obluctatur; et emendare mavult Deos, quam se;* a nagy ember, Istenre bízza magát: rosz, a ki tusakodik Isten-ellen. Nincs-is e világon böcsülletesb dolog, mint, [7]*Læto animo adversa tolerare; quidquid acciderit, sic ferre, quasi tibi volueris accidere: debuisses enim velle, si scisses, omnia ex decreto Dei fieri;* vígan tűrni az ellenkező nyavalyákat: és valami rajtunk történik, azt úgy viselni, mint-ha magunk kívántuk vólna; mert ugyanis, kívánnunk kellene, ha jól meggondolnók, hogy mind ezek, Isten akaratyából és rendeleséből származnak. Ha azért a kardot fejűnkre húzzák-is, mint *Isaák*-nak;

[5] Jer. 25. v. 11. 12. c. 30. v. 16.

[6] Seneca ep. 107.

[7] Seneca, lib. 3. Natural. Qq. initio.

ha vízbe vetnek-is, mint *Moysest;* ha tömlöczbe tésznek-is, mint *Jósefet;* ha megsentenciáznak-is, mint *Susannát;* ha oroszlányok torkába, ha égő kemenczébe, ha tenger fenekére vetnek-is, mint *Danielt, Sidrákot* és *Jónást:* nincs okunk, hogy zúgolódgyunk és tűrhetetlenkedgyünk, mihent eszünkbe jút, hogy mind ezek Isten kezéből jőnek: hanem azt bátorságos szűvel kiálthattyuk: [1]*Etiamsi occiderit me, in opso sperabo;* szabad Isten velem: de ha megöl-is, ő-benne bízom; szent akarattyához szabom akaratomat és békességgel tűröm, valamivel látogat. [1] Job, 13. v. 15.

Második igazság az: hogy, valamit szenvedünk, [2]*Digna factis;* azokat megérdemlettük: sőt, töb és nagyob nyomoruságokat érdemlettünk; [3]*Peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse,* [4]*Multo minora exigit, quam meretur iniquitas;* hogy-sem a menyit szenvedünk. És méltán azt mondhattyuk minnyájan, a mit Szent Jób: [5]*Peccavi, et vere deliqui; et ut eram dignus, non recepi;* édes Uram Istenem, bizony sokat és nagyot vétkeztem, de a te nagy irgalmasságod, nem ostoroz érdemem-szerént: mert én sokszor estem oly vétkekbe, mellyekrűl azt mongya Szent *Pál;* hogy [6]*Qui talia agunt, digni sunt morte;* örök halálra méltók, a kik efféléket cselekesznek. Azért, nagyobbat érdemelvén, örömest szenvedem, valamit reám bocsátasz. Tükörűl visellyük tehát és minden nyavalyákban kövessük az *Israël* fiait: kiket, mikor lopással vádoltak és fogva vittek, noha bűntelenek vóltak abban, a mivel gyaláztattak; de eszekbe jutván, hogy más nagyob vétket cselekedtek, azt mondák: [7]*Merito hæc patimur;* méltán szenvedgyük ezt, mivel vétkeztünk *Jósefet* eladván. Bár bűntelenek legyünk tehát abban, a miért szenvedünk: de eszünkbe jusson, hogy sok egyéb vétkekbe estünk, mellyek nem ezt, hanem sokkal nagyob bűntetést érdemlettek. [2] Luc. 23. v. 41. [3] Judit. 8. v. 27. [4] Job, 11. v. 6. [5] Job, 33. v. 27. [6] Rom. 1. v. 32. [7] Gen. 42. v. 21.

Harmadik igazság az: hogy, ha az Isten Fia a mí bűneinkért, annyi keserves kínokat és gyalázatokat viselt, menyit soha senki egyéb nem szenvedett: vallyon nem illendőbbé, hogy mí szenvedgyünk magunk gonoszságáért? Azt-is meggondollyuk; hogy, ha az Atya-Isten bőlcsesége, a szenvedéseknél üdvösségesb állapatot ismért vólna e földön: születésétűl-fogva, halála napjáig, ennyi fogyatkozások és sanyarú szenvedések örvényibe nem ereszkedett vólna. Mivel azért a szenvedések úttyára igazított példajával, méltó, hogy a világ itíletét félre tegyük, mely, [8]*Dicit malum bonum, et bonum malum;* a jót gonosznak, a gonoszt jónak itili: és annak javal- [8] Isai. 5. v. 20.

[1] Isai. 7. v. 15. lásán megállyunk, a ki, [1] *Scit reprobare malum, et eligere bonum;* választást tud tenni a jó- és gonosz-közöt.

Vide Dom. XI. post Pentec. De mivel ezekrűl más predikácziókban bévségesen szóllottunk: az Istennek segítő-malasztya-után, mellyet gyakor és buzgó könyörgéssel tartozunk kérni; mivel e nélkül, a nyomoruságok tűrésére elégtelen gyarlóságunk: nékem úgy tetczik; hogy, minden nyavalyák- és bánatok enyhítő orvossági-közöt, foganatosb ez a négy dolog, mellyet rendel elő-hozok.

Először: nagy szívet ád a világ ínséginek csendesz szenvedésére, ha meggondollyuk, hogy a halált-érdemlő vétkes embert, bűntetésért vetette Isten ebbe a világ tömlöczébe. Mert a bűn, mellyel az első ember magát és maradékát vesztette, ollyan vólt [2] mint a kígyónak gyógyulhatatlan mérge: mint az oroszlány fogainak halálos mardosása: mint a két-élű pallos sebesítése; *Plagæ illius non est sanitas;* melynek nincs orvossága. Mivel azért, [3] halálra ítíltettünk az első bűnért: mint az ércz-vágók vagy hevérek, bőrt kötnek farokra; úgy a bűnös ember, [4] *Pellitus, orbi ut metallo damnatur;* ércz-törésre kárhoztatott és bőrbe őltöztetve Paradicsomból kiűzetett: azt rendelvén Isten, hogy, a kiadott halálos *sentenciának* végbe-viteléig, [5] *In labore comedat herbam terræ; in sudore vescatur pane;* fáratsággal és verítékkel, egye a füveket és a kenyeret.

[2] Eccli. 21. v. 2. 3. 4.
[3] Gen. 2. v. 17.
[4] Tertull. de Pallio. c. 3.
[5] Gen. 3. v. 18.

Innen vagyon; hogy, [6] *In valle lacrymarum*, ebben a siralom völgyében, minnyájan úgy élünk, [7] *Tamquam morti destinati,* mint halálra sentencziázottak. Azért, szomorúság, gond, búsúlás, károk, gyalázatok, félelmek, veszedelmek, fájdalmak környékeznek minden élő embert. Mert, [8] *In hoc positi sumus,* a végre vetett Isten minket a világra, hogy nyomoruságok tárgyai legyünk. Nincs tehát élő ember, kinek külső belső kereszti nem vólnának.

[6] Psal. 83. v. 7.
[7] 1. Cor. 4. v. 9.
[8] 1. Thess. 3. v. 3.

Az embernek egyéb csalatkozási-közöt, nem utólsó az; hogy, senki a maga állapattyával tellyességgel meg nem elégszik: sőt, kinek-kinek úgy tetczik, hogy ő a legnyomorúltab. Mikor a vitézlő ember, betegséget, éhséget, veszedelmet érez: a szántó-vető gazdákat bóldogoknak mongya; a vitézlő állapatot legnagyob nyomoruságnak álíttya. A kereskedő, a szolga, a parasztember, az ország gondviselésében fáradozó nagy emberek hasonló vélekedésben vannak. Egy szóval; mindennek a maga terhe súllyosbnak tetczik: mivel senki sem láttya, hol szoríttya másokat a lábok-béli. De igazán mondotta *Solon;* [9] hogy, ha minden embernek nyavalyái, vólta-képpen piaczra terjesztetnének: talám, senki nem találkoz-

[9] Diogenes Laërt. lib. 7. in Solone.

nék, ki örömesben haza nem vinné a maga galyibáját, hogy-sem a másét.

Senki betegségek-, fáratságok-, fogyatkozások-, búsulások- és végre keserves halál-nélkül nem lehet: senki jószága és gazdagsága kár-nélkül nem maradhat: senki tisztessége és böcsüllete emberek gyalázását el nem kerűlheti: királynak, császárnak, szegénynek, bóldognak, vénnek, ifiúnak nincs menedéke; hanem, [1] *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei;* sok és nagy nyomoruságok tűrésén kel által-mennünk, ha üdvözűlni akarunk.

[1] Act 14. v. 21.

Hogy megismértetné a Szent Lélek, mely nehéz a nyavalyák súllya: nevezi ezeket először; [2] *Onus*, nehéz terhnek: azokat pedig, a kik viselik; [3] *Oneratos*, terh-viselőknek. Másodszor; [4] *Tribulationem*, cséppel-verésnek, vagy tövisses bojtorjának sértegetésének. Harmadszor; [5] *Crucem*, keresztnek, melyre feszíttetünk. Negyedszer; *Plagam*, csapásnak: mert a betegség, [6] *Plaga lecti*, ágy-béli csapás; az ellenség dühössége, [7] *Pessima plaga*, szörnyű csapás. Ötödször; Szent *Jób*, a világi nyomorgatásokat, [8] *Percussionem, Vulnerationem*, sebesítő verésnek nevezi. Végezetre; a bőlcs, [9] *Jugum grave*, nehéz igának híja: és azt írja; hogy ez az iga, nem egy vagy két ember nyakát csiszollya, hanem mindeneket terhel: nem egy, vagy két napig fáraszt, hanem születésünk napjátúl-fogva halálunk órájáig. Mert senkit nem hágy belső rettegések-, búsulások-, külső kár-vallások-, gyalázások-nélkül: sokak meny-kő-, föld-indúlás-, ár-vizek-, vadak-miat vesznek. [10] *Egyiptomot* békák; a *Filistéusokat* egerek; az igért-föld lakosit darások emésztették: sok és nagy embereket fogyattak a tetvek; úgy posogván testekben, mint a férgek az ért sajtban. A mi mind nehezeb, [11] *Ab homine homini quotidianum periculum;* semmitűl nincs embernek nagyob romlása, mint az emberektűl. *Julius* császár azzal dicsekedett, hogy tizen-egyszer száz és kilenczven-két ezer embert ölt a harczokon: *Pompejus* húszszor-való száz-ezernél-is többet.

[2] Gal. 6. v. 5.
Isa. 13 v. 1. c. 15. v. 1. Nahum, 1. v. 1.
[3] Mat. 11. v. 28.
[4] Act. 14. v. 21.
A tribula, vel a tribulis.
[5] Mat. 16. v. 24.
[6] Amos, 3. v. 12.
[7] Nahum. 3. v. 19.
[8] Job, 5. v. 18.
[9] Eccli. 40. v. 1.
[10] Exod. 8. v. 1. 3.
1. Reg. 5. v. 6. Sap. 12. v. 8.
[11] Senec. ep. 103.

Mivel azért változhatatlan törvény az, hogy valaki él, sok nyomoruságot és veszedelmet érez: mikor valami nyavalyátúl súllyosíttatunk, elsőben; gondollyuk-meg, hogy efféle keresztet nem csak mí viselünk, hanem eggyűl-eggyig minden élő emberek: [12] *Maximum solatium est, cogitare, id sibi accidisse, quod ante se passi sunt omnes, omnesque passuri. Quis tam impotentis arrogantiæ est, ut in hac naturæ necessitate, se unum seponi velit?* Valakik éltek, valakik ez-után élnek, nyomoruságok-nélkül nem lehettek.

[12] Seneca, Consol. ad Polybium. cap. 21.

Azért bolond kevélység vólna, ha ki egyedűl maga akarna ment lenni a szenvedéstűl. Annak-okáért, mikor a keresztek súllyát érezzük, azt mongyuk, amit amaz erős, de bóldogtalan vitéz *Uriás:* [1]mind nagyok, kicsinyek; mind tudósok, tudatlanok; mind szegények, gazdagok, a világ nyavalyáit érzik és szenvedik: én tehát miért ne érezzem? Talám én egyedűl mindeneknél job vagyok? Mikor *Alexander* száraz helyekre érkezvén, nagy szomjúságot szenvedne vitézîvel egyetemben: magának egy ital vizet hozának; de nem akará innya, hanem kiönté: inkáb választván az egész haddal szomjúhozni, [2]hogy-sem egyedűl innya. Mentűl inkáb nékünk meg kel azon nyugodnunk, hogy mí-is, mindenekkel eggyüt visellyük közönséges terhét a világon-élőknek és nyavalyánkat békével tűrjük?

Gondollyuk-meg azt-is, hogy a mit búsulással és törődéssel nem távoztathatunk, job azt békével szenvedni, hogy-sem haszontalan tűrhetetlenséggel terhesíteni: [3]*Optimum est pati, quod emendare non possis. Ducunt volentem fata, nolentem trahunt: malusque patiar, quod pati licuit bono.* [4]*Et invitus rapiar. Quæ autem dementia est, potius trahi, quam sequi?* Legjob azt csendeszen viselni, a mit el nem távoztathatsz. Ha jó kedvel szenvedünk, visznek: ha ellenkezünk, akaratunk-ellen vonsznak. Mivel azért szenvednünk-kel, vagy akarjuk vagy nem: job az Istentűl bocsátott csapásokat békeséges tűréssel és jutalom reménségével künnyebbíteni, hogysem békételen tűretlenséggel súllyosítani és kinokkal nagyob kínokat érdemleni: [5]*Laqueos fera dum jactat, astringit: aves viscum dum trepidantes excutiunt, plumis omnibus illinunt. Nullum tam arctum est jugum, quod non minus lædat ducentem, quam repugnantem: unum est levamentum malorum ingentium, pati:* a tőrben-akadott vad, mennél inkáb hánkódik, annál inkáb nyakára szoríttya a hurkot; a lépbe ütközött madár, mennél inkáb verdődik, annál inkáb békeveri szárnyát: oly kemény iga nincsen, mellyet keveseb sérelemmel nem viselnek csendeszen, hogy-sem hánkódva. Mivel azért egyéb künnyebbítése nem lehet a nyavalyának, mellyet kételen szenvednünk-kel: nagy okosság, ha a kételenségből jóságot szerzünk; és a mit nem akarva viselnünk kel, azt aítatos indúlattal, Isten kedveért és szerelmeért, békével és mennyei bóldogság reménségével tűrjük; gyakran azt mondván magunkban: [6]*In omnibus patiens ero, alioqui cruciabor impatientia mea;* mindeneket örömest tűrök; és a mit el nem távoztathatok, békével szenvedem, hogy

[1] 2. Reg. 11. v. 11.
[2] Similefactum Davidis, 2. Reg. 23. v. 15.
[3] Seneca ep. 107.
[4] De vita beata, cap. 15.
[5] Seneca, lib. 3. de Ira. c. 6.
[6] Tertullian. de patient. c. 8.

magamnak nagyob kínt ne szerezzek. Mert, [1]*Qui impatiens est, sustinebit damnum;* a ki tűrhetetlen, kárát vallya. [1] Prov. 19. v. 19. c. 14. v. 17.

MÁSODSZOR: nem-csak künnyebbedik, hanem édesedik a nyavalyák szenvedése, ha meggondollyuk, minémü külömbséggel bánik Isten és a világ azokkal, a kiket szeret és a kiket gyűlől. A kiket szeret a világ: kedvekre tartya, szájokra bocsáttya, gazdagíttya, gyönyörködteti, méltóságra magasztallya; sanyargattya pedig és fogyatkozásokkal nyomoríttya a kiket gyűlől. De Isten nem ezt cselekeszi: hanem, a kiket szeret, a kiket bűntűl akar tartóztatni, vagy tisztítani, azzal mutattya irgalmasságát, hogy nem hallasztya a bűntetést, hanem, [2]*Propitius ulciscitur,* ostorival gyakran sujtogattya. [2] Psal. 98. v. 8.
[3]*Quos amat, castigat;* valakiket szeret, azokat veri. [4]*Flagellat omnem filium;* valakit fiává fogad, azt ostor-alá fogja. A kiket pedig vereségekkel nem sanyargat; [5]*Si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt* OMNES: *ergo adulteri estis, et non filii;* jele, hogy azok nem ő fiai. Mert, [6]OMNES, ki nem választ senkit; minnyájan, a kik istenesen élnek, üldözéseket és nyavalyákat szenvednek. *Tobiás*-rúl azt mongya az Angyal; hogy, [7]*Quia acceptus erat Deo, necesse fuit ut tentatio probaret;* mivel Isten-előt kedves vólt, rabságot, vakságot, szegénységet és minden-féle nyomoruságot kellett szenvedni. Az Apostolok, legbelsőb, legfelsőb tanítványi Christusnak, menyi gyalázatos kínokat és halálokat szenvedtek, nem-csak az egyházi historiában olvassuk, hanem a mái Szent Evangeliomban, Christus szájából hallyuk. [3] Apoc. 3. v. 19. [4] Prov. 3. v. 12. Hebr. 12. v. 6. Eccli. 30. v. 1. [5] Hebr. 12. v. 8. [6] 2. Tim. 3. v. 12. [7] Tobiæ 12. v. 13.

Nem így bánik Isten azokkal, a kiket gyűlől és rontani akar: hanem, a mint másut világos bizonyságokkal megmutattuk, szájokra bocsáttya; ostorival nem sanyargattya; gonosz szándékokban elő-ereszti: hogy, [8]*Thesaurizent iram,* haragot kincsezvén, utólsó romlásra jussanak; ezeket Isten, mészár-székre válogatott ökrökhöz hasonlíttya: [9]*Quasi grex ad victimam;* miképpen az illyen ökröket nem fárasztyák, sőt hizlallyák, hogy hamar megölhessék: úgy a szabados-életű gonoszok, [10]*ut victimæ ad supplicium signantur, ut hostiæ ad pœnam coronantur;* hizlaltatnak, koronáztatnak, hogy megölessenek. [8] Rom. 2. v. 5. Jac. 5. v. 3. [9] Jer. 12. v. 3. [10] Minutius, in Octavio.

Értette jól ezeket Szent *Jób*. Azért, [11]noha tetétűl-fogva talpig, rút fekélyekkel rakva vólt; noha [12]a bőre egybe-vonódott, sőt, mint a hólt-szén [13]megfeketedett; noha csontyai elszáradtak; noha [14]a sok sirásban orczája eldagadott és szeme-fénye meghomályosodott; noha [15]a testében termett férgek étszakán-is szaggatták és úgy elváltoz- [11] Job, 2. v. 7. [12] Job, 7. v. 5. [13] Job, 30. v. 30. [14] Job, 16. v. 17. [15] Job, 30. v. 17.

[1] Job. 2. v. 12. tatták ábrázattyát, [1] hogy jó baráti meg nem ismérhették: mind-
[2] Job, 6. v. 8. et seq. azáltal azt mondotta, [2] hogy egyéb kérése nincs Istentűl, hanem hogy, *Qui cœpit, me conterat. Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat;* a ki sanyargatni és csapásival sértegetni kezdette, ne kedvezzen, hanem végig verje őtet; mert nagyobb vigasága nem lehet, mint, ha Isten nem enged néki, hanem fájdalmakkal sanyargattya. Tudta ez a Szent Jámbor, hogy Isten e világon nem tartya kínnyekre* az igazakat, azért gyönyörködött kínnyában.

Keresztyének; ha Christus, a lépes-mézet epe-után ette; ha dücsösség Urának addig nem mondatott, míg a Kereszt-fán, mint sidók Királya, nem gyaláztatott: senki ne reménlye a mennyei dücsösséget, valamíg nem viseli a maga keresztét: és nem úgy, mint Simon, *angariatus,* erőltetéssel és kedvetlen; hanem maga választásából és jó kedvel nem viseli. Mert, ha a *Salamon* tem-
[3] 3. Reg. 6. v. 7. plomában verők zörgése [3] nem hallatott, mivel a köveket ot-kin faragták: Isten-is it simíttya és tisztogattya, a kiket a mennyei *Jerusalem* csendességébe akar vinni.

A Szent *Jób* kivánságánál továb ment Szent *Jakab:* ki eszé-
[4] Matt. 5. v. 10. ben tartván a Christus szavát, hogy, [4] *Beati qui persecutionem patiuntur;* bóldogok, a kik üldöztetnek; ama csudálatos keresztyéni
[5] Jac. 1. v. 2. *Paradoxomot* mondotta: [5] *Omne gaudium existimate, cum in tentationes varias incideritis;* hogy azt tartcsuk minden örömnek, mikor sok és külömb-féle keresztek- és kísértetek-alá vettetünk. Mely mondással jelenti, hogy valamely jón örűlhetünk, azt mind a világi sanyargatásokban talállyuk: mert az atyai ostorozások
[6] Apoc. 3. v. 19. Prov. 3. v. 12. Heb. 12. v. 6. zálagi és jelei, hogy [6] Isten szeret minket és oktat, mint fiait.
[7] Sap. 3. v. 6. Azért, [7] mint a tűz fényesíti az aranyat; a reszelő tisztíttya rosdátúl a vasat; az ütés szikráztattya a hideg követ; a metczés gyümölcsözteti a szőlőt; a botolás** szép ágakkal újíttya az ag fát; a szórás tisztíttya polyvájátúl a búzát; a só büszhödéstűl
[8] Eccl. 27. v. 6. óltalmazza a húst; az égő [8] kemencze vastagíttya a fazekat, keménnyé tészi a tésztát; a ham-vévő világosíttya a gyertyát: úgy az igaz embert minden jókkal tellyesíti a világi háborúság. Azért, a Christus érdemének segítségével, a természet indúlati-ellen, *Omne gaudium,* minden örömök a híveknek az, mikor it
[9] Hier. ep. 25. ad Paulam de obitu Blesillæ. cap. 6. égnek, it vágatnak, hogy örökké ne égjenek. És gyakran úgy szólnak magoknak, mint Szent Jerónimus: [9] *E duobus elige quod*

* Kényökre. — ** Vagdalás, lenyesés. Czuczor-szótár.

velis: aut sancta es; et probaris: aut peccatrix; et injuste quereris, minora sustinens, quam merearis: Oh én lelkem, válasz a kettőközzűl: ha Istennek kedves fia vagy; ne csudáld, hogy ütöget; mert, [1]a kit Isten szeret, ostorozza mint fiát: ha vétkes vagy; [1] Prov. 3. v. 12.
[2] *Non invenies contra DEUM justas querimonias;* nincs igaz okod [2] Eccl. 7. v. 15.
hogy Isten-ellen zúgolódgyál; mert kevesebbet szenvedsz, hogysem érdemlenél. Értette jól Szent *Ambrús*, [3] mely tulajdona az [3] Paul. in vita S. Ambrosii.
Isten fiainak, hogy sanyaruság-alat tartassanak: azért, mikor a gazda, a kihez szállott vólt, azzal dicsekednék, hogy ő nem tudgya micsoda a nyavalya, mert soha semmiben, semmi nyomoruságot nem érzett: Szent *Ambrús* azt mondá; fussúnk-ki innen, hogy a ház reánk ne dőllyön. És alig méne-ki, hogy leomolván a ház, a gazdát cselédestűl eltemeté.

HARMADSZOR: igen enyhődnek és lágyíttatnak szenvedésink fájdalmi, ha eszünkbe jutattyuk, hogy ország úttya a mennyei bóldogságra a keresztek és ínségek szenvedése. Kiadott végezés az; hogy, [4] *Omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles;* valakik Isten kedvébe jutnak; valakik Meny-országba mennek, sok nyomorgatásokon mennek-által. Mert azt rendelte Isten; hogy, a ki bóldogságra akar jutni, [5] *Conformis sit imaginis filii Dei;* a Christus képét és hasonlatosságát visellye. És mivel Christus, születésétűl-fogva, keserves haláláig, [6] *Signum fuit, cui est contradictum;* tárgy és czél vólt, mellyet az ördög, minden czinkosival-egyetemben, szűnetlen lövőldözött mindenféle ínségekkel: azt akarta Isten, hogy, a mint Szent *Jób* [7] és *Jeremiás*, [8] úgy a töb hívek, a világ nyomorgatásinak lövőldözésére emelt jelek légyenek: és azok részesüllyenek [9] a Christus dücsösségében, kik, *Socii passionum*, szenvedésében társok.

[4] Judit, 8. v. 23. Actor. 14. v. 21.
[5] Rom. 8. v. 29.
[6] Luc. 2. v. 34.
[7] Job, 16. v. 13.
[8] Thren. 3. v. 12.
[9] 2. Cor. 1. v. 7. 1. Pet. 4. v. 13. Communicantes Christi passionibus.

De azt eszünkbe kel vennünk; hogy magán a világi nyavalyák és galyibák szenvedése, nem út a mennyei bóldogságra; meg sem választya a végig-híveket a veszendőktűl; mivel az ördög szolgái sem üressek a szenvedésektűl: hanem, *patientia*, békeségestűrés kívántatik azoktúl, kik Meny-ország úttyán akarnak járni. Azért mongya Szent *Pál;* [10] *Patientia necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem;* szükségesnek a békeségestűrést, hogy Isten akarattya-szerént járjunk és a bóldogságban részesüllyünk.

Patientia.
[10] Heb 10. v. 36.

Igazán írja Szent *Ágoston;* hogy a békeséges-tűrés két dologban ál: eggyik az; hogy minden ellenkező és ártalmas csapásokat,

mellyeket Isten, vagy maga, vagy egyebek-által reánk bocsát, álhatatos erősséggel úgy visellyünk, hogy annak távoztatásáért, Isten akarattya-ellen ne cselekedgyünk, bűnbe ne essünk: hanem készek légyünk, töb és nagyob szenvedésre inkáb, hogy-sem Istent megbáncsuk. Másik az; hogy megmértékellyük és meggyőzzük a felettéb-való szomoruságot, mellyet szerez a nyavalya: ne hadgyuk a bánattal és érzett fájdalmakkal úgy megháborodni lelkünket, hogy az okosság rendit és az Isten parancsolatinak czéllyát által-hágja. Ezeket pedig azért és a végre cselekedgyük: mert Isten és a keresztyén okosság kívánnya tőllünk. Azért, [1] *Patientia est, qua mala æquo animo toleramus, ne animo iniquo bona deseramus;* a békeséges-tűrés oly jóság, mellyel a gonoszt csendeszen szenvedgyük és annak távoztatásáért a jót el nem hadgyuk. Ez a békeséges szenvedés, [2] *Magnum Dei donum est,* nagy ajándéka Istennek: mert az eset-után, oly gyarló és erőtlen a mi természetünk, hogy a világi sanyaruságok nagy-vóltát el nem viselheti, Isten segítsége- és békeséges-tűrés ajándéka-nélkül.

[1] Aug. tom. 4. lib. de Patientia. cap. 2.

[2] Ibid. cap. 1.

Nem lévén tehát más úttya Meny-országnak, hanem a nyomoruságok békeséges szenvedése: Meny-ország-kivűl marad, valaki [3] *Quotidie,* minden-nap, nem viseli a keresztek súllyát; nem érzi a keserüségek savát. Mert [4] az Isten szolgái verések-, gyalázások-, szegénységek-, halál-szenvedések-által, nyerték az ígért bóldogságot. A szántó-ember, hogy csűrbe-való búzája teremjen, megégeti, feltöri, megforgattya, ganéjozza, baronállya a földet; hogy asztalravaló kenyér légyen a búzából, felarattyák, csépik, szórják, rostállyák, malomban porrá törik, szitállyák, dagasztyák, szakasztyák, kemenczében fütik; hogy pinczébe-való bora légyen a szőlőnek, a vinczlér megkapállya, bújtattya, metszi, karózza, kötözi, levelezi, gyomlállya, leszagattya, megtapodgya, kisatúllya: hasonlóképpen cselekeszik Isten. A kiket Meny-ország vendégségére rendelt, azokat e földön, csapásokkal gyalullya, sanyargatásokkal készíti a bóldogságra.

[3] Luc. 9. v. 23.

[4] Heb. 11. v. 35. et seq.

Előnkbe adgya Szent [5] *Jakab,* mi az oka, hogy békeséges-tűrésnélkül senki nem üdvözűl: mert, *Patientia opus perfectum habet;* minden jóságok cselekedeteit a békeséges-tűrés tészi tekélletessé. Ez annyit tészen; hogy, akár-mely jóság megfogyatkozik és kiszárad, a békeséges-tűrés-nélkül. Ollyan a békeséges-tűrés, mint a heazat* a házban. A házat benne-valókkal-egyetemben, a fedél

[5] Jac. 1. v. 4.

* = héjazat = fedélzet, tetőzet.

óltalmazza esőtűl, verő-fénytűl, hidegtűl és minden égi háborútúl. A békeséges-tűrés óltalma-nélkül, meg nem maradhat semmi jóság. Senki alázatos nem lehet, ha békével nem tűri a gyalázásokat: senki fele-baráttyát nem szeretheti, ha csendesz szenvedéssel nem viseli mások gyarlósági terhét: és, a mint Cypriánus írja, [1] *Tolle charitati patientiam, desolata non durat;* sokkáig nem marad a szeretet békeséges-tűrés-nélkül. A békeséges-tűrés erős país, mely a világ sebesítő nyilait felvészi, hogy a töb jóságokat ne sértegessék, ne fogyassák: mész a kövek-közöt; mely egybe-köti a töb jóságokat. Mint a fa gyökere, az egész fát, ágaival és gyümőlcsével-égyetemben, fentartya: úgy minden jóságok terhét viseli a békeséges-tűrés, mikor azok-ellen támadott szelektűl meg nem győzetik. Azért, *Patientia opus perfectum habet;* nincs semmi tekélletes cselekedet a békeséges-tűrés-nélkül: nincs ennél nagyob út, Meny-országba.

[1] Cyprian. libr. de patientia.

Negyedszer: nem-csak oly böcsülletes a szerencsétlenségekkel-való kemény baj-vívás, hogy mindenektűl, [2] *Beatificantur qui sustinent,* bóldogoknak mondatnak, a kik tűrnek; és [3] *Spectaculum dignum, ad quod intentus operi suo respiciat Deus, vir fortis cum mala fortuna compositus;* mint a királyok vígan nézik, mikor a nyúlat az agarak, az erdeit a szelíndekek mardossák: úgy az Isten szemei, kedvesen szemlélik, mikor amaz erős bajnokok, *Jób, Tobiás,* Szent *Pál* és a töb Szentek, szembe víjnak és győzedelmet vésznek a szerencsétlen veszély-ellen: hanem, annyi haszna, annyi üdvösséges gyümőlcse vagyon a világi galyibák tűrésének, hogy, ha azokat jól értenők, kívánni és keresni kellene a szenvedéseket.

[2] Jac. 5. v. 11.
[3] Senec. de providentia. c. 2.

A gyümőlcsök jó-voltárúl ítíletet nem tészünk a külső hejából; mert a poma-gránát, narancs, mondola, dio-héja kemény és keserű: de mivel jó a bélek, kedves gyümőlcsök. A világi nyavalyák-is, nem ízetlenek, hanem keserűk, külső tekíntettel: de annyi hasznot foglalnak magokban, hogy azokra-nézve, üdvösségesek és kívánatosok minden külső javak-felet.

Sem világosban, sem bévebben nem tudhattyuk a világi csapások és cséplések sanyaruságinak hasznát, mint, ha megtekíntyük mihez hasonlíttya és minek nevezi ezeket a Szent Irás: mert a hasonlatosságok ereje és cselekedeti ezer hasznát és üdvösséges gyümőlcsét ismértetik a háboruságoknak.

Tűz-nek nevezi [4] sokszor a Szent Irás a nyomoruságokat. Először azért; hogy, miképpen a tűz, lágyíttya a vasat, keményíti a sárt: úgy a csapások aítatosságra lágyíttyák az igazak szívét,

[4] Psal 16. v. 3. Prov. 17. v. 3. Sap. 3. v. 6. Eccli. 2. v. 5.

[1] Job. 23. v. 16. mint próbálva érzette Szent *Jób*, mikor azt írta; hogy, [1] *Deus mol-*
[2] Exod. 7. v. 13. & seque. *livit cor meum;* Isten az ő szívét meglágyította ostorozásával.
[3] Aug. 1. de civit. c. 8. Et in Psal. 61. circa medium. Azokat pedig, kik a *Farao* gonoszságát követik, [2] *Indurat,* megkemé-
nyítik, veszedelemre. Másodszor; tűz a nyavalya. Mert miképpen,
[3] *Sub uno igne aurum rutilat, palea fumat;* az aranyat tisztíttya
[4] Malach. 3. v. 2. 3. a tűz, de a polyvát füstölteti: úgy az isteni látogatások, [4] *Quasi*
Isai, 1. v. 25. *ignis purgabit filios Levi et colabit eos quasi aurum;* mint az aranyat
a tűz, megválasztya és tisztíttya: a nyavalyák-is megtisztíttyák az
Isten szolgait: és noha égnek, mint a *Moyses*-tűl látott csipke, de
[5] Job. 21. v. 18. meg nem emésztetnek. A gonoszok pedig, [5] *Erunt sicut palea, quam*
turbo dispergit; ollyanok a háboruságokban, mint az égett polyva,
mellyet tétova hínt az erős szél. Harmadszor; fő-képpen azért
neveztetik tűznek a világi nyomorúság: mert, miképpen étszakán
a setétséget tűz világosíttya: úgy a mí értelmünket, semmi inkáb
nem világosíttya, nem oktattya, mint a nyavalyák. Nem-csak a
régi bőlcsek mondották; hogy, *Quæ nocent, docent;* a mi sért,
tanít: hanem a Szent Lélek világos szókkal előnkbe adgya; hogy,
[6] Isai. 28. v. 19. [6] *Tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui;* a mit sokszor
hallottunk, arra csak a nyavalya tanít bennünket. Mert, ha a *Tobiás*
[7] Prov. 29. v. 15. szemét keserves epe világositotta: nékünk-is, [7] *Virga atque cor-*
Eccli. 22. v. 6. *rectio tribuet sapientiam;* vereség és fújtogatás ád okosságot. Azért
[8] Eccli. 34. v. 9. 11. a Bőlcs nyilván írja; hogy, [8] semmit nem túd, a kinek kísérteti
[9] Isai. 26. v. 16. nem vóltak: mivel, [9] *In tribulatione doctrina tua eis;* az isteni
tanitásokat jobban nem érti ember, mint a sanyarú csapások-közöt.

A kik gazdagság- és tisztesség-kívánásért annyíszor bántyák Isteneket, annyíszor károsíttyák felebaráttyokat; a kik egésséges ifiuságokban bizakodván, fajtalan vétkekbe és úndok dobzódásokba merűlnek: menyiszer és mely nyilván hallyák, hogy az érték és egésség Isten ajándéka; de a végre-valók, hogy ezekkel Istent szolgállyuk és üdvösségünket keressük? Menyíszer rágják fülökbe, hogy a gazdagság, ifiuság, erő és minden külső jószág, ollyan mint a gyenge virág; mint a füst; mint a pára, mely hamar elhervad és elfogy? Azért, ezekben nem kel bizakodni: hanem úgy kel Meny-ország-felé igyenesen által-menni rajtok, mintha csak álomban látott jó-lakások vólnának. Az illyen tiszta igazságokat nem láttyák, nem értik a világ fiai, míg kedvek-szerént viseli a szerencse vitorlájokat. De, mikor a szelek hátra fújnak; mikor a betegségek, kárvallások, gyalázatok megnyomják őket: akkor bezzeg
[10] Eccli. 31. v. 2. [10] *Infirmitas gravis, sobriam facit animam;* a betegség megjózaníttya

és észre hozza őket: akkor, [1] *Malitia horæ, oblivionem facit luxuria magnæ;* egy óráig-való fájdalom elfelejtet minden búja kivánságokat. Azért, mint a tékozló fiat, úgy a töb embereket, megvilágosíttya a nyavalya: akkor vészik eszekbe a világ csalárdságát, a magok csalatkozását, a külső jóknak szél-háton járását: akkor útallyák és kárhoztattyák balgatagságokat: akkor kiáltnak Istenhez; [2] *Ignem misit in ossibus meis, et erudivit me;* áldott légy Uram, ki forróságot bocsátván testünkbe, megismértetted velünk, mely csalárd, mely múlandó a világ hízelkedése: dícsírtessék örökké szent neved, hogy, [3] *Castigasti me; et eruditus sum quasi juvenculus indomitus;* ostor-alá fogtál, zabolára szoktattál és megszelídítetted délczegségünket.

[1] Eccli. 11. v. 29.
[2] Thren. 1. v. 13.
[3] Jer. 31. v. 18.

Opimius-nevű fösvény embernek [4] aluvó betegsége lévén, mikor egyéb-képpen fel nem ébredne, ágya-mellet-való asztalra sok pénzt tőltének és azt kezdék pengetni: azonban az okos doktor fülébe kiáltá; hogy, ha nem vigyáz, minden pénzét elviszik: megindúlt ezen a pénzszerető, dús-gazdag; és erő-szakot tévén magán, felébredett. Hasonló-képpen bánik Isten a gazdagság-szeretőkkel, hogy felserkencse bűnök álmából: füstbe bocsáttya, vagy prédára veti gazdagságokat: és akkor láttyák, mely veszendő dologban helyheztették bóldogságokat; mely hiuságos árnyékban vetették reménségeket.

[4] Horat. lib. 2. Satyr. 3.

Arra-is világosíttyák lelki szemeinket a nyavalyák: hogy megismérjük a bűnök súllyát; a pokol kínnyainak szörnyűségét; a mennyei bóldogságnak nyugodalmas gyönyörűségét. Mert a betegségek- és egyéb csapások-közöt, ELSŐBEN, meggondollya ember; hogy, minden világi nyomorúságok, a félelmes halállal-egyetemben, nem egyebek, hanem bűnök sólgya és jutalma. Ha it, a hol tűr és szenved Isten, ennyi keserves nyavalyákkal ostorozza a bűnöket: miképpen veri tehát, a hol igazságát akarja ismértetni? Ha e világon, ily kemény verések-alat tartya kedvesit: mint bűnteti a más világon ellenségit? MÁSODSZOR, az-is eszébe jút a nyomorgatott embernek; hogy, ha fejünk, szemünk, fogunk fájását; ha a kólikát, köszvént, arénát, puhán vetett ágyban oly nehezen szenvedgyük kevés ideig; ha mindeneket örömest doktorokra és orvosokra kőltünk, csak künnyebséget nyerjünk; ha világi javaink veszedelmét, gonosz emberek rágalmazását, ily nehezen tűrjük; tehát [5] *Quis poterit habitare cum ardoribus sempiternis?* ki lakhatik a pokol tűzében örökkön örökké? ki élhet az ördögök társaságában mindenkor? ki szenvedheti azokat a gyalázásokat, minden jónak fogyat-

[5] Isai. 33. v. 14.

kozásit, minden gonosznak tellyességit, mellyek pokolban találtatnak? Ha ily nehezek a világi szenvedések, noha a pokol kínnyához-képest, bolha-csipések: miért szánod munkádat, kőltségedet és fáratságodat attúl, hogy a pokolt elkerűllyed? Harmadszor, megvilágosítnak a nyavalyák arra-is; hogy, ha jó szerencsénkben, keveset, vagy semmit nem gondolkodtunk a mennyei bóldogságrúl: mikor a világi keserűség ízetlenségit kóstollyuk, megismérjük, hogy it jövevények vagyunk; örökös hazánk-kivűl szám-kivetésben forgunk; azért, mint a tiszta galamb, a *Noë* bárkája-kivűl nyugodalmat nem talált; úgy nékünk sem lehet e földön tekélletes csendeszségünk: hanem oda kel sietnünk, a hol sem halál, sem betegség, sem szegénység, sem fogyatkozás nincsen.

Világosíttya lelki szemeinket a nyavalya, hogy felebarátunk nyomoruságin szánakodgyunk; és magúnkat valósággal megismérjük. A kinek mindenkor jól vagyon dolga és nyavalyákat nem kóstol, nem túd szánakodni egyebeken; mint ama jó-lakók, kiket azért fenyegete Isten, mert, [1] *Nihil patiebantur super contritione Joseph;* nem szánakodtak a *Jósef* romlásán. De a kinek úgy vagyon dolga, mint Christus Urunknak, ki azért kóstolta savúnk ízit és nyomoruságunk súllyát, [2] *Ut misericors fieret;* hogy szánakodhassék rajtunk: azok bezzeg, [3] *Intelligunt quæ sunt proximi, ex seipso;* magokrúl tésznek itíletet, mint kel szánakodni a nyomorúltakon. Noha az Isten Fiának nem vólt szüksége, hogy nyomoruságink szánakodására külső eszteni lennének: de, ismértetvén Szent *Pál,* mely igazán és szűből szánakodott Christus rajtunk, azt írja: hogy [4] maga akarta minden nyomorúságunkat szenvedni, hogy szánakodhatnék nyavalyánkon.

Magunk ismerésére sem lehet bizonyosb útunk a sok és nagy csapások érzésénél. Azért mondotta *Jeremias;* hogy, [5] *Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis ejus;* fogyatkozott kisded állapattyát, akkor látta világoson, mikor Isten haragja veszszejét érzette. Világ-bíró *Sándort,* a [6] hízelkedők istennek nevezték: és annyira felfuvalkodtaták a bolond *persuasio*-ban, hogy örömest viselte az isteni nevet. De mikor harczon szárát általszegezék egy nyíllal és a vére béven folyt: megismérvén gyarlóságát a hízelkedőknek, *Renidente vultu; hoc quidem, inquit, sanguis est;* mosolyogva monda: vér ez, mely emberi testből szokott folyni.

Ihon, minémű üdvösséges világosságot szerez bennünk a nyavalya! Azért kiált Istenhez Szent Dávid: *Bonum mihi Domine,*

[1] Amos, 6. v. 6.
[2] Hebr 2. v. 17. cap. 4. v. 16.
[3] Eccl. 31. v. 18.
[4] Hebr. 4. v. 15.
[5] Thren. 3. v. 1.
[6] Plutarch. Apophth. in Alexandro.

quia humiliasti me; felette jó, Uram és igen hasznos nékem, hogy sanyarú csapásod-által megaláztál engem: *Ut discam justificationes tuas:* mert az-előt, setétben vóltam; nem láttam az igazúlás úttyát: de, *Quæ nocent, docent;* tanít, a mi sanyarít: oktat, a mi szorongat: használ, a mi rongál: gyámolít, a mi szomorít.

Végeztetre; a *Bábylon* kemenczéjének [1] rettenetes tüze-közöt, a három Szent Ifiak, nem csak éltek, hanem gyönyörűséges szellővel hűvösödtek: a világi nyomorgatások-közöt-is, oly vígasztalásokkal bévelkednek az Isten szolgái; hogy Szent *Tiburtius,* mezítláb az eleven tűzön járván, rósákon láttatott sétálni. Mert, ha *Nehemias* idejében, isteni csudával, vízzé változott a [2] tűz: a Szent Lélek édesítésével és isteni hatalom erejével, a sanyargatások tüze hűvesítő vízzé lészen. Azért, midőn egy isten-félő keresztyént, sok gyalázatokkal fárasztván, [3] kérdeznék a pogányok; minémű csudát cselekedett valaha Christus? Azt felelé; hogy Christus csodája az, *Ut his, et majoribus, si intuleritis, non movear, nec offendar injuriis;* hogy illyen erőtlen gyarló ember mint ő, ezekkel és ezeknél nagyob rongálásokkal, meg nem bántódik.

[1] Dan. 3. v. 50.
[2] 2. Mch. 1. v. 20.
[3] Cassian Collat. 12. c. 13.

A tűz, noha mind fát, mind követ megéget: de a fából fekete hólt-szenet; a kőből szép fejér meszet; a sárból veres téglát csinál. Az Istentűl-szakatt gonosz embert, a Szent Irás oly fá-nak nevezi, melynek [4] gyökerére vetette Isten fejszéjét. Azért, nem csuda, ha a sanyargatások-közöt, [5] *Denigratur super carbonem:* [6] *Ut filii Æthiopum;* oly fekete lészen, mint a hólt-szén; mint a szerechen- vagy czigány-gyermek. De az igazak, akár-mely nagy háborúk tüze közöt-is, [7] *Pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri;* meg nem égetik szárnyokat: hanem, mint a tiszta ezüst, szép fejérek lésznek; mint az arany, megpirosodnak, tiszta élet szentségével, isteni szeretet fényességével.

[4] Luc. 3. v. 9.
[5] Thren. 4. v. 8.
[6] Amos. 9. v. 7.
[7] Psal. 67. v. 14.

Semmi szeb nincsen a fényes tűznek világosításánál: [8] mert étszakának idején, nap-helyet, kirekeszti a setétséget és minden munkára alkalmatosságot mutat. Semmi nincs hasznosb a tűznek melegítésénél: mert ez, a természet melegségével ellenkező hideget kirekeszti: ez, mint szakácsunk, eledelűnket egésségessé, jó-izűvé tészi, megszáraztván azoknak felettéb-való nedvességeket. De e mellet, mindennél sanyarúb fájdalmat szerez a tűz, égetésével: házakat, falukat, várasokat, királyi palotákat, földre ront, hamuvá tészen. Illyen tűz a világi nyavalya: noha javainkat rontya; de lelkünket fényesíti, táplállya, vastagíttya és végre Meny-országba

[8] Aug. l. 12. Civ. cap. 4.

[1] 4.Reg.2.v.11. emeli. Mert, ha *Illyés*[1] próféta tüzes szekérben emeltetett men-
[2] Psal.65.v.12. nyekbe: mi-is fejenként, [2] *Per ignem et aquam, transimus in refri-
gerium; tűzön, vízen jutunk a bóldogság nyugodalmára.

Mennyünk továb; és lássuk a töb neveit a földi csapásoknak.
[3] Psal. 68. v. 2. Víz-nek[3] nevezi a Szent Lélek a háboruságokat. Először:
Intraverunt aquæ usque ad animam. mert, miképpen a víz, megfeíríti és mossa a ruhát; úgy a nyo-
morúságok erős lúgok, mellyekkel Isten kimosogattya rútságinkat
[4] Isai. 4.v.4. és tisztává tészi lelkünket. Azért írja *Isaias;* hogy, [4] *In spiritu*
judicii et ardoris, abluit Dominus sordes, et sanguinem lavat; tüzes
veszszők csapásival, kimossa Isten és megtisztíttya rútságinkat.
[5] Dan.11.v.35. És a kik, [5] *Ruent, ut conflentur,* leveretnek a háboruságokkal, *De-*
albantur, megfeíríttetnek, hogy Isten-előt tiszták légyenek. Másod-
szor: mert, ha a víz öntözése az eleven fákat neveli, vastagíttya,
gyökerezteti; a levágott tőkéket megrothasztya: a szenvedések-is,
vidámíttyák és vastagíttyák a Christus szerelme gyökerén éppűl-
[6] 2.Cor.12.v.9. teket, mert, [6] *Virtus in infirmitate perficitur;* fogyatkozások-által
erőssödik a tekélletesség. Azok pedig, kik Christuson nem gyöke-
reztek, hanem magok erejében bizakodnak: elposhadnak a nyava-
lyák vizének nedvesítésével. Harmadszor: ha a pusztának keserű
[7] Exod. 15. v. 23. 25. [7] vizét egy darab fával megédesítette *Moyses:* a nyomorúságok
ízetlenségét-is, kivánatossá tészi a Christus Kereszt-fája. Negyed-
[8] Gen.7.v.17. szer: ha az özön-víz felemelte a [8] *Noë* bárkáját; de a gonoszakat
elmerítette: a keresztek szomorusága-is elboríttya és veszedelembe
sillyeszti a világ fiait; de a hívek lelkét Istenhez emeli; mennyei
dolgokra magasztallya; és, mint a lapták, annál fellyebb mennek,
mennél erőssebben üttetnek. Sokan, mikor kereszt-nélkül vannak,
annyit gondolnak Istennel, menyit nyárban a fűjtő-kemenczével;
délben a szövétnekkel; egésséges-korokban a doktorokkal: de,
[9] Psal.82.v.17. [9] *Imple facies eorum ignominia, et quarent nomen tuum;* mihent
valami gyalázat éri, ottan Istenhez folyamnak. Érje csak betegség
[10] Psal.15.v.4. őket; mingyárt [10] *Multiplicatæ sunt infirmitates: postea accelera-*
verunt; futva mennek Istenhez. Sanyargassa csak valami galyiba
[11] Ps.106.v.13. őket: [11] *Clamaverunt ad Dominum cum tribularentur;* mingyárt
az Úrhoz kiáltnak. Bocsásson csak Isten dögöt, vagy fegyvert
[12] Ps. 77. v. 34. közikbe: [12] *Cum occideret eos, quærebant eum diluculo;* mingyárt
keresni fogják Istent. És, ha oly fene lészen-is valaki, mint *Farao,*
[13] Exod.5.v.2. ki azt mondotta; [13] *Nescio Dominum;* hogy nem ismériaz Istent:
de, mihent a nyavalyák vizei elérkeznek, felemelik szívét Istenhez;
és azt cselekedtetik, a mit cselekedék *Manasses* a fogságban: ki,

[1] *Egit pœnitentiam* VALDE, *deprecatusque est Deum* INTENTE; igen megbáná gonoszságát, és szorgalmatoson hívá segítségűl Istenét. Mert arra-valók a világi nyavalyák, hogy Istenhez űzzenek. Úgy bánik Isten velünk, mint [2] *Absolon Joáb*-bal; sok hívására, nem akara *Absolon*-hoz mennyi *Jóab:* megégeték a *Jóab* vetését az *Absolon* szolgái, és ottan hozzá méne panaszolni. Mikor az Isten szép szava nem fog rajtunk: kárral, fájdalommal vonszon magához.

[1] 2. Paral. 33. v. 12. 13.
[2] 2. Reg. 14. v. 29.

Sokan írják, hogy oly vizek vannak, mellyek a tüzet meggyújtyák. És láttyuk, hogy, ha hideg vízzel teli tőltesz egy üveget és a verő-fényt a vízen által-bocsátod: az üvegtűl távúl, a hol egybe-mennek a verő-fény súgári, taplót, hólt-szenet, fát, meggyulasztnak, mert, noha a hideg víz, ellene-ál a főldi tűz melegségének: de a mennyei melegséget vastagíttya, hogy tüzet gyújcson. A mennyei tűz nem egyéb, hanem az isteni szeretet: melynek [3] gerjesztésére jött Christus e világra. Ezt a tüzet, [4] *Aquæ multæ*, a világ háboruságinak vize meg nem ólthattya. Sőt, miképpen az *Illyés* Próféta és *Nehemias* áldozattyát [5] akkor gyújtotta-fel a verőfény súgára, mikor bévséges vízzel öntöztették: úgy, az isteni jó intések akkor gerjesztik a szeretet tüzét bennünk, mikor nyavalyák és keserüségek vizével telik vagyunk. És, miképpen a kovácsok, gerjeszteni és vastagítani akarván a tüzet, vízzel híntegetik: úgy az isteni szeretet, *Crescit malis,* nevekedik a világi galyibákban. És oly édességet szerez a keseredett ember lelkében, hogy [6] *Inundationes maris quasi lac suget;* a keserüségek tengerét édesdeden iszsza, mint a tejet.

[3] Luc. 12. v. 49.
[4] Cant. 8. v. 7.
[5] 3. Reg. 18. v. 34. 2. Mach. 1. v. 20. 21. 22.
[6] Deut. 33. v. 19.

Természet-szerént, a víz fel nem mégyen, hanem alá-foly: mindazáltal, csudálva láttyuk a magas hegyek tetején, a szép tókat és forrásokat. Miképpen mégyen a víz oly magas helyre, elmefárasztással visgállyák a túdósok. Némellyek azt allíttyák, hogy a főld nehezsége tollya a nagy hegyre. Mások azt vélik, hogy néhult a főld ollyan mint a *spongia,* és ot magához szíja a vizet: miképpen láttyuk, hogy a gyólcs- és gyapot-madzag magához vonsza a nedvességet. Vannak, kik azt állattyák; hogy mint a hordóból, hévéren vagy szivárványon a bor kivonyatik, hogy üressen valamely hely ne maradgyon: úgy vonyatik a tengerből (mert abból vagyon eredete [7] minden derék vizeknek,) a víz a magas hegyekre. Ezen ám törődgyenek a *filosofusok:* elég azt értenünk, hogy, noha a nyavalyák vize természet-szerént lenyomja az embert: de Isten hatalmával felemeli értelmünket és akaratunkat. Nem akár-minémü

[7] Eccl. 1. v. 7.

[1] Esth. 10. v. 6. víz a világ szorongatása, hanem, [1] *Fluvius, in lucem solemque conversus;* oly víz, mely napfénnyé változik. Mert, miképpen a nap világossága cselekeszi, hogy testi szemünk nyilván lásson: úgy a nyavalya, felséges dolgok és isteni titkok isméretire emeli és világosíttya szemeinket. Lássuk tovább, minek nevezi a Szent Irás a háboruságokat.

[2] Ps. 59. v. 5. Vino compunctionis. Jerem. 25. v. 15. Vinum furoris.

Bor-nak [2] nevezi a Szent Lélek a vereségeket. Mert, ha a bor egésségesnek használ; a forróságban-lévőnek halálos méreg: ha vídámíttya a vastag-fejű embereket; megrészegíti és lábárúl földhöz veri a gyenge-fejűket. A fogyatkozások és nyavalyák-is, a világban gyönyörködő gyengéket megszédítik: de bátorságos vídámsággal vastagíttyák az erős-hitűket: kik nem-csak örvendeznek [3] Szent *Pál*-lal, az inségek-közöt; hanem hálákat adnak, hogy, [4] *Virga tua, et baculus tuus, consolata sunt me;* az Isten veszszeje és pálczája vígasztallya őket.

[3] 2. Cor. 7. v. 4. Rom. 5. v. 3. Philip. 2. v. 17. Act. 5. v. 41.

[4] Ps. 22. v. 4.

[5] Ps. 16. v. 3. Visitasti nocte.

Étszaka-nak [5] neveztetnek a háboruságok. Mert, miképpen éjjel künnyebben és jobban hallyuk a szóllást; éjjel esik a kedves harmat; éjjel látczanak a csillagok; az étszaka hűvössége mértékli és enyhíti a nappali melegséget: azon-képpen a sanyargatások-közöt édesdedben hallyuk az isteni intéseket, hogy-sem a világi jó szerencsék fényességében: Isten áldásinak harmatit bévségesben vészük: a mennyei bóldogság szépségét világosban láttyuk: a testi gyönyörüségek melegségét inkáb megenyhíttyük.

[6] Psal. 103 v. 15.

[7] 2. Cor. 12. v. 10.

[8] 2. Cor. 4. v. 16.

Kenyér-nek híja a Szent Irás a csapásokat: nem-csak azért, hogy a nyavalyák minden-napi kenyerünk, hanem, hogy, ha, [6] *Panis confortat cor,* a kenyér erőssé tészi az embert: a nyavalyák-is vastagíttyák az igazakat. Azért mongya Szent Pál: [7] *Cum infirmor, tunc potens sum;* hogy mennél betegb, annál erőssebb: mert, mentűl inkáb fogy és erőtlenűl a külső ember, annál inkáb, [8] *Renovatur qui intus est,* megújúl és vídámodik a belső ember.

[9] Greg. 3. par. Pastoral. admonit. 13. in medio.

[10] 2. Cor. 12. v. 7.

[11] Psal. 118. v. 67.

Végezetre; sok-képpen jelenti a Szent Irás, hogy orvosságok a világi szerencsétlenségek. És, a mint Szent *Gergely* írja, oly orvosságok, mellyek, [9] *Admissa peccata diluunt: et ea quæ admitti poterant, compescunt;* elmossák a lett bűnöket; távoztattyák a következhetőket. Szent *Pál* [10] betegségtűl óltalmazó orvosságoknak nevezi azokat az arczúl-csapásokat, mellyeket szenvedett a sok ínségek- és kísértetek közöt; mert azt írja; hogy ezek óltalmazták őtet a kevélységtűl és a felfuvalkodott bizakodástúl. Ugyan azont jelenti Szent *Dávid,* mikor azt írja: [11] *Priusquam humiliarer, deliqui;* hogy akkor esett vétekbe, mikor a sanyargatásokkal nem aláztatott.

Tobias, tisztító orvosságoknak jelenti a szenvedéséket, midőn azt mongya: [1]*In tempore tribulationis, peccata dimittis;* hogy Isten, a vereségek-közöt megbocsáttya bűneinket: mivel, [2]*Livor vulneris, absterget mala;* sok gonosz vétkeket lemos a sebesítés.

[1] Tob. 3. v. 13.
[2] Prov. 20. v. 30.

Két-képpen gyógyíttyák a csapások lelki betegséginket: Először: mert, a mint hallók, felnyittyák szemünket, megvilágosittyák értelmünket, megismértetik a világ hiuságát; a pokol kínnyának rettenetességét; a bűnök veszedelmét. Ezek az igazságok, Isten malasztyával, a bűnök gyűlölésére, a világ csalárdságának utálására, életünk jobbítására, Istenhez térésre izgatnak. Másodszor: mert a nyomorgatások megtompíttyák az ördög fegyvereit, mellyekkel sebesíti lelkünket: elrontyák csatornáit, mellyeken belénk önti a bűnök mérgét, [3]tudniillik a nyughatatlan test vágyódásit, a telhetetlen szem kívánásit, a dagályos szű kevélységit. Mert a betegség zabolázza testünk délczegségét; a kár-vallás fogyattya szem-legeltető javainkat; a gyalázat és kissebség alázza szívünk felfuvalkodását. Mikor azért Isten, mint ér-vágó doktor, [4]*Semper adest, misericorditer sæviens;* irgalmason kegyetlenkedik: [5]*Levioribus incommodis graviora sanat: malum malo opponit;* kisseb nyavalyával nagyobbat orvosol: a gonoszt, gonoszszal kergeti; az ördög kezéből kitekeri a bűnök ösztönét.

[3] 1. Joan. 2 v. 16.
[4] Aug. 2. Confess. c. 2.
[5] Seneca, de Provid. c. 9.

Nagy külömbség vagyon a lelki és testi orvosságok-közöt. A testi orvosságok, ha gyógyítnak, erőtlenítnek; ha elóltyák a forróságot, hidegítik a természet melegségét; ha kiűzik a rosz nedvességeket, száraztyák és fogyattyák a gyökeres nedvességet; ha bélünket és gyomrúnkat kimossák, emésztik és erőtlenítik: de a világi keserüségek, *Benedictæ medecinæ,* áldott orvossági, tompíttyák a gonosz vágyódások melegségét; erőssítnek a jóra; tisztítnak és üresítnek a bűnöktűl. A testi orvosságok ágyba ejtnek; nem hasznosok akkor, mikor a forróság kínoz; a testet künnyebbítik, a lélek gyógyítására nem érkeznek: de a háboruságok, jó reggel felébresztnek henyélő ágyunkból; [6]*In tribulatione mane consurgent,* hogy Istenhez folyamodgyunk. Akkor hasznosbak, mikor legnagyob forrósága vagyon a gonoszságnak; mint Szent *Pál* [7]térésében példánk vagyon. Erejét a lélek-gyógyitásban ismérteti: mivel, azért veretik a test, hogy a lélek gyógyúllyon; abból ismérszik az isteni bőlcseség; hogy, [8]*Vulnerat, et sanat:* [9]*mortificat, et vivificat:* [10]*occidit, et vivere facit;* gyógyít, mikor sebesít: elevenít, mikor öldököl:[9] feltámaszt, mikor megöl.

[6] Oseæ, 6. v. 1.
[7] Act. 9. v. 1.
[8] Job, 5. v. 18.
[9] 1. Reg. 2. v. 6.
[10] Deut. 32. v. 39.

Illyen az Isten orvoslása: illyen az ő mélységes bőlcsesége. Azért, ha a testi doktort, nem-csak akkor szerettyük, mikor egésséges étkekkel táplál és lágyító olajokkal keneget; hanem mikor *dietán* tart és koplaltat, mikor eret vágat és tűzzel ébreszt: Istenünket-is, ne csak jó állapatban, hanem keserves igyünkben-is

[1] Psal. 98. v. 8. szeressük. Mert, a kinek Isten [1] *Propitius, ulciscitur;* megkegyelmez, azok bűneit tágítás-nélkül ostorozza. Melyre-nézve *Isaias* Próféta

[2] Isai. 12. v. 1. [2] dicsőíti Istent, hogy haragja jelét mutatta, ostorozván őtet; és nem hallasztván bűntetését a más világra.

Ismértetni akarván Isten, hogy a háboruságok orvosságok:

[3] Psal. 16. v. 3. Job, 7. v. 18. a kit Isten ostoroz, arrúl azt mongya; hogy, [3] *visitat,* látogattya őtet. Miképpen az orvos, a kit szeret, a kit böcsül és gyógyítani akar, azt gyakran látogattya; akinek pedig életét nem reménli, feléje sem mégyen: úgy Isten, érvágással, égetéssel, keserves italokkal látogattya, a kit meg akar gyógyítani: de az égetést enyhítő

[4] Psal. 40. v. 4. flastrommal-is köti; és, [4] *Universum stratum versat in infirmitate;* maga kezével puhíttya és veti ágyát betegének, hogy kedvesben nyughassék: a kiket pedig gyógyítani nem akar, veszni hadgya;

[5] Psal. 80. v. 13. [5] *Dimittit eos;* békét hágy nékik: és, mivel a gyógyítás nem fog

[6] Jer. 51. v. 9. rajtok, [6] *Derelinquit,* vesztében hadgya.

Meghallátok, keresztyének; hogy élni nem akar, a ki e világon fogyatkozásokat és nyavalyákat nem akar szenvedni: mivel nem egyéb születésünk, hanem oly fogságba-jövés, melyben minnyájan, vagy arany- vagy vas-lánczal, vagy kötéllel kötözve vagyunk, mint rabok; és szabadulásunk nem lehet, míg élünk.

Azt-is megértétek; hogy Isten fia nem lehet, a ki a maga keresztit Christus-után nem viszi: Meny-országba nem juthat, a ki azon úton nem akar járni, mellyen üdvösségre jutottak minden Szentek. Mert, miképpen az Ó Törvényben, Isten nem akarta a

[7] Lev. 2. v. 11. 13. kedves áldozatokat [7] mézzel édesíteni, hanem sóval keseríteni: úgy a kiket Meny-országba viszen, nem édesgeti, hanem sanyargattya.

[8] Philip. 3. v. 18. 19. Azért, valakik idegenek a Kereszt-hordozástúl, [8] *Eorum finis interitus,* azoknak vége kárhozat.

Megtanulátok azt-is, mennyi üdvösséges hasznai vannak a

[9] Sap. 11. v. 14. világi nyomoruságoknak: melyre-nézve, az Isten szolgái, [9] *Per sua tormenta bene secum agi commemorati sunt, admirantes in finem exitus;* azt itílték, hogy mikor kínoztatnak, akkor bánik Isten jól véllek; és csudálkozva nézték végét a világi nyavalyáknak. Mert

[10] Aug. Tractat. 7. in Joan. meggondolván, hogy, [10] *Quam multis obest sanitas? Latro qui pro-*

cedit occidere hominem, quanto melius illi erat, ut ægrotaret: innocentius ægrotaret, scelerate sanus est; sokan egésséges-korokban latrok, kik jámborok vólnának betegségekben: nyugodalmas elmével azt itílik; hogy, [1]*Utilius est frangi languoribus ad salutem, quam remanere incolumes ad damnationem;* job nyavalyás munkával üdvözűlni, hogy-sem egésséges jó szerencsével kárhozni. Mert minden világi nyomoruságok semmik az örök-kárhozathoz-képest. [1] S. Bernard. de interiori domo. cap. 46.

De nem elég ezeket tudni: hanem Isten segítségével arra kel igyekeznünk, hogy akár-kitűl, akár-minémű galyiba, boszszúság, veszély érjen: eszűnkbe jusson, hogy az Isten szolgáinak e világon keserüségeket kel érezni. És, ha ő-maga Édes Üdvözítőnk, ártatlan, vétetlen, ennyi kínt és keresztet viselt: mí, a kik sok-képpen minden verésekre méltók vagyunk, [2]*Iram Domini portemus, quia peccavimus;* az Isten haragjának sujtogatásit békeséggel tűrjük, mivel azt bűneinkel sok-képpen érdemlettük. És gyakran azt mongyuk: [3]*Merito hæc patimur, quia peccavimus;* erre és ennél nagyobra méltók vagyunk, mert sokat vétkeztünk. [2] Mich. 7. v. 9. [3] Gen. 42. v. 21.

Végezetre; ne cselekedgyük azt nehéz igyünkben, a mit *Ochoziás:* kit Isten azért öle-meg, hogy betegségében [4]*Beelzebub*-túl kívánt segítséget. Ne kövessük *Sault,* [5]ki babonás aszszonytúl keresett künnyebbűlést: mert nem az Isten ellenségéhez, nem ördöghöz kel folyamnunk nyavalyánkban, hanem Istenünkhöz. Nem okosok vóltak a *filistæusok:* [6]kik, mikor szemérmes helyeken ostoroztattak, nem engesztelték Istent; hanem bőrszékeket csináltattak, mint-ha azzal gyógyúlna nyavalyájok. Sokan ezen nyomon járnak és hol-mi külső nyájaskodásokkal és zabállásokkal akarják künynyebbíteni fájdalmokat. De heában: mert Isten egyedűl, [7]a ki terhűnket künnyebbítheti; [8]a ki szomoruságunkat tekélletesen vígasztalhattya: Ő-kivűlle, minden vígasztalásokrúl próbálva mondotta Szent *Jób,* hogy, [9]*Consolatores onerosi;* terhelik, nem künnyebbítik a keseredett szűvet. Mikor nyavalyáktúl és keserüségektűl szorongattatunk, a világ tengerének szél-vésze-közöt hányatunk: [10]*In tempestate nihil tam timendum, quam terra;* a tengeri háborúban semmitűl úgy nem kel félni, mint, hogy földbe ne ütközzék a hajó: a világi nyomoruságokban sincs veszedelmesb dolog, mint, ha az égre nem nézünk; hanem földi vígasztalásokhoz ragaszkodunk. Azért Istenhez siessünk, mikor nyavalyákat érzünk: ő-benne bízzunk: ő-tőlle kérjünk segítséget, hogy ő-tőlle vegyünk örök bóldogságot. Amen.

[4] 4. Reg. 1. v. 3. 16.
[5] 1. Reg. 28. v. 7. et seqq.
[6] 1. Reg. 5. v. 6. 9. 12.
[7] Matt. 11. v. 28. Venite ad me omnes qui laboratis.
[8] Isai. 51. v. 12.
[9] Job, 16. v. 2.
[10] Senec. ep. 53.

PÜNKÖST NAPJÁN.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent János Evangelista, könyvének tizen-negyedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Joan. 14. v. 23. Az üdőben [1] monda Jesus az ő tanitványinak: ha ki szeret engem, megtartya az én mondásomat; az én Atyám-is szereti őtet; és ő-hozzá mégyünk és lakást nálla szerzünk. A ki nem szeret engem, az én mondásimat meg nem tartya. És a mely mondást hallottatok, nem enyim: hanem azé, a ki küldött engem, az Atyáé. Ezeket szóllottam néktek, nállatok lévén. A Vigasztaló Szent Lélek pedig, mellyet az Atya küld én nevemben, ő tanít-meg titeket mindenekre és eszetekbe jutat mindeneket, valamiket mondok néktek. Békeséget hagyok néktek; az én békeségemet adom néktek: nem úgy adom én néktek, mint a világ adgya. Meg ne háborodgyék a ti szívetek, ne-is féllyen. Hallottátok, hogy én mondottam néktek: elmégyek és eljövök hozzátok. Ha engem szeretnétek, örvendeznétek ugyan, hogy az Atyához mégyek; mert az Atya nagyob nállamnál. És mostan megmondottam néktek, minek-előtte meglégyen: hogy elhidgyétek mikor meglészen. Immár nem sokat szóllok veletek, mert eljött ennek a világnak fejedelme, és én-bennem semmie nincsen. De, hogy megismérje a világ, hogy szeretem az Atyát; és, a mint parancsolatot adott nékem az Atya, úgy cselekeszem.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppületire tanuságot vehessünk; és Istennek akarattyát, ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Mely drága ajándékokkal ékesíttetik, a kinek Szent Lélek adatik.

A Nagy Istennek hív szolgája *Illyés* Próféta, [1]mikor tüzes szekérben felragadtaték a levegő-égbe, kedves tanítványának *Eliséus*-nak hagyá kettős lelkét; az-az, két drága lelki ajándékát, mellyel Istentűl bévségesen ékesíttetett vala: tudni-illik, a titkos dolgok isméretit és a csuda-tételek hatalmát; mellyel nem-csak tanítását erőssítette, hanem az engedetleneket meg-is bűntette. Ha egy *Próféta* ezt cselekedte tanítványával: inkáb illett, hogy a Próféták Ura, a Christus JESUS, test-szerént Menybe menvén, Szent Lelkével ajándékozná tanítványit; és bétellyesítené nem-csak [2]a Próféták-által nyújtott sok régi fogadásit, mellyek a Szent Lélek jövetelérűl világossan írattanak: hanem a mái Evangeliomnak folyását-is; melyben oly Vígasztaló Szent Lelket ígér, ki minden igazságra tanítcson és sokkal kedvesb békeséget adgyon, hogy-sem a világ szokott adni fiainak. Annak-okáért, a mint Szent *Lukács* megírja; az áldott Pünköst [3]napján, nagy zúgás- és erős szél fúvás-közöt, tüzes nyelvek jelenésével, választott tanítványira szállítá Christus az ő kétféle Lelkét, mellyel az *Apostolok* magokban szentek, egyebeknek hasznosok lennének.

[1] 4. Reg. 2. v. 9.
[2] Joël. 2. v. 8. Isai. 11. v. 2. 3. Ezech. 36. v. 26.
[3] Actor. 2. v. 3.
Gratia gratum faciens. Gratia gratis data.

Nem elégedék azzal a felséges Isten, hogy az Atya megmutatná mindenható erejét és bőlcseségét a teremtésben, hogy a Fiú emberi testbe őltözvén, bűneinkért eleget tenne és tudatlan gyarlóságunkat példájával gyámolítaná, vezetné: hanem, a mint az első teremtésben az Ur-Isten reá fuvalván, [4]testi életre elevenité a sárt; úgy Pünköst napján, erős fuvallásnak zúgásával a Szent Lelket kűldé, hogy minket lelki életre elevenítene. Ugy cselekedék az Atya mindenható Isten mí-velünk, mint az édes anya kedves gyermekével: ki, ha eggyik emléjét megveti és eltaszigállya, meg nem útállya, sem el nem veti gyermekét; hanem egy ideig elrejti emléjét, de kevés vártatva a másikkal táplállya. Az Atya Isten, az ő Szent Fiának tejével, drága szép tanításával, akará az embereket táplálni, nevelni örök életre: de ők, mint balgatag fiak, megveték, sőt szaggaták, Keresztre feszíték az Isten Fiát és ezzel méltókká tévék magokat örök veszedelemre: mindazáltal, a kegyes Isten, megszána minket; és, noha elrejté eggyik emléjét, mikor

[4] Gen. 2. v. 7.

Áldozó napján Christus Menybe méne: de az-után tized-nappal, másik emléjét nyújtá, a Szent Lelket kűldvén; kinek jelen-létével élnénk, fényességével világosíttatnánk, szeretetivel gerjedeznénk.

Ugyan-is, micsoda haszna és gyümőlcse vólna a világnak abból, hogy Christus született és megfeszíttetett, ha az *Apostolok,* Szent Lélek vezérlése-által, ezt el nem hitetnék az emberekkel? Vagy bár elhitetnék-is: micsoda jót várhatnánk ezekből, ha a Szent Lélek fel nem gerjesztené isteni szeretetre szívünket; nem erőssítené malasztyával gyarlóságunkat? Mit használ a drága orvosság, ha ezt magához nem vészi, de csak pólczon nézi a beteg ember? A Christus érdeme [1] bévségesen elég üdvösségünkre: de üdvösségünket nem szerzi külömben, hanem-ha azt, a Szent Lélek vétele- és az isteni parancsolatok [2] engedelmessége-által, magunkhoz kapcsollyuk. *Jericho* kő-falai [3] le nem dőltek a papi trombiták zengése-nélkül: a hitetlenségnek és gonoszságnak erős bástyái sem romolhatnak-el; hanem, mikor az Isten trombitái, a Szent Lélek zúgó fuvallásával [4] bétőltvén, hangoskodni kezdettek e világon.

[1] Ps. 129. v. 7.
[2] Hebr. 5. v. 9.
[3] Josuæ 6. v. 20.
[4] Actor. 2. v. 2.

Ennek a Szent Lélek jövetelének innepét, szenteli a mái napon a keresztyénség: Ennek ígéretit foglallya magában az elolvasott Evangéliom: Ennek erejét és jövetelinek módgyát adgya előnkbe a mái szent Epistola. Azért én-is, ebben a rövid órában, csak azt magyarázom, *mely sok, drága, nagy ajándékok és csudálatos lelki jóságok adatnak annak, a ki a Szent Lelket vészi:* hogy ezt jól megértvén, felgerjedgyen szívünk a Szent Lélek vételének kivánasára és keresésére.

Propositio.

Vaj-ha az én kegyelmes Istenem megtisztítaná [5] az én nyelvem rosdáját mennyei tüzével; felgerjesztené szívemet isteni szerelmével; megvilágositaná elmémet Szent Lélek fényességével: tudom bizonnyal, hogy a tí szívetek-is felébredne, sőt felgerjedne a Szent Lélek vételének szomjúzására. De jaj, igen igaz, hogy a nyers fa meg nem gyújtya a hólt szenet; a ki nem ég, fel nem lobbanthat egyebeket: mindazáltal, mivel a beteg, mennél nyavalyásban vagyon, annál jobban tudgya dícsírni az egésséget; és, egy-más-mellé vetvén maga kínnyát az egésséges állapattal, éjjel nappal csak azt beszélli, mely kedves, mely gyönyörüséges, mely drágáb minden kincsnél a jó egésség: én-is, mennél fogyatkozottabnak és lelki betegséggel terheltebnek ismérem magamat, annál világosban értem és talám, annál foganatosban ki-is mondhatom, mely bolond és bóldogtalan, a ki minden tehetségével nem igyekezik a lelki egésségre, mely

[5] Isai. 6. v. 7.

a Szent Lélek vételével adatik. No tehát atyám-fiai, vessük-le egy kevéssé sarunkat; [1]tegyünk félre minden világi gondolatokat; hogy, nem a csipke-bokorra, hanem az Apostolokra szállott mennyei tüzet szemlélhessük. [1] Exod. 3. v. 5.

A Szent Lélek Istennek sok felséges nevezetivel adgya előnkbe a Szent Irás, minémü ajándékokkal ékesíti azokat, kiknek lelkeket megszállya. Azért nevezi, [2]*Spiritum Sanctum: Spiritum rectum: Spiritum Principalem;* szent, igaz, fejedelmi léleknek: mert, a kit jelen-létével megáld, azt szenté, igazzá, világ- és ördög-győző fejedelemmé tészi. Azért híja, [3]*Spiritum intelligentiæ: Spiritum disciplinæ;* értelem és fenyíték Lelkének: mert, a kik őtet vészik, mennyei bőlcseséggel és isteni félelemmel tellyesednek. Azért mongya [4]tanács-adó, erős, aítatos Léleknek: mert okos tanácsossá, győzedelmes bajnakká, isteni dolgokban serénnyé tészi azokat, kikben lakást szerez. [2] Ps. 50. 12. 13 14. [3] Sap. 7. v. 22. cap. 1. v. 5. [4] Isai. 11. v. 2.

Ezeknél bévebben ismérteti a Szent Irás, bennünk-való cselekedetit a Szent Léleknek, mikor őtet víznek és tűznek nevezi: mert az ellenkező *elementomok* viaskodó tulajdonságival és cselekedetivel, azon egy Szent Léleknek a hívekben, sok csudálatos cselekedeti ismértetnek: [5]mellyekkel melegít az isteni szeretetre, hidegít a világi dolgokra: nedvesít az üdvösséges gyümölcsözésre, szárazt a testi indúlatokra: felemel a mennyei kivánságokra, alányom a magunk alázatára. Egy szóval: miképpen testi életünkre, tűznél és víznél semmi nincs hasznosb; melyre-nézve, tűztűl és víztűl eltíltottak a régiek, a kit el akartak fogyatni; úgy, a mi lelkünk javára, semmi hasznosb és szükségesb nincsen a Szent Léleknél. De jer lássuk mélyebben, a víznek és tűznek nevezetiben foglalt tulajdonságit a Szent Léleknek. [5] Sap. 7. v. 22. Spiritus Sanctus, unicus, multiplex.

Először azért; Önnön-maga Christus, víz-nek nevezi a Szent Lelket. Mert, mikor azt mondotta vólna, hogy, [6]a ki ő-benne hiszen, eleven vizek folynak belőlle: utánna veti Szent *János;* hogy ezt a Szent Lélekrűl mondotta, mellyet vésznek az ő-benne hívők. Nem záporesőből áradott pataknak, vagy álló-víznek nevezi Christus a Szent Lelket: hanem eleven forrásból eredett folyó-víznek, mely szűnetlen foly és mindenkor újabb vízzel bévelkedik. És ezzel csudálatos-képpen kimutattya a Szent Lélek cselekedetit. [6] *A vízhez mint hasonlíttatik a Szent Lélek.* Joan. 7. v. 38. 30.

Első és legszükségesb haszna a víznek; hogy nem gyújtya, mint némely italok, hanem elóltya szomjuságát, a ki iszsza. Ezt a tulajdonságot dícsíri Christus abban a vízben, mellyet ő ád: és

azt mongya; hogy tellyességgel mególtya lelki szomjúságunkat.
Mert, a *samaritána* aszszonnyal egy kút-mellet beszélvén, így
szólla: a ki ebből a kútból iszik, ismét szomjúhozik: de a ki
[1] Joan. 4. v. 13. iszik a vízből, mellyet én adok, [1] *Non sitiet in æternum,* soha nem
szomjúhozik. Csudálatos mondás ez; és úgy tetczenék, hogy ellen-
[2] Eccli. 24. v. 29. kezik azzal, a mit másut mond Isten; hogy, [2] *Qui bibunt me, adhuc
sitient;* a kik őtet iszszák, még-is szomjúhoznak: de eszűnkbe
kel vennünk, hogy miképpen a testi, úgy a lelki szomjúság, két-
féle: eggyik hasznos és életünk tartására szükséges; mellyel az
egésséges ember kívánnya az italt és egy jó ital vízzel mególtya
szomjuságát. Másik szomjúság betegségből származik és a termé-
szettel ellenkezik: mint mikor a forróságban, vagy vízi-betegség-
ben, rendetlenűl kívánnyuk az italt. Ezt a szomjúságot itallal meg
nem óltyuk, sőt inkáb gerjesztyük: hanem, akkor szűnik-meg,
mikor egésséges orvosságokkal betegségünk elvétetik. Eképpen a
mí lelkünkben, két-féle szomjúság vagyon: eggyik ártalmas; mert
betegségből származik: úgy-mint a világi gazdagságok, böcsül-
letek, gyönyörüségek kivánsága; mely soha ezek italával meg nem
[3] Eccles. 1. v. 8. szűnik: mert, [3] *Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur;*
a szemnek és testnek telhetetlen kivánsági soha bé nem telnek:
[4] Prov. 30. v. 15. mindenkor azt kiáltyák; [4] *Affer, affer,* hozton hozd, tőltön tőlcsed.
Azért ezt a szomjúságot, a Szent Lélek Isten vize akkor óltya-el,
mikor meggyógyíttya betegségünket és szájunk ízit úgy megvál-
toztattya, hogy útállyuk, a mit eléb szomjúhoztunk; keserűnek
ismérjük, a mit eléb édesnek tartottunk. Másik szomjúsága a lélek-
nek egésséges; mellyel az Istent és a mennyei jókat szomjúhozza.
Ezt a szomjúságot el nem vészi, sőt neveli és gerjeszti a Szent
Lélek: úgy, hogy, a ki ő-benne legtöbbet iszik, leginkáb szomjú-
[5] Joan. 4. v. 15. hozza: [5] *Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam;* Uram, felette
únalmas nékem a világi jóknak szomjúsága; minden napon igye-
kezem ezt óltogatni, de meg nem fojthatom: adgy oly vizet nékem,
mely ezt a szomjúságot enyhítcse, sőt kirekeszsze; és megelégítvén
engem, te-kivűlled semmit ne szomjúhozzam.

Másik tulajdonsága a víznek; hogy testünkrűl és egyéb czulánkrúl elmosogat minden mocskot és rútságot. A Szent Lélek sokkal csudálatosban kimossa és megtisztíttya lelkünk szennyét. Mert, mikor a víz mosogattya testünket, nem marad a víz rajtunk: magát rútíttya: magához vészi és magával-eggyüt róllunk elviszi a szennyet. Azért a víz, a *szerecsent* fejérré, a rútat széppé nem

tészi; mert semmi tisztaságot és szépséget nem ád a testnek, mely
magátúl ő-benne nem találtatnék: hanem csak megszabadíttya a
hozzá-ragadott mocskoktúl, hogy a testnek tulajdon szépsége vagy
rútsága, magán maradgyon. De a kit megtisztít a Szent Lélek,
azt nem csak egy-vagy két-féle mocsoktúl üressíti: hanem a kiön-
tetett tiszta víz-által, *Ab omnibus inquinamentis,* minden-féle rút-
ságból kitisztíttya. Ennek-felette, a mosás-után, maga-is benne-
marad; és, a mái Evangeliom-szerént, a tellyes istenségnek három
személye, *Mansionem aqud eum facit,* lakást szérez nálla. Vége-
zetre, nem hadgya, a kitisztúlt lelket természet-szerént-való álla-
pattyában, hanem, a kinek [1]orczája feketéb vólt a hólt szénnél, [1] Thren. 4. v. 8.
[2]*super nivem dealbabit,* a hónál fejérebbé tészi és mennyei [3]fényes- [2] Psal. 50. v. 9.
séggel ékesíti.

Harmadik cselekedete a víznek, az; hogy öntözi és sírosíttya [3] Thren 4. v. 7.
a földet: zőldelteti és éltető nedvességével neveli, gyümőlcsözteti
a termőfákat és füveket: úgy, hogy víz-nélkül a föld sovány-
sága és a fák magtalansága meddűn marad. Ha a Szent Lélek
vizével nem öntöztetik a mí lelkünk, olyan, mint a föld eső-nélkül:
[4]*Anima nostra sicut terra sine aqua tibi:* és, a mint az Anya- [4] Psal. 142. v. 6.
szentegyház énekli: *Sine tuo numine, nihil est in homine, nihil
est innoxium;* ő-nálla-nélkül semmi zöldség és szépség, semmi
haszonra-való és vétek-nélkül, nincs emberben: de, mihent ezzel
a mennyei vízzel öntöztetik lelkünk; [5]*Erit tamquam lignum, quod* [5] Psal. 1. v. 3.
*plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum dabit: folium
ejus non defluet; et omnia quæcumque faciet, prosperabuntur;* ollyan
lészen, mint a folyó-víz-mellet plantált szép fa: levelezik, zőldellik,
gyümölcsözik: szent gondolatokat, aítatos indúlatokat, istenes jó-
ságokat nevel bennünk.

Sokkal külömben és felségesb móddal élteti a Szent Lélek,
a kiket öntöz, hogy-sem a víz a füveket és fákat. Mert a víz-
öntözés nem változtattya természetit a fának; a vad-körtvélyből
bergamotot vagy kármány-körtvélyt nem nevel; az elszáradott
fát életre nem hozza; a keserü és mérges-gyümőlcsü plántát édes
vagy egésséges gyümölcs-termővé nem tészi: hanem a fák és
füvek gyökerét, maga nemében és erejében hadgya: új és külöm-
böző termésre erőt nem ád nékik. És így, akár-minémü vízzel
öntözzed a tövisset, szőlőt nem szedhetsz rólla. De a Szent Lélek
vize, mellyel lelkünk öntöztetik, csudálatos-képpen elváltoztattya,
felmagasztallya és hatalmas méltóságra emeli lelkünket. Megele-

[1] Rom. 7. v. 5. veníti a bűnben-hóltakat és természet-felet-való [1]gyümőlcsözésre vastagíttya: úgy, hogy, a kik eléb örök halál gyümőlcsét hozták,
[2] Colos. 1. v. 10. [2]*In omni opere bono fructificent;* örök életre-való jóságokat gyümőlcsöznek. A győzhetetlen *Mártirok* dücsösséges baj-vívása és diadalma; a tiszta szűzek álhatatos tartóztatása; a pusztában-lakó remeték mennyei nyájaskodása; a töb szentek sanyarú penitenciája nem egyébünnen származtak és gyarapodtak, hanem ennek a Szent Lélek vizének öntözéséből. Errűl a mennyei víz erejérűl emle-
[3] Apoc. 22. v. 1. kezvén Szent *János,* azt írja; [3]hogy az élet-vize folyásának partya, két-felől, eleven fákkal tellyes: mellyek minden hólnapban gyümőlcsöznek, és a fának levelei gyógyíttyák a nemzetségeket.
[4] Ezech. 47. v. 8. Vide Isai. 44. v. 3. *Ezechiel* pedig azt mongya; [4]hogy ez a víz a homokos, sovány földet megsirosíttya: az ízetlen rosz vizeket megjavíttya: a kiszáratt fákat megújíttya: és, valamit megöntöz, elevenné tészi. Hogy a pogány nemzetek igaz isteni tisztelettől megfosztatott pusztasága feléppűlt az isteni szolgálatra; hogy a bűnben meghólt lelkek érzékensége megújúlt a mennyei életre, nem egyébünnen vagyon, hanem ettűl a mennyei víznek öntözésétűl.

Vége nem lenne, ha ennek a víznek minden hasznát eggyenként elő-számlálván, annak hasonlatosságából a Szent Lélek vételének gyümőlcsét fejtegetném. Mert a folyó-víz gazdagíttya és mindennel bévelkedővé tészi a várast, mellyet öntöz: mivel valami éppűletre, testi táplálásra, ruházásra szükséges, azt meszszünnen, künyű munkával és kőltséggel reá viszi és minden kereskedésekkel bévelteti. A folyó-víz szép halakkal táplállya közel-lakosit: hüvösön lengedező szellőkkel újíttya az embereket és az iszonyú melegek száraztásátúl óltalmazza. Mind ezekkel és szám-nélkül sok töb jókkal, bévelkedteti a Szent Lélek vize az igazakat: mert ezekre isteni gazdagságokat szinte Meny-országból szállít: és, mint a
[5] Dan. 3. v. 50. *Babylon* égő tüzében a három szent Ifiakat, [5]harmatos szellők fuvallásával óltalmazta; úgy a világi sok veszedelmek- és háborúkközöt, hüvösíti és enyhíti nyavalyáinkat.

Ez a víz, keresztyének, melyre Christus nagy kiáltással hí
[6] Joan. 7. v. 37. minket: [6]*Si quis sitit, veniat, et bibat;* ha ki szomjúhozik, jöjön
[7] Apoc. 22. v. 17. Isai. 55. v. 1. hozzám és igyék: [7]ingyen pedig, ezüst-, arany- és minden csere-nélkül, adgya ezt a drága vizet; melyben a ki iszik, [8]*Fiet in eo*
[8] Joan. 4. v. 14. *fons aquæ salientis in vitam æternam;* oly magassan felemeli őtet, mely magas helyrűl származik; tudni-illik, szinte Meny-országba. Oh áldott víz! Oh üdvösséges ital!

MÁSODSZOR: a Szent Lélek jövetelét írván Szent *Lukács,* azt mongya; hogy úgy jött, [1] *tamquam Ignis,* mint tűz. Ha a *Moyses* [2] sátorát, a *Salamon* [3] templomát és a *Nehemiás* [4] új szentegyházát, menyből bocsátott tűzzel szentelte Isten: méltán az Új Testamentom eleven Templomit, az *Apostolokat,* menyből szállott tűzzel *dedicálta* és magának szentelte az Isten. Ha mennyei tűz emészté a *Gedeon* [5] áldozattyát, a *Dávid* ökreit, az *Illyés* tulkait: illendő vólt, hogy az Új Testamentomnak eleven áldozatit mennyei tűz szentelné éppen-égő áldozatúl. Ha az istentelen sidók [6] tűzön vitték-által fiokat, hogy bálványnak szentelnék: inkáb illett, hogy az Új Testamentom első-szülötti, az *Apostolok,* mennyei tűz-által Istennek szenteltetnének. Ha tüzes kardal őrzi [7] a *Cherubim* a Paradicsom ajtaját: tüzes nyelvektűl kellett annak megnyitódni. Ha az Úr szekere-hordozói, [8] kiket *Ezechiel* láta, égő tűz és fényeskedő lámpás hasonlatosságát viselték: azoknak-is, kik a Christus nevét a pogány népekre terjeszték, égő tűzzel kellett fényeskedni.

A tűzhöz miben hasonló a Szent Lélek.

[1] Actor. 2. v. 2.
[2] Lev. 9. v. 24.
[3] 2. Paral. 7. v. 1.
[4] 2. Mach. 1. v. 18.
[5] Judic. 6. v. 21. 1. Par. 21. v. 26. 3. Reg. 18. v. 38.
[6] 4. Reg. 16. v. 3. c. 17. v. 17. 2. Paral. 28. v. 3.
[7] Gen. 3. v. 24.
[8] Ezech. 1. v. 13.

A mely fejedelmet szokatlan böcsűllettel akartak tisztelni a régiek, tűzzel és égő fáklyákkal fogadták. *Jason* pap [9] *Antiochust* Jerusalembe várván, égő fáklyákkal méne eleibe; *Holofernest* [10] minden várasokba, *Cum coronis et lampadibus,* égő lámpásokkal kisérték; [11] *Theodosius* császárt tisztelni akarván a nemes várasok, *Accensis funalibus auxerunt diem;* a nap világát égő szövétnekekkel fényesítették. Mikor [12] *Heraclius* a persiai hadból Costanczinápolyba méne; mikor [13] *Nero* Neápoly-várasába; mikor [14] *Alexander Severus* Romába; mikor [15] *Antoninus Caracalla* Alexandriába; mikor [16] *Julius* Bononiába ment: azt mongyák a *Historiák,* hogy tiszteletért égő szövétnekekkel mentek eleikbe. Sőt, mivel a tűz fényességével, emésztő erejével- és *elementomok*-közöt-való felsőbséggel, a fejedelmek méltóságát jelenti, a nagy [17] császárok-előt régenten tüzet hordoztak. Talám ezzel jelenteni akarták, hogy fényesítnek és melegítnek a fejedelmek adományokkal: de meg-is égetnek bűntetésekkel. Azért, a mint a tűzhöz, úgy a fejedelmekhez, sem igen közel nem kel járni, hogy meg ne égessenek; sem igen meszsze nem kel távozni tőllök, hogy melegségekben és világosításokban részt adhassanak. Ő-maga az Isten, nem-csak [18] *Ignis consumens,* emésztő tűznek neveztetik: hanem, a mikor megjelent-is, gyakran tűzben jelent. És azt akarta, hogy templomában, [19] *Ignis perpetuus,* mindenkor-égő tűz találtatnék. Igen méltó vólt tehát, hogy a Szent Lélek-is tűz-közöt és mint tűz, úgy jőne az *Apostolok*-ra.

[9] 2. Mach. 4. v. 22.
[10] Judit. 3. v. 10.
[11] Latinus pacatus, in Panegyrico.
[12] Cedrenus.
[13] Xiphilinus.
[14] Lampridius.
[15] Herodianus.
[16] Ammianus Marcellin.
[17] Ita Herodianus, in Commodo, Juliano, etc.
[18] Deut. 4. v. 24. Hebr. 12. v. 29.
[19] Lev. 6. v. 12. 13.

Hogy pedig a tűznek csudálatos ereje-, cselekedeti- és tulajdonsági-által, a Szent Lélek cselekedeti és ajándéki ismértetnének, tűz-nek neveztetett a Szent Lélek, mikor Christus azt mondotta,
[1] Luc. 12. v. 49. [1]hogy tűz bocsátani jött e világra: mert, a Szent Doktorok a Szent Lelket értik a tűzön, mivel a tűznek hasonlatosságából ismértetik a Szent Lélek ajándéki nagy-vólta.

Ezt, hogy jobban ércsük, azt kel eszünkbe jutatnunk; hogy valamikor Isten láthatójúl megjelent, oly külső jelekben lett a jelenés, mellyek megismértették, mi végre vólt az a jelenés. *Moyses*-nek oly tűzben mutatá magát, mely noha gerjedezett, de a bokrot meg nem égette: ismértetni akarván, hogy az egyiptomi rabság tüze sanyargattya, de meg nem emészti az ő népét. Rettenetes mennydörgés-, villámás-közöt jelenék Isten, mikor a törvényt adá: jelentvén, hogy a törvény félelem- és rettegés-alat tartya az embereket. Mikor Christust keresztelé Szent *János*, ártatlan, szelíd, epe-nélkülvaló, de igen tenyésző galamb képében jelenék a Szent Lélek: értenünk akarván adni, hogy a Szent Lélek szelídekké, jó-erkölcsökkel bévelkedőkké tészi azokat, a kikre szál: és hogy Christus Urunk, a *Noë* bárkájából kibocsátott galamb hasonlatosságára, a bűn és kárhozat özönének szűnetit hirdeti. Végezetre, mikor az *Apostolok*-
[2] Joan. 20. v. 22. nak [2]lehellés-által adta Christus a Szent Lelket: azt ismértette, hogy, mint a test lehellés-nélkül, úgy a mí lelkünk nem élhet Szent Lélek-nélkül.

Mikor azért Pünköst napján tűzben jőne a Szent Lélek; mikor ő-maga-is tűznek mondatik: azt kel ebből tanúlnunk, hogy azt cselekeszi lelkünkben a Szent Lélek, a mit külső-képpen cselekeszik a tűz a testi állatokban.

Eggyik cselekedete a tűznek az, hogy nem csak a vasat rosdától, és egyéb érczeket húlladékoktúl: de a rétet és szántó-földet-is haszontalan avartúl és gazoktúl megtisztíttya és tisztítása-által gyümőlcsözővé tészi. Azért, mikor a szorgalmatos gazda, régi gond-viseletlensége-miat tövistűl és gaztúl megsoványíttatott földét hasznossá akarja tenni: elsőben tüzet vét az avarba: ez-által tisztíttya és készíti a földet az ekéhez, kaszához. Az Isten mezeje a világon meggyökerezett gonosságok tövisse-miat nem szenvedheti vala a törvény ekéjét; bé nem vészi vala a jó magot; tövisnél, bojtorjánnál és töb veszedelmes gaznál egyebet nem teremt vala: tüzet bocsáta Isten Pünköst napján e világra; felgerjeszté az Apostolokat; nagy zúgó és sebessen-fúvó szelet támaszta reájok,

mely a tüzet az egész világra terjesztené; és megégetvén a hamisságok, bálványozások, istentelen erkőlcsök tövissét, az Evangeliom ekéjéhez készítené e világot: hogy az-után, ama menyből hozott jó mag, az Isten Igéje, belévettetnék, felnevekednék és bévségesen gyümőlcsöznék.

Jusson eszetekbe, mely rút és éktelen vala a föld első teremtésében; [1]*Inanis et vacua;* haszontalan és üres vala: az-az, magának sem vólt ereje, hogy gyümőlcsözzék, Isten sem teremtett vala gyümőlcsöt benne. De a Szent Lélek reá szálván, minden ékességgel megtellyesedék: *Spiritus Domini ferebatur super aquas;* az Isten Lelke vitetik vala a vizek-felet: az-az, a mint *Basilius* a syriai bötűből olvassa, [2]*Incubabat aquis;* mint a kotló-tyúk az ő tojását, úgy üli, melegíti és belőlle kikölti vala a füveket, halakat és égi madarakat: úgy, hogy, a Szent *Cyprianus* mondása-szerént, [3]*Aquis superfusus, ex iis tamquam gallina excludebat viventia, et vivifico semine impregnabat;* a Szent Lélek vette-el magtalanságát a földnek és víznek: ő tette tenyészővé, elevenítő magvának erejével. A mit akkor a külső és látható elementomok szépítésében cseleküvék a Szent Lélek, azont cselekedte Pünköst napján az emberek lelkével. Haszontalan és üres vala az egész világ: semmi üdvösségre-való elevenség és érzékenség, semmi életre-való indúlat és mozdúlás nem vala az emberekben: rútsággal, mocsokkal, istentelenséggel tellyes vala a föld kereksége. Egy szóval, miképpen a mí testünk lélek-nélkül, rút, büdös, rothadandó: úgy a mí lelkünk, Szent Lélek-nélkül, bűnben meghólt, botránkozásokkal büdös és örök rothadásra vetemedett. De mivel [4]*Spiritus est, qui vivificat;* a Szent Lélek élővé tészi a rút dögöt; mert ő, [5]*Spiritus vivificans,* elevenítő lélek: mihent a világra bocsáttaték, mingyárt megújúla, megszépűle, az üdvösséges életre, a szent és tekélletes erkőlcsökre megelevenedék ő-általa a világ.

Másik ereje a tűznek; hogy az igen lágy földet, mellyet egy szalmaszállal által-lyuggathatsz, erős téglává, cseréppé tészi, kővé változtattya. Hová lehet lágyab és gyengéb edény az *Apostolok*-nál, a Szent Lélek vétele-előt? *Péter,* a ki feje vala a többinek, egy leány szavára esküszik, átkozódik, hogy [6]nem ismeri Christust: minnyájan bérekeszkedtek, félelmesek, gyengék vóltak, valamíg mennyei tűzzel meg nem keményedének. De mihent ezzel a tűzzel megmelegedének, bátorodván és vastagodván, nem-csak szókat, hanem veréseket és vér-ontásokat-is örömmel szenvedtek:

[1] Gen. 1. v. 2.
[2] Basilius, in Hexam: sup. hunc locum.
[3] Cyprian. Sermon. de Pentecoste.
[4] Joan. 6. v. 64.
[5] Nicænum Symbolum.
[6] Marc. 14. v. 71.

bátran dicsekedvén, hogy nincs oly erős pőröly, nincs oly súllyos verő, mely őket elronthassa; sem éhség, ugy-mond Szent *Pál,*
[1] Rom. 8. v. 35. [1] sem mezítelenség, sem nyavalya, sem üldözés, sem felség, sem mélység, sem élet, sem halál el nem szakaszt minket az isteni szeretettűl. Menyi ezer gyenge szűz leányzók; menyi gyarló és apró gyermecskék; menyi gazdag urak és bőlcsek, örömmel mentek a halálra Christusért? Köszönnyük annak, hogy a mennyei tűz megkeményítette és törhetetlenné tette a gyenge lágy földet.

Nem-csak a tűrésben, hanem a cselekedésben-is csudálatos erősségek vólt az *Apostolok*-nak, ettűl a mennyei tűztűl. Láttyátok-e a nagy álgyút, valamíg tüzet nem adnak gyújtó lyukába, semmit nem ront; semmi ereje nincsen; akár-mely gyermek körűlle forog és kezét vagy fejét beléje tészi; de, mihent a tűz megilleti gyújtó lyukát, rettenetes pattanással kőfalokat ront; és valamit előtte talál, földre dőjti, ontya. Illyenek valának az *Apostolok;* a Szent Lélek vétele-előt semmi erejek nem vólt: de, mihent a mennyei tűz bennek felgyújtaték, senki ellenek nem álhata: minden bálványokat földhöz verének; minden ördöngösöket meggyőzének: minden világi bőlcseket megszégyenítének: minden fejedelmeket és ország-
[2] 2. Reg. 23. v. 8. gokat meghóldoltatának; és nem úgy, [2] mint a *Dávid* király vitézi-közzűl legnevezetesb, csak nyólcz-száz embert győzének: hanem, mindenik *Apostol* egész országokat hóldoltatott, felemelvén a Szent Kereszt zászloját. Egy szóval; miképpen a tüzet be nem rekeszthetni, hanem, akár-mely erős bástya-alat fellobbanván, mindent elszaggat és elhány valamit ellenében talál: úgy a Szent Lélek
[3] Sap. 7. v. 22. Acutus, qui nihil vetat. tüze, [3] az *Apostolok* szűvében meggyuladván, lángját szájokon kibocsátotta; és ennek gyors indúlattyát senki meg nem tartóztathatta.

Mit mongyak a csuda-tételekre adatott erősségrűl? Christus
[4] Joan. 14. v. 12. szava, hogy az *Apostolok,* [4] nagyob csudákat cselekedtek, hogysem ő-maga. Ezt, a Szent Atyák magyarázattya-szerént, vagy
[5] Ita Chrysost. in Acta. Hom. 12. init. azért mongya Christus; [5] mert külső csudákat ollyanokat cselekedtek az *Apostolok,* kikhez hasonlókat nem olvasunk Christus
[6] Act. 5. v. 15. Urúnkrúl; mint, hogy a Szent *Péter* [6] árnyéka betegeket gyógyított;
[7] Act. 19. v. 12. a Szent [7] *Pál* kis keszkenője és térd-kötője ördögöket űzött: vagy
[8] Ita Origenes Homil. 7. in Numer. in fin. azért; [8] mert nagyob csuda, hogy a gyarló és halandó emberek-által, meggyőzi és kikergeti Christus a pokol-béli *Goliádot,* hogy-
[9] Ita Aug. tractat. 72. in Joannem. sem, ha önnön-maga venne diadalmat rajta: vagy azért fő-képpen; [9] mert a pogány nemzetek megtérése, az Evangeliom terjedése

sokkal nagyob csuda minden testi csudáknál: *Plures Apostolis, quam ipso per os proprium prædicante Domino, crediderunt; ut hæc viderentur opera majora. Ut ex impio justus fiat, prorsus majus hoc esse dixerim, quam est cælum et terra, et quæcumque cernuntur in cælo et in terra;* az Apostolok-által pedig, többen hittek, hogy-sem a Christus predikállasának hallásából. Ha azért Christus sok testi halottakat támasztott: az *Apostolok* szám-nélkül töb lelki hóltakat elevenítettek. Ha Christus a testek vakságát világositotta, betegségeket gyógyította, éhségeket enyhítette: az *Apostolok,* lelki vakságokat és betegségeket gyógyítottak. Ez a mái tűznek ereje, mely az *Apostolokat* ily hatalmasokká tette.

HARMADIK tulajdonsága a tűznek; hogy, noha meg nem lágyíttya, a mit a melegség keményített, hanem inkáb keményíti: de, [1] *Quæ frigore concreta sunt, calore solvuntur;* a mit a hideg keményít, azt a tűz elolvasztya. Azért, nem csak a viaszat és jeget, hanem a kemény vasat és föld gyomrában nevekedett érczeket-is, lággyá és elfolyóvá tészi a tűz. Panaszolkodással mondotta régen Isten, hogy az emberek szíve gyémánt keménységre jutott; [2] *Posuerunt cor suum ut adamantem:* homlokok rézzé, nyakok vassá lett; [3] *Nervus ferreus cervix tua, et frons tua ærea:* orczájok pedig, kőnél inkáb megkeményedett; [4] *Induraverunt faciem suam super petram.* De, mihent a Szent Lélek tüze megilleté ezt a keménységet: [5] *Flabit spiritus ejus, et fluent aquæ;* megolvadának a jegek; meglágyulának a vasak; elváltozának [6] a kemény szívek. Ki nem tudgya, mely kemény vala a Szent *Pál* szíve, mikor a híveket öldökli-, mészárollya-vala? de mihent a Szent Lélek illeté szívét, úgy meglágyúla, mint a viasz; és csak azt kiáltá; [7] *Domine, quid me vis facere?* Uram, nem rúgóldozom az eszten-ellen: kész az én szívem mindenre, valamit akarsz. Mit mongyak *Mária Magdolná*-rúl és a töb Szentekrűl? kik igazán azt kiáltották: [8] *Anima nostra liquefacta est, ut dilectus locutus est.* [9] *Factum est cor meum ut cera liquescens.* Nem-csak meglágyúlt, hanem megolvadott mint a viasz a mí lelkünk, szívünk, mihent a mí szeretőnk hozzánk szóllott.

[1] Aristotel.
[2] Zach. 7. v. 12.
[3] Isai. 48. v. 4.
[4] Jerem. 5. v. 3.
[5] Ps. 147. v. 18.
[6] Ezech. 36. v. 26.
[7] Actor. 9. v. 6.
[8] Cant. 5. v. 6.
[9] Ps. 21. v. 15.

Tudgyuk és szemünkel láttyuk, hogy a meny-kő tüze sokszor megolvasztya a szablyát, éppen maradván hűvelye: az aranyat egybe-ereszti, erszény sérelme-nélkül: a bort megemészti, hordó bontakozás-nélkül. Illyen a Szent Lélek tüze: nem színnel és külső tettetéssel változtattya embert, hanem szívét lágyíttya és belső

vétkét megemészti. Ama gyilkosnak kardgyát megolvasztya: ama dús gazdag aranyát szegényekre folytattya: ama részeges boriszákságát megszáraztya.

NEGYEDIK cselekedete a tűznek; hogy a setét házat megvilágosíttya és mindennek kimutattya színét, mellyet a setétség béfedett vólt. Oh mely nagy vakságban, mely veszedelmes setétségben vagyon a mí lelkünk, ha a Szent Lélek tüzével nem világosittatik!
[1] Ps. 34. v. 6. A mely úton mí járunk, igen setét és csuszamó, síkos út: [1] *Via illorum tenebræ et lubricum:* ezt pedig az ördög, számtalan rejtett
[2] Ps. 139. v. 6. tőrökkel és kelepczékkel megrakta; [2] *In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi;* úgy, hogy, a mint Szent *Dávid* szól, mint a zápor-esők, úgy húllanak a sok tőrök, mellyekben megakad
[3] Ps. 10. v. 7. (sic! LXX.) lábunk; [3] *Pluet super peccatores laqueos.* Nincs egyéb mód, hogy a sok veszedelmeket elkerűllyük, hanem-ha a Szent Lélek Isten megvilágosíttya lelki szemeinket; és igazán kimutattya mennyei fényességével és megismérteti velünk a világ hiuságát, az ördög csalárdságát, a test csintalanságát, a mennyei dücsösség nyugodalmát, az örök kárhozat rettenetességét, a bűnök ocsmányságát. Egy szóval; *Docebit omnia, et suggeret omnia;* mindenre megtanít; mindent eszünkbe jutat, valami hasznos, vagy szükséges üdvösségünkre: *Ut non lateat quod latebat: et suave fiat quod non delectabat;* hogy világosan lássuk, a mit eléb nem láttunk; és édessé légyen, a miben eléb nem gyönyörködtünk.

De ki győzné a tűznek minden tulajdonságit, vagy a Szent Léleknek minden ajándékit elő-számlálni?

Ha a tűz mindent megmelegít, megemészt, tűzzé változtat: a Szent Lélek mennyei szerelmével, gerjeszti szívünket, fogyattya
[4] Joan. 3. v. 6. és emészti bennünk a testi kivánságokat; és végre, [4] *Quod natum est ex Spiritu, Spiritus est;* lelki emberekké változtat minket.

[5] Prov. 30. v. 16. Ha a tűz, [5] *Nunquam dicit, Sufficit;* soha meg nem elégszik, hanem annál inkáb nevekedik, mennél töb fát raknak reá: a mely szívet, a Szent Lélek felgerjeszt, soha az isteni szolgálatnak és a tekélletes életnek nevelkedésében elégséget nem talál; sőt, mennél továb mégyen a jóban, annál inkáb nevekedik benne a szentség kivánása.

Ha a láng soha nem nyugszik, hanem a földtűl mindenkor ég-felé siet: a kiben ég a Szent Lélek tüze, nem nyugszik, nem hivolkodik; hanem szűnetlen öregbíti szent erkőlcsökkel és aítatos indúlatokkal isteni szerelmét: felemeli értelmét a mennyei dolgok

szemlélesére: akarattyát csak az egy Istenre fordíttya, mint czéllyára minden igyekezetinek és fáratságinak.

Ha a tűz jó ízt ád a húsnak, mellyet ő-nálla főznek; úgy, hogy, a mit nyersen meg sem kóstolhatnánk, azt főve kedvesen ehettyük: a Szent Lélek tüze-is, minden munkának ízt ád; édesít minden fáratságot: úgy, hogy az igazak ugyan dicsekednek a sanyargatásokban; [1] *Gloriamur in tribulatione:* mert az Isten szeretete szívökbe öntetett a Szent Lélek-által, mely nékik adatott. Azért, semmi fáratság nem nehéz, semmi nyomoruság nem únalmas, mikor a Szent Lélek tüze elvészi nyersségét ezeknek. [1] Rom. 5. v. 3. 5.

Ha a tűz fényessé tészi a fekete vasat; ha künyűvé tészi és felemeli a nehéz vizet, mikor felforrallya vagy párával gőzölteti: a Szent Lélek tüze-is, megfényesíti; és a testi kivánságok terhétűl üressítvén, künyűvé tészi a mí lelkünket.

Oh mely csudálatos, mely hasznos és üdvösséges tűz a Szent Lélek tüze! Ez a földi embert mennyeivé változtattya: a setétségben-lévőket megvilágosíttya: a hidegeket felgerjeszti: a nehéz és földhöz ragadott szíveket felemeli: a késedelmeseket serényekké tészi. Ez emészti lelkünk rosdáját: tisztíttya úndokságát: változtattya és tüzessé tészi kivánságát.

Ezt a drága tüzet, ezt az üdvösséges vizet, nem-csak az *Apostolok*-ra bocsátotta Christus Pünköst napján: hanem kész míreánk fejenként szállítani, ha ennek vételéhez méltó készűlettel találtatunk. Régenten bezzeg azt mondotta vala: [2] *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est;* az én Lelkem soha nem marad az emberben, mert test. A testi emberben az Isten Lelke nem marad; miképpen Christus mongya, [3] hogy a világ nem veheti a Szent Lelket; addig, tudni-illik, míg gonosságát megtartya: de, minek-utánna az Ige testté lén, új ígéretet tén Isten, [4] hogy kiönti az ő Lelkét minden testre, mely az Isten lelkében részesülni akar; és a Szent Lélek-altal, a test lelki tulajdonságokba őltözik; mint a tüzes vas részesűlni szokott a tűznek tulajdonságiban. [2] Gen. 6. v. 3. [3] Joan. 14. v. 17. [4] Actor. 2. v. 17. ex Joël. 2. v. 28.

Keresztyének; a világi elementomok-közöt, semmi üressen nem maradhat, hanem, ha a szivárványból* kiszívod a levegő-eget, természeti-ellen-is a nehéz bor felmégyen utánna, csak, hogy megtőlcse azt a helyt, melyből kiszíttad az eget: azon formán, lehetetlen, hogy a mí lelkünk üressen maradgyon, és vagy a Szent Lélek, vagy a gonosz lélek ne lakozzék benne. A kiben Szent

* Borszivó.

Lélek vagyon, az igazán Isten temploma, ugy-mond Szent *Pál;*
[1] 1.Cor.6.v.19. cap. 3. v. 16. [1]sőt Isten fia: [2]*Qui spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei:* és
[2] Rom. 8. v. 14. minden lelki jókkal, minden mennyei gyönyörüségekkel tellyes,
[3] Eccli. 24. v. 27. mert, [3]*Spiritus tuus super mel dulcis;* édesseb méznél az Isten
lelke. Melyre-nézve, felkiált Salamon: [4]*O quam bonus et suavis est*
[4] Sap. 12. v. 1. *Spiritus tuus Domine!* Oh mely jó és gyönyörüséges, Uram, a te lelked! Azért, a ki részes ebben a Szent Lélekben, mindenkor víg: mert minden jókkal tellyes: örvendez a világi inségekben: nem búsúl a testi fogyatkozásokban: nem ragaszkodik az elmúlandókhoz; nem retteg a haláltúl; mert meghólt magának és a világnak: hanem él csak az egy Istennek. Semminek tartya a földi gazdagságot és böcsűlletet: megútállya a testi kivánságokat: megzabolázza a rendetlen indúlatokat: aitatossággal, kegyességgel, mennyei kivánságokkal, álhatatossággal; egyszóval, minden-némű mennyei áldásokkal tellyes. A ki pedig kirekeszti ezt a Szent Lelket, mingyárt a gonosz lélek szál helyébe, mely a kevélységnek szédelgő lelke: a fajtalanságnak tisztátalan lelke: a tévelygésnek, vakságnak, telhetetlenségnek, veszedelmes lelke. Valakit pedig ez a lélek megnyergel, azt a pokolnak és kárhozatnak úndokságos vétkeivel, halmozva teli rakja; világi kivánságoknak hohérsági-alá adgya; minden gonoszságnak prédajává tészi.

Lássátok azért, keresztyének, mellyik lelket választyátok. A Szent Lélek-nélkül, Christus tagjai nem lehettek: mert Szent
[5] Rom. 8. v. 9. *Pál* írja; [5]hogy nem Christusé, a kiben Szent Lélek nincsen. A Szent Lélek-nélkül, Isten fiai nem lehettek: mert-csak a Szent
[6] Ibid. v. 15. Lélek kiáltya ama szókat míbennünk; [6]*Abba Pater;* Atyám Istenem.
[7] Ibid. v. 13. A Szent Lélek-nélkül, lelki élet bennetek nem lészen: mert, [7]*Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis;* úgy ígér életet Isten, ha a lélek öldökli bennetek a test cselekedetit. A Szent Lélek-nélkül, igaz hitben nem lehettek; Christusrúl vallást nem tehettek:
[8] 1. Cor. 12. v. 3. mert, [8]*Nemo potest dicere, Dominus* JESUS; *nisi in Spiritu sancto;* senki JESUST Uránák nem mondhattya, hanem Szent Lélekben. Egyszóval: semmi jó nem lehet bennünk a Szent Lélek-nélkül; ki a mí hidegségünket felgerjeszti: kevélységünket megalázza: vadságunkat megszelidíti: bűneinket kitisztíttya: lelkünket megeleveníti. Ezt keressétek, keresztyének; ezt szomjúhozzátok: és eszetekben
[9] Sap. 1. v 4. tartván, hogy, [9]*Spiritus non habitat in corpore subdito peccatis;* a bűnben-heverőkben nem lakik a Szent Lélek; kitérjetek bűnötökből: és Isten áldása maradgyon rajtatok. Amen.

PÜNKÖST-UTÁN I. VASÁRNAP:

MELY SZENT HÁROMSÁG NAPJA.

ATYÁNAK ÉS FIUNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének huszon-nyolczadik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága, eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [1] monda Jesus az ő tanitványinak: Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön. Elmenvén azért, tanítcsatok minden nemzeteket; megkeresztelvén őket, Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek nevében: tanitván őket, hogy megtarcsák mind azokat, a miket parancsoltam néktek. És imé, én veletek vagyok minden napokon, mind világ végezetig.

[1] Matt. 28. v. 18.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppületire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

A Szent Háromság egy bizony Istenrül.

Keresztyén hitünknek mélységesb és szükségesb tudománya, a Szent Háromság egy bizony Istenség [2] vallásában vagyon. Annakokáért, a mái Evangeliom folyása szerént, azt rendelte a Felséges Isten; hogy még kisded-korúnkban, minek-előtte nyelvünkel vallást tehetünk a mennyei tudományrúl, a Keresztség-által a Szent Háromság bélyegét felvegyük; és annak zászlója-alá íratván magúnkat, örök hívséget ígérjünk néki: a Szent Háromság hitelére és vallástételére köteleztessünk. Mert, mikor Atyának, Fiúnak, Szent Lélek Istennek nevében, [3] újonnan születünk vízből és Szent Lélekből:

[2] A Kalaúznak Első könyve, egész Predikaczio: mely az isteni Természetet állattyát és tulajdonságit magyarázza.

[3] Joan. 3. v. 5.

akkor örökös szövetséggel és felbonthatatlan pecséttel, a Szent Háromság tiszteletire és szolgálattyára eljegyeztetünk Az-után, mihent első szókat akadozva és szakadozva rebesgethetünk, a keresztyénség szokása- és hagyása-szerént, a Szent Háromság nevében magunkra keresztet formálunk és az *apostoli* tudomány summáját, a *Hiszek-egy-Istent,* szüléink oktatásából kezdgyük tanúlgatni; melyben, a Teremtő Atya Istenrűl, a Megválto Fiúrúl, a Szentelő Lélekrűl, vallást tészünk. Mihent a templomba kezdünk járni, semmit az isteni szolgálatban gyakrabban nem hallunk, mint ama szentséges dícsíretet; *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto;* Dücsösség Atyának és Fiúnak és Szent Lélek Istennek.

Noha pedig az egész esztendő forgásában szentelt napokat, a végre innepli az Anyaszentegyház, hogy azokon emlekeztesse fiait a Szent Háromságnak irgalmas jó-téteményirűl, mellyeket, vagy az emberi nemzet váltságában, vagy az Isten akarattyának kinyilatkoztatásában, vagy a Szentek dücsöítésében ismértetet velünk: de kivált-képpen a mái napot, a Szent Háromság tisztességére azért rendelte; hogy, ha egyéb innepeken, Istennek velünk-való sok jó-téteményit említtyük és azokért Istenünket tisztellyük; ezen a napon, Istennek maga-kivűl-való jó-téteményinek emlekezetit félre tévén, önnön-magát a Szent Háromságot (a menyíre szabad a gyarló embernek) szemléllyük: annak igaz isméreti-által, maga felségeért és méltoságaért, tisztellyük őtet; kedves szolgálatokkal és innep-illésünkel, Urúnknak vallyuk.

Mivel azért, Szent Háromságra mutat az Evangeliom; a mái vasárnap-is Szent Háromság tiszteletire rendeltetett: én-is a jelenvaló órában, szóllok az egy bizony Istenségnek Szent Háromságárúl. És rend-szerént, három dologra határozom tanitásom arányozását: elsőben megmagyarázom; *mit kel a keresztyéni tudomány-szerént hinnünk az Egy isteni természetrűl.* Másodszor, megmondom; *Minémü vallást kiván tőllünk a keresztyénség, az Egy isteni Természet Háromságárúl.* Harmadszor, azt adom a keresztyénnek-eleibe; *mit kel ebből a felséges vallásból, életünk tekélletességére tanúlnunk.*

Propositio

I. RÉSZE.

Hieron-nevű *siracusai* királyrúl írja *Cicero;* [1] hogy az isteni dolgok isméretit szomjúhozván, eleibe hívatá *Simónides* filósofust és azt kérdé tőlle: micsoda az Isten? Az okos ember üdőt kére, hogy gondolkodás-után, mélyeb és értelmesb választ adhasson. Mikor a feleletre rendelt napok elfolytak vólna: ugyan azon kérdést újítá a király. De *Simónides,* üdőt vontatván, töb napot kívána

[1] Cic. líb. 1. De natura deor.

gondolkodására. Mind addig czélozá továb-továb feleletit, hogy végre megvallá igaz okát halgatásának: azt mondván; hogy, mennél többet gondolkodik, annál világosban tapasztallya, hogy elméjét és nyelvét, fellyűl-haladgya az isteni Természet felsége. Ugyan ezent cselekedte *Tales* filósofus, *Crœsus* király-előt; a mint *Tertullianus* [1] írva hadta.

[1] Tertull. Apolog. c. 46.

Okos és méltó cselekedet vólt ez a világ bőlcseitűl: mert az isteni természetnek, eggyik tulajdonsága az; hogy, [2] *Incomprehensibilis cogitatu;* [3] *Invisibilis;* megfoghatatlan az emberi gondolattúl; láthatatlan az emberi szemtűl: az-az; [4] *Deus Magnus, vincens scientiam nostram;* oly nagy az Isten, hogy meggyőz és fellyűl-halad minden értelmeket. Azért, gondoly mennél nagyob hatalmat, jóságot, bőlcseséget, szépséget, édességet, méltoságot gondolhatsz; az-után, gondoly mindazoknál ezernyi ezerszer nagyobbakat; és így, ezernyi ezer esztendőnek minden órájában nagyob és nagyob felséget gondoly: soha az Isten tekélletes felségére nem juthatsz: mert mind annál, a mit gondolsz, végetlenűl nagyob az Isten. Erre-nézve mongya a Bőlcs; hogy, ha minden tehetségünket Isten dicsírésére fordíttyuk-is: [5] *Major est omni laude;* nagyob Isten, minden dicsíretnél. Utánna veti: [6] *Ne laboretis, non enim comprehendetis;* hogy abban ne fáradgyunk, hogy értelmünkel Istenünk mi-vóltát felérjük, mert megfoghatatlan az ő felsége. Ezent jelentette Szent *Pál*, mikor azt írta; hogy Isten, [7] *Lucem habitat inaccessibilem;* oly fényességben lakik, melyhez nem közelgethet elménk. Sőt, [8] *Qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria;* a ki visgálni akarja azt a felséget, elboríttatik a fényességétűl: mivel, az *Aristoteles* [9] mondása-szerént, a mí értelmünk ollyan az Isten ismeretire, mint a bagoly szeme a nap súgári látására. Innen vagyon, hogy *Isaiás*-nál, [10] az Isten széki-előt, a *Serafin* Angyalok-is béfedték szárnyokkal orczájokat, nem nézhetvén az isteni fényességre.

[2] Jer. 32. v. 19.
[3] 1. Tim. 1. v. 17.
[4] Job. 36. v. 26.
[5] Eccli. 43. v. 33.
[6] v. 34.
[7] 1. Tim. 6. v. 16.
[8] Prov. 25. v. 27. Eccli 3. v. 22.
[9] Aristot. 2. Metaphys. tex. 1.
[10] Isai. 6. v. 2.

Nem-is lehet annál nagyob balgatagság, mint, ha valaki azt itílné, hogy az emberi elmének kicsiny mértékével, az Istent megfontolhattyuk: és, a kik a teremtett-állatok ismeretiben annyira vakoskodunk, hogy nagy részét a természet dolgainak sem értyük, az isteni felségnek tellyes értelmére ágaskodhassunk. Igazán írja a Bőlcs; hogy, a ki maga-felől azt itíli, hogy ő igen túdós: az sem érti okát és módgyát az ég-alat-való dolgoknak: [11] *Quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniet;* és mennél többet fárad azok visgálásában, annál inkáb hátra marad. Ha azért a földi

[11] Eccles. 8. v. 17. Similia, c. 3. v. 11.

[1] Sap. 9. v. 16. és szemünk-előt forgó dolgokat nehezen értyük: [1] *Quæ in cælis sunt, quis investigabit?* a Menyben-lakozó Isten titkát, kicsoda visgálhattya? Balgatag bolondság azt itílni, hogy Istent vólta-képpen megmérhesse és által-érthesse a földi emberek csekély értelme: mivel az Istennek vólta-képpen-való ismerésének felsége, [2] *Confortata est, et non potero ad eam;* annyira megelőz minden emberi elmét, hogy azt fel nem érhettyük. Noha azért, [3] *Omnes homines vident illum;* nincs oly ostoba ember, ki azt ne ércse, hogy Isten vagyon: de, *Unusquisque intuetur procul,* minden ember távúl és meszszünnen nézi őtet: az-az, úgy láttya, mint az igen meszszelévő akár-mit látunk; [4] homályban és tűkör-által.

[2] Psal. 138. v. 6.

[3] Job. 36. v. 25.

[4] 1. Cor. 13. v. 12.

Mikor azért Istenrűl akarunk szóllani: azt ne itíllyuk, hogy, vagy értelmünk, vagy szóllásunk, elérkezzenek mi-vóltának kinyilatkoztatására. Mert, [5] *Deus omnem vocem, omnem agnitionem, omnem superat intelligentiam; et verbis non potest exprimi;* meg sem érthetni, ki sem mondhatni az Isten mi-vóltát. És, ha Szent *Pál,* a harmadik égbe ragadtatván, csak azt tudta mondani, hogy oly titkokat értett, [6] *quæ non licet homini loqui;* mellyeket ember ki nem mondhat: ki merné azt álítani, hogy ő kimagyarázza, a mit Szent *Pál* ki nem mondhatott?

[5] Clemens, 5. Stromat: circa medium.

[6] 2. Cor. 12. v. 4.

Medgyünk tehát, mivel az isteni Természet felségét, úgy a mint vagyon, által nem érthettyük; ki nem mondhattyuk? semmit ne tudgyunk-, ne szóllyuk-e rólla? Igen-is tudnunk és szóllanunk kel. Mert, a pogány bölcs [7] mondása-szerént, job és böcsülletesb, akár-mi keveset tudni az Istenrűl, hogy-sem a világi dolgoknak akár-minémü mélységes értelmével bévelkedni. De, miképpen a gyenge-szemű emberek ocolárral segítik fogyatkozásokat: úgy a hit tűköre-által, [8] *Per speculum in ænigmate;* homály-által nézzünk Istenünkre: [9] *In captivitatem redigentes omnem intellectum;* minden értelmünket és okoskodásunkat fogva tartván a hitnek engedelmessége-alat. Mert, bizonyos, hogy, [10] *Nisi credideritis, non intelligetis;* * ha el nem hiszük, a mit Istenünkrűl kel tudnunk, meg sem érthettyük; mert ezeknek értelme nem egyéb, hanem a hitel.

[7] Aristot. lib. 1. De partibus animal. c. 5.

[8] 1. Cor. 13. v. 12.

[9] 2. Cor. 10. v. 5.

[10] Isai. 7. v. 9. juxta Lxx. Interpretes.

Hogy azért rendet tarcsunk a tanulásban: első dolog, melyrűl a Hiszek-egy-Istenben vallást tészünk, az; hogy egy az Isten; [11] *Dominus Deus noster Dominus unus est.* És, a mint a Szent Irás szól; [12] *Nullus est Deus nisi Unus;* nincs töb Isten egynél. [13] *Non est alius præter eum:* [14] *Absque me non est Deus;* ő-kivűlle nincs

[11] Deut. 6. v. 4.

[12] 1. Cor. 8. v. 4.

[13] Deut. 4. v. 35. cap. 32. v. 39.

[14] Isai. 44. v. 6.

* Vulg. non permanebitis.

más Isten. *Psal. 80. v. 9: Non erit* DEUS *recens;* nem lehet új Isten. [1] Én-előttem nem vólt Isten; én-utánnam sem lészen, azt mongya *Isaiás*-által a Nagy Isten. Ama pogány bőlcs *Aristóteles,* [2] igazán tudta és világoson tanította; hogy egy isteni természetnél, egy Istennél, töb nem lehet: mert, a hol sok ur parancsol (ugymond,) jó rend-tartás ot nem lehet. A világ vezérlésében pedig, csudálatos szép rend vagyon: *Unus ergo princeps;* csak egy vezérlő ura vagyon tehát a világnak. A hol az urak többen vannak, azoknak értelme, akarattya és hatalma külömböző: tehát eggyik akarattya ellenkezhetik a másik akarattyával: eggyik tehetsége, elleneálhat a másik hatalmának; és így, erőtlenségek, fogyatkozások, viszsza-vonyások és hadakozások lehetnek közöttök; mint ám a pogányok istenirűl írják, hogy sokszor egybe-kaptak és megverekedtek.

[1] Isai. 43. v. 10.

[2] Aristo. 12. Metaph. in fine.

Hogy ennek az Egy Istennek mi-voltárúl továb szóllyunk; jusson eszünkbe, hogy, mikor a kép-író és kép-faragó, valakinek ábrázattyára hasonló képet akar csinálni, külömböző módon viszik ezt véghez. A kép-író és a gipsal-munkálkodó el nem vészen és ki nem metél a vászonból, vagy deszkából, mellyen akar ábrázni valamit; hanem inkáb, a festéket és gipsot reá rakogattya festő ecsetével; a kép-faragó pedig, a kőhöz, vagy tőkéhez, semmit nem ád, hanem inkáb eggyünnen-is, másunnan-is, addig metéli és faragja darabcsáit, míg ábrázat nem tetczik rajta. Azon-képpen mí, hogy az isteni Természet hasonlatosságát ábrázzuk értelmünkben, kétképpen szólhatunk ő-felőlle: először; [3] hogy valami szépséget, jóságot, tekélletes tulajdonságot látunk a teremtett-állatokban, azokat minden fogyatkozás-nélkül, néki tulajdonítcsuk: és azt mongyuk; hogy [4] ő egyedűl bőlcs, jó, hatalmas. Másodszor, úgy; hogy, valamit a teremtett-állatokban látunk és értünk, azt Istenhez illetlennek itílvén, [5] tagadással távúl-vessük tőlle: és azt mongyuk; hogy végetlen, mértéktelen, kimondhatatlan az Isten. Mert, noha vagyon Istenben szépség és bölcseség: de nem ollyan, minéműt elménkben foglalunk és a teremtett-állatokban látunk; hanem annál végetlenűl nagyob: úgy-hogy az isteni tudományhoz-képest, minden bőlcseség, mellyet mí gondolunk, tudatlanság; minden hatalom erőtlenség; minden tisztaság és szépség mocsok; mivel ő-előtte, [6] *Stellæ non sunt mundæ,* a csillagok sem tiszták.

[3] S. Dionys. De mystica theolog. c. 3.

[4] Rom. 16. v. 27. Luc. 18. v. 19. 1. Tim. 6. v. 15.

[5] Immortalis, Incorporeus, Infinitus, Immensus, incomprehensibilis, Ineffabilis

[6] Job. 25. v. 5.

Azért, ha kép-író módgyára akarjuk az Istent valamenyire kiábrázni, úgy gondolkodgyunk az isteni Természetrűl; hogy az

feneketlen tengere minden jónak; oka és alkotója minden állatoknak: valami tekélletes jóság, valami szépség lehet a teremtett-állatokban, mind Istenben vagyon: de felségesb és méltoságosb állapattal vagyon, hogy-sem a teremtett-állatokban; mert a teremtett-állat szépsége és jósága cseppecskéje az isteni jóság tengerének. E főldön nincs oly szépség, melyhez mocsok nem ragad; nincs oly jóság, melybe fogyatkozás nem elegyedik; nincs oly öröm, melyben a szomorúság csorbát nem ejt: az Istenben pedig, minden fogyatkozások elegyítése-nélkül vagyon minden szépség és jóság. Azért, mikor *Moyses*-nek igéré Isten színe-látását, azt mondá:
[1] Exod 33. v. 19. [1] *Ego ostendam tibi omne bonum;* megmutatom néked a Minden-Jót, magát nevezvén Minden-Jónak: mert, a Szent *Pál* szava-ként,
[2] Rom. 11. v. 36. [2] *Ex ipso, per ipsum, in ipso sunt omnia;* ő-tőlle, ő-általa, ő-benne vannak mindenek. Ezt pedig, azzal ismérteti Szent *Pál:* mert
[3] 1 Cor. 15. v. 28. mikor, ugy-mond, a mennyei bóldogságra jutnak, [3] *Erit Deus omnia in omnibus;* önnön-maga Isten, mindenekben minden lészen: úgy hogy, sem étel, sem ital, sem álom, sem egyéb alkalmatosság ot nem kívántatik; semmire semmi szükségünk nem lészen; mert, valami jót az angyali és emberi elme gondolhat, azt minden fogyatkozás-nélkül Istenben talállya: *Omnia in omnibus;* minnyájunknak mindene, egyedűl Isten lészen. Ha mi szépség a nap
[4] Apoc. 21. v. 23. fényességében vagyon: [4] *Claritas* DEI, az Isten világossága azt böcsülletesben magában kapcsollya: ez-okon, Meny-országban nem lészen szükségünk a napra. Ha mi ékesség vagyon a földnek
[5] Ps. 49. v. 11. virágos mezejében: Istenben, [5] *Pulchritudo agri mecum est,* vannak mind azok a szépségek, felségesb méltósággal. Ha az emberben értelem, okosság, akarat vagyon: ezek csak képezési és ábrázása
[6] Gen. 1. v. 26. annak a valóságnak, melynek, [6] *Ad imaginem et similitudinem,* hasonlatosságára formáltattunk. Egy szóval: azt mongya a Bőlcs; hogy, ha valamely teremtett-állat szépségét csudállyuk: eszünkbe
[7] Sap. 13. v. 3. jusson, [7] *Quanto his speciosior sit Dominator eorum;* hogy határnélkül szeb ezeknél, a ki ezek Ura és Teremtője.

Noha azért, a mi szépség a napban és csillagokban vagyon,
[8] Malach. 4. v. 2. Istenben-is vagyon; és azért mondatik Isten, [8] *Sol Justitiæ,* [9] *Stella*
[9] Apoc. 22. v. 16. *splendida et matutina;* igazság napjának, hajnali fényes csillagnak; a mi tehetség a tűzben vagyon, Istenben-is vagyon; és azért
[10] Deut. 4. v. 24. neveztetik, [10] *Ignis consumens,* emésztő tűznek; a mi erő az oroszlányban, a mi gyorsaság a sas-keselyűben, a mi szelídség a bárány-
[11] Ose. 5. v. 14. ban vagyon, Istenben-is vagyon; és azért neveztetik [11] oroszlánynak,

[1]sas-keselyűnek, báránynak: de ő-benne kegyetlenség nincsen, mint az oroszlányban; fáradozó ragadozás nincsen, mint a sasban; erőtlenség nincsen, mint a bárányban; nyughatatlan mozgás nincsen, mint a napban és tűzben: sőt ő-hozzá-képest, mind ezek, s mind egyéb égi és főldi teremtett-állatok, [2]*Quasi stilla situlæ;* [3]*Tamquam gutta roris antelucani;* ollyanok, mint egy csep víz, egy csep harmat: [4]*Substantia mea tamquam nihilum coram te;* mí pedig, minden-vóltunkal, semmik vagyunk ő-előtte. Erre-nézve, azt olvassuk a Szent Irásban; hogy Isten az, a ki vagyon; [5]*Qui est;* és ő-kivűlle semmi nincsen: [6]*Non est alius extra te.* Ő egyedül király, egyedűl igaz, mindenható, örökké-való: [7]*Solus bonus Rex, solus justus, omnipotens, æternus;* [8]Ő egyedűl jó, egyedűl halhatatlan. Mert magától és természet-szerént, oly felséggel és méltosággal vannak Istenben ezek a tulajdonságok; hogy ahoz-képest, az egyéb teremtett-állatok jó-vólta és halhatatlansága jóságnak sem mondatik.

[1] Deut. 32. v. 11. Exod. 19. v. 4.
[2] Isai. 40. v. 15.
[3] Sap. 11. v. 23.
[4] Psal. 38. v. 6.
[5] Exod. 3. v. 4.
[6] 1. Reg. 2. v. 2.
[7] 2. Mach. 1. v. 24. 25.
[8] Mar. 10. v. 18. 1. Tim. 6. v. 16.

Azért azt ne gondollyuk, hogy a teremtett-állatok szépségit egybe-hordván, azok festékivel az isteni természet szépségét kiábrázollyuk: hanem, más útat kel követnünk, hogy Istennek magához-illendő tulajdonságit ércsük; és képfaragó módgyára, elszedvén a mi Istenhez nem illik, *Negando et removendo,* tagadgyuk azt ő-benne lenni, a mi hozzá nem illik: az-az, ércsük, micsoda fogyatkozások nincsenek Istenben: és így, *Cognoscamus potius, quid non est, quam quid est;* nem tudván micsoda az Isten, ottan csak azt ércsük, micsoda nem.

Végetlennek nevezi Istent a Szent Irás. Mert sem hely, sem üdő, sem érték őtet meg nem határozzá: [9]*Magnus est, et non habet finem;* oly nagy, úgymond, a kinek vége nincsen. Természete végetlen: mert szám- és vég-nélkül, valami lehetséges jó, ő-benne vagyon, [10]*Omne bonum,* minden Jó: [11]*In ipso sunt omnia;* mindenek ő-benne vannak; az arany fényessége, a drága kövek szépsége, a királyi kertek, paloták ékességi. Egy-szóval; valami gyönyörüséges, dücsösséges, tisztességes, szeretetre-való, bévségesen, tisztán, elegyítés-nélkül, Istenben találtatik. Az ő állandosága, vagy, emberi módon szólván, ideje végetlen: mert, [12]*Ante solem permanet nomen ejus;* a nap-előt, állandójúl vólt: és ő, [13]*Idem ipse est, et anni ejus non deficient;* mindenkor egy állapatban maradván, nem fogynak esztendei: vénséget és erőtlenséget nem szereznek régi idei: hanem, [14]*Solus habet immortalitatem;* egyedűl

[9] Baruch. 3. v. 25. Psal. 144. v. 3.
[10] Ex. 33. v. 19.
[11] Rom. 11. v. 36.
[12] Ps. 71. v. 17.
[13] Ps. 101. v. 28.
[14] I. Tim. 6. v. 16. cap. 1. v. 17.

halhatatlan és fogyhatatlan. Jelen-léte, vagy helye végetlen: mert,
[1] Baruch. 3. v. 25. [1]*Immensus est;* nincs hely, mely őtet megmérhesse és foghassa:
[2] Jer. 23. v. 24. Ps. 138. v. 8. [2]*Cælum et terram implet;* az egeket és földet bétőlti. Jelen vagyon
minden teremtett-állatiban: de úgy, hogy [3]az egek egei őtet meg
[3] 3. Reg.8.v.27. 2.Paral.7.v.16. nem környékezhetik; hanem, [4]magassab az egeknél, mélyeb a
[4] Job. 11. v. 8. pokolnál: és ő-hozzá-képest, [5]minden víz egy maroknyi; minden
[5] Isai.40.v. 12. ég egy arasznyi. Bőlcsesége végetlen: mert által-ért mindeneket;
és, miképpen a tűkör, noha minden festéket és akár-mely rút
ábrázatot képezvén, meg nem mocskoltatik: úgy az Isten tisztasága
a mí rútságunk értelmével meg nem rútíttatik. Tehetségében
[6] Sap.12.v. 18. végetlen: mert az ő hatalmának határa: akarattya: [6]*Subest ipsi
cum voluerit, posse;* valamit akar, hatalma vagyon végbe-vitelére.
[7] 1.Cor.12.v.6. [7]*Operatur omnia in omnibus;* mindent ő cselekeszik mindenekkel:
[8] Heb. 1. v. 3. [8]*Portat omnia verbo virtutis suæ;* ő hordoz mindent hatalmas
erejével; és, miképpen a lant nem ád zengést, hanem csak, mikor
a kéz illeti; miképpen a szózat nem tart, hanem csak a míg szóllunk;
a házban világosság nem marad, hanem csak a míg az égő
gyertya jelen vagyon: úgy, ha Isten nem tart és velünk nem munkálkodik,
semmik vagyunk, semmit nem mívelhetünk. Végezetre:
a mí Istenünk nem-csak tanácsában és akarattyában, hanem tellyes
mi-vóltában, *Immutabilis,* változhatatlan; mint ő-maga illyen szók-
[9] Mal. 3. v. 6. kal mutattya: [9]*Ego Dominus, et non mutor.* [10]*Non est Deus, ut
[10] Num. 23. v. 19. mutetur:* Én vagyok az Ur és nem változom.

Mind ezekkel nem azt adgya elő́nkbe a Szent Irás, micsoda
az Isten: hanem azt ismérteti, micsoda fogyatkozások-nélkül-való
az Isten. Sőt, mikor valami tulajdonságot ád Istennek, azt-is végre
csak tagadással magyarázza: és azzal mutattya, micsoda nem, az
[11] Gen.21.v.33. Dan. 6. v. 26. c. 13. v. 42. Isten. [11]*Æternus,* örökkévalónak nevezi Istent a Szent Irás. De,
ismértetvén micsoda az örökkévalóság, azt mongya; hogy [12]ő-előtte
Deut. 32.v.40. 1. Pet. 1. v. 23. nem vólt Isten; ő-utánna sem lészen: mert [13]az ő esztendei soha
[12] Isai.43.v.10. el nem fogynak. [14]Mindenhatónak neveztetik Isten: de, ha tudni
[13] Ps.101.v.28. akarod micsoda ez a mindenhatóság, azt az Irás két tagadással
[14] Gen.35.v.11. magyarázza: [15]*Non est qui tuæ possit resistere voluntati:* [16]*Non
[15] Est. 13. v. 9. [16] Luc. 1.v.37. est impossibile apud* Deum*, omne verbum;* hogy senki ellene nem
álhat Istennek: semmi nem lehetetlen Istentűl.

[17] Eccl. 43. v. 32. 33. 34. Az-okáért, azt parancsollya a Bőlcs; hogy, [17]mikor Istenrűl
gondolkodunk, félre-tegyük mind azokat, valamiket rövid értelműnk
gondolhat; és elhidgyük, hogy nem ollyan erő, nem ollyan
bőlcseség, tudomány, szépség; nem ollyan jóság vagyon Istenben,

minémű́t mí gondolhatunk: hanem, annál végetlenűl böcsülletesb. Mert, *Quidquid cogitari potest,* DEUS *non est;* valamit gondolhatunk, alacsomb Istennél. Annak-okáért, azt kövessük a mire Szent *Basilius* tanít: [1] *Ne circumscribas* DEUM *mente tua: Cogita magnum; et magno adde plus quam mente concepisti; et adhuc adde plus: et tibi persuadeas, quod ad infinitum non perveneris;* gondolatoddal, ugymond, meg ne határozd Istenedet: gondoly, mennél nagyobbat gondolhatsz; ehez a nagyhoz, sokkal nagyobbat gondoly; ahoz még-is nagyobbat: és eszedbe jutassad, hogy még igen meszsze vagy a végetlentűl.

[1] Basil. Homil. 10. Hexamer.

Keresztyének; tudgyátok-e, miért akart Isten *Moyses*-sel temérdek felhőből [2] és ködből szóllani? Tudgyátok-e, miért tőltötte setét köddel [3] a *Salamon* templomát, mikor abba kőltözött? miért vonta-bé temérdek füstel [4] a házat, melyben *Isaias* őtet látta? Tudgyátok-e, miért nevezi *Isaias* a mí Istenünket, [5] *Deus absconditus,* elrejtett Istennek? Nem egyébért, hanem ezzel ismérteti; hogy, noha Isten magában világosság és fényesség: de, míreánk nézve, [6] *Posuit tenebras latibulum suum,* nagy homályban lakik, mivel az ő Felsége nagy-vóltát, rövid értelmünk által nem láthattya. Ez az oka, miért Szent *Pál,* az *Athénas*-bélieknek azt mondotta; hogy a keresztyének Istene, [7] *Ignotus Deus,* ismérhetetlen Isten. Mert azok-közzűl, a mit Istenrűl hiszünk, első az; hogy mí őtet vólta-képpen meg nem foghattyuk, nem ismérhettyük: hanem, [8] *Per speculum in ænigmate;* a hitnek homályossága-által, várjuk azt a bóldogságot, melyben őtet színrűl színre, [9] *Videbimus sicuti est;* úgy láttyuk, a mint magában vagyon. It e földön pedig, abban dicsekedünk, hogy oly felséges Istent urallunk, mellyet emberi elme meg nem foghat, mivel, a *Tertullianus* mondása-szerént, csekély és fogyatkozott Isten vólna, a kinek természetit a mí tudatlanságunk által-értené: [10] *Quod immensum est, sibi soli notum est: Deum æstimari facit, dum æstimari non capit;* mert Istent az tészi böcsülletessé, hogy senki, magán-kivűl, őtet vólta-képpen nem értheti. De szóllyunk immár a Szent Háromságrúl.

[2] Ex. 19. v. 9. 18.
[3] 3. Reg. 8. v. 11. 12.
[4] Isai. 6. v. 4.
[5] Isai. 45. v. 15.
[6] Ps. 17. v. 12. Ps. 96. v. 2.
[7] Actor. 17. v. 23.
[8] 1. Cor. 13. v. 12.
[9] 1. Joan. 3. v. 2.
[10] Tertull. Apolog. c. 17.

II. RÉSZE.

Paris-ban, egy *Alanus*-nevű túdós predikátor azt igéré egykor halgatóinak, hogy a jövő Vasárnap, megmagyarázza, mint kel érteni a Szent Háromságot: kérvén arra halgatóit, hogy el ne mulassák, hanem egybe-győllyenek akkor, az isteni titok értésére. A hagyott nap-előt, a víz parton sétálván *Alanus,* gondolkodik vala, mint adná a hívek-eleibe legértelmesben ezt a nagy titkot. És

ímé, a parton, egy gyermeket láta, ki újaival a fövenybe kútacskát csinálván, abba tőltögeti vala a folyó-vizet. Kérdé *Alanus,* mit mivel? Azt mondá a gyermek,[1] hogy azt az egész folyó-vizet, abba a kútacskába akarja tőlteni. Mosolyodék. *Alanus,* és kérdé; mikor viszi azt végbe? Azt felelé a gyermek; akkor, mikor te megtellyesíted a mire halgatóidnak ajánlottad magadat; és ottan elenyészék a gyermek. Bizonyára illendő hasonlatosság ez. Mert, noha az isteni természet egységét és tulajdonságit, rész-szerént felnyomozza az emberi okosság a teremtett-állatokból; [2] *Invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur:* de a Szent Háromság annyira meggyőzi az emberi okoskodást; hogy abban nehézségeket láthat: de által-értésére, nyomot nem talál a természetben. Mert, a Három Személy Egy természetben, nem ollyanképpen egy, mint a fának gyökere, tőkéje, ága, egy fának neveztetik; sem úgy, mint karunk, kezünk feje és újaink, egy kéznek mondatik; sem az-szerént egy, mint a viasz, gyertya-bél és az égő-tűz, egy gyertyának hívatik; sem úgy, mint az okosság, emlékezet és akarat, egy lélekben vannak: hanem, mind ezeknél felségesb és csudálatosb az isteni Személyek sokaságának egysége; melyet nem földi hasonlatosságból, hanem csak az igaz keresztyén hitnek oktatásából hiszünk és vallunk. Azért, ha valamiben szükség, hogy a hit engedelmessége alat, kötve [3] tartsuk elménket; és [4] fellyebb ne eszeskedgyünk annál, a mit Istentűl hallottunk: ebben a hitnek mélyeb és feneketlenb tengerében, szükséges. Mert, *Illyés* Prófétával, [5] bé kel fedni az emberi okoskodások szemeit, ha lelki értelmünkel látni akarjuk ezt az Istennek [6] Három Újját, mellyel az egeket és földet hordozza.

[1] Chronica Cistercien. lib. 5. cap. 3.
[2] Rom. 1. v. 20.
[3] 2. Cor. 10. v. 5.
[4] Eccli. 3. v. 22.
[5] Reg. 19. v. 13.
[6] Isai. 40. v. 12. Dan. 5. v. 5.

Először azért, azt hiszük; hogy az Egy istenségben Hárman vannak. A mái szent Evangeliomban hallók, hogy, a ki a Christus zászlója-alá akarja íratni magát, szükség, hogy Atya, Fiú, Szent Lélek [7] nevében megkereszteltessék. A hol Atya és Fiú vagyon: lehetetlen, hogy ot egy személy légyen; mivel senki magát nem szűlheti; senki magának fia nem lehet. A hol egy isteni név vagyon és nem töb nevek: lehetetlen, hogy ot külömböző természet légyen; mivel a külömböző természetnek nem egy, hanem külömböző neve vagyon. Mivel azért természetben egy a Három Személy; és a mint Christus szól; [8] *Ego et Pater unum sumus;* Én és az én Atyám, eggyek vagyunk: egy Istennél többet nem szabad hinni és nevezni.

[7] Mat. 28. v. 19.
[8] Joan. 10. v. 30.

Világoson szól ezen igazságrúl Szent János: [1] *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo; Pater, Verbum et Spiritus sanctus; Et hi tres unum sunt:* Hárman vannak, kik bizonyságot tésznek az égben; Atya, Ige és Szent Lélek; és ezek hárman eggyek. Ennél nyilvábban a Háromság Egységét ki nem mondhatni. Erre-nézve, írják a régiek; hogy a Szent-Háromság-tagadók ezt a Szent *János* mondását letörlötték a Szent Irásból: de az Anyaszentegyház vigyázása megtorkolta és zabolázta ezeknek vakmerőségét; és nem szenvedte, hogy ez a drága gyémánt kilopassék a Szent Irás gyűrüjéből. Az emberi elme meg nem foghattya, hogy az Egy Három légyen; hogy a Három Egy légyen. Innen vagyon; hogy a pogányok, kik az istenségben sok személyeket ismértek, az isteni természetek sokaságát állatták; és sok külömböző isteneket uraltak. A sidók pedig, és az *Arianusok,* az Istennek egységét nézvén, a Személyek többségét ellenzették: mert lehetetlennek látczott, hogy a hol több személy találtatik, ot ne sokasodgyék a természet; vagy, a hol egy a természet, ot a személyek külömbözzenek. De, oh felséges mélysége a keresztyén vallásnak! Azt taníttya Szent János: *Tres, unum sunt;* hogy Hárman eggyek. Mert a Három isteni Személynek, azon egy isteni természete, egy értelme, egy akarattya és hatalma vagyon. Nincsen ott az értelemben szakadás, az akaratban ellenkezés, a cselekedetben külömbözés, a méltóságban és felségben egy-aránytalanság. Mind Hárman eggyet értenek; eggyet akarnak; külső cselekedetekben egyaránt mívelnek mindeneket: mivel az Egy Természetnek egy akaratja, egy ereje lévén, mint magával, úgy nem ellenkezhetik semmiben egyik Személy a másik Személlyel.

[1] 1. Joan. 5. v. 7.

Ugyan ezen Háromságot jelenti Christus, midőn azt mongya: [2] kérem az Atyát és más Vígasztalót ád néktek. Ihon, a Fiúnak Attyától-való külömbözése: mert lehetetlen, hogy valaki magát szűllye; magának attya légyen; magának magátúl valamit kérjen. Ihon, a Szent Lélek mind Atyától és Fiútúl megválasztatik: *Alium Paraclitum,* más Vígasztalót kűld az Atya. Ha más az Atyától és Fiútúl: tehát külömböz mind a kettőtűl. És ezt a Szent Lélek külömbözését azzal-is állattya Christus; hogy a Szent Lélek, [3] *A Patre procedit,* Atyátúl számazik. Miképpen azért, fiú nem lehet a kinek magátúl külömböző attya nincsen: úgy, attúl senki nem származhatik, a kitűl nem külömböz.

[2] Joan. 14. v. 16. 26. Simile, 2. Cor. 13. v. 13.

[3] Joan. 15. v. 26.

Másodszor: azt adgya előnkbe a keresztyén tudomány; hogy

a Fiú Atyátúl születik: a Szent Lélek pedig, Atyátúl és Fiútúl származik.

Christus önnön-maga, nem egyszer mondotta a sidóknak; hogy ő az Atyátúl vagyon; attúl vett életet; Atyátúl származott:
[1] Joan. 7. v. 29. [1]*Ab ipso sum.* [2]*Dedit Filio vitam.* [3]*Ex Deo processi.* Ezeknél vilá-
[2] Joan. 5. v. 26. [3] Joan. 8. v. 42. gosb szókkal nem taníthatta az Isten bőlcsesége, hogy ő az Atyátúl
származott. Ugyan azont adgya előnkbe, sok egyéb helyeken a
[4] Heb. 1. v. 2. 5. Szent Irás: mikor Christust [4]Isten Fiának, [5]Első-szülött Fiának;
[5] Heb. 1. v. 6. Rom. 8. v. 29. [6]Eggyetlen-egy Fiának: nem fogadott fiának pedig, (minémüek az
Coloss. 1. v. 15. [7]Angyalok;) hanem, [8]*Proprium filium,* tulajdon fiának nevezi. Mert,
[6] Joan. 1. v. 18. 1. Joan. 4. v. 9. a ki fiú nevet visel, atyátúl kel annak származni; egyenlő és
[7] Heb. 1. v. 5. hasonló természetűnek kel az atyával lenni.

[8] Rom. 8. v. 32. A Szent Lélekrűl-is, világos bötűvel mongya Christus, hogy,
[9] Joan. 15. v. 26. [9]*A Patre procedit,* Atyátúl származik: és utánna veti; [10]*De meo*
[10] Joan. 16. v. 14. *accipiet;* hogy az övéből veszi a Szent Lélek, a mie vagyon. Ha
származása által, isteni természetet nem venne a Fiútúl, semmit az övéből nem venne.

Semmi illetlenséget, semmi testi szaporodás módgyát nem kel gondolni, mikor az Isten Fiának születésérűl vagy a Szent Lélek származásárúl szóllunk: hanem (ha szabad teremtett hasonlatosságot említeni az isteni dolgokban,) miképpen a naptúl úgy ered a sugárok fényessége, hogy a nélkül és annak-előtte nem vólt a nap; eggyütt pedig a nap és az ő sugári, melegséget szereznek: úgy a Fiú, *Lumen de lumine,* világosságból származott világosság, de nem utólban-való az Atyánál: hanem, a mint az Atya, úgy a Fiú, öröktűl-fogva vólt, és a Szent Lélek mind kettőtűl öröktűl-fogva származott.

Ezt a hasonlatosságot jelenti a Szent Irás, mikor a Fiu Istent,
[11] Sap. 7. v. 25. 26. nevezi [11]*Candorem lucis æternæ;* vagy a Szent *Pál* mondása-
[12] Hebr. 1. v. 3. szerént, [12]*Splendorem gloriæ,* örök és dücsösséges világosság fényének: és azt mongya; hogy, *Vapor est virtutis* DEI *et emanatio claritatis sincera;* pára ja az isteni erőnek; és az ő származása oly tiszta, mint a verő-fény. A pára egyenlő-természetű a vízzel, melyből származik: a Fiúnak-is azon természete vagyon az Atyával. A fényesség származásában a naptúl, múnka, fáratság, változás nincsen; tisztaságos mindenben kifakadása: úgy az Atyának változása-nélkül, tisztán származik a Fiú. És, miképpen soha a nap fényeskedés-nélkül nem vólt: úgy az Atya nem lehetett Fiú-nélkül.

Más hasonlatosságot említ a Szent Irás, mikor azt mongya;

hogy a Fiú, [1]*Speculum sine macula* D*EI* *Majestatis, et imago bonitatis illius;* macula-nélkül való tűköre Istennek és az ő jóságának képe. Azt hiszem, minnyájan vettétek eszetekbe, micsoda különbség vagyon a kép- és tűkör-közöt. A képen le-írják magasságát, színét, termetét embernek: de a tűkörben, ezeken-kívül, az ember mozdúlásit, maga-viselésit szemlélhetni; mert a tűkörben, ember nem a maga képét, hanem magát láttya, a mint vagyon. A Fiú Isten, [2]*Imago* D*EI* *invisibilis,* a láthatatlan Istennek látható képe; de nem csak képe, hanem tűköre-is: és a ki ebbe néz, azt mondhattya, hogy [3]ő-benne, az Atyát láttya. A tűkörben tisztán és minden mocskolódás-nélkül, formáltatik és származik a belénéző ember hasonlatossága: abban látczik világoson, a kit ábráz a szép tűkör. Úgy az Atya Isten, értelmével, belső Igét szűl, melyben az Istenség fényeskedik. És miképpen a tűkörben-lévő ábrázat, minden mozdúlásit és cselekedetit azon formára miveli, mint a ki a tűkörbe néz: azon-képpen, az Isten Fia [4]*Non potest a semetipso facere quidquam: Quæcunque facit Pater, hæc et Filius similiter facit;* magátúl semmit nem mivel: a mit pedig az Atya cselekeszik; *similiter*, egyenlő- és hasonló-képpen, ugyan azont cselekeszi a Fiú.

[1] Sap. 7. v. 26.
[2] Coloss. 1. v. 15. 2. Cor. 4. v. 4.
[3] Joan. 14. v. 9.
[4] Joan. 5. v. 19.

Ezek és egyéb hasonlatosságok oktattyák és vezetik a mí tudatlanságunkat; de vólta-képpen, meg nem ismértetik a Szent Háromságot. Mert, micsoda elme foghattya-meg, hogy Egy Isten, a ki Három? És, noha az Atya, Isten; a Fiú, Isten; a Szent Lélek, Isten; és így Hárman vannak, kik-közzűl mindenik igaz Isten; de azért nincs három Isten, hanem csak Egy az Isten? Kinek fér fejébe, hogy a ki születik, annak más természete nincsen a szülőtűl? hogy az Atya nem üdősseb Fiánál? hogy a Szent Lélek nem Fia az Atyának? Senki ezt emberi értelemmel meg nem foghattya. De ne csudáld: mert, sem magunk nem értyük, sem [5]anyánk nem tudhattya, miképpen formáltatik és építtetik a mí testünk anyánk méhében: sőt, fel-éppűlt testünk tetemi számát, részeinek erejét és cselekedetit sem tudgyuk, a mint kellene. Micsoda balgatagság tehát, azt ítélni, hogy az isteni Személyek származását és tulajdonságit megfoghattyuk?

[5] Mach. 7. v. 22.

Iszonyú vakságra jutottak és jutnak, valakik ezt a felséges titkot, magok eszeskedésével fontollyák. És, mint a legyek, a gyertyavilágra röpdösvén, megégetik szárnyokat: úgy ezeknek eszek veszvén, temérdek tévelygésekbe esnek.

Nem szóllok *Arius*-rúl, *Futínus*-rúl és a töb régi veszettekrűl: mí üdőnkben láttyuk, mire jutának sokan Erdélyben. Vallyák, hogy Háromság vagyon; mivel sokszor és nyilván említi a Szent Irás az Atyát, Fiút és Szent Lelket; hanem,

ESLŐBEN: a Christus Személyérűl azt mongyák; hogy nem egy Isten az Atyával: de ezt nem egy-képpen magyarázzák. Némellyek azt itílik; hogy Christus, természetire nézve, csak ollyan puszta ember, mint akár-mellyikünk; noha Istennek sok és nagy ajándékival, minden teremtett-állatnál bévségesben ékesíttetett. [4] Ezt a többiek igazán és méltán ellenzik: mert sokszor és nyilván mongya a Szent Irás, Christus Urunkrúl: [1] *Hic est verus* DEUS; hogy ő az igaz Isten: [2] *Magnus* DEUS: [3] *Salvator noster* DEUS; Ő a Nagy Isten: Ő a mí Szabadító Istenünk. [4] DEUS *acquisivit Ecclesiam sanguine suo;* Ő az Isten, ki maga Vérével nyerte az Anyaszentegyházat. [5] *Dominus gloriæ:* [6] *Author vitæ;* Ő a dücsösség Ura és életadója.

[1] 1. Joan. 5. v. 20.
[2] Tit. a. v. 13.
[3] v. 10. Et. 1. Pet. 1. v. 1.
[4] Act. 20. v. 28.
[5] 1. Cor. 2. v. 8.
[6] Act. 3. v. 15.

Ennek-felette: az isteni Természet méltóságit és cselekedetit, Christus Urunknak tulajdoníttya a Szent Irás, mikor azt mongya; hogy az Ige, [7] mely testté lett, kezdetben minden teremtett-állatok-előt vólt: [8] *Ábrahám*-előt vólt; az-az, nem akkor kezdetett lenni mikor Bóldog Aszszonytúl született, hanem, [9] *Ab æterno,* öröktűl-fogva vólt. [10] Ő-általa lettek mindenek. És valamit Isten cselekeszik, [11] *Similiter facit et Filius;* hasonló-képpen cselekeszi azt a Fiú. Mert, [12] *Omnia, quæcumque habet Pater, mea sunt;* valamie vagyon az Atyának, mind Christusé az.

[7] Joan. 1. 14.
[8] Joan. 8. v. 58.
[9] Prov. 8. v. 22., 23.
[10] Joan. 1. v. 3. Colos. 1. v. 16. Hebr. 1. v. 2.
[11] Joan. 5. v. 19. 20.
[12] Joan. 16. v. 15.

Ezekre és több világos bizonyságokra nézvén, sokan a *Fotínus* tanítványi-közzűl megengedik, hogy Christus Isten: de azt mongyák; hogy nem ama Felséges nagy Isten; hanem üdő-szerént, alacsomb Istenséget vett az Atyátúl, mikor Bóldog Aszszonytúl született.

Ennél nagyob balgatagság nem lehet. Mert nem Isten az, a ki alacsomb renden vagyon és megfogyatkozik az isteni felségben. És a mint világos Szent Irásokból imént hallók, nincs két Istene a világnak: nem lehet új és az Atyánál utólbenyi Isten.

Supra, f. 688. b.

MÁSODSZOR: a Szent Lelket sem tagadgyák az *Arianusok.* Sőt, mivel a Szent Irás, [13] sokszor és világos szókkal igaz Istennek nevezi a Szent Lelket: vallyák, hogy a Szent Lélek igaz Isten: hanem azt vítattyák, hogy a Szent Lélek nem Személy; hanem az Atyának, *Virtus essentialis*, természet-szerént való ereje; mely-által cselekeszik mindeneket az Atya.

[13] Joan. 5. v. 7. Act. 4. v. 25. cap. 5. v. 32. 1. Cor. 6. v. 19. 20.

Ez-is nagy vakság. Mert a Szent Irás az Atyát, Fiút, Szent Lelket, Háromnak mongya; a Szent Lelket az Atyától, *Alius*-nak, másnak, külömbözőnek nevezi; az Atyától származottnak taníttya. Semmi ezek-közzűl nem illik az Atyának természet-szerént-való erejéhez: mert ez nem különböz az Atyától. E felet: valamit ember gondolhat, a miből megismérhetni a magán-való személyt, azt mind feltalálni azokban a tulajdonságokban és cselekedetekben, mellyeket a Szent Lélekben említ az Isten igéje. És, ha azok nem elég okok, mellyekért a Szent Lelket Személynek nevezzük: sem az Atyát, sem senkit az emberek-, vagy angyalok-közzűl, személynek nem mondhatni.

Bolondság tehát, valamin az Anyaszentegyház tanítása-ellen az emberi eszeskedés akadoz, a Szent Háromság vallásában. És azt jól eszünkbe kel vennünk; hogy abban semmit a Szent Irás nem jelent, hogy két Isten vólna, eggyik kisseb másiknál; vagy hogy a Szent Lélek, *Essentialis virtus,* természet-szerént-való erő vólna: hanem ezeket, magok agya-fúrt elmélkedések csígázásiból satullyák a Szent Háromság-tagadó tévelygők.

De lássuk egy-nehány szóval, mit kel erkölcsünk jobbítására ezekből kihoznunk. III. RÉSZE.

Keresztyének; azzal jók és Istennél kedvesek nem lészünk, hogy az isteni felségrűl mélységes dolgokat hallunk, vagy értünk: hanem azon kel igyekeznünk, hogy az igaz Isten isméreti aítatosságra és tekélletes életre indítcson.

Elsőben azért: nagy háladással tartozunk Istenünknek, hogy a pogány setétségből, az igaz isteni isméretnek, [1] *Admirabile lumen,* csudálatos fényességére hozott; és, [2] *Occulta sapientiæ manifestavit,* bölcseségének titkait megismértette velünk. Istennek a sidókra terjesztett sok jó-téteményi-közöt, azt itíli Szent *Dávid* legnagyobnak, [3] hogy az ő igaz isméretit és tudományát kinyilatkoztatta nékik; mellyet egyéb nemzetekkel nem cselekedett. Ah, ki nagy vakságban vóltak, a kik az Istent nem ismérvén, házasság-törő, gyilkos, rút embereket, sőt *crocodilusokat,* kígyókat, kerti veteményeket, Isten-gyanánt tiszteltek!

[1] Petr. 2. v. 9.
[2] Psal. 50. v. 8.
[3] Psal. 147. v. 19.

Másodszor: ebből az igaz Isten isméretiből és mind természetinek felségéből, mind hatalmas erejének nagy-voltából, szükség, hogy az ő tiszteletire és szolgálatunkal-való böcsülletire, indíttassunk: mindenekfelet pedig, arra vigyázzunk, hogy az isteni felséget és végetlen méltoságot bűneinkel meg ne báncsuk. Két

dolgot mond a Szent Irás a bűnrűl: eggyiket; hogy, a ki bűnt cselekeszik, megútállya, megveti, semmire böcsűlli Istent. Hallyad, mit mond *Isaiás*-által Isten ő-maga: fiakat neveltem, és irgalmas-
[1] Isai. 1. v. 2. ságimnak sok ajándékival felmagasztaltam: [1] *Ipsi autem spreverunt me;* ők pedig engem megútáltak. Másut, elő-számlálván minémü nagy gond-viseléssel vezérlette, táplálta, óltalmazta a sidó népet:
[2] Ezech. 20. v. 27. jutalmát és fizetését munkájának azt mongya; hogy, [2] *Spreverunt contemnentes;* megvetették és megutálták őtet; mert igazság mon-
[3] 1. Thessal. 4. v. 8. dása az; hogy, a ki bűnbe esik, [3] *Deum spernit,* megútállya Istent;
[4] Philip. 3. v. 19. és hasát, vagy erszényét, nagyobra böcsűlli; istenné tészi; [4] *Quorum Deus venter est.* És, a mint Isten ő-maga panaszolkodik,
[5] Ephes. 5. v. 5. Ezech. 13. v. 19. [5] *Violant me, propter pugillum hordei, et fragmen panis;* oly kevésre böcsűllik őtet, hogy egy marok árpaért, egy darab kenyérért, elhadgyák, sőt megsértegetik őtet. Másikat, azt mongya a Szent Irás; hogy, a ki bűnt cselekeszik, megkeseríti, megszomoríttya, megharagíttya, lába-alá tapodgya Istent. Azért, nagy érzékeny
[6] Oseæ 14. v. 1. szókkal kiáltya *Oseas;* hogy, el kel veszni *Samariá*-nak: [6] *Quoniam ad amaritudinem concitavit* DEUM *suum;* mert keserüségre indította Istenét. Sokszor olvassuk az Isten Könyvében; hogy,
[7] Psal. 10. v. 4. Baruch. 4. v. 7. [7] *Exacerbat Dominum peccator;* megkeseríti Istent a bűnös ember: [8] *Ad iracundiam provocans, affligit;* és haragra indítván, kínozza;
[8] Isai. 63. v. 10. vagy, a mint Szent *Pál* szól, [9] *Contristat,* szomoríttya őtet. Továb
[9] Ephcs. 4. v. 30. mégyen Szent *Pál,* és azt mongya; hogy a ki vétkezik, [10] újonnan megfeszíti, a Christus JESUS szentséges Vérét lábaival tapodgya,
[10] Heb. 6. v. 6. és, [11] *Contumeliam facit,* gyalázattal illeti. Illyen rettenetes szörnyű
[11] Cap. 10. v. 29. szókkal adgya előnkbe a Szent Irás, mely nagy boszszúval és gyalázattal illeti a tellyes Szent Háromság egy igaz Istent, a ki ő-ellene tusakodik vétkeivel: és ugyan azt mongya a Szent Lélek,
[12] Psal. 73. v. 1. Thren. 2. v. 1. hogy, [12] *Furorem iræ,* dühöt, haragot indít ezekkel Istenében. Ezzel ismértetvén, hogy Isten úgy bánik a gonoszokkal, mint szoktak ellenségekkel bánni, a kik igen megbántódtak.

Ezekből megtetczik, mely veszedelmes azt az isteni felséget
[13] Isai. 40. v. 15. 17. Sap. 11. v. 23. megbántani; kihez-képest, nem-csak mí, de [13] az egész világ minden nemzetivel, ollyan, mint semmi. Azért, jaj nékünk, ugy-mond
[14] Isai. 45. v. 9. *Isaias,* [14] kik egy maroknyi porocskák vagyunk, ha azzal a felséges Istennel ellenkezünk, a ki minket teremtett. Arra szolgállyon tehát az isteni felség isméreti, hogy őtet bűneinkel meg ne bántsuk; melyre segítcsen minnyájunkat az Atya, Fiu, Szent Lélek. Amen.

PÜNKÖST-UTÁN I. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIUNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus JESUSnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot irta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének hatodik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok istent félelemmel.

Az üdőben; [1] monda JESUS az ő tanitványinak: legyetek irgalmasok, miképpen a ti Atyátok-is irgalmas. Ne itíllyetek: és nem itíltettek: ne kárhoztassatok: és nem kárhoztattok. Megbocsássatok, és megbocsáttattok. Adgyatok: és adatik néktek, jó, és megtömött, és megrázatott, és kifolyó mértéket adnak kebeletekbe. Mert azon mértékkel, a mellyel mértek, visza-méretik néktek. Mond vala pedig nékik hasonlatosságot-is: vallyon a vak vezethet-e vakot? nem-de mind ketten verembe esnek-e? Nem fellyeb-való a tanitvány mesterénél: tekélletes lészen minden, ha ollyan, mint az ő mestere. Mit látod pedig a szálkát atyád-fia szemében: a gerendát pedig, mely a te szemedben vagyon, nem gondolod? Vagy miképpen mondhatod atyádfiának; atyámfia, enged, vessem-ki a szálkát a te szemedből: magad a gerendát nem látván a te szemedben? Kép-mutató, vesd-ki eléb a gerendát a te szemedből: és akkor látsz, hogy kivessed a szálkát a te atyádfia szeméből.

[1] Lucæ 6. v. 36.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk épülletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi. Atyánk, etc. Üdvöz légy, etc.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

A halálos és bocsánandó bűnrűl; és mely szorgalmatoson kel távoztatni a bocsánandó vétkeket.

[1] Hieron. lib. 2. contra Jovinian. versus finem, c. 17.
[2] Calvinust és egyebeket, lásd a Kalaúzt.

Joviniánus, [1] a bűnöket annyiból egyenlőknek álította, hogy a szitok és gyilkosság; a *Raca*-mondás és házasság-törés; a hívolkodó beszéd és istentelenség egyenlő bűntetésre méltók. *Joviniánust* követte ebben *Calvinus*, midőn azt hirdette; [2] hogy, magán minden bűn, örök kárhozatot érdemel.

[3] Apoc. 2. v. 11.

De az Anyaszentegyház tanítása az, hogy a bűnök-közöt külömbözés vagyon. Mert, miképpen a testi betegségek-közzűl, vannak halálosok, mellyek az élet gyökerét, a lelket elszakasztyák testünktűl: úgy a bűnök-közöt vannak ollyak, mellyek lelki életünket, az isteni és atyafiúi szeretetet, elóltyák: az-az, megölik a lelket bűnnek halálával és kötelezik örök kárhozatra; mely, [3] *Mors secunda*, második halála a léleknek. Viszontag, vannak oly aprólékos testi betegségek, mellyek, noha megsanyargattyák és fájdalmakkal törik a testet, alkalmatlanná tévén sok munkára; de megnem ölik: azon-képpen, vannak oly bűnök-is, mellyek a lelket meg nem ölik, noha lelki egésségünket és erőnket felbontyák. És, ha örök kárhozatot nem érdemlenek-is, de tulajdon nemek-, és gonoszságok mértéke-szerént, lágyab bűntetésre köteleznek. Ezt a Szent Lélek világos szókkal taníttya, midőn azt mongya, hogy némely bűn, *Est ad mortem*, halálos; némely, [4] *Non est ad mortem*, nem halálos. Ugyan ezent jelenti, [5] mikor némely bűnöket szúnyognak; és némellyet tevének nevez: [6] némellyeket csak itíletre és tanácskozásra; némellyeket pedig, *Gehenna* tüzére itíl: [7] némellyeket, szénához és csöpűhöz; némellyeket, vastag fákhoz hasonlít. [8] Végezetre, mikor némely fogyatkozásokrúl azt mongya, hogy bűnt nemzenek; némellyekrűl pedig, hogy halált szűlnek. Ezek csak azt jelentik, a mit háromszor hallánk a mái Evangeliomban; hogy, némely vétkek ollyanok, mint szálkák; némellyek pedig, mint gerendák.

[4] 1. Joan. 5. v. 16.
[5] Matt. 23. v. 24.
[6] Luc. 12. v. 58. Matt. 18. v. 24.
[7] 1. Cor. 3. v. 12.
[8] Jac. 1. v. 15.

Ugyan ezen igazságot taníttya a Szent Irás, mikor két-féle bűnökrűl emlékezik: eggyik-félék azok; mellyek az igazakban és Istennek kedves szolgáiban találtatnak. Mert, [9] *Septies in die cadit justus;* még az igaz ember-is, megesik hétszer napjában. És [10] *Non*

[9] Prov. 24. v. 16.
[10] Eccls. 7. v. 21. 3. Reg. 8. v. 46.

est homo justus in terra, qui non peccet; nincs oly igaz ember a főldön, a ki bűnbe ne essék; a ki minden-nap méltán ne kérhesse Istenét, [1] *Dimitte debita,* hogy megbocsássa bűneit: mivel, [2] *In multis offendimus omnes;* sokban vétkeztünk minnyájan; és valaki azt mongya; [3] *Peccatum non habeo,* hogy nincs bűne, megcsallya magát és nem mond igazat. Mert csak Christus az, [4] *Qui peccatum non fecit,* a ki bűnt nem mivelt, és az ő Szent Annya. Más-féle bűnöket említ a Szent Irás, [5] *Peccata ad mortem;* mellyek [6] megölik a lelket: mert azoknak [7] sólgya és jutalma a halál. És, a kik illyen bűnbe esnek, [8] *Maledicti,* Isten átkában vannak. Ha azért némely bűnök igazakban-is találtatnak, némellyek átokkal és lelki halállal együt-járnak: bizonyos, hogy a bűnök nem egyenlő büntetésre méltók, nem egyenlő-képpen halálosok.

Ezt, hogy jobban ércsük, jusson eszünkbe, a mit Szent *Ágoston* tanít; hogy, [9] *Peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum aliquid, contra æternam legem.* [10] *Peccatum est legis transgressio;* a bűn nem egyéb, hanem Isten parancsolattyának megszegése. Mert, a Szent *Pál* mondása-szerént, [11] *Ubi non est lex, nec prævaricatio;* bűn nem lehet, a hol törvény-szegés nincsen: mivel a bűn nem egyéb, hanem *Anomia,* törvénytűl elhajlás. Azért, csak akkor vétkezik ember, mikor, vagy azt cselekeszi, a mit Isten tilalmaz; és ez, *Peccatum commissionis,* cselekedettel-való bűn: vagy elmúlattya, a mire Isten kötelez; és ez, *Peccatum omissionis,* elhagyás, gonoszság. Noha azért a bűnök-közzűl némellyek, nem oly kárhoztatók és veszedelmesek, mint a gyilkosság, paráznaság, hit-szegés és töb efféle czégéres bűnök: de abban egyenlők minden bűnök, hogy Isten parancsolattyának megszegési; és így, a legkisseb vétek-is, azért érdemli a bűn nevet; mert Isten parancsolattya-ellen vagyon. [12] Egy hívolkodó beszéd nem oly nagy bűn, mint az átkozódás: de ugyan bűn; mert az Isten tilalmazta és szám-adásra-való fogyatkozásnak mondotta. Ha ki mások sérelme-nélkül tréfás hazugságot mond, nem annyira vétkezik, mintha hamissan esküinnék ártatlan felebaráttya fejére: de ugyan vétkezik; mivel Isten [13] minden hazugságot tilalmazott. A ki egy tikmonyat, vagy egy fillyért ellop, nem oly nagy vétket cselekeszik, mint, ha tíz ökröt, vagy ezer aranyat lopna: de ugyan bűnt val; mert Isten a lopást általlyában tilalmazza.

A bűnök-közöt-való külömbözés tehát, abban ál; hogy [14] némellyek, megölik a lelket; az-az, Isten kedvéből kiejtik és [15] *Reum*

[1] Matt. 6. v. 12.
[2] Jac. 3. v. 12.
[3] 1. Joan. 1. v. 8.
[4] 1. Pet. 2. v. 22.
[5] 1. Joan. 5. v. 16.
[6] Ezech. 18. v. 20. Sap. 1. v. 11. 16.
[7] Rom. 6. v. 23.
[8] Deut. 27. v. 26.
[9] Aug. tom. 6. lib. 22. contra Faustum, cap. 27. initio.
[10] Aug. tom. 4. lib. 2. de Consensu Evangel. c. 4. in. fin.
[11] Rom. 4. v. 15.
[12] Matt. 12. v. 36. Ephes. 4. v. 29.
[13] Eccli. 7. v. 14. Colos. 3. v. 9.
[14] Sap. 1. v. 11.
[15] Matt. 5. v. 22.

Gehennæ, kárhozatra méltóvá tészik: és ezek, a halálos bűnök. Némellyek pedig, noha az isteni szeretetnek és aítatosságnak buzgóságát meglágyíttyák; és lassan-lassan hidegítvén az isteni félelmet, elvészik a lelki aítatosságok ízit és aprónként nagyob esetre vonsznak: de magok, meg nem fosztyák embert az Istennek szentelő malasztyátúl, sem az örök kárhozat kötelességébe nem ejtik; noha gononoszságok mértéke-szerént ideig-való bűntetést érdemlenek: és ezek a bocsánandó bűnök. Mert miképpen, kegyetlen *tirannus,* nem kegyes atya vólna, a ki szerelmes fiát, egy vagy két pénz-érő lopásért, akasztó-fára köttetné; egy kis késedelmességért, vagy engedetlenségért, kerékre vettetné, vagy örökségéből kirekesztetné: úgy, az Isten kegyelmességéhez nem illik, hogy kárhozatra vesse az emberi gyarlóságot, egy fillyér lopásért; egy hívolkodó beszédért; egy hirtelen indúlatból esett kemény szóért; egy kisded késedelmes tunyaságért: nem fér az igaz barátsághoz, hogy akár-mi kicsiny bántódással, éppen felbomollyon a szeretet. És, miképpen a világi országokban, vannak oly törvények, mellyek szegésével meg nem maradhat az ország csendesz állapattya és azoknak szegése halállal bűntetődik; vannak ollyak-is, mellyek által-hágása halált nem érdemel: úgy az Isten országában sem halálos minden törvény-szegés.

Mivel azért a mái Szent Evangeliom nem-csak a gerendát, *Propositio.* hanem a kisded szálkát-is parancsollya, hogy kivessük szeműnkből: én-is abban foglalom mái tanuságunkat; hogy, elsőben, megmutassam, ***miképpen és miből kel megismérni a halálos vétket.*** Az-után, megmagyarázom, ***minémű nagy lelki károkat hoz magával a bocsánandó vétek;*** hogy annak ártalmát ismérvén, nagyob szorgalmatossággal távoztassuk.

Nékem úgy tetczik, hogy fő-képpen három jelenségből ismérhettyük a HALÁLOS bűnöket.

I. Először: valamely vétket a Szent Irás, üdvösség-vesztés- és örök kárhozat-alat tilalmaz: bizonyos, hogy az halálos vétek. Mert a nagy-irgalmú Isten, ezt a nagy bűntetést, csak halálos bűnökért rendelte; sőt abban ál a bűnnek halálos-vólta, hogy örök halálra kötelezi embert. Illyenek ama bűnök, mellyeket Szent *Pál* [1] 1. Cor. 6. v. 9. Ephes. 5. v. 5. eképpen említ: atyámfiai, [1] meg ne csallyátok magatokat; hanem azt bizonyoson tudgyátok, hogy Isten országát nem bírják sem a szabados személlyel paraználkodók: sem a házasság-rontók: sem a bálványozók: sem a kik magokkal fertelmeskednek; vagy

természet-ellen magok nemével, férfiakkal vétkeznek: sem a lopók és tolvajok: sem a kik mást megcsalnak: sem a fösvények (kik, tudni-illik, a pénznek szerelmétűl viseltetvén, irgalmason nem cselekednek a szűkölködőkkel; és meg nem adgyák adósságokat, vagy hamissan keresett marhákat:) sem a részegesek: sem a szitkosok. Másut, ugyanezen vétkeket elő-számlálván, hozzá-adgya Szent *Pál;* [1] hogy a gyilkosok, babonások, gyülőlség-tartók, ver- [1] Galat. 5. v. 21.
sengők, boszszú-állásra törekedők, hittűl-szakadtak, részegesek, Apoc. 21. v. 8.
ételben tobzódók, *Regnum Dei non consequentur,* Isten országában nem részesűlnek. Christus Urunk azt mongya; [2] hogy, ha ki [2] Matt. 5. v. 22.
bolondnak mond valakit, a kin hatalma és birodalma nincsen, hogy szóval és cselekedettel bűntethesse, hanem gyalázni és szégyeníteni akarja őtet: *Gebenna* égetésére méltó. Sőt, azt-is örök tűzre itíli, [3] a ki éhező, szomjúhozó és egyéb fogyatkozásban-lévő attyafiát [3] Matt. 25. v. 42
nem segíti; módgya lévén, hogy maga fogyatkozása-nélkül segíthetné. Mind ezek tehát, bizonyoson halálos bűnök, mivel a nagyirgalmú és ember-szerető Isten, örök halálra nem itílne senkit, ha oly bűne nem vólna, mely örök halált érdemel.

II. Másodszor: valamivel az Isten tiszteleti igen megsérszik; valamivel felebarátunk tisztességében, testében, marhájában, igen megbántódik és károsíttatik; valamivel magunknak, testi vagy lelki nagy ártalmat szerzünk; ugy-mint, tobzódással; nagy itallal; és egyéb oktalan veszedelmekkel: abban mind halálos bűnt cselekeszünk. Azért, egy kis elme-csavargás az imádságban; egy kis hiuságos szó, vagy gondolat; egy vagy két pénz. lopás; egy kevés által-hágása a szükséges ételnek, italnak: nem halálos vétek. Mert az Istennek atyai kegyességéhez nem illik, hogy a mennyei bóldogságból kirekeszszen és örök pokolra taszítcson, akár-mely kisded gyarlóságért. Sőt Isten jó-vóltához illett, hogy az üdvösség úttyát és az ő igája terhét künnyebbítvén, ne kötelezne mindenkor halálos vétekre; hanem csak igen nagy és káros dolgokat tilalmazna örök kárhozat bűntetésével.

III. Harmadszor és utólszor: valahol az ember, tellyes értelmével eszébe nem vészi cselekedetinek gonoszságát; valamit ember nem szabad akarattyának szánt-szándékával, hanem első és hirtelen indúlattal cselekeszik: abban halálos vétek nincsen. Azért, minden halálos bűn-előt, e két dolog szükséges: eggyik; hogy ember eszébe vegye, vagy bizonyoson, vagy csak kételkedő félelemmel-is, hogy bűn, vagy bűnre-vívő veszedelem vagyon abban, a mit akar

[1] Aug. to. 1. De Vera Religione, c. 14. Et, 1. Retract. c. 13. antre medium.

cselekedni. Másik; hogy, [1]*Usque adeo peccatum, voluntarium est malum; ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc manifestum est, ut nulla doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat;* szabad és elszánt akarattal mivellye ember, a mit bűnnek ismér. A mely cselekedètben ez a két dolog nem találtatik, nem lehet abban halálos vétek. Azért, ha Isten-ellen-való zúgolódásokat, vagy káromlásokat taszít az ördög elménkbe; ha a gonoszra hajlandó természet, hirtelen haragra, kevélységre, gyülőlségre, más ember marhájának kivánására indíttya vágyodásunkat; ha a gyarlóság búja indúlatokat véletlen gerjeszt testünkben: ezek mind addig halálos vétek-nélkül vannak, míg tellyes értelemmel és eltekéllett akarattal helyt nem adunk nékik. Ezt taníttya Szent *Jakab* apostol;[2] és nyilvábban Szent *Pál,* [3]midőn azt írja; hogy, ha nem érti, a mit mivel; ha nem azt miveli, a mit akar: [4]*Jam non ego operor illud;* nem ő dolga az, mert, [5]noha a test a bűnnek izgatását követi: de, *Ego ipse mente servio legi Dei;* az ember, okosságával Isten törvényének szolgálhat.

[2] Jac. 1. v. 14.
[3] Rom. 7. v. 15. 16.
[4] v. 17. 20.
[5] v. 25.

Keresztyének; nem elég a halálos bűnt ismérni: hanem annak ártalmas gonoszságát, utálatos rutságát és hátúl-ütő keserves pálczáját, vagy bűntetését kel meggondolni; hogy ezekkel, a halálos bűnök távoztatására indíttassék akaratunk.

A mi illeti a halálos bűnnek ártalmát, nincs oly veszedelem e világon, mely abban nem találtatnék. Gonosz-e a szegénység? Igen szegénnyé tészen minden halálos vétek. Mert, az igazságtúl és (hittűl-válva) egyéb mennyei ajándékoktúl megfosztya lelkünket. És noha, az *Abdias* mondása-szerént, [6]a latrok és tolvajok, mikor valamely házat feldúlnak, még-is valamit ot hadnak; de a bűn, a lelki jókat takarékoson kiüressíti. Ártalmas-e a betegség és fájdalom? Nincs nagyob kín, mint a mellyel gyötri a halálos vétek lelkünket. Mert, noha édesdeden foly elsőben: de az-után, [7]*Mordet ut coluber, et venena diffundit;* kígyó mérgét elterjeszti; és mint, [8]*Fel draconum, venenum aspidum,* a sárkány epéje, vagy aspis mérge, iszonyú fájdalmakat és nyughatatlanságokat szerez. Nyomorúság-e a rabság? Ördög [9]rabságába ejti embert minden halálos vétek. Mert, [10]*Qui facit peccatum, ex diabolo est;* a ki bűnt cselekeszik, ördög ura annak. Keserves-e a gyalázat? Nincs e világon gyalázatosb kissebség, mint a halálos bűn; mellyel ember lelkének árulója lészen; és Istenre támadván, Christust, nem harmincz ezüst pénzen, hanem egy kis világi gyönyörűségen, adgya-el:

[6] Abdiæ, 1. v. 5. 6.
[7] Prov. 23. v. 32.
[8] Deut. 32. v. 33.
[9] Rom. 6. v. 16. 2. Pet. 2. v. 19.
[10] Joan. 3. v. 8.

[1]sőt megtapodgya és megfeszíti. Rettenetes-e a halál? Nincs annál szörnyeb halál, mint mikor bűn-által, [2]lelkünk élete az Isten, elszakad tőllünk: és, [3]*Anima quæ peccaverit, moritur;* a vétkes lélek megöletik. Holot azért minden ártalmas gonosz a bűnben vagyon, méltán írta *Jeremias;* hogy, [4]*Malum et amarum,* gonosz és keserves elszakadni Istentűl a bűn-által.

[1] Heb. 10. v. 29. Heb. 6. v. 6. [2] Deut. 30. v. 20. [3] Ezech. 18. v. 20. [4] Jer. 2. v. 19.

Nem-csak ártalmas a halálos vétek, hanem oly útálatos rútság, mely minden szépségtűl megüressíti a lelket, minden ördögi rútságokkal megtőlti. Ha oly fejér vólt lelkünk, mint a hó: mihent vétkezünk, [5]*Denigramur super carbones,* hólt-szénnél feketébbek lészünk. Mert, ha az angyalokból ördögöt csinálhatott: gondold, mit mível a lélekkel; melynek, [6]*Abominabilem fecit decorem,* minden szépségét utálatossággá fordíttya: ollyanná tészi, [7]*Quasi cadaver putridum,* mint a büdös dögöt; [8]*Quasi conculcationem et lutum,* mint az úczákon tapodtatott poshadékot. Egy szóval; [9]vakká, siketté, esztelenné, és, [10]*Abominabilis,* irtóztató iszonyúvá tészi a bűnös embert.

[5] Thren. 4. v. 7. 8. [6] Ezech. 16. v. 25. [7] Isai. 14. v. 19. [8] Isai. 57. v. 20. [9] Isai. 42. v. 18. 19. [10] Osee. 9. v. 10.

Végezetre: nincs oly bűntetés, mellyet à halálos vétek nem érdemlene: it e világon, első és talám keservesb bűntetése a véteknek a [11]lelki-isméret furdalási: mellyekrűl azt írja Szent *Pál;* hogy, [12]*Accusant,* belől vádollyák szűnetlen a bűnös lelket; és, a mint *Isaias* mongya, [13]ollyanok, mint a tenger habjai: egy óráig-való nyugodalmat nem engednek; hanem szűnetlen, [14]*Arguit malitia, increpat aversio;* dorgállyák, feddik, szidogattyák embert a maga gonoszsági; mellyek minden üdőben, [15]*in foribus,* a bűnös ember ajtaja-előt állanak és rettentik szívét. Mert, ha a *Vipera* nem születik, annya hasa szaggatása-nélkül, a bűn sem lehet lelki-isméret furdalása-nélkül.

[11] Példa: Judás. [12] Rom. 2. v. 15. [13] Isai. 57. v. 20. [14] Jer. 2. v. 19. [15] Gen. 4. v. 7.

Továb: valamenyi betegség és bénnaság; valamenyi nyomorúság és búsulás; valamenyi törődés és fáradság vagyon e világon, az eggyüt a szörnyű halállal, [16]sóldgya és igaz jutalma a bűnnek. De mind ezek sem elegek, csak egy halálos bűnnek ostorozására-is; hanem a más világon, örökké-való kárhozattal, az-az, vég-nélkül-való kimondhatatlan nagy kínokkal, ostorozza a nagy-irgalmú Isten, a halálos vétket: és mindazáltal, ezt a bűntetést-is, *Citra condignum,* érdemnél kissebnek mongyák a *Teologusok;* [17] mivel az Isten méltósága oly felséges, hogy a ki őtet boszszúsággal illeti, akár-mely nagy bűntetést szenvedgyen-is, annál nagyobbat érdemel.

[16] Rom. 6. v. 23. [17] S. Thom. 1. par. qu. 21. art. 4. ad 1.

Bezzeg a ki ezeket jól meggondolná és szűnetlen eszében forgatná, künnyen eltávoztatná az halálos vétket: mivel ettűl szinte úgy irtóznék, mint az örök kárhozattúl és a világnak minden nyavalyáitúl és rutságitúl.

Jer lássuk immár, minémü veszedelmek és ártalmak vannak a bocsánandó vétkekben: hogy ezeket értvén, szorgalmatoson távoztassuk azokat-is.

I. Első és ártalmasb dolog a bocsánandó bűnben az; hogy, a mint világos Szent Irásokkal ez-előt megbizonyítók, ellenkezik az Isten akarattyával és parancsolattyával. Azért, annyiszor megbántyuk és boszszúsággal illettyük Istenünket, menyiszer bocsánandó bűnökkel akarattya-ellen járunk és parancsolatit által-hágjuk. A ki igazán ismėri és szereti az Istent: által-érti, hogy nem magunk hasznáért, hanem az isteni Felségnek méltóságaért, kel néki szolgálnunk. Minek-okáért, nem azt szemléli, mit parancsolnak; hanem azt gondollya, kicsoda parancsol? Nem nézi a parancsolt, vagy tilalmazott dolognak magában kisdedségét; hanem arra fordíttya szemét, kicsoda a ki ezzel megbántódik? mely nagy annak méltósága? menyi sok irgalmasságát vettük? menyi számtalan javaiban részesültünk? menyi kötelességünk vagyon, hogy kedvét keressük? [1] *Nullum est peccatum adeo parvum, quod non crescat neglectum. Non enim considerandum est, quod fecerit, sed quem offenderit: quam bonus est, quam benignus, quam pius, quam propitius, qui illum sua dulcedine et pietate creavit ex nihilo; qui eum absque merito perduxit ad Baptismum, et educavit, et nutrivit ut filium; ad cujus commodum creavit cælum et terram, et omnia quæ in eis sunt, ex nihilo; cui serviunt omnia, tamquam filio; cui misit Angelum in auxilium; propter quem tam multipliciter pati sustinuit, ut eum mereretur habere filium, cum quo dignaretur habere consortium: talem Patrem offendere, contra ejus voluntatem aliquid committere, quam est crudele?* Azért: [2] *Qui diligit Dominum, odit malum;* valaki Istent szereti, nem-csak a nagy gonoszt, hanem általlyában gyűlől mindent, valami gonosz és Istent megbántya. Sőt, a mint *Salvianus* írja, [3] *Nihil ad Deum pertinens, leve esse ducendum: quia etsi quid videtur exiguum, grande hoc facit Divinitatis injuria;* semmit kicsinnek ne ítíly, valamivel Isten megbántódik. Illyen vólt bezzeg a *Genovai* Szent *Katalin:* ki azt szokta mondani; hogy, ha bűne-nélkül a pokol kínnyát szenvedné; és tudná, hogy egy bocsánandó kicsiny vétket cselekedvén, attúl meg-

[1] Aug. tom. 4. de vera et falsa Pœnitent. c. 8.

[2] Ps. 96. v. 10.

[3] Salvian. lib. 6. de Provident. circa medium.

szabadúl: örömesben a kínban maradna, hogy-sem legkisseb vétkével megszabadúlna.

Láttyátok-e, mint bánik az ur azzal a szolgával, ki, noha fővételt érdemlő vétket nem mívelt; de urához-való csekély szeretetből és böcsülletből, órán-ként sok fogyatkozásokat tészen szolgálattyában? Elsőben, kedvetlen kezd az ura hozzá lenni: az-után, megszóllíttya: ha az nem fog, jó akarattyának jeleit és adományit, megvonsza tőlle: végre kiküldi házából. Az Isten-is, nem-csak a gyilkos és parázna szolgákat gyűlőli; hanem azokat-is igen megúnnya, kik az ő akarattyának és parancsolatinak gyakor szegését semminek álíttyák és bátran gyakorollyák: ezektűl, elsőben, sok szép áldomásit és adományit megvonsza: végre, szolgálattyából kirekeszti.

Keserves bűntetésekkel-is gyakran ismértette Isten, mely ellene vannak azok a fogyatkozások-is, mellyek, emberi vélekedés-szerént, nem igen súllyosok: mert effélékért, kedves szolgáit-is halálra itílte. *Moyses* a zúgolódó nép-előt, valami kis kételkedéssel szólla: [1]azt mondá néki Isten; hogy ezért kel ő-néki meghalni, minek-előtte az igért-földet érje. Más kedves szolgájának megparancsolá, hogy [2]az úton ne egyék: egy prófétátúl megcsalaték; és a kenyér ételért oroszlánytúl öleték.

[1] Num. 20. v. 10. et 12.
[2] 3. Reg. 13. v. 20. 21. 22.

Továb: bizonyos, hogy sok testi csapásokkal és lelki szárazságokkal bűnteti Isten e világon a bocsánandó vétkeket: és, ha ki ezekért méltó bűntetést it nem szenved, *Purgatorium*-ban ostoroztatik; és addig a reménlett bóldogságba nem jút, míg ezekért elégséges bűntetést nem szenved. Ebből megtetczik, mely rettenetes dolog, a miért Isten az ő jegyesét és választott hívének lelkét, kirekeszti egy ideig a bóldogságból. És, ha ama gonosz fiú *Absolon,* [3]mint a halált, oly nehezen szenvedte az attya színeelől kirekesztését: gondold mely keserves az igaz léleknek, hogy Teremtőjének bóldogító látásátúl megtartóztattyák a bocsánandó bűnök?

[3] 2. Reg. 14. v. 32.

II. Második veszedelmes ártalma a bocsánandó bűnnek az; mert, miképpen a testi betegség halált vonszon utánna, ha eleit nem vészük: úgy az apró vétkek lelki betegsége halálra készítget: mivel, a Bőlcs mondása-szerént; [4]*Qui spernit modica, paulatim decidet*, valaki nem gondol a kisded vétkekkel, lassan aláb esik; mert, [5]*Trahitur iniquitas in vinculis vanitatis;* a hívolkodó kötelecskék nagy bűnöket vonszanak utánnok: egy kis [6]kovászocska egész tésztát elveszteget.

[4] Eccli. 19. v. 1.
[5] Isai. 5. v. 18.
[6] 1. Cor. 5. v. 6.

Az Isten szolgáit az ördög nem kísérti elsőben ama temérdek gonoszságokra: mert tudgya, hogy, sem a jóban, sem a gonoszban, sőt csak a világi tudományokban-is, senki hirtelen a felső garádicsra nem lépik; melyre-nézve, [1] *Mens Deo dicata, sic cavet minora vitia, ut majora: quia a minimis incipiunt, qui in maxima proruunt;* az isten-félő ember, oly szorgalmatoson távoztattya az apró vétkeket, mint az igen-nagyokat: mert, valakik nagy vétkekbe esnek, kicsinyen kezdik. És, mint a *Nabuchodonosor* [2] képének arany-fejéhez, nem ragasztatott mingyárt a sár, hanem elsőben ezüst, azután réz és vas; de a vége cserép lén: úgy a jámborságból lassan-lassan szál aláb az ember és végre sárrá lészen. Az ék, először kicsiny hasadást tészen: végre a nagy erős fát kettő hasíttya. Az eső cseppecskék, gyakor eséssel, a kemény követ megfúrják. A szú-féreg, apró harapdálásokkal, az erős gerendát elrontya. Az apró csepegések, azt írja a Bőlcs, [3] hogy elrontyák a nagy házat, ha idején eleit nem vészik. Ezen formán, a minden-napi vétkek, temérdek eseteket szereznek. *Dávid,* [4] zabolátlan tekíntettel szemlélé az *Urias* feleségét; házasság-törésen, gyilkosságon, iszonyú bűntetéseken végeződék az egy illetlen tekintés. Látod-e, egy kis szikra, mely nagy tüzet támaszt, mikor hozzá-készíttetett csöpűbe akad? Kicsiny dolog a fő-beretválás, mellyet Isten a [5] *nazaræusok*-túl tilalmazott: de *Samson*, haja-után erejét és szabadságát elveszté.

Arany-száju Szent *János* azt írja; [6] hogy, *A minimis perditio incipit: Nemo repente ad extremam improbitatem venit. Mirabile quiddam dicere audeo: Non tanto studio magna videri peccata vitanda, quanto parva; illa enim ut aversemur, ipsa natura peccati efficit: hæc dum contemnuntur, non expelluntur;* szorgalmatosban kel az apró vétkeket távoztatni, hogy-sem az igen-nagyokat: mert a nagy vétkektűl iszonyodik ember: de, az aprókat semminek tartván, azok-által nagy veszedelmekbe esik; és ezt, a Christus-árúló tanítvány példájával bizonyíttya: *Judás,* vagy jámbor vólt, mikor az apostolságra választatott; vagy a választás-által jámborrá tétetett; mert bizonyos, hogy Christus Urunk oly választást tett az apostoli hívatalra, a minémü kívántatott. Ez az Istennek kedves Apostola, hirtelen árúló, sem maga hóhéra nem lett: hanem apró vétkeken kezdette; és tovább-tovább menvén, nyaka-szakadásra jutott. A mit sok jámbor, Christus Urunk segítségére adogatott, annak gondviselését [7] *Judás*-ra bízta vala Christus: az erszényt kezébe adván, a végre, mint Szent *János* írja, [8] hogy ő vásárlana az Apostolok

[1] Bern. de Ordine Vitæ, et Morum institutione. in fine.
[2] Dan. 2. v. 32.
[3] Eccl. 10. v. 18.
[4] 2. Reg. 11. v. 2.
[5] Judic. 16. v. 17.
[6] Chrysosto. homil. 87. in Mat. post. medium.
[7] Joan. 12. v. 6. c. 13. v. 29.
[8] Joan. 13. v. 29.

szükségére valót és a szegények-közzé is osztogatna. De Judás, [1] *Fur erat,* ellopogatott a kőltő pénzben és talám magának, ételben és ruházatban, alkalmatosságot szerzett vélle. Annyíra nevekedék benne a pénz szeretése, hogy végre a pénzért, Christust kótyavetyére veté. Az-után, az Ur-vacsorát méltatlan vevé: és [2] annál inkáb elhatalmazék rajta az ördög. Végre, megfogatá Christust: kétségbe esék: magát felakasztá: és pokolban temetteték. Igy jár a ki apró vétkektűl nem irtózik, végre igen nagyokba esik. Mert, miképpen a mí testünk, ha gonosz nedvességekkel megtelik; ha lassú hideg-léléssel, vagy étlenséggel megerőtlenedik, künnyen meggyőzetik akár-mely betegségtűl és halálra válik: úgy a mí lelkünk, a sok apró vétkekkel, erejében megfogyatkozván, akár-mely kisded okbúl, künnyen meggyőzetik a halálos bűnöktűl.

Erre-nézve írja Szent *Ágoston;* [3] hogy, nem-csak az oroszlány öli-meg embert, egy harapással: de a sok apró bolhák csipése-között-is meghalhatunk. Aprók (ugy-mond) a fövenyek, de ha többet raksz a hajóba, elmerited vélle. Kicsinyek az eső cseppek, de nagy folyó-vizeket árasztanak és házakat dőjtenek: [4] *Minuta plura peccata, si negligantur, occidunt: Minutæ guttæ; fluvium implent: Minuta arena, si multa imponatur, opprimit.* Ezekkel, nem azt állattya Szent *Ágoston,* hogy a sok apró vétkekből halálos bűn lehet; mert azok egybe nem ragadnak, hogy egy bűnt szerezzenek: hanem azt igazán taníttya, hogy a sok apró vétkek meghidegítik emberben az isteni és lelki dolgokhoz-való édességet és serénységet; mint a forró-vizet, a sok kevés hideg víz, elsőben lágy-meleggé, azután hideggé tészi: Isten is megvonsza azoktúl, sok és kivált-képpen-való nagy segítségit, kik semminek tartyák az ő megbántását. Igy az ember meghidegedvén és megerőtlenedvén, akár-mely kicsiny kísértettel halálos vétekbe taszíttatik. Mert, a hol a rövid tőt által-őlti az ördög, utánna vonsza a hoszszú fonalat: a hol eggyik lábát az ajtón bétészi, másikát-is utánna csúsztattya. Azért, [5] *Qui timet Deum, nihil negligit;* a ki Istentűl fél és lelkét nem akarja veszteni, nincs oly kis vétek, mellyet semminek tarcson: mert tudgya, hogy, mint a nagy fának kicsiny magva vagyon: úgy az apró bűnök: magvai és gyökerei a nagy vétkeknek. Tudgya; hogy, mint a szemben egy kis porocska nagy kárt és fájdalmat szerez; mint a nagy hajót egy kis *Remora* halacska megtartóztattya: úgy a lelket, egy kisded bűn igen megsérti és sebességét megtartóztattya. Azt-is által-érti, hogy, [6] *Qui in modico*

[1] Joan. 12. v. 6.
[2] Joan. 13. v. 27. 30.
[3] Aug. to. 9. de Decem Chordis. c. 11. init. Similia, epist. 108. ad Seleuciam. in fine.
[4] Aug. tom. 9. tractat 12. in Joan. in fine. Similia Aug. in Ps. 39. versus finem. in illud: Multiplicatæ sunt super capillos.
[5] Eccles. 7. v. 19.
[6] Luc. 16. v. 10.

iniquus est, et in majori iniquus est; a ki Istennek nem enged apró dolgokban, sokkal inkáb nem enged a nagyokban. És, a mit *Ádám*-
[1] Aug. lib. 14. de Civ. c. 15. rúl mondott Szent *Ágoston,* azont mondhatni egyebekrűl: [1]*Tanto major inobedientia fuit, quanto id quod præceptum est, nullius difficultatis;* hogy annál utálatosb az engedetlenség bennünk, mennél keveseb és kisseb dolog vólt, mellyet Isten kíván tőllünk.

III. Harmadik ártalma a bocsánandó bűnnek, az; hogy nem-csak horogja az ördögnek, mellyel nagyob és nagyob vétekre vonszon, hanem magok-is a bocsánandó bűnök, nagy lelki károkba és veszedelmekbe ejtnek. Elsőben, az apró bűnök-is megmocskollyák és
[2] 2. Cor. 7. v. 1. szennyesítik a lelket. Mert a Szent Irás [2]mocskosnak nevez minden
Jer. 2. v. 22. [3] Judæ, v. 23. embert, a ki vétkezik: a bűnt pedig, [3]*Maculatam tunicam,* mocskos őltözetnek híja. Tudgyátok-e, hogy mennél szeb és fényesseb valamely köntös, annál éktelembek azon minden aprólék cseppentések? mennél útálatosb, a minek illetésével megmocskoltatik a tiszta kéz, annál ocsmányab annak rútsága? Az igaz ember lelke, mennyei fényességnek szépségével tűndöklik. Ezt a szépségét egyébbel nem
[4] Ofeæ 5. v. 11. rútíthatni, hanem, mikor ember, [4]*Incipit abire post sordes,* e világ moslékin és úndokságin kapdos. Mivel azért, az Isten itíleti-szerént, csak *sordes,* rútságok mind azok, valamiért Istent megbántyuk:
[5] Agge. 2. v. 14. világoson következik, hogy a kik azokat illetik, [5]*Contaminabun-*
[6] Ofeæ 9. v. 10. *tur;* [6]*Abominabiles fiunt, sicut ea quæ diligunt;* megmocskoltatnak és utálatossá lésznek.

Ennek-felette; meglágyíttyák és hidegítik az apró vétkek az isteni szeretetnek és szolgálatnak buzgoságát. Mert, miképpen láttyuk, hogy az igen apró hamuk úgy béfedik az eleven tüzet, hogy sem fényességét, sem melegségét ki nem terjesztheti: azon-képpen, a sok apró vétkek, meghomályosittyák az isteni szeretet fényességét megtartóztattyák melegségét. Bár valaki halálos sebben ne légyen is, de ha sok apró sebek vannak rajta, nem járhat, nem futhat, nem dolgozhatik, mint a kinek ép teste vagyon. A léleknek-is így vagyon dolga: némellyek, az imádságban semmi vígasztalásokat nem éreznek; aítatos köny-hullatásokkal nem öntöztetnek; belső gyönyörűségekkel nem újíttatnak; az Ur-vacsorának vételében, az Isten igéjének halgatásában, szárazon és soványon maradnak:
Eccles. 10. v. 1. Tudjátok-e okát? [7]*Muscæ morientes, perdunt suavitatem unguenti;* A sok apró legyek a drága-illatú balzsamomnak elvészik szagát: a sok minden-napi vétkek a lelki jóknak ízit megvesztegetik; a mennyei gyönyörüségek úttyát bégátollyák.

Azért, keresztyének, valakik tekélletesek akartok lenni; valakik Istennek igazán akartok kedveskedni, nem-csak ama temérdek és halálos bűnöktűl óltalmazzátok magatokat: hanem, [1] *Capite vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas;* amaz igen apró rókácskákat-is megfogdossátok és szőlőtökből kikergessétek, mert azok-is kárt tésznek. Nem-csak a testi haláltúl irtózunk; nem-csak azt távoztattyuk, a mi megöl: hanem akár-mely kisded testi sérelmet elkerűlünk; és a mint a Bőlcs mondá, [2] *Ante languorem, adhibemus medicinam;* még a betegség előt, orvossággal élünk: micsoda okosság tehát, hogy csak a haláltúl óltalmazzuk lelkünket, egyéb sebeit és betegségit semminek tartyuk? Szent *Dávid* azt kiáltya; hogy [3] *Beatus qui tenebit et allidet parvulos ad petram;* bóldog a ki kisded-korában kő-sziklához veri [4] a *Babylon* fiait; az-az, a ki a bűnök indúlatit és apró csemetéit nem hadgya megöregbedni; hanem idején, kisded-korokban, az igaz kőszálhoz veri, mely a Christus; a kinek félelmével mególtatnak minden gonosz indúlatok serkedezési.

[1] Cant. 2. v. 15.
[2] Eccli. 18. v. 20.
[3] Pfal. 136. v. 9. August. ibi.
[4] 1. Cor. 10. v. 4.

Méltán írja tehát Sz. *Jerónimus;* hogy, [5] *Ut Creatorem, non in cælo tantum miramur et terra; in elephantis, pardis, leonibus; sed et in minutis vermiculis: ita mens Christo dedita, æque in majoribus, et in minoribus intenta est; sciens, pro otioso verbo reddendam rationem;* a ki igaz szívet visel Christushoz, egy-aránt vígyáz a nagy és kicsiny vétkek-ellen: tudván, hogy csak a hívolkodó szórúl-is számot kel adni. És azt-is eszében forgatván, hogy *Ádám,* nem valami fris lakásért és gazdag vendégségért, hanem egy alma ételért vesztette magát és maradékát. Hogy-ha azért, az eljegyzett szép szűz, minden mocskot és öltözet-csintalanságát szorgalmatoson távoztat, nem akarván azzal mátkája szemeit kedvetleníteni; ha a jámbor szolga, szorgalmatoson kerűli, hogy csorba ne essék ura parancsolatinak végezésében: mennél inkáb illik, hogy azon legyünk minnyájan, hogy, a menyire az emberi gyarloságtúl, a Szent Lélek menyei segitségével és malasztyával lehetséges, [6] *Ab omni specie mali abstineamus;* nem-csak a temérdek bűnöket távoztassuk, hanem a legkisseb vétkeket, sőt, a miben csak valami árnyéka és hasonlatossága vagyon-is a bűnnek, annyira elkerűllyük, hogy tudva és akarva, soha ne cselekedgyük, a mit bűnnek ismerünk? Ha pedig, vagy hirtelenségből, vagy tudatlanságból, vagy gondolatlanságból megbotlunk: töredelmes szűvel és igaz lelki bánattal, késedelem-nélkül megtisztúllyunk. Melyre segítcsen minnyájunkat az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen.

[5] Hieron. ep. 3. ad Heliodor in Epitaphio Nepotiani. post mediun.
[6] 1. Thessal. 5. v. 22.

ÚR NAPJÁN.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent János Evangelista, könyvének hatodik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Joan. 6. v. 56. Az üdőben [1] monda Jesus a sidók sokaságának: Az én Testem, bizonnyal étel; és az én Vérem, bizonnyal ital. A ki észi az én Testemet és isza az én Véremet, én-bennem lakik és én ő-benne. A mint engem elküldött az élő Atya, én-is élek az Atyáért: és a ki engem észen, ő-is él én-érettem. Ez a Kenyér, mely égből szállott-alá. Nem úgy, mint a ti atyáitok ették a mannát; és meghóltak. A ki ezt a Kenyeret észi, örökké él.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk épűletire tanuságot vehessünk; és Istennek akarattyát, ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk áitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

Mint kel az Oltári Szentség részesüléséhez készűlnünk.

[2] Esther 1. v. 1. Ama hatalmas *Assvérus* király, [2] a ki száz huszon-hét tartománynak parancsolt, országinak dücsösséges gazdagságát, értékének és hatalmának felséges nagy-vóltát mutatni; és egyszersmind, v. 3. 4. alatta-való híveihez jó akarattyát s bév-kezüségét ismértetni akarván: szokatlan nagy lakodalmat és vendégséget szerze, mely egy végben, száz nyólczvan nap tartott: minden-nap, drága edényekből, válogatott eledeleket és jobnál job borokat bévséggel szolgáltatott, kicsintűl-fogva nagyig mindennek, valaki *Súsan*-várasában találtatott.

A mí édes Üdvözítőnk, életének utólsó Vacsoráján, sokkal csudálatosb és böcsülletesb lakodalmat szerzett, [1]*Convivium pinguium, medullatorum;* velős és kövér lakodalmat: melyben, nemcsak hozzánk-való szerelmének feneketlen mélységét, hanem végetlen hatalmát és megfoghatatlan bőlcseségét kinyilatkoztatá és az emberi nemzettel megismérteté. Mert ez a Christus lakodalma, nem száz nyólczvan napig, hanem világ végéig tart: nem egy várasban, hanem a főld kerekségének, minden részeiben szolgáltatik: nem hizlalt vadak és madarak húsával gazdálkodik Isten ebben a vendégségben, hanem égből-szállott kenyérrel, az Isten Fiának szentséges Testével: nem szűkön, vagy kímélve gazdálkodik, hanem ugyan utánnunk kiált és azon kér mindeneket: [2]*Venite, comedite, absque auro et argento;* hogy jőjenek, egyenek; ingyen egyenek; arany, ezüst fizetés-nélkül lakozzanak. Magyarázván pedig, micsoda étekkel kínál; utánna veti: *Comedite* BONUM, *et delectabitur in crassitudine anima vestra:* jót egyetek, melynek kövérségében gyönyörködgyék a tí lelketek. Micsoda ez, a kinek, *per excellentiam,* magánvaló neve, *Bonum,* Jó? a ki lelkeket hizlal? Megmongya *Zacharias* Próféta, [3]imigyen szólván: *Quid* BONUM *ejus est et quid pulchrum ejus: nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?* Vallyon micsoda jó és micsoda szép az Isten várasában: hanem a választottak búzája; és az a bor, mely szűzeket szerez? Vagyon a világnak bora: de, [4]*In quo est luxuria;* abban bujaság gőzölyög; Vagyon búzája, mellyel a test tápláltatik: de nem az a feje a benne-való jónak; és a lélek azzal nem hízik. Az Isten várasában pedig, a keresztyén Anyaszentegyházban, semmi job nincs annál [5]a mennyei kenyérnél, mely a lelkeket kövéríti: semmi szeb nincs annál a bornál, mely tiszta életet szerez; az-az, annál a gazdag lakodalomnál, melyben a Christus Teste Vére adatik, lelkünk táplálására. Mert ebben vannak, [6]*Fontes Salvatoris,* az Üdvözítőnek kifolyó kúttyai, mellyekből minden jókat meríthetünk. Ez igazán, [7]*Fons solis,* nap kút-feje, mely az igazság napját, a Christus JESUST, az-az, [8]minden kincsét az isteni gazdagságnak magában foglallya. Azért, valami jó vagyon az Isten házában, ebben a mennyei kenyérben találtatik: mivel ebben vagyon önnön-maga az isteni áldomások kút-feje, benne-való sok isteni ajándékokkal egyetemben.

Méltán mondhattyuk tehát; hogy, [9]*Pinguis panis ejus, præbebit delicias regibus;* hizadalmas a Christus kenyere, mellyel gyönyörködteti azok lelkét, kik a mennyei királyságra választattak.

[1] Isai. 25. v. 6.
[2] Isai. 55. v. 1. 2.
[3] Zach. 9. v. 17. S. Thom. Opusculo 58. cap. 26.
[4] Ephes. 5. v. 18.
[5] Prov. 9. v. 5.
[6] Isai. 12. v. 3.
[7] Josuæ, 15. v. 7.
[8] Coloss. 2. v. 3.
[9] Gen. 49. v. 20.

Mert, nem arra-való ez a kenyér, hogy testi éhségünket enyhítcse; inaink erőtlenségét vastagítcsa: hanem arra-való először; hogy ennek ételével, külső jelenségét mutassuk, Christushoz-való szerelmünknek; mint *Artemisia* királyné: [1] ki az ő férje *Mausolus* húsát és csontyait porrá törvén, víz-közöt megitta. Mí-is, mikor a Christus Testét, Vérét hozzánk vészük, úgy részesűlünk Teremtőnkel, hogy mí Istenben, Isten mí-bennünk lakjék. Másodszor; hogy ennek erejével, testünk és lelkünk örök életre vastagodgyék. Mert, miképpen Paradicsomban, Isten az élet-fáját azért rendelte vólt, hogy annak erejével, testi életűnk halhatatlan lenne: úgy az Anyaszentegyházban, azért rendelte ezt az [2] élet-kenyerét, hogy a ki ebben észik, meg ne hallyon. Erre-nézve írja Szent *Ágoston;* hogy *Africában*, az Oltári-szentségnek egyéb neve sem vólt, hanem *Vita,* Élet: [3] *Optime punici, Baptismum, Salutem; Sacramentum Corporis Christi, nihil aliud quam Vitam vocant.*

[1] Gellius, lib. 10. cap. 18.

[2] Joan. 6. v. 48. 50. 52.

[3] Aug. tom. 7. li. 1. de peccat: meritis, c. 24. initio

Oh mely csudálatos méltóztatása; mely kimagyarázhatatlan kegyelmessége ez a mí Istenünknek, hogy a mí büdös hajlékúnkba bészál! és, a ki mí-érettünk, a tisztaságos Szűz méhében kilencz hólnapig méltóztatott lakni, mí-hozzánk-is betér és bennünk lakik: kik őtet sokszor megbántottuk; kik az ördögnek gyakran szállást adtunk és az ő rútságival lelkünket szemeteztük!

Az Ó Testamentomban, az Isten sátort vonata és abban egy szekrént helyheztete, [4] melyben a *Moyses* kő-táblája, az *Aaron* veszszeje és *Manna* vólt. Ez-által, mint valami jel-által, igérte hogy az *Israël* fiai-közöt [5] akar lakni. Erre-nézve *Moyses,* [6] nagy örömmel dicsekedik; hogy, nem vólt soha oly böcsülletes nemzet, kihez Isten úgy hozzá adta vólna magát, oly közel járt vólna hozzá, mint a sidókhoz. Vallyon mit mondott vólna és menyível inkáb örvendezett-és dicsekedett-vólna *Moyses,* ha azt hallotta vólna, a mit előnkbe ada az Evangeliom; hogy, nem külső jelek- és árnyékozó példák-által, hanem valóságoson önnön-maga, az emberi testbe őltözött isteni Felség, tulajdon maga Szent Testét, Vérét adgya ételűl italúl nékünk; és úgy adgya, hogy világ végéig, [7] minden napokon velünk marad és jelen-létével künnyebbíti szarándokságunkat?

[4] Hebr. 9. v. 4.

[5] Lev. 26. v. 11. 12.

[6] Deut. 4. v. 7.

[7] Matt. 28. v. 20.

Ennek a felséges jó-téteménynek, ennek a mennyei lakodalom első rendelésének emlekezetire, illi és szenteli a mái napot az Anyaszentegyház. És, miképpen az egy-ügyű kösség Christus Urunkat Virág-vasárnap, szép *Processió*-val kísérte és tisztelte;

miképpen *Dávid,* az Isten szekrényét [1] víg éneklésekkel hordozta; miképpen a sidó nép, [2] nagy örömmel táborba vitte ezt az ereklyét, az Isten szekrényét: úgy, az egész keresztyén világ, a mái napon, külömb-féle szép készűletekkel, örvendetes éneklésekkel, dobok, trombiták harsogásával, úczánként kíséri és dücsöíti Christust, ennek a mennyei lakodalomnak rendeléseért.

[1] 2. Reg. 6. v. 14.
[2] 1. Reg. 4. v. 5. 8.

Jók és dicséretesek ezek a külső tiszteletek: de ennek a lelki lakodalomnak részesülésére, fő-képpen lelki készűletek kívántatnak. Azért én, ennek a külső tiszteletnek modgyárúl, a *Processió*-nak rendirűl és hasznárúl, most semmit nem szóllok: hanem, arra akarom rövideden a keresztyéneket tanítani; minémü készületek és aítatos indúlatok kívántatnak ahoz, hogy Isten-előt kedves, lelkünknek üdvösséges légyen az Oltári-szentség részesülése: hogy úgy ne járjunk, mint a ki illendő őltözet-nélkül [3] menvén a lakodalmas házba, külső setétségre és örök kárhozatra vetteték. Elsőben azért, megmagyarázom, *a mit az Oltári-szentségrűl vallott és tanított eleitűl-fogva a közönséges Anyaszentegyház.* Másodszor; *megjelentem azt az illendő készűletet, mely ennek vételére kivántatik.* Legyetek figyelmetesek.

Propositio.

[3] Matt. 22. v. 12.

I. RÉSZE. *A Christus Testét észük a Sacramentomban.*

Nincs szándékom, hogy most azokkal vetekedgyem, kiket [4] a kevélyek királya, a pokol-béli ördög, megvakított; és szégyenlik azt vallani, hogy a kenyérnek és bornak látható színe-alat, a Christus valóságos Testét vészük: mint-ha, vagy az isteni hatalom ezt véghez nem vihetné; vagy a mí Megváltónk méltoságához illendő nem vólna. Ezekkel én most nem kötődöm: kik, [5] *Velut irrationabilia pecora;* mint az esztelen barmok, csak érzékenségután járnak; és ízléseknek, vagy látásoknak nagyob hitelt adván, hogy-sem Isten szavának, [6] *quæ ignorant, blasphemant;* valamit értelmek fel nem érhet, káromlással illetik. Mí pedig, a Christus szavához-képest, [7] bóldognak tartyuk a ki elhiszi, a mit nem lát. És *Ábrahámot* követvén, erős hittel ragaszkodunk ahoz is, [8] *In spem contra spem,* a mivel érzékenségünk tusakodik. Mert hitünk fondamentoma tartya; hogy Isten sokat cselekedhetik értelmünk- és okosságunk-felet.

[4] Job. 41. v. 25.
[5] 2. Pet. 2. v. 12.
[6] Judæ, v. 10.
[7] Joan. 20. v. 29.
[8] Rom. 4. v. 18.

A mit az Anyaszentegyház tanít és val az Oltári-szentségrűl, azt nyilván és világos ígékkel önnön-maga Christus adta előnkbe, mikor a mái Szent Evangeliomban azt mondotta: *Caro mea vere est cibus;* hogy az ő Húsa valósággal étel; az ő Vére bizonyoson ital; és, mikor a Vég-vacsorán a kenyeret kezébe vévén, imígyen

[1] Matt. 26. v. 26.

szóllott; vegyétek, egyétek, [1]*Hoc est corpus meum;* ez az én testem. Ha az Ur Christus, nyilván és igen világos szókkal, azt akarta vólna kimondani, a mit hiszünk az Oltári-szentségrűl: külömben azt ki nem mondhatta vólna, hanem, így a mint kimondotta; tudni-illik, hogy, a mit észünk iszünk az Oltári-szentségben, az ő Teste, Vére. Nem mongya, hogy az ő Teste jelét, árnyékát, példáját, hasonlatosságát észük: hanem, *Corpus, Carnem,* az ő Húsát, az ő Testét; [2]*Panem vivum,* amaz eleven kenyeret; mely nem egyéb az ő szent Testénél. Senki ennek a nyilván-való bötűnek fényessége-előt el nem bújhatik, hanem a ki, [3]*Rebellis veritati,* arczúl és ellenség-képpen támad az igazságra.

[2] Joan. 6. v. 51.

[3] Job. 24. v. 13.

Nem kel az isteni dolgokban az érzékenségeket biróvá tenni: nem kel az Isten szavait a szemnek és szájnak itíletire bíznyia. Mert, ha ezek-után indúlunk, úgy járunk, mint *Isaak:* [4]ki, mivel nagyob hitelt ada illetésének, hogy-sem hallásának; tapogatása-után *Esau*-nak itíle, kit a hallás *Jákob*-nak mutat vala. Azért, ha a mí kóstolásunk kenyér íznél egyebet nem érez; ha szemünk kenyér színnél egyebet nem lát az Oltári-szentségben: nem méltó hogy azoknak érzésén megállyunk, mikor az Isten szava másra viszen; hanem ahoz kel erős hittel ragaszkodnunk, a mit Isten mondott: tudni-illik, hogy az ő Testét, az ő Húsát észük a *Sacramentom*-ban.

[4] Gen. 27. v. 22.

Fides ex auditu, non ex tactu: Rom. 10. v. 17.

A kik édes Üdvözítőnket földön-jártában látták, kivált-képpen kínszenvedése és halála idején: vallyon az érzékenségek- és emberi itíletek-szerént elhihették-e, hogy az a menynek, földnek Teremtője? hogy az a halhatatlan és örökké uralkodó Isten, a ki a latrok-közöt megfeszíttetett?

Ugy tetczik, hogy a felséges Isten, világ kezdetitűl-fogva, szinte a Vég-vacsorának vendégségéig, arra igazította csudálatos cselekedetit; hogy ennek, a mit az Oltári-szentségrűl vallunk, hitelt szerzene; és egyéb csudáival, ennek hitelére készítené az embereket. Erre-nézve mondotta Szent *Dávid;* hogy Isen, csudálatos eledelt rendelvén híveinek, [5]*Memoriam fecit mirabilium suorum;* sommában foglalta minden csudálatosságit; és abban az eledelben emlekezetit hadta, mind azoknak a természet-felet-való csudáknak, mellyeket az-előt cselekedett: a végre, hogy amazok emlekezetivel, ennek hitelére édesdedben hajollyon értelmünk.

[5] Ps. 110. v. 4.

A teremtésben, Isten egy szavával semmiből teremté az eget, földet. Az-után, a földnek némely részeit fákká, füvekké és bar-

mokká; a víznek részeit halakká és madarakká változtatá; mivel mind ezeket [1]földből és vízből alkotá. Továb: egy darab sárt vén kezébe Isten és azt *Ádám* testévé változtatá: *Ádám*-nak egy óldala csontyából, egész aszszony-embert éppíte. A mely Isten mind ezeket egy szavával végbe-vitte: mit csudálod (ugy-mond Szent *Ambrús),* [2]ha egy szavával a kenyeret testé tészi? Sokkal nagyobbak amazok a régi csudálatosságok, hogy-sem a mit az Oltári-szentségrűl hiszünk. Ha azért tusakodik okosságunk és azt kiáltya: [3]*Quomodo potest hic nobis Carnem suam dare ad manducandum?* Mint adhattya ez nékünk az ő Testét, hogy megegyük? Emlekezzél az Istennek régi cselekedetirűl és azt felellyed: a mint egy darab sárból egész embert formálhatott; a mint semmiből mindent alkothatott egy mondással, oly künyű néki ama mondással, *Hoc est Corpus meum,* ez az én Testem, a kenyeret testé változtatni.

[1] Gen. 1. v. 11. 20.
[2] Ambr. li. 4. de Sacrament. cap. 4.
[3] Joan. 6. v. 53.

Moyses idejében, menyi csudálatosságokat cseleküvék Isten, mellyek hitelt szereznek az Oltári-szentségnek?

Nem érted-e mint változhatik a kenyér Christus testévé? Jusson eszedbe, mint változott a [4]*Moyses* veszszeje kígyóvá. Gondold-meg, micsoda erő, [5]*Convertit petram in stagna aquarum,* változtatá a kő-sziklákat folyó-vizekké?

[4] Exod. 7. v. 10.
[5] Ps. 113. v. 8.

Csudálod-e, hogy ennyin észik és el nem fogyattyák a Christus testét? Nézzed *Moyses*-sel ama csipke-bokrot, [6]mellyet az emésztő tűz elfogott, de el nem fogyatott; hanem oly éppen hadta, mint az-előt vólt. Tekíncsd-meg amaz özvegy-aszszony [7]lisztecskéjét, mely egy maroknyi vólt és sok ideig el nem fogyott, noha mindennap ették.

[6] Exod. 3. v. 2.
[7] 3. Reg. 17. v. 16.

Megbotránkozol-e abban, hogy, a hol a te izlésed kenyérnél egyéb ízt nem érez, ot kenyér nincsen? Emlekezzél a *manná*-rúl; melynek, noha természet-szerént csak egy ízi vólt; [8]*Similæ cum melle: panis oleati;* mint az olajos mézes pogácsának; és ez-okon mondották a gonoszak, hogy, [9]*Nauseat anima nostra super cibo levissimo,* megutálták a lágy ételt: de az igazak szájában, [10]*Omnem saporem habens: ad quod quisque volebat, convertebatur;* ollyan ízi vólt a *manná*-nak, minéműt kívántak: az-az, a ki fáczánt és fogoly-madarat, a ki pisztrángot és marczipánt akart enni, ollyan ízit érzette a *manná*-nak, mint-ha azokat ette vólna: azért, a hol sem madár, sem hal nem vólt, madár és hal íz találtatott. A háladatlan és naponként Istent sok boszszúsággal-illető sidókért, ezt cselekedte Isten: mit csudálod, ha a kenyér ízzel-eggyüt, ot kenyér

[8] Exod. 16. v. 31.
[9] Num. 21. v. 5. cap. 11. v. 6.
[10] Sap. 16. v. 20. 21. 25. Vide August. 2. Retractat. cap. 20.

nincsen, a hol Isten a kenyér szín-alat osztogattya Szent Fia Testét? A végre osztogattya pedig illyen idegen szín-alatt: elsőben; hogy irtózás-nélkül ehessük a Christus Testét. Másodszor; hogy ezzel értenünk adgya, hogy, a mely szükséges a test életére a kenyér-étel, oly szükséges a lelki életre ez a *Sacramentom*. És, valamint cselekszik az étel testűnkel, azont szerzi lelkünkben az Ur Vacsorája. Az eledel testünknek életét megtartya, erejét vastagíttya és állapodott nagyságra neveli: a Christus Teste lelki életünket óltalmazza, erőtlenségünket vastagíttya, az ördöggel- és világgal-
[1] Ps. 103. v. 15. való harczolásra: [1] *Panis, cor hominis confortans;* szívűnket bátoríttya és tekélletes férfiakká nevel. Végezetre; ha a testi eledel
[2] S. Thomas Opusc. 58. in Officio de Festo Corporis Christi. gyönyörűséget szerez ételével: az Ur Vacsorájában, [2] *Divina suavitas in suo fonte gustatur,* az isteni gyönyörűségek forrását kóstollyuk.

De talám az nem fér fejedbe, mint lehessen, hogy egy test, ennyi sokaságnak osztogattatik, ily kis morsa kenyér színe-alat? Erre azt mondhatnám; hogy csak abból, a mit naponként próbálva látunk, kivethetnéd ezt az akadékot elmédből. Mert, ez a szó, mely az én szájamban vagyon, noha egy magában, de úgy elhat ezer ember fülében, mint eggyitekében; és azzal senki kevesebbet nem hal az én szómban, hogy ezt sokan hallyák: mit csudálod tehát,
[3] Joan. 1. v. 1. ha az Isten szava, sőt [3] *Verbum Deus,* az Ige Isten, emberré lévén, noha magában egy, de sokakra egy-aránt elérkezik? A tűkörnek egy darabocskájában, nagyságod úgy meglátczik, mint a nagy tűkörben; és, ha száz darabra töröd-is a tűkört, mindenik oly egészen ábráz, mint-ha éppen vólna: miért nehezteled tehát azt elhinni, hogy a Szentségnek mindenik morsaléka, éppen a Christus Testét magában foglallya? Bár ezeket elhadgyuk: jutassa eszedbe az Oltári-szentség a régi csudákat. Azt írja *Moyses* a *manná*-rúl;
[4] Exod. 16. v. 17. 18. 2. Cor. 8. v. 15. [4] hogy abban, szinte annyit talált sátorában a ki kevesebbet szedett, mint a ki többet; annyit ért a kevéssel, mint más a sokkal: mit csudálod tehát, ha a *Sacramentom*-nak egy kis morsájában, éppen adatik a mí lelkünk étele, a Christus Teste?

Az uj testamentomi csudáknak-is, emlekezete vagyon az Oltári-szentségben: mivel ennek hitelére készítik ezek-is az emberi
[5] Isai. 12. v. 4. késedelmességet. Isteni bőlcseség találmányának, [5] *Adinventio*-nak nevezi a Szent Irás, az Isten fiának emberré létét; melyben, két kivált-képpen-való nagy dolog találtatik: eggyik az; hogy a Fiú
[6] Philip. 2. v. 7. Isten személye, [6] *Formam servi accipiens,* szolgai ábrázatba őltöz-

vén, azzal úgy béfedte és eltitkolta isteni felségét, hogy *Isaias* Proféta, [1]*Deum absconditum,* elrejtezett és fedél-alá bújt Istennek nevezte őtet. Mert az emberi természettel eggyesülvén, személy-szerént, [2]*Quasi absconditus vultus ejus,* orczájának fényességét béfedte, mint régen [3]*Moyses;* úgy, hogy, az emberi szem, emberségnél egyebet ő-benne nem látna. Másikat azt; hogy a felvett emberi testet, természet folyása- és ereje-felet, [4]atyai mag-nélkül, Bóldog Szűz véréből éppítette a Szent Lélek.

[1] Isai. 45. v. 15.
[2] Isai. 53. v. 3.
[3] Exod. 34. v. 35.
[4] Luc. 1. v. 34.

Ez a két csudálatos dolog, künnyebbíti az Oltári-szentségrűl-való tudomány hitelét. Mert, hogy az Isten, halandó és kínok-alá vettetett testbe rejtezett, sokkal nagyob dolog annál, hogy a kenyér és bor színének superláttyával bévonta és eltitkolta Szent Testét, a végre, hogy iszonyodás-nélkül élhessünk vélle. Ennek-felette: ha a Boldog Aszszony vérét, Christus Testévé éppíthette a Szent Lélek: mit csudálod, ha a kenyeret Christus Testévé teheti? Mikor Christus Urunk a főldön-jártában, megette a kenyeret és a bort megitta: lassan-lassan, a természet melegsége erejével, vérré és az-után hússá fordította, a mit megevett, ivott, mint szinte mí. Kevés üdő-jártára a természet végbe-vihette, hogy a kenyér és bor, Christus Teste és Vére lenne: micsoda balgatagság tehát azt alítani, hogy Isten szavának mindenható ereje, azt egy szem-pillantásban végbe nem viheti?

Végezetre; a mí Üdvözítőnk első csuda-tétele nem egyéb vólt, hanem elől-járó példája és hitelt-készítő hopmestere ennek az Oltári-szentségnek. Mert a menyegzőben, [5]a természet-szerént-való vizet jeles jó borrá változtatá: és ezzel megmutatá, hogy, ha a világi lakodalomban azt cselekedte, a maga vendégségében-is künnyen vérré változtathattya a bort.

[5] Joan. 2. v. 9.

De talám a Christus böcsülleti-ellen vólna, ha a kenyér színét az egerek rágnák, a barmok tapodnák? Oh emberi vakság! óh gondolatlan okoskodás! Christus míg a földön járt, [6]*Absque peccato,* a bűntűl megválva, mindenben hasonló vólt hozzánk: tehát a legyek, balhák, szúnyogok, szinte úgy reá szállottak, mint míreánk és kiszították szent Vérét. Halála-kor, szent Testéből kifolyt Vérét, úgy tapodták mind emberek, mind barmok, mint a töb megöletett emberek vérét tapodgyák: de ezzel nem gyalázódott, hanem magasztaltatott hozzánk-való nagy szerelme.

[6] Hebr. 4. v. 15.

Mind ezekkel az isteni csudák emlekezetivel, erőssítcsük hitűnket: és, akár-ki mit mongyon, maradgyunk a Christus szava-

mellet, melynek tulajdon ereje- és bötű-szerént-való jegyzése azt tartya; hogy az ő Testét észszük, az ő Vérét iszszuk a *Sacramentom*-ban: mivel a kenyér és bor ottan Christus Teste, Vére lészen, mihent kimondatnak az Isten szavai: ez az én Testem; ez az én Vérem.

II. RÉSZE. *Az Ur-vételéhez-való készületrül.*

Lássuk immár, minémű készülettel illik, hogy részesüllyünk ebben a Szentségben. Adná Isten, minnyájan követnék a Szent *Ambrús* tanácsát: [1]*Sic vive, ut quotidie merearis accipere;* és úgy élnénk, hogy minden-nap részesűlhetnénk az Ur Testében. De, mivel ez a tekélletesség kevesekben találtatik, szükség, hogy, akár csak, mikor az üdő és szükség kívánnya, hogy az Ur Vacsorájához járúllyunk, kivált-képpen-való készűletekkel lelkünket felébreszszük.

[1] Ambr. 5. de Sacram. ca. 4. in illud: Panem nostrum.

Elsőben azért, fondamentomúl kel azt vetnünk; hogy, miképpen ebben a Christus lakodalmában, sok lelki áldások adatnak azoknak, kik illendő készűlettel részesűlnek: úgy viszontag, nagy bűntetéseket vonszanak fejekre, a kik szentség-töréssel, az-az, készűletlen járúlnak az Urvacsorához.

[2] 2. Reg. 6. v. 10. Mikor az Isten szekrényét [2]*Obededom* házához vívék, minden isteni áldásokkal megtelék az ő háza: mikor pedig a *Filistæusok* [3]templomába helyezteték, keserves csapások és szörnyű ostorozások szállának reájok, mert amaz, illendő böcsüllettel fogadta; ezek pedig, illetlenűl látták az Isten szekrényét. Ezen formán: az Oltári-szentség áldomás azoknak, kik ehez készűlve járnak; méreg azoknak, kik méltatlan részesülnek. Mikor Istennek kedvét keresték a sidók, az Isten szekrénye *Jéricho* falait ledőjtötte előttök: de, mikor vétekbe esvén, [4]táborokba vívék óltalmokra, nagyob romlások lén belőlle.

[3] 1. Reg. 5. v. 6.

[4] 1. Reg. 4. v. 3. 10.

A mely szekéren az Ur szekrényét vitték, dőledezni kezdvén, oda futamék *Oza*, [5]támasztani akarván a szekrényt, hogy el ne esnék; hozzá nyúla: és mingyárt megöleték az Istentűl. Miért, vallyon? *Super temeritate;* csak azért, hogy vakmerőjűl, mint valami köz dologhoz, úgy nyúlt a szekrényhez: holot, vagy az ökröket tartani, vagy a szekeret kellett vólna támogatni és nem a szekrényt illetlenűl ragadni. Eképpen mongya Szent *Pál;* hogy, a ki méltatlan jár a Szentséghez: [6]*Judicium sibi manducat. Ideo multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi;* itíletet észik: és az oka, hogy sokan betegeskednek, sőt sokan meghalnak; mert ez Urvacsorában méltatlanúl részesülnek.

[5] 2. Reg. 6. v. 6.

[6] 1. Cor. 11. v. 29. 30.

A Bírák könyvében olvassuk; hogy, a mely pogácsa [1] *Gedeon*-nak táplálása vólt; ellenséginek szablya vólt: ugy ez a mennyei kenyér, az igazak táplalására, étel; a készület-nélkül hozzá járóknak, büntető fegyver. Jusson eszetekbe, mint lén dolga *Judás*-nak az Utólsó-vacsorán: mihent a falatot vévé, [2] *Intravit in eum satanas;* ottan az ördög belé-szálla. Az ő lopásit, morgolódásit és egyéb vétkeit eltűrte, szenvedte Christus és reája nem szabadította az ördögöt egyéb gonoszságaért: de, hogy a töb vétkeknél nagyobnak ismérnők az Ur Testének méltatlan vételét, mingyárt ördög hatalma- és birtoka-alá esék, mihent a mennyei falatot méltatlanúl vévé.

[1] Judic. 7. v. 13. 14.

[2] Joan. 13. v. 27.

Furtum Judæ: Joan. 12. v. 6. Murmurator: ibid. v. 4.

Ezeket értvén, keresztyének, kövessük a *Salamon* tanácsát: ki azt mongya; hogy, mikor fejedelem asztalához ülünk, [3] *Diligenter attende quæ apposita sint;* jól meggondollyuk, mit észünk: mert kés torkúnknak, ha illetlenűl visellyük magunkat. Annak-okáért, nagy készűlettel járúllyunk az Ur asztalához. Mert, ha az *Assverus* király jegyesi, [4] minek-előtte a király-eleibe mentek, tizen-két hólnapig, külömböző kenetekkel és őltözetekkel ékesittettek: vallyon nem méltó-e, hogy, a kik Isten asztalához mennek, menyegzős köntössel és egyéb csinnyosságokkal készítcsék egy-nehány napig lelkeket? Sok drága kincsekkel, sok külömböző ékességekkel készíté *Salamon* azt a templomot, melybe nem egyebet, hanem egy szekrényt kellett helyheztetni: mí tehát, kik Istennek készítünk hajlékot, mikor az Ur-vacsorához akarunk járúlni, mentűl nagyob lelki készűletekre köteleztetünk?

[3] Prov. 23. v. 1.

[4] Esther. 2. v. 12.

Cselekedgyük azt azért, a mit Szent *Dávid:* és, mikor az Ur-vételéhez akarunk járúlni, gondollyuk jól meg; [5] *Opus grande est: neque enim homini præparatur habitatio, sed* DEO; nagy dolog, a mihez kezdünk: nem embernek, hanem Istennek készítünk szállást magunkban. Nem érkezik a mí gyarlóságunk, hogy magunktúl elégséges készűlettel lehessünk, ily nagy vendég fogadására: hanem,

[5] 1. Paral. 29. v. 1.

Elsőben; önnön-magát a Christus JESUST, buzgó könyörgéssel kérjük, hogy készítcsen mí-bennünk kedves hajlékot magának. És, miképpen a nagy fejedelmek, ha egy szegény ember házában szállanak; elől-kűldenek és magok emberével ékesíttetik a paraszt hajlékot: úgy mí-bennünk, maga szerezzen és készítcsen magának kedve-szerént-való szállást; mert mí ennek készítésére elégtelenek vagyunk.

Az-után; eszünkbe jutassuk; hogy, mikor az Ur-vacsorához járunk, annyi, mint-ha a magas Kereszt-fán függő Christus Jesus óldalából, mint lelki emléből, szopnók az ő szentséges Vérét; és azzal-eggyüt, az ő keserves szenvedésének hasznát és gyümőlcsét. Azért, Isten segitségével, három kivált-képpen-való készűlettel, alkalmaztassuk lelkünket az üdvösséges áldozáshoz:

Első és legszükségesb készűlet az légyen; hogy a bűnnek szemetét és rutságát kisöpörjük, tisztítcsuk lelkünkből, igaz *Penitencia*-által. Mert, noha gyónás-nélkül-is, bűneinknek szű-béli bánattyával, [1] némely *Sacramentomok*-kal élhetünk: de, a menyivel böcsülletesb és felségesb a töb *Sacramentomok*-nál az Oltári-szentség, annyival nagyob tisztaság kívántatik ehez, hogy-sem a töb *Sacramentomok*-hoz. Azért, mikor Szent *Pál* azt parancsollya; [2] *Probet autem seipsum homo;* hogy ember megpróbállya magát és úgy egyék ebből a kenyérből: az Anyaszentegyház ezt úgy értette és magyarázta; [3] hogy a gyóntató atyának visgálása- és ítíleti-által, tartozik magát próbálni, a ki az Oltári-szentséghez akar járúlni, ha lelkében nehéz bűnök terhét érzi. Meny-országrúl írja Szent *János;* hogy, [4] *Non intrabit aliquod coinquinatum;* mocsokkal rútíttatott nem mehet ő-beléje. Tudgyátok-e miért? Mert a Meny-ország, Isten lakó-helye: Istennek pedig oly tiszta szemei vannak; hogy, [5] *Respicere ad iniquitatem non possunt;* nem nézheti a bűnök rútságit. Tehát, ha azt akarod, hogy a te lelkedben lakjék Isten, úgy meg kel azt tisztítanod, hogy semmi rútság benne ne maradgyon. Mert akár te meny az Isten házába, akár Isten jőjön a te hajlékodba, mind egy-arányú tisztaság kívántatik az Isten lakó-helyéhez.

Világos példával előnkbe adta Christus az Utolsó Vacsorakor, minémű nagy tisztaság és készűlet szükséges az ő Szent Testének vételéhez. Mert, noha kisded-korában, büdös istállóban szűleték; noha tellyes életében soha arra nem szaggatott, * hogy felékesített palotában laknék: de, mikor az Oltári-szentséget akará szerzeni, két tanítványt elől-kűlde; meghagyá nékik, hogy szép öreg, [6] *Cœnaculum grande, stratum;* bévonyatott palotában készítcsenek vacsorát néki: mi dolog ez, hogy, a kinek annyi helye nem vólt, hogy fejét lehajthatta vólna; a ki tellyes életében a világ pompáit elkerűlte és alkalmatosságit nem vadászta, most palotára, nagy palotára, bévont palotára szaggat és nem akar egyébüt vacsorálni? Nem egyéb ennek oka, keresztyének, hanem azt akarta

[1] Confirmatione, Matrimonio.

[2] 1. Cor. 11. v. 28.

[3] Concilium Trident. Sefs. 13. c. 7.

[4] Apocal. 21. v. 27.

[5] Habac. 1. v. 13.

[6] Marc. 14. v. 15. Luc. 22. v. 12.

* Törekedett.

Christus ezzel tanítani, hogy külső készűlettel-is böcsülleni kel azt a vacsorát, mellyet ő rendelt. És ennek a külső készűletnek példájával, a belső ékességek szerzésére izgat.

Továb: mikor Isten *Moyses*-sel szólla, [1]azt parancsolá; hogy [1] Exod. 3. v. 5.
lába-bélit levesse éz azzal ne mocskollya a Szent-földet. Christus Urunk pedig, a Vég-vacsorakor, nem elégedék azzal, hogy az ő Apostoli mezít-láb lennének: hanem azt akará, hogy, ha mi mocsok és porocska lábokra ragadott, az-is, szép tiszta vízzel lemosassék, minek-előtte részek legyen a mennyei Vacsorában. Akarván ezzel értésünkre adni, hogy nagyobb tisztaság kívántatik ennek a Szentségnek vételéhez, hogy-sem az Istennel-való beszélgetéshez. És, ha *Moyses* ő-maga vonta le saruját: az Apostolok nem magok kezével mosogatták lábokat, hanem önnön-maga az Ur Christus mosta és törlötte. Ezzel-is példázván; hogy, oly nagy és csudálatos az a készűlet, mely ehez a szentséges *Sacramentom*-hoz kívántatik, hogy ennek megszerzésére, egyéb kéz és egyéb hatalom nem elégséges, hanem csak az Ur Christus tisztaságos kezei.

Második készűlet az; hogy nagy alázatossággal és böcsüllettel járúllyunk a Christus testéhez. Eszedbe jusson, oh ember, mikor az Oltárhoz akarsz menni, hogy az Oltári-szentségben nem jelt és árnyékot vészesz; nem az ó testamentomi, *Panes Propositionis*, kenyeret vészed; [2] mellyet melegen és lelki indúlatok buzgóságával, [2] Lev. 24 v.5.9.
kellett minden Szombaton az oltárra tenni: melyből, noha árnyék 1.Reg. 21.v.6.
vólt, de csak szent helyen, de csak tiszta testel kellett enni. It pedig, önnön-magát a Christus JESUST, a menynek földnek teremtő Istenét vészed: kinek színe-előt [3]udvarolnak a mennyei angyalok; [3] Dan. 7. v. 10.
és, a mint Szent *Jób*-nál olvassuk, [4]*Columnæ cæli contremiscunt* [4] Job, 26. v. 11.
ad nutum ipsius; pillantására az egek oszlopi reszketnek. Más-felől, fordítcsad magadra szemeidet; és, ha jól meggondolod méltatlanságodat, nagy alázatossággal felkiálthatsz *Ersébet* aszszonnyal: [5]*Unde* [5] Luc. 1. v. 43.
hoc mihi; honnan érdemlettem Uram tőlled, hogy személyed-szerént hozzám jőj és meglátogas? [6]*Domine non sum dignus:* Uram, bizony [6] Mat. 8. v. 8.
tellyes szűből és tekélletes igazsággal mondom, hogy én arra nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jőj, a kit egy szóddal meggyógyíthatsz és minden javakkal gazdagíthatsz.

Mikor *Mifibozet* hallotta vólna Dávidtúl; [7]*Comedes panem super* [7] 2.Reg.9.v.10.
mensam meam; hogy királyi asztalhoz hívatik és ot lészen kenyere; felkiálta: *Quis ego sum servus tuus, quia respexisti super canem mortuum?* Uram, ki vagyok én, hogy szemeidet reám vessed és

asztalodhoz ültes? mint egy hólt eb, ollyan vagyok hozzád-képest. Ha egy király fia, egy világi királynak ezt mondotta, mikor a király asztalárúl egy darab czipóval kínáltatott: tehát mí szegény elvetett férgek, mit mongyunk Istenünknek, a ki nem kenyérrel, hanem az ő szentséges Testével táplál minket? Nem lehet oly alázatosság, melynél nagyobbat nem kíván ennek a Szentségnek vétele.

Salamon annyi sok *millió* kőltséggel, nagy gazdagon és ékesen elkészíté az Isten templomát: de, mikor szemét az isteni felségre
[1] 3. Reg. 8. v. 27. fordítá, felkiálta: [1]*Ergone putandum est, quod vere* DEUS *habitet super terram? Si cæli cælorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ædificavi?* Hihető-e hogy Isten a földön lakik? Ha az egek egei Istent meg nem foghattyák, mentűl inkáb nem elég néki ez a ház, mellyet éppítettem. Mí tehát mit mongyunk, keresztyének, mikor a Szentségben hozzánk-jövő Christus felségét, a mí gyarló, bűnös, fogyatkozott állapatunkal, egybe-vettyük? Bizony, úgy tetczik, méltán kiálthattyuk Szent *Péter*-rel: Uram,
[2] Luc. 5. v. 8. [2]*Exi a me, quia homo peccator sum;* ne jőj én hozzám, mert én igen bűnös ember vagyok. Nem néked-való ez a büdös hajlék. De, ha akarod Uram, jelen-léteddel megékesítheted; fényességeddel megvilágosíthatod az én rút setétségimet.

Harmadik és utólsó készűlet; az igaz szeretet. Ha valamiben mutatta Christus hozzánk-való szereteti nagy-vóltát, ebben az Oltári-szentségben mutatta. Annak-okáért, mikor a Vég-vacsora rendit írásban akarta foglalni Szent *János,* azon kezdette szavát;
[3] Joan. 13. v. 1. hogy, mivel Christus szerette az övéit, [3]*In finem dilexit illos;* utóllyára szeretetinek nagy-vóltát kimutatta. A ki szeret valakit, azt kívánnya, hogy mindenkor vélle együtt légyen és el ne távozzék tőlle: ha mikor el kel válni és távozni szeretőjétűl, örömest oly emlékezetre-valót hágy nálla, melyből gyakran újúllyon rólla-való gondolattya. Mind a két dolgot, tekélletesen megtellyesítette Christus a Vég-vacsorában. Mert, noha látható ábrázatban elment tőllünk: de láthatatlanúl velünk maradott a *Sacramentom*-ban. Ennek-felette, külső jelt-is hagyott, mely alat az ő Teste elrejtetett; a végre,
[4] Luc. 22. v. 19. hogy, [4]*In meam commemorationem,* azt az ő emlékezetire együk.
[5] 1. Reg. 18. v. 1. 3. 4. Egy szóval: miképpen *Jónatás* [5]azzal mutatá, hogy úgy szerette Dávidot, *Sicut animam suam,* mint maga lelkét; mert minden öltözetit és fegyverit néki adá: azon-képpen Christus, azzal ismérteté hozzánk-való szeretetit, hogy nem külső őltözetit, hanem a maga

saját Testét adá nékünk; [1]*Ut de carnibus ejus saturemur;** hogy azzal elégítenők lelki éhségünket. [1] Job, 19. v. 22.

Mivel azért Christus ily nagy szeretetit mutatta hozzánk ebben a Szentségben, szükség, hogy mí-is, az ő szerelmével megrészegedgyünk és úgy járjunk ehez a Szentséghez. Mert, nem egyéb ama [2]*Nuptialis vestis,* menyegzős köntös, mely-nélkül nem szabad senkinek a Christus asztalához ülni, hanem a szeretet. [2] Mat. 22. v. 12.

Nó tehát, keresztyének, szeressük a mí Urunkat, ki így szeretett minket. Tisztellyük és böcsüllyük Megváltónkat, a ki asztalához ültet minket. Nagy alázatossággal részesüllyünk annak Testében, a kinek, [3]*Deliciæ esse cum filiis hominum,* gyönyörüsége abban vagyon, hogy velünk lehessen. Ugyan-is, mihez lehet nagyob kedvünk, mint ehez a vacsorához, melyben minden jót találunk? Ha lelki vakságban és tudatlanságban vagyunk: megnyittatik szemünk, [4]*In fractione panis,* ennek a mennyei kenyérnek szegésében; mint *Jonatás*-nak [5]a méz kóstolásban. Ha szegények vagyunk, meggazdagít Isten, Szent Fia hozzánk vételével; mivel, a mely Isten Szent Fiát nékünk adgya; [6]*Quomodo non cum illo omnia nobis donabit?* azzal-eggyütt, minden javait velünk közli. Ha ördögi kísértetek háborgatnak: valamint *Egyiptom*-ban [7]elkerűlte a verő Angyal a sidók házát, bárány-vért látván a küszöbön; úgy elfút és bántani nem meri azokat, kik [8]megjegyeztettek; és, *dealbarunt,* megfeírítették lelkeket a Bárány vérében. Mivel azért, [9]*Major est, qui in nobis est,* nagyobb az ördögnél az, a ki mí-bennünk vagyon: mikor méltán vészük Christust, nem kel az ördög hatalmátúl és csalárdságátúl félnünk. Ha ellenségünktűl nyomorgattatunk: [10]*Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos, qui tribulant me:* azért készítette Isten ezt a mennyei asztalt, hogy erőt adgyon minden ellenségink győzedelmére: és, [11]*In fortitudine Cibi illius, ambulemus usque ad montem Dei;* annak az ételnek erejével, mindeneken által-menvén, az Isten hegyére, az örök bóldogságra juthassunk. Ha a bűnök rosdái lelkünket elfogták: [12]*Deus noster ignis consumens est;* emésztő tűz az Ur Christus; kitisztít minden rosdából, ha ezzel a Szentséggel élünk. Mert, a *Tridentomi Conciliom* szava-ként; az Oltári-szentség, [13]*Antidotum est, quo liberamur a culpis quotidianis, et a peccatis mortalibus præservamur;* oly óltalmazó orvosság, mely a minden-napi vétkekből kitisztít; és a halálos bűnöktűl mególtalmaz. Végezetre;

[3] Prov. 8. v. 31.
[4] Luc. 24. v. 30. 31.
[5] 1. Reg. 14. v. 27.
[6] Rom. 8. v. 32.
[7] Exod. 12. v. 13. et 23.
[8] Apocal. 7. v. 14.
[9] 1. Joan. 4. v. 4.
[10] Ps. 22. v. 5.
[11] 3. Reg. 19. v. 8.
[12] Deut. 4. v. 24.
[13] Concil. Trid. Sess. 13. de Eucharist. c. 2.

* Közm. Nagy szeretetet jelent.

ha könyörgésünk-által irgalmat akarunk nyerni Istentűl: részesül-
[1] Heb. 12. v. 24. lyünk ebben a Vérben; mely foganatosban [1] kéri az irgalmasságot, hogy-sem az *Ábel* vére a boszszú-állást. És ezt, az ő Szent Fia Vérének kiáltását, bizonyoson meghalgattya Isten, ha mí-is a Szent
v. 25. *Pál* szavaihoz tartyuk magunkat; ki arra ínt, *Videte ne recusetis loquentem,* hogy meg ne vessük, siketségre ne vegyük, a mit ugyan ezen Vér kiált nékünk: mely nem egyebet kiált, hanem, hogy
[2] Rom. 13. v. 14. [2] *Induimini Jesum Christum;* Christus Jesus-ba öltözzünk; az ő erkölcsét kövessük: úgy visellyük életünket, a mint azokhoz illik, kik az Ur Christus Testével, Vérével tápláltatnak. És, minek-utánna
[3] Gen. 32. v. 26. hozzánk vészük, [3] *Non dimittamus eum, nisi benedixerit nobis;* el-ne bocsássuk, valamíg azt a mennyei áldást nem veti reánk, mellyel az örök bóldogságra jussunk: mellyre segéllyen minnyájunkat az Atya, Fiu, Szent Lélek; Szent Háromság, egy bizony Isten. Amen.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

A Christus Testének valóságos jelen-léte a Sacramentomban megbizonyíttatik.

Mikor a *babylóniai* fogságból kiszabadúlt vólna az *Israël* népe és újonnan fel akarná éppíteni az elpusztúlt *Jerusalem* és templom falait: azt mongya a Szent Irás; hogy a környűl-lakozó népek, felfegyverkezvén ellenek, azon mesterkedtek, hogy elkezdett munkájokat félben-hagyassák; és ne engedgyék, hogy erősségek légyen, melyben bátorságoson nyughassanak. Látván az Isten népe ezt a
[4] 2. Esdræ 4. v. 17. gonosz szándékot; [4] *Una manu tenebant gladium et altera faciebant opus;* félben nem hagyá munkáját, hanem, eggyik kezében kardot tartván, másikkal rakta a falokat.

Ezent kel cselekednünk nékünk, kik, isteni hívatalunk-szerént, azon igyekezünk, hogy az Isten várasának, az Anyaszentegyháznak, ennyi tévelygésekből terjedett pusztaságát; fiainak esetiből származott falai omlását; az ördögnek és az ő pártos társainak csalárd igyekezetek-ellen, felállassuk és óltalmazzuk. Mert szükség, hogy azokat-is éppítsük és oktassuk minden tekélletességre, kik az Anyaszentegyház eggyességében találtatnak; és, mint eleven kövek, az igaz szegelet-kövön, a Christus Jesus-on éppítetnek: de e mellet

kívántatik, hogy kardot-is ráncsunk és vitézkedgyünk a Christus akla-körűl incselkedő farkasok-ellen: az-az, ne csak óltalmazzuk és magyarázzuk az igazságot, hanem roncsuk és kigyomlállyuk a hamisságot.

Bezzeg szeb és gyönyörüségesb vólna, ha a jeles innep-napokon, békét hagyván minden viszsza-vonyó versengésnek, csak az isteni szeretetnek és méltó háladásnak gerjesztésében foglalhatnók tanitásunkat: de, bűnünk érdeméből, oly üdőt értünk és oly helyben lakunk, hogy kételen, táborba-is kel gyakorta szállanunk, az igazság óltalma-mellé. Ah, mely drága dolog vólna, ha minnyájan eggyet értvén, égyenlő szűvel-lélekkel vallanók; hogy ugyan azon Christus, a ki mí-érettünk a Kereszt-fán áldoztatott, jelen vagyon ebben az Oltári-szentségben és őtet egyaránt tisztelnők a mái szép *Processió*-ban! Ah, mely kedves vólna nékem-is, ha a mái napon, annak magyarázásában végezhetném tanításomat, mely nagy jóvóltát, szerelmét, irgalmasságát mutatá hozzánk édes Üdvözítőnk, mikor a maga Szent Testét, Vérét adta nékünk eledelűl!

De, mivel a velünk-határosok, káromló kiáltásokkal, szűnetlen sértegetik az igazságot; nem-csak nem hiszik, hogy az Oltári-szentségben valóságosan jelen vagyon a Christus Teste: de ugyan csúfolnak, szidalmaznak, bálványozóknak, kenyér-imádóknak neveznek minket, hogy a mái napot az Oltári-szentség tiszteletiben fogyattyuk; és *Processio*-járásunkal nyilván vallást tészünk, hogy mí ugyan azon Christust hiszük it jelen lenni, mely a Kereszt-fán érettünk áldoztatott. Annak okáért, e mái tanításomban, világos Szent Irásokból, megbizonyítom; hogy *a mí Megváltónk Szent Teste, Vére valósággal jelen vagyon az Oltári-szentségben:* melyből minden ember megtanúlhattya, minémü nagy tisztességet kel tennünk az Oltári-szentségben-lévő Christusnak, mind a mái *Processió*-ban, mind mikor a Szent *Misét* halgattyuk. *Propositio.*

A Kalaúznak tizen-eggyedik könyvében vannak a bizonyságok: mellyeket másodszor it leírnyia nem szükséges, megtalállya a Kalaúzban, a ki olvasni akarja.

PÜNKÖST-UTÁN II. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizennegyedik részében, melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Luc. 14.v.16.

Hogy a világ javain nem kel kapni. Latius Dom. XXIV. post Pentecost. Concione 1.

Az üdőben [1] monda Jesus a fariséusoknak: egy ember nagy vacsorát szerze és sokakat híva. És elküldé szolgáját a vacsorának óráján, megmondani a hivatalosoknak, hogy eljönének: mert már mindenek elkészíttettek. És eggyüt minnyájan kezdék menteni magokat. Az első monda néki: majort vettem: szükségem vagyon, hogy kimennyek és azt meglássam: kérlek téged, mencs-meg engem. Másik monda: öt iga ökröt vettem és azok-próbálni mégyek: kérlek téged, mencs-meg engem. Más monda: feleséget vettem és azért nem mehetek. És visza-térvén a szolga, megmondá ezeket az ő Urának. Akkor megharaguván a cselédes-ember, monda szolgájának: meny-ki hamar a város úczáira és szorossira; és szegényeket, és erőtleneket, és vakokat, és sántákat hoz-bé ide. És monda a szolga: uram, úgy lett, a mint parancsoltál; és még hely vagyon. És monda az Ur a szolgának: eregy-ki az útakra és sövényekhez; és kénszerícs béjöni, hogy megtellyék az én házam. Mondom pedig néktek; hogy senki ama hivatalos férfiak-közzül, meg nem kóstollya az én vacsorámat.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppületire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

A mennyei bóldogságrúl.

A mennyei bóldogság, mellyet Isten készített választottinak, oly felséges dücsösség, oly gyönyörüséges öröm, hogy azt senki, az egy Istennél egyéb, gondolattyával meg nem foghattya. Mert, [1]szem azt nem látta, fül sem hallotta, emberek szívébe nem-is ütközött annak tekélletes állapattya. [2]Ahoz-képest, minden világi öröm szomorúság; minden gyönyörüség gyötrelem; minden édesség epe; minden szépség rútság: és valami kedvet tőlthet és gyönyörködtethet e földön, únakozás és kedvetlenség, ha e mellé vettetik. Nincsenek azért az emberi nyelvnek szavai, mellyek a mennyei bóldogságot vólta-képpen magyarázhassák. És, ha Szent *Pál*-lal, [3]a harmadik égbe ragadtatunk-is, egyebet errűl nem mondhatunk; hanem, *Vidi arcana, quæ non licet homini loqui;* hogy oly titkokat láttunk, mellyet ki nem mondhatunk: mert, [4]*Nemo scit, nisi qui accipit;* senki nem tudhattya micsoda az, hanem, a ki elvészi.

Mindazáltal, hogy rész-szerént és árnyékokban ezt a nagy jót ismérnők; és ennek ismeretivel, akaratunkat gerjesztenők kivánságára és keresésére: az Atya Isten bőlcsesége, sok külömböző hasonlatosságokkal terjeszti lelki szemeink-eleibe, a mennyei bóldogság méltoságát. Néha nevezi ezt elrejtett kincsnek: [5]mellyet, a ki meg nem talál, örökké szegény és minden fogyatkozásokkal tellyes: a ki pedig ezt feltalállya, örökké gazdag és nem szűkölködik. Néha nevezi drága gyöngynek: [6]mely ékesíti és minden dücsösséggel fényeskedteti az ember lelkét. Néha nevezi [7]oly pénznek, mellyel fizet Isten a munkásoknak: példázván ezzel; hogy, miképpen annak mindene vagyon, a kinek pénze vagyon; mert, [8]*Pecuniæ obediunt omnia,* a pénznek engednek és meghódolnak mindenek: úgy annak, a ki ehez a bóldogsághoz juthat, semmiben semmi fogyatkozása nincsen. Néha nevezi [9]menyegzőnek: mivel azokat a lelkeket, mellyek most Christus jegyesi, a mennyei bóldogságba viszi haza: ot lészen [10]ményegzője a Báránynak. Miképpen azért a menyegző napján, minden örömmel és ékességgel, minden böcsüllettel és vigasággal bévelkedik a menyaszszony: úgy a mennyei menyegzőben, az ígazak lelke, minden isteni ajándékok bévségével tellyes lészen.

[1] 1. Cor. 2. v. 9. & Isai. 64. v. 4.
[2] Bernard. ep. 114. Cui comparata omnis jucunditas, mœror est: omnis suavitas, dolor est: omne dulce, amarum: omne decorum, fœdum: omne quod delectare possit, molestum.
[3] 2. Cor. 12. v. 4.
[4] Apoc. 2. v. 17.
[5] Matt. 13. v. 44.
[6] Matt. 13. v. 45.
[7] Matt. 20. v. 10.
[8] Eccles. 10. v. 19.
[9] Matt. 25. v. 10. 2. Cor. 11. v. 2.
[10] Apocal. 19 v. 7. 9.

Végezetre; a mái Evangeliomban, nevezi Üdvözítőnk a mennyei
[1] Isai. 25. v. 6. bóldogságot nagy vacsorának, [1] nagy vendégségnek; melyben, a gyönyörüségek bora, söprű-nélkül vagyon.

A nagy vendégségekben csak nem eggyüt találtatnak minden világi gyönyörűségek, mellyek egyébüt oszolva híntettek. Mert ot, a szem bételik fris őltözetek, gazdag kárpitok, drága ezüst-arany-edények látásával: a fül gyönyörködik, sok külömböző musikák zengésével, énekek hangoskodásával: az illatozás vídámodik, pésmaszaggal, sok jó-illatú virágok, vizek és étkek párájával. Végezetre, a kóstolásnak jó-ízű étkekkel és édes italokkal, kedve telik. Noha azért Meny-országban, testi menyegzők, ételek, italok nem lésznek;
Matt. 22. v. 30. Luc. 20. v. 35. mivel ot, [2] *Erunt sicut Angeli Dei;* minnyájan ollyanok, mint az Isten Angyali: de, akarván Christus ismértetni, hogy a bóldogságban, minden jók és vigaságok eggyüt-találtatnak, Meny-országot nagy vacsorának nevezte: melyben a hatalmas Isten, mint régen
[3] Esther, 1. v. 3. *Assvérus,* [3] gazdag vendégségben, megmutattya dücsösségének kincsét, hatalmának nagy-vóltát, javainak fogyhatatlan forrását,

Erre a nagy vacsorára, erre a végetlen bóldogság lakodalmára
Propositio és örök vígaságára, híjt Isten minket. Azért, hogy ezt megtudgyuk böcsülleni; és egy rosz major-vételért, egy eke-barom nézésért, egy aszszonkáért, ezt meg ne vessük, mint az evangeliomi bolond hívatalosok: a menyíre Isten tudnom adgya, ez jelen-való órában megmondom; ***mely nagy dücsősség és bóldogság az, mellyet készitett Isten híveinek Meny-országban.*** És elsőben; ***szóllok a helyrűl, melyben lészen ez a nagy vacsora.*** Másodszor, megjelentem; ***kikkel és minémű nyájaskodó társaságokkal, lészünk az örök dücsösségben.*** Harmadszor: ***azokrúl a gyönyörüséges áldomásokrúl emlékezem, mellyekkel bétellyesedünk Meny-országban.*** Kedves, gyönyörüséges, vigaságos dolgok ezek: igen alkalmatosok, mellyek emlékezetivel menybe emeltessék kivánságunk; és e világi nyomoruságinkat ezek reménségével gyámolítcsuk. Legyetek figyelmetesek: és, ha nem egyebet, azt tanúllyátok a mái predikáczióból: hogy, minden szomoruságokban és fogyatkozott igyetekben, Szent *Dávid*-dal azt
[4] Psal. 121. v. 1. mondhassátok: [4] örvendeztem azokban, a miket hallottam: hogy az Úr házába mégyünk.

I. RÉSZE. Ha értenők nevét a bóldogságnak: elég vólna ennek említése, hogy tellyes életünk fáratságát, minden elménk gondolattyát, minden tehetségünk erejét ennek keresésére és elnyerésére fordítanók. Nem kellene erős okokat állatnunk, mellyek elménket meggyőzvén,

elhitetnék, hogy a mennyei bóldogsághoz-képest minden világi felséget ganéjnak, minden fáratságot künyűnek kel tartani: holot magán a bóldogság neve mind ezeket foganotoson szívünkbe óltaná. Mert, a bőlcs Doktorok tanítása-szerént, [1]*Beatitudo est status, bonorum omnium congregatione perfectus;* a bóldogság oly állapat, melyben minden jók sokasága tekélletesen egybe-kapcsoltatik. Állapatnak mondatik: mert a főldön mindenkor változunk és [2]azon állapatban soha nem maradunk: de a bóldogságban, minden változás-felet, bátorságos, állandó, másolhatatlan állapatban helyheztetünk; mivel senki bóldog nem lehet, ha fél és retteg állapattya elvesztésén. Oly állapatnak mondatik pedig a bóldogság, melyben tekélletesen és fogyatkozás-nélkül, minden jók vannak: mert, valami fogyatkozások a világi jókban elegyíttetnek, azoktúl mind tiszta és üres a bóldogság. Nincs e földön oly jó, mely abajdócz és elegyes nem vólna; mely változó és álhatatlan nem vólna; mely únalmat- és kedvetlenséget nem szerezne; mellyen-kivűl ember sokat nem kívánna: de a bóldogság tekélletesen magában foglal minden jót, mellyet ember kívánhat: úgy hogy megelégszik azzal az akarat, bétellyesedik a kívánság. Mert, [3]*Beatus non est, nisi qui et habet omnia, quæ vult, et nihil vult male;* az a bóldog, a kinek mindene vagyon valamit kíván, és semmi gonoszt nem kíván: a ki azt mondhattya Szent *Dávid*-dal, [4]hogy megelégedett és örömmel téli tőltetett.

[1] Boëtius, lib. 3. de Consolat. Philosophica. Prosa 2.

[2] Job, 14. v. 2.

[3] Aug. tom. 3. l. 13. de Trinit. c. 5. in fine.

[4] Psal. 16. v. 15. Psal 35. v. 9.

De, hogy ezeket mélyebben ércsük: jer szóllyunk rész-szerént, az előnkbe vett rendel, a mennyei bóldogságrúl.

Elsőben: hogy böcsülletes-vóltát a bóldogok lakó-helyének megismértesse Isten, nevezi ezt a Szent Irásban Meny-országnak, Isten várasának, Isten házának. Mert a magas menyben lészen a bóldogok lakóhelye; és Meny-országot bírván, [5]minnyájan királyok lésznek. Ez pedig oly ország, melyben mindenek mérték-nélkül eggyüt-vannak, valamik dícsíretessé és kívánatossá tehetnek egy országot.

[5] Apoc. 5. v. 10. cap. 20. v. 4. 6.

Igen szép a Meny-ország; mint csak külső tekíntetinek ékességéből-is megtetczik. Mert, hová lehet szeb dolog, mint a kerék kék Égnek csudálatos bóltya, mely fejünk-felet ál? Néztétek-e tiszta étszakának idején, mely sok szép szikrázó csillagokkal ragyag, mint annyi drága gyémántokkal tőzött menyezet? A teli hóldnak ezüst-színű világosságát; a tiszta napnak aranyas tűndöklését és fényességes súgárit szemléltétek-e valamikor? Ezek, a miket sze-

Sursum, sursum aspiciamus. Alia animalia inclinata ad terram: facies hominis erecta, ut cælos aspiciat, patriam videat, optet, quærat.

műnkel látunk, csak pádimontomi a bóldogok lakó-helyének: csak lábokkal tapodgyák ezeket a mennyei Szentek: ezeken-fellyűl vagyon a dücsösség helye. Azért, ha illyen a pádimontom, gondold, minémü a derék ékesség? Ha csak ez-is, a Meny-ország külső szépsége, édesgeti és magához vonsza kivánságunkat; ha csak ezért-is méltó vólna a rút főldet minden javaival megútálni és semminek tartani: mit kel itílni belső és láthatatlan javairúl?

Igen nagy és meszsze terjedett a Meny-ország: úgy, hogy emberi gondolat meg nem foghattya nagyságát: mértéke sincsen, mellyel ezt által-érhesse. Melyre-nézve csudálkozással kiáltya *Baruch* Próféta: [1]Oh *Israël*, mely nagy az Isten lakó-helye! A világi bőlcsek erős bizonyságokkal hitetik, hogy a látható fényes nap, sőt amaz igen aprónak-tetcző levegő vagy szikrázó csillagok nagyobbak a főldnél, mely ennyi királyságokra, tűzzel, vassal osztatott. A csillagos éghez-képest a főldet olyannak mutattyák, mint a tengerhez-képest egy csep vizecske; a nagy hegyekhez-képest egy kis fövenyecske. Hát micsodák lésznek mindenek a legfelsőb éghez-képest, melyben Isten, [2]*Mansiones multas*, számtalan lakó-helyeket készített választottinak? Némely túdósok azt merik mondani, hogy, ha a Meny-ország egyenlő részekre osztatnék a bóldogok-közöt, mindeniknek jutna annyi, mennyi az egész főld-kerekségének nagysága, mely ennyi fejedelemségre szaggattatott.

Csendesz és bátorságos a mennyei ország: mivel, a Szent *Pál* mondása-szerént, [3]*Regnum Dei est justitia, pax et gaudium;* az Isten országa igasság, békeség és öröm. Azért, a világi nyavalyák oda nem férnek: változás és nyughatatlanság ot nem lehet: sem hév, sem hideg; sem esők, sem meny-dörgések; sem betegség, sem hadakozás; sem egyéb átkai ennek a siralom-vőlgyének, ot nem találtatnak.

Minden gyönyörűséggel és vigassággal gazdag a Meny-ország: Akár-minémü kedves lakó-hely légyen e főldön; még ha [4]a gyönyörűség paradicsoma vólna-is, csak árnyék a Meny-ország javaihoz-képest. Mert, [5]*Solummodo ibi magnificus est Dominus noster;* csak a mennyei *Jerusalem*-nek gazdag és mozdúlhatatlan javai-közöt mutattya Isten az ő felségét. És, a mint Szent *Ágoston* szól, ha Isten a főldön, mely nékünk a barmokkal közönséges istállónk, sőt tömlöczünk; nem csak választottinak, hanem ellenséginek és örök kárhozatra menendőknek-is, ennyi sok kedves alkalmatosságokat és gyönyörűséges jókat adott: [6]*Quid dabit eis, quos præ-*

[1] Baruch, 3. v. 24.
[2] Joan. 14. v. 2.
[3] Rom. 14. v. 17.
[4] Genes. 2. v. 8. cap. 3. v. 23.
[5] Isai. 33. v. 21.
[6] Aug. 22. de Civit. c. 24. sub finem.

destinavit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis, quos prædestinavit ad mortem? Quæ bona in illa beata vita faciet eos sumere, pro quibus in hac miseria voluit Unigenitum Filium suum, usque ad mortem mala tanta perferre? Vallyon mit ád a más világon választottinak, kikért az ő. Szent Fiát ennyi sok kínok-alá vetette ebben a nyavalyás életben? Ha az Isten ellenségi ennyi gyönyörűséges jókkal bévelkednek e főldön: gondold, mit készített Isten az igazaknak abban az országban, melyben jutalmazza hívségünket és maga bév-kezű gazdagságát menyegzője napján mutogattya?

Ezt a nagy, szép, gazdag országot ígérte Isten azoknak, kik
néki szolgálnak: és azt fogadta, hogy királyokká tészi őket, [1] nékik [1] Matt. 5. v. 3. 10.
advánan az egész Meny-országot; hogy, [2] *Heredes regni, quod pro-* [2] Jacob. 2. v. 5.
misit Deus diligentibus se; örökösi légyenek annak az országnak,
mellyet ígért Isten szeretőinek. Hallyad az igéretet: [3] *Qui vicerit,* [3] Apoc. 3. v. 21.
dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego sedi cum Patre meo in throno ejus; a ki győzedelmes lészen, velem-egyetemben királyi-székbe ültetem, miképpen én-is az Atyám székiben ülök.
És ő-magok a Szentek azzal dicsekednek, [4] hogy ők királykodnak [4] Apoc. 5. v. 10. cap. 20. v. 4. 6.
az egész világon. A királyi-székhez királyi-koronát-is ígér: [5] Hív [5] Apoc. 2. v. 10.
légy (úgymond) halálig, és az élet koronáját adom néked. Az cap. 3. v. 11. c. 4. v. 4.
utólsó itíletnek *Sentenciajá*-ban, ország birodalmára híja Christus
az igazakat: [6] Jőjetek, én Atyám áldotti, bírjátok a néktek-készített [6] Matt. 25. v. 34.
országot. Azon-egy országot ígéri minnyájunknak: mert, fogyatkozás- és osztozás-nélkül, úgy részesűlünk a tellyes királyságban, mint most a nap fényessége és melegsége egy-aránt elhat minnyájunkra; és azzal keveseb részünk eggyikben sincsen, hogy többen részesek ezekben.

Az országokban sok puszta helyek, kopár hegyek, seppedékek és vadon erdők vannak. Ennek-felette a nagy országokban külömböző nyelvek, szokások és törvények találtatnak: azon országbéliek-közzűl sokan egy-mást nem láttyák; sokan semmi barátságot vagy ismeretséget nem vetnek egy-mással. Hogy azért, a bóldogok mennyei országokban, efféle fogyatkozásokat ne gondolnánk, a bóldogok lakó-helyét Isten várasának-is nevezi. Mert noha, mint ország, meszsze terjed, de azért mindenestűl ollyan, mint szépen építtetett és ékesíttetett váras, melyben a polgár-társok ismérik egy-mást: egy nyelven, egyenlő szeretet törvényével élnek: és egy-mással nyájaskodnak. Errűl a várasrúl szólván Szent *Dávid*, azt mongya:
[7] *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei;* dücsösséges dolgokat mon- [7] Psal. 86. v. 3.

[1] Tob. 13. v. 21. dottak te-felőlled, Isten várasa. Mert, a mint régen [1] *Tobias* jelen-
[2] Apoc. 21. v. 18. 19. tette, és az-után Szent *János* [2] bévségesben felírta, ennek a várasnak fondamentomi drága kövek; kapui válogatott gyöngyök; uczái és éppűleti merő aranyak; és oly fényessek, mint a cristaly. Az illyen mondásokkal nem azt jelenti a Szent Lélek, hogy Meny-országban kövek és aranyak, gyöngyök, cristalok vannak: hanem azt akarja ismértetni, hogy a mennyei város annyíval ékesseb és gyönyörűségesb a világi lakó-helyeknél, menyível böcsülletesb az arany a sárnál; a gyöngy és drága kövek a hitván téglánál: és hogy ot minden tiszta, szent, állandó, világos, mint a fényes cristaly, mellyen által-látczik mindenek gondolattya.

Keresztyének, ha ebbe a várasba akartok jutni, szükség, hogy
[3] 1. Pet. 2. v. 11. e világon úgy éllyetek [3] mint jövevények és szarándokok. Ne csi-
[4] Gen. 4. v. 17. nállyatok it várast, mint *Cain;* [4] mert ő-rólla mongya elsőben a Szent Irás, hogy várast éppített; hanem *Ábrahámot* kövessétek,
[5] Heb. 11. v. 10. kirűl azt írja Szent *Pál:* [5] hogy apró hajlékocskákban lakott, mint idegen helyen; oly várast reménlvén, melynek fondamentoma lenne: mivel e világi romlandó városok állandó fondamentom-nélkül vannak: ma hólnap egybe-romolnak. Bizonyos, hogy mennyei város polgári nem lehetünk, ha világ polgári lészünk; nem lehet, hogy it vígadgyunk a világgal és Meny-országban uralkodgyunk Christussal.
[6] Jacob. 4. v. 4. 1. Joan. 2. v. 15. Mert világos szókkal taníttya a Szent Lélek, hogy [6] a világ baráti Isten ellenségi; a ki it elvészi javait ama tobzódó gazdaggal, innen örömre nem mégyen, hanem gyötrelemre. Azért, ha gazdagok
[7] Psal. 61. v. 11. vattok, [7] *Nolite cor apponere;* szíveteket a gazdagsághoz ne ragasz-
[8] 1. Cor. 7. v. 31. szátok. [8] *Utimini mundo, tamquam non utentes;* a világi jókkal úgy éllyetek, mint nem tiétekkel. Oda-fel fohászkodgyatok; oda vágyódgyatok. A világi *sirénák* éneke-mellől szem-béhúnyva, fül-bédugva evezzetek; a mennyei bóldog város emlékezetivel világi szarándok-
[9] Luc. 9. v. 33. ságtokat vígasztallyátok és gyakran kiálcsátok: [9] Uram, jó nékünk
[10] Psal. 136. v. 6. it lennünk, ebben a várasban. Azért, elszakadgyon kezünk, [10] megszáradgyon nyelvünk eléb, hogy-sem ollyat cselekedgyünk, vagy szóllyunk, mellyel ettűl elszakadgyunk.

[11] 2. Cor. 5. v. 1. Végezetre, a bóldogok lakó-helye [11] ház-nak neveztetik: és Szent
[12] Psal. 83. v. 1. *Dávid* tellyes örömét annak reménségében veti, hogy [12] Isten házába mégyen. Nem azért mondatik háznak a Meny-ország, mint-ha nagy nem vólna, és város, vagy ország nevet nem érdemlene: mert
[13] Joan. 14. v. 2. ebben a házban [13] sok lakó-helyek vannak; és a Proféta álmélko-
[14] Baruch. 3. v. 24. dással kiáltya, [14] mely nagy az Isten háza! Hanem ezzel a neve-

zettel elsőben arra taníttatunk: hogy Meny-országban nem-csak Szentek polgár-társai, hanem [1] *Domestici Dei,* Isten házi-cseléde [1] Eph. 2. v. 19.
lészünk. Az országban és várasban sokan a királytúl távúl forognak; sokan nem láttyák őtet, nem szóllanak vélle: Meny-országban minnyájan egy házban lakunk: Istennek belső szolgái lészünk: mindenkor őtet nézzük; ő-vélle szóllunk. Másodszor: a ház nevével előnkbe adatik, hogy, miképpen az egész várasban szeb lakó-hely nincsen a király házánál; ékesb őltözetek, gazdagb fényességek ebben találtatnak; minden rútság, minden éktelenség ettűl távúl vagyon: úgy a Meny-ország minden ékességekkel fénylik; minden rutságtúl üres. Által-látta ezt Szent *Dávid* és azért kiált eképpen: [2] oh mely szerelmesek Uram a te hajlékid! kívánnya és ennek [2] Psal. 83. v. 2.
kívánásában elájúl az én lelkem. Ezt kívánnyuk mí-is, keresztyének; ezt keressük szorgalmatoson, míg üdőnk vagyon: hogy mikor bététetik az ajtó, [3] heában ne zörgessünk. Ha e földön szép házakat [3] Matt. 25. v. 11.
éppítünk, hogy rövid esztendők-ig, vagy talám csak egy-nehány napig nyugodalmason lakjunk azokban: méltó, hogy ot inkáb éppítcsünk, a hol örökké maradunk.

MÁSODSZOR: a mennyei bóldogság méltósága azoknak böcsülletes társaságában ál, kikkel eggyüt lészen örök lakásunk. Dücsösséges szókkal magyarázza Szent *Pál* a mennyei lakosok nyájaskodását: [4] tí, úgy-mond, keresztyének, nem a *Sinai* hegyre, nem [4] Hebr. 12. v. 18.
a tűzbe, felhőbe és fergetegbe; nem a trombita harsogások- és rettentő szózatok-közibe hivattattok: hanem [5] járúltatok az élő Isten [5] v. 22.
várasába, a mennyei *Jerusalem*-be, a sok ezer Angyalokhoz, a Meny-országban íratott régiek seregéhez, a mindenek itílő Istenéhez, a tekélletes igazak lelkeihez, az Új Testamentom Közben-járójához. Ezek a mennyei bóldogság-lakosi, kikhez járúlunk, mikor megdücsőíttetünk: Ő-maga az örök élő-Isten: Ő-maga a mí édes Megváltónk és kegyelmes Közben-járónk, a Christus JESUS: [6] ***Multorum millium Angelorum frequentia:*** a sok ezer Angyalok sűrüsége; [6] Hebr. 12. v. 22.
mellyek-közzűl [7] ezernyi ezeren udvarolnak, és tíz száz-ezeren környűl-állanak: a többinek pedig [8] száma nincsen; mint Szent *Jób* feljegyzi: a régi Patriárkák, Proféták, Apostolok, Mártyrok és minden üdőben virágzott igazak, [9] *Quos dinumerare nemo potest;* kiket senki meg nem számlálhat; kikrűl méltán mondhattyák *Salamon*-nal, [10] hogy nincs nyájaskodásokban keserűség; nincs únatkozás a véllek-lételben, hanem öröm és vigaság. Oh mely tekélletes gyönyörűség, ennyi sok Szentek társaságában élni! ezekkel szóllani

[7] Dan. 7. v. 10.
[8] Job, 25. v. 3.
[9] Apoc. 7. v. 9.
[10] Sap. 8. v. 16

és énekelni! kik eggyűl eggyig igazak, okossak, nyájasok és oly
[1] Jer. 31. v. 34. bőlcsek, hogy senki mást nem tanít: [1] *Omnes enim cognoscent me, a minimo eorum usque ad maximum;* mert kicsintűl-fogva nagyig,
[2] Ap. 21. v. 27. minnyájan láttyák az Istent. Nincs ő-közöttök, [2] *Aliquid coinquinatum;* semmi vétek és fogyatkozás; semmi rendetlen indúlat: hanem minnyájan ollyanok, mint a rósa tövis-nélkül, a tiszta búza konkoly- és polyva-nélkül, mivel a konkoly és polyva pokol tüzében lésznek, Meny-országba nem vitetnek.

Ezek-közöt semmi viszsza-vonyás, vagy zúgolódás; semmi külömbözés, vagy versengés; semmi kedvetlenség vagy idegenség nincsen: senki nem gyanakodik másra; senki nem kételkedik másra; sem írígység, sem böcsüllet és gazdagság-kívánás nem fojtogattya
[3] Rom. 8. v. 14. 16. szívöket: hanem, mivel Isten mind [3] fiaivá fogadta őket, ők-is úgy
1. Joan. 3. v. 1. szeretik egy-mást, mint kedves atyafiak; és szűnetlen azt éneklik:
[4] Psal. 132. v. 1. [4] *Ecce quam bonum, et quam jucundum, habitare fratres in unum;* ihon, mely jó és mely örvendetes az atyafiak eggyüt-lakása.

Úgy vagyon, hogy, mint a csillagok fényeskedése külömböz
[5] 1. Cor. 15. v. 41. 42. egymástúl: [5] a Szentek dücsösségében-is garádicsok vannak; és, miképpen a sas-keselyű nyilvábban nézheti a tiszta nap sugárit, hogy-sem egyéb madarak; a tűz inkáb melegíti a közel-valókat, hogy-sem a távúl-állókat; az örök életben-is, a kinek bévségesb érdeme vólt életében, gyönyörűségesben láttya Istent, hogy-sem egyebek: de ebből a külömbözésből senkiben nehézség, vagy kedvetlenség nem serked; senki nem írígyli, senki nem kívánnya a más boldogságát. Mert, miképpen a nagyob tűkör nagyobban mutattya az ábrázatot, de azért a kisseb tűkör-is éppen azon ábrázatot kiképezi: úgy a Szentek minnyájan láttyák az Istent és azzal megelégesznek; minnyájan Isten akarattyához kötik akarattyokat; minnyájan eggyek Istenben. Azért, ki-ki a más javát úgy nézi és úgy örűl azon, mint-ha magáé vólna; mert nincs ot amaz osztozó, *meum et tuum,* enyím és tiéd, mellyen az emberek ennyire ver-
[6] 1. Cor. 15. v. 28. sengenek: hanem, [6] *Deus omnia in omnibus,* mindenekben minden az Isten; és, a mint Szent *Ágoston* mongya: a töb Szentek láttyák, de nem írígylik a nagy Szentek dücsösségét: mert másokban övék,
[7] Aug. tom. 6. de Sancta Virginit. c. 29. a mi magokban nincsen: [7] *Videbunt, nec invidebunt: et collætando, quod in se non habent, habent in aliis.* A mely úri-embernek töb fia vagyon; mikor azon étekben esznek, vagy hasonló posztóval ruháztatnak; noha az öreg többet észik és töb posztóval öltözik: de a kissebbik úgy megelégedik és oly csinnyosan ruháztatik,

keveseb étellel és posztóval, mint az öregb a többel; és a kissebbik nem kívánnya báttyának őltözetit, mely hozzá nem illenék; sem hogy annyit egyék, mint a ki öregb nállánál; mert, [1]*Finis edendi, bibendique, satietas est: hic plus edit, bibit; ille minus: quid refert? uterque satur est, uterque non sitit.* Azon-képpen Meny-országban minnyájan megelégednek: senkinek nem lészen semmi fogyatkozása, semmi nyughatatlan kívánsága.

[1] Seneca, ep. 85. ultra medium.

Keresztyének; ha ama gazdag *Sába* királyné, [2] csak azért, hogy *Salamont* látná és egy-nehány napig vélle nyájaskodnék, békeséges országából kibontakozván, meszsze földrűl, sok kőlcséggel, fáratsággal *Jerusalem*-be ment; ha a *romai* császárok és világ-bíró hatalmasok az iszonyú pusztákra bújdostak, [3] hogy Szent *Antal*-lal egy-nehány órá-ig eggyüt-lennének, szent és nyájas szavait halgatnák; ha e világnak valamely szegeletire egy mennyei Angyal, vagy *Illyés* Próféta, vagy Szent *Pál* Apostol [4] alá-szállana: vallyon nem minnyájan kívánkoznánk-e hozzájok menni; véllek nyájaskodni? Ah, mely nagy bolondság, ha innen elválni, és oda menni nem kívánkozunk, a hol nem egy *Salamon*, nem egy Angyal, vagy Apostol vagyon; hanem a hol ennyi sok ezer Angyalokkal és választott hívekkel, sőt Christussal, az ő Szent Annyával, a töb sok szentekkel örökké eggyüt-lehetünk! Bizony, nékem oly gyönyörűséges dolognak látczik, ennyi sok Szentek társaságában és nyájasságában élni, kik közöt sem gonoszság, sem tudatlanság nem találtatik; hogy, csak ezért-is, minden világi gyönyörűséget örömest meg kellene vetnünk. Sőt, ha tellyes életünk minden napjait kínban kellene töltenünk; ha ideig pokol tüzét kellene szenvednünk, azért hogy Christust látnók és a Szentek társaságában lennénk: méltó vólna mindeneket elszenvedni: [5]*Si quotidie operteret nos tormenta perferre; si ipsam Gehennam parvo tempore tolerare, ut digni essemus Christum videre et Sanctorum ejus numero sociari: nonne erat dignum pati omne quod triste est, ut tanti boni, tantæque gloriæ participes haberemur?*

[2] 3.Reg.10.v.1. Matt.12. v. 42

[3] Athanas. in Vita S. Antonii.

[4] Philip.1.v.23. Cupio dissolvi, et esse cum Christo.

Plato és Cicero aztmondották, hogy egy-nehányszor meghalnának, csak Homérussal eggyüt-lehetnének. Conc. 2. Dom. XXIII. post. Pentec. sub finem.

[5] Aug. tom. 10. Sermon. 1. de Omnib. SS. qui est 32. de Sanctis.

De, bizonyos légyen minden ember, hogy senki a mennyei Szentek társaságába nem juthat, valaki az ő erkőlcsöket életében nem követi; valaki most azt nem mondhattya: [6]*Nostra conversatio in cælis est;* hogy az ő nyájaskodása Meny-országban vagyon. It kel a mennyei erkőlcsöket tanúlnunk; it kel a mennyei udvariságot gyakorlanunk; it kel az Isten országának [7] bennünk lenni, mennyei élet követésével; mert, valaki most kívánságával és elmél-

[6] Phil. 3. v. 20.

[7] Luc. 17. v. 21. Regnum Dei intra vos est.

kedésével nem nyájaskodik a mennyei Szentekkel, az-után sem
jút azok társaságába.

III. RÉSZE. HARMADSZOR és Utólszor: a mennyei bóldogság örvendetes
vigasága, édességes gyönyörűsége oly nagy lészen, hogy ebben
[1] Isai. 66. v. 11. a Szentek, [1] *Deliciis affluent ab omnimoda gloria;* minden dücsös-
ségek gyönyörűségével bévelkednek; és, a mint Szent *Dávid*-dal
[2] Psal. 35. v. 9. *Isaias* mongya, nem mértékkel, hanem, [2] *Torrente,* gyönyörűségnek
Isai. 66. v. 12. sebessen-folyó tellyes patakival részegíti őket Isten. Mert a bóldog-
[3] Apoc. 7. v. 17. ságban [3] eltörli Isten könyhúllatásinkat: nem lészen ot halál és
cap. 21. v. 4. siralom; nem lészen bánat és keserűség; nem lészen múnka és
[4] Ap. 14. v. 13. fáratság; hanem, [4] *Requiescent a laboribus;* nyugodalom lészen a
Job, 3. v. 17. világi szarándokságtúl és vitézkedéstűl. Nem lészen [5] éhség, vagy
[5] Isai. 49. v. 10.
[6] Apoc. 7. v. 16. szomjúság; [6] nem lészen hévség, vagy hidegség; [7] nem lészen
[7] Isai. 65. v. 18. 20. vénség, vagy gyermekség; nem lészen semmi alkalmatlanság:
[8] Matt. 25. v. 21. hanem, [8] *Gaudium et exultatio usque in sempiternum,* örökké-való
öröm és vigaság lészen. Mert, a Christus mondása-szerént, bémennek
Intra in gaudium Domini. az igazak az ő Urok örömébe: nem az öröm mégyen ő-beléjek;
mert, miképpen egy széles tenger bé nem mehet emberbe: úgy
a mennyei örömek nagy-vólta nem fér a bóldogokba, hanem ők
mennek az örömbe; hogy kivűl belől végetlen örömmel elboríttas-
sanak. Nem-is valami magán-való, illyen vagy amollyan öröm ez:
hanem, *absolute gaudium,* általlyában öröm, mely minden örömet
magában foglal; mivel ez nem emberek, vagy angyalok öröme,
hanem *Gaudium Domini,* az Úr öröme: Isten örömének részesü-
[9] Matt. 24. v. 47. lése; mely abból származik, hogy, [9] *Super omnia bona constituuntur,*
Istennek minden javai a Szenteknek adatnak.

Isaias Próféta summában foglalván az örvendetes jókat, mely-
[10] Isai. 58. v. 11. lyekkel tellyesek a mennyei Szentek, hármat mond: [10] Először; hogy
isteni fényességekkel megtelik lelkek. Másodszor; hogy az ő cson-
tyok megszabadíttatik és mint valami szép kert, felékesíttetik.
[11] Apoc. 7. v. 17. Harmadszor; hogy soha el nem fogy az [11] élet vize, mellyel szom-
júságok óltatik.

I. Azért, első és fő bóldogsága a Szenteknek az, hogy isteni
fényességgel tellyesek és az Isten világosságában láttyák az Isten
[12] Psal. 35. v. 10. színének fényességét: [12] *In lumine tuo videbimus lumen.* A mí ter-
mészetünk világossága nem elég az Isten színe látására: mert,
[13] I. Tim. 6. v. 16. [13] *Lucem habitat inaccessibilem, quam nullus hominum videre potest;*
az Isten hozzá-járúlhatatlan világosságban lakik, mellyet senki
[14] Arist. 2. Metaphys. text. 1. nem nézhet természet erejével: mivel, a pogány [14] Bőlcs mondása-

szerént, az isteni Felséghez-képest ollyan a mí értelmünk, mint a bagoly szeme a verő-fényhez. Hanem az Isten fényessége megvastagíttya a mí erőtlenségünket, hogy, [1]*In lumine vultus ejus* [1 Psal. 88. v. 17.] *ambulemus,* az Isten színének fényességébe nézzünk és azt világoson lássuk. Most homályban, tűkör-által láttyuk az Istent: [2]*Tunc* [2 1. Cor. 13. v. 12.] *facie ad faciem;* Meny-országban színrűl színre az Isten orczáját úgy nézzük, mint ő Szent Felségétűl nézettetünk.

Az Isten orczája nem egyéb az ő istenségénél, mindenható erejénél, végetlen bőlcseségénél és töb felséges tulajdonságoknál; mellyek Istent megválasztyák és külömböztetik mindenektűl; miképpen egy embert orczája és ábrázattya külömböztet egyebektűl. Azért, mikor Szent *Pál* azt mongya, hogy Meny-országban színrűl színre láttyuk Istent: azt tészi, a mit Szent *János* mondott, hogy, [3]*Videbimus eum sicuti est;* úgy láttyuk, mint magában vagyon; [3 1. Joan. 3. v. 2.] azért nincs oly tudatlan közöttünk, ki bőlcseb és túdósb nem lészen [Matt. 11. v. 11. Non surrexit major Joanne: qui autem minor est in regno cælorum, major est illo.] Meny-országban minden világi bőlcseknél, kik az istenségnek nyomdokin kapdosnak; mert, *Videbimus sicuti est;* úgy láttyuk az istenséget, a mint vagyon.

Ebből a dücsösséges látásból következik, hogy, [4]*Similes illi erimus;* [4 1. Joan. 3. v. 2.] hasonlók lészünk Istenhez: bóldogok lészünk, vígadunk, minden fogyatkozástúl mentek, minden jókkal tellyesek lészünk: minden bűn-nélkül, tiszta szentek lészünk; túdósok lészünk, csalatkozás-nélkül; szépek lészünk, rútság-nélkül; egyszóval: Istenhez hasonlók, noha nem egyenlők, lészünk; és így csudálatos-képpen bétellyesíti Isten, a mivel *Évá*-nak hízelkedék a kígyó; [5]*Eritis sicut* [5 Gen. 3. v. 5.] *Dii;* hogy ollyanok lészünk mint Isten; mert, a mint Szent *Pál* írja, [6]mikor az Isten orczájának dücsösségét kinyilatkozva szem- [6 2. Cor. 3. v. 18.] léllyük; vagy, a mint *Isaias* szól, mikor, [7]*Regem in decore suo* [7 Isai. 33. v. 17.] *videbimus,* a mennyei királyt maga szépségében láttyuk: akkor, *In eandem imaginem transformamur,* Isten képébe őltözünk, mint a tűkör: úgy, hogy, miképpen a tűkör a nap világosságával és benne-tetcző ábrázattyával csak-nem nappá változik; vagy, miképpen a tüzes vas, természeti-felet, fényességgel, hévséggel, világossággal a tűz tulajdonságiba őltözik: úgy a dücsőűltek, [8]*Divinæ* [8 2. Petr. 1. v. 4.] *consortes naturæ,* az isteni természet bóldogságában részesűlnek színe-látásával. Mert ugyan-is az a bóldogság és örök élet, [9]hogy [9 Matt. 5. v. 8. Joan. 17. v. 3.] Istent lássuk. Apostoli mondás az, [10]hogy a ki Istent láttya, elég [10 Joan. 14. v. 8.] néki. Szent *Dávid* éneke az, [11]hogy a kinek Isten színe meg- [11 Ps. 79. v. 20.] mutattatik, üdvözűl: mivel annak, [12]*Ostenditur omne bonum,* minden [12 Exod. 33. v. 19.]

jó megmutattatik. Azért semmi tudatlanság, semmi csalatkozás,
semmi kételkedés, semmi gyanakodás és habozó vélekedés nem
marad benne: semmi titkon nem lészen tőlle, valamit kívánhat
tudni; mert, ha valamiben megfogyatkoznék, a mit kívánna, nem
lehetne tekélletes bóldogsága. És, mit nem lát (úgy-mond Szent
Gergely), a ki a Mindenlátót láttya? a ki azt láttya, ki minden
felséges méltóságot magában foglal? .

Ettűl az Isten színe-látásának minden jókkal bévelkedő ten-
gerétűl elnyeletvén a bóldogok emlékezete, szűnetlen, mindenkor
[1] Psal. 70. v. 16. Istent viseli előtte: [1] *Memorabor justitiæ tuæ solius;* soha másra
nem fordíthattyák gondolkodásokat, hanem az isteni felséget és
számtalan jótéteményét édesdeden forgattyák; és, a mint Szent
[2] Psal. 144. v. 7. *Dávid* szól, [2] *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt et
justitia tua exultabunt;* az isteni bévséges édességek emlékezeti
torkokra for, és az Isten fogadásának igazságában örvendeznek.
[3] Psal. 47. v. 9. Sokszor amaz éneket újíttyák: [3] *Sicut audivimus, sic vidimus in
civitate* Dei *nostri;* a mint hallottuk, mindent úgy látunk az Isten
várasában. Sőt, a mit ama királyné monda *Salamon*-nak, méltábban
[4] 2. Par. 9. v. 6. azt kiáltyák: [4] *Medietas mihi narrata non fuit: vicisti famam vir-
tutibus;* felét sem hallottuk annak, a mit látunk: meggyőzted
Úr Isten a hírt, tekélletességeddel.

Impossibile est non amare Deum clare visum.

A bóldogok akarattya, ezzel az Isten színe-látásával, kétele-
níttetik kedves és gyönyörüséges erőszakkal, hogy Istent tellyes
erejekkel és minden tehetségekkel szeressék, mint legfőb Jót és
[5] Psal. 35. v. 9. minden jóknak feneketlen kút-fejét. Ennek a szeretetnek [5] nagy-
vóltával megrészegedvén, elmeríttetnek az örömben és megelégszik
minden kívánságok. Ez a főld éhség, szomjúság helye: it senki
meg nem elégedhetik: ki bőlcseséget és tudományt, ki tisztességet
[6] Joan. 4. v. 13. Eccli. 24. v. 29. és gazdagságot, ki egészséget és szentséget kíván: [6] *Qui bibit ex
hac aqua, sitiet iterum;* de, mennél többet iszik valaki ezekben,
annál inkáb szomjúhozik. És mivel semmi nincs a főldön, a miben
minden jó eggyüt-vólna; sőt semmi jó nincs, mely alkalmatlan-
sággal elegyítve nem vólna: innen vagyon, hogy egy jórúl másra
vágyódunk: eggyet megúnunk, mást kívánunk. Az Isten pedig,
[7] Exod. 33. v. 19. [7] *Omne bonum,* minden jó és ő-benne semmi fogyatkozás nincsen.
Azért, mikor őtet megfogjuk, megszűnik minden éhségünk, minden
[8] Psal. 16. v. 15. egyéb kívánságunk: [8] *Satiabor, cum apparuerit gloria tua;* meg-
elégszem, úgy-mond Szent *Dávid,* mikor a te dücsösséged megjelenik:
[9] Psal. 102. v. 5. mert, [9] *Replet in bonis desiderium;* minden jóval telitőlti Isten kíván-

ságunkat; úgy, hogy töb belé nem férhet: [1] *Adimplebis me lætitia, cum vultu tuo;* minden örömmel éppen telik lészünk, az Isten színe látásából. Ez pedig az elégedés, únakodás-nélkül lészen: mert, [2] noha az angyalok mindenkor láttyák az Istent; de, a Szent *Péter* mondása-szerént, [3] mindenkor, *desiderant prospicere,* kivánnyák az ő látását.

[1] Psal. 15. v. 11.
[2] Matt. 18. v. 10.
[3] 1. Pet. 1. v. 12.

Nincs annyi fáratsága és kínnya e világnak, mellyen ezt a bóldog állapatot meg nem kellene venni: mivel, [4] *Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam;* nem méltók minden világi szenvedések a jövendő bóldogságra: mert peczentésnyi és künyű a világi nyomorúság; de magasságban, mértékfelet terhes az örök dücsösség. Ha azért az Isten kedves szolgái, kik tudták, mit ér ez a drága gyöngy, ennyi sok kínokon és *mártirom*-ságokon, ennyi sok hoszszú sanyaruságokon vették a bóldogságot, mennyit olvasunk historiájokban; sőt, ha önnön-maga az Isten bőlcsesége, a ki, [5] *Enarravit nobis,* hírt adott nékünk a mennyei bóldogságrúl, harmincz-három esztendeig fáradván, Vérehúllásával, szent halálával vásárlotta ezt a dücsösséget; és, [6] *Oportuit ipsum pati,* szenvedni kellett, hogy ezt elnyerné: minémű nagy bolondság tőllünk, ha mí ezért világi jónkat adni, vagy kevés fáratságot felvenni restellünk? Nincs mentséged keresztyén ember, ha ezt meg nem vészed: mert, [7] *Règnum cælorum, o homo, aliud non quærit pretium, quam teipsum: tantum valet, quantum es tu. Te da; et habebis illud. Quid turbaris de pretio? Christus semetipsum tradidit, ut requireret te in regnum* DEO *Patri. Ita et tu, teipsum da, ut sis regnum ejus;* Meny-országnak egyéb árra nincsen, hanem te-magad. Ha Christus magát adta, hogy néked szerezze a Meny-országot: te se kiméllyed magadat; ad éretted Menyországot. Másut azt írja Szent *Ágoston,* hogy semmit ólcsóbban nem vehetünk, mint Meny-országot: mert ez, [8] *Tantum valet, quantum habueris;* annyit ér, a mennyid vagyon. Nem adhatsz-e ruhát? nem adhatsz-e kenyeret? Egy ital hideg vízen megveheted Menyországot. *Tantum emit vidua duobus minutis, quantum Zachæus dando dimidium patrimonium:* a szegény özvegy-aszszony annyit vett két fillyéren, menyit *Zachæus* fele jószágán. [9] *Vide ergo, quam vili emere potes regnum cælorum? Tantum tibi valet, quantum habere poteris:* [10] *Tantum valet, quantum habes.* Láddé, mely ólcsón juthatsz Meny-országhoz? Csak azon adgyák, a mid vagyon. Ha semmi értéked, sem javaid nincsenek, mint ama kúldús *Lázár*-nak: istenes szenvedéssel hozzá juthatsz Meny-országhoz.

[4] Rom. 8. v. 18. 2. Cor. 4. v. 17.
[5] Joan. 1. v. 18.
[6] Luc. 24. v. 26.
[7] Aug. tom. 10. Sermon. 1. de Omnibus SS. qui est 37. de Sanctis, ultra medium.
[8] Aug. in Psal. 49. ante medium in illud: Annuntiabunt cæli.
[9] Aug. Psalm. 102. circa medium.
[10] Idem, tom. 10. Serm. 64. de Verbis Domini. initio.

II. Második dücsösségét a Szenteknek, azt említi *Isaias*, hogy,
[1] Isai. 58. v. 11. [1]*Ossa tua liberabit;* Isten ezt a mí rothadandó testünket meg-
cap. 66. v. 14. szabadíttya, [2]*a servitute corruptionis,* a halandóság szolgálattyátúl
[2] Rom. 8. v. 21.
[3] 1. Cor. 15. v. 42. 43. és fogyatkozásitúl. [3]Négy csudálatos tulajdonságokkal tiszteltetik Meny-országban a Szentek teste.

Először: dücsösségbe és tiszta szép fényességbe őltöztetik:
[4] Phil. 3. v. 21. [4]*Configuratum corpori claritatis Christi;* a Christus Testének
[5] Matt. 17. v. 2. fényességéhez hasonlíttatván. Mert, miképpen [5]a Christus orczája a *Tábor* hegyén ollyan lett, mint a nap; sőt, mikor Szent *Pál*-nak
[6] Act. 26. v. 13. megjelenék, [6]*Supra splendorem solis,* a napnál-is fényesseb vólt:
[7] Matt. 13. v. 43. úgy az igazakrúl azt mongya Christus, [7]hogy Isten országában fényeskednek, mint a nap.

Másodszor: halhatatlan és szenvedhetetlen lészen a Szentek
[8] 1. Cor. 15. v. 53. teste: [8]*Corruptibile hoc, induet incorruptionem; et mortale hoc, induet immortalitatem:* azért, éhség vagy szomjúság, meleg vagy hideg, fájdalom vagy betegség nem lehet a dücsőült testben.

Harmadszor: gyors lészen és oly hatalmas minden mozdúlásra a Szentek teste, hogy abban sem fáratság, sem únalmas késedelem
[9] Sap. 3. v. 7. nem találtatik: hanem, a Bőlcs mondása-szerént, [9]mint a láng;
[10] Ezech. 1. v. 14. sőt, [10]*In similitudinem fulguris coruscantis,* mint a fényeskedő villámás, egy szem-pillantásban nap-keletrűl nap-nyúgatra mehet.

[11] 1. Cor. 15. v. 44. Végezetre; [11]lelki test lészen: az-az, nem szűkölködik a testnek nevelő és tápláló cselekedeti-nélkül; nem kel enni, innya, alunni: és a mint a Christus Teste, ajtó és koporsó bé-téve, tartóztatás-nélkül által-mehetett; úgy a Szentek teste által-ható lészen.

Nem-csak megszabadúl a bóldogok teste minden fogyatkozá-
[12] Isai. 58. v. 11. soktúl: hanem, [12]*Erit quasi hortus irriguus;* mint valami szép virágos kert, sok gyönyörűséges folyamokkal öntöztetik; mellyek, mint csatornákon, az érzékenségek-által, folynak a testre. A bóldogok szemének és látásának kimondhatatlan gyönyörűsége lészen a sok szép dücsőült testek nézésében; és fő-képpen a mí édes Üdvözítőnk emberi Testének és szent sebhelyeinek szemlélésében:
[13] Job, 19. v. 25. mely oly kedves, hogy Szent *Jób* [13]minden nyomoruságát ennek a látásának reménségével enyhítette. A hallásnak kedve telik a
[14] Apoc. 19. v. 4. 5. 6. Szentek szép ékes beszédiben és ama mennyei [14]*Alleluja* énekében;
Tob. 13. v. 22. amaz új nótában, mellyet [15]a huszon-négy vének mondanak; ama
[15] Apoc. 5. v. 9. csudálatos énekben, [16]mellyet a szűzek-kívül senki nem énekelhet.
[16] Apoc. 14. v. 3. A szaglás kimondhatatlan drága illatokkal legeltetődik. Mert, ha it e főldön sok Szentek halandó és rothadandó teste csuda szép

szagot adott, mint Szent *Hilárion* testérűl [1] *Jerónimus,* Szent *Servulus* testérűl [2] Szent *Gergely,* írják; mentűl inkáb szép-illatú virágok lésznek a dücsőült testek, mellyek e világban Christusnak [3] jó-illatú szagai vóltak szent életekkel? Az ízlés [4] elrejtett mennyei *manná*-val tellyes lészen: az-az, miképpen Isten csudálatos hatalmával, a pusztában bújdosó sidók szájába [5] a *manna* ételében ollyan ízt adott, valaminémüt kívántak: úgy a mennyei bóldogságban minden kívánatos ízeket éreznek a Szentek, étel-, ital-nélkül. Végezetre, az illetés, mely az egész testre terjed, tellyes lészen minden szent és tiszta [6] gyönyörűséggel. Mert miképpen, ha betegség, ütés, sebesítés sértegeti a testet, érzi és fájlallya ezeket az illetés: úgy, mikor egésséges, ép, sérüdhetetlen az egész test, akkor csendesz nyugodalomban és kedves gyönyörűségben vagyon.

[1] Hieronym. in Vita S. Hilarionis. [2] Greg. 4. Dialog. c. 14. [3] 2. Cor. 2. v. 15. [4] Ap. 2. v. 17. [5] Sap. 16. v. 20. 21. [6] Matt. 23. v. 30. Non nubent, nec nubentur: erunt sicut Angeli.

Ihon azért, oh én lelkem, oh én testem, minémű nagy bóldogság ígértetett néktek, ha it egy keveset tűrtök, egy keveset fáradtok! Fáratságtok lészen mértéke jutalmatoknak: [7] *Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Azért, tűrjetek it: munkálkodgyatok, ha örökké nyugodni akartok.

[7] Psal. 93. v. 19.

III.

Harmadik és utolsó dolgot a Szentek bóldogságában, azt említi *Isaias,* hogy, [8] *Non deficiet;* soha el nem fogy. Mert az igazak lelke halhatatlan: a feltámadott Testhez sem fér a rothadás: az égben sincsen hideg és meleg. Azért, [9] *Justi in perpetuum vivent;* az igazak örökké élnek: és ők az Isten házában megerőssödött oszlopok, mellyek, [10] *Foras non egredientur amplius,* soha ki nem vettetnek. A Meny-ország, [11] *Regnum immobile;* [12] *Domus æterna;* [13] *Hereditas incorruptibilis, immarcescibilis;* örökké-való ház, melyben rothadás nem lehet; oly ország, melynek vége nincsen; sőt meg sem hervad, hanem mindenkor virágában marad. A bóldogok élete, [14] *Vita æterna,* örök élet. Az ő örömök változhatatlan: mert ezt, [15] *Nemo tollet,* senki el nem veheti tőllök. Minden világi fejedelemségek változnak és elromolnak; minden világi éppűletek pusztúlnak és elomolnak, mert, [16] *Non habemus hic manentem civitatem;* nincs e főldön maradandó város; hanem csak ama [17] kéz-nélkül csináltatott mennyei ház, örökös.

[8] Isai. 58. v. 11. [9] Sap. 5. v. 16. [10] Apoc. 3. v. 12. [11] Heb. 12. v. 28. [12] 2. Cor. 5. v. 1. [13] 1. Pet. 1. v. 4. [14] Matt. 19. v. 29. Joan. 10. v. 28. [15] Joan. 16. v. 22. [16] Hebr. 13. v. 14. [17] 2. Cor. 5. v. 1.

Szent *Ágoston* [18] oly gyönyörűségesnek mongya a mennyei bóldogságot, hogy, ha ebben csak egy nap lehetnénk, méltó vólna megútálni érette akár-menyi gazdagságok, akár-mely hoszszú életek gyönyörüségét: mert igazán mondotta Szent *Dávid,* [19] hogy Isten

[18] Aug. tom. 1. lib. 3. de Liber. arbitr. c. 25. [19] Psal. 83. v. 11.

házában egy nap job sok ezer esztendőknél. Másut azt írja Szent *Ágoston*, [1] hogy aki érti, mit tészen az örök élet, minden szenvedéseket, minden kőltségeket és fáratságokat semminek tart ehezképest; mert örök nyugodalomért örök múnka; örök dücsösség megnyeréseért örök szenvedés kivántatnék. De, mivel a bóldogságra soha nem jutnánk, ha örökké fáradnánk, szenvednénk: úgy rendelte Isten, hogy rövid fáratság-után örök bóldogság következzék. Nem kíván Isten tíz-ezer esztendő munkát: csak a míg élsz, addig munkálkodgyál; ha egy óráig élsz, egy órá-ig munkálkodgyál; és tiéd a bóldogság. Bóldog Isten! menyit fáradnak, menyit kőltenek és szenvednek az emberek, hogy e világi rövid életeket megtarcsák: vagy inkáb, hogy halálokat egy kevéssé hallaszszák? Izzadnak, szomjúhoznak, koplalnak, iszonyodtató italokat nyelnek; minden javokat doktorra, patikára kőltik: csak azért, hogy kevéssé továb éllyenek. Mit kel tehát cselekednünk, hogy örökké éllyünk? *Jákob* Patriárcha, [2] egy szép-ábrázatú leányzóért tizen-négy esztendeig szolgált *Lábán*-nak; és oly fáratságos nyughatatlansággal szolgált, hogy hében, hidegben, éjjel, nappal nyughatatlankodott: még-is, [3] *Videbantur illi pauci dies, præ amoris magnitudine;* egy-nehány kevés napocskáknak látczottak a sok esztendők forgási, a szerelem nagy-vóltából. *Noë* száz esztendeig fáradott a bárka-csinálásban, hogy halandó életét megtartaná. Ah keresztyének; hol vagyon a mí okosságunk? Nem emberi ábrázat, nem világi gyönyörűség, nem egy-nehány esztendeig-való élet igértetett nékünk, hanem az élő Isten színe látása; az örök élet bóldogsága. És, noha semmi üdő nem hoszszú, semmi múnka nem nehéz Meny-országhoz-képest: mindazáltal úgy rendelte Isten, hogy kicsiny fáratsággal, rövid üdőben ezt miénké tehettyük: és, a mint *Salamon* szól: [4] *Multa redimere modico pretio;* kevés árron sokat vásárolhatunk; mert, a mit ez-után kételen el kel hadnunk, ha most azt Meny-országért adgyuk, örök bóldogságot vehetünk rajta. De még-is oly nagy a mí gondolatlanságunk, hogy Meny-országot és a mennyei királyságot; az Isten várasát és királyi palotáját; a sok ezer bóldog Szentek társaságát; az élő Isten színe-látását és ebből lelkünkre, testünkre áradandó sok örömeket nem szomjuhozzuk, nagy ólcsón megvenni nem akarjuk. Egy majorocska, egy-nehány ökröcske, egy aszszony-emberke elvonszon a mennyei vendégségtűl; csak főldhöz ragaszkodunk; csak a világi életünk alkalmatosságit követtyük. Meny-országba kivánkozunk, de a Meny-ország úttyát el-

[1] Aug. tom. 10. Serm. 64. de Verbis Domini. initio.

[2] Gen. 31. v. 40.

[3] Gen. 29. v. 20.

[4] Eccli. 20. v. 12.

kerűllyük. Bóldogok akarunk lenni, de a bóldogságot nem keressük. Istennel akarunk uralkodni, de az ő-hozzá-vívő nyomdokokat nem akarjuk illetni.

Örök felséges Úr Isten, ved-el ezt a temérdek hályogot szemünkrűl: had lássuk és ércsük a mennyei bóldogság dücsösségét, örömét, nyugodalmát. Gerjezd akaratunkat, hogy e világi hajlékocskáért az örök lakó-helyt el ne veszessük. Úgy járjunk szarándokságunkban, hogy hazánkból ki ne rekedgyünk. És ha emberi gyarlóságból akadoznánk és vonakodnánk a te vacsorádra menetelben: Szent Isten, hatalmas erőddel és atyai gond-viseléseddel, *Compelle intrare;* a mí délczeg akaratunk rúgóldozását úgy vezérellyed, hogy, [1] *Ad te nostras, etiam rebelles, compelle propitius voluntates;* isteni erőd- és bőlcseséged-szerént, ellened-tusakodó és akaratoddal viaskodó igyekezetünket-is tekélletes szolgálatodra hóldoltassad. Amen.

[1] In Missali, Secreta Sabbati ante Dominicam Passionis.

RÖVID TANUSÁGOK.

Első tanuság.

HITÜNK ERŐSSÍTÉSE.

Mivel Christus parancsollya, *Compelle intrare,* hogy kénszerítcsük az ő házába menetelre a késedelmeseket: ebből igazán állattyák a túdósok, [2] hogy szabad a Hittűl-szakadott tévelygőket az Anyaszentegyház eggyességére bűntetéssel kénszeríteni. Nem kisseb vétek az eretnekség a lopásnál, gyilkosságnál és egyéb hasonló vétkeknél. Azért, ha [3] a világi fejedelmek fenyítékkel és bűntetéssel erőltethetik az embereket, sőt tartoznak erőltetni, hogy ama vétkeket elkerűllyék: a hamis tudománynak tévelygő eretnekségét-is tilalmazhattyák. Megölik az aszszonyt (úgymond Szent *Ágoston* [4]), ha urának hitit meg nem tartya; vallyon kisseb vétek-e, ha ember hitit megszegi Istenének? Az *Ó Testamentom*-ban Isten hagyása vólt, hogy a hamis tanítók bűntetődgyenek: *Deut. 13. v. 5. 9. Cap. 17. v. 12. Cap. 18. v. 20.* Ezt az Isten hívei megtellyesítették; mint olvassuk, *Exod. 32. v. 28. 3. Reg. 18. v. 40. 4. Reg. 10. v. 25. Cap. 23. v. 5. 1. Mach. 2. v. 24.* Az *Új Testamentom*ban farkasoknak, lopóknak, latroknak neveztetnek a hamissághíntegetők: *Matt. 7. v. 15. Joan. 10. v. 1. Act. 20. v. 29.,* kiket

[2] August. 2. Retractat. c. 5.

[3] Aug. lib. 2. Contra duas Epistol. Gaudentii.

[4] Aug. ep. 50. Et lib. 3. Contra Crescon. cap. 51.

kétség-nélkül szabad erőszakkal-is tartóztatni, hogy ne árcsanak.
[1] Hieronym. de Viris Illustrib. Azért, [1] *Priscillianus* eretneket megöleté *Maximus* császár; Szent [2] Greg. 1. Dialog. c. 4. *Gergely* idejében [2] megégeték *Romá*-ban *Basiliust,* hamis vallásáért. Sőt mí üdőnkben *Calvinus* János, *Genevá*-ban, megégeté *Servetust:* és az-után könyvet íra, melyben bizonyíttya, hogy a hitben tévelygő eretneket szabad halállal bűntetni.

Második tanuság.

LELKI OKTATÁSUNK.

I. Három erős kötele vagyon e világnak, mellyel fogva tartya, [3] 1. Joan. 2. v. 16. tétova húzza-vonsza az emberek akarattyát: [3] kevélység, fösvénység, bujaság. Ezeknek mely nagy erejek légyen, nyilvábban nem ismér- [4] Apoc. 19. v. 9. hettyük, mint a mái Evangeliomból. Mert Isten a Bárány [4] menyegzőjére nagy vacsorát készített, mely nem egy, két nap tart, hanem örökké; nem imillyen amollyan köz eledellel, hanem oly gyönyörűségekkel béves, mellyeket emberi elme meg sem gondolhat: mindazáltal ezzel a három kötéllel hátravonyatnak a világ fiai, hogy az Isten vacsorájára ne mennyenek.

II. A világ hivatallyára, akár-mely fáratságos, nehéz és veszedelmes dologra-is: úgy-mint a hadakozásra, tengeren-járásra, föld-alat- és föld színén-való kemény munkára, igaz elegen mennek: a Christus hivatallyától pedig még akkor-is mentegetik magokat az emberek, mikor jólakásra és vacsorára hívatnak. Nagy lelki vakság és gondolatlanság ez. Mert ha fáratságos munkára vagy veszedelmes ostromra híjna Isten; ha tömlöczre, kínokra, halálra híjna, úgy-is tartoznánk engedni; mindazáltal nem vólna oly nagy csuda, ha némellyek mentegetnék ezektűl magokat. De hogy vendégségre hí, és erre sem megyünk: ez bezzeg nem okosság. Mikor *Ester* [5] Esther, 5. v. 12. királyné [5] *Amánt* vacsorára hítta, nem-csak elment, de dicsekedéssel kérkedett ezzel. Minket Isten vacsorára híjt: és, menyível nagyob minden világi királyoknál, a ki ezt a vacsorát készítette: annyival kedvesb és böcsülletesb az a vacsora az *Ester* vacsorájánál: és nem akarunk reá menni! Hová lehet ennél nagyob esztelenség?

III. Három igen nagy balgatagságot említ a mái Evangeliom a hívatalosokban: első: hogy menteni akarják magokat. Mint-ha valami mentsége lehetne annak, hogy az isteni hivatalra siketek; és hogy ily aprólék gazságért megvetik az Istent. *Ádám* atyánktúl tanúlta az emberi nemzet, hogy mentséget keres bűneiben, és nem

vészi eszébe, hogy kétszer vétkezik, a ki bűnét mentegeti; azért nevezi Szent *Dávid* [1]gonoszság szavának az illyen mentegetést. [1] Psal. 140. v. 4.
Mert vagy hazugságból ál, mint mikor *Saul* az ő fösvénységét [2]isteni tiszteletre rendelt áldozások palástyával födözgette; vagy [2] 1. Reg. 15. v. 15.
Istent vádollya, mint mikor *Ádám* azzal mentegette magát, hogy esetinek oka az aszszony, mellyet Isten melléje rendelt. És mikor a gonoszságba merűltek, azt hazudták, hogy, [3]*Vires non suppetunt,* [3] Prov. 24. v. 12.
nincs erejek a kísértet győzedelmére: és hogy, [4]*Per Deum abest,* [4] Eccli. 15. v. 11.
Istenen múlik dolgok, a ki segítséggel nem gyámolíttya őket. Másik balgatagság: hogy, eléb megvették a majort és ökröket, azután akarták látni és próbálni. Maga, az okos ember, [5]*Consideravit agrum et emit illum;* eléb szokta látni és próbálni, a mit akar venni. [5] Prov. 31. v. 16.
Az okos áros-is, [6]eléb megtalállya az elrejtett kincset és az-után vészi-meg a szántóföldet. [6] Matt. 13. v. 44.
De a világ fiai meg sem próbállyák; hanem az ördög sokadalmában drágán vásárollyák a világi jókat, mikor ezekért adgyák a Christus Vérével megváltott lelkeket és örök üdvösségeket. A pokol-béli hamis kalmár mestersége az, hogy [7]babonával elvészi az ember szeme-fényét és a sárt aranynak, [7] Sap. 4. v. 12.
az epét méznek, a halált életnek tetteti. Bezzeg, ha eléb jól megnéznék és próbálnák minnyájan az árút, semmit nem vennének a hamis csaplártúl, kinek [8]bora mindenkor elegyes vízzel. Harmadik [8] Isai. 1. v. 22.
balgatagság az, hogy a hívatalosok nem országokért és birodalmokért, nem *Darius* kincseért, vagy *Salamon* gyönyörűségeért, hanem hol-mi aprólék világi dolgokért, hátra-vetették az Isten hivatallyát. Melyből megtetczik, hogy, miképpen az igazaknak Isten ismerésére és szeretésére garádics és lajtorja a világ java: úgy, [9]*Muscipula pedibus insipientium,* a gonoszak kelepczéje, melybe megesnek. [9] Sap. 14. v. 11.

Halládé-e miért mulaták-el a vacsorát a hivatalosok? Majorért, ökrökért, egy aszszony-emberért. *Ésau* egy tál lencsén [10]eladá minden áldomását; *Judás* harmincz pénzért eladá Christust: ezek-is a hivatalosok azt mongyák, hogy Istent és Meny-országot elhadgyák inkáb, hogysem a magok kicsiny hasznát és rövid gyönyörűségét. Valamikor vétkezünk, mí-is ezen pórázon futunk: ezen bolondságot cselekeszük. Isten [11]angyali kenyérrel tartotta a sidókat, melyben minden jó ízek gyönyörűsége vólt: még-is a sidók az *egyiptomi* büdös fog-hagymát, veres-hagymát óhajtották. És, a mi nagyob, azt mondották, hogy [12]ezekhez ingyen jutottak: maga iszonyú rabságok munkáival kaphatták a büdös eledelt. Hiszem [10] Gen. 25. v. 31. [11] Ps. 77. v. 24. Sap. 16. v. 21. [12] Num. 11. v. 5.

babonázás ez, hogy a világ büdössége jó-ízű, sanyarú rabsága künyű: és inkáb kapnak ezen az emberek, hogy-sem az Isten lakodalmán. Bolondnak tartanók, a ki minden jószágát, sőt királyságát fog-hagymán elcserélné: de ennél nagyob esztelenség, hogy e világi rövid és múlandó alkalmatosságért az Isten lakodalma elhagyatik.

IV. A hivatalosok akadéki, mellyekkel kirekednek az Isten vacsorájátúl, nem oly dolgok, mellyek Isten törvényével ellenkeznének: mivel nem lopás, ragadomány, hamis keresmény, paráznaság forog emlékezetben; hanem vétel és házasodás. De azt akarja Christus ismértetni, hogy még a mi magában nem bűn-is, elkárhoztattya embert, ha azt rendetlenűl szereti, ha felettéb hozzájok ragaszkodik, ha ezekért a mennyei dolgokat elhadgya, ha ezeket nagyobra böcsülli Meny-országnál.

És, noha a világi jószágok-is gyakorta meszsze ejtik embert az Istentűl: de, hogy eszünkbe vegyük, menyível inkáb a testi gyönyörűség elvonszon a mennyei bóldogságtúl: a mái Evangeliomban a töb hivatalosok kérik, hogy mentek légyenek: de a ki házasodott, minden mentség-nélkül, általlyában azt mongya: *Non possum venire;* nem mehetek. Mert legnagyob és vakmeröb esetek
[1] Eccli. 25. v. 33. c. 42. v. 13. az aszszony-emberek-által vannak. [1]Aszszony-ember vólt első kezdője a bűnnek: [2]aszszony-ember-által vitetett bálványozásra *Salamon.*
[2] 3. Reg. 11. v. 4. Eccli. 19. v. 2. Deut. 7. v. 4. Azért a Szent Irás azt mongya, *Eccles. 7. v. 27.* hogy, veszedelmesb halálnál az aszszony-ember: vadászok tőre, halászok horga az ő szava, tolvajok kötele az ő keze. És a ki aszszony-ember
[3] Prov. 23. v. 27. szerelmébe esik, [3]mély verembe és szoros kútba esik, a honnan nehezen verdődik-ki. Szent *Jób* pedig azt írja, hogy az aszszony-
[4] Job. 31. v. 12. ember szerelme [4]ollyan mint a tűz, mely minden jót megemészt emberben és gyökerestűl kiveszti az istenes gondolatokat. Végezetre; a Szent Lélek Isten hirdeti, hogy az aszszony-ember tekíntete tőr, *Eccli. 9. v. 3.*, horog, *Job. 40. v. 19.*, kötél, *Judith. 10. v. 17.* Az ő beszéde égő tűz, *Eccli. 9. v. 9.* és két-élű pallos, *Proverb. 5. v. 4.* Az ő-vélle-lakás ollyan, mint a ki tüzet tart kebelében, vagy eleven tűzön sétál, *Proverb. 6. v. 27.* Ollyan mint a ruhában a moly. És job a férfiu gonoszsága, hogy-sem az aszszony-ember jó-téte, *Eccli. 42. v. 12.* Job oroszlányokkal, sárkányokkal lakni, hogy-sem aszszony-emberrel, *Eccli. 25. v. 23.*, mert minden gonoszság és csalárdság az aszszony-emberbe szorúlt, *Eccli. 25. v. 17.* Egy summában, azt mongya *Salamon,* hogy ezer férfiak-közzűl talált jót

valamellyet: de, [1] *Mulierem, ex omnibus non inveni;* az aszszony-emberek-közzűl eggyet sem talált. [1] Eccl. 7. v. 29.

V. Mivel a gazdagok és egésségesek a nagy vacsorára nem mennek: kénszeríttetnek a szegények, kiknek értékek nincsen a vásárlásra, vagy feleség-tartásra; a vakok, kik major-látásra, menyegzők tánczára nem alkalmatosok; a sánták, kik falu-látni, vagy ökör-hajtogatni nem sétálhatnak: és, ha csúffá nem akarják tenni magokat, menyegzők tánczára sem érkeznek. Ezek, mivel azoktúl az akadékoktúl mentek, mellyek a hívatalosokat tartóztatták, részesek a nagy vacsorában. Sokan panaszolkodnak, hogy Isten őket szegénységgel, bénnasággal, nyavalyákkal látogattya: és nem vészik eszekbe, mely nagy bóldogságra akarja Isten őket vinni, ezek a nyomorúlt állapotok-által. Mert, ha ezt meggondolnák, háladással vígadnának nyomoruságokon. Azért senki ne sápolódgyék * fogyatkozott állapattyában, hanem hálákat adgyon, hogy a testi fogyatkozások-által vitetik arra a bóldogságra, mellyet talám a nélkül elvesztene. És, ha it fogyatkozásban vagyon, szomjúhozza az Isten vacsoráját; és inkáb éhezzék it *Lázár*-ral, hogy-sem [2] a más világon örökké szomjúhozzék a gazdaggal. [2] Isai. 65. v. 13.

PÜNKÖST-UTÁN III. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizen-ötödik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [3] közelgetnek vala Jesus-hoz a publicánusok és bűnösök, hogy halgatnák őtet. És morgolódnak vala a farisæusok és írás-túdók, mondván: mert ez a bűnösöket béfogadgya és véllek észik. És ezt a példa-beszédet mondá nékik: kicsoda az ember közzülletek, kinek száz juha vagyon; és ha elveszt eggyet azok-közzül, nem hadgya-e a kilenczven-kilenczet a pusztában és ahoz [3] Luc. 15. v. 1. Idem Matt. 18. v. 12.

* = zúgolódjék.

mégyen, mely elveszett vala, míg azt megtalállya? És mikor azt megtalállya, örvendezvén vállára vészi, és haza menvén, egybe-híja barátit és szomszédit, mondván nékik: Örvendezzetek nékem, mert megtaláltam az én juhomat, mely elveszett vala? Mondom néktek, hogy eképpen öröm lészen Menyben egy penitenczia-tartó bűnösön, hogy-sem kilenczven-kilencz igazakon, kik nem szükölködnek penitenczia-nélkül.

Vagy, amely aszszonynak tíz garassa lévén, ha elveszt egy garast, nem gyújt-e gyertyát és megsöpri házát és szorgalmatoson keresi, amíg feltalállya? És mikor megtalállya, egybe-híja aszszony-barátit és szomszédit, mondván: Örvendezzetek nékem, mert megtaláltam a garast, mellyet elvesztettem vala? Így, mondom néktek, öröm lészen az Isten Angyali-előt egy penitenczia-tartó bűnösön.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

A bűnnek rútságárúl és veszedelmérűl.

Bőlcs *Plató*-nak *Timæus*-nevű könyvében olvastam, hogy mikor egy a *görögök*-közzűl dicsekednék, hogy ő-nállok vagyon fészke és lakása a bőlcseségnek, minden jeles tudományokkal egyetemben: mosolyodván a ki jelen vólt az *egyiptomi* pap, azt mondotta: *Vos græci, semper pueri estis; senex inter vos, nemo;* ti görögök, mindenkor gyermekek vattok; senki sincs vén közöttetek. Okát adá: mert, noha (úgymond) a jó-erkőlcsökrűl ékesen beszélletek, de mint a gyermekek, meg nem böcsüllitek a mit dícsírtek: hanem álhatatlan, változó, gyermekhez-illendő magatok-viselése torkig úsz a feslettségekben.

[1] Prov. 1. v. 22. Usquequo diligitis infantiam? Cap. 9. v. 6. Relinquite infantiam.

Igazán és méltán, ezent mongya *Salamon*[1] mí-róllunk: mert, noha eszes, öreg emberhez-illendő tudományunk vagyon az Isten

törvényében: de életünk viselése és erkőlcsünk rendelése merő gyermekség. A gyermek ál-orczátúl, vásztúl és hiuságos árnyéktúl úgy fél, hogy csak ki nem üti a nehézség: a tűztűl, késtől, víztűl semmit nem tart, sőt gyönyörködve hozzájok kapdos. Aprólék alakokat, bábokat és hol-mi marczonaságokat csudálva néz és sírva kíván: a szép köntöst pedig mocskollya; a hasznos jókat semmire böcsülli. Így vagyon a mí állapatunk: [1]*Contemnenda miramur; similes pueris, quibus omne ludicrum in pretio est: parentibus quippe, fratribusque, præferunt parvo ære emta monilia;* azt csudállyuk, azon kapunk, a mit semmire kellene böcsüllenünk; attúl félünk, rettegünk, mint legártalmasb gonosztúl, a mitűl heában tartunk. A gazdagságot, tisztességet, egésséget úgy böcsüllyük, oly szorgalmatoson keressük és óltalmazzuk, mint-ha semmi ezeknél job nem vólna; a kárvallástúl, betegségtűl, haláltúl úgy rettegünk, mint-ha semmi ezeknél ártalmasb nem vólna. De jaj! A mi igazán jó, tudni illik a szent élet, arra nem vágyódunk; a bűnt, mellyet egyedűl, általlyában [2]gonosznak nevez Christus, távoztatni nem igyekezünk, maga a bűn forrása és kútfeje minden egyéb gonosznak; mivel e nélkül sem halált és betegséget, sem egyéb fogyatkozást nem kóstoltunk vólna.

[1] Seneca, ep. 115. Fusius, De Constantia Sapientis, c. 12.

[2] Matt. 6. v. 13. Libera a malo. Joan. 17. v. 15. Serves a malo.

Arra jutott a mí gyermeki esztelenségünk, hogy a bűnt gonosznak sem ítíllyük, hanem mint választott jót, kedvellyük; vagy ha gonosznak ismérjük-is, álmosok és restek vagyunk annak távoztatásában, kedvetlenek és késedelmesek orvoslásában. Hanem ollyanok vagyunk minnyájan, mint, vagy *Ádám,*[3] ki mikor vétkezett, nem siratta bűne gonoszságát, hanem maga mezítelenségétűl rettegett; vagy *Cain,*[4] ki nem törődött azon, hogy Istent megbántotta, hanem hogy megöli őtet, a ki talállya; vagy *Saul,*[5] ki nem azt siratta, hogy vétkezett, hanem hogy országátúl megfosztatik. Mí-is, nem a bűnök rútságátúl iszonyodunk, hanem annak vereségitűl rettegünk.

[3] Gen. 3. v. 10.

[4] Gen. 4. v. 5.

[5] 1. Reg. 15. v. 19. 23. 24.

Kicsoda közzűllünk, a ki oly iszonyodva retteg a bűntűl, mint a betegségtűl, haláltúl? A ki úgy serénykedik és nyughatatlan gondolkodásival álmát szakasztya a bűnök távoztatásában, mint a gazdagság és tisztesség vadászásában? A ki úgy megijed és elhűl félelmében, mikor bűnbe esik, mint megréműl, ha kincsét ellopják, házát felgyújtyák, hírét nevét meggyalázzák? Bezzeg ezek távoztatása felébreszt álmunkból, és minden fáratságra, kőltségre serkeget; de a bűnök távoztatásaért vagy lemosásaért kicsoda vállal

ennyi fáratságot? *Semper pueri sumus, senex inter nos nullus;* gyermekek vagyunk, a jónak és gonosznak ítíletiben.

Okos vén ember vólt bezzeg Szent *Pál:* mert jóllehet kisded-
[1] 1. Cor. 13. v. 11. korában, [1]*Cogitabat ut parvulus;* gyermeki gondolkodási, okoskodási, szóllási vóltak, és, a mint maga írja, kisded-korában a világ
[2] Gal. 4. v. 3. [2]*elementomi*-nak szolgált, de az-után kimosdott a gyermekségből:
[3] Philip. 3. v. 8. a világi jókat, mellyeken mí így kapúnk, [3]ganéjnak tartotta; a bűnt, mely az isteni szeretettűl elvonszon, oly ártalmasnak ismérte, hogy
[4] Rom. 8. v. 35. [4]minden nyavalyát és fogyatkozást kész vólt szenvedni annak
[5] Philip. 1. v. 21. 23. távoztatásáért. A halált, melytűl mí ennyire iszonyodunk, [5]kívánva kívánta és nyereségnek álította; a világi nyavalyákat és sanyargatásokat, mellyektűl mí ennyire futúnk, dücsösségnek itílte;
[6] 2. Cor. 11. v. 30. c. 12. v. 9. [6]*Gloriabor in infirmitatibus meis;* és azt kívánta tőllünk-is, hogy
[7] 1. Cor. 14. v. 20. egyszer valaha kikellyünk a gyermek-számból: [7]*Nolite effici pueri sensibus;* félre tegyük a gyermeki vélekedéseket és nem a vászoktúl vagy ál-orczáktúl, hanem az igaz gonosztúl féllyünk, mely lelkünket Istentűl elszakasztya.

Hallók a mái Evangeliomban, hogy az esztelen juhocska kibújdosott a pásztori gond-viselés-alól, és a pusztában, fene vadak-közöt, veszedelmesen csavargott. A Christus juhának farkasok-közzé bújdosása: a bűn; ezzel magának romlást, pásztorának fáratságot, az Angyaloknak szomoruságot szerez az esztelen juh. Azért, hogy
Propositio. megismérvén a bűnnek veszedelmes ártalmát, álhatatos gyülőlségét szívünkben plántállyuk; és a gyermekségből kiőltözvén, azt tarcsuk
[8] Eccli. 21. v. 2. gonosznak, a mi igaz gonosz; ettűl úgy fussunk, [8]*tanquam a facie colubri;* mint a kurta-kígyó mérgétűl; ez jelen-való órában két dologrúl szóllok; elsőben megmutatom: *minémű veszedelmes lelki károkba, sőt okossággal és természetünkel ellenkező balgatagságokba hozza embert a bűnök ártalmas gonoszsága.* Másodszor, szóllok *a bűntetésekrűl, mellyekkel ostorozza Isten a bűnösöket:* hogy ezekből a bűnnek mind nehéz súllyát, mind veszedelmes kárát értvén, irtózzunk tőlle. És, ha gyarlóságból megbotlottunk, késedelem-nélkül kifesellyünk a bűnök köteléből.

I. RÉSZE. *Moyses* eggyik könyvének egy részecskéjében, [9] hatvan, vagy
[9] Deut. 28. v. 15. hetven szörnyű átkot és rettenetes veszedelmet írt laistromban, mellyekkel fizet Isten a bűnökért; tudni-illik: dög-halált, hadat,
v. 53. 57. rabságot, bújdosást, pusztúlást, kedvesek halálát, minden-féle betegséget; szörnyű éhséget, melyben fiokat, leányokat, sőt a szűlő-
v. 30. 32. aszonyok ocsmányságit édesdeden megészik; iszonyú gyalázatot,

mikor feleségek, leányok kissebbségét szemekkel nézik. Minek-utánna
haj-szál felállató ostorit a bűnnek, elő-számlálta vólna *Moyses*, azt
veti utánna, hogy ezeken-kivűl számtalan nyomorusággal rontya v. 61. 65.
a bűn az embereket; kik oly reszkető szűvel, oly szörnyű féle- Vide similia,
lemmel élnek, mint-ha minden órában meghalnának. Levitici 26.

Ezek és hasonló testi károk-kivűl, a bűnnek négy kivált-
képpen-való lelki kárát említi a Szent Irás: tudni-illik, hogy embert
megfosztya szabadságátúl és rabbá tészi, megfosztya okosságátúl
és baromhoz hasonlíttya, megfosztya életétűl és halállal öli, meg-
fosztya Istenétűl és minden veszélybe meríti.

Első kár a bűnben az, hogy megfosztya embert az Isten
Fiainak [1] drágalátos szabadságátúl és szolgává, sőt rabbá tészi. [1] Joan. 8. v. 36.
Igazság szava, hogy, [2] *Qui facit peccatum, servus est peccati;* valaki Gal. 5. v. 1. 13. 2. Cor. 3. v. 17.
vétkezik, eladgya szabadságát; bűnök szolgája, ördögök rabja Rom. 8. v. 21.
lészen, két-képpen: Jac. 1. v. 25.

Egy-képpen azért, mert a ki vétkezik, akarva és mint szegődve, [2] Joan. 8. v. 34.
kötelezi magát a bűnök és ördögök szolgálattyára; [3] *Cui exhibetis* [3] Rom. 6. v. 16.
vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis. Innen vagyon,
hogy a Szent Irás eladatott embernek mongya, a ki bűnnel terhes.
[4] *Venundatus est, ut faceret malum:* [5] *Venundati sub peccato;* eladat- [4] 3. Reg. 21. v. 25.
tak a bűn kótya-vetyéjén; mely mondást magyarázván Szent [5] Rom. 7. v. 14.
Ágoston azt írja: [6] *Unusquisque peccando, animam suam diabolo* [6] Aug. tom. 4.
vendit, accepta (tamquam pretio) dulcedine temporalis voluptatis; in Epistol. ad Rom. c. 7. v. 14.
hogy, valaki vétkezik, eladgya lelkét az ördögnek világi gyönyö-
rűségek édességén. Szent Isten! hiszem nagy gondolatlanság ez?
Ha ki feleségét, gyermekét, attyát, annyát egy-nehány pénzen
a kegyetlen pogányok rabságára adná: mely fene és kegyetlen
oktalanságnak itílnők? Mí pedig (ah vakság!) valamenyíszer vét-
kezünk, annyíszor a keresztségben Istennek adott lelkünket, kínnal-
fizető *tirannus* pokol-béli ördög rabságára adgyuk. És min adgyuk?
Azt mongya Isten, hogy, [7] *Gratis venundati estis,* ingyen adgyuk; [7] Isai. 52. v. 3.
mert nem hogy elegendő, de csak képes árra sem találtatik e föl-
dön a mí lelkünknek és üdvösségünknek. Azért, szemetlen, vak
árosoknak nevezi Isten azokat, kik lelkekkel kalmárkodnak: [8] *Quis* [8] Isai. 42. v. 19.
cæcus, nisi qui venundatus est? A réz-, arany-, ezüst-közöt nem
túd a vak választást tenni, és künnyen rézen adgya, a mit aranyon
kellene adni: úgy a ki lelkét bűnök-által ördögnek adgya a világi
jókért, semmin adgya, mert minden világi jók és gyönyörűségek
semmik a lélekhez-képest.

Más-képpen ördög szolgája és rabja lészen a bűnös ember;
[1] 2. Pet. 2. v. 19. mert harczon meggyőzetik: [1]*A quo quis superatus est, ejus et servus est;* a kitűl pedig valaki meggyőzetett, annak rabja. Azért
ördög rabja, valaki szabad-akarva meggyőzetik a bűntűl. Innen
[2] Joan. 12. v. 31. vagyon, hogy a Szent Irás az ördögöt [2]világ fejedelmének, vezé-
Ephes. 6. v. 12. 2. Cor. 4. v. 4. rének, sőt istenének nevezi, és azt taníttya, hogy a gonoszak
[3] 2. Tim. 2. v. 26. [3]ördög tőrében fogva tartatnak.

Igazán rabságba esik, a ki bűnbe esik. Mert ha a rabot meg
[4] Prov. 5. v. 22. szokták kötözni: teli azzal a Szent Irás, hogy, [4]*Iniquitates suæ*
Psal. 118. v. 61. *capiunt impium, et funibus peccatorum constringitur;* a gonoszság
[5] Isai. 58. v. 9. fogságba ejti embert és bűnök rab-szíjával, sőt, [5]*catena,* lánczával
kötözi. Ha a rabot setét tömlöczbe szokták tenni: a bűnösökrűl
[6] Sap. 17. v. 2. 17. azt olvassuk, hogy, [6]*Vinculis tenebrarum compediti; catena tenebrarum colligati;* a setétség kötelével és lánczával kötöztetnek.
Ha a rab azt miveli, a mit ura akar; csak ot jár, a hová bocsát-
[7] 2. Tim. 2. v. 26. tyák: a bűnös ember-is, [7]*A diabolo captivus tenetur, ad ipsius*
[8] Rom. 7. v. 23. *voluntatem;* ördög akarattya-szerént viseli magát: [8]*Captivatus in lege peccati;* a bűn törvénye-szerént egy bűnrűl másra mehet, de üdvösséges jóra magátúl nem mehet. Mert miképpen az ember kútba vetheti magát, de maga erejével onnan ki nem jöhet; miképpen a láb megmocskolhattya magát, de meg nem tisztíthattya, hanem kézzel kel azt mosogatni: úgy a mí lelkünk ördög tömlöczébe, bűnök rútságába ejtheti magát, de szabadságra és tisztaságra csak Isten keze hozhattya. Azért a bűn rabsága annyíval gonoszab, hogy a testi fogságból vagy pénzen megváltozhatunk, vagy barátink kérésére felszabadúlhatunk, vagy tömlöcz-rontással elszaladhatunk: de a lelki fogságból senki magát vagy baráttyát meg nem szabadíthattya, hanem csak a nagy Isten kegyelme tehet jót vélle.

Szent Isten! Mint szeretik az emberek a szabadságot? mint iszonyodnak a testi rabságtúl? De a lelki fogságtúl, az ördög rabságátúl mely kevesen rettegnek! Maga ez a rabság világi fogság-után a pokol tömlöczébe viszen.

MÁSODIK kár a bűnben az, hogy eszétűl és okosságátúl megfosztya embert: és noha külső ábrázattyát nem változtattya, de
[9] Dan. 4. v. 30. erkőlcsében és cselekedetiben, mint [9]*Nabuchodonosort,* oktalanná és
baromhoz hasonlóvá tészi. Azt hiszem, ha nem többször, három-
[10] Psal. 13. v. 1. százszor nevezi a Szent Irás a bűnös embert vagy [10]*insipiens*-nek,
Rom. 1. v. 21. eszétűl üresnek: vagy, *Absque consilio, et sine prudentia; Deuter.*

32. v. 28., okosság- és tanács-nélkül-valónak; vagy, [1]*stultum,* kába [1] Rom. 1. v. 22.
sült bolondnak; vagy, *insensatum; Sapien. 5. v. 4.*, értetlennek; Psal. 93. v. 8.
vagy, [2]*non habens cor,* szű-nélkül-valónak; vagy baromnak és [2] Oseæ, 7. v. 11.
oktalan-állatnak. A régi *poëták* mondották, hogy, *Omnis amans* Jer. 5. v. 21. Psal. 39. v. 13.
amens, a szerelmeskedők esztelenek; és, *Ira furor brevis;* a harag 2. Reg. 7. v. 27.
rövid bolondság. A tékozló fiúrúl olvassuk, hogy, [3]*In se reversus,* [3] Luc. 15. v. 17.
akkor tért magához, mikor a bűnből kitért; mert az-előt maga-
kívűl, esz-nélkül vólt. Szent *Dávid* akkor mongya, hogy [4]meg- [4] 2. Reg. 7. v. 27.
találta szívét, mikor Istenhez fordúlt, mert az-előt szíve nem vólt.
A kevélyeket *Isaias* [5]részegeknek nevezi, mert eszeket megitták. [5] Isai. 28. v. 1.
Szent *Dávid* és *Salamon* írják, [6]hogy ember a bűn-által oktalan [6] Psal. 48. v. 13. Eccles. 3. v. 18.
barmokhoz hasonlíttatik. Mert miképpen *Ádám* [7]a bűn-után külső- [7] Gen. 3. v. 21.
képpen oktalan-állat bőrébe őltözék, úgy a bűn-által, belső-képpen,
oktalan-állatok erkőlcsébe őltöznek a gonoszak. Szent Péter, [8]*Irra-* [8] 2. Pet. 2. v. 12.
tionabilia pecora, esztelen barmok-nak nevezi a tudatlan káromló-
kat; Christus Urunk róká-nak mongya *Heródest; Lucæ 13. v. 32.*
Sophon. 3. v. 3., [9]farkas-nak a hamis tanítót lelkek öldöklő kegyet- [9] Matt. 7. v. 15.
lenségeért; [10]ebek-nek neveztetnek, a kik szitkosok és mindent Act. 20. v. 29.
ugatnak; vagy a kik okádásokra viszsza-térnek; [11]disznók, az úndok Gen. 49. v. 27. [10] 2. Pet. 2. v. 22.
fertelmességek rútságában heverők; kaczér mén-lovak, a kik nye-
rítnek felebaráttyok feleségére; *Psal. 31. v. 9. Jerem. 5. v. 8. Tobiæ* Philip. 3. v. 2. Matt. 7. v. 6.
6. v. 17.; [12]oroszlány neve az engesztelhetetlen haragúnak; [13]sza- [11] 2. Pet. 2. v. 22.
márok a rest és túnya gorombák; [14]*viperák* a titkon-mardosók; Matt. 7. v. 6.
[15]sárkányok a nyilván kegyetlenkedők; [16]*áspisok* a harag-tartók; [12] 2. Tim. 4. v. 17.
öszvérek a hörcsökösök; *Tobiæ 6. v. 17. Psal. 31. v. 9.* Soph. 3. v. 3.

Ne csudállyátok, keresztyének, ha bolond-nak és barom-nak [13] Gen. 49. v. 14.
neveztetik, a ki bűnbe esett; mivel a Szent Irás a bűnt, *insaniam,* [14] Matt. 3. v. 7.
esztelenségnek nevezi; *Amos 3. v. 9.* Erre-nézve a pogány bőlcs [15] Ezech. 29. v. 3. c. 8. v. 10.
azt írja, [17]hogy, a ki vétkezik, annyi okossággal bír, mint a ki [16] Psal. 57. v. 5.
részeg. [18]*Vinum iniquitatis bibunt:* a részeg tétova tántorog; jöven- [17] Arist. Ethic. lib. 3. c. 1. Et 7.
dőt nem gondol; szédeleg feje; előtte-való veszedelmét nem láttya: Ethic. c. 3.
úgy a ki vétkezik, a pokol veszedelmét nem láttya; bűnei rútságát [18] Prov. 4. v. 17.
meg nem gondollya.

Ha látnád, hogy egy tisztes megőszűlt öreg ember minden jószágát és uraságát egy cseresznye-szemen, egy golyóbison, egy törött üvegdarabon eladná: vallyon eszesnek itílnéd-e? Bolond vólnál, ha azt bolondnak nem ismérnéd. Ezt és ennél nagyobbat cselekeszik, valaki lelkét és üdvösségét ördögnek adgya akár-mi rosz világi gyönyörűségért. Ha egy értékes ember disznók ólába

menne, azokkal egy válúból ennék, egy seppedék rútságban heverődnék: vallyon nem esze-fordúltnak mondanád-e? Illyen minden
[1] Luc. 15. v. 16. [1] tékozló fiú. Ha valaki urának és koronás-királyának eggyetlen-egy szerelmes fiát megpökdösné, megölné, és mindazáltal nem hogy elfutna, de félelem-nélkül, nagy bátorsággal sétálna a király szeme-előt: vallyon nem azt itílnéd-e, hogy ennek nincs esze, mivel nem érti maga veszedelmét? Ezeket és ezeknél nagyobbakat
[2] Heb. 6. v. 6. cap. 10. v. 29. cselekeszik minden bűnös ember: mert, a Szent Pál [2] mondása-szerént, az élő Isten fiát, a Christus Jesust újobban megfeszíti, megcsúfollya, sőt megtagadgya és szent Vérét megmocskollya: mindazáltal oly bátran és félelem-nélkül forog az Isten szeme-előt, mint-ha semmi haragot nem érdemlene.

Oktalanság ez, keresztyének. Azért nem elégszik Isten azzal, hogy a bűnöst baromhoz hasonlíttya, hanem azt mongya, hogy
[3] Isai. 1. v. 3. a baromnál-is ostobáb. Mert a tehén [3] megismeri jó-tett gazdáját; a szamár tudgya istállóját és reá tart a jászolra, melyből enni adnak: de a bűnös ember meg nem isméri Istenét és ő-hozzá
[4] Jer. 8. 1. 7. nem siet. [4] A fecske és gólya tudgya idejét, mikor és hová kel a hideg- vagy meleg-előt menni: a bűnös ember nem túd lelkére
[5] Prov. 6. v. 6. vígyázni; veszedelmét nem tudgya távoztatni. A hangyácska [5] gondot túd jövendőre viselni és akkor takar, mikor annak ideje, hogy télben ne éhezzék: a bűnös ember semmit nem takar a más világra, hogy ot meg ne fogyatkozzék. Azért nem-csak barmok-közzé veti
[6] Dan. 4. v. 22. [7] Num. 22. v. 30. embert a bűn, mint *Nabuchodónozort;* [6] hanem barmoknál-is oktalanbá tészi; és ha [7] *Balaam* szamártúl tanúlt, minden bűnös ember oktalan-állatok tanítványa lehet.

Harmadik kár és természettel ellenkező gonoszság a bűnben az, hogy nem-csak testi életünket rövidíti, és a mint ez-után meg-
[8] Lásd Dom. XI. post Pentec. parte 3. [9] Senec. 2. Natural. Qq. c. 31. Aristot. Plin. hallyuk, [8] nem hágy annyit élnünk, menyit természet rendi- és folyása-szerént élhetnénk, hanem lelki halállal megöl. Mint a meny-kő, [9] éppen hadgya a szablya hűvelyét, vasát elolvasztya: úgy a bűn, ha a test életét el nem fogyattya-is, de a lelket bizonyoson megöli.

Szent Irás szava, hogy a ki vétkezik, ellensége lelkének;
[10] Psal. 10. v. 6. Prov. 29. v. 24. *Tobiæ 12. v. 10.*, és, a ki szereti a gonoszságot, [10] *Odit animam suam,* maga lelkét gyűlőli. Sőt, a ki hazud vagy haragszik, megöli lelkét; *Job, 5. v. 2. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur; Ezech. 18. v. 4.* A mely lélek vétkezik, meghal; mert a bűnnek tulajdona,
[11] Eccli. 21. v. 2. 3. hogy, [11] *Interficit animam,* megöli a lelket. Innen vagyon, hogy

Christus a tékozló fiat hólt-nak nevezi; *Matt. 8. v. 22.* Szent *Pál* a szabados-életű özvegy-aszszonyrúl azt mongya: *1. Tim. 5. v. 6.*, hogy, *Vivens mortua est;* eleven halott. Szent *János* a bűnbemerűlt püspökrűl azt írja, hogy, [1]noha neve eleven, de valósággal meghólt. Illyen halottak vóltak, a kikrűl Christus mongya, [2]hogy hóltakat temetnek a halottak; kik, [3]*Alienati a Vita Dei,* az istenes élettűl megfosztattak; mert, a mit *Susanna* mondott, minden emberen tellyesedik: ha vétkezem, úgy-mond, [4]*Mors mihi est;* az lészen nékem halálom.

[1] Apoc. 3. v. 1.
[2] Matt. 8. v. 22.
[3] Eph. 4. v. 18.
[4] Dan. 13. v. 22.

Oh iszonyúság! oh természettel tusakodó kegyetlenség! Magunk lelkének halálos ellenségi, sőt gyilkosi vagyunk, valamikor vétkezünk. Tudgyátok-e, miért nevezi a Szent Irás [5]feltámadásnak, [6]újonnan-születésnek, [7]halálból életre-hozásnak az igazítást? Azt akarja ismértetni, hogy a ki bűnben vagyon, nem él, ha fel nem támad. *Saul* [8]egy esztendősnek mondatik, mikor királlyá lett: mert, [9]*Ab eo tempore censemur, ex quo Christo renascimur;* Istenelőt csak akkor élünk, mikor szentűl élünk. Arra-nézve mongyák a gonoszak, *Sapient. 5. v. 13.*, hogy mihent születtek, ottan vége lett életeknek: mert, mihent vétkeztek, ottan szörnyű halállal hóltak, [10]mint az első Atyák.

[5] Eph. 2. v. 5. 6.
[6] Gal. 4. v. 19.
[7] 1. Joan. 3. v. 14.
[8] 1. Reg. 13. v. 1.
[9] Hieron. ep. 3. Epitaph. Nepotiani, ante medium.
[10] Gen. 2. v. 17.

Semmi ellenség annyit nem árthat, menyit ártunk magunknak, mikor bűnbe esünk. Valamenyi ördögök vannak, mind reánk támadván, sem ejthetnének oly kárba, mint magunk károsíttyuk magunkat a bűn-által. Iszonyodnánk, ha ki magát felakasztaná, vagy által-verné: mikor vétkezünk, nagyob kegyetlenséggel megöllyük lelkünket. Mert, [11]*Deus est vita tua,* Isten a mí lelkünk élete; Christus [12]*Vita,* lelki életünk. Azért akkor élünk, mikor azt mondhattyuk, [13]*Mihi vivere Christus est;* hogy Christusban élünk; és, [14]*Vivit in me Christus,* mí-bennünk él Christus. Mivel pedig a bűn elszakaszt, és [15]*dividit,* távúl ejt Istentűl: igazán lelki halálnak mondatik.

[11] Deut. 30. v. 20.
[12] Joan. 14. v. 6. cap. 11. v. 25.
[13] Philip. 1. v. 21.
[14] Gal. 2. v. 20.
[15] Isai. 59. v. 2.

Nem-csak megöli lelkünket a bűn és mint a dögöt érzékenségtelen büdösségbe ejti, hanem semmivé tészi. *Salamon* írja, hogy akár-ki mely nagy méltóságban légyen, de ha gonosz életet visel, [16]*In nihilum computabitur,* semminek tartatik. Szent *Pál* magárúl mongya, hogy, ha szeretet nincs benne, [17]*nihil sum,* ő-maga semmi. Mikor bűnbe esék Szent *Dávid* és Szent *Jób,* azt mondák: [18]*Ad nihilum redactus sum,* hogy semmivé lettek. *Ezechiel* Luciferrűl azt írja: [19]*Nihili factus es,* hogy semmivé lett. A pogány nemzet-

[16] Sap. 9. v. 6.
[17] 1. Cor. 13. v. 2.
[18] Ps. 72. v. 22. Job, 30. v. 15.
[19] Ezech. 28. v. 19.

[1] Est 14. v. 11. ségekrűl azt mongya *Ester,* hogy, [1] *Non sunt,* nincsenek. Szent [2] 1. Pet. 2. v. 10. *Péter* az istentelen népet, [2] *Non populum,* nem-népnek nevezi. Mert [3] August. 20. Civit. c. 3. a Szent *Ágoston* mondása-szerént: [3] *Deum time et mandata ejus custodi, quia hoc est omnis homo. Quicumque enim est hoc, est custos utique mandatorum Dei: quoniam, qui hoc non est, nihil est;* [4] Eccles. 12. v. 13. csak az ember, [4] a ki Isten akarattya-szerént jár; embernek sem kel azt tartani, a ki Isten kedvében nincsen. Ez az oka, hogy a kit Isten kiszabadít a bűn fogságából igazúlás-által, azt a Szent [5] 2. Cor. 5. v. 17. Gal. 6. v. 15. Jac. 1. v. 18. Irás, [5] *Novam creaturam,* új teremtett-állatnak nevezi, mert a ki bűn-által semmivé lészen, újonnan kel teremtetni, hogy Isten Fia lehessen.

Ha azért ellenségünktűl őrizkedünk; ha gyülőllyük, a ki életünket fogyatni akarja: mentűl inkáb iszonyodnunk és futnunk kel a bűntül, mely nem testünket, hanem lelkünket megöli és Istenelőt semmire-kellővé tészi.

Negyedik kár, és mind ezeknél nagyob, sőt mind ezeknek gyökere és forrása az, hogy a bűn Istentűl elszakaszt. Az igazak lelkében úgy lakik Isten, mint király országában, mint kormányos hajójában, mint a nap a világban, mint mester iskolájában. Azért világosíttya mennyei fényességekkel; igazgattya, oktattya üdvös- [6] Zach. 2. v. 5. séges bőlcseségekre; óltalmazza mint [6] tűz-bástya, minden veszedelmektűl. De, mihent bűnével Istentűl elszakad valaki, ollyan mint az ország király-nélkül, a hajó kormányos-nélkül, a világ nap-nélkül, az iskola mester-nélkül, a váras kerítés-nélkül.

[7] 1. Joan. 4. v. 15. A mely lélek Isten kedvében vagyon; [7] *In Deo manet, et Deus in eo;* Istenben lakik és Isten ő-benne: mert a tellyes Szent [8] Joan. 14. v. 23. Háromság az igazakhoz mégyen [8] és lakó-helyt nállok szerez. [9] Exod. 33. v. 14. Mivel azért Isten [9] *Omne bonum,* minden jó, és [10] csak ő egyedűl jó: minden jóval bévelkedik az igaz ember lelke, míg Isten benne [10] Luc. 18. v. 19. vagyon: és, mint [11] a folyó-víz-mellet plantált rósa, tellyes minden [11] Eccl. 39. v. 17. [12] Isai. 1. v. 8. szépséggel. De, mihent Isten kikőltözik belőlle, [12] *Relinquitur sicut civitas quæ vastatur;* úgy marad, mint a mely várast felprédáltak: az-az, minden éppűleti leomolnak; minden szépségi kitakartatnak: *Orientnr in domibus spinæ et urticæ; Isaiæ 34. v. 13.* a házak helyén tövisek, csallyánok nőnek: lakosi kígyók, békák lésznek; [13] Apoc. 18. v. 10. 14. mert, [13] *Una hora, omnia præclara perierunt;* egy órában, minden mennyei ékességektűl megfosztatnak, minden ördögi rútsággal megtelnek, a kikből Isten kiköltözik. Azért, [14] *Væ illis, cum recessero* [14] Oseæ, 9. v. 12. *ab eis,* jaj annak, a kitűl Isten eltávozik.

A Szent Irás nem csak azt mongya, hogy a ki vétkezik,
Istent, [1]*Contemnit:* [2]*Spernit;* megútállya, megveti, semminek tartya, [1] Jer. 3. v. 20.
semmire böcsülli: *Contristat, Ephes. 4. v. 30.* megszomoríttya: *Ex-* Ezech. 20. v. 27. Lev. 6. v. 2.
acerbat, Psal. 77. v. 40. megháboríttya: *Ad amaritudinem concitat,* Num. 15. v. 31.
Oseæ 14. v. 1. keserüségre indíttya: hanem azt-is: hogy [3]nem lakik [2] Ezech. 20. v. 27. Isai. 1. v. 2.
Isten a bűnös testben: [4]elszakasztya Istent tőllünk a bűn. Az-is Jer. 33. v. 8. 1.
Isten szava; hogy, [5]*Longe est Dominus ab impiis;* távúl vagyon Thes. 4. v. 8. [3] Sap. 1. v. 4.
Isten a gonoszaktúl; kik, mivel Istent, *Ad iracundiam provocant;* [4] Isai. 59. v. 2.
Isaiæ 1. v. 20. Jeremiæ 4. v. 17. haragra indíttyák: Isten-is [6]gyűlőli [5] Prov. 15. v.
őket; és úgy gyűlőli, hogy [7]tisztaságos szemeit, csak reá sem 29. Jer. 12. v. 2. Psal. 72. v. 27.
fordíthattya gonoszságokra. [6] Sap. 14. v. 9.

Ez azért a bűnnek legnagyobb kára és gonoszsága, hogy [7] Haba 1. v. 13.
elszakaszt Istentűl. Ennek éktelenségét illyen szókkal magyarázza a nagy Isten: [8]*Obstupescite cæli, et portæ ejus desolamini vehementer;* egek csudálkozzatok; egek kapui pusztúllyatok és omollyatok-el rettegéstekben: mert, két gonoszt cselekedett az én népem; elhagyott engem, élő-víz forrását; és szakadozott rosz kútakat ásogatott, mellyekben víz nem maradhat: az-az, [9]*Elongaverunt a me et ambularunt post vanitatem;* Én-tőllem eltávozván, hiuság-után járnak: [10]hasokat tészik Istenekké: [11]gazdagsággal bálványoznak: kevélységgel, [12]*Quæ est negatio contra* DEUM, Istent eltagadgyák, magoknak tulajdonítván a mi Istené. Egy szóval; Minden [13]cselekedetek Isten-tagadás: mert azt mutattya, hogy Istennél nagyobra böcsüllik a világi jókat.

[8] Jer. 2. v. 12. 13.
[9] v. 5.
[10] Phil. 3. v. 19.
[11] Prov. 4. v. 28.
[12] Job, 31. v. 28.
[13] Tit. 1. v. 16.

Kimondhatatlan vakság, megfontolhatatlan gonoszság, egek csudájára méltó balgatagság, ez! Mert, kit vetünk-meg, mikor vétkezünk? Az élő Istent, a ki minden jók forrása: a kitűl vettük életünket és minden javainkat: kinek gond-viselésével naponként tápláltatunk: kinek ígéretiből, örökké-való jókat várunk. Kicsodák, a kik Istent illyen szemtelenűl megvetik? Alá-való féregecskék; rothadandó büdös dögök; kik Istenhez-képest semmik, és semminél alacsombak. Mert, ha a világ kereksége és a nemzetek sokasága, [14]*Sic sunt, quasi non sint, coram te; et quasi nihilum reputabuntur;* mint semmi, ollyan Isten-előt: mí tehát, e világnak ily kicsiny részecskéi, vallyon micsodák vagyunk Istenünkhöz-képest? Még-is, naponként Istenünkre támadunk, őtet ellenűnk haragíttyuk!

[14] Isai. 40. v. 17. Dan. 4. v. 32. Sap. 11. v. 23.

Ha igaz, a mit a pogány bőlcs [15] írva hagyott; hogy annál nagyobb a vétek, mennél böcsülletesb, a kit megbántunk; és halált érdemel, a ki fejedelmét megüti, noha egyebekkel-való verekedés

[15] Arist. 1. 5. Ethic. c. 5.

[1 Lege 17. ff. Novo. De Injuriis.] nem oly félelmes; ha igaz, a mit *Ulpianus*[1] mondott, hogy annál nagyob a boszszúság, mennél aláb-való személytűl ered; ha a háladatlanság súllyosíttya a vétket, mellyel jó-tett Urunkat búsíttyuk és haragíttyuk: ki nem láttya, mely igazán mongyák a *Theologusok;* [2 S. Thom. 3. par. Qu. 1. art. 2. ad 2.] hogy [2]végetlenűl nevekedik gonoszsága az Isten-ellen-való véteknek, az elő-számlált három okból?

De vallyon, micsoda tekíntetes nagy dologért veti-meg Istenét a bűnös ember? Egy szóval felel erre a Szent Irás: és azt mongya; hogy semmiért. Micsoda a mí életünk, melynek óltalmáért Istent
[3 Job, 7. v. 16.] megbántyuk? Semmi: [3]*Nihil sunt dies mei;* semmik (ugy-mond
[4 Psal. 89. v. 5.] Szent *Jób)* az én életem napjai. [4]*Pro nihilo habentur eorum anni,*
[5 Psal. 38. v. 6.] semmik a mí életünk esztendei, sőt, [5]*Substantia eorum tamquam nihilum;* állatunk-is semmi. Micsoda a mí gazdagságunk, melynek
[6 Sap. 7. v. 8. 9.] kincsezéseért vétkezünk? Semmi. [6]*Divitias nihil esse duxi;* semminek itílém a gazdagságokat, ugy-mond bőlcs *Salamon:* ki az aranyat sárga fövenynek; az ezüstöt sárnak nevezi: és azt veti utánna;
[7 Cap. 9. v. 6.] hogy, ha [7]minden jókkal gazdag az ember, de ez mind semmi, Istenelőt-való kedvesség-nélkül. Micsoda a világi tisztesség és dücsösség, mellyért ennyi bűnök szaporodnak? Ez-is semmi. Maga mongya
[8 Joan. 8. v. 54.] Christus; hogy az emberi dücsösség, [8]*Nihil est,* sovány semmi. Micsodák mind azok, a mikben gyönyörködnek, vígadnak, őrvendeznek és vétkeznek az emberek? Mind semmik. Tí minnyájan
[9 Amos, 6. v. 14.] (ugy-mond az Ur Isten,) [9]*Lætamini in nihilo;* csak a semmiben
[10 Isai. 41. v. 24.] örvendeztek: [10]*Vos estis ex nihilo, et opus vestrum ex eo quod non est: abominatio est, qui elegit vos;* magatok-is semmiből vattok; a miben múnkálkodtok, az-is semmi: átkozott, a ki azokat választya.

Felette súllyosíttya az Isten-ellen-való vétkek gonoszságát, hogy illyen veszendő és múlandó semmiért, megvettyük Istent. Szidalmazzuk *Judást,* hogy harmincz garasért eladta Christust; pökjük
[11 Num. 11. v. 5. cap. 21. v. 5.] és rágalmazzuk a sidókat, hogy [11]az egyiptomi fog-hagymáért, a mennyei *Mannát;* ama gyilkos *Barabbás*-ért, Christust hátra-
[12 Heb. 12. v. 16.] vetteték; gyalázza Szent *Pál*[12] és fertelmesnek nevezi *Esaut,* hogy egy kevés hitván lencse ételért, eladá méltóságát és az első-szülött áldomását: de, mind ezeknél szemtelenb a mí dolgunk; mert, valamikor vétkezünk, az élő Istent semmiért hátra-vettyük; az-az, őtet tellyességgel semmire böcsüllyük; semminek tartyuk. Ezt sajnállya
[13 Mal. 1. v. 6.] Isten, illyen szókkal: [13]a fiú tiszteli attyát; a szolga urát: azért, ha én Atyátok vagyok, hol az én tisztességem? ha Uratok vagyok, hol az én félelmem?

Ama szép fejér hőlgyről írják; hogy, ha mikor kergetői-előt szalad, ha sárra talál, reá nem mégyen: inkáb megöleti, hogy-sem megmocskollya magát. Vaj-ha valóságoson értenők mí-is a bűnnek veszedelmes rutságát, bizony azt kiáltanók: *Malo mori, quam fœdari;* meghalok inkáb, hogy-sem bűnnel mocskoltassam. Illyen tiszta vala bezzeg, ama tekélletes és álhatatos vén jámbor *Eleazar:* kit mikor kisztetnének, hogy csak tettesse bár, hogy disznó-húst észik és megmenekedik a haláltúl: azt mongya a Szent Irás; [1]hogy gondolkodni kezde: de, félben-szakasztván gondolkodását, *Respondit cito,* hamar és kerék választ ada; *Præmitti se velle in infernum:* hogy kész eléb meghalni, sőt pokolra vettetni, hogy-sem Isten-ellen véteni. Mert, a bőlcs mondása-szerént, oly veszedelmes a bűnnek halála, [2]*Utilius potius infernus, quam illa;* hogy job annál a pokol. Ezt meggondolván Szent *Anselmus,* azt mondotta: hogy, [3]*Si hinc peccati pudorem, et illinc cernerem inferni horrorem, et necessario uni illorum deberem immergi: prius me in infernum mergerem, quam peccatum in me immitterem. Mallem enim purus a peccato et innocens gehennam intrare, quam peccati sorde pollutus cælorum regna tenere;* inkáb menne bűn-nélkül pokolba, hogy-sem egy halálos bűnnel Istent bántaná. Arany-szájú Szent *János* noha a pokol kínnyait retteneteseknek mongya, de azt veti mellé, hogy, [4]*Omnium terribilissimum est, quando* DEUM *offendimus. Qui ergo mentem habet, citius gehennam ipsam ferre eligit, quam conspectu* DEI *privari;* mindeneknél rettenetesb a bűn, mellyel Istent megbántyuk. Tehát a kinek esze vagyon, inkáb válaszsza hogy pokolba mennyen, hogy-sem bűnt cselekedgyék, mellyel az Isten színe-látásátúl kirekedgyen. *Tertullianus* pedig az egész keresztyénség nevével azt kiáltya: [5]*Malumus damnari, quam a* DEO *excidere;* inkáb akarunk kárhoztatni, hogy-sem Istentűl elszakadni. És a pogányokkal bizonyíttya, hogy nehezeb a keresztyénnek a bűn, hogy-sem a halál; [6]*Ad lenonem damnando potius feminam Christianam, quam ad leonem:* mert, nagyob kínnak tartották a keresztyén aszszonyok ha bordélyba vitettek, hogy-sem ha oroszlányok torkába taszíttattak. Szent *Dávid* pedig ugyan [7]pokolnak nevezi a vétket, ettűl-való szabadulását [8]pokolból menekedésnek.

[1] 2. Mach. 6 v. 23.
[2] Eccli. 28. v. 25.
[3] Anselm. lib. Similitudinum, Similit. 190.
[4] Chrys. hom. 5. in Epistol. ad Rom. in Moral. initio.
[5] Tert. Apolog. c. 49.
[6] Ibid. c. 50.
[7] Psal. 29. v. 4.
[8] Psal. 17. v. 6.

Ezek így lévén, nem lehet nagyob bolondság, mint azt hinni, a mit a keresztyén vallás előnkbe ád: és úgy élni, a mint közönségesen élünk; elhinni, hogy a bűn oly ártalmas, oly rút, oly

veszedelmes: mindazáltal ebbe oly künnyen és gyakran heveredni; vallani, hogy a bűnnel Isten ellenségi lészünk: és annak távoztatására ily kevés gondot viselni; bizonyoson tudni, hogy ezért pokolba kel menni: és ettűl nem irtózni.

II. RÉSZE. De lássuk immár, mely nyilván ismérteti Isten a bűnnek
I. gonoszságát, a keserves ostorozások sullyosságával. Első vétek
[1] Ezech. 28. v. 12. *Lucifer*-ben találtaték, kit Isten [1]tellyes bőlcseséggel, tekélletes
szentséggel ruházván, maga hasonlatosságának bélyegével megjegyze és mennyei paradicsom gyönyörűségébe helyheztetvén,
v. 13. minden drága kövek szépségével felékesíte, úgy, hogy, *Foramina tua præparata sunt,* semmi üres nem találtatott benne, hanem
v. 15. minden jókkal tellyes vólt, mind addig, *Donec inventa est iniquitas*
v. 17. *in te,* valamíg vétekbe nem esett. De mihent, *Elevatum est cor tuum in decore tuo;* felemelkedék szépségében és azt kezdé mon-
[2] Isai. 14. v. 13. 14. dani, [2]*Super astra Dei exaltabo solium meum; similis ero Altissimo;* a csillagok-felibe emelem királyi-székemet; a Testamentom hegyére
[3] Job. 4. v. 18. cap. 15. v. 15. ülök észak óldalában, hasonló lészek a Felségeshez: Isten, [3]*In Angelis reperit pravitatem,* Luciferben és az ő követőiben vétket láta: mingyárt, késedelem- és irgalmasság-nélkül, szabadulás remén-
[4] Isai. 14. v. 11. 15. sége-nélkül, [4]*Detracta est ad infernum, in profundum laci, superbia;*
[5] 2. Pet. 2. v. 4. pokolra veté kevélységeért; és a mint Szent *Péter* írja, [5]az angyalokban sem szenvedé a bűnt, hanem pokol kötelivel levonatá a
[6] Judæ, v. 6. kárhozat kínnyaira, [6]*Vinculis æternis sub caligine reservavit,* örök
[7] Luc. 10. v. 18. rabság kötöztetésével setétségre taszítá, és [7]mint a meny-kő, oly
[8] Apoc. 12. v. 4. sebességgel alá-esék Meny-országból a csillagok [8]harmad részével, mellyet *Lucifer* farka-után vona. Azért, egy vétekkel a csudálatos szép Angyalok útálatos ördögökké lének, sőt, a mint *Ezechiel* szól,
[9] Ezech. 28. v. 19. [9]semmivé lének és semmik lésznek örökké. Oly iszonyú kínokkal bűntetődnek pedig, hogy, noha az ördögök erővel és minden hata-
[10] 2. Pet 2. v. 11. lommal megelőzik az embert, de még-is, [10]*Non portant execrabile judicium,* el nem viselhetik a rettenetes ítíletet, hanem iszonyú haraggal és dühös ordítással nyegnek alatta; mert szűnetlen szemekelőt viselvén, honnan estek és mire jutottak; látván, hogy nincs reménség a kegyelemben, hanem örökké elvesztek: rettenetes tűrhetetlenséggel átkozzák magokat és az élő Istent.

A világi okos és kegyelmes fejedelmek nagy vétket-is megengednek, mikor az, a ki vétkezett, nagy-méltóságú; mikor egyszernél többször nem botlott; mikor sokan vannak, kiknek egy-aránt kellene bűntetődniek; mikor a bűntetésből nagy romlások és ártal-

mas veszések következhetnek. Úgy tetczik az emberi gondolkodásnak, hogy ezekből a tekíntetekből és fő-képpen az utólsóból, illett vólna a végetlen-irgalmú Istenhez, hogy az angyali méltóságnak és sokaságnak megengedett vólna. Mert látta és jól tudta, hogy, ha a bűnös angyalok pokolra vettetnek és ördögökké lésznek, nem-csak megejtik és veszedelemre viszik az első embert: hanem annak tellyes maradékát átokba hozzák, sok ezer lelkeket magokkal kárhozatra vonszanak és el-végre önnön-magát az Isten Fiát szörnyű kínokkal megölik. Azért, ily nagy veszélyek és iszonyú romlások távoztatásáért úgy tetczenék nékünk, hogy irgalmazni kellett vólna az első esetnek.

De külömb az Isten ítíleti és igazságának törvénye. A bűnök futamattyát első kezdetin meg akará gátolni; ismértetni akará, mely gyülőlséges ő-előtte és mennyi [1] ostorozásra érdemes csak egy felfuvalkodott vágyódás-is. Azért kegyelem-nélkül, örök és orvosságtalan kárhozatra veté az angyalokat egy vétekért; és bétévé irgalmának ajtaját, hogy ez soha nyitva ne találtatnék az ördögöktűl. Ah! menyíszer érdemlettük mí ezt a csapást? Ha egy vétekért így fizetnének nékünk, menyíszer kellene pokolra jutnunk? Áldott légy Szent Isten, hogy kegyelmesen cselekeszel velünk és Szent Fiad érdeméért várod és segíted gyarlóságunkat. Mí pedig, keresztyének, gyakorta meggondollyuk, a mit Szent *Péter* írva hagyott: hogy, ha Isten az Angyalok vétkét el nem szenvedte, [2] *Perditio eorum non dormitat:* a töb bűnösök veszedelme sem szunnyad; utánnok jár, és ha meg nem térnek, megrontya őket.

[1] Pondus grave peccatum, Psal. 37. v. 5. Hebr. 12. v. 1. Psal. 4. v. 3.

[2] 2. Pet. 2. v. 3. 4.

II.

Második vétek *Ádám*-ban és *Évá*-ban találtaték, kiket Isten [3] igazságban teremte, gyönyörűség paradicsomába helyheztete, minden állatok urává rendele. De az ördög kisztetéséből a tilalom-fa gyümőlcsét, Isten hagyása- és parancsolattya-ellen, megkóstolák. Ezért Isten őket minden lelki áldásoktúl megfosztván és szégyent-érdemlő mezítelenségben hagyván, halálra sentenciázá, paradicsomból kikergeté, rettenetes átkokra és keserves fáratságokra kárhoztatá. Ha az *Ádám* és *Éva* büntetésén végeződött vólna az Isten haragja, tűrhető vólna, mert végre hoszszú penitencia- és keserves kínlódás-után, [4] *Eduxit a delicto;* kiszabadítá Isten az első embert bűnéből: de azoknak esete-után, valakik természet-szerént *Ádám*-túl származunk, [5] eredendő igazság-nélkül, bűnben születünk, [6] harag és örök kárhozat fiai vagyunk, úgy, hogy ha az Atya Isten, Szent Fia Vére húllásáért a Keresztségben ki nem mosogatna rútságunkból:

[3] Eccl. 7. v. 30.

[4] Sap. 10. v. 2.

[5] Rom. 5. v. 12.

[6] Ephes. 2. v. 3.

csak azért az első bűnből reánk áradott vétekért örökösön ördög rabságában kellene maradnunk. Ennek-felette azzal az első bűnnel, [1]*Mors intravit in mundum*, a halál béjöve a világra: minnyájan testi halálra adatunk azért az első bűnért, és valamennyi nyomoruságok, romlások, betegségek, törődések vóltak világ kezdetitűl és lésznek világ végéig; valamennyi kínokat és szörnyű halálokat gondolt az emberi elme, mind annak az egy bűnnek sólgya, bére és jutalmazása. Ah, [2]mely szörnyű dolog Isten kezébe akadni! [3]*Quis non timebit te, Domine?* Kicsoda nem reszket az Isten itíletitűl? Vallyon, keresztyének, mit érdemel a mí sok gonoszságunk, ha egy alma-étel, egy engedetlenség illyen bűntetésre vólt méltó?

Ki győzné számlálni az Isten csapásit, [4]*Castigationes crudeles*, és rettenetes bűntetésit, mellyekkel ostorozta *Sodomát, Gomorrát;* rontotta *Faraót* Egyiptommal; fogyatta özön-vízzel az emberi nemzetet? Az országok és nemzetségek romlási, változási honnan vannak, hanem a bűntűl? [5]*Miseros facit populos peccatum.* [6]*Regnum a gente ingentem transfertur, propter injustitias.* Amaz Isten nyilainak, az [7]éhségnek, kardnak, döghalálnak rettenetessége honnan vészen erőt, hanem a bűntűl? Ha a főld sovány és gyümőlcstelen: [8]*A malitia inhabitantium;* a főld lakosi gonoszságátúl vagyon. Ha magtalanúl maradnak az uri emberek: a bűnért maradnak; mint *Abimelech* [9]példájával a Szent Irás bizonyíttya. Ha az Isten kedves gyermekit elszedi az atyáknak: köszönnyék bűnöknek; mint *Dávid* [10]szerelmes fia halálát. Ha sok uri ágak elfogynak és emlékezetekkel-eggyüt a főldrűl letöröltetnek: [11]a Szent Irás a bűnt adgya okúl. Ha betegségek szorongatnak: köszönnyük bűneinknek: *Ideo inter vos multi infirmi; 1. Corinth. 11. v. 30. Non est sanitas in carne mea, a facie peccatorum; Psal. 37. v. 4.* Ha üdőnk-előt meghalunk: okát a bűnre veti [12]a Szent Irás. Egy szóval: [13]minden világi csapások és romlások nem egyebek, hanem a bűnök veszedelmes-vóltának mutatói és igaz ostorozási: mert a bűn oly tűz, mely mindenünket [14]megemészti gyökerestűl.

Mind ezeknél nyilvábban mutatta Isten a bűnök veszedelmét azzal, hogy noha ezen a főldön ennyi-képpen veri és sanyargattya a gonoszságot: de a nagy-irgalmú és könyörűlő Isten, igazsága-szerént, a más világon örök kínnal és pokol kárhozattyával ostorozza azokat, kik bűnökből ki nem térnek. Nem elégségesek minden világi csapások egy bűn ostorozásra. És mivel Isten törvénye az, hogy [15]a bűnnek mértékéhez szabassék az ostorozás: ha a

[1] Rom. 5. v. 12.
[2] Heb. 10. v. 31.
[3] Apoc. 15. v. 4. Jer. 10. v. 7.
[4] Jer. 30. v. 14.
[5] Pro. 14. v. 34. cap. 28. v. 2.
[6] Eccli. 10. v. 8. Sap. 5. v. 24.
[7] 2. Reg. 24. v. 13.
[8] Psal. 106. v. 34.
[9] Gen. 20. v. 17. 18.
[10] 2. Reg. 12. v. 14.
[11] Job, 18. v. 19. 3. Reg. 14. v. 10. c. 21. v. 21. 4. Reg. 9. v. 8.
[12] Eccl. 7. v. 18. Psal. 57. v. 10. Psal. 54. v. 24. Isai. 38. v. 10. Job, 22. v. 16.
[13] Tob. 3. v. 4.
[14] Job, 31. v. 12.
[15] Deut. 25. v. 2. Apoc. 18. v. 7.

kárhozottak bűntetése végetlen, szükség hogy a bűnök gonoszságának-is végetlen mértéke légyen; mivel a bűnös ember minden halálos vétekkel elszakad a végetlen jótúl és megbántya Istennek végetlen méltóságát.

Végezetre; ezeknél nagyob jelenséggel ismértette Isten a bűnök-ellen-való haragját és azoknak szörnyüségét, mikor Szent Fiát nem maga érdemeért, hanem hogy, [1] *Peccata nostra tulit in corpore suo,* a mí bűneinkért kezessé tette magát; oly sok és nehéz kínokra adta. [1] 1. Pet. 2. v. 24. Ha olvastad az Evangeliomban a Christus Urunk fáratságit, ínségit, szenvedésit; ha hallottad, hogy a mí bűneink terhe-alat Vérrel verítékezett a kertben; ha *Pilátus-, Heródes-, Caifas*-előt csúfoltatásit, pökdöstetésit, arczúl-csapdozásit, ostoroztatásit, tövis coronáit szemlélted; ha gondolkodásoddal felmentél *Calvariá*-ra, és a Kereszt-fán a latrok-közöt szörnyű halálát nézted a Christus Jesus-nak; ha az ő szent oldalának tátott sebét meggondoltad: jusson eszedbe, hogy ezek nem egyebek, hanem a mí bűneink ostorozási. Mert az irgalmas Isten Szent Fiára rakta álnokságinkat, és ő-vélle szenvedtette érdemlett kínainkat: [2] *Vulneratus propter iniquitates nostras:* [3] *Mortuus propter peccata nostra;* a mí bűneinkért sebessíttetett; a mí vétkeinkért megöletett. [2] Isai. 53. v. 4. 5. v. 6. [3] 1. Pet. 3. v. 18. Felséges mindenható Isten! ha a [4] zőld fának így vagyon dolga, mint lészen az aszszúnak? [4] Luc. 23. v. 31. Ha a mí bűneinkért ily keservesen sanyargattaték az ártatlan Bárány, mint fizetünk mí-magunk gonoszságáért? Ez a tűkör, keresztyének, melyben nézhettyük a bűnök gonoszságát; ebből tudhattyuk, mely kímélletlen bánik Isten a bűnök ostorozásában. Ha egy király eggyetlen-egy fiának háta-megé bújt ellenségét fiának óldalán által-lőné és megölné fiát, hogy elfogyatná ellenségét: künnyen érthetnéd, menyíre gyűlőlte azt az ellenséget. Ved eszedbe tehát Istened haragját bűneidre, mivel ezeket Szent Fia halálával sem szánta kigyomlálni. Ha egy okos doktor sok múnkával egybe-szerzett drága orvosságokat rendel valamely betegség-ellen: tudod mingyárt, hogy nagy és veszedelmes betegséget orvosol. Látván azért, hogy a te bűneidet Isten Fia Vérével orvosollya Isten, ennek drága és böcsös nagy-voltából itíletet tehetsz a bűnnek veszedelmérűl.

Ihon, atyám-fiai, meg-hallátok, minémű károkba és okossággal-, sőt természettel-ellenkező galyibákba jutunk, mikor bűnbe esünk; megtanulátok, mely súllyos verésekkel ostorozza az Isten igazsága a gonoszságot. Jer szállyunk magunkba immár és életünk esz-

[1] Isai. 38. v. 15. tendeit eggyenként, [1] *Recogitemus in amaritudine animæ,* lelki keserüséggel forgassuk-elő emlékezetünkben; nézzük, mely sokszor, mely iszonyú vétkekbe estünk! És azokon-kivűl, a miket mímagúnkban ismérünk, gondollyuk meg, menyi titkos álnakságink
[2] Psal. 18. v. 13. vannak, [2] mellyeket magunk sem látunk; noha az Isten fényes
1. Cor. 4. v. 4.
[3] Psal. 39. v. 13. szemei által-láttyák! Vallyon nem azt mondhattyuk-e, hogy [3] hajunk
Psal. 68. v. 5. szálát, sőt a tenger fövenyét fellyűlhaladgyák bűneink sokasági? És noha a Szent Lélek izgatásából sokszor megbántuk, sirattuk gonoszságinkat, sokszor Istent megkövettük, de ismét, csak hamar,
[4] 2. Pet. 2. v. 22. [4] okádásunkra tértünk, elébbi rútságunkban heverődtünk: mindaz-
Prov. 26. v. 11.
[5] Psal. 7. v. 13. által az Isten irgalmassága [5] megvont kéz-íját és felhúzott karját mind ez-ideig tartóztatván, térésünket várta. Ha a halandó emberekhez úgy viselnők magunkat mint Istenhez, ha ily sokszor, ily nagyban vétenénk ellenek, ha ennyíszer követnők, ennyíszer békéllenénk és ismét ennyíszer boszszontanók s megvetnők őket: senki barátunk nem lehetne, senki velünk nyájaskodni nem akarna; mert csak végetlen és egyedűl Istenhez illendő tűrés kívántatik ahoz, hogy ennyi roszságot elszenvedhessen.

3 Reg. 15. v. 5. Szent *Dávid*-rúl olvasom, [6] hogy tellyes életében az Isten törvényét meg nem törte, az *Urias* dolgán-kivűl: még-is azt írja
[7] Psal. 6. v. 7. Soltárában: [7] hogy, emlékezvén bűneirűl, minden étszaka öntözte, sőt mosta háló-ágyát köny-húllatásival. Mí tehát medgyünk, kik tellyes életünket bűnökben tőltöttük? Nagy az Isten irgalma, keresztyének, senkit el nem vét szeme-elől, valaki hozzá tér. Azért, jer borúllyunk földre a tékozló fiúval; jer verjük mellyünket a *publicanus*-sal, és kiálcsunk a nagy-irgalmú Istenhez: Uram, légy irgalmas nékem bűnösnek. Vétkeztem, Uram; nem vagyok méltó, hogy az egeket nézzem és tőlled irgalmat nyerjek. De mivel hatalmas-
[8] In Oratione Ecclesiæ. ságodat, [8] *Parcendo maxime, et miserando manifestas;* irgalmazással és bűnök bocsátásával ismérteted fő-képpen: légy irgalmas az én
[9] Deut. 32. v. 6. bűneimnek. Bocsásd-meg, hogy téged hatalmas [9] Teremtőmet, kegyes
Malach. 1. v. 6. Atyámat, természet-szerént való földes Uramat, haragra indítottalak és a világi múlandó árnyékokért elhadtalak. Megérdemlettem Uram, hogy a ki téged ennyíszer elhadtalak, elhagyassam tőlled. Méltó vagyok mindazokra a bűntetésekre, mellyekkel vagy az árúló angyalt, vagy az emberek-közöt legnagyob bűnöst ostoroztad.
[10] Psal. 118. v. 176. De nagyob a te jó-vóltod az én gonoszságomnál: [10] *Erravi sicut*
[11] Isai. 53. v. 6. *ovis quæ periit; quære servum tuum Domine;* [11] mint esztelen
[12] Sap. 5. v. 7. juhocska, elszakadtam tőlled, elbújdostam előled; [12] *Lassatus in via*

iniquitatis; elfáradtam és szakaszkodtam balgatag csavargásomban. De keress-fel Uram engem és végy válladra: vígy viszsza a te kegyelmed kebelébe. Mutasd igaznak, a mit mondottak az írástúdók: [1] *Hic peccatores recipit;* hogy te a bűnösöket magadhoz fogadod, az elesteket felemeled, az elveszteket felkeresed, a betegeket meggyógyítod, a halottakat feltámasztod. Felséges Atya Isten, [2] tekíncs a te Christusod orczájára: és mivel ő-benne az én álnakságimat keservesen ostoroztad, elégedgyék-meg ezzel haragod: és ígéreted-szerént, [3] a Christus Vérének tengerébe merítcsed minden bűneimet. Amen.

[1] Lucæ 15. v. 2.
[2] Psal. 83. v. 10.
[3] Micheæ 7. v. 19.

TANUSÁGOK A MÁI EVANGELIOMBÓL.

Első tanuság.

HITÜNK ERŐSSÍTÉSE.

I. A mái Evangeliomban, először közönségesen mongya Christus a menyben-lévőkrűl, másodszor nevezet-szerént az Angyalokrúl, hogy örűlnek egy *Penitencia*-tartó bűnös megtérésén. Ebből kitetczik, hogy a mennyei Szentek egy bizonyos földi bűnös ember Penitencia-tartását tudgyák. És mivel az igaz Penitencia-tartás nem külső *ceremónia,* hanem belső igaz hitből származott töredelmesség: ha a mennyei Szentek tudgyák a bűnös ember Penitencia-tartását, nem csak külső cselekedetit, hanem belső és lelki indúlatit-is, láttyák isteni jelentésből.

Ennek-felette az-is kitudódik a Christus szavából, hogy a földiekhez-való igaz szeretet virágzik a mennyei Szentekben, és azért örűlnek a megtérő ember javán.

Hamissan kiáltyák tehát az új tanítók, hogy a mennyei Szentek a földiekrűl meg sem emlékeznek. Hamissan hirdetik, hogy a mennyei Szentek nem tudgyák a mí könyörgésinket. Mert ha megtérésünket, az-az belső és lelki indúlatunkat értik: miért nem értenék külső könyörgésinket? És ha jónkon örűlnek: bizonyos, hogy [4] szükségünket-is Isten-előtt segítik buzgó könyörgésekkel.

[4] Apoc. 6. v. 9. 10. 11.

Mint és hogy tudgyák a mennyei Szentek a földi dolgokat: kérgyék Christust, ki nyilván és kétszer mongya a mái Evangeliomban: hogy, nem csak közönségesen a bűnösök térésén, hanem, *Super uno peccatore,* egy bizonyos személy megtérésén örűlnek Meny-országban.

II. Szabad-akaratunk erejéből (inkáb erőtlenségéből), Istentűl elszakadhatunk és bújdosóban juthatunk: de külömben meg nem
Lásd térhetűnk, hanem-ha felkeres, vállára emel és viszsza-viszen Christus.
a Kalauzt. Mert az ő erejéből és érdeméből, nem magunk tehetségéből vagy méltóságából vagyon igazulásunk. És a kik ennél külömbet fognak a *római* valláson-lévőkre, Isten-előt számot adnak hamis kőltésekrűl.

Második tanuság.

LELKI OKTATÁSOK.

I. A Christus jövetele-előt, hogy az isteni Természet méltósága ismértetnék, nem hogy a bűnösökkel, de igen kedves népével sem nyájaskodott Isten. Az *Israël* fiainak életek vesztése-alat
[1] Exod. 19. v. 12. parancsolá, [1] hogy a hegy határit ne illessék, melyre Isten szálla.
[2] Josuæ 3. v. 4. Tilalmat ad arrúl-is, hogy [2] az Isten szekrényéhez két-ezer ölnél
[3] 1. Reg. 6. v. 19. közeleb senki ne mennyen. És [3] mind *Oza*, mind a *Betsamiták*
2. Reg. 6. v. 7. bőrökkel fizetének azért, hogy látták vagy illették az Isten szek-
[4] Exod. 20. v. 19. rényét. Azért a sidók sem akarták [4] hogy véllek beszéllyen Isten, félvén attúl, hogy szózattyával megöletnek. Mert Isten az Ó Tes-
[5] Oseæ 5. v. 14. tamentomban [5] oroszlányhoz és oly medvéhez hasonlíttatott, mely-
cap. 13. v. 7. [6] Num. 23. v. 22. c. 24. v. 8. nek kölykeit elragadták; oly [6] *unicornis*-hoz, mellyet [7] senki meg nem szelídíthet.

[7] Job, 39. v. 10. De minek-utánna a tisztaságos gyenge Szűz ölébe hajla, ez az *unicornis* megszelídűle: és íme, *peccatores recipit;* a bűnösöket társaságába fogadgya: véllek észik, iszik és nyájaskodik. Áldott
[8] 1. Reg. 22. v. 2. légy örökké *Dávid* fia, ki Atyád példáját követvén, [8] társaságodba fogadod az adósságba esett és sok bűnökkel terheltetett nyomorúltakat.

[9] Psal. 94. v. 7. Ezech. 34. v. 31. II. Mí vagyunk az Isten juhai, mint a Szent Irás [9] taníttya. Valamíg Pásztorunktúl el nem bújdosunk, jól vagyon dolgunk; bátorságoson nyukszunk gond-viselése-alatt: nem zabállunk vagy falatozunk a világi mételyes nyalánkságokban, hanem üdvösséges eledellel legeltetünk: külső javaink gyapját örömest Pásztorunk őltözetire adgyuk; belső aítatosságunk tejével néki áldozunk; cselekedetink bárányival néki kedveskedünk; és ha kívántatik, húsunkat és vérünket örömmel Urunk szolgálattyára kiadgyuk. De mihent
[10] Isai. 53. v. 6. a magunk [10] akarattya-után indúlunk és Pásztorunk szavát hátra
Psal. 118. v. 176. hadgyuk, mingyárt bújdosásba esünk. És, noha gyapjunkat, tejünket, bárányunkat Pásztorunknak nem adván, belső igyekezetünket

és külső fáratságunkat, csak magunk mólnára* akarjuk vinni, magunk kedvét és hasznát keresvén mindenekben: de ezeket mind eggyütt elvesztyük, ha fel nem keres az igaz Pásztor. Mert a juh, Pásztor-nélkül, farkasok falattya: mivel a juhnak sem gyorsasága, sem ereje, sem fegyvere nincsen, mellyel magát menthesse; hanem, minden óltalma csak Pásztora.

A mí igaz Pásztorunk, a mái Evangeliumban, négy dolgot számlál, mellyel bújdosó juhához mondhatatlan irgalmasságát mutatta. Eggyik az; hogy egy juhocskáért, az elveszett emberi nemzetért, ebbe a világ pusztájába szállott. Mert, nem egyébért öltözött az Isten fia emberi testbe; nem egyébért jött a világra: hanem, [1]*Quærere quod periërat;* hogy felkeresse a mi elveszett. Azért, maga szava az, hogy, [2]*Non veni nisi ad oves quæ periërunt*; nem jött egyébért, hanem az elveszett juhokért. Oh, ki nagy kegyelmesség ez, hogy a mí Istenünk mí-érettünk menyből alászállott, és, [3]*In terris visus,* ebben a mí pusztánk sanyaruságiban láttatott!

[1] Matt. 18. v. 11. Luc. 19. v. 10.
[2] Matt. 15. v. 24.
[3] Baruch. 3. v. 38.

Másik az; hogy elhatta a kilenczven-kilencz juhot és az egy bújdosó juhocskát kereste a jó Pásztor. A szent Atyák az elhagyott kilenczven-kilencz juhon értik a mennyei Angyalok sokaságát: mert ezek annyin vannak (ha Szent *Aquinas Tamás*-nak hiszünk), [4]hogy minden egyéb teremtett-állatok számát meghaladgyák. De azért, [5]*Nusquam Angelos apprehendit,* ugyan nem őltözött angyali természetbe a mí Pásztorunk, hanem csak emberi testbe. Némely Szent Atyák a kilenczven-kilencz juhon értik a kárhozott Angyalokat; kiket meg nem váltott, hanem őket kevélységek veszedelmében hatta és minket keresett a jó Pásztor. Ezt pedig, minden érdemünk- és méltóságunk-nélkül, csak maga jó-voltából cselekedte. Dicsírjenek Uram téged minden állatok, ezért a te nagy irgalmasságodért.

[4] S. Tho. 1. part. Qu. 50. art. 1.
[5] Hebr. 2. v. 16.

Harmadik az; [6]hogy igen munkás fáratságokkal kereste Christus ezt az elveszett juhot: [6]*Saliens in montibus, transiliens colles;* hegyeken, vőlgyeken sokat bújdosott: sok véres veritéket húllatott; tövissek-közöt teste szaggattatott. Nem csuda, ha a világi pásztorok keresik elveszett juhokat: mert ennek hasznát vészik; erre szükségek vagyon; és, mikor a juhot keresik, magok hasznát keresik: a mí Pásztorunk [7]nem szűkölködik javaink-nélkül, *El-schaddai,* magának elégséges: [8]azért sem ártunk, sem használunk néki,

[6] Cant. 2. v. 8.
[7] Ps. 15. v. 2.
[8] Job, 22. v. 3. cap. 35. v. 6. 7.

* Malmára, ebből: mola.

akár-mit mivellyünk. Nem keres tehát minket az igaz Pásztor, maga hasznáért; hanem, [1] *Per viscera misericordiæ visitavit nos;* az ő nagy irgalmasságának belső indúlatiból ment arra, hogy minket keressen; és, a mint Szent *Pál* szól, [2] megragadgya az elöttefutó juhot.

[1] Luc. 1. v. 78.
[2] Heb. 2. v. 16. Philip. 3. v. 12.

Negyedik az; hogy, megtalálván, nem verte, taglotta, nem űzte, kergette, hanem, vállára vette az elfáradott juhot; és nagy örömmel haza vívén, kívánta, hogy örvendezzenek szomszédi, elveszett juhának feltalálásán. Ez a mí Pásztorunk kegyessége: ö viseli terheinket; ő segíti erőtlenséginket: és mikor veszedelmekből kiszabadít, úgy tetczik néki, mint-ha jót venne tőllünk; és azért mongya, hogy örvendezzenek néki. Mert, miképpen magát mongya, hogy üldözte Szent *Pál,* [3] mikor híveit sanyargatta: úgy, [4] magával mongya, hogy cselekeszük a jót, mellyet szolgáival cselekeszünk. Azért, miképpen, ha az atyának eggyik fia halálos betegségből felgyógyúl, nagyobb öröme vagyon rajta, hogy-sem a töb fiainak egésséges-vóltán: úgy a mí Pásztorunk, mennyei Angyalival-egyetemben, vígad a bűnös ember térésén. Légyünk azon tehát minnyájan, hogy Christust és az ő Szent Angyalit vígasztallyuk, igaz Penitencia-tartásunkkal. Te pedig, édes Pásztorunk, ki minket sok fáratsággal kerestél, meg ne vond kegyelmességedet; gyámolítcsad gyarlóságunkat; óltalmazzad veszedelmes állapatunkat. *Tantus labor non sit cassus;* ennyi fáratságod, mellyet érettünk felvállaltál, gyümőlcstelen ne légyen bennünk. Ha mikor esztelenűl tőlled eltávozunk: [5] *Queræ servum tuum;* keress-fel minket és vígy válladon dücsösséged hajlékába.

[3] Actor. 9. v. 4.
[4] Matt. 25. v. 40.
[5] Ps. 118. v. 176.

III. Megitílék a sidók Christust és morogva megszóllák, hogy a bűnösökkel nyájaskodik: szinte, mint *Moyses*-ellen panaszolkodának a pusztában, [6] *Propter uxorem Æthiopissam,* a szerecsen feleség vételért. Ebből tanúllyuk, először; hogy az itíletekben ne hirtelenkedgyünk, ha csalatni nem akarunk. Másodszor; hogy az emberek itíletin, nagy fondamentomot ne vessünk. Mert, ha Christust megitílte az emberi vakmerőség, megszóllotta a nyelvesség: nem kel senkinek azt reménleni, akár-mint éllyen, hogy az emberek itíletit, kárhoztatásit és szóllásit elkerűlhesse: hanem azon kel lenni, hogy Szent *Pál*-lal, [7] *Per infamiam, et bonam famam;* mind jó hír-névben, mtnd gyalázatos rágalmazásokban, igyenes elmével kedveskedgyék Istenének.

[6] Num. 12. v. 1.
[7] Cor. 6. v. 3.

PÜNKÖST-UTÁN IV. VASÁRNAP.

ATYÁNAK, ÉS FIÚNAK, ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus JESUS*nak drága Szent Vérével megváltott Keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének ötödik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága e képpen vagyon: hallgassatok isteni félelemmel.*

Az üdőben; [1]mikor a sokaságok JESUS-ra rohannának, hogy hallanák az Isten Igéjét, és ő ál-vala a Genézaret tava-mellet. És láta két hajót állani a tó-mellet: a halászok pedig kiszállottak vala, és a hálókat mossák vala. Bémenvén pedig eggyik hajóba, mely Simoné vala, kéré, hogy a földtül egy-kevessé viszáb vinné. És ülvén, taníttya-vala a hajócskából a sokaságot. Minek-utánna pedig megszünék szóllani, monda Simonnak: vigy a mélyre, és vessétek-meg hálótokat a fogásra. És felelvén Simon, monda néki: Mester, egész étszaka munkálkodván, semmit nem fogtunk: a te szódra pedig megeresztem a hálót. És mikor azt mívelték vólna, halaknak bévséges sokaságát rekeszték-bé: szakadoz vala pedig az ő hálójok; és intének társoknak, kik más hajóban valának, hogy eljönének és segítenék őket. És eljövének és megtölték mind a két hajócskát, úgy, hogy csaknem elmerülnének. Mellyet midőn látna Simon Péter, a JESUS térdéhez borúla, mondván: Uram, meny-ki én-tőllem, mert bünös ember vagyok; mert álmélkodás környékezte vala őtet és mind azokat, kik vélle valának, a halak fogásán, mellyet fogtak vala. Hasonlóképpen pedig a Zebedæus fiait, Jakabot és Jánost, kik Simon társai valának. És monda JESUS Simonnak: ne fély; innen-tova immár embereket

[1] Lucæ. 5. v. 1.

fogsz. És földre vonván hajójokat, elhagyván mindeneket, követék őtet.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötű-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük: kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

De simplicitate. De vana gloria.

Hogy minden cselekedetünket Isten tisztességére kel igazítanunk.

[1] Job, 5. v. 7. Igazán mongya Szent *Jób,* [1] hogy a madár röpűllésre, az ember munkára teremtetett. Mert minek-elötte bűnbe és átokba esnék az
[2] Gen. 2. v. 15. ember, a végre helyhezteté Isten *Ádámot* paradicsomba, [2] *ut operaretur et custodiret;* hogy munkálkodnék és úgy őrizkednék, hogy alkalmatlan magaviselésével el ne vesztené bóldog lakó-helyét.

Az eset-után világos szókkal kimondotta Isten a sentenciát,
[3] Gen. 3. v. 17. 19. hogy az ember, [3] *In laboribus comedes cunctis diebus vitæ tuæ: in sudore vultus tui vesceris pane;* kemény fáratsággal és veritékkel keresi kenyerét és táplálását. Mert miképpen a nagy várasban noha nem minnyájan ácsok, kovácsok, de azért mindennek vagyon dolga és fáratsága: úgy e világon nem mindenek szántnak, kapálnak, de minnyájan fáradnak; és nem egyéb az ember állapattya, hanem,
[4] Eccl. 1. v. 17. cap. 4. v. 8. [4] *Labor et afflictio,* múnka, törődés.

Külömbség vagyon a múnkák- és fáratságok-közöt. Mert sokak munkái haszontalanok az üdvösséges jókra; mivel ezekkel sem Isten-előt kedvet nem találnak, sem lelki jóságokban öregbűlve nem nevekednek. Illyen vólt azok fáratsága, kikrűl a Bőlcsel
[5] Isai. 59. v. 6. Sap. 3. v. 11. egyetemben azt írja Isaias: [5] *Opera eorum, opera inutilia;* hogy az ő munkájok haszontalan múnka. Illyen vólt amazok törődése,
[6] Sap. 5. v. 7. kik, noha későn, de azon panaszolkodtak, [6] *Lassati sumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles;* hogy elszakaszkodtak, elfáradtak, nehéz útakon járva: mert annyi hasznok vólt fáratságokban, mint azoknak, kik egész éjjel fáradtak a lopásban; munkájokért reggel tömlöczbe vitettek, hogy fenn-akadgyanak. Illyen vólt a *Galata*-béliek szenvedése, mellyet Szent *Pál* heába-valónak
[7] Galat. 3. v. 4. nevez: [7] *Tanta passi estis, sine causa.* A ki efféle haszontalan

munkában fárad, azt a Szent Irás ahoz hasonlíttya, ki a gyöjtött napi-bérét lyukas sebbe* tölti; [1] *Qui mercedes congregavit, misit in saccum pertusum;* melyből kihúl kőltsége és haszontalanná lészen napi-fáratsága. Másut azt mongya a Szent Irás, hogy némely emberek ruházni akarván magokat, szőnek, fonnak, igen fáradnak: de pók-hálókat szőnek; [2] *Telæ eorum non erunt in vestimentum;* mellyekből köntöst nem csinálhatnak.

[1] Aggæ. 1. v. 6.
[2] Isai. 59. v. 5. 6. Job, 8. v. 14.

Más-féle munkák vannak, mellyek hasznosok és üdvösségesek. Illyen vólt a *Corintus*-béliek fáratsága; kiknek Szent *Pál* azt írja: [3] *Labor vester non est inanis;* a tí munkátok nem haszontalan. Efféle fáratságot hasonlít a Szent Irás [4] a főld-forgató, szántó-vető munkájához: ki, noha kezét koptattya az eke szarván; noha üressíti szúszékát** takarmányátúl; noha szájátúl megszakasztya és földbe hagyigállya táplálására rendelt buzáját, de hasznoson fárad: mert kevés múnka-után bévséges termést reménl.

[3] 1. Cor. 15. v. 52.
[4] Job, 5. v. 7. Eccli. 6. v. 19.

Mind a két rend-béli fáratságnak világos példáját hallók a mái Evangeliomban. Szent *Péter* édes álmát megszakasztotta és a természettűl nyugodalomra rendelt étszakát haszon reménségért, halfogásért fáratságban tőltötte; de heában esett munkája, mert egy halat sem foghatott. Az-után fényes nappal, mikor a halak megláttyák a hálót és künnyen elszaladnak elötte; nem hal-fogásért, mellyet nem reménlett, hanem hogy Christusnak engedgyen és az ő kedve-szerént járjon, megvetette hálóját; *In verbo tuo laxabo rete:* és első vonással annyi halat fogott, hogy hálója szakadozott, hajója csak el nem merűlt.

Igen szükséges tanúság adatik ezzel előnkbe, keresztyének. Mert akár-menyit törődgyünk fáradgyunk, akár-menyi munkát, nyughatatlanságot visellyünk: haszontalan minden fáratságunk, ha csak a világot és a külső hasznot tészük czélyűl; ha az isteni szeretet sinóra-mellet nem járunk, és ha tárgya és határúl vetett jele igyekezetünknek nem az, hogy Istennek kedveskedgyünk. De ha Istenért vettyük hálónkat; ha minden cselekedetünket, szenvedésünket, nyughatatlanságunkat tiszta és szent szándékkal Istenre és az ő akarattyára igazíttyuk, minden dolgunk hasznos és üdvösséges.

Azért e jelen-való órában megmutatom: hogy, *ha minden-napi munkánkat hasznoson és Isten-előt kedvesen akarjuk végbe-vinni, valamit mivelünk, akár-minémü állapatban; valamit szenvedünk,* *Propositio.*

* = zsebbe. — ** = zsákját.

akár-minémü igyünkben, azt tisztán és igyenes intentió-val, tekéllett szándékkal, Isten tisztességére és az ő akarattyának tellyesítésére igazítcsuk.

[1] Seneca, ep. 71. initio.

Igazán írja egy *római* bőlcs, hogy [1] *Quoties, quid fugiendum sit, aut petendum, voles scire; ad summum bonum et propositum totius vitæ, respice. Illi consentire debet, quidquid agimus. Scire debet, quid petat, qui-sagittam vult mittere, et tunc dirigere manu telum. Ignoranti quem portum petat, nullus suus ventus est;* miképpen, a ki lőni akar, nemcsak tárgyot emel és czélt vészen: hanem arra fordítván szemét, megnézi, megarányozza és úgy lövi-ki nyilát; a ki hajón jár, tudni kel a partot, melyre evez; mert a nélkül egy szél sem szolgál néki: úgy, ha életünk folyását jól akarjuk rendelni, először azt kel tudnunk, micsoda határa, utolsó vége és czéllya tellyes életünknek: [2] *Proponamus oportet finem, ad quem omne factum nostrum dictumque respiciat: veluti navigantibus, ad aliquod sidus dirigendus est cursus: Vita sine proposito, vaga est;* feltalálván végünket és czélunkat, minden szónk és cselekedetünk arra nézzen; minden erőnkel azon légyünk, hogy kövessük, a mi erre az utólsó végre viszen, távoztassuk, a mi attúl elvonszon.

[2] Seneca, ep. 95. circa medium.

A ki útra indúl, ha bolondúl nem akar fáradni, elsőben elrendeli és íntézi, hová és mely úton mégyen? mert egyéb-képpen úgy jár, mint a kirűl a Bőlcs írja: [3] *Labor stultorum affligit eos; nesciunt in urbem pergere;* hogy esztelenűl fárad a ki sokat jár, nem tudván, mely várasba mégyen. [4] *Currunt quasi in incertum: pugnant aërem verberantes;* futnak, de nem tudgyák hová: vagdalkoznak, de csak az eget csapkodgyák: az-az, heában fáradnak, feltett czélt nem vévén eleikbe.

[3] Eccl. 10. v. 15.
[4] 1. Cor. 9. v. 26.

Nem tudhattyuk, mi végre és hová kell igazítanunk minden cselekedetekben igyekezetünket; ha nem értyük, mi végre teremtette Isten e világot; és a töb állatok közöt, főképpen az embert.

Elsőben azért, keresztyén hitünk tanításából tudgyuk, hogy [5] *Universa propter semetipsum operatus est Dominus;* mindeneket magáért teremtett Isten: nem maga hasznáért; mert, [6] *Nullius indiget:* [7] *cum ipse det omnibus omnia;* semmi szüksége nincs Istennek semmire, holot ő ád mindent másoknak. Ő pedig, [8] *Omne bonum,* minden jó; [9] *Omnia in omnibus;* mindenben minden; [10] *Per ipsum, et in ipso sunt omnia;* és nem csak ő-általa, hanem ő-benne vannak mindenek; [11] *Propter quem, et per quem omnia;* ő-érette, ő alkotásából lettenek mindenek, és a mint a Szent *János* titkos-látásában

[5] Prov. 16. v. 4.
[6] 2. Mach. 14. v. 35.
[7] Act. 17. v. 25.
[8] Exo. 33. v. 18.
[9] 1. Cor. 15. v. 8.
[10] Rom. 11. v. 36.
[11] Hebr. 2. v. 10.

háromszor olvassuk, Ő egyedűl, [1]*Principium, Finis;* első kezdője és utólsó vége minden teremtett-állatnak. Mert, miképpen [2]tengerből erednek és tengerbe folynak minden vizek, úgy minden teremtett-állatok eredete és folyásának nyugodalmas határa és utólsó vége az Isten. Erre nézett a Bőlcs, mikor azt írta, hogy [3]*Propter ipsum confirmatus est itineris finis: Ipse est in omnibus;* minden isteni cselekedetek vége ő-maga az Isten, a ki mindenekben vagyon.

[1] Apoc. 1. v. 8. cap. 21. v. 6. cap. 22. v. 13.
[2] Eccl. 1. v. 7.
[3] Eccl. 43. v. 28. 29.

Másodszor: noha minden állatokat magáért teremtett Isten, de ilyen külömbséggel, hogy egyéb alkotmányit emberek szolgálattyára teremtette, az embert csak azért alkotta, hogy Istent dicsírje; néki szolgállyon és bóldogságában részes légyen. Az Angyalokrúl írja Szent *Pál,* [4]hogy minnyájan a hívek szolgálattyára kűldettek. A naprúl, hóldrúl, csillagokrúl mongya *Moyses,* hogy [5]*Creavit in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt;* az ég-alat-lakó emberek szolgálattyára keszíttettek. A magas hegyeken termö füvekrűl azt énekli Szent *Dávid,* hogy [6]*Herbam servituti hominum,* emberek szolgálattyára teremtettek. Egy szóval: minden állatokat egybekapcsolván, azt mongya a Szent Lélek, hogy [7]*Omnia subjecisti sub pedibus ejus;* minden földi állatokat ember lába- és birodalma-alá vetett. Mert, noha Isten ő-maga, utólsó czéllya és vége a teremtett-állatoknak, de az embernek azt mondotta: [8]*Mea est terra, vos coloni mei estis;* Enyím a főld, annak örökös uraságát magamnak tartom, de nékem semmire szükségem nem lévén, a főld hasznát és gyümölcsét néktek engedem, mint jobbágyimnak. Noha azért a világ bőlcsei meg nem foghatták, hogy Isten, a mérhetetlen nagy egek forgásit emberekért rendelte; [9]*Nimis nos suspicimus, si digni nobis videamur propter quos cœli moventur:* de Istennek világos szavai, hogy az egeket, [10]*Creavit in ministerium cunctis gentibus;* az emberi nemzet szolgálattyára teremtette.

[4] Heb. 1. v. 14.
[5] Deut. 4. v. 19.
[6] Ps. 103. v 14.
[7] Ps. 8. v. 8. Eccl. 17. v. 4. etc.
[8] Lev. 25. v. 23.
[9] Seneca, lib. 2. de Ira. c. 27.
[10] Deut. 4. v. 19.

Az embert a végre teremtette Isten: [11]*Ut serviamus ipsi;* hogy néki szolgállyon: [12]*Ut nomen sanctificationis collaudet et enarret magnalia ejus;* hogy az ő szent nevét dícsírje és felséges cselekedetit magasztallya, mert maga hasonlatosságára teremtvén Isten az embert, [13]*Iterum convertit illum in ipsam;* arczúl fordította arra, a kinek hasonlatosságát vette. És nem csak, [14]*Cunctas gentes creavit, in laudem, et nomen, et gloriam suam;* minden nemzetségeket, maga dícsíretire, neve magasztalására, dücsössége terjesztésére teremtette: hanem azt akarta, [15]*Ut sit populus sanctus,* hogy szent-életűk

[11] Luc. 1. v. 74.
[12] Eccl. 17. v. 8.
[13] Eccl. 17. v. 2.
[14] Deut. 26. v. 19.
[15] Ibid.

[1] Actor. 17. v. 26. 27. [2] Rom. 6. v. 22.

légyenek: [1] *Definiens quærere eum,* kötelezvén mindeneket, hogy a földön Istent keressék: [2] *Habentes finem, vitam æternam;* életek czéllyát és utólsó végét pedig az örök bóldogság nyerésében helyheztessék.

[3] Ps. 8. v. 8. Gen. 1. v. 28. 1. Cor. 15. v. [4] 1. Cor. 3. v. 22. [5] Eccl. 12. v. 13.

Noha azért Isten, [3] *Omnia subjecit sub pedibus hominis,* minden egyéb teremtett-állatot embernek adott; úgy, hogy [4] *Omnia nostra sunt,* miénk légyenek és nékünk szolgállyanak mindenek: de magunktúl azt kívánnya, hogy *Vos autem Christi,* mí Istené légyünk és néki szolgállyunk. Mert csak az érdemli az ember nevet, a ki a végre él, a mi végre teremtetett és Istent félvén, az ő parancsolatit követi; [5] *Hoc est enim omnis homo;* mert ebben áll az emberség.

[6] Sap. 1. v. 1.

Azt kívánnya tehát Isten tőllünk és az igaz okosság azt mutattya, hogy a mi végre Isten teremtett, arra nézzünk, arra igazítcsuk cselekedetinket, a mely czélra nézett Isten, mikor a világot fondálta és építette, arra arányozzunk mí-is. Mivel azért Isten, maga dücsösségeért teremtett mindeneket, mivel minket a végre alkotott semmiből, hogy őtet tisztellyük, néki szolgállyunk, az ő dücsösségében részesüllyünk: szükség, hogy nékünk-is az légyen czélunk és tárgyunk, melyre arányozzuk, az légyen utólsó határunk és partunk, mellyen megnyugodgyunk, hogy [6] *Sentiamus de Deo in bonitate et in simplicitate cordis quæramus illum;* az isteni felséget és méltóságot igazán ismérjük, utólsó végünknek vallyuk és egy-ügyü szűvel keressük.

Simplicitas quid?

[7] 1. Paral. 29. v. 17. [8] Philip. 2. v. 15. [9] Ephes. 6. v. 5. Colos. 3. v. 22. [10] Job, 1. v. 1. 8. [11] Gen. 25. v. 27. [12] Prov. 11. v. 3. [13] Prov. 10. v. 9. [14] Prov. 2. v. 7. [15] Prov. 3. v. 32.

Száma-nélkül parancsollya Isten; hogy, *simplices,* egy-ügyűk legyünk; és nagy ígéreteket tészen az egy-ügyűknek. Szent *Dávid* mongya; hogy Isten, [7] *Simplicitatem diligit,* szereti az egy-ügyűséget. Szent *Pál* azt kívánnya; hogy [8] *Simus simplices filii Dei,* Istennek egy-ügyű fiai legyünk; és mindeneket, [9] *In simplicitate cordis,* szűnek egy-ügyűségével cselekedgyünk. Mikor Isten *Jóbot* dícsírni akará, jósági-közöt elsőt azt említé, és háromszor említé, hogy [10] egy-ügyű. *Jákóbot*-is [11] azon egy-ügyűséggel dícsírte. E mellet, fogadást tett Isten; hogy, [12] *Simplicitas justorum diriget eos;* az igazak egy-ügyűsége oly kalaúz meny-országra, mely el nem hadgya veszteni az útat. Bátorságossá tészi embert az egy-ügyűség; és, [13] *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter;* mindenüt félelem-nélkül hordozza. Mert, [14] *Deus protegit gradientes simpliciter;* Isten óltalmazója az egy-ügyűn járóknak: Isten kedvébe jutat az egy-ügyűség: [15] *Cum simplicibus sermocinatio ejus;* nyájason, barátsá-

goson beszél Isten az egy-ügyűkkel. Megálgya őket földi jókkal, [1] *Simplices possidebunt bona impiorum;* [2] *Simplices permanebunt in terra;* ő-reájok szál a gonoszak gazdagsága. Végezetre, [3] *Qui ambulat simpliciter, salvus erit;* valaki egy-ügyűségben jár, üdvözűl. Azért, méltán parancsollya Christus tanítványinak: [4] *Estote simplices;* hogy egy-ügyűk légyenek, ha ennyi sok szép ígéretekben részesűlni akarnak.

[1] Prov. 28. v. 10. [2] Prov. 2. v. 21. [3] Pro. 28. v. 18. [4] Matt. 10. v. 16.

Jaj, ki kevesen tudgyák micsoda az egy-ügyűség, nem hogy annak gyakorlását követnék! Közönségesen egy-ügyűnek híják, a késedelmes-elméjű, ostoba, tudatlan, alkalmatlan embereket. De nem ez az egy-ügyűség, mellyet Isten kíván tőllünk: okossággal és bőlcseséggel jár a keresztyényi egy-ügyűség; melynek két-féle cselekedete vagyon: eggyik, az embereket nézi. Mert az egy-ügyűség arra indít és viszen, hogy *Hipocrisis,* tettetés-, kép-mutatás-nélkül, ollyannak mutassuk és ismértessük kivűl magunkat a jóban, minéműk vagyunk belől. [5] Erre a cselekedetre-nézve, az egy-ügyűség nem külömböz az igazságtúl; melynek tulajdona, hogy az ember szava és cselekedete eggyezzen értelmével és akarattyával : úgy hogy, belől külömben ne ércse és akarja, a mit kivűl mutat. Másik cselekedete az egy-ügyűségnek, Istent nézi. Mert arra indíttya embert, hogy minden külső-belső cselekedetinek egy vége, egy utólsó czéllya légyen, Isten és az ő tisztessége: úgy hogy, Istenre nézve, *Proprius actis simplicitatis est, pura et recta ad Deum intentio in omnibus;* az egy-ügyűség tulajdon cselekedete az, hogy, valamit mivelünk, Isten tisztességére igazítcsuk.

[5] S. Thom. 2. 2. Qu. 109. art. 3. Qu. 111. art. 3.

Nyilván jelenti ezt Szent *Pál:* mert, minek-utánna azt parancsolta vólna a szolga-rendnek; hogy uráuak, *In simplicitate cordis,* szűnek egy-ügyűségével engedgyen: magyarázván, miben áll ez az egy-ügyűség, azt mongya, hogy minden szolgálatban arra igyenesítcsék akarattyok arányozását, hogy uroknak szolgálván, Istennek szolgállyanak: az-az, szolgálattyokban Istent és az ő akarattyát nézzék; kinek atyai gond-viselése, az urakat felső méltóságba, őket alacsonb rendbe állatta.

Ez az egy-ügyűség, mellyet Isten annyira kíván tőllünk: melynek ennyi jutalmát ígéri: melyre kötelez teremtésünk vége és az Isten parancsolatinak rendelése. Ezt kívánta Isten az Ó Testamentomban, példák-által: mikor megparancsolta, hogy [6] az aszszony ne öltözzék férfi ruhába; se a férfi aszszony öltözetibe: [7] két-féle vetemény magot ne vessünk azon földbe: [8] ökör-mellé szamárt ne

[6] Deut. 22. v. 5. [7] v. 9. [8] v. 10.

[1] v. 11. Idem fogjunk a szántásban: [1]gyapjúból és lenből egybe-szőt ruhába ne
Lev. 19. v. 19. [2] Eccl. 3. v. 28. őltözzünk: [2]két úton szívünk ne járjon: [3]két-felé ne sántállyunk:
[3] 3.Reg.18.v.21. [4]két szívünk ne légyen. Mert ezek mind azt példázták, hogy szí-
[4] Eccl. 2. v. 14. vünk járása ne tétovázzon: hanem, igyenesen egyre és egyedűl
Istenre nézzen, mint utólsó végre.

Ez, a mire szentséges példájával tanított ar Ur Christus. Mert,
mihent született, tellyes életének czéllyát felemeltetvén, az Angya-
[5] Luc. 2. v. 14. lokkal azt kiáltatá: [5]*Gloria in Excelsis Deo;* hogy azért született,
arra igazíttya tellyes életét, hogy az Isten dücsössége terjedgyen.
[6] Joan. 8. v. 50. Mikor predikállani kezdett, azt vetette fondamentomúl: [6]*Egò glo-*
54. *riam meam non quæro: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea*
nihil est; hogy semmiben nem keresi a maga dücsösségét: mert
ha azt keresné, mingyárt elolvadna és semmivé lenne minden
dücsösséges cselekedete. Azért, mikor csudákat mivelt, sokszor,
[7] Mar. 5. v. 43. [7]*Præcepit vehementer,* erőssen tíltotta, hogy senkinek tudtára ne
[8] Ibid. v. 19. adgyák cselekedetit, hanem [8]Isten irgalmasságát dücsöítcsék. Mert,
[9] Róm. 15. v. 3. [9]*Christus non sibi placuit,* nem kedvezett Christus magának; nem
kereste a maga alkalmatosságát és tisztességét, hanem az Isten
[10] Joan. 8. v. 49. dücsösségét. Azért mongya; hogy, [10]*Honorifico Patrem,* az Atyát
tiszteli: és a minémű dücsösség ő-reá láttatik ragadni, nem marad
[11] Ibid. 14. 513. ő-rajta, hanem, [11]*Glorificatur Pater in Filio,* az Atyára háríttya
és azt dücsöíti.

Ez a példa; ez a tűkör, melyre kel néznünk. Ne úgy járjunk
Christus-után, mint a sidók: kiket azzal pirongata Christus, hogy
[12] Joan. 6. v. 26. nem járnak ő-utánna, isteni méltóságáért, hanem, [12]*Quia mandu-*
castis ex panibus, a kenyérért, mellyel őket táplállya. Ne szolgál-
lyunk Istennek, mint a sidók: kik azért lettek utálatosokká, mert,
mint béresek, [13]a szentegyház ajtaját sem tették-bé fizetés-nélkül.
[13] Mal. 1. v. 10. Ne úgy áldozzunk Istennek, mint a kik, [14]*Ignem alienum,* idegen
[14] Num. 26. v. 61. [15] Joan. 6. v. 27. tüzet vittek az oltárra és megölettek érette: hanem, [15]*Operemur*
cibum, qui permanet in vitam æternam; mikor kenyeret keresünk,
oly kenyérre nézzünk, mely az örök bóldogságban megmarad:
Mikor Istennek szolgálunk, arra nézzünk, hogy jó az Isten és
minden szolgálatra méltó. Az isteni szeretetnek és tisztességnek
tüzét mutassuk Isten-eleibe, nem a világi kívánságok melegségét:
[16] Joan. 8. v. 50. hogy azt mondhassuk Christussal: [16]*Ego gloriam meam non quæro;*
nem keresem, Uram, a magam kedvét és dücsösségét, hanem a te
neved magasztalását. Mert, ha a sas kikőltött fiai-közzűl csak azt
isméri övének; csak azt neveli, mely a nap sugárit igyenes szem-

mel nézheti: Te-is csak azokat kedvelled, kik minden cselekedetekben te-reád függesztik szemeket, a te tisztességedre igazíttyák akarattyokat.

Keresztyének; Isten magának elégséges mindenre: [1]nem szűkölködik javaink-nélkül. És miképpen, [2]ha vétünk, nem ártunk néki: úgy szolgálatunkból, semmi hasznot nem vészen tőllünk. Azért, nem annyira nézi Isten, mit és menyit mivelünk; menyit szenvedünk; menyit adunk: mint arra, mi okból; mi végre; mire-nézve mivelünk akár-mit. Mert nem csak a pogány bőlcs szava az: hogy, [3]*Non in facto laus est, sed in eo, quomodo fiat;* nem a cselekedet, hanem annak módgya dícsíretes: de Szent *Ágoston*-is azt írja; hogy, [4]*Magni interest, cum aliquid boni facimus, cujus contemplatione faciamus. Officium quippe nostrum, non officio, sed fine pensandum est; ut cogitemus non tantum si bonum est quod facimus, sed præcipue, si bonum est propter quod facimus. Ipsa laus humana, culpanda non est; sed, propter laudem bene operari, hoc est vanitatem in suis operibus intueri. Ipsa laus ab hominibus, referenda est in laudem* DEI; *ut videant opera bona, et glorificent Patrem. Finem posuit in gloria* DEI; nem azt kel tekínteni, ki mit mivel; hanem, mire néz, mikor valamit mivel; mert nem elég azt mivelni a mivel tartozunk, hanem oda kel nézni a hová szükség. Mind *Abel,* mind *Cain,* áldozatot mutatott Istennek: de, mivel Isten, [5]*Posuit oculum suum super corda eorum,* szívök járását nézte: [6]kedvesen fogadta *Abelt,* és az ő szolgálattyát; *Caint* pedig, az ő áldozattyával-egyetemben, látni sem akarta. A mely szegény aszszony, két réz fillyérkét adott a templomba: a Christus ítíleti-szerént, [7]*Plus quam omnes,* többet adott, hogy-sem minnyájan a gazdagok; noha, [8]*Multi jactabant multa,* sokan sokat hántak a pesselybe. Mászor, egy pohár hideg vízért, mennyei bóldogság országát ígéri; ha azt, [9]*In nomine discipuli,* Istenre-nézve és Istenért adgyuk. Mert, miképpen *Midas* veszszeje arannyá tette, valamit illetett: úgy a szent és istenes igyekezet *Alchimiá*-ja, sárból-is aranyat csinál. Mert akármely kicsiny és alá-való munkát, ha jó szándékból, jó igyekezettel, jó végre cselekeszünk; ha, *in verbo tuo,* Isten hagyásáért, néki-való kedveskedésért cselekeszünk; Isten azt arany-gyanánt, kedves-illatú áldozatúl vészi.

Úgy vagyon, hogy miképpen oly istenes szent dolog [10]nem lehet, hogy gonoszszá ne légyen, ha gonosz végre és csak hiuságos dícsíretért cselekeszük: úgy az, a mi gonosz és Istentűl

[1] Ps. 15. v. 2.
[2] Job, 35. v. 6. 7.
[3] Seneca, ep. 95. in medio.
[4] Aug. tom. 8. in Ps. 118. Conc. 12. ante medium.
[5] Eccli. 17. v. 7.
[6] Gen. 4. v. 4. 5.
[7] Luc. 21. v. 3. Mar. 12. v. 43.
[8] Mar. 12. v. 41.
[9] Matt. 10. v. 42.
[10] Seneca, ep. 82. sub. finem. Nihil honeste fit, nisi cui nulla parte sui repugnat animus.

tilalmaztatott, jóvá nem lehet, akár-minémű jó végre és jó szándékból cselekedgyük-is. Azért, ha valaki juhot lop, hogy a szegényeket táplállya; [1] ha az áros-ember megcsal mást, hogy alamisnát adhasson; ha megfosztasz egy templomot, hogy másut oltárt éppícs: a jó szándék, jóvá nem tészi az illyen gonoszságot. Mert, Isten szava az; hogy, [2] *Non sunt facienda mala, ut eveniant bona;* jó végre sem szabad gonoszt mivelni. Annak-okáért, kárhoztatá és a királyi székéből kiveté Isten *Sault,* [3] hogy azokkal az *Amalechiták* tulkaival akart áldozni, mellyeket, Isten parancsolattyaszerént, megkellett öletni.

[1] S. Dion Bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu.
[2] Rom. 3. v. 8.
[3] 1. Reg. 15. v. 3. 15. 21.

Noha tehát a gonosz jóvá nem lészen, bár jó szántunkból mivellyük-is: de azért, a jó szándéknak és jó végre-nézésnek két csudálatos és felséges nagy ereje és hasznos tulajdonsága vagyon.

I. Első az; hogy, a minémű cselekedetek, magok mivólta- és természete-szerént, sem Isten-előt kedvesek, sem a mennyei bóldogságban jutalmazandók nem vólnának: ha azokat Istenre-nézve és néki-való kedveskedésért cselekeszük, kedvesek, böcsülletesek, jutalmat érdemlők Isten-előt. Az oktalan-állatok esznek, isznak, alusznak, szaporodnak, munkát tésznek, meleget, hideget, fájdalmat, betegséget szenvednek: efféle cselekedettel, vagy szenvedéssel, semmi kedvet nem találnak Istennél. Mí-is, ha csak azért eszünk, vagy sétálunk, hogy egésségünket óltalmazzuk; ha csak azért munkálkodunk, hogy pénzt nyerjünk és továb nem nézünk: semmi jutalma nincs Isten-előt fáratságunknak. De, ha ezeket Isten tisztességére fordíttyuk; ha istenes szándékkal, jó végre cselekeszük: kedvesek és érdemesek Istennél. Erre-nézve Szent *Pál,* közönségesen minden dolgainkrúl azt parancsollya: [4] *Omne quodcumque facitis, in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo;* hogy valamit mivelünk, szóllunk, cselekedünk, isteni hála-adással, a Christus nevében légyen. Magyarázván, mint kel cselekedetünknek Christus nevében lenni; azt írja: [5] *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite;* vagy esztek, vagy isztok, vagy akár-mit egyebet miveltek: mindeneket Isten tisztességére mivellyetek. Semmit ki nem választ: az kívánnya, hogy mindent Christus nevében és Isten tisztességére mivellyünk.

[4] Coloss. 3. v. 17.
[5] 1. Cor. 10. v. 31.

Ha észel, iszol, ne miveld azt csak száj ízért, ételben-való gyönyörködésért, hashizlalásért; hanem, azt mongyad magadban:

nem akarok hasam rabja lenni; nem azért élek, hogy egyem, igyam; hanem, *In gloriam Dei,* Isten tisztességére észem, iszom, aluszom; hogy az ő szolgálattyára, erőmet és egésségemet megtarcsam, nevellyem.

Ha házas-ember vagy, ne úgy ély a házassággal, [1]*Sicut* [1] Psal. 31. v. 9.
equus et mulus, quibus non est intellectus; mint az oktalan-állatok, csak testi gyönyörüséget keresvén; mert bizonyos, hogy az illyen házasokon, [2]*Habet potestatem dæmon,* hatalma vagyon az ördög- [2] Tob. 6. v. 17.
nek: hanem, *In gloriam Dei,* Isten tisztességére: a végre és oly szándékkal ély a házassággal, mint amaz isten-félő *Tobias,* ki azt mondotta: [3]Te tudod Uram, nem bujaságért házasodtam, *Sed* [3] Tob. 8. v. 9.
Sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur, nomen tuum; hanem csak azért, hogy légyen oly maradékom, mely téged dícsírjen. És nem csak, [4]*Anima mea illi vivat,* az én lelkem éllyen néked: [4] Psal. 21. v. 31.
hanem, *Semen meum serviat,* maradékom-is szolgállyon néked.

Ha szolga vagy és munkás-ember; ha alacson mesterséggel keresed kenyeredet: ne úgy fáradgy, mint a barom, félelemből és kételenségből; hanem, [5]*Ex animo, sicut Domino, et non hominibus;* [5] Coloss. 3. v. 23. 29. Eph. 6. v. 7.
szűből szolgály, mint Istennek. Meggondold, hogy Isten téged erre választott; ebben az állapatban akarta, hogy foglallyad magadat, tőlcsed életedet, keressed üdvösségedet. Azért, Isten kedvéért örömest fáradgy mindenben: igazán viseld magadat, mint Isten szeme-előt, mint-ha Istennek szolgálnál.

Ha valami dücsösségre és méltoságra emeltetel, cseleked azt, a mit *Ester:* ki, száz huszon-hét tartománnyal bíró *Assverus* király házas-társa lévén, bátran mondotta Istennek: [6]*Ex quo huc trans-* [6] Esth. 14. v. 18.
lata sum, nunquam lætata sum, nisi in te Domine Deus; miólta királyi palotába vitettem, soha semmiben nem vólt örömem, hanem csak te-benned: az-az, minden világi méltóságán azért örűlt, hogy Isten dücsösségének terjesztésében nagyob módgya adatott. Ugyan-is, nem szabad embernek egyébért világi dücsösséget keresni, vagy kívánni, hanem csak azért, hogy az Isten dücsöítésének eszköze lehessen.

Végezetre; ha betegségbe, ha egyéb világi nyomoruságokba esel, azt kiálcsad, a mit Szent *Dávid* és Szent *Pál:* [7]*Propter te* [7] Rom. 8. v. 36. Psal. 43. v. 22.
mortificamur tota die; tellyes életünk minden napjaiban, valami csapást reám bocsátasz Uram: *Propter te,* Te-éretted, a te akaratodra-nézve, örömest szenvedem: mert tudom, hogy a te akaratod-nélkül ezek nem lennének. Azért, miképpen Te, [8]*Universa propter* [8] Prov. 16. v. 4.

te operaris, mindeneket magadért cselekeszel: én-is, *propter te,* te-éretted cselekeszem és szenvedek mindeneket.

Bezzeg, a ki e szerént mindeneket Isten tisztességére igazít,
[1] Ps. 1. v. 3. [1] *Folium ejus non defluet: omnia, quæcumque faciet, prosperabuntur;* legkisseb és alacsonb cselekedete sem lehet haszontalan, sőt minden
[2] Lev. 27. v. 25. munkája lelki elő-menetelére szolgál. Mert, [2] *Omnis æstimatio, siclo Sanctuarii ponderatur;* az Isten mértékében oly fontos akár-mely kisded cselekedet, ha jó végre és Isten tisztességére igazíttatik, hogy egy pohár hideg víz Meny-országot érdemli, két fillyér nagy kincseket megnyom.

II. Második ereje a tekélletes jó szándéknak az, hogy e-nélkül,
[3] Eccl. 1. v. 2. [3] *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas;* akár-mely nagy és tettetes fáratságok csak hiuságok és Isten-előt nem kedvesek.

Nem mondom, hogy mind bűn, valamit tiszta igyekezettel
[4] Gabriel Vasquez, 1. 2. Qu. 18. art. 9. Istenre nem igazítunk, [4] mert az emberi gyarlóságnak minden-napi indúlattyára és a félelmes lelki-isméretek bátorítására-nézve kegyesb és alkalmatosb vélekedés az, hogy ha ember oly dolgot cselekeszik, mellyet Isten nem tiltott, bár se Isten tisztességére, se valamely jóságnak tulajdon czéllyára ne igazítcsa-is cselekedetit, hanem csak azt nézze, hogy hasznos, alkalmatos, gyönyörüséges néki, abban bűnt nem val. De bizonyos, hogy az ilyen *Actus indifferens* cselekedetben sem jóság, sem Isten-előt érdem nincsen. Mert ha sokat bőjtölsz, többet imádkozol, sem találsz kedvet Isten-előt,
[5] Isai. 58. v. 3. mikor ezekben, [5] *invenitur voluntas vestra,* magad akarattyát és kedved-tőltését keresed, ha Istenre-néző, igyenes jó szándékkal nem munkálkodol. Mert miképpen a *Moyses* veszszeje, mikor égbe felemeltetett, csudálatos nagy dolgokat cselekedett, de ha földre vettetett mérges kigyóvá lett: úgy a mi cselekedetink nagy tekíntetben vannak Isten-előt, ha fel az égbe, Istenhez emeltetnek, akaratunk arányozásával; de ha csak földért és világi tekíntetért fáradunk, akár-mely szent dolog is: vagy mérges kígyó, vagy haszontalan múnka. Azért minden tekélletességnek fondamentoma és gyökere az, hogy valamit mivelünk, jó végre, Istcn tisztességére igazítcsuk. A nélkül minden tettetes fáratságink ollyanok, mint a *Sodoma* helyén termett gyümőlcsök, mellyek kivűl színesek, belől füstel és porral telik; mivel oly szent és tekélletes jó múnka nem
[6] Ex Sapient. 10. v. 7. lehet, [6] mely Isten-előt kedves légyen, ha Isten tisztességén-kivűl, más czélt és határt vetünk néki.

Annak-okáért a mit mivelünk, ne csak szokásból cselekedgyük,

hanem minden dolgokban Istenhez emellyük szemeinket, az ő tisztességére és szolgálattyára nézzünk. E-nélkül ollyan az ember, mint, [1]*Vitula docta diligere trituram;* a nyomtatáshoz szokott barom; tapod, fárad, de, *Tota nocte laborans nil capit;* éjjel nappal fáradván, semmi üdvösséges hasznot nem nyér.

[1] Oseæ, 10. v. 11.

Szentűl és mélyen által-értette Szent *Bernárd,* mint kel eszünkben tartanunk, mi végre teremtettünk; mint kel minden cselekedetünket egyedűl Istenre igazítani mikor azt kívánta, hogy minden ember minden dolgában, [2]*Sic te existimes, quasi ipse sis solus, et Deus;* úgy visellye magát, mint-ha egyéb nem vólna e világon, hanem csak ő és az Isten; az-az, miképpen Isten úgy vígyáz és gondot visel magán mindenre, mint-ha másra senkire gongya nem vólna, azon-képpen, ki-ki közzűllünk, úgy keresse kedvét Istennek, úgy igazítcsa minden igyekezetit az ő nevének tiszteletire, mint-ha senki más nem vólna e világon. Ne nézzen a sokaság vélekedésére; dícsíretet és kárt ne tekíncsen: hanem szíve, kedve, kívánsága Istenre nézzen; ereje, tehetsége, értéke arra igazíttassék, hogy Isten kedvét tőlcse és az ő szent nevét magasztallya.

[2] Bernard, in Speculo monachorum, in fine.

De vana gloria.

Némellyek, ha mi jót mivelnek, abból magoknak keresnek emberek-előt kedvet, böcsülletet, hírt-nevet, tisztességet; arra néznek és figyelmeznek, mit itílnek? mit szólnak? az emberek felőllök; de az Isten itíletirűl ritkán gondolkodnak. Ezeket a Szent Atyák Isten tisztessége lopóinak nevezik, mivel a mi Istené, azt magoknak tulajdoníttyák; [3]*Qui de bono tuo, Domine, gloriam sibi quærit, et non tibi: hic fur est et latro: et similis est diabolo, qui voluit furari gloriam tuam.* Valami jó vagyon bennünk, bizonyos, hogy Istentűl vagyon, a ki, [4]*Operatur in nobis velle et perficere;* szerzi bennünk a jó akaratot és végbe viszi a jó szándékot, mert [5]ő-nálla-nélkül semmit nem mivelhetünk.

[3] Augu. tom. 9. lib. Soliloq. c. 15.

[4] Philip. 2. v. 13.

[5] Joan. 15. v. 5.

A mi jót Isten segítségéből cselekeszünk, annak hasznát mind világi, mind mennyei jutalmazásban nékünk engedi Isten, de azt kívánnya, hogy a mi dücsösség és dícsíret abból származik, az éppen és tellyesen egyedűl övé légyen, [6]*Soli Deo honor et gloria.* Ha egyedűl Istent illeti a dücsösség, tehát Istenné tészi magát, a ki magára akarja a dücsösséget vonni. Jaj annak, a ki Istenre támad és dücsösségétűl meg akarja fosztani, mert nem egyszer tett arrúl fogadást Isten, hogy [7]*Gloriam meam alteri non dabo;* dücsösségét mególtalmazza, másnak nem engedi. Veszedelmes probával érzette ezt *Heródes Agrippa:* mert, noha sok gonoszságit eltűrte Isten,

[6] 1. Tim. 1. v. 17.

[7] Isai. 42. v. 8. Cap. 48. v. 11.

mikor Szent *Pétert* tömlöczözte, Szent *Jakabot* megölette, de mikor a hízelkedő sókaság azt kiáltá szóllására, *Dei voces, non hominis;* hogy Isten szól, nem ember és az esztelen király felvévé ezt a tiszteletet, továb nem halada bűntetése, hanem, [1]*Confestim, percussit illum Angelus, eo quod non dedisset honorem* DEO: *et consumtus a vermibus, exspiravit;* mingyárt Angyalával vereté és férgekkel emésztteté Isten az ő kevélységét. Ugyan-is, Isten törvénye-szerént, meg kellett annak halni, [2]a ki magát füstöltette azzal a drága illattal, mellyet Isten magának készíttetett.

[1] Actor. 12. v. 23.
[2] Exod. 30. v. 38.

De ki-ki vagy, a ki emberi dícsíretet keressz jó cselekedetiddel, gondold-meg, ha lehet-e annál nagyob balgatagság, mint hogy a min Meny-országot vehetnéd, azon emberi dícsíretet vásárlasz? Holot efféle dícsíret nem egyéb, hanem szél, szó, hiuság, mely sem ád, sem el nem vészen semmit tőllünk. Sem jobbak, sem gonoszbak nem lészünk, ha az emberek nyelve dícsír vagy gyaláz. Christus Urunk szava pedig, hogy a ki azért [3]cselekeszik valamit, hogy láttassék és dícsírtessék, emberekrűl vészi bérét, azért sem it, sem Meny-országban jutalmat nem várhat Istentűl. Jaj, ki bolond, a ki az emberi dícsíretet nagyobra böcsülli, hogy-sem Meny-országot? Jaj, ki esze-fordúlt, a ki (mint az *Esopus* ebe) hogy az árnyékot kapja, elejti a konczot; álomban látott jóért elveszti a valót? Álomnak nevezi Isten, valamiben kevélykednek az esztelenek: [4]*Somnia extollunt imprudentes;* mivel nem övék a dícsíretre méltó valóság, hanem Istené.

[3] Matt. 6. v. 2 5.
[4] Eccl. 34. v. 1.

Méltán parancsollya tehát Szent *Pál,* hogy az emberi hiuságos dücsösséget ne kívánnyuk: [5]*Non efficiamini inanis gloriæ cupidi:* hanem elégedgyünk azzal, hogy [6]*Deus commendat,* Isten dícsír, a ki, [7]*Merces magna nimis,* önnön-maga, fáratságunk végetlen jutalma. Jaj, ki nagy vakság ez bennünk, hogy, [8]*Difficile est, Deo tantum judicem esse contentum;* meg nem elégszünk az Isten látásával és dícsírésével, hanem az emberi dícsíretet vadászszuk.

[5] Galat. 5. v. 26.
[6] 2. Cor. 10. v. 18.
[7] Gen. 15. v. 1.
[8] Hieron. contra Lucifer. cap. 6.

Azt kívánnya Christus, hogy azt mívellyük, a mit a tolvajos úton járók: kik nem mutogattyák, hanem rejtegetik, ha mi drága marha vagyon nállok. Mí-is elrejcsük [9]az emberek-előt, ne mutogassuk, ha mi jót mivelünk; elégedgyünk azzal, hogy, [10]*In cælo testis meus, et conscius meus in excelsis;* láttya és tudgya Isten, mit cselekeszünk. Igáz elég, ha [11]Isten dícsír minket; és a világ dícsíretit vagy gyalázattyát úgy tarcsuk, mint mikor valamely bolond dícsír vagy szidalmaz; annak szaván meg nem indúlunk,

[9] Matt. 6. v. 2. 5. 16. 18.
[10] Job, 16. v. 20.
[11] 2. Cor. 10. v. 18.

mert tudgyuk, hogy nem eszén beszél. A világ bőlcsesége, [1]*Stultitia est apud Deum,* bolondság Isten-előt; azért nem kel arra nézni. [1] 1. Cor. 3. v. 19

Oh, mely bóldog állapatban, mely csendesz nyugodalomban élnénk, ha minden cselekedetünkben csak Istent néznők és emberi dícsíreteket nem vadásznánk! Soha meg nem háborodnánk, akár-ki mit ítílne és magyarázna cselekedetünkrűl. [2]Mert, semmit a végre nem mivelvén, hogy az emberek dícsírjenek, hanem, hogy Istennek kedveskedgyünk: megelégednénk azzal, hogy Istennek tessék dolgunk; és ha mind a világ gyalázna, sem gondolnánk véle. De, hogy vidámok vagyunk fáratságunkban, mikor dícsírtetünk; megszomorodunk, mikor gyaláztatunk: abból vagyon, mert nem tisztán csak Isten kedvére nézünk, hanem emberi ítíletektűl viseltetünk; [3]*Vinum tuum mistum est aqua;* emberi tekíntetek vizével elegyíttyük a tekélletes cselekedeteket; [4]hólt legyekkel büszhöttyük fáratságinkat, és azt mivellyük, a mit, a ki sok munkával házat csinál és estve lerontya, valamit nap-estig éppített.

[2] Basil. in Constit. Monast. cap. 11. Vana gloria, est jucundus animæ hostis: virtutum tinea: mellis illitu venenum tegens.

[3] Isai. 1. v. 22.

[4] Eccl. 10. v. 1

Meghallátok, keresztyének, hogy külömben a világi fáratságok és munkák üdvösségünkre nem használnak, hanem ha azokat Isten tisztességére igazíttyuk és tiszta igyekezettel arra nézünk, hogy Istennek kedveskedgyünk. E nélkül, ha egész étszaka, sőt ha egész életünkben szamárkodunk és bajlódunk-is, hasznát nem várhattyuk. Azért, [5]*Nolite serere supra spinas;* ne hánnyátok a jó magot tövisközzé: ne vesztegessétek fáratságtokat haszontalanúl: ne legyetek ollyanok, mint a kikrűl a Próféták írják, hogy sokat vetettek, [6]sokat ettek, ittak, de hasok meg nem tőlt; [7]sokat kőltöttek, munkálkodtak, de meg nem elégedtek; sokat kerestek, de lyukas sákba tőltötték, melyből kihúllott takarmányok; hanem, ma kezgyétek-el, hogy, valamit miveltek, szent és tekélletes igyekezettel, igaz és tiszta szándékkal, mindeneket Isten tisztességére mivellyetek. Mihent felkeltek, lelketeket Istenhez emelvén, azt mongyátok: *In verbo tuo laxabo rete;* Uram, a te nevedben, a te kedvedért kezdek dolgaimhoz; minden munkámat szent neved tisztességére cselekeszem. Testem táplálását el nem múlathatom; de azért adok a testnek enni, azért nyugatom, hogy a te szolgálatodra alkalmatos lehessen; hogy a te rendelésednek és parancsolatodnak eleget tegyek, melylyel azt hadtad, [8]hogy senki úgy ne gyűlöllye testét, hogy szükségére gondot ne visellyen.

[5] Jer. 4. v. 3.

[6] Aggæi, 1. v. 6.

[7] Isai. 55. v. 2.

[8] Ephes. 5. v. 29.

A régi keresztyének, [9]minden cselekedetek kezdetin, Szent Kereszt jegyét vetették magokra: minden dolgokhoz Atya, Fiú,

[9] Tertull. lib. de Corona Militis.

Szent Lélek Isten nevében kezdettek; az-az, nemcsak minden reggel egyszer, hanem minden cselekedetek kezdetin, munkájokat, igyekezeteket, gondolattyokat Isten tisztességére és szolgálattyára szentelték, azt kiáltván: [1]*Quid mihi est in cælo? et a te quid volui super terram?* Uram, egyebet nálladnál semmiben nem keresünk; Te-éretted élünk, Te-éretted eszünk, iszunk, aluszunk; mert te akartad és rendelted, hogy ezt mivellyük. Te-éretted varrogatunk műhelyünkben: Te-éretted kapálunk és egyéb munkát tészünk; mert Te rendelted, hogy ezzel a munkával és mesterséggel keressük kenyerünket, segítsük fogyatkozott felebarátunkat.

[1] Psal. 72.v.25.

Ez az igaz keresztyénség: ezt kell minden rend-béli embernek minden-nap cselekedni. És, ha valami hiuság ütközik elménkbe, felkiálcsunk Szent Dáviddal: [2]*Non nobis, Domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam;* nem minket illet Uram, a dücsösség, hanem egyedűl téged.

[2] Psal. 113. v. 1. (6.)

Végezetre: Gyakorta minden munkák- és foglalatosságok-közöt magunkba szállyunk és azt kérgyük magunktúl: mit keressz? mire igyekezel? miért fáradsz e világon? Jusson eszedbe, mi végre teremtett Isten téged; ne fogyasd másban életedet, hanem néz a czélra, mellyet Isten elődbe adott; azt kövessed, a mire Isten teremtett, és csak arra vígyáz, hogy minden cselekedeted Istent tisztellye; mert nem egyébért, hanem a végre teremtett Isten téged, [3]*Ut collaudes nomen sanctificationis ejus;* hogy az ő szent nevét dícsírjed. Azért, miképpen Szent [4]*Gertrúda*-felől olvassuk, hogy a menyi nap vagyon esztendőben, annyíszor, az-az, három-száz hatvan-ötször, minden-nap megújította jó szándekát és igyenesen Isten tisztességére igazította munkáját, szenvedését: mí-is, mennél többször lehet, akaratunkat Istenhez emelvén, az ő tisztességét vessük határos czélyűl mindenekben. És minden cselekedetink kezdésén, ha lehet, napjában ezerszer, azt mongyuk Istenünknek: [5]*Propter te Domine:* [6]*Ad gloriam Dei;* Édes Uram Istenem, mind ezeket Te-éretted mivelem és szenvedem; mindeneket szent neved tisztességére cselekeszem. Így magunkat és cselekedetünket e földön éppen Istennek adván, a más világon az lészen jutalmunk, a kitűl teremtettünk. Amen.

[3] Eccli. 17.v.8.
[4] Blosius, Instit. Spiritual.
[5] Rom. 8.v.36.
[6] 1. Cor. 10. v. 31.

PÜNKÖST-UTÁN V. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott Keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének ötödik részében. Melynek bötü-szerént való magyarsága e képpen vagyon: hallgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [1]monda Jesus az ő tanítványinak: bizony mondom néktek, ha inkáb nem bévelkedik a ti igazságtok, hogy-sem az írás-tudóké és farisæusoké, bé nem mentek a mennyek országába. Hallottátok, hogy meg vólt mondva a régieknek: ne öly; a ki pedig öl, érdemes lészen itíletre. Én pedig azt mondom néktek, hogy, valaki haragszik attyafiára, méltó lészen itíletre. A ki pedig attyafiának azt mongya; *racca:* méltó lészen tanácsra. A ki pedig azt mongya; bolond: érdemlett büntetése a Gehenna tüze. Ha azért az oltárhoz viszed ajándékodat és ot jút eszedbe, hogy az atyádfiának neheztelése vagyon ellened: had ot az oltár-elöt ajándékodat és eléb meny-el, békéllyél-meg atyádfiával és akkor visza-jövén, mutasd-bé ajándékodat.

[1] Matt. 5. v. 20. 21.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük: kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

A gyilkosságrúl és haragrúl.

A felséges Isten, ingyen-való kegyelmességéből, az emberek oktatására, vígasztalására és felmagasztalására, két *Testamentomot* tett: mellyekben, jelentvén hozzánk-való nagy jó kedvét, nem csak előnkbe adta, mit kíván tőllünk, ha *Heredes Dei,* [2]Isten örökösi

[2] Rom. 8. v. 17. Galat. 4. v. 7.

akarunk lenni; hanem, mind testi sok javait és áldomásit, mind lelki ajándékit és mennyei bóldogságának dücsösségét, híveinek rendelte. Az eggyiket nevezi Szent [1]*Pál* atyáknak-adott, Első *Testamentom*-nak, másikat Uj *Testamentom*-nak. És sok szóval számlállya ezeknek külömböző állapatit.

[1] Heb. 8. v. 8. 9. cap. 9, v. 15. Jerem. 31. v. 31.

Először, azt mongya: [2]hogy a Testamentom erőssítésére, kívántatik annak halála, a ki Testamentomot tészen: mert az ember akarattya mind addig forgandó, míg a halál el nem metczi változandóságát. Az első Testamentom [3]borjúk és ürűk vérével erőssíttetett: de halála nem következvén annak, a ki Testamentomot szerzett, addig tartott, [4]*Donec veniret cui promiserat,* míg el nem jött az ígértetett *Messias:* az-után, [5]*Veteravit et antiquatur;* megaggott, elváltozott, elfogyott.

[2] Heb. 9. v. 16. 17.
[3] Heb. 9. v. 18. 19.
[4] Galat. 3. v. 19.
[5] Heb. 8. v. 13.

Az Uj Testamentomot pedig, [6]*Morte intercedente, Testamentum æternum;* maga Vérével és halálával úgy megerőssítette Christus, hogy el nem változik: soha más Testamentom nem szereztetik.

[6] Heb. 9. v. 15. cap. 13. v. 20. Matt. 16. v. 18.

Másodszor, azt mongya Szent *Pál*: hogy Christus, [7]*Melioris Testamenti, melioribus repromissionibus sanciti, Mediator est;* Job Testamentomot szerzett, melyben job örökségek ígérete vagyon. Az Ó Testamentomban, nyilván és gyakrabban, mind ígéretek, mind fenyítések, világi jókon és ostorokon végeződtek. A jámboroknak [8]téjjel- mézzel-folyó föld; [9]*Terra frumenti et vini;* boros, olajos föld; bévség, békeség, gazdagság ígértetett: a törvényszegők döggel, kardal, éhséggel, rabsággal fenyegettettek. Ritkán és homályban említtetett a mennyei bóldogság; mint mikor Isten azt ígérte *Ábrahám*-nak, [10]hogy ő-maga lészen nagy jutalma hívségének.

[7] Heb. 8. v. 6.
[8] Exod. 3. v. 8. cap. 13. v. 5. Lev. 20. v. 24.
[9] Isai. 36. v. 17.
[10] Gen. 15. v. 1.

Az Uj Testamentom pedig, nem világi gazdagságokat, hanem, *Regnum cælorum,* Meny-országot ígér. Arra tanít, hogy a világ [11]javait semminek tarcsuk: a földi fogyatkozások-, gyalázatok-, szorongatások-közöt arra a jóra nézzünk, mellyet Meny-országba készített Isten, szeretőinek.

[11] Philip. 3. v. 8. Omnia.

Harmadszor, azt mongya Szent *Pál:* hogy az Ó Testamentom, mely a *Sinai* hegyen adatott, [12]*In servitutem generat: Spiritum servitutis in timore;* maga erejéből és tulajdonságából, a Christus-által adatott malaszt-nélkül, szolgai félelemmel tartotta fenyíték-alat az embereket. Innen vagyon, hogy a törvény égő hegyen, villámások-, meny-dörgések-, trombita harsogások-közöt adatott: és a népnek oly félelmet szerzett első hirdetése, hogy Moyses, [13]*Exterritus et tremebundus,* réműlve és reszketve nyúlt a törvény

[12] Gal. 4. v. 24. Rom. 8. v. 15.
[13] Heb. 12. v. 21.

tábláihoz. A sokaság pedig, [1] *Excusaverunt se, ne eis fieret verbum;* esedezett Istennek, hogy ne szóllyon nékik, mert meghalnak féltekben. [1] Heb. 12. v. 19. Exod. 20. v. 19. Deut. 5. v. 24. 25.

Az Uj Testamentomban pedig, [2] a Szent Lélek malasztya fiúi szeretetet és bátorságot gerjeszt, hogy az emberek, bizodalmas szűvel attyoknak híjhassák Istent: és fiúi [3] szabadsággal, szeretetből, nem kételenítő rettegésből, visellyék a künyű terhet, a gyönyörüséges igát. [2] Rom. 8. v. 15. [3] Gal. 4. v. 31.

Negyedszer, azt mongya Szent *Pál:* [4] hogy Isten az Ó Testamentomot kőre íratta és úgy adta a kemény-szívű népnek. A pusztában sok minden-napi csudákat látott a sidóság: [5] A *Manna,* minden-nap égből esett; és Szombaton meg nem büszhödött, de azon kivűl más napra nem maradhatott: [6] negyven esztendeig az *Israël* fiai ruhája meg nem kopott, saruja el nem szakadott, hogy talpok meg ne törődnék: és így, szükség vólt, hogy a nevedékeny ifiak ruhája és saruja, véllek eggyüt nevekednék. Ezekenkivűl, sok töb csudákat láttak, a *Fárao* veszedelmében; a veres tenger elválásában; a kő-sziklák víz-adásában; az égi tüzek, mérges kígyók, föld nyilások ostorozásiban: mindazáltal, oly kő-szívök vólt, hogy tizen-öt hólnap-alat tízszer támadtak arczúl Istenre; tízszer zúgolódtak ellene. Azért méltó vólt illyen kemény-nyakúknak kemény kőre íratótt törvényt adni. [4] 2. Cor. 3. v. 3. Heb. 8. v. 10. Jer. 31. v. 31 33. [5] Ex. 16. v. 20. 22. [6] Deut. 8. v. 4. cap. 29. v. 5.

Az Uj Testamentom ígéretit, adományit és parancsolatit pedig embernek lágy szívébe írta a Szent Lélek: elrontotta a kő-szívet: és oly gyenge szívet adott híveinek, [7] *Sicut cera liquescens;* mint az olvasztott viasz; hogy aítatoson és édesdeden engedgyenek az Isten akarattyának. Azért, menyível böcsülletésb a lélek a téntánál; az ember szíve a kő-táblánál: annyíval felségesb az Új Testamentom a Réginél. [7] Ps. 21. v. 15. Ezech. 11. v. 19.

Végezetre azt mongya Szent *Pál,* hogy, [8] *Reprobatio fit præcedentis mandati; propter infirmitatem ejus et inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex;* méltó vólt az Első Testamentomot elváltoztatni, mert erőtlen vólt a bűnök mosására; haszontalan vólt arra, hogy a lelki igazúlást megszerzené. Mert, [9] *Non potuit juxta conscientiam perfectum facere.* [10] *In lege nemo justificatur apud Deum;* lelki-isméret tekélletességére és Isten-előt-való igazulásra senkit nem vitt a törvény, mely ollyan vólt, [11] mint az árnyék. És azért hirdette *Moyses* [12] béfedett orczával a törvényt, mert az isteni titkok homály-alat jelentettek az Ó Testamentomban, és minnyáján, [13] *Sub elementis,* a-b-ce-tanúló gyermekek vóltak. [8] Heb. 7. v. 18. 19. [9] Hebr. 9. v. 9. [10] Galat. 3. v. 2. cap. 2. v. 21. [11] Colo. 2. v. 17. Hebr. 10. v. 1. [12] Exod. 34. v. 33. 35. [13] Gal. 4. v. 3.

[1] Rom. 1. v. 16. Az Uj Testamentom pedig, [1] *Dei virtus,* isteni erő, mely tekél-
1. Cor. 1. v. 18. letes szentségre és bóldogságra viszi az embert. Nem mongya
Szent *Pál,* hogy az Ó Testamentomban Istennek szerelmes fiai és
tekélletes szolgái nem vóltak, mert vóltak; de nem a törvény ere-
jéből, hanem az Uj Testamentom-szerző Christus kegyelméből és
[2] Job, 19. v. 25. érdeméből vóltak. Mivel, ha Szent *Jób,* [2] feltámadását és Isten színe-
látását a Megváltó erejéből várta: az Ó Törvény-béli Szentek-is,
[3] 1. Cor. 10. v. 4. [3] *Bibebant de spiritali petra, Christo;* Christusból merítettek égig-
[4] Hebr. 9. v. 11. 12. 13. szököllő vizet; és azokra az ígéretekre néztek, mellyeket [4] távúl
[5] Rom. 3. v. 22. 25. láttak és köszöntöttek. Mert Christust rendelte Isten, [5] *Propter
remissionem præteritorum delictorum,* a régi bűnök bocsánattyára;
[6] Num. 21. v. 9. ő-általa gyógyúltak a sidók, [6] mikor a felemelt kígyóban szemlél-
[7] Hebr. 9. v. 15. ték; ő áldoztatott azokért a bűnökért, [7] *Quæ erant sub priori
Testamento,* mellyek az Első Testamentom idejében lettek.

Ezt az Új Testamentom felséges méltóságát adgya előnkbe
Christus a mái Evangeliomban. Mert, mingyárt az Apostolok válasz-
tása-után, egybe-győjtvén a sokaságot, eleikbe adá, minémű életet
és erkölcsöt kíván az Uj Testamentom. És hogy ezt szabados,
tágas, lágy és világi gyönyörködésekkel bévelkedő útnak senki ne
ítílné, azt mondá: hogy sokkal tekélletesb jóságot és tisztaságot
[8] Matt. 5. v. 21. kíván az Uj Testamentom, [8] hogy-sem a Régi. Mert, ha a Törvény
v. 23. tiltotta a gyilkosságot: Christus a haragot és szitkot-is, kárhozat-
v. 28. alat tilalmazza. Ha a Törvény kárhoztatta a paráznaságot: Christus
nem csak arra kötelez, hogy a testet cselekedettűl, hanem hogy a
szívet búja kívánságtúl, a szemet fajtalan tekintettűl megfogván,
v. 32. kivűl-belől tiszták légyünk. Megengedte-e a Törvény, hogy ember
feleségét megúnván, elbocsássa? Christus arra kötelez, hogy házas-
ság-törésnél egyébért, senki feleségét el ne űzze; akkor se mehes-
v. 34. sen más házasságra az elűzött aszszony. Tíltotta-e a Törvény a
hamis esküvést? Christus azt hadgya, hogy maga kedvén, szükség
v. 38. kételenítése-nélkül senki, semmi formán ne esküdgyék. Megengedte-e
a Törvény, hogy kárunkért megkárosítcsunk másokat és szemért
szemet tolyassunk, fogat fogért vonassunk? Christus azt kívánnya,
hogy készek légyünk (ha a szükség béhozza), árczúl-csapást és
ruhánk levonását békeséggel szenvedni inkáb, hogy-sem Istent
v. 43. megbáncsuk. Azt parancsolta-e a Törvény, hogy felebarátunkat
szeressük, gyűlőllyük ellenségünket? Christus azt hagyá, hogy
szeressük és segítcsük ellenséginket.

Illyen tekélletes igazságot, illyen tiszta szent életet kíván

Christus az Uj Testamentom örökösitűl. És, noha mind ezekből mélységes tanuságokat vehetnénk: de most, egyéb dolgokat elhagyván, elsőben megmutatom: *mely veszedelmes vétek a gyilkosság.* *Propositio.* Másodszor *a haragrúl szóllok;* megmagyarázván elsőben, *minémű haragot tilalmaz Isten;* azután *ártalmas gonoszságát és zabolázásának módgyát röviden megmondván,* vége lészen mái tanuságunknak.

A bűnök ártalmi-között nem utolsó veszedelem az, hogy egyedűl, magán nem járnak a bűnök, hanem egybe-lánczoltatnak és eggyik a másikat utánna-vonsza. Miképpen a ki a vas-lántznak egy szemét húzza, a töb szemek utánna csúsznak: úgy a bűnök [1]egymáshoz enyveztettek és külön, magánoson nem járnak. Sőt, miképpen az álló-vízbe ha egy kövecskét vetünk, elsőben kisded, kerekded szűrűt indít; az-után szélesben terjed a víznek kerekded mozdúlása: úgy a kisded bűn kezdeti sok és nagy gonoszságot kerekít utánna, ha idején el nem metczetik kötele. Végy példát errűl. Szent *Dávid* [2]ebéden jól lakék; étel-után aluvék, az-után hívalkodva sétála; szemét egy aszszonyra veté, azt megszereté, megnehézkesíté. Hogy titkon lenne gonoszsága, *Uriást,* az aszszony férjét [3]megrészegíté; végre, hogy az egy embert [4]az *Amon* fiai fegyverével megöletné, sok ártatlan vitézit farkas-kaszára vetteté.

[1] Funcs peccatorum: Prov. 5. v. 22. Psal. 118. v. 61.
[2] 2. Reg. 11. v. 2. 4.
[3] v. 13. 15.
[4] 2. Reg. 12. v. 9.

Tudván a nagy Isten, hogy a kisded vétkek nagy bűnökre vonszanak: miképpen *Ádámot* nem csak attúl tiltá, hogy a tudomány-fának gyümölcséből ne egyék, hanem (ha *Éva* anyánk nem hazudott) attúl-is, [5]hogy azt ne illesse; miképpen a sidóknak nem csak azt parancsolá, hogy [6]Húsvétban kovászost ne egyenek, hanem hogy kovász se légyen házokban; mivel, kovászok lévén házokban, künnyen okot vehettek vólna a kovászos kenyér ételére: azon formán, hogy Christus a gyilkosságtúl elfogja szolgáit, nem elégedik az ember-ölést itílet és kárhozat fenyítékével tilalmazni, hanem azt-is, a ki felebaráttyára megharagszik, itíletre méltónak mongya; a ki pedig szitokkal illeti, pokol tüzére kárhoztattya. Mert azt akarja, hogy nem csak a gyilkosságot, hanem annak gyökerét és okát: a haragot és veszekedést távoztassuk, mivel ezek szoktak ember-ölésre taszítani. Radix homicidii, Iracundia.

[5] Gen. 3. v. 3.
[6] Exo. 12. v. 15.

Méltó-is, hogy minden útak bévágassanak, mellyek a gyilkosságra visznek. *De Homicidio.* Mert, a bűnök-közöt, mellyekkel felebarátunkat bántyuk, károsb és ártalmasb nincs a gyilkosságnál. A kevélység letapod és földig csöpűl egyebeket, de a gyilkosság életektűl fosz-

tya a földre-tapodtakat. A fösvénység külső javainkon kapdos, életünk alkalmatosságit ragadozza, de a gyilkosság életünket fogyattya. Az irígység mardossa és rágja böcsülletünket, de a gyilkosság nem marja, hanem elvágja életünk kötelét. A töb bűnökben vagy gyönyörűség vagy haszon vagyon, mellyel megvakúl az emberi kívánság, a bujaságra, lopásra, ragadozásra; de a gyilkosságban semmi gyönyörűsége és haszna nincs a gyikosnak, hanem csak a megöletett ember kára vagyon. Azért helyesen neveztetik a gyilkosság [1] ördögi bűnnek; méltán híja Christus a gyilkosokat ördög fiainak és követőinek. Mert miképpen az ördög szűntelen [2] kerengéssel és fáratsággal bűnre és örök halálra viszi az embereket, noha a más kárában nincs semmi haszna és gyönyörüsége; sőt maga kínnyát öregbíti azzal, hogy kárt szerez másnak: úgy a gyilkosságból haszna és gyönyörüsége nincsen a gyilkosnak; kára pedig és bűntetése nagy vagyon, mint ezennel meghallyuk.

[1] Joan. 8. v. 44.
[2] Circuit: Job, 1. v. 7. 1. Pet. 5. v. 8.

Conscientia.

De ha egyébbel nem bűntetődnék-is, lelki-isméretinek belső furdalásival és rettegésivel úgy kínoztatik minden gyilkos, mint *Cain;* [3] kirűl olvassuk, hogy rettegett, mint-ha valakit elől-utól talál, fejére húzta vólna fegyverét és meg akarná ölni: mivel, a mely ártatlan vért ontott, [4] égbe kiáltott ellene; és a Szent *János* látásából tudgyuk; hogy [5] a megöletett ember lelke bűntetést kér Istentűl a gyilkosra. Erre-nézve mondották a régiek, hogy az ölt ember lelke éjjel nappal háborgattya a gyilkost; és azt kiáltya: [6] *Omnibus umbra locis adero: dabis improbe pœnas;* hogy mindenüt a gyilkossal jár és gonoszságának emlékezetivel kínozza őtet.

[3] Gen. 4. v. 14.
[4] Ibid. v. 10.
[5] Apoc. 6. v. 9. 10.
[6] Virgilius, 4. Æneid.

Rettenetes példák vannak errűl. Mikor *Theodoricus* király [7] megöleté az ártatlan *Simmachust* és *Boëtiust,* hamar megbáná kegyetlenségét, mert asztalára egy öreg halfejet hozván, úgy tetczék néki, hogy az öletett emberek feje tétetett eleibe: azért megrémülvén, reszketni kezdett és ágyba esvén, hirtelen meghólt. *Plutarchus* azt írja, hogy mikor *Bessus* megölte vólna attyát, a fecskék kiáltottak reá és kinyilatkoztatták gonoszságát. [8] Mikor *Ibycust* a latrok megölték vólna, a darvak ostromolván a gyilkosokat, megvallatták magokkal, hogy a darvak állanak boszszút az *Ibycus* haláláért; *A furiis et diris ultricibus, ad cædis confessionem adacti.* Mellyért meg-is öletének. Azt-is *Plutarchus* írja, [9] hogy *Pausanias* egy leányt megöletvén, éjjel nappal kínoztatott, mert a leány álmában-is eleibe állott, és azt mondotta néki: *Adsis judicio;* jőj törvénybe; és szemlátomást eleibe-menvén a leány lelke, halállal

[7] Baron. Anno 526. nu. 26. ex Procopio.
[8] Plutarch. de Garrulitate. ultra medium.
[9] Plutarch. de Sera Numin. vindicta. circa medium.

fenyegeté őtet és mingyárt szörnyű halállal vesze. *Nero,* minekutánna annyát megölé, sokszor mondotta; [1] *Se materna specie, verberibus furiarum ac tedis exagitari;* hogy annya képétűl szűnetlen veretik és égettetik. A *macedoniai Filep* király megölé *Demeter*-nevű fiát: az után soha semmi nyugodalma nem vólt; [2] *Cum identidem species interemti filii eum diris agitaret;* mivel a megölt fia képétűl iszonyú kínlódási vóltak. Mind ezeknél rettenetesb a mit *Cromérus* írva hagyott: az ifiabbik *Popielus* [3] lengyel király, felesége tanácsából, egy-néhány fő urat méreggel megöle. A hólt testekből oly sok és nagy egereket támaszta Isten, hogy sem víz, sem tűz, sem erős kőfalak és őrző vitézek szorgalmatossága meg nem őrizheték a gyilkost, hanem feleségével, gyermekeivel-egyetemben, az egerektűl megemészteték. Igy bűnteti Isten e földön-is a gyilkosokat. Az-is próbált dolog, és a bírák sokszor abból ismérik a gyilkost, hogy megindúl a hólt test vére, mikor hozzá közelget a gyilkos.

Ezeket szemek-elöt viselvén a *romaiak;* [4] mikor *Clœliust* éjjel megölték vólna, mint-hogy két fiánál egyéb senki nem hált házában, azokra gyanakodtak. De megértvén a bírák, hogy a kik reggel a házba mentek, a két fiát aluva találták; minden gyanuságtúl megmenték őket: azt itílvén, hogy el nem alhattak vólna a gyilkosság-után; *Judicatum est enim, rerum naturam non recipere, ut occiso patre, supra vulnera et cruorem ejus, quietem capere potuerint.* Mert a gyilkosok nem csak nyugodalmason nem alhatnak: de rettegés-nélkül lehelletet sem vehetnek.

Mivel azért ily nagy vétek a gyilkosság: mind a természet törvénye, mind az Isten parancsolati erős fenyítékkel tíltották és kárhoztatták az ember-ölést.

Természet törvénye taníttya, [5] hogy másnak ne cselekedgyük, a mit nem akarunk, hogy egyebek cselekedgyenek velünk. Mivel azért életünk óltalmának és megtartásának kívánságát a természet nem csak mí-belénk óltotta, hanem az oktalan állatokba-is: nem hogy kívánnók mástúl megöletésünket, de szorgalmatoson kerűllyük a mi életünk ártalmára lehet: és ember [6] *Cuncta quæ habet, dabit pro anima sua;* kész elveszteni mindenét, élete megtartásaért. Nem-is vólt soha oly tudatlan és törvénytelen pogány nemzet, mely a természetben íratott törvényből nem tudta vólna a gyilkosság tilalmát. Azért, ama vak pogányok, kik *Jónást* a tengerbe veték, minekelötte szabadulások utólsó eszközére lépnének, mindent megpróbá-

[1] Sueton. in Nerone. c. 34.

[2] Livius, l. 40.

[3] Mart. Cromer. lib. 2. de Reb. Polon. in Popielo Juniore.

[4] Valerius, lib. 8. c. 1. Exemplo 13.

[5] Tob. 4. v. 16. Matt. 7. v. 12.

[6] Job, 2. v. 4.

[1] Jonæ, 1. v. 5. lának: [1] elsőben, künnyebbíték a hajót marhájok kihányásával:
v. 10. imádkozának. És mikor a *Jónás* vallásából végére mentek vólna,
hogy ő oka a tengeri háborúnak: úgy sem hirtelenkedének, hanem
v. 11. magátúl kérdének tanácsot, mit mivellyenek vélle? És hozzá járul-
v. 12. 13. ván maga tetczése, hogy vízbe vessék: még sem akarták kivetni;
hanem erős igyekezettel evezének, hogy parthoz juthatnának. Végre
v. 14. Istentűl nagy kiáltással bocsánatot kérének, hogy ártatlan vért ne
keressen rajtok: és úgy veték *Jónást* a tengerbe. Ihon, mely sok-
képpen tartóztatta a természet törvénye a gyilkosságtúl azokat-is,
kik írott törvényt Istentűl nem vettek. Tudták ezt a természet
törvényét azok-is a pogányok, kik mikor látták vólna, hogy a
hajó-törés-után egy kurta kígyó ragadott a Szent *Pál* kezére, azt
[2] Act. 28. v. 4. mondották: [2] *Utique homicida est homo hic; qui cum evaserit de
mari, ultio non sinit eum vivere;* gyilkosnak kel ennek lenni, kit
a tengeri romlás-után Isten boszszú-állása követ a földön-is.

A *Moyses* törvénye-előt nem csak tíltotta Isten a gyilkosságot,
hanem a tilalom okát és vétkezők ostorozását-is kinyilatkoztatta.
Mingyárt az özön-víz-után, hogy az emberek vérhez ne szoknának,
[3] Gen. 9. v. 4. 5. hanem iszonyodnának a vér-ontástúl: erőssen megtíltá, hogy [3] senki
vért ne egyék. A mellet azt parancsolá, hogy akár ember légyen,
akár oktalan-állat, a ki embervért ont, vére ontassék érette; mert
[4] v. 6. [4] *Ad imaginem Dei factus est homo,* Isten képe az ember. És ha
gyalázatnak tartyák a világi fejedelmek, mikor valaki elszaggattya,
vagy égeti képeket: Isten-is maga gyalázásának és boszszuságának
tartya, ha ki az ő képét szaggattya, vagdallya.

A *Moyses* törvényében a vér-ételt tíltotta Isten; a vérrel-élő
[5] Lev. 11. v. 13. [5] sasokat, hejákat, ölyveket és töb ragadozó madarakat sem akarta,
Deut. 14. v. 12. hogy megegyék, vagy áldozatúl bémutassák, hogy az ember véré-
nek kímélléseért, minden vértűl idegenednének. Efelet, az ember-
[6] Exo. 20. v. 13. vér ontását és ölését sokszor [6] erős parancsolattal tilalmazta Isten;
[7] Num. 35. kötelezvén [7] a gond-viselőket, hogy a gyilkost meg-öllyék, [8] *Non*
v. 16. 17. *misereberis ejus,* irgalmasság-nélkül. Noha pedig annak, a ki aka-
[8] Deut. 19. v. 13. rattya-ellen, történetből megölt valakit, rendelt Isten oly várast,
melybe fusson bátorságért, *Exod. 21. v. 13.* és ártatlanságát meg-
[9] Num. 35. v. 25. mutatván, nem elöb, hanem [9] mikor a papi-fejedelem meghal, fel-
szabadúllyon: de, a ki akarva megölt valakit, nem szenvedte,
hogy sohúlt bátorságoson maradhasson; hanem azt parancsolta,
[10] Exod. 21. v. hogy, [10] *Ab altari meo evelles, ut moriatur;* az oltártúl-is elvonassék
14. és megölessék. Nem csak a gyilkost parancsolta pedig megöletni;

hanem azt-is, [1]*Qui volens occidere, hominem percusserit;* a ki meg-ütötte felebaráttyát, oly igyekezettel, hogy megöllye. [1] Exod. 21. v. 12.

Ki győzné elő-számlálni, menyi súllyos ostorival ismértette Isten, mint gyűlőli a gyilkosságot? [2]*Achab* királyt és feleségét *Jezabelt,* ebekkel szaggattatá: azért, hogy *Nábotot* megöleték. Az nem vólt elég: hanem *Achab*-nak [3]minden maradéki megöletének az egy gyilkosságért. *Dávid* megöleté *Uriast* az ellenséggel: mi lén haszna? Nem csak fiai öletének érette: hanem, [4]*Quamobrem, non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum;* az egy ember-halálért, valamíg a *Dávid* maradéki el nem fogytak, mindenkor fegyver és vér-ontás vólt közöttök. Sőt, Isten azt sem akarta, [5]hogy *Dávid* éppítcsen *templomot* néki; mivel sok vért ontott. *Amos* Próféta-által azt mondotta Isten; [6]hogy egyéb bűneit *Damascus*-nak megbocsáttya: de azt el nem szenvedi, hogy *Galaadot* kegyetlenűl öldöklötte.

[2] 3. Reg. 21. v. 19. 21. 23. 4. Reg. 9. v. 25. 26. 35.
[3] Cap. 10. v. 7.
[4] 2. Reg. 12. v. 10.
[5] 1. Par. 22. v. 8.
[6] Amos, 1. v. 3.

Az Új Testamentomban, rettenetesb bűntetését jelenti a Szent Lélek, a gyilkosságnak. Mert azt mongya: [7]*Omnis homicida, non habet vitam æternam;* hogy a világi bűntetések nem elégségesek a gyikosság ostorozására; hanem, a mennyei bóldogságból kirekesztetnek, a kik embert ölnek és örök kárhozat tüzére vettetnek. Mert, minek-utánna Isten emberré lett és nem csak atyafiságunkba őltözött, hanem minket fiaivá fogadott és élő templomivá szentelt a keresztségben: nagyob éktelenség vagyon most az ember-ölésben, hogy-sem az-elöt. [8]És, ha *Gedeon* kegyetlenűl felmészároltatta a *Madian* királyit, azért, hogy attyafiát megölték; ha *Jóab* megölte *Abnert,* [9]mivel attyafiát *Asaëlt* által-verte: vallyon Isten elszenvedi-é vétkét az ő Fiai és attyafia gyilkosinak?

[7] Joan. 3. v. 15.
[8] Judic. 8. v. 18. 19. 20.
[9] 2. Reg. 2. v. 22. cap. 3. v. 27.

Szabad a fejedelemnek és bírónak, törvény-szerént megöletni a gonosz-tévőket; noha, a mint eléb hallók, azoknak-is fösvényen kel az ember-vért kőlteni; mert istentelen rút dolog, ha, [10]*Homo homini sacra res, per lusum et jocum occidatur;* ember embert játékban megölet. Szabad a vitézlő embernek, az igaz hadban, megölni ellenségét. Sőt, mikor valaki törvénytelen életünket akarja fogyatni, ha más módot nem találunk magunk óltalmában, szabad megölni a reánk támadott gonosz embert. De nem szabad, hogy valaki mást megöllyön boszszúból: nem szabad, hogy maga kezével és hatalmával bűntesse, a kit bírónak kel bűntetni; mert nem magunktúl, hanem bírótúl kel annak megöletni, a ki megölte atyánkfiát, vagy marhánkat felprédálta. De a

[10] Scnec. ep. 95. in medio.

[1] Sueton. kik az okosság vezérlését tekíntetesben követték: vagy, [1] *Justis suppliciis illacrimarunt;* a törvénytűl halálra rendelt ember kínnyátis siratták; mint *Vespasianus* császár: vagy a *sentencziá*-ra kézírást vetvén, azt mondották: *Quam vellem nescire literas;* mint akarnám, ha írnyia nem tudnék; mint *Néro* császár; vagy papi fejedelemséget kívántak; csak azért, *Ne possint sententiis capitalibus subscribere,* hogy a halálra itílt emberek *sentencziá*-ját, írásokkal ne erőssíthetnék; mint *Titus* császár. Mikor *Pericles*-nek
[2] Plutarchus. [2] halálos vonagodásában, némellyek az ágya-mellet, suttogva, vitézkedésit és éles elméjét dicsírnék: azt mondá; hogy azok semmik: de legnagyob az ő cselekedetiben az; hogy, *Nemo mea opera pullam vestem sumsit;* senki őmiatta, gyázba nem öltözött. *Theodosius* császárra, mikor panaszolkodnának jó-akarói, hogy
[3] Socrat. lib. 7. c. 27. ellenségi-közzűl senkit meg nem bűntet; azt felelé: [3] *Utinam mortuos ad vitam revocare possem!* Nem hogy megölnék valakit; de, ha lehetne, a hóltakból-is eleveneket csinálnék.

Igy irtóztak a nagy emberek, még törvény-szerént-való ölésétűl-is az embereknek.

Ira. Nem csak a gyilkosságot tíltotta Isten, hanem a haragot-is; melyből (egyéb goszságok közöt) sokszor ember-halál következik. A harag nem egyéb, hanem magunk óltalmának és gonoszunk távoztatásának serény és bátorságos kívánása. Ez magában nem vétkes, ha az igaz okosság és Isten törvénye czéllyát által nem
[4] Cic. l. 4. Qu. Academ. in fine. Et lib. 4. Tuscul. in medio. hágja. Sőt ezt az academicusok, [4] *Iracundiam, fortitudinis quasi cotem esse dicebant;* erősség köszörű- és élesítő kövének; Aristóteles, [5] *Calcar virtutis,* a jóságok sarkantyújának nevezték. Plátó,
[5] Seneca, li. 3. de Ira. c. 3. [6] *Iram, nervos animi cognominavit; qui et intenderentur acerbitate, et laxarentur mansuetudine;* a haragot lelkünk inainak hítta: mivel
[6] Plutarch. de Virtute Morali. sub finem. ennek erejével hordoztatnak és óltalmaztatnak egyéb javaink. [7] *Nec quidquam magnificum in bello fortitudo gerit, sine ira, quæ misit*
[7] Seneca, l. de Ira. c. 7. *in pericula audaces;* és senki e nélkül veszedelmekre nem rohan
[8] Plutar. de Virtute Morali. in fine. a hadakozásokban; mert, [8] *Moderata ira, fortudini adjumento est;* a mértékletes harag segétője a bátorságnak és erősségnek.

Bűn-nélkül vagyon tehát a harag, mikor igaz okosságból, illendő mértékletességgel, magunk óltalmára, vagy a gonoszak
[9] Psal. 4. v. 5. bűntetésére izgat. Azért parancsollya Isten: [9] *Irascimini, et nolite peccare;* hogy megharagudgyunk mikor illik, de ne vétkezzünk: az-az, ne hadgyuk az okosságot meggyőzetni és háboríttatni a haragtúl: ne kívánnyuk a gonoszak bűntetését csak boszszú-

állásból: érdem-felet-való sanyargatást ne szerezzünk másnak: ne egyébtűl, hanem attúl kívánnyuk az ostorozást, a kinek törvényes ereje és hatalma vagyon a gonosz-tévőn. Az illyen harag nem csak bűn-nélkül vagyon, de sokszor bűn-nélkül el nem múlhatik. Mert a gonoszakat meg kel bűntetni; [1]*Non quia ullius pœna delectemur, sed ut documentum sint: et qui vivi noluerunt prodesse, morte eorum respublica utatur:* hogy azok példájából, egyebek jobbúllyanak. Azért, noha Moyses, [2]*Mitissimus fuit super omnes homines*, minden embereknél csendeszb és szelídeb vólt: mindazáltal, látván a sidók arany-borját, [3]*Iratus est valde*, igen megharaguvék és a kő-táblákat elrontá. *Eliseus,* nagy haraggal [4]dorgálá az *Israël* királyát, hogy háromszornál többször nem ütötte a földet. Maga-is a kegyes Jesus, [5]nagy haraggal nézte a sidók keménységét.

A harag azért, ollyan az emberben, mint a házban az őrző [6]komondor: mely, mikor a lopókat ugattya és kergeti, tisztinek megfelel; ha cselédünket, vagy barátunkat mardossa, agyon-verésre méltó. Ollyan a harag mí-bennünk, mint az országban a vitézlő ember; ki, ha ellenségtűl óltalmaz, dícsíretes; ha az ártatlan kösséget vesztegeti, bűntetést érdemel. Azért, [7]*Non fratri irascitur, qui peccato fratris irascitur: qui fratri, non peccato irascitur, sine causa irascitur;* szabad haragudni felebarátunk vétkére, hogy megjobbúllyon; hogy bűntetésének példájával egyebek tartóztassanak a vétkektűl; [8]szabad törvény-szerént illendő bűntetést kívánni kárositónknak; szabad birodalmunk-alat-lévő vétkeseket mind kemény dorgálással, mind ostorozással sanyargatni; szabad elleneállani, [9]a ki meg akar kárositani. De, a ki arra haragszik a ki nem vétett; a ki törvénytűl nem vár, hanem maga hatalmával akar boszszút állani; a ki nem igazság-szeretetből, hanem boszszúból kíván gonoszt felebaráttyának; a ki zabolán nem viseli haragját, hanem az okosságot meg hadgya háborítani; nem csak vétkezik, hanem az emberségből levetkőzik, oktalan medvék és oroszlányok erkőlcsébe öltözik: szeme fényes mint kígyónak, foga csikorog mint erdeinek,* színe, mozdúlattya, szava és egyéb cselekedete ollyan mint bolondnak.

Mind ezek-felet; a ki haragszik, abban három belső indúlat vagyon: először, vagy azt itíli, hogy mástúl megbántatott és gyaláztatott: [10]*Iram, species oblatæ injuriæ movet.* [11]*Causa iracundiæ,*

[1] Seneca, lib. 1 de Ira. c. 6.
[2] Num. 12. v. 3.
[3] Exod. 32. v. 19. 20.
[4] 4. Reg. 13. v. 19.
[5] Mar. 3. v. 5.
[6] Ita Aristot. 7. Moralium, ad Nicomach. cap. 6.
[7] Aug. tom. 1. lib. 1. Retract c. 19.
[8] Vide Gellium, li. 1. c. 26. Philosopho servum discolum verberari curans, quomodo ostendat se non irasci.
[9] Exo. 22. v. 2. Furem nocturnum occidere licet.
[10] Senec. lib. 2. de ira c. 1.
[11] Cap. 22.

* Vadkan.

est opinio injuriæ. Efféle vélekedésekkel legbévesbek a világ tisz-
[1] Plutarch. de Cohibenda ira. initio. — tessége-kívánók: mert, [1]*Ira superba est;* a harag kevélység szülötte,
és mint [2]*Aman,* úgy a töb kevélyek halálos kissebségnek tartyák,
[2] Esth. 3. v. 5 — ha süveget nem vetnek elöttök, vagy másban oly illetlen és éktelen
erkőlcsöket lát, mellyekért őtet gyülőlségre és bűntetésre méltónak
ismériri, ugy-mint, részegeskedést, bujaságot, tékozlást. Másodszor:
Impatientia, quo differt ab ira. — a ki haragszik, *Impatientia,* tűrhetetlenség vagyon benne és künnyen
buslakodik maga bántodásán vagy egyebek feslettségén. Azért
[3] Arist. 1. Rhethor. cap. 11. in medio. — mongya Aristóteles: [3]*Qui irascuntur, magnopere dolent;* hogy a
harag nem lehet bánat- és tűrhetetlenség-nélkül. Noha, tűrhetetlen
lehet a ki nem haragszik mikor boszszút nem kíván, de nyavalyáját
nem csendesz elmével, hanem háborodott keserüséggel szenvedi.
Harmadszor: a ki haragszik, kívánnya annak bűntetését, a kitűl
sérelme és szomorusága következett. Mert a harag nem egyéb,
[4] Aristot. 1. de Anima. c. 1. — hanem [4]*Appetitio doloris, vicissim adversario inferendi:* [5]*Cupiditas*
[5] Senec. 1. de ira. c. 3. — *pœnæ exigendæ:* [6]*Concitatio animi, ad ultionem;* boszszú-állás
kívánása.

[6] 2. de ira. c. 3.

Subita excandescentia, non est ira. — A romlott természetben kedvünk-ellen-is futamodnak első
indúlatok a boszszúság kívánásra: de azokban vétek nincsen, ha
akaratunkal ellene-állunk és pásittyában megfojtyuk: az-az, ha
[7] Job, 30. v. 18. — [7]*Non nos superat ira,* meg nem győz a harag; mert csak akkor,
[8] Job, 18. v. 4. — [8]*Perditur anima in furore,* vesztyük haraggal lelkünket, mikor
elszánt akarva, magunk erejével és hatalmával, rendetlen és tör-
vénytelen boszszút kívánunk állani valakin.

Eph. 4. v. 26. 31. — Ezt a haragot sok helyen tíltya Isten: [9]*Sol non occidat super
iracundiam vestram. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et
clamor, tollatur a vobis;* méltatlan viseli a keresztyén nevet, ugy-
mond Szent *Pál,* a ki csak egy napig-is haragot tart attyafiára:
mert minden keserüségnek, haragnak, boszszuságnak, kiáltozásnak,
[10] v. 32. — távúl kel lenni a keresztyénektűl, kik azzal tartoznak, hogy [10]meg-
engedgyék egyebek vétkét, miképpen Isten megenged nékik. Azért,
[11] Rom. 12. v. 19. — keresztyének, [11]*Date locum iræ,* a más haragjának helyt adgyatok,
a gonosztúl meg ne győzessetek, hanem jóval győzzétek a gonoszt;
ha éhezik ellenségtek, enni adgyatok. Végezetre, ugyan azon Szent
[12] Vide 1. Tim. 2. v. 8. Jac. 1. v. 19. Colos. 3. v. 8. — *Pál,* [12]a gyilkosság-, bujaság-, bálványozás-közzé számlálván, [13]*Iras,
rixas, dissensiones;* a haragot, bántolódást, viszsza-vonyást: azt
mongya, hogy, *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt;* Isten
[13] Gal. 5. v. 20. — országába nem jutnak, valakik ezektűl nem óltalmazzák magokat.
Christus Urunk-is, a mái Szent Evangeliomban azt hirdeti, hogy

nem csak a gyilkosság méltó itíletre, hanem a harag-is; jelentvén ezzel, hogy azon *sentenciát* és bűntetést érdemel a harag, mellyet a gyilkosság-ellen kijelentett az Isten parancsolattya.

És bár arrúl ne szóllyunk, hogy, [1] *Nullus est animi morbus, qui magis vel habeatur odio, vel contemnatur magis, quam ira;* semmi vétek nincs, mellyet az emberek inkáb gyülőlnek, mellyért inkáb megútálnak akár-kit, mint a harag. Mert, [2] *Ira, semen est, ex omnibus animi perturbationibus commixtum;* a harag magva minden veszekedésnek, versengésnek, gyanuságnak, idegenségnek. A Szent Irás sok és nagy okait adgya, miért kel a haragot szorgalmatoson távoztatni.

[1] Plutar. de ira cohibenda. ante medium.
[2] Plutar. ibid. in fine.

Először, azt mongya, hogy életünk és egésségünk fogyatása a harag. Mert, [3] *Interficit iracundia,* [4] *Zelus et iracundia minuunt dies et ante tempus senectutem adducunt,* a harag nem csak elváltoztattya a test állapattyát, hanem, üdő-nap-elöt vénséget szerez, egésségünket megsérti, életünket rövidíti és fogyattya. Mert a haragban, [5] *Effervescit circa cor sanguis,* szívünk-körűl megmelegszik a vér; az epe megmozdúl és felforradván, elsőben megtelik sárvízzel a gyomor; az-után a vér-közzé elegyedvén, minden tagunkat elfuttya, minden vérünket megkeseríti. Ebből lésznek a fő-fájások, köszvények, colikák, kezek, lábok elesési. Minek-okáért, a *schola salernitana,* tanítván az *angliai* királyt, mint kel óltalmazni egésségét, legelől azt tanácsollya: *Curas pelle graves; irasci crede profanum;* hogy a haragot és boszszú törődést úgy távoztassa, mint a veszedelmes mérget. Mert, [6] *Nimio furore rupere venas; et sanguinem, supra vires elatus clamor, egessit; et in morbos ægri recidere:* némellyekben a harag, a vér forrásával és kiáltással, megszaggatta az ereket és vért pökve meghóltak, sokakat betegségbe ejtett. [7] *Valerius Maximus* írja *Sulla*-rúl, az egyházi historiák [8] *Valentinianus* császárrúl, hogy haragos kiáltásokkal megszakasztották mellyek erét és vért okádva meghóltak. Erre-nézve, [9] *Ira vitanda, non moderationis causa, sed sanitatis;* ha nem a mértékletességért, de életünk és egésségünk óltalmáért, távoztatni kel a haragot. Mivel azért, [10] *Plus mihi nocitura est ira, quam injuria;* többet árt a harag, hogy-sem a boszszúság, mellyért haragszunk, nem okossághoz illendő, hogy nagyobb kárral orvosollyuk keveseb alkalmatlanságunkat, hogy egy terhből kettőt csinállyunk; *et iram ferendo, et injuriam;* nem csak boszszút szenvedvén, hanem haraggal-is terhelvén magunkat. Igazán írja *Plutarchus;* hogy, [11] *Ne*

[3] Job, 5. v. 2.
[4] Eccl. 30. v. 26.
[5] Seneca, 2. de ira. c. 19. Idem Aristot. 1. de anima. ca. 1. post medium.
[6] Seneca, 2. de ira. c. 36.
[7] Valerius, lib. 9. c. 3. n. 8.
[8] Baron. Anno 375. n. 5.
[9] Senec. ep. 18.
[10] Senec. 3. de ira. c. 25. 26.
[11] Plutar. de cohibenda ira. ante medium.

festina, ne clama, ne urge: ita citius quævis fiunt et melius; ha nem haragszunk és nem kiáltunk, hamaréb és jobban végbe-viszük minden dolgainkat. És, *Præstat alios reddere deteriores tolerantia, quam amarulentia et ira depravare seipsum, dum corrigere vult alios;* job a mások vétkét elhalgatni, hogy-sem a mások jobbúlásaért magunkat haraggal keseríteni.

Másodszor, azt tanúllyuk a Szent Irásból: hogy minden tekéletes jóságot és istenes igazságot megfojt a harag: [1]*Ira justitiam Dei non operatur;* minden gonoszságokkal teli tőlti embert. Mert, [2]*Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior;* a haragos, minden bűnökre hajlandó. És, a mint *Salamon* kétszer-is írja; [3]*Vir iracundus, provocat rixas;* a harag: ajtaja és kút-feje minden versengéseknek, verekedéseknek, átkozódásoknak, gyilkosságoknak. Azért, nem ok-nélkül mongya a Bőlcs: hogy, [4]*Iracundia animositatis, subversio illius;* a harag bűnökre és veszedelmekre dőjti a szíves embereket. [5]*Ut in præceps datis corporibus, nullum sui arbitrium est; et consilium omne irrevocabilis præcipitatio abscidit: ita animus si in iram se projecit, non permittitur reprimere impetum: rapiat illum oportet, et ad imum agat suum pondus, et vitiorum natura proclivis;* mint, a mely követ a hegy-tetén elindítnak, meg nem tarthatni: úgy a kit a harag elragad, minden gonoszságon által-mégyen, valamíg a veszedelmek fenekét nem éri. Nem-is vólt az emberi nemzetnek károssab döge a haragnál; [6]mely ennyi vért ontott, ennyi várasokat rontott, ennyi országokat pusztított, ennyi nemzetségeket fogyatott. Azért a harag egyéb vétkeknél ártalmasb: mivel, [7]*Cetera vitia impellunt animos; Ira præcipitat;* a töb vétkek kisztetnek és taszigálnak a gonoszra: a harag nyakra, főre taszít: *Alia vitia, a ratione; hæc, a sanitate desciscit;* A töb vétkek ellenkeznek az okossággal; a harag megfoszt az okosságtúl. *Plutarchus* a harag távoztatására két dolgot mond igen szükségesnek: eggyiket: hogy, [8]*Ad iram proclivis, seipsum non ignoret: sed caveat sibi, et causas iracundiæ declinet:* a ki magában ismeri a haragos természetet, őrizkedgyék és távoztassa a menyíre lehet, valami okot ád a haragra. Másikat azt: hogy, [9]*Sicut equos non in cursu, sed ante, frenamus: sic iram, ratione occupare convenit;* mint a ló szájába nem akkor vetünk zabolát, mikor fút: úgy a haragot az-elűt tartóztassuk, minek-előtte elragad.

Harmadszor: a Szent Irás, gyalázatos és mindenek-előt gyülőlséges véteknek nevezi a haragot. Azért, miképpen a csendeszen

[1] Jac. 1. v. 20.
[2] Pro. 29. v. 22.
[3] Pro. 29. v. 22.
[4] Eccl. 1. v. 28.
[5] Seneca, 1. de ira. c. 7.
[6] Seneca, 1. de ira. c. 2.
[7] Seneca, 3. de ira. c. 1.
[8] Plutarch. de Audiendis Poetis.
[9] Ibid.

tűrő embert csudáltattya; és azt hirdeti, hogy, [1] *Melior est patiens viro forti; et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium;* böcsülletesb a ki magát meggyőzi, hogy sem a ki ellenségét földhöz veri és erős várasokat megvészen: úgy a haragosok barátságát és véllek mint merígyesekkel eggyüt-járását erőssen tilalmazza; [2] *Ne forte discas semitas ejus et sumas scandalum animæ tuæ;* nem csak azért, [3] hogy dögleletes betegségek ragadóságát reánk ne kennyék, hanem, hogy dühösségek meg ne árcson életünknek.

[1] Pro. 16. v. 32.
[2] Pro. 22. v. 25.
[3] Eleganter Seneca, l. 3. de ira c. 8.

Igazán írja *Seneca,* hogy noha, [4] *Vulgus animosa miratur, et audaces in honore sunt; placidi, pro inertibus habentur;* a község csudállya és tiszteli a bátor embereket, a szelídeket roszszaknak tartya: de, [5] *Id primo aspectu,* az ilyen itílet nem állandó, hanem első tekínteten végeződik. Mert ha láttyuk, hogy nem roszságból, hanem magok győzedelméből és belső csendességből vagyon, hogy a nagy emberek meg nem haragusznak gyalázójokra: csudállyuk, szerettyük, égig magasztallyuk tekélletességeket. *Julius* császárban [6] inkáb csudálták a bőlcsek, hogy győzedelme-után a *Pompejus* leveles ládáját megégette, nem akarván tudni, kik vóltak ellenkezői, hogy-sem a harczokon-való bátorságit. *Antigonus*-ban a királyi felségnél nagyobra böcsüllik, hogy sátora-előt beszélgető vitézi szitkait halván, csak azt mondotta: [7] *Longius discedite, ne vos rex audiat;* mennyetek továb, hogy a király ne hallya szavatokat. *Filep* királyban egyéb cselekedetinél bévebben dícsérik, hogy mikor az *Athénas*-béli követektűl kérdené, miben kedveskedhetnék nékik? és eggyik azt felelte vólna: [8] *Te suspende;* hogy akaszsza-fel magát: meg nem indúla rajta. *Augustus* császár birodalmának felségét tekintetessé tette a maga meggyőzésével: [9] mert azt, a ki gyalázatos dolgokat írt vala maga- és felesége-ellen, meg nem bűnteté.

[4] Seneca, lib. 3. de ira. c. 41.
[5] Plutar. de ira cohiben. ante medium.
[6] Seneca, 2. de ira. c. 23.
[7] Seneca, 3. de ira. c. 22. Idem Plutarch. de cohibenda iracundia. Et in Apophthegmatib.
[8] Seneca, 3. de ira. c. 23.
[9] Seneca, ibid.

De bár ne szóllyunk a pogányokrúl. Vallyon nem nagyob csudára és dícsíretre méltó vólt-e *Dávid,* [10] mikor *Sault* nem bántotta sem a barlangban, köntöse szélét elmeczvén; sem a táborban, feje-mellől pohárát és dárdáját elvívén, hogy-sem, mikor a medvéket és oroszlányokat szaggatta? Kicsoda közzűllünk, a ki nem inkáb csudállya és dücsöíti Szent *Istvánt,* hogy térdre sem esett, fel-szóval sem kiáltott, mikor magáért imádkozott, hanem, mikor ellenségiért?

[10] 1. Reg. 24. v. 4. c. 26. v. 11.

Negyedszer és utólszor, azt mongya a Szent Irás: hogy a harag, [11] *Turbat oculum,* megháboríttya az ember okosságának lelki szemeit, hogy semmit úgy ne lásson, a mint vagyon, hanem akár-

[11] Psal. 6. v. 8. Psal. 30. v. 10.

Plutarch. de virtute morali in fine. Chrysippus iram cæcam esse pronunciat, quæ res conspicuas videre non sinat.
[1] Jonæ, 4. v. 9.
[2] Eccl. 7. v. 10.
[3] Job, 5. v. 2.

mely kicsiny szócskát, akár-mely gyenge károcskát, halálig-való haragra méltónak ítíl; mint *Jónás*, ki azt vélte, hogy egy árnyékért, [1]*Bene irascitur usque ad mortem,* halálig haraghatik. Azt-is világos szókkal jelenti a Szent Irás, hogy bolondá tészi embert a harag. Azért, valamit haragból cselekeszünk, esztelenűl cselekeszük: és csak bolondoknak-való a harag. Azzal idegénít a bőlcs a haragtúl: Mert, [2]*Ira in sinu stulti requiescit;* a haragnak helye, ugy-mond, a bolondok szíve. Szent *Jób;* [3]*Vere stultum* valóban és bizonnyal bolondnak nevezi, a kit a harag kínoz.

[4] Seneca, lib. 1. de ira. c. 1.
[5] Plutarch. de ira cohiben. ante medium.
[6] Seneca, ibid. Et lib. 3. c. 4. et 1.
[7] Seneca, lib. 2. de ira. c. 36.

Nem ok-nélkül mondották a régiek, hogy [4]*Ira, brevis insania impotens sui, decoris oblita, necessitudinum immemor, rationi consiliisque præclusa: ruinis simillima;* a harag rövid bolondság, mely magával nem bír; a tisztességet és kötelességet nem nézi; az okosságnak és tanácsnak helyt nem ád; emberrel magát rontattya, hogy mást vesztessen. És gyakran nevetséges bolondságot cselekedtet emberrel. [5]*Xerxes* a tengert pálczával verette; az *Atho* hegyének levél-által parancsolta, hogy künyű munkával, nagy köveket hadgyon töretni: mert ha ezt ellenzi, letöreti és tengerbe meríti. Nem csuda tehát, hogy [6]olyan külső jeleket látunk a haragutt emberben, minéműket a bolondokban: mert, tekíntete kegyetlen, szeme villámik, járása haboz, foga csikorog, színe halvány, járása éktelen, kiáltása szörnyű és oly rút ábrázatba őltözik a haragutt ember, hogy sokan [7]magokat tűkörben nézvén, mikor haraguttak, eliszonyodtak magok rutságán; és haragokat letették.

[8] Galen. de curandis animi morbis. c. 4.
Eccli. 10. v. 22. In feminis maxime fœda est ira.
[9] Seneca, li. 2. de ira, c. 36.
[10] Senec. ep. 18.
[11] I. Reg. 19. v. 9. Ibid. cap. 20. v. 33.

Azt írja *Galénus:* [8]hogy gyermek-korában látott egy embert, mely ajtaját hirtelen fel nem nyithatván, úgy megharagutt, hogy dühös eb módgyára mardosta a kúlcsot; rúgdosta az ajtót; végre, tüzes szemmel, tajtékozó szájjal, éktelen kiáltással, égbe fordúlván, az isteneket szörnyű szitkokkal átkozta. Ezt látván *Galenus,* úgy eliszonyodott a haragtúl; *Ejusmodi odium adversus iracundiam concepi, ut nunquam postea quisquam me ob talem affectum tristiorem viderit;* hogy soha az-után nem láttatott haragudni. Mert félt attúl, hogy bolondá ne légyen; mivel, [9]*Nulla celerior est ad insaniam via: multi continuaverunt iræ furorem;* nincs a bolondságra általab út, mint a harag. És, [10]*Immodica ira gignit insaniam;* sokan haragjokban, örökös bolondságba estek. Példánk ebben *Saul* király, kit az ártatlan *Dávid*-ellen-való harag arra vitt, [11]hogy mint ördögtűl szállott esztelen, elsőben *Dávidot,* az-után *Jonatást,* által akarta verni dárdájával.

Ennyi testi nyavalyákkal és lelki romlásokkal terhes vétek győzedelmére sok és nagy orvosságokat adtak; nem csak az isteni tudományok mélységével világosíttatott doktorok, hanem a természet oktatása-után-járó külső bőlcsek-is. *Remedia iræ.*

Elsőben: mindenek-felet, a Szent Lélek Isten segítségét kel alázatos könyörgéssel kérnünk és szűnetlen zörgetéssel oly malasztot nyernünk, mely az emberi indúlatok rendetlenségét zabolára fogja és megtartóztassa.

Másodszor: ha igazán meg akarjuk győzni a haragot, mélyen szívünkbe ólcsuk és mindenkor szemünk-előt visellyük, hogy valamit az emberektűl szenvedünk, mind azt és annál nagyobbat érdemlettünk. És a Christus-mellé feszíttetett Szent Latorral azt kiálcsuk minden bántódásunkban: [1]*Digna factis recepimus;* hogy nem annyit érdemlettünk, a mennyit szenvedünk másoktúl, hanem sokkal többet; bűneinkel érdemlettük, hogy minden teremtett-állat reánk támadgyon, gyalázzon, sanyargasson. Mikor azért valaki háborgat és rágalmaz, Istenhez emellyük szívünket és azt kiálcsuk: [2]*Priusquam humiliarer, ego deliqui;* kegyes Atyám, édes Teremtőm, eléb vétettem én te-ellened, hogy-sem én gyalázódnám; [3]*Propter iniquitatem corripuisti;* érdemlett bűntetésem ez nékem, hogy embere-által ostorozsz; azért, [4]*Non mea, sed tua voluntas fiat;* mindenekben a te akaratod légyen. Mert tudom, hogy haragod eszközi minden teremtett-állatok, melyek engem sanyargatnak. Tudom, hogy mint a lapta, annál fellyebb ugrik, mennél keményben főldhöz üttetik: úgy az emberektűl szenvedett kevés boszszúság felemel engem. Bezzeg, ha ezt a tekélletes igazságot keresztyéni indúlatokkal elménkben viselnők, künyű vólna a harag dühösségét megfojtanunk.

[1] Luc. 23. v. 41. Dan. 3. v. 31. Job, 33. v. 27. Judít, 8. v. 27. Job, 11. v. 6.
[2] Psal. 118. v. 67.
[3] Psal. 38. v. 12.
[4] Luc. 22. v. 42.

Harmadszor: a harag győzedelmére igen alkalmatos, hogy az első indúlatok-ellen állyunk; és mihent serkedezni kezd a harag, megfojcsuk. Mert, [5]*A scintilla augetur ignis;* a ki meg nem óltya szikráját a haragnak, temérdek tűz gerjed belőlle. Azért, mihent érezzük, hogy haragra indító gondolatok fakadoznak bennünk, mingyárt istenes jó gondolatokra, aítatos indúlatokra fordítcsuk elménket. Mert, [6]*Cum defecerint ligna, extinguitur ignis;* elaluszik a harag tüze, mihent élesztő fáját elfogyattyuk. Minden vétkekrűl, de fő-képpen a haragrúl igaz, a mit *Seneca* írva hagyott: [7]*Facilius est initia vitiorum prohibere, quam impetum regere. Facilius est excludere, quam admissa comprimere.* [8]*Facilius est excludere perniciosa, quam regere: et non admittere, quam admissa moderari.*

[5] Eccli. 11. v. 34.
[6] Pro. 26. v. 20.
[7] Senec. epi. 85. sub finem.
[8] Senec. li. 1. de ira. c. 7.

Commota semel et concussa mens, ei servit, a quo impellitur. [1]*Optimum est, primum iræ irritamentum protinus spernere. In primis finibus hostis arcendus est: nam cum intravit et portis se intulit, modum a captivis non accipit;* hogy künnyebb elein megfojtani és kirekeszteni a haragot, hogy-sem akkor bírnyia vélle, mikor bébocsátottuk.

Negyedszer: a harag győzedelmére igen hasznos a halgatás és üdővontatás. Szent *Dávid* azt mongya, hogy, [2]*Turbatus sum et non sum locutus;* mikor megbúsúlt, lakatot vetett szájára és mind addig nem szóllott, míg a felforrott vér meg nem hidegedett. És mihent valaki boszszúval illette őtet: [3]*Obmutuit et siluit;* úgy halgatott, mint a néma. Szent *Jób*-is azt mongya, hogy mikor őtet gyalázattal illették, [4]*Tacui, nec egressus sum ostium;* halgatott és ki sem lépett küszöbén. Azért, ha, [5]*In febri bonum est linguam teneram habere: melius in ira;* nyelvünket tisztán kel tartanunk a hideglélésben, sokkal inkáb haragunkban. Mert, [6]*Maximum remedium est iræ mora: desinit, si exspectat;* legnagyobb orvossága a haragnak, hogy üdőt vontassunk; [7]*Sua sponte discedit: vires illi dies subtrahit;* megenyhődik a harag magátúl: csak mikor haragszunk, hirtelen boszszút ne állyunk. *Plutarchus* azért írja, hogy a *római* fejedelmek-előt erőssen öszve-kötöztetett veszszőt és fegyvert hordoztak, [8]*Ut solutio fascium, moram et cunctationem iræ injiciat;* hogy a míg azt óldozták, ideje lenne a harag enyhődésének. Dicsírik [9]*Architast* és *Socratest,* hogy haragudván szolgájokra, azt mondották, hogy *Cederem vos, nisi irascerer;* megverném őket, ha nem haragudnának. *Plato,* mikor szolgájára megharagutt vólna, *Speusippus*-nak monda: [10]*Hunc tu verbera, ego enim animo sum valde commoto;* verd-meg ezt, mert én igen haragszom. *Athenodórus* azt adta tanácsúl *Augustus* császárnak, [11]hogy mikor megharagszik, addig ne szóllyon, míg a görög *a-b-cé*-nek huszon-négy bötűjét el nem mongya: és ez üdő-alat, az okosságtól végyen tanácsot.

Mind ezeknél továb ment Szent *Dávid:* mert, mikor azt mondotta vólna, hogy semmit nem szóllott, háborodott haragjában utánna veti, hogy kivűl halgatván, belől istenes gondolatokkal fojtogatta a harag indúlatit: [12]*Cogitavi dies antiquos et annos æternos in mente habui;* a maga régi fogyatkozásirúl megemlékezett, mellyekkel érdemlette a kárt, vagy böcstelenséget, melyért kezdett haragudni. Az örök kárhozat kínnyát eszébe jutatta, melyet a harag érdemel. Azt-is elméjében forgatta, hogy [13]*Vane* conturbatur omnis*

[1] Cap. 8.
[2] Psal. 76. v. 5. Psal. 37. v. 14. Ego tamquam surdus, mut.
[3] Psal. 38. v. 3.
[4] Job, 31. v. 34.
[5] Plutar. de ira cohibenda. ante medium.
[6] Senec. l. 2. de ira. c. 28.
[7] Libr. 3. c. 12. 28.
[8] Plutar. qu. 82. Romana.
[9] Plutar. de educat. liber. Et de sera numinis vindicta.
[10] Plutar. de educatione liberor. Senec. l. 1. de ira. c. 15.
[11] Plutarch. in Apophthegm. Romanis. in Augusto.
[12] Psal. 76. v. 5. 6.
[13] Psal. 38. v. 7.

* Vulg. Frustra.

homo; mind azok, a miért ember háborog, csak hiúságok és semmik az örökké-való jókhoz-képest, melyeket elveszt az ember dühössége.

Ezek az igaz és keresztyéni módok, mellyekkel a haragot ki kel gyökereznünk. Azért,

Ha valaki hamissan gyaláz és rágalmaz: vagy azt mongyad *Epictétus*-sal, [1] hogy nem tudta minden fogyatkozásidat: mert sokkal töb gonoszt mondhatott vólna. Vagy jusson eszedbe, hogy, [2] *Dementia est vereri, ne infameris ab infamibus;* bolondság azok szaván megindúlni, kik magokat gyalázatossá tészik, mikor mást rágalmaznak. Vagy meggondold, hogy, [3] *Si bonus es, inimicum non habes, nisi malum;* ha te vétkes nem vagy, gonosz, a ki ellenséged. [4] *Si passus es malum, ignosce; ne duo mali sitis:* ha meg nem bocsátasz annak, a ki vétett, gonoszszá lész haragoddal. Vagy arrúl emlékezzél, hogy kötelességünk-szerént [5] gonoszért gonoszszal, szitokért szitokkal nem fizethetünk, ha keresztyéni hívatalunknak meg akarunk felelni és az örök kárhozatot el akarjuk kerűlni.

[1] Epictet. Enchirid. c. 48.
[2] Seneca, epi. 91. in fine.
[3] Aug. tom. 8. in Psal. 54. sup initium.
[4] Aug. ibid. in illa verba: Non defecit de plateis ejus usura.
[5] 1. Pet. 3. v. 9.

Ha valaki kárt tészen, azt mongyuk: [6] *Tanti venit tranquillitas: non tam bene ei sit, ut mearum perturbationum habeat ille potestatem:* [7] *omnia licet facias, minor es, quam, ut serenitatem meam obducas;* ennél drágáb marhán-is megvenném lelki csendességemet: nem akarom, hogy más bírjon indúlatimmal. A kinek hatalmat nem adnék javaimon, arra nem bízom, hogy felzavarja, mikor akarja, csendességemet.

[6] Epictetus, Enchirid. c. 17.
[7] Seneca, li. 3. de ira. c. 25.

Ha valakitűl megbántódunk: [8] *Succurrat, non tantum quid patimur, sed quid fecimus;* ne csak azt nézzük, mit szenvedünk, hanem mit cselekedtünk másokkal? És mivel, [9] *Quidquid in alio reprehenditur, id unusquisque in suo sinu inveniet.* [10] *Non admodum execrabitur aliorum peccata, considerans sibi ipsi multa opus esse venia;* a mit másban feddünk, azt a magunk kebelében feltalállyuk. Mikor mástúl megbántódunk, azt mongyuk magunknak: [11] *Hæc et ipse commisi;* sokszor én-is ezent cselekedtem mással; most fizetik a kőlcsönt. [12] *Non est injuria pati, quod prior feceris.* [13] *Ab alio exspectes, alteri quod feceris;* igazság-szerént mérnek oly mértékkel nékem, mellyel másnak mértem.

[8] Senec. l. 2. de ira. c. 27.
[9] Senec. l. 3. de ira. c. 26.
[10] Plutarch. de cohibenda ira. in fine.
[11] Senec. l. 2. de ira. c. 28.
[12] Ibid. c. 30.
[13] Senec. ep. 94. in medio.

Ennek-felette ha igaz, a mivel gyaláz ellenséged: azt cselekedgyed, a mit mivelnél, ha ki megmutatná, hogy sáros a ruhád vagy orczád: eltörlenéd a sárt: megköszönnéd a jó-íntést. Úgy,

ha méltán szóllanak ellened: megismérd vétkedet; és azon légy, hogy megjobbítcsad erkőlcsödet. Ha hamissal vádol valaki: csak úgy nevessed, mint a gazdag, mikor őtet szegénynek mongya a kúldús.

Ha hatalmasb és nálladnál nagyob, a ki vétett ellened: [1]*Parce tibi;* magadnak kedvezj: okot ne adgy nagyob galyibádra; mert veszedelém-nélkül haragot nem űzhetni az elől-járókkal. [2]*Potentiorum injuriæ, hilari vultu, non patienter tantum, ferendæ sunt: facient iterum, si se fecisse crediderint. Hoc habent pessimum animi magna fortuna insolentes; quos læserunt et oderunt.* Ha pedig alacsonb, a ki vétett: [3]*Proprium est magnitudinis, non se sentire percussum. Sic immanis fera, ad latratum canum lenta respexit.* [4]*Magni animi est injurias despicere. Ultionis contumeliosissimum genus est, non esse visum dignum, ex quo peteretur ultio. Ille magnus et nobilis est, qui more magnæ feræ, latratus minutorum canum securus exaudit;* mint az oroszlány apró kuvaszkák ugatásán meg nem indúl: te se haragudgyál nálladnál aláb-valóra. [5]*Ingens animus, non vindicat injuriam, quia non sentit.* [6]*Nullum est argumentum magnitudinis certius, quam nihil posse, quo instigeris, accidere;* a nagy emberek boszszút nem állanak: mert nem érzik, hogy megsértettek. Illyen vólt *Cato:* kit nem ismérvén egy köz ember, arczúl csapa; mikor megtudta vólna ki légyen, bocsánatot kére. De *Cato* azt felelé: [7]*Non memini me percussum;* nem említem, hogy valaki engem megütött. Mert, miképpen az egekbe nem érkeznek a fellegek és fergetegek, melyek alacson részét háborgattyák a levegő-égnek: úgy, [8]*Sublimis animus, quietus semper, intra se premit, quibus ira contrahitur;* a nagy emberek csendeszen maradnak: mert, a mely okok adatnak a haragra, azokat békeségesen magokban elrejtik. És *Sócrates*-sel; [9]*Eumdem vultum referunt, quem domo extulerunt;* csendesz orczával vannak mindenkor. Nem ezt mivelik a csekély emberek: mennél valaki gyarlób és erőtlenb, annál künnyebben fog rajta a harag: [10]*Hac causa, mulieres iracundiores sunt viris, ægroti sanis, senes vigentibus, infelices felicibus:* innen vagyon, hogy az aszszonyok haragosbak a férfiaknál, a betegek az egésségeseknél, a vének a nyers embereknél, a nyomorúltak a bóldogoknál. Ezek sokszor magoknak szereznek okot a haragra, [11]*Aut falsa suspicando, aut levia aggravando;* vagy hamis gyanuságokkal, vagy aprólék dolgok nagyravitelével. [12]*Frivolis turbantur et inanibus;* és mint a hörcsökös

[1] Senec. li. 3. de ira. c. 5.
[2] Sen. li. 3. de ira. c. 33.
[3] Sen. lib. 3. de ira. c. 25.
[4] Sen. lib. 2. de ira. c. 32.
[5] Sen. lib. 3. de ira. c. 5.
[6] Senec. l. 3. de ira. c. 6.
[7] Sen. lib. 2. de ira. c. 32.
[8] Sen. lib. 3. de ira. c. 6.
[9] Sen. lib. 2. de ira. c. 6.
[10] Plutar. de ira cohibenda paulo ante medium.
[11] Senec. l. 3. de ira. c. 11.
[12] Ibid. c. 29.

lovak, akármely hiuságon felindúlnak. A mi gonoszszab, hogy ne láttassanak ok-nélkül haragudni: [1]*Pertinaciores facit iniquitas iræ;* a harag hamissága vastagíttya bennek a gyülőlséget. Nincs azért job orvossága a boszszúságnak, mint az elfelejtés: [2]*Injuriarum remedium est oblivio.* És sokkal künnyeb, harag-nélkül tűrni, hogy-sem tűrhetetlenűl haragudni. De ez a világ bolondsága, [3]hogy inkáb akar gonosz lenni nagy bajjal, hogy-sem kedves nyugodalommal követni a jóságokat.

[1] Seneca, 3. de ira. c. 29.
[2] Seneca, ep. 94.
[3] Seneca, 2. de ira. c. 13.

Ezeket értvén, keresztyének, ne csak a világ fiainak [4]példájával bátorítcsuk magunkat a harag győzedelmére: hanem az *Mitis et humilis corde,* szelíd és alázatos Christus Jesus és az ő Szent Apostoli, forogjanak tűkörűl előttünk: azokban szemléllyük, mint kel magunkat viselnünk. [5]Szitták, átkozták, gyalázták, kínzották ezeket: mint bárányok, csendeszen szenvedtek mindeneket. Ha Pythágoras, [6]*Perturbationes animi lyra componebat,* hegedű-szóval enyhítette a haragot; mint [7]*Dávid,* hárfával a *Saul* dühösségét: enyhítcse a mí haragunkat a Christus szava és fenyegetése. Ha nagy része a világnak enged az ördögnek, a ki haragra izgat, noha egyéb jutalmat nem mutat a *Gehenna* tüzénél: engedgyünk mí Üdvözítőnknek, a ki sokkal könnyeb, hasznosb, gyönyörüségesb dolgot parancsol, a harag-távoztatást. Engedelmünk fizetésében pedig, nem csak világi csendeszséget; [8]*Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram:* hanem, örök életet ígér. Melyben részeltessen minnyájunkat az Atya, Fiú, Szent Lélek. Amen.

[4] Matt. 11. v. 29.
[5] 1. Pet. 2. v. 23. isai. 53. v. 9.
[6] Seneca, 3. de ira. c. 9.
[7] 1. Reg. 19. v. 9. 5.
[8] Matt. 5. v. 4.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

A nyelvnek vétkeirűl.

A farisæusok és irás-túdók oly tekíntetes erkőlcsöket mutogattak, mellyek tulajdon nemek-szerént, ha idegen rútságokkal nem mocskoltattak vólna, dícsíretet érdemlettek. Mert a *farisæusok*-rúl azt írja Sidó [9]*Jósef,* hogy a hívolkodó nyájaskodásoktúl elfogták magokat: nem gyengéltették és kínyeztették, hanem sanyarún tartották testeket, engedelmesek vóltak a gond-viselőknek, a véneket böcsüllötték, senkivel nem pántolódtak, kemény szóval senkit nem sértegettek. Az irás-túdók eleirűl, kiket *Essenusok*-nak neveztek, azt írja azon *Jósef,* [10]hogy egy-más-közöt nagy szeretettel éltek,

De juramento. De adulatione, Dom. XIII. post Pentec. Conc. 2. De mendacio, Dom. XII. post Pentec. Conc. 3.
[9] Josephus, lib. 18. Antiq. c. 2.
[10] Joseph. l. 2. de bello. c. 7.

a világi gyönyörüségektűl, mint mérgektűl iszonyodtak; szerették a tiszta életet, gazdagságon és egyéb világi jókon nem kapdostak, a haragot mértékre fogták, minden ígéreteket úgy tellyesítettek, mint-ha arra esküvéssel köteleztettek vólna, soha nem esküdtek, mert tekélletlen embernek itílték, a kinek hitele nem lehetett esküvés-nélkül.

De a szű-visgáló Christus, ezeknél nagyob igazságot és tekélletesb jóságot kíván a mennyei bóldogságra választott híveitűl. Mert, noha kivűl fényes vólt a *farisæusok* és irás-túdók igazsága, de belől négy veszedelmes vétkek és fogyatkozások férgével vesztegettettek.

Először: a *farisæusok* magok cselekedetiben helyheztették üdvösségek reménségét, bűnök tisztúlását és Isten-előt-való igazúlások nyerését. Maga* senki egyéb a közben-járó Christusnál, a bűnökért eleget nem tehet és igazúlást nem nyerhet. Mert Christus érdeme, hogy bűneink veszedelméből és kárhozat torkából kihozatván, a mennyei örökség reménségére és bizodalmas várására emeltetünk.
[1] Eph. 2. v. 20. 21. — Christus [1]a szegelet-kő, mellyen égig nevekednek a lelki éppűletek.
[2] Apoc. 5. v. 5. cap. 22. v. 16. — [2]Christus a *Dávid* gyökere, [3]mely élteti a nevedéken ágakat; [4]Ő a felnyílt kút, melyből ered a víz, mely Isten országába lövel-
[3] Zach. 13. v. 1. Joël, 3. v. 18. — lik; Ő a tenger, [5]melyből minden jó folyamok áradnak.
[4] Joan. 4. v. 14. — Másodszor: a *farisæusok* külső gonoszságokat távoztattak, de
[5] Eccl. 1. v. 7. Joseph. lib. 12. Antiquit. c. 13. Qui non egit, sed cogitavit malum, nullo reatu tenetur. — belső vétkek-ellen nem harczoltak; kivűl [6]szépek-vóltak mint a koporsók, belől poshatt döggel büszhödtek: [7]*Habentes speciem pietatis, virtutem abnegantes;* külső színnel aítatosságot mutattak, szű-béli tisztaságra nem igyekeztek. Maga a Christus szolgáinak, [8]*Gloria ab intus,* dücsösségek és tisztaságok belől vagyon; mert
[6] Mat. 23. v. 27. [7] 2. Tim. 3. v. 5. — minden dücsösségek, [9]*Testimonium bonæ conscientiæ,* a jó lelki-
[8] Ps. 44. v. 14. — isméret.
[9] 2. Cor. 1. v. 12. — Harmadszor: vége és czéllya a *farisæusok* igazságának az
[10] Matt. 23. v. 5. — vólt, [10]*Ut videantur ab hominibus,* hogy lássák és dícsírjék őket
[11] Matt. 6. v. 2. — az emberek. Ha [11]alamisnát adtak, trombitás ment-előttök, ki öszve-hítta a sokaságot, hogy láttassék, mint adakoznak. Ha imád-
[12] Matt. 6. v. 5. — koztak: [12]úczákon imádkoztak, hogy minnyáján reájok fordítcsák
[13] Matt. 6. v. 16. — szemeket. Ha bőjtöltek: [13]*Exterminant facies;* meghalványították orczájokat, hogy mutogatnák sanyargatásokat. Christus pedig azt
[14] Matt. 6. v. 1. — parancsollya, hogy [14]a jót ne azért cselekedgyük, hogy láttassunk
[15] Gal. 6. v. 4. — az emberektűl, hanem [15]*Quisque opus suum probet: in semet ipso*

* Ámbár, noha.

gloriam habeat, non in altero; ki-ki lelki-isméretire nézzen: ne várjon mástúl dícsíretet.

Negyedszer: a farisæusok, [1]*Aspernabantur ceteros,* egyebeket megútáltak és magokhoz-képest semminek tartottak. Maga a Christus igázsága azt kívánnya, hogy semmi cselekedetünkben fel ne fuvalkodgyunk, hanem Istenre hadgyuk azoknak fontolását és jutalmazását. [1] Luc. 18. v. 9.

Sok dolgokat számlál Christus Szent *Máté*-nak ötödik részében, mellyekben kívánnya, hogy a keresztyének igazsága meggyőzze és fellyeb haladgya a *farisæusok* igazságát. De a mái Szent evangeliomban azt mongya, hogy nem elég a pokol kínnyának elkerülésére, hogy embert nem ölünk és haragot nem tartunk, hanem a csúfoló szókat és rágalmazó szitkokat el kel távoztatnunk, ha pokol tüzében nem akarunk égni.

Azért, mivel ártalmas vétkek mennek-által az ember nyelvén, ez jelen-való órában, mennél rövidebben lehet, megmagyarázom: *menyi sok és veszedelmes vétkekbe keveri embert a kis darab húsocska, ha zabolán nem viseltetik.* *Propositio.*

Plutarchus írja, [2]hogy mikor az *egyiptomi* király az áldozatra rendelt tuloknak legjob és legroszszab részét viszsza-kívánta vólna, *Pittacus* a nyelvet kűldé-viszsza. Azon-képpen, [3]mikor *Amasis* király *Bias*-túl azt kívánta vólna, hogy a vágó marhának oly részét kűlgye néki, mely, *Simul optima et pessima esset,* mind job, mind roszszab, a nyelvet kűldé; *Quia sermo et utilitatis et damni plurimum adfert;* mert a nyelvek szóllása sok kárt és hasznot szerez. *Anacharsist*-is, [4]mikor kérdették vólna, micsoda az emberben, *Optimum, et pessimum?* job és gonoszszab? Azt felelé, hogy a nyelv. Ezent jelentette *Salamon*, azt írván, hogy, [5]*Mors et vita in manu linguæ,* mind élet, mind halál, a nyelv hatalmában vagyon. Az *egyiptomi* bőlcsek-is erre néztek, [6]mikor az áldozat-közöt azt kiáltották: *Lingua fortuna, lingua dæmon;* a nyelv: jó szerencse; a nyelv: ördög; az-az, minden jónak, minden gonosznak forrása és gyökere a nyelv.

[2] Plutarch. de garrulitate. ante medium.
[3] Plutar. lib. de auditione. Et in convivio septem sapientum. initio.
[4] Laërt. lib. 1. c. 9. de vitis.
[5] Pro. 18 v. 21.
[6] Plutar. lib. de Iside et Osiride. longe post medium.

Tagadhatatlan, hogy a nyelv nem csak szükséges, de felette hasznos emberben. Először: mert ez-által jelentyük egy-másnak gondolatunkat, tanácsunkat, igyekezetünket, szándékunkat. Mivel, [7]*Verbum, ex cogitatu cordis hominis.* [8]*Quæ procedunt de ore, de corde exeunt.* [9]*Ex abundantia cordis os loquitur;* szűből származik a szó, a nyelv a szűnek csapja. Azért, a mivel szívünk bévelkedik,

[7] Eccl. 27. v. 7.
[8] Matt. 15. v. 18.
[9] Luc. 6. v. 45.

az foly nyelvünkre. És, miképpen a nyelv szárazságán és égésén a szűnek forróságát ismérik az orvosok, úgy a nyelv szóllásából tudhattyuk, mi vagyon emberben; [1] *Quid velit cor, lingua testatur;* mert a mit szívünk akar, nyelvünk azt emlegeti. Nyelv-nélkül tehát sem egy-más-közöt-való nyájasságunk, sem egy-mástúl-való tanulásunk nem lehet. Másodszor: ételre és eledel nyelésre szükséges a nyelv, mivel ez a ki forgattya és fogunk-alá taszigállya az étket, mellyet mikor a fogak elégségesen megőrlöttek, egybehempelygeti és a gyomorba taszíttya. Harmadszor: a nyelv érzi és megválasztya az ízeket; azért a gyomornak kóstolója, mely megisméri a hasznos és kedves, vagy únalmas és ártalmas eledelt. Negyedszer: mind ezeknél böcsülletesb, hogy a nyelv, *Thuribulum divinitatis,* isteni tiszteletnek temiényezője, mert a végre adatott a nyelv, hogy ezzel, [2] *Benedicamus Deum et Patrem,* dícsírjük és háladásokkal magasztallyuk Istenünket. Azért a Bőlcs nagy jutalmazásnak mongya hogy Isten néki, [3] *Dedit linguam mercedem meam, et in ipsa laudabo eum;* nyelvet adott, mellyel őtet magasztalhassa. Másut azt írja *Salamon;* hogy, [4] *Vas pretiosum, labia scientiæ;* a túdós nyelv oly drága edény, melyben minden lelki orvosságok találtatnak. Mert, ha kik hidegek az isteni szolgálatra: [5] *Verba in ore, ignis: populum vorabit;* a szép szó és istenes íntés, mint a tűz, felgerjeszti őket. Ha, kik túnyák és késedelmesek a jóra: [6] *Verba sapientum, sicut stimuli;* az értelmes szók: esztenek, mellyekkel felébred puhaságok. Ha ki szomorú és búsulási-közöt megepedett: [7] *Favus mellis composita verba: dulcedo animæ, sanitas ossium;* a helyesen és módgyával ejtett mézes szók megédesítik a lelket, megvastagíttyák a csontokat. Ha ki sovány az isteni dolgok értelmében: [8] *Vena vitæ, os justi:* [9] *Parturiet sapientiam;* a jámbor nyelve kifolyó szép forrás, melynek öntözésével nevekedik a mennyei bőlcseség. Erre-nézve, Isten Meny-országban, [10] *Dat in aurem super os,* arany-peretczel ékesíti a Szentek nyelvét.

Az igért földnek minden jókkal bévelkedő tellyességét azzal jelentette Isten; hogy ezt, [11] *Lacte et melle fluentem,* mézzel és téjjel folyónak nevezte. Azon-képpen, hogy a nyelvnek javait summában foglalná, azt mondotta: [12] *Mel et lac sub lingua;* hogy a jó nyelv-alat méz és téj vagyon. A nyelv, ha oktat, tudatlanságtúl szabadít; ha énekel, gyönyörködtet; ha dorgál, jobbít: ha bíztat, szüvesít; ha bátorít, vígasztal; ha fenyeget, tartóztat. A nyelvnek köszönnyük, hogy a vad és oktalan-módon élő em-

[1] Aug. Præfat. in Ps. 93. circa medium.
[2] Jac. 3. v. 9.
[3] Eccl. 51. v. 38.
[4] Prov. 20. v. 15.
[5] Jer. 5. v. 14.
[6] Eccl. 12. v. 11.
[7] Prov. 16. v. 24.
[8] Prov. 10. v. 11.
[9] Ibid. v. 31.
[10] Ezech. 16. v. 12.
[11] Exod. 13. v. 5. cap. 33. v. 3.
[12] Cant. 4. v. 11.

berek várasok társaságába szállottak és emberi életet tanúltak. A nyelv oka, hogy a bőlcs tudományok terjedtek. A Szent Lélek, mikor világ tanítóivá rendelte az Apostolokat, nyelveket adott nékik, hogy az isteni tudományt terjeszthessék. Végezetre, a nyelvnek köszönhettyük, hogy sok országok romlástúl, sok igye-fogyott emberek kétségbe-eséstűl megmenekedtek. Mert, [1] *Lingua sapientum, sanitas;* az okos nyelv: egésség. És, ha a gonosz nyelv elrontya a várasokat: [2] *Benedictione justorum exaltabitur civitas, et ore impiorum subvertetur;* a jó nyelv áldása neveli és felmagasztallya az országokat. Azért, bár minden érzékenségek, minden egyéb tagok egybe-czimborállyanak, sem cselekedhetnek annyi jót az ember lelkében, menyit egyedűl a nyelv. Tehát, *Optimum in homine lingua,* a testi tagok-közöt, job nincs emberben a nyelvnél.

[1] Pro. 12. v. 18.

[2] Pro. 11. v. 11.

Annak-okáért, Isten ő-maga, úgy megböcsüllötte a nyelvet, hogy mikor [3] *Páduai* Szent *Antal* halála-után harmincz-két esztendővel; Szent *Bonaventúra* kimúlása-után száz hatvan esztendővel, felvétetnének, hogy testek böcsülletesb helyre vitetnék: noha egyéb tagok porrá lettek vólt, de nyelvek oly nyersen és éppen találtatott, mint-ha akkor lett vólna halála a Szent Jámboroknak.

[3] Ita Chronica Ordinis Sancti Francisci.

De jaj, mely ártalmassá és menyi veszedelmek örvényivé tette az emberi gonoszság, ezt az Istentűl adatott böcsülletes tagot? Mert a szóllást hazugságra, szitokra, hamis hitezésre; az ételt és ízlést dősölésre, dobzódásra, részegeskedésre fordította. És annyi gonoszságok raját helyheztette a nyelvbe, hogy nem csak *Pessimum,* minden tagoknál ártalmasb: hanem úgy tetczik, nem ok-nélkül kívánta ama filósofus, [4] *Utinam muti omnes essemus! minus instrumenti improbitas haberet;* hogy, bár minnyájan némák vólnánk; keveseb taplója vólna a gonoszságnak. És talám Christus azért fohászkodott oly mélyen, [5] mikor a némát meggyógyította: mert látta, hogy gyógyulása-után töb bűnök veszedelmében forog, hogy-sem némaságában. Mert, [6] *Flagellum lingua, omnibus communicans;* oly ostor a nyelv, hogy senkit nem kímél; mindeneket csapdos, sebesít, kékít. Oly mérges az ő sértegetése, hogy, a mint a világ-bíró *Sándor* hízelkedője mondotta [7] *Audacter calumniis mordendum: nam etsi, qui morsus sit, vulneri medeatur cicatrix tamen calumniæ manet;* ha meggyógyúl-is a káromló nyelvek sebesítése, de a seb-hely megmarad és mint az arczúl-vágás, rútíttya a tiszta orczát.

[4] Ap. Gellium, lib. 18. cap. 7.

[5] Mar. 7. v. 34.

[6] Eccl. 26. v. 9. Lingua flagellum est: Job, 5. v. 21.

[7] Plutar. lib. de Discern. adulatore ab amico. longe post medium.

Bévségesen és szörnyű igékkel magyarázza Isten Szent *Jakab-*

által a nyelvnek gonoszságát: Mert annak ártalmit nyólcz veszedelmes tulajdonságokkal ismérteti.

[1] Jac. 3. v. 6.
[2] Hieron. in c. 5. ad Galat. in illud: Modicum fermentum.
[3] Pro. 16. v. 27. Eccl. 28. v. 11.
[4] Pro. 16. v. 28.
[5] Aug. 10. Confess. c. 37.
[6] Prov. 25. v. 8.

Először: azt írja Szent *Jakab* hogy, [1]*Lingua ignis est;* a nyelv: Tűz. Miképpen azért, egy kis szikra nagy erdőt megéget: úgy a nyelv iszonyú romlásokat szerez. Szikra vólt, ugymond Szent *Jerónimus*, amaz istentelen *Arius;* de, mivel hirtelen el nem óltották, az egész világot megperselte: [2]*Arius in Alexandria, una scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.* És közönségesen, [3]*In labiis impii, ignis ardescit;* a gonoszak ajakin tűz jő, mely házakat, várasokat, országokat gyűlőlségekre, versengésekre, hadakozásokra gerjeszt. [4]*Homo verbosus suscitat lites; separat principes;* egy nyelves ember oly egybe-veszést szerez a nagy fejedelmek-közöt, mellyet sok tanácsos nagy emberek sem tudnak leszállítani. A tűz hamar terjed, erőssen éget, és úgy megemészt mindent, hogy helyre nem hozhatni ártalmit: hasonló-képpen, [5]*Quotidiana fornax nostra, est humana lingua;* a gonosz nyelv, mint égő kemencze, hamar éget, és oly vastagon éget, hogy [6]*Emendari non potest, cum dehonestaverit amicum;* helyére nem hozhattya baráttyának jó hírét, mellyet szava füstivel és koromjával megfeketített.

[7] Jac. 3. v. 6.
[8] Jac. 3. v. 2. 3. 4.

Másodszor: azt mongya Szent *Jakab:* [7]hogy *Lingua est universitas iniquitatis;* a nyelv minden gonoszságnak egybe-győjtetett sokasága: mert nincs oly gonoszság, mellyet vagy el nem hitet, vagy nem óltalmaz, vagy magán végbe nem viszen a nyelv. Honnan vannak a sok gyülőlségek, hanem a nyelvek rágalmazásából, vagy hízelkedéséből? A prókátorok csavargó forgási; a bírák hamis *sentenciái;* a tanúk hitetlenségi; a gyilkosságok, a hadakozások, a gonosz nyelvek tanácsából és szó-hordozásából áradnak. Mert, [8]miképpen a fene ló zabola-nélkül, a nagy hajó kormány-nélkül: úgy az ember minden veszélyre ragadtatik, ha a nyelvét meg nem zabolázza. Ennek-felette: a nyelv vétkei-közöt sok vagyon, mely csak magán, *Universitas iniquitatis,* minden vétkek gonoszságát egybe-kapcsollya. Mert annyi gonoszság vagyon a hízelkedésben, menyi bűnökre édesgeti és vonsza embert. A hazugságban, szitokban, rágalmazásban, minden-féle vétkek rútítási találtatnak. És, hogy töbrűl ne szóllyak, magán egyedűl, *maledictio,* az átkozás egyszer s mind minden gonoszságokat magában foglal: mert, a ki felebaráttyának vagy fiának, leányának azt mongya: Isten szakaszsza nyakadat, meny-kő üssön, akasztó-fán száradgy, ördög

elvigyen. Harag, gyülőlség, gyilkosság, lopás, gyalázás, fia, leánya öldöklés és töb gonosz vétkek találtatnak az egy átkozásban. Mert a ki gonoszt kíván, bár azt ne cselekedgye-is, Isten-előt annak a gonosznak vétkével terhes; mint nyilván jelenti Christus Urunk, mikor azt mongya, [1]hogy a ki aszszonyt lát gonosz kívánsággal, paráznaságba esett. Azért, minnyájan ellegyetek efféle átkozások-nélkül: tudván elsőben: hogy, [2]*Maledici regnum Dei non possidebunt;* az átkozódók Isten országából kirekesztetnek; a ki pedig Meny-országot elveszti, minden jót elveszt. Másodszor: [3]hogy az átkozódásban foglaltatnak minden vétkek. És Isten, [4]*Judicium matris firmat in filios;* sokszor az atyák, anyák átkát megtellyesíti vagy a fiak, leányok vétkeért, vagy a szülék bűntetéseért, vagy egyebek oktatásaért.

[1] Matt. 5. v. 28.
[2] 1. Cor. 6. v. 10. cap. 5. v. 11.
[3] Rom. 12. v. 14.
[4] Eccli. 3. v. 3.

Harmadszor: azt mongya Szent Jakab: [5]*Lingua maculat totum corpus;* hogy a nyelv megmocskollya, rútíttya az embert mindenestűl, úgy hogy semmi tiszta nem marad benne. Miképpen a morgásért a *Moyses* hugának testét [6]éppen elrutítá a poklosság: úgy a fajtalan-beszédű, szitkos és hamisság-tanító nyelv az embert éppen minden részeiben megmocskollya. Mert, [7]*Corrumpunt mores bonos colloquia prava;* a gonosz nyelv az emberek fülén bébocsáttya mérgét, és a szívet fajtalan kívánságokkal, haraggal, eretnek tudományokkal megvesztegeti és minden jó erkölcsöktűl megüresíti.

[5] Jac. 3. v. 6.
[6] Num. 12. v. 1. 10.
[7] 1. Cor. 15. v. 33.

Negyedszer: azt mongya Szent *Jakab,* hogy a nyelv, [8]*Inflammat rotam nativitatis nostræ;* a mí életünk folyását, mely, mint a kerék, sebessen forog a halál czéllyához, éppen mindenestűl felgyújtya, elperseli, megégeti. A töb vétkek ereje nem terjed egész életünkre, hanem a torkosság gyermekséget, a bujaság ifiuságot, a fösvénység és tisztesség-kívánás vénséget ostromol és mocskol: de a hazug, szitkos, rágalmazó, csalogató nyelvnek gonoszsága az ember életének teljes forgását rútíttya. Egy házban lakókat eszveszéssel, várasokat és országokat veszedelmes hadakozásokkal egybe-köszörűl; és, mint a puska-kereke, mikor megszalad, tüzet vét, a port felgyújtya, a golyóbist kitaszíttya és azzal megöli, a kit talál: úgy a nyelv, meggyújtván a haragot és gyülölséget, tellyes életünket kínra és veszedelemre fordíttya.

[8] Jac. 3. v. 6.

Nem elégszik a nyelv egy ember kárával és romlásával, hanem, *Rotam nativitatis,* az egy-más-után született maradékokban-is örökös, békélhetetlen viszsza-vonyásokat és veszedelmeket szerez, mellyeket sok emberek vérével meg nem ólthatni. Hallyad, mely

szörnyű szókkal számlállya a Bőlcs a gonosz nyelvek romlását: [1]*Lingua tertia multos commovit et dispersit illos de gente in gentem. Civitates muratas divitum destruxit: domos magnatorum effodit.* [2]*Flagelli plaga, livorem facit; plaga linguæ, comminuet ossa: beatus, qui tectus est a lingua nequam.* [3]*Qui relinquunt Deum, incident in illam: immittetur in illos quasi leo;* a mely nyelv két ember-közöt esz-veszést szerez vagy más előt harmadikat rágalmaz: sokakat egy országból másba kerget, kerített várasokat ront, uri-házakat fondamentomból kiásat, a sokaságok erejét levágja, az erős nemzetségeket eloszlattya; és, ha az ostor-ütés megkékít: a nyelv-ütés a csontokat egybe-rontya. Bóldog, a ki béfedetik a gonosz nyelv-előt. A ki pedig Isten ellen nagyot vétett, gonosz nyelvekre talál. Ilyen szörnyű romlásokra gerjeszti és gyújtya a nyelv a mí életünk kerekét, mely a nélkül-is, maga forgandóságával, álhatatlan változásival és a belénk óltott vágyódások tüzeivel, elégséges galyibát szerezhetne.

[1] Eccli. 28. v. 16. Prov. 16. v. 28. Homo verbosus suscitat lites: separat principes.
[2] Eccli. 28. v. 21. 23.
[3] Eccli. 28. v. 27.

Ötödször: azt írja Szent *Jakab,* hogy, mivel *Gehenna* tűzével égettetik végre, nemcsak a jó-lakó gazdag [4]nyelve, hanem a szitkos nyelv-is: a hová viszi embert a nyelvnek gonoszsága, onnan vagyon gyújtogatása. Mert, [5]*Inflammatur a Gehenna,* oly veszedelmes gyújtogatásokat szerez, mellyek megmutattyák, hogy nem földi tűztűl, hanem ördögöktűl, pokol kemenczéjében, pokol lángjával tüzesíttetik és pokol módgyára éget a nyelv. Erre-nézve mondotta a Bőlcs, hogy, [6]*Utilis potius infernus, quam illa;* pokol kínnya a gonosz nyelvek rágalmazása; és job vólna bűn-nélkül pokolba vettetni, hogy-sem bűnt-is tenni, pokolra-is jutni a nyelv gonoszságaért.

[4] Luc. 16. v. 24.
[5] Luc. 3. v. 6.
[6] Eccli. 28. v. 25.

Hatodszor: azt írja Szent *Jakab,* [7]hogy, noha oly fene vad, madár, kígyó nincsen, mellyet az emberi vigyázás és szorgalmatoskodás lassan-lassan meg nem szelidíthet: de, *Linguam nullus hominum domare potest;* senki a maga nyelvét meg nem zabolázhattya. Azért, azt mondhattyuk a nyelv győzedelmérűl, a mit Christus mondott a tevének tő-fökön által-menésérűl és a gazdag üdvözülésérűl: hogy, [8]*Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt;* Isten erejével és az ő malasztyának segítségével lehetséges, a mi emberi erőtűl lehetetlen.

[7] Jac. 3. v. 7. v. 8.
[8] Matt. 19. v. 24. 26.

Igyekezni kel embernek, hogy [9]*Custodiat os suum, ut custodiat animam suam:* [10]*Ut non delinquat in lingua;* úgy őrizze száját, mint lelkét; hogy szóllásában ne vétkezzék. Köteles ember, hogy, [11]*Ori suo faciat ostia, et seras, et frenos rectos: ne cadat et sit*

[9] Prov. 13. v. 3. cap. 12. v. 23.
[10] Psal. 38. v. 2.
[11] Eccli. 28. v. 28. et seq.

casus insanabilis ad mortem; ajtót és lakatot csinállyon szájának és jó zabolán hordozza nyelvét, hogy halálos esetbe ne veszszen. Tartozik ember meggondolni, hogy, [1] *Natura propterea unicuique nostrum duas dedit aures, unam linguam: quod pauciora loqui debemus, quam audire;* a természet azért adott egy nyelvet, két fület, hogy többet hallyunk, keveset szóllyunk. Mert, mint az üres edények inkáb konognak, a lyukasak inkáb folynak: úgy a sok szó azokhoz illik, kik okosságtúl üressek és gonoszsággal lyuggatottak. Azt-is szemünk-előt kel viselnünk, a mit *Simónides* mondott, hogy, [2] *Nunquam tacuisse pœnituit: quod locutus esset, sæpe;* soha meg nem bánta halgatását, de gyakran szóllását. Mert a szók szárnyasok, és mint az elbocsátott madár, úgy a kimondott szó, szabadgyában röpül és viszsza nem hozathatik. Azért dícsírik a historiák *Zénót,* [3] ki a maga nyelvét elharapta és a *tirannus* szeme-közibe pökte, hogy ki ne mondhatná titkát. Gyalázza pedig és a Szent Lélektűl vezéreltetett Proféták- és Apostolok-kivűl hihetőbnek mongya, *de nimium fatuo, quam de sapiente perfecto;* az igen bolondrúl, hogy-sem az igen okos emberrűl, a mit *Cicero* mondott egy emberrűl: hogy, *Nullum unquam verbum, quod revocare vellet, emisit;* soha oly szót nem ejtett, mellyet vissza akarna hínyia. Végezetre: azokat a példákat-is gyakran elméjében kel forgatni embernek, mellyekkel ismérteti *Plutarchus,* [4] mely sok károkat szerez a szapora szóllás. Mikor egy barbély hallotta vólna műhelyében, hogy az *Athénas*-béliek hadát megverték *Siciliá*-ban, futton-futott a tanácshoz a gonosz hírrel: de a hír-hozónak sem nevét nem tudván, sem személyét nem mutathatván, azt találák, hogy ő kőltötte a hírt és a pelengérhez kötözteték. Az-után meghozák hírét a vesztésnek és úgy óldozá-meg a hóhér a nyelves barbélyt. Más szép dologgal ismérteté egy *római* tanácsos, mely titkon kel tartani, a mit ki nem akarunk hírlelni. Mert a felesége őtet sok sirással kérdezvén, mi dolog, a mit a tanács oly titkon forral? Azt kőlté és nagy titkon mondá az aszszonynak, hogy egy pacsirta fejében aranykoronát láttak: és azon búsúlnak, mit jegyez? Az aszszony ezt megsúgá szolgálójának, az másoknak: és annyira terjede, hogy, mikor a tanácsba érkezék az ura, mindenek tudták ezt a hírt; és tőlle kérdezték, ha látta a pacsirtát?

Mind ezeket és töb hasonló tanuságokat, méltó eszünkben tartanunk, hogy nyelvünket kötve hordozhassuk. De azért, [5] *Domini*

[1] Plutar. lib. de auditione.

[2] Plutar. ibid. Et lib. de tuenda sanitate.

[3] Plutarch. de garrulitate.

Aug. epist. 7.

[4] Plutar. ibid.

[5] Prov. 16. v. 1.

est gubernare linguam; csak Isten, a ki nyelvünket sinórra veheti és vétek-nélkül vezetheti.

Megismérte a Bőlcs ezt az igazságot, azért tudakozik fohászkodva: [1]*Quis dabit ori meo custodiam, et super labia mea signaculum certum; ut non cadam ab ipsis, et lingua mea perdat me?* Kivel kel száját bépecsételtetni, hogy nyelve-miat el ne veszszen? Szent *Dávid* pedig, nyelvének szelídítőjéhez fohászkodván, így kiált: [2]*Pone Domine custodiam ori meo et ostium circumstantiæ labiis meiis;* édes Uram Istenem, a te malasztodat rendeld az én nyelvem őrzésére: a te hatalmas kezed, légyen az én ajakim ajtaja, hogy gonosz szókra meg ne nyittassék. Azért Szent *Ágoston,* nyelvének zabolázásárúl szólván, Istenhez kiált: [3]*Domine, da quod jubes et jube quod vis;* Te parancsolod Uram, hogy nyelvemet kötözve tarcsam: segítcs reá; és parancsoly bár, valamit akarsz. Mert, [4]*Si linguam nullus hominum domare potest, ad Deum confugiendum est, qui domet linguam nostram. Equus non se domat; camelus, elephas, non se domat: sic et homo non se domat. Ut dometur equus, vel bos, quæritur homo: ergo Deus quæratur, ut dometur homo;* ha senki meg nem szelídítheti nyelvét: tégedet kel kérnem, édes Istenem, hogy megszelídítcsed. A ló, ökör, oroszlány, meg nem szelídíti magát; hanem embernek kel azokat szelíditeni: az ember sem szelídítheti magát, hanem Istentől kel várni, hogy megszelídíttessék az ember. Így olvassuk: [5]hogy, mikor *Moysest* a sidók kövezni akarták; mikor [6]*Sárát* a szolgáló leány gyilkossággal vádolta: Istenhez folyamodtak; ő-tőlle kértek segítséget, hogy nyelveket megzabolázzák.

Hetedszer: azt írja Szent *Jakab,* hogy a nyelv, [7]*Inquietum malum,* nyughatatlan gonoszság. Mint az eleven kényeső mindenkor mozog: soha a nyelv meg nem fárad a szóllásban, noha az ember álla-kapczája elfárad. Szent *Bernárd* igazán írja, hogy, [8]*Lingua dicitur, quia lingit: lingit adulando, mordet detrahendo, occidit mentiendo: ligat, et ligari non potest;* a nyelvet a deákok, a nyalástúl nevezték, mert hízelkedésével nyalogat egyebeket; vagy a kötéstűl, mert minden gonoszt egy csomóban kötve visel. Mások azért-is mongyák, *a ligando, quasi ligatum,* a kötéstűl neveztetni a nyelvet: mert ezt a természet, mint fene kegyetlen vadat, a fogak és ajakak rekeszébe zárlotta és fogságban tartya. De ennyi rekesz sem elég: mert, *Inquietum malum,* nyughatatlan gonoszság vagyon a nyelvben. Erre-nézve mondotta *Eliu,* [9]hogy

[1] Eccli. 22. v. 33. Plutar. l. de Fortuna Alex. Alexander Hephæstioni os sigillo impressit, si silenda taceret.

[2] Psal. 140. v. 3.

[3] Aug. lib. 10. Confess. c. 37.

[4] Aug. tom. 10. Serm. 4. de Verbis Domini, secundum Matthæum. sub initium.

Psal. 108. v. 4.

[5] Exo. 17. v. 4.

[6] Tob. 3. v. 9. 10. 11.

[7] Jac. 3. v. 8.

[8] Bern. de interiori domo. cap. 50.

Plutarch. de Garrulit. Lysimachus cum Philippidem quareret: Quid tibi mearum rerum impertiar? Quidlibet, inquit rex, modo ne quid secreti.

[9] Job, 32. v. 18. 19.

teli szóval: és mint a must elszaggattya a hordót, ha lélek-lyuka nincsen, úgy szorongattatik ő-is: azért, *Loquar, et respirabo;* szóllok, úgy-mond, hogy ki ne fakadgyon óldalamon, a mit akarnék mondani. Ezen nyughatatlanságárúl szólván a bőlcs, ínti az embereket, hogy, [1]ha mi gonoszt hallanak másokrúl, ne röpítcsék egyebek fülébe, temessék magokban; ne féllyenek, hogy kifakasztya óldalokat; de utánna veti, hogy a nyelvnek nyughatatlansága oly kínt szerez embernek, ha halgat, mint kínlódik az aszszony, mikor nem szűlhet. És, mint a kinek nyilat lőttek tomporájába, addig nem nyughatik, míg azt ki nem vészik: úgy a szűben rekesztett szó, kínt szerez, míg ki nem fakad. Erre-nézve mondotta *Zeno,* hogy [2]*Omnium difficillimum est moderari sermonem,* semmi nincs nehezéb a halgatásnál.

[1] Eccl. 19. v. 10. et sequ.

[2] Stobæus, Serm. 33.

Nyólczadszor: azt írja Szent *Jakab,* [3]hogy a nyelv, *Plena veneno mortifero,* telíden-teli halálos méreggel. A nyelv felebarátunk hírét-nevét megrontya: mert többen gyalázódtak mások nyelvével, hogy-sem magok gonoszságával. A nyelv sok igyeneserkőlcsű ifiak lelkét fajtalan beszédekkel megöli: mert többeket ejtett fertelmességbe a gonosz szó, hogy-sem a belső vágyódás. A nyelv egybe-vesztvén az embereket, sokaknak fogyatta-el életeket: mert, [4]*Multi ceciderunt in ore gladii; sed non sic quasi, qui interierunt per linguam;* nem vesztek annyin fegyver-miat egyéb okokból, mint a nyelv gonoszságaért; mivel alig vagyon oly eszveszés és gyilkosság a világon, mely a nyelven nem kezdetik vagy nyelv-által nem öregbedik. Azért méltán mongya Szent *Dávid,* hogy, [5]*Venenum aspidum sub labiis;* az ember ajakában kurta-kígyó mérge vagyon.

[3] Jac. 3. v. 8.

[4] Eccl. 28. v. 22. Epictet. apud Stobæum, Sermon. 35. Tutius est tacere, quam loqui.

[5] Psal. 139. v. 4.

A méreg nem csak hamar és künnyen árt, hanem orvosolhatatlan veszedelmet hordoz magában: a nyelv-is, hamar és künnyen sért. Mert egyéb vétkek üdőt, munkát, vigyázást, okosságot, alkalmatosságot kívánnak; mivel a lopók, gyilkosok, paráznák végbe nem vihetik gonosz szándékokat, szorgalmatosság- és fáratság-nélkül: de a nyelv, mint méreg, hamar és künnyen ártalmat szerez. Nem kel ahoz okoskodás vagy munka, hogy a nyelv árcson: mert, [6]*Os fatuorum ebullit stultitiam;* a kinek keveseb okossága vagyon, bévebben kifor száján az ártalmas szó. Azért, ha, [7]*Stultus quoque, qui tacuerit, sapiens reputabitur;* a bolondot-is okosnak itíllyük, mikor halgat: a ki sokat szól, azt eszesnek nem tarthattyuk, mivel, [8]*In multis sermonibus invenitur stultitia;* a sok szó bolondsággal jár.

[6] Prov. 15. v. 2.

[7] Prov. 17. v. 28.

[8] Eccl. 5. v. 2.

Hogy a nyelvnek ártalmas-vóltát, ennél-is inkáb ismértetné a Szent Irás, nem csak méregnek, hanem, [1] *Flagellum,* ostornak, [2] *Novaculam acutam,* éles beretvának, [3] *sagittam,* [4] *gladium,* nyílnak, élesített kardnak nevezi.

[1] Job, 5. v. 21. [2] Psal. 51. v. 4. [3] Psal. 119. v. 4. [4] Psal. 56. v. 5. Psal. 63. v. 4. Psal. 54. v. 22.

Ennyi ártalmas gonoszságit, ennyi rettenetes veszedelmit számlállya a Szent Lélek az ember nyelvének. Ezzel sem elégszik: hanem, külömböző nemeit említvén a nyelv vétkeinek, magán mindenik ártalmat és kemény bűntetését előnkbe adgya, hogy annyival inkáb ismértesse a nyelv gonoszságát.

Nem győzném elő-számlálni a sok külömböző vétkeket, mellyek a szóllásban vannak. Azért csak azokrúl a két rend-béli vétkekrűl emlékezzünk, mellyeket *megsentenciáz* Christus, a mái Szent Evangeliomban: tudni-illik, a csúfoló gyalázásrúl és a szitkos rútitásrúl, mellyek sértegetik felebarátunk jó hírét-nevét és tisztességes böcsülletit.

Irrisio et Detractio. [5] Matt. 5. v. 22.

Először azért: azt mongya Christus, hogy [5] a ki felebaráttyának azt mongya, *raca,* nem szükség azt törvényre bocsátani, mint-ha kétes vólna, ha érdemel-e bűntetést, hanem tanácsos *sentenciát* kel fejére várni. Szent *Jerónimus* azt álíttya, hogy ez a szó, *raca,* annyit tészen, mint *vacuus, inanis,* külső értéktűl és böcsüllettűl üres, mint-ha valakit kóczipór * kúldúsnak neveznénk. Szent *Ágoston* úgy vélekedik, hogy ez a szó ollyan, mint mí-nállunk a jaj, oh, haha, [6] mellyek egyebet nem jegyeznek, hanem jelentik fájdalminkat, csudálkozásunkat, vigaságunkat. Azért, mint mí, alávalónak akarván valakit jelenteni, szájunk-tátva azt mongyuk, *Hű, Bű, Bá,* úgy a sidók a *Racát* semmire-kellő rosz ember ismértetésére és csúfolására mondották.

[6] Interjectiones.

De ez, akár-mint légyen, bizonyos, hogy csúfoló, gyalázó, kissebbítő, böcstelenség-jelentő szó a *raca.*

Azt mongya tehát Christus, hogy Meny-országba nem megyünk, ha az illyen szók távoztatásával, a *farisæusok* igazságát meg nem győzzük.

Az ember-csúfolás, tréfálás, most oly közönséges, hogy sokan azt nem bűnnek, hanem tisztességes múlatságnak és udvariságnak álíttyák. De Isten, a ki, [7] *Non irridetur,* meg nem csúfoltatik, azt mongya, hogy, [8] *Abominatio Domini est omnis illusor,* utálatos ő-előtte, a ki megcsúfol egyebeket. Minket-is arra kötelez, hogy [9] meszsze járjunk az ember-csúfolástúl, ha el akarjuk kerűlni a

[7] Galat. 6. v. 7. [8] Prov. 3. v. 32. [9] Prov. 22. v. 10.

* Tájsz. ú. m. kótyonfity, nihili, nichtsnutz.

pántolódást és szitkozódást, mert a csúfolásból künnyen üstökvonás következik. És, hogy értenők, mint gyűlőli Isten az embercsúfolókat, azt mongya, hogy ő, [1]*Parata sunt derisoribus judicia et mallei percucientes*, kemény itíletet és súllyos verőket készített a más-nevetőknek. [1] Prov.19.v.29.

Gyermekek valának, a kik *Eliseust* nem hamis kőltéssel, hanem kopaszságának nevetésével csúfolák, de a tréfaért [2]negyven-kettőt közzűllök elszaggattata Isten a medvékkel. Megcsúfolá [3]*Michol Dávidot*, hogy az Isten szekrénye-előt örömében tánczolt. Elnyeré a tréfa árrát, mert magtalanná tévé őtet Isten a játékért. *Nábált*, [4]a ki *Dávidot*, mint szökött szolgát megcsúfolá, tized napra megölé Isten, azért a gyalázásért. És, hogy töb példákat ne számlállyunk, világos szókkal törvényt mondott Isten az embercsúfolókra, [5]hogy valaki mást megnevet, tréfál, meggyaláztatik, mikor nem gondolná. [2] 4. Reg. 2. v. 23. 24. [3] 2. Reg. 5. v. 20. 23. [4] 1. Reg. 25. v. 10. 38. 39. [5] Isai. 33. v. 1. Job, 11. v. 3. Pœnas irrisorum, Vide Judic. 8. v. 6. 16. 17. 2. Reg. 10. v.4.c.12.v.31.

Mind ezeknél két rettenetesb jelenségekkel előnkbe adta a Szent Lélek, mely gyűlőlséges előtte, a ki másokat megnevet és tréfál; először: mikor a kárhozott lelkek siralmas búsulásit előnkbe adgya, mert azon jajgatnak ezek, hogy sokakat, [6]*Habuimus in derisum et in similitudinem improperii,* megnevettek, csúfoltak. Nem emlékeznek dobzódásokrúl, fajtalanságokrúl, ragadozásokrúl és egyéb vétkekrűl, hanem az ember-csúfolásrúl, akarván ismértetni, hogy más vétkek-nélkül-is elég ez a kárhozatra. Másodszor: gyógyúlhatatlan véteknek ismérteti Isten az ember-csúfolást. Mert, a ki a nyelveskedéshez szokott, [7]*Omnibus diebus suis non erudietur;* soha tellyes életében nem okosodik, hanem addig csúfolkodik, [8]*Donec esset nulla curatio*, míg gyógyúlhatatlan lészen. Azért parancsollya Isten, hogy se ne oktassuk, se ne dorgállyuk az ember-csúfolókat: [9]*Noli arguere derisorem;* mert az illyen intésnek egyéb haszna nincsen, hanem magunkat mocskollyuk és gyűlőlséget szerzünk. Úgy bánik tehát Isten az ember-csúfolókkal, mint a doktor a halálra-váltakkal: elhadgya és nem orvosollya őket. [6] Sap. 5. v. 3. [7] Eccl.23.v.20. [8] 2 Paral. 36. v. 16. [9] Prov.9.v.7.8.

Tudgyátok-e mi az oka, hogy Isten így gyűlőli az embercsúfolókat? Nem csak az, hogy felebaráttyát megszégyeníti, megszomoríttya, megháboríttya a csúfoló, hanem hogy, [10]*Illusor peccare facit hominem in verbo;* a csúfolók szava sok és nagy vétkekre viszi az embert. Ha ki részegségtűl tartóztatván magát, azt mongya, hogy nem iszik, mert nem szomjúhozik, az udvari trágár csúfot csinál belőlle és azt mongya, hogy ím uram-is ökörré lett, [10] Isai.29.v.20. 21.

csak akkor iszik, mikor szomjúhozik. Ha ki szemérmesen viseli
[1] Job, 14. v. 4. Exemplum vide infra, ex S. Augustino Dominica XIII. post Pentec. Conc. 2.
magát, ha békeséggel szenvedi boszszúságát, ha gyakorollya a Sacramentomokat, [1]*Deridetur justi simplicitas;* játékot csinál belőlle az ember-csúfoló és tréfás pirongatásival arra viszi a jámbor ifiat, hogy szégyenli, ha jámborb egyebeknél: és inkáb akar rosz keresztyén lenni, hogy-sem úntalan píronkodni. Azért,
[2] Prov. 3. v. 32.
[2]*Abominatio Dei est omnis illusor;* gyűlölséges Isten-előt, a ki csúfollya felebaráttyát.

Convitium.

MÁSODSZOR: a szitkos nyelvrűl, azt mongya Christus, hogy,
[3] Matt. 5. v. 22.
[3]*Qui dixerit fratri suo, fatue: reus erit Gehennæ ignis;* a ki attyafiát bolondnak mongya, megérdemli a *Gehenna* tüzet. A *Gehenna*
[4] Josuæ 18. v. 16.
sidóúl [4]*Ge-Ennon, Vallis-Ennon,* Ennon-vőlgyet jegyez. Ez a
[5] Jer. 19. v. 2. Josuæ, 15. v. 8.
vőlgy [5]*Jerusalem*-előt vólt. Ebben a sidók,
[6] Jer. 7. v. 31. cap. 32. v. 35.
[6]pogány módon, áldozatokra rendelt hegyecskéket raktak és azokon *Moloch*-nak áldoztak gyermekeket, tűz-által. Az egész vőlgyet *Tófet*-nek, az-az dobolásnak nevezték, mivel az áldozások-közben víg dobolások vóltak benne; noha nem csak vigaságért doboltak, a mint a pogányok
[7] Plutar. lib. de Superstitione. in fine.
szokásából írja *Plutarchus,* mikor gyermekekkel áldoztak, [7]*Ante statuam omnia plena erant tibiis canentium, et tympana pulsantium, ne clamor ex audiretur,* hanem azért-is, hogy a veszett gyer-
[8] 4. Reg. 23. v. 10.
mekek jajgatásit senki ne hallaná. Ezt a [8]*Tófetet Josias* király, *contaminavit,* megfertéztette, és mivel csak a *Jerusalem*
[9] Jer. 19. v. 2.
[9]kapuja-előt vólt, a váras büdössítő dögöket és minden rútságokat oda hordatott. Mind a tűzért tehát, mellyel a gyermekeket égették, mind a büdös rútságok szemetéért, mellyet oda hordottak, oly rút és gyűlölséges vólt az a vőlgy, hogy a kárhozottak kínozására rendelt pokolt *Tófet*-nek és *Gehenna* tüzének nevezték a sidók.

Azt mongya azért Christus, hogy a ki felebaráttyát bolondnak mongya, nem tömlöczöt és vasat, nem kardot és akasztó-fát, hanem a pokol tüzét érdemli.

Szent Isten! Ki üdvözűl, ha elkárhozik a ki attyafiát bolondnak mongya? Ki hinné ezt, ha maga nem mondaná az igazság?
[10] Matt. 12. v. 36.
Nagy dolog az, hogy minden, [10]*otiosum verbum,* hívolkodó szórúl számot kel Isten-előt adnunk és méltó bűntetést szenvednünk, de mennél nagyob, hogy egy szitokért, mellyel bolondnak mondunk valakit, pokol kínnyára kel mennünk! Jaj, mely igen eláradott az emberek-közöt a szitkozódás! Igazán mongya a Szent Lélek, hogy,
[11] Pro. 10. v. 18. [12] Prov. 20. v. 3. [13] Eccl. 1. v. 15.
[11]*Qui profert contumeliam, insipiens est.* [12]*Stulti miscentur contumeliis,* bolondok, a kik szitkozódnak. És mivel, [13]*Stultorum infinitus est numerus,* száma nincs a bolondoknak, innen vagyon, hogy a szit-

kozódásnak sincs vége. Bezzeg Szent *Mihály* Arkangyal még az ördögöt sem akarta megszidni, [1]úgy-mond Szent *Judas* Apostol, mert, noha az ördög méltó minden gyalázatra, de a mennyei bőlcseségnek bévségéhez nem illett a szitkozódás. És a Bőlcs mondása-szerént: [2]*Dum maledicit impius diabolum, maledicit animam suam;* a ki az ördögöt szidgya, maga lelkét rútíttya. Szent *Jakab* pedig azt írja: [3]*Qui detrahit fratri, detrahit legi,* hogy a ki felebaráttyát gyalázza, Isten törvényét, sőt magát Istent gyalázza, mert az Isten képét és ábrázattyát gyalázatos szókkal illeti. Ha azért a lopás vagy tolvajlás bűntetésre méltó, mert külső javainktól megfoszt, a szitok és kissebbítés nagyobbat érdemel, mivel [4]minden kincsnél drágáb javunktúl megfoszt, tudni-illik, böcsülletünktűl; és, [5]*Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum;* meg nem bocsáttatik vétkünk, míg tisztességét meg nem adgyuk annak, a kit meggyaláztunk.

[1] Judæ. v. 9.
[2] Eccl. 21. v. 30.
[3] Jac. 4. v. 11.
[4] Prov. 22. v. 1. Melius est nomen bonum, quam divitiæ.
[5] Aug. ep. 54.

Nem mondom, hogy ha gondolatlanúl, hirtelen indúlatból vagy tréfában bolondnak mond ember valakit, halálos bűnbe esik; azt sem mondom, hogy *Illés,* [6]az *Acháb* vitézit; *Eliseus,* [7]a csúfoló gyermekeket; Szent *Dávid,* [8]az istenteleneket megátkozván, vétkeztek; vagy, hogy abban vétek lett vólna, mikor [9]Christus a sidókat és tanítványit; Szent *Pál* a *Galata* lakosit, bolondoknak mondotta. Mert elsőben: mivel egy a belső kívánásnak és a külső cselekedetnek jósága vagy gonoszsága, a kit vétek-nélkül ostorozhatunk valamely bűntetéssel, szabad azt a bűntetést néki kívánni; nem gyűlőlségből, hanem, hogy jobbúllyon, hogy ostoroztassék gonoszsága, hogy mások tanúllyanak rajta. Másodszor: a kit vétkeért megdorgálhatunk, vagy a kinek ellenünk-való agyarkodásit és rágalmazásit külömben meg nem zaboláhattyuk, hanem ha, [10]*Stulto secundum stultitiam suam,* bolondságát érdeme-szerént torkába verjük, szabad azt szitokkal és egyéb kemény szóval illetni, [11]nem boszszúból, nem haragból és gyűlőlségből, hanem, hogy az igazságnak helye légyen, hogy pirongatással észre jőjenek, a kiket gyengéb orvoslással nem segíthetni.

[6] 4. Reg. 1. v. 10. 12.
[7] 4. Reg. 2. v. 24.
[8] Psal. 108.
[9] Matt. 23. v. 16. Luc. 24. v. 25. Gal. 3. v. 1. 3.
[10] Prov. 26. v. 5.
[11] S. Thom. 2. 2. Qu. 72. Art. 2. ad 2. Sicut licitum est aliquem verberare, vel in rebus damnificare, causa disciplinæ: ita causa disciplinæ, potest quis alteri quem debet corrigere, verbum contum eliosum dicere.

Ezek mind így vannak. De e mellet igaz, a mit mond az igazság, hogy valaki haragból, boszszúból, gyalázatért, méltó és illendő szükség-nélkül felebaráttyát bolondnak mongya, pokolra méltó. Oh Szent Isten! menyi szitkok, átkok, menyi káromlások és rágalmazások hallatnak naponként? Az ártatlan gyermekek alíg tudnak szóllani és attyoktúl, annyoktúl a szitkokat és mosdatlan

rút beszédeket immár megtanúlták. A gyenge leányzók szemtelen szókat hallanak, mellyek a szemérmet kimossák szívökből. Ollyanok a keresztyének fiai, mint a sidók gyermeki. vóltak *Esdras* idejében, [1] kik annyira elkorcsosodtak vólt, hogy a régi szent atyák nyelvén nem tudtak szóllani. Most-is, [2] *Nemo, quod bonum est loquitur,* senkitűl semmi jót nem hall ember, szitokkal, morgással tellyesek minden úczák. Ha egy pogány a mái predikáczióból hallotta vólna, mely szörnyű fenyítékekkel tíltya, Isten az ember-csúfolást és szidást, más-felől hallaná az útczákon a számtalan nyelveskedést és ember-szóllást: nagy dolog, ha vagy a keresztyén tudományt beszédnek nem itílné, vagy tí-felőlletek azt nem gondolná, hogy csak azért halgattyátok mit parancsol Isten, hogy megmutassátok cselekedettel, hogy abban tí semmit sem hisztek vagy semmit azzal nem gondoltok.

[1] 2 Esd. 13. v. 23.
[2] Jer. 8. v. 6.

De keresztyének, [3] *Deus non irridetur;* az Isten meg nem csúfoltatik, hanem magatokat úgy csallyátok, a mint írta sidó *Jósef,* [4] hogy megcsalta magát *Sedecias* király: a királynak megmondá *Jeremiás,* [5] hogy *Babyloniá*-ba fogva vitetik, ha meg nem hóldol a *Babyloniai* királynak; *Ezechiel* pedig azt jövendőllé, [6] hogy a király nem láttya *Babyloniát.* Nem tudván egybe-hozni *Sedecias* a két mondást, megveté a *Jeremiás* tanácsát. De késön vévé eszébe, hogy mind a két Proféta igazat mondott. Mert fogsága-után, [7] kitolyák szemét *Sedecias*-nak; azért, *Babyloniá*-ba fogva vitetvén, *Babyloniát* vaksága-miat nem látta. A keresztyének-közzűl-is sokan az Isten irgalmára-nézve nem hihetik, hogy egy szitokért vagy ember-csúfolásért pokolba vettetnek, de mikor, [8] *Condemnabit eos os suum,* a magok szájok vétkeért kárhoznak, akkor fognak késön és haszontalanúl csep-vizeket keresni nyelvek hűvösítésére.

[3] Galat. 6. v. 7.
[4] Joseph. 10. Antiq. c. 9.
[5] Jer. 38. v. 17. 18.
[6] Ezech. 12. v. 10. 12.
[7] Jer. 39. v. 7. cap. 52. v. 11.
[8] Job, 15. v. 6.

Azért, szerelmes atyámfiai, elsőben Istent kérjük, hogy nemcsak, [9] *custodiam,* őrzőket; hanem, *ostium,* ajtókat rendellyen szent malasztyával, nyelvünk óltalmára. Az-után magunk-is vígyázzunk [10] és úgy őrizzük nyelvűnket, mint lelkünket. Féllyünk az Isten fenyegetésétűl, mert nem csak világi és üdő-szerént-való bűntetéssel ostorozza a szidalmazó és ember-szólló nyelvek gonoszságát, hanem a pokolnak örökké-való tüzével. It ostorozzuk tehát nyelvünk esetit és másolhatatlan fogadással arra kössük magunkat, hogy valamenyíszer esküvés, szitok, ember-szóllás jő-ki nyelvűnkön, mind annyíszor vagy bizonyos alamisnát adunk, vagy valami testi sanyargatással magunkat megbűntettyük. És mind ezek-felet gyakran

[9] Ps. 140. v. 3. Eccl. 22. v. 33.
[10] Prov. 13. v. 3. cap. 21 v. 23.

eszünkben forogjon, a mit arany-szájú Szent *János* [1] nem egy helyen feljegyzett: tudni-illik, hogy a mí nyelvünk és szájunk oly edények, mellyekben Isten-eleibe vitetnek a dícsíretek, háladások, könyörgések. Azért, ha senki nem merné ganéjjal úndokítani a tálat, melyben kedves eledelek, vagy a *supplicaciót*, melyben könyörgések vitetnek a világi fejedelmek-eleibe, hogy merjük mí az Isten tálait és könyörgő eszközit, a mí nyelvünket és ajakinkat úndok vétkekkel rútítani? Ha iszonyodunk attúl, hogy a mely kelyhben az Urunk szent Teste, Vére vólt, azt korcsmára kűlgyük és köz itallal mocskoltassuk: ah, ne cselekedgyük azt, hogy a Christus Szent Testének, Vérének első ajtaját és tálnyérát, mellyen hozzánk jó az Oltári-szentségben; tudni-illik szájunkat és nyelvünket, az ördög és a gonosz bűnök szolgálattyára fordítcsuk. Hanem halgassuk és kövessük annak tanácsát, ki felálván a piaczon, erős ígérettel köté magát, hogy valaki egésséges állapatban és minden jók bévségében, hoszszú-életű akar lenni: mennyen házához és igazán megtaníttya, mint juthat ehez. Mikor pedig ily nagy ígérettűl édesedvén, minden-felől hozzá futottak vólna, megnyitá a *Bibliát* és a Soltárból ama verset elolvasá: [2] *Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum;* a ki szereti az életet és jó napokat akar látni: vonnya-el nyelvét a gonosztúl és ajaki csalárdságot ne szóllyanak. Ennél általabb út nincsen a csendesz, békeséges, bátorságos életre, mellyel álgyon-meg benneteket az Atya, Fiú, Szent Lélek. Amen.

[1] Chrysostom. Hom. 14. et 15. in c. 4. Ephes.

[2] Psal. 33. v. 13.

PÜNKÖST-UTÁN VI. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Márk Evangelista, könyvének nyólczadik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [3] ismét, mikor nagy sokaság vólna Jesussal és nem vólna mit ennyiek, egybe-híván tanítványit, monda nékik: szánom a sokaságot; mert imé harmad

[3] Marci 8. v. 1. Idem Matt. 15. v. 32. c. 16. v. 9.

napja immár, hogy velem türnek, és nincs, mit ennyiek; és, ha haza bocsátom őket étlen, elfogynak az úton; mert némellyek közzüllök meszünnen jöttek. És felelének néki az ő tanítványi: honnan elégítheti-meg őket valaki kenyerekkel it a pusztában? És kérdé őket: hány kenyeretek vagyon? Kik mondának: hét. És parancsolá a sokaságnak, hogy letelepednék a földön. És vévén a hét kenyeret, hálákat adván megszegé és tanítványainak adá, hogy eleikbe tennék; és a sokaság-eleibe tevék. Kevés halacskájok-is vala; azokat-is megáldá és parancsolá eleikbe tenni. És evének és megelégedének; és felszedének a megmaradott tördelékekből hét kosárral. Valának pedig a kik ettek, mint négy ezeren; és elbocsátá őket.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk épűlletire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

A jóra-való restség-ellen; hogy Istennek szorgalmatoson kel szolgálni.

Mikor az Isten könyvében olvasom, vagy emlékezésemmel eszemben forgatom a mái evangeliomban említett együgyű kösség buzgóságát, mellyel a mí édes Üdvözítőnk tanítását szomjúhozta és fáradhatatlan munkával kereste: pírúlt orczával és fájdalmas szemmel nézem a mí nyomorúlt üdőnknek késedelmes restségét, álmos puhaságát, jóra-való tunyaságát. Amazok várasokat pusztán hatták és meszsze fáradtak Christus-után, hogy az ő szájából mennyei tudományt hallanának; mí pedig, házunk-mellet-, várasunk közepin-lévő templomokba-is restellünk bélépni, az isteni tanítás hallására. Amazok, házokra és cselédekre-való gond-viselést félre tévén, jószágokra-való vigyázást elmúlatván, Christust keresték és követték; mí egy kis alkalmatlanságért, egy kis hasznocskáért, egy sokadalmi nyereség kufárkodásaért az isteni szolgálatokat hátra hadgyuk, mint-ha dolgaink-közöt utólsó vólna lelkünk üdvössége.

Amazok, elfeletkezvén testek táplálásárúl és életek megtartásárúl, lelkeket hizlalták isteni dolgokkal, a mennyei tudományra étlen figyelmezvén; mí pedig, a testi alkalmatosságokat szorgalmatoson űzzük vagy követtyük; lelkünk szükségét és táplálását hátra hadgyuk és álmos szemmel keressük. Amazok fáradhatatlan munkával három egész napig Christus-után jártak; az ő tanításátúl függöttek; mí pedig, egy órácskáig alig maradhatunk a templomban; akkor-is szunnyadozúnk és a rövid üdőt esztendőnek álíttyuk.

Innen vagyon, hogy amazok, a kik semmit sem gondolkodtak a testi fogyatkozásokrúl és világi táplálásrúl, hanem csak Christust követték és az ő tanítását szomjúhozták, test-szerént-is bévséges eledellel tápláltattak; úgy, hogy töb maradna jó-lakások-után, hogy-sem a menyit eleikbe tettek vala; mí pedig, kik csak a múlandó jókon kapdosunk: lelki áldásoktúl megfosztatunk, testi javaktúl-is üressen maradunk. Mert ez az Istennek igaz itíleti: hogy a kik őtet mindenek-előt és mindenek-felet keresik, [1]ő-vélle egyetemben minden jókat nyernek és elvésznek. A kik pedig a világi jókért Istent hátra hadgyák: Istennel-eggyüt mindent elvesztenek. És valósággal reájok tellyesedik, a mit *Aggæus* Profétánál olvasunk: hogy [2]a kik magok dolga-után kezdenek az isteni szolgálathoz, ha sokat szántnak, vetnek-is, keveset aratnak; ha sokatésznek-is, éhen maradnak; ha sokat győjtnek-is, kihúl, mint feneke-szakatt sákból, minden javok; [3]*Et nihil inveniunt viri divitiarum in manibus suis;* és a kik életeket pénz-győjtésben töltik, végre üressen talállyák markokat.

[1] Sap. 7. v. 11. 3. Reg. 3. v. 13.
[2] Aggæi 1. v. 6.
[3] Psal. 75. v. 6.

Hogy azért ennek a Christus-követő kösségnek példájából a tekélletes lelki életnek egy igen szükséges fondamentomát megtanúllyuk és azt életünknek minden napjain elménkben visellyük: megmutatom a mái tanításomban, elsőben: *hogy az isteni szolgálatban és üdvösségünk keresésében nem immel-ámmal, nem tunyán és puhán, nem restül és álmos szemmel, nem lágyan és únakozva, hanem ébren és nyersen, szorgalmatossággal, telhetetlenűl, nyughatatlanúl, fáradhatatlanúl, únakozás-nélkül kel munkálkodnunk.* Másodszor: *egy-nehány üdvösséges tanuságot számlálok, mellyekkel Isten segítségével táplálhattyuk, öregbíthettyük és végig-tarthattyuk ezt az isteni szolgálatban-való serénységet.* Kérem a Szent Istent, [4]nyissa-meg szíveteket ezek értésére és gyakorlására.

Propositio.

Vide Concionem Dominicæ XIV. post Pentecosten.

[4] Act. 16. v. 14.

I. RÉSZE.

Azon tudakoztak az *Israël* fiai, [5]mivel kel Istennek kedvét találni? mivel kel haragját engesztelni? És ajánlották arra kész-

[5] Mich. 6. v. 6. 7.

vóltokat, hogy, ha térd-hajtásokat, ha ezer ürűk, ezer kosok és
borjúk, sőt magok gyermekinek áldozását kívánnya Isten bűnök
terhének künnyebbítésére, tartóztatás-nélkül mind-ezekkel kedvet
keresnek Istennél. Ezt halván *Michæas* Próféta, felkiálta: oh ember,
nyisd-meg füleidet, halgasd és megmondom én, mit kíván Isten
[1] Mich. 6. v. 8. tőlled, és mivel találsz kedvet nálla: [1] *Facere judicium: diligere
misericordiam: et sollicitum ambulare cum Deo tuo;* légy igaz és
irgalmas felebarátodhoz; Isteneddel szorgalmatoson járj. Istenre-
nézve egyebet nem mond a Próféta szükségesnek, hanem a serény
szorgalmatosságot. Oka az, mert noha hitet, reménséget, szeretetet,
innep-szentelést és egyéb tiszteleteket kíván Isten tőllünk: de mivel
[2] Eccl. 7. v. 19. a ki szorgalmatos az Isteni dolgokban, [2] *Nihil negligit,* semmit el
nem múlat; kút-feje és gyökere minden egyéb lelki jóknak az,
hogy szorgalmatosok légyünk az isteni szolgálatban.

Azt parancsollya Isten, hogy lelkünket őrizzük: de nem akár-
[3] Deut. 4. v. 9. mint, hanem, [3] *Custodi sollicite,* [4] *Non accide labores;* szorgalmatoson
15. és tunyaság-nélkül őrizzük. Azt kívánnya tőllünk, hogy megtellye-
[4] Eccli. 4. v. 9. [5] Deut. 24. v. 8. sítcsük, a mit parancsolt: de nem ímmel-ámmal, hanem, [5] *Quod
[6] 2. Paral. 19. præcepi, imple sollicite.* [6] *Cum diligentia cuncta facite;* szorgalma-
v. 7. 11. tossággal, éppen megtellyesítcsük. [7] *Noli remissus esse in operibus
[7] Eccli. 4. v. 34. tuis;* lágyak és puhák ne legyünk dolgainkban. Mert Isten-előt,
[8] Prov. 18. v. 9. [8] *Qui mollis est in opere, frater est sua dissipantis;* a ki lágyan
nyúl dolgához, ollyan, mint a ki hagyigállya javait. Azért ha
[9] Eccli. 33. v. Istennél kedvet akarsz találni: [9] *In omnibus operibus tuis præcel-
23. lens esto;* minden dolgaidban fen-járj; úgy cselekedgyed minden
munkádat, a mint legjobban lehet. Mert miképpen gyűlöli Isten
[10] Jer. 48. v. 36. azokat, [10] kik erejek-felet igyekeznek: úgy azokat-is kárhoztattya,
[11] Ibid. v. 30. kik, [11] *Non, juxta, quod poterant, conati sunt facere,* annyira nem
igyekeznek, a menyit cselekedhetnének, hanem hátra-maradnak;
[12] Deut. 25. v. és úgy járnak, mint az *Israël* fiai közzűl, [12] a kik restségek-miá
18. Num. 11. v. 1. hátra-maradván, levágatának és tűzzel emésztetének a pusztában.
Mikor arra kötelez Isten, hogy őrizkedgyünk: azt akarja, hogy,
[13] Eccli. 13. v. [13] *Cave tibi, et attende diligenter;* ez a vigyázás szorgalmatos légyen.
16. Mikor azt jelenti, hogy kedvesen vészi tőllűnk, ha őtet tisztellyük:
[14] Baruch, 5. melléje adgya, hogy azok tisztelete böcsülletes, [14] *Qui ambulant
v. 7. diligenter in honorem Dei,* a kik ebben szorgalmatosok.

Az Uj Testamentomban-is sokszor és nyilván parancsollya
[15] 2. Tim. 2. v. Isten, hogy lelkünkre, [15] *sollicite,* szorgalmatoson visellyünk gondot;
15. [16] Eph. 4. v. 3. az eggyességet, [16] *sollicite,* szorgalmatoson őrizzük; minden csele-

kedetinkben, [1] *Sollicitudine non pigri,* restség-nélkül, szorgalmatosok légyünk. [1] Rom. 12. v. 8. et 11.

Más szókkal, ugyan ezen szorgalmatosságra köteleztetünk, mikor Isten azt parancsollya, hogy az üdvösséges dolgokban fáradgyunk, munkálkodgyunk: de nem késedelmesen, hanem, [2] *instanter,* unatlan, szűnetlen, minden lágyítás- és tágítás-nélkül. Mászor arra emlékeztet, hogy ha az Istent, [3] *instanter,* szorgalmatoson és szűnetlen nem féllyük, hamar elesünk és veszünk. Szent *Pál*-is az *Efesum*-bélieket arra íntette, hogy, [4] *Vigilantes in omni instantia;* ha veszni nem akarnak, minden tágítás-nélkül vigyázzanak. [2] Eccli. 9. v. 10. [3] Eccli. 27. v. 4. [4] Eph. 6. v. 18.

Ezt az üdvösség dolgaiban-való szorgalmatos serénykedést előnkbe akarván adni Szent *Dávid,* azt írja, hogy ő az Isten törvényét szerette és őrzötte, [5] *vehementer,* [6] *nimis;* felettéb és telhetetlenűl. Hozzá adgya, hogy bóldog, a ki, [7] *In mandatis ejus volet nimis;* felettéb igyekezik az Isten törvényének tellyesítésére; mert a Meny-országot [8] erőszak-nélkül el nem nyerhettyük; és csak, *Violenti rapiunt illud,* azoké, a kik körmös kézzel, vastagon nyúlnak keresetihez. [5] Psal. 118. v. 167. [6] Ibid. v. 4. [7] Ps. 111. v. 1. [8] Matt. 11. v. 12.

Ha egybe-vettyük a mí munkánkat, [9] vagy azokkal a pokol kínnyaival, mellyeket elkerűlünk; vagy azokkal a dücsösséges jókkal, mellyek nyerését reménlyük; vagy az Isten Fiának sok szenvedésivel, mellyeket érettünk felvállalt; vagy az Istentűl vett sok jókkal; vagy az isteni felségnek méltóságával, melynek szolgálattyára köteleztetünk: nem, hogy felettéb-valók, de [10] semmik ezekhez-képest minden szorgalmatoskodásink és fáratságink. Hanem azért mondatik felettéb-valónak az igazak igyekezete, mert serényebben és nagyob igyekezettel forgódnak az isteni szolgálatban, hogy-sem egyéb, akár-mely dologban. Mivel azt jól tudgyák, hogy Istennek kiadott törvénye amaz: [11] *Maledictus, qui facit opus Domini negligenter;* átkozott, a ki az Isten szolgálattyában restűl és mulatozva jár: a ki csalárdúl el akarja venni a napi bért, noha fél napra sem dolgozott, tunyán, lágyan és únakozva nyúlván múnkájához. [9] Rom. 8. v. 18. Non sunt condignæ. [10] 2. Cor. 4. v. 17. Momentaneum, leve. [11] Jer. 48. v. 10. Ita legunt LXX. Vulgatus: Fraudulenter.

Nem ok-nélkül kötelez tehát a Bőlcs, hogy, [12] *In omnibus operibus esto velox;* minden istenes dolgokban gyorsak legyünk; mert noha szabad a magunk dolgaiban valami tunyaságot és üdő-vontatást elegyítenünk, de az Isten dolgában gyorsaság kívántatik. Sokkal szeb és gazdagb vala az Isten temploma, mellyet *Salamon* éppíte, hogy-sem a királyi palota: mindazáltal a templomot [13] hét [12] Eccli. 31. v. 7. [13] 3. Reg. 6. v. 38.

[1] 3. Reg. 7. v. 1. esztendeig elvégezé, a maga palotája éppítését [1] tizen-három esztendeig vontatá. Mert a miben, *Sollicite, diligenter, instanter, nimis;* szorgalmatoson, gond-viseléssel, szűnetlen és felettéb kel forgódni: nem akarja Isten, hogy abban vagy resten, vagy akadozó késedelmességgel és hallogatva járjunk; mint ezt világoson előnkbe adta két mondásával: először azt parancsolá Apostolinak, hogy

[2] Luc. 10. v. 4. Idem, 4. Reg. 4. v. 29. [2] mikor a predikálláshoz kezdenek, senkit az úton ne köszöncsenek. Nem tíltotta Christus a köszöntést általlyában, mivel [3] mind maga,

[3] Matt. 10. v. 12. 1. Cor. 16. v. 20. 2. Cor. 13. v. 12. 1. Pet. 5. v. 14. mind az Apostolok a tisztességes köszönetet parancsollyák: hanem azt akarja, hogy oly tágítás- és lágyítás-nélkül járjanak az isteni dolgokban, hogy ha az úton-talált ember köszöntése megkéslelne és tartóztatna abban, elhadgyuk a köszöntést-is. Másodszor azt

[4] Apoc. 3. v. 15. mongya, hogy [4] a ki sem hideg, sem meleg, csömört és gyomor-

[5] S. Thom. q. 3. de Malo. art. 13. émelygést, okádást szerez Istenben. Szent *Tamás* [5] a hidegen pogányokat ért, a sem-hideg, sem-melegen a gonosz-életű keresztyéneket. És azt mongya (a mit világoson olvasunk a Szent Írásban, *2. Petr. 2. v. 21. Hebr. 10. v. 29. Ezechiel. 16. v. 56. Thren. 4. v. 6.*, hogy útálatosb Isten-előt a gonosz keresztyén, hogy-sem a vak pogány. De közönségesen azokat értik a doktorok a sem-hideg, sem-meleg emberen, kik, noha nincsenek halálos bűnben, de mivel tunyák, restek, késedelmesek az isteni szolgálatban, annak semmi ízit és gyönyörüségit nem érzik. És mivel, az *Ari-*

[6] Arist. 8. Ethic. c. 6. verbis diversis, sensu eodem. *stóteles* mondása-szerént, [6] *Nemo diu sine voluptate vivit,* gyönyörüség-nélkűl ember sokkáig nem élhet, a lelki édességektűl üressedvén, hamar a világi gyönyörüségekre vetemedik és Istentűl kiokádtatik.

[7] Lev. 21. v. 18. Deut. 15. v. 21. Az Úr Isten sem a [7] sánta papot nem bocsátotta Oltárához, sem a sánta barmot be nem vette az áldozatba. Azzal példázta,

[8] 3. Reg. 18. v. 21. Heb. 12. v. 13. hogy nem kedvelli azok szolgálattyát, kiket a Szent Irás, [8] *Claudicantes,* sántálóknak nevez; mert, *Remissas manus, soluta genua;* lágy és tág a kezek, térdek inainak bontakozása-miat lassan járnak. Isten pedig azt kívánnya, hogy nem csúszva-mászva, nem sántikálva, sőt nem-is sétálással vagy lassú ballagással járjunk az ő úttyán, hanem mint a pállya-futók, a feltett ajándék nyeré-

[9] 1. Cor. 9. v. 24. 26. Gal. 2. v. 2. cap. 5. v. 7. Heb. 12. v. 1. sére függesztvén szemünket, [9] *Curramus,* tellyes erővel fussunk és siessünk az Isten szolgálattyában.

Illyen vólt bezzeg Szent *Dávid,* ki magárúl azt mondotta,

[10] Ps. 118. v. 32. Ps. 41. v. 1. hogy futva jár az Isten úttyán, [10] *Viam mandatorum tuorum cucurri.* Nem-is lassú futással vagy farkas-igetéssel, hanem, *Quem-*

admodum desiderat cervus ad fontes aquarum; mint a szarvas, mikor a vadászok kergetése- és sebesítése-után, szomjuságát akarja óltani, hegyen, völgyön, erdőn, síkon, fáradatlan futással mégyen a csorgó forrásokhoz, úgy siet az ő lelke Istenhez, a kinél vagyon, [1]*Fons vitæ, Fons aquæ vivæ,* az élet-vizének eleven kút-feje. [1] Ps. 35. v. 10. Jer. 2. v. 13. Joan. 7. v. 37. 38.

Ez tehát, a mit Isten kíván tőllünk, hogy [2]szorgalmatoson járjunk az isteni szolgálatban. És *Isaias* által azt kiáltya fülűnkbe: [3]*Si quæritis, quærite;* ha az Istent keresitek, keressétek, az-az nem szóval, hanem valósággal keressétek, nem lágyan, hanem erőssen keressétek, nem egyszer, kétszer, nem egy vagy két nap, nem egy vagy két úton, hanem sok-képpen, gyakran, szűnetlen, álhatatoson keressétek, minden módot és útat felkeressetek, minden munkát és fáratságot felvállallyatok, hogy az Istent valóban keressétek. Mert nem akár-minémü kereséssel találtatik Isten, hanem, [4]*Cum quæsieris Deum tuum, invenies, si tamen toto corde quæsieris,* ha tellyes szűvel és minden tehetséggel kerestetik. Azért arra kötelez [5]Christus Urunk, hogy oly szorgalmatoson keressük az Isten országát, mint a kereskedő ember a gazdagságot. Hol láttál szorgalmatosb vigyázást vagy nyughatatlanb munkát, mint a kalmárokban? Éjjel, nappal arrúl gondolkodnak, mint öregbítcsék kincseket, mint szaporítcsák jószágokat, semmi alkalmatosságot el nem múlatnak, semmi veszedelemtűl nem rettegnek, semmi fáratságot nem restellenek, semmi szenvedést nem sajnálnak, csak nyerhessenek. Ollyan szorgalmatossággal fáradgyunk tehát az isteni szolgálatban, mint az [6]emberek az pénz-keresésben, az-az, [7]házunkban ülvén, útakon járván, felkőltünben, lefektűnkben azt forgassuk elménkben, abban fáraszszuk igyekezetünket, hogy Istenünknél kedvet tatállyunk.

[2] Michæ. 6. v. 8.
[3] Isai. 21. v. 12.
[4] Deut. 4. v. 29. Jer. 29. v. 13.
[5] Matt. 13. v. 45. Luc. 19. v. 13.
[6] Prov. 2. v. 4.
[7] Deut. 6. v. 7. Josuæ 1. v. 19.

[8]*Erubesce Sion, ait mare.* Ah szégyenség! Ah gyalázat! Egy kevés haszonért szorgalmatosban szolgálnak sokan az ördögnek, hogy-sem Istennek Meny-országért! Gyorsabbak sokan a halálra, hogy-sem az igaz életre! De ez a mí Istenünk kegyelmessége, hogy noha méltán azt kívánhatná tőllünk, hogy a minémü nagy kedvel vétkeztűnk: [9]*Decies tantum requiramus eum,* tíz annyival szorgalmatosban térjünk az ő szolgálattyára: mindazáltal, [10]gyarlóságunkra-nézve, megelégszik, ha annyi fáratsággal és szorgalmatossággal keressük üdvösségünket, menyível kerestük a világi jókat, sőt a kárhozatra-vívő gonoszságokat.

[8] Isai 23. v. 4.
[9] Baruch. 4. v. 28.
[10] Rom. 6. v. 19.

Nem csak parancsolattal, hanem példával-is mind maga Christus, mind az ő kedvesi, arra mutattak útat, hogy az isteni szolgálatok-

ban, serények, gyorsak, szorgalmatosok legyünk. Christus Urúnkrúl
[1] Isai. 8. v. 1. 3. írja *Isaias,* hogy az ő neve, [1]*Accelera, velociter spolia detrahe, festina,* gyors és hamar-pusztító. Mert az ördöggel hadakozván érettűnk, nem halkal és szunyátán, nem hallogatva és únakodva
[2] Ps. 18. v. 6. viselte magát, hanem serényen és elevenen, [2]*Exultavit ut gigas ad*
[3] Cant. 2. v. 8. *currendam viam.* [3]*Saliens in montibus, transiliens colles,* ugrándozva, nagy lépésekkel járt, mikor keresett minket. Az ő szava,
[4] Ps. 147. v. 15. [4]*Velociter currit sermo ejus,* gyorsan által-futotta a világot, az
[5] Ps. 44. v. 2. ő pennája, [5]*Calamus velociter scribentis,* gyorsan bétőltötte Szent
[6] Luc. 1. v. 39. Irásokkal a földet, az ő Szent Annya, [6]*Cum festinatione,* sietve
[7] Luc. 2. v. 16. járt az útakon, a pásztorok, [7]*Venerunt festinantes,* sietve men-
[8] Heb. 4. v. 11. tek a jászolhoz, a Meny-országba-menendők, [8]*Festinant ingredi in requiem,* sietnek, hogy béérkezzenek. Mert azt kívánnya Isten minnyájunktúl, hogy, *Properemus. Cantic. 2. v. 10. Isai. 55. v. 1.* siessünk
[9] Eccl. 9. v. 10. a mennyei dolgokban, [9]*Instanter operemur.* [10]*Discurre, festina, su-*
[10] Prov. 6. v. 3. *scita animam tuam,* szűnetlen fussunk, fáradgyunk, ébreszszük
[11] 1. Mach. 3. v. 2. lelkűnket, és, [11]*Præliemur cum lætitia,* vígan hadakozzunk Menyországért.

Lássuk immár, mint és mivel kel ébresztenünk és eszteneznünk magukat, hogy szorgalmatosságunk ne lágyullyon, hanem naponként terjedgyen és öregbűllyön.

II. RÉSZE. Minnyájan láttyák és sokan csudállyák az isteni szolgálatban és lélek üdvösségre-néző dolgokban késedelmes restségét a világnak okát és forrását annak kevesen visgállyák. Nékem úgy tetczik, ennek oka nem egyéb, hanem, hogy gyermekségünktűl-fogva hamis vélekedések óltatnak belénk és a közönséges tetczéstűl elragadtatik akaratunk. A min igen kapnak az emberek, a mit szorgalmatoson, minden fáratsággal követnek, űznek, azt nagyra böcsüllyük, dícsírjük, kívánnyuk és keressük. A mit látunk, hogy utólsó dolognak és mint csak, *obiter et per transennam,* künnyeden és futó-félben keresendőnek tart a sokaság, azon nem kapunk, mert nem nagyra böcsüllyük. Mivel azért, kisdedségünktűl-fogva láttyuk, hogy atyánk, anyánk, atyánkfiai, sövényes szomszédink és külső idegenink éjjel nappal azon törődnek és nyughatatlankodnak, hogy marhát keressenek, értékek légyen, testek kedvezésével gazdagon lakjanak, tisztekre, böcsülletekre verdődgyenek, bőlcsek, túdósok, udvariák légyenek, kisded-korunktúl-fogva azok dícsíretivel teli fülűnk, kik bőlcsek, gazdagok, frissek, tekíntetes hívatalokkal és nagy tisztekkel ékesek. Innen vagyon, hogy mint az uj fazékban

az első szág: úgy belénk avik az a vélekedés, [1] hogy csak az ember, a ki gazdagon és méltóságoson él. Az alázatosságot, az imádságot és egyéb aítatosságot ritkán hallyuk, hogy dícsírnék az emberek; azért közönségesen ezeket nem igen böcsüllyük, nem úgy kívánnyuk és követtyük, a mint kellene. [1] Verba Senecæ

Első dolog azért, mely a szent életben-való szorgalmatoskodást gyökerezteti és neveli, az, hogy a közönséges csalatkozásból eredett vélekedést letegyük és a romlandó hiuságnak alá-való böcstelenségét megismervén, a lélek üdvösségét és isteni szolgálatot mindenek-felet nagyra böcsüllyük. Mert a böcsüllés, kívánás és szorgalmatos keresés egy széltében és [2] egyenlő lépéssel járnak. Menyíre böcsüllünk valamit, annyira kívánnyuk és keressük. Oka az, mert a mí akaratunk úgy követi értelmünket, mint vak vezetőjét; azért annyira terjed akaratunk kívánsága, menyíre értelmünk böcsüllése. Mivel pedig az akarat mozdíttya minden egyéb erőnket; mint az órában egy fő kerék az apró kerekeket, innen vagyon, hogy a keresésnek mértéke az akarás, az akarásnak a böcsüllés; úgy-hogy a mit leginkáb böcsüllünk, azt leginkáb kedvellyük; a mihez pedig szerelmünk vonszon, annak keresésében és megszerzésében legszorgalmatosb munkával forgódunk. Mert igaz, a mit egy Bőlcs mondott: [3] *Qui diligit, nemo est libenter negligens;* a ki mit szeret, arra késedelmes nem lehet akarva. [2] pari passu. [3] Plutar. lib. de Amore fraterno. sub finem.

Adná Isten, vólna mí-bennünk az a világosság, mellyel bőlcs *Salamon* által-látta, mint kel böcsülleni az isteni dolgokat. Kívánta és kérte, végre meg-is nyerte azt a bőlcseséget, mely az isteni szeretetben és szolgálatban áll; és azt írja: [4] *Præposui illam regnis et divitias nihil esse duxi in comparatione illius: omne aurum in comparatione illius, arena est exigua: et tamquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius;* hogy azt minden országok birodalmánál, minden világi kincsnél nagyobra böcsüllötte. Valamenyi arany e világon vagyon, egy kis fövenyecskének, valamenyi ezüst vagyon, büdös sárnak tartotta a mennyei dolgokhoz-képest. Ez az igaz bőlcsesség; ez a Szentek tudománya, [5] *Scientia Sanctorum;* mely az isteni szolgálathoz és üdvösség kereséshez-képest minden világi jókat elvetett sárnak ismér; sőt, [6] *Omnia arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam;* mindent ganéjnak tart, csak Christust elnyerje, csak ő-előtte kedvet talállyon, csak ő-vélle örökké légyen. [4] Sap. 7. v. 7. [5] Prov. 9. v. 10. Sap. 10. v. 10. [6] Philip. 3. v. 8.

Christus az ő szolgáit [7] drága-kövekkel kereskedőknek nevezi. Az illyen kereskedőben fő-képpen kívántatik, hogy megismérje a [7] Matt. 13. v. 45.

köveket és megtudgya böcsülleni, menyít ér; mert ha ebben megfogyatkozik, egy rosz fattyú követ jó-gyanánt kezd venni drága pénzen, vagy igen jó köveket ólcsón elveszteget, mint ama *Helvecia* lakosi, kikrűl írja *Cominæus,* hogy a harczon nyert ezüst-tálakat ón tálak-gyanánt, a nagy drága gyémántot üveg-gyanánt vesztegették. Mí-is azért, hogy a mennyei bóldogságot egy darab sáron, az Istent e világon el ne cseréllyük: nagyra böcsüllyük az isteni szolgálatot, sőt azon-kivűl semmit nagyra ne böcsüllyünk. Azért ne
[1] Jerem.9.v.23. dicsekedgyék (úgy-mond *Jeremiás*) [1] a túdós tudományában, sem a vitéz erejében, sem a gazdag kincsében; mert ezek múlandó árnyékok; hanem a ki dicsekedik, abban dicsekedgyék, hogy Istennek szolgál, isméri Istent, őtet szereti, az ő parancsolatait koveti. Ezek az igaz jók, ezek a dicsekedésre méltó dolgok. Ezek-nélkül, ha
[2] Matt.16.v.26. széles e világ miénk vólna-is: [2]*Quid prodest?* mi haszon benne? Mikor Isten számot vészen tőllünk és életünk sólgyát megadgya, senkitűl nem kérdi: mit tudott? menyi gazdagságot győjtött? hanem csak azt visgállya: mely szentűl éltünk? menyi jót cselekedtünk? Ezzel ismértetvén, hogy ő semmit nem böcsűl, hanem csak a mivel néki szolgálunk.

Ez azért első fondamentom szorgalmatosságunk gerjesztésére, hogy semmit egyebet ne böcsüllyünk, ne csudállyunk, ne dícsírjünk, hanem az istenes szent élet buzgóságát.

Ebből az igaz itíletből gerjed a kívánság; és nem tunya kíván-
[3] Matt. 5. v. 6. ság, hanem, hogy ugyan [3]*Esuriamus et sitiamus justitiam;* éhezzük, szomjúhozzuk az igazságot, az-az úgy kívánnyuk, hogy az igazság elvételénél egyébbel kívánságunk meg ne szűnnyék. Énekely, valamint akarod, az éhezőnek; mutas drága kincseket a szomjúságmiat elepett embernek: lássad, ha éhségét, szomjuságát elólthatod vélle. Étel, ital az, a ki enyhíti ezt a nyavalyát; egyéb semmi nem fog rajta. Mivel azért eggyik a nyólcz bóldogság-közzűl az, hogy az igazságot ne csak kívánnyuk, hanem éhezzük, szomjúhozzuk: meg ne szűnnyünk, hanem az isteni dolgokat mind addig nyughatatlanúl kívánnyuk, míg azoknak tekélletes birodalmára jutunk.

[4] Sap. 6. v. 18. Ez a szű-béli kívánság: ajtaja és kezdete ([4]úgy-mond *Salamon*) annak a mennyei bőlcseségnek, mely az isteni szeretetben és szolgálatban ál. Útat mutat ez és eszközt talál annak végbe-vitelére, a mire igyekezünk; mert a szeretet sok találmányokkal béves. Ez ád ízt és künnyebséget azoknak a nehéz munkáknak és fáratsá-

goknak, mellyek az isteni szolgálatban találtatnak. *Jákób* hét esztendeig szolgált *Ráchel*-ért; és, [1] *Videbantur pauci dies, præ amoris magnitudine;* a hoszszú esztendők egy-nehány napoknak látczottak; künyűnek tetczett a pásztorság, mert a *Ráchel* szerelme rövidítette a napokat, künnyebbítette a munkákat. [1] Gen. 29. v. 20.

Látod-e, micsoda külömbség vagyon, mikor külső erő hajtásából, és mikor belső indúlatból mozdúl valami? Amit erővel taszítanak, megfárad; és mennél továb mégyen, annál lassab mozdúlása; de a mi magátúl mozdúl és belső hajlandóságból indúl, mint a kő, mikor alá-esik, meg nem fárad; sőt sebesebb menése, mennél hoszszabb: *Motus in fine velocior.* Az igazak, mivel belső indúlat vagyon bennek a jóra, [2] *Current et non laborabunt; ambulabunt et non deficient;* futnak, de meg nem fáradnak; eléb-mennek, de meg nem erőtlenednek; hanem, [3] *Cum consummaverint, tunc incipient;* mikor úgy tetczenék, hogy végén vannak munkájoknak, akkor kezdenek újab erővel dolgokhoz. Vaj-ha mí-bennűnk-is kemény akarat és buzgó kívánság vólna a tekélletes életre: bezzeg oly gyorsan és künnyen járnánk az Isten úttyán, [4] *Sicut scintillæ in arundineto discurrent,* mely künnyen és gyorsan nyargal a láng a száraz nádban; vagy, az *Isaiás* mondása-szerént, [5] *Ut nubes: quasi columbæ;* oly sebessen repűlnénk a jóra, mint a felhők vagy a galambok. [2] Isai. 40. v. 31. [3] Eccli. 18. v. 6. [4] Sap. 3. v. 7. [5] Isai. 60. v. 8.

Senki azon nem panaszolkodhatik, hogy, [6] *Per Deum abest:* [7] *Vires non suppetunt;* Istenen múlik dolgunk, erőnk nincs a jóra, mert kész Istentűl a segétség: erőt ád Isten; csak mí-bennünk meg ne fogyatkozzék az akarat. Akarod-e tudni, úgy-mond *Seneca,* mi kel ahoz, hogy tekélletes légy? [8] *Quid tibi opus est ut sis bonus? Velle;* az, hogy akarjad. *Aquinas Tamást,* mikor a nénnye kérdené, mint üdvözűlhet? Azt felelé: ha akarod; [9] *Magna pars est profectus velle proficere;* nagy része jobbúlásunknak az, hogy akarjunk jobbúlni, mivel Christus mindennek mondotta, a mit a tekélletesség úttyárúl tudakozó ifiúnak, hogy tekélletes lehet, *Si vis,* ha akarja. Akár-mint kiálcson a predikátor, akár-mint kérjen és íncsen lelki atyád, mind heában, ha te nem akarod; ha akarod pedig, *Volenti nihil difficile;* Istennek segítő-malasztyával, künyű az isteni szolgálat serénysége. [6] Eccl. 15. v. 11. [7] Pro. 24. v. 12. [8] Seneca, ep. 80. initio. [9] Seneca, ep. 71. in fine.

Oly kedves Isten-előt a buzgó kívánság, hogy csak ezt-is meghalgattya; [10] *Desiderium pauperum æxaudit Dominus;* és, a mint Bóldog Aszszony énekli Szent *Dáviddal*-eggyüt: [11] *Esurientes implet bonis,* az éhezőket bétőlti minden jókkal; és igaz ígéretivel köti [10] Ps. 9. v. 17. [11] Luc. 1. v. 53. Ps. 106. v. 9.

[1] Apoc. 1. v. 6. Joan. 7. v. 37. arra magát, [1] hogy, a ki szomjúhozik, üdvösséges italt vészen tőlle. Melyre-nézve azt mongyák az Irástúdók, hogy a jó kívánság és buzgó akarat ollyan mint a szivárvány vagy hévér, mellyen iszunk az Isten javainak édességéből. Azt-is ehez adgyák, hogy mikor tehetségünk nincsen a jó kívánságok végbe-vitelére, az úr Isten, *Voluntatem pro facto*, az akarást oly kedven vészi, mint a cselekedetet. [2] Dan. 3. v. 38. 39. 40. Erre tanít *Dániel,* mikor azt mongya, [2] hogy nem lévén mód az áldozásban, úgy vegye Isten az alázott töredelmességet és szent kívánságot, mint áldozatokat. Ugyan is, ha a mely Isten [3] Matt. 5. v. 28. irgalmasságra hajlandób, hogy-sem a bűntetésre, [3] a gonosz kívánságot paráznaságnak tartya és úgy bűnteti mint a cselekedetet; bév-kezűb lévén a jutalmazásra, hogy sem ostorozásra, kétség-nélkül bévészi a jó szándékot, mikor mód nincs a cselekedésben. Példánk ebben *Ábrahám,* mert *Isaakot* akarván áldozni, noha cselekedettel nem tellyesíté szándékát, de, mivel akarattyával megölé fiát, azt [4] Gen. 22. v. 16. mondá Isten néki: [4] *Quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo;* hogy, mivel végbe vitte dolgát és fiának meg nem engedett, úgy jutalmazá őtet, mint-ha megölte vólna édes gyermekét. Szent [5] 2. Reg. 7. v. 11. *Dávid* [5] templomot akara éppíteni Istennek; meg nem éppíté: mindazáltal úgy megfizeté Isten a jó szándékot, mint-ha cselekedettel tellyesedett vólna és házat éppíte néki, meg-erőssítvén maradékin a királyi méltóságot. Ezzel igaznak ismértetvén, a mit [6] Sap. 6. v. 14. *Salamon* mondott, hogy Isten, [6] *Præoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat;* megelőzi jó-téteményivel az őtet-kívánókat.

Egy-szóval: Isten malasztya-után első és szükségesb a lelki serénységre, hogy nagyra böcsüllyük és igen kívánnyuk a lelki dolgokat. De ved eszedbe, nem ama lágy és sovány kívánságrúl szóllok, mellyet a doktorok *velleitas*-nak, vágyodásnak neveznek, mert efféle̋vel teli a pokol, mivel a gonoszra vetemedett emberek-közöt sincs oly, a ki nem kívánná, hogy Szent és Isten-előt kedves vólna, ha ehez künnyen és múnka-nélkül juthatna. Efféle̋rűl mongya [7] Prov. 13. v. 4. a Bölcs: [7] *Vult et non vult piger;* akarja és nem akarja a rest. [8] Pro 21. v. 25. Efféle vágyodásoktúl megöletik a rest ember; [8] *Desideria occidunt* [9] Isai. 37. v. 3. *pigrum.* Mert efféle embert ollyannak nevez *Isaias,* [9] mint a mely aszszony közel vagyon a szűléshez, de ereje nem lévén, meghal a szűlés-előt. Nem illyen kívánság szükséges az üdvösség-kereséshez, [10] Prov. 11. v. 23. hanem, [10] *Desiderium justorum omne bonum est,* a mely naponként szép cselekedeteket szűl. De jaj, ki ritka ez a foganatos kívánság bennünk! Tudgyátok-e okát? Csak az, hogy az isteni szolgálatok

és tekélletességek édességét nem kóstoltuk, jó ízit nem érzettük; azért, *Ignoli nulla cupido,* nem tudván ízit, nem kívánnyuk. [1]*Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus;* kóstollyátok csak és megérzitek, hogy gyönyörüséges az isteni szolgálat. [2]*Qui edunt me, adhuc esuriunt;* mennél többet észtek a mennyei jókban, annál inkáb gerjed arra lelketek.

[1] Ps. 33. v. 9. 1. Pet. 2. v. 3.
[2] Eccl. 24. v. 29.

A világi jók-is ollyanok, hogy mennél többet kap ember bennek, annál többet kíván. Mert a világ javai fogyatkozottak és elégtelenek a mí kívánságunk tellyesítésére. Azért, noha sokszor gondollyuk, hogy, ha ennyi értékünk, illyen tisztünk vagy állapatunk lenne, megelégednénk vélle; de mihent azokat elérjük, ottan megúnnyuk, látván, hogy sok fogyatkozásokkal rakvák. Annak-okáért, nem hogy megelégednénk azokkal, de sőt, mihent elérjük a mit kívánunk, ottan többet, nagyobbat kívánunk és így, [3]*Qui bibit ex hac aqua, sitiet;* akár-menyit igyék ember a világ vizében, annál inkáb szomjúhozza a világ hiuságit. A ki pedig Christus Urúnktúl adatott vízben iszik, *Non sitiet in æternum,* soha nem szomjúhozza a világ javait; mert, édességét és méltóságát ismérvén a lelki jóknak, sem azokat meg nem únnya, sem a világ javait nem kívánnya. Sőt, miképpen a ki mézet észik, egyéb eledel nem tetczik édesnek utánna: úgy, [4]*Gustato Spiritu, desipit caro;* a ki megízelíti a lelki dolgokat, ízetlenek annak a világ javai és mind addig éhezi, szomjúhozza a mennyei jókat, míg a reménlett bóldogsággal [5]megelégszik kívánsága.

[3] Joan. 4. v. 13.
[4] Greg. homil. 36. in Evang.
[5] Ps. 16. v. 15. Matt. 5. v. 6.

Második dolgot, mely az isteni szolgálatra ébreszti késedelmünket, felséges szókkal, csudálatoson előnkbe adgya Szent *Ágoston,* Fontba veti, a mit Isten ígér szolgáinak azzal, a mit a világ Fiai reménlenek fáratságokból. És hoszszú laistromban elő-számlálván, menyi fáratságos és fájdalmas munkákat szenvedtek ezek a világi dícsíretért, pirongattya az Isten szolgáit, ha ezektűl meg hadgyák győzni magokat: [6]*Consideremus quanta contemserint, quæ pertulerint, quas cupiditates subegerint pro humana gloria, qui eam, tamquam mercedem talium virtutum, accipere meruerunt: et valeat hoc etiam nobis ad opprimendam superbiam; ut cum illa civitas, in qua nobis regnare promissum est, tantum ab hac distet, quantum distat Cælum a terra; a temporali lætitia vita æterna; ab inanibus laudibus solida gloria; a societate mortalium societas Angelorum; a lumine solis et lunæ, lumen ejus, qui fecit solem et lunam: nihil sibi magnum videatur fecisse tantæ patriæ civis, si pro illa adipiscenda*

[6] Aug. 5. de Civ. c. 17. 18.

fecerit boni operis aliquid, vel mala sustinuerit: cum hi, pro hac terrena, tanta fecerint, tanta perpessi sint. Az-után elő-számlállya a *rómaiak* csudálatos cselekedit és megtanít, mit kel a keresztyén embernek követni példájokból: *Pro temporali patria, filios Brutus occidere potuit. Facilius est ea, quæ filiis servanda videbantur, donare pauperibus; vel pro fide et justitia amittere. Si Torquatus filium, quia provocatus, contra imperium pugnaverat, licet vicisset, occidit; ne plus mali esset in exemplo imperii contemti; quam boni, in gloria hostis occisi: ut quid se jactent, qui pro immortalis patriæ legibus, bona terrena, quæ minus diliguntur quam filius, contemnunt? Camillus damnatus ab æmulis, patriam a gallis liberavit: cur extollatur, quasi grande aliquid faceret, qui forte in ecclesia gravissimam exhonorationis passus injuriam, non se ad hostes hæreticos contulit; sed eam, quantum valuit, ab hæreticorum perniciosissima pravitate defendit?* Az-után, *Mutiust* elő-hozván, ki maga kezét megétété, hogy *Porsenna* királyt nem találá megölni; *Régulust* említvén, ki örömest halálra méne, hogy hitinek eleget tenne: azt vítattya, hogy az igaz hitért minden kínokat és mártiromságokat vígan és bátran kel szenvedni a keresztyénnek.

HARMADIK dolog, mely lassúságunkat igen felébreszti az isteni
Eccli. 38. v. 23. szolgálatnak szorgalmatosságára, ha meggondolván halandóságun-
Tibi hodie. kat, minden napot utólsó napúnknak tartunk és úgy visellyük
magunkat dolgainkban, mint-ha ma kellene kimúlnunk a világból.
[1]Eccls. 9. v. 10. Ezt tanácsollya a bőlcs *Salamon,* mikor így szól: [1]*Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio erunt apud inferos, quo tu properas;* szűnetlen és serényen munkálkodgyál, mert futva mégy a halálra; ot pedig nincs helye
[2]Job, 14. v. 14. semmi munkának. Szent *Jób* [2]maga példájával tanít erre, mikor azt írja, hogy nem hébe-hóba, hanem, *Cunctis diebus,* életemnek minden napjain, *exspecto, donec veniat immutatio mea;* várom az én órámat. És mihent az Úr szóllít, *Vocabis me, et ego respondebo;* készen vagyok: megfelelek a hivatalnak. Mivel azért nem csak a Szent Atyák, de a pogány *Poëták*-is azt adgyák tanácsúl:
[3]Horat. [3]*Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.* [4]*Si sapis, utaris totis,*
[4]Martial. lib. 4. Epigr. 41. *Coline, diebus; extremumque tibi semper adesse putes;* hogy minden napúnkat utólsó napnak tartcsuk: reggel estvét, estve virrattát, ne ígérjük magunknak. Méltó Szent *Pált* követnünk, ki azt
[5]1. Cor. 15. v. 31. írja magárúl: [5]*Quotidie morior;* hogy minden-nap meghal, gondo-
[6]1. Cor. 4. v. 9. lattyával, mert úgy él, [6]*tamquam morti destinatus,* mint a kire

sentenciát mondottak és tudgya, hogy ma meg kel halni. Nékünk pedig fejenként parancsollya, hogy menél továb élünk, annál szorgalmatosban szolgállyunk Istennek, tudván, hogy közeleb vagyunk ahoz a naphoz, mellyen Isten-eleibe megyünk; [1] *Tanto mægis, quanto videritis appropinquantem diem.* [1] Heb. 10. v. 25.

Szály magadba keresztyén ember, gondold-meg, mit mivelnél, ha bizonyossan tudnád, hogy a mái nap utólsó czéllya életednek? Mikor meggyónol és áldozol, mikor imádkozol és misét halgatsz, ha tudnád, hogy utólsó gyónásod vagy imádságod ez lészen: Bóldog Isten! mely buzgó szűvel, mely töredelmes lélekkel, mely aítatos szorgalmatossággal figyelmeznél könyörgésedre? Kikergetnéd bizonyos elmédből egyéb gondolatidat, világi szorgalmatosságoktúl elvonnád akaratodat. És tudván, hogy, [2] *Tempus non erit* [2] Apoc. 10. v. 6. *amplius,* ez-után üdőd nem lészen Isten engesztelésére, mert, [3] *Clausa erit janua,* bététetik az irgalmasság kapuja: tellyes erődet [3] Matt. 25. v. 10. és elmélkedésedet arra fordítanád, hogy szentűl és kellemetesen imádkoznál vagy gyónnál.

A ki Istennek szorgalmatoson akar szolgálni, minden dolgaiban úgy kel magát viselni, mint-ha az-után mingyárt ki kellene múlni a világból. Gyónik-e? Úgy gyónnyék, mint-ha a gyónás-után mingyárt meghalna. Templomba mégyen-e imádkozni? Úgy imádkozzék, mint-ha ez vólna életében utólsó imádsága. És a mint Szent *Bernárd* tanácsollya, minden cselekedetben így szóllyon magának: [4] *Si modo moriturus esses, faceresne istud?* Ha most [4] Bernardus, in Speculo Monach. initio. mingyárt meg kellene halnod, mivelnéd-e ezt, a mit mivelsz? Így mivelnéd-e, mint most miveled? Akarnád-e, ha illyen állapatban találna a halál, minéműben most vagy? Ah, mely hegyes eszten, mely vastag sarkanyú vólna ez a mí restségünk ébresztésére, ha az ördög ki nem verné fejünkből! Azért akarta Isten, hogy halálunk ideje bizonytalan légyen, [5] hogy mindenkor készen legyünk [5] Aug. in Psal. 144. in illud: Misericors et miserator. és azokhoz a világi dolgokhoz ne ragaszkodgyunk, mellyeket minden-nap és minden órában elveszthetünk. Ha tudnók meddig élünk, ennél-is restebbek vólnánk az isteni szolgálatban: mert azzal bátorítanók magunkat, hogy üdőnk vagyon még a jóra; és így töb bűnöket cselekednénk. Csuda, mint gyűlöli az ördög ezt a gondolatot: és mesterséges csalárdsággal hiteti velűnk, hogy lészen még üdő az isteni szolgálatra, ez-után-is megjobbíthattyuk életünket, elérkezünk arra-is, hogy Istent megengesztellyük. De efféle bolond gondolatok-közöt, sokan csak azt hallyák: [6] *Stulte,* [6] Luc. 12. v. 20.

hac nocte repetent animam tuam; esztelen, nem mégy meszsze: ez éjjel ki kel adnod lelkedet.

Az egy Istenre kérlek és kénszerítlek keresztyének, efféle balgatag bizakodástúl óltalmazzátok magatokat: [1] *Qua hora non putatis, Filius Hominis veniet;* mikor nem gondolnátok, akkor szóllítnak. Azért az igaz valóságot visellyétek szemetek-előt, tudni illik: hogy talám ez az utólsó nap, mellyen Istennek szolgálhatok; és oly szorgalmatossággal serénykedgyetek az isteni szolgálatban, mint-ha ma vólna utólsó munkátok. Bóldog ember, a ki úgy él, a mint akarná, hogy találtatnék halála óráján.

[1] Luc. 12. v. 40.

Negyedik dolog, mely kikergeti tunyaságunkat, az: hogy Isten minket azért teremtett e világra; azért hozott a keresztyénség világosságára; azért bélyegezett magának a Szent Keresztségben, hogy ő-néki igaz hívséggel szolgálván, elnyerjük a megígért bóldogságot. A Szent *Bernárd* életében olvasom, hogy a szerzetes állapatnak tekélletességére akarván magát gerjeszteni, [2] *Semper in corde, sæpe in ore habebat: Bernarde, Bernarde, ad quid venisti?* gyakorta azt kérdette magátúl: *Bernárd,* miért hadtad-el a világot? miért vetted-fel a szerzetes állapatot? Azért-e, hogy magad akarattyán járj? hogy semmi fogyatkozást ne érezz? hogy semmi alkalmatlanságot ne szenvedgy? Bizony nem azért: hanem hogy engedgy és szenvedgy. Tehát tellyes gondod és gondolatod az légyen, hogy Istennek kedveskedgyél, a világi dolgoktúl megüressedgyél, arra vígyázj, a mit elődbe vettél. És ha testeddel it vagy, akaratoddal és kívánságoddal ne légy a világon. [3] *Venisti ad serviendum Deo, cui omnis creatura servire debet; ei debet quod potest. Et, si ceteræ creaturæ debent servire creatori: quanto magis homo, quem non solum creavit, sed intellectu nobilitavit; mundi dominum fecit; naturam ejus assumsit; verbo et exemplo instruxit: Sanguine redemit ab æterna morte; Carnem suam ei in cibum tradidit: hereditatem æternam ei dare disposuit.*

[2] Lib. 1. Vitæ S. Bernard. c. 4.

[3] Bernard. Libello, Ad quid venisti?

Hasonló gondolattal kel minden embernek izgatni magát az isteni szolgálatok szorgalmatosságára. Gyakran azt kérgyük magunktúl: *Ad quid venisti?* Mit ígértél Istennek, mikor a Keresztség-által köteles szolgája lettél? Azt-e, hogy ördögnek és e világnak szolgálsz? Azt-e, hogy naponként Istenedet boszszontod, lelkedet rútítod? De vallyon miért lettél e világra? Azért-e, hogy barmokat őriz? hogy hasat hizlaly? hogy erszényt tőltöges? hogy emberek-nek hízelkedgyél? Ah, ki bolond vagy, ha ezt gondolod! Isten

tégedet, [1] *Creavit in laudem, et nomen, et gloriam suam;* az ő dícsíretire és dücsőitésére teremtett. Ez a te dolgod feje, ez a te életed czéllya, ez a te hívatalod tiszti. Azért valamit mivelsz, [2] *Omnia in gloriam Dei fac;* tartozol azzal, hogy mindent Isten tisztességére és szolgálattyára igazíts. Azt viseld tehát mindenkor szemed-előt, azt böcsüllyed, arra fordítcsad minden igyekezetedet, hogy Istenednek szolgály. Minden egyéb dolgodat úgy tarcsad, mint út-kívűl térést, mint idegen munkát, mellyet félben kel inkáb hadni, vagy el kel halasztani, hogy-sem az isteni szolgálatot elmulatni. [1] Deut. 26. v. 19. [2] 1. Cor. 10. v. 31.

Az Úr Isten nem csak dolgot adott, melyben tőlcsük és fogyassuk életünket: tudni-illik az ő nevének dícsíretit, hanem ő-maga lett pallér a reánk-vigyázásban. Jelen vagyon mindenkor, [3] minden szem-pillantásban reánk vígyáz, szemléli, mit mivelünk; [4] ravásra vészi lépésünket. Ki vólna oly rosz elvetett katona, ki az ő királya szeme-láttára restelkednék? Vagyon-e oly napi-béres, a ki serényben nem nyúl dolgához, mikor az ura láttya? Micsoda orczával merünk tehát restelkedni az isteni szolgálatban, ha szűnetlen reánk néznek az Isten szemei? Bezzeg, ha minden dolgaink-közöt eszünkben forogna, hogy jelen vagyon a mí Istenünk és reánk vígyáz, mit mivelünk: serényben és nagyob szentséggel járnánk a lelki dolgokban. [3] Eccl. 23. v. 28. Prov. 5. v. 21. [4] Job, 31. 6. 4.

De ha nap-estig szóllanék, sem győzném elő-számlálni azokat az ébresztő szent gondolatokat, mellyek az isteni szolgálatnak serénységére izgatnak. Ki győzné számba venni, menyi büntetésekkel fenyegeti Isten azokat, kik az ő szolgálattyában hátra másznak? Micsoda nyelv mondhatná ki, [5] mely nagy jutalmat és bóldogságot készít és ád Isten a serény szolgáknak? Ha az Isten Fiának e földön egyéb dolga nem vólt, hanem, hogy a mí üdvösségünket és lelki javainkat súllyos munkákkal, sőt keserves kínokkal és szörnyű halállal keresné: nem méltó-e, hogy mí se fáradgyunk egyébben, hanem, hogy néki kedveskedgyünk? A mí böcsülletünkre és hasznunkra oly gondot visel a felséges Isten, hogy örök kárhozat büntetése-alat tilalmazott minden embert, hogy életünkbe, tisztességünkbe, jószágunkba senki ne kapjon: sőt a maga tiszteletit és böcsülletit hátra-hadgya hasznunkért, mikor azt parancsollya, hogy a ki nékünk vétett, félben hadgya az isteni szolgálatnak áldozattyát, [6] és eléb nékünk keresse kedvünket. Nem illendő-e, hogy illyen jó Urunknak, a ki ezen-kívűl-is minden-napi sok lelki és testi áldásokkal tellyesít, igaz és szorgalmatos hív szolgái légyünk? [5] Rom. 8. v. 18. 2. Cor. 4. v. 17. [6] Matt. 5. v. 23.

[1] 3. Reg. 18. v. 21. No tehát keresztyének, [1]*Usquequo claudicatis? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum;* mit sántikáltok? mit restelkedtek? Ha Isten Uratok, szolgállyatok annak; ha az ördögöt hiszitek isteneteknek, ám bár az-után járjatok. Két
[2] Prov. 23. v. 26. úrnak nem szolgálhattok: mert [2]éppen kívánnya Isten szíveteket,
[3] Oseæ, 10. v. 2. mely elevenen nem marad, [3]ha két-felé szakad. Annak-okáért nem
[4] 3. Reg. 3. v. 26. akarja azt az Isten, a mit a gonosz aszszony, [4]hogy az eleven két-felé vágassék; hanem, *vel totum, vel nihil;* vagy éppen néki
[5] Isai. 28. v. 20. adgyuk szívünket, vagy semmit se adgyunk. Igen keskeny [5]a mí szívünk ágya, igen rövid annak leple; kettőnek nem elég, hanem
[6] Isai. 21. v. 12. éppen vagy Istennek kel adnotok, vagy ördögnek. Azért, [6]*Si quæritis, quærite;* ha az Istent keresitek, valóban és szorgalmatoson
[7] Hebr. 4. v. 11: keressétek. [7]*Festinetis ingredi in illam requiem;* ne sétállyatok, hanem siessetek; ne ballagjatok, hanem fussatok Christus-után: hogy az evangeliomi egy-ügyű községgel e világon vígasztalást vegyetek, az-után a mennyei bóldogság bévségével megelégíttessetek. Amen.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

Az ételben és aluvásban-való mértékletességrűl.

[8] Esther, 1. v. 1. 3. 5. Nem csuda, hogy *Assuérus* [8]huszon-hét országnak parancsolván és birodalmának minden részeiből élést hajtatván, *Susa* várasának királyi-palotájában vendégséget tartott: de isteni hatalom
[9] Matt. 15. v. 33. csudája, a mit az Evangeliomból hallánk, hogy Christus [9]a pusztában hét kenyérrel és egy-nehány halacskával négy-ezer embert
[10] v. 38. [10](gyermekek- és aszszonyok-kívűl, kik talám többen vóltak) megelégített, és úgy elégített, hogy töb maradott a kenyérben, hogysem elsőben vólt, mivel a töredék darabcsákkal hét kosárt teli tőltöttek.

Ezzel a csudával nem csak isteni hatalmát, hanem szolgáihoz-való kegyességét és atyai irgalmasságának gond-viselését ismértette Christus. Mert megfontolván a sokaság fogyatkozásának minden
[11] Marc. 8. v. 2. körűl-álló súllyosításit, azt mondotta: hogy, [11]immár harmad napja, hogy utánna járnak, és az isteni tudomány szomjúsága elfelejtette véllek a testi szükségek gond-viselését. Hozzá adta: hogy pusztában vannak, a hol élést nem találnának, ha pénzből fogyatkozások

nem vólna-is. Végezetre nem csak a jelen-való szükséget viselte szeme-előt, hanem meggondolta, mire juthatnának, ha étlen viszszabocsátaná őket; mert mentekben megszakaszkodnék erejek és a pusztában kellene veszni azoknak fő-képpen, kik meszszünnen jöttek. Illyen okai lévén szánakodásának, és emberi módok nem találtatván segítésekben: isteni hatalmával mutatá irgalmasságát és ennyi sokaságot ily kevés eledellel megelégíte.

Csudálatos vólt ebben a cselekedetben a Christus irgalmassága és hatalma: de a sokaságban-is az isteni szolgálat serénysége és ételben-való mértékletessége dícsírésre és követésre méltó. Mert a kiket megelégíte Christus, nem válogattak az eledelben; nem zúgolódtak, hogy külömböző drága étkeket és jó borokat nem adott nékik, noha oly künnyen adhatott vólna, mely künnyen szaporította a kenyereket: hanem száraz kenyérrel és kevés halacskával megelégedtek: [1] *Manducaverunt, et saturati sunt.* Ennek-felette nem nyújtóztak ágyakban, mert a pusztában derekalyt nem találtak; nem aluttak délig, hanem álmok szakadva, Christus-után jártak.

[1] Marc. 8. v. 8.

Hogy ettűl az aítatos községtűl megtanúllyuk az étel és aluvás mértékletességét, mái tanúságunkra elsőben: *megmagyarázván, miben ál a keresztyéni mértékletesség, megmutatom, hogy ezzel egészségünk óltalmaztatik, életünk hoszszabodik, lelkünk sok gonoszságtúl óltalmaztatik, sok jóságokra segíttetik.* Másodszor: *a mértéktelen aluvásnak sok-féle kárát elő-hozván, keresztyéni vigyázásra édesitem akaratunkat.* Legyetek figyelmetesek.

Propositio.

A mértékletesség egy ama négy jóságok-közzűl, mellyeken, mint ajtó sarkain, tartatik és fordúl az ember erkőlcsének igyenessége. Ezeket említi *Salamon,* mikor az okosság-, igazság-, erősség-mellé számlálván a mértékletességet, azt, [2] *sobrietatem,* józanságnak nevezi. Erre ínt a Szent Lélek, mikor egybe-kapcsolván a józanságot [3] a vigyázással, azt mongya: *Sobrii estote et vigilate;* hogy józanon éllyünk és az aluszékonyságot távoztatván, vigyázásban legyünk.

Cardinales Virtutes.

[2] Sap. 8. v. 7.

[3] 1. Thes. 5. v. 6. 1. Pet. 5. v. 8. Tit. 2. v. 2. 6.

A mértékletesség tiszti és tulajdon cselekedete az, hogy határban és mérték-alat tarcsa a testi gyönyörűségekre hajlandó gyarlóságunkat. Mert, hogy az emberi nemzet el ne fogyna, azt rendelte Isten, elsőben: hogy szaporodás-által sokasodgyék, és ember, sokkáig nem élhetvén halandósága-miat, maradéki-által világ végéig terjeszsze az emberi nemzetet. Ebben, hogy ember meg ne fogyatkozzék, gyönyörűséget rendelt Isten a szaporodásban. Másodszor: hogy

magán kinek-kinek élete és egéssége megtartassék, nem csak aluvást, hanem ételt, italt rendelt Isten a táplálásra. És mivel, ha az étel, ital keserű vagy ízetlen vólna, senki nem ennék annyit, a menyi szükséges táplálására: Istennek kegyes gond-viselése azért adott gyönyörűséges ízeket az étkekbe és italokba, hogy ezekkel ember édesedgyék a maga gond-viselésére; és, kedvesen eleget tévén szükségének, megismérné Istenének jó-vóltát, ki ennyi külömböző kedves eledelekkel magához édesít, hogy szeressük őtet és hálákat adgyunk jó-téteményiért.

Temperantia in Cibo.

A mértékletesség azért arra néz, hogy ember ezeket a gyönyörűségeket Istentűl rendelt nyomban tarcsa: az ételnek menyiségét, minémüségét, helyét, idejét, módgyát, végét, határban hordozza; a végre egyék, hogy Isten akarattya- és rendelése-szerént táptállya testét; annyit egyék, a menyi nem ártalmas a léleknek.

Tulajdon jósága az Isten fiainak és az igaz keresztyéneknek a mértékletesség. Mert az embernek [1]minden vágyódása és érzékensége hajlandó lévén a test kedvezésére: megtartóztatni magát attúl, a mihez kedve hajt, a mi gyönyörködteti az érzékenségeket, a mire hajol maga kínnyén a természet; és nem világi tekíntetért, vagy üdő-szerént-való jókért, hanem lélek üdvösségeért és Isten tisztességeért tartóztatni: oly nagy dolog, mellyet Istennek kiváltképpen-való malasztya- és mennyei gyönyörűségek reménsége-, sőt kóstolása-nélkül senki végbe nem viheti. Mert, valakik a mennyei boldogságra nem függesztik szívöket azoknak, *Deus Venter est,* istenek hasok: és, [2]*Desperantes, tradunt se impudicitiæ,* a mennyei jókrúl kétségbe esvén, fajtalanságokra vetemednek.

[1] Gen. 8. v. 21, cap. 6. v. 5.

[2] Philip. 3. v. 19. Ephes. 4. v. 19.

Noha azért a keresztyéni mértékletesség czéllya és határa az, hogy a tartóztatások sanyargatásával Isten akarattyának eleget tegyünk, és néki kedveskedvén, a lélek bírtoka- és engedelmességealat, zabolán tarcsuk a testet; de azért sok és nagy-hasznú esztenek vannak, mellyek a mértékletességet édesítik.

Első és igen tekíntetes jó gyümőlcse a mértékletességnek az, hogy egésségünket őrizi és életűnket hoszszabbíttya.

Embernek testi javai-közöt, drágáb és kedvesb kincse nincsen az egésséges életnél. Ezt magunkban érezzük, és a Szent Irás homály-nélkül taníttya, mert azt mongya: hogy, [3]*Dulcedo animæ, sanitas ossium;* az egésség: lélek édessége. E mellet nem csak azt írja a Bőlcs, hogy, [4]*Jucunditas cordis, hæc est vita hominis: et exultatio viri est longævitas;* nincs nagyob öröme a szűnek,

[3] Prov. 16. v. 24.

[4] Eccli. 30. v. 23.

mint a hoszszú élet, hanem az egésséget egybevetvén minden világi jókkal, azt írja: hogy, [1]*Melior est pauper sanus, et fortis viribus, quam dives imbecillis. Melius est corpus validum, quam census immensus. Non est census, super censum salutis corporis;* job az egésséges szegény, hogy-sem a beteg gazdag; minden gazdagságnál job a test egéssége. [1] Eccli. 30. v. 14. 15. 16.

Ollyan az egésség emberben, mint a só, mely ízt ád az étkekben; mert a kinek egéssége nincsen, semmi alkalmatosságnak és gyönyörűségnek ízit nem érzi; hanem magának terhes, mindenekhez kedvetlen. Ollyan, mint a nap, mely ha nem fénylik, mindenek szomorú setétségben, sovány on és vidámság-nélkül maradnak. Ugyan-is, mi gyönyörűsége lehet a betegnek az ékes-őltözetű fris palotában, ha éjjel nappal kínlódik benne; mikor az egésséges szegény ember édesdeden aluszik alacson hajlékában? Mire-valók a vetett asztal, a külömböző eledelek, a válogatott borok, ha a betegben csömört szerez az étkek látása és a doktor egyebet nem hágy főtt víznél innya; mikor a vastag legény gyönyörűségesen észi szalonnáját és édesdeden iszsza savanyú borát? Mit használ az arany vagy tallérral-dagatt erszény az ágyban-kínlódó betegnek, ki minden kincsén megváltaná ha lehetne a szörnyű fájdalmat, mellyel a köszvény, aréna, cólika csigázza őtet? Semmivel nem gondol, semmiben nem gyönyörködik, semmit nem kímél, a kit kínoznak a betegségek. És úgy tetczik, ottan nem övé, a mie vagyon, mihent megbetegszik: mert a doktor erszényét arannyal kel tőlteni, a barbély kezét ezüsttel kel kenni, a patikáros műhelyét tallérokkal kel ostromolni. Egy szóval: akár-mely hatalmas gazdag légyen ember, mihent megbetegszik, alacson emberek adózója lészen; és sokan úgy járnak, mint amaz aszszony, melyrűl az Evangeliomban olvassuk, hogy, [2]*In medicos erogavit omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari;* orvosokra kőltötte minden javait, de semmit sem használtak néki. [2] Luc. 8. v. 43.

Ki győzné számlálni a betegek kínnyát és sanyaruságát? Ki tudná megmondani, menyi metélések, égetések, keserű italok, útálatos falatok, szemérem-miat ki nem mondható részek kínozásit szenvedik a betegek?

Isten ostorának nevezi a Szent Irás, hogy orvos kezébe adatunk; [3]*Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit illum, incidit in manus medici;* mindazáltal a betegségek fájdalmi arra viszik az embert, hogy a doktort szorgalmatoson kerestesse, meszszünnen elhozassa, [3] Eccli. 38. v. 15.

óráját és szempillantását alig várja, hogy láthassa. Mikor házába lépik, szép szóval köszönti; szavát úgy fogadgya, mint-ha Isten parancsolná: dícsíri, köszöni, ajándékokkal jutalmazza kínozásit; mert az élet és egésség megtartása mindent kedvessé tészen. A fösvény kereskedő örömest tengerbe hagyigállya gazdagságit, hogy a hajót künnyebítvén, életét megtarcsa. A kinek háza megyúlad, veszni hadgya javait, csak magát megmencse; és a mint az ördög mondá: [1] *Universa, quæ habet homo, dabit pro anima sua;* mindenét elkőlti ember, hogy életét és egésségét megtarcsa.

[1] Job, 2. v. 4.

Értették ezt a pogány bőlcsek. Azért dícsíri *Aristóteles,* a mit az *Apollo* temploma ajtajára írtak: [2] *Optima, si valeas, res est: quod quilibet optat;* hogy legjob a világi jók-közöt az egésség. Erre nézett *Plutarchus,* nem egyszer írván, hogy, [3] *Bona valetudo omnium optima videtur: ut pote sine qua, nihil juvent divitiæ, nihil liberi, nihil regia, quæ diis æquat, potestas. Ipsa quoque virtus, ea absente, inutilis est;* minden külső jóknál job az egésség, melynélkül semmi gyönyörűség nem lehet egyéb külső jókban; sőt nagy jóságok gyakorlására-is alkalmatlan a beteg ember. Azért az értelmesek a beteg ember életét életnek sem tartották; mert, [4] *Non est vivere, sed valere, vita;* nem él, hanem síndik a beteg; és, *Quid est ægri vivere? Diu mori;* a ki betegen él, sokkáig vonagodik; sőt, a *Jeremiás* mondása-szerént, *Mortibus ægrotationum moriuntur,* halál a betegség; és a ki betegen él, sokszor meghal. A beteg magával jó-tehetetlen, mert, mint az órában, mikor a vonó megbomlik, minden kerekek forgási megállanak, úgy az egésség bontakozása alkalmatlanná tészi az embert, hogy országának vagy felebarátjának szolgálhasson. Sőt az isteni szolgálatokban-is sok akadékot szerez a betegség; melyre-nézve nem csak azt parancsolta Isten, hogy [5] ne áldozzanak néki betegséggel erőtlenűlt tulkokkal: hanem [6] a rühes, varas, sennyedékes papokat sem szenvedte, hogy egyházi hívatalokban forgódgyanak.

[2] Arist. 1. Ethic. cap. 8.

[3] Plutar. de Virtute Morali. in fine. Idem repetit, De Amore fraterno. initio.

[4] Martial. li. 6. Epigr. 48. Senec. ep. 101. sub finem. Jerem. 16. v. 4.

[5] Deut. 15. v. 21.

[6] Lev. 21. v. 20.

Továb mégyen a Szent Lélek: és nem csak azt mongya, hogy az egésség Isten ajándéka; [7] *Sanitas in pennis ejus,* és atyai óltalmának gyümőlcse; a betegség pedig Isten ostora, [8] mellyel sanyargattya bűneinket: hanem a beteg embernek fájdalmas kínnyát, únatkozott kedvetlenségét, heában-való heverését nézvén, azt hirdeti: hogy, [9] *Melior est mors, quam vita amara; et requies æterna, quam languor perseverans;* sokkal jobb a nyugodalmas halál a hosszú betegségben keseredett életnél. Melyre-nézve a régi pogá-

[7] Malach. 4. v. 2.

[8] Joan. 5. v. 14.

[9] Eccli. 30. v. 17.

nyok, sem a más világi job életet nem ismervén, sem azt nem gondolván, hogy árúló, valaki a *capitány* rendelése-nélkül kiál abból a seregből, melybe őtet rendelte előtte-járója: noha fejedelemséggel, értékkel, minden világi dücsösséggel bévelkedtek, de csak azért, hogy betegségektűl megmenekedgyenek, megölték magokat. *Julius* császárrúl írja [1] *Suetonius,* hogy betegessé válván, nem akart élni. Azért eléggé intették, hogy vígyázzon életére; de nem akarván továb élni, semmit nem vígyázott, inkáb akarván megöletni, hogysem betegségben élni. *Atticus,* [2] hogy megmenekedném betegségétűl, éhel ölte magát; künnyebnek itílvén maga hóhérságát a nyavalyánál. *Galerius* [3] császár, hogy betegesen ne élne, *Vitæ tædio, vim sibi gladio intulit,* fegyverrel végezte maga életét. Noha ebben nagyot vétettek: de megmutatták, hogy nem élet az egésségtelen élet; és a hol egésség nincsen, semmi jóban öröm és nyugodalom nem lehet.

Ezt a drága kincset, ezt a világ javainak legböcsülletesb gyöngyét: az egésséges életet, sem künnyeben, sem bizonyosban meg nem őrizhettyük, mint a mértékletességgel, mely minden-féle betegségektűl vagy óltalmaz, vagy gyógyít. Ezt a Szent Lélek világos ígékkel taníttya, parancsolván: hogy, [4] *Noli avidus esse in omni epulatione et ne te effundas super omnem escam: in multis enim escis, erit infirmitas: qui autem abstinens est, adjiciet vitam;* a mohón-való ételtűl óltalmazzuk magunkat, mert a sok ételből vannak a betegségek; a ki pedig ettűl megtartóztattya magát, életét hoszszabíttya.

Ezent taníttyák a világ bőlcsei, kik nem csak gyalázzák Mitridatest, [5] *Mithridates præmium proposuit ei, qui plurimum edisset et bibisset; ipse utriusque rei victoriam consecutus;* ki versent ett és kiett akár-mely ehető embert; nem csak pökik *Sardanapálust,* ki azt akarta, [6] hogy koporsójára úgy írnák képét, mint-ha feje-felibe emelt kézzel fittyet hánna, a kőre pedig ezeket a baromhoz-illendő szókat íratta: *Ede, bibe, veneri indulge: nam cetera prorsus nihil omnia;* Egyél, igyál, bujálkodgyál, mert a többi mind csak semmi: hanem azt hirdették: hogy, [7] *Præclare dictum; vesci citra saturitatem, impigrum esse ad laborem, vitale semen conservare, res esse longe saluberrimas.* [8] *Continentia et victu, laboribusque temperatis, morborum causas, materiamque abstergimus;* dícsíretes ama régi mondás: hogy az egésség óltalmára és a betegségek távoztatására három dolog leghasznosb: egyik, hogy kelve hadgyuk-el az ételt; másik, hogy mértékletes munkát adgyunk a testnek; harmadik,

[1] Sueton. in Julio. c. 86.

[2] Cornel. Nepos, in Vita Attici.

[3] Baptista Egnatius, li. 1. in Galerio.

[4] Eccli. 37. v. 32. 33. 34.

[5] Plutar. lib. 1. Symposiacor. qu. 6.

[6] Plutar. li. 2. de Fortuna Alexandri.

[7] Plutarch. de Sanitate tuen. circa medium.

[8] Plutarch. de Tranquillitate animi. versus finem.

hogy bujasággal a magot ne tékozollyuk. Azok-is köz mondások a doktoroknál: hogy a ki sokat akar enni, keveset egyék; hasznosb az étek, mely a tálban marad, hogy-sem a mely a gyomorba mégyen. Az okosság és naponként-való próba-is azt mutattya, hogy csak nem minden betegség teliségből vagyon; azért majd minden gyógyítások a test üressítésén és fogyatásán fordúlnak. Mert érvágással, köpöllyel, verítékezéssel levonatnak nedvességink, a *purgatiók* üressítik gyomrúnkat, bélünket és egyéb tagainkat: a *dietá*-val és koplalással füremednek* minden részeink. Ez az orvoslás ismérteti, hogy teliségből vannak a betegségek és azért kel, *Contraria contrariis curare,* ellenkező üressítéssel helyre állatni az egésséget.

[1] Galenus, lib. de Cibis boni et mali succi

Galénus írja, [1]hogy egésségét megőrzi, a ki elkerűli, hogy emésztetlen nyersség ne maradgyon gyomrában. A gyomor nem egyébért hadgya fővetlen és nyersen az étket, hanem hogy az eledelek sokasága vagy ártalmas minémüsége nem szenvedi, hogy a természet melegsége meggyőzze és emészsze a sok eledelt; azért nagy része fővetlen marad. Efféle emésztetlen nedvességek az ember bélét, fejét és minden ereket megtőltvén takonnyal vagy más alkalmatlan nedvességgel, megelegyítik és vesztegetik a tiszta vért: és addig sokasodnak az éretlen nedvességek, hogy akár-mely kisded okból, úgy-mint fáratságból, hidegből, melegből, forróságokat és halálos betegségeket szereznek. Nem egyéb, hanem csak a mértékletes élet óltalmazza a gyomrot az illyen ártalmas nyersségektűl; mert a ki mértékletes, nem terheli a gyomrot sok és gyakor étellel, hanem annyit ád néki, a menyit künnyen és jól megemészthet: azért nem félő, hogy fővetlen oszollyon az étkek nedvessége egyéb tagokra.

Nem csak a betegségek belső taplóit távoztattya a mértékletes élet, hanem a külső ártalmaktúl-is vastagon őriz. Mert a mely test nem bévelkedik alkalmatlan nedvességekkel, abban sem hideg, sem meleg, sem fáratság, sem külső dög, nem künnyen szerez

[2] Laërt. lib. 2. de Socrate.

nyavalyát. Azért írja [2]*Laërtius,* hogy noha *Athénas* várasában gyakran regnált a merígy: de *Sócrates*-nek nem ártott; mivel mértékletes életével tisztán tartotta testét.

De mi szükség erre meszszünnen keresni bizonyságot? Mindennapi próba mutattya, hogy a vízi-betegséget, köszvényt, colicát, szédelgést, fő-fájást és egyéb betegségeket vagy mindenestűl meggyógyíttya a mértékletes élet, vagy úgy megerőtleníti, hogy szenvedhetők lésznek; noha azon betegségek győzhetetlen erőt vész-

* Tisztulnak, fürdődnek.

nek és szörnyű kínokkal öregbednek naponként azokban, kik torkoknak kedvezvén, tobzódnak, dősölnek. Azért, noha a pogányok nem csak a fajtalan *Vénust*, a lopó *Mercuriust*, a gyilkos *Mársot*, a házasság-törő *Jupitert*, hanem a has-hizlaló, telhetetlen *Bacchust*-is istennek tartották és követésreméltónak álították, mindazáltal, a kik bőlcseséggel tekíntetesek vóltak közöttök, mind tanításokkal tíltották, mind erkőlcsökkel kárhoztatták a mértéktelen zabállást, mint élet-fogyató mérget.

De hogy a pogányokrúl ne szóllyunk, az egyházi [1] *Historiák*-ban olvassuk Szent *Jakab* Apostolrúl, hogy, *Ab utero matris, vinum et siceram non bibit, animalium carnibus se abstinuit;* keresztelő Szent *Jánost* követvén, bort és részegítő italt nem kóstolt; húst soha nem ett. [2] A Szent *Márk* tanítványi nap-enyészetig nem ettek, sem ittak. Sokan harmad-napban, némellyek hatod-napban egyszer ettek, gyékényen háltak, bort nem kóstoltak, *Aqua sola illis potio, sale et hyssopo, pro obsonio et pane utuntur,* [3] víz vólt italok, a kenyér-mellet, étkek só és hísop vólt. *Clemens Alexandrinus* Szent *Máté* Apostolrúl azt írja, hogy, *Seminibus, baccis, oleribus utebatur, absque carnibus,* hús-nélkül, magvakkal és füvekkel táplálta életét. A régi remetékrűl Szent *Jerónimus* írja, hogy bujaságnak tartották, ha ki főttet evett. A kik csak száraz kenyérrel éltek-is, azt írja *Cassianus*, hogy [4] napjában, *duo paximatia*, két czipócskát ettek, mely mind kettő sem nyomott egy fontot. És mivel nem vólt elég éhségek óltására a két falat czipó, [5] némellyek semmit egy nap nem ettek, hogy más nap a két-napi profonttal éhségeket enyhítenék. Remete Szent *Pál* [6] száz tizen-egy esztendőt élt; száz esztendeig pusztában lakott, az első negyven esztendőben kenyeret nem ett, az-után napjában fél kenyérrel élt, mellyet a holló hozott. Szent *Antal* [7] száz öt esztendejének kilenczvenét pusztában töltötte, vizzel, kenyérrel élvén. *Pafnutius* [8] kilenczven esztendőnél többet élt, noha csak száraz kenyérrel enyhítette éhségét. *Arsenius* száz húsz esztendőt élt; *Simeon Stilites* száz kilenczet; *Jerónimus* nyólczvant; Szent *Ágoston* hetven-hatot. Nem egyéb vólt hoszszú életek oka, hanem, hogy, [9] *Qui abstinens est, adjiciet vitam*, a mértékletes ember, életét hoszszabbíttya.

Halhatatlanná nem teheti embert a mértékletesség, mert az éltető nedvesség, valamely későre, de fájdalom-nélkül-is elszárad bennünk, de az a külömbség, hogy a kik erejek virágában, a

[1] Euseb. lib. 2. 22. Chrystophorson.
[2] Euseb. lib. 2. cap. 16.
[3] Clemens. 2. Pædagog. c. 1. in fine.
[4] Cassian. Collat. 2. c. 19.
[5] Cassian. ibid. cap. 24.
[6] Hicro. in ejus vita.
[7] Athanas. in ejus vita.
[8] Cassian. Collat. 3. c. 1.
[9] Eccl. 37. v. 34.

Longævi fuere Monachi: Sozom. lib. 6. c. 34. Niceph. lib. 11. cap. 40.

gonosz és nyersen maradott nedvességektűl megöletnek, nagy kínok- és fájdalmok-által végezik életeket; a mértékletes, ért emberek pedig csak elalúsznak, mint a tűz, mikor a mécsből kifogy az olaj.

Nem csuda, ha a régi Szentek száraz kenyérrel és annak-is ily kisded darabocskájával ennyi ideig éltek, mert, [1]*Quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumebant*, úgy nyúltak a test-tápláló eledelhez, mint orvossághoz. Senki orvósságot, torok gyönyörűségért nem iszik; senki abban többet nem vészen, hanem, a menyit a doktor elégnek itíl: az ételnek-is a szükség mértéke. [2]*Temperantia voluptates, ad sanum modum redigit, nec unquam ad illas propter ipsas venit. Scit optimum esse modum cupitorum, non quantum voles, sed quantum debeas, sumere;* azt cselekeszi tehát a mértékletesség, hogy ember ne egyék gyönyörűségért, hanem szükségért, annyit egyék, a menyit illik, nem a menyit a torok kívánna. Azért, kinek-kinek természete-, fáratsága-, éhsége-szerént annyit kel enni, hogy a gyomor ne terheltessék, hanem künnyen emészthessen. Azt sem mohón kel bévenni, hanem úgy, mint ama Szent Remete,[3] kitűl mikor kérdenék, miért-észik jártában? Azt felelé, hogy, *Se cibo sumendo, non quasi opus facere, sed quasi supervacaneum quiddam;* az ételt ő nem tartya derék dolognak, hanem fútó-félben végezhető hiuságnak.

Régi kérdés a túdósok-közöt, ha a külömböző étkek sokasága szerez-e ennyi betegségeket? *Seneca* azt írja, hogy [4]*Multos morbos, multa fercula fecerunt. Coguntur in unum sapores, ex istis, non singulares morbi enascuntur, sed multiformes;* a sok külömböző étkek szerzik a sok-féle betegségeket. A *Sócrates* tanácsa-is az vólt: [5]*Cavendos esse cibos, qui non esurientes ad edendum invitant, cavendos potus, qui non sitientes ad bibendum illectant,* hogy, ha egésségünket szerettyük, elkerűllyük azokat az étkeket és italokat, mellyek édes ízekkel, éhség- és szomjúság-nélkül-is, ételre, italra izgattyák a torkot. Nevezetes doktorok szavait és okait feljegyzette *Macrobius*[6] és *Plutarchus,*[7] kik azt vítatták, hogy, [8]*Novos et veteribus ignotos morbos, ex ciborom varietate gigni;* a sok új betegségeket, mellyeket a régiek nem érzettek, az étkek külömbözési szerzik. És ha az emberek egyféle étekkel megelégednének, ennyi betegségek nem vólnának. Mert a külömböző étkek nem csak azzal nevelik a gyomor emésztetlen nyersségét, hogy a sok ellenkező-természetü eledelek-közzűl ki hamaréb és künnyebben, ki

[1] August. 10. Confess. c. 31.
[2] Seneca, Epist. 88. post medium.
[3] Vocatus Pior. Socrates, lib. 4. Histor. cap. 18.
[4] Senec. ep. 95. post medium. Idem, ep. 108. in medio.
[5] Plutarch. de Sanitate tuen. Et de Garrulitat. in fine. Et lib. de Curiositate.
[6] Macrob. 7. Saturnal. c. 4.
[7] Plutar. lib. 4. Sympos. Problem. 1.
[8] Plutarch. l. 8. Sympos qu. 9.

későbben és nehezebben emésztődvén, eggyik a másikat megecze-tesíti a gyomorban, hanem az étkek külömbsége azt cselekeszi, hogy kelletinél többet észik ember, [1]*Quia varia condimenta, gulam, ultra quam naturæ necesse est, lacessunt* [2]*tamquam edendi irritationes, per improbam satietatis lasciviam,* mert arra találtattak a külömböző ízek, hogy ingerellyék embert a kelletlen ételre. És így, mind sokasága, mind külömböző tulajdonsága az étkeknek sok és nagy betegségeket szerez.

[1] Macrob. loco citato.
[2] Gellius, lib. 7. cap. 16.

Vannak [3]túdós orvosok, kik, noha a sok ételt ártalmasnak vallyák, de az étkek külömbözését nem kárhoztattyák, sőt a sovány és csak egyféle étket alkalmatlannak álíttyák. Láttyuk, hogy az oktalan-állatok nem torkosságból, hanem természet oktatásából sok külömböző füvekkel, ágakkal, magvakkal, gyümölcsökkel tápláltatnak. A doktorok-is minden orvosságokban, ellenkező-erejű füveket, fákat, érczeket, földi, vízi gyökereket elegyítnek. A mí testűnknek-is külömböző részei, külömb-féle táplálást kívánnak; és, a mi nagyob, mivel étek-nélkül nem élhetünk, az étel pedig gyomor-kívánás-nélkül merő betegség, úgy tetczik, [4]*Elaborandum est commento varietatis, ut appetitus provocetur;* valami külömböző ízekkel izgatni kel a gyomor-kívánását; csak hogy ezt zabolán hordozzuk és a felettéb-való ételt, italt távoztassuk. Mert, *Qui sui potens est, modum servat in mensa asiana: excedit impatiens, et si holere vescatur;* a ki magát tekélletes mértékletességgel zabolán hordozza, a királyi asztalnál sem hágja-el a határt, a ki pedig tűrhetetlen, a káposzta-ételben-is zabállik.

[3] Hos referunt Macrobius et Plutarchus, locis citatis.
[4] Macrob. loco citato.
Macrob. ibid.

Ezeknek mindenike mond valami igazat, de most azon ne akadozzunk, hanem mennyünk továb.

MÁSODIK haszna a mértékletességnek az, hogy sok gonosztúl óltalmaz, sok lelki jókkal ékesít. Miképpen, ha a dobzódás magán nagy vétek nem vólna-is, elég vólna gonoszságára, hogy kapuja és ajtaja sokféle bűnök rútságának, mellyek ő-belőlle származnak; a mint másut megmutatók, azon-képpen, ha egyéb jó nem vólna a mértékletes életben, az elég vólna, hogy sok veszedelmes bűnöktűl óltalmaz. Mert bizonyos, hogy, [5]*Saturati, obliviscuntur Dei;* a teli has künnyen elfeletkezik Istenrűl. És gyakran úgy jár, mint *Lysimachus* király, ki, mikor a szomjúság-miá ellenség rabságába ejtette vólna magát, a víz-ital-után sírva kiáltá: [6]*Heu meæ improbitati, qui ob voluptatem tantillam, tamque brevem, tanto excidi regno!* Jaj, ki bolondúl cselekedtem, hogy ily kicsiny és rövid gyönyörű-

[5] Oseæ, 13. v. 6.
[6] Plutarch. de Sera Numinis vindicta, in medio. Et, de Sanitat, tuen.

ségért ily nagy királyságot veszték! Mert, a ki torkát mértékletesség zaboláján nem hordozza, hasáért Istenét megveti, és, a Szent *Pál* mondása-szerént, [1] hasát istenné tészi.

[1] Philip. 3. v. 19.

S. Bernard. de ordine vitæ. ante medium.

Bizonyos a Szent *Bernárd* mondása, hogy, *Pinguis venter non gignit tenuem sensum;* a kövér hasnak nincs éles elmélkedése. Mert a sok éretlen nedvességek és nyers füstök temérdekségi, mellyekkel teli a jó-lakók feje, az érzékenségek csatornáira szivárkozván, úgy bétőltik és megrekesztik az-útakat, mellyeken a szemre, fülre és egyéb érzékenségekre kellene terjedni az éltető és vidámító gyenge szelleteknek, hogy üdőnap-előt megtompúlnak az érzékenségek. És, mikor annyira nevekednek a sok ételből emelkedett nedvességek, hogy az agyunk-velejét hideg taknyokkal megtőltik, egyéb nyavalyák-közöt feledékennyé tésznek, az okosságot megtompíttyák, az akaratot minden jó igyekezetre megrestítik. Azért mondotta *Seneca,* hogy, [2] *Mirum est aliquid fortiter dici, ab homine mollitiem professo;* a ki has-hizlalásra adta magát, nem hogy valami tekíntetes nagy dolgot cselekedhetnék, de csuda, ha csak bátorságos szót is mondhat. Értette ezt *Julius* császár; azért, mikor íntették vólna, hogy *Dolabellá*-túl és *Antonius*-túl őrizze életét: [3] *Negavit crassos hos et comatos, sibi metuendos; sed pallidos illos et macilentos, Brutum et Cassium designans;* azt mondotta, hogy nem tart az illyen kövér-hasaktúl, hanem a *Brutus* és *Cassius* halványodott ösztövérsége szerez néki félelmet. *Salamon* [4] bőlcseb vólt minden embereknél; mihent a jó-lakásnak adta magát, [5] *Stultissimus virorum,* minden embereknél bolondabbá lett, mert lelkérűl, üdvösségérűl, Istenérűl elfeletkezvén, [6] pogány aszszonyok kedveért bálványok rabja lett; és e mái napig kétségben maradott, ha üdvözűlt-e vagy örökké elkárhozott? *Annibalt* meg nem győzheték a *romai* hadak, meggyőzék a *Capua* váras jó-lakási, mellyekkel aszszonyemberi puhaságra juta, mind maga, [7] mind győzedelmes hada. A *romai* birodalmot sem egyéb vesztette, hanem hogy a sok jó-lakó nemzetségeket meggyőzvén, azok erkőlcsit és jó-lakásit *Roma* megtanúlá.

[2] Seneca, ep. 33. initio.

[3] Plutarch. in. Bruto.

[4] 3. Reg. 4. v. 31.

[5] Prov. 30. v. 2.

[6] 3. Reg. 11. v. 4.

[7] Livius, li. 23. longe ante medium. Florus, lib. 4. cap. 2. Causa calamitatis, nimia felicitas. Plin. li. 33. c. 11.

De, hogy summában foglallyuk a mértékletes életnek lelki hasznait, hallyuk mit ír errűl Szent Prosper: [8] *Temperantia facit sobrium, pudicum, tacitum, serium. Hæc affectus temperat; desideria sancta multiplicat; vitiosa castigat; cogitationes vanas removet; ignem libidinis extingvit;* a mértékletesség (úgy-mond) józanná, szemérmetessé, halgatóvá, gond-viselővé tészen. Ez a hajlandó-

[8] Prosper, lib. 3. de vitæ contemplat. c. 19. Plutarch. li. de tranquillitate animi. in medio.

ságokat zabolán viseli, a gonosz szándékokat elkergeti, a bujaság tüzét elóltya, mert, *Sine Cerere et Libero, friget Venus;* kenyér- és bor-nélkül meghidegűl a test kaczérsága. Azért minden Szentek mértékletességgel orvoslották testi indúlattyokat, tudván, hogy Isten malasztya- és segítsége-után foganatosb eszköze nincs a tiszta életnek, mint a mértékletesség sanyargatása. A *cilicium,* az ostorozás, vigyázás, fáradás, külső orvoslások, mellyek enyhítik a testi indúlatokat, de annak belső okát és forrását egyéb el nem óltya, hanem a mértékletesség, mely megszáraztya és hidegíti a testben-lévő nedvességek bévségét és melegségét, mellyekből szoktak nevekedni a buja indúlatok.

Vini et carnium plenior usus, corpus quidem validum facit: animum vero imbecillum et fragilem. Clemens Alexandr. lib. 2. Pædagog. c. 1. in fine helluonibus præest dæmon omnium pessimus, quem non verebor appellare ventri-dæmonem.

Mivel azért lelki és testi nyavalyáink-ellen nincs job orvosságunk mint a mértékletesség, ezt ne csak böcsüllyük, hanem rendelésit úgy kövessük, mint a betegek a doktorok hagyását. Az ördögnek első harcza az emberrel, [1] étekrűl vólt. És, mivel *Ádámot* arra vívé, hogy egy almaételért paradicsomot elveszté; *Esaut* [2] úgy megcsalá, hogy egy tál lencsén eladá örökségét; az *Israël* fiaival [3] az egyiptomi büdös hagymákért mind szabadságokat, mind téjjel mézzel-folyó országokat örömest elhagyatá. Ennyi győzedelmek emlékezetiből, azon harczot újittya szűnetlen ellenünk. De eszűnkön járjunk és a Christus példáját kövessük; ki, mikor bajt akart vínyia az ördöggel, eléb negyven-napi bőjtöléssel erőtleníté ártatlan testét és az-után szóval-is kifejezte, hogy [4] oly erős ördög vagyon, mellyet külömben meg nem győzhetünk, hanem bőjtöléssel és imádkozással.

Mikor azért torkosságra izgat a *Sátán,* úgy gondolkodgyunk, mint ha Isten ő-maga látható-képpen azt mondaná: [5] *Quacumque die comederis, morte morieris;* mihent a toroknak kedvezsz, halál fia lész; Isten kedvéből kiesel, ördög rabságába vettetel. Bezzeg, ha ezt gyakran eszünkben forgatnók, künyű volna pórázon viselni, sőt mindenestűl megfojtani a gonosz kívánságokat. Eszébe forgott ez *Jósef*-nek; és azért vett oly dücsösséges győzedelmet a testi kívánságok-ellen. [6] Pénzen vett rabja vólt aszszonyának: megszerette [7] és bujaságra ingerlette aszszonya: nem egyszer, kétszer ingerlette; hanem, [8] *Per singulos dies molesta erat adolescenti,* oly gyakran és fáradhatatlan ostromlotta, hogy csak egy nap sem hadta nyugodni az ifiat, úntalan rajta kapdosott: oly erős kérésekkel szorgalmaztatta, minémű́k szoktak lenni egy szép személy édesgetési, ifiú- és szolga-előt; kivált-képpen, mikor tisztessége és

[1] Gen 3. v. 6.
[2] Gen. 25. v. 33.
[3] Num. 11. v. 5.
[4] Mat. 17. v. 20.
[5] Gen. 2. v. 16.
[6] Gen. 39. v. 1.
[7] v. 7.
[8] v. 10.

élete vesztésében járt az engedetlenség. De a szent ifiú megismérteté, hogy, [1]*Rerum honestarum pretium in ipsis est.* [2]*Nemo pluris æstimat virtutem, quam qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet;* a ki nagyra böcsülli a jóságot, inkáb elveszti tisztességes hírét, nevét, hogy-sem megsércse lelki-isméretit; azért a lelki halál félélmével, meggyőzé *Jósef* a világ gyalázások és kínozások rettegését. Mert, [3]*Qui virtutem suam publicari vult, non virtuti laborat, sed gloriæ. Non vis esse justus sine gloria? At mehercule, sæpe justus esse debebis cum infamia; et tunc, si sapis, mala opinio bene parta, delectabit;* nem tudgya a jóságot megböcsülleni, a ki ezt csak tisztességért követi: mivel az igaz ember elveszti inkáb tisztességét, hogy-sem megmocskollya erkőlcsét: és gyönyörűségére vagyon a gyalázat és kissebség, mellyet jámborságával talált.

[1] Seneca, lib. 4. de Beneficiis, cap. 1.
[2] Idem, ep. 81. post medium.
[3] Seneca, ep. 113. in fine.

De Somno.

De mivel a Christus vendégi nem csak vékony ebéddel elégedtek, hanem a pusztában harmad napig vígyáztak Christussal: lássuk rövídeden, mely szükséges az aluvás mértéklése.

Nimia vigilia, delirium adfert.

A gyarló testnek oly szükséges a nyugodalmas álom, mint az étel, ital: mert szűnetlen nem munkálkodhatnak az érzékenségek: azért, ha aluvással nem nyugodtatnak, megfogyatkoznak. Az emberi elmének-is sok szorgalmatoskodásit és búsulásit félbemetczi és elhagyattya az álom. Azért írja *Cicero,* hogy, [4]*Perfugium videtur omnium laborum et sollicitudinum esse somnus;* az álom minden vígyázó fáratságok és gond-viselések künnyebbítője. A bőlcs *poëta* továb mégyen és az álomrúl azt mongya: [5]*Tuque o domitor somne laborum: requies animi: pars humanæ melior vitæ;* hogy az álom múnka-künnyebbítő, lelki nyugodalom-szerző és az ember életének legjob része. [6]*Servi, herilium negotiorum obliviscuntur dormientes: compeditis, vincula relevat somnus: inflamationes circa vulnera, ferinæque carnis depastiones et dolores, a sopitis recedunt:* a rabok vasát, a betegek fájdalmát, a szolgák kötelességét az aluvás künnyebbíti: és a mint *Aristóteles* írja, [7]az aluvástúl vagyon, hogy életünk hasonfelében a nyomorúlt kúldús nem alábvaló a hatalmas fejedelmeknél: mert sem nagyob, sem kevesb állapattya nincs a királynak, hogy-sem a kúldúsnak, valamíg alusznak.

[4] Cic. 2. de Divinat. in fine.
[5] Senec. in Hercule.
[6] Plutarch. l. de Superstitione. sub init.
[7] Aristotel. 1. Ethic. cap. 13. Somnus otium est Animæ: A miseris felices, in dimidio vitæ nihil differunt.

Noha ezek igazak: de az-is igaz, hogy a felettéb-való és mértéktelen aluvás betegségeket; és a drága üdő vesztegetéssel-egyetemben sok testi, lelki károkat szerez. Azért mongya Salamon:

[1]*Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat;* hogy testi, lelki szegénységre jút, a ki az aluvást szereti. [2]*Amos* Próféta pedig jajt és nagy jajt kiált azokra, kik drága ágyakban, gyenge pelyhek-közöt aluszékonykodnak.

[1] Prov. 20. v. 13.
[2] Amos, 6. v. 1. 4.

Elsőben azért: miképpen, [3]*Somnus, sanitas in homine parco;* az álom egésséges, ha mértékletes: úgy a sok álom mind a testnek ártalmas, mind a léleknek és külső gond-viseléseknek. Mert a *Hippocrates* tanítása-szerént: [4]*Somnus et vigilia, si modum excesserint, mala;* mind a sok aluvás, mind a sok vígyázás ártalmas. És kivált-képpen az ifiakrúl írja *Varro,* [5]hogy a sok álom megtompíttya és a szép tudományokra alkalmatlaníttya elméjöket: puhákká és aszszonyemberhez illendő gyengéltetésre vágyódókká tészi őket, a testet pedig sok betegségekhez késziti. Igen megcsalatkoznak tehát, a kik egésség kívánásért sokat alusznak, mert azzal ártalmat szereznek egésségeknek; mivel a sok [6]aluvás felettéb megnedvesít minden tagokat, mint a vígyázás megszárazt; miképpen azért, ha ki nem hánnyuk, hanem a húsban hadgyuk forrani és főni a tajtékot, elveszti ízit és jóságát az éledel: úgy, a ki aluszékony és munkával ki nem űzi testéből a nedvességeket, nem csak az érzékenységek tompúlnak, hanem a betegségek-is ágyat vetnek. [7]*Corpora nimium dormientium, fœda: color, ut morbo pallentibus; languidi, et evanidi albent, et in vivis caro morticina est: quanto plus tenebrarum in animo est? Stupet, caligat;* rút-színü, beteges, ostoba, úgy-mond *Seneca,* a kì sokat aluszik; rútabbak, a kik, *In eadem urbe antipodes sunt,* velünk egy váraslakván, éjet nappá, napot éjjé tésznek: éjjel vígyáznak,észnek; nappal hevernek, alusznak.

[3] Eccl. 31. v. 24.
[4] Hippocr. 2. Aphoris. 3. Galenus ibi.
[5] Varro, ap. Gellium, li. 4. cap. 19.
[6] Aristot. Sect. 11. Problem. 27. Somnus, tum corpora tota, tum membra singula, facit segniora.
[7] Sene. ep. 122.

Másodszor: azért ártalmas a sok aluvás: mert a minél semmi drágáb nincs a külső jók-közöt, azt heában vesztegeti és tékozollya: tudni illik az üdőt. Méltán nevezik, [8]*Præceptum salutare,* üdvösséges parancsolatnak azt, hogy, *Tempori parce,* az üdőt megkíméllyük, mert, [9]*Unius temporis honesta avaritia est;* minden egyéb dologban gyalázatos a fösvénység, csak az üdő-kiméllésben dícsíretes. *Seneca* azt írja magárúl, hogy, [10]*Brevissimo somno utor: satis est mihi, vigilare desiisse.* [11]*Partem noctium studiis vindico: non vaco somno, sed succumbo; et oculos vigilia fatigatos, cadentesque in opere detineo;* keveset alutt, szunnyadással megelégedett, az étszaka részét olvasásban tőltötte, vígyázással fáradott; és félig béhúnyt szemeit munkában tartotta. Mert ha, [12]*Vitam nobis-*

[8] Sene. ep. 88. in fine.
[9] Sen. de Brevitate vitæ, c. 3.
[10] Senec. ep. 83.
[11] Senec. ep. 8. initio.
[12] Sen. ep. 117. sub finem.

cum dividit somnus, az álom osztozik velünk és életünk felét elvonsza: *Ex tempore tam angusto et rapido, quid juvat majorem partem mittere in vanum?* Micsoda okosság vólna ily rövid, ily hamar-múló üdőnk maradék részét heában mulatni? Mely mondással azt jelenti, a mit Szent *Bernárd* [1] világosban magyarázott: *Nihil temporis tam deperit de vita nostra, quam quod somno deputatur;* életünk idejében egy rész sem vész úgy el, mint a mellyet álomban tőltünk: mivel, mikor aluszunk, ollyanok vagyunk, mint hóltak, mint tőkék; azt sem tudgyuk, ha élünk, vagy halunk. Azért ha gyalázatos, a ki pénzét és örökségét heában vesztegeti: menyível vétkesb, a ki a drága üdőt ártalmas aluvásban haszontalanúl tőlti? holot, [2] *Omnia aliena sunt, tempus tantum nostrum;* az üdőnél tulajdonab javunk sincsen. Az pedig úgy múlik, hogy, [3] *Revocare diem qui præteriit, nemo potest;* ha egyéb marhánk elvész, megtalálhattyuk: de az elmúlt napot senki viszsza nem hozhattya.

[1] Bernard. Sermon. ad Fratres de Monte Dei circa medium.

[2] Senec. ep. 1.

[3] 4. Esdr. 4. v. 5. 6.

Keresztyének, ha kik világi bőlcseséget tanúlnak, álmokat szakasztyák; és, a mint *Demostenes*-rűl olvassuk, szégyenlik, mikor valamely műves idejébben ébred munkájához, hogy-sem ők a tanúláshoz; [4] *Themistoclem, Miltiadis trophæa a somno suscitabant. Demosthenes dolere se ajebat, si quando opificum antelucana victus esset industria.* Ha *Aristóteles,* üdőt akarván nyerni a tanúláshoz, mikor szunnyadni akart, eggyik kezében réz-golyóbist tartott, mely az alat-való medencébe esvén, zengésével felébresztené; ha a lopók és út-álló latrok édes álmokat megszakasztyák, hogy elszánt gonoszságokat végbe-vigyék, menyivel inkáb illik, hogy a mennyei tudományok bőlcseségeért, az örök bóldogság elnyeréseért vígyázzunk, [5] *Redimentes tempus,* és el ne vesztegessük az üdőt, mellyet Isten arra adott, hogy abban, [6] *Dum tempus habemus, operemur bonum;* jót cselekedgyünk, mert az-után [7] nem lészen üdő, melyben üdvösségünket kereshessük. Nagy szükségünk vagyon a vígyázásra. A tábori vitéz, ha szunnyad, csak főldre heveredik; a halász étszakákat tőlt álom-nélkül; [8] a jó pásztor ég-alat talpon virrad, noha csak azért vígyáz, hogy juhait a farkas meg ne szaggassa. Ha az oktalan baromért így vígyázunk: [9] *Qualem decet sollicitudinem gerere de anima rationali, omnium pretiosissima, nec æquivalentem totum pariter orbem, habente?* minémű vígyázással kel gondot viselnünk a lélekre, melynél e világon semmi drágáb nincsen; sőt az egész világ sem ér egy lelket?

[4] Cic. lib. 4. Tuscul. Quæst. in medio. Laërt. in Aristotele.

Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones: ut teipsum serves, non expergisceris?

[5] Ephes. 5. v. 16.

[6] Galat. 6. v. 10.

[7] Apoc. 10. v. 6.

[8] Gen. 31. v. 40.

[9] Chrysostom. Homil. 22. ad Popul.

Ezt jól meggondolván, gyakran azzal serkencsük magunkat, a mivel ébresztették Jónást: [1]*Quid tu sopore deprimeris? Surge, invoca* DEUM*;* Mit nyújtózol? Mit mulatod álommal a drága üdőt? Kely fel, szolgály Istennek. [2]*Hora surgendi, non te trices;* a mikor órád vagyon a felkeléshez, ne nyújtózzál. [3]*Discurre, festina; ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ;* serénykedgyél, gyorsalkodgyál; bé ne húnnyad szemedet; ne aludgyál most, mert, [4]*Tempus non erit amplius;* majd elszakad kötele életednek és nem lészen üdőd a mennyei bóldogság nyeréséhez; [5]*Beati servi, quos, cum venerit Dominus, invenerit vigilantes;* bóldog, a kit üdvösség-keresésben, a kit vígyázva talál Isten, mert azt minden javainak uraságával gazdagíttya; és nem adat Apostolival száraz kenyeret és kevés halacskát éhsége enyhítésére, hanem, [6]*In cœna nuptiarum Agni, præcinget se et ministrabit;* a Bárány menyegzeje lakodalmának mennyei vacsorájához ülteti és maga kezeivel, bévségesen osztogattya bóldogságát. Melyre jutasson minnyájunkat az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten Amen.

[1] Jonæ, 1. v. 8.
[2] Eccl. 32. v. 15.
[3] Prov. 6. v. 3.
[4] Apoc. 10. v. 6.
[5] Luc. 12. v. 37.
[6] Apoc. 19. v. 9. Luc. 12. v. 37.

PÜNKÖST-UTÁN VII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

***Christus** JESUSnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének hetedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.*

Az üdőben [7]monda JESUS az ő tanítványinak: megójátok magatokat a hamis profétáktúl, kik hozzátok jőnek juhok öltözetiben, belől pedig ragadozó farkasok; az ő gyümölcsökből megismégitek őket. Vallyon szednek-e a tövissekrül szőlőket? vagy a bojtorjánokrúl fügéket? Igy minden jó fa jó gyümölcsöket terem: a gonosz fa pedig gonosz gyümölcsöket terem. Nem teremhet gonosz gyümölcsöket a jó fa, sem a gonosz fa nem teremhet jó gyümölcsöket. Minden fa, mely jó gyümölcsöt nem

[7] Matt. 7. v. 15.

terem, kivágatik és tűzre vettetik. Azért az ő gyümölcsökrül megismméritek őket. Nem minden, a ki nékem azt mongya: Uram, Uram, mégyen a mennyek országába; hanem a ki az én mennyei Atyám akarattyát cselekeszi, az mégyen mennyek országába.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk; és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Mint kel a bárány-bőrbe öltözött farkasokat megismérni.

Nagy árron és drága kincsen vette Christus a mí lelkünket;
[1] I. Petr. I. v. 18. mert ennek szabadulásáért [1] nem aranyat, ezüstöt, hanem maga Szent Vérét adta, mikor a kertben véres verítékkel harczolt érettünk; mikor az ereket kereszt szegeivel, óldalát dárdával megnyittatta, egy cseppig minden vérét kiadván váltságunkért. Azért szorgalmatoson őrzi Christus a mí lelkünket, hogy ismég ördög fogságába ne essék: a veszedelmeket megmutogattya, azok távoztatására szép íntésekkel és parancsolatok fenyítékével esztenez.

A mái Szent Evangeliomban azt kívánnya tőllünk, hogy a hamis tanítóktúl, mint ragadozó farkasoktúl, óltalmazzuk magunkat, mert azoktúl legnagyob és véletlenb veszély érheti lelkünket.

A sidókat *Farao* kegyetlen sanyargatással; az Egyiptom bőlcs *Mágusi* tudományos mesterségekkel akarták elvonni az isteni szol-
[2] Num. 25. v. 1. 2. 18. gálattúl; de ezeknél többet ártottak a *moabiták,* [2] mikor barátság színe-alat a sidóknak adván leányokat, *hostiliter decepere insidiis,* ellenség-képpen lesre vették és megcsalván, bálványozásra vitték
[3] Exo. 32. v. 28. őket, mellyért [3] Isten huszon-három ezeret vágata-le választott népe-közzűl. Hasonló-képpen vagyon a Christus nyájának dolga. Mert ezt, először: a kegyetlen üldözők tűzzel, vassal, vér-ontásokkal akarták fogyatni. De heában: mert a keresztyének vére vető-mag: és mennél többen szenvednek, annál inkáb sokasodnak.
[4] Colos. 2. v. 8. Az-után: a világ bőlcsei, [4] *Per philosophiam, et inanem fallaciam;* filosofiával és hiuságos csalogatások mesterségével hitegették a

híveket. Annak sem lén ereje, mert oly mennyei bőlcseséggel ékesítette Isten az ő szolgáit, [1] *Cui non poterant resistere,* melynek ellene nem álhatott a világ tudománya. Végre: látván az ördög, hogy [2] sem erővel, sem tudománnyal elő nem viheti gonosz szándékát, miképpen ő-maga, [3] *Transfigurat se in Angelum lucis,* hogy álnakabban megcsalhasson, elváltoztattya színét és világos angyallá tűnik: úgy, [4] *Imitantur illum qui sunt ex parte illius;* követvén őtet az ő pártyán-lévő tanítók és csalárd kereskedők, [5] *Transfigurant se in apostolos Christi,* Christus apostolinak tettetik magokat; hogy színesben és künnyebben veremre és utólsó veszedelemre vihessék a sokaságot.

[1] Luc. 21. v. 15.
[2] Actor. 6. v. 10.
[3] 2. Cor. 11. v. 14.
[4] Sap. 2. v. 25.
[5] 2. Cor. 11. v. 13.

Ezeknek szava ollyan, mint a *Jákobé;* [6] de kezek, mint az *Esau* keze, mert, [7] *Per dulces sermones et benedictiones, seducunt corda innocentium;* édes beszédekkel és áldásokkal csallyák az egy-ügyűk szívét. Ezek ollyanok, mint amaz [8] álnak *Alcimus,* ki papságát és *Aaron*-túl származott nemzetségét mutogatván, a mellé szép szókat nyújtván, magához voná a sidók szín-népét és megölé. Ollyanok, mint a *hyæna*-nevű farkasok, [9] mellyek, *Vomitus mentiuntur humanos, falsisque singultibus sollicitatos canes, devorant;* emberi okádást és csoklást követvén, hozzájok csallyák a komondorokat és véletlen megölik, hogy a juhokat bántás-nélkül szaggathassák. Mert a csalárd tanítók apostoli szóknak tettetes színével vonszák magokhoz, a kiket elvesztenek.

[6] Gen. 27. v. 22.
[7] Rom. 16. v. 18.
[8] 1. Mach. 7. v. 14. et seqq.
[9] Plin 1. 8. c. 30. Aristot. Solin.

Az illyen csalogató hamis tanítókat nevezi Christus juhok gyapjába őltözött ragadozó farkasoknak. És mivel ezekben a farkasokban sok mesterséges csalárdságok vannak, mellyekkel lelkünket kárhozatra viszik, ha fogokba akadunk: szorgalmatos vígyázást kíván minnyájunktúl, *attendite,* hogy szemesek légyünk ezek ismerésére; mert, ha meg nem ismérjük, úgy járunk mint a madarak, mikor sípolással lépbe kevertetnek; mint a halak, mikor kedves éledellel béfedett horgot elnyelnek; mint a hajók, mikor víz-alá rejtett tőkében elrontatnak. Azért, noha azt parancsollya Christus, [10] hogy azoktúl ne féllyünk, kik testünket megölik és lelkünknek nem árthatnak: de a házi ellenségtűl, a ki barátság színe-alat incselkedik; a ki bárány-bőrrel fedezi farkas-fogát, erőssen parancsollya, hogy, [11] *attendite,* vígyázva és figyelmetesen őrizkedgyünk. És ne hidgyünk minden tanítóknak, hanem megpróbállyuk, ha Istentűl vannak-e: mert ha gonosz vezető-után indúlunk, veszedelemre jutunk.

[10] Matt. 10. v. 28.
[11] 1. Joan. 4. v. 1.

Nem-csak mindeneket kötelez Christus erre a vígyázásra és a farkasok ismerésére; hanem, két dologra tanít; először: előnkbe adgya, miből nem tehet ember választást a farkasok- és igaz pásztorok-közöt, mert azt mongya, hogy sokszor a farkas bárány-gyapjút visel; azért öltözetiből meg nem ismérhetni a farkast. Másodszor: két jelenséget ád, melyből bizonyoson megismérhettyük a juh-gyapjúba őltözött farkast; eggyik az, hogy a farkasok, *veniunt;* nem kűldetnek Istentűl, hanem magok jőnek. Nem a pogányok térítésére, hanem, *ad vos*, tí-hozzátok jőnek, kik immár hittetek; abba a földbe híntik konkolyokat, mellyet [1] eléb a mennyei cselédes-ember tiszta maggal bévetett. Másik az, hogy mint a fát, gyümőlcse ismérteti, úgy a farkasokat, gyümőlcsök kimutattya.

Errűl láss bévséges tanuságot a Kalaúzban, Lib. 3. cap. 3.

[1] Matt. 13. v. 25.

Adná Isten, hogy oly üdők vólnának, mellyekben ne kívántatnék a pásztorok- és farkasok-közöt válogatni; hanem, [2] *unanimes, uno ore honorificaremus Deum;* egy szívünk, egy szájunk vólna. A ki láttya a szíveket, tudgya, hogy én örömesben tanítanám a híveket isteni szeretetre; tekélletes jóságokra; vétkek távoztatására; mennyei bőlcseségek titkaira, hogy-sem a farkasok ismerésére: de mivel Isten ostora oly üdőre jutatott, melyben jó pásztorok gyapja-alat sokan vermet ásnak az igazságnak és pokol torkába vezetik a lelkeket, a szükség és kötelesség cselekedteti, hogy az Evangeliom folyását követvén, a farkasok ismerésében módot mutassunk.

[2] Rom. 15. v. 6. Act. 4. v. 32.

Propositio.

Azért, mászorra hagyván ketteit a farkas-ismértető jelenségeknek, mellyeket említ Christus; tudni-illik, hogy a farkasok nem Istentűl kűldetnek, hanem magoktúl jőnek és utólban jőnek, az-az, nem törnek új gyepet a pogányságban, hanem a jó vetés-közzé híntik konkolyokat: hogy a mostani esze-veszett tévelygések sokasága-közöt nem a köntösből, hanem a tanítók gyümőlcséből megismérhessük a farkasokat. *Megmutatom, mely veszedelmes gyümőlcsök nevekednek a lutherista és calvinista tanításból.*

Mivel pedig a tanítók tulajdon gyümőlcse a tudomány, mellyet tanítanak, két-féle fogyatkozás lehet a tanítók gyümőlcsében: mert vagy csak maga a tudomány hamis; vagy, hamissága-felet, maga erejéből és mi-voltából, gonosz erkőlcsökre és ártalmas vétkekre viszi embert. Noha sok-képpen megmutathatnók hamisságát az új tanítók tudományinak, mivel ezek végetlen kételkedésbe ejtik követőjöket; a régi tévelygőkben kárhoztatott eretnekségeket újíttyák; sok hazugságokkal, ellenkezésekkel, nyilván-való képtelen-

Lásd a Kalaúzt, lib. 3. c. 2. 10. 8. 9. 11.

ségekkel terhesek; de ezeket-is mászorra hagyván, a jelen-való órában csak azt akarom megmutatni: hogy a *lutherista, calvinista* tanítások és vallások erejével minden feslett gonoszságokra kapu nyittatik, minden jó erkőlcsök és tekélletes indúlatok szikrái elóltatnak és így, tulajdon erejek- és mi-vóltok-szerént, gonosz gyümőlcsöt teremnek. Ebből (a Christus tanítása-szerént) világoson következik, hogy ragadozó farkasok a *lutherista, calvinista* tudomány terjesztő tanítók.

Kérem a keresztyén halgatókat, meg ne botránkozzanak és azt ne itíllyék, hogy haragból vagy gyalázásért szóllok, mert, noha a tőllünk-külömböző tanítók [1] vallását nem szerettyük, de magok személyét nem gyűlöllyük.

Vincentius Lirinensis, [2] ez-előt ezer két-száz esztendővel, tudakozott azon, micsoda a juhok gyapja, melybe őltöznek a ragadozó farkasok, hogy meg ne ismértessenek? És azt mongya: *Quid est vestis ovium? nisi Prophetarum et Apostolorum proloquia, quæ iidem, Agno illi, qui tollit peccata mundi, quasi vellera texuerunt,* hogy a juhok gyapja nem egyéb, hanem a Próféták és Apostolok Irási, mellyeket annak a Báránynak szőttek, a ki elvészi a világ vétkeit. A hamis tanítók azért, [3] *Ut fallacius incautis ovibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem et sese divinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obvolvunt: ut cum quisque lanarum mollitiem persenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat,* hogy a vígyázatlan juhokat künnyebben megcsallyák, noha megtartyák a farkas dühösségét, de megcserélik ábrázattyát és Szent Irás szavaiban, mint gyapjúban takaródznak a végre, hogy a kik a gyapjú lágyságát érzik, a rejtett fogak hegyességétűl ne féllyenek. És mivel a keresztyénségben [4] egy tévelygés sem vólt, sem lehetett, mely Szent Irással nem édesítené mérgét, azzal nem kendőztetné rútságát, annak gyapjába nem őltöztetné hamisságát, azt írja *Lirinensis,* hogy a tévelygő tanítók, [5] *Sive apud suos, sive alienos, sive in conviviis, sive in plateis; nihil unquam pæne de suo proferunt, quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Samosateni, Priscilliani, Eunomii, Joviniani, reliquarumque pestium opuscula: cernes, prope nullam omitti paginam, quæ non Novi aut Veteris Testamenti fucata sit et colorata sententiis;* akár magok felével, akár idegennel, akár étel-felet, akár piaczon szóllyanak, majd semmit nem mondnak, a mit Szent Irás szavaival nem festenének. Olvasd a *Samosaténus, Eunómius,*

[1] Rom. 11. v. 28.

[2] Lirinen. contra profanas vocum novitates, c. 35. 36. Ad longum, vide in Kalaúz, lib. 3, c. 12. q. 2.

[3] Lirin. cap. 36. contra Hæres.

[4] Vide Kalaúz lib. 3. c. 12. q. 2.

[5] Lirinen. c. 35.

Jovinianus könyvét, meglátod, hogy alig vagyon oly levél, mely az Ó vagy Új Testamentom szavaival nem kendőztetnék. Miképpen ażért a *sátán* [1] Christussal vetekedvén a pusztában, Szent Irással színlé hamisságát, úgy a szakadás-szerző tanítók minnyájan Szent Irásba polállyák és annak gyapjával fedezik hamisságokat.

[1] Matt. 4. v. 6.

Noha azért, miképpen a juhok el nem vetik gyapjokat, arra-való-képest, hogy ebbe őltöznek a farkasok, úgy mí-is böcsűllyük a Szent Irást és tanuságival lelkünket ruházzuk, nem nézvén arra, hogy a farkasok-is ezen gyapjúval fedezik tévelygéseket, [2] mikor annak nehéz-értelmű részeit magok veszedelmére fordíttyák. De azért nem csak a régi [3] Atyák, hanem ő-maga Christus a Szent Evangeliomban arra tanít, hogy a farkast meg nem választhattyuk az igaz tanítótúl csak abból, hogy tiszta Szent Irás szavait emlegeti és abba őltözteti, a mint lehet, vélekedésit, mert, közönséges szokása minden tévelygőnek, akár *Luther-*, akár *Calvinus-*, akár *Dávid Ferencz-*, akár a viszsza-keresztelők-után járjon, hogy egyaránt mindenik Isten Igéjével, annak-is igen nagy tisztaságával dicsekedik. De ha meg nem akarunk csalatni, nem kel ezért a szép gyapjúért pásztornak vallani a farkast, hanem, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos,* gyümőlcsökből kel ismérni őket.

[2] 2.Pet.3.v.16.
[3] Lásd a Kalaúzt, lib. 3.

Minek-előtte továb mennyünk, két dolgot kel eszűnkbe vennünk:

Elsőben: hogy Christus a mái Evangeliomban előnkbe adgya, micsoda a jó gyümőlcs, mellyet kíván a jó fátúl, tudni-illik, [4] *Facere voluntatem Patris mei, qui in cælis est,* hogy a mennyei Atyának akarattyát cselekedgyük, a mit parancsol és kíván tőllünk, abban járjunk, a mit tilalmaz, azt kerűllyük. Ugyan ezent taníttya Szent *Jakab,* azt írván, hogy az égből adatott tudomány, [5] *Pudica est, pacifica, modesta, plena misericordia et fructibus bonis,* szemérmes, békeséges, jó-erkőlcsü, teli irgalmassággal és egyéb jó gyümőlcsökkel. Ennél bévebben elő-számlállya Szent *Pál,* [6] *Fructus spiritus, Fructus lucis;* a Szent Lélek és mennyei világosság gyümőlcsét, a gonosz fák gyümőlcsét-is kimutatván, mikor azt írja, [7] hogy a gonosz fából nevekedett gyümőlcsök a részegségek, dobzódások, fajtalanságok, szitkozódások, gyűlőlködések, gyilkosságok, szemtelenségek.

[4] Matt. 7. v. 21.
[5] Jac.3.v.17.18.
[6] Galat.5.v.22. Ephes. 5. v. 9.
[7] Gal. 5. v. 19.

Másodszor: szemünk-előt kel viselnünk, hogy soha nem vólt és nem lészen oly gyölekezet, oly vallás, melyben gonosz-erkőlcsűk és Isten akarattyával [8] ellenkezők nem vóltak és lésznek.

[8] 1.Cor.16.v.9.

Azért, ha ragadozó farkasok tévelygésének mondhatnánk minden tudományt, melynek követői-közöt feslett erkőlcsök és pokolravaló gyümőlcsök találtatnak, egy igaz tudomány sem vólna e világon. Nem kel tehát emennek vagy amannak életéból itíletet tenni a tanítórúl vagy tudományrúl, mert sokan gonoszúl élnek, hitek és vallások tanítása-ellen, hanem arra kel nézni, ha a tanító vallásának erejéből és tulajdon mi-voltából gonosz gyümőlcsök teremnek. Mert, ha azok teremnek, hamis az illyen tudomány és annak tanítója farkas. Miképpen azért rosz fának azt mongyuk, mely tulajdon neme- és természete-szerént fojtó, vad és emberi kóstolásra alkalmatlan gyümőlcsöt terem, de ha nem a fátúl, hanem rogyátúl* vagy dértűl esik a gyümőlcsben vétek, azzal a fa roszszá nem lészen, úgy a mely tudományban oly dolgok vannak, mellyek tulajdon erejekből kaput nyitnak, útat készítnek, sőt édesgetnek a gonoszságokra, azt igazán gonosz fának itílhetni; de ha ki gyarlóságból, hiti- és vallása-ellen gonoszra ragadtatik, az immár nem a jó fának fogyatkozása, és azzal nem gyaláztatik az igaz vallás.

Ezeket értvén, azt mondom, hogy a *Lutherista* és *Calvinista* tudományok, tulajdon erejek- és mi-vóltok-szerént, úgy elidegenítik az embert minden jóságoktúl, oly biztatást és bátorságot adnak mindenféle gonosz vétkekre, hogy, ha *Cicero* és *Demósthenes,* sőt maga a pokol-béli ördög el akarná hitetni az emberekkel, hogy semmi jóságra ne igyekezzenek, semmi vétektűl ne iszonyodgyanak: sem külömb, sem erősseb hitetéssel ezt végbe nem vihetné, mint a *Lutherista* és *Calvinista* tudományok elhitetésével. Mert ezeknek első és fő vezéri, sőt közönséges vallások *Confessiói* ollyakat tanítottak, mellyeket, a ki valóban hiszen, bátran és tartóztatás-nélkül úszhat minden gonosz vétkek förtőjében, mint-ha sem Isten, sem ördög, sem pokol, sem Meny-ország nem vólna.

Ezt a merő igazságot, hogy szitoknak vagy káromlásnak senki ne itíllye, így bizonyítom: a ki minden jóságra- és tekélletes cselekedetekre-való igyekezetet ki akarna gyomlálni, a ki minden mesterséggel azt akarná valakivel elhitetni, hogy semmi jó cselekedetre ne igyekezzék, nem külömben vihetné azt végbe, hanem-ha ezt a négy dolgot elhitetné: I. Hogy az Isten parancsolatinak megtartása tellyességgel lehetetlen. Mert a ki ezt hiszi, nyilván eszébe veheti, hogy bolondság arra igyekezni, a mit lehetetlennek ismér. II. Hogy az Isten törvényének megtartása nem szükséges. III. Hogy

* Ragyától.

nem hasznos. IV. Hogy vétkes és gyalázatos, valamit törvény-szerént cselekeszünk. A ki ezeket hiszi, ha esze-nélkül nincsen, a jó cselekedetek gyakorlásával nem fárasztya magát.

Ismét: a ki el akarná hitetni, hogy az Isten törvényének megszegésétűl és minden-féle gonosz bűnöktűl ne őrizzük magunkat, hanem tartóztatás-nélkül mindent cselekedgyünk: ezt külömben és alkalmatosban végbe nem vihetné, mint ha eme négy dolgot elhitetné: I. Hogy az Isten parancsolati, mellyekkel a bűnöket tíltya, nem illetnek és nem köteleznek minket. II. Hogy semmi egyéb bűn nincsen, hanem-ha nem hiszünk. III. Hogy semmit Isten bűnnek nem tart mí-bennünk. IV. Hogy minden feslett bűnök-közöt félelem-nélkül vígadhatunk, mert Isten oly bizonyossá tett üdvösségünkrűl, hogy semmi vétekért pokolra nem vettetünk. Ezeket ha elhiszük, nincs szükségünk, hogy bűnöktűl óltalmazzuk magunkat, hanem arra juthatunk, a mire írja *Calvinus János,* hogy jutnak követői; [1] *Ut Dei donis, nullo conscientiæ scrupulo utantur;* hogy minden teremtett-állattal kedvünk-szerént, félelem-nélkül éllyünk.

[1] Calv. li. 3. c. 19. num. 8.

Ezeket a gonosz gyümölcs gyökereit óltották a *lutherista, calvinista* farkasok az emberek szívébe. Mert nem egy, kettő közzűllök, nem kisded és tudatlan-rendűk, nem egyszer, kétszer, nem homályban és penna-csuszamásból, hanem közönségesen az elől-járók gyakran, világoson taníttyák ezeket a gonosz gyümölcs-termő vélekedéseket.

De his, Vide Kalaúz, lib. 3. c. 7. per totum.

Először: noha Christus az Isten igája terhét [2] künyűnek mongya és a szerelmes tanítvány azt írja, [3] hogy az Isten parancsolati nem nehezek, de a *Helvéciai Confessio* ez-ellen azt vítattya, hogy, [4] *Neque potuit, aut potest* Ulla *caro legi* Dei *satisfacere et hanc adimplere:* a testben-élő emberek-közzűl az Isten törvényét senki meg nem tarthatta és most sem tarthattya. A *lutheristák Concordiá*-ja, melyre esküsznek a *Luther* tanítók, azt írja, hogy az Isten törvényében, [5] *Nihil nos præstare possumus:* [6] *Legi nunquam satisfacimus;* semmit bé nem tőlthetünk, soha az Isten törvényének eleget nem tészünk. A *Luther* és *Calvinus* könyvei telik efféle mondásokkal. És csak az nem tudgya, hogy ezt hiszik és hirdetik most-is az ellenkező Predikátorok, a ki soha predikállásokat nem hallotta.

[2] Matt. 11. v. 30.
[3] 1. Joan. 5. v. 4.
[4] Confes. Helv. Art. 12.
[5] Lib. Concor. Art. 5. controverso. in Affirmat. n. 4.
[6] In Apolog. f. 88. 94. et c.

A ki ezt hiszi, ha nem bolond, mingyárt így gondolkodik: ha lehetetlen az Isten parancsolatinak megtartása, oly bolond a ki

erre igyekezik, mint a ki azon fárad erős taszigálásokkal, hogy egy hegyet álló helyéből kimozdítcson: azért, nem okosság vólna arra igyekeznem, a mire nem juthatok.

Másodszor: noha a Szent Lélek azt hirdeti, hogy [1]jó cselekedetek-által igazúl és üdvözűl ember, de ezt meghazuttolya a *lutherista Concordia,* mely azt tartya, hogy, [2]*Rejicimus et damnamus, cum docetur, bona, opera necessaria esse ad salutem: impossibile esse, sine bonis operibus salvari;* átkozott, a ki azt hiszi, hogy a jó cselekedetek szükségesek üdvösségünkre; átkozott, a ki azt hirdeti, hogy a jó cselekedetek-nélkül lehetetlen az üdvösség. A *Helvéciai Confessio* ezen nyomon jár, mert azt írja, hogy embert, [3]*Sola fides justificat.* [4]*Non sentimus, opera bona ita esse necessaria, ut absque illis nemo sit servatus;* egyedűl a hit igazíttya és nem kel hinni, hogy a jó cselekedetek oly szükségesek, hogy ezek-nélkül senki nem üdvözűl. Ezt *Luther* és *Calvinus* világosb magyarázattal sok helyeken állattyák.

[1] Jac. 1. v. 25. cap. 2. v. 21. 24. 25. Rom. 2. v. 13. 2. Pet. 1. v. 10.
[2] Art. 4. Controverso. in Negativa. n. 8.
[3] Confess. Helvet. art. 15.
[4] Art. 16. Vide Kalaúz, lib. 3. c 7.

Ha nem szükségesek a mennyei bóldogság *coroná*-jának elnyerésére a jóságok és tekélletes cselekedetek, a kinek esze vagyon, haszontalan munkával nem terheli magát, és a mihez múnkanélkül künnyen juthat, azt cselekedetek fáratságos gyakorlásival nem keresi.

Harmadszor: semmi inkáb nem tompíttya az emberek tunyaságát a jóra-való igyekezetben, mint ha elhiszik, hogy semmi jutalma, semmi érdeme, semmi hasznos gyümőlcse nincsen a jó cselekedetnek. Ha ki ebben kételkedik, fogadgyon napi-munkásokat, biztassa azzal, hogy semmi bére, jutalma és fizetése nem lészen fáratságos verítékeknek; megláttya, mely gyorsak, mely vídámok lésznek a munkára. A *lutherista* és *calvinista* tanítók gyakrabban és világosban semmit nem tanítnak, mint azt, hogy az ember jó cselekedetinek érdeme nincsen Isten-előt, az-az semmi kedve, hálája, semmi bére és jutalma nem lészen munkánknak. Azért, annyi hasznunk, ha jót cselekeszünk, mint ha tunyán hívolkodnánk.

Negyedszer: noha a Szent Irás sokszor mongya, [5]hogy ember a jó cselekedetben nem vétkezik, de a *lutherista Concordia* ez-ellen azt taníttya: [6]*Ipsa legis impletio, quæ sequitur renovationem, est* IMMUNDA. *Nostra impletio legis* IMMUNDA *est. Nostra dilectio* IMMUNDA *est;* a mely cselekedettel a törvényt megtartyuk, a mely szeretettel Istent szerettyük, tisztátalan. A *Helvéciai Confessio* sem külömben érti ezt: [7]*Sunt multa indigna* DEO *et imperfecta plurima, in operibus*

[5] 2. Pet. 1. v. 10. 1. Cor. 7 v. 28. Job. 1. v. 22.
[6] Liber Concord. so. 93. 98. 123.
[7] Confess. Helvet. art. 16. Vide Kalaúz, lib. 3. c. 7. q. 5.

[1] Luth. in Assert. art. 32. a Leone damnati.
[2] Calvinus in Matt. 5. v. 12.
[3] Calv. l. 3. c. 15. num. 3.

etiam sanctorum. Luther pedig és *Calvinus* nyilvábban írják: [1] *Opus bonum optime factum, mortale peccatum est, secundum justitiam Dei.* [2] *Vitiosum est, quidquid bonorum operum etiam ab optimis prodit.* [3] *Nullum unquam extitit pii hominis opus, quod severo* DEI *judicio, non esset damnabile;* a legjob cselekedete az igaz embernek halálos bűn, vétkes, kárhozatra méltó, az Isten itíleti-szerént.

A ki ezt hiszi, így gondolkodhatik: értem, hogy minden jó cselekedetem ártalmas, veszedelmes, gyalázatos és hogy kárhozatra méltó halálos bűnt cselekszem, akár Isten törvénye-szerént éllyek, akár az-ellen tusakodgyam: azért mind-egy, ha a másét hatalmasúl elvonszom, vagy a magamét Isten nevében adom; ha bőjtölök, vagy részegeskedem; ha tisztán élek, vagy testemet gyönyörködtetem; csak az a külömbség, hogy a gonoszra hajlandó természet künnyen és gyönyörködve cselekeszi a bűnt, a jóra pedig kemény igyekezettel, kedvünk szegésével és alkalmatlanságokkal verdődünk. Micsoda okosság mutattya, hogy a jóban fáradgyunk, ha Isten-előt kárhoztató gonoszság, a mit jónak nevezünk? Akármint igyekezzem: csak rosz, rút és ocsmány vétek minden cselekedetem.

Ezek a négy források, mellyekből a gonosz tudományok veszedelmes gyümőlcsi nevekednek és a jóságokra-való igyekezetek megfojtatnak.

Jer lássuk azokat-is a dögleletes tudományokat, mellyek minden gonoszságokra megeresztik a gyeplűt és szabadságot adnak az éktelen feslettségekre.

[4] Confess. Helvet. Art. 12.
[5] Calv. lib. 3. c. 19. num. 2.

Először azért, a *Helveciai Confessio* azt taníttya: [4] *Hactenus abrogata est lex Dei, quatenus amplius non damnat, nec iram in nobis operatur;* hogy az Isten törvénye annyiban elrontatott, hogy immár minket nem kárhoztat és Isten haragját nem hozza reánk. Mely mondást világosban így magyaráz Calvinus: [5] *Christiana libertas in eo consistit; ut fidelium conscientiæ, totam legis justitiam obliviscantur. Nam, cum lex neminem justum relinquat: aut omni spe justificationis excludimur, aut ab illa nos solvi oportet; et sic quidem, ut* NULLA PRORSUS *operum ratio habeatur. Si justificationis certitudinem assequi volet conscientia, nullum legi dare locum debet: quia apud Dei tribunal, lex in conscientiis, nullum locum habet;* abban ál, úgy-mond, a keresztyéni szabadság, hogy a hívek lelkiismérete éppen a törvény igazságárúl elfeletkezzék. Mert, holot a törvény senkit nem hágy igaznak: vagy kirekesztetünk az iga-

zúlás reménségétűl, vagy a törvénytűl úgy meg kel szabadúlnunk, hogy a cselekedetekre tellyességgel semmi tekíntet ne légyen. Ha igazúlásunkrúl bizonyosok akarunk lenni, semmi helyt nem kel adni a törvénynek: mert az Isten itílő széki-előt semmi helye nincs a törvénynek lelki-isméretünkön. Ezek a *Calvinus* szavai, mellyekkel nem csak szárazon írja, hogy a törvény nem kötelezi lelki-isméretünket, hanem közönséges tudományok fondamentomából okát adgya ennek: mert a törvény átkot és kárhozatot szerez azoknak, kik azt éppen meg nem tellyesítik. Senki pedig a törvényt meg nem tellyesítheti. Tehát igazulásunkrúl és üdvösségünkrűl bizonyosok nem lehetünk, ha rajtunk marad a törvény kötelezése. Azért, hogy bizonyosok lehessünk igazulásunkrúl és üdvösségünkrűl, azt kel tanítani, hogy a törvény átka és fenyegetése nem illet minket.

A *lutherista Concordia* [1] ezen nyomon jár: mert azt taníttya, hogy az Evangeliom nem feddi, nem dorgállya, nem kárhoztattya a bűnöket, hanem, *Contra terrores legis, solatur conscientias: est tantummodo concio de gratia Dei;* csak vígasztal a törvény rettegése-ellen, mert csak Isten kegyelmérűl-való tanítás az Evangeliom. Ez annyit tészen, a mit *Luther* illyen szóval magyaráz: [2]*Christianus, nullam prorsus legem habet; sed tota lex illi est abrogata. Cum ergo voles de abrogatione legis loqui, totam legem complectere: nihil distinguas, inter judicialem, cæremonialem et moralem. Nam cum Paulus ait; nos a maledicto legis liberatos esse: certe de tota lege loquitur, et præcipue de morali. Quare dicimus, legem Decalogi nullum habere jus accusandi et perterre faciendi conscientias, quia Christus jus illud antiquavit;* a keresztyén embernek semmi törvénye nincsen, éppen minden törvények kötelezési megszűntenek. Azért a Tíz-parancsolatnak sincs immár ereje, hogy vádollyon vagy rettencsen.

[1] Liber Concordiæ, art. 5. Controverso. in Affirmat. n. 6. et in Negativa.

[2] Luth. in c. 4. ad Gal. f. 366.

Ennél nagyob szabadságot minden feslett életre az ördög sem gondolhat; emberi gonoszság sem kívánhat. Mert a ki elhiszi, hogy nincs oly törvény, mely őtet kötelezze és megszegésével Isten haragjába ejthesse: minden félelem-nélkül cselekedhetik minden gonoszságot.

Másodszor: mivel Szent Lélek tanítása, [3]hogy a hol törvény-szegés nincsen, ot bűn sincsen: ha a törvény megaggott és nem kötelez minket, igaz következéssel azt kel mondani, a mit sokszor világos szókkal tanított *Luther,* hogy a gyilkosság, lopás, parázna-

[3] Rom. 4. v. 15. 1. Joan. 3. v. 4.

[1] Rom. 1. v. 32. 1. Cor. 6. v. 9. Gal. 5. v. 21. [2] Luth. Thesi 1. et 10. Paradoxa in Papatu. [3] De Captivit. Babylonic: c. de Baptismo.

ság, részegség és egyéb vétkek, [1] mellyekrűl írja Szent *Pál,* hogy a kik azokat cselekeszik, Meny-országból kirekednek, nem bűnök, hanem csak a hitetlenség bűn: [2] *Ut nihil justificat, nisi fides; ita nihil peccat, nisi incredulitas. Si ergo in fide fieri posset adulterium, non esset peccatum.* [3] *Vides, quam dives sit homo baptizatus; qui etiam volens, non potest perdere salutem suam, quantiscumque peccatis; nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum possunt damnare, nisi* SOLA *incredulitas;* semmi bűn nincs, úgy-mond, hanem a hitetlenség. Ha el akarná veszteni üdvösségét a keresztyén ember, semmi bűnnel el nem veszthetné, hanem ha nem akar hinni.

Itíllye-meg, a kinek okossága vagyon, ha nem bátorít-e a gonoszságra, a ki elhiteti, hogy bűnbe sem esem, kárhozatot sem nyerek a házasságtöréssel, lopással, részegséggel és minden egyéb feslett erkőlcsökkel?

[4] Concordia, a. 3. Smalkald. [5] Calv. l. 3. c. 4. num. 8. 28.

Harmadszor: azzal bátoríttyák veszedelemre-vetemedett juhait a farkasok, hogy akár-mely rút bűnbe merűllyenek, se féllyenek, mert a bennek-való gonosz vétkeket béfedi Isten, látni nem akarja, elfelejti, nékik nem tulajdoníttya; [4] *Peccatum quod in carne est, Deus nobis non vult imputare, nec meminisse.* [5] *Fidelium peccata mortem merentur, sed non imputantur.* Nem szóllok most arrúl, mely esztelenség azt mondani, hogy a mi emberben vagyon, azt Isten emberben lenni nem láttya, nem említi: csak azt mondom, hogy ha a paráznaságot, lopást, részegséget, melyben torkig heversz, Isten te-benned bűnnek nem tartya és érette reád nem haragszik, miért kel félned? miért kel tartózkodnod a zabolátlan gonoszságoktúl?

[6] Liber Concordiæ, f. 69. [7] Calv. li. 4. Instit. c. 17. n. 2.

Negyedszer és utólszor: azt hirdetik a *Luther* és *Calvinus* követők, hogy Isten általlyában ígért üdvösséget az ő-benne hívőknek, és úgy ígért, hogy törvényes életet nem kíván az ígért jónak elvételére; mert ha azt kívánná, mivel soha törvény-szerént nem élünk, haszontalan vólna az ígéret: azért semmi bűnökkel el nem veszthettyük a Meny-országot, mely oly bizonyoson miénk, mely bizonyos, hogy Christus el nem vesztheti mennyei bóldogságát: [6] *Si promissio remissionis peccatorum, et justificationis, requirit conditionem meritorum nostrorum, ac legem: cum legem nunquam facimus; sequeretur, promissionem inutilem esse.* [7] *Secure spondere audemus, vitam æternam nostram esse. Nec regnum cælorum, quo jam Christus ingressus est, posse nobis magis excidere, quam ipsi. Rursum: peccatis nostris non posse nos damnari.*

Vallyon micsoda tartóztatása lehet a gonoszságtúl annak, a ki ezt valóban hiszi?

Ezek az átkozott tudományok, ezek a veszedelmes gyümölcsök, mellyek a gonosz fákból, a farkasok ordításából nevekednek. Mellyekkel annyira elóltatott minden jóság a farkasok aklában, hogy *Luther* maga szemeivel látta, [1] *Licentiam et disciplinæ dissolutionem, qualis sub papatu non fuit;* azt a szabados feslettséget, mely a *pápistaság*-ban nem vólt. Mert, [2] *Sunt sues, credunt sicut sues, et sicut sues moriuntur nostri porci saxonici;* az ő követői úgy hisznek és élnek mint disznók, úgy-is halnak-meg mint disznók.

Szörnyűség elő-számlálni, [3] a miket magok a farkasok írnak a *lutherista* és *calvinista* tanítók és halgatók gonosz erkőlcsirűl. Elég értenünk, hogy, ha a farkasokat gyümőlcsérűl kel ismérni, igazán farkasok a *lutherista* és *calvinista* tanítók, mivel az ő tanítások erje- és mivólta-szerént minden jóra-való igyekezet megfojtatik, minden jó cselekedetek és tekélletes erkőlcsök szikrája elóltatik, minden bűnök félelme és tartóztatása kigyökereztetik. Azért akármint fedezzék bárány gyapjúval dühös fogokat, de nem egyebek, hanem az Evangeliomban hurogattatott ragadozó farkasok.

[1] Luth. in Ps. 120. To. 3. Vittem. Lat. per Luft, Anno 1549. f. 581.
[2] Tom. 5. Lat. Vitt. An. 1554. per Luft, in 1. Cor. 15. fo. 161. 162.
[3] Lásd a Kalauzt, Lib. 3. c. 7. q. 9.

Azért, keresztyének, *attendite: attendite;* vigyázással őrizkedgyetek ezektűl a farkasoktúl, kiknek nem csak fogok, hanem szavok-is, [4] *Sermo eorum ut cancer serpit;* mint a fene rák, veszedelmet nevel. Szent *János* arra tanít levelében, hogy, [5] *Quemadmodum audivimus ab initio, in eo ambulemus;* a régi, megállapodott tudományban maradgyunk. A ki az-ellen újságot hínteget: *Nolite recipere in domum; nec ave ei dixeritis: Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis;* azt házunkba ne fogadgyuk és nem hogy egyéb nyájaskodásokat, de köszöntéseket-is elkerűllyük, mert a ki köszöntésével böcsülletet és hitelt szerez nékik, részes az ő gonoszságokban. A mit szóval tanított, cselekedettel-is megerőssítette Szent *János,* mert mikor *Cherintust* a förödőben látta vólna, kifordúla, mondván: [6] *Fugiamus ocyus, ne balneum, in quo est Cherinthus veritatis adversarius, corruat;* fussunk hamar, hogy reánk ne szakadgyon a förödő, melyben vagyon az igazság ellensége, *Cherinthus.* Ha az *Evangelista* és *Apostol,* kit Isten minden mennyei bőlcseséggel tellyesített, nem itílte bátorságosnak, hogy a dögleletes hitetlennel csak rövid ideig-is eggyüt légyen: mí tehát, kik Szent *János*-hoz-képest tudatlanságok és fogyatkozások hajléki vagyunk,

[4] 2. Tim. 2. v. 17.
[5] 2. Joan. v. 6.
[6] Ex Irenæo, Euseb. l. 3. Histor. Eccl. ca. 22. alias 25. Et lib. 4. c. 14. Musculi.

mint igérhetünk bátorságot magunknak, ha a dühös farkasok társalkodását el nem kerűllyük? A Szent *János* tanítványi mesterek nyomába léptek. Mert mikor *Marcion* kérdezné *Policarpust*, ha ismérі őtet? Azt felelé: [1] *Agnosco primogenitum diaboli;* ismérlek, úgy-mond, hogy te vagy az ördögnek első-szülötte. És, hogy egyebekrűl ne szóllyak, a keresztyénség sengéjében mint a merigytűl úgy futottak mindenek a tévelygő tanítótúl. Azért egyházi *historiák*-ban olvassuk, hogy a mely förödőben [2] *Eunomius, Arianus* püspök mosódott, senki a keresztyének-közzűl nem akart abba ülni, hanem, *Hæretica abominatione aquas etiam contactas rati, ipsas quidem in cloacas emisere et recentem parari jubent;* fertezettnek tartván a vizet-is, mely a hamis tanító testét érte, azt mindenestűl kamoraszékbe bocsátták és új vízben förödtek. Mikor az úczán játczodozó gyermekek laptája szerencsére az *Eunomiust*-követő *Lucius* szamárának lábát illette vólna, [3] tűzbe veték a laptát, mint-ha azt-is megdöglelte vólna a farkas illetése.

A farkas-bélből csinált húrok egybe nem igazodhatnak a bárányból húrokkal. A juhoknak farkassal nyájaskodni annyi, mint a juhok torkát megmetczeni. De ha ártalmas a hamis tanítók szövetsége, sokkal veszedelmesb könyvök olvasása. Azért *Constantinus* császár [4] illyen szókkal parancsolta, hogy *Arius*-nak minden Irásit megégessék: *Si quis scriptiones Arii celasse comperietur et non repente proferens igne consumserit; mortis supplicio subjacebit.* Nevezetszerént, [5] *Thalia*-nevű könyvét *Arius*-nak, élet-vesztés-alat meg kellett égetni. Hasonló bűntetést rendelt *Theodosius* [6] azokra, kiknél az *Eunomius* könyvei találtattak. *Manichæus*-nak-is minden könyveit megégettette [7] Szent *Leo* Pápa. És a *római* Anyaszentegyház átokalat kötelezi fiait, hogy ne olvassák, sőt házokban se tarcsák az eretnek emberek könyveit. Azért, *Attendite,* vigyázzatok keresztyének és a pásztorok fejedelmét kérjétek, [8] *It fiat unum ovile et unus pastor*, hogy a farkasokat kigyomlállya és az ő nyáját egy akolba, egy közönséges pásztor gondviselése-alat, vezesse az örök bóldogságra. Amen.

[1] Ex Irenæo, l. 3. c. 3. Euseb. l. 4. c. 14. Musc.
[2] Theodoret. l. 4. c. 14.
[3] Theodor. ibi. cap. 15.
[4] Tripart. hist. lib. 2. c. 16.
[5] Sozom. lib. 1. c. 20. Christoforson.
[6] Cod. Theodos.
[7] Prosper, in Chronico.
[8] 1. Pet. 5. v. 4. Joan. 10. v. 16.

PÜNKÖST-UTÁN VIII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus JESUSnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizen-hatodik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [1]monda JESUS az ő tanítványinak: egy gazdag embernek major-gazdája vala és ez meggyaláztaték előtte, mint-ha eltékozlotta-vólna javait. És hivá őtet és monda néki: mit hallok felőlled? Adgy számot majorkodásodrúl, mert immár nem majorkodhatol. Monda pedig magában a major-gazda: medgyek, mert az én uram elvészi tőllem a major-gazdaságot? Nem kapálhatok; kúldúlni szégyenlek. Tudom, mit cselekedgyem: hogy mikor kivettetem a major-gazdaságból, béfogadgyanak engem házokba. Öszve-híván azért az ő urának minden adósit, monda az elsőnek: menyivel tartozol az én uramnak? Amaz pedig monda: száz tonna olajjal. És monda néki: ved elő adós-leveledet és hamar üly le, írj ötvent. Azután monda másnak: te pedig menyivel tartozol? Ki monda: száz köböl búzával. Monda néki: ved a te leveledet és írj nyólczvant. És dícsíré az Úr a hamisság majorját, hogy okossan cselekedett; mert e világ fiai okosbak a világosság fiainál az ő nemzetségekben. Én-is mondom néktek: szerezzetek barátokat magatoknak a hamisság [2]mammonából, hogy mikor elfogytok, béfogadgyanak titeket az örök hajlékokba.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk épűletire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

[1] Lucæ, 16. v.

[2] Forerius, Isai. 54. v. 3. Mammon, id-est, Absconditum. Quia et mineras terra abdit, Et pecuniam occultant homines: quasi mundi rectores tenebrarum harum, custodiant divitias.

PREDIKÁCZIÓ.

A keresztyéni prudentia, okosság miben áll?

Igaz, hogy Isten e világot teremtvén, emberek birodalma-alá [1] Psal. 8. v. 8. Genes. 1. v. 28. vetett mindeneket, arra szabadítván őket, hogy, [1] *Subjiciant terram: dominentur;* bírják a földet, uralkodgyanak halakon, madarakon és minden lelkes állatokon; de nagy csalatkozás vólna, ha ebből azt itílnők, hogy nem sáfárok vagy gondviselő gazdák és szám-adó tiszttartók, hanem szabados urak vagyunk a világi jókban. Mert [2] Lev. 25. v. 23. Isten nyilván mongya, hogy övé a föld, a mellyet bírunk; [2] *Vos autem advenæ et coloni mei;* mí pedig jövevény sellyérek és jobbágyok vagyunk, az-az más úr földén élünk; tulajdonunk és a minek szabad uraságában vólnánk, semmink nincsen.

Ezen igazságot ismérteti Christus a mái Evangeliomban; először abból, hogy a felséges Isten szabad akarattya-szerént, mint magáét, elvészi tőllünk, a mit reánk bízott, valamikor akarja, csak azt mondván: *Jam non poteris villicare,* hogy továb immár nem [3] Job, 1. v. 21. gazdálkodhatunk. Mert a Szent *Jób* [3] mondása-ként Isten ád és Isten vehet-el tőllünk mindeneket, mikor akarja. Másodszor abból, hogy mint magáérúl, számot vészen tőllünk mindenekrűl, valamiket reánk bízott, azt mondván akár-kinek is: *Redde rationem villicationis tuæ,* adgy számot gazdálkodásodrúl. Számot arrúl másnak adni nem tartozunk, a mi sajátunk. Nagy esztenünk vagyon a szorgalmatosságra, ha meggondollyuk a számadást. Nagy vígasztalásunk és csendesz szenvedésünk lehet kárvallásinkban, ha eszünkbe jutat- [4] Job, 1. v. 21. tyuk, hogy, [4] *Dominus dedit, Dominus abstulit;* Isten a magáét vészi-el tőllünk, mikor kárt vallunk, és csak viszsza-adgyuk, a mit kőlcsön bírtunk.

De jaj, ki sokan követtyük a mái Evangeliomban említett tékozló gazdát és úgy vesztegettyük az Istentűl reánk bízott jókat, mint-ha számadatlanok volnánk! Nem csak a külső jókrúl szóllok, mellyeket sokszor dobzódásban és haszontalan hiuságokban fogyatunk, de a mi nagyob: a lelki jókat egy halálos bűnnel úgy eltékozol- [5] Ezech. 18. v. 24. 26. lyuk, hogy, [5] *Omnes justitiæ non recordentur,* emlékezetben sem [6] Num. 6 v. 12. marad Isten-előt, valami jót cselekedtünk, hanem, [6] *Dies priores irriti fiunt, quoniam polluta est sanctificatio;* elébbi sok fáratságink haszontalanokká lésznek. Annak-okáért nem lehet nagyob tékozlás

a halálos bűnnél, mellyel ember testi, lelki javait elvesztegeti. És noha a mí gazdánk tudgya minden dolgainkat és haladék-nélkül megbűntethet: de nem hirtelenkedik, hanem üdőt ád, hogy számadáshoz készűlhessünk; sőt az álnak gazda példájával okosságra tanít, hogy helyére vigyük, a mi fogyatkozás esett eddig-való sáfárkodásunkban.

Nem dícsíri Isten az álnak gazdában a restséget, hogy kapálni nem akart; sem a kevélységet, hogy inkáb szégyenlette a kuldúlást, hogy-sem a lopást; sem a hamisságot, hogy az adós-leveleket megvesztegette és urát meglopván, hamis keresettel szerzett jóakarókat: hanem az okosságot dícsíri benne. Először: hogy meszsze előnézett, minémű kúldússágra és bajos munkára juthat igye jövendőben, ha idején nem lát dolgához és nem vígyáz magára. Másodszor: hogy haladék-nélkül, hamar és szorgalmatoson gondot viselt jövendő állapattyára. Nem várta, hogy körmére égjen, hanem, *cito*, mingyárt, idején, serénységgel és szorgalmatossággal jó-akarókat szerzett, kiktűl segítséget várhatott fogyatkozot igyében. Ezt az okosságot dícsíri Isten a hamis szolgában; ezt kívánnya a világosság fiaitúl.

Szép, hasznos tanuságink lehetnének mind ezekből; mert megtanúlhatnók, minémű szoros számot vészen Isten az utolsó itíletben minden világi sáfárkodásunkrúl; minémű tékozlás a halálos vétek, mely embert testi, lelki javaiból kiforgattya; mely üdvösséges az alamisnálkodás, melyért Isten országába fogadtatunk. De ezeket mászorra hagyván, ez jelen-való órát csak abban töltöm, hogy megércsék a keresztyének, *miben ál és minémű cselekedeteket kiván tőllünk,* Prudentia Sanctorum, *az igaz keresztyéni okosság;* melynek fogyatkozását az igazság fiaiban sajnálva említi Christus e mái Evangeliomban.

Propositio.

Prov. 9. v. 10.

Sokszor parancsollya Isten a Szent Irásban: [1]*Estote prudentes,* hogy okossak legyünk. *Salamon* nem csak azt kívánnya, [2]*Acquire prudentiam, quia pretiosior est argento;* hogy szorgalmatoson keressük az okosságot, mert job minden ezüstnél: hanem [3]bóldognak mongya, a ki béves okossággal. De, a mint Christus a mái Evangeliomban jelenti és Szent *Pál* Apostol világoson magyarázza, kétféle az okosság:

[1] Matt. 10. v. 16. 1. Petr. 4. v. 7.
[2] Prov. 16. v. 16.
[3] Prov. 3. v. 13.

Eggyik, [4]*Prudentia carnis: Prudentia filiorum hujus sæculi;* test okossága, világ fiai okossága, és, a mint *Baruch* Proféta szól, [5]*Prudentia, quæ de terra est;* földi és pogány kereskedők okossága;

[4] Rom. 8. v. 6.
[5] Baruch, 3. v. 23.

az-az, álnakság, csalárdság, ravaszság, hamisság, tekélletlenség. Az
[1] Rom. 8. v. 6. illyen okosságrúl írja Szent *Pál*, hogy, [1] *Mors est*, lelki halál. Mert ez az örök életrűl és lélek üdvösségrűl elfordítván szemét, csak abban foglallya és mutogattya magát, hogy a testi kívánságokat bétőlcse és a főld javait mesterséges hamisságokkal keresse. Ezzel pedig ember a bűn és kárhozat halálát lelkére vonsza. Erről a
[2] 1. Cor. 1. v. 19. hamis okosságrúl írja Szent *Pál*, hogy, [2] *Prudentiam prudentium*
[3] Mat. 11. v. 25. *reprobabit*, megveti Isten az okosok okosságát, [3] elrejti tőllök az
[4] Eccl. 19. v. 19. üdvösség tudományát. Mert, a Bőlcs mondása-szerént, [4] *Cogitatus peccatorum, non est prudentia;* a gonoszak eszeskedése, mellyel
[5] Prov. 14. v. 8. hasznot és gyönyörüséget kergetnek, nem okosság, hanem, ha [5] *Imprudentia stultorum errans*, csalatkozott oktalansága a bolondok-
[6] Aristotel. 6. Ethic. ca. 12. in fine. nak, mivel a pogány bőlcs-is igazán tanította, hogy, [6] *Manifestum est, non posse quempiam prudentem esse, nisi bonus sit;* okos nem lehet, hanem a ki jámbor. Azért a Szent Irás a testi okosokat
[7] Isai. 5. v. 21. Rom. 12. v. 16. nem nevezi általlyában okosoknak, hanem, [7] *Prudentes apud semetipsos*, magok tetczése-szerént okosoknak.

[8] Luc. 1. v. 17. Más okosság vagyon, mellyet Szent Lukács, [8] *Prudentiam*
[9] Prov. 9. v. 10. *justorum*, igazak okosságának; Salamon, [9] *Prudentiam Sanctorum*,
[10] Rom. 8. v. 6. Szentek okosságának; Szent Pál, [10] *Prudentiam spiritus*, lelki okos-
[11] Baruch, 3. v. 14. ságnak nevez és *Baruch* Profétával-egyetemben azt írja, [11] hogy ez az okosság életet és békeséget szerez annak, a kiben vagyon.
[12] Prov. 2. v. 11. *Salamon* pedig az írja, hogy [12] *Prudentia servabit te.* [13] *Exaltabit te.*
[13] Pro. 4. v. 7. 8. [14] Prov. 9. v. 6. [14] *Custos prudentiæ inveniet bona;* meggyógyíttya betegségünket; felmagasztallya, világi és mennyei jókkal tellyesíti azokat, a kikben találtatik.

A Szent Irás négy sarkát számlállya a jó erkőlcsök tekélletességének: az okosságot, igazságot, mértékletességet és erősséget,
[15] Sap. 8. v. 7. [15] *Quibus nihil utilius in vita*, mellyeknél semmi nincs hasznossab
Quatuor Virtut. Cardinales. a világi életben. Ezeket a doktorok, *Cardinales virtutes*, jóságok sarkainak nevezik, mivel fondamentomok, mellyeken éppűlnek; sarkak, mellyeken fenn állanak és jól forognak egyéb tekélletes erkőlcsök. Ezek-közöt első, *prudentia*, az okosság, mely, mint kormány a hajót, vezető a vakot, út-mutató kalaúz a jövő-járót, hadnagy az alattavalókat, vezérli és igazgattya a töb jóságokat. Czélt és határt mutat, melyre igazítcsuk dolgainkat; mi végre fordítcsuk igyekezetünket. Eleit, utóllyát minden dolgoknak megfontolván, üdőt, helyt, módot, mértéket szab minden jóságos cselekedetekben. Eszközöket és útakat talál tunyaságunk gyorsabbítására, álmosságunk ébresztésére. Ez

mértékli a bátorságot, hogy vakmerőség ne légyen; az alázatosságot, hogy maga-hagyott félelemre ne jusson; az igazságot, hogy kegyetlenségre ne fordúllyon; az irgalmasságot, hogy lágyságra ne olvadgyon. Miképpen az orvos doktorság tartya és neveli testi egésségünket, megtanítván mint kel azt óltalmazni, úgy az okosság lelki egésségünket óltalmazza és vétkeinket orvosollya. [1] Azért, miképpen *Ificrates*, mikor kérdették vólna, mire jó, ha sem kardot, sem kéz-íjat, sem paíst nem visel? Azt felelé, hogy ő, *His omnibus scit imperare,* a fegyvereseknek túd parancsolni; úgy az okosság nem erő, nem gazdagság, nem dücsösség; *sed recte his omnibus uti potest,* de mind ezekkel igazán túd élni. Mert, [2] *Prudentia est ars vitæ,* az okosság mestere a jó életnek. [3] *Est regina virtutum moralium,* a töb jó erkőlcsök királynéja; az igazgattya és mutogattya mire nézzünk, mire igyekezzünk, okkal és móddal mit mivellyünk.

[1] Plutarch. lib. de Fortuna. in fine.

[2] Cic. 5. de Finib. sub. init.

[3] S. Thom. 2. 2. qu. 47. Et. 1. 2. qu. 65. art. 1. et 2.

Ezeket hogy hasznosban ércsük, azt írja Szent *Ágoston*-után *Aquinas* doktor, hogy fő-képpen [4] három dolgon fordúl az okosság vezérlése. Eggyik: *Memoria præteritorium,* a lett és múlt dolgok emlékezése, mert azok fontolása szemessé tészi embert a jelenvalókra. Másik: *Providentia et cautela,* előre-nézés, mert a jövendő veszedelmek távoztatásában és reménlett jók megszerzésében áll nagy részre az okos gond-viselés. Harmadik: *circumspectio,* a jelenvaló cselekedetekben minden-felé tekíntés, mert az okos embernek szemesnek kel lenni, hogy színes tettetéssel meg ne csalassék; serényen kel vigyázni, hogy a mit mivel, azt jól mivellye. És, mint az Isten szekere-vonó állatok, [5] elől, hátúl és körös-körűl szemesek vóltak, úgy kel az igaz okosságnak minden-felé szemesnek lenni. A ki ezt a három dolgot megtellyesítette, az igaz okosság tekélletességét elnyerte. De lássuk mindenikben, mit kel az okosságnak mivelni.

[4] S Thom. 2. 2. qu. 47. 48. 49. Juvenalis Satyra 10. Nullum Numen abest, si sit Prudentia.

[5] Ezech. 1. v. 18.

Először: hogy okossan rendelhessük életünket és cselekedetinket, szükség megtekíntenünk a lett dolgokat és azokból okoskodnunk. Mert igaz a Bőlcs mondása, [6] hogy a mi vólt, az lészen ennekutánna, és nincs oly új történet, mely az-előt nem lett vólna. Azért az igaz okosság kívánnya, hogy ne magunk kárán, hanem másokon tanúllyunk. A minek egyebekben veszedelmes végét láttyuk, azt elkerűllyük; a minek üdvösséges futamattyát tapasztallyuk másokban, azt kövessük. Erre az okosság cselekedetire sok helyen és sok-képpen tanít Christus az Evangeliomban; [7] eggyüt: hogy a

[6] Eccl. 1. v. 9.

[7] Luc. 10. v. 18. Ibid. v. 24.

kevélységet megfojcsa, elő-hozza az ördög esetét, ki, mint a villámás, egy szem-pillantásban elvesztette fényességét és a setét pokol fogságába taszíttatott. Másut, hogy emberi testbe őltözött jövetelinek böcsülletes fogadására izgasson, arra emlékeztet, menyi királyok és proféták ohajtva kívánták ezt látni és nem láthatták. Egyébüt:
[1] Luc. 17. v. 28. [1] a *Loth* felesége kővé-létével álhatatosokká; a *Noë* idejében-való
[2] Ibid. v. 26. [2] gond-viseletlenek veszedelmével vigyázókká tette tanítványit. Mert azt kívánta, hogy a lett és múlt dolgok emlékezetiből okosságot tanúllyunk, magunk dolgai rendelésére.

Azért, keresztyén ember, ha igazán okos akarsz lenni, két rend-béli lett-dologrúl gyakran emlékezzél és ezekkel isteni szeretetre és félelemre gerjeszszed szívedet; mert okos nem lehet, akár-ki légyen, ha ezeket gyakran emlékezetben nem forgattya.

Eggyik lett-dolog: az Istennek hozzánk-való nagy kegyelmessége és velünk jó-téteménye. Ki tudná vagy ki győzné számlálni, menyi sok és nagy jót vettünk Istenünktűl? Öröktűl-fogva semmik vóltunk, magúnktúl örökké semmik lettünk vólna, de az Isten nem érdeműnkre-, vagy szolgálatúnkra-, vagy maga szükségére-nézve, hanem csak jó-voltából, hogy javaiban részessé tégyen és (ha rajtunk nem múlik) bóldogságát velünk közöllye, illyen szép és böcsülletes állapatban teremtett. Nem csak a földet és földi állatokat, hanem az egekkel egyetemben a napot és hóldat és minden
[3] Deut. 4. v. 19. égi csillagokat, [3] *Creavit in ministerium cunctis gentibus,* szolgálatunkra teremtette. Ezeknél nagyob, hogy mikor az ember Isten haragjába esvén, ördög rabságába jutott és örök halál kárhozattyára köteleztetett: a mí Istenünk kegyelmes szemeivel reánk tekíntvén, eggyetlen-egy Fiát emberi testbe őltöztette, gyarlóságunkat és halandóságunkat reája adta, és harmincz-három esztendeig vontatott fáratsági-után sok kínokkal és keserves gyalázatokkal megölette váltságunkért: hogy az ő szent Testének áldozásával Istenünk haragját enyhítvén, kárhozott fejünknek kegyelmet nyerne, ördög rabságából kiszabadítana, a mennyei bóldogságnak elnyerésére reménséget adna.

De mivel ezek az egész emberi nemzettel közönséges jótétemények: szállyunk magunkba és gondollyuk-meg, magán mindeninkel menyi sok jót cselekedett Isten? Nem testi bénnaságban, nem eszünk fogyatkozásával, miképpen a sok csonka-bonkákat és esze-vesztetteket: hanem ép kézzel, lábbal, egész okossággal teremtett minket érdemünk-nélkül, maga jó-vóltából; mert mí semmivel

érdemesbek nem vóltunk azoknál, kiket fogyatkozásban látunk. Ennek-felette nem a setét pogányságban heverők-közöt, hanem a keresztyénségben rendelte születésünket, hogy mingyárt az ő bélyegét, a Szent Keresztséget felvehetnők; noha semmivel ezt mí jobban nem érdemlettük, mint azok, kik a vak pogányság- és hitetlenség-közöt születtek és meghóltak. Továb: jusson eszünkbe, menyi testi, lelki veszedelmektűl óltalmazott Isten minket gyermekségünktűl-fogva? Hányan hóltak-el mellőllünk földindúlással, tűzzel, vízzel, meny-kővel, gonosz akarók incselkedésével és egyéb sok világi esetekkel? Ezek-közzűl sokan gonosz állapatban találtattak és véletlenűl örök kárhozatra jutottak. Minket pedig az irgalmas Isten nem-csak testi veszedelmektűl óltalmazott, hanem mikor szám-nélkül bűnbe estünk és azzal örök kárhozatot érdemlettünk, tűrt és várakozott reánk; mikor bűntetni kellett vólna, testi lelki segítségeket nyújtott és a Szent Léleknek hatalmas izgatásival kitérésre és penitenciára hozott. Mind ezek-felet számtalan bűnöktűl óltalmazott, mellyekbe estünk és vesztünk vólna, ha az ő kegyelmessége megelőzvén, veszedelmektűl nem tartóztatott vólna.

Ezeket igaz okossággal megfontolván, nem csak isteni szeretetre és háladással-való reménségre indúllyunk, hanem mikor az ördög és világ bűnre izgat, úgy szóllyunk magunknak, mint *Moyses* a sidóknak: [1] barom és oktalan ember, keserüséggel és bűnnel fizetsz-e Istenednek azért, hogy atyai kegyelmességéből tégedet teremtett és vezérlett? [2] *Quid feci tibi, aut quid molestus fui?* Mit vétett a te Istened? miben szomorított téged, hogy boszszúval illeted és bűneiddel bántod őtet? Jusson eszedbe, mit mondott *Josef,* mikor az ő ura ágyának fertézésére izgattatott? és mond azt te-is: az én Istenem minden javait velem közlötte; Szent Fiát érettem adta: [3] *Quomodo ergo possum peccare in Dominum?* azért lehetetlen, hogy vétcsek ellene, mert sok és nagy jó-téteményi megkötötték kezemet, elvették erőmet az ő bántására.

[1] Deut. 32. v. 6.
[2] Michæ. 6. v. 5.
[3] Genes. 39. v. 8. 9.

Másik lett dolog, melyrűl gyakran emlékezik, a ki igazán okos: a bűntetések, mellyekkel Isten ostorozta minden üdőkben a gonoszakat. Ezzel az emlékezettel nem csak isteni félelem öregbedik bennünk, hanem a bűnök gyűlőlsége szívünkhöz gyökerezvén, megtartóztat a vétkektűl. Az Angyalokat egy kevély kívánságért ördögökké változtatta és örök pokolra vetette Isten. Egy alma-ételért nem csak magát *Ádámot,* hanem az egész emberi nemzetet halálra itílte. És valamenyi betegségek, ínségek, alkal-

matlanságok vannak és lésznek e világon, mind annak az egy
bűnnek ostorozási. Ki tudná elő-számlálni, mely sokszor és, az
emberi okosság tetczése-szerént, mely aprólékos fogyatkozásokért,
mely keményen ostorozta Isten az embereket? A *Lóth* felesége
[1] Gen. 19. v. 26. [1] csak azért, hogy viszsza tekintett úttyából a *Sodoma* tüzére, kővé
[2] Lev. 10. v. 1. változott. Az *Aaron* fiai [2] menyből bocsátott tűzzel emésztettek,
nem egyébért, hanem hogy másunnan hozott és nem óltárrúl vett
[3] Num. 15. v. 32. tűzzel temjéneztek. [3] Kövekkel verének agyon egy szegény embert,
hogy szombaton forgácsot szedegetett.

[4] 1. Reg. 6. v. 19. A *Betsamiták*-közzűl [4] ötven-ezert Isten szörnyű halállal meg-
Num. 4. v. 20. ölt, csak azért, hogy a frígy-szekrényét nézélték. Maga-mutatásból
[5] 2. Reg. 24. v. 15. megszámlálá *Dávid* [5] az alatta-való népeket: a kis kevélységet
hetven-ezer ember halálával fizeté. Mikor *Ezechias* király isteni
[6] csudával, a nap viszsza-menetelivel halálos betegségéből felgyógyúla,
2. Paral. 32. v. 31. hozzá kűldének Babyloniából, [6] *Ut interrogarent de portento,* tuda-
kozni, mint let a napnak tíz órával viszsza-térése? A király
a helyébe, hogy az Isten dücsösségét hirlelte- és terjesztette-vólna,
maga tárházát és kincsét mutogatá a követeknek. Mellyért Isten úgy
megharaguék, hogy minden gazdagságit és maradékit a *babylóniai*
[7] Act. 5. v. 14. király fogságába adá. Az Uj Testamentomban [7] *Ananiást* és *Safirát*
[8] Act. 12. v. 22. a magok pénzének éppen elő nem adásaért, *Herodest* [8] hiuságos
dicséretinek hallásaért szörnyű halállal ölé.

Keresztyének: a mí Istenünk igen kegyelmes, könyörűlő Isten,
[9] Psal. 32. v. 5. [9] *Misericordia Dei plena est terra,* teli a föld az ő irgalmasságával.
Psal. 118. v. 64. [10] Ps. 144. v. 9. És, [10] *Miserationes ejus, super omnia opera ejus;* nem csak többek
és nagyobbak egyéb cselekedetinél az irgalmasság cselekedeti, de
nincs-is Istennek oly cselekedete, melyben nem találtatnék irgal-
massága. Mert még az igaz bűntetéseket-is künnyebbíti kegyel-
mességével, kivált-képpen az irgalmasság idején, it e világon.
De hogy a bűnnek nehézségét megismértetné és okosságra tanítana
mindeneket: ily kemény haragját és súllyos ostorozását mutatta
[11] 2. Pet. 2. v. 4. a bűnök-ellen. Tudgyátok-e miért? Hallyátok Szent *Péter*-től: [11] hogy
Isten a vétkes angyalokat pokol köteleivel kárhozatra vonatta;
v. 6. hogy a víz-özönnel a világot elmerítette: *Exemplum eorum, qui
inique acturi sunt, ponens;* azért cselekedte, hogy az illyen példából
okosságot tanúllyanak, a kik jövendőben gonoszúl élnek: tudván,
v. 3. hogy, *Perditio eorum non dormit,* vígyáz Isten az ő veszedelmekre,
[12] 1. Cor. 10. ha ők nem vígyáznak magok óltalmára. Szent *Pál* [12] Apostol-is
v. 6. et 11. hoszszú beszéddel számlálván, mint és hogy bűntette Isten a pusz-

tában a hús-kívánókat, fajtalanokat és zúgolódókat, azt mongya és nem egyszer mongya: *Hæc autem in figura facta, scripta sunt ad correptionem nostram;* hogy mind ezek tanításunkra, orvoslásunkra és fenyítékünkre lettenek és írattanak a végre, hogy okossan meggondolván az Isten igazsága ostorozását, féllyünk és mint a haláltól iszonyodgyunk, a mivel tudgyuk, hogy Istenünk megbántódik. Így kel a régen lett dolgokrúl emlékeznünk, ha okossak akarunk lenni.

De e mellet, a régi Szentek-életét-is gyakran eszünkbe jutassuk; hogy jóságokat kövessük, eseteket pedig vígyázással távoztassuk.

Másodszor: az igaz okosság azt kívánnya, hogy a jövendő dolgokat jól meggondollyuk és oly vígyázásban legyünk, hogy véletlen veszély ot ne érjen, a hol nem gondolnók. Ezt cselekedte bezzeg a hamis gazda, mellyet az Evangeliomban dícsírt az ura: mert idején eszébe vette, hogy ha elvészik tisztit, kúldulásra jút, vagy kapálásra; azért gondot viselt magára. Mí-is, ha okossak vagyunk, mind e világi, mind a más világi állapatban, a következendő jót és gonoszt úgy meggondollyuk, hogy azok emlékezetivel, életünk folyását jól rendelvén, eltávoztassuk a mi ártalmas, elnyerjük a mi hasznos. Ez a keresztyéni okosságnak legfőb és szükségesb tiszti. Ettűl füg egész életünk üdvösséges vagy veszedelmes rendelése. Ezt kívánta *Moyses*[1] oly nagy óhajtással, midőn azt mondotta: vaj egyszer valamikor, az okosság-nélkül-való nép jőne észre és gondolná meg, mi lészen életek vége? Mire jutnak az örökké-való állapatban? Ugyan erre oktatott Christus,[2] mikor emlékeztetett az örök bóldogság életérűl és a kárhozat halálárúl; mikor előnkbe adta utólsó jövetelét és itíletit, mert ezeknek gondolattyával vígyázásra és okosságra akarta híveit izgatni.

[1] Deut. 32. v. 28.

[2] Joan. 5. v. 29. Matt. 24. v. 30. et 42. Luc. 21. v. 36.

Azért mindenek-felet, szűnetlen eszünkben visellyük, hogy Istennek változhatatlan *sentenciá*-ja,[3] hogy egyszer meg kel halnunk, minden világi jóktúl el kel válnunk, az-után megitíltetünk. Az itílet *sentenciá*-jával pedig nem világi uraságot és dücsösséget, hanem vagy mennyei királyságot és örök bóldogságot, vagy pokol tüzének örökké-való kínnyát nyerjük. A ki ezt érti és szűnetlen elméjében forgattya, nem böcsülli nagyra a világ dücsösségét és uraságát, melynek hamar el kel múlni; nem gyűjt kincset, a hol a latrok ellophattyák és sok-veszedelmek elfogyathattyák; nem keres ot gyönyörűséget, a hová *Penitencia* tartásra szám-ki-vette-

[3] Heb. 9. v. 27.

tett, hanem azon vagyon, hogy alamisnáival és egyéb szent éle-
[1] Matt. 6. v. 20. tivel [1] oda győjcsön kincset, a hol örökké-való uraságát reménli.

Keresztyének, tudgyátok-e honnan vagyon ez a nagy szabados feslettség a keresztyénségben? Tudgyátok-e mi az oka, hogy ily igen ragaszkodunk a világhoz; ily kevés gondot viselünk a mennyei dolgokra? Ennek gyökere az, hogy okosság-nélkül vagyunk és a jövendőt meg nem gondollyuk. Mert, ha gyakran eszünkben forogna, hogy hamar és véletlen, mikor nem gondollyuk, meg kel ettűl a világtúl válnunk, hogy ennek a nyavalyás, rövid életnek erkőlcse-szerént vagy örök bóldogságot, vagy örök kárhozatot nyerünk, oly szentűl és oly ártatlanúl rendelnők életün-
[2] Eccl. 7. v. 40. ket, mint Isten kívánnya. Mert Szent Lélek mondása az,[2] hogy örökké nem vétkezik, a ki minden cselekedetiben élete végét és halál-után következő állapattyát megemlíti. Bezzeg idején gondot viselne szám-adására, a ki meggondolná halálának közel-létét, szorgalmatoson keresné és kívánná a mennyei jókat, a ki a mennyei bóldogság dücsösségét szeme-előt viselné, vígyázással kerűlné a pokolra-taszító vétkeket, a ki az örök kárhozat kínnyát gyakran
[3] Deut. 32. v. 28. szemlélné. Azért, ha okossak és szentek akarunk lenni, [3] *Novissima provideamus,* életünk-után következő állapatunkrúl el ne fordítcsuk lelki szemeinket.

Harmadszor és utólszor: az okosság tiszti az, hogy a jelen-való dolgokat igazgassa úgy, hogy mindeneket a szerént cselekedgyünk, a mint Isten parancsollya és lelkünk üdvössége kívánnya. Három dolgot kíván az okosság a jelen-való dolgaink vezérlésében:

I. *Judicium.* Elsőt: *judicium,* igaz itíletet, hogy az okos ember, akár-minek böcsüllésében és jó- vagy gonosz-vóltának itíletiben, ne kövesse a kösség és sokaság javallását, vagy a tettetes színt és külső tekíntetet, hanem igaz fontba vessen mindeneket és azt böcsüllye, a mit Isten böcsül, azt válaszsza és kövesse, a mi Isten-előt kedves. A nagy jót tehát nagyra böcsüllye, az aprólékokat semminek tarcsa, a mi gonosz és veszedelmes, azt gyűlöllye és futva kerűllye, a jót csendesz serénységgel kövesse és gyakorollya.

Mihent a bűn a világra terjedett, oly vakságot és tudatlanságot hozott az emberi nemzetre, hogy a test és érzékenség ízlése- és gyönyörűsége-szerént tészünk itíletet akár-mely dologrúl. Azért, a minek külső érzékenség-alá vettetett édessége kedvet talál a testnél és gyönyörködteti az érzékenségeket, azt szeretik, böcsüllik és
[4] Prov. 1. v. 22. et 32. szorgalmatoson keresik az emberek. Ezekrűl a Szent Irás[4] azt

mongya, hogy ollyanok mint a gyermekek, [1] *Pueri sensibus,* kik alakokban és buborékokban gyönyörködvén, derék dologra nem vígyáznak, ollyanok mint a bolondok, kik magok veszedelmét el nem tudgyák kerűlni; mert, mint a barmokban, úgy ő-bennek, nem egyéb az ész, hanem az érzékenség.

Ezt a nagy vakságot és veszedelmes baromságot megorvosollya a keresztyéni okosság, mely az eleven hit világosságát követvén, mindent annyira böcsül, a menyit ér és a menyire méltó. Azért az okosság cselekeszi, hogy ember nagyra böcsüllye az örök üdvösségre- és lelki életre-néző dolgokat; úgy-mint a szent életet és tekélletes erkőlcsöt, mellyeket világi életnél és minden testi haszonnál fellyeb-valónak itít. Az okosság indít ezek szeretetire és választására és úgy indít, hogy ezekhez-képest semminek ismérteti a világ javait, mellyektűl majd el kel válnunk.

Erre az okosságra tanított nem csak *Salamon,* [2] mikor azt kiáltotta, *Relinquite infantiam, ambulate per vias prudentium;* hadgyátok-el a gyermekséget és legyetek okossak; haném maga-is Christus, [3] mikor azt mondotta: mi haszna embernek, ha az egész világ kincsét, tisztességét, uraságát, gyönyörűségét elnyeri, de lelkét elveszti és örök kárhozatba ejti? Vallyon adhat-e a világ ollyat, a mivel megfizesse azt a nagy kárt, mely lélek veszedelemben ál? Nincs oly haszon, mellyért a lelket el kellyen veszteni. Mert a lélek drágáb és böcsülletesb minden világi jóknál; mivel a lélekben vagyon az Isten képe és hasonlatossága, ő-benne találtatik a halhatatlanság, ő-tőlle vagyon a testnek elevensége, szépsége és ereje. A lélekért jött az Isten Fia e világra, hogy keserves halálával azt elevenítcse és veszedelemből kihozza. Egy okos ember sem adgya legdrágáb marháját azért, a mit kevésre böcsűl. Mivel azért a végetlen-bőlcseségü Isten a lelkekért vérét és végetlen-méltóságú életét adta: nyilván ismértette, hogy a lélek, mellyet ily nagy árron vett, böcsülhetetlen méltóságú. Balgatagság-is vólna, ha mí azt minden világi jóknál fellyeb nem böcsüllenők és egy kevés világi gyönyörűségen ördögnek adnók, a mit Isten ennyire böcsüllött.

Ez az igaz okosság; erre tanít nem csak *Moyses,* [4] mikor azt parancsolta, *Custodi animam tuam sollicite,* hogy lelkünket szorgalmatoson őrizzük, hanem Christus ő-maga, mikor azt hadta, hogy [5] okossak légyünk, mint a kígyók. A kígyó igen elkerűli a veszedelmet és közel nem várja az embert; de ha láttya, hogy egyéb nem lehet benne, mivel a fejében vagyon életének gyökere, azt

[1] 1. Cor. 14. v. 20.
[2] Prov. 9. v. 6.
[3] Matt. 16. v. 26.
[4] Deut. 4. v. 9.
[5] Mat. 10. v. 16.

a töb testével béfedi; és akár-mint vagdallyák egyébüt, nem gondol vélle, csak feje maradgyon békével. Ezt akarja Christus, hogy kövessük és minden javainkat, tisztességünket, életünket elveszes-
[1] Job, 2. v. 4. Cuncta dat pro anima sua. sük, [1] csak óltalmazzuk és megtarcsuk lelkünket. Ezt követték az Isten szolgái, kik sanyarú élettel és mártiromságokkal óltalmazták az ő lelkeket.

II. *Circumspectio.* Másikat a jelen-való dolgok rendelésében, a *circumspectiót* kívánnya az okosság, az-az a két-felé nézést, melynek tiszti az,
[2] S. Thomas, 2. 2. Qu. 47. hogy [2] ne hirtelenkedgyünk cselekedetinkben, hanem lelki szemünkel és gondolatunkal jól megkíméllyük, körűl-álló dolgaival-egyetemben, a mit akarunk mivelni és úgy kezgyünk akár-mihez, ha láttyuk, hogy eggyez a tekélletesség *régulájá*-val, mely az Isten akarattya. Ez azért a *circumspectio,* szorgalmatos szemlélés, eggyért azért szükséges, hogy minden szándékunkban és cselekedetünkben, igyenesen Istenre nézzünk, nem elegyítvén mocskot és hiuságot cselekedetinkhez. Erre tanított Christus, midőn azt mon-
[3] Matt. 6. v. 1. dotta: [3] *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus;* meglássátok mire néztek munkátokban, semmit azért ne mivellyetek, hogy az emberektűl láttassatok és dícsírtessetek, hanem, hogy
[4] Luc. 21. v. 34. Istennek kedveskedgyetek. Másut [4] azt mongya: vígyázzatok magatokra, hogy a szükség színe-alat étellel, itallal vagy világi gondok-
[5] 2. Joan. v. 8. kal ne terheltessetek és le ne nyomassatok. [5] *Videte vosmetipsos,* a magatok indúlatit megtekíncsétek, meg ne csallyátok magatokat, hanem vígyázzatok, minémű czélt tésztek munkátoknak. Másért azért kívántatik a *circumspectio,* vígyázás és két-felé tekíntés, hogy hirtelen semmit ne mivellyünk, hanem ért és jól megfontolt gondolattal. Az igen nagy emberek-is sokszor nagyot estek, mikor hirtelenkedtek és mindent jól meg nem visgáltak. Tudgyátok-e
[6] Josuæ, 9. v. 14. *Jósue* [6] mint jára? Hamar hín* a *gabaoniták* szavának és meg-
[7] 2. Reg. 7. v. 3. 4. csalaték. Említitek-e mint kelle viszsza-mondani *Nátán*-nak, [7] a mit hirtelenségből monda *Dávid*-előt a templom éppítésrűl? Hamar hín
[8] 2. Reg. 16. v. 3. [8] *Dávid Sibá*-nak, a ki *Mifibosetet* bévádolá, de az-után vévé
[9] Cap. 19. v. 14. eszébe, hogy [9] megcsalatott. Hamar helyt ada a *Bétel*-be kűldött
[10] 3. Reg. 13. v. 18. 19. követ, [10] egy proféta mondásának és egy falat kenyér ételért meg
[11] Eccl. 19. v. 4. kelle halni, magán történt dologgal bizonyítván, hogy, [11] *Qui cito credit, minorabitur;* a ki hamar hiszen, hamar megcsalatik.

Keresztyének, mindenkor eszünkben forogjon, a mit Szent
[12] Eph. 5. v. 15. *Pál* parancsolt: [12] *Videte quomodo caute ambuletis, non quasi insipi-*

* = hive, hitt.

entes: quoniam dies mali sunt; vígyázzatok, óva járjatok, nem mint esztelenek, mert gonosz üdőre jutottunk. Az ördög és a világ oly sok tőröket hánynak, oly tettetes színnel bémázollyák a gonoszt, oly béven nád-mézben takarják a mérget, hogy az igen szemesnek-is gond azokat elkerűlni. Innen vagyon, hogy sokszor [1] a mit lelken kezdünk, testen végezzük és *Fascinamur,* ugyan megbájoltatunk a gonoszra. Mert a pokol-béli farkas bárány bőrbe őltözik, sőt [2] angyallá tűnik, oly szentűl beszél: de vége veszedelem. Végy példát a Christus kísértetiből; elsőben csak azt kívánná a sátán, hogy a hoszszú éhezéssel elszakaszkodott testét egy darab kenyérrel vastagítcsa. Az-után Szent Irásnak biztató szavaival arra ingerlé, hogy Istenben bízzék, veszedelmektűl ne féllyen. Ezek a tettetes színek-alat rejtve vólt a méreg, mert arra akarta vinni Urunkat, hogy Istent kísércse és szükség-nélkül csudát kívánnyon. Így bánik velünk-is az ördög, szép színt ád dolgainak, hogy a veszedelemtűl ne féllyünk és véletlenűl kelepczébe essünk. Mivel azért tudgyuk, hogy sok dolog jónak látczik, melynek halál vége: [3] *Sapiens timet et declinat a malo;* a ki okos, félve és tapogatva jár, jól megtekínt mindeneket és elkerűli a gonoszt, mivel, [4] *Qui amat periculum, in illo peribit;* a ki a veszedelmet nem kerűli, belé-esik és benne romol.

[1] Gal. 3. v. 3. Ibid. v. 1.
[2] 2. Cor. 11. v. 14.
[3] Prov. 14. v. 12. 16.
[4] Eccli. 3. v. 27.

De mint-hogy soha oly szemesek nem lehetünk, hogy a sok veszedelmek távoztatására elégendő légyen vígyázásunk, az igaz *circumspectio,* vígyázás azt kívánnya, hogy minden cselekedetünkben Istenhez fordítcsuk lelkünket és mint-ha őtet jelen lenni látnók, ő-tőlle kérjünk segítséget, hogy, [5] *Illuminet lucernam nostram,* világosítcsa a mí vékony értelmünket, igazgassa tanácsunkat és cselekedetünket. Erre tanított Christus, mikor azt parancsolta, hogy a vigyázás-mellet imádkozzunk: [6] *Vigilate et orate.* Ismértetvén ezzel, hogy nem elég a vígyázás, hanem kérnünk kel Istenünket, [7] *Ut vias nostras dirigat,* hogy ő igazgassa útainkat. Erre tanított példájával Bőlcs *Salamon,* [8] mikor Istentűl buzgó szűvel és gyakorta kérte, hogy az ő tudatlanságát oktassa, tanácsát vezérellye: [9] *Mecum sit, mecum laboret;* vélle légyen, vélle fáradgyon, hogy minden múnkáit jól végezhesse. És noha, minden üdőben szükség, hogy Istentűl kérjünk segítséget, de fő-képpen, mikor oly nehéz és véletlen dolog vagyon előttünk, hogy nem tudhattyuk, mit kel mivelni, [10] akkor leginkáb kívántatik, hogy Istenhez folyamjunk és kérjük, hogy a mint *Dávid*-nak [11] *Achis*-előt, a mint *Salamon*-

[5] Psal. 17. v. 19.
[6] Mat. 26. v. 41. Luc. 21. v. 36. Mar. 13. v. 33.
[7] Tob. 4. v. 20.
[8] 3. Reg. 3. v. 7. cap. 4. v. 19. 2. Par. 1. v. 10.
[9] Sap. 9. v. 5.
[10] 2. Paral. 20. v. 12.
[11] 1. Reg. 21. v. 14.

[1] 3. Regum. 3. v. 16. — nak [1]a két aszszony igyében, úgy nékünk-is útat mutasson nehéz igyünkben.

III. — Executio.

Harmadikat, jelen-való dolgaink vezérlésében, kívánnya az okosság, *Executionem,* hogy hallogatás-nélkül, szorgalmatoson fáradgyunk az üdvösséges dolgokban. Okossan írja *Aristóteles,* [2]hogy az okos embernek, *Cum mora consultandum: celeriter agenda deliberata;* lassan és sokkáig kel tanácskozni; mert a nagy emberben kívántatik, [3]*Ut sit cunctator,* hogy ne hirtelenkedgyék, hanem csendesz elmével tartózkodva járjon. De minek-utána eleget tanácskozott és feltalálta, mit kel mivelni, serényen és nyersen kel a dologhoz nyúlni. Látod-e, az álnak major mint gyorsalkodék gondviselésében? Mihent hallotta, hogy elkőlt gazdasága, mingyárt hívatta adósit; sietséggel mondotta nékik: *Cito, sede, scribe;* hamar ülly-le, írj. Erre ínt a Bőlcs, [4]mikor azt mongya: *In omnibus operibus tuis esto velox;* az üdvösség dolgában ne halogas; ne múlasd-el az alkalmatosságot, hanem gyors és serény légy. [5]Ne késsél, úgymond, gonoszságidból kitérni és ne halogas naprúl napra, mert nem késik a veszedelem, mely utánnad ballag. És elhidgyed, hogy, [6]*Multos perdidit repromissio nequissima;* sokaknak örök halált szerzett a hoszszú élet ígéreti. Sokan jártak úgy, mint a sidók, kik addig mondották: [7]*Exspecta reexspecta; modicum ibi, modicum ibi;* várj és várakozzál, imittis keveset, amottis keveset késsünk: hogy [8]*Cadunt, conteruntur, illaqueantur, capiuntur;* eldőlnek, megromolnak, tőrbeesnek, örök fogságra vittetnek. Azért azt kívánnya az igaz okosság, hogy, [9]*Quodcunque facere potest manus tua, instanter operetur;* valamit cselekedhetünk, halogatás-nélkül hozzá kezgyünk.

[2] Arist. 6. Ethic. cap. 9.
[3] Aristotel. 4. Ethic. c. 3. Et S. Thom. 2. 2. qu. 47. art. 9. ad 3.
[4] Eccl. 31. v. 27.
[5] Eccl. 5. v. 8.
[6] Eccl. 29. v. 24.
[7] Isai. 28. v. 13.
[8] Prov. 24. v. 33.
[9] Eccls. 9. v. 10.

Ha ifiu ember vagy, ne késsél, kezgy idején az isteni szolgálathoz: [10]*Vigentibus ad meliora eundum est.* [11]*Quam serum est tunc vivere incipere, cum discendendum est? Non pudet te, reliquias vitæ, bonæ menti destinare?* [12]*Lex a quinquagesimo anno militem non cogit, a sexagesimo senatorem non citat;* míg erőd vagyon, addig fáradgy az isteni szolgálatban, mert nem csak késő akkor kezdeni ehez, mikor életed végét látod, de gyalázatos-is az élet söprejét adni Istennek. Oly alkalmatlan a vén ember a munkára, hogy ötven esztendő-után a hadakozástúl, hatvan esztendő-után a tanácsadástúl felszabadíttya őtet a világ törvénye. Azért ne halazd vénségedre, az-az betegségedre a jámborságot, mert a vénség, [13]*Senectus insanabilis morbus est,* gyógyúlhatatlan betegség. És, miképpen a hordóból, a mi fenekén marad, zavaros: *Sic in ætate nostra quod*

[10] Seneca, de Brevit. Vitæ, c. 19.
[11] cap. 4.
[12] cap. 20.
[13] Senec. ep. 108. ultra medium.

optimum, in primo est. Id exhauriri in aliis patimur, ut nobis fæcem reservemus; úgy a mí életünk utólsó részei csak söprű és ízetlen moslék; szégyen, ha csak ezt tartyuk Istennek.

Ha üdős ember vagy, [1]*Fac quod in itinere fieri solet: qui tardius exierunt, velocitate pensant moram. Damna ætatis male exactæ, labor sarciat, nox ad diem accedat: occupationes recidantur: patrimonii cura solvatur: sibi totus animus vacet; et ad contemplationem sui, saltem in ipso fine respiciat. Quìdquid amissum est, id diligenti usu præsentis vitæ recolliget;* azt miveld, a mit, a kik későbben indúlnak, gyorsasággal helyére viszik a késedelmet. Ifiuságod vesztegetésének kárát munkáddal vid helyére. Éjjel-is vígyáz; külső foglalatosságidtúl üressedgyél; jószágod gond-viselését bízd másra, magad éppen csak magadra vígyáz. Igy megnyerheted, a mi kárt vallottál. És mivel magad ifiuvá nem lehetsz, hogy ifiuságod fogyatkozását megjobbíthasd, azon légy, hogy a kik hozzád tartoznak, ezen vétekbe ne essenek, hanem szép intésid, tanításid, példaadásid arra vigyék az ifiuságot, hogy idején kezgyék az isteni szolgálatot.

[1] Senec. lib. 3. Naturalium qu. initio.

Keresztyének, ha kinek közzűllünk oly pere vólna, mely életében és minden jószágában forogna, vallyon nem azt mivelné-e, hogy egyéb dolgait félre-tévén, minden eszét és tehetségét arra fordítaná, hogy életét és jószágát óltalmazza? És, ha ki őtet más dologban akarná foglalni, csak hamar búlcsút adna és azt mondaná: kisseb dolgom-is nagyob annál, nincs most annak ideje; életemben jár, a miben most fáradok.

Oly dolog vagyon minnyájunk-előt, melynél nagyob nem lehet; mert azt forgattyuk, hogy lelkünket megtarcsuk; az-az hogy az örök bóldogságot elnyerjük, az örök kárhozatot elkerűllyük. Azért teremtett Isten minket, azért váltott meg Szent Fia Vérével, azért adott ennyi testi jókat, azért ád naponként ennyi lelki ajándékokat: hogy ezt az előttünk-való nagy dolgot jó végbevigyük. Mit mivellyünk tehát, hogy nyertesen járjunk és üdvösséges végét érjük ennek a derék és csak egyedűl nagy dolognak? Egyéb dolgokat, melyek nem ily szükségesek és erre nem segítnek, félre tegyünk; arra figyelmetes szorgalmatossággal vígyázzunk, hogy lelkünket megtarcsuk. Ha egyéb világi gondok elő-állanak és jószág, tisztesség, világi alkalmatosság, barátunk, feleségünk, gyermekünk valamire ingerlenek, szorgalmatoson megvisgállyuk, ha ezek segítnek-e a lélek üdvösségre? ha Istenünk törvénye kötelez-e, hogy

ebben foglalyuk magunkat? ha ezek hasznosok-e a tekélletes életre és isteni szolgálatra? És ha láttyuk, hogy nem segítnek, hanem terhelnek, nem elővisznek a szent életben, hanem tartóztatnak: rázzuk-le, kergessük-el az illyen gondokat, hogy üressedvén a hiuságoktúl, minden kedvünk és gondunk a lélek üdvösség nyerésére fordúllyon. Ez az igaz okosság, mellyet a világosság fiaiban kíván az Evangeliom; erre segítcsen minnyájunkat az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen.

PÜNKÖST-UTÁN IX. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizenkilenczedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Lucæ, 19. v. 41.

Az üdőben, [1]mikor JESUS közelgetett vólna Jerusalemhez, látván a várast, síra azon, mondván: mert, ha megismérted vólna te-is, és ezen pedig a te napodon, a mik néked békeségedre-valók; most pedig elrejtve vannak szemeidtül. Mert reád jőnek a napok és körülvésznek téged ellenségid [2]keritéssel és környülfognak téged és megszorítnak téged minden-felől, és földre rontnak téged és a te fiaidat, kik benned vannak; és nem hadnak te-benned követ kövön, azért, hogy meg nem ismérted a te látogatásod idejét.

[2] Vallo.

A templomok böcsüllésérül: Pünkösd-után XXIV. Vasárnap.

És bémenvén a templomba, ki kezdé hánni azokat, kik abban árúlnak és vásárlanak vala, mondván nékik: írva vagyon, hogy az én házam imádságnak háza, ti pedig azt latrok barlangjává tettétek. És minden-nap tanít vala a templomban.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Jerusalemnek és a sidó nemzetnek utólsó romlásárúl.

Mikor a világi fejedelmek valamely várast meg akarnak szállani és utolsó romlásra hozni, abban helyheztetik nagyob okosságokat, hogy titkon tarcsák szándékokat és a várasiak fülébe ne essék gyanúság, hogy veszedelmekre igyekeznek, hanem készűletlen találtassanak és véletlen romollyanak. Nem cselekeszi ezt a nagy-irgalmú Isten, mert ő, [1]*Nolens aliquem perire,* [2]*Omnes vult salvos fieri;* azt akarja, hogy senki el ne veszszen, hanem minnyájan üdvösségre jussanak. Azért az özön-víz-előt sok üdővel megjövendőltette a következendő veszedelmet: *Jónás*-sal megkiáltatta *Ninive* romlását, hogy véletlen veszélybe ne esnének az emberek.

[1] 2. Pet. 3. v. 9.
[2] 1. Tim. 2. v. 4.

Ezt az isteni irgalmasságot ismérteti a mái Szent Evangeliom. Mert mikor az Olaj-fák hegyére Christus-eleibe ment vólna a sokaság, hogy őtet pálma-ágakkal, köntösök leterítésével, *Osanna*-kiáltással és minden vigaságos éneklésekkel, nagy örömmel és pompával késérné: meggondolván Christus, mely szörnyű romlás, mely rettenetes veszedelem szál erre a várasra, sőt az egész sidóságra, elfakada sírva és keserves szókkal számlálá veszélyét a gonosz várasnak. Ezt pedig azért cselekedte, hogy ideje lévén *Jerusalem*nek ezen az ő napján megismérni szabadítóját, eltávoztatná veszedelmét.

Mikor a kemény-szívü sidókon a szó nem fogott: hogy példával hatalmasban indíttatnának a félelemre, azt akarta Isten, hogy a Próféták külső cselekedetekkel jelencsék a nagy romlásokat, mellyekkel Isten őket fenyegette. *Isaiás*-sal hirdettetvén az *Assyriai* király kegyetlenségét, hogy foganatosb lenne tanítása, azt parancsolá néki, hogy csupa mezítelen járjon a piaczon és azt kiálcsa: [3]*Sic minabit rex assyriorum captivitatem, discoopertis natibus ad ignominiam;* illyen gyalázatos mezítelenségben viszi foglyait az *assyriai* király. *Jeremiás*-nak a [4]*babylóniai* fogsággal kelle rettenteni és penitencziára hozni a sidókat: azt akará Isten, hogy vas-lánczokkal kötöztesse magát és úgy predikállya a rabságot. [5]*Ezechiel*nek azt hagyá, hogy évő kenyerét ember-ganéjjal békennye mindenek láttára, és mikor a Próféta nagy kéréssel megnyerte vólna,

[3] Isai. 20. v. 2.
[4] Jer. 27. v. 3.
[5] Ezech. 4. v. 12. 15.

hogy ne légyen ember-ganéj a kenyéren, tehén-ganéjt engede Isten néki és azzal-eggyüt évén kenyerét, úgy hirdette, mire kel jutni a sidóságnak, ha idején ki nem tér gonoszságából. Utólsó romlását *Jerusalem*-nek nem csak szóval, hanem Isten Fiának keserves köny-húllatásival kellett hirdetni, mert ez oly vólt, hogy azt-is keserves sírásra indíthatta, a kinek boszszú-állása rontotta a vétkes várast.

Az Evangeliomban háromszor olvassuk, hogy sírt Christus: egyszer *Lázárt* [1] halva találván. Mászor [2] a Kereszt-fán kínlódván. Ezek a sírások, úgy tetczik, csudálkozást nem indítnak, mert a természet lágysága hozza, hogy a halotton síránkozzunk; a fájdalmak nagy-vólta kénszerít, hogy a keserves kínokat köny-húllatás-nélkül ne-szenvedjük: de hogy harmadszor, a virág-vasárnapi dücsösséges *processió*-ban, a víg kiáltások-közöt sírt, az bezzeg csudálkozást érdemel. Ha Szent *Dávid* akkor siratta vólna *Absolont,* mikor ellene dühösködött, maga kárán látszott vólna sírnyia: de a győzedelmes ütközet-után jajgatván, atyai szerelmét ismértette siralmával. Ha Christus akkor siratta vólna *Jerusalemet,* mikor őtet keresztre feszítette, talám maga nyavalyáját látszott vólna siratni: de akkor siratván, mikor legnagyob tisztességgel böcsültetett, nem csak szerelme nagy-vóltát, hanem a várasnak veszedelmes nagy romlását ismértette.

[1] Joan. 11. v. 35.
[2] Hebr. 5. v. 7.

Propositio. Hogy ezt a veszélyt, mely Christust sírásra jutatta, ércsük és ebből üdvösséges tanuságot vegyünk: két részre osztom a mai predikácziót; elsőben megmondom, *minémü rettenetes vólt a Jerusalem romlása, mellyet Christus ily keservesen siratott.* Másodszor, *emlékezem röviden az egész sidó nemzet romlásárúl, melybe azért estek, hogy látogatások napját meg nem ismérték.* Kérlek, a halgatásban légyetek ébrek.

I. RÉSZE. Nem vólt világ kezdetitűl-fogva job móddal rendelt ország a sidókénál: Mert a ki ennek törvényét és szép szokásokkal ékesített állapattyát megtekínti, nyilván szemlélheti abban, mint fényes tűkörben, az isteni bőlcseséget, mely magán szerzette és rendelte a sidók törvényét és gond-viselések folyásit. Nem szedegetett az *Ábrahám* maradéka egyebek irásiból törvényt és rend-tartást, hanem Isten ő maga fondálta és írva adta törvényi és gond-viselési rendit. Azért annyíval megelőzte a töb várasok és birodalmok gond-viselését a sidók törvénye és vezérlése, menyível nagyob az isteni bőlcseség az emberi vélekedéseknél. Mert mind a jó erkőlcsök gyakorlásirúl, mind az igazság szolgáltatásárúl, mind az egy-más-közöt-való

tisztességes barátkozásokrúl, mind egyéb-féle szükséges tanuságokrúl, tiszta és fogyatkozás-nélkül-való törvényi [1] vóltak az *Israël* fiainak. Egy papi-fejedelmek rendeltetett, kinek minnyájan tartoztak engedni. E mellet [2] hetven élemetes tanácsosok vóltak; a töb sokaságból, [3] *sapientes et nobiles,* válogatott bőlcs és nemes férfiak hadi dolgokra vigyáztak.

Ha királyt akartak választani: meg vólt hagyva, [4] hogy idegen nemzetből ne válaszszanak; [5] a királynak szabott törvénye vólt, mint visellye magát; tartozott kezével leírnyia az Isten törvényét és azt minden-nap olvasni. A királyság [6] atyárúl fíra szállott, noha nem az első-szülötre, hanem a ki jobnak itíltetett a király fiaiközzűl; kire-nézve báttyai-előt [7] *Salamont* ülteték a *Dávid* székébe. *Religiót,* egynél többet nem szenvedett a sidó törvény. [8] Halálra itílte, valaki a fő-pap tanitását megvetette. Arrúl-is erős parancsolat vólt; hogy [9] csak egy helyen, egy templomban áldozzanak Istennek. Végezetre a törvények szolgáltatásárúl, a várási rend-tartásokrúl és egyéb legkisseb dolgokrúl, mellyek az országot igazsággal, szentséggel, békeséggel, bévséggel és akár-mely más jóval bévessé tehetik, világos szép törvények [10] vóltak a sidóságban. A mi ezeknél nagyob, Istennek kivált-képpen-való atyai gond-viselése környékezte és mint szeme-fényét, óltalmazta a sidóságot.

[1] Deut. 17. v. 12.
[2] Num. 11. v. 16.
[3] Deut. 1. v. 25.
[4] Deut. 17. v. 15.
[5] Ibid. v. 16. 17. 18.
[6] Ibid. v. 20. Ipse, et filii ejus.
[7] 1. Paral. 28. v. 5.
[8] Deut. 17. v. 12.
[9] Deut. 16. v. 5. cap. 12. v. 5. 13. 14. 17. 18.
[10] Deut. 8. v. 4.

Csak sarujokra-is gongya vólt Istennek, hogy el ne kopjék negyven esztendeig.

De mennél nagyob méltóságra emeltetett sidó-ország: annál nagyob veszedelemre jutott, meg nem ismervén látogatása napját. Sidó *Jósef,* minek-utánna azt mondotta vólna, hogy ő nem mástúl hallott dolgokat ír, hanem, *Gestis interfui,* jelen vóltam, ugy-mond és láttam, a miket írok: fondamentomúl tészi, hogy [11] *Omnium post condita sæculares adversas, si cum judæorum calamitatibus conferantur, superatum iri non ambigo;* valamenyi veszély és nyavalya vólt világ kezdetitűl-fogva, ha mind azokat egybe-vetik a sidók romlásával, ez egyedűl meggyőzi a többit. Mert igazság, a ki azt mondotta, hogy [12] *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet;* oly inség vólt akkor, minémü világ kedetitűl-fogva nem vólt és ez-után sem lészen.

[11] Joseph, Præfat: de bello judaico.
[12] Matt. 24. v. 21.

Nem órák, hanem napok kellenének az ínségek és romlások számlálására, mellyeket a *Jerusalem* pusztúlásában szenvedett a sidóság. Azért, csak egy-nehány dolgokrúl emlékezem, hogy ezekből itíletet tehessünk a töb szörnyűségekrűl, mellyek Christus Urunkat sírásra indították.

Nem negyven napot engedett Isten a sidóságnak, mint régen

Ninive jobbúlására; hanem, [1] mint a pusztában, negyven esztendeig várta és külömb-külömb sanyargatásokkal jobbította szó-fogadatlanságokat: úgy a Christus, menybe-menése-után negyven esztendeig, nem csak tűrte, hanem sok rettentésekkel fenyítette a sidók gonoszságát.

A szállás-előt, egész esztendeig, *Jerusalem*-felet tüzes kard láttzott; húsvét napján étszaka oly fényesség vólt fél óráig a templom- és óltár-körűl, mint nappal; [2] *Ante solis accasum, visi sunt per inane currus ferri et armatæ acies civitati circumfusæ;* fényes nappal az égen szekerek és roppant seregek látczottak a váras-körűl. [3] A papok pünkösd napján virratta-előt a templomba menvén, nagy indúlást hallottak a Szentegyházban, illyen szózattal: *Migremus hinc,* jertek, kőltözzünk-ki innen, mellyel jelentetett, hogy az őrző angyalok, sőt Isten ő-maga, veszni hadgyák a templomot. Egy *Jesus*-nevü köz-ember a váras szállása-előt úczákrúl úczákra járván, csak azt kiáltotta: *Væ, Væ Jerosolymæ;* jaj, jaj Jerusalemnek. És noha úgy elverték sokszor, hogy a csontyai kilátczottak: de sem sírt, sem könyörgött senkinek, hanem minden ütésre csak azt kiáltotta: *Væ Jerosolymæ*, jaj Jerusalemnek. Senkinek keményen nem szóllott a verésekért senkire nem panaszolkodott; a ki enni adott, meg nem köszönte: hanem a váras szállása-előt hét esztendeig és öt hólnapig úczán-ként csak azon jajt kiáltotta. A szállás-után egykor azt kiáltotta: *Væ etiam mihi,* jaj immár nékem-is, azon szó-közben a *romai* vitézektűl béhagyíttatott kő agyonütötte és mingyárt meghólt.

Mikor azért a gonoszságra vetemedett váras sem a Christus köny-húllatásival nem lágyúlna, sem Istennek hoszszú várásával nem jobbúlna: végre számtalan vér-ontások-, romlások-, pusztítások-után, mellyekkel az egész sidó-országot kímélletlen nyomorgatták a *romai* hadak, Urunk születése-után hetven-két esztendő-tájban, *Titus* megszállá *Jerusalemet.* Azon a napon lett a váras szállása, mellyen Christust kegyetlenűl megfeszítették a sidók: tudni-illik, [4] húsvét napján; mely abban az esztendőben, *Aprilis,* Szent György havának tizen-negyedik napján esett. Az Isten törvénye-szerént, [5] *Ingressi terram,* az igéret földében-lakó [6] férfiak minden esztendőben háromszor tartoztak *Jerusalem*-be menni az áldozatokra: húsvétra, pünkösdre és a sátoros innepre: és arra kötötte magát Isten, hogy valamíg az emberek oda járnak, [7] ő lészen addig őrző házoknál, hogy kárt ne vallyanak. És noha az aszszonyokat, és a kik

[1] Ita Nicephor. l. 3. c. 3. et alii.

[2] Joseph. lib. 7. de bello judaico. cap. 12.

[3] Ex ipso, Eusebius lib. 3. Histor. c. 8. Versionis musculi. Niceph. lib. 3. cap. 4.

[4] Joseph. lib. 6. de Bello. c. 4. Et clarius, c. 16.

[5] Lev. 23. v. 10.

[6] Deut. 16. v. 16. Exo. 23. v. 17.

[7] Cap. 34. v. 23.

Sidóország-kivűl laktak, nem kötelezte a törvény: de aítatosságból azok-is elmentek. Azért, mint-ha tömlöczbe akarta vólna Isten rekeszteni az egész sidóságot, akkor lett a *Jerusalem* szállása, mikor az innep kedveért, [1]*Ab omnibus regionibus, ad Azimorum diem festum congregati, bello subito circumfusi sunt: velut in carcerem tota gens fato conclusa et farta hominibus civitas, obsessa;* tömve teli vólt a váras minden országokból öszve-győlt sidósággal.

[1] Joseph. lib. 7. cap. 17.

Mihent a váras-alá érkezék *Titus,* egy-nehány erős csatákon kárt valla népében. Azért, hogy a sokaságot a várasban rekesztvén, kiéheztetné, és nép vesztés-nélkül jutna Jerusalemhez: [2]*Totam muro cinxit civitatem; hoc modo exitus præcludendo. Murus, uno minus, quadraginta stadiorum erat: totum autem opus, triduo constructum est: ut id quidem dignum mensibus videretur celeritas vero fide careret;* körös-körül az egész várast kő-fallal megkeríteté. Es noha a fal harmincz-kilencz *stádiomot* tartott: mindazáltal a vitézek segitségével a sok kő-művesek, hihetetlen gyorsasággal, három nap elvégezék a kerítést, mellyet sok hólnapig nehezen vihettek vólna végbe. A két kerítés-közben tizen-három erős főld kastélyokat raktak, mellyekből óltalmazták a falt, hogy a várasiak meg ne bontogatnák.

[2] Joseph. lib. 6. c. 13.

Igy bérekesztetvén a sidók, hamar éhezni kezdének: nem csak azért, hogy az innepre sok vidéki jövevények vóltak a várasban: hanem azért fő-képen, hogy az Isten elvévén eszeket a sidóknak, egy-másra-való boszszúból, [3]*Concrematum paulo minus omne frumentum, quod non paucis annis sufficere potuisset obsessis;* megégeték a búza-tartó házakat és füstbe bocsáták a sok gabonát, mely egy-nehány esztendőkre elégséges lett vólna a szállott várasban.

[3] Joseph. lib. 6. c. 1. in medio.

Az éhség elhatalmazván: a kik magokat bírták, [4]*Per singulas domos, sicubi vestigia cibi apparuissent, bellum illico gerebatur;* házon-ként jártak és az éhel-halók torkából kivonták, ha mi eledelt nállok találtak, mert, *Veluti canes rabidi,* mint a dühös ebek, úgy kegyetlenkedtek a hatalmasok az erőtleneken. Egyéb élést elfogyatván, arra jutának, hogy *Ea colligebant, quæ nullum sordidissimorum animalium non horreret;* oly rútságokat ettek, mellyektűl a disznók-is irtóznának. Mert elsőben, *Nec cingulis, nec calceamentis abstinuere; coriaque scutis detracta mandebant; quin etiam fœni veteris laceramenta; cujus exiguum pondus, quatuor atticis vendebatur;* régi szíjakat és sarukat megáztattak és azokat ették. A metélt széna csemege vólt, melynek egy kis fontocská-

[4] Joseph. lib. 7. c. 7.

Ibidem.

ját, négy ezüst pénzen adták. Annyira nevekedett az éhség, hogy
[1] Joseph. lib. 6. cap. 16. in fine. sokan, [1] *Necessitate compulsi, cloacas rimati, boumque veterem fimum, alimentum habebant, stercusque collectum, quod ne visui quidem tolerabile fuerat, cibus erat;* a kamora-széken nyalakodtak, a száraz tehén-ganéjt kedves falatúl ették, az ember hasa húlladékát édesdeden rágták.

Ez sem elég, hanem, hogy betellyesednék, a mivel Isten fenyegette az ő Szent Fia gyilkosit, mikor azt mondotta, hogy, [2] *Carnibus filiorum et filiarum cibabo eos,* a magok fiai és leányi húsa lészen étkek azt írja *Jósef,* [3] hogy *Mária,* nemes értékes aszszony, elfogyatkozván és keseredvén az éhség- és tolvajok inségi-közöt, ragadá szoptatott fiacskáját és sírva csókolgatván azt mondá: édes fiam, ha élnél-is, a *romaiak* rabja lennél, de az éhség nem engedi, hogy rabságra juthass: azért, ha meg kel halnod, job, hogy anyád étke légy és ot temettessél, a hol vólt első léted, ha én tejemmel tartottalak téged, tarcsd-meg te-is egy-nehány óráig életemet. És a keserves csókolgatások-közöt megölé a veszett anya szerelmes fiát, megfőzé mészárlott magzattyát, megévé felét, felét mászorra tévé. Megérzék a pecsenye szagot a várasi tolvajok és bérohanván, halállal fenyegeték az aszszonyt, ha elő nem adgya, a mit főzött. Az aszszony, ragadván fia húsát, vendégségbe hívá a ragadozókat és kínálá, hogy egyenek: mert sem aszszony-embernél gyengébbek, sem anyánál irgalmasbak nem lehetnek. Azért, ha néki csömört nem szerzett a fia húsa, a vitézeknek sem fog ártani. Megrémülvén és iszonyodván a kegyetlen tolvajok a véletlen szörnyűségen, kifordúlának és elmenének.

[2] Jerem. 19. v. 9. Deut. 28. v. 53. Lev. 26. v. 29. Thren. 4. v. 4.

[3] Joseph. lib. 7. de Bello. c. 8.

Menyi ember veszett az éhség-miat, csak abból-is megtetczik, a mit sidó *Jósef* írva hagyott: [4] *Mannæus,* ugy-mond, *Titus*-hoz futván *Jerusalem*-ből, igazán megvallotta, hogy a váras eggyik kapuján, melyre ő vígyázott, száz tizen-öt ezer és nyólczvan hólt testet vittek-ki, *Ex die, quo castra prope civitatem posita sunt, ex die quartadecima Aprilis usque ad Calendas Julii,* harmad-fél hólnap-alat. Ezek pedig csak oly halottak vóltak, kiket attyafiai el nem temethettek, hanem váras költségén kivittek, nem-is vólt egyéb temetések, *Sepultura autem fuit, elatos ex oppido projicere;* hanem hogy kivetették mint dögöt a várasból.

[4] Joseph. lib. 8. cap. 16.

Hogy az éhel-halást elkerűlnék, sokan alattomban a *romai* táborba szöktek. De ott-is utánnok vólt az Isten ostora. Mert, [5] *Vacuata replentes corpora, disrumpebantur, nisi qui paulatim*

[5] Joseph. lib. 6. c. 15. sub finem.

cibum desveto corpori obtulissent; megtőltvén üres gyomrokat, megfakadtak és a hoszszú éhezés-után csak azok éltek, kik lassan szoktatták ételhez magokat. Ezen-kivűl híre cserdűlvén* a *Syrusok*-közöt, hogy a várasból kiszökött sidók aranyat nyeltek-el és azt eggyenként ganéjokból szedegetik: egy éjjel két-ezer sidót elevenen felhasogatának: *In paucis aurum reperiebant, plerosque sola spes consumebat;* kevesek gyomrában találtak aranyat, de a reménség sokakat elfogyatott, mert noha *Titus* ezt a hallatlan kegyetlenséget tíltotta, de a *Syrusok* hasogatton hasogatták a sidók bélét, valahol a *romaiak* nem látták.

Ibidem.

Végezetre, hogy egyéb rettenetes nyomoruságokrúl ne szóllyunk, mellyeket a siralomra-méltó város szenvedett: *Jerusalem* szállásátúl-fogva, mely vólt Szent György havának tizen-negyedik napján; megvételéig, mely vólt, [1]*Secundo anno principatus vespasiani, octava die Septembris,* Szent Mihály havának nyólczadik napján; az-az, öt hólnap-alat: azt írja [2]*Jósef* és *Eusebius,* [3]hogy tizenegyszer-való száz-ezeren hóltak *Jerusalem*-ben; elevent, kilenczvenhét ezert vittek rabságra a *romaiak.*

[1] Joseph. lib. 7. c. 18. et c. 16.
[2] Joseph. lib. 7. cap. 17.
[3] Euseb. lib. 3. cap. 7. Version: Musculi.

Nb. Minek-elötte a várast megvette *Titus,* tanácsot tartott, ha a templomot, melynek e világon mássa nem vólt, meg kell-é tartani, vagy a várassal eggyüt elrontani? Azt végezé, hogy meg kel tartani: [4]*Jam enim romanorum fore hoc damnum; sicut ornamentum fore imperii, si maneret;* mert a *romai* birodalom ékessége lészen ez a templom. De mivel Isten mást végezett vala: [5]*Decimo mensis Augusti, quo etiam prius a rege Babyloniorum fuerat concrematum;* ugyan azon napon, mellyen régen a *babylóniai* királytúl megégettetett vólt, egy *romai* vitéztűl felgyújtaték a templom. És [6]noha *Titus* minden tehetségével igyekezett a tűz-óltásra, de ellene nem álhata Istennek: ki még akkor kezdette gyújtani a tüzet, mellyel megégne a város templomostúl, mikor azt kiáltotta: [7]*Væ civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram;* jaj a vér-szopó várasnak, melynek én nagy rakás tüzet késztek. Azért, a *Salamon* temploma éppitése-után ezer száz harmincz esztendő-, hét hólnap- és tizen-öt nap-után, a *Cyrus* idejében újonnan felállatása-után hét-száz harmincz-kilencz esztendő- és negyven-öt nap-után, megégé a szép templom: [8]*Opus, omnium quæ audivimus et vidimus, maxime admirabile;* melynél csudálatosb éppűletet sem látott, sem hallott ember. A sidók, látván a templom tüzét, mint esz-

[4] Joseph. lib. 7. cap. 9.
[5] Joseph. lib. 7. c. 9. et in fino cap. 10.
[6] Joseph. lib. 7. cap. 10.
[7] Ezech. 24. v. 9.
[8] Joseph. lib. 7. cap. 10.

* Cserdül = csördül, constrepo, rauschen, erklirren. Ny. T. Sz.

[1] Joseph. lib. 7. cap. 11. nélkül-valók, szem-látomást futottak a veszedelemre: és [1] a templom tornáczában, csak egy csoportban, hat-ezer aszszonyember és gyermek égett. Sokan magok a tűzbe ugrándoztak, hogy romlását a templomnak ne látnák.

[2] Joseph. lib. 7. cap. 18. *Nb.* Mikor a várast megvették vólna a romaiak: [2] *Jubet cæsar totam funditus eruere civitatem et templum;* az egész várast és templomot elrontatá *Titus,* csak három tornyot és egy darab falt hagya, hogy abból megismértetné, *Quam munitam civitatem romanorum virtus obtinuisset,* mely erős várast megvehetett a *romai* hatalom. Ibidem. Egyéb részeit a várasnak úgy eltörék, *Ut qui ad eam accessissent, habitatam aliquando esse vix crederent,* hogy a kik látták, nem hihették, hogy valaha ember lakott azon a helyen.

Ezek a szörnyű romlások, ezek a rettenetes veszedelmek indították a kegyes Jesust a keserves sírásra.

Nem csak elromlott a Christus Vérében mosdott háladatlan váras, hanem úgy romlott, hogy, a mint eddig, ezer és közel hétszáz esztendő forgásában soha meg nem éppíttetett; úgy ez-után-is, [3] Isai. 25. v. 2. [3] *Non erit civitas et in sempiternum non adificabitur;* soha váras [4] Dan. 9. v. 26. 27. nem lészen, soha meg nem éppűl. És, miképpen [4] Isten népe nem lészen, a ki megtagadta Christust a *Pilatus* itílő széke-előt, úgy a váras és templom pusztasága, *Usque ad finem perseverabit desolatio,* [5] Jer. 19. v. 11. cap. 18. v. 16. cap. 49. v. 13. világ végéig marad. Mert, [5] *Non potest ultra instaurari,* semmi erő azt soha fel nem éppítheti. Próbálva tudta ezt *Julianus* császár, [6] ki, [6] Fuse Niceph. lib. 10. c. 32. 33. Socrates, lib. 3. cap. 17. Sozom. lib. 5. c. 21. Chrysost. Nazianz. hogy meghazuttolná a Profétákat, nagy biztatásokkal felülteté a széles világra oszlott sidókat, hogy kincseket egybe-hordván, éppítsék-meg a várast és templomot. Néki édesedének a sidók az éppítésnek, minden kincseket egybe-hordák, az aszszony-emberek ékességeket közre-adák, ásókat, kapákat ezüstből csináltatának és oly nagy kedvel tisztították a váras helyét, hogy az aszszonyok-is elő-kötőben hordották a követ, főldet, és csúfolván a keresztyéneket, dicsekedtek, hogy jövendőllések hamisságát megmutattyák. Mikor a régi várasnak főld-alat maradott fondamentomit úgy kihányák, hogy egy kő máson nem marada, más-nap a fondamentomot kezdék rakni. De megtellyesíté Isten a mit régen mondott vala: [7] Malach. 1. v. 4. [7] *Isti ædificabunt et ego destruam;* hogy, a mit amazok éppítnek, azt ő elrontya és oly főld-indúlás támada, mely a fondamentomok köveit kihányá és a sidók-közzűl sokat megöle. Mászor-is elkezdék az éppítést, de mind a főld-alól, mind az égből tűz szállott reájok; sokat megemésztett, kapákat, fejszéket, verőket megolvasztott.

Az-után-való éjjel a sidók köntösén sűrű keresztek látczottak. Ezen-kivűl a mennyei tűz és szél-vész mind elhánta, valamit az éppítéshez készítettek vólt. Igy kellett félben hadni a bolond szándékot, így erőssítette Isten a Proféták jövendőllésének igazságát.

Noha azért *Adrianus* császár, azon-kivűl a hol *Jerusalem* vólt, [1]más várast éppített és meg-tíltotta, hogy egy sidó se mehessen ahoz oly közel, hogy csak távúl-is láthassa, de a régi várast soha fel nem állatták. [1] Euseb. lib. 4. Histor. c. 6.

II. RÉSZE.

Ha csak az egy váras jutott vólna erre a rettenetes veszedelemre, nem vólna oly siralmas, de jaj! az Istennek választott népe, a régi Szent Patriárkák és Proféták maradéki, Christusnak és az Apostoloknak vér-szerént-való attyafiai, *Jerusalem*-mel eggyüt, testi lelki romlásokba estek.

Három-féle jókkal ékesíttetett vólt Istentűl a sidóság: természetbe óltott ajándékokkal, külső méltóságok és szerencsék értékivel, üdvösséges lelki áldomásokkal. Ezektűl megfosztattak és földhöz veretvén, utólsó veszedelmek örvényébe estek a Christus gyilkosi és vér-árulói.

A természet javairúl.

Eggyik ajándéka Istennek a sidókban a természetben vólt, úgy mint: a testi erő-mellet a szűnek hadakozáshoz termett bátorsága és elmének élessége, mert soha egy nemzetben sem találtatott oly csudálatos vitézi erő, mint a sidókban. Az ígért-főldhöz közelgetvén, kímeket bocsátának, hogy megszemléllyék annak lakosit. Viszsza-térvén a kímek, azt mondák, hogy a főld jó, de óriások lakják; [2]*Quibus comparati, quasi locustæ videbamur;* kikhez-képest ők sáskák; mindazáltal oly künnyen meggyőzé és elfogyatá az iszonyú óriásokat az Isten népe, [3]*Quomodo solet bos herbas usque ad radicem carpere,* mely künnyen harapja az ökör a gyenge füvet. Mert [4]öt sidó, százat; száz, tíz-ezeret; sőt [5]egy, ezert; kettő, tíz-ezert meg-győzött és elkergetett az ellenségben. Ki hallotta, hogy valaha valaki szamár ál-csontyával ezer ellenséget levert, [6]mint *Sámson?* Ki olvasta, hogy egy szántó-vassal hat-száz bajnakot valaki elrontott, [7]mint *Samgar? Dávid* az oroszlányokkal [8]játczodott, mint bárányokkal; mikor harcznak állott, [9]egy rohanással nyólcz-száz embert levágott; [10]*Jesbaam* három százat; *Machabæus* pedig ollyan vólt mint az [11]oroszlány, mikor viaskodott.

[2] Num. 13. v. 29. 34.
[3] Num. 22. v. 4.
[4] Lev. 26. v. 8.
[5] Deut. 32 v. 3.
[6] Judic. 15. v. 15.
[7] Judic. 3. v. 31.
[8] Eccl. 47. v. 3.
[9] 2. Reg. 23. v. 8.
[10] 1. Paral 11. v. 11.
[11] 1. Mach. 3. v. 3.

Hol vagyon most ez a sidók erőssége és bátorsága? A kik oroszlányok vóltak, nyúlaknál félénkebbek, galamboknál erőtlenbek. Mert, mivel a Christus vére ki-ontásában igen bátrak vóltak, rette-

[1] Gen. 4. v. 12. gésre fordúlt vakmerőségek. Miképpen *Cain*, [1] megölvén ártatlan
v. 14. attyafiát, *Vagus et profugus*, bújdokló és szaladó lett, mindenektűl
félt, azt álítván, hogy, *Omnis qui invenerit, occidet*, valaki őtet
talállya, megöli: úgy az istenöldöklő sidók oly félénkek és erőtlenek,
hogy a kit bátortalan rosznak akarunk mondani, sidónál
félénkebbnek mongyuk; mert valóban rajtok tőlt, a mivel Isten
[2] Lev. 26. v. 36. fenyegette őket, [2] hogy a szél-hordozta fa-levéltűl úgy félnek,
mint-ha fegyver vólna fejek-felet.

Az elmének eleven élessége és okossága, mely minden tudományok
és mesterségek tanúlására alkalmatossá tészi embert, igen
tekíntetes vólt a sidókban. Mert hol lehet okossab ês túdósb nemzet
mint a sidók vóltak? Ő-róllok minden nemzetek csudálkozva azt
[3] Deut. 4. v. 6. mondották: [3] *En populus sapiens et intelligens: gens magna;* ihon
a bőlcs, értelmes nagy nemzet. De mennél csudálatosb vólt a
sidók bőlcsesége, annál rettenetesb mostani tudatlansága, vaksága,
[4] Jer. 4. v. 22. setétsége. Igazán rajtok tellyesedett, a mit *Jeremiás* [4] Profétával
mondatott Isten: *stultus populus meus, me non cognovit;* bolondá
lett az én népem, engem meg nem ismért. *Sapientes sunt, ut faciant
mala;* egyébre nincs esze, hanem usorára, csalárdságra, gonosz
kereskedésekre; jó tudományokra pedig tellyességgel alkalmatlan.
[5] Isai. 29. v. 14. És, [5] *Miraculum grande et stupendum! Periit sapientia a sapientibus:*
szörnyű csuda ez, mely temérdek tudatlanságra és oktalanságra
jutott a bőlcs nemzetség, mivel nem ismérte látogatása napját.
[6] Isai. 1. v. 3. [6] Az ökör és szamár megisméri ura jászolát; [7] a fecske és gólya
[7] Jer. 8. v. 7. eszébe vészi a tavasz közel-vóltát, de a sidók nem ismérték a
Messiás látogatását; noha látták az ördögök kiüzését, a halottak
feltámasztását, a kő-sziklák repedezését, a főld indúlását és egyéb
[8] Rom. 1. v. 21. isteni csudák világosságát, mivel, [8] *Obscuratum est insipiens cor
eorum*, setétségre vetemedett szívök bolondsága.

A külső jókrúl. MÁSIK áldása Istennek a sidókon a külső jó szerencse és
értékes méltóság vólt, melyhez hasonlót egyéb nemzetekben nem
[9] Exod. 3. v. 8. 17. c. 33. v. 3. et c. találunk. Hazájok és lakó-helyek [9] téjjel, mézzel folyt; az-az,
mindennel bévelkedett, valami szükséges vagy alkalmatos az emberi
[10] 3. Reg. 10. v. 11. 22. 2. Paral. 9. v. 10. 13. táplálásra és gyönyörködtetésre. Hajókkal hordották helyébe az
aranyat, ezüstöt [10] *Ofir*-ból; [11] *Tanta erat abundantia argenti in
Jerusalem, quanta lapidum.* [12] *Argentum in diebus illis, pro nihilo*
[11] 3. Reg. 10. v. 27. *reputabatur;* az ezüst oly bév vólt *Jerusalem*-ben mint a kő, azért
[12] 2. Par. 9. v. 20. semminek tartották az ezüstöt, hanem, minden [13] hadakozó fegyveri,
[13] 2. Par. 9. v. 15. et seq. minden asztalok edényi, minden házi ékességi *Salamon*-nak finom

aranyból vóltak, az ezüstre nézni sem akartak. Azért, [1] *Sedebat* [1] Isai. 32. v. 18.
populus in pulchritudine pacis, in requie opulenta; a békeség szép-
ségében, a gazdagságok nyugodalmában bátorságoson lakott a
sidóság, mivel Isten, [2] *Murus igneus,* tűz-bástyájok és kerítések [2] Zach. 2. v. 5.
vólt, melyhez közel sem mehetett az ellenség.

Ki-győzné számlálni, minémü tisztességes böcsülletekkel fényes-
kedtek a sidók? A hatalmas királyok birodalma, a csudálatos tem-
plom ékessége, a fő-pap és a számtalan *Leviták* méltóságos rende
és díszes szolgálattya, a sok áldozatok és egyéb isteni tiszteletek
pompája, a kerített várasok erőssége, az Istentűl adott törvények
szentsége oly csudálatossá és felségessé tették az *Israël* fiait, hogy
méltán azt mondhatták rólla: [3] *Non est alia natio tam grandis;* nem [3] Deut. 4. v. 7.
vólt a széles világon oly nemzet, mellyen annyira kiterjedett az
isteni gond-viselés fényessége, mint a sidókon. [4] *Quæ est alia gens* [4] Ibid. v. 8.
sic inclyta, quæ habeat ceremonias, justaque judicia et universam
legem? Nem vólt oly tekíntetes ország, mely a szent törvények és
isteni szolgálatok tisztaságával úgy dicsekedhetett vólna, mint a
sidók. Mert Isten a töb nemzetek-közzűl az *Ábrahám* maradékát
magának választotta, mint, [5] *Partem et hereditatem,* osztályban jutott [5] Deut. 32. v. 9.
örökséget, mint, [6] *Peculium de cunctis populis,* munkával nyert [6] Exo. 19. v. 5. 6.
tulajdonát. Azért egyéb nemzetek-felet, [7] *Regno sacerdotali,* király- [7] Ibid.
sággal, papsággal, minden böcsűlletes méltóságok tisztességével
ékesítette a maga örökét.

Nézd most, mire jutottak az útálatos sidók? *Pilátus*-előt [8] meg- [8] Joan. 19. v. 15.
tagadák Christust és bátran kiálták, hogy nincs királyok, hanem
császár birtokában akarnak élni. Inkáb akartak rabok lenni a csá-
szár-alat, hogy-sem a szelíd király-alat uralkodni. Bétőlt kívánságok:
király-nélkül vannak, országok nincsen, rabokká lettek, világ vé-
géig császárok rabságában maradnak.

Megvévék a sidók az ártatlan Christust és nem azért vévék,
mint *Jósefet,* [9] hogy haláltúl óltalmazzák, hanem hogy megöllyék. [9] Gen. 37. v. 27.
Nem-is annyi pénzen vévék, menyit a sidókért akartak adni *Assvérus-* [10] Esther, 3. v. 9.
nak, az-az [10] tíz-ezer talentomon, hanem harmincz ezüst pénzen. [11] Deut. 28. v. 68.
Nyerének a kalmárságban: fejekre telék az Isten átka, az egész [12] Ita Lyranus,
nemzet kótya-vetyére hányaték, [11] *Et non erat qui emeret,* és senki in illum locum
nem akarta venni őket, noha [12] harmincz sidót vehettek vólna egy Deuteron.
ezüst pénzen, hanem, [13] *Venditi sunt sine pretio,* mint semmire- [13] Psal. 43. v. 13.
kellő gazt, ingyen kellett őket rabságra osztani. [14] Deuter. 25. v. 9.

Orczájára pökdöse Christusnak a *sinagóga,* [14] mint megvetett Matt. 26. v. 67.

aszszony, sok arczúl-verésekkel és éktelen kissebbítésekkel gyalázá
őtet, de azt nyeré vélle, hogy maga böcsülletit, tisztességét, méltóságát semmivé tévé. Nincs országok, sem királyok, sem várasok,
sem tekíntetes tisztek e széles világon a sidóknak, mindenüt mint
rabokat saczoltattyák; gyalázatos usorával, útálatos kereskedéssel,
sok tapodással keresett pénzeket kivonszák torkokból a ravók és
Psal. 58. v. 12. adó-szedők. Ugyan-is azért nem akarta Isten elfogyatni az úndok
15. népet, hogy mint az éhező ebek, várasokon kerengvén, testek
büdösségével, őltözetek, lakó-helyek, erkőlcsök úndokságával Istennek rajtok-való haragját mutogassák.

A lelki jókrúl. Harmadik áldomása Istennek a sidókon a lelki és üdvösségre-néző sok jóbúl állott. Mert a sidók vóltak, úgy-mond Szent *Pál,*
[1] 1. Rom. 9. v. 5. [1] Istennek fogadott fiai, nékik ígértetett a mennyei bóldogság,
ő-reájok bízatott az Isten Testamentoma és mennyei tanítása, ő-tőllök várta és vette Isten az áldozatok és egyéb isteni szolgálatok
engedelmességét.

[2] Luc. 2. v. 7. De minek-utánna Christus Urunkat [2] születésekor kirekeszték
[3] Hebr. 13. házokból a sidók, [3] halálakor városokbol kivívék, *Pilátus*-előt [4] meg-
v. 12. [4] Joan. 19. tagadák királyságát és nyilván-való [5] lator *Barabbás*-nál aláb-való-
v. 15. nak itílék: Isten-is úgy elveté őket, hogy Christussal-egyetemben
[5] Joan. 18. v. 40. minden lelki jókat elvesztettek. Sem templomok, sem papi-feje-
[6] Lev. 21. v. 10. delmek, sem áldozattyok nincs a sidóknak. Mert mikor [6] az Isten
cap. 10. v. 6. Matt. 26. v. 65. törvénye tilalmazása-ellen a papi-fejedelem *Caifas* elszaggatta őltözetit, maga levetkezvén papi-ruhájából, vége lett a sidó papságnak.
[7] Deut. 12. v. 5. És mivel a [7] *Jerusalemi* templom-kivűl nem vólt szabad áldozni a
11. 13. 14. 17. 18. cap. 16. v. 5. sidóknak, elrontatván a templom és váras, [8] *Defecit hostia et sacrificium,* nem lehet áldozattyok a sidóknak.

[8] Dan. 9. v. 27. Profétájuk sincs a sidóknak. A töb fogságokban *Ezechiel, Dániel,
Aggæus, Zachariás* fényeskedtek és szép vígasztalások reménségével
[9] Luc. 16. v. 16. támogatták a romlott népet, de [9] *Lex et Prophetæ usque ad Joannem,*
Keresztelő János-után egy profétájok sem vólt. Sőt a Szent Irás
[10] Isai. 29. v. 11. ollyan nállok, [10] *Sicut verba libri signati,* mint a pecsételt könyv,
[11] 2. Corint. 3. mellyet kívül látnak, de, [11] *Velamen habentes in corde,* fedél lévén
v. 15. [12] Apoc. 3. v. 7. szívökön, nem értik, mi vagyon benne. Mert a Szent Irás [12] értel-
Apoc. 5. v. 3. 9. mének kúlcsa Christusnál vagyon, senki ő-nállánál egyéb fel nem
szakaszthattya annak pecsétét. Azért, noha a sidók késsel nem
[13] Jerem. 36. metélik és tűzbe nem vetik a Szent Irást, mint [13] *Joakim* király,
v. 23. 29. de tudatlan és esztelen magyarázatokkal minden velejét megvesztegetik. Egy szóval, elvesztvén a sidók az igaz hitet, mely fon-

damentoma és ajtaja a lelki jóknak és örök bóldogság reménségének, ollyanokká lettek, mint amaz átkozott füge-fa, melyrűl azt mondotta Christus: [1]*Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum;* hogy soha örökké azon gyümőlcs nem terem. Mert noha Isten sok és nagy vétkeit az *Irsaël* fiainak elszenvedte, de, [2]*Pro eo, quòd vendiderunt pro argento justum, non convertam eos;* hogy az Isten Fiát ezüstön vásárlották, azt nem egyébbel, hanem utólsó romlással fizetik.

[1] Matt. 21. v. 19.
[2] Amos, 2. v. 6.

Meghallátok keresztyének a sidók romlását. De nem elég ezt érteni, hanem azt kel eszünkben tartanunk, a mit Szent *Pál* előnkbe adott, mikor azt írta, hogy [3]ha Isten kivagdalta az olaj-fát, melynek gyökere szent vólt és a pogányságot óltotta a Szent Patriarkák és Proféták gyökerébe, [4]*Noli altum sapere, sed time;* ne bizakodgyunk, hanem féllyünk és őrizkedgyünk, hogy a sidók kivágatásának okai ne találtassanak bennűnk, mert ha a sidók vétkei lésznek bennünk: *Et tu excideris,* minket-is kivagdal Isten és rabságra taszít.

[3] Rom. 11. v. 17.
[4] v. 20.
v. 22.

Jaj ki sok, ki nyilván-való példák forognak előttünk. A keresztyénség színe és virága, a szentség veleje és széki, a tekélletes Szentek seregi és vezéri *Palæstiná*-ban, *Egyiptus*-ban, *Görög*-országban, *Afriká*-ban, *Asiá*-ban fénylettek; ot vóltak a Szent püspökök gyölekezeti, az isten-félő remeték seregi, a clastromokba rekeszkedett szent barátok téméntalan* sokasági, a mély-tudományú bőlcs emberek számtalansági, minden szent életek gyakorlási; de jaj, a Christus szent lábaival tapodtatott és fáratságos verítékével öntöztetett szent főld, az Apostolok tanításával kövéríttetett szép tartomány, a Szent Mártirok vérével nedvesíttetett nagy országok, a sok bőlcs emberek predikállásával sírosíttatott tartományok mind pogány kézre kőltek; keresztyén lakosi nagy részre kivágattak; a kik megmaradtak, rabságban élnek. És, hogy meszsze ne nézzűnk, a mí édes hazánk szeb és job része rabságra jutott; tősgyökeres nagy úri és régi nemes nemzetségek főld színérűl eltöröltettek, a nyomorúlt kösség nagy részre pogány igájában nyomorog; a hátra-maradott kevés nemesség óránként fejére várja a sulykot. [5]*Si naturalibus ramis Deus non pepercit, nec tibi parcet;* ha a sidóknak nem kedvezett Isten, néked sem kedvez, akár-ki légy; ha a sidók vétkeit követed, a sidók romlását szenveded.

[5] Rom. 11. v. 21.

Vallyon mi vólt oka a sidók romlásának? Szent *Pál* [6]világos szókkal két okát adgya annak; első: *Propter incredulitatem fracti*

[6] Rom. 11. v. 20.

* Töméntelen.

[1] Ibid. v. 22. *sunt,* a hitetlenség; másik: [1]*Si non permanseris in bonitate, excideris,* a jóság fogyatkozása. Akarván ismértetni Isten nem-csak a sidó birodalomnak, hanem egyéb országoknak-is fenn-tartó erősségét, [2] 3. Reg. 7. v. 15. 21. 2. Par. 3. v. 17. Jer. 52. v. 21. [2]két oszlopot csináltata a *Salamon* temploma tornáczában; a mely job-felől vólt, azt *Jachin, firmitatem,* erősségnek nevezte; a bal-felől-való, *Booz, fortitudo,* vastagság nevet viselt. Eggyiken az igaz [3] 3. Esdr. 4. v. 36. Veritas super omnia. tudomány és vallás jegyeztetett, [3]melynél semmi erősseb nem lehet; mivel győzhetetlen kő-szálon, Isten mondásán éppíttetik; [4] Matt. 16. v. 18. azért [4]a pokol ereje diadalmat nem vehet rajta. Másik a jóságot [5] Rom. 8. v. 35. és tekélletességet példázta, melynek vastagságát [5]semmi világi nyavalyák, semmi teremtett erők meg nem hajthattyák, mivel Isten erején és segítő-malasztyán vastagodott.

Az országok első és hatalmasb óltalma az igaz vallás és tekélletes hit. Az ígért-főldet akkor bírták a sidók, mikor az Isten [6] Josuæ, 18. v. 1. sátorát felállatták; [6]*Fixerunt tabernaculum et fuit eis terra subjecta;* mert a hol az igaz hit virágzik, ot állandó a birodalom; a hol pedig a hamis tévelygés elnyomja az igazságot, veszedelem követi az országot. Azért mondotta Isten a sidóknak, hogy nem az ellenség [7] Judic. 2. v. 3. hatalma, hanem, [7]*Dii eorum erunt in ruinam,* a pogány istenek szolgálattya, a tévelygő vallások okai romlásoknak. Azért olvassuk [8] Judic. 2. v. 13. 14. c. 3. v. 7. 8. annyíszor a Bírák könyvében, hogy [8]mihent bálványozni kezdettek a sidók, mingyárt ellenség kezébe adattak; szabadulások pedig külömben nem lett, hanem mikor kifeseltek a hamis tévelygésből. [9] Isai. 60. v. 12. Mert Istennek kiadott *sentenciá*-ja az: hogy, [9]*Gens et regnum, quod non servierit tibi, peribit;* valamely nemzet és ország megveti az Isten szolgálattyának igazságát, el kel annak veszni.

Nem-csak a hitetlenség, hanem a töb gonosz vétkek vesztik, [10] Judith, 5. v. 3. sillyesztik az országokat. Mikor *Holofernes* [10]a sidóságot el akará rontani, azon tudakozék *Achior*-túl, kicsodák a sidók? menyi és minémü várasokban laknak? mely erős és menyi-számú hadakkal bírnak? honnan vagyon bátorságok, hogy a nap-keleti országok-közzűl csak ők mernek a *syriai* király-ellen kardot fogni? *Achior* a sidók várasirúl, hadairúl, értékérűl semmit nem szólla, hanem [11] Judith, 5. v. 16. 17. azt mondá: [11]hogy ez oly nép, mely nyilak- és kéz-íjak-, kardok- és paísok-nélkül minden nemzeteket meggyőzött, mert az ő Istenek harcolt érette; *Non fuit, qui insultaret populo huic, nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui;* és soha egy nemzet sem bírt vélle, hanem csak mikor Istennek szolgálattyában megfogyatkozótt. v. 24. Azért, *Si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascen-*

damus ad eos, quoniam tradet illos Deus eorum et subjugati erunt subjugo potentiæ tuæ. Si vero non est offensio populi hujus coram Deo: non poterimus resistere illis; ha vétkeztek a sidók Isten-ellen, mennyünk reájok, mert az ő Istenek kezűnkbe adgya őket és a te igád-alat lésznek. Ha pedig Isten-előt nem vétkeztek, ellenek nem álhatunk. Valósággal tellyes az *Achior* mondása; mert nem ellenségek hatalmátúl, hanem magok gonoszságátúl kel félni az országoknak, mivel [1] Isten ellenség kezébe adgya, a kik őtet haragra indíttyák. Az ígért-főld lakosi, [2] *Quia impie egerunt, deletæ sunt;* azért romlottak, mert istentelenűl éltek. [3] A hamisság megemészti és elfogyattya az országokat; a [4] babonák, a jövendő állapatoknak csillagoktúl tudakozása és egyéb vétkek rontyák az erős országok oszlopit, hogy végre leomollyanak. Azért, hogy a *jerusálemi* ínségekbe, hogy a sidó nemzet romlására ne jussunk, bűneinkből kitérjünk, életünket megjobbítcsuk. Melyre segéllyen mindeneket az Atya, Fiu, Szent Lélek. Amen.

[1] Deus tradit in manus hostium. Judic. 2. v. 14. c. 3. v. 8. c. 4. v. 2. c. 6. v. 1.
[2] Deut. 9. v. 5.
[3] Eccl. 10. v. 8.
[4] Isai. 47. v. 13. 14.

PŰNKŐST-UTÁN X. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizen-nyólczadik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága, eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben ezt a példát [5] mondá Jesus némellyeknek, kik magokban bíznak vala, mint igazak és egyebeket megútálnak vala:

Két ember méne-fel a templomba, hogy imádkoznának; egyik farisæus és a másik publicánus. A farisæus eképpen imádkozik vala magában: Isten, hálákat adok néked, hogy nem vagyok, mint a töb emberek: ragadozók, hamissak, házasság-törők, mint ez-is a publicánus; kétszer böjtölök [6] szombat-közöt; dézmát adok mindenből, a mit birok.

[5] Lucæ, 18. v. 9.
[6] egy hétben.

A Publicánus-is, távúl-álván, szemeit sem akarja vala az égre emelni, hanem mellyét veri vala, mondván: Isten, légy kegyelmes nékem bűnösnek. Mondom néktek, igazban ment ez alá házába, amannál. Mert minden, a ki magát felmagasztallya, megaláztatik, és a ki magát megalázza, felmagasztaltatik.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

Hogy a túdós nagy emberek esetiben nem kel megbotránkoznunk.

Nem-csak atyai indúlattyából, de hálá-adó kötelességéből-is,
[1] Gen. 48. v. 5. jutalmazni akarván *Jákób* [1] Patriárka az ő fiának, *Jósef*-nek sok
jó-téteményit: elsőben fiaivá fogadá a *Jósef* két gyermekét és az
Istentűl ígért főldében, maga szülöttivel egyenlő osztályossá tévé
Ibid. v. 13. 14. mindenikét. Az-után atyai áldását reájok-vetvén, noha *Manasses,*
mint üdővel nagyob, job-kézrűl; *Efraim,* mint ifiab, bal-felől
állottak; de a vén és szeme fényében megfogyatkozott Patriárka
job-kezét az ifiabbikra, bal-kezét keresztűl tévé az öregbikre.
Jósef látván, hogy hátráb maradott, a kit ő méltóbnak és üdő-
Ibid. v. 17. 18. szerént eléb-járónak tartott, megháborodék és ínté *Jákóbot,* sőt
kezét fogá, hogy job-kezét az első-szülöttre tenné, mivel ez nagyob
böcsülletet érdemlett. Kinek azt felelé *Jákób:* tudom, édes fiam;
v. 19. tudom, melyik üdősb: *Sed frater ejus minor, major erit illo;* de az
öcse, mely üdővel kisseb, nagyob lészen a báttyánál.

[2] 1. Reg. 16. v. 6. Hasonló dolog történt, mikor Isten kivetette *Sault* [2] a király-
ságból, mert *Sámuelt* az *Isai* házához kűldé, hogy eggyet a fiai-
közzűl királyságra kenne. Azért elsőben-is az üdővel nagyob és
termettel ékesb fiát vívé *Isai Sámuel*-eleibe. De errűl Isten azt
Ibid. v. 8. 9. 10. mondá *Sámuel*-nek: ne nézd arczúlattyát, mert elvetettem őtet.
Az-után elő-állatá *Isai* eggyenként hét fiát, oly rendel, a mint
itílte, hogy idejek és méltóságok kívánta; de azok-közzűl sem
Ibid. v. 11. tetczék senki a nagy Istennek. El-végre kérdé *Sámuel,* ha vagyon-e
még töb fia? *Isai* azt felelé, hogy vagyon egy, de gyermek és

juhokat őriz; kit méltónak sem itílt, hogy elő-állasson. De, oh isteni titkok feneketlen mélysége! mikor mind megvettetének, a kik emberi itílet-szerént méltók vóltak: az emelteték királyságra, a kit az attya semminek álított.

Ezektűl nem külömböz a mái Evangeliom historiája. Mert, ha ki a *farisæust*[1] és a *publicanust* a templomban látta vólna, ha ki mind kettőnek szavait hallotta vólna: vallyon nem nagyobra böcsüllötte vólna-e a *farisæust?* A *publicanus* nevében viseli veszedelmes állapattyát, nyelvével vallya vétkességét, lelki-isméreti úgy rettegteti szívét, hogy közel sem mér járúlni az Isten oltárához, szemét sem meri felemelni az egekre. A *farisæus* pedig, úgy tetczik emberi itílet-szerént, fedhetőt nem beszél. Mert [2]az Isten ajándékit magában megismérni, azokért Istennek hálákat adni méltó és illendő. Mivel pedig senki oly bűnbe nem esik, melybe más akár-ki nem esnék, ha az Isten kegyelme és hatalma nem óltalmazná: szinte úgy tartozunk háladással azok a bűnök távoztatásaért, mellyekbe nem estünk, mint ha azokba esvén, bocsánatot nyertünk vólna. Mit vétett tehát a *farisæus,* ha Istennek hálákat adott, hogy ment azoktúl a bűnöktűl, mellyekkel egyebek terheltetnek? Úgy vagyon, hogy, ha mi jót cselekeszünk (még pedig ha ezeket tisztán, hiuságok- és világi tekíntetek elegyítése-nélkül cselekedgyük), azt nem kel nékünk mutogatnunk, abban nem kel dicsekednünk, hanem Istenre kel bíznunk, ki felír és megjutalmaz mindeneket; mindazonáltal [3]sok szent emberek példái vannak előttünk, kik az Istent emlékeztették azokra, a miket cselekedtek; magokat-is bátorították azok számlálásival. Azért a *farisæus* bőjtölésének és egyéb istenes cselekedetinek emlékezése mentséget találhat mí-előttünk. De, oh isteni itíletnek visgálhatatlan felsége! Az Isten szemei a szűnek belső részeibe és titkos rejtekibe hatván, jól látták, hogy miképpen a kivűl szép piros alma, gyakran belől férges: úgy a *farisæus* szíve titkos kevélységnek, mint valami szú-féregnek mardosási-miat, megveszett. Azért a sok jókkal dicsekedő *farisæus* megvetteték.

Keresztyének, csaknem minden-napi dolog ez közöttünk, hogy az Isten fontyában [4]heánosok és megvettetnek, a kik emberi szemre előkelőknek tetczettek. Gyakran láttuk, hogy a kik isteni szolgálatok drága kincseivel terhes hajón eveztek, a parton elmerűltek és nagy vétkekbe, sőt hit-béli tévelygésbe estek. És efféle eseteken sokan megbotránkoztak, sőt hanyattá dőltek.

[1] Luc. 18. v. 9.

[2] Lásd 2. Cor. 11. v. 5. 23.

[3] Psal. 131. v. 1 Isai. 38. v. 3. 2. Cor. 11. v. 23. cap. 12. v. 2. Job, 29. maxime a versu 14

[4] Dan. 5. v. 27. Appensus inventus minus habens.

Propositio. Hogy azért ennek a veszedelmes példák botránkozásinak orvosságot készítcsünk: ez jelen-való órában megmagyarázom, elsőben: *mint kel távoztatnunk, hogy lelki veszedelembe ne essünk, mikor hittűl-szakadást vagy egyéb feslettséget látunk azokban, kik tisztekre- vagy tudományokra-nézve elő-kelő nagy embereknek itíltet-*
[1] Rom. 8. v. 28. *nek.* Másodszor: *mivel* [1]*az Isten-szeretőknek mindenek használnak: megmondom, micsoda éppűletünkre-való lelki hasznot kel vennünk az illyen esetekből.*

I. RÉSZE. Az Anyaszentegyháznak nem mostani kereszte az, hogy sok
[2] Galat. 3. v. 1. et 33. és nagy emberek eseti botránkozást szerzettek: mivel, a kik [2]egy-ideig jól futottak, megbabonáztatván, viszsza-tértek és a hitben hajó-törést szenvedtek. A Christus tanítványi-közzűl nem egy,
[3] Joan. 6. v. 66. kettő, hanem [3]*multi,* sokan hátramászának és Urunktúl elszakadának, mikor az Oltári-szentségrűl-való tanítást hallák. Szent *Péter* három esztendeig tanúlt a Christus iskolájában és ímé egy leány szavára megtagadá és átkozva tagadá Christust. Azon panaszol-
[4] 2. Tim. 1. v. 15. cap. 2. v. 17. kodik *Timóteus*-nak Szent *Pál,* [4]hogy *Hermogenes, Hymenæus, Philétus,* sőt *Omnes qui in Asia sunt,* egész tartományok elszakadtak. De hogy a töb sok és mély-tudományú, nagy-méltóságú emberek esetiről ne szóllyunk csak az *Origines, Tertullianus, Hosius Cordubensis* botránkoztató romlások jusson eszünkbe.

[5] Lirin. contra Profanas novitat. c. 23. Igazán írja *Vincentius Lirinensis,* [5]hogy, noha sokaknak szakadása nagy kísértetet szerzett az *Ecclesiá*-ban, de senki nem találtatott egybe-vethető *Origenes*-sel, kiben ennyi jeles, kiváltképpen-való, csudálatos dolgok egybe-folytanak vólna. Mert, ha tekélletes élet és böcsülletes maga-viselés szerez embernek méltó-
[6] Euseb. lib. 6. c. 1. ságot: [6]*Origenes*-nek nagy szorgalmatossága, dícséretes tiszta élete, sanyarú tűrése-szenvedése álmélkodást érdemlett. Ha nemes nemből származás, ha a mélységes tudomány tekíntetessé tészi az embert, vallyon ki vólt nemzetesb *Origenes*-nél; kinek attya, *Leonides, Sevérus* császár idejében feje-vételével, az-az, mártiromságával pecsétlette a keresztyén hit igazságát? Akkor *Origenes* alig vólt tizen-hat esztendős; mindazáltal tömlöczben lévő attyának illyen
[7] Euseb. ibid. cap. 3. Niceph. lib. 5. cap. 4. levelet írt: [7]*Cave tibi, ne propter nos, aliud cogites;* meglásd, hogy mí-reánk-nézve mást ne gondoly. Ő-maga pedig mártiromságra gerjedezvén, nagy kívánsággal keresett erre okot; és [8]ha az annya
[8] Euseb. ibid. cap. 2. el nem rejtette vólna öltöző ruháit és ezzel othon nem tartóztatta vólna, gyermek-korában futott vólna mártiromságra. Megöregbedvén,
[9] Euseb. ibid. cap. 3. [9]a mártirok tömlöczét rendel-járta, a bírák *sententiája*-után minde-

nikét biztatta, a megöletett testeket csókolgatta. Egyéb erkőlcsit ha tekíntyük, mely szentek, mely tiszták vóltak! Sok esztendeig
[1] mezít-láb járt, bor-italtúl elfogta magát, oly vékony és sovány [1] Euseb. ibid.
eledellel tengette életét, hogy mellyében megbontakozván, csak el
nem száradott. [2] Egész étszakákat isteni dolgok elmélkedésében [2] Niceph. lib. 5. cap. 5.
tőltött, és ha imígy-amúgy nyugodalomra bocsátotta magát, nem ágyra, hanem kemény földre heveredett és igen szűkön alutt. Mindenkor bőjtölt, fázódással és mezítelenséggel sanyargatta testét. Azért, életének illyen tekíntetes példájával, számtalan embert gerjesztett a keresztyén hitnek követésére, a tekélletes erkőlcsök gyakorlására, úgy, hogy az ő iskolája sok szent és bőlcs embereket, sok mártirokat nevelt.

De talám az ő szentsége tudományok segedelmétűl meg vólt
fosztva? Nem úgy vagyon; hanem, [3] mély elméjének éles, ékes [3] Lirin. cap. 23.
ereje oly vólt, hogy majd mindeneket meszsze utánna hagyott. Tudományának nagy-vólta, mind isteni, mind világi dolgokban,
annyira terjedett, hogy [4] a világnak minden részeiből a pogány [4] Euseb. lib. 6. c. 8. 16.
filosofusok, a kárhoztatott eretnekek tolyongva győltek csudájára és tőlle tanúltak. Ékesen-szóllása oly kedves, oly édes vólt, hogy,
[5] *Ex ore ipsius, non tam verba, quam mella fluxisse videantur;* [5] Lirin. ibid.
az ő szájából nem szók, hanem édes mézek folytanak. Azért, semmi nem vólt oly nehéz hitelre, hogy el nem hitette halgatóival; semmi nem vólt oly munkás cselekedésre, hogy az ő beszéde-után künyűnek nem láttzott. Senki ő-nállánál többet nem írt, azt mongya *Lirinensis*, és nem hogy által-olvashatnók minden írásit, de csak
egybe sem szerezhettyük. Mert *Eusebius* [6] mongya, hogy töb vólt [6] Euseb. lib. 8. c. 22. Euseb. l. 6. c. 8.
hét író-deákjánál, kik rendel nyugodván, változva írták az ő nyelve tanítását. Végezetre, csak szinte azért, hogy gyanuság-nélkül taníthatná az aszszony-embereket-is, ifiuságában megmetczeté magát és férfiuságátúl megmenekedék.

Ez azért az Anyaszentegyháznak ily erős oszlopa, ily böcsüllетes doktora, ily fényes tűköre, veszedelmes kísértetté változék.
Mert [7] mikor elméjének, tudományának, szent életének csudálásával [7] Lirin. ibid.
mindenek szemeit magára fordította vólna, nagyot kezde tulajdonítani elméjének, felettéb kezde hinni magának, nem kezdé annyira böcsülleni a keresztyén vallásnak régi eggyességét, hanem elhiteté magával, hogy ő mindeneknél többet ért és többet túd; megútálá az *Ecclesia Tradició*-ját, megveté a régiek tanítását, a Szent Irás mélységét maga itíleti-szerént új móddal kezdé fejtegetni és addig

jára esze kedve-után, hogy sok tévelygések örvényébe ejté mind magát, mind követőit; számtalan viszszálkodások magvát hagyá az egész keresztyénségben, megmútatván példájával, hogy nem kel azon csudálkoznunk, ha apró házikókat felforgat a szélvész, holot ily erős oszlopokat, sőt kő-várakat ledőjthet.

Mit mongyunk *Tertulliánus*-rúl? kit *Eusebius*, [1] a híres túdók-közöt, főnek nevez. *Jerónimus* azt [2] írja, hogy senkit ennél élesb elméjűt nem talált. *Cyprianus* mártir egy nap el nem múlatta a *Tertulliánus* írása olvasását, az ő könyvét pedig illyen szóval kérte: *Da Magistrum,* adhadsza a mestert. Azt meri mondani *Lirinensis,* [3] hogy az isteni és emberi dolgokban senki nem vólt túdósb *Tertulliánus*-nál, ki a *filosofusok* minden tudományit, a *historiák* és egyéb tanuságok minden rejtekit, elméjének csudálatos bévségében foglalta. Értelme oly hatalmas vólt, hogy valamely dolognak győzéséhez fogott, vagy bérohant elméjének élességével, vagy ennek terhével kinyomta sarkából, a mire nehezedett. Beszédének oly ereje vólt, hogy a kikkel el nem hitethette a magával-való eggyezést, azokat kénszerítés-képpen maga tetczésére vonta. *Marciont, Apellest, Praxeast, Hermogenest,* a *gnosticusokat,* a sidókat, a pogányokat tanításának meny-kövével élekből kiütötte.

[1] Euseb. lib. 2. Histor. c. 2.
[2] Hierony. epi ad Magnum.
[3] Lirin. contra Profanas novitates. c. 24.

De jaj! Ez-is a fényes csillag leesék az egekből és botránkozásának farkával nagy részt a csillagokban utánna vona.

Ki tudná megírnyia, mely veszedelmes vólt az *Osius Cordubensis* [4] esete? Ez a nagy *Constantinus* császár tanítója és vezetője vólt. Ezt a császár édes apja-gyanánt szerette és apjának hítta. Ez az első *Nicænum Conciliom*-ban a római *pápa* képe-béli vólt; a *Sardica, Alexandria, Elibertis, Neocæsarea, Arelatum* várasában egyházi győléseket tartott; kilenczven esztendős-koráig sok munkával az egész keresztyénséget béjárta, az igaz hitet óltalmazta. Mikor immár száz esztendőhöz közelgetne, mikor fáratságinak jutalma előtte vólna, a *Szeremi* gaz gyölekezetben a Szent Háromságot megtagadta, a *Nicæa*-béli vallást megátkozta, veszedelmes példája erejével sok püspököket és azokkal-eggyüt nagy részét a keresztyénségnek *Arianussá*, Szent Háromság-tagadóvá tette.

[4] Baron. An. 357.

Efféle esetek vóltak ez-után-is minden üdőben lésznek. Mert Christus Urunk és az ő Szent Apostoli megjövendőlték: [5] *Necesse est ut veniant scandala;* hogy egyéb abban nem lehet, hanem botránkozások lésznek, ollyak pedig, hogy [6] ha lehetséges vólna, a választottak-is megesnének miatta. Mert, ha az Angyalok az

[5] Matt. 18. v. 7. 1. Cor. 11. v. 19.
[6] Matt. 24. v. 24.

égben, ha *Ádám* a paradicsomban, ha *Judás* a Christus iskolájában, ha *Salamon* a bőlcseség belső rejtekében megtántorodtak, sőt elestek, nem kel azt gondolni, hogy ezen a pállyafutó, sőt bajvívó és harczoló helyen senki inárúl le ne veressék, senki meg ne essék.

Mint kel tehát magunkat viselnünk, hogy efféle esetekkel meg ne sérődgyünk? Nékem úgy tetczik, hogy fő-képpen két dologban kel eszűnkön járnunk.

Először: azt a bolondságot elkerűllyük, mellyért méltán ostoroz és dorgál Szent *Ágoston*[1] némellyeket, kik úgy-mond, mihent valamely püspöknek, papnak, barátnak vagy apáczának esetit hallyák, ottan azt-itílik, hogy a többik mind hasonlók, csak, hogy ki nem nyilatkozik mindenik gonoszsága. Ezeket Szent *Ágoston* sok szép győzedelmes okokkal torkollya. Mert azt kérdi tőllök: ha szomszédgyok feleségének házasság-törését hallyák, mi az oka, hogy magok feleségérűl vagy édes annyokrúl azt nem itílik, hogy ezek-is latrok, noha ki nem tudódik feslettségek? Miért nem gyűlőlik? miért nem űzik-el efféle gyanuságból feleségeket? Micsoda igazság, sőt micsoda okosság ez, hogy egy barát vagy pap eseti megmocskollya és gyűlőlségbe ejcse az egész szerzetet? Ennekfelette, az egyházi rend emberekből ál, nem angyalokból, a barát-ruhával az emberi természet gyarlósága ki nem rekesztetik, azért nagy csuda, ha ki azon csudálkozik, hogy ennyi sok egyházi emberek-közöt gonosz-is találtatik. Az én házam (úgy-mond Szent *Ágoston)* nem job a *Noë* bárkájánál, a hol nyólcz ember-közzűl, egy férges vólt, nem szenteb a *Dávid* házánál, melyben fiai-közzűl, ki húgát meghágta, ki báttyát megölte, ki attyát elkergette; nem tisztáb a Christus iskolájánál, melyben lopó és árúló találtatott, nem bátorságosb Meny-országnál, melyből az angyal alá-esett.

Gonoszak azért és viszsza-fordúltak, sőt esze-fordúltak, a kik valamely állapat-béli ember esetit látván vagy halván, az állapatot és hívatalt gyalázzák. Mert ha valamely katona vagy kalmár latorságot mivel, bolond a ki azt véli, hogy ezzel gyalázatos a katonaság, vagy a kereskedések tisztességes állapattya.

Másodszor: abban meg kel erősödnünk, hogy akár-mely méltóságos, bőlcs, túdós és emberi szem-előt jámbor légyen, a ki az Anyaszentegyház eggyességétűl elszakad, meg ne mozdúllyunk példájával. Mert, ha *Lucifer*-után nem ugrának a töb Angyalok, ha *Judásra*-nézve akasztófát nem keresének a töb Apostolok, mí se

[1] August. Epist. 137.

[1] A Pápa. ugorgyunk-ki a Szent *Péter* hajójából, még ha [1] önnön-maga, a ki látható-képpen a kormányt tartya, kiugranék-is.

Ezt az álhatatosságot illyen szókkal parancsollya Isten az [2] Deut. 13. v. 1. Ó Törvényben: [2] ha proféta támad közötted és csuda dolgokrúl jövendőlvén, meglészen, a mit mondott, és azt mongya néked, mennyünk-el, kövessünk idegen isteneket, kiket eddig nem tudtál, meg se hallyad szavát annak a profétának, mert kísért títeket a tí Uratok Istenetek, hogy nyilván légyen, ha tellyes szűvel, lélekkel Lirinens. c. 15. contra Profan. Novitates. szeretitek őtet. Ihon, az Ur Isten oly emberrűl szól, a ki *Proféta* nevet visel és emberi értelemnek folyása-kivűl jövendő dolgokat láthat, olyrúl szól, a ki mondásinak igazságát jövendőlt dolgok tellyesedésével hitelessé tészi. Errűl a nagy emberrűl, errűl a *Profetá*-rúl azt parancsollya Isten, hogy, ha a régi hívektűl vett tudomány-ellen tanít, ha új vallást (mellyet, lelki értelemmel, új Istennek nevez) hínteget, ha el akar szakasztani az Anyaszentegyháznak régen gyökerezett tudományátúl, meg ne halgassuk szavát, fülünket bédugjuk, elménket elfordítcsuk és mint a kísértetet úgy tarcsuk.

Keresztyének, Isten igazságán, nem emberi bölcseségen éppíttetett a mí hitünk; isteni erőn, nem emberi gyarlóságon fondáltatott az Anyaszentegyház. Azért, noha nincs oly nagy ember, kit meg nem ejthet az ördög csalárdsága, de a Christus *Ecclesiá*-ját a pokol ereje és csalárdsága az igazság tanításában meg nem [3] Matt. 16. v. 18. ejtheti; [3] *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Azért, [4] *Ita* [4] Lirinen. c. 22. contra Profan. Novitates. *ecclesiæ doctores recipiamus, ut non cum doctoribus ecclesiæ fidem deseramus;* úgy böcsüllyük az *ecclesia* doktorit és vezérit, hogy [5] Tertull. de Præscrip. c. 3. ő-véllek-eggyüt az *ecclesia* hitit el ne hadgyuk. Mert [5] nem a személyekből kel a hitet megpróbálni, hanem a hitből a személyeket. Az Anyaszentegyháznak megrögzött tanítása igaz próba-kő. Akár-ki légyen, ha tanítása nem eggyez annak az *ecclesiá*-nak vallásával, mely az Apostolok idejétűl-fogva fiakat nevelt Istennek, kerűlni kel, mint farkast, kárhoztatni kel, mint hittűl-szakatt tévelygőt. Mely [6] Lirinen. c. 25. contra Profan. Novitates. dologrúl eképpen ír *Vincentius Lirinensis*: [6] csak azt kel igaz és valóságos keresztyénnek tartani, a ki senki méltóságát, szeretetit, elméjét és ékesen-szóllását a közönséges Anyaszentegyháznál fellyeb nem böcsülli; de mind ezekrűl szemeit elfordítván, a mit ért, hogy régen és közönségesen tanított és követett az *ecclesia*, tekélletesen azt hiszi, a mit pedig egy akár-ki a régi Szentek-ellen újat és az-előt hallatlant hirdet, azt nem hithez és isteni tisztelethez, hanem kísértethez tartozónak ismeri.

Az Új Testamentom nyilván megtanít, mit kel cselekednünk a nagy emberek esetiben. Mert, mikor Szent *Pál* hallotta vólna, hogy némely tanítók megcsalatván, csalogatták a [1]*Galata*-bélieket, azt írá nékik: ha szinte mí vagy a mennyei Angyal hírdet néktek azon-kivűl, a mit hirdettünk néktek, átok légyen. Ved eszedbe, keresztyén ember, a Szent *Pál* szavát: nem azt mongya, *Licet ego,* ha szinte én-magam, hanem, *Licet nos,* ha mí *Apostolok* minnyájan valamit tanítunk az-ellen, a mi egyszer közöttetek hirdettetett, átok. Sem magának, sem a töb *Apcstolok*-nak nem kedvez Szent *Pál,* csak az igazság helyén maradgyon. Továb mégyen, és mint-ha elég nem vólna az egyszer taníttatott hitnek őrzésére az emberi állapat kárhoztatása, azt mongya: ha az lenne-is, a mi nem lehet, hogy a mennyei Angyal akarná változtatni az egyszer bevett tanítást, átok légyen. Mely mondással oly erősséget kíván a régi igazság követésében, hogy még ha az *Apostolok* és Angyalok elesnének-is, utánnok ne essünk.

[1] Galat. 1. v. 8.

Másut Szent *Pál* ezen dologrúl illyen parancsolatot ád *Timóteus*-nak: [2]*Depositum custodi, profanas vocum novitates devitans;* jól őrizzed a nállad letétetett tudományt, az-az, a mi reád bízatott, nem a mit magad találtál; a mit vettél, nem a mit gondoltál; a hozzád-vitetett, nem a tőlled koholtatott igazságot megtarcsad. Ne légy ujonnan-szerző, hanem őriző. Ne légy kezdő, hanem követő a hit dolgaiban. A közönséges tudomány úgy maradgyon nállad, a mint hívségedre bízatott, tiszta aranyat vettél-bé, aztőrizzed és a helyében arany-színnel festett tudományt ne cserély. Im hallyátok Szent *Pál*-túl, hogy a keresztyén hitnek igazsága nem től̋lünk találtatott, hanem nállunk letétetett és eleinktűl reánk szállott tudomány. Azért, ha el akarják hitetni a *Luther* és *Calvinus* követői, hogy az ő tanítások apostoli igazság: mutassák-meg, kinél vólt letéve az ő tudományok *Luther*-előt? Mely gyölekezet, mely tanító, doktor tartotta és őrzötte ezeket az ő ujságokat? Ha ezt nem mivelhetik: vegyék eszekbe, hogy az ő vallások nem apostoli *depositum.*

[2] Tim. 6. v. 20.

Továb mégyen Szent *Pál* és azt mongya: *Profanas vocum novitates devita;* hogy a szóknak szentségtelen ujságit eltávoztassuk. Nem mongya, hogy elszakadgy a régi vallástúl; sőt mikor az ujságokat távoztatni parancsollya, kétség-nélkül a régi tudományt javallya; mikor az ujságot szentségtelennek nevezi, a régiséget szentnek jelenti. És ezek-után veti, hogy a hamissan nevezett

túdósság mutogatásával meg ne csalassunk; az-az, mikor a tévelygők dicsekednek, hogy ők csak az Isten Igéjét hirdetik, hogy ezt nagy tisztán hirdetik: efféle szókon meg ne indúllyunk, sőt miképpen a mely aszszony vagy kel, vagy nem kel, jámbor-aszszonyságát hánnya-veti, gyanakodni szoktunk, hogy ot fáj, a hol tapogattya, és azt itíllyük szemérmetes jámborságnak, mely gyalázatnak tartya a mentség-nélkül szűkölködő tisztaságot: úgy a tévelygők alkalmatlan dicsekedése kétségessé tészi dolgokat.

[1] 1. Tim. 3. v. 16. Mikor azért hittűl-szakadásokat látunk, kössük az [1] igazság oszlopához elménket: ragaszkodgyunk [2] a kő-sziklán éppíttetett Anyaszentegyház erősségéhez. Ne légyünk ollyanok mint a polyvák, mellyeket egy kis szelecske elragad a szűrüből. Ne légyünk [3] *miriones*, bámulólan álmélkodók, kikrűl azt írja *Tertulliánus*, hogy egyebek esetiből veszedelmet éppítnek magoknak, hanem meggondollyuk, hogy, [4] *Ex iis hominibus hæretici fiunt, qui, etiamsi essent in ecclesia, nihilominus errarent: cum autem foris sunt, plurimum prosunt; non verum docendo, sed ad verum quærendum et aperiendum catholicos excitando;* azok esnek-ki az *ecclesiá*-ból, kik benn-maradván-is elvesztek vólna, és sok-képpen hasznos az ő kimenetelek, mint ez-előt más predikáczióban hallók. Azért, ha kit látunk elszakadni az *ecclesiá*-túl, azt gondollyuk, hogy ennél nagyob esetek vóltanak, de ugyan győzedelmesen maradott és világ végéig marad az *ecclesia.*

[2] Matt. 16. v. 18.

[3] Tertull. Præscript. c. 3.

[4] Aug. tom. 1. Libr. de Vera Religion. c. 8.

II. RÉSZE. Meghallók, mit kel távoztatnunk, hogy egyebek eseti veszedelműnkre ne légyen; lássuk, mint kel a méregből terjéket csinálnunk, micsoda hasznot és lelki éppűletet kel vennünk a híres emberek esetiből. Mert jóllehet a veszendőknek ártalmasok efféle esetek, mivel azok, mint a pók, mindenekrűl mérget szednek; de a híveknek [5] mindenek jóra szolgálnak, és mint a tiszta méhecskék, a keserű fűvekrűl-is édes mézet raknak.

[5] Rom. 8. v. 28.

Szép és üdvösséges haszon, ha szánakodunk felebarátunk veszedelmén és a próféta mondása-szerént, [6] jajgattya a jegenye-fa, hogy ledőlt a cedrus. Mert így olvassuk, hogy *Sámuel* próféta [7] nagy siránkozásokkal kesergette a megvettetett *Saul* romlását.

[6] Zach. 11. v. 2.

[7] 1. Reg. 16. v. 1.

Istennél kedves, nékünk gyümőlcsös, ha az elesett atyánk-fiát támogattyuk; tehetségünk-szerént segíttyük, íntyük, dorgállyuk és felemelni igyekezünk; ha könyörgésünkel Istennél néki kegyelmet kérünk.

Az-is szent dolog, ha az atyánkfia romlásából gyarlóságunkat

megismérjük, Isten-előt magunkat földig alázzuk, az ő jó-vóltát hála-adással köszönnyük, hogy hasonló veszedelmektűl őriztetünk.

Dícsíretes az-is, hogy midőn valamely lelki tanító esetit láttyuk, ne annyira nézzük az ő vétkét, mint magunk gonosz érdemét, mellyel Isten haragját gerjesztettük; és arra méltók lettünk, hogy oly tanítót bocsátana, [1]mely tőr és megvetett háló lenne előttünk, hogy abban botránkozzunk és elessünk, a kinek támogatni kellett vólna. Mert Isten szava az: [2]*Dabo tibi regem in furore meo;* hogy néha haragjában ád vezéreket előnkbe, és a mint másut olvassuk, [3]*Regnare facit hypocritam, propter peccata populi;* a népek vétkeért kép-mutató az előttök-járó; mert büntet Isten akkor, mikor gonoszakat és tisztekrűl feletkezetteket szenved a világi fejedelemségben vagy egyházi tisztben.

[1] Oseæ, 5. v. 1.
[2] Oseæ, 13. v. 11.
[3] Job, 34. v. 30.

Mind ezek szép és üdvösséges hasznok, mellyek atyafiúi szeretetet, alázatosságot, hála-adást nevelnek bennünk. De úgy tetczik, a nagy emberek esetiből fő-képpen magunkra-való vígyázást és őrizkedést kel tanúlnunk.

Tudgya az ördög, hogy mennél szenteb állapatban és tekíntetesb hívatalban vagyon valaki, mennél töb isteni ajándékokkal bévelkedik, annál nagyob és veszedelmesb esete, ha gonoszságra vetemedik; először: mert töb és nagyob jókat veszt. Másodszor: mert a szerzetet vagy az egész keresztyénséget meggyalázza hírében, nevében, böcsülletiben, mivel a hittűl-szakadtak látván, hogy a nagy emberek cselekedete ellenkezik az igazság rendelésével, gyanakodnak, hogy csak tettetés vagy képmutatás, a mit szóval hirdetnek a szent élet kötelességérűl. Harmadszor: mert sok egy-ügyűket megbotránkoztatnak, mivel ezek azt itílik, hogy szabad nékik-is követni az öreg embereket.

Ezt tudván a *sátán,* nagyob és mesterségesb incselkedésekkel igyekezik azon, hogy a szent-életű vagy tekíntetes-állapatu embereket megejcse: [4]*Eos pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit: contra nos vero, eo vehementius incitatur, quo ex corde nostro expellitur. Hoc in seipso Dominus figuravit; quia diabolum, non nisi post Baptisma, se tentare permisit: ut innueret, quod membra ejus postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent;* a kik engedelmesek az ördögnek, nem szükség, hogy azokat csalogassa, hanem a kik ellene-állanak, azokat ostromollya. Azért olvassuk, hogy Isten egy szent jámbornak látásában megjelenté, hogy nagy roppant várast egy hívolkodó ördög őrizett;

[4] Greg. in c. 33. Job, lib. 24. c. 7.

a közel-való klastromot pedig, mint a sűrüséges raj, úgy dongotta a sok ördög, mivel a várasiak kísértetek-nélkül engedtek; de a klastrom fiai tusakodtak ingerlések gonoszságával. Szent *Gergely*
[1] Greg. 3. Dialog. c. 7. írja, hogy [1] midőn egy sidó, elestveledvén, az *Apollo* szentegyházába tért vólna, az ördögök fejedelme székiben ülvén, a töb ördögöktűl tudakozott, ki mit cselekedett az emberek romlására? Többi-közöt eggyik azt mondá, hogy *Fundanus Andras* püspököt régen kisztetvén a bujaságra, annyira hozta, hogy tegnap egy aszszony hátát hízelkedve megütögette. Mellyért az ördögök fejedelme hízelkedő szép szókkal megdícsírvén őtet, íntette, hogy végbe-vigye az elkezdett gonoszságot.

Mikor azért valamely nagy ember esetit láttyuk, vígyázzunk, hogy: ha állunk, el ne essünk. Eszünkbe jusson, hogy Christus
[2] Luc. 9. v. 62. Urunk nem-csak azt mondotta, hogy [2] Meny-országra nem méltó,
[3] Luc. 17. v. 32. Gen. 19. v. 26. a ki kezét ekére tészi és viszsza-néz, hanem [3] emlékeztet a *Lóth* feleségérűl, ki sóbálvány lett azért, hogy *Sodomá*-ra viszsza-tekíntett. Ha a só óltalmazza rothadástúl, a mit azzal meghíntnek, óltalmazzon minket-is ez az aszszony példája, hogy hátra ne maradgyunk az elkezdett jóban. És valakik elesnek, azokat só-gyanánt tarcsuk, mások kárán tanúllyunk. Ha láttyuk, hogy valaki előttünk verembe szakad, felnyittyuk szemeinket, szorgalmatosban vígyázunk, hogy meg ne essünk; minden tehetségünkel elkerűllyük a tőkét, mely-
[4] Rom. 11. v. 21. ben más megütközött. Ha láttyuk, hogy kivágatik az [4] olajfa, félve járjunk, hogy mí ki ne vágassunk.

Nagy emberek estek-el, keresztyének, de senki ne hidgye, hogy egyszer s mind jutottak az utólsó romlásra; mert senki hirtelen igen latorrá nem lészen, hanem a bűnök, mint a lánczok karikái, egymást utánnok vondogállyák. És a mint a részegségrűl írja Szent *Ágoston,* hogy egyedűl nem jár, úgy a töb vétkekrűl igazán mondhattyuk, hogy örömest seregben járnak, egy-mástúl nem szakadoznak és valaki egy vagy két kisded vétkekkel nem gondol, lassan és nem érezvén, aláb esik. A nagy hajón, ha egy kis lyuk vagyon, kevesenként mégyen belé a víz, de végre ugyan elmeríti; ezen formán kel gondolkodni a nagy emberek esetirűl. A kik utólsó romlásra vetemedtek, bizonyos, hogy belől szú-féreg vólt bennek, mely, noha lassan és láthatatlanúl, de mindaddig erőtlenítette őket, hogy osztán egyszer s mind leromlottak és hit-vesztésre jutottak. A mely alma belől férges, érés-előt lehúl és csak az marad fáján, a melynek belső épsége helyén vagyon; azon formán, a kinek lelké-

ben valami féreg vagyon, úgy-mint kevélység, testi szabadság, alkalmatosság vagy elsőség kívánása és egyéb világi vágyódás, az mind addig marja és rágja, mind addig szíja és emészti erejét szívének, hogy egyszer s mind főldhöz veri. Mert igaz a Szent *Pál* [1] mondása, hogy a kik hajó-törést szenvednek hitekben, elvesztik eléb a jó lelki-isméretet. Megesék-e *Origenes?* De, a mint *Lirinensis* írja, [2] eléb oly kevélységre jutott, hogy semminek tartotta a keresztyén hitnek egy-ügyűségét; magát mindenek-felet bőlcsnek álította. Tévelygésre juta-e *Tertullianus?* De, a mint *Baronius* írja, [3] eléb az irígységtűl meggyőzeték, mint *Cain,* midőn azon garázdálkodott, hogy *Victort,* a ki ő-vélle egy várasban született, nagyobra böcsüllék és *római* pápaságra emelék. Elpártola-e *Novátus?* De eléb a kevélységtűl megrészegedék [4] és minden követ mozdíta, hogy *római pápa* lehessen. Azt el nem érvén, színt ada szakadásának és eretnekség örvényébe esék. A barát csuklyából hittűl szakada-e [5] *Jovinianus?* De eléb dobzódással és fajtalansággal rútítá; az-után szerelmes levél írások-közöt végezé életét. Uj eretnekséget kohola-e *Nestorius?* De eléb ördögi kevélységbe esék; és azt álítván, hogy senki ő-nállánál értelmesb nem vólt, [6] *Veterum interpretum scripta perdiscere dedignatus est;* olvasni sem akarta az írás-magyarázó Szentek tanításit. Mit mongyunk [7] *Sapricius*-rúl? kit mikor a keresztyén hitért megfogtak- és sok kínzásokkal sanyargattak-vólna, álhatatoson marada az igazságban; de megharagudván az öcsére, *Niceforus*-ra, meg nem akara néki bocsátani, noha az öcse egynehányszor térdre esve engesztelte őtet. Mi lén belőlle? Ezért az ördögi harag-tartásért megvoná Isten malasztyát tőlle és mikor szinte a kardot nyakára várná, elálla a keresztyén igazság-mellől és pogány módon, áldozattal tisztelé a bálványokat. Az öcse pedig, ugyan ot, letévé életét az igazságért.

Nem szükség a mí üdőnkben támadott szakadások kezdőirűl szóllani, minémű sok feslettségekkel késztitgették magokat, hogy az ördögnek alkalmatos eszközi lennének a hit vesztegetésben, mert ezekrűl egész könyvek írattanak; elég azt apostoli igazságnak ismérni, hogy eléb elveszti a jó leki-isméretet, [8] valaki az igaz hitet elcseréli. Mert ez az Istennek igaz büntetése, úgy-mond Szent *Pál,* [9] hogy a kik tudgyák az igazságot és nem úgy szolgálnak Istennek, mint a hogy kötelességekből kívántatnék, elfordúlt értelemre adatnak; aláb-aláb esvén, háladatlanságok bűntetését magokra vonszák. Azért, valaki álhatatos akar a hitben

[1] 1.Tim. 1.v.19.
[2] Lirinen. c. 23. contra Profan. Novitat.
[3] Baron. Anno 201.
[4] Baron. Anno 254.
[5] Baron. Anno 382.
[6] Socrates l. 7. c. 32. Christophorson.
[7] Baron. Anno 260. Et Martyrol. 9. Febr. ex Metaphr. et aliis.
Lásd a Kalaúzt.
[8] 1. Tim. 1. v. 19.
[9] Rom. 1. v. 21.

lenni, őrizze, nevellye, öregbítcse a jó lelki-isméretet, mert ez az igaz hitnek őrzője.

Valakiket láttunk mí üdőnkben, hogy a régi igaz *római* vallást
I. elhadták, két dolgot tapasztaltunk bennek; elsőt: hogy apródonként kezdettek aláb-aláb esni. Esztendeig, kettőig, háromig és továb-is elmúlatták a gyónást és az Úr Vacsoráját; maga tudták, hogy minden keresztyén lelke vesztése-alat köteles arra, hogy legaláb egyszer esztendőben, húsvét-tájban pedig, részesüllyön ezekben a *Sacramentomok*-ban. Annak-utánna az egy pénteken megtartották még-is az Anyaszentegyház parancsolattyát és húst nem ettek: de azonkívűl, *Quadragesimá*-val, *Vigiliá*-val, *Szombatok*-kal nem gondoltak; szabadgyában zabállottak a hús ételben. Továb: ama nagy, jeles innepekre, úgy-mint karácsonra, húsvétra, pünkösdre reá-verdőttek, hogy misét, predikácziót halgassanak; de vasárnap és egyéb innepekben egy kis világi dologért hátra-hadták a misét, predikácziót; mindazáltal sok ideig bátran mondották, hogy a derék dologban ők ugyan *pápisták*, noha az illyen aprólékra nem vígyázhatnak.
[1] Eccli. 19. v. 1. Ah szegények! Nem vették eszekbe, hogy [1] *Qui spernit modica, paulatim decidet;* a ki nem gondol kicsiny vétekkel, lassan nagyra
[2] Bernar. Serm. 29. in Cantica. mégyen. Meg nem gondolták, a mit Szent *Bernárd* [2] igazán mondott: *Ne leve dixeris, quo offenditur Christus;* hogy nem szabad azt kicsinnek mondani, a mivel Christus megbántódik. Nem szóllok a részegségrűl, fajtalanságrúl, hamissan-keresett vagy prédált marha megtartásárúl, mert ezek legsűrűb és szokott hálói az ördögnek,
II. mellyekkel kifogja az Anyaszentegyházból az embereket. Másikat azt tapasztaltuk a *római* hittűl elszakadtakban, hogy szakadások-után jobbak, isten-félőbbek nem lettek, sőt minden feslettségre tágasban rohantak. Nevezet-szerént a barátokrúl és egyházi embe-
[3] Aug. ep. 137. rekrűl igazán írja Szent *Ágoston,* hogy [3] jámborbakat nem látott, mint a kik a klastromban hivatallyok-szerént éltek; de latrabbakat sem látott, mint a kik a klastromokból kiszöktek. Mert igazán azt
[4] Plato, lib. 1. de Legibus. mondhattyuk az Isten házárúl, a mit mondott *Plato,* [4] *Athénas* várasárúl: *Qui bonus est Athenis, serio bonus est;* hogy a ki *Athenás*-ban
[5] Apoc. 3. v. 15. jámbor, valóban jámbor; [5] úgy az Isten házában nem lehet ember sem hév, sem hideg vagy fél-hideg, fél-meleg: mert a lágy-meleg, *Tepidus,* okádást szerez Istennek és kivettetik az Anyaszentegyház gyomrából.

Hogy béfejezzem tanításomat, kérlek és íntlek, keresztyének, hogy mikor valami nagy ember esetit láttyátok, úgy cseleked-

gyetek, mint a *scorpió*-túl megmaratott emberek; kik ragadgyák azon mérges *scorpiót* és sebekre dörgölvén, azzal gyógyíttyák sérelmeket. Az okos orvosok-is a mérges kígyó testéből csinálnak terjéket, minden méreg-ellen; tí-is egyebek esetiből csinállyatok orvosságot. És eszetekbe vévén, hogy kivágatott az olaj-fa, őrizkedgyetek, hogy tí-is ki ne vágassatok, és bűnöket úgy távoztassátok, mint utólsó romlásnak és örök veszedelemnek horogját. Amen.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

A vakmerő itíletrűl.

Az atyafiúi szeretet kötelezése nem-csak azt kívánnya tőllünk, hogy felebarátunkat cselekedetünk szolgálattyával és javaink közlésével segítcsük; sem csak azt, hogy nyelvünkel ne gyalázzuk, ne rágalmazzuk, sőt tisztességes dícsíretekkel bátorítcsuk és böcsülletes vígasztalásokkal künnyebbítcsük őket, hanem, hogy illetlen gyanuságokkal és itíletekkel se terhellyük, sőt a hol a dolog világossága másra nem kénszerít, jóra magyarázzuk cselekedeteket és jó vélekedésben legyünk felőllök.

De jaj! mely gyakran és mely nagyon megfogyatkozunk ebben? Sem többször, sem künnyebben nem vétkezünk minnyájan, mint az itíletekben és gyanakodásokban. Mert noha minnyájan itílő-székben nem ülnek, mint a bírák, de minnyájan mint bírák, nehéz gyanuságokkal terhelnek, itílnek, kárhoztatnak minden állapat-béli személyeket. És a mi siralmasb, véteknek és bűnnek sem tartyák az emberek nagy része az illyen itíleteket.

Hogy ettűl a vétektűl idegenedgyünk, a mái Szent Evangeliomban azt ismérteti Christus, hogy annyi szeretet és tekélletes jóságok gyakorlási, annyi dícsíretes erkőlcsök sokasági nem lehetnek emberben, hogy Isten-előt igazulásra szolgállyanak és meg ne mocskoltassanak, ha magunk javaira-nézve megitíllyük és útállyuk, gyalázzuk és kárhoztattyuk felebarátunkat. Mert a mely dicsekedő *farisæust* említ az Evangeliom, nem azért hagyaték igazulás-nélkül, mint-ha jóságinak számlálásában hazudott- vagy háladásában vétkezett-vólna, hanem, hogy megitílte és útálta a *publicánust,* mint-ha nyilván-való bűnös vólna, noha bűnét megbánván, Isten irgalmát nyerte vólt.

Ezt a veszedelmes itíletet, hogy megértvén mi légyen, eltávoztassuk, két dologrúl szóllok rövideden a mái tanításomban: először megmagyarázom; *minémű itiletek távoztatására kötelez az Isten parancsolattya.* Másodszor: *mint kel a vak-merő itileteket megzabolázni.* Kérlek, csendeszen legyetek a halgatásban és ne csak ércsétek, hanem távoztassátok a vakmerő itíletek gonoszságát.

Propositio.

Hogy nyilván érthessük, minémű itíletet tilalmaz Isten, ezeket szeműnk-előt kel viselnünk.

[1] Psal. 2. v. 10. Psal. 81. v. 8. Psal. 93. v. 2. Psal. 95. v. 13. 1. Cor. 6. v. 2. 5. [2] Deut. 27. v. 19. Psal. 81. v. 3. Zach. 7. v. 9. [3] Sup. fol. 632. [4] Jerem. 48. v. 10. [5] Num. 25. v. 8. 10. 13. [6] S. Thomas, 2. 2. Qu. 11. art. 4. art. 2. [7] Seneca, 1. de ira. cap. 16. in fine.

ELŐSZÖR: a szent írás [1] a méltóságban helyheztetett főrendeket, *Judices terræ,* főld itílőinek nevezi. És annyira nem tíltya a bírákat az itílettűl, hogy azoknak parancsollya a törvény-szolgáltatást és igaz itílést, [2] kiátkozván őket, ha az árvák, özvegyek és jövevények kérésére törvényt nem szolgáltatnak. Tartoznak tehát a bírák, hogy megitíllyék, kárhoztassák, [3] bűntessék a gonosz-tévőket. És annyira tartoznak, hogy átkozottnak nevezi Isten, a ki meg nem bűnteti a gonosz-tévőt; [4] *Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine;* Isten haragját pedig elvészi a sokaságrúl, a ki mint *Finees,* [5] megöli a latrot. [6] Azért, noha hetven-hétszer megbocsáthattya ember vétkét annak a ki ő-ellene vét, de nem szabad mindenkor megengedni annak, a ki Istent és felebaráttyát megbánttya, hanem tartozik a tiszt-viselő törvény-szerént, nyilván és mindenek láttára azt megbűntetni, hogy mások-is tudgyanak félni és a gonosztúl őrizkedni: [7] *Quos vult judex nequitiæ exempla fieri, palam occidit; non tantum ut pereant ipsi, sed ut alios pereundo deterreant.*

MÁSODSZOR: az emberi szók- és külső cselekedetek-közzűl mellyek nyilván és menthetetlenűl ellenkeznek az Isten törvényével és az Isten Igéje-szerént, kárhozat-érdemlő, halálos bűnök. A kiket látunk effélébe esni (ha ész-nélkül nincsenek), itíletet tehetünk gonoszságokrúl, kételkedés-nélkül bizonyosnak tarthattyuk, hogy Isten haragjában és kárhozandó állapatban vannak és ha ki nem térnek gonoszságokból, pokolra vettetnek. Mikor azért hallyuk, hogy valaki esküvéssel bizonyíttya a hamissat; mikor az ártatlant rút szitkokkal gyalázza, megveri, megvagdallya, megöli; mikor bizonyoson tudgyuk, hogy lopott, tolvajlott, paráználkodott; mikor valamely tanítót az Anyaszentegyház tudománya-ellen tanítani látunk: vétek-nélkül itíletet tehetünk ezekrűl, hogy Isten kedvéből kiestek és ördög rabságába jutottak. Azért noha Christus tíltotta, hogy csak orcza-látásból ne itíllyünk, de a mellet megengedte,

hogy bizonyos okok lévén, igazán megitíllyük az gonoszt: [1]*Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.* Arra-is parancsolattal kötelezett, hogy, [2]*Ex fructibus cognoscamus,* külső cselekedetekből megismérjük az emberek belső gonoszságát: [3]*Corripiamus,* megfedgyük és dorgállyuk az ő vétkeket, jobbúlásokra igyekezzünk; ha pedig jobbúlni nem akarnak, távoztassuk barátkozásokat.

[1] Joan. 7. v. 24.
[2] Mat. 7. v. 20. cap. 12. v. 33. Luc. 6. v. 44.
[3] Mat. 18. v. 15.

Harmadszor: vannak oly külső cselekedetek, mellyek, noha magok-szerént nem nyilván bűnök, de mivel emberi mód-szerént közönségesen eggyüt járnak a bűnnel és igaz okosság-szerént hihető jelenségi a gonoszságnak. Az illyen dolgok oly hitelt és itíletet szereznek bennünk, hogy bűn-nélkűl nem-csak kételkedhetünk és gyanakodhatunk, hanem kirekesztvén a bizonytalan kételkedést, emberi mód-szerént azt álíthattyuk, hogy vétkes, a kiben efféle cselekedeteket látunk. Azért, a mely ember gyakran esküszik, szabad azt itílni felőlle, hogy hamissan esküszik néha; a ki éjjel-nappal tolvajokkal vagy tisztátalan személyekkel társalkodik, vétek-nélkül gonosznak itílhettyük, mert a világi gonoszságnak és gyarlóságnak közönséges folyása-szerént efféle dolgok vétek-nélkül nem lehetnek. És Szent Irásból tudgyuk, hogy [4]a ki szurkot forgat, megrútíttya kezét, [5]a ki veszedelmek-közöt forog, veszedelembe esik.

[4] Eccli. 13. v. 1.
[5] Eccli. 3. v. 27.

Negyedszer: némely külső cselekedetek vannak, mellyekből kételkedést és gyanuságot vehetünk, bizonyos itíletet nem tehetünk felebarátunk gonoszságárúl.

A gyanakodásrúl azt taníttyák a túdósok, [6]hogy halálos bűn abban nincsen, bár ne légyenek-is igen nagy okok és jelenségek, mellyek a gyanakodásra indítnak. Ha pedig színes jelenségek és méltó okok indíttyák a gyanuságot, bocsánandó bűn sincs benne. Mert a Szent Lélek mongya, hogy az okos ember a külső cselekedetekből jelenséget vehet a belső erkőlcsökrűl. [7]*Ex visu cognoscitur vir,* a csélcsap ifiú indúlatit megmutattya szeme-járása, mert arra néz, a mit kedvel. Az őltözet, nevetés, járás, hírt hoz a kevélységrűl és bujaságrúl. [8]És mint a vízben ábrázatunk, úgy látczik külső cselekedetinkben szívünk állása. Hová lehet annál nagyob dolog, mint mikor *Nathánaël* [9]gyanakodott, ha Christus a *Messiás?* De mivel tettetes színe vólt gyanakodásának abból, hogy a *Proféták* jövendőllése szerént nem *Názáret*-ből, hanem *Betlehem*-ből kellett származni a *Messiás*-nak, semmi vétekbe nem esett *Nathánaël* a gyanakodással, mint ő-maga Christus bizonyította, mikor *Nathánaëlt* gonoszság-nélkül-valónak mondotta.

[6] S. Thom. 2. 2. Qu. 60. art. 3.
[7] Eccli. 19. v. 26. 27.
[8] Pro. 27. v. 19.
[9] Joan. 1. v. 45.
Ibid. v. 47.

Nem-csak vétek-nélkül lehet azért a gyanúság, mikor erre okunk vagyon, de a gond-viselők tartoznak a külső jelenségekre vígyázni és ezekből megsajdítani, megelőzni és távoztatni az alatvalók esetit és botránkozásit. Noha azért a gyanuságból itíletet nem tehetünk, de a mint Szent *Tamás* [1] írja, úgy vígyázhatunk és távoztathattyuk a kárt, mint-ha bizonyoson hinnők, a mirűl gyanakodunk. Ha valamely szolgárúl gyanakodol, hogy enyves a keze, vagy szolgálóddal felettéb barátkozik, noha általlyában nem itílheted lopónak, paráznának, de úgy őrizheted marhádat, úgy tílthatod a barátkozást és eggyüt-lételt, mint-ha tudnád gonosz szándékokat.

[1] S. Thom. 2. 2. Qu. 60. art. 4. ad 3.

Mikor azért Christus Urunk és az Apostolok annyíszor tíltyák, *Nolite judicare,* [2] hogy másokat meg ne itíllyünk, csak azt tíltyák, hogy általlyában-való hittel és kétségtelen bizonysággal gonosznak és vétkesnek ne itíllyünk senkit nagy okok és bizonyos jelenségek-nélkül, az-az tíltyák a vakmerő itíletet, melyre nincs elégséges bizonyságunk, hanem a magunk bátorkodása vakúl viszen az itíletre.

[2] Matt. 7. v. 1. Luc. 6. v. 37. Rom. 14. v. 4. 1. Cor. 4. v. 5. Jac. 4. v. 11.

Senkit külömben vétkesnek nem itílhetünk, hanem vagy ha, *Evidentia facti,* a dolog valóságos nyilvánsága, vagy, *Confessio rei,* a bűnös tulajdon vallása, vagy, *Testes fide digni,* két, három hiteles tanúk bizonyítása nyilván ismértetik gonoszságát. Azért, valahol ezek a bizonyítások nem találtatnak, bár gyanuságra indító okok légyenek-is, vakmerőség-nélkül, bizonyos hittel, tekéllett itíletet nem tehetünk senki gonoszságárúl, vakmerőség- és bűn-nélkül. Ezt mutattya a természet okossága-is. Mert senki felebaráttyának jó hírét, nevét gyalázatos itílettel meg nem sértheti, míg maga elégséges okot nem ád arra, mivel a böcsüllet és jó hír név (mely [3] minden gazdagságnál drágáb), a jó itíletben áll.

Judicare de iis, quibus non putat quis lædi suam famam, non est mortale: ut de juvene libero, quod amator sit, et c.

[3] Prov. 22. v. 1.

A vakmerő itíletnek világosb ismeretire tudnunk kel, hogy, noha sok-képpen vétkezhetik ebben ember, de fő-képpen háromféle vakmerő itílet vagyon.

Eggyik: a tiszta, szent és Isten-előt kedves cselekedetekrűl és a tekélletes-életű jámborokrúl lehet. Mert, a kik gonoszságra vetemedvén, testi kívánságok rabjai lettek, mivel Isten malasztyátúl megfosztatván és a jóságok gyönyörűségét nem érezvén, nem nehéznek, hanem lehetetlennek itílik, hogy tisztán, józanon, szentűl élhessenek, magokból itílik az Isten szolgáit: [4] *Et cum ipsi insipientes sint, omnes stultos æstimant;* és ők feslettek lévén, mindeneket azon ganéjban heverőknek itílnek. Nem értvén tehát erejét az Isten

[4] Eccl. 10. v. 3.

malasztyának, mely könyűvé és gyönyörűségessé tészi azt a terhet, mellyet ők viselhetetlennek álítanak, azt hiszik és itílik akár-mely szent-életű jámborokrúl, hogy csak kívűl szépek, de titkon ők-is buják, dősölők, kevélyek, fösvények, hamissak, mint egyebek. Sőt, mivel, [1] *Animalis homo, non percipit ea quæ Spiritus Dei sunt;* a testhez és világi kívánságokhoz enyveztetett ember nem érti a lelki dolgokat, és valami a test érzékenségit nem gyönyörködteti, azt jónak sem tartya, a lelki gyakorlásokat és keresztyéni jóságokat bolondságnak itíli. Azért az Isten szolgáinak aítatosságát képmutatásnak, halgatását baromságnak, békeséges tűrését gorombaságnak, csendeszségét mordságnak, alázatosságát elvetett roszságnak, alamisnálkodását tékozlásnak, takarékosságát fösvénységnek, bátorságát versengésnek, egy-szóval az isteni dolgokban-való foglalatosságokat bolondságnak itíli és nevezi. Jaj! mely sokan és mely nagyot vétkeznek abban, hogy ha egy papot vagy barátot vétekben érnek, egész szerzeteket megitílnek? maga a *Júdás* árúltatásaért senki az apostoli gyölekezetet nem vétkesítette.

[1] 1. Cor. 2. v. 14.

Vide Domin. XIII. Conc. 2.

Vide Concionem præcedentem.

Szent *Pál* [2] azt parancsollya, hogy üdő-előt senki másrúl itíletet ne tégyen, mert csak Isten, a ki tudgya és láttya a szívek indúlatit és ezekrűl-való itíletet az utólsó napra halasztotta, melyben kinyilatkoztat minden titkokat. Azért senki magának isteni méltóságot ne tulajdonítcson, [3] senki a szívekrűl itíletet ne tégyen, [4] mert Isten a maga méltóságát másnak nem engedi. És valaki magát ő-hozzá akarja tenni, úgy jár, mint a ki angyalból ördöggé változott. Szent *Jakab* szörnyűb dolgot mond: [5] *Qui judicat fratrem, judicat legem;* a ki megitíli attyafiát, Istent ő-magát és az ő törvényét itíli, mint-ha Istennek nem vólna senki igaz szolgája, mint-ha az Isten parancsolati lehetetlenek vólnának, mint-ha felebarátunk itílésének tilalma módatlan vólna.

[2] 1. Cor. 4. v. 5.

[3] Jer. 17. v. 9.

[4] Isai, 48. v. 11. cap. 42. v. 8. Gloriam meam alteri non dabo.

[5] Jac. 4. v. 11.

Másik vakmerő itílet azokrúl a cselekedetekrűl lehet, mellyek magokban sem jók, sem gonoszok, hanem az ember igyekezete vagy eleibe-vett czéllya és vége jóvá tészi vagy gonoszszá, mivel ezek dícsíretesek, ha jó végre lésznek, vétkesek, ha gonosz végre igazíttatnak. Efféléktűl ütközhetnek gyanuságok és gonoszra magyarázások kísérteti az igaz emberek szívében-is, de ha bizonyos jelenségek nincsenek, mellyek kimutattyák gonosz végét felebarátink cselekedetinek, vakmerőség-nélkül gonosznak nem itílhettyük.

Egyedűl [6] magának tartotta Isten a szívek indúlattyárúl-való itíleteket. És [7] ha a *Betsamiták*-közzűl ötven-ezeret megöle Isten

[6] Jer. 11. v. 20. cap. 17. v. 10. cap. 20. v. 12. Psal. 7. v. 10. 1. Paral. 28. v. 9. Sap. 1. v. 6.

[7] 1. Reg. 6. v. 19.

azért, hogy a fa-szekrény belső részét visgálták, inkáb megbűnteti azokat, kik az ember szívét akarják itílni, mivel ennek itílését magának tartotta.

A bontakozott és a vastag gyomor-közöt oly külömbség vagyon, hogy a rosz gyomornak akár-mely kedves-ízű, gyenge, künnyen-emésztő és jó vért-csináló étkeket adgy-is, epét, sárt és ártalmas taknyot csinál belőlle, betegséget nevel vélle. Az egésséges, vastag és erejében-lévő gyomor pedig, ha nehéz-emésztő, kemény és nem szinte egésséges eledelt észik-is, jó vért és erőt szerez. Azon-képpen az irígy és gyűlölködő emberek, ha ollyat látnak vagy hallanak másban, a miben vétek lehetne, azt mingyárt vétkesítik, gyalázzák és megitílik; a kik pedig felebaráttyokat szeretik és Istent félik, nem vakmerősködnek az itíletekben, hanem okossan mentik és jóra magyarázzák, a miben világos gonoszságot nem látnak. Mert gyakran eszekbe jutattyák, hogy Isten sem akarta kárhoztatni és rontani, még amaz igen bűnös *Sodoma* lakosit-is, míg szemével nem látta, ha igazak-e, a miket kiáltnak ellene. Azt-is meggondollyák, mely veszedelmes vakmerőség a belső szándékrúl és igyekezetrűl itíletet tenni, holot azt senki egyéb nem tudhattya annál, a ki, [1] *Scrutatur cor et renes,* szívet visgál és veséket próbál. Valaki tehát arrúl tészen itíletet, mi végre, mi okból, mire-nézve cselekeszik valamit felebaráttya: annyi, mint-ha azt mondaná, hogy láttya és tudgya más ember szíve-állását, érti mit gondol és mire néz igyekezete.

[1] Jer. 17. v. 9. 10. Ps. 7. v. 10.

Efféle itíletekre senkinek nincs hatalma, sőt, az emberi okosság vezérléséből-is, [2] *Tollenda sunt ex animo, suspicio et conjectura, fallacissima irritamenta. Simplicitate opus est et benigna rerum æstimatione. Nihil nisi quod in oculos incurret, manifestumque erit, credamus: et quoties suspicio nostra vana apparuerit, objurgemus credulitatem;* a gyanakodást és vékony sajdítások vélekedésit ki kel rekeszteni, mert ezek igen megcsalnak. Egy-ügyűséggel jóra magyarázzuk, valamiben nyilván-való gonoszt nem látunk. És ha néha megcsalatunk gyanuságunk vélekedésében, pírongassuk magunkat és tanúllyunk, hogy künnyen ne hidgyünk. Hanem, [3] *Ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est, ex fructibus eorum cognoscetis eos: de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri: ut sunt, furta, blasphemiæ, ebriositates; de quibus judicare permittitur;* valamiben nyilván-való gonoszt nem látunk, jóra magyaráz-

[2] Seneca, 2. de Ira. c. 24.

[3] Aug. to. 4. lib. 2. de Sermone Domini in Monte.

zuk. Azért, [1] *Si quis de stomacho conquestus, jejunare noluit: si edacitatis vitio tribuis, temere judicas;* ha ki gyomra fogyatkozását okúl adván nem bőjtöl, vakmerő itíletbe esel, torkosságra magyarázván a bőjtszegést. [1] 1. Cor. 5. v. 12.

HARMADIK vakmerő itílet nyilván-való gonosz cselekedetekből lehet. Mert a ki eléb nyilván-való vétekbe esett, nem szabad azt itílni mostani állapattyárúl, hogy azon gonoszságban részes, kiváltképpen ha jobbúlása jelenségit mutattya. Azért vakmerő itíletben vétkezett ama *farisæus,* [2] mely *Mária Magdolnát* elébbi cselekedetiből itílte és vétkesnek tartotta, noha sírásából és alázatosságából megtérésének jelenségét látta, mert az Isten kegyelme egy nap, egy órában megváltoztathattya a gonoszak akarattyát. Azért mostani állapattyát embernek nem itílhetni a régi esetből, hanem a mit Christus Urunk mondott a sidókrúl, kik az-előt halálra keresték őtet; nékünk-is azt kel mondanunk azokrúl, kik eléb megestek: [3] *Nonne duodecim sunt horæ diei?* hoszszú a nap, hamar változik az ember akarattya; egy nap, egy órán megjobbúlhat Isten kegyelméből, a kinek vétke czégéres vólt az-előt. Ennek-felette soha oly nyilván-való vétekbe nem eshetik valaki, hogy azt megútálhassuk. Mert mikor semmi úton nem menthettyük a vétket, tartozunk azzal, hogy ne itíllyük és útállyuk felebarátunkat, hanem magunkba szállyunk és azt mongyuk: [4] *Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem?* Szokatlan nagy kísértetek vóltak, mellyek ezt a jámbort megejtették. Talám [5] ennél roszszabban jártam vólna én, ha Isten reám bocsátotta vólna ezt a nagy kísértetet. Valami-némü vétekbe esett más akár-ki, abba estem vólna; és régen, [6] *In inferno habitasset anima mea,* pokolban vólna az én lelkem, ha Isten nem óltalmazott vólna. Így azért, [7] *Considerans temet ipsum, ne et tu tenteris;* ki-ki maga gyarlóságát és veszedelmes állapattyát tekíntvén, ha nyilván-való gonoszságát láttya felebaráttyának, meg ne útállya, hanem a maga fogyatkozásit megtekíntvén, magát óltalmazza.

S. Aug. ibid.
[2] Luc. 7. v. 39.
[3] Joan. 11. v. 9.
[4] Bernard. Sermone 40. in Cantica. in fine.
[5] Aug. tom. 4. l. 83. Qu. q. 71.
[6] Ps. 93. v. 17.
[7] Galat. 6. v. 1.

De lássuk rövideden, mivel és mi módon kel a természet hajlandóságát zabolán hordozni, hogy felebarátunkat meg ne itíllyük.

Az én értelmem-szerént legerősben négy dologgal tartóztatik az itíletek szabadossága: tudni-illik az Isten és a természet törvénye kötelezésével, a Christus Urunk és Isten-félő jámborok példájával, az emberi itíletek bizonytalanságával és számtalan csalatásival, végezetre a vakmerő itíletek bűntetésével.

[1] Matt. 7. v. 1. Luc. 6. v. 37. I. Nem-csak parancsollya Isten, hogy, [1] *Nolite judicare,* ne itíllyük felebarátunkat, hanem az itílésnek veszedelmes gonoszságát sok-képpen ismérteti.

Először: azt mongya Szent *Pál,* hogy, a ki vakmerőűl itíli attyafiát, törvénytelen hamisságot cselekeszik. Mert Isten és világ törvénye-szerént nem szabad azt az igyet és személyt itílő-székünk-eleibe vonni és sentenciázni, mely minket nem illet, mivel birodalmunk-alat nincsen az a szemény, és hatalmat nem vettünk senkitűl,
[2] Rom. 14. v. 4. hogy cselekedetit itílhessük. Azért, [2] *Tu quis es, qui judicas alienum*
[3] Jac. 4. v. 13. *servum? Domino suo stat, aut cadit.* [3] *Tu quis es, qui judicas proximum?* Ki vagy te, a ki mást itílsz? Mi közöd a más szolgájához? Kitűl vettél bíróságot felebarátodon, a kinek nem parancsolsz?
[4] Rom. 14. v. 8. [4] *Domini sumus,* Isten szolgái vagyunk; Christus magáévá tett
[5] v. 10. minket Vére váltságával: [5] *Tu autem quid judicas fratrem tuum?* Hát néked micsoda igazságod vagyon, hogy megitíllyed felebarátodat? Hamisság, törvénytelenség arra törvényt tenned, a ki birodalmad-alat nincsen.

Másodszor: valaki felebaráttya szíve állapattyát itíli és kárhoztattya, Isten gyalázattyára és boszszújára magának tulajdoníttya, a mi egyedűl Istent illet. Mert csak az Isten itílő-székiben, csak Istentűl lehet törvény az emberek szívérűl és belső igyeke-
[6] Jac. 4. v. 12. zetirűl: [6] *Unus est judex;* a szívek indúlatirúl csak egy bíró, csak
Ps. 74. v. 7. [7] Jer. 11. v. 20. Isten ő-maga tehet törvényt, mert csak ő [7] láttya és tudgya, mi
cap. 17. v. 10. vagyon az emberekben; a szívek állását csak ő nézi, és mikor
cap. 20. v. 12. Ps. 7. v. 10. ideje lészen az utólsó itíletben, [8] *Manifestabit consilia cordium,*
Sap. 1. v 6. kinyilatkoztattya a szívek tanácsát. Valaki azért felebaráttya szán-
1. Paral. 28. v. 9. dékát és igyekezetit itíli, annyi, mint-ha *Lucifer*-rel azt mondaná:
[8] 1. Cor. 4. v. 5. Isai. 14. v. 13. 14. *Exaltabo solium meum, similis ero Altissimo.* Én-is Isten-mellé emelem itílő-székemet, Istenhez hasonló lészek. Hová lehet ennél
[9] Job, 13. v. 8. nagyob vakmerőség, hogy ember, [9] *Pro Deo judicare nitatur?* ki akarja Istent taszítani székiből, mint valami vászt és ő-helyébe akar törvényt tenni? Hová lehet nagyob esztelenség, mint, hogy a ki mit nem túd, arrúl tégyen itíletet? Senki nem tudgya, mi
1. Cor. 2. v. 11. vagyon emberben, hanem, *Spiritus hominis,* maga az ember és
[10] 1. Reg. 16. v. 7. a ki, [10] *Videt cor,* nem csak a külső cselekedeteket, hanem a szíveket-is láttya.

Harmadszor: a természet okosságával ellenkező balgatagság
[11] Luc. 6. v. 31. Tob. 4. v. 16. a vakmerő itílet. Mert minden ember szívébe óltatott, hogy [11] a mit mástúl nem örömest szenved, másnak azt ne cselekedgye. Azért,

ha nehéz nékünk, mikor gonoszra magyarázzák a mit mivelünk, ha másoktúl azt kívánnyuk, hogy kegyesen, jóra magyarázzák a miben gonoszságot nem látnak, tartozunk ezent cselekedni mindenekkel.

És hogy ennél-is jobban ismérnők és távoztatnók az itíletek vétkét, világosan mongya Christus, hogy a kik másokat könnyen itílnek, temérdek vétkekben vannak, mellyek gyökerei és forrási a vakmerő itíleteknek. Azt mongya Üdvözítőnk, [1]hogy gerenda vagyon azok szemében, kik mások szemében szálkát keresnek. Mert senki nem hajlandób a gonosz itíletekre, mint a ki sok gonoszságokban forog, mivel ez, a miben túdós, abban gyanós. A jámbor ember meg sem gondolná, hogy illyen külső dologból oly nagy gonoszt kellene itílni, de a ki lator, mivel illyen cselekedettel gonoszra arányzott, magárúl itíl másokat. Annak-felette temérdek kevélység-nélkül nem jár a vakmerő itílet. Mert a ki mást itíl, vagy maga elméjének élességérűl azt véli, hogy a titkot-is által-nézheti, vagy a maga tetczése javallását oly nagyra böcsülli, hogy a mi ennek sinórán nem jár, azt vétkesnek tartya, mely mind kettő bolond kevélység veleje. Végezetre: harag, gyűlölség, gonosz akarat, vezére és gerjesztője a vakmerő itíletnek. Mert, [2]*Charitas non cogitat malum*, [3]*Operit peccata;* a szeretet nem gyanakodik, sőt a kit szeretünk, annak fogyatkozásit nem láttyuk, de a harag és gyűlölség akár-mely kevés vétket nagyra viszen, mint *oculár*-által az apró bötű öregnek látczik. Mivel azért illyen gonosz gyökerei vannak a vakmerő itíletnek, lehetetlen, hogy veszedelmes ne légyen a gyümőlcs, mely ezekből nevekedik.

[1] Matt. 7. v. 3. 4. 5.
[2] 1. Cor. 12. v. 5.
[3] 1. Pet. 4. v. 8.

II. Christus Urunk és a Szentek példái útat mutatnak, mint kel távoztatnunk a vakmerő itíleteket. A Christus első jövetele nem a végre rendeltetett, hogy itíllye,[4] hanem, hogy mencse a világot; azért mikor nagy okai vóltak, hogy az emberek vétkét megitílné, akkor-is mentette és lágyította. Halála-előt, mikor az étszakát imádságban és véres verítékben töltötte, noha egy-nehányszor parancsolta [5]Apostolinak, hogy vígyázzanak és imádkozzanak, de ők csak aluttak; vallyon megitílé- és kárhoztatá-e szó-fogadatlanságért őket? Nem, sőt mentséget kerese és azt mondá, hogy nem az akarat fogyatkozása, hanem a természet gyarlósága cselekedteti ezt véllek. A kik őtet Kereszt-fára függeszték és szörnyű kínokkal sanyargaták, azokat-is mentette a mint lehetett és a kegyetlen gonoszságot, lágy szóval, tudatlanságnak nevezte, [6]*Ne-*

[4] Joan. 3. v. 17.
[5] Matt. 26. v. 41.
[6] Luc. 23. v. 34.

sciunt, quid faciunt. Illyen az igaz szeretet, mentséget keres az igen nagy vétkekben-is.

Ezt követték az Isten szolgái, kiknek szokásokat illyen szókkal említi Szent Bernárd: [1]*Cave alienæ conversationis esse curiosus explorator, aut temerarius judex. Etiamsi perperam actum quid deprehendas, nec sic judices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum;* egyebek cselekedetit vakmerőűl ne itíllyed. Ha magában a cselekedetet nem javallod, úgy se kárhoztasd, hanem mencsed, szándékát mencsed, azt gondold, hogy tudatlanságból vagy csalatkozásból vagy történetből esett a cselekedet. Ebben gyakorlották minden szent emberek életeket. És magokba szálván, magok fogyatkozásit visgálván, annyi söprésre-való szemetet találtak házokban, hogy azok tisztogatási-miat nem érkeztek egyebek cselekedetinek rostálásához. Ugyan-is leginkáb azok szemesek a mások itíletiben, kik csipások a magok látására.

[1] Bernardus, in Cantica. Sermone 40. in fine.

Sok és nagy jelenségeket adott Isten, mellyekkel ismértette, mely kedves előtte, ha felebarátink itíletitűl elfogjuk magunkat. A többi-közöt emlékezetre méltó, à mit az *Anastasius Sinaita* könyvéből leírt *Baronius.*[2] Egy szerzetes ember elég restűl viselvén magát egésséges-korában, halálra betegedék; és mikor látták vólna, mely vígan és örűlve várja kimúlását, kérdék tőlle, honnan ez a nagy öröm, ha egésséges-korában késedelmes tunyasága nyilván vólt mindeneknél? Azt felelé: megvallom vétkemet és az Isten Angyala előmbe hozta laistromát minden fogyatkozásimnak, mellyeket nem tagadhattam, de sírva azt mondottam: bűnös vagyok mind ezekben, de miólta a szerzetbe jöttem, *Nec judicavi quemquam, nec ab ullo mihi factam injuriam meminisse volui;* soha senkit meg nem itíltem, senki boszszú-tételérűl meg nem emlékeztem. Mivel azért az irgalmas Isten fogadása, hogy a ki nem itíl, nem itíltetik, a ki megbocsát másnak, bocsánatot talál, kérem az én Istenemet, hogy fogadása szerént mutassa irgalmasságát. És erre a szóra az Angyal elszaggattá bűneim laistromát. Innen vagyon az én örömem és bátorságom. Ezt mondván, mingyárt meghólt. Igy adott Isten tűkört minnyájunk-eleibe, a szent jámbor példájával.

[2] Baron. Tom. 7. Anno 599. num. 10.

III. Igen megtartózkodunk a vakmerő itíletektűl, ha meggondollyuk, hogy sokszor és temérdeken megcsalatik a mí vélekedésünk. Másut hallók, mely rútúl megesett az emberi itílet a mí

édes Üdvözítőnk szentséges erkőlcsében: háboruság-szerző, átkozódó, bor-iszák, ördöngös, csalárd, bolond, vólt az ő neve. Az aítatos józan *Anna* aszszonyt, [1] maga-viseléséből, részegnek álította a papi-fejedelem. *Sámuel* az Isai első-szülöttét, ékes termetihez képest, [2] királyságra méltónak itílte: de Isten, a ki nem néz a külső állapatra, azt megvetette. A nagy-tűrhető *Jób*-ot [3] az ő baráti béketelen és tűrhetetlen embernek álították, szemében mondván: *Perdis animam tuam in furore tuo;* hogy dühösségével lelkét veszti. Ha ki látta vólna [4] *Jákobot,* mikor (hazájának szokása-szerént) megcsókolta *Rachelt;* [5] ha ki *Judit* aszszonyt egyedűl a *Holofernes* ágyas-házában találta vólna: bóldog Isten! mely igen megcsalatkozhatott vólna itíletiben?

[1] 1. Reg. 1. v. 13. 14.
[2] 1. Reg. 16. v. 6. 7.
[3] Job, 18. v. 4.
[4] Gen. 29. v. 11.
[5] Judit. 13. v. 2.

Nem tehet ember itíletet a külső cselekedetekből, mert sokszor az egy-máshoz hasonló cselekedetekrűl ellenkező sentencziát mondott, a ki láttya a szíveket. Nevetett *Ábrahám,* [6] mikor az angyal fiat ígért néki; nevetett *Sára*-is, azon ígéretre; ily hasonló cselekedetben ki merte vólna ezeknek eggyikét dícsírni, másikát vétkesíteni? De Isten, a kinek itíleti meg nem csalatik, kedvellette az *Ábrahám* nevetését, megfeddette a *Sára* mosolygását. Mikor *Sault* pírongatta *Sámuel,* [7] azt mondotta: *Peccavi,* vétkeztem; ezen szókat mondotta *Dávid,* [8] mikor megfeddeték *Natán*-túl; de Isten, a ki nem a külső szókra, hanem a belső indúlatokra vígyázott, megvetette a *Saul* szavát, mely csak ajakán kőlt; irgalmason fogadta a *Dávid* mondását, mely szűből származott. Illyen nagy homályok-közöt, számtalan csalatkozások-alá vettetett az emberi itílet. Azért, a ki Isten haragjába nem akar esni, ne itíllyen senkit.

[6] Gen. 17. v. 17. Gen. 18. v. 10.
[7] 1. Reg. 15. v. 24.
[8] 2. Reg. 12. v. 13.

Az igen szent emberek-is sokszor nagyon megcsalatkoztak itíletekben, mellyeket azért akart Isten emlékezetben hadni, hogy tapogatva és tartózkodva járjunk; és a hol színes jelenségek vannak-is, függőben hadgyuk az itílést. Szent *Efrem* sok és nagy dícsíreteket halván Szent *Basilius*-rúl, [9] *Cæsareába* méne, hogy őtet látná. Olykor érkezvén oda, mikor az érsekség hivatallyának méltósága-szerént, nagy pompával késérték *Basiliust* a templomba; megütközék a pompában Szent *Efrem* és nem-csak azt gondolá, hogy a nagy hír sokszor nagyot hazud, hanem eszébe jutván, hogy a nagy méltóságban ritkán fekszik az alázatosság, gyanakodni kezde, hogy talám nagyob a *Basilius* szentsége füsti, hogy-sem tüze. De végre megismeré és megvallá csalatkozását. Alamisnás Szent János, [10] *alexandriai* patriárka (kinek dücsösséges testét éppen és rothadás-

[9] Amphilochius, in S. Basilii Vita.
[10] Metaphrastes, in Vita S. Joannis Eleemosynarii.

nélkül a posonyi templomban tisztellyük), csudálatosb csalatkozásba esett. Egy ifiu papot, mely egy menyecskével *Alexandriá*-ba ment vólt, megfogatott, gyanakodván gonoszságátúl. De megjelenté Isten néki, hogy bűntelent sanyargat. Azért, eleibe-hívatván a papot, tudakozék állapattyárúl, és értvén, hogy herélt a pap és egy szegény sidó menyecskét megkeresztelvén, azért hozta *Alexandriá*-ba, hogy a szűzek klastromába helyheztesse: felkiálta Szent *János:* oh mely sok titkos szenti vannak Istennek! És a papot böcsüllettel elbocsátá, tanuságot hagyván mindennek a hirtelen itíletek távoztatására. Szent *Gergely* írja, hogy [1]*Tótila* király, Szent *Cassius* püspök rezes orczáját látván, azt itílte, hogy részegeskedésből illyen a színe, és igen megútálta érette. De mikor a király szeme-láttára ördögöt űzött vólna a szent püspök: megismeré és igen megbáná vétkét.

[1] Greg. 3. Dialog. c. 6.

IV. Bűntetéssel idegenít Isten a vakmerő itíletektűl. A töb halálos vétkek bűntetési-kivűl, mellyek Isten haragjába, ördög rabságába, örök kárhozat veszedelmébe ejtenek, tulajdon-magános bűntetése vagyon e világon a vakmerő itíletnek. Mert, miképpen Christus azt ígérte, hogy, [2]*Nolite judicare, et non judicabimini;* a ki mást nem itíl, őtet sem itílik az emberek: úgy azokrúl, kik szabadosok az itílésben, azt mongya: [3]*In quo judicio judicaveritis, judicabimini;* hogy a mint megitílnek egyebeket, reá-szabadít Isten mindeneket, hogy őtet-is megitíllyék, megszóllyák, meggyalázzák; és a mi nagyob, megvonnya Isten oltalmazó-malasztyát tőlle és arra jut, hogy, [4]*In quo alium judicat, seipsum condemnat: eadem enim agit, quæ judicat;* a miben mást itíl, abba esik, és egyebekre *sentencziát* mondván, magát kárhoztattya.

[2] Lucæ, 6. v. 37.
[3] Matt. 7. v. 2.
[4] Rom. 2. v. 2.

Sok példát olvasunk errűl a Szentek életében. De, hogy egyebekrűl ne emlékezzünk: [5]*Machetes*-nevű szent jámbor próbált dolognak mondotta: *Manifeste compertum est, iisdem vitiis monachum obligari, in quibus de aliis judicare præsumserit;* hogy a ki miben megitíli felebaráttyát, csak hamar hasonló vétekbe esik. *Palladius,* egy tiszta-életü szűzrűl írja, hogy [6]merészen itílvén egyebeket tisztátalan életekrűl, úgy elhagyatott Istentűl, hogy maga esék a fajtalanság vermébe.

[5] ApudCassian. lib. 5. Instit. cap. 30.
[6] Palladi, Lausiaca Historia.

Ezeket értvén, vakmerőűl senkit ne itíllyünk, hanem szállyunk magunkba és meggondollyuk, hogy, [7]*Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur;* ha magunkat megitíllyük, Istentűl nem itíltetünk. De közönségesen ollyanok vagyunk, úgy-mond *Plutarchus,* mint a lámia: [8]*Sicut fabulæ narrant, Lamiam domi quidem*

[7] 1. Cor. 11. v. 31.
[8] Plutar. lib. de Curiosit. sub. initium. De Lamiis.

cæcam, oculos habentem in vasculo quodam repositos: verum ubi prodit foras, reponit, ac tum oculata est. Ita quisque nostrum, foris, in rebus aliorum, sibi oculum imponit: in nostris, nec oculos habemus, nec lucem; mely mikor othon vólt, kivette szemét és egy tiszta edényben tartotta, setétben ülvén; házából kimenvén, feltette szemét, mint oculárát és egyebeket nézett. Mí-is szemesek vagyunk egyebek látására; vakok a magunk ismerésére. Ebből vagyon, hogy másokat itílünk; maga hasznosb és üdvösségesb vólna, ha magunkat néznők és itílnők; ha indúlatink rendetlenségét, vágyódásunk csintalan feslettségét, igyekezetünk habozásit, kívánságunk hiuságit visgálnók, itílnők, zaboláznók. Nem érkezik egyebek itíletire, a ki magát jól megvisgállya; nem keres másut szemetet, a ki maga szennyét láttya; senkit nem mér itílni, a ki maga fogyatkozásit jól megfontollya; és gyakran eszében forgattya, a mit a kárhozottak haszontalanúl kiáltnak: [1] *Ergo erravimus: nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, qui computati sunt inter filios* DEI; jaj mint megcsalattunk! mely esztelenűl cselekedtünk! Azokat itíltük bolondoknak; azokat csúfoltuk, tréfáltuk, kik Isten országának örökösi. A *farisæus,* a *publicanust* itílte: a *publicanus* magát kárhoztatta: Isten ezt mególdozta, amazt bűnben hadta. Azért ne itíllyünk senkit, ha Isten itíleti súllyát érezni nem akarjuk. Amen.

[1] Sapient. 5. v 4. 5. 6.

PÜNKÖST-UTÁN XI. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus* J*ESUSnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Márk Evangelista, könyvének hetedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [2] kimenvén JESUS Tyrus határiból, jöve Sidonon-által a Galilæa tengeréhez, a tíz váras határi-közöt. És hozának néki egy siketet és némát és kérik őtet, hogy reá tenné kezét. És félve vivén őtet a sokaság-

[2] Marci. 7. v. 31.

közzűl, füleibe bocsátá újait és kipökvén, illeté nyelvét és égbe feltekintvén, fohászkodék és monda néki: *Effeta*, az-az, nyilatkozzál-meg. És mingyárt megnyilának fülei és mególdaték nyelvének kötele és igazán szól vala. És megparancsolá nékik, hogy valakinek meg ne mondanák. Menyivel inkáb parancsollya vala pedig nékik, annyival inkáb hirdetik vala és annál inkáb csudálkoznak vala, mondván: mindeneket jól cselekedett, a siketeket-is hallókká tette, a némákat-is szóllókká.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Mint kel embernek magát viselni betegségében.

[1] Luc. 4. v. 18. Isai. 61. v. 1. — [2] Malach. 4. v. 2.

Orvosnak nevezi magát Christus, [1] midőn *Isaias* jövendőlléséből állattya, hogy Isten őtet azért kűldötte, hogy meggyógyítcsa, a kik töredelmes szűvel vannak, mert, [2] *Sanitas in pennis ejus*, ő az egésséget szárnyon hordozza, hogy minden-felé hamaréb érkezhessék annak terjesztésére. De sokkal külömb *methodus*-sal rendel, orvosollya Christus lelkünk betegségét, hogy-sem a doktorok szokták gyógyítani testi nyavalyánkat. Mert a doktorok semmivel nem bántyák és sanyargattyák magokat, hogy a beteget künnyebbítcsék, hanem az egésségtelen embert gyötrik, kínozzák és koplaltattyák, hogy a gonosz nedvességeket emésztessék, izzasztyák, hogy párlódással száraszszák nyálasságokat; eret vágnak, hogy kevesítcsék és tajtékitúl tisztítcsák véreket; sütögetik, hogy az ártalmas taknyok folyását másuvá fordítcsák; végre, italokkal tisztíttyák, hogy a gyomor sonkolyának sokaságát kimerítcsék.

Nem így cselekeszik a mi orvosunk, a Christus Jesus; hanem, mint a dajkát szokták orvoslani a szopó gyermek gyógyítására, úgy Christus lelki betegséginket akarván orvosolni, magát sanyargatta, hogy mí gyógyúllyunk. Életinek minden napjain koplalással fogyatta erejét, sokat izzadott nyughatatlan fáratságiban, a *Getse-*

mani kertben vérrel verítékezett, sok szegekkel, tövissekkel, dárdával annyi eret vágatott magán, hogy egy csep vér nem maradott testében. És mivel, *Contraria contrariis curantur,* ellenkező orvoslással gyógyúlnak a betegségek: ha mí *Ádám*-ban egy fa gyümőlcsének kóstolásával megcsömörlöttünk, Christus a Kereszt-fa kínnyával orvoslott; ha első betegségünk torkosságon kezdetett, utólsó kínnya Christusnak [1] epe és eczet italon végeződött. [1] Joan. 19. v. 30.

A testi nyavalyákat mely nagy kegyelmességgel gyógyította Christus, megmongya *Isaias,* [2] mikor azt írja, hogy ö-általa a vakok [2] Isai. 35. v. 5.
szemei, a siketek fülei, a némák nyelvei megnyilatkoznak: [3] *Languores nostros ipse tulit;* minden nyavalyánkat és fájdalminkat ő vészi-el róllunk. Nem úgy pedig mint a test-gyógyítók, kik sok külömböző füvek és vizek, porok és pillulák erejével orvosolnak, mert Christus [4] néha csak szavával gyógyított; mint, mikor a bélpoklosnak azt mondá: tisztúly meg; mikor a halottnak azt kiáltá: kely-fel; néha szent keze kinyújtásával, néha [5] sárral elegyítvén nyálát és a vak-szemére mázolván, néha csak magán nyálával illetvén. Illyen gyógyításokkal ismértette, hogy isteni erőből és nem világi tudományból eredett az ő orvoslása.

[3] Isai. 53. v. 4.
[4] Mar. 1. v. 41. Luc. 7. v. 14.
[5] Joan. 9. v. 6.

A mái szent Evangeliomból hallátok, hogy sok külömböző cselekedetekkel és *ceremoniák*-kal orvosolta Christus a siket-némát. Mert elsőben őtet félre-vitte, az-után ujait fülébe bocsátotta, nyálával nyelvét illette, égbe tekíntett, fohászkodott, végre nagyot kiáltott. Mind ezekkel a lelki siketség és némaság nehéz gyógyítását akarta ismértetni. Mert a ki bédugja fülét, [6] mint az *aspis,* és hallani nem akarja az Isten szavát, [7] érteni nem akarja úttyainak igazságát, hanem, vagy a tévelygő vallások setétségében, vagy a feslett élet örvényében megkeményítette szívét és [8] füle lévén, nem hall: szükség-képpen következik, hogy néma is légyen az isteni dícsíretekre, az imádkozásra, a gyónásra; mivel, [9] *Qui surdi jam inde ab ortu naturæ sunt, iidem etiam muti: vocem ergo emittere possunt, locutionem autem nullam;* természet folyása-szerént, a siket mindenkor néma; és [10] a ki semmi szóllást nem halhatott, semmi szóllást nem tanúlhatott.

[6] Ps. 57. v. 5.
[7] Job. 21. v. 14.
[8] Jer. 5. v. 21.
[9] Aristotel. lib. 4. de Histor. Animal. c. 9.
[10] Aug. to. 1. de Quantit. Animæ. c. 18.

Sok szép tanuságokat vehetnénk mind ennek a lelki néma-siketségnek veszedelmes állapattyából, mind azoknak tekélletes szeretetiből, kik ezt a szegény beteget Christus-eleibe vitték mind a Christus alázatosságából, ki az ő cselekedetit hirdetni tilalmazta, mind a hálá-adó község hivségéből; de ezeket mászorra hagyán,

csak abban akarom foglalni mái tanításomat, hogy megércsük és jól megtanúllyuk, mint kel magunkat viselnünk betegségünkben.

Propositio. Azért elsőben megmondom: ***mi végre bocsát Isten betegségeket reánk.*** Másodszor: ***mint kel a beteg embernek vastagitani magát a szenvedésre.*** Harmadszor: ***halálos betegségünkben mint visellyük magunkat, hogy üdvösséges légyen kimúlásunk.*** Igen szükséges ezeket jól tudnunk, mert örök üdvösségünk vagy kárhozatunk forog abban, hogy jól visellyük magunkat betegségünkben és utólsó kimúlásunkban.

I. RÉSZE. *Miért bocsát Isten betegségeket.*

A mí kegyelmes Istenünk magára-nézve azt akarná, hogy minnyájan ép egésséggel bírnánk, testi, lelki vastagsággal és vidámsággal, örvendetesen szolgálnánk néki; azért úgy teremtette az első embert, hogy az ártatlanság állapattyát megtartván, minden betegség-nélkül, egésséges vastagságban maradtunk vólna. Az *Israël* fiait, [1] mikor *Egyiptom*-ból kivitte, noha gyermekek- és aszszonyok-nélkül hat-száz-ezeren vóltak, de hogy az ígért-földre akadék-nélkül mehetnének és ellenségek győzedelmére vastagok lennének, [2] *Non erat in tribubus eorum infirmus,* csak egy beteg sem találtatott közöttök. Mivel azért bizonyos, hogy a test egéssége és vastag erőssége hasznos a mennyei bóldogság keresetinek múnkájára, az Anyaszentegyház éppűletire, felebarátunk segítésére, hasznos fáratságok viselésére, annak-okáért tartozunk mí-is azzal, a mit Szent *Dávid* cselekedett, ki azt mongya, hogy, [3] *Fortitudinem meam ad te custodiam,* Istenre- és az ő szolgálattyára-nézve mególtalmazza egésségét, mely-nélkül sem az iszonyú *Góliát* káromlásit meg nem fojthatta, sem az Isten népe ellenségit meg nem győzhette. De ezt az egésség-őrzést, *Ad te* Istenre-, és nem magára-nézve cselekedte, mivel nem a maga gyönyörűségeért vagy dücsössége terjesztéseért, hanem az Isten szolgálattyára-való alkalmatosságért vígyázott egéssége megtartására.

[1] Exod. 12. v. 37.
[2] Psal. 104. v. 37.
[3] Psal. 58. v. 10.

Ha bűneink igaz ostorozása vagy a betegségekben elrejtett sok drága kincsek osztogatása egésségünk bontakozását nem kívánná, betegség-nélkül tartana Isten minnyájunkat. De ez a mí romlotságunk fogyatkozása, hogy a mely egésséget Isten ád, hogy szolgálattyában serénybek lehessünk, azt boszszontásának eszközévé tészük; a mely erőnket tekélletes erkőlcsök gyakorlására kellene fordítanunk, azt a gonosz vétkek, dobzódások, részegségek, fajtalanságok rútságiban fogyattyuk. [4] Mert a mí testünk ollyan, mint a délczeg ló, mely, *recalcitrat,* hátra-rúg, mihent meghízik; ollyan, mint a gonosz szolga, mellyet mihent kínnyére, gyengén tartunk,

[4] Deut. 32. v. 1. Prov. 29. v. 21.

contumax, hörcsökös és szó-fogadatlan; úgy-is viseli magát, mint-ha azért adatott vólna az egésség ereje, hogy, [1] *Fortis esset ad miscendam ebrietatem,* erős lenne a részegségre és egyéb feslettségre. Egy szóval: noha a test kötelessége az, hogy a lélektűl halgasson és annak vezérlését kövesse, de ha erőt vehet, úrrá tészi magát és nem-csak nyakason ellenkezik, hanem, mint a jól-tartott erős-szájú ló, tétova ragadgya és elrontya a szegény lelket.

[1] Isai. 5. v. 2.

Az Istennek atyai gondviselése, akarván választottit efféle veszedelmektűl, ha belé-estek, megmenteni; ha benne nincsenek, megelőzni, hogy azokra ne jussanak: betegségek-által sok ártalmas dolgoktúl óltalmazza, sok keresztyéni tekélletességekben neveli őket.

Bezzeg, ha Istenünk szolgálattyára csak testi múnka kívántatnék, mint a kapállásra vagy aratásra, egésségesen tartana Isten mindeneket, mert betegségünkben nem érkeznénk a testi munkákra. De a mely szolgálattal kedvet találunk Istennél, lelki munkákat kíván az legfőképpen. Azért nem-csak akkor szolgálunk Istennek, mikor testi fáratsággal múnkálkodunk, hanem mikor békeségesen tűrünk-is, mivel Isten-előtt, [2] *Patientia opus perfectum habet,* a tűrés tekélletes cselekedet. Innen vagyon, hogy sokszor Isten betegségek-által terjeszti reánk kegyes óltalmát és bévséges áldomását.

[2] Jac. 1. v 4.

Először azért: a betegség Isten tömlöcze és fogsága, melybe azért vettetünk, hogy elébbi esetinkért bűntetődgyünk vagy nagyob romlásoktúl óltalmaztassunk. A kemény fájdalmak ollyanok, mint a kalodák és belíncsek, mellyek kötve tartyák a testet, hogy sokszor gyakorlott gonoszságira [3] ne nyerítcsen. A betegségek ollyanok, mint az erős zabolák, mellyek a délczeg test érzékenségit száján hordozzák, hogy hanyat-homlok veszedelemre ne ragadtassék lelkünk; ollyanok, mint a [4] *Tóbiás* halának keserves epéje, vagy [5] a *Laodicæa*-béli püspöknek adatott *collirium,* mely szemeinket felnyittya; mert a mit sokszor hallottunk és olvastunk az Isten tanításából, mind addig sem értyük, míg, [6] *Vexatio dat intellectum,* a nyavalya értelmet nem ád. Ugyan-is, mikor Istennek igaz itíletiszerént bűntetődünk, [7] *Cum feceris judicia, justitiam discent habitatores orbis;* akkor tanúllyuk-meg az igazat. *In angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis;* akkor folyamunk Istenhez, akkor értyük az ő tanítását, mikor szomorú igyünkben törődünk. Nézd ama feslett ifiat, kinek minden gongya és gondolattya csak a világi csintalanság! Tekíncs ama gazdagságban telhetetlen dúst, kinek esze, kedve csak az, hogy, *Per fas et nefas,* jól vagy

[3] Jerem. 5. v. 8.
[4] Tob. 11. v. 13.
[5] Apoc. 3. v. 18.
[6] Isai. 28. v. 19.
[7] Isai. 26. v. 9. v. 16.

gonoszúl győjcsön! Ezek részegek, [1]*Non a vino,* de nem bortúl, azért [2]tántorognak, okádnak; mindent esztelenűl és oktalanúl cselekesznek, mint részegek. Hallyák az Isten szavait, mellyekkel ínt a jóra és tilalmaz a gonosztúl, de nem értik. Isten betegséget bocsát reájok; megmongyák nékik, hogy gondot visellyenek lelkekre, mert testi életekrűl nincs reménség: akkor eszekre jőnek és, [3]*Infirmitas gravis, sobriam facit animam;* a kemény betegség józanná tészi a lelket; mert soha ember világosban nem láttya a világ állapattyának bizonytalan múlandóságát, mint a betegségben. Akkor érezzük, hogy nincs it maradandó várasunk, hanem számkivetés tömlöczében lakunk és, [4]*Livor vulneris abstergit mala,* a betegségek verése eltörli a lelki nyavalyákat.

Keresztyének, nagy ajándéka Istennek a betegség. Mert miképpen az Anyaszentegyház sengéjében mártiromság-által dücsöítette Isten, a kiket nagyob bóldogságra akart vinni: úgy a mártiromságok szűnete-után nyomoruságok-, nyavalyák-, betegségek-által vitte a mennyei bóldogság coronájára, a kiket leginkáb kedvellett; és mentűl valaki nagyob szentségben élt, annál töb és gyakrab betegségekben kínlódott. Szent *Ágoston* maga betegségit sok helyen említi és azt mongya, hogy [5]lábai dagadása- és béli szakadásamiat sem járhat, sem álhat, sem ülhet. Szent *Gergely* azt írja, [6]hogy a köszvények fájdalmiban elszáradott és ritkán kelhet-fel ágyából. Szent *Jerónimus,* Arany-száju Szent *János, Nazianzénus, Basilius,* Szent *Bernárd,* és csak nem mind eggyig a nevezetes nagy szentek, külömböző, sok és nehéz betegségekkel sanyargattattak; mint életek historiájában olvassuk. Mert, [7]*Virtus in infirmitate perficitur,* minden-féle jóságos erkőlcsök nevekednek és tekélletessé lésznek a betegség-által.

Tudta ezt Szent *Pál;* [8]azért, noha külső betegeket kendőkeszkenői-, térd-kötői-, árnyéka-által meggyógyított, de kedves tanítványát *Timóteust* nem akarta kigyógyítani betegségéből; noha szánta és tanátcsal tartotta, [9]hogy vizet ne igyék, hanem gyomorfájások-, *Et frequentes infirmitates,* és gyakorta-való betegeskedésekmiat keveses borral éllyen. Isteni szeretetnek nagy jelensége és záloga a betegség: a lelki tekélletességnek, békeséges-tűrésnek, alázatosságnak és Isten-előt-való érdemnek tulajdon eszköze a betegség; azért nem akarta Szent *Pál,* hogy ettűl üressen maradgyon *Timóteus.* Sőt magárúl azt írja, hogy gyönyörködik és dicsekedik betegségiben. [10]*Libenter gloriabor; placeo mihi, in infirmi-*

[1] Isai. 51. v. 21.
[2] Isai. 19. v. 14.
[3] Eccli. 31. v. 2.
[4] Prov. 20. v. 30.
[5] Aug. ep. 149. initio.
[6] Greg. lib. 9. ep. 38. ad Rusticianam.
[7] 2. Cor. 12. v. 9.
[8] Act. 19. v. 12. cap. 15. v. 15.
[9] 1. Tim. 5. v. 23. De hoc eleganter Chrysost. Homil. 1. ad populum Antiochenum.
[10] 2. Cor. 12. v. 9. 10.

tatibus meis. Cum infirmor, tunc potens sum; mert akkor erős (úgy-mond) az én lelkem, mikor a nyavalyák erőtlenítik testemet. Ugyan-is, a Szent Lélek Istennek természet-felet-való ereje kívántatik a fájdalmas betegségek csendesz tűréséhez és békeséges szenvedéséhez. Mert ez-előt sok példákból megtanúlók, hogy a pogányok erős vitézi, mivel isteni hatalommal nem vastagíttattak, a betegségek fájdalmit nem szenvedhetvén, megölték magokat, hogy betegségektűl megmenekednének.

Az Isten szolgái megismérvén, hogy mikor a test kínokkal emésztetik, akkor a lélek, [1]*Revertitur ad dies adolescentiæ,* ifiusága erejébe és vastagságába őltözik; *Reddetque homini justitiam suam,* és az elvesztett igazságot viszsza-adgya embernek: sok nyavalyák-közöt sem kérték Istent azon, hogy egésségre hozza őket, hanem Szent *Jób*-bal azon könyörgöttek, hogy, ha elkezdette ostorozásit, végbe-vigye és kímélletlen sanyargassa őket: [2]*Quis det ut veniat petitio mea; et quod exspecto, tribuat mihi Deus? Et qui cæpit, ipse me conterat et succidat? Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat; nec contradicam;* ki adgya nékem, úgy-mond Szent *Jób,* a mit kérek és óhajtva várok Istentűl? És a ki verni kezdett, azzal vígasztallyon, hogy fájdalmokkal sanyargatván, ne kímellyen?

[1] Job, 33. v. 25. 26.

[2] Job, 6. v. 8. 10.

Másodszor: a betegség Isten iskolája, melyben sok és böcsülletes nagy dolgokra taníttya szolgáit. Vallyon miből tanúlhatod foganatosban a romlottakon-való szánakodást, hanem a betegségből? Melyben, [3]*Intelligis, quæ sunt proximi, ex te;* magadban érzett indúlatokból eszedbe vészed, mit kíván felebarátod, mikor kínlódik; és amint szereted, hogy látogassanak, vígasztallyanak, künnyebbítcsenek tégedet, úgy te-is felebarátodtúl meg ne vond segítségedet. Vallyon miből tudhatod bizonyoson a világ hiuságát és haszontalanságát, mint mikor megtapasztalod, hogy kincsed és méltóságos tiszted künnyebséget nem adnat nyavalyáidban? De, hogy töb sok igazságokrúl ne szóllyak, mellyekre a betegségek iskolájában tanít Isten: leginkáb ot tanúllyuk az imádkozást, és hogy bizodalmunkat egyedűl Istenben kel helyheztetnünk. Mert, a Szent *Dávid* mondása-szerént, [4]*Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt;* a kik egésséges-korokban Istentűl távúl jártak, sietve futnak ő-hozzá betegségekben.

[3] Eccli. 31. v. 18.

[4] Psal. 15. v. 4.

Oly maga-feledett, feslett-életü ember nem lehet, a ki magába ne szállyon beteg-korában; a ki mind bűneinek, mind világi állapattyának veszedelmét meg ne tekíntse; a ki az örök kárhozat

sentenciá-jától ne iszonyodgyék; a ki meg ne tapasztallya nyavalyás állapattyában, hogy sem a testi, sem a lelki romlásokat az egy Istennél egyéb nem künnyebbítheti. Azért szükség-képpen Istenhez fordíttya reménségét, néki esedezik könyörgésével.

Példánk vagyon a Szent Irásban, mely jó mestere az imád-
[1] Isai. 38. v. 95. ságnak a betegség. [1] *Ezechias* király megbetegedvén, tellyes élete folyását szívének töredelmességével szeme-eleibe terjeszté; keserves köny-húllatással könyörge Istennek, hogy érdeme-szerént ne bűn-
[2] 2. Mach. 9. v. 11. tesse őtet. Amaz istentelen *Antiochus*, [2] mikor betegségbe esett vólna, *Cœpit ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga;* isteni
[3] 1. Mach. 6. v. 12. 13. csapások intéséből maga ismeretire juta. Meggondolá, [3] menyi gonoszat cselekedett *Jerusalem*-ben: megvallá, hogy vétkeivel vonta magára a nyavalyát, és a ki eléb sem Istennel, sem emberrel nem
[4] 2. Mach. 9. v. 13. gondolt, [4] nagy alázatoson kezdett imádkozni. Ugyan-is nincs na-
[5] Jac. 5. v. 15. gyob orvossága a betegségnek, mint az imádkozás: [5] *Oratio fidei salvabit, alleviabit infirmum;* a hitből származott imádság künnyebbíti és szabadíttya a beteget. Arra-nézve parancsollya a Bőlcs,
[6] Eccli. 38. v. 9. hogy betegségedben meg ne réműly: [6] *Sed ora Dominum, ipse curabit te;* hanem Istennek könyörögj és meggyógyít téged, mert Isten
[7] Psal. 4. v. 4. az ő-hozzá-folyamó betegeknek, [7] *Universum stratum versat in infirmitate,* ágyokat-is megpuhogattya, hogy lágyabban fekűdgyenek.

[8] Matt. 26. v. 39. Mikor azért a betegségek súllyát érezzük, [8] jusson eszünkbe, mint imádkozott Christus halálos szorongatási idején, és az ő szent példáját követvén, kiálcsunk Istenünkhöz: Uram, ha lehetséges, ha üdvösségemre hasznos, künnyebbítcsed fájdalmimat; de azért nem az én akaratom légyen, hanem a tiéd. Néha Szent *Dávid*-dal
[9] Psal. 6. v. 3. azt mongyuk: [9] *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum;* Uram, könyörűly rajtam, mert beteg vagyok; gyógyics-meg, mert megbontakozott egésségem. Néha Szent *Ágoston*-nal imígyen szóllyunk: *Domine, hic ure, hic seca, ut in æternum parcas;* Uram, vágj, égess bátor e világon, csak örök haragodba ne essem. Néha
[10] Job. 2. v. 10. Szent *Jób*-bal [10] eképpen fohászkodgyunk: Uram, ha áldomásidat elvettem, miért ne venném jó néven látogatásodat? Te adtad vólt
[11] Job. 1. v. 21. az egésséget, [11] te vetted-el: úgy lett, a mint akartad; légyen áldott mindenben szent neved.

Nem elég a Christus iskolájában megtanúlni, hogy Isten a
[12] Prov. 19. v. 11. betegségeket jobbúlásunkra bocsáttya reánk, hanem, [12] *Doctrina viri per patientiam noscitur,* abból ismérszik, ki menyit tanúlt, ha békeséggel szenvedi a betegségeket. És mivel a *Salamon* mondása-

szerént nagyob böcsülletet érdemel, a ki maga indúlatit meggyőzi és békeséggel tűri nyavalyáit, hogy-sem a ki erős várasokat megvészen: [1]*Melior est patiens, viro forti; et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* Lássuk, micsoda vígasztalásokkal kel a beteg embernek békeséges szenvedésre erőssíteni lelkét. Mert bizonyos, hogy, [2]*Qui impatiens est, sustinebit damna;* kárt val, a ki betegségében tűrhetetlen; eggyért azért, mert hasznát és érdemét nyavalyájának elveszti békételen tűrhetetlenségével és, [3]*Vane conturbatur omnis homo,* csak heában tusakodik Isten ellen, a ki őtet betegséggel látogatta. Azért nem-csak nehezíti kínnyát, de bűntetését vészi délczegségének. Másért azért, mert künnyeb a szenvedés, ha csendesz elmével Isten akarattyához alkalmaztattya ember magát és [4]jó lelki-isméretinek vígasztalásával, jutalmát várja fájdalminak.

[1] Prov. 16. v. 32.
[2] Prov. 19. v. 19.
[3] Ps. 38. v. 12.
[4] Pro. 15. v. 15. Juge convivium.

II. RÉSZE. *Mivel vígasztallyuk betegségünket.*

Sok és akár-mely kemény szívek győzedelmére elégséges okok vannak a betegségek békeséges szenvedésére; én rövideden csak háromrúl emlékezem, mivel ez-előt más tanuságunkban bévségesben szóllottunk minden-féle nyavalyák és galyibák szenvedésérűl.

Elsőben: a beteg ember eszében tarcsa és elméjéből soha ki ne vesse, hogy bűneinek gyümölcse a betegség, mellyet szenved. [5]Mert, *Propter iniquitatem corripit hominem,* a bűnökért ostoroz Isten minket. Azért jusson eszünkbe, mit mondának az *Israël* fiai nyavalyájokban: [6]*Merito hæc patimur, quia peccavimus;* méltán szenvedgyük ezeket, mert vétkeztünk. *Judit* aszszony-is így szólla nyomorgatásiban: [7]*Reputemus, peccatis nostris hæc ipsa supplicia, minora esse;* eszünkben tarcsuk, hogy ezek a kínok kissebbek bűneink érdeménél. Mí-is tehát, betegségünkben ezent gondollyuk és a kereszt-fára [8]függesztett szent jámborral azt mongyuk Istenünknek: *Nos juste, digna factis recipimus;* igazán szenvedünk, méltó jutalmát vészük gonosz cselekedetinknek. Vagy azt kiálcsuk *Michæas* Profetával: [9]*Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei;* csendeszen viselem az én Uram haragját, mert vétkeztem-ellene: senki-ellen nem panaszolkodom, mert én vagyok, a ki gonoszságimmal magamra vontam a nyavalyákat. [10]*Universa quæ fecisti nobis Domine, in vero judicio fecisti, peccavimus enim tibi;* valamit reám bocsátottál Uram, igaz ítílettel cselekedted, mert vétkeztem ellened.

[5] Ps. 88. v. 12.
[6] Gen. 42. v. 21.
[7] Judit. 8. v. 27
[8] Luc. 23. v. 41.
[9] Mich. 7. v. 9.
[10] Dan. 3. v. 31. 29.

Keresztyének, adná Isten, vólna oly közzűllünk, ki halálos vétkeivel sokszor a pokol kárhozattyát és kínnyát ne érdemlette

[1] Job, 15. v. 16. vólna! A ki ollyan: nagy ember. De mivel közönségesen, [1] *Bibunt sicut aquam iniquitatem,* úgy iszszák az emberek a bűnöket, mint
[2] 1. Joan. 1. v. 8. a szomjú barom a vizet: [2] *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas non est in nobis;* ha azt mongyuk, hogy nem vétkeztünk, hazudunk. Azért, sok titkos és nyilvánvaló vétkeinkel nem egyszer érdemlettük minnyájan, hogy a pokol kínnyára vettessünk. Mert ha *Ádám* egy alma-étellel, a *sátán* egy kevély gondolattal ily nagy romlást érdemlett, mí tehát, ennyi sok mindennapi vétkeinkel mit érdemlettünk? Mindaz-által, Istennek atyai kegyessége nem siet kárhozatunkal, hanem világi nyavalyákkal, ideig-való betegségekkel ostoroz. Ha ezeket bűneink jutalmának
[3] Nahum, 1. v. 9. ismérjük és háladással vészük, arra köti Isten magát, hogy, [3] *Non surget duplex tribulatio,* kétszer nem ostoroz; az-az, pokolban nem kínoz bennünket, ha világi sanyargatásit jó kedvel és békével szenvedgyük. Ha pedig háborgunk, Isten-ellen zúgolódunk vagy
[4] Jer. 17. v. 18 átkozódunk: [4] *Duplici contritione conteret,* két-képpen megront, mind világi kínokkal, mind örök kárhozattal.

Vesd-egybe, ha okosságod vagyon, a világi legsanyarúb, keservesb, hoszszab betegséget a pokol kínnyával. Ideje a pokol kínnyának örökké-való, a kínok sokasága, külömbsége, nagy-vólta
[5] Judit. 16. v. 21. számlálhatatlan. Mert, [5] *Dabit ignem et vermes in carnes eorum, ut urantur in sempiternum;* tűzzel és mérges kígyókkal rágattya Isten a kárhozottak nem egy, vagy két tagját, hanem, *carnes,* éppen minden húsát, ezt pedig, *in sempiternum,* minden szűnet-
[6] Isai 33. v. 14. nélkül, örök üdők folyásában. Mert, [6] *Habitabunt in ardoribus sempiternis,* a kárhozottak örök égetésben laknak és minden tágítás-
[7] Job, 24. v. 19. nélkül, [7] *Ad nimium calorem, ab aquis nivium;* a jeges vízből nagy forróságba vettetnek. Vesd-öszve, mondok, ezekkel a te betegséged kínnyait. Nincs minden tagaidnak fájdalma, nincs tágításnélkül kínlódásod, nem tart ezer esztendőt betegséged. Tehát, a
[8] 2. Cor. 4. v. 17. pokol kínnyához-képest, [8] *Momentaneum et leve,* könyű és szempillantásig-tartó a te nyavalyád. Micsoda vakság tehát, ezt a kis betegséget békével nem szenvedni, hogy a külső setétséget, a kénköves förödőt, a tüzes ágyat, a rút ördögök társaságát elkerűllyed? Micsoda háladatlanság, hogy köszönve nem vészük Istenünktűl, mikor ama nagy és örökké-tartó kínokat a rövid ideig-valókkal
[9] Job, 33. v. 27. elcseréli? Tanúllyunk, keresztyének, tanúllyunk Szent *Jób*-túl [9] és mikor betegségünkben kínlódunk, azt kiálcsuk Istenünknek: *Peccavi, et vere delinqui, et ut eram dignus non recepi;* kegyelmes

Atyám, édes Istenem, vétkeztem és bizony sok bűnt tettem, de a te irgalmasságod nem ostoroz engem annyira, a mint érdemlettem: sokkal nagyob kínokra, sokkal keservesb szenvedésekre vagyok méltó. Azért, ezt a keveset békével szenvedem, csak te légy irgalmas bűnös fejemnek. [1]*Justus es Domine, rectum judicium* [1] Ps. 118. v. 137.
tuum, igaz vagy, Uram, igaz a te ítíleted. [2]*Cum iratus fueris,* [2] Habac. 3. v. 2.
misericordiæ recordaberis, haragodat-is, irgalmassággal elegyíted, és, [3]*Non secundum peccata nostra facis nobis;* nem a mí bűnünk [3] Ps. 102. v. 10.
mértékére fizetsz nékünk, hanem, atyai jó-vóltoddal meglágyítod érdemlett kínainkat.

Másodszor: jusson eszűnkbe, menyi sok keserves kínokat szenvedett a mí édes Üdvözítőnk a mí vétkeinkért? Bizonyos, hogy, [4]*Vulneratus est, propter iniquitates nostras, attritus est pro-* [4] Isai. 53. v. 5.
pter scelera nostra; a mí bűneinkért sebesíttetett, a mí gonoszságinkért rontatott a Christus szent Teste. Az-is isteni igazság, hogy nagyob kínokat és keservesb fájdalmakat senki e világon nem szenvedett Christusnál. Ehez-képest *Isaias* őtet nevezi, [5]*Virum dolorum,* fájdalmak emberének, úgy, hogy méltán azt [5] Isai. 53. v. 3.
mondhatta: [6]*Attendite et vidite, si est dolor, sicut dolor meus;* [6] Thre. 1. v. 11.
hogy vessük-egybe az ő fájdalmit minden egyéb fájdalmakkal és lássuk, ha ahoz hasonlót találhatunk. Mert az ördög, a sidók, *Pilátus, Heródes* és ezek vitézi, elfogyatták abban dühösségeket, hogy külömböző, sok és keserves kínokat keresének a Christus sanyargatására. E mellet pedig, [7]*Qui simul contristaretur, non* [7] Ps. 68. v. 21.
fuit; qui consolaretur non inveni; sohúlt senki nem vólt, a ki szánakodnék rajta és vígasztalást nyújtana néki. Mert, noha Szent [8]*Pál* és a töb Szentek, *Repleti consolatione, superabundant gaudio,* [8] 2. Cor. 7. v. 4.
in omni tribulatione; nagy isteni vígasztalásokkal és lelki örömmel cap. 1. v. 5.
tellyessíttettek nyavalyájok-közöt, de a mí édes Üdvözítőnk [9]iszo- [9] Mar. 14. v. 33.
nyú rettegésben és únakodott szomoruságban hagyatott.

Keresztyének, mikor betegségtek fájdalmival, rettegésivel, szomoruságival megkörnyékeztettek: [10]*Recogitate eum, qui talem susti-* [10] Heb. 12. v. 3.
nuit contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes; jusson eszetekbe a kereszt-fára feszíttetett Christus Jesus, ki ennyi sok ellenkezéseket szenvedett: és el ne fáradgyatok, meg ne fogyatkozzatok lelketekben. Ha a tilalom-fa gyümőlcse felnyitotta az *Ádám* szemeit gonoszra: a Christus kereszte nyissa-fel szemeteket a békeséges szenvedésre. Ha a [11]*Moyses*-tűl mutatott fát keserű [11] Exod. 15. v.
vízbe vetették a sidók és ottan édessé lett a kóstolhatatlan sós 25.

patak: vesd a te szenvedésid-mellé a Christus Kereszt-fáját, és úgy megédesednek nyavalyáid, hogy azt fogod kiáltani Szent Pállal: [1] *Placeo mihi in infirmitatibus; glorior in infirmitatibus;* kevélykedem betegségimben, dicsekedem nyomoruságimban, mert, [2] *Stigmata Domini porto,* így viselem az én Uram bélyegét: így hordozom, [3] *Mortificationem Jesu in corpore meo,* testemen az édes JESUS sanyargatásit. Ha igen beteg vagy, ha igen elhagyatol: gondold-meg, hogy az Isten Fia a te bűneidért ezer annyi fájdalmakat szenvedett, mint a te fájdalmid. Nem méltó-e, hogy te-is szenvedgy és ha lehetséges vólna, többet szenvedgy? Hová lehet nagyob esztened a békeséges tűrésre, mint ha meggondolod, hogy a te Urad, Teremtőd oly csendeszen tűrte minden kínnyait, [4] mint a bárány, mikor gyapját nyírik; és csak száját sem tátotta gyilkosi-ellen? [5] Nem fenyegetődött, nem szitkozódott, nem zúgolódott, hanem [6] reá-pökdösők-és éktelenűl csapdosók-eleibe fordította szent orczáját, [7] *Christo igitur in carne passo, vos eadem cogitatione armamini;* tehát a Christus békeséges szenvedéséből mí-is megtanúllyuk a csendesz tűrést. Mert ha békeséggel tűrünk és a Christus kínnyainak eggyességében Isten-eleibe terjesztyük szenvedésre-való késztvóltunkat: [8] *Inundationem maris quasi lac suges,* a tenger vizének keserüsége tejjé változik.

Harmadszor és utólszor: Nagy esztenünk a békeséges tűrésre, ha meggondollyuk ezt a két dolgot: először, hogy Isten, [9] *Æqualiter cura est illi de omnibus,* egy-aránt gondot visel mindenekre. [10] Egy hajúnk szála el nem esik rendelése-nélkül, mert, [11] *Ipsi cura est de vobis,* ő gond-viselése-alat vagyunk, ő, *Gubernat te in via, Isai. 48. v. 17.* igazgat minden járásunkban. Mint anyánk, *Isaiæ, 46. v. 3.* mint dajkánk, *Oseæ, 11. v. 3.* mint atyánk, *Sapient. 14. v. 3.* mint tanító mesterűnk, szűntelen reánk vígyáz; [12] *Sic curat unumquemque nostrum, tamquam solum; sic omnes, tamquam singulos;* hogy miképpen a nap nem külömben világosít egy embert, mint-ha egyedűl csak azért világoskodnék: azon-képpen Isten úgy visel mindeninkre gondot, mint-ha senkire másra semmi gongya nem vólna; és noha minden teremtett-állatra terjed az Isten gond-viselése: de Szent *Pál* oly kivált-képpen-való gongyát mongya Istennek az emberekre, hogy ahoz-képest gondot sem láttatik viselni egyéb állatokra: [13] *Numquid de bobus cura est* DEO? Másodszor: hogy noha Isten a bűnt nem cselekeszi és annak oka nem lehet, mint [14] világoson taníttya a Szent Irás, de a minémű kínok, károk,

[1] 2. Cor. 12. v. 9. 10.
[2] Gal. 6. v. 17.
[3] 2. Cor. 4. v. 10.
[4] Isai. 53. v. 7.
[5] 1. Pet. 2. v. 23.
[6] Isai. 50. v. 6.
[7] 1. Pet. 4. v. 1.
[8] Deut. 33. v. 19.
[9] Sap. 6. v. 8. 17. ca. 8. v. 1. c. 14. v. 3.
[10] Luc. 21. v. 18. cap. 12. v. 6. Matt. 10. v. 29.
[11] 1. Pet. 5. v. 7.
[12] Aug. 3. Confess. c. 11.
[13] 1. Cor. 9. v. 9.
[14] Habac. 1. v. 13. Psal. 5. v. 5. Sap. 14. v. 9. Job, 34. v. 10. Deut. 32. v. 4. Psal. 144. v. 17.

ostorozások vannak e világon, [1]azoknak néha magán, néha esz- [1] Amos, 3. v. 6.
közök-által Isten oka: vagy azért, hogy maga csapdos ezekkel; Isai. 45. v. 7. c. 42. v. 24.
vagy azért, hogy az emberek gonoszságát nem tartóztattya, hanem Eccli 11. v. 14.
reá-bocsáttya, hogy árcsanak. Azért, noha a sidókat az *Assyria* Jer. 11. v. 11. Deut. 32. v. 23.
királya háborgatta: de Isten azt mongya, hogy [2]veszsző és pálcza, [2] Isa. 10. v. 5. 15.
fejsze és fűrész a király, mely-által ő veri az *Israël* fiait: [3]az
Isten szablyája vagyon azok kezében, a kik minket háborgatnak. [3] Psal. 16. v. 13.
Jóbot [4]betegséggel rongálá a *Sátán:* de Isten azt mondá, hogy ő [4] Job, 2. v. 3.
kínzotta *Jóbot.* A *kaldæusok* elhajták marháját: [5]*Ille vir justus* [5] Aug. in Psal. 77. versus finem.
et fortis, et pie peritus, non ait; Dominus dedit, diabolus abstulit:
sed, Dominus dedit, Dominus abstulit. Optime sciens, diabolum
servo DEI, *nisi ejus Domino volente et permittente nihil facere*
posse: de nem mondá Szent *Jób,* [6]hogy a mit Isten adott, azt az [6] Job, 1. v. 21.
ördög elvesztette tőlle: hanem azt mondá, hogy Isten vette-el
tőlle, mert az Isten szolgáin, Isten engedelme-nélkül, sem az ördög,
sem az ő czinkosi hatalmat nem vehetnek. A mely kínokat a
Júdás árúltatása és a sidók gonoszsága készített Christusnak: azo-
kat [7]Urunk, Atyátúl adott pohárnak nevezi. Mert miképpen a folyó- [7] Joan. 18. v. 11.
víz nem folyhat forrás-nélkül, a nap sugári nem világosítnak a
nap fényessége-nélkül; a test nem mozdúlhat a lélek-nélkül: úgy
Isten segítsége-nélkül semmi teremtett-állat legkisseb mozdúlást
sem tehet.

Mí-is azért, mikor betegségbe esünk, meggondollyuk, hogy a
mí kegyes atyánk és irgalmas Istenünk akarattya és rendelése, a
mit szenvedünk. Oly szokása vagyon Istennek, hogy a kiket meg-
útál és örök kárhozatra rendel, azokat szájokra bocsáttya és
vesztében hagyván, nem orvosollya, mint [8]az ő Profétái-által vilá- [8] Jer. 51. v. 9.
goson megjelentette; de a kiket szeret és gyógyítással akarja job- Ezech. 19. v. 42. Oseæ, 4. v. 14.
bítani, azokat ostorozza és csapásival sújtogattya. Azért mongya
Tobiás-nak [9]és a sidók sokaságának, hogy betegségekkel és egyéb [9] Tob. 12. v. 13.
nyavalyákkal bűntette gonoszságokat, mert kedvesek vóltak előtte. [10] Psal. 88. v. 33. Amos, 3. v. 2.
Azért mongya az Israel fiainak: [10]*Vos cognovi: idcirco visitabo*
iniquitates vestras; mivel szeretlek títeket, megostorozom bűnötöket.
Ugyan-is, [11]*Non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed ultionem* [11] 2. Mach. 6. v. 13. 14.
adhibere, magni beneficii est indicium; nagy Isten irgalma, hogy
bűneinknek nem veti a zabolát, hanem boszszút-ál érette; mert
[12]valamely fiat szeret Isten, azt ostorozza. [12] Prov. 3. v. 12. Hebr. 12. v. 5.

Ezeket meggondolván, ne csak békével, hanem örömmel
és hál'adással szenvedgyük a mí kegyes Atyánk látogatását és

orvoslását. És a mint másut mondók, mint-ha az egek megnyílnának és azt kiáltaná Isten, hogy ő bocsátotta ezt a betegséget reánk, ő akarattya, hogy hál'adással szenvedgyük: úgy
[1] Job, 34. v. 6. megnyúgodgyunk az ő rendelésén, tudván, hogy, [1] *Violenta sagitta absque ullo peccato,* Istennek kemény sanyargatásiban sem lehet vétek.

Nem-is hadgya Isten a mí szenvedésünket fizetetlen, hanem a békeséges szenvedést sok-képpen jutalmazza. Azért mongya Szent
[2] Jac. 5. v. 11. Jakab: [2] *Beatificamus eos, qui sustinuerunt;* bóldogoknak mongyuk a békeséges szenvedőket, mert miképpen a *Jób* szenvedése mennyei és földi áldásokkal végeződék, úgy a mí szenvedésinket megkoronázza Isten mind it, mind az örök bóldogságban.

[3] Hebr. 12. v. 2. Azt parancsollya azért Szent *Pál,* [3] hogy nyavalyánkban ne szomorkodgyunk, hanem miképpen Christus, szeme-előt viselvén azt a nagy örömet, melyre menendő vólt a világi kínok-által, semminek tartotta a fájdalmakat: úgy mí-is, ne csak az ideig-való szenvedésrűl gondolkodgyunk, hanem arrúl a bóldogságrúl, mellyet Isten készített azoknak, kik az ő látogatásit csendesz akarattal és jó kedvel viselik. Micsoda vallyon a világi nyomorúság a mennyei
[4] Rom. 8. v. 18. örömhöz-képest? [4] *Non sunt condignæ passiones hujus temporis;* egybe-vetés nem lehet a főldi nyavalyák- és a mennyei dücsös-
[5] 2. Cor. 4. v. 17. ségek-közöt. Mert valamit e földön szenvedünk, [5] *Momentaneum et leve,* kicsiny és kevés ideig tart, de a dücsösség örökké marad
[6] 1. Pet. 1. v. 6. és terhes minden jókkal. Azért, [6] *Modicum nunc, si oportet contristari;* job most egy kèvèssé szomorkodni és az-után örökké vígadni.
[7] Jac. 5. v. 7. Menyit fárad és törődik [7] a szántó-ember, hogy egy kevés búzát arasson. Menyit vígyáza, menyit tűre tizen-négy esztendeig *Jákob,*
[8] Gen. 23. v. 20. [8] hogy egy leányt magáévá tégyen? Mí tehát semmit ne szenvedgyünk-e a mennyei bóldogságért? Ah! nem tudgyuk, micsoda az Isten országa, ha ezért minden kínokat örömmel nem viselünk:
[9] Ps. 83. v. 11. [9] *Melior est dies una in atriis tuis, super millia;* job egy nap az Isten országában, hogy-sem ezer oly napjai e világnak, mellyeken mindenek kedvünk- és kívánságunk-szerént folynak, mivel a mennyei
[10] Ap. 21. v. 4. napon [10] Isten ő-maga letöröl orczánkrúl minden könyhúllatásokat; sem halál, sem bánat, sem fájdalom, sem viszsza-vonyás, sem egyéb alkalmatlanság ot nem lészen. Annak-okáért vegyük jó
[11] Isai. 54. v. 7. neven, a mire Isten köti magát; hogy [11] ha most egy kevessé ostoroz, de azután örökké vígasztal, csak tűrjünk békével. És eszünk-
[12] Sap. 11. v. 14. ben tartván, hogy, [12] *Per tormenta bene nobiscum agi,* a kínok-által

jól cselekeszik Isten velünk: *Admirantes finem exitus,* csudálkozással várjuk jó végét nyavalyánknak.

De lássuk rövideden, mint kel a halálos betegségben magunkat viselnünk. III. RÉSZE. *A halálos betegségben mint kel viselnünk magunkat.*

Először: nem tiltom, hogy ember betegségében gondot ne visellyen egésség-keresésre: mert tartozunk, a míg Isten éltet, [1]őrizni és takargatni ezt a halandó testet. Azért ugyan parancsolatot ád Isten a betegeknek, hogy, [2]*Honora medicum propter necessitatem: etenim Altissimus creavit illum;* tisztellyék az orvos-doktort, az-az engedgyenek néki; mert a ki megveti és semminek tartya az ő mestersége-szerént-való rendelésit, böcstelenséggel illeti őtet, semmire böcsűlvén tudományát. Világosb szóval utánna-veti: [3]*Da locum medico; et non discedat a te: quia opera ejus sunt necessaria;* adgy helyt a doktor szavának és ne távozzék tőlled, mert szükséges az ő gond-viselése. Hasonló-képpen az orvosságokrúl azt mongya a Bőlcs: *Altissimus creavit medicinam, et vir prudens non abhorrebit illam;* hogy azokat Isten teremtette és az okos ember nem iszonyodik tőllök, mert noha kedvetlenek kóstolásra, de hasznosok gyógyításra. Bizonyos, hogy a beteg embernek nagy kín az orvosságot venni, de azokat úgy kel venni, mint Isten ostorát: mivel Isten maga mongya, hogy, [4]*Qui deliquerit in conspectu ejus, qui fecit illum, incidet in manus medici;* a ki Isten-ellen vétett, doktor kezébe jut, ki őtet (keserű és fájdalmas dolgokkal orvosolván) Isten rendeléséből bűnteti.

[1] Eph. 5. v. 29.
[2] Eccl. 38. v. 1.
[3] v. 11. 12.
v. 4.
[4] Eccli. 38. v. 15.

De két dolgot kel távoztatni a betegségek gyógyításában: eggyiket, hogy úgy ne járjunk, mint [5]*Ochozias,* vagy *Asa* király, kik betegségekben nem folyamodtak Istenhez, hanem vagy ördögi babonában, vagy csak orvosok tudományában bíztak, kiért Isten megölte őket; hanem azt fondamentomúl tegyük, hogy, [6]semmi tudomány és orvoslás fel nem gyógyít betegségünkből, ha Isten nem ád egésséget, mert, [7]*A Deo est omnis medela,* minden orvoslás Istentűl vagyon; mert nem füvek és flastromok gyógyítanak, [8]*Sed tuus sermo sanat omnia,* hanem Isten ád egésséget mindennek. Azért, miképpen a *Noë* galambja[9] nem talála nyugodalmat, hanem csak a bárkában; miképpen *Moyses Aaron*-nal [10]nem futának másuvá a veszedelem-előt, hanem az Isten sátorába, úgy mí betegségünkben, egyéb segedelmünk nem lévén Istennél, [11]ő-hozzá folyamjunk; mert ő fogadta, hogy, [12]*Sanat omnes infirmitates,* meggyógyít minden betegségeket. Másikat, azt kel távoztatnunk, hogy betegsé-

[5] 4. Reg. 1. v. 3. 4. 2. Par. 16. v. 12.
[6] Mar. 5. v. 26. Luc. 8. v. 43. Frustra erogata omnia in medicos.
[7] Eccli. 38. v. 2.
[8] Sap. 16. v. 12.
[9] Gen. 5. v. 9.
[10] Num. 16. v. 42.
[11] 2. Paral. 20. v. 12.
[12] Psal. 102. v. 3.

günkben bűbájos, babonás, varásló, berbitélő,* czérnával-mérő, czirkalmazó és egyéb úndok boszorkányságokkal gyógyítók orvoslását ne keressük, mert effélék sem Isten hatalmával, sem természet erejével nem gyógyítnak, hanem ördög tehetségével, mellyel ha nyilván-való végezéssel nem-is, de alattomban szövetséget vetettek.

[1] Deut. 18. v. 10. Lev. 19. v. 31. Jer. 29. v. 8. Eccli. 34. v. 5.

Sokszor[1] és igen erős parancsolattal tilalmazta Isten, hogy efféle varáslóktúl, nézőktűl, babonásoktúl ne tudakozzunk semmi titkot, ne kérjünk és reménlyünk semmi segítséget. Által-hágá *Saul* ezt az Isten rendelését és az ördöngös aszszonytúl kérde szerencsét; de, [2]*Propter hoc interfecit illum Dominus;* életével fizete; mert ezért a cselekedetért megölé Isten őtet. *Ochozias* királynak [3]halált jövendőlle *Illyés* Proféta, mivel gyógyulásárúl bájosoktúl tudakozott; mert nem akarja Isten, [4]*Ut simus socii dæmoniorum,* hogy az ördögi társaságban részünk légyen.

[2] 1. Paral. 10. v. 14.
[3] 4. Reg. 1. v. 6.
[4] 1. Cor. 10. v. 20.

Másodszor: mivel a Szent Irás parancsolattal kötelezi a gazdaembert, hogy, [5]*In die consummationis vitæ et in tempore exitus, distribue hereditatem;* halála-előt eloszsza és rendellye javait: mihent az okos ember betegségbe esik, úgy gondolkodik, mint-ha néki mondaná *Isaiás,* a mit *Ezechias* királynak mondott: [6]*Dispone domui tuæ, quia morieris;* rendeld-el dolgodat, mert meghalsz. Azért, mivel a betegség nehezűlésében a halál közelgetésének rettegése, a nyavalyák fájdalma, a lélekre-való gondviselések úgy elfoglallyák az ember elméjét, hogy a testamentomrúl gondolkodni sem érkezik: nem jó a testamentomot utólsó órára halasztani; sőt job attúl idején megmenekedni és az-után mindenestűl csak lélek-üdvösségrűl gondolkodni. Láttyuk minden-nap, hogy a kik naprúl napra hallogattyák testamentom-tételeket, testamentom-nélkül halnak-meg és számtalan galyibát hadnak utánnok. Mert kevés ember vagyon, ki betegsége kezdetin elhihesse, hogy meghal abban a nyavalyában. Mikor elnehezedik pedig, noha attyafiai és baráti láttyák, hogy közel vagyon a halálhoz, de hogy meg ne szomorítcsák a beteget, nem merik félelmeket megjelenteni; sőt itíletek-ellen bíztattyák a beteget gyógyulással, és csak akkor jelentik halála közel-vóltát, mikor immár ereje nincs a testamentom-tételre és okossága megtompúlt, vagy mindenestűl megfogyatkozott.

[5] Eccli. 33. v. 24.
[6] Isai. 38. v. 1.

Noha azért az isten-félő emberek nem szokták halálok-utánra

* Berbitél = börbitél = birbitél, blatero, murmuro, murmeln, brummen, plaudern. Sokat birbitél tyúk módra; suttogva birbitélnek az ördöngösök stb. Ny. T. Sz.

halasztani, a mi jót életekben cselekedhetnek, mivel tudgyák, hogy Isten itíletiből úgy szokott lenni, hogy a ki életében nem viselt gondot lelkére, azt-is elmulattyák hólta-után maradéki, a mit testamentomban lelke künnyebségére rendel; mindaz-által a gazda-embert kötelezi a Szent Irás, hogy készen tarcsa testamentomát. Azt pedig okossan, igazán, irgalmason kel rendelni. Okossan, hogy vesződésre, gyűlőlségre, perlekedésre útat ne nyisson maradékinak. Igazán, hogy elsőben, a mire köteles, azt rendellye-el: adósságit megfizetvén és egyéb kötelességinek eleget tévén; az-után tégyen szabad rendeléseket, elsőben háza-népét hadgya jó rendben, az-után gondolkodgyék a külsőkrűl. Irgalmason, hogy a szegényekrűl és Isten tisztességérűl el ne feletkezzék.

Harmadszor: legnagyob és szorgalmatosb gongya légyen a betegnek, hogy a Szent Irásban feljegyzett orvosságokkal éllyen, testi és lelki gyógyúlására. Minden betegségnek két orvosságát találom az Isten könyvében; eggyikrűl emlékezik [1]*Isaias* Proféta, mikor azt írja, hogy az éhezőnek kenyeret adgyunk, ruhát a mezítelennek, szállást a jövevénynek, *Tunc sanitas tua citius orietur,* és ezzel hamar megtér egésségünk. Tanít ezzel a Próféta, hogy mihent betegségbe esünk, mingyárt az irgalmasság cselekedetit megduplázzuk, ha egésséget kívánunk, mert, [2]*Numquid sanari potest qui non amat judicium?* meg nem gyógyúlhat, a ki nem szereti az igazságot. Másik orvosságot azt adgya a Bőlcs, [3] hogy mihent megbetegszünk, Istennel megbékéllyünk és néki könyörögjünk; fiam (úgy-mond), betegségedben el ne had magadat, könyörögj Istennek, fordícsd-el szándékodat minden gonosztúl, tisztícsd-ki lelkedet minden bűnből, *Et ipse curabit te,* és Isten meggyógyít tégedet. Mely mondásból azt tanúllyuk, hogy a keresztyén beteg első dolga Istennel-való békéllés, mert azzal tartozik minden ember, hogy megbetegedvén, lelkét oly állapatban helyheztesse, melyben kívánnya kimulását.

Ezzel a készűlettel a halált nem siettettyük, melyre csak akkor jutunk, mikor Isten rendelte, sőt *Ezechias*[4] példájábúl tudgyuk, hogy az igaz penitenczia-tartás hoszszabbíttya életünket. Szent Irás tanítása az, hogy a bűnökbe-merűlt emberek élete úgy megrövidíttetik, hogy[5] felét sem élik annak az üdőnek, melyben élniek kellett vólna természet ereje-szerént. *Anastasius* császárnak[6] megjelentette Isten ő-maga, hogy tizennégy esztendőt letörlött életéből gonoszsága-miat; és csak-hamar azután a meny-kő megütötte.

[1] Isai. 58. v. 8.
[2] Job, 34. v. 17.
[3] Eccl. 38. v. 9.
[4] Isai. 38. v. 5.
[5] Ps. 54. v. 24. Isai. 38. v. 10. Job, 22. v. 15. cap. 11. v. 32. Ps. 57. v. 10. Prov. 10. v. 27. Eccl. 7. v. 18.
[6] Baron. An. 518.

[1] Serm. Dom. 2. Quadrages.

[1] *Bernardinus Senensis* írja, hogy ő-idejében huszon-két esztendős ifiat akasztottak-fel és mingyárt a kösség láttára szakálla nőt és hajával-együt megőszűlt. Isten egy Szent püspöknek megjelentette, hogy az az ifiú illyen vénségre kilenczven esztendős-korra jutott vólna, ha gonoszságáért élete meg nem rövidűlt vólna. A ki azért élni akar, ércse Szent *Dávid*-túl, mit mivellyen: a mely ember (úgy-mond), *diligit vitam,*[2] életét szereti, térjen-ki gonoszságából és jót cselekedgyék.

[2] Ps. 33. v. 13.

Ne hallogassa tehát senki betegségében a gyónást, mert ki tudgya, ha éri az üdőt, mellyet gyónásra íntéz. Menyit ismértünk, a kik virrattára halasztották gyónásokat és virrattát nem érték? Azért, [3] *Vivens et sanus confiteberis,* noha egésségünkben kellene arrúl gondolkodnunk, hogy lelkünket tisztán tarcsuk, de fő-képpen betegségünkben vígyáznunk kel, hogy [4] ne késsünk az Istenhez-való téréssel, mert véletlenűl jő az Isten haragja. Ah Szent Isten! Menyin vesztek-el, kik azt beszéllették: [5] *Exspecta, reexspecta: modicum ibi, modicum ibi;* várjanak, várakozzanak, egy kevessé nyugszom, egy kevessé pihenek; azon-közben, *Cadunt et illaqueantur,* kidőltek a világból és pokol fogságára jutottak?

[3] Eccl. 17. v. 27.

[4] Eccl. 5. v. 8.

[5] Isai. 28. v. 13.

Ne halazd tehát betegségedben a gyónást, ne várd az utólsó órát, mert akkor az ördög, tudván, [6] hogy rövid ideje vagyon, minden mesterségét arra fordíttya, hogy eszedet veszesse és lelkedet megháborítván, igaz penitencziára ne bocsásson.

[6] Apoc. 12. v. 12.

Minek-utánna töredelmes szűvel megbánta és gyónta bűneit a beteg ember és az ő Megváltójának Szent Testét, Vérét magához vette, gyakor és aítatos fohászkodásokat bocsásson Isten-eleibe, sokszor kérje a Szeplőtelen Szűzet és minden Szenteket, hogy ő-érette Istennek könyörögjenek. Ennek-felette Isten malasztyával azon légyen, hogy testi fájdalmit háladással visellye és azoknak békeséges tűrésével künnyebbítcse bűneivel érdemlett kínnyait a *Purgatorium*-nak.

Eszébe jutassa azért, hogy, [7] *Domini est exitus mortis,* Isten az, a ki elvégezte halálunk idejét, és rettegésünkel vagy haláltúl-való irtózásunkal nem halasztyuk halálunkat, melyre reá kel mennünk. Azért azt mongyuk ama szent püspökkel: [8] *Si aliquando, quare non modo?* Ha valaha meg kel lenni, miért nem most? Mit használ, ha kevés ideig halad, de el nem múlik? Job akkor meghalni, mikor Isten rendelte és üdvösségemre alkalmatosbnak találta, hogy-sem a mikor én gondolnám jobnak, mert én megcsalathatom,

[7] Ps. 67. v. 21.

[8] Possid, in Vita S. Augustini, c. 17. sub finem.

de az Isten itíletiben fogyatkozás nem lehet. Ki tudgya, talám, ha most meg nem halnék, ez-után vétkekbe esném és véletlenűl bűneimben meghalnék, lelkem veszedelmével?

Azt-is meggondollya a beteg ember, hogy a halál ajtaja az örök bóldogságnak. És noha kiviszen ebből a rosz világból, melyben ennyi botránkozások, ennyi ínségek, ennyi sok bűnre- és veszedelemre-vívő okok vannak, de útat ád arra a dücsösségre, melyben Christus az ő szentivel uralkodik. Vaj, ha meg tudnók fontolni, mely nagy dolog az Isten színe-látása és a mennyei bóldogság öröme! bizony azt kiáltanók Szent *Pál*-lal: [1] *Cupio dissolvi et esse cum Christo,* kívánom, hogy meghallyak és Christussal légyek, mert, *Multo magis melius,* sokkal job ot létem, hogy-sem világi életem. Féllyen a haláltúl, a ki job életet nem ismér, vagy meg nem gondollya a mennyei dücsösség nagy-vóltát. Rettegjen a kimulástúl, valaki nem hiszi, hogy az Isten Fia eleget tett bűneinkért. Kételkedgyék az Isten kegyelmében, a ki nem olvasta amaz édes szókat: [2] Valamely nap kitér a bűnös ember gonoszságából és penitencziát tart, nem árt néki hamissága.

[1] Phil. 1. v. 23.

[2] Ezech. 33. v. 12. c. 18. v. 21.

Extrema Unctio.

Efféle biztatásokkal vastagítcsa a beteg ember szívét. Gyónása-után. De arra-is szorgalmatos gondot visellyen, a mit Szent [3] *Jakab*-által parancsolt Isten: ha ki, úgy-mond, félelmes betegségben vagyon, az Anyaszentegyház papjait híja; kik imádkozzanak és az Úr nevében kennyék-meg őtet olajjal és a hitnek imádsága üdvözíti a beteget, megkünnyebbíti őtet az Úr, és ha bűnökben vagyon, megbocsáttatnak néki. Mely mondásban a régí atyák és a közönséges *ecclesia,* a bötűnek tulajdon jegyzése- és az igéknek ereje-szerént, azt értik, hogy az Utólso Kenet *Sacramentom.* Mert, valami szükséges az Uj Testamentom *Sacramentomá*-hoz, azt mindenestűl a szent kenetben említi Szent *Jakab:* tudni-illik, hogy ebben a *materia,* olaj; *forma,* a hitből származott imádság; *minister,* a pap; *effectus,* a bűnök bocsánattya. Azért, nem-csak testi betegségek gyógyítására rendelt kenet vólt ez; mert efféle gyógyítás nem mindeneknek és nem állandójúl, minden üdők folyására rendeltetett, nem-is a bűnöket bocsátotta, hanem csak a testeket gyógyította.

[3] Jac. 5. v. 14. Mar. 6. v. 13.

Az Utólsó Kenetnek három nagy hasznát említi Szent *Jakab:* [4] első, hogy az utólsó harczon, melytűl füg az örök élet vagy halál, nem-csak a betegségek nyughatatlan törődése, de a léleknek erős rettegési ostromollyák a beteg embert, mert szívében a

[4] Jac. 5. v. 14. 15.

I.

Concilium Trident. Sess. 14. cap. 2. de Sacram. Extremæ Unctionis.

lelki-isméret furdalási; feje-felet az Isten itíleti; a jövendő állapat bizonytalansága; az ördögök kísérteti; a világon kedvellett javak elhagyása: nagy rettegéseket, szorongatásokat, nehézségeket szereznek. De a legutólsó és csak halálos betegség idejére rendeltetett Szentség erejével, [1] *Alleviabit eum Dominus,* künnyebbíti Isten az embert. És, a mint a *Tridentomi* Szent Gyölekezet magyarázza: *Ægroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua sublevatus infirmus, morbi incommoda levius fert et tentationibus dæmonis facilius resistit;* a beteg ember lelkét vídámíttya, erőssíti, az Isten irgalmának reménségét felébreszti benne és oly segítségeket nyer Istentűl, mellyel a betegség terhét künnyebben viseli, az ördögi kísérteteket keveseb munkával meggyőzi.

II. Második haszna az, hogy *Si in peccatis sit, remittuntur ei;* ha a beteg bűnben vagyon, megbocsáttatik néki, nem-csak a minden-napi bocsánandó bűnök, de ha ember vagy a gyónás-után halálos bűnbe esett és elfeletkezett arrúl; vagy a gyónásnak valami fogyatkozása-miat bocsánatot nem nyert és tudatlanúl halálos bűnben vagyon; vagy gyóntó-papot nem talál; vagy megnémúl; vagy eszét elveszti; vagy egyéb feledékenségből, melyben vétek nincsen, ki nem tisztúlt gyónás-által a halálos vétekből, noha szánta, bánta közönségesen minden bűneit: az Utólsó Kenet-által megbocsáttya Isten, a Christus érdemeért, bűneit. Ebből megtetczik, mely szükséges, hogy a beteg ember ezt az Utólsó Kenetet el ne múlassa. Mert sokszor történhetik, hogy örök kárhozatra vettetnék e nélkül: az-által pedig, Isten kegyelméből, üdvösséget nyerhet. Annak-okáért nagy esztelenség, ha ki abban az órában, melytűl füg az örökké-való állapat, elmúlattya, a mi segíthet a bátorsághoz; nagy gond-viseletlenség, ha ki részesűlni nem akar azokban a jókban, mellyek az Utólsó Kenet-által adatnak; nagy botránkoztatás, ha a nagy emberek élni nem akarnak ezzel a Szentséggel: mert a kisdedek szívében szeget ütnek ezzel, hogy az Utólsó Kenetet nem annyira böcsüllik, a mint kívántatnék.

III. Harmadik haszna ennek a Szentségnek az, hogy, *Salvabit infirmum,* ha üdvösségünkre job, hogy meggyógyúllyunk, test-szerént-is egésséget ád Isten ez-által a Szentség-által: [2] *Sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequetur.* Azért sokan nem jól gondolkodnak es azért idegenek az Utólsó Kenettűl, mint-ha bizonyoson meg kellene annak halni, a ki ezt felvészi; maga sokszor ez-által marad-meg ember élete.

[1] Jac. 5. v. 15.

[2] Concil. Trident. ibid.

De ideje elvégeznünk mái tanúságunkat. Meghallátok, keresztyének, mint kel magúnkat viselnünk betegségünkben, mint kel az üdvösséges kimúláshoz készűlnünk. De azt eszetekben tarcsátok, a mit nem egyszer kétszer, hanem ötször mondott Szent Ágoston: [1] *Non potest male mori, qui bene vixit;* a ki jól élt, gonoszúl meg nem halhat. Akár vízben hallyon, akár fegyver fogyassa, akár vadak szaggassák a jó-életü embert, gonoszúl meg nem hal. Azért, valaki jól akar halni, jól éllyen: az-az, minden-nap úgy éllyen, mint-ha az vólna utólsó napja. Melyre minnyájunkat segítcsen a Szent Isten. Amen.

[1] Augu. tom. 9. de Disciplina Christiana. c. 2.

PÜNKÖST-UTÁN XII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot irta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [2] monda Jesus az ő tanítványinak: bóldogok a szemek, mellyek láttyák, a miket tí láttok. Mert mondom néktek, hogy sok proféták és királyok akarták látni, a miket ti láttok és nem látták; és hallani, a miket ti hallotok és nem hallották. És imé egy törvény-túdó felkele, kisértvén őtet és mondván: Mester, mit cselekedve bírom az örök életet? Ő pedig monda néki: a törvényben [3] mi vagyon irva? mint olvasod? Amaz felelvén, monda: szeressed a te Uradat Istenedet tellyes szivedből és tellyes lelkedből és minden erődből és minden elmédből, és felebarátodat, mint tennen-magadat. És monda néki: Igazán felelél: ezt cseleked, és élsz. Ama pedig akarván magát igazítani, monda Jesus-nak: Kicsoda az én felebarátom? Felelvén pedig Jesus, monda:

[2] Lucæ, 10. v. 23.

Prophetias de Christo, vide lib. 2. c. 4. Kalauz.

[3] Deut. 6. v. 5.

Egy ember, alá-mégyen vala Jerusálemből Jerikóba; és a latrokra akada, kik meg-is foszták őtet; és meg-sebesítvén, elmenének, fél-elevenen hagyván. Lén pedig, hogy egy pap azon az úton alá-menne: és látván őtet, elméne mellette. Hasonló-képpen egy *Levita*-is, mikor a hely-mellet vólna és látná őtet, által-méne. Egy samaritánus pedig az úton járván, melléje méne, és látván őtet, irgalmasságra indúla. És hozzá közelgetvén, béköté sebeit, olajt és bort öntvén beléjek: és feltévén őtet barmára, a szállásra vivé és gongyát viselé. És más-nap elővén két pénzt és a gazdának adá és monda: viseld gongyát ennek, és valamivel fellyeb költesz, én megadom, mikor visza-jövök. E három-közzül ki láttatik néked, hogy felebaráttya vólt annak, a ki a latrokra akadott? Ő pedig monda: a ki irgalmasságot cselekedett vélle. És monda néki JESUS: meny-el és hasonló-képpen cselekedgyél te-is.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Felebarátunk szeretésérűl.

[1] Eccl. 7. v. 30. Igyenes egy-ügyűségben [1] teremtette Isten az embert: ő pedig
végetlen kérdésekbe elegyítette magát. Mert mihent amaz első kér-
[2] Gen. 3. v. 1. Gen. 2. v. 16. désbe bocsátkozott: miért hadta Isten, hogy egy fa [2] gyümölcséből
[3] Eccl. 6. v. 11. se egyenek? ottan, [3] *Verba plurima, multam in disputando habentia*
[4] Eccl. 3. v. 11. *vanitatem,* számtalan heába-való kérdések támadtak, és, [4] *Mundus traditus est disputationibus,* az egész világ kérdezésben és vetekedésben merűlt. Azért a bőlcsek-közöt tudósbnak itéltetik, a ki töb új kérdéseket gondol. De jaj, ki sokan sokat tudakoznak a világi jókrúl és azok nyeréséről? ki kevesen kérdezkednek arrúl, mint kel Meny-országba jutni? noha ennek a kérdésnek fejtéséből füg az üdvösség.

Mivel azért hasznosb tudakozás nem lehet, mint az üdvösség úttyárúl: sokszor és sokan terjesztették azt a kérdést Christus-eleibe: mint és hogy juthassanak az örök életre? Egyszer, a mái Evangeliomban az írás-túdó, mászor [1] egy fejedelem ember, az-után egy gazdag, ki ugyan [2] *Genuflexo,* térden álva kérdette, mit cselekedgyék, hogy az örök életet elnyerje? Szent *Pál*-túl-is [3] azon tudakozott a tömlöcz-tartó: mit kel mivelni, hogy üdvözűllyön?

Minden ember, [4] *Beatus esse vult,* bóldog akar lenni. Azt-is próbálva tudta *Salamon,* hogy a világi jók senkit meg nem bóldogítnak. Mert noha [5] tudománnyal és bőlcseséggel mindeneket megelőzött; [6] ezüste oly béven vólt, mint a kő; [7] istállójában negyven-ezer szekeres-lova, tizen-két-ezer hátas-lova vólt; [8] asztalára minden-nap harmincz ökröt, száz ürűt vágtak, vadak, madarak és halak sokasága-nélkül; [9] feleségi és ágyasi ezeren vóltak; és a mint maga írja, [10] valamit elméje feltalált gondolattyával, valamire vágyódott kívánsága, mindenekben eleget tett magának; de utóllyára azt mongya, hogy [11] hiuságnál és nyughatatlan búsulásnál egyebet nem talált a világ javaiban. Nem lévén tehát nyugodalmas bóldogság a világi dolgokban: méltán tudakozunk arrúl, mint juthatunk a tekélletes bóldogságba?

De ezt heában kérdezed a világ bőlcseitűl, kik nem-csak az istenek sokaságát harmincz-ezer számban foglalták, a mint *Eusebius* [12] írja, hanem az ember fő javárúl és utólsó bóldogságárúl [13] két-száz nyólczvan-nyólcz külömböző vélekedésekre szakadtak; noha bizonyos, hogy ezek mind hamissak lehetnek, igaz pedig egynél töb nem lehet közzűllök. Azért ha ezektűl kérded a bóldogság úttyát, viszsza-vonó ellenkezésnél egyebet nem felelnek.

A Christus eljövetele után, [14] *Abundanter ministratur introitus in æternum regnum,* bévségesen előnkbe adatott az örök bóldogság úttya, de fő-képpen a mái Evangeliomban világos szókkal általútat és rövid ösvényt mutat Christus; két szóban foglalván az üdvösség-nyerő eszközt, tudni-illik, hogy szeressük Istenünket és felebarátunkat.

Szóllottunk másut [15] az isteni szeretet méltóságárúl, hasznárúl és gerjesztésének eszteniről; a régi szentek óhajtását-is, mellyel a Christus jövetelét szorgalmaztatták, ez-előt feljegyzettük: azért e jelen-való órában, Isten segítsége velem lévén, felebarátunk szeretésérűl lészen tanuságunk. És elsőben, hogy ércsük, mire kötelez Isten, mikor azt parancsollya, hogy szeressük felebarátunkat:

[1] Luc. 18. v. 18.
[2] Mar. 10. v. 17.
[3] Act. 16. v. 30.
[4] Aug. tom. 3. lib. 13. de Trinit. cap. 3.
[5] 3. Reg. 4. v. 31.
[6] 3. Reg. 10. v. 27. 2. Par. 1. v. 15.
[7] 3. Reg. 4. v. 26.
[8] 3. Reg. 4. v. 22. 26.
[9] 3. Reg. 11. v. 3.
[10] Eccli. 2. v. 4. 10.
[11] v. 11.
[12] Euseb. lib. 5. De Præparat. Evang. c. 15. alias 36.
[13] Aug. lib. 19. Civit. c. 1.
[14] 2. Pet. 1. v. 11.
[15] Domin. XVII. post Pentecost.

Propositio. *megmagyarázom nem-csak ennek a parancsolatnak felséges méltóságát, hanem azt-is, miben ál és minémü cselekedeteket kíván az atyafi-szeretet.* Másodszor, *rövid sommában foglalom, menyi sok serkentő okok izgatnak felebarátunk szeretésére.* Imádom Istenemet, nyissa-fel lelki szemeinket, hogy ércsük kötelességünket, és szent akarattya-szerént gyökereztesse és nevellye bennünk az atyafi-szeretetet.

I. RÉSZE.

[1] 2. Joan. v. 5. [2] Lev. 19. v. 17. Eccli. 10. v. 6. [3] Lev. 19. v. 18.

Nagy okkal írja Szent *János,* [1] hogy nem új parancsolatot hirdet, mikor egy-más szeretésre kötelez, hanem, [2] *Quod habuimus ab initio,* a mit eleitűl-fogva hagyott Isten, azt jutattya eszünkbe. Mert a törvény kiadásban meg vólt hagyva, hogy senki felebaráttya-ellen idegenséget és szű-béli gyűlőlséget ne visellyen, senki boszszút ne űzzön, senki meg ne emlékezzék bántódásárúl, hanem, [3] *Diliges amicum tuum, sicut teipsum,* úgy szeresse ki-ki felebaráttyát, mint magát.

[4] Vide Toletum, Luc. 10. Annot. 55. [5] Matt. 5. v. 43. [6] Prov. 25. v. 21. [7] Deut. 22. v. 1. Exod. 23. v. 4.

A kit a deákok *proximus*-nak [4], közel-valónak mondanak, a sidók azt oly szóval nevezik, mely, *amicum et proximum,* mind jó-akaró barátot, mind közel-valót jegyez. Azért a sidók csak barátságos jó-akarókrúl értették a szeretetrűl adatott parancsolatot, és (a mint Christus mongya) [5] azt hirdették, hogy szeressük barátunkat, gyűlőllyük ellenségünket. Noha ezt Isten nem mondotta, sőt világos szókkal parancsolta, hogy, [6] ha éhezik ellenségünk, enni adgyunk; [7] ha marháját veszendőben láttyuk, kisegítcsük és kártúl óltalmazzuk gonosz-akarónkat.

[8] Joan. 4. v. 9. [9] Luc. 9. v. 52. 58.

Azért felebarátunk és közel-valók nevén nem csak szüléinket, vér-szerént-való atyafiakat, jó-akaró barátokat, polgár-társokat kel érteni, hanem valakik az emberi természetben hozzánk hasonlók; valakik azon Istentűl, azon sárból teremtettek; azon világon, azon ég-alat, azon nyavalyák-közöt élnek; valakik azon Christus Vérével megváltattak; azon hitre, keresztségre, mennyei bóldogságra hívattak; azon Anyaszentegyházban, azon Christus tagjai lehetnek: mind azok, *proximi,* közel-valóink; testi és lelki, földi és mennyei jókban közösök velünk, és, mint mennyei Atyánktúl reánk szállott köz örökséggel, velünk egy-aránt élhetnek, ha akarják. Ezt ismérteti a mái Szent Evangeliomban Christus. Mert a végre említi a *samaritánus* példáját, hogy abból megtanúllyuk, kicsoda a mí felebarátunk és mint kel felebarátunkal bánnunk. Oly idegenség vólt a sidók- és *samaritánusok*-közöt, hogy [8] egy edényből nem ettek, ittak; sőt [9] szállást sem adtak *Samariá*-ban a *jerusalemi*

úton-járóknak; és a mint a Szent Irás mongya, a *Samaria* lakosi az igaz Istennel-eggyüt [1]pogány bálványokat imádtak. Noha ily nagy idegenség vólt közöttök, mindaz-által azt mongya Christus, hogy az út-félen hagyatott és halálos sebek fájdalmival nyomorodott sidónak felebaráttya vólt a *samaritánus,* a ki idegen földön, úttyában, isméretlen és rútúl vagdaltatott embert, kit a maga nemzetségéből-való egyházi személyek vesztében hadtak, megszánt; maga dolgát félben hagyván érette, úttyából kitért; a tolvajos helyek félelmét hátra-vetvén, orvoslotta, a mint lehetett, borral és olajjal; maga gyalog szálván, barmára tette, szállásra vitte, ot gongyát viselte. Más nap úttya lévén, kőltő pénzt hagyott a gazdának, és kezes lett, hogy valamit azon-fellyűl kőlt a sebesre, megtéríti. Egy szóval: valamit édes atya gyermekével, valamit atyafi báttyával cselekedhetett illyen állapatban, azt tekélletesen megcselekedte a *samaritánus.*

[1] 4. Reg. 17. v. 24. 33. 41.

Arra tanít tehát ez a példa, hogy ha a *samaritánus* a sidónak, az ellenség ellenségnek felebaráttya: nem kel sem atyafiságot és barátságot, sem isméretet és nemzetséget, sem állapatot és hívatalt nézni a felebarátságban, mert minden ember, *proximus,* közel-való mindennek, valaki ollyan ember, mint ő. És mikor minnyájunknak azt parancsollya Christus, [2]*Fac et tu similiter,* hogy mí-is eképpen cselekedgyünk: arra kötelez, hogy személy-válogatás-nélkül minden szűkölködőt, még ellenséget-is felebarát-gyanánt segítcsünk. Mert noha gyűlőlhettyük az ember gonoszságát; kívánhattyuk, hogy Isten a gonosz embert megzabolázza; hogy az ártatlanokat tőlle óltalmazza; hogy egyebek példájára és maga jobbúlására bűntetődgyék a gonosz-tévő: de magát az embert, bár *Proximus nocens,* [3]ártalmas felebarátunk légyen-is, nem szabad gyűlőlni, hanem mint azon Isten fiát, azon *Ádám* maradékát, tartozunk szeretni; mivel Isten személy-válogatás-nélkül [4]minden közel-valóinkat parancsolta, hogy szeressük.

[2] Luc. 10. v. 37.

[3] Eccl. 28. v. 2.

[4] Rom. 13. v. 9. Ephes. 4. v. 9. Galat. 5. v. 14. etc.

Ezt a parancsolatot böcsültetni akarván Isten, azt mongya, hogy [5]valaki Meny-országba akar jutni, tudva légyen nálla, hogy más út arra nincsen, hanem hogy szeresse felebaráttyát, mint magát; és valaki ezt az útat elvéti, a mennyei bóldogságból kireked. Másut, [6]*Legem regalem,* a törvények-közöt királynak, az-az főbnek és méltóságosbnak nevezi a Szent Lélek az atyafi-szeretetrűl adott parancsolatot. Christus Urunk első és legnagyob parancsolatnak mongya, hogy Istent szeressük, de utánna-veti: [7]*Secundum simile*

[5] Matt. 19. v. 17. 19. Luc. 10. v. 25. 28.

[6] Jac. 2. v. 8.

[7] Matt. 22. v. 39. 40.

huic, hogy az atyafi-szeretés törvénye mingyárt második és az elsőhöz hasonló, kötelezéssel, haszonnal, böcsüllettel és utólsó czéllyal. Az-is Isten szava, [1] hogy az egész törvény tellyesítése ebben az egy dologban ál, hogy szeressük felebarátunkat, mint magunkat. Mert noha sok parancsolati vannak Istennek, [2] de mind azok egybe-foglaltattak az atyafi-szeretésrűl adott törvényben.

[1] Gal. 5. v. 14.

[2] Rom. 13. v. 9. 10.

Mint a fő orvosok künnyen és hamar akarván a beteget gyógyítani, nem adnak sok orvosságot, hanem egy *extractum*-ban, egy *quinta essentiá*-ban sok-féle orvosságok erejét kivészik és egy kis italban csinállyák: úgy Isten a sok külömböző lelki betegségek-ellen rendelt parancsolatok velejét és erejét két rövid szóban foglalta: *Diliges proximum,* szeressed felebarátodat; és valaki ezt cselekeszi, bizonyoson kigyógyúl minden betegségéből és bátran mondhattya: [3] *Scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres;* tudom immár, hogy halálos betegségemből kigyógyúltam, mert szeretem atyámfiait.

[3] 1. Joan. 3. v. 14.

Jó *Recipe* és egésséges orvosság, hogy, ne öly, ne lopj, hamissan ne esküdgyél; de egy oly orvosság vagyon az Isten patikájában, mely mind ezek hasznát és erejét magában foglallya, és valamit azok az Isten rendelésinek külömböző parancsolati végbevihetnek, azt egyedűl az atyafi-szeretet megszerzi. Mert ha igaz, hogy, [4] *Frater dictus, quod sit fere alter,* más magunk az atyafi: valamely kárt magunknak nem cselekednénk, annak sem cselekeszük, a kit magunknak tartunk.

[4] Gellius, l. 13. Noctium. Attic. cap. 10.

Végezetre, hogy ennek az atyafi-szeretetrűl adott parancsolatnak méltóságát nyilvábban értenők, világos szókkal olvassuk ez Evangeliomban, hogy, [5] *Diligere proximum, majus est omnibus holocaustis et sacrificiis;* nagyob és kedvesb Isten-előt mindenféle áldozatoknál az atyafi-szeretet. Erre-nézve parancsolta Christus, [6] hogy ha az Óltár-előt lévén áldozatunk, eszünkbe jút, hogy felebarátunkat megsértettük: hadgyuk ot az áldozatot és felkeresvén felebarátunkat, eléb megbékéllyünk vélle és az-után áldozzunk. Mert Isten, [7] *Misericordiam vult, et non sacrificium,* örömesben láttya, ha felebarátunkat segíttyük szeretetből, hogy-sem ha áldozatokat mutatunk az ő tiszteletire.

[5] Mar. 12. v. 33.

[6] Matt. 5. v. 24.

[7] Oseæ, 9. v. 6. Matt. 9. v. 13. cap. 12. v. 7.

Keresztyének, állyunk-meg it és gondollyuk-meg, minémü kegyelmes jó-voltát és gond-viselő szeretetit mutatta Isten hozzánk, mikor az egész emberi nemzetnek parancsolatot adott, hogy szeresse felebaráttyát? Ah! ki kevesen tudgyák ezt megfontolni és

böcsülleni? Ennek a parancsolatnak ereje az, hogy a széles világon valamennyi emberek vannak, mind azokat eggyenként, örökös *decretom*-mal és parancsolattal kötelezi Isten, hogy engemet, tégedet, mást akár-kit szeressenek, szükségemben segítcsenek, veszedelmemben óltalmazzanak, fogyatkozott állapatomat gyámolítcsák. Ennek-felette, hogy én-ellenem és te-ellened ne vétcsen senki, ne báncson, ne háborgasson senki, törvénytelen. Mind ezeket parancsollya Isten, mikor azt parancsollya, hogy felebarátunkat szeressük. És, *Unicuique mandavit de proximo suo,* [1] nincs oly nyomorúlt szegény ember, kirűl Isten nem parancsolt a legnagyob fejedelmeknek, hogy azt ne báncsák, hanem szeressék, segítcsék, óltalmazzák. Ezt pedig, a mivel ki-ki tartozik felebaráttyának, soha senki úgy meg nem fizetheti, [2] hogy adósága fenn nem maradgyon, hanem akár-ki menyit adgyon, fenn-marad kötelessége és attúl, míg él, senki meg nem menekedhetik. A szegény nem tartozik alamisnát adni, a beteg nem tartozik bőjtölni, a vén ember nem köteles sok vígyázásra és nagy munkára, az egy-ügyű tudatlan nem tartozik másokat tanítani, de az atyafi-szeretetre mind szegény, bóldog, mind vén, ifiu, mind túdós, tudatlan, egy-aránt köteles, halál-óráig fenn-marad ez a kötelesség.

[1] Eccl. 17. v. 12.

[2] Rom. 13. v. 7.

Ezért az Istennek szerelmes gond-viseléseért hálá-adók légyünk és gyakran meggondollyuk, mely méltó azt szeretnünk, a ki megelőzött minket és nem elégedvén, hogy maga szeret, azt parancsolta minden embernek, hogy szeressen minket és a maga tiszteletinél kedvesben vészi, ha minket szeret felebarátunk.

Az atyafi-szeretet módgyát és cselekedetit Isten az Ó Törvényben kinyilatkoztatta és az Uj Törvényben megújítván, arra kötelezett, hogy, [3] *Sicut te ipsum,* mint mí-magunkat, úgy szeressük felebarátunkat. Azért azzal tartozunk, hogy, [4] *Intelligas, quæ sunt proximi, ex te ipso;* magunkba szállyunk, régulát és rendet magunkból vegyünk, mint kel felebarátunkal bánnunk, [5] *Quod ab alio oderis tibi fieri, alteri ne facias.* [6] *Quod vultis, ut faciant vobis et vos facite illis,* és a mit másoktúl nem örömest szenvedünk, másnak azt ne cselekedgyük, a mit kívánunk másoktúl, azt cselekedgyük véllek. Sommában az a kötelesség, hogy senkinek gonoszt ne kívánnyunk, kárral, boszszúval, gyalázattal senkit ne illessünk, életét, tisztességét, javait felebarátunknak óltalmazzuk, fogyatkozásit segítcsük, mikor kárunk- és veszedelmünk-nélkül segíthettyük.

[3] Levit. 10. v. 18. Matt. 22. v. 39. Rom. 13. v. 9.

[4] Eccl. 31. v. 18.

[5] Tob. 4. v. 16.

[6] Luc. 6. v. 31. Matt. 7. v. 12.

Továb vetette határát és czéllyát az atyafi-szeretetnek Christus, mikor azt mondotta: [1]*Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos,* hogy új parancsolatot ád, új sinórt vonszon, melyhez igazítcsuk felebarátunk szeretését. Szabad és böcsülletes, szüléinket, vér-szerént-való atyafiakat, hozzánk hasonló természetü embereket a vér és természet köz-vóltáért szeretni; illendő és tisztességes azokat-is hálá-adással és böcsüllettel szeretni, kiktűl jót vettünk; de ez testen és véren éppűlt jóakarat, nem új szeretet, mivel a természet oktalan-állatokba-is azt óltotta, hogy, [2]*Omne animal diligit sibi simile,* minden barom magához hasonló barmot szeret; a pogányok-is [3]szeretik azokat, kik vagy vérrel, vagy jó cselekedettel kötelezik őket.

[1] Joan. 13. v. 34. cap. 15. v. 12.
[2] Eccl. 13. v. 19. cap. 27. v. 10.
[3] Matt. 5. v. 46. Luc. 6. v. 32.

A Christus parancsolattyával előnkbe-adatott új törvény abban ál, hogy úgy szeressük egy-mást, [4]*Sicut dilexit nos,* a mint Christus szeretett minket. Ez a czél, melyre kel arányoznunk, az a szeretetnek felséges magasságra, melyre kel igyekeznűnk. De ki tudná megérteni, ki győzné elő-számlálni a Christus szeretetinek méltóságát? Nékem úgy tetczik, hogy a Christus szerelmének számtalan felségi-közöt fő-képpen öt tulajdonságok vannak, mellyekben a mí atyafi-szeretetünk hasonlatossága kívántatik.

[4] Joan. 13. v. 34. c. 15. v. 12.

Első az, hogy, [5]*Dilexit nos,* minket szeretett, nem a mí javainkat, mellyekre néki szüksége nem vólt. Szent *Pál* azzal dicsekedik, [6]*Non quæro, quæ vestra sunt, sed vos;* hogy magokat keresi a *Corintus*-bélieket, nem, a miek vagyon. Christus sem szerette a mí értékünket, mert így a fogyatkozott szegényeket nem szerette vólna. Nem szerette a mí bőlcseségünket és tudományunkat, mert így a tudatlanokat kirekesztette vólna szerelméből. Nem szerette szépségünket, méltóságos tisztünket, böcsülletes állapatunkat, mert így a sennyedékes rútak, az alá-való nyomorúltak az ő szeretetiben részesek nem lehettek vólna. Hanem, *Dilexit nos,* magunkat szeretett, kik szegények, tudatlanok, rútak, gyalázatosok vóltunk, hogy szegényekből gazdagok, tudatlanokból bőlcsek, ocsmányokból szépek, alacson rendekből böcsülletesek lennénk.

[5] Joan. 13. v. 34.
[6] 2. Cor. 12. v. 14.

Ebben kívánnya Christus, hogy kövessük őtet: és felebarátunkat, nem szerencséjét, nemességét, értékét, tudományát, szépségét, nyájasságát szeressük; mert a ki ezeket szereti, nem felebaráttyát, hanem magát szereti, magának vár segítséget, kedvet, gyönyörűséget, és mihent ezektűl megfosztatik, elolvad a szeretet. Ah! ki sokan megcsallyák magokat és attyafi-szeretetnek álíttyák, a mi

csak világi kívánság? Valaki felebaráttyát szereti és nem az ő javait, egyenlő szűvel és fáratsággal igyekezik a szolga-legént vagy kúldúst segéteni, mint a maga-viselő nagy urat vagy királyt; mert noha külömbség vagyon ezekben, a körűl-álló értékben és tisztben, de magok természetiben, lelkek váltságában, bóldogságok dücsösségében semmivel nem nagyob a király akár-mely nyomorúltnál.

Másik, a Christus szeretésében az, hogy, [1] *Prior dilexit nos,* ő szeretett eléb minket. Sem érdemünk, sem méltóságunk nem vólt arra, hogy szeressen minket Christus, semmit bennünk nem talált szeretetre méltót, hanem ő megszeretvén minket irgalmason, méltóvá tett a maga szeretésére. Nem csak szeretetre-való jót nem talált bennünk, de sokat talált gyűlőlségre méltót. Mert minnyájan eredendő bűnben születtünk és számtalan bűnök gonoszságival ocsmányítottuk lelkünket; ennek-felette jövendő háladatlanságunkat-is látta, mindaz-által, [2] *Cum adhuc inimici essemus,* mikor ellenségi vóltunk akkor szeretett, akkor adta magát halálra érettünk. Ezt a szeretetet kívánnya Christus mí-tőllünk. Nem akarja, hogy csak azokat szeressük, a kik szeretnek, kedvünket keresik és javokban részeltetnek, hanem azt kívánnya, hogy [3] ingyen szeressük azokat-is, a kiktűl soha semmi jót nem vettünk, semmit nem reménlünk, sőt a kiktűl sok károkat és boszszúságokat szenvedtünk. Mert azt szeretni, a ki téged szeret, [4] oly dolog, mellyet a pogányok-is gyakorolnak.

Harmadik a Christus szeretésében az, hogy tellyes oka hozzánk-való szeretetinek az ö Szent Attyának kedve-keresése. Okát adván, miért mégyen halálra érettünk, így szóllott tanítványinak: azt akarom, [5] hogy világ-előt nyilván légyen, hogy szeretem az Atyát és a mint parancsolt, úgy cselekeszem; azért, *Surgite eamus,* kellyetek-fel, jer mennyünk a halálra. Im hallod, hogy Attyához-való szeretetből adta életét váltságunkért. Mikor a maga dücsöítését kívánta, azt sem magáért, hanem Attyához-való szerelemből kívánta: [6] *Clarifica Filium tuum, ut Filius clarificet te,* Atyám (úgymond), azért böcsültes engem, hogy a te dücsösséged terjedgyen, mikor én-általam az emberek megismérnek téged és méltó szolgálattal tisztelnek.

Illyen szeretetet kíván Christus tőllünk az új parancsolattal: *Sicut dilexi vos;* mert az atyafi-szeretet tekélletessége abban ál, hogy ember, maga hasznát és gyönyörűségét hátra-hagyván, [7] *Una eademque charitate,* DEUM *proximumque diligamus: sed* DEUM,

[1] 1. Joan. 4. v. 19.
[2] Rom. 5. v. 8. 10.
[3] 2. Cor. 11. v. 7. Gratis Evangelizo.
[4] Matt. 5. v. 46.
[5] Joan. 14. v. 31.
[6] Joan. 7. v. 1.
[7] August. 8. de Trinit. c. 8. in fine. Similia, l. 3. de Doctr. Christ. cap. 10.

propter Deum; nos autem et proximum, propter Deum; azon szeretettel, mellyel Istent maga jó-voltáért szereti, felebaráttyát Istenért szeresse, mint Isten fiát, mint Christus attyafiát, mint Isten képét, hasonlatosságát, pecsétét, mint a mennyei bóldogság örökösét. A képet és pecsétet nem azért böcsüllyük, hogy aranyon vagy ezüstön vagyon; hanem, hogy a királyt ábrázza, annak nevét viseli és akarattyát erőssíti. Felebarátunkat sem azért kel szeretnünk, hogy nemes, gazdag, túdós, nyájas; hanem hogy Isten képe.

Tehát mikor közel-valónkal jót cselekeszünk, azért cselekedgyük, mert felebarátunk java, Isten java: ki arrúl tudósított, [1] hogy úgy vészi, mint magával tett jót, ha segíttyük felebarátunkat. Mikor jót kívánunk felebarátunknak, azért kívánnyuk, hogy Istennek tekélletesben szolgállyon és üdvössége nyerésében job alkalmatossága légyen, hogy mí-is Istenünket tisztellyük engedelmességünkel, mivel ő parancsolta a szeretetet; igy tellyesedik, a mit Szent *János* mondott: [2] *Si diligimus invicem, charitas Dei in nobis est;* hogy-ha egy-mást szerettyük, Istent szerettyük.

[1] Matt. 25. v. 40.

[2] 1. Joan. 4. v. 12.

Negyedik tulajdonsága a Christus szeretésének az, hogy természet-felet-való, lelki és mennyei jókat kíván és ád azoknak, a kiket szeret; [3] *Amare, est velle bonum;* a szeretés nem egyéb, hanem jó-kívánás, azért csak azt szerettyük, a kinek jót akarunk, és a jót-is, mellyet kívánunk, mert minden szeretésben jót kívánunk valakinek. És ha nem hiuságos a szeretet, nem elégszik azzal, hogy jót kíván, hanem jót cselekeszik azzal, a kit szeret, mivel a szeretet, mint a tűz, rejtve nem maradhat; lángot vét és kimutattya magát. A Christus szeretése sem vólt hivolkodó és erőtlen, mert, [4] *Pertransiit bene faciendo et sanando omnes oppressos a diabolo;* szerén-szerte járt, keresve kereste a szűkölködőket és mindeneket megmentett az ördög rabságátúl. Valakit Christus szeret, annak azt kívánnya, és ha az emberi gyarlóság nem ellenzi, ajándékozza: hogy bűneiből felkellyen, világi kívánságoktúl üressedgyék, tekélletes erkőlcsökben gyarapodgyék, szent életet visellyen: mennyei világosságok és vígasztalások bévségével gazdagodgyék. A mi nagyob, [5] *Animam posuit,* életét letette, hogy üdvösségre vigye szerelmesit.

[3] Aristot. August. S. Thom. Supr. fol. 120.

[4] Actor. 10. v. 38.

[5] Joan. 3. v. 16.

Hogy pedig híveit édesdedben indítcsa a mennyei jókra, világi áldomásokkal-is látogattya őket, mert az egész Evangeliom folyása teli azzal, hogy Christus az éhezőket táplálta, a halottakat feltámasztotta, a betegek gyógyításában úgy nyughatatlankodott,

hogy [1]sokszor arra-való üdőt és ürességet sem talált, melyben eledellel vastagítaná fáradott testét. De valamit cselekedett, valamit szenvedett, mind arra czélozott, [2]*Ut sanctificaret, et exhiberet gloriosum;* hogy lelki jókkal szentellye és örök dücsösségre vigye szerelmes fiait és tanítványit. [1] Marc. 3. v. 23. cap. 6. v. 31. [2] Ephes. 5. v. 25.

Ennek a szeretésnek követését parancsollya Christus: [3]*Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Mert nem elég azt kívánni felebarátunknak, a mivel testi élete tápláltatik, óltalmaztatik, egésségben tartatik; nem elég világi tisztet és értéket szerezni néki, hogy alkalmatoson és kedvére éllyen: hanem elsőben és fő-képpen lelki jókat kíván az igaz szeretet. Azt akarja, hogy felebaráttya bűneiből kitérjen, Istennel megbékéllyék, szentűl éllyen, örök bóldogságra jusson. De azért nem oly sovány és fösvény az atyafi-szeretet, hogy szóval és hivolkodó kívánással megelégedvén, csak eléb mutasson; [4]*Ite calefacimini, saturamini;* eredgyetek, egyetek és melegedgyetek, hanem, [5]*Opere et veritate,* valósággal és cselekedettel segíti szűkölködő attyafiát; noha mikor világi jókat kíván és ád, oly móddal és mértékkel kívánnya és osztogattya ezeket, a menyire szükséges és hasznos a lelki jókra; a menyire segítik és nem tartóztattyák a mennyei bóldogság elnyerését. Mert, [6]*Qui amat homines, amare debet, aut quia justi sunt, aut ut sint justi: sic enim et seipsum quisque amare debet, aut quia justus est, aut ut sit justus;* azért kel szeretnünk felebarátunkat, hogy igaz, vagy azért, hogy igaz légyen. [3] Joan. 15. v. 12. cap. 13. v. 34. [4] Jac. 2. v. 16. [5] 1. Joan. 3. v. 18. 17. [6] August. l. 8. de Trinit. c. 6. in fine.

Ötödik tulajdona a Christus szeretésének az, hogy kegyes, irgalmas, nagy-tűrhető. Természetes mi-vólta az igaz szeretetnek az, hogy, [7]*Patiens est, omnia suffert, non irritatur, non æmulatur;* sokat tűr békeségesen, haragra nem indúl, irígységet és egy-másra-törést kirekeszt. Ezek a Christus életében leginkáb tűndöklöttek. Bár ne szóllyunk arrúl, mely nagy szelídséggel ment a halálra és iszonyú szenvedésekre, nem zúgolódván, nem panaszolkodván, nem háborogván: csak az jusson eszünkbe, mit mivelt, mikor *Samariá*-ban szállást nem adának néki. Szent *Jakab* és Szent *János,* [8]megháborodván embertelen gonoszságán a várasiaknak, azt mondák: Uram, ha akarod, szállítcsunk tüzet az égből és égessük-fel ezeket. Christus megfeddé őket: nem tudgyátok (úgymond) ki fiai vattok: *Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare;* nem azért jöttem én, hogy valakit elveszessek, hanem hogy üdvözítcsem a lelkeket. [7] 1. Cor. 13. v. 4. 5. [8] Luc. 9. v. 53. 55.

Ezt, a szeretetnek minden idegenség-, gyűlőlség-, irígység-nélkűl-való tisztaságát kivánnya Christus, hogy kövessük. Azért mi-képpen láttyuk, hogy az anyák és jámbor feleségek, fiok- és urok-körűl, fő-képpen betegségben, nagy kedvel és fáradhatatlan tűréssel forgódnak; minden munkát, minden törődést és nyughatatlanságot elviselnek; ha zúgolódik, ha szitkozódik, ha kedvetlenkedik a beteg, azzal tűrhetetlenségre nem indúlnak, hanem szánakodásra; mert a szeretet minden tűrést édessé tészen: azon-képpen a hol igaz
Vide Conc. 1. Domin. XXIV. post Pentecost. atyafi-szeretet vagyon, künyűk a felebarátunk terhei; de a hol szeretet nincsen, akár-mely kis vétek-is halálos tűrhetetlenséget szerez. *Dávid*-nak a *Jerusalem* leányi azt éneklék, hogy tíz-ezert vágott-le az ellenségben. A dícsíret hiuságos szél-szó; annál hiuságosb, ha aszszony dícsír, mert künnyen szóllanak és nem igen mélyen gondolkodnak az aszszonyok; ha pedig hadakozó dologrúl dícsír az aszszony, annál-is csekélyeb dícsírése, mert ahoz ő sem-
[1] 1. Reg. 18. v. 8. 9. mit nem ért. De mivel *Saul* nem szerette *Dávidot,* [1] úgy tetczett néki, hogy ezzel a dícsírettel kivonták fejéből coronáját, és halálra itílte *Dávidot* érette. Ennél csudálatosb, a mit cselekedett *Salamon:*
[2] 3. Reg. 2. v. 20. 22. 25. mikor édes annya kérte vólna, [2] hogy *Adonias*-nak adgya feleségűl *Abiságot:* úgy megháborodék *Salamon,* mint-ha országából ki akarnák űzni; és mingyárt megöleté a báttyát *Adoniast,* ezért a kérésért; mert a hol szeretet nincsen, akár-mely kis dolog-is, szenvedhetetlen
[3] Esther. 5. v. 9. terh. *Aman*-nak halál vólt, [3] hogy *Mardochæus* a király házában
[4] Joan. 12. v. 19. ült; a sidóknak úgy tetczett, hogy [4] az egész világ Christus-után tódúlt, mivel tizen-két halászt láttak utánna. Egy szóval: teli irígységgel, a kiben szeretet nincsen.

INVIDIA. Az irígység igyenesen ellenkezik az atyafi-szeretettel, és mint a moly vagy szú-féreg, minden szépségét és erejét felbontya a keresztyéni tekélletességnek. Azért mongya a Bőlcs, hogy az irígy,
[5] Sap. 6. v. 25. [5] *Non est particeps sapientiæ,* nem részes az isteni bőlcseségben,
[6] Sap. 2. v. 24. 25. hanem ördögi erkőlcsbe őltözik; mivel [6] az ördög irígysége hozott
[7] Eccli. 6. v. 1. minden veszedelmet a világra, és [7] *Omnis peccator invidus;* min-
[8] Job, 5. v. 2. den bűnnek fészke vagyon, a hol irígység vagyon. [8] Megöli lelkét
[9] Pro. 14. v. 30. az irígy ember; [9] maga testét és velejét fogyattya, mivel annak nem árt, a kire irígykedik, magát pedig szomorusággal emészti.
[10] Gal. 5. v. 21. Számlálván Szent *Pál* [10] a bűnöket, mellyek kirekesztnek Menyországból, gyilkosság és bálványozás-mellé veti az irígységet.

[11] S. Thom. 2. 2. qu. 36. Igazán írja Szent *Tamás,* [11] hogy nem irígy, a ki bánnya másnak elő-mentét; ha csak azért bánnya, mert attúl tart, hogy

gonoszúl élvén szerencséjével, magának veszedelmet, másoknak bút és gondot szerez. A ki így bánkódik, nem felebaráttya javán bánkódik, hanem azokon a galyibákon, mellyektűl nem ok-nélkül retteg. Az sem irígy, a ki csak a maga fogyatkozásán bánkódik; látván, hogy nincsenek ő-benne azok a testi lelki jók, mellyek felebaráttyában találtatnak.

Az irígység tehát akkor vagyon, mikor valaki felebaráttya javát bánnya és azért szomorkodik, hogy eléri, vagy megelőzi őtet jósággal vagy külső böcsülletes állapatokkal, mert maga kissebbségének és kárának tartya, ha valaki nagyob vagy egyenlő hozzája. Plutarchus. l. Symposiac. qu. 3. Invidet et Cantor cantori, et egenus egeno.

Ennek a véteknek eggyik gyökere a kevélység és világi dücsösség-kívánás, [1]úgy-mond Szent *Pál.* Mert a kik értékből és tisztekből emberi dícsíretet és csudálkozást keresnek, azok esnek irígységbe. Másik gyökere a bolondság. Mert azt akarná az irígy, hogy csak néki világoskodnék a nap, csak ő-reá terjedne az Isten irgalma. És eszébe nem vészi, a mit Keresztelő *János* [2]mondott, mikor őtet Christus-ellen irígységre akarták indítani: hogy senki magának többet nem vehet, hanem a mit Isten ád. Azért kinek-kinek meg kel az ő mértékével elégedni.

[1] Gal. 5. v. 26.
[2] Joan. 3. v. 26.

Kirekeszti azért a tekélletes szeretet az irígységet, sőt, [3]*Congaudet veritati,* örűl felebaráttya javán és áldással mongya mindeneknek: [4]*Frater noster es, crescas in millia;* én atyámfia vagy, ezer ennyit nevekedgyél. A mit pedig illyen jó akarattal kedvel felebaráttyában, [5]azt magáévá tészi: *Nostra sunt, quæ amamus in aliis, et amantium fiunt, quæcunque amantur in nobis.* Mert ha egyebek bűnét és bűntetését [6]magáévá tészi, a ki javallya, mivel Isten hajlandób a jutalmazásra, hogy-sem a bűntetésre: bizonyos, hogy a mely jóságot másban javallunk, annak érdemét és jutalmát miénké tészük. És ha a világi szeretet azt cselekedheti, a mit *Josafát* mondott *Jóram*-nak: [7]*Qui meus est, tuus est, equi mei, equi tui;* tiéd, a mi enyim: sokkal inkáb a mennyei igaz szeretet miénké tészi azok javait a kiket szeretünk.

[3] 1. Cor. 13. v. 6.
[4] Gen. 24. v. 60.
[5] Greg. 3. Pastoral. Admonit. 11.
[6] Rom. 1. v. 32.
[7] 4. Reg. 3. v. 7.

II. RÉSZE.

Meghallátok nem-csak kötelezését és méltóságát az atyafi-szeretetnek, hanem azt-is, minémü cselekedeteket kíván Christus ennek tekélletességére. Lássuk immár, mely sok és nagy okok indítnak az atyafi-szeretésre. És, mivel vége nem lenne, ha eggyenként elő-számlálnók azokat a fontos okokat, mellyek felebarátunk szeretésére izgatnak és gerjesztenek: rövideden csak háromrúl emlékezem.

Első esztenünk felebarátunk szeretésére az, hogy a mint hallók, nem-csak sokszor és sok-képpen parancsolta Isten az atyafi-szeretetet, hanem ennek nagy jutalmit mutogatta: nagy bűntetésekkel fenyegette, a kik ettűl üressek.

Legtekíntetesb és üdvösségesb haszna az atyafi-szeretetnek az,
[1] 1. Joan. 4. v. 21. 20. hogy Isten kedvébe és szerelmébe külömben nem juthatunk, [1] hanem
ha atyánkfiát szerettyük. Azért, valaki felebaráttyát nem szereti,
hazud, ha azt mongya, hogy Istent szereti; mert a láthatatlan
Istent nem szeretheti, a ki nem szereti szeme-előt forgó attyafiát.
[2] 1. Joan. 5. v. 1. 2. És [2] valaki Istent szereti, bizonyos, hogy az Isten fiait-is szereti.
Eggyüt jár tehát az Isten szeretetivel és hozzánk-való jó akarat-
[3] 1. Joan. 3. v. 15. tyával felebarátunk szeretése, [3] mivel úgy, és nem külömben,
lehetünk Isten kedvében, ha atyafi-szeretet lészen bennünk.

[4] Coloss. 3. v. 14. E mellet, okát adván Isten, miért kel, [4] *Super omnia, ante
omnia;* mindenek-felet és mindenek-előt az atyafi-szeretetet gyakor-
[5] 1. Pet. 4. 8. lanunk, azt mongya: [5] *Charitas operit multitudinem peccatorum;*
[6] Prov. 10. v. 12. hogy a bűnök sokaságát elóltya a szeretet. [6] *Universa delicta operit
charitas;* nem lehet annyi vétek, hogy a szeretet el ne fedezze;
[7] 1. Joan. 3. v. 14. mivel Isten ígérte, hogy valaki felebaráttyát szereti, [7] *Translatus
est de morte ad vitam,* a bűnök halálából lelki életre vitetett és
[8] Luc. 7. v. 47. megbocsátva vannak bűnei; [8] *Quia dilexit multum,* mert szeretet
vagyon benne. Lehetetlen azért, hogy az atyafi-szeretettel eggyüt-
[9] 1. Joan. 4. v. 12. maradgyon a halálos vétek; hanem, [9] *Si diligimus invicem, Deus
in nobis manet;* mihent felebarátunkat szerettyük, mingyárt belénk
kőltözik Isten és kirekeszt minden bűnöket.

[10] Matt. 10. v. 42. Igéretekkel-is édesít Isten a szeretetre, mikor [10] egy ital hideg
vízért, mellyet szeretetből adunk, Meny-országot igérte; mikor az
[11] Matt. 25. v. 35. utólsó ítélet *sentenciájá*-ban, [11] mellyel az igazakat jutalmazza, egyéb
okát nem számlállya az üdvözítésnek, hanem az atyafi-szeretet
cselekedetit, mivel azok hatalmason foganatosok üdvösségünkre.

Hogy a kik igéretekkel nem hajolnak, félelemmel lágyúllya-
[12] 1. Joan. 3. v. 14. 15. nak, azt mongya Isten, hogy: [12] *Qui non diligit, manet in morte;*
[13] 1. Joan. 3, v. 10. *qui odit fratrem, homicida est; non habet vitam æternam,* [13] *non
est justus,* [14] *non novit Deum;* halálban vagyon, a ki felebaráttyát
[14] 1. Joan. 4. v. 8. nem szereti; gyilkos, a ki gyűlőli; mind eggyik, mind másik
örök bóldogságból kirekesztetik. Szörnyű ostor, rettenetes fenyíték
ez, mivel kétszeres halálra itíltetnek, a kik felebaráttyokat nem
szeretik: e világon Istennek lelkek-elevenítő malasztyátúl meg-
fosztatnak, a más világon Isten színe-látásából kirekesztetnek.

MÁSODIK dolog, mely minden kemény szíveket szeretetre indíthat, az, hogy a mely jó akaratot felebarátunkhoz mutatunk, Christus azt úgy vészi, mint-ha magával cselekednők. Úgy bánik Isten velünk, mint a gazdag áros, ki azt írja adóssának, hogy ezt a kéz-írást látván, adgyon elégséges kőltséget a czédula-mutatónak, és valamit ád, úgy bé-vészi adósságában, mint-ha magának adná. Minnyájan sok javait vettük Istenünknek, sokkal vagyunk adósok néki. De mivel ő, [1] *Nullius indiget,* nem szűkölködik javaink-nélkül, *decrétomot* adott, hogy felebarátinknak fizessük, a mivel néki tartozunk; és arra kötötte magát, hogy, [2] *Quod uni ex fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis;* valami jót cselekeszünk legkisseb atyafival, ő-vélle cselekeszük. Mert miképpen felebarátunk bántását Isten úgy vészi, mint-ha [3] *Pupillam oculi,* szeme fényét sértegetnők, mint-ha [4] magát háborgatnók; sőt maga adósságit künnyebben [5] megengedte a gonosz szolgának, hogy-sem felebaráttya bolygatását; azon-képpen maga javának tartya, a mit felebarátunkal cselekeszünk. És azt akarja, hogy ne nézzük, ha érdemes javaink vételére felebarátunk, hanem azt gondollyuk, hogy ezzel és sokkal többel tartozunk Christusnak, a kinek adgyuk, valamit felebarátunknak nyújtunk.

[1] 2. Mach. 14. v. 35.
[2] Matt. 25. v. 40.
[3] Zach. 2. v. 8.
[4] Act. 9. v. 5.
[5] Matt. 18. v. 32.

Továb: hogy a Christus tanítványi az ördög csordáitúl, az Isten fiai az ördög fattyaitúl kiismértessenek: jelt és bélyeget adott Isten, mely kimutattya fiait, juhait és tanítványit, mikor azt mondotta: [6] *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem;* édes tanítványim, noha csudákat cselekesztek, noha mennyei bőlcseséggel tellyesek lésztek, de nem ezek a bélyegek, mellyekből megismértettek, hogy én tanítványim vattok: hanem csak az, hogy egy-mást szeretitek. [7] *In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli: non est ex Deo, qui non diligit fratrem;* abban külömböznek az Isten és ördög fia, hogy a ki attyafiát nem szereti, nem Istentűl-való. Mert miképpen [8] a keresztyénség sengéjében egy szívök és lelkek vólt a híveknek, úgy a töb igazakon tellyesedett, a mit Christus buzgó szűvel kért Szent Attyátúl, [9] és egy akarat vagyon bennek.

[6] Joan. 13. v. 35.
[7] 1. Joan. 3. v. 10.
[8] Act. 4. v. 32.
[9] Joan. 17. v. 11.

Ha azért Christus tanítványi, fiai és örökösi akarunk lenni, szeressük felebarátunkat. És mikor az ördög haragra indít, vagy arra izgat, hogy kíméllyük javainkat felebarátunk szükségében: jusson eszűnkbe, hogy Christusra haragszunk, ha felebarátunkra haragszunk; meggondollyuk, mely gyalázatos háladatlanság, ha kíméllyük Christustúl javainkat, ki mí-tőllünk Vérét nem kíméllette.

HARMADIK dolog, mellyel felebarátunk szeretésére hatalmason vonatik akaratunk, az, a mivel *Malachias* serkegette a sidókat egy-más szeretésre. Azt mongya azért a *Próféta:* vallyon nem minnyájan egy első Atyátúl származtatok-e? Vallyon nem azon
[1] Mal. 2. v. 10. Isten teremtett-é fejenként titeket? [1] *Quare ergo despicit unusquisque fratrem suum, violans pactum patrum?* Miért útállya tehát valaki attyafiát? miért bontya-fel a vér kötelességét, az atyák szövetségét?
[2] Sap. 4. v. 1. Minden királyok, császárok azt mondhattyák, a mit Salamon: [2] *Sum homo, similis omnibus; ex genere illius qui prior factus est;* hasonló ember vagyok mindenekhez; nemzetségemből, vér-szerént atyámfiai, valakik azon-egy első atyátúl származtak.

Ennek-felette egy lelki és mennyei Atyánk vagyon, ki az
[3] Matt. 23. v. 10. égben lakik: [3] *Unus est Pater vester, vos autem omnes fratres estis;*
[4] 1. Joan. 5. v. 1. 2. mí pedig minnyájan atyafiak vagyunk; [4] *Nati Dei,* Isten szülötti vagyunk; [5] *Fratres Christi,* Christus attyafiai vagyunk. Illyen hatal-
[5] Hebr. 2. v. 11. Matt. 28. v. 1. c. 25. v. 40. etc. mas Úr fiával, a *Júda*neméből származott győzhetetlen Oroszlány attyafiával ki mér gyűlőlködni? Ki nem szeretné, a kit Isten úgy szeretett, hogy fiává fogadta; a kit Christus annyira böcsüllött, hogy atyafiságába bocsátotta, Szent Vérével megváltotta, mennyei
[6] 1. Joan. 4. v. 11. királyság boldogságára rendelte? [6] *Si Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere;* a kit Isten méltónak itílt szeretésére, miért nem kel azt szeretnünk? A kinek szerelmes fia vagy kedves attyafia vagyon, gondollya meg, mint tetczenék, ha fiát vagy attyafiát tapodná, gyalázná valaki szeme előt? és eszébe jusson, hogy oly szemmel és szűvel nézi azt Isten, a ki bántogattya felebaráttyát:
[7] Eccli. 34. v. 24. [7] *Quasi, qui victimat filium in conspectu patris;* mint nézi az atya, mikor fiát mészárolná előtte.

VÉGEZETRE: minek-utánna Christus minket megvett Szent Vérével és a Keresztség-által magába óltott, minnyájan Christus tagjai
[8] 1. Cor. 12. v. 28. vagyunk: [8] *Estis corpus Christi, membra de membro:* [9] *Corpus ejus,*
[9] Eph. 5. v. 30. *de carne ejus, et de ossibus ejus;* az ő Testéből és nemzetségéből
[10] Eph. 4. v. 4. vagyunk: egy-másnak [10] *Invicem membra,* tagjai vagyunk. Ha Christus tagja minden felebarátunk: tehát úgy böcsüllyük őtet, mint Christus tagját; úgy kerűllyük, hogy meg ne sércsük, mint távoztatnók a Christus Teste sérelmét. Ha mí tagunk minden felebarátunk: tehát,
[11] Eph. 5. v. 29. mivel [11] senki maga testét nem gyűlőli, hanem óltalmazza, szeres-
[12] 1. Cor. 12. v. 12. sük és segítcsük felebarátunkat. Nézd, [12] az ember testében menyi külömböző tagok vannak? ki felsőb, ki alsób; ki nagyob, ki kisseb; eggyik sem itíli másikát haszontalannak, mert minden tag

minden tagnak szükséges: mindenik segíti a másikat. A szem a lábnak lát, hogy járhasson; a láb a kéznek fárad, hogy munkára mehessen; a gyomor minden tagoknak főz. Azért eggyik rész a másikat segíti, fájdalmit érzi, nyavalyáit orvosollya. Ha megsérszik a láb, a nyelv kiált, a szem megnézi, a kéz kivonnya a tövisset. Illyen szeretetet és segítséget kíván Szent *Pál* felebarátunkhoz. Christus sem akarja, hogy senki csak magának földi vagy mennyei jókat kérjen Istentűl, hanem egyenlő-képpen a töb szűkölködő tagoknak; nem akarja, hogy a minden-napi könyörgésben azt mongyuk: [1]én Atyám, adgy nékem kenyeret, bocsásd-meg bűneimet: hanem a mi jót kérünk, azt akarja, hogy közönségesen minden tagoknak kérjük, hogy így, [2]*Participes simus omnium timentium Deum,* minden tagnak haszna légyen minden jókban, és, *Unusquisque auxilietur fratri suo,* eggyik kéz másikat mossa, eggyik tag másikat segítcse. Mert, *Glutino bonum est,* a szeretettel jól egybe-enyveztetnek a külömböző tagok, erőssödnek a gyenge részek; mivel igazán mondotta és az egybe-kötött nyólczvan nyilak példájával ismértette *Scylúrus* király, [3]hogy a hol eggyesség vagyon az atyafiak-közöt, senki véllek nem bír: szakadozva mindeniket eggyenként megronthatni.

[1] Matt. 6. v. 9. Lucæ, 11. v. 2.

[2] Psal. 118. v. 63. Isai. 41. v. 6. v. 7.

[3] Plutarch. l. de Garrulit. ultra medium.

Mind ezeket értvén, keresztyének: szeressük egy-mást, mint Isten fiait, mint Christus attyafiait, mint magunk saját tagjait: [4]*Honore invicem præveniamus;* abban légyen versengés közöttünk, ki győzheti-meg felebaráttyát böcsülléssel, segítséggel. Es, [5]*Subjecti invicem,* [6]*Superiores arbitremur invicem;* ki-ki közzűllünk, felebaráttyát magánál Isten-előt kedvesbnek itílvén, egy-másnak engedgyünk, egy-más terhét visellyük, egy-más javát keressük, hogy az atyafi-szeretőknek ígért bóldogságot elnyerhessük. Melyre segítcsen az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen.

[4] Rom. 12. v. 10.

[5] Ephes. 5. v. 21.

[6] Philip. 2. v. 3.

TANUSÁGOK A MÁI EVANGELIOMBÓL.

Első tanuság.

AZ EMBERI NEMZET ROMLÁSÁRÚL.

A latroktúl sebesíttetett ember és a *samaritánus* példájából ismérteti Christus, kicsoda felebarátunk és mit kíván tőllünk az atyafi-szeretetet. De lelki értelemben a *Jerusalem*-ből, [7]az-az békeséglátásából *Jerikó*-ba, az-az hóldnak álhatatlanságába ment emberen

[7] Toletus, Annot. 64. in Lucam

Ádámot és maradékit értik a Szent Atyák. A nyúzó-fosztó és sebesítő tolvajon a kígyó-által szólló ördögöt magyarázzák, *samaritánus*-nak, az-az őrizőnek Christust ismérik, ki egyedűl feléppítette és meggyógyította a romlott emberi nemzetet.

Hogy romlásunk nagy-vóltából mennyei szabadítónk könyörűletességét mélyebben érthessük, három dolgot kel megtekíntenünk: először, minémü böcsülletes testi, lelki állapatban vólt az ember épségében, minek-előtte vétkeznék. Másodszor, mely nagy bűnök sebeivel erőtlenedett lelke, mihent engedett az ördög kisztetésének. Harmadszor, mely sok és nagy nyomoruságok szállottak az első emberre és maradékira, a bűnök sebeiből.

Először azért: az első emberek lelkét mennyei bőlcseségek és tudományok nagy-vóltával teli tőltötte Isten a teremtésben. Mert,
[1] Eccl.17.v.5.6. [1]*Disciplina intellectus replevit illos, creavit illis scientiam Spiritus: sensu implevit cor illorum*, értelem tudományát, lelki bőlcseséget teremtett bennek, szívöket tellyesítette okossággal. Nem csekély és vékony bőlcseségrűl emlekezik a Szent Lélek, hanem olyrúl, mely, *Replevit intellectum, implevit cor;* teli tőltötte értelmeket és akarattyokat. Nem emberi munkával szerzett bőlcseségrűl szól,
[2] Gen. 2. v. 19. hanem a mellyet Isten, *creavit,* [2]teremtett. És, hogy ennek a bőlcseségnek jele adatnék, mingyárt a teremtés-után neveket adott *Ádám* minden állatoknak. Nagy bőlcseség kívántatik (úgy-mond
[3] Plato, in Cratylo. *Plato*[3]), hogy valaki alkalmatos nevet adgyon mindennek, de kiváltképpen a sidó nyelven, mellyen a szók annak, a mit jegyeznek,
[4] Euseb.lib. 11. de Præparat. Evang. cap. 4. [4]erejét és tulajdonságát jelentik. Azért, a ki sidó nyelven nevezett minden állatokat, tudni kellett annak minden állatok tulajdonságit.

Nem-csak tudománnyal, hanem szentséggel-is ékesítette Isten
[5] Eccl. 7. v. 30. az embert, mihent teremtette. Mert, [5]*Fecit Deus hominem rectum,* Isten az embert igyenesen teremtette, semmi bűnök horgadása nem
[6] Gen. 8. v. 21. vólt benne; mint az-után hajlott, [6]*Sensus et cogitatio prona in*
[7] Eccl.17.v.1.2. *malum,* gondolattya és vágyódása a gonoszra. Mert, [7]*Deus ad imaginem suam fecit hominem, et secundum se, vestivit eum virtute;* Isten az embert maga képére teremtvén, *Secundum se,* maga hasonlatosságára megruházta őtet jósággal. Innen vagyon, hogy
[8] Colos.3.v.10. Ephes. 4. v. 24. Szent *Pál* nem egy helyen [8]Isten képe újításának nevezi a szentség-által-való ékesítést; mivel nem egyéb az Isten képe, melyben ember teremtetett, hanem a szentségek és jóságok hasonlatossága. Ha azért Isten az ember testét illendő nagyságban, szépségben, erőben teremtette, mivel a földön dücsösségesb ékessége a léleknek

nincsen a szentelő malasztnál, el kel hinni, hogy a lelket illyen ékesség-nélkül nem hadta, a kinek gongya vólt a test ékesítésére.

E felet az első ember lelkét oly irgalmas gond-viselés bévségével őrzötte és vastagította Isten az eset-előt, hogy semmi indúlati nem vóltak a testnek akarat választása nélkül, semmiben nem ellenkezett a test a lélelkel, semmi szomorúság, semmi gyönyörűség meg nem homályosíthatta az akaratot. Mert világos szókkal taníttya Szent *Pál*, [1] hogy a bűn-által vagyon bennünk a testi vágyódások ellenkezése. Azon-képpen az ember testét, [2] *Creavit inexterminabilem,* úgy teremtette Isten, hogy meg ne halna. Mert noha, [3] *Mortalis erat conditione corporis, immortalis erat multiplici beneficio Conditoris;* a test mivóltához-képest meghalhatott vólna, de Istennek kegyelmes jó-téteményivel a haláltúl őriztetett. És, [4] *Invidia Diaboli,* [5] *et peccatum;* ördög irígysége és a bűn hozta a halált e világra. Azért, ha *Ádám* nem vétkezett vólna, mentek vólnánk a halál félelmétűl, mert oly fát teremtett vólt Isten a paradicsomban, hogy annak gyümőlcsével élvén, [6] *In æternum viveremus,* örökké éltünk vólna. A vénség alkalmatlanságit, a halál-előt-járó betegségeket nem érzettük vólna, mivel csak oda fér a vénség, a hol, *Quod senescit, prope interitum est,* halálhoz közelget, a mi megvénhedik. A vétek-előt tehát, [7] *Vivebat homo in paradiso sicut volebat, quamdiu volebat, vivebat sine ulla egestate; ita semper vivere habens in potestate. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in anima tranquillitas;* úgy és annyit élt vólna ember, menyit akart vólna, sem belső betegségek, sem külső verések nem árthattak vólna, mert [8] az élet-fa gyümőlcse ifiuságát erejében és egésséges szépségben tartotta volna mind-addig, míg Istentűl rendelt órában halál-nélkül Meny-országba ragadtatott vólna. Egy szóval, oly állapatban vólt ember paradicsomban, melyben, [9] *Nullum bonum aberat, quod recta ratio optare potuit, nullum malum aderat, quod hominis carnem vel animam offenderet;* semmi jónak fogyatkozása, semmi testi vagy lelki bántások sértegetése nem találtatott.

MÁSODSZOR: [10] ezt a bóldog állapatot megirígylé a pokol-béli ördög és miképpen a *Bálaám* szamara nyelvét mozgatván az angyal, szót adott általa, úgy az ördög a kígyó-által elsőben *Évát* és annak segítségével az-után *Ádámot* sok bűnökkel sebesitvén, az ártatlan állapat javaiból kiforgatá és magával jó-tehetetlenűl mezítelen hagyá.

[1] Rom. 7. v. 17. 19. 20.
[2] Sap. 2. v. 23.
[3] August. lib. 6. de Genesi ad Literam. c. 25.
[4] Sap. 2. v. 24.
[5] Rom. 5. v. 12.
[6] Gen. 3. v. 22. cap. 2. v. 9. Hebr. 8. v. 13.
[7] August. 14. Civit. cap. 26.
[8] August. 13. Civit. c. 20. 23.
[9] August. 14. Civit. cap. 10.
[10] Num. 22. v. 28. 2. Pet. 2. v. 15.

Hihető, hogy a csalárd ördög elsőben csudálkozva dícsírte azt a gyönyörűséges lakást és bóldog állapatot, melyben vólt az ember; de azt a fogyatkozást találta benne, hogy nem szabad egy szép fának gyönyörűséges gyümőlcsében enni; mert mint-ha rabok vólnának az emberek, félelem igáját vetette Isten nyakokba, és akarattyokat megkötötte, hogy ne ehessék, a mit akarnának. Ennek pedig miért kellett lenni? Nám* a barmok szabadgyában harapnak minden füveket, miért kel az embert rószszabb állapatban hadni? Ezen *Éva* megütközék és azt álítván, hogy jó-akarója az Angyal, a ki szóllott a kígyóból, kinyilatkoztatván előtte gondolatit, öregbíteni kezdette súllyosságát az Isten parancsolattyának. Nem, hogy megennünk (úgy-mond), de illetnünk sem szabad nékünk azt a szép, gyönyörűséges gyümőlcsöt; sőt, mint-ha az ember roszszab vólna egy almánál, életünk vesztése-alat tíltattunk az egy gyümőlcskétűl. Látván az ördög, hogy fog a szó *Éván*, továb menvén, elsőben a halál félelmét vette-ki szivéből, és az Istent hazuggá tévén, reá-felelt, hogy meg nem hal ettűl a szép, gyönyörűséges gyümőlcstűl. Végezetre titkon megsúgta *Évá*-nak, hogy Isten azt a gyümőlcsöt írígységből tilalmazta, nem akarván, hogy az ember mindenestűl egyenlő légyen magához; mert, ha azt a gyümőlcsöt megkóstolnák az emberek, a mindent-túdó Istenhez hasonlók lennének, jót és gonoszt tudnának. Megmaszlagosodék *Éva* a méltóság és tudomány-kívánással, és Istentűl, mint-ha írígy és hazug vólna, elidegenedvén, a fához ballaga; addig gyönyörködteté szemeit a gyümőlcs nézésének szépségében, addig folya nyála édességére,
[1] 1. Tim. 2. v. 14. hogy végre leszakasztá és megevé. Egy szóval: [1] *Mulier seducta est;* az aszszony megcsalatott és férjét megejtette. Azért mongya
[2] v. 12. Szent *Pál*, hogy [2] az aszszonynak nem szabad tanítani. Mert, ha épségben-is oly gyarló vólt, hogy az ördögtűl megcsalatott és ő-általa az ura megesett: menyivel künnyebben megcsalatik mostani állapattyában?

A pokol-béli tolvaj egy alma-étellel öt bűnök sebeibe ejté *Évát*, mellyekből a Kereszt-fára feszített Christus öt sebeivel kellett kigyógyúlni. Első bűne és sebe *Évá*-nak kevélység vólt. Mert a
[3] Eccli. 10. v. 15. Tob. 4. v. 14. Szent Irás [3] nem egyszer mongya, hogy minden bűnnek és veszélynek kezdete a kevélység. Azért *Éva* nem-csak akkor esett kevély-
[4] Gen. 3. v. 5. ségbe, mikor [4] az isteni hasonlatosságra, a jónak és gonosznak tudására gerjedett kívánsága, hanem akor-is, mikor okát nem lát-

* Lám.

ván, miért parancsolta Isten, hogy ne egyék a tudomány-fa gyümölcsében, illetlen és méltatlan dolognak itílte, hogy szabadsága megköttetett. MÁSODIK sebe *Évá*-nak a hitetlenség vólt. Mert a mit Isten világos szókkal, minden kételkedések jelenségi-nélkül mondott, [1] tudni-illik, hogy a mely napésznek a tilalmas gyümőlcsben, [1] Gen. 2. v. 17.
testi halálra itíltetnek és lelki halállal meghalnak: azt *Éva* bizonytalannak vélte, és kételkedvén az Isten szavában, azt mondotta: [2] *Ne forte moriamur;* hogy talám a gyümőlcs-ételből halálok kö- [2] Gen. 3. v. 3
vetkezik. És mint-ha az Isten hazudhatna, inkáb hitt az ördögnek, Ibid. v. 4.
ki azt mondotta, hogy a gyümőlcs-étellel meg nem halnak, hogysem Istennek. Az-is szörnyű hitetlenség vólt, hogy mikor Istent írígységgel vádolta az ördög, mint-ha nem akarná, hogy az ember hasonlatos lenne Istenhez, helyt és hitet adott *Éva* ennek az istenkáromlásának. HARMADIK halálos sebe *Évá*-nak az vólt, hogy torkosságátúl Isten parancsolattyának szegésére és engedetlenségre taszíttatott. Mihent Istentűl elidegenedék kevélységével, ottan a testi érzékenségek az Isten-ellen pártolt lélekre támadtak: szeme kapott [3] a tíltott gyümőlcs szépségén, kívánsága vágyódni kezde a gyönyö- [3] Gen. 3. v. 6.
rűséges ízek kóstolására. Azért elragadtatván a testi kívánságtúl, megszegé az Isten parancsolattyát: megévé a tíltott gyümőlcsöt. NEGYEDIK veszedelmes vétke *Évá*-nak az vólt, hogy nem elégedvén Istenének bántásával, tőre és botránkoztató eszköze lett férjének. Mert nem-csak, [4] *A muliere initium factum est peccati,* az aszszony [4] Eccli. 25. v. 33.
kezdette a bűnt, hanem, *Per illam omnes morimur,* ő-általa szállott minnyájunkra a halál; mivel noha [5] *Ádám*-rúl szállott reánk az [5] Rom. 5. v. 12 16. 17. 18. 19. 1. Cor. 15. v. 22.
Isten átka, de *Éva* ejtette bűnbe *Ádámot,* és így minden veszélynek ő vólt kezdője és kút-feje. ÖTÖDIK sebe *Évá*-nak az vólt, hogy mikor Istentűl kegyesen dorgáltaték engedetlenségeért, nem, hogy vétkét megismérvén, esetit megbánta vólna és alázatoson vallást tévén, bocsánatot kért vólna: de mentséget keresvén, a [6] kígyóra [6] Gen. 3. v. 13.
kente a maga gonoszságát, mint-ha a más vétke mentegethetné az ő gonoszságát.

Az *Ádám* engedetlenségében-is öt súllyosító dolgok találtatnak, mellyek kimutattyák, hogy soha nem vólt oly bűn e világon, mellyet ártalommal meg nem előzött az *Ádám* vétke. ELŐSZÖR: mert ez a bűn töb és nagyob károkba ejtette az egész emberi nemzetet, hogy-sem mind-eggyüt a töb vétkek. Az eredendő igazságot, a paradicsom állapattyának bóldogságát, a testnek betegségektűl és minden fogyatkozásoktúl szabadosságát elveszteté az egy engedetlenség

és úgy veszteté, hogy soha senki azokra viszsza nem juthat. Ezen-fellyűl Isten átkába, örök kárhozat kötelességébe, az eredendő bűnnek romlásába ejtette az egész emberi nemzetet; mert minnyá-

[1] Rom. 5. v. 12. 16. 17. 18. 19. 1. Cor. 15. v. 22.

jan az [1] egy ember *Ádám*-által jutottunk erre a nagy veszélyre. Azért nem-csak *Ádám*-nak ártott az ő bűne, hanem valamenyi romlás és nyavalya vólt és lészen az embereken, mind az *Ádám* bűnének sólgya és fizetése. MÁSODSZOR: mert ha *Éva* megcsalatott,

[2] 1. Tim. 2. v. 14.

mikor vétkezett: Ádám, [2] *non est seductus,* meg nem csalatott a kígyó hitegetésével; mert semmi hitelt nem adott az ördög szavának, sőt jól tudta, hogy veszni kel, ha engedetlenűl a tilalmat által-hágja és a gyümőlcsben észik; mindaz-által vakmerőségre vetemedvén, tudva és akarva vétkezett. Azt írja Szent *Ágoston,* hogy miképpen *Aaron* a pusztában arany-borjút öntvén, nem vólt oly tudatlan, hogy azt javallotta vólna; de hajlott a sok úntatásra:

[3] August. 14. Civit. c. 11.

[3] *Ita credendum, Adamum Evæ, virum feminæ, conjugem conjugi, ad Dei legem transgrediendam, non tamquam verum loquenti credidisse, seductum, sed sociali necessitudini paruisse. Eva ergo seducta est: quia quod serpens locutus est, tamquam verum accepit. Adam ab unico noluit consortio dirimi, nec in communione peccati;* azért noha *Éva* megcsalatott és azt hitte, hogy igazat mond az ördög, de *Ádám* meg nem csalatott, hanem látván, hogy csak másod magával vagyon a világon, és felesége szerelmétűl viseltetvén, nem akarta feleségét szomorítani, el sem akart szakadni tőlle veszedelmében: azért általkodva, tudva és akarva vétkezett. HARMADSZOR: súllyosíttya az *Ádám* bűnét, hogy mélységes bőlcseséggel és mennyei tudományok titkaival tellyes vólt lelke. E mellet semmi hajlandóság és akarattyával tusakodó kívánságok indúlati nem taszigálták a bűnre. Azért harcz- és tusakodás-nélkül, künnyen ellene-álhatott minden külső kisérteteknek, fáratság-nélkül kirekeszthette a bűnöket; mivel az akarattal nem ellenkeztek akkor a test

[4] August. 14. Civit. cap. 15.

kívánsági. [4] *Quanta igitur fuit iniquitas in peccato, ubi tanta erat non peccandi facilitas?* Annál nagyob vólt tehát az *Ádám* gonoszsága, mennél künnyeb vólt a bűnök távoztatása. NEGYEDSZER, azt

[5] Augustin. illo cap. 15.

írja Szent *Ágoston,* [5] hogy miképpen a Christus engedelmessége annál tekíntetesb és dícsíretesb vólt, hogy halálig engedett, úgy az első ember engedetlensége annál veszedelmesb vólt, hogy, *Factus est inobediens usque ad mortem,* a halált előtte látván, még-is engedetlen akart lenni. Miképpen az *Ábrahám* engedelmessége annál böcsülletesb vólt, mennél nehezeb dologban engedett, úgy az *Ádám*

engedetlensége annál gyalázatosb és veszedelmesb vólt, mennél kisseb dologban nem akart engedni. Micsoda nagy dolog vólt Istennek engedni, [1] *De uno cibi genere non edendo, ubi aliorum tanta copia suppetebat?* egy fa gyümőlcsének nem-ételében, a hol annyi külömböző gyümőlcsök bévsége vólt, [2] mellyekben szabadgyában ettek, a mint *Éva* mondotta? [3] *Tanto majori itaque injustitia violatum est Dei mandatum, quanto faciliori posset observantia custodiri;* annyival éktelemb gonoszság vólt tehát az Isten parancsolattyának felbontásában, menyivel künnyeb dologrúl vólt a parancsolat. Ötödször, nehezíti az *Ádám* vétkét, hogy mikor a kegyes Isten bűnének ismerésére és bánására izgatván, gyalázatos mezítelenségének pironságával engedetlenségét eszébe jutatta, menteni kezdette magát. És nem úgy, mint *Éva,* [4] ki az emberi nemzet ellenségére, az ördögre akarta kenni bűnét, hanem szerelmes házastársát és annak óldalán, Istent ő-magát akarta gonoszságának okává tenni. Mert azt mondotta, hogy a mely aszszonyt adott Isten néki, az vólt a tilalmas gyümőlcs kóstolásának oka és izgatója. Mint-ha azt mondotta vólna, ha te illyen társot nem adtál vólna, bűn-nélkül vólnék; azért, mivel, *Qui causam damni dedit, damnum dedisse videtur;* a ki okot ád a kárra, az tészen kárt: te vagy oka esetemnek oly társot adván, mely veszedelemre taszított.

[1] August. 14. Civit. cap. 12.
[2] Gen. 3. v. 2.
[3] August. ibid.
[4] Gen. 3. v. 11.

Harmadszor, ezekből a gonosz bűnök halálos sebeiből menyi sok és nagy romlások terjedtek nem-csak az első emberekre, hanem maradékokra-is: nincs oly nyelv, mely elő-számlálhatná Sommában, három rend-béli súllyos nyavalyák serkedeztek és nevekedtek ezekből, némellyek magán az aszszonyokat, némellyek a férfiakat, némellyek egyenlő-képpen mind férfiakat, aszszonyokat illetnek.

Az aszszonyok veszélyi-közzűl eggyik az, hogy, [5] *Multiplicantur ærumnæ;* mivel *Éva* isteni hasonlatosságot kívánt és a bűnnek kezdője vólt; sokkal töb és fájdalmasb betegségek-alá vettetnek az aszszonyok, hogy-sem a férfiak, mint egész könyvek mutattyák, mellyeket oly betegségekrűl írtak a doktorok, mellyek a férfiakban nincsenek, hanem csak az aszszonyokban. Másik az, hogy gyakran és szörnyű fájdalmakkal szűlnek. Semmi állat annyi kínokkal nem szűl, mint az aszszony. A szűlés-előt-járó szédelgéseket, ímelygéseket, szem-homályosodásokat és egyéb sok alkalmatlanságokat csak Isten győzné elő-számlálni. A szűlés fájdalmit pedig csak abból-is megérthetni, hogy sok anyák életét elfogyattya és nincs egy anya,

[5] Gen. 3. v. 16.
De morbis mulierum.

[1] Gen. 35. v. 18. a ki szülöttét, [1] *Ben-onim*, fájdalmak fiának nem nevezheti. Harmadik nyomorgatása a nyavalyás aszszonynak az, hogy férfi birtokában vagyon. Ha paradicsomban nem vétkeztűnk vólna, fájdalomnélkül, vígan és oly künnyen szűltek vólna az anyák, mely künnyen az ért gyümőlcs leesik fájárúl. És mivel az eszes férfiak, semmit igaz okosság vezérlése-kivűl nem parancsoltak vólna feleségeknek, nagy örömmel engedtek vólna az aszszonyok. De a bűnután szörnyű igájok az az aszszonyoknak, hogy kemény, hirtelen, dühös-indúlatú férfiak darabos erkőlcsét és nehéz terhét kel viselniek.

A férfiaknak is tulajdon nyavalyái vannak. Mert Isten a bűnért
[2] Gen. 3. v. 17. megsoványította a földet, [2] hogy tövisseket és haszontalan bojtorjánokat hozzon. A férfiaknak kel ezt nehéz munkával forgatni, ha kenyeret akarnak enni, mivel Isten embernek egyéb eledelt nem
[3] Gen. 1. v. 29. 30. Et cap. 3. v. 18. 19. adott a teremtésben, hanem [3] mint a barmoknak, *Comedes herbam terræ,* a földből teremtett füveket. Azért a ki kenyeret akar enni,
[4] v. 19. [4] *In sudore vultus,* homlokán alá-foly a veríték és úgy szerez kenyeret. Egy szóval szamárkodás, nyughatatlanság, fáratság, törődés a gond-viselő ember élete e világon.

Ezeknél súllyossab romlások vannak, mellyek egy-aránt férfiakra és aszszonyokra terjedtek az *Ádám* esetiből: első a testi halál és annak elől-járói a sok számtalan betegségek, fájdalmak, szomorúságok. Isten ő-maga jövendőllötte *Ádám*-nak, sőt *sententiát*
[5] Gen. 2. v. 17. mondott, hogy meg kel halni, [5] ha a tíltott gyümőlcsöt engedetlenűl megkóstollya. Szent *Pál* a testi halálrúl szólván, világoson
[6] Rom. 5. v. 12. írja, hogy [6] az *Ádám* bűnével terjedett az egész emberi nemzetre a halál. És ő-maga Isten az eset-után megmondotta, hogy a porból
[7] Gen. 3. v. 19. éppűlt testnek [7] porrá kel lenni a szó-fogadatlanságért. Másik nyavalya, mely az *Ádám* bünéből áradott, a mezítelenség. A Szent
[8] Exo. 32. v. 25. Apoc. 3. v. 17. Oseæ, 2. v. 3. Joël. 1. v. 7. Irás [8] sok helyen mezítelennek és szép őltözettűl megfosztatottnak nevezi a bűnbe-esett embert, mivel az igazságnak és mennyei jóságoknak ékes őltözetit ottan levonnyák emberrűl, mihent bűnbe
[9] Gen. 3. v. 7. 11. esik. Azért az *Ádám* és *Éva* [9] szemérmes mezítelensége azt ismérteti, hogy mind ők, mind maradékok megfosztattak az ártatlanságnak, szentségnek, bőlcseségnek, paradicsomi bóldog állapatnak drága őltözetitűl, a bűn-által. Harmadik veszedelme az egész emberi nemzetnek az vólt, hogy *Ádám* és *Éva* anyánkal-eggyüt, minnyájan Isten haragjába, kárhozat torkába, ördög rabságába
[10] Ap. 2. v. 11. c. 20. v. 6. 14 cap. 21. v. 8. estünk. Nem vólt elégséges a testi halál az első bűnnek ostorozására, hanem minnyájan, [10] *Morte secunda,* második veszedelmesb

lelki halálba estünk és Istenné akarván lenni, ördög fogságára jutottunk. Ez az utólsó és legnagyob romlás, ez az emberi erőtűl gyógyíthatatlan sebesítés. Negyedik keserűség, mely az *Ádám* bűnéből fakadozott, a gyalázatos szégyen, szomorú bánat és rettenetes félelem. Mihent vétkezének az első emberek, ottan, [1]*Aperti sunt oculi amborum*, felnyílék szeme mind-kettőnek, megláták az ördög csalárdságit, a magok mezítelen rutságát, a sok jónak elvesztését, a számtalan gonosznak áradását. Azért megszégyenlék magokat és [2]elsőben, füge-levélből berhét* csinálának, hogy szemérem-testeket béfedeznék. Az-után [3]az Isten szózattyát halván, elrejték magokat és meg-vallák, [4]hogy féltek; mível mezítelenek vóltak és azert bújtak-el mint szökött szolgák. Nincs oly nyelv, mely elő-számlálhatná a félelmeket és rettegéseket, a pironságokat és szű-dobogásokat, mellyeket szerez a bűn a gonoszokban.

[1] Gen. 3. v. 7.
[2] Gen. 3. v. 7.
[3] Gen. 3. v. 8.
[4] v. 10.

A bűn-előt az ártatlanság köntösével fedezve lévén *Ádám* és *Éva*, testi mezítelenségeket nem szégyenlették; szemérmes sem vólt testek, hogy azt fedezgetni kellett vólna, de mihent vétkeztek, szemérmessé lett testek és méltán szégyenlették mezítelenségeket. Mert, [5]*Senserunt novum motum inobedientis carnis suæ, tamquam reciprocam pænam inobedientiæ suæ. Anima enim Deo dedignata servire, pristino corporis servitio destituta, quia superiorem Dominum suo arbitrio deseruërat, inferiorem famulum ad suum arbitrium non tenebat. Tunc ergo caro cæpit concupiscere adversus spiritum;* ha az első ember nem engedett Istennek, a test sem kezdett engedni a léleknek. Méltó-is vólt, hogy a kik Uroknak nem engedtek, alatta-valók engedetlenségét érezzék. Mivel azért a testi indúlatok viszsza-vonyásit érzették, méltán szégyenlették romlott állapattyokat. Ez a szégyen az *Ádám* maradékira terjedett, úgymond Szent *Ágoston*, mert, [6]*Aliarum affectionum opera, etiam vitiosa, non sic abscondunt ut opera libidinis, quia in ceteris, membra corporis non affectio, sed voluntas movet. Cum enim verbum emittit iratus, vel percutit, non posset hoc facere, nisi lingua et manus, jubente voluntate, moveretur. At vero genitales partes, ita libido suo juri mancipavit, ut moveri non possint, nisi ipsa ultro surrexerit. Hoc est quod pudet: magisque fert homo spectantium multitudinem quando injuste irascitur homini, quam vel unius aspectum quando juste miscetur uxori;* szemérem-nélkül szitkozódunk, verekedünk és egyéb bűnöket cselekeszünk, de még az Isten tör-

[5] August. 13. Civit. c. 13.
[6] August. 14. Civit. c. 19.

* Börhe = subliculum, succensorium, perizoma, alsó nadrág.

vénye-szerént tisztességes házasságban-is, a bujaságot titkollyuk, mert a töb cselekedetekben urak vagyunk; sem nyelvünk, sem kezünk nem mozdúl akaratunk indítása-nélkül, de a bujaság indúlati akarat-ellen támadnak és ha kedvek nincs, ha akarjuk sem mozdúlnak. Melyből nyilván ismértetik, hogy a bűn-által oly roszszakká lettünk, hogy magunk testével sem bírunk és ezért oly méltán píronkodunk, mint ha egy böcsülletes urat a maga lovásza pofon verne mindenek láttára.

Ezek az emberi nemzetnek rettenetes romlási, halálos sebei, gyalázatos mezítelenségi, mellyekbe ejtett minket a pokol-béli tolvaj, kiforgatván a sok szép mennyei áldásokból: lássuk immár a nyavalyás, fosztott, sebes ember orvoslását.

Második tanuság.

A BŰNÖS EMBER IGAZULÁSÁRÚL.

A pokol-béli tolvajok-által ennyi jóktúl fosztatott, ennyi sebekkel erőtlenedett ember gyógyúlásárúl és igazúlásárúl más köny-
A Kalaúzban. vűnkben bévséges tanítást mutattunk a Szent Irásból, most rövid sommában foglalom, a mit a *római* Anyaszentegyház tanít a bűnösök igazúlásárúl.

Sap. 10. v. 2. Először, azt hiszük, hogy miképpen Ádámot, [1]*Eduxit a delicto suo et dedit illi virtutem,* Isten ő-maga hozta-ki bűnéből és jóságba őltöztette, úgy minden bűnös embert Isten ő-maga hoz tisztaságra,
[2] Isai. 43. v. 25. [2]*Ego, ego ipse deleo iniquitates tuas, propter me,* vagy Keresztség-, vagy egyéb készűletek- és *Sacramentomok* eszközi-által. Azért,
[3] Concil. Trident. Sess. 6. cap. 1. [3]*Nec per vim naturæ, nec per legem Moysi;* [4]sem a természet, sem a törvény ereje fel nem emelheti az esett embert.

[4] Rom. 3. v. 20. cap. 8. v. 3. Gal. 2. v. 21. Másodszor, azt hiszük, hogy, [5]*Gratis justificare ideo dicimur, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive*
[5] Trident. Sess. 6. c. 8. Rom. 11. v. 6. Ephes. 2. v. 8. Tit. 3. v. 7. *opera, ipsam justificationis gratiam promerentur. Si enim gratia est, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia.* [6]*Meritoria causa justificationis, est Dominus noster Jesus Christus; qui sua sanctissima passione, nobis justificationem meruit;* sem magá-
[6] Trid. Sess. 6. cap. 7. nak, sem másnak senki igazúlást nem érdemel, hanem ő-maga Christus szent halálával érdemlette igazulásunkat. Azért átok-alá
[7] Concil. Trid. Sess. 6. c. 9. vettyük, a ki nem hiszi, [7]*Neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis, divina misericordia, propter Christum;* hogy soha meg nem bocsáttattak, meg sem bocsáttatnak bűneink,

hanem mí-reánk-nézve ingyen, Isten irgalmából, a Christus érdeméből.

Harmadszor, azt hiszük, hogy a Christus halálával érdemlett igazúlásban nem részesűlünk külömben, hanem, [1] Keresztség-által, vagy, ha az után megestünk, [2] *A Dei per Christum, præveniente gratia, qua nullis existentibus meritis, excitamur;* a Christus érdeméből adatott előző-malasztyával, minden érdemünk-nélkül, felébresztetünk és [3] nemcsak hiszük, hogy igazak az Isten mondási, mellyekkel a megtérő bűnösöknek bocsánatot igért, hanem isteni félelemmel megindíttatunk, az Isten irgalmasságában reménségünket vettyük, hogy megkegyelmez Christusért; végezetre Christust, minden igazság kút-fejét szerettyük, bűneinket gyűlőllyük, életünk jobbítását eltekéllyük. Ezek az Isten malasztyából származott készűletek-után, adatik az elesett bűnös ember igazúlása.

[1] Trid. Sess. 6. cap. 7.
[2] Eadem Sess. cap. 5.
[3] Ibid. c. 6.

Negyedszer, azt hiszük, hogy az igazúlásban, [4] *Non est sola remissio peccatorum: sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis, per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum;* nemcsak megbocsáttatik bűnünk, hanem belső ajándékokkal megszenteltetik és megújúl lelkünk.

[4] Concil. Trid. Sess. 6. c. 7.

Ezeket és az igazúlás tulajdonságit bévségesen megmagyaráztuk és bizonyítottuk a *Kalaúz*-ban, azért, hogy ne kétszerezzük múnkánkat, azokrúl most többet nem szóllunk: *Explicàsse catholicam veritatem, probasse est et Novatorum figmenta, mendacii convicisse.*

PÜNKÖST-UTÁN XIII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizen-hetedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben, [5] mikor Jesus Jerusalembe menne, általmégyen vala Samaria és Galilæa közepin; és mikor egy kastélyba menne, eleibe jövének tíz poklos férfiak, kik távúl megállának és felemelék szavokat, mondván: Jesus

[5] Lucæ, 17. v. 11.

Mester, könyörüly rajtunk. Kiket, hogy láta, monda: mennyetek-el, mutassátok-meg magatokat a papoknak. És lén, mikor mennének, megtisztúlának.

Egy pedig azok-közzül, hogy látá, hogy megtisztúlt, viszsza-tére, nagy szóval magasztalván Istent, és orczájára borúla az ő lábai-előt, hálákat adván, és ez samaritánus vala. Felelvén pedig JESUS, monda: nem-de tízen tisztúltak-e meg? és kilenczen hol vannak? Nem találtatott, a ki visza-jőne és Istennek dücsösséget adna, hanem csak ez idegen nemből-való. És monda néki: kely-fel, menny-el, mert a te hited megszabadított téged.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk épűletire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

A papi-rend méltóságárúl.

Nem-csak a köznépre áradott vólt minden gonoszság, mikor
[1] Oseæ, 4. v. 9. Christus predikállott, hanem, [1] *Sicut populus, sic sacerdos,* minémü
vólt a nép, ollyanok vóltak a papok; mert ezekben-is fészket ver-
tek- és meggyökereztek-vólt a vétkek; mindaz-által a papi-rendet
soha nem gyalázta, sem kissebbítette Üdvözítőnk, sőt böcsüllötte
és a papoknak, hívatallyok-szerént-való tisztességeket megadta.
[2] Lev. 13. v. 2. Mivel azért Isten törvényének rendelése vólt, [2] hogy a papok tégye-
Deut. 17. v. 8. nek itíletet a poklosokrúl: nem-csak a mái Szent Evangeliomban
[3] Matt. 8. v. 4. a tíz poklosokat, hanem Szent *Máté*-nál [3] ama poklost-is, mellyet
[4] Lev. 14. v. 2. meggyógyíta, a papokhoz igazította, megparancsolván, hogy [4] a tör-
[5] Constat ex Matt. 23. v. 39. vényben rendelt ajándékkal tisztellye a papokat. Annak-felette csak
[6] Matt. 23. v. 2. [5] halála-előt azt parancsolta, [6] hogy a *Moyses* székiben-ülők feslett
erkőlcsét ne kövessék, de tanításokat engedelmességgel vegyék.
[7] Cyprian. ep. 55. n. 23. Ep. 69. n. 9. Ezekre-nézve írja *Cyprianus,* [7] hogy Christus, *Usque ad diem Passionis servavit honorem pontificibus et sacerdotibus,* hólta-napjáig
megadta a papok tisztességét és azért küldötte a papokhoz a tisztúlt poklosokat.

A tanitványok Christus nyomdokát követték. Mert mikor Szent *Pált* arczúl vereté a papi-fejedelem, [1]keményen szólla néki Szent *Pál*. De mihent megszóllíták a körűl-állók, hogy nem kellene így szóllani a papi-fejedelemnek, Szent *Pál* szorgalmatoson menté magát: nem tudtam, úgy-mond, hogy ez a papi-fejedelem; mert [2]tilalmazta Isten a papi és világi fejedelmek gyalázását.

[1] Act. 23. v. 3. v. 5.
[2] Exod. 22. v. 28.

Ha az Ó Törvény papjait, mikor a Christus halálát forralták, mikor az Apostolokat méltatlanúl mészárlották, így böcsüllötte Christus Apostolival egyetemben, menyível illendőb, hogy az Új Testamentom papjai mindenektűl böcsültessenek? Mert ezekre Isten nem a poklosság ismerését, hanem a lelkek óldozását; nem a tulkok és kosok mészárlását, hanem a maga testének vér-ontás-nélkülvaló áldozását bízta.

Az egyházi szolgák a Christus nyájának legeltető pásztori, kik, [3]a pásztorok Fejedelme-után, gondot viselnek az Isten juhaira. Ők az Isten titkainak tolmácsi; a mennyei izenetek, [4]*Legati,* követi; a lelki áldomások kincs-tartói; az igazság trombitái; az üdvösséges jók sáfárai, *Dispensatores, 1. Cor. 4. v. 1. 2. Tit. 1. v. 7. 1. Petr. 4. v. 10.* Isten haragjának engesztelői; a lelkek nyerésében, [5]*Dei adjutores,* Isten segítői; ők az Isten háza, [6]sőt az egész világ fondamentomi, [7]*Fundamenta terræ;* az Anyaszentegyház erős [8]oszlopi. Ezek vállán hordoztatik a hívek terhe; ezektűl őriztetik az igazság, hogy győzedelmet ne vehessen ellene a pokol; ők a mí lelkünk gond-viselői, *Heb 13. v. 17.* Bűneink betegséginek gyógyitó doktori, kikre bízta Isten a menyből-hozott szelenczéket, a *Sacramentomok* orvosságit; ők a mennyei [9]*collyrium*-mal, szem-gyógyító kenettel és a Christus Szenvedésének keserves epéjével felnyittyák szemeinket az Isten kegyelmének és a bűnök rútságának szemlélésére; üdvösséges [10]flastromokkal lágyíttyák fekélyes sebeink daganattyát. És ha a testi orvosok [11]fel nem támaszthattyák a halottakat, feltámasztyák a papok lelki halálból a bűnösöket. A papok üdvösségünk szerzésének eszközi; veszedelmünk távoztatásának, [12]*speculatores,* őr-állói. Őket Isten azért adta közinkbe, hogy a Keresztség-által ördög hatalmából kihozassunk, Christusba óltassunk; hogy az Úrvacsorával vastagítcsák és hizlallyák lelkünket [13]a mennyei hegyek hágására; hogy a Penitenczia-tartókat bűnöktől mególdozzák; hogy tanításokkal és szent példájokkal [14]a szentséget gyarapítcsák. Végezetre a papok az emberi nemzetnek Isten-előt szó-szóllói könyörgésekkel, mert a Szent Oltáron Istennel naponként tractálnak a

[3] 1. Pet. 5. v. 4. Ezech. 34. v. 23.
[4] 2. Cor. 5. v. 20. Ephes. 6. v. 20.
[5] 1. Cor. 3. v. 9.
[6] Ephes. 2. v. 14. 20. Apoc. 21. v. 14.
[7] Miche. 6. v. 2. Isai. 40. v. 21. cap. 54. v. 21.
[8] Gal. 2. v. 9. Apoc. 3. v. 12.
[9] Ap. 3. v. 18. Tob. 11. v. 8. 13.
[10] 4. Reg. 20. v. 7.
[11] Ps. 87. v. 11.
[12] Ezech. 3. v. 17. c. 33. v. 7.
[13] 3. Reg. 19. v. 8.
[14] Eph. 4. v. 12.

bűnösök igazulásárúl, a pogányok megtérésérűl, a vitézkedő Anyaszentegyház óltalmárúl, az országok békeségérűl, a betegek gyógyúlásárúl, a szomorodottak vígasztalásárúl, a veszedelmek távoztatásárúl, az Isten haragjának engesztelésérűl, a pokol-béli ördög zabolázásárúl, a Meny-ország kapujának megnyitásárúl, egy szóval oly dolgokrúl végeznek Istennel a Szent Oltárnál, mellyek-nélkül sem a világ nem lehet, sem az emberek jól nem élhetnek, sem üdvösségre nem juthatnak.

Illyen felséges nagy tisztekért, illyen üdvösséges sok jókért nincs oly ember, a ki vagy érdeme szerént magasztalhassa a papi méltóságot, vagy illendő böcsüllettel tisztelhesse a papokat. Azért, hogy a papok hívatallyok kötelességének tellyesítésére, a világi emberek a papok böcsüllésére indíttassanak: mái tanuságunkért

Propositio. elsőben *hét tekintetes neveit említem a papoknak, mellyekkel a Szent Irás és a bőlcs Atyák nem-csak a papi méltóságot, hanem a papok tisztit és magok-viselésének rendit előnkbe-adgyák.* Másodszor megmutatom, *mely nagy böcsüllettel kel a papokat tisztelni, és mely nagyot vétkeznek a papok, ha hivatallyoknak meg nem felelvén, erkölcstelen életekkel megmocskollyák papságokat.*

I. RÉSZE. Csudálkozást érdemel, minémü felséges szókkal magasztallyák

[1] Leo Magnus. a Szent Atyák a papi méltóságot. Szent *Leo* azt írja, [1] hogy a papi méltóság annyira megelőzi a királyságot, mennyire a töb csillagokat meggyőzi fényességgel a nap. Arany-száju Szent *János* és Szent *Ambrús* magán-való könyveket írtak, *De dignitate sacerdotum,* a papi méltóságrúl. És azt állattyák, hogy menyivel böcsülletesb a lélek a testnél, Meny-ország a földnél, a lelki áldások a világi gazdagságoknál: annyival felségesb a papok állapattya, hogy-sem a királyoké. Azért, [2] *Si regum fulgori et principum diademati, honor et sublimitas episcopalis comparetur, quasi plumbi metallum, ad auri fulgorem compares;* a királyi és fejedelmi dücsösség ollyan a papság-mellet, mint az ón a fényes arany-mellet. És, hogy világosban ércsed ennek a méltóságnak gyökerét, hallyad, minémü nevekkel ékesíti Isten a papokat.

[2] Ambr. de Dignitate Sacerdotum. c. 2. Similia ex Chrysost. vide sub finem hujus concion.

I. DII, SACERDOTES. Először istenek-nek nevezi a Szent Irás őket, nem-csak mikor a papok gyölekezetit, [3] *Deorum synagogam,* istenek gyölekezetinek mongya, hanem mikor tilalmazván, hogy senki a papokat ne gyalázza, azt hadgya: [4] *Diis non detrahes,* hogy az isteneket ne rágalmazzuk. Erre nézett az első *Constantinus* keresztyén császár, ki-előt mikor az egyházi emberek vádoltatnának, azt mondotta: *Vos a*

[3] Psal. 81. v. 1. 6. [4] Exod. 22. v. 28. Vide Exod. 22. v. 8. 9. Psal. 46. v. 10.

Deo nobis dati estis dii: et conveniens non est, ut homo judicet deos; sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat;[1] hogy a papok úgy adattak a népek-eleibe, mint istenek, azért nem illik, hogy Istennél egyéb megitíllye őket.

Két oka vagyon, miért neveztetnek a papok isteneknek. EGGYIK: mert miképpen [2] a mely Angyal-által Isten szóllott *Moyses*-nek, Istennek mondatott azért, hogy Isten képében szóllott; *Moyses* [3] *Farao* Istenének azért hívatott, mert Isten nevével szóllott, Isten erejével cselekedett csuda dolgokat: azon-képpen a papok azért mondatnak isteneknek, mert a mit a szentségek szolgáltatásában mondanak, a mit a bűnök bocsátásában cselekednek, Isten képében cselekeszik: [4] *Pro Christo, legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos;* Christus nevében és követségében járnak; ő-általok ínti és taníttya Isten az embereket. Nem mongya a pap az Úrvacsorában: ez a Christus teste, hanem Christus képében szól: ez az én Testem. Nem azt mongya a Keresztségben, a mit Szent *János* mondott: [5] *Ipse vos baptizat,* Christus keresztel, hanem: *Ego te baptizo,* én keresztellek. Nem-csak azt mongya a bűnök óldozásában: Isten bocsássa, hanem, *Ego te absolvo,* én óldozlak bűneidtűl. Erre-nézve írja Szent *Pál,* hogy az egyházi-embert úgy fogadták a hívek, [6] *Sicut Christum ipsum,* mint önnen-magát a Christus JESUST. Mert az egyházi szolgálatban a püspökök és papok, [7] *Vicarii Domini:* [8] *Presbiteri, vicarii Christi sunt;* Istennek és Christusnak hely-tartói. Az ő itíletek, [9] *Dei judicium,* Isten itíleti. Mert valamit az egyházi ember mond és cselekeszik a bűnök bocsánattyában, a Meny-ország nyitásában, a Szentségek szolgáltatásában, Isten cselekeszi azt ő-általa. Tehát valaki a papot nem böcsülli, [10] *Me spernit,* Istent nem böcsülli; valaki a papot megveti, [11] *Non te abjecerunt, sed me;* nem a papot veti-meg, hanem Istent. MÁSIK-ért, azért mondatnak a papok isteneknek, mert ő-nékik a tekélletes erkőlcsökkel isteni hasonlatosságot kel viselniek.

Igaz, hogy minden embernek mondotta Christus: [12] *Estote perfecti,* tekélletesek legyetek, mint a tí mennyei Atyátok; de az isteni tudományok mesteri, a tekélletesség vezéri, a közönséges sokaság tűköri kötelesbek, hogy közeleb járjanak Istenhez. Mivel azért a Szent élettel és tekélletes jóságokkal, [13] *Proximamus ad Deum,* közelgetünk Istenhez: az isteni nevezet arra esztenezi a papokat, [14] *ut ambulent digne Deo,* hogy Istenhez illendő erkőlcsöket visel-

[1] Baron. An. Christi, 325. num. 12. Rufinus, etc.
[2] Hebr. 2. v. 2.
[3] Exod. 7. v. 2.
[4] 2.Cor. 5. v. 20.
[5] Matt. 3. v. 11. Marci, 1. v. 8.
[6] Gal. 4. v. 14.
[7] Ambr. 1. Cor. 11. in illud: Non est enim vir ex muliere.
[8] Amb. 1. Tim. 5. in illud: Qui bene præsunt.
[9] Deut. 1. v. 17.
[10] Luc. 10. v. 16.
[11] 1. Reg. 8. v. 7.
[12] Matt. 5. v. 48.
[13] Heb. 7. v. 19.
[14] Col. 1. v. 10. 1. Thess. 2. v. 12.

lyenek az elveszett juhok keresésében, az élet tisztaságában, az irgalmasság bévségében. Mert, [1] *Nomine Dei vocatus, ad ejus similitudinem se perfectæ virtutis ubertate formet;* csak az viselheti az Isten nevét, a ki az isteni hasonlatosságot tekélletes jóságok bévségével kiábrázza. Oh, ki nagy méltóságra, de a mellet ki nagy szentségre kötelezi a papokat az isteni nevezet!

[1] Ambr. lib. de Abel. c. 2.

II. ANGELI.

Másodszor a Szent Irás Angyalok-nak híja a papokat. A papok ajaka és szája, úgy-mond *Malachias,* [2] az Isten törvényét és igaz bőlcseségét hirdetik, mert ők a seregek Istenének Angyali. A mely tanítványt szeretett Jesus, [3] Titkos-látása kezdetin nyólczszor nevezi Angyaloknak az egyházi-embereket. És a mint Szent *Pál* írja, úgy tartották a hívek a lelki-tanítót, [4] *Sicut Angelum Dei,* mint Isten Angyalát.

[2] Mal. 2. v. 7.
[3] Ap. 1. v. 20. cap. 2. v. 1. 8. 12. 18. c. 3. v. 1. 7. 14.
[4] Gal. 4. v. 14.

Két okért mondatnak a papok Angyaloknak. Elsőben: mert miképpen az Angyalok, [5] *Administratorii spiritus sunt, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis;* azok szolgálattyára és vezérlésére kűldettek, kik örökségűl vészik a dücsösséget: úgy a papokat Isten azért választya és kűldi, hogy tanításokkal, íntésekkel, imádságokkal, jó példájokkal, Szentségek szolgáltatásával az embereket bűnöktűl és világi kívánságoktúl elvonnyák; a mennyei bóldogság keresésére édesítcsék; minden tévelygések és hamis vélekedések hályogát szemekrűl levegyék, és isteni szeretet tüzével mindeneket felgerjeszszenek: [6] *Ut exhibeant omnem hominem perfectum;* hogy minden ember tekélletes légyen: [7] *In nullo deficiens:* [8] *Nihil desit in ulla gratia;* és meg ne fogyatkozzék senki abban, a mi üdvösségének elnyerésére kívántatik. Másodszor: az angyali nevezet ébreszti a papokat a tiszta, szent életre, hogy ne csak kívűl légyen fejér gyólcs őltözetek, hanem sokkal inkáb lelkek, mocsok- és macula-nélkül találtassék. Az Angyalok sem torkosságba, sem testi gyönyörűségekbe, sem pénz-győjtésbe, sem egyéb világi enyelgésekbe nem elegyítik magokat: [9] *Requiem non habent;* szűnetlen és fáradhatatlan dícsírik, álgyák és Szentnek kiáltyák az Istent: [10] *Serafinok* és *Cherubinok,* az-az, isteni tudománnyal és szeretettel tellyesek. Illyennek kel a papnak lenni; [11] *Doctrinam et veritatem: Urim, et Thumim,* mennyei tudománnyal és igazság tanítással kel fényeskedni. Nem-csak czégéres vétkektűl, hanem világi hiuságoktúl-is üresnek kel lenni. Mert, [12] *Nugæ in ore sæcularium, nugæ sunt; in ore sacerdotum, blasphemiæ;* a trágár csufságok a világi emberek szájában játékok; a papok szájában, káromkodások.

[5] Heb. 1. v. 14.
[6] Colos. 1. v 28. 2. Tim. 3. v. 17.
[7] Jac. 1. v. 4.
[8] 1. Cor. 1. v. 7.
[9] Apoc. 4. v. 8.
[10] Isai. 6. v. 5.
[11] Exod. 28. v. 30.
[12] S. Bernard.

[1] *Ebrietas in alio, crimen est; in sacerdote, sacrilegium;* a részegség egyebekben vétek; de a papokban szentség-törés. Azért, mint az őrző Angyalok, noha emberek-körűl forognak, [2] *Semper vident faciem Patris,* mindenkor láttyák az Isten színét: úgy a papnak mindenkor Istenre kel fordítani elméjét. Mint a *Tobiás* [3] Angyala láthatatlan eledellel hízott, nem testi jó-lakásokkal: úgy a papnak jó-lakása és drága étke az, [4] *Ut faciat voluntatem Patris,* hogy Isten akarattyát tellyesítcse. És soha az isteni szolgálatban és dícsíretben vagy a reá bízott lelkek segítésében el ne fáradgyon: sőt azt tarcsa nyugodalomnak, mikor ezekben fogyattya erejét.

[1] Petr. Chrysologus. [2] Matt. 18. v. 10. [3] Tob. 12. v. 19. [4] Joan. 4. v. 34.

III. REGES.

Harmadszor: királyoknak nevezi a Szent Irás a papokat. A sidó nyelven, melyre Isten ő-maga tanította először az embereket, [5] azon szó papot és fejedelmet jegyez, és mind *Moyses,* mind *Sámuel* és a *Machabæusok* papsággal-eggyüt viselték a fejedelmi birodalmot. Az Uj Testamentomi papokrúl azt írja Szent *Péter,* hogy, [6] *Regale Sacerdotium,* királyi papságok vagyon. Az Istennek kedves tanítványa nem egy helyen írja, hogy, [7] *Fecisti nos sacerdotes, et regnabimus. Sacerdotes Dei regnabunt;* Isten a papokat oly állapatban helyheztette, hogy királykodnak a földön. Nem ollyan királyság ez, [8] mint a földi hatalmaskodók urasága; nem adó-szedésre és sarczoltatásra; nem testi és világi gond-viselésre; nem külső pompára és fegyverkedésre; nem vér-ontásra és testi bűntetésekre rendeltetett: hanem a királyi *corona,* mellyel a papok feje ékesíttetik, [9] *Corona expressa signo sanctitatis, opus virtutis;* jóságos erkőlcsök cselekedeti és szentségek bélyegi. A hatalom, mellyet magával visel ez a királyság, [10] *Potestas in ædificationem, non in destructionem;* nem ország-rontásra-, hanem éppítésre- és minden jóságok nevelésére-való.

[5] Cohen. Psal. 98. v. 6. Moyses et Aaron in Sacerdotibus. [6] 1. Pet. 2. v. 9. [7] Apoc. 5. v. 10. cap. 20. v. 6. [8] Luc. 22. v. 25. [9] Eccli. 45. v. 14. [10] 2. Cor. 13. v. 10.

Ennek a királyságnak ereje elsőben magára terjed a lelki királyra, hogy indúlatival bírjon; lelkén a testnek hatalmat ne engedgyen; bűnök rabságába magát ne ejcse. Egy szóval, hogy élete és maga-viselése mennyei királysághoz illendő légyen: és a pokol-béli *sátán,* a ki, [11] *De regibus triumphat, et tyranni ridiculi ejus;* győzedelmet szokott venni a királyokon és bolondá tészi az igen hatalmasokat, meg ne győzze, kegyetlen birtoka-alá ne hóldoltassa őtet. Másodszor: ez a királyság egyebek birodalmára-is szolgál. Mert a papokra bízta Isten, [12] *Regere ecclesiam suam,* hogy bírják és igazgassák az *ecclesiát,* hogy a híveket, [13] *In spiritu lenitatis,* szelíd és alázatos tanításokkal és dorgálásokkal jóra vezessék,

[11] Abac. 1. v. 10. [12] Act. 20. v. 28. [13] Gal. 6. v. 1.

a szó-fogadatlanoktúl ne kíméllyék a királyi-pálczát, mellyet Szent Pál, *virgam*, [1] veszszőnek nevez, hanem illendő fenyítékkel és bűntetéssel tisztek és hivatallyok határában tartóztassák; mert, *Felix necessitas quæ cogit in melius,* szent és áldott erőltetés, mely embert jóra viszi.

[1] 1. Cor. 4. v. 21. Bern. de Præcepto et Dispensat. init.

IV. LUX MUNDI.

Negyedszer: Christus Urunk magárúl azt mongya: [2] *Ego sum lux mundi;* hogy ő a világ fényessége és világosítója. Szent *Pál* a híveket közönségesen, [3] *Lucem, filios lucis, filios diei;* világosságnak, világosság- és nap-fiainak nevezi. De a töb hívek-felet magános méltósággal közlötte Christus ezt a maga nevét az egyházi-emberekkel, mikor azt mondotta nékik: *Vos estis lux mundi;* ti vattok világossági és fényességi a világnak. Miképpen a világnak első teremtésében mindenek setétségben vóltak, míg Isten világosságot nem teremtett: úgy a főld-lakosi, tudatlanságokban, hamis tévelygésekben, istentelen erkőlcsökben vóltak; és maradtak vólna a lelki-tanítók világosítása-nélkül. Miképpen a világon nem-csak fényes nap vagyon, hanem sok nagyob és kisseb csillagok: úgy az Anyaszentegyházban az apostoli napok fényessége-után töb egyházi rendek vannak; és ki-ki fényesség az ő állapattyában kik-nélkül setétség, tudatlanság, csak-nem oktalanság maradna az emberekben. Azért a *Zachariás* [4] látása-szerént az Anyaszentegyház arany gyertya-tartójában felső és legnagyob lámpás a Christus: ő-utánna alacsonb renden a töb egyházi-tanítók helyheztetnek. És, miképpen az Ó Törvényben Isten azt akarta, hogy az ő sátorában és templomában, [5] *Ardeat lucerna semper,* mindenkor égő lámpás légyen: úgy akarta, hogy Keresztelő *János*-hoz hasonló, [6] *Lucernæ ardentes et lucentes*, égő és világoskodó lámpások légyenek a papok. Azért parancsollya nékik, hogy [7] *Luceat lux vestra coram hominibus,* szent életek és tekélletes példájok, tudományok és tanítások fáklyája és szövétneke, mindenkor égjen a világ-elöt és útat mutasson. [8] *Non extinguetur in nocte lucerna ejus;* a világ feslettségével és hamis vélekedésinek étszakájával a papok értelme és erkőlcse meg ne setétedgyék, hanem, [9] *In medio nationis pravæ et perversæ, luceant sicut luminaria in mundo;* a világnak eláradott gonoszsági-közöt fényeskedgyenek. És mint a *Moyses* orczája [10] fényessé változott, *Ex consortio sermonis Domini,* az Istennel-való beszélgetésből: úgy az isteni dolgok gyakor és buzgó elmélkedésével a mennyei bőlcseségnek mélységes értelmével fényeskedgyék a pap értelme; hogy a pokol setétségét, a bűnök étszakáját eloszoltassa világo-

[2] Joan. 8. v. 12. cap. 12. v. 46.
[3] Ephes. 5. v. 8. 9. 1. Thes. 5. v. 5. Joan. 12. v. 36. Ut filii lucis. Matt. 5. v. 14.
[4] Zach. 4. v. 2.
[5] Exod. 27. v. 20.
[6] Joan. 5. v. 35.
[7] Matt. 5. v. 16.
[8] Prov. 31. v. 18.
[9] Philip. 2. v. 15.
[10] Exo. 34. v. 29.

sításával. Végezetre, mivel a világosság tiszta, szép és a rútságok-közöt bé nem mocskoltatik, hanem a sárban és ganéjban-is megtartya fényességét és úgy mutattya a büdös rútságot, hogy magát sem rútság, sem büdösség nem fertézteti: a papnak-is úgy kel mosogatni és tisztogatni az emberek vétkét, hogy ezek ő-hozzá ne ragadgyanak: ollyanok ne légyenek mint a víz, mely magába vonsza a szennyet, mellyet lemos, és mást tisztítván, magát rútíttya.

Ötödször: a vitézkedő hívek *capitányi* a papok. Mert ezekrűl V. DUCES.
szól Isten, mikor azt mongya, hogy, [1] *Circumdabo domum meam ex* [1] Zachar. 9. v. 8.
his, qui militant mihi; az ő háza őrzésére vitézeket rendel. Ezek,
[2] *Custodes super muros Jerusalem*, az Anyaszentegyház bástyáján [2] Isai. 62. v. 6.
éjjel-nappal vigyázók. Valakik keresztyén nevet viselünk, Christus
vitézi vagyunk; táborozás, [3] hadakozó vitézkedés életünk. Azért [3] Job, 7. v. 1.
mindeneket ínt a Szent Lélek: [4] *Labora sicut bonus miles Christi:* cap. 14. v. 14.
[5] *Milita bonam militiam:* [6] *Non secundum carnem milita;* hogy a [4] 2. Tim. 2. v. 3. 4.
kik a Keresztségben a Christus hívségére esküttek, úgy vitézked- [5] 1. Tim. 1. v. 18.
gyenek az ő zászlója-alat, mint igaz vitézek. Innen vagyon, hogy [6] 2. Cor. 10. v. 3.
az Anyaszentegyház, [7] *Castrorum acies ordinata:* [8] *Castra Dei;* [7] Cant. 6. v. 3. 9. cap. 7. v. 1.
roppant seregek rendes táborának mondatik, mellyben [9] *Mille clypei;* [8] Gen. 32. v. 2.
[10] *Clypei igniti;* [11] *Scutum orationis;* tüzes paisok vannak; a buzgó [9] Cant. 4. v. 4.
imádkozások: [12] *Omnes tenentes gladium et ad bella fortissimi;* [10] Nahum, 2. v. 3.
minnyájan fegyveresek és hatalmas bajnakok. Mindaz-által ennek [11] Sap. 8. v. 21.
a vitézkedésnek előljárói, vezérei és *capitányi* az egyházi emberek, [12] Cant. 3. v. 8.
kiknek kivált-képpen való tisztek az: [13] *Ut excubent in ostio taber-* [13] Num. 3. v. 7.
naculi; hogy vigyázzanak és strásállyanak az Isten házában; cap. 18. v. 3. 4. c. 31. v. 30. 47.
seregeket rendellyenek; [14] az ütközetre mindeneket bátorítcsanak; [14] Deut. 20. v. 2.
és a félelmes helyeken elől-menvén, ne csak bátorítcsák példájokkal
a sokaságot, hanem megismertessék mindenekkel, hogy, [15] *Regnum* [15] Matt. 11. v. 12.
cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud; erőszakkal, magunk
győzedelmével és gyötrődésével kel Meny-ország-felé menni; körmös kézzel kel az üdvösség dolgához nyúlni, mert a vitézkedés nem hímvarrás, hanem fáratságos tusakodás.

Vólt oly üdő, mikor az emberi nemzet nagy békeségben lakott; semmi ellenség, semmi félelem, semmi had nem vólt, hanem Istennek atyai gondviselése-alatt, bátorságban élt az első ember; de,
minek-utánna Isten hadat és ellenkezést [16] hirdete az ördög- és az [16] Gen. 3. v. 15. Inimicitias ponam inter te. etc.
elesett *Éva* maradéki-közöt, az-ólta oly szörnyű hadban forog az emberi nemzet, melyben soha tágítás, nyugodalom és bátorság

nem lehet. Mert a csalárd, hatalmas és kegyetlen ellenség közel lévén mindenkor hozzánk, mikor nem vélnők, akkor üt reánk; és ha készületlen talál, jaj nekünk. Mivel azért, a Szent Irás mondása-szerént, [1] *Varius est eventus belli,* bizonytalan és változó a hadi-állapat: méltán ínt *Seneca,* [2] hogy mint félelmes helyen, *Quadrato agmine,* négy-felé rendeli az okos hadnagy seregét és arczúl találtatik mindenütt: úgy nékünk készen kell lennünk minden ütközetekre.

[1] 2. Reg. 11. v. 25.
[2] Senec. ep. 59.

Ki tudná elő-számlálni, mely sokak, mely hatalmasok, mely vigyázók veszedelmünkre a mi ellenségink? Nem-csak a pokol-béli ördög csalárdsága és dühössége tátotta reánk torkát, hanem, [3] *Totus mundus in maligno positus est,* az egész világ, a benne-való állatokkal, reánk támadott: [4] *Creaturæ Dei, factæ sunt in tentationem animabus hominum et in muscipulam pedibus insipientium;* az ember lelkének kísértete és kelepczéje minden teremtett állat: mivel, valami e világon vagyon, [5] vagy szemünket, vagy testünket, vagy kívánságunkat izgatja a gonoszra. A mi legnagyobb: sok külső ostromlókkal-egyetemben, a magunk teste, mint házi ellenség, leginkáb esztenez és hurczol a veszedelemre. Ebben a harczban, ha vesztünk, lelkünket és örök bóldogságunkat vesztyük.

[3] 1. Joan. 5. v. 19.
[4] Sap. 14. v. 11.
[5] Joan. 2. v. 16.

Illyen rettenetes hadban senki győzedelmes nem lehet Istennek kivált-képpen-való segítsége nélkül. Azért, noha oly fegyverek adattak nékünk, melyek, [6] *Potentia Deo,* isteni erővel rontyák erősségit és álnak tanácsit ellenséginknek; noha [7] hit paísával, üdvösség sisakával, igazság pánczélyával, Szent Lélek szablyájával, [8] világosság kargyával, [9] *Fulguranti hasta,* villámó kopjával; egy szóval, [10] *Armatura Dei,* isteni fegyverekkel, sokkal jobban harczhoz késztett minket Isten, hogy-sem *Dávidot* [11] *Saul* király: mindaz-által látható *capitányokat*-is rendelt, kik az ő híveit nyughatatlan fáratsággal hadakozásra tanítcsák, serény vigyázással őrizzék; és nem-csak pokol-béli ellenségek dühösködésétül óltalmazzák, hanem imádságokkal és sírásokkal az Isten haragjának ostorozásitúl-is szabadítsák; miképpen olvassuk, hogy *Moyses* és *Aaron* [12] szemben állottak Istennel és boszszú-álló igyekezetit megtartóztatták. Mert igazán írják a Szent Atyák, hogy, [13] *Arma sacerdotis: orationes sunt et lachrymæ;* nincs erősseb fegyvere a papnak könyörgésnél és sirásnál, mellyekkel engeszteli Isten haragját; zabolázza az ördög incselkedésit.

[6] 2. Cor. 10. v. 4.
[7] Eph. 6. v. 16. 17.
[8] Prov. 6. v. 13. cap. 16. v. 12.
[9] Nah. 3. v. 3. Abac. 3. v. 11.
[10] Eph. 6. v. 11. 13.
[11] 1. Reg. 17. v. 38.
[12] Ps. 105. v. 23.
[13] Ambr. de tradendis Basilicis. Bern. ep. 232. ad Abbatem Joanem. sub finem.

VI. PATRES.

Hatodszor: lelki atyáknak nevezi a Szent Irás az egyházi

pásztorokat.[1] Mert Lélek-szerént, nem-csak fiakat szűlnek Istennek az Evangeliom- és Keresztség-által, hanem a hívekre atyai szeretettel gondot viselnek: [2]*Apellatio patris, et pietatis est, et potestatis;* az atyai nevezet (úgy-mond *Tertulliánus*) először kegyes szeretetet jegyez. Mert még az oktalan állatok-is szeretik, őrizik, óltalmazzák, nevelik, akiket szűltek és fáratságos munkával gondot viselnek táplálásokra, hogy a mire szükségek vagyon, abban meg ne fogyatkozzanak. Másodszor: birtokot és hatalmat jelent fiokon az atyai név; de, mint *Seneca* írja: [3]*Patria potestas temperantissima est, liberis consulens, suaque post illos ponens;* az atyai hatalom nem elegyíttetik kevély, zabolátlan, gyűlölséges, kegyetlen birodalommal, hanem édes, szelíd, gyönyörűséges; nem terheli ez a fiakat, hanem künnyebbíti és nagy gondoktúl szabadíttya; mivel az atyai szeretet maga hasznát félre tészi, maga törődését és fáratságát nem szánnya, hanem a fiak alkalmatosságát keresi.

Illyen lelki-atyák azok a keresztyén papok, kik Szent *Jerónimus*sal azt mondhattyák: [4]*Pro officio sacerdotii, omnes christianos filiorum loco diligimus: et profectus eorum, nostra gloria est;* papi tisztünk-szerént, minden keresztyént fiunk gyanánt szeretünk és az ő jobbúlásokat magunk dicsösségének itíljük. Illyenek, a kik Szent *Ágoston*-nal azt mongyák: *Ecclesiæ utilitatibus servio; cui non tam præesse, quam prodesse cupio;* hogy a Christus fiai segítésére fordíttyák igyekezeteket: mert inkáb akarnak használni, hogy-sem birodalmot viselni.

Hetedszer és utólszor: a Szent Irás sokszor, [5]*Presbyteros,* [6]*Seniores,* véneknek nevezi a papokat. Először: mert közönségesen, megállapodott és megért embereket szoktak papságra választani, kik az ifiuság indulatit és nyughatatlan változásit bőlcs tanácsokkal zabolán hordozhattyák. Másodszor: nem ősz hajra- és üdőrenézve, hanem öreg emberhez illendő tekélletes jóságokért viselnek a papok vén nevet. Mert sokan, [7]*Auctoritatem habent senum, vitia puerorum.* [8]*Quibus etiam post canos, puerilitas est.* [9]*Quorum puerilem animum, senectus occupat;* vénségekben gyermekek, nevezettel és tekíntettel vének; vétkekkel és játékos élettel gyermekek, mivel, [10]*Interest nihil, juvenis sit aliquis ætate, an moribus juveni similis;* a nagy-üdős, ha gyermeki-erkőlcsü, csak gyermek. A mennyei nyelven nem a régiség és sok esztendő tészi vénné embert, mert Isten-előt, [11]*Pueri centum annorum,* száz esztendős gyermekek-is vannak: hanem, [12]*Ætas senectutis vita immaculata,* a ki tisztán és

[1] Act. 7. v. 2. 1. Cor. 4. v. 15. Non multos patres. Ego vos genui. Galat. 4. v. 19. Filioli, quos parturio. Philem. v. 10. Genui in vinculis.

[2] Tertull. De Oratione. initio.

[3] Seneca, lib. 1. de Clementia. cap. 14.

[4] Hieron. ep. 9. ad Salvinam: de Viduitate. initio.

VII. PRESBYTERI.

[5] Act. 14. v. 22. cap. 15. v. 2. Tit. 1. v. 14. Jac. 5. v. 14.

[6] Act. 15. v. 4. 6. 2. Joan. v. 1.

[7] Senec. epi. 4.

[8] Seneca, De constantia sapientis. c. 12.

[9] De Brevit. Vitæ. cap. 9.

[10] Aristot. 1. Ethic. c. 3.

[11] Isai, 65. v. 20.

[12] Sap. 4. v. 8. 9.

tekélletesen él, az mondatik vénnek. Azért *Timoteus* püspökrűl azt írja Szent *Pál,* [1]hogy ifiú vólt, ha esztendejét tekíntették, de tekélletességgel, vén vólt. Azonképpen a *constanczinápolyi Pál* püspökrűl írja *Sócrates,* hogy, [2]*Ut ætate admodum juvenis, ita prudentia et consilio plane senex;* noha üdővel ifiú vólt, de okossággal és bőlcseséggel a vénséget elérte.

[1] I.Tim.4.v.12. Nemo adolescentiam tuam contemnat.
[2] Socrat. lib. 2. Hist. Eccl. c. 4. Christofors.

A Szent Irásban *Ábrahám* neveztetik [3]legelőször vén-embernek, noha ő-előtte száz esztendőkkel üdősbek vóltak nállánál, de a tekélletességben öregb senki nem vólt *Ábrahám*-nál. Azért a pap vénsége abban ál, hogy, ha testi őszségre és töpörödött ránczos orczára nem jutott-is: erkőlcsét, megért és állapodott okossággal rendellye az ifiuság csintalanságát és álhatatlan változását ne kövesse.

[3] Gen.18.v.11.

II. RÉSZE.

Mind ezekkel a nagy méltóságos nevezetekkel ismertetni akarta a Szent Lélek a papi-rendnek böcsülletes méltóságát. De lássuk immár, mint kel a papokat tisztelni.

A pogányok minémü böcsülletben tartották a papokat, nehéz vólna mind elő-számlálni. *Plutarchus* írja, [4]*Hecatæus*-után, hogy *Egyiptom*-ban király nem lehetett, a ki pap nem vólt. *Görög*-ország-ban-is, [5]*Sacerdotium, dignitate regno æquale est;* a papságot egyenlő böcsülletben tartották a királysággal. Másut azt írja, hogy [6]a papot nem vólt szabad hittel vallatni, vagy azért, hogy, *Tormentum liberorum est jusjurandum, sacerdotis autem et animum et corpus oportet torturæ esse expers;* a szabad emberben ollyan az esküttetés, mint a gonoszakban a kínzás; a pap testének pedig és lelkének üresnek kel lenni a kínzástúl; vagy azért, *Quia non convenit, de rebus parvis fidem non habere ei, cui sacra et maxima credita sunt;* hogy, nem méltó annak hitelét kétessé tenni kisded dolgokban, a kire isteni nagy dolgok bízattak. [7]*Egyiptom*-ban csak a papok földe vólt szabados az adózástúl. *Xenofon* írja *Agiselaus*-rúl, hogy valamely várast megvett, erős fenyítékkel tíltotta vitézit, hogy a templomokat és papokat ne báncsák. Mikor a *gallusok Rómát* megvették, *Lucius Albinus* feleségestűl, gyermekestűl szekeren szaladván mihent meglátta, hogy a *Vestalis* szűzek gyalog mentek, [8]*Irreligiosum ratus Sacerdotes pedibus ire, se ac suos in vehiculo conspici, descendere uxorem ac pueros jussit, virgines in plaustrum imposuit,* illetlennek álítván, hogy a papok gyalog mennének és ő szekerén: leszállítá feleségit, gyermekit szekerérűl és a szűzeket felülteté. Egy szóval azt kiáltották a pogányok: [9]*Qui est homo tanta con-*

[4] Plut. de Iside et Osiride.
[5] Plut. Quæst. Romam, q. 113.
[6] Quæst. 44. Romana.
[7] Gen.47.v.26.
[8] Liv. Decad. 1. lib. 5. v. finem.
[9] Plautus, in Rudente.

fidentia, qui sacerdotem violare audeat? hogy nincs oly vakmerő, a ki bántani merné a papokat, sőt akár-mely gonosz-tévőt sem bűntettek azon a napon, mellyen a pap lábához borúlt: [1]*Qui ad genua sacerdotis accidit, ea die a verberibus et suppliciis immunis erat.*

De bár békét hadgyunk a pogányoknak, noha szégyen, ha ezek meggyőzik a keresztyéneket a papok böcsüllésében, mivel annyira külömböz a mí papjaink állapattya amazoktúl, menyire az igazság a hamisságtúl, Isten az ördögtűl.

Az Ó Testamentomban oly böcsülletes vólt a papi név, hogy miképpen az igen-túdósokat *Salamon*-nak, az igen-kegyetleneket *Neró*-nak nevezzük, úgy az igen tekíntetes méltóság-béli embereket papoknak hitták. Azért, [2]noha senki pap nem vólt a *Juda* nemzetségéből, de a *Dávid* fiait a Szent Irás [3]papoknak nevezi, az-az legnagyob méltóságú embereknek.

Isten ő-maga sok-képpen jelentette, mint kíványa, hogy a papokat böcsűllyük. Mert eggyüt azt parancsolta: [4]*Sacerdotes Dei sanctifica, ministros ejus ne derelinquas. Honora Deum et honorifica sacerdotes;* hogy Istenünk tiszteleti-után a papok tisztességét megadgyuk, segítség-nélkül őket ne hadgyuk. Látod-e, hogy a mely Isten a papokkal közlötte hasonlatosságát, birodalmának, lelkek vezérlésének, maga böcsűlletinek árnyékában-is részessé tészi őket? Másut törvénybe íratta, hogy, [5]*Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, morietur homo ille,* ha ki magában felfuvalkodik és engedni nem akar a papnak, minden kegyelem-nélkül megölessék. És példát akarván erre nyitni, [6]megölé ő-maga *Córét, Dátant, Abíront* azért, hogy zúgolódtak és rúgóldoztak a papok-ellen. A *Jeróboam* király kezét-is [7]megszáraztá azért, hogy kinyújtotta az Isten embere-ellen.

Más-képpen-is ismértette Isten, mint kel böcsülleni a papi rendet. Mert a *Lévi* nemzetségét és [8]*Aaront* isteni csudával, száraz veszsző virágozásával választotta papságra. Az-után megparancsolta, hogy a minémü olajjal papságra kenetnek a [9]*Lévi* fiai, ahoz hasonló kenetet senki más ne csinállyon, senki azzal testet ne kennye, mert meghal érette, ha azt cselekeszi. Azt-is megparancsolta, hogy a pap, [10]*Caput non discooperiet,* senkinek süveget ne vessen. Köntösén pedig, [11]*Totus erat orbis terrarum,* a világ írva vólt, mível abban a köntösben őltözve, az egész világ szükségét és dolgát Isten-eleibe vitte. Süvegéből egy széles arany-darab füg-

[1] Plutarch. Qu. 111. Romana.
[2] Heb. 7. v. 13. 14.
[3] 2. Reg. 8. v. 18.
[4] Eccl. 7. v. 31. 32.
[5] Deut. 17. v. 12.
[6] Num. 17. v. 8. 32.
[7] 3. Reg. 13. v. 4.
[8] Num. 17. v. 8.
[9] Exo. 30. v. 32. 33.
[10] Lev. 20. v. 6. cap. 21. v. 10.
[11] Sap. 18. v. 24.

[1] Lev. 8. v. 9. gött a pap homlokán, [1]melyre az Isten neve íratott, hogy ezt látván, az Isten képebéli embert minnyájan tisztelnék.

Hogy a papok böcsülleti inkáb terjedne, *Moysest, Aaront, Sámuelt,* a *Machabæusokat,* az-az papokat rendelt Isten világi feje-
[2] 2. Reg. 12. v. 25. delemségre. *Dávid* [2]*Salamont, Nátan* pappal neveltette. [3]Tanácsi-
[3] 1. Par. 27. v. 34. közzé fogadta *Abjathar* papot. *Ezechias* király [4]hopmestere és cancellariussa, papok vóltak. *Eliseus*-nak [5]minémű tekíntete vólt
[4] Isai. 36. v. 3. [5] 4. Reg. 4. v. 13. a király udvarában, ő-maga jelentette a *Sunamitis*-nek.

Értékkel-is nagyobbal vóltak a papok, akár-mely egyéb nemzetinél az *Israël* fiainak.

[6] Lev. 27. v. 30. 32. Num. 18. v. 21. Először, [6]minden földi gyümőlcsből, minden barombúl sőt almából, gyapjúból Tizedet adtak a *Leviták*-nak minnyájan az
[7] Num. 3. v. 13. cap. 8. v. 17. Exod. 13. v. 2. c. 34. v. 19. 20. c. 22. v. 29. *Israël* fiai. [7]Minden lábas-marhájok első-szülöttét papoknak adták, magok első-szülöttét megváltották. Olajnak, bornak, búzának és minden egyéb veteménynek első sengéjét, és a mint a Szent Irás
[8] Num. 18. v. 12. Deut. 18. v. 4. szól, [8]*Medullam olei, vini, frumenti;* velejét a papoknak kellett adni.

[9] Lev. 5. v. 6. 15. 18. c. 6. v. 6. Ez sem elég; bizonyos [9]bűnökért és mocskokért bizonyos számú bárányokat és ürűket kellett bémutatni, mellyek a papoké vóltak.

Az áldozatokból-is nagy hasznok és jövedelmek vólt a papoknak.
[10] Lev. 7. v. 8. Mert az éppen-égő áldozatok [10]bőre papoké vólt, a bűnökért-való
[11] Lev. 7. v. 7. cap. 6. v. 25. cap. 10. v. 17. áldozatok húsa [11]papokat illetett, és azt a szent helyen ették-meg. Isten áldomása nyerésért- és háladásért-való áldozatok, *Hostiæ*
[12] Lev. 7. v. 31. c. 10. v. 14. 15. Deut. 18. v. 3. *pacificorum,* job falattya, [12]szegye és czémere papoknak adatott, [13]borral, kenyérrel, olajjal egyetemben. Ennyi sok ezer áldozatok-
[13] Lev. 7. v. 9. 10. 11. közöt böcsülhetetlen nagy sommára ment ez a bőrök és húsok jövedelme.

[14] Josuæ, 21. v. 20. et 39. Végezetre a papoknak [14]negyven-nyólcz várasok vólt, minden határival egyetemben, mellyekbe takarták a közel-való dézmákat.

Ennyi sok gazdagsággal böcsüllötte Isten a papokat, kiknek ha semmi egyéb jövedelmek nem lett vólna-is a tizen-egy nemzet dézmájánál, abból töb bora, búzája, barma lett vólna a papi-rendnek, hogy-sem eggyik akár-mellyik ágazatnak. Még pedig ily kevésszámúk lévén a *Leviták* a töb sidókhoz-képest. Mert noha mikor
[15] Num. 3. v. 15. Isten számba vétette népét, a *Levitákat,* [15]egy hólnapi gyermekeken
[16] Num. 1. v. 2. kezdvén, mind felíratta, de a töb népnek [16]húsz esztendő-felet-valóit
[17] Num. 3. v. 39. c. 26. v. 62. vétette számba: mindaz-által csak [17]huszon-két ezeren vóltak a *Leviták,* az *Israël* fiai pedig, *Numer. 1. v. 45. 46.* hat-száz három

ezeren. És noha az-után [1] megszaporodtak a *Leviták*, de az [2] *Israël* fiai száma-is igen megsokasodott. [1] 1. Paral. 23. v. 3. [2] 1. Paral. 21. v. 5. c. 27. v. 24.

Ha illyen tiszteletet, böcsülletet, értéket érdemlettek Isten itíleti-szerént az Ó Testamentom papjai: arra viszen az Isten parancsolatinak kötelezése és a keresztyénség példája, hogy az Új Testamentom papjait nagyob tisztességben tarcsuk.

A hiuságos tisztesség-kívánás igyenes út a bűnökre. És a ki nem tudgya a tisztességes böcsülletnek és dícsíretnek fondamentomát, felfújja azt az emberi szónak és itíletnek szele. De nem illyen a papság böcsülleti, hanem Istentűl adatott méltóságon és hatalmon éppíttetik; mellyért, [3] *Cui honorem, honorem;* a kit tisztesség illet, meg kel tisztelni. [3] Rom. 13. v. 7.

Ha a vének tiszteletire kötelesek vagyunk [4] Isten parancsolattyával: azért nevezi a Szent Irás véneknek a papokat, hogy az ő böcsüllésekre kötelezzen; mert az egyházi vének, [5] *Duplici honore digni habentur,* duplázott tiszteletre méltók. [4] Lev. 19. v. 32. Eccli. 4. v. 7. [5] 1. Tim. 5. v. 17.

Ha az atyák böcsülletit nem-csak parancsollya Isten, de a fiakat átok- és bűntetés-alat kötelezi és áldomások igéretivel édesgeti az atyák szolgálattyára és tisztelésére, és minden nemzetek, *Atrox facinus,* kegyetlen gonoszságnak tartyák, ha ki attyát tiszteletlenséggel illeti: azért híja a Szent Lélek atyáknak a papokat, hogy kötelességünkrűl emlékeztetvén, az ő böcsülletekre izgasson.

Ha [6] királyunknak és előttünk-járó *capitányunk*-nak tisztelettel és engedelemmel tartozunk: azért mondatnak a papok királyoknak és hadak vezérinek, hogy őket megböcsüllyük és féllyük. [6] 1. Pet. 2. v. 17. Regem honorificate.

Ha tanító-mesterünket tekíntetben és böcsülletben kel tartanunk, mivel a papok lelki setétségből és tudatlanságból kihoznak, kiért világosság nevek, minden böcsülletet érdemlenek tőllünk.

Ha a király követinek böcsülletet tészünk; és mikor ők gyalázódnak, gyaláztatik, a kitűl kűldettek: azért nevezi Isten a papokat angyaloknak, Istentűl kűldött [7] követeknek, hogy ismértesse, mely szükséges, hogy megadgyuk az ő böcsülleteket, ha úgy nem akarunk járni, mint az *Ammon* fiai, [8] kiket erős haddal bűntete *Dávid,* azért, hogy követit megcsúfolták. [7] 2. Cor. 5. v. 20. Eph. 6. v. 20. Legati. [8] 2. Reg. 10. v. 4. 5.

Végezetre, ha az Istent tartozunk tisztelni, azért neveztetnek a papok isteneknek, hogy ércsük, mely nagy böcsülletben kel őket tartanunk. Mert Isten nem-csak azt parancsollya, [9] *Nolite tangere Christos meos,* hogy azokat meg ne illessük, a kiket ő papokká [9] Psal. 104. v. 15.

[1] Zach. 2. v. 8. kenetett: hanem azt mongya, hogy a ki ezeket bántya, [1] *Tangit pupillam oculi mei,* az ő szeme-fényét veri.

Mind-ezek méltó okok, hogy tisztellyük a papokat. De az-is eszünkbe jusson, hogy életünk folyásában mindenkor szükségünk vagyon a papok szolgálattyára. Mihent születünk, hogy Isten fiai legyünk, paptúl kereszteltetünk. Ha vétkezünk, pap-által óldoztatunk bűneinkből. Ha házasodni akarsz, papnak kel jelen lenni. Ha beteg vagy és közelgetsz a halálhoz, papokat kel hínod, hogy vígasztallyanak, szent olajjal megkennyenek, Úr-vacsorával vastagítcsanak. Nem méltó-e, hogy böcsüllyük, a kiktűl ennyi jókat vészünk? Sokszor próbált dolog, hogy a kik életekben nem böcsüllötték a papokat, halálok óráján papot nem találtak, a kiktűl vígasztalást és *Sacramentomot* vehettek vólna. A kik pedig tisztelték a papokat és magokat bóldogoknak tartották, ha Isten valakit fiai-közzűl papságra választott, azokat Isten sok áldomásokkal látogatta.

Akarod-e érteni a keresztyénség szokását? Fordítcsad az apos-
[2] Act. 4. v. 34. toli üdőkre szemeidet és nézzed, miképpen jószágokat [2] eladták a hívek és örökségek árrát az Apostolok lábaihoz hagyigálták, hogy sáfárkodnának belőlle. Tekíncshetsze, mint csüggenek és függenek
[3] Act. 20. v. 37. siralmas zokogásokkal a Szent *Pál* [3] nyakán a népek elei, mint csókollyák és ölelgetik őtet? Láthatsza, mely tolyongva horgyák
[4] Phil. 4. v. 18. reá minden javokat, úgy, hogy azt kiáltaná: [4] *Habeo omnia, abundo, repletus sum;* mindenem vagyon, bévelkedem, teli vagyok? De a
[5] Gal. 4. v. 15. keresztyének ezzel nem elégedvén, [5] *Oculos suos eruere,* szemeket-is ki akarták vájni és néki adni. Hallyad, mely igaz bizonyságot
[6] Gal. 4. v. 14. tészen Szent *Pál,* [6] hogy őtet nem mint embert, hanem mint Isten Angyalát, mint Christust ő-magát, úgy fogadták?

[7] Isai. 49. v. 23. Megjövendőlte Isten, hogy [7] a királyok és királynék dajkálkodnak az Anyaszentegyház pásztorinak, szemeket földre függesztvén tisztelik őket, és, *Pulverem pedum lingent,* a jártok földét-is csó-
[8] Isai. 60. v. 10. 14. kolgattyák. Az-is Isten igéreti, hogy, [8] *Reges ministrabunt tibi,* a királyok szolgálnak nékik; [9] *Suget lac gentium, et mamilla regum*
[9] v. 16. *lactabitur,* a nemzetségek sírjával, a királynék tejével táplháltatnak. Mind-ezeket bévségesen megtellyesítette az igaz-mondó Isten. Mert
[10] Aug. ep. 147. a mint Szent *Ágoston* írja: [10] *Per coronam nostram nos adjurant; causas suas sæculares apud nos finiri cupiunt; nos sanctos, nos* DEI *Servos appellant: submisso capite salutamur;* Szenteknek hivták
[11] Basil. epist. ad Monachum lapsum. a papokat és fejek-hajtva köszöntötték minnyáján. Jószágok sírosb részeit az Isten szolgainak adták: [11] *Homines pii, manus tuas con-*

foverunt; genua tua complexi sunt; az ő kezeket, áldomás-gyanánt csókolgatták; térdeket megölelték.

Valentinianus császár dicsekedve mondotta, hogy a papoknak, [1] *Ex animo caput inclinat,* fejet hajt jó szűvel. A Nagy Constantinus, [2] *Dei ministros, cultu et observantia honorifice complectebatur: Deum in illis considerans, illos suæ mensæ effecit participes:* [3] *Illos ut patres honorabat;* nem-csak mint apjait, hanem mint Isten képébélieket, asztalához ültette és minden tisztelettel illette a papokat: és a mint Szent *Ambrus* írja; [4] *Regum colla et principum, submittuntur genibus sacerdotum, exosculatis eorum dextris;* a királyok és fejedelmek a papok térdéhez borúltak és job kezeket megcsókolták. Mert [5] *Nihil est in hoc sæculo excellentius sacerdotibus,* semmi nincs e világon böcsülletesb a papoknál. Ezeket az Angyalok-is megböcsüllötték. Mert, mikor Szent *Gergely* [6] a népnek Istentűl áldást kért, *Dominus vobiscum*-mal: az Angyal nagy szóval felelt: *Et cum spiritu tuo;* a te lelkeddel-is. Mikor *Chrysostomus* misét mondott, azt írja Szent *Nilus,* [7] hogy a mennyei Angyalok, szem-látomást nagy böcsüllettel körűlle állottak.

[1] Theodor. lib. 4. c. 5. in fine.
[2] Euseb. lib. 1. Vitæ Constantini. c. 35.
[3] Ibid. l. 3. c. 22.
[4] Ambr. de Dignitate Sacerdotum c. 2.
[5] Amb. ibid. c. 3.
[6] Joannes Diaconus, in vita S. Gregorii.
[7] S. Nilus, epi. ad Anastasius.

Tudták a keresztyén fejedelmek, mint ostorozta Isten *Ozias* [8] királyt poklossággal, hogy a papok tisztibe állott; tudták, hogy halálával fizette [9] *Saul,* hogy a papi hívatalba elegyedett és Istennek áldozott; azért az egyházi dolgok igazgatásába nem avatták magokat. Béméne a Nagy *Constantinus* [10] a püspökök gyölekezetibe: de le nem üle addig, *donec episcopi innuissent,* míg a püspökök nem kínálták. Mikor a *donatisták Constantinus*-ra appelláltak vólna, [11] nem akara bíró lenni a hit dolgában, erős parancsolattal meghagyván, [12] *Ut conciliorum decisiones firmæ essent,* hogy a mit a gyölekezetekben végeznek a papok, megtartassék; mert, [13] *Cujusvis judicis sententiæ, sacerdotum Dei judicium anteponendum est;* minden egyéb bírák itíletinél, fellyeb kel böcsülleni, a mit a papok itílnek.

[8] 2. Paral. 26. v. 18. 19.
[9] 1. Reg. 13. v. 9. 10. 13.
[10] Euseb. l. 3. Vitæ Constantini, c. 10. Socrat. l. 1. c. 5.
[11] Baron. an. 313. n. 5. ex Eusebio, etc.
[12] Sozom. lib. 1. cap. 9.
[13] Euseb. lib. 4. Vitæ Constant. cap. 27.

Mikor némely püspökök azon kérnék *Valentinianus* császárt, hogy lenne szabad nékik egybe-győlni és a hit dolgairúl tractálni: azt felelé: [14] *Sibi, qui unus esset e numero laicorum, non licere ejusmodi negotiis se interponere;* hogy mivel ő világi ember, efféle dologban nem szabad néki rendelni valamit. *Theodósius* császár, [15] *Candidianust* az efesomi gyölekezetbe oly okkal kűldé, hogy az egyházi dolgok igazgatásához ne nyúllyon, mert ez a püspököket illeti.

[14] Ex Sozom. Baron. an. 364. num. 6.
[15] Baron. anno 431. n. 6.

Ha pedig valamely fejedelem egyházi dolgokat akart igazgatni, nyilván megmondották a Szent Atyák, hogy az nem ő dolga. A palotában és várasban tehet rendeléseket, de az egyházi dolgok nem ő-reá bízattak: [1] *Imperator bonus, intra ecclesiam est, non supra.* [2] *Ad imperatorem palatia pertinent; ad sacerdotem Ecclesiæ. Noli te gravare imperator, ut putes te in ea quæ divina sunt, imperiale aliquod jus habere. Mane intra tuos terminos, rex: alii sunt termini regni, alii sacerdotii. Hoc, illo majus est: regi, corpora commissa sunt; sacerdoti, animæ. Rex maculas corporum remittit; sacerdos autem maculas peccatorum. Major hic principatus: propterea rex, caput submittit manui sacerdotis.*

[1] Ambr. ep. 32. Epist. 33.
[2] Chrysosto. Homil. 4. de verbis Isaiæ: Vidi Dominum.

Ennek-felette a papok személyén sem ismértek a császárok és királyok bíroságot magokban; azért mikor *Constantinus*-előt vádoltatnának némely papok, azt felelé: [3] *Mihi vero non est fas, cum homo sim, ejusmodi causarum agnitionem arrogare; cum qui accusantur, Sacerdotes sint;* nékem, a ki ember vagyok, nem szabad efféle dolgokban bíróvá tennem magamat; mivel, a kik vádoltatnak, papok. A keresztyén császárok, törvényekben írták, [4] hogy a ki a papot meg-bántya, *Atrocem injuriam facit,* iszonyú vétekbe esik: és *Crimen publicum,* egész országát szörnyű boszszúval illeti, valaki a papot sértegeti. Azért *Constantinus* császár azt mondotta, [5] hogy nem-csak bántani nem akarja a papot, de ha szemével látná vétkét, köntösével béfedné, hogy egyebek meg ne botránkoznának. Mert, *Sacerdotum vitia non sunt populo aperienda, ne inde licenter peccare aggrediantur;* a papok vétkét, azért nem jó kösség-eleibe röpiteni, hogy ebből szabadságot ne vegyenek a bűnökre. Ha [6] *Alexander* a *Darius* hólt testét látván, *Ademta sibi Chlamyde, defunctum texit; fortunæ Regiæ genituram occultans;* maga ruhájával béfedte szemérmét, mit csudállyuk, ha a jámbor fiak, attyok gyalázattyát béfedik inkáb, hogy-sem kimutattyák?

[3] Sozom. lib. 1. c. 16.
[4] Lib. 9. Condicis, Tit. 35. De Injuriis. L. 4. Cod. l. 1. Tit. 3. de Episcopis et Clericis. L. 10.
[5] Theodor. lib. 1. c. 11. Baron. An. 325. n. 12.
[6] Plutarch. lib. 1. de Fortuna Alexandri. in fine. Gen. 9. v. 23. Vide Codicis Titul. 3. De Episcopis et Clericis.

Nem győzném elő-számlálni, menyi sok és nagy engedelmeket, menyi szabadságokat adtak a keresztyén császárok a papi személyeknek, a papi jószágoknak, az egyházi marháknak és mind-azokkal ismértették, mely nagy böcsülletben tartották a papokat.

Mind-ezekből az egyházi rendek böcsülletes méltóságiból, mit tanúllyanak vallyon a papok? Meg-mongya Szent *Ambrus,* [7] mikor így szól: *Noscamus, quid sumus: et quod sumus professione, actione potius quam nomine demonstremus. Nomen congruat actioni, non sit nomen inane, et crimen immane: ne sit honor sublimis, et vita*

[7] Ambr. de Dignitate Sacerdotum. c. 3.

deformis. Sicut enim nihil est Episcopatu excellentius, sic nihil est miserabilius, si Sacerdos crimine teneatur. Et ut levius est de plano corruere: sic gravius est, qui de sublimi cecidit dignitate. Honor grandis, grandiori debet sollicitudine vallari: nam cui plus creditum est, plus exigitur ab eo; papok, papok, azért ércsétek méltóságtokat, hogy, a mit nevetek és hivataltok mutat, azzal eggyezzen erkölcsötök: ne rútítcsátok a tisztességes állapotot, feslett élettel. Eszetekben forogjon, hogy méltóságosb hivatal nincs a papságnál; de veszedelmesb sincsen, ha bűnökkel mocskoltatik. Künnyebben esünk alacson helyrűl: nagy romlás a nagy méltóságból-való eset. A nagy tisztességet, nagyob vigyázással kel őrizni; mert, a kinek töb adatot, attúl többet várnak.

S. Greg. Homil. 17. in Evangelia. longe post medium. Nullum puto ab aliis majus praejudicium, quam a Sacerdotibus tolerat Deus: quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit: quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus, etc.

Azt parancsollya [1]Isten a papoknak és sokszor parancsollya: *Sancti estote, quia ego sanctus sum;* hogy szentek légyenek: *Mundamini qui fertis vasa Domini;* minden mocskos vétkekből kitisztúllyanak, mert Szent az Isten, a kinek szolgálattyára rendelt edényeket illetik.

[1] Lev. 11. v. 44. cap. 19. v. 2. cap. 20. v. 7. Isai. 52. v. 11.

És, noha minden-féle vétek útálatos az egyházi emberekben: de főképpen a bujasággal, mind Isten-, mind világ-előt, leg-inkáb ocsmányíttatnak. Mind az Ó, s mind az Uj Törvényben, azt kívánta Isten a jámbor házasoktúl-is, [2]hogy mikor isteni szolgálatban és imádkozásban akarták foglalni magokat, feleségektől távúl járjanak. Szent *Pál* azt taníttya, [3]hogy a házasság-is tartóztattya az isteni szolgálatokat. Azért mikor Isten *Jeremiást* profétálni küldé, meghagyá néki, [4]*Ne accipias uxorem,* hogy feleséget ne vegyen. Az *Ezechiel* feleségét [5]kivévé a világból, mihent predikállásra választá őtet. Még a pogányok-is parancsolatban hadták, hogy, [6]*Cavendum est, ne ad templa et sacrificia accedamus, paulo ante venere usi;* templomba és áldozásra ne mennyen a házas ember-is, ha az-előt feleségével vólt. Az *egyiptomi* papok szokását említi és dícsíri *Plutarchus,* kik, [7]*Salem cibis demunt, vini expertes, pure casteque ritus obeunt;* mikor az ő módgyok-szerént isteni szolgálatokat gyakorlottak, nem-csak a testi gyönyörüségtűl, de annak izgatóitúl, sótúl és bortúl megtartóztatták magokat. Ez pedig a tartóztatás esztendőkre terjedett, a mint ezen *Plutarchus* feljegyzette: [8]*Laudo actas in precibus consuetudines, annum a re venerea, vinoque puros vivere, colentes interim Deum temperantia.* Mit mongyak a *római* aszszonyokrúl? kik, [9]mikor az *Jo* isten-aszszonynak áldoztak, mind férjeket, mint egyéb férfiakat, kirekesztettek házokból.

[2] Exod. 19. v. 15.
[3] 1. Cor. 7. v. 32.
[4] Jer. 16. v. 2.
[5] Ezech. 24. v. 18.
[6] Plutarch. l. 3. Sympos. qu. 6. in fine.
[7] Plut. de Iside et Osiride. initio. Idem, 5. Symposiac. qu. 10.
[8] Plut. de Cohibenda Ira. in fine.
[9] Plut. Quæst. Romana 20.

Ha mind Isten ő-maga híveitűl, mind a természet okossága a bálványozó papoktúl, ily nagy tisztaságot kívánt az isteni szolgálatok gyakorlására, mentűl inkáb kívántatik a tiszta élet az Uj Testamentom papjaitúl? Méltán írja Arany-száju Szent *János*, hogy, [1]*Solaribus radiis puriorem esse oportet animam sacerdotis;* a verőfény sugárinál tisztábnak kel lenni a papok lelkének.

Tudni-való, hogy, [2]*Non omnes episcopi sunt episcopi,* nem mind püspöki erkőlcsöt viselnek, a kik püspök nevet viselnek. Az-is bizonyos, hogy, [3]*Multi sacerdotes, sed pauci sacerdotes, multi nomine, pauci opere;* nével sokan papok, de kevesen papok szent élettel. Mert oly állapat nincs a világon, melyben minnyájan vétek-nélkül légyenek, nincs oly szép test, melyben valami fogyatkozás nem találtatik; a pogányok isteni-közöt eggyet sántának ismértek, a *Planéták*-közöt gonosz a *Saturnus*, a füvek- és érczekközzűl némellyek mérgesek. Nem mind óltalmazók, a kik prókátorok, nem mind igaz törvény-mondók, a kik bírók. [4]A papok-között-is találkoznak, kik nem böcsüllik állapattyokat, nem úgy élnek, mint tanítanak. De vaj-ha meggondolnák, mely nagy számadások; mely rettenetes kárhozattyok lészen, ha feslettségekkel [5]meggyalázzák az egyházi rendet, sőt a keresztyéni tudományt, mellyet hirdetnek, bizony zabolára fognák életeket.

Úgy vagyon, bolondúl cselekesznek, a kik némely papok vétkeért az egyházi rendet gyűlőlik, gyalázzák. Mert egy az, hogy feleségeket és édes annyokat meg nem utállyák azért, hogy némely feslett aszszonyokat látnak. Azért meg kel gondolni, a mit írva hadtak Szent *Ágoston* és *Jerónimus,* hogy a papok-, barátok- és világi emberek-közöt, [6]elegy vannak a jók a gonoszokkal, vannak fösvény és feslett papok, de ezek magokat rútíttyák; az Anyaszentegyházat nem mocskollyák. [7]*Quædam virgines sunt adulteræ, monachi impudici, numquid virginitatis est culpa, si simulator virginitatis, in crimine est?* Nincs abban vétke a szűzességnek, hogy vétkes a ki szűznek tetteti magát. *Itaque, cum videris sacerdotem indignum ne traducas sacerdotium, non enim oportet damnare res, sed eum, qui re bona male utitur. Ut Judas proditor fuit, non ob id accusatur ordo apostolicus.* Más az, hogy a kik láttyák a papok esetit, nem kellene azokat csúfolni, hanem a magok vétkét siratni, mivel ezekkel [8]érdemlettek, hogy ilyen pásztorokat adgyon Isten nékik; [9]*Sacerdotes, laqueus speculationi et rete expansum;* kik tőrök és terjesztett hálók, mellyek-által ördög hatalmába esnek,

[1] Chrysostom. lib. 6. de sacerdotio. cap. 2.
[2] Hieron. ep. 1. longe ultra medium.
[3] Chrys. hom. 43. in Matth. Imperfecto. initio.
[4] Malach. 2. v. 7. Labia sacerdotis. v. 8. Vos autem scandalizastis plurimos. v. 9. Propter que dedis vos contemtibiles omnibus populis.
[5] Job, 12. v. 19. Sacerdotes in glorii.
[6] Aug. in Ps. 99. in Expositione Psalmi. circa medium.
[7] Hieron. contra Helvidium, cap. 10. in fine.
[8] Job, 34. v. 30. Oseæ, 13. v. 11. Isai. 3. v. 4.
[9] Oseæ, 5. v. 1.

a kiket őrizni kellett vólna. Mindazáltal bizonyos, hogy, [1] *Sæpe, ob paucorum impudentiam, divinum et in primis venerandum sacerdotii nomen, in contemtum venit.* [2] *Et propter vitia sacerdotum, Dei Sanctuarium destitutum est.* Kevés gonosz pap latorságáért a böcsülletes papság tiszteletlenségre juthat. Mert noha, [3] *Sacerdotalis dignitas, aliis videatur dignitatibus eminere;* a papi állapat fellyűl-halad egyéb méltóságokat, de [4] *Sacerdotii dignitas in despectu habetur; perit reverentia, si, qui culpas debuit emendare, committit;* meggyaláztatik a papság méltósága, elvész böcsüllete, ha a pap azt cselekeszi, a mit dorgálni és egyebekben kellene jobbítani. Mert az emberek azzal bátoríttyák a gonoszságra magokat, azzal mentegetik bűnöket, hogy, [5] *Ipsi episcopi et clerici, non aliud faciunt;* a püspökök és papok ezent cselekeszik. Jóllehet a ki-így szól, azt mongya Szent *Ágoston,* hogy, *Quærit non patronum ad causam malam, sed comitem ad pœnam;* nem keres mentséget gonoszságára, hanem társot kárhozattyára. Mert, mikor az itílő-szék-előt az mongya: *Vidi male viventem clericum tuum et ideo male vixi;* uram láttam, hogy a papok gonoszúl éltek és azt követtem, illyen válasza lészen: *Serve nequam, non a me audieras, quæ dicunt facite, quæ faciunt, facere nolite?* Lator szolga, nem hallottad-e tőllem, hogy a gonosz-erkőlcsü pap életét ne kövessed, hanem tanítása-szerént rendellyed jámborságodat?

[1] Concil. Sardicens. Can. 20. Edit. Græcæ.
[2] Hieron. epist. 48. ad Sabinianum cap. 5.
[3] Greg. lib. 7. ep. 117.
[4] Greg. lib. 7. ep. 113.
[5] Aug. tom. 10. Sermo. 49. de Verbis Domini.

De, hogy véget vessünk tanításunknak, először, kérem a papokat, jusson eszekbe, [6] hogy a tiszta ruhán rútabnak tetczik akár-mely mocsók és a felső állapat-béliek vétke, nagyob bűntetést érdemel. Emlekezzenek arrúl-is, a mit Arany-száju Szent *János* írva hagyott, [7] hogy Isten az Ó Testamentomban [8] annyi áldozatot kívánt egy pap bűneért, menyit az egész kösség fogyatkozásaért; akarván ismértetni, hogy nagyob a pap vétke, hogy-sem a töb embereké. Azért, [9] *Si prælati perversa perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos perditionis exempla transmittunt;* annyiszor halált érdemelnek a papok, menyiszer gonosz példát adnak. Ezeket meggondolván, életeket úgy rendellyék a papok, hogy a Fő-paptúl örök jutalmat nyerhessenek. Másodszor, kérem a keresztyéneket, hogy a papok böcsüllésében meg ne fogyatkozzanak, a ő tisztekbe ne kapjanak. Ha vétkeket láttyák a Christus törvénye-szerént, példájokat ne kövessék, de tanításokat böcsülettel vegyék. Amen.

[6] Sap. 6. v. 7. Potentes, potenter tormenta patientur.
[7] Chrysost. lib. 6. de Sacerdotio cap. 11.
[8] Lev. 4. v. 3. 13.
[9] Greg. 3. parte pastoral. c. 5. initio.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

A feslett társok és hizelkedők barátsága veszedelmes.

Mivel a poklosság ragadó betegség, szorgalmatos gond-viseléssel akarta Isten távoztatni, hogy a poklos ember másokra ne terjeszsze sennyedékes rutságát. Azért megparancsolta, először: hogy a poklos,
[1] Lev. 13. v. 46. [1] *Extra castra, solus habitaret,* a táboron- és várason-kívűl, egyedűl, külön és az egésséges emberektűl távúl lakjék; másodszor: hogy
Ibid. v. 44. öltözeti varrásit sok helyeken kifejcse, süveg-nélkül, hajadon fővel járjon, a végre, hogy mindenek láthassák poklosságát és elkerűlhessék. Harmadszor: hogy ruhájával száját bédugja, mikor valakihez közelget és dögleletes lélekzetivel másra ne ragaszsza nyavalyáját. Negyedszer: hogy annál inkáb tudgyák őtet kerűlni az egésségesek, kiáltani kellett, hogy ő poklos; azért senki közel ne mennyen
[2] Ibid. v. 47. 52. hozzája. Ötödször: [2] hogy a poklosok gyapjúból, lenből és bőrből csinált ruházatit megégessék. Sőt, hogy el ne ragadgyon a poklosság: ha a poklos háza falain valami jelensége látczik a poklos-
[3] Lev. 14. v. 40. 45. ságnak, elsőben vakolásit levakarják, [3] tégláit kiszedgyék; az, ha nem elég és tarkaság látczik még-is a falon, földig roncsák a házat és kövét, fáját oly helyre horgyák, hogy senki ne élhessen vélle.

A mely Isten a testi betegség terjedését ennyi-képpen megrekesztette: sokkal nagyob gond-viseléssel vólt azon, hogy a lelki betegségek, feslett erkőlcsök, veszedelmes gonoszságok másokra ne ragadgyanak azokrúl, kik ördögi meríggyel dögleltetnek. De
[4] Lev. 13. v. 12. 13. 16. miképpen azoktúl, kiknek [4] minden testeket tetétűl-fogva talpig elfogta a poklosság, nem féltette és tíltotta Isten az embereket,
[5] Ibid. v. 14. 15. hanem azoktúl, [5] a kiknek ép testek-közöt imit-amot tetczett a sennyedék: úgy a kiket a gonoszság és istentelenség éppen elborított, nem oly ártalmas és félelmes azok rútsága, mivel maga kimutatván éktelenségét, mindeneket elidegenít, valakikben szikrája vagyon az isteni félelemnek. De azoktúl kel őrizkedni, kikben sok ép és egésséges jók látczanak, és vagy bőlcseségek, vagy tettetes áitatosságok színével jó akaratot és barátságot szereznek, hogy az-után árokra és sok lelki veszedelmekre vigyenek.

Más üdőben a mái Evangeliomot fejtegetvén, nem-csak arrúl szóllottam, kicsodák az Istentűl kűldött igaz papok, kiket tartozunk halgatni: hanem arrúl-is, mely nagy igazsággal kel a gyónásban

lelki betegségünket kimutatnunk a pap-előt. Látom azt-is, mely üdvösséges [1] tanuságot vehetünk a poklosok példájából vagy alázatosságra, mivel nem mertek közel járúlni Christushoz, hanem távúl állottak; vagy buzgó imádkozásra, mivel nagy szóval könyörgöttek; vagy engedelmességre, mivel hallogatás-nélkül, mentést mentek a papokhoz, mihent Christus oda kűldötte őket; vagy Istenben-való bizodalomra, mivel a nyavalyás poklosok nem kerestek babonát és bájos czédulákat vagy boszorkányok berbitélését gyógyúlásokra, hanem igyenesen Istenhez folyamodtak és ő-tőlle vártak segedelmet.

De ezeket most elhagyván és a poklosok távoztatásának parancsolatit szemem-előt viselvén, megmutatom a jelen-való órában először, hogy *minden gonoszság ragadó betegség és megpoklosíttya, sőt merígyesíti a közel-járókat*. Másodszor, hogy *a hízelkedés legnagyob romlása a jó-erkőlcsöknek. Azért valaki a hízelkedők dögleletes párájával nem akar fekélyesedni, távúl-kerűllye őket; mert ha a tiszta tűkört megrútíttya az úndok lehellet, a jó-erkőlcsöt-is megmocskollya a hízelkedők szava*. Harmadszor rövideden megmondom, *mint és micsoda jelenségekből kel megismérni a hízelkedőket*. Kérlek, legyetek ébren a halgatásban.

Igazán írják a világi bőlcsek, hogy [2] *Homo est animal sociale*, természet-szerént társalkodók az emberek, örömest egy-mással nyájaskodnak, és vagy lehetetlen, vagy igen nehéz egyebek társasága-nélkül élni. Mert, [3] *Nullius boni, sine socio, jucunda possessio*; a kinek baráttya nincsen, kivel eggyüt jó állapattyában vígadgyon, kitűl szükséges igyében tanátcsal és értékkel segíttessék, bóldog állapatban nem lehet. Azért noha igaz, hogy a királyok a világnak két legnagyob javátúl üressek, tudni-illik, hogy magokhoz hasonló nem lévén országokban, barátságoson senkivel nem élhetnek; és hogy a hízelkedők óhatatlan sokasága-közöt az igazságnak nincs úttya fülökhöz; mindazáltal nem-csak a szegények, kik egyebek segítése-nélkül szűkölködnek, hanem a nagy fejedelmi emberek sem élhetnek vígan és kedvesen jó-akarók nyájaskodása-nélkül. Mert bár mindennel bévelkedgyék ember: ha nincsenek, kikkel kedvesen beszélgessen, kikre gongyait és gondolkodásit bízhassa, egész élete megvont, szomorú, mord és kedvetlen.

Noha pedig a barátságos nyájaskodásra minnyájan hajlandók vagyunk, de [4] fő-képpen az ifiú emberek kapnak ezen, mivel ért okosságok nem lévén, alig találnak egyéb vígasztalást és üdő-

[1] Luc. 17. v. 12.

Propositio.

De societate bonorum, quam utilis.

[2] Senec. 1. de Clementia. c. 3. Et Aristot. 9. Ethic. c. 9.

[3] Senec. ep. 6. Et Aristot. 1. Ethic. c. 8.

[4] Aristot. lib. 2. Rhetor. c. 12.

tőltést, hanem hozzájok hasonlók nyájaskodását. De miképpen, [1] *Nulla res magis animis honesta induit, quam bonorum virorum conversatio. Occursus ipse sapientum juvat: et est aliquid, quod ex magno viro, vel tacente, proficias;* semmi erőssebben és édesdedben nem viszi embert a tekélletes jóságokra, mint a jámbor, szent emberek nyájaskodása, és a nagy emberek halgatásokkal-is oktatnak, mert csak reájok nézve-is sokat tanúlunk: azon-képpen semmivel az ifiuság gyakrabban és künnyebben feslett, rút erkőlcsökre nem ragadtatik, mint a gonoszok társaságával. Azért parancsollya a Bőlcs, hogy, [2] *Cum viro sancto assiduus esto,* szent emberekkel barátkozzunk, mert hét őr-állónál többet lát egy isten-félő ember lelke. A gonoszaktúl pedig, [3] *Discede ab iniquo, et deficient mala abs te;* távúl mennyünk, ha gonoszságba nem akarunk merűlni. Mert, [4] *Non tam valetudini profuit salubre cœlum, quam animis parum firmis in turba meliorum versari;* nem oly hasznos a dögös helyrűl jó-egű földre menni, mely hasznos a gyenge-erkőlcsűknek kiszaladni a gonosz társaságból és jókkal nyájaskodni.

[1] Senec. ep. 94. circa medium.

[2] Eccli. 37. v. 15. 18.

[3] Eccli. 7. v. 2.

[4] Sen. 3. de Ira. cap. 8.

Sok tőrök és hálók, sok vermek és kelepczék vannak, mellyekben megfogja és veszedelemre viszi embert az ördög incselkedése. Nincs oly háborodott tenger, melynek habjai, kő-sziklái és fövenyes iszapi annyi veszedelmet szerezzenek, menyi veszedelemben forog a mí üdvösségünk az ördög, világ, test incselkedési-közöt. De mind-ezekben, semmitől úgy nem kel tartani, mint a feslett és erkőlcstelen emberek barátkozásátúl: mivel semmiből hamaréb el nem ragad a latorság, mint a gonosz társakból.

Homo homini lupus.

Erre nézett Christus, mikor azt mondotta: hogy, [5] *Inimici hominis domestici ejus,* az igaz embernek veszedelmesb ellensége nem lehet, mint a ki őtet, atyafiság és jóakarat színe-alat gonoszra vonsza. Azért parancsollya a Szent Lélek: [6] *Unusquisque se a proximo suo custodiat: quia omnis amicus fraudulenter incedet. Veritatem non loquentur: ut inique agerent, laboraverunt. Habitatio tua in medio doli;* hogy minden ember őrizkedgyék a szomszédoktúl; mert közönségesen csalárdúl jár, a ki barátságot tettet; igazat nem mond; reá tanúl, hogy gonoszra vigyen. Eszén járjon tehát minden ember és meggondollya, hogy sok csalárdságok-közöt lakik. Ennél béveb és világosb szókkal ki nem mondhatni, mely veszedelmesek, ha feslettek, a kiket barátinknak tartunk.

[5] Matt. 10. v. 36.

[6] Jerem. 9. v. 4. et seq.

Hogy a gonoszság ragadó és azokat megmocskollya, a kik latrokkal társalkodnak: nem-csak akkor ismérteti a Szent Irás,

mikor [1]*pestilentes,* merígyes dögben-lévőknek nevezi a gonoszokat, hanem mikor világos szókkal mongya is, hogy, [2]*Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: et qui communicaverit superbo, induet superbiam;* valaki a lágy szurkot illeti, megrútíttya kezét; a ki kevéllyel társalkodik, kevélységbe öltözik. Mely mondással jelenti a Szent Lélek, hogy, noha nehéz és munkás, hogy valakit hosszú tanítással-is a jóságos erkőlcsökre vigyünk, mivel a természet indulatinak sebes folyása-ellen kel eveznünk, mikor jóra verdődünk; de a gonoszra hajlandó természet oly künnyen elkapja a gonoszságot, mely künnyen vagy a lágy szurok, vagy a korom gyenge illetéssel reánk ragad. A ki fájdalmas szemre néz, csak tekintettel-is szem-fájó lészen; a ki rühes kezet fog, munka-nélkül megrühesedik; úgy, a ki kevélylyel, vagy egyéb vétekkel rühesedettel forog: *Induet superbiam,* el nem kerűli, hanem kevélységbe őltözik.

[1] Prov. 19. v. 25. cap. 21. v. 11. cap. 29. v. 8. 1. Mach. 10. v. 61.
[2] Eccli. 13. v. 1.

Ez az oka, hogy a Szent Irás sokszor és kemény fenyítékkel tílalmaz a gonoszak társaságátúl: [3]*Noli esse amicus homini iracundo; neque ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas ejus et sumas scandalum animæ tuæ;* elkerüld a haragos ember barátságát, ne járj egy úton a dühössel, mert megtanúlod annak erkőlcsét és lélek-veszedelmet szerzesz magadnak. Másut azt mongya a Szent Lélek: [4]*Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum, similis efficietur;* okosodik, a ki bőlcs emberrel jár; a ki bolondokkal barátkozik, bolondá lészen. Azért, [5]*Si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis: ne ambules cum eis;* ha édesget téged a bűnös ember, ne engedgy néki: egy úton se járj vélle. [6]*Discede ab iniquo, et deficiet malum abs te;* ha távúl akarsz lenni a bűntűl, távúl járj a gonosz erkőlcsű emberektűl. Mert, [7]*Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ?* ha tüzet tarthatsz kebeledben, hogy ruhádat meg ne persellye; ha eleven szénen járhatsz, hogy talpadat meg ne égesse: hidd-el bár, hogy a gonoszak társasága-közöt vétek-nélkül maradhatsz: [8]*Sumuntur a conversantibus mores: et ut quædam in contactos, corporis vitia transiliunt; ita animus mala sua proximis tradit. Ebriosus, convictores in amorem vini traxit: impudicorum cœtus, fortem quoque et siliceum virum emolliit: avaritia, in proximos virus suum transtulit:* [9]*Convictor delicatus, paulatim emollit. Vicinus dives, cupiditatem irritat: malignus comes, quamvis candido, rubiginem suam affricat;* künyű azok erkőlcsökbe őltözni, a kikkel nyájaskodol.

[3] Prov. 22. v. 24.
[4] Prov. 13. v. 20.
[5] Prov. 1. v. 9. 15.
[6] Eccli 7. v. 2.
[7] Prov. 6. v. 27.
[8] Seneca, lib. 3. de Ira. c. 8.
[9] Ep. 7. Similia ep. 109. initio.

Mint a testrűl némely nyavalyák elragadnak illetéssel, úgy a feslett szomszédgyára keni vétkét. Bor-szerető lészen, a ki részegessel lakik. Mint a lassú csep-esők meglágyíttyák és lyuggattyák a kemény követ: úgy meggyőzi a fajtalanok nyájassága az erős férfiakat. A kínnyes puhává tészi aprónként társát; a gazdag szomszéd gerjeszti a gazdagság-kivánást; a gonosz-erkölcsű úti-társ a tisztához csiszollya rútságát. [1] *Improbitas ex convictu contrahitur, quemadmodum oculorum morbus contagio serpit et inficit. Platonis familiares, contractos humeros expresserunt: Aristotelis amici, bulbutiem illius imitati: Alexandri regis familiares, cervicem inflexam reddiderunt; et in loquendo, vocis asperitatem inducebant.* Azért arra int *Seneca*, hogy senki ne bízzék jámborságában és bátorságot ne végyen a gonoszak barátkozására. Mert, [2] *Serpunt vitia et contactu nocent. Itaque, ut in pestilentia, cavendum est, ne corruptis jam corporibus et morbo flagrantibus assideamus; quia pericula trahemus, afflatuque ipso laborabimus: ita in amicorum legendis ingeniis dabimus operam, ut quamminime inquinatos assumamus. Initium morbi est, ægris sana miscere. Tranquillitati inimicus est comes perturbatus et omnia gemens;* mint a merigyes ember lehelleti megbetegít, úgy a gonosz társaság, ha nem kerűllyük, veszélybe viszen. Kivált-képpen pedig, [3] *Pueri prohibendi sunt malorum consuetudine, nam affricatur illis aliquid inde vitii;* a gyermekeket el kel fogni a gonoszak barátságátúl, mert künnyebben ragad azokhoz minden vétek.

[1] Plutar. lib. de discernendo adulatore de amico.

[2] Sen. de Tranquillit. c. 7.

Pro optimo est, minime malus.

[3] Plutarch. de Liberor. educat. sub finem.

Ki vólt bőlcseb *Salamon*-nál? de őtet-is a bálványozó asszonyok társalkodása vénségében [4] megbolondítá és bálványozásba ejté. Bőlcseségében bizakodván, nem őrizkedék és nem óltalmazá magát; noha világos szókkal megparancsolta vala Isten, hogy az *Israël* fiai a pogány népekkel, [5] *Ne jungas amicitias, quæ sint in ruinam tibi. Ne ineas pactum, nec uxorem de filiabus ejus accipias;* semmi barátságot és frigyet ne vessenek, mert ebből következik romlások. Leányokat se vegyék házas-társúl, mert, [6] *Certissime avertent corda,* minden bizonnyal veszedelemre viszik a barátság és házasság ürügyével. Sőt arra kötelezte Isten választott népét, hogy [7] eggyütt se lakjék a pogány nemzetekkel, hanem azokat irgalmasság-nélkül kigyomlállya földéből, mert veszedelmes eggyüt-létek. Nem fogadának szót a sidók, hanem, [8] *Commixti sunt inter gentes,* egybeelegyedének a pogány népekkel. Mi lén belőlle? *Didicerunt opera eorum;* megtanúlák gonoszságokat. Mert, a minémű nagy csuda,

[4] 3. Reg. 11. v. 1. 4.

[5] Exod. 34. v. 12. 15. 16.

[6] 3. Reg. 11. v. 2.

[7] Exod. 23. v. 32. 33. Deut. 7. v. 2.

[8] Ps. 105. v. 35.

hogy a *babilóniai* kemenczében meg nem égtek a három Szent Ifiak; hogy a csipke-bokor lángallott és meg nem emésztetett; hogy a sidók víz-közöt, Szent *Péter* víz-hátán békével járhattak: oly csuda, mikor a liliom a tövis-közöt éppen marad; mikor az édes víz a tenger sava-közöt ízit megtarttya; mikor az eleven állat a tűz közepiben meg nem hal; az-az, mikor a gonosz társaság-közöt tisztán marad a jámborság.

Igen késedelmesek vagyunk a jóra, [1] *Vitia sine magistro discimus;* a gonoszt pedig mester-nélkül-is megtanúllyuk; hát mikor mester találkozik, ki szavával és példájával gonoszra vezet? [2] *Corrumpunt mores bonos, colloquia prava;* akár-mely igyenes-erkőlcsü embert megvesztegetnek az ocsmány beszélgetések. Erre-nézve törvénybe írta *Theodosius* császár, hogy, [3] *Malas consociationes, proximas putamus esse criminibus;* a gonoszakkal-való társalkodás közel-való szomszédgya a gonoszságnak. Azért tanácsollya *Nepotianus*-nak Szent Jerónimus: [4] *Tales habeto socios, quorum contubernio non infameris;* hogy ollyakkal társalkodgyék, kikrűl gyalázat ne ragadgyon reá. Mert, [5] *Hærebit tibi avaritia, quamdiu avaro sordidoque convixeris; hærebit tumor, quamdiu cum superbo conversaberis; incendent libidinem tuam, adulterorum sodalitia. Si velis vitiis exui, longe a vitiorum exemplis recedendum est;* a ki távúl akar lenni a vétkektűl, távúl járjon a feslettektűl, mert a kevélység, fösvénység, bujaság elragad a gonosz társakrúl.

Találkoznak ollyanok, mint Szent *Jób,* [6] ki a sárkányok- és istentelen pogányok-közöt, szent életet viselt; vannak *Lothok,* kik, [7] *Luxuriosorum conversatione,* a fajtalanok társalkodásával meg nem mocskoltatnak; válnak noha * vélte [8] *Tobiások* és *Matatiások,* kik helyt-állanak és azt kiáltyák, [9] hogy, ha az egész világ elhajol-is a régi atyák igaz vallásárúl, de ők abban maradnak; tudunk ollyanokat-is, kik, [10] *Ubi sedes est satanæ, non negant fidem;* ot sem tagadgyák-el hiteket, a hol az ördög királyi-székét emelt, de azért bátorságosb *Ábrahám*-mal kimenni örökségünkből, hogy-sem istentelenek-közöt laknunk; üdvösségesb *Isaák*-kal [11] idegen és nem igen gazdag feleséget venni, hogy-sem a *Chanaan* leányival házasodni; hasznosb *Egyiptom*-ból a pusztákra bújdosni, hogy-sem a gonoszak társaságából istentelenséget tanúlni. Mert, [12] *Omne animal diligit simile sibi, sic et omnis homo proximum sibi;* miképpen az oktalan-állatok magokhoz hasonló barmokkal járnak és felesednek, úgy az

[1] Seneca, lib. 3. Quæst. Natural. ca. ultimo.
[2] 1. Cor. 15. v. 33.
[3] Cod. Theodosii. Lege 1. de studiis liberalibus.
[4] Hieron. ep. 2. ad Nepotian. De institut. clericor. ante medium.
[5] Sen. ep. 104.
[6] Job, 30. v. 29.
[7] 2. Pet. 2. v. 7.
[8] Tob. 1. v. 5.
[9] 1. Mach. 2. v. 19.
[10] Apoc. 2. v. 13
[11] Gen. 24. v. 3.
[12] Eccl. 13. v. 19.

Kinek minémü társa, ollyan maga.

* Véletlen, ritkán.

emberek örömest azokkal nyájaskodnak, kik erkőlcsel és állapattal hasonlók egy-máshoz, azokrúl szólnak, beszélnek, a mihez kedvek vagyon, mert [1]a szűnek tellyességéből származnak a szóllások. [2]És, *Conciliari, nisi turpi ratione, amor turpium non potest;* lehetetlen, hogy a mocskos-erkőlcsü és rút-életü emberek barátságát rútságnál egyébbel nyerhessük. A Szent Irás-is csudának mongya, [3]hogy a gonosz *Córe* fiai gonoszúl nem vesztek attyokkal-eggyüt.

A kinek barátja fajtalan, attúl éktelen szókat, szerelmeskedő énekeket, mocskos historiákat, buja verseket, kerítésre-való nyájas beszédeket kel hallani, mivel egyébrűl sem túd szóllani. A szóláshoz járúlnak a rút példák. Azért a szemérmes ifiú füle hozzászokik lassan efféle szókhoz és képezésekhez. Az-után, a természet hajlandósága izgatásiból, ezekhez édesedik az akarat, a szerelemrűl írt verseket kezdi olvasgatni az ártatlan ifiú. Továb mégyen és a mi szívében forog, arrúl örömest kezd beszélgetni. Végtére, mivel, [4]*Facile agitur, quod libenter auditur;* a mit örömest hallunk, azt künnyen cselekedgyük a bujaság förtőjébe heveredik, mint disznó a sárba.

Ne csudállya senki, hogy a fajtalanok disznó nevet viselnek, mert a Szent Irás ehez hasonlíttya őket, mikor azt mongya, [5]hogy a tisztátalan aszszony akár-mely szép legyen, ollyan mint a disznó, melynek orrán arany-perecz vagyon. Régi kérdés vólt, miért nem észnek disznó-húst a sidók? Némellyek azt mondották, hogy tisztelik a disznókat, mivel, [6]*Prima sus rostro terram findens, vestigium arationis impressit;* orrok turkálásával tanították embert a szántásra. Mások azt mondották, hogy féltek a poklosságtól; [7]*Quas putant esu harum carnium adsciscí etenim videmus suem, sub ventre plenum esse lepra et scabiosis pustulis;* mert látván, hogy a disznó hasa rühes fakadékokkal rakva, azt álították, hogy poklosok lésznek, a kik disznó-hússal élnek. De *Clemens Alexandrinus* igazán írja, hogy Isten parancsolattya tartóztattya a sidókat a disznó-ételtűl. Isten pedig a disznó-húst tilalmazván, azok társaságát akarta, hogy távoztassák, kik az útálatos bujaság posványában disznó-módon büzhödnek, [8]*Porcis vesci prohibuit significans, Dei cultorem non oportere cum impuris hominibus versari, qui porcorum instar, corporis voluptatibus, obscœnisque cibis, perfunduntur.* Másut ezen doktor [9]azért mongya, hogy nem akart Isten az ő népe-közöt disznókat szenvedni: *Quia maxime inter alia, fructus effodit et corrumpit;* mert ha a disznó minden jó füveket gyöke-

[1] Matt. 13. v. 34. 35.
[2] Senec. ep. 29. Seneca, de vita beata. c. 24. Argumentum est recti, malis displicere.
[3] Num. 26. v. 10. Plin. l. 17. c. 24. Capra si lambit oleam, sterilescit, ita lingua lascivorum, adolescentes necat.
[4] Bern. de interiori domo.
[5] Prov. 11. v. 22. 2. Pet. 2. v. 22.
[6] Plutarch. lib. 4. Symposiac. qu. 5.
[7] Ibid.
[8] Clemens Alexandr. lib. 3. Pædagog. c. 11. versus finem. Prov. 15. v. 26. Purus sermo pulcherrimus.
[9] Clemens, 7. Stromat. longe ante medium.

restűl kitúr és elvcszteget, a disznóhoz illendő buja fertelmesség-is kiszaggat minden jót az ember lelkéből, mindenestűl testté tészi embert. Mert miképpen a disznó nem-csak, [1] *Immundis cibis utitur, nec ullum animal ita gaudet cœno ac fordidis locis,* minden úndok ganéjt megeszik és egyéb állatok-felet gyönyörködik a büdös sárban és ocsmány helyekben, hanem, *Ita oculos humi defigit, ut nihil eorum unquam cernat, quæ superne sunt; neque in cælum intueatur, nisi supinus contra naturam factus, ideo animal hoc, alias clamosissimum, ubi supinatum fuerit, tacet, attonitum insolenti conspectu cæli;* szemeit úgy a földre függeszti, hogy soha az eget nem láttya, hanem mikor hanyattá dőjtik, azon-képpen a bujaságra vetemedett ember az égre nem néz, annak elnyerésére nem függeszti kívánságát, hanem ganéjra és úndokságra vágyódik.

A ki dősölő és has-hizlaló nyalakodókkal barátkozik, eszébe sem vészi, hogy hasát istenné tészi és torka kedveért minden ajtatosságot félben-szakaszt, megízelíti a koczka-, kártya-jádzást, a sétálást, csevegést, hahotát, trágárságot, egy-szer-is mászor-is, a bortúl megzajosodik feje, bolond örömre gerjed szíve, nem júl eszébe, hogy, [2] *Jejunium, juventutis pædagogus,* a bőjtölés, őrzőmestere az ifiuságnak és hogy, [3] *Opimitas sapientiam impedit, exilitas expedit;* a kövérség akadéka a bölcseségnek, melynek szerzője a karcsúság. Azért idejét, pénzét, böcsülletit vesztegetvén, kirekeszti szívéből az isteni félelmet, gyűlöli a mértékletességet, csúfollya a józanságot, csak nevetés, játék, dősölés minden dolga. Végre arra jút, a mire jutott vólt Szent *Ágoston,* [4] a gonoszak társaságából: *Cum dicitur, eamus, faciamus, pudet non esse impudentem;* a ki szégyenlette, ha társaihoz hasonló gonoszságot nem cselekedett. És mikor baráti-közzűl valaki dicsekedett feslettségével: [5] *Vivebam pudore impudenti, quia talis non eram;* pironkodásnak tartotta, hogy ő ollyan nem vólt sőt, [6] *Inter coætaneos meos, pudebat me minoris dedecoris, quam audiebam eos jactantes flagitia sua; et tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent: et libebat malum facere, non solum libidine facti, verum etiam laudis. Fingebamme fecisse, quæ non feceram: ne viderer abjectior, quo eram innocentior; et ne vilior haberer, quo eram castior;* hazugsággal tóldotta gonoszságban-való dicsekedését, hogy mennél tisztáb vólt, annál roszszabnak ne itíltetnék.

Láddé, mire viszi embert a gonosz társaság? Azért méltán, [7] *Inimicam amicitiam,* ellenséges barátságnak nevezi Szent *Ágoston,*

[1] Plutarch. lib. 4. Symposiac. qu. 5.

[2] Basilius, hom. 1. de Jejunio.

[3] Tertull. De anima.

[4] Aug. 2. Confess. c. 9.

[5] Aug. 3. Confess. c. 3.

[6] Aug. 2. Confess. c. 3.

2. Reg. 1. v. 9. 10. Mentitur Amalechites, se occidisse Saul. Contrarium constat, ex 1. Reg. 31. v. 4. 5.

[7] Aug. 2. Confess. c. 9.

a gonoszak barátságát. Szent Bernárd, [1] *Inimicissimas amicitias,* gyűlölséges szeretésnek. *Aristóteles* azt írja, hogy, [2] *Amicitia improborum, flagitiosa: communicat enim mala; et similes evadunt moribus;* latorság a gonoszak barátsága, mely embert latorrá tészi. Azért, [3] *vipera*-mellet fekszik, úgy-mond Szent *Jerónimus,* a ki gonoszakkal eggyüt-lakik. Mert, [4] *Si sodalis pollutus fuerit, quem is attigerit, necessario polluetur, etsi purus ipse fuerit;* ha barátod mocskos, akármely tiszta légy, megmocskol, ha megillet. És, [5] *Tam bonorum, quam malorum longa conversatio, amorem inducit;* mind a jók, mind a gonoszak társalkodása szeretésre indít.

Tudta jól Szent *Dávid,* hogy, [6] *Cum perverso perverteris;* a ki gonoszszal lakik, gonoszszá lészen, azért sokszor írja: [7] *Cum iniqua gerentibus non introibo. Non sedi cum concilio vanitatis.* [8] *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam;* hogy egy úton nem jár a feslettekkel, egy székben nem ül a hiuságos roszszakkal, egy házban nem lakik a kevélyekkel.

Isten ő-maga parancsolta *Lót*-nak, [9] hogy távúl mennyen a gonoszak társaságátúl, ha eggyüt nem akar véllek égni; *Moyses* [10] elkergeté az ártatlanokat, *Dátan* és *Abíron*-mellől, hogy véllek ne veszszenek. Nemcsak azért kel tehát a gonosz társaságtúl futnunk, hogy gonosz erkőlcsöt és szennyet reánk ne kennyen, hanem, hogy romlásával minket-is el ne borítcson.

Noha pedig akár-mely gonoszságba merűltek nyájaskodását és társaságát kerűlnünk kel: de nevezet-szerént két rend-béli emberektől, mint legveszedelmesb dögtűl, távúl kel járnunk.

Elsők: a hittűl-szakadott predikátorok; kik [11] édes beszéddel és az Evangeliom szavainak hamissan magyarázott festékével fedezgetik és lélek-veszedelemre osztogattyák halálos mérgeket. Sok helyen erős parancsolatokkal kötelez a Szent Lélek, [12] hogy ezeket meszsze-kerűllyük, [13] ne vetekedgyünk véllek, [14] ne köszöncsük őket, szóba se bocsátkozzunk véllek: [15] mert az ő beszédek, mint a fene rák, gyógyúlhatatlan nyavalyát hoz emberre.

Ezt bötű-szerént megtartották a régi hívek, mint ez-előt Szent *János, Policarpus* és töb nevezetes emberek példájából megmutatók; mert azt itílték, a mit illyen szókkal írt Tertullianus: [16] *Lex de non contingendis leprosis, adumbrat, quanta diligentia fugiendi sunt hæretici;* valamiket Isten a poklosok távoztatásárúl parancsolt, példázták, mely szorgalmatoson kel kerűlni a hittűl-szakadott eretnek embereket.

[1] Bern. Serm. 2. in Cantica. ante medium.
[2] Aristot. 9. Ethic. c. ult.
[3] Hieron. epi. 47. de vitando suspecto contubernio. c. 2.
[4] Epictet. Enchirid. c. 45.
[5] Seneca, de Tranquillit. Animi. c. 1.
[6] Psal. 17. v. 26.
[7] Psal. 25. v. 4.
[8] Psal. 100. v. 7.
[9] Gen. 19. v. 12.
[10] Num. 16. v. 23. 26.
[11] Rom. 16. v. 17. 18.
[12] 2. Thes. 3. v. 6. Tit. 3. v. 10.
[13] 2. Tim. 2. v. 14.
[14] 2. Joan. 1. v. 10.
[15] 2. Tim. 2. v. 17.
[16] Tertull. 4. Contra Marcionem. c. 9.

MÁSOK, a kiket igen kel kerűlnünk, a hízelkedők, mert, *Melius* [1] *est a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi;* job az igazak dorgálása, hogy-sem a hízelkedők csalogatása. [2] *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis;* jobbak az igaz-mondók sebesítési, hogy-sem a hamissak csókolgatási. És miképpen az Isten minden áldozatban [3] megkívánta a sót, [4] megvetette a mézet: úgy az okos ember inkáb kedvelli, a ki igaz-mondással csípi, hogy-sem a ki mézes szókkal édesgeti.

ADULATORES.
[1] Eccls. 7. v. 6.
[2] Prov. 27. v. 6.
[3] Lev. 2. v. 13. Mar. 9. v. 49.
[4] Lev. 2. v. 11.

Igazán írja *Aristóteles,* [5] hogy, *Ideo adulator jucundus: nam et admirari et amare videtur;* azért gyönyörűséges a hízelkedők társalkodása, mert tettetik, hogy csudállyák, böcsüllik, szeretik a kinek hízelkednek. Mivel azért természet hozta, hogy, [6] *Homines propter gloriam, impensius optant amari, quam amare: quod qui amantur, eis quædam excellentia inesse videtur;* kedvesb az embereknél, mikor őket szeretik, hogy-sem mikor egyebeket szeretnek. Mert miképpen job a méltóságos tiszteket érdemleni, hogy-sem viselni, úgy dícsíretesb, ha szeretésre méltó jóságok találtatnak bennünk, hogy-sem, ha mást szeretünk. Mivel azért mindeneknél kellemetes a tisztesség és minnyájan kedvellik, mikor őket bőcsüllik és szeretik: innen vagyon, hogy vélte találtatnak (még ha találtatnak), kik a hízelkedők mézes beszédét megvetik, sőt kik jó kedvel nem vészik. Mert, [7] *Blanditiæ, etiam cum rejiciuntur, placent: sæpe exclusæ, novissime recipiuntur;* mikor megvettetnek a hízelkedések, akkor-is tetczenek: és ha gyakran kirekesztetnek-is, de végre helyt találnak. Maga a hízelkedő nem minket szeret, hanem azt, a mit halász tőllünk: [8] *Spei mentitur,* reménségért hazud, nyelve mézzel és téjjel foly, de szíve sokszor epével teli: szóval böcsülletet és barátságot mutat, de valósággal esztelennek itíl; és vagy csúfol, vagy csalni akar rajtunk. Azért a Szent Irás, [9] *Syrenes in delubro voluptatis,* gyönyörködtető *syréna* nevet ád nékik. Mert, mint a *syrénák,* szép éneklésekkel elaluttyák, az-után megfojtyák az embereket: úgy a hízelkedők édes beszéde szörnyű veszedelmekre viszi az embereket. Nem-is elég a hízelkedés-ellen viaszszal bédugni fülünket, mint *Ulisses* társai fülét viaszszal siketítette a *syrénák* éneklésére: [10] *Ceram auribus parum est obdere; firmiori spissamento opus est, quam usum in sociis Ulyssem ferunt;* hanem nagy lelki vígyázás és tekélletes akarat kívántatik ennek győzedelmére.

[5] Arist. 1. Rhetoric. c. 11.
[6] Arist. 2. Mag. Moral. cap. 11. ultra medium.
[7] Seneca, 4. Natural. Quæst. Præfat.
[8] Senec. epi. 59. ex Lipsii Lectione.
[9] Isai. 13. v. 22.
[10] Sen. ep. 31.

Seneca a hízelkedőt, [11] *Blandientem inimicum,* édesgető ellen-

[11] Sen. ep. 45.

[1] Isai. 3. v. 12. cap. 9. v. 16. Ezech. 13. v. 18. Pulvillos et Cervicalia supponunt.

ségnek nevezi. A Szent Irás sem egy helyen mongya, hogy, [1] *Qui beatificant, decipiunt, seducunt: qui beatificantur, præcipitantur;* a kik dícsírnek és bóldogoknak mondanak, megcsalnak és nyakra-főre taszítnak veszedelmekre. Mely mondással kifejezi a Szent Lélek, hogy nem ollyanok a hízelkedők, mint a halászok, madarászok: mert ezek sokszor megvetik hálójokat, sokszor horgokat, tőröket, lépes-veszszőjöket elrakják és semmit nem fognak: de a hízelkedők nem-csak meg akarnak csalni, hanem valóságoson, *Decipiunt, præcipitant,* megcsalnak és nyakra-főre taszítnak. Mert, [2] *Fictis verbis de nobis negotiantur,* mesterséges szép szókkal kereskednek, mézes beszédekkel, mérték- és érdem-felet égig magasztalnak, bóldognak mondanak. Ha szóllunk azt kiáltyák: [3] *Dei voces, non hominis;* Isten szól, nem ember; vagy azt mongyák, a mit az igen gorombán-szólló *Valens* császárnak mondottak a hízelkedők, hogy, *Tullianos flosculos,* Cicero virági folynak ajakunkból. Ha valamit értelmesen mondunk, esküsznek, hogy *Plato* és *Aristóteles* tanúlhatna tőllünk. Egy-szóval: mindent csudálnak, mindent dícsírnek és magasztalnak bennünk; mint a ház tetején forgó vitorlák oda fordúlnak, a hová fúj a szél; mint a *Caméleonok,* minden színekben tűnnek, mindenek tetczéséhez és hajlandóságához alkalmaztattyák magokat; noha, mint a *Caméleon,* [4] fejér színt magára nem vehet, úgy a hízelkedőben tiszta igazság nem lehet, mert, [5] *Negotiatur fictis verbis,* csalárdúl kereskedik, hasznot horgász; szón akarja megvenni, a mire szüksége vagyon; valahol reménsége nincs a haszonnak, megreked a malom és nem forog a nyelv kereke, megszűnik a dícsírés. Mert mint a fecskék nyárban velünk vannak, télben távúl járnak: úgy a hízelkedők nem az embert, hanem a jó szerencsét követik. És, a mint *Plutarchus* írja: [6] miképpen a tetvek mingyárt kimásznak, mihent elfogy a betegben a vér, mellyel tápláltatnak: úgy a hízelkedők, *Potentibus imminent: rebus commutatis, statim avolant;* az értékesen kapdosnak, a szegényektűl elröpűlnek.

[2] 2. Pet. 2. v. 3.

[3] Actor. 12. v. 22.

[4] Plutarch. de Discernendo Adulatore.

[5] 2. Pet. 2. v. 3.

[6] Plutarch. de Discernendo Adulatore.

Igazán mongya pedig Szent *Péter,* [7] hogy a hízelkedők kereskedése, *Fictis verbis,* magoktúl gondolt hamis szókkal vagyon. Mert a bűnöket jóságok nevével magasztallyák, a bolond pompát bév-kezüségnek, a dősölést és részegeskedést barátságos társalkodásnak, a kevélységet jó maga-viselésnek, a rút fösvénységet takarékosságnak, a csintalanságot vígaságnak, a buja szerelmeskedést víg nyájaskodásnak, a dühös haragot bátor merészségnek nevezik.

[7] 2. Pet. 2. v. 3.

Viszont a jóságokat vétkek nevezetivel gyalázzák, a bátorságot vakmerőségnek, az erősséget versengésnek, az okosságot félelmes puhaságnak, a szorgalmatosságot fösvénységnek, a szemérmetes tisztaságot paraszt vadságnak híják. Ezzel a mesterséggel a szép névbe öltözött gonoszságok szégyenletit kimossák emberből és a jóságok szépségét megmocskollyák rút nevekkel, hogy azok kívánását meghidegítcsék.

Ki győzné elő-számlálni, menyi kárhozatos vélekedéseket óltott az emberek szívébe az édes beszéd? mely sok aitatos jámborokat fene gonoszságra vitt a hízelkedők mestersége?

Ha láttya a hízelkedő, hogy valakit boszszúval illetnek és haragra indítnak: nem, hogy csígatná és Isten haragja félelmével óltaná a gerjedező tüzet, hanem azt kiáltya: [1]*Justa est indignatio;* [1] Esth. 1. v. 28. méltán haragszol, ily nagy nemből származott, ily nagyra-született, bátor-szívű emberhez nem illik, hogy mással hadgya magát tapodtatni; minden igazság-szerént tartozik ember oltalmazni tisztességét, melyet a ki megmocskol, életre sem méltó. Azért eleinek jó híreneve, magának böcsülletes tekíntete szeme-előtt forogjon; ne engedgye, hogy valakinek vakmerősége őtet főldhöz verje. Tisztessége óltalmáért kardhoz nyúllyon; ellenségét úgy büntesse, hogy mások-is tanúllyanak és ne szegezgessenek rajta. Ha most elnyegi és nyeli ezt a gyalázatot, mászor nagyobbat várjon.

Oh veszedelmes bíztatások! Oh istentelen tanuságok! Oh átkozott nyelv, melyből, [2]*Exardescit ignis; suscitantur lites; separantur principes;* oly tűz, oly versengés támad, hogy a fejedelmeket-is egybe-veszti! Efféle szók úgy néki-köszörűlik embert, ha eszén nem jár, hogy nem-csak szabadosnak, hanem tisztességesnek véli az istentelen boszszú-állást. Illyen bolond *persuasio*-val bíztatta *Anaxarchus* világ-bíró *Sándort,* [3]ki, mikor azon siránkoznék, hogy *Clitust* megölte, azt mondotta néki, hogy minden szabad a királynak; ő az igaznak és tisztességesnek mértéke; mind jó, mind igaz, valamit mível a király. Ezzel az útálatos hízelkedéssel úgy elbátorítá *Sándort* a gonoszságban, hogy az-után tartóztatás-nélkül cselekedett mindent.

[2] Prov. 16. v. 27. 28.

[3] Laërtius, lib. 9. 28.

Ha láttya a hízelkedő, hogy valaki hajlandó a bujaságra: szép, lágy beszéddel fülébe rágja, hogy természet hozta embernek, hogy tisztességes szerelemtől ne légyen idegen; csak az igen vadtermészetű parasztokhoz illik, hogy a szép nyájaskodásokból kivonnyák magokat; a *Planéták* és töb csillagok, mennyei erejekkel

óltanak némely emberekbe szerelmes indúlatokat. Minnyájan barátok nem lehetünk; nállunknál szenteb és túdósb emberek estek szerelembe; sőt nincs oly állapat, melyben *Venus* vitézi nem vólnának. És mivel ennyin estek ebbe az édes kalitkába, nem oly tisztességtelen ez a vétkecske, hogy embert gyalázatba ejcse. Ez, [1] *Oleum peccatoris,* a hízelkedők olaja, mellyel kenik a kereket, [2] *Ut lactent et ducant per viam non bonam;* hogy a veszedelem úttyán sebessen mennyen. Efféle bolond és ördögi beszédekkel úgy reá-köszörűli a hízelkedő a tudatlan ifiat, hogy minden fertelmességre hanyat-homlok, *præcipitatur,* rohan. Akarsz-e errűl példát? *Amnon*-nak, a *Dávid* király fiának egy hízelkedő baráttya vala; mikor ennek megjelentette vólna az ifiú, hogy a hugát, *Thamart* [3] igen megszerette, nem hogy íntette vólna efféle éktelenség távoztatására, de sőt neki-bíztatá és reá-taníta, mint tegye beteggé magát, mint csallya magához húgát, mint tégyen erőt rajta. És ne féllyen, mert künyű a király fiának illyen kis dolgot lekötni. Ezzel a bolond bíztatással Amnont, *præcipitavit,* nyakra-főre taszítá az úndok fertelmességre, az-után testi, lelki halálra.

[1] Psal. 140. v. 5.
[2] Prov. 16. v. 29. Prov. 1. v. 10. Lactant adulantes: At pudor est senibus lactari.
[3] 2. Reg. 13. v. 5.

Ezekből megtetczik, hogy a hízelkedés minden vétkeket nevel és terjeszt; minden jóságos indúlatokat megfojt és eltemet; mert az istenfélőket babonásoknak, az aítatosokat barátoknak, az igazságszerető jámborokat bolondoknak nevezi. Azért fussatok, fussatok minnyájan ezektűl a dögleletes poklosoktúl. Dugjátok-bé fületeket a hízelkedők szavaira, ·ha veszni nem akartok; tí kivált-képpen, kik nagy állapatban vattok. Mert legnagyobb gongya a hízelkedőnek, [4] *Ut lætificet in mendaciis principes,* hogy a fejedelem-embereket vígasztallya hazugságokkal. Ugyan-is az a fejedelmek szerencsétlensége, hogy egyébbel bévelkednek, de nincs, a ki igazat merjen mondani nékik: [5] *Nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque; sed adulandi certamen est et una contentio, quis blandissime fallat?* Senki előttök igazán meg nem mondja, a mit javal, hanem azon mesterkednek az udvari szolgák, ki minél gyönyörűségesben csallya fejedelmét.

[4] Oscæ, 7. v. 3.
[5] Seneca, 6. de beneficiis. cap. 30. Adulatio dicta quasi ad-aulatio.

Tagadhatatlan, hogy magok vétkesek a fejedelmek, hogy a hízelkedőktűl megcsalatnak, először azért, mert, [6] *Sibi quisque adulator est primus et maximus et haud gravatim admittit alium, si eorum quæ appetit, sibi testis sit;* magok leginkáb hízelkednek magoknak és örömest hallyák, a kik bizonyíttyák, a mit magokrúl álítanak. Másodszor azért, mert a fejedelmeknél, *Veritas odium*

[6] Plutarch. de Discernendo Adulatore.

parit, az igaz-mondás gyülőlséget szerez és veszedelmet. *Michæast* [1]pofon verék és tömlöczbe tévék azért, hogy igazat monda *Achab*-előt. *Achior* [2]igazat monda *Holofernes*-nek és halálra sentencziázák érette. Mert közönséges kívánságok a fejedelmeknek, hogy nékik, [3]*Loquantur placentia,* oly dolgokrúl szóllyanak, mellyekhez kedvek vagyon. Azért mikor *Sedecias* király [4]*Jeremias* profetátúl tanácsot kérdene, addig nem felele a proféta, míg a király meg nem esküvék, hogy meg nem öleti igaz-mondásaért. Nézd, mire jutott a világ! Esküvés-nélkül nem hihetni a nagy uraknak, hogy az igaz-mondásért fejünket bé nem törik, életünket el nem fogyattyák és csudálkozunk, hogy a fejedelmek-körűl minnyáján hízelkednek? hogy, mint a tűkörök, örűlnek vagy sírnak, mint az árnyékok mozdúlnak vagy állanak az udvari szolgák urok indúlati-szerént? hogy a *Cyrus* annyának tanácsából, a kik a fejedelmekkel szóllanak, [5]*Byssinis verbis utuntur,* selyem vagy gyapot lágy szókkal élnek? És arra jutnak, a mit későn eszébe vett *Antigonus* király, ki mikor a vadászatban elbolyongott vólna, egy paraszt ember házába szálla. És a királyrúl beszélgetvén, azt mondá a szegény ember, hogy a király jámbor, de rosz gond-viselőkre bízta dolgát, maga pedig vadászatban tőlti idejét. Más nap feltalálván fő emberi és királyi köntösét reá adván azt mondotta, [6]*Ab eo die, quo vos sumsi, heri primum de me veros sermones audivi,* hogy mi-óta királyi köntöst visel, soha magárúl igaz szót nem hallott, hanem csak tegnap. Annak-okáért senki job tanácsot nem adhat a fejedelemnek, mint *Demetrius Phaleræus* adott, mikor azt mondotta: [7]*Reges libros legant, de quibus enim amici monere non audent, ea in libris exstant,* hogy könyveket olvassanak, mert a mit senki meg nem mér mondani nékik, azt a könyvekben talállyák.

[1] 3. Reg. 22. v. 8. 24. 27.
[2] Judit. 5. v. 26. cap. 6. v. 3.
[3] Isai. 30. v. 10.
[4] Jerem. 88. v. 14. 16.
[5] Plut. Apophthegm. Parysatis.
[6] Plut. Apophtheg. in Antigono tertio.
[7] Plut. Apophthegm.

De lássuk rövideden, mint kel a hízelkedőt megismérni és választani a jó-akarótúl?

Bizonyos, hogy, [8]*Adulatio simillima est amicitiæ, non imitatur tantum illam, sed vincit;* a hízelkedők kedveskedése közel jár a barátságos jó-akarathoz. És noha sok jelenségeket adnak a tudósok, mellyekből a hízelkedőt megválaszthattyuk barátunktúl, de fő-képpen két dolog ismérteti a hízelkedőt.

[8] Senec. ep. 45.

Először, a ki mindent kezedre ád, valamit mondasz, mindent dícsír, valamit mivelsz: bizonyos, hogy nem barátod, hanem hízelkedő, és, [9]*Rete expansum,* veszedelmedre terjesztett háló vagy, a mint *Diógenes* mondotta, [10]*Funis mellitus,* mézes kötél, mellyel

[9] Prov. 29. v. 5.
[10] Laërt. in Diogene.

megfojtnak. [1] *Verus amicus non laudat omnia, sed optima;* a ki igaz barátod, nem dícsír mindent, hanem csak a mi jó, a mit vétkesnek ismér, azt szabadoson megfeddi. Azért, [2] *Agesiláus* csak azok dícsíretit hallotta örömest, *Qui non dubitarent etiam vituperare,* kik mikor kívántatott, rágalmazták sok dolgait. Valaki tehát ollyan mint az *Echo* és minden szavadat javallya, minden tetczésedet erősíti, bizonyos, hogy hízelkedő. És a mézes szókkal oly dolgokat elhitet nagy emberekkel, mellyeket bolondnak sem kellene hinni. [3] *Alexander*-rel elhiteté a *Jupiter* papja, hogy ő *Jupiter* fia és az egész földet mint atyai örökséget néki adta. *Demeter* királlyal [4] elhiteték, hogy mikor nagy hurúttal hánta a torhát, oly szép hangosságot adott, melynél szebbet a *musica* éneklések sem szerezhetnének. A mi nagyob, *Roboam*-mal [5] elhiteték az udvari hízelkedők, hogy az ő kis úja nagyob a *Salamon* derekánál. *Justinianus* császárral elhiteté *Trebonianus,* hogy soha meg nem hal, [6] *sed vivum, sentientemque in cælum tralatum iri;* hanem elevenen menyországba ragadtatik. *Menécrates* doktor egy-nehány beteget szerencsésen meggyógyíta, elhiteték a hízelkedők, hogy ő *Jupiter* isten; azért levele elein magát istennek nevezte, [7] *Menécrates Jupiter Agesilao.* Meg sem olvasván levelét *Agesiláus,* illyen választ írt: *Agesilaus Menécrati sanam mentem.* Illyen oktalanságokra viszik embert a hízelkedők.

Egy szóval, a hízelkedő- és jó-akaró-közöt oly külömbözés vagyon, mint a szakács- és orvos-közöt. A szakács nem gondol azzal, ha egésséges vagy ártalmas az étek, csak arra vígyáz, hogy jó-ízü és ura szájának kedves légyen, a mit készít. Az orvos pedig a jó étektűl elfogja embert ha láttya, hogy nehéz-emésztő és ízetlen italokat ád, noha egésségeseket. Úgy a hízelkedő csak száj-ízre néz, a jó-karó igazmondásával eczetet önt fekélyünkbe és tisztogattya sebeinket.

Másodszor, a ki vagy a benned-lévő jókat voltánál nagyobra magasztallya, vagy ollyal dícsír, a mi benned nincsen, hízelkedőnek tarcsad, és magadrúl többet ne hidgy másnak, hogy-sem magadnak. Azért, a ki szemedben dícsír, azt mongyad, hogy hallod mínéműnek kellene lenned, de magadban nem érzed, hogy ollyan vólnál. És [8] mint *Alexander* megvallá, hogy sebei fájdalmából ismériu, hogy hízelkednek, a kik őtet istennek mondották, úgy az okos ember magában érzett fogyatkozásoknak többet hiszen, hogy-sem a füllel-hallott hízelkedéseknek. Bezzeg, a ki igaz jó-akarónk,

[1] Plutarch. de Discernendo Adulatore.
[2] Plut. ibid.
[3] Curtius, lib. 4. circa medium.
[4] Lucianus, in Dialog.
[5] 3. Reg. 2. v. 10.
[6] Cælius, Rhodigin. lib. 22. cap. 20. in fine.
[7] Plutarch. in Apophth. Laconicis.
[8] Senec. ep. 59.

nem szemű́nkben, hanem hátunk-meget; nem barátink-, hanem ellenségink-elő́t; nem kő́ltött, hanem valóságos jókkal dícsír.

De ideje véget vetnünk tanuságunkban. Azért kívánom igen, hogy minnyájan két dolgot tanúllyunk mind-azokból, a miket hallánk; eggyiket, hogy akár-mely hasznos, akár-mely kedves barátkozás légyen, de ha láttyuk, hogy veszedelemre vonszon, elvessük és meszsze vessük tő́llünk. Mert ha a Christus kötelezése-szerént [1]a magunk kezét el kel vágnunk, szemünket ki kel tolnunk inkáb, [1] Matt. 18. v. 8.
hogy-sem ezekkel bű́nre vitessünk, nem illendő́bb-é ellennünk akárki-nélkül, hogy-sem elvesznünk barátságáért? Másikat, hogy senki ne tartsa mentnek magát, hogy azért gonosz, mert gonoszok-közöt lakik.

Ha *Ábrahámot* bálványozó attya, *Jósefet* tisztálan aszszonya, *Moysest* a *Farao* udvara gonoszsága, *Jóbot* a *Hus*-földének feslett szomszédsága meg nem tántorította, ha sok töb szent jámborokat az istentelenek-közöt-való lakás el nem ragadott és gonoszságba nem kevert, most sem rövidű́lt-meg az Isten karja. Istent ne kisércsük, veszedelembe akarva ne elegyedgyünk, hanem imádkozzunk és vígyázzunk, a gonoszok-között-is meg ő́riz Isten az utólsó romlástúl, Szent Fia érdeme-által. Amen.

RÖVID TANUSÁG A MÁI EVANGELIOMBÓL.

A HÁLA-ADATLANSÁG VESZEDELMÉRŰ́L.

Miképpen *Eliseus* nem akart *Naaman*-túl [2]sem kincset, sem [2] 4. Reg. 5. v.
köntöst venni, mellyel jutalmaztatnék a poklosság gyógyítása: úgy 15. 16. 22.
Üdvözítő́nk, soha bért és fizetést nem várt, sem kívánt jó-téteményeért. Mi dolog tehát, hogy a mái Evangeliomban ily igen sajnállya, hogy a tíz poklosok-közzű́l, kiket meggyógyított, egynél töb viszsza nem ment, hogy hálákat adna? A szelíd és nagytű́rhető́ Christus számtalan gyalázatokat és boszszúkat csendeszen és halgatással szenvedett: mi dolog, hogy a kilencz poklosok hála-adatlanságát keserves szóval panaszollya és kedvetlenséggel feddi? A *samaritanust* pedig, [3]a ki lábaihoz borúlt és hálákat adott, nem- [3] Luc. 17. v.
csak dícsíri, de újob és nagyob ajándékkal látogattya, lelki egés- 15. 16.
séget, üdvösség-reménséget adván néki, mikor azt mondotta: *Fides tua te salvum fecit;* a te hited szabadúlást és üdvösséget szerzett v. 19.
néked?

Nem egyébre nézett ebben Christus, hanem akarta ismértetni, mint gyűlőli a hála-adatlanságot, mely kedvesen vészi és nagyob ajándékokkal jutalmazza a hála-adóságot.

[1] S. Thom. 2. 2. Quæst. 106.

Azokat mondhattyuk igazán hála-adóknak, [1] kik megismérik és megböcsüllik jó-tévőjök adományit, és azokat nem-csak szóval dícsírik és köszönik, hanem, ha értékek vagyon, szolgálattal és adományokkal meghálállyák. Hála-adatlanok pedig azok:

[2] Oseæ, 11. v. 3.

Először: kik ismérni és böcsülleni nem akarják jó-tévőjök kegyességét. Mert miképpen a disznók egy-más taszigálással kapják és fallyák a makkot, mely alá-húl a fárúl, de szemeket fel nem emelik a pásztorra, ki leveri eledeleket: úgy a hála-adatlanok kapnak az adományon, de meg sem gondollyák, honnan és kitűl szál ez reájok. Illyenek, a kikrűl Isten panaszolkodva mongya: [2] *Ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis: et nescierunt, quod curarem eos;* hogy ölében hordozta őket, dajkálkodott véllek, de nem-is tudták, hogy az ő gond-viselésével tartatnak. Azért úgy viselték Istenhez magokat, mint-ha semmi gondviselése nem vólna reájok. Innen következett, a mit feljegyzett Szent *Ágoston,* hogy noha az Ó Testamentomban Isten a [3] sidókat fiainak, magát attyoknak nevezte sokszor; és kívánta, hogy őtet apjoknak híják. De, [4] *Nusquam invenitur præceptum populo Israël, ut diceret, Pater noster: sed, Dominus eis insinuatus est, tamquam servientibus;* sohúlt az Ó Törvényben nem parancsoltatott, hogy Istent Atyá-nak híják, hanem, mint szolgák, az Uri névhez szoktak.

[3] Exo. 4. v. 22. 23. Oseæ, 11. v. 1. Isai. 1. v. 2. Jerem. 3. v. 4. Malach. 1. v. 6.
[4] Aug. to. 4. lib. 2. de Sermone Domini in monte. c. 8. in illa verba: Pater noster.

Másodszor: azok viselik érdemesen a hála-adatlan nevet, kik nem, hogy szóval megköszönnék vagy szolgálattal és adománnyal böcsüllenék a jó-téteményt, de sőt, [5] *Pro honore et beneficio, reddent contumeliam;* a böcsülletért és adományért gyalázással fizetnek, mert a ki, [6] *Pascet et potabit ingratos; amara audiet;* enni, innya ád a hála-adatlannak, szitkot és keserü szókat várjon érette. Illyenek vóltak, a kikrűl kemény szókkal panaszolkodik Isten, azt mondván, [7] hogy mivel az emberi gonoszság megsiketűlt az ő szavai hallására: az egek, noha meszsze vannak; a főld, noha kemény és goromba, halgassák az ő szavait és szégyenítcsék az embereket, hogy azt a szózatot nem hallyák, mellyek égbe hatnak és a főldet megszaggattyák. De vallyon micsoda szók ezek: *Filios enutrivi et exaltavi: ipsi autem spreverunt me;* én, úgy-mond, fiakat szűltem és szépen felneveltem, sőt felmagasztaltam, dücsösségessé, hatalmassá tettem őket, ők pedig megútáltak engem. Nem elég,

[5] Eccli. 29. v. 9.
[6] v. 32.
[7] Isai. 1. v. 2.

hogy meg nem köszönték, hanem a magam adományival boszszontottak: [1]a mely öltözetet, értéket, kenyeret, bort adtam nékik, azzal az ördögnek kedveskedtek; azzal gyaláztak és boszszontottak engem; melynél nagyob hála-adatlanság nem lehet.

[1] Ezech. 16. v. 16. 17. 18. Oseæ, 2. v. 8.

Sok-képpen ismérhettyük, mely kedves Isten-előt a hála-adás, mely gyűlőlséges a hála-adatlanság.

Először: mert, hogy minden üdőben gyakorlanók a hála-adást, nem-csak világos szókkal megparancsolta Isten, [2]*Grati estote,* hogy hála-adók legyünk, és, [3]*Semper, pro omnibus gratias agamus;* mindenkor, mindenekért hálákat adgyunk: hanem, az Ó Testamentomban, minden hétben, minden hólnapban és az esztendőnek minden részeiben, bizonyos innepeket rendelt, hogy ezekben ne csak emlékezzenek, hanem isteni tiszteletekkel megköszönnyék, sok és nagy jó-téteményét a Teremtőnek.

[2] Coloss. 3. v. 15. 1. Thess. 5. v. 17.
[3] Eph. 5. v. 20. Vide Domin. XVII. post Pentec. Concio: 2. Festa Judæorum præcipua.

Az Uj Testamentom innepi sem egyébre-valók, hanem, hogy Istennek Szent Fia-által hozzánk mutatott kegyelmességét vagy a Szentek életében és szenvedésében tűndöklő irgalmát dícsírjük és hála-adással magasztallyuk.

Ezen-kivűl, noha a Teremtő Isten sok-képpen felemelhette vólna az elesett embert: de, [4]*Maluit cum injuria sui; ne pessimum atque odiosissimum vitium ingratitudinis, occasionem ultra reperiret in homine;* azért akarta halálával megváltani, hogy a veszedelmes hála-adatlanságra oka ne lenne továb az embernek: *Quid enim dicebat homo creatus et ingratus? Gratis quidem conditus sum, sed nullo Autoris gravamine, vel labore: siquidem dixit, et factus sum; quid magnum est, quamlibet magna verbi facilitate donaveris? Sic beneficium Creationis attenuans humana impietas, ingratitudinis materiam inde sumebat, unde amoris causam habere debuerat;* mert azt mondotta a hála-adatlan ember, hogy minden munka és fáratság-nélkül teremtette őtet Isten, azért nem nagy dolog, ha azt cselekedte, a mihez ily künnyen jutott; és ebből vett okot a hála-adatlanságra. De ezt nem mondhattya a Christus szenvedése-után, ki harmincz egész esztendeig fáradott és szörnyű kínokat szenvedett váltságunkért. Azért semmi mentsége nem lehet továb a hála-adatlanságnak.

[4] Bernar. Serm. 11. in Cantica.

Másodszor: világos jelensége, hogy Isten a hála-adást igen kedvelli, mert a mennyei bóldogságban a dücsőült Szentek egyebet nem mivelnek, hanem szűnetlen és fáradhatatlan hálákat adnak Istennek és azt kiáltyák: [5]*Laus, et gloria, et virtus Deo.* [6]*Gratias*

[5] Apocal. 19. v. 1.
[6] Apoc. 11. v. 17.

agimus tibi, Domine Deus omnipotens; dícsíret, dücsösség és hatalom Istennek; hálákat adunk néked, örök mindenható Isten. E föl-dön-is, mennél nagyob Szentek vóltak, annál szorgalmatosbak találtattak a hála-adásban. *Moysest* azzal dícsíré Szent *István,* mint legnagyobb jósággal, hogy, [1] *Fuit gratus Deo,* hála-adó vólt Istenhez. Mihent megszűnék az özön-víz, első dolga *Noë*-nak az lén, [2] hogy óltárt csinála és éppen-égő áldozatokkal hálákat ada Istennek, hogy őtet ily nagy veszedelemtűl megszabadította. Mihent *Ábrahám*-nak ígéretet tén Isten, hogy az ő maradékinak adgya *Canaan*-főldét, mingyárt azon helyre, örök hála-adás emlékezetire, [3] oltárt emele. *Isaak*-nak ígéretet tén Isten, hogy megálgya maradékit, [4] ottan oltárt raka és hálákat ada. Ugyan-azont cselekedé [5] *Jákob, Moyses,* a töb sok hála-adó Szentekkel-egyetemben. Christus Urunk megelőzte hála-adással az Isten ajándékit; azért, minek-előtte a kenyereket megsokasítaná, *Lázárt* [6] feltámasztaná, Szent Testét [7] az Ur-vacsorában hadná: *Gratias egit,* hálákat adott Szent Attyának. Mit mongyak Szent *Pál* Apostolrúl, [8] kinek minden leveleiben csak-nem egymást érik a hála-adások? És mivel sokszor mondotta ama szókat: [9] *Deo gratias,* hálá Istennek, az Anyaszentegyház szokásba vette, hogy ezekkel a szókkal izgatják egymást a papok a hála-adásra; és csak-nem [10] minden-nap huszon-ötször mongyák a szent Szolosmában a *Deo gratiást.* A szerzetes emberek pedig oly gyakran viselték szájokban ezeket a szent szókat, hogy a sok *Deo gratiás*-ért ugyan csúfoltattak a világ fiaitúl: [11] *Insultant nobis; quia fratres, cum vident homines,* Deo gratias, *dicunt. Quid est, inquiunt,* Deo gratias? *Qui dicit,* Deo gratias: *gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum? Et tamen vos,* Deo gratias *nostrum ridetis.* Másut azt írja Szent Ágoston: [12] *Quid melius, et animo geramus, et ore promamus, et calamo exprimamus, quam,* Deo gratias? *Hoc nec dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuosius potest;* hogy jobbat és Isten-előt kedvesbet szívünkben nem viselhetünk, szájunkal nem mondhatunk, örvendetesbet nem halhatunk, nagyobbat nem tudhatunk, gyümőlcsösbet nem cselekedhetünk, mint ha *Deo gratiást* mondunk.

Nem ok-nélkül vóltak ily szorgalmatosok a hála-adásban az Isten szolgái, mert tudták, hogy a ki hála-adatlan az adatott jókért, elveszti, a mit vett: [13] *Grati simus ex eo, quod habemus, ut non perdamus, quod habemus.* Értették azt-is, a mit írva hagyott Szent

[1] Act. 7. v. 20.
[2] Gen. 8. v. 20.
[3] Gen. 12. v. 7. cap. 13. v. 18.
[4] Cap. 26. v. 24.
[5] Cap. 33. v. 20. Exod. 17. v. 15.
[6] Joan. 6. v. 21.
[7] Cap. 11. v. 41.
[8] Luc. 22. v. 19.
[9] 1. Corint. 15. v. 57., 2. Cor. 2. v. 14. c. 9. v. 15.
[10] In omni officio duplici, vities quiquies repetitur.
[11] Aug. in Psal. 132. in medio.
[12] Aug. ep. 77. initio.
[13] Aug. to. 10. Sermon. 16. de verbis Apostoli. circa medium. Bern. Serm. 1. in Capite jejun. circa medium.

Bernát, hogy, *Fluminis aqua, si stare cœperit, putrescit: sic, plane, sic gratiarum cessat decursus, ubi recursus non fuerit: nec modo nihil augetur ingrato; sed et quod acceperat, vertitur ei in perniciem;* miképpen [1]a tengerből folynak a vizek, de ismét viszsza kel térni, hogy újobban folyhassanak; miképpen a vizek megbüzhödnek, ha nem folynak: úgy az Isten tár-házából semmi jó nem foly reánk, ha viszsza nem teríttyük hála-adásunkal az Isten adományit; bévségesb folyamit veszszük pedig az isteni áldomásoknak, ha hála-adással Istenhez teríttyük.

Vallyon mire nézett Isten az Ó Törvényben, hogy az áldozatokra nem rendelt vadakat, mellyeket nehéz megfogni, vagy halakat, mellyeket nehéz [2]elevenen meszsze vinni: hanem házi és mindenüt-található bárányokat, juhokat, tulkokat, galambokat? Azt írja *Filo,* [3]hogy azért cselekedte ezt Isten, hogy az emberek künnyen és gyakran hálálhassák áldozatokkal az Isten jó-téteményit és így naponként nagyob és újob segítségeket nyerhessenek szükségekben. Mert, [4]*Gratiarum actio est magnus thesaurus et inconcussum bonum, contra egestatem;* a hála-adás nagy kincs és veszthetetlen jó a szűkölködés-ellen.

Harmadszor: azzal-is ismértette Isten, mely kedves előtte a hálaadás, hogy sok-képen kimutatta, mint gyűlőli és mely kemény ostorokkal bűnteti a hála-adatlanságot. Nem ok-nélkül szól Szent *Ágoston* e képpen Istennek: [5]*Scio Domine, quod ingratitudo multum tibi displiceat, quæ est radix totius mali spiritualis; et ventus disiccans et urens omne bonum; obstruens fontem divinæ misericordiæ tuæ;* tudom Uram, hogy igen gyűlölöd a hála-adatlanságot, mely gyökere minden veszedelemnek és oly szél, mely megszárazt és éget minden jót és a te irgalmasságod forrását megrekeszti. Azért Szent *Pál* egy-más-mellé veti, [6]*ingratos, scelcratos;* a hálá-adatlant és a minden gonoszsággal tellyest, mert ezek egy-mástúl el nem szakadnak. A Bőlcs-is azt írja, hogy, [7]*Qui reddit malum pro bono, non recedet malum de domo ejus;* a ki hála-adatlan és gonoszszal fizet a jóért, háza meg nem üressedik a nyavalyáktúl, hanem eggyik veszély másikat éri. És heában reménl valami jót, mivel, [8]*Ingrati spes, tamquam glacies;* igen hideg és hamar elolvad minden reménsége a hála-adatlannak. Egy szóval: azzal bűnteti Isten a hála-adatlant, hogy mind most, mind jövendőben veszedelemben marad; jól sincs dolga s jót sem reménlhet, mert a hála-adatlanság Istennek adakozó kezeit megtartóztattya.

[1] Eccls. 1. v. 7. Lev. 6. v. 12. Ignis in altari semper ardens: typus gratiarum actionis perennis.

[2] Mort. autem non poterant sacrificari: Lev. 11. v. 24. et seq. cap. 22. v. 8.

[3] Philo, Libro de victimis.

[4] Chrysostom. homil. 1. ad Populum. sub fin.

[5] Aug. tom. 9. Soliloq. ad Deum. c. 18.

[6] 2. Tim. 3. v. 2.

[7] Prov. 17. v. 13.

[8] Sap. 16. v. 29.

Akarván ismértetni Isten kedvetlenségét a hála-adatlanokhoz: elsőben megtíltotta, hogy az áldozatokban [1] varjúk ne legyenek, mivel a varjú hála-adatlanság példája, [2] mely a *Noë* bárkájába viszsza nem akart térni. Az-után *Isaiás*-által keserves panaszkodással mondotta, hogy az ökör és szamár megisméri [3] urát, mert a kinek jászolából tápláltatik, annak szolgál: de az ember minden oktalan baromnál, minden fene vadnál balgatagb, hogy Istennek ennyi sok és nagy jó-téteményivel meg nem szelídűl, hála-adásra nem indul. Mi lehet dühösseb az oroszlánynál? Azt írja *Gellius,* [4] hogy mikor *Rómá*-ban *Andródus*-nevű embert az oroszlányok-közzé vetettek vólna, egy oroszlány hozzá menvén, hízelkedve nyalta és farkával simogatta, a töb oroszlányokat pedig nem bocsátotta közel hozzá. Kin mikor az egész váras csudálkoznék, megvallá *Andródus,* hogy az-előt sok esztendőkkel egy szeget vont ki ennek az oroszlánynak talpából és genyetségét kinyomván, lábát meggyógyította, kiért most mutattya hála-adóságát. Fenéb a sárkány az oroszlánynál; de azt írja *Plinius,* [5] hogy *Thoas* egy sárkányt felnevelt, öregkorában elbocsátotta. Üdő-jártában a pusztákon meg akarták *Thoást* ölni a tolvajok; és mikor nagyot kiáltott vólna, meghallotta és megismérte a sárkány a szózatot, és odaröpülvén, *Thoást* mególtalmazta, ellenségit elszaggatta. Hiteles írásból tudgyuk, hogy [6] a mely sast egy leány nevelt, naponként szép madarakat vitt nevelőjének. És mikor a leány meghalván, teste égettetnék, tűzbe röpűlt a sas, eggyüt égett dajkájával. *Antiochus* királyt [7] harczon megölte ellensége és lovát elnyervén, reá-ült; de a ló, hogy ura haláláért boszszut állana, magas helyrűl alá-ugrott és maga romlásával nyakát szakasztotta ura gyilkosának. Az ebek, [8] minémű hála-adást mutattak urokhoz, sok vólna felírnyia; bizonyos, hogy sokszor vízbe vagy tűzbe ugrottak urok-után, ezzel mutatván hála-adó hívségeket.

[1] Lev. 11. v. 15.
[2] Gen. 8. v. 6. 7.
[3] Isai. 1. v. 3.
[4] Gell. lib. 5. cap. 14.
[5] Plin. lib. 8. c. 17.
[6] Plin. lib. 10. c. 5.
[7] Plin. lib. 8. c. 42.
[8] Plin. lib. 8. c. 40.

Ha az oktalan-állatok termeszet indúlattyából egy kis jó-téteményt ennyire hálálták. Ah! ki nagy szégyen, ha az okossággal-élő ember Teremtőjének, Gond-viselőjének, Megváltójának, ennyi számtalan jó-téteményiért hála-adatlan találtatik? Valaki Istennek hála-adatlan, méltó, hogy érezze hála-adatlanságát azoknak, kiktűl néki jót kellett várni.

Alfonsius, Aragonius, de ingrato queri noluit, quia recognovit, se Deo magis ingratum esse.

PÜNKÖST-UTÁN XIV. VASÁRNAP.

ATYÁNAK, ÉS FIUNAK, ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott Keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének hatodik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága e képpen vagyon: hallgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [1]mondá JESUS az ő tanítványinak, senki két úrnak nem szolgálhat, mert vagy eggyikét gyűlőli és a másikát szereti, vagy eggyikét elszenvedi és a másikát megutállya. Nem szolgálhattok Istennek és a [2]Mammonnak. Azért mondom néktek, ne legyetek szorgalmatosok lelketekrül, mit egyetek, sem testetekrül, mivel öltözzetek. Nem nagyobb-e a lélek, hogy-sem az eledel? és a test, hogy-sem a ruházat? Tekincsétek az égi madarakat, mert nem vetnek, sem aratnak, sem csürökbe nem takarnak és a ti mennyei atyátok táplállya őket. Nem vattok-e ti nagyobbak azoknál? Kicsoda pedig közzülletek, a ki gondolván, termetihez egy könyöknyit adhat? A ruházatrúl-is mit szorgalmatoskodtok? Szemléllyétek a mezei liliomokat, miképpen nevekednek, nem munkálkodnak, sem fonnak. Mondom pedig néktek, hogy Salamon minden dücsösségében sem vólt úgy öltözve, mint egy ezek-közzül. Ha pedig a mezei szénát, mely ma vagyon és hólnap kemenczébe vettetik, Isten így ruházza, mentül inkáb titeket kicsiny-hitüek? Ne legyetek azért szorgalmatosok, mondván, mit együnk? vagy mit igyunk? vagy mivel fedeztessünk? Mert mind-ezeket a pogányok kérdezik. Mert tudgya a ti Atyátok, hogy mind-ezekre szükségtek vagyon. Keressétek azért elsőben az

[1] Matt. 6. v. 24. Luc. 12. v. 22.

[2] Mammon, id est, Absconditum, Vocatur pecunia, quæ claudi solet. Seneca, ep. 94. Aurum et argentum et propter ista, nunquam pacem agens ferrum, quasi male nobis committerentur, natura abscondit.

Isten országát és az ő igazságát és mind ezek hozzá adatnak néktek.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük: kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Nagyob dolgunk az Isten országának keresése.

A bűn-miat megromlott és a szomorú világ számkivetett szarándokságára jutott ember nem-csak hajlék- és őltözet-nélkül szűkölködik, hogy égi háborúktúl óltalmaztassék, hanem testi táplálást-is kíván, mellyel tatarazza erőtlenségét és megtartsa halandó életét. Mert miképpen láttyuk, hogy a lámpásban az olajt elfogyattya a tűz, ha hozzá nem tőltünk, úgy mí-bennünk a melegség elszáraztya és fogyattya, *Humidum radicale,* a természet nedvessége gyökerét,
[1] Gen. 3. v. 18. 19. ha külső táplálással nem segíttetik. [1]Noha pedig az átok-alá vetett főld tövisset, bojtorjánt és egyéb gaz füveket múnka-nélkül teremt, de a mi életünk megtartására kívántatik, ahoz munkával és verítékkel jutunk. Azért kételenségtűl köteleztetünk, hogy fáratsággal keressük szükséges táplálásunkat.

Az első embert-is azért vitte Isten paradicsomba, hogy ne
[2] Eccl. 33. v. 29. Gen. 2. v. 15. henyélve hívolkodgyék, (mivel [2]a hívolkodás mestere a gonoszságnak) hanem, hogy, *Operaretur et custodiret,* gyönyörűséges munkát tenne és noha lopók akkor nem vóltak, vígyázással őrizné
[3] 1. Thes. 2. v. 9. 2. Thes. 3. v. 8. 1. Cor. 4. v. 12. Act. 20. v. 34. a helyt. Szent *Pál* [3]nem egyszer írta, hogy éjjel, nappal fárad, kézi munkával keresvén kenyerét. Sőt parancsolatban hadta, [4]*Si quis non vult operari, non manducet,* hogy a múnkátalan heréknek
[4] 2. Thes. 3. v. 10. enni se adgyanak, mert Isten sem vét a heverőknek sült galam-
[5] Ps. 127. v. 2. bot szájokba, hanem azt kívánnya, hogy, [5]*Labores manuum,* kézi munkánk-után éllyünk.

Ez így lévén, noha a szükség-felet-való keresetet és kívánságot tilalmazza Isten de, hogy azt ne keressük, a mi-nélkül szűkölködünk, nem parancsollya. Hanem a szükséges dolgok keresetiben két dolgot tilalmaz; elsőt, a rendetlen gondosságot, mely a mennyei és üdvösségre-néző dolgok elhagyásával, vagy hátra-

maradásával jár. Mert igaz okosság-ellen vagyon, hogy ember vagy elmúlassa, vagy utólra-halaszsza, a minek elől kel járni és úgy fáradgyon a külső gond-viselésben, mintha első és nagyob dolog az vólna. Tíltya tehát Christus hogy ne keressük elsőben a világi szükségeket, hanem a mennyei jókat, és hogy lelki jónk-eleibe ne vessük a külső gondokat. Másikat azt tíltya, hogy nyughatatlan búsulással, sopánkodással, törődéssel, rettegéssel és felettébvaló szorgalmatos gonddal ne keressük az igen-szükséges táplálásunkat-is, hanem, [1] *Omnem sollicitudinem projiciamus in Deum.* [1] I. Pet. 5. v. 7.
[2] *Nihil solliciti simus;* Istenre hadgyuk igyünket, ne szorgalmatos- [2] Philip. 4. v. 4.
kodgyunk, mint a kik· örökké rettegnek, hogy nem lészen mit I. Cor. 7 v. 32.
enniek. Méltán-is tíltya Urunk az illyen gondosságot, mert felettébvaló kívánságból és a világnak rendetlen szeretetiből szokott származni és gyakran megháboríttya embert; haragra taszíttya, isteni szolgálattúl megvonsza, a lelki jók keresetitűl megtartóztattya és mindenkor magával viseli annak a reménségnek fogyatkozását, mellyet Istenben kell helyheztetnünk.

Azt akarja tehát Christus, hogy a világi szükségünket szabados elmével, csendesz akarattal keressük. [3] A ki vészen, úgy vásá- [3] I. Cor. 7.
rollyon, mint-ha semmit nem venne; a ki sír vagy örül, úgy visel- v. 29. 31.
lye szíve-járását, mint-ha öröme vagy bánattya sem vólna; *Utatur hoc sæculo, tamquam non utatur;* munkálkodgyék, de ne búsúllyon, ne háborogjon; fáradgyon, de bánattal és sopánkodó rettegéssel magát ne epeszsze; erőlködgyék, de reménségét Istenben helyheztesse.

Nem-csak tilalmazza Christus, szükséges dolgokban is, a felettéb-való szorgalmatosságot, hanem, hogy mélyebben szívünkbe ólcsa és foganatosbá tegye tanítását, annyi erős okokkal állattya, a mit parancsol, menyivel talám a teljes Szent Irásban egy parancsolatot sem erősített.

Első ok: *ab impossibili.* Mert lehetetlen eleget tenni Istennek és a világi szorgalmatosságnak. Nem-csak azért, [4] hogy minden [4] I. Tim. 6. v. 9.
gonosznak gyökere a felettéb-való vágyódás; hogy tövisek a világi Matt. 13. v. 22.
jók és megfojtyák az Isten magvát; hogy lépes-veszszők, sőt elrejtett [5] horgok és kelepczék a külső alkalmatosságok, mellyek fog- [5] Sap. 14. v. 11. Muscipula.
ságba ejtik embert, és nehezebb azok-közöt üdvözülni, [6] hogy-sem [6] Matt. 19.
egy tevének a tő-fokán által-bújni: de azért-is, mert az ember v. 24.
elméje annál inkáb nem érkezik az isteni dolgokra, mennél többfelé szaggattya vágyódásit. Ha azért megfogyatkozik az isteni szol-

gálatok tekélletességében, a ki igen szorgalmatos a világ javai keresetiben; ha lehetetlen, hogy két úrnak szolgállyunk; hogy
[1] 1. Reg. 5. v. 3. *dágont* az Isten [1] szekrénye-mellet tartsuk; hogy Istent és a *mammont* szolgállyuk: hátra kell maradni a világi szorgalmatosságnak, hogy az isteni szolgálatban tekélletesek lehessünk.

Második ok: *a majori ad minus.* Ha az Isten, fáratságod- és gondviselésed-nélkül lelket adott; ha testedet ily sok szép alkalmatos tagokkal ékesítette, gondod- és törődésed-nélkül: mentűl inkáb gongya lészen egyéb aprólékos szükségidre, mellyek a lélekhez- és testhez-képest semmik? Ha nagyobbat adott, megadgya testi táplálásodat-is, mert nem adott vólna testet, ha meg nem akarta vólna szükségét adni.

Harmadik ok: *a minore ad majus.* A mi illeti a táplálást, nézzed az égi madarakat. Ezeknek nemek és külömböző természetek sok; számok olvashatatlan; közzűlök ki földi, ki fái maggal él; ki húst, ki halat észik; egy sem szánt-vét, egy sem takar télre-valót, hanem röpdös, énekel. Isten azonban asztalt vét és eledelt szerez néki, melyet minden-nap készen talál. Nevezet-szerént
[2] Luc. 12. v. 24. a hollórúl emlékezik Christus Szent *Lukács*-nál, hogy [2] sem pajtája,
[3] Greg. 30. Moral. cap. 8. in Job, 38. v. 41. sem pinczéje nincsen, még-is eltarttya Isten. Mert, [3] *Editis pullis, escam præbere dissimulat corvus, priusquam plumescendo nigrescant;* újonnan kikőltött pelyhes fiait elhadgya és enniek nem ád, míg feketék nem lésznek. De a mennyei Gondviselő rendeléséből, apró bogaracskák sürűn röpdösvén körűllök, azokat kapdossák. Ha azért Isten a madarakat így táplállya, noha ezeket emberért teremtette: mennél inkább gongya vagyon reánk, kiket a maga hasonlatosságára alkotott, országának dücsösségére rendelt, Szent Fiának Vérével megváltott, fiaivá fogadott, örökösivé rendelt? Vallyon lehet-e keveseb gond-viselése fiaira, hogy-sem alá-való madarira? A ruházatot a mi illeti: nézzétek, nem az emberi munkával tisztogattatott, hanem a mezőben, emberi segétség-nélkül nevekedett virágokat! melyek oly külömböző szép, eleven színekbe őltöztek, mellyeket *Salamon*-nak minden bőlcsesége fel nem találta, minden értéke meg nem szerezhette. Ha azért a veszendő füvecskére, mely ma vagyon és hólnap tűzre vettetik, ily gondviselése vagyon Istennek: nem lészen-e mí-reánk gongya Teremtőnknek?

Negyedik ok: *ab inutili.* Haszontalan a mí szorgalmatoskodá-
[4] Luc. 12. v. 25. sunk. [4] Akár-menyit gondolkodgyunk, sem lészünk azzal magassabbak; hanem a mi szükség a növéshez, azt megmivelvén étel-,

ital- és aluvás-által, Istenre kel hadnunk termetünket. Úgy gondal és búsulással meg nem gazdagodunk; hanem mivellyük, a mivel tartozunk és bízzuk Istenre a többit. Egy hajad-szálát fejérré vagy feketévé nem teheted; [1] *Si ergo neque, quod minimum est, potestis, quid de ceteris solliciti estis?* ha azért kisseb dolgot nem cselekedhetel, mit fáradsz egyebekben? [2] *Jacta super Dominum curam tuam;* had Istenre dolgodat, ő el-táplál. Mert, [3] *Non vidi justum derelictum,* az igaz ember és annak maradéki éhel-halók nem lésznek.

[1] Luc. 12. v. 26.
[2] Ps. 54. v. 23.
[3] Ps. 36. v. 25.

Ötödik ok: *ab absurdo.* Pogányhoz és nem Isten szolgáihoz illendő a felettéb-való szorgalmatosság. A pogányok fát és követ tisztelnek Isten-gyanánt; azért értelem- és elevenség-nélkűl lévén az ő istenek, nem lehetett ezeknek gongya és gond-viselése szolgáira; nem csuda tehát, ha a pogányok semmi dolgokat istenekre nem bízzák, és gond-viseléseket véllek meg nem osztyák, hanem magok törődtek mindenben. A pogányok nem reménlenek más bóldogságot, hanem csak a főldit; méltán keresik tehát és szeretik a világ javait, mert jobbat nem reménlenek; méltán törődnek, fáradnak, méltán rettegnek, hogy testi fogyatkozásokra ne jussanak: mivel nem Istenen, hanem magok gond-viselésén éppítik reménségeket és a testi jóknál egyéb bóldogságot nem tudnak. Szégyen és illetlen, ha az igaz hitnek fogyatkozásából eredett szorgalmatoskodás mí-bennünk találtatik; mert nékünk oly Istenünk vagyon, [4] *Cui cura est de nobis,* a kinek gongya vagyon reánk. És tudván, mi-nélkül szűkölködünk, [5] *Sollicitus est mei,* szorgalmatoson vígyáz reánk. Azért dolgainkat megoszthattyuk vélle; sőt [6] minden gond-viselésünket ő-reá bízhattyuk. Ennek-felette keresztyén hitünk vezérléséből tudgyuk, hogy, [7] *Benedictio* DEI *divites facit,* Isten áldása tészi embert értékessé. Hiszük, hogy Istennek atyai gond-viselése vagyon rajtunk; Istent Atyánknak vallyuk, meg-kel tehát azon nyugodnunk, hogy oly Atyánk vagyon, a ki, [8] ha Szent Fiát érettünk adta, egyéb szükséginket siketségre nem vészi.

[4] I. Pet. 5. v. 7.
[5] Psal. 39. v. 18.
[6] Psal. 54. v. 23.
[7] Prov. 10. v. 22.
[8] Rom. 8. v. 32.

Hatodik és utolsó ok, mert igaz-mondásának igéretivel kötelezi Isten magát, hogy ha mí őtet és az ő igazságát keressük, gondot visel reánk és oly formán visel, hogy ha a világ gazdagi szükségre, sőt koplalásra jutnak-is, mí meg nem fogyatkozunk. [9] Mert ha emberi mód nem lészen táplálásunkban, a mint [10] *Illyést* hollók- és Angyalok-által táplálta az Isten, a mint [11] a sidók őltözetit negyven esztendeig elkopni nem hadta, úgy minket sem jutat koplalásra, vagy mezítelenségre.

[9] Ps. 33. v. 11.
[10] 3. Reg. 17. v. 6. cap. 19. v. 5.
[11] Deut. 29. v. 5.

Mind-ezekből szép vígasztalásokat vehetnénk. De egyéb tanuságokat mászorra hagyván, szóllok a mái éppűletünkre két dologrúl; megmutatom elsőben, *mely nagy okok köteleznek arra, hogy egyéb dolgunk-felet az Isten országának keresésében fáradgyunk.* Másodszor, megmagyarázom, *mint kel ennek a kötelességnek minden-napi cselekedetinkben eleget tennünk.* Adgya Isten, hogy szívünkbe hasson és tellyes életünkre terjedgyen tanuságunk ereje.

Propositio.

I. RÉSZE.

Ha csak kívánsággal bóldogságot nyerhetnénk, nem parancsolná Christus, hogy keressük, hanem, hogy kívánnyuk az Isten országát; de mivel bizonyos, hogy a Meny-orság [1] erő-szakot kíván és azok kapják, kik tellyes erejeket annak elnyerésére fordíttyák, arra köteleztetünk, hogy az Isten országát keresve keressük és *Primum* eléb, inkáb, szorgalmatosban keressük, semmi gondot és dolgot eleibe ne tegyünk ennek a keresésnek, semmiért ezt hátra ne hadgyuk.

[1] Matt. 11. v. 12.

Azzal nem elégszik Christus, hogy Isten országának keresésére kötelez, hanem azt hadgya, hogy, *Et justitiam ejus,* az Isten országának igazságát-is keressük, mely abban ál, hogy kinek-kinek megadassék, a mi őtet illeti. Igazság azért, hogy, [2] *Deo subjecta sit anima nostra,* lelkünk Istennek engedgyen; igazság, hogy a ki vétkezett, bűnhödgyék, azért bűnös [3] testünket sanyargatnunk és vétkeivel-eggyüt meg kel feszítenünk. Igazság, hogy a mi fogyatkozás bennünk vagyon, az éppen magunktúl vagyon, azért a bűnök gyalázattya mindenestűl minket illet, a jó-tétemények [4] dücsössége egyedűl Istenre néz. Igazság, hogy a mit nem örömest szenvedünk, másnak azt ne mivellyük; a mit akarnánk, hogy mivellyenek velünk, azt cselekedgyük, [5] azért, ha meg akarunk felelni a Christus parancsolattyának, Isten országával-eggyüt, ezt az igazságot kel minden egyéb dolgaink-közöt elsőben keresnünk.

[2] Ps. 61. v. 6.
[3] Gal. 5. v. 24.
[4] 1. Cor. 4. v. 7.
[5] Matt. 7. v. 12.

Hogy job kedvel és édesdedebben hajollyunk erre, Christus Urunk a mái Szent Evangeliomban három erős okát adgya, mellyek értelmünket meggyőzik és akaratunkat gerjesztik az Isten országának egyéb dolgok-előt-való keresésére.

Első és hatalmas ok az, mert nem egy rosz falucskát vagy pusztaságra jutható várasocskát keresünk, hanem, *Regnum Dei,* országot, királyságot, még pedig isteni felséghez illendő országot, mennyei országot, mellyért nem vólna sok, ha világ kezdeditűlfogva világ végéig fáradnánk.

Annak, a mit keresünk, böcsülletes nagy-vóltát hatalmasb

szókkal előnkbe nem adhatta Christus, mint mikor királyságnak és országnak nevezte. Mert a királyság és országos birodalom nem egyéb, hanem mind-azoknak egybe-foglalása és eggyüt-bírása, valamit a földi dolgok-közzűl kívánnak az emberek. A királyságban érték és gazdagság, hatalom és böcsüllet, öröm és jó-lakás, szabadság és mindenek-felet-való méltóság egybe-kapcsoltatik. Azért semmit az emberek nagyob kívánsággal és veszedelmesb fáratsággal nem űznek, mint, hogy országok birodalmára és királyságára jussanak. Menyi vért árasztottak, menyi romlást miveltek az emberek, hogy országot vegyenek? Valamenyi hadak vóltak, *Sándor* és *Darius-, Cæsar* és *Pompéjus*-közöt, királyságért és országos birodalomért vóltak, lésznek-is világ végéig hasonló romlások, ezen okból. Apjokat, annyokat, fiokat, unokájokat fel-mészárollyák minden kötelességet és törvényt felforgatnak az emberek, hogy királyságra juthassanak. És ugyan köz-beszéd a világ fiai-közöt, hogy, [1]*Sic violandum est jus, regnandi gratia violandum est, aliis rebus pietatem colas,* ha fel kel forgatni minden igazságot, országlásért kel felforgatni. Maga, mely rövid és fogyatkozott, mely álhatatlan és veszedelmes, menyi csorbával és epével elegyes a világi királyság? Ennek gazdagsága tellyes szükségekkel, tisztessége tellyes rágalmazó nyelvek mardosásával, hatalmassága tellyes számtalan rettegésekkel, még-is ezen oly sokan és szorgalmatoson kapnak!

[1] Cicero Offic. lib. 3. ultra medium. ex Euripide. Et Plutarch. Libro de Audiendis Poëtis.

Nem világi országot, nem múlandó és romlandó földi királyságot parancsol Christus, hogy mí keressünk, hanem, *Regnum Dei,* Isten országát és királyságát, melyben gazdagság szegénység-nélkül, öröm szomoruság-nélkül, bévség fogyatkozás-nélkül, hatalom erőtlenség-nélkül, gyönyörűség únakodás-nélkül; egésség betegségnélkül, egy szóval, minden jók fogyatkozások-nélkül találtatnak. Ezt az országot, mely minden világi fejedelemségnél határ-felet szeb és böcsülletesb, ígéri Christus, hogy vér-ontás-nélkül, kevés munkával miénké tehettyük, csak, *Primum quærite,* elsőben ezt keressük.

Nem ok-nélkül ínt Szent *Pál* [2]és Bőlcs *Salamon,* [3]hogy valaha immár hadgyuk-el a gyermekséget. Mert a *Seneca* mondása-szerént ollyanok, vagyunk mint ez esztelen gyermecskék. Ezek hol-mi bábon és alakon, hol-mi nyalánkságon és marczonaságon kapnak, sárból házakat csinálnak, golyóbissal, dióval játczanak, jószágra és majorságra vagy egyéb szükséges dolgokra gondot nem viselnek. Igy mí-is csak a világi mulandó jókra vetemedünk, azokat csudállyuk,

[2] 1. Cor. 4. v. 20.
[3] Prov. 1. v. 22.

[1] Aug. 1. Confess. c. 9. kívánnyuk, kergettyük és ezt a gyermeki bolondságot, [1] *Majorum nugæ, negotia vocantur, puerorum lusus;* derék gondnak nevezzük; a tekélletes életet, mellyel Isten országát nyerhetnők, utólsó gondúnknak és dolgunknak tartyuk. Mint az *Esopus* kakassa a szeméten talált büdös szemet, szorgalmatoson szedegettyük, a gyöngyöt és gyémántot lábbal taszigállyuk. Nem értyük, vagy érteni nem akarjuk, mely nagy dolog az Isten országa, mely nagy bóldogság ennek elnyerése, azért nem fordíttyuk ennek keresetire tehetségünket. A világnak rosz, éretlen, vad gyümőlcse és poshatt moslékja [2] megvásolta, megkötötte fogunkat, azért nem érezzük az Isten országa javainak ízit.

[2] Jer. 31. v. 29. Ezech. 18. v. 2.

Vaj, ha valóban megfontolnók a mennyei királyság méltóságát! Vaj, ha vólta-képpen értenők, micsoda az Isten országa! Bizony megutálnók és ehez-képest semminek tartanók a világi birodalmokat, semmi munkát nem kímélleneńk ennek keresetitől, éjjel, nappal azt óhajtanók, mindenkor errűl beszéllenénk, mint ám az emberek arrúl gyakran és örömest szóllanak, a mit igazán szeretnek, kívánnak.

De, mivel nem értyük, micsoda az Isten országa, csak a földhöz csatlottuk kívánságunkat. Testünk termetét igyenesen felemelte Isten, és nem adott, mint a barmoknak, földre horgatt ábrázatot: a végre, hogy a mint fejünk egek-felé emeltetett, úgy lelkünk a mennyei dolgokra nézzen. Mí pedig, [3] *Oculos statuimus declinare in terram,* szánt-szándékkal földre fordíttyuk szemeinket, semmit nem akarunk látni, vagy gondolni és kívánni, hanem csak a földnek veszendő javait. És, noha Isten azzal ajánlya magát, hogy, [4] *Sustollam te super altitudines terræ,* főld-felibe emel minket, csak azt mivellyük, a mit ő parancsol, [5] *Quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram;* és eléb azt az országot keressük, mely oda-fel vagyon, nem a főld javait: mindaz-által mí csak a földben temettyük gondolatinkat, úgy, hogy igazán azt mondhattyák róllunk, a mit az ígért-főld lakosirúl, hogy, [6] *Terra devorat habitatores suos,* a főld elnyeli lakosit: mert úgy elboríttatunk a földi gondoktúl, hogy semmi nem marad bennünk az Isten országának keresésére.

[3] Psal. 16. v. 11.
[4] Isai. 58. v. 14.
[5] Col. 3. v. 1.
[6] Num. 13. v. 33.

Nem illyen vólt bezzeg Szent *Dávid;* hanem az Isten országának méltóságát szeme-előt viselvén, így kiáltott könyörgésében: [7] *Domine, a te quid volui super terram?* Uram, te tudod, hogy semmit a földön nem kívántam tőlled, bár megszáradgyon kezem, bár nyelvem ínyemhez ragadgyon, [8] *Si non proposuero Jerusalem*

[7] Psal. 72. v. 25.
[8] Psal. 136. v. 6.

in principio lætitiæ meæ; ha a te országod és várasod kívánását minden örömem- és kívánságom-eleibe nem tészem; ha azt mindenek-felet nem keresem; ha azon nem kezdem és azon nem végezem minden örömemet, hogy az Isten országát keressem. Minket-is arra ínt az Evangeliom, hogy, *Primum quærite regnum Dei,* elsőben Isten országát keressük. Ihon, egy-felől országgal, más-felől gyermeki játékokkal kínálnak: hová lehet nagyob esztelenség, ha az országhoz nem nyúlunk? ha az alakocskákon és diókon kapdosunk?

Második okát, miért kel elsőben Isten országát keresnünk, azt adgya Üdvözítőnk: mert minden világi jók aprólékok és keveset érnek. Azért ezeket nagyra böcsülleni és Isten országa-felet keresni, nem okosság. Ezt, noha rövídeden, de nyilván jelenti Christus, mikor az Isten országán-kivűl valamire terjedhet szorgalmatosságunk, azt csak hozzá-adásnak nevezi, *adjicientur vobis.* Mikor a tősér drága pénzen eladgya kövér ökreit, a roszszában egy-nehányat pénz-nélkül fellyűl reá-ád; mikor a kalmár vagy kúfár eládvalamit, megszerzi, vagy megjobbíttya árúját valamivel; de az illyen aprólék csak semmi a vásárláshoz-képest. Illyen szerzésnek vagy reá-adásnak nevezi Christus mind azokat a földi jókat, mellyekre fordíttya ember világi szorgalmatosságit.

A Szent Irás a [1] világ javait és gazdagságit lyuggató és szaggató tövisnek nevezi: [2] *Laqueum diaboli,* ördög tőrének; *Muscipulam, Sapient. 14. v. 11.* egér-fogónak híja, melybe a bolondok esnek. És azt hirdeti, hogy valamivel a főld édesget, Isten országához-képest ollyan, mint, [3] *Aqua turbida,* [4] *Paludes aquarum;* zavaros tócsák; poshatt álló-vizek a szép, kifolyó forrás tiszta vizéhez-képest; mint [5] az árnyék a valósághoz-képest; mint [6] az álomban látott gazdagság vagy jó-lakás az igaz kincshez- és ételhez-képest; mint [7] a kép festéke az eleven ábrázathoz-képest; mint [8] a semmi a valóhoz-képest. És azt száma-nélkül kiáltya, hogy valakik a világi jókban vígadnak, [9] sült bolondok; és az ő örömök ollyan, mint a hagymázban kaczagók vígasága, mely [10] csakhamar szomorú halálra fordúl. Azért mint a részegség, úgy a gazdagság nem egyéb, hanem, [11] *Unius horæ hilaris insania,* egy óráig-tartó víg bolondság, vagy a *Salamon* mondása-szerént, [12] szép igyenes út, melynek vége veszedelem.

[1] Matt. 13. v. 22.
[2] 1. Tim. 3. v. 7. cap. 6. v. 9.
[3] Jer. 2. v. 18. 13.
[4] Isai. 14. v. 23.
[5] Psal. 143. v. 4.
[6] Psal. 75. v. 6. Isai. 29. v. 8.
[7] 1. Cor. 7. v. 31.
[8] Amos. 6. v. 14.
[9] Sap. 14. v. 28. Isai. 24. v. 6. Luc. 12. v. 20.
[10] Pro. 14. v. 13.
[11] Seneca.
[12] Eccli. 21. v. 11.

Mivel azért e világ javai ily aprólékok, nem okosság ezekért hátra-hadni az Isten országát. Mert soha a mí szívünk és kíván-

ságunk ezekkel meg nem telik. Sőt akár-mint bévelkedgyék ember ezekkel, csak úgy jár mint *Salamon,* [1]ki minden bőlcseségét és értékét arra fordítá, hogy a világ javaival kívánságát megtőlthesse; és [2]valamire vágyódott szeme vagy szíve, semmitűl meg nem tartóztatta magát, hanem, *Omni voluptate fruebatur,* minden-gyönyörűségekkel kedve-szerént élt. Mind ezek-után, mit mond? Egyéb ezekben nincsen, hanem, [3]*Vanitas, afflictio animi, cassa sollicitudo mentis;* hiuság, lélek nyomorúság, heában-való elme-törés. Hiusággal nem enyhődik lelkünk éhezése, hanem csak azzal, a kirűl Szent *János* írja: [4]*Deus major est corde nostro;* hogy Isten nagyob a mí szívünknél, azért ő egyedűl, a ki azt megtőltheti. [5]*Avarus non impletur pecunia;* soha a gazdag meg nem elégszik, akármenyi pénze légyen: hanem, [6]*Exardescet contra eum sitis,* mint a vízi-beteg, mennél többet iszik, annál inkáb szomjúhozik: úgy a gazdag mindenkor többet kíván, és, [7]*Non satiatur venter ejus,* soha az ő hasa meg nem telik. A testi bujaságrúl hasonló-képpen írja *Salamon,* [8]hogy, *insatiabilis,* telhetetlen és elégedhetetlen. A dobzódókrúl-is azt hirdeti, hogy, [9]*Venter impiorum insatiabilis,* soha az ő hasok meg nem elégedik.

Mivel azért a világ javai csak megszerzésre rendelt aprólékok, ki nem láttya, mely illetlen az Isten országa keresését hátra-hadni, hogy a világi hiuságokat elnyerjük?

Harmadik okát és hasznát, miért kel elsőben Isten országát keresnünk, azt adgya Christus: mert, ha azt keressük, azzal-eggyüt a világi jókat-is megtalállyuk. Úgy bánik Isten velünk, mint *Salamon*-nal, [10]kinek mikor azt mondotta vólna, kérj a mit akarsz, és megnyered: *Salamon* nem kére gazdagságot és világi birodalmot: mennyei tudományt és bőlcseséget kívána. Isten azt mondá néki: mivel nem világi jókat, hanem bőlcseséget kértél: *Et hæc quæ non postulasti, dedi tibi; divitias, gloriam;* azt-is hozzá-adom, a mit nem kértél: gazdagsággal, dücsösséggel felségesbé tészlek minden régi királyoknál úgy, hogy ő-maga *Salamon* azzal dicsekedett, hogy a mennyei bőlcseséggel, [11]*Venerunt omnia bona pariter,* minden egyéb jók bévségésen reá-szállottak. Ez az Isten szokása: a ki a világi jókat hátra-hadgya ő-érette, világi jókkal-is inkáb bévelkedik. Ellenben, [12]a kik Istent hátra-hadgyák a világért, megfosztatnak a főld javaitúl és úgy járnak, mint az *Esopus* ebe: árnyékon kapdosván, a konczot elejtik. Hallyad, mit mond Isten a sidó népnek: [13]te, úgy-mond, engem elhagyván, azok-után indúl-

[1] Eccls. 2. v. 1. et seqq. Vide Dom. XII. post Pentec. init.
[2] Eccls. 2. v. 10.
[3] Eccls. 2. v. 11. 26.
[4] 1. Joan. 3. v. 20.
[5] Eccls. 5. v. 9.
[6] Job. 18. v. 9.
[7] Job. 20. v. 20.
[8] Prov. 30 v. 15. 16.
[9] Prov. 13. v. 25.
[10] 3. Reg. 3. v. 5.
v. 23.
[11] Sap. 17. v. 11.
[12] Psalm. 33. v. 11.
[13] Osc. 2. v. 5. 6.

tál, kiktűl világi jókat reménlettél; de [1]beárkolom útadat, hogy azokhoz ne juthas; boromat, búzámat, lenemet elvészem tőlled; [2]szőleidet és termő-fáidat elrontom, [3]megfosztlak drága kincseidtűl, mellyekért engem elfelejtettél és megismértetem veled, hogy [4]akkor vólt jobban dolgod, mikor én-utánnam jártál és, hogy [5]*Malum et amarum est,* igen gonosz és keserű állapatra jút, a ki Istentűl elszakad. Hasonló-képpen mongya Isten *Aggæus* Próféta-által, [6]hogy a kik magok dolgáért hátra-hadgyák az isteni szolgálatot, keresmények és munkájok szaporáját nem érzik, mert feneketlen erszénybe tőltik nyereségeket és annyit nem kereshetnek, hogy más-felől ki ne follyon.

[1] v. 9.
[2] v. 12.
[3] v. 13.
[4] v. 7.
[5] Jer. 2. v. 19.
[6] Agg. 1. v. 6.

Mind-ezeket szemed-előt viselvén keresztyén ember, gondold-meg: ha Isten megnyilatkoztatná az egeket és önnön-maga, látható ábrázatban egy-felől az Isten országát, másfelől a főld javait elődbe terjesztvén, azt mondaná: válasz e kettőben. De arrúl tudósítlak, ha az Isten országát választod és elsőben azt keresed: nem-csak lélek üdvösséget találsz, hanem a világi jókkal-is megáldatol. Ha pedig hátra-hagyod az Isten országát és földi jókra fordítod kedvedet: kárhozatba ejted lelkedet és a földi jókban sem lészen nyugodalmod, hanem, [7]*Cum satiatus fueris, arctaberis, æstuabis, et omnis dolor irruet super te;* mikor azt gondolod, hogy eléged vagyon, akkor legnagyobb szorongatásba és fájdalomba esel. Azért gondold-meg: [8]mi hasznod, ha széles a világ tiéd, de lelked elvész? Hová kapsz, mikor véletlen azt kezdik mondani: [9]bolond, ez éjjel kikérik lelkedet; kié lészen győjteményed? Ha (mondok) ezeket, a magas égből adott szózatival, látható ábrázatban mondaná Isten néked, vallyon vólna-e eszed, ha minden dolgaid-felet Isten országának keresetire nem fordítanád igyekezetedet?

[7] Job, 20. v. 22.
[8] Matt. 16. v. 26.
[9] Luc. 12. v. 20.

Keresztyének, ha veszni nem akarunk, mindenek-előt Isten országát keressük. Mert, [10]*Quam commutationem dabit homo pro anima sua?* nincs oly drága marha, mellyen elcserélhesse ember maga lelkét.

[10] Matt. 16. v. 26.

II. RÉSZE.

De lássuk rövideden, mint kel *in praxi,* naponként-való cselekedetünkel tellyesíteni a Christus parancsolattyát és mindenek-előt kerésni az Isten országát. A kereskedő embernek nem elég azt mondani, hogy győjteni és gazdagodni akar, hanem meg kel hánni, vetni, miben és mint lehet nyeresége, hogy arra fordítcsa munkáját, a miben láttya hasznát. A szántó-vető embernek sem elég arra igyekezni, hogy gabonát takarjon, hanem alkalmatos

földet kel választani, abból a gazt és köveket ki kel tisztogatni, szorgalmatoson kel azt forgatni, trágyázni. Azon formán nem elég embernek azt mondani, hogy Istennek akar szolgálni, Meny-országot akarja minden dolgai-előt keresni: hanem abban vagyon az üdvösséges mesterség, hogy elsőben ércsük és tudgyuk, miben áll az Isten országának minden dolgok-előt való keresése? Az-után, hogy úgy rendellyük cselekedetinket, a mint erre a keresésre szükséges.

Fondamentomúl kel tehát tennünk, a mit másutt mondottunk, hogy Isten mí-bennünk nem annyira nézi, mit cselekeszünk, mint azt, mi móddal és minémü indúlattal cselekeszük: mivel akár-mely nagy és szent dolog, ha szeretetből és tekélletes, jó végre néző indúlatból nem származik, semmi Isten-előt. Szép példánk vagyon errűl a Szent Irásban: hetven esztendő forgásában, míg a *babylóniai* fogság és a *templom* pusztasága tartott, minden esztendőben két hólnapot sanyarú bőjtölésben tőltöttek a sidók. Felszabadúlának a rabságból, megéppűle a *templom:* és azt kezdék a sidók kérdezni
[1] Zach. 7. v. 5. *Zachariás* Proféta-által, [1] ha immár ez-után azokat a bőjtöket megtarcsák-e? Isten azt felelé nékik, hogy az elfolyt hetven esztendőben sem bőjtöltek néki, hanem magoknak; mert magok szabadulása és nem Isten tisztessége vólt czéllya bőjtöléseknek: azért semminek tartya Isten az ő koplalásokat. Ezzel ismérteté Isten, hogy sokan koplalnak, kik nem bőjtölnek; sokan könyörögnek, kik nem imádkoznak; sokan nagy dolgokat mívelnek, kik semmi jót nem cselekesznek: mivel ezeket nem Istenre igazított tiszta igyekezetből és szándékból cselekeszik, hanem vagy szokásból, vagy magok haszna, tekínteti és dücsössége kereséséből.

Nem nézi tehát Isten, mit mivelünk, hanem arra vigyáz,
[2] Genes. 4. v. 4. 5. minémü indúlattal és mi végre munkálkodunk. *Ábelt* [2] tekinté elsőben, az-után nézé ajándékát; *Cain*-ra nem néze és ajándékit sem akará látni. Hová lehet az isteni szolgálatban méltóságosb cselekedet az áldozatnál, mellyel Istent természet Urának, életünk és halálunk Fejedelmének vallyuk és tisztellyük? Mindaz-által, a kik ezt
[3] Isai. 66. v. 3. illetlenűl szolgáltattyák, azt mondja *Isaiás,* [3] hogy azoknak ökörölések Isten-előt ollyan, mint a gyilkosság; temjénezések oly kellemetes, mint-ha bálványt imádnának, vagy az ebek agya-velejével kedveskednének. Vagyon-e böcsülletesb dolog annál, hogy valaki az Isten Igéjét hirdesse, ő nevében ördögöket űzzön és egyéb csudákat mivellyen? De ha ezek belső indúlatok szentségével nem ékesíttetnek: semmik és egyebet nem érdemelnek, hanem azt:

[1]*Nescio vos: discedite in ignem æternum;* eredgyetek örök tűzre, nem tudom, kik vattok. [2]*Non sunt opera plena;* heánosok a tí munkátok, nem ütik az Isten serpenyűjében a fontot.
[1] Matt. 7. v. 2.
[2] Apoc. 3. v. 2.

Mit kel tehát mivelnünk, hogy minden cselekedetünkben Isten országát és annak igazságát keressük? Megtanít erre Isten *Moyses*-által, mikor azt parancsollya, hogy valamivel Istennek akarunk kedveskedni, megsózzuk és ízt adgyunk néki: [3]*Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies;* mert Isten-előt nem kedves a drága áldozat, ha sózva nincsen. Chritus Urunk-is azt parancsollya tanítványinak: [4]*Habete in vobis sal;* hogy sót visellyenek magokban; mert a mi sótalan és ízetlen, nem kedves Isten-előt. Micsoda a só? megmagyarázta mind *Moyses,* mind bőlcs *Salamon,* mikor azt írják, hogy, [5]*Juste, quod justum est: justa juste;* a mi magában jó, azt jól cselekedgyük: az-az, ne nézzünk csak arra, hogy szent dolog, a mit mivelünk, hanem annak igaz és szent ígyekezettel, jó végre ígazított szándékkal, Isten tisztességére igyenesíttetett akarattal, ízt adgyunk.
[3] Lev. 2. v. 13.
[4] Marc. 9. v. 49.
[5] Deut. 16. v. 20. Sap. 6. v. 11.

Vettétek-e eszetekbe, mivel akarta Isten ismértetni, hogy egyéb állatok jó-vólta magok mi-vóltában és természetek szépségében ál, az emberek jósága pedig nem természet állapattya, hanem szent akarat munkája? Mikor a töb állatokat teremtette, mindenikét megdícsírte és, [6] *Vidit Deus, quod esset bonum,* látta, hogy azok mind jók, az ember teremtésére jutván, semmi dícsíretet nem tett utánna, nem-is mondotta, hogy látta Isten, hogy jó az ember. Ennek a külömbségnek oka az, mert a töb teremtett-állatok szépségét és jóságát természetinek állapattya hordozza; az ember jósága pedig abban vagyon, a mint viseli magát. Hasonló-képpen vagyon dolga az emberi cselekedetnek-is; a mí cselekedetünket nem abból itíli Isten jónak, a mit maga-szerént mutat, hanem a mint annak ízit, savát megadgya akaratunk. Hová lehet szeb dolog, mint szentegyházba menni, Istennek hálákat adni, bőjtölni, a dézmát igazán kiadni? Mind ezek a *Farisæus*-ban útálatosok vóltak és sótalanságokkal ízetlenséget szerzettek Istenben.
[6] Gen. 1. v. 10. 12. 18. 21. 25.

Egy szóval, abban ál nem-csak cselekedetünk ízi és jó illattya, de az-is, hogy minden munkánkban, egyéb dolgok-előt és felet, Isten országát és igazságát keressük, hogy a mit hívatalunk- és tisztűnk-szerént mivelünk, azt tekélletesen és jól mivellyük, arra igazítván, hogy abban Istennek engedgyünk, az ő tiszteletire és neve dícsíretire cselekedgyük minden munkánkat. Ki-ki vagy tehát,

járj-el abban, a mit Isten hívatalod- és állapatod-szerént kíván
[1]Eccl. 33. v. 23. tőlled. Igyekezzél, hogy, [1]*In omnibus operibus præcellens esto;* tiszted- és kötelességed-szerént-való dolgaidat fogyatkozás-nélkül, igazán végezzed és istened tisztességére igazítcsad. Ha ezt miveled, igazán mindenekben Isten országát keresed.

Ha Isten azt kívánná tőlled, hogy minden-nap véres veréséggel ostorozzad testedet, hogy tellyes életedben vízzel, kenyérrel bőjtöly, mezít-láb járj a fagyon, lehetne mentséged, hogy erőd és egésséged illyen sanyaruságot nem szenved. Ha arra kötelezne, hogy az egek forgásit visgállyad, a túdós bőlcsek írásit általércsed, csekély elmédnek ezekre nem érkezését menedékűl adhatnád. Ha nagy roppant templomok éppítését, sok szegények segítését parancsolná, szegénységedet forgathatnád, mely ezekre értéktelenné tészen. Semmit effélét nem kíván Isten tőlled, a tekélletes jóság elnyerésére, csak oly dolgot kíván, mely Istennek segítő-malasztya-után akaratódon ál és annak hátra-hagyásában egyéb mentséged nem lehet, hanem a nem-akarom. Mert, hogy az Isten országát igazán keressed, és állapatod-szerént, valóságos tekéletességet nyerhes, csak az szükséges, hogy a mit hivatalod-szerént mivelsz, jól mivellyed, új munkát és fáratságot nem kíván Isten tőlled, megelégszik azzal, a mit mivelsz, csak azt megsózzad és jól miveld.

Minnyájan egyenlő állapatúk és egy hivatalúk vagyunk abban, hogy a Szent Keresztségben felvettük a Christus bélyegét és keresztyénekké lettünk. Ez a hivatal kötelez minnyájunkat, hogy szabott üdőkben imádkozzunk, misét, predikácziót halgassunk, egyéb szokott isteni szolgálatokat végbe-vigyünk. Ezt, a mivel tartozunk és a mit naponként mivelünk, mivellyük jól, az-az mivellyük úgy, a mint Isten kívánnya, abban csak Istenre nézzünk, csak az ő neve tisztességére igazítcsuk cselekedetünket. Ha ezt mivellyük, igazán keressük az Isten országát és igazságát.

Ezen-kivűl világi állapatunkban külömböző hívatalok és rendek vannak, ki fő, ki alacson közöttünk, ki egy-képpen, ki másképpen keresi táplálását. Ha a mí rendünk és hívatalunk munkáit, mellyeket naponként cselekeszünk, jól és híven cselekeszük, minden munkánk Isten országának keresése. A *mathematicusok* a kerekdéd, vagy szegeletes, vagy hegyes nagyság tulajdonságit visgállyák, arra nem néznek ha aranyon, vagy rézen, vagy sáron vannak az illyen *figúrák,* mert, *Quantitatem non materiam considerant,* csak a

menyiségét nézik, nem azt, a miben vagyon ennek fészke. Hasonlóképpen Isten sem azt nézi vagy böcsülli a mí cselekedetinkben, hogy tekíntetes és nagy dolgokban forognak, hanem csak arra vígyáz, ha Istenhez-való igaz akarattal és néki-való kedveskedés szándékával mivellyük-e azokat? Azért ama szegény ács vagy kovács kolompozása, ama nyomorúlt szabó vagy szőcs varrogatása, ama szántó vagy kapáló béres fáratsága, ha igaz igyekezettel Istent nézi, oly kedves, mint a királyok és nagy urak országos gond-viselése. A ki Istenért egy ital hideg vizet, egy szelet házi-kenyeret jó szűvel ád, annyi jutalma vagyon, mint-ha sokat adna, mert az Isten, *Qualitatem, non materiam;* cselekedetink nagyságát vagy menyiségét nem nézi, hanem minémüségét. Innen vagyon, hogy a szegény [1]özvegy-aszszony két bécsét * inkáb böcsüllötte, [1] Marc. 12. v. 41.
hogy-sem a gazdagok nagy adományát.

Nagy vígasztalása ez az egy-ügyű híveknek, hogy a Meny-ország keresésére és tekélletesség nyerésére nem kíván Isten nagy állapatot, nagy tekíntetes dolgot, nagy kőltséget, hanem a kapás főld forgatásával, a varga fóltozgatásával, a kocsis ló-vakarásával, a szakács konyhái mocskolódásival, a katona nyargalódásával, a töb akármely renden-való ember hívatallyának fáratságával szinte oly kedvet talál Isten-előt, mint a nagy úr gazdag adakozásival, a túdós tanító bőlcs predikálásával, mivel Isten azt nézi, mint, és nem azt, mit cselekeszünk.

Láttátok-e a *comediák*-ban, hogy némellyek királyok, hadnagyok és hatalmas urak személyét viselik; némellyek paraszt kapások vagy kúldúsok képébe őltöznek, ki-ki mind hozzá illendő személynek ábrázásában mesterkedik. Nem azt tartyák jobnak ezek-közzűl, a ki fejedelmi személyt visel, sőt ha ki a paraszt ember, vagy a kúldús állapattyát elevenb és szeb móddal kimutattya, kedvesben halgattyuk és inkáb dícsírjük, hogy-sem a királyi személyt, melynek maga-viselése nem helyes. Igy vagyon Isten-előt a mí dolgunk. E világi életünk *comédia,* melyben, [2]*Specta-* [2] 1. Cor. 4. v. 9.
culum sumus facti DEO, *Angelis, hominibus;* Isten ő-maga Szent Angyalival nézőnk, de nem azt dícsíri vagy jutalmazza, a ki nagy fejedelmi személyt visel, hanem arra vígyáz, ki-ki mint tészen eleget annak, a mi ő-reá bízatott, és inkáb kedvelli, a ki helyesen megfelel a szegény műves ember tisztinek és erkőlcsének, hogy-sem a ki ízetlenűl és roszszúl jár a királyi hivatalban és maga-viselésben.

* Becsét, értékét, fillérjét.

Oh mely nagy-kegyelmű Isten a mí Urunk! Nem kívánnya tőllünk, hogy egek-felibe mennyünk, tengereken által-evezzünk, [1] *Juxta te est; in ore tuo, in corde tuo;* mellettünk vagyon, bennünk vagyon, szájunkban és szívünkben vagyon, a mit kíván tőllünk. [2] *Regnum Dei intra vos est;* az Isten országa keresése és elnyerése nem kíván újab munkát; bennünk vagyon, szívünk indúlattyán ál, csak az szükséges, hogy a mit hivatalunk-szerént mivelünk, azt jól mivellyük, azt tekélletes szándékkal, Isten tisztességére igazítcsuk.

[1] Deut. 30. v. 11. 14.

[2] Lucæ, 17. v. 21.

Ha jobbágy, ha szolga, ha szabó, ha ötvös, ács, kovács vagy akár-minémü műves vagy, elnyerheted az Isten országát, csak azt, a mit mivelsz, jól mivellyed. Szántasz-e? kapálsz-e? varrasz-e? tanácsban ülsz-e? bóltodban árúlsz-e? két dologra vígyázz; először: hogy híven és igazán munkálkodgyál; nem úgy, mint embereknek, hanem mint Istennek, a ki téged erre a hivatalra választott. Távúl légyen minden csalárdság, minden színlés, minden hamis esküvés. Haszon-kívánásból el ne gázold, roszszúl ne végezd munkádat, mert magadat csalod-meg, ha hamissággal jutalmatlanná tészed Isten-előt fáratságodat. Másodszor: valamikor dolgodhoz kezdesz, Atyának, Fiúnak, Szent Lélek Istennek nevében, keresztet vess magadra, és nem-csak akkor, de sokszor munkád-közöt Istenhez emellyed elmédet és az ő szolgálattyára, szent nevének tiszteletire igazítcsad cselekedetidet; ő-hozzá fohászkodgyál, néki ajánlyad fáratságidat. Gyakran e képpen szóly a te Uradnak, Teremtődnek: Szent Isten, kegyelmes Atyám, édes gond-viselőm; Te rendelésed, Te akaratod, hogy én ebben az állapatban éllyek, ebben szolgállyak néked. Áldott légy Uram, hogy szolgáddá fogadtál és arra ígérted magadat, hogy ha ebben a csekély hivatalban igazán és híven szolgálok néked, Meny-ország királyságára emelsz engemét. Uram, néked szolgálok ezzel az én munkámmal, a te akaratodat és rendelésedet kedvesen követem. Tudom, hogy szinte úgy feltalálom ebben az alacson állapatban üdvösségemet, mint akár-mely nagyob hivatalban. [3] *Quidquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum; et se mihi det;* csak magadat adgyad nékem, édem Uram Istenem, bár minden világi jókat elvégy tőllem.

[3] Augu. in Psal. 26. Enarrat. 2. in illud: Ne declines in ira a servo tuo.

Vaj-ha mű-helyében a mester-ember, bóltyában a kalmár, lova hátán a katona, háza-táján az aszszony-ember, illyen szent indúlatokkal munkálkodnék, bezzeg nagy szentség és tekélletesség vólna e világon! De az emberek nagy részre, [4] *Efraim vitula docta dili-*

[4] Oseæ, 10. v. 11.

gere trituram, megcselekeszi a munkát, mint a nyomtatáshoz szokott barom, de fáratságát Isten szolgálattyára és szent neve tisztességére nem igazíttya: azért nem keresi ezzel Isten országát, hanem a földi hasznot és maga alkalmatosságát. Ne kövessük ezeket keresztyének, hanem minden dolgainkban keressük az Isten országát és minden jókkal tellyesíttetünk. Mellyet engedgyen az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen.

RŐVID TANUSÁG.

ISTENNEK ÉS ÖRDÖGNEK EGGYÜT NEM SZOLGÁLHATNI.

Jaj, ki sokan vannak ollyanok, mint a *Samaria* lakosi, kikrűl azt mongya a Szent Irás, [1]hogy az Igaz Istent tisztelték, de mellette a pogányok bálványinak-is szolgáltak! Jaj, menyin találkoznak, kik [2]két-felé sántálnak, világnak és Istennek egyszer s mind akarván szolgálni! Jaj, ki sokan [3]akarják imádni a pogány bálványt és egyetemben az igaz Istent. Nem-csak ama gonosz aszszony kiáltotta, [4]*Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur;* hogy a gyermek két-felé vágassék; az-az, hogy se eggyiké, se másiké ne légyen: hanem sokan a magok szívét két-felé akarják szakasztani, Istennek egy részét, másikát ördögnek igyekezvén osztani; és eszekbe nem vészik, hogy a kinek, [5]*Divisum est cor, interibit;* szíve két-felé szakad, meghal.

Keresztyének, ki kel abból kétségünket vennünk, hogy egyszer s mind Istennek és ördögnek nem szolgálhatunk; egyszer s mind a világi gyönyörűségekkel és mennyei áldomásokkal nem tellyesedhetünk; egyszer s mind a testi kívánságoknak és az Isten parancsolatinak nem engedhetünk: mert, [6]*Coangustatum est stratum, ita ut alter decidat: et pallium breve, utrumque operire non potest;* oly keskeny a mí szívünk nyoszolyája, hogy ketten belé nem férnek. Azért, ha a világi kívánságok nyújtóznak benne, Isten kirekesztetik; oly rövid a mí leplünk, hogy kettőt bé nem födhet. Azért Isten ő Szent Felsége azt kívánnya tőllünk, hogy, [7]*Præbe mihi cor,* éppen a mí szívünket néki adgyuk: [8]*Et illi* SOLI *serviamus;* és egyedűl csak ő-néki szolgállyunk; mert igaz elég, ha ő-néki kedvét keressük, és azon-kivűl semmire nincs szükségünk. Mert az Úr Isten arra gondot visel, a ki kedvét keresi néki; és a ki ő-érette megfogyatkozik, ő-tőlle megáldatik,

[1] 4. Reg. 17. v. 24. 33. 41.
[2] 3. Reg. 18. v. 21.
[3] Soph. 1. v. 5.
[4] 3. Reg. 3. v. 26.
[5] Oseæ, 10. v. 2.
[6] Isai. 28. v. 20.
[7] Prov. 23. v. 26.
[8] Deut. 6. v. 13.

[1] 1. Reg. 5. v. 3. [2] 2. Cor. 6. v. 14. [3] Joan. 2. v. 14. 15. [4] Exod. 12. v. 39. [5] Exod. 16. v. 3. [6] Josuæ, 5. v. 12.

Az Isten szekrényével [1] egy templomban nem lehet *Dagon;* [2] a setétség egybe nem fér a világossággal; a hamissággal eggyüt nem lehet az igazság; Isten sem lakik eggyüt a *Belial*-lal. A templom kő-falai-közöt sem szenvedé Christus [3] a világ fösvényit, hanem a kereskedőket kiostorozá belőlle. Az Úr Isten a pusztában addig nem adott *mannát* [4] a sidóknak, valamíg az *Egyiptom* lisztiben tartott, hanem [5] mikor elfogya minden élések, akkor ada mennyei kenyeret. És addig tartotta Isten őket *manná*-val, míg az ígért földhöz nem jutottak; [6] *Defecit manna, postquam comederunt de frugibus terræ;* mihent pedig megkóstolák a főld gyümőlcsét, ottan elfogya a *manna.* Mert lehetetlen, hogy a hasat világi jókkal kedve-szerént hizlallyuk és a mennyei eledelek édességét érezzük. Élhetünk szükségünkre a világ javaival, de hogy mind Istennek, mind e világnak szolgállyunk, lehetetlen. Azért szolgállyunk csak magának a mí Istenűnknek, ha atyai gond-viselését és mennyei bóldogságának örömét akarjuk érezni.

PÜNKÖST-UTÁN XV. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének hetedik részében. Melynek bötü-szerént való magyarsága e képpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[7] Lucæ, 7. v. 11.

Az üdőben [7] mégyen-vala JESUS a várasba, mely hívatik Náim-nak; és vélle mennek-vala az ő tanítványi és sok nép. Mikor pedig közelgetne a váras kapujához, imé halott vitetik vala ki, eggyetlen egy fia az ő annyának és ez özvegy vala, és a váras sok népe ő-vélle. Mellyet mikor látott vólna az Úr, könyörülvén rajta, monda néki: ne sírj. És oda járúla és illeté a koporsót. (Azok pedig, a kik viszik vala, megállának.) És monda: Ifiú, néked mondom, kely-fel. És felüle, a ki meghólt vala és szólani kezde. És adá őtet az ő annyának. Elfogá pedig minnyájokat a

félelem és magasztallyák vala az Istent, mondván: hogy nagy Proféta támadott közöttünk és hogy Isten meglátogatta az ő népét.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük: kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Az halálrúl.

Két erős kötele vagyon Istennek, mellyel akaratunkat magához vonsza és engedelmességére hóldoltattya: eggyik irgalmasság, kegyelem, szeretet kötele, mellyel lágyan és gyengén édesgetvén, magához vonsza szívünket; másik igazság, fenyíték, boszszú-álló ostorozás vas-láncza és belíncse, mellyel az ellene-rúgóldozókat engedelmességére téríti. Azért mongya *Oseás*-által: [1]*In funiculis Adam traham illos, in vinculis Charitatis;* hogy mind a szam-kivetett *Ádám* istrángival, mind a szeretet gyenge kötelével vonsza magához az embereket. A szeretet kötelét Isten ő-maga fonta, kötötte, hozzánk-való sok jó-téteményivel és kivált-képpen szerelmes Fia váltságával. Mert miképpen Isten semmivel nyilvábban nem ismértette hozzánk szerelmét, mint Szent Fia szenvedésével: azonképpen semmivel inkáb nem gerjed szívünk az isteni szolgálatra és szerelemre, mint a mí kegyes Üdvözítőnk kínnyainak emlékezetivel. Az *Ádám* istrángi fonalát *Éva* anyánk fonta, [2]mivel ő-tőlle vólt eredete a bűnnek; *Ádám* atyánk pedig az ördög mesterkedése- és segítsége-által kötél-verő vólt; mert a halál és minden nyomoruság kötelét nyakunkba rántotta. [3]Nem Isten a bűn és halál oka, hanem az ördög irígységéből jött a halál e világra. [4]Egy ember-által jött a bűn és a bűnből áradott a halál minnyájunkra, mivel, [5]*Stipendia peccati mors;* a bűn sóldgya halál.

[1] Oseæ, 11. v. 4.
[2] Eccli. 25. v. 33.
[3] Sap. 1. v. 13. Sap. 2. v. 24.
[4] Rom. 5. v. 12.
[5] Rom. 6. v. 23.

Úgy vagyon, a szeretet kötele magában erősseb, hogy a fiak szívét kegyes Attyokhoz kötelezze; de mivel a bűn-által szolgává lett az ember, még pedig kegyetlen urak: bűn és ördög szolgájává, innen vagyon, hogy a szolgai erkőlcs belé-avott és inkáb félelemtűl, hogy-sem szeretettűl viseltetik. Ez az oka, hogy sokszor az

Ádám kötele, a szomorú halál emlékezete foganatosb akaratunknak bűnöktűl elfogására és jóban erőssítésére, úgy annyira, hogy a Bőlcs mondása-szerént, [1]a ki nem-csak hébe-hóban, hanem minden cselekedetiben emlékezik utólsó kimulásárúl, soha nem vétkezik. Annak-okáért a régi bőlcsek azt hirdették, hogy a tekélletes élet: halálrúl-való emlékezet. *Moyses* pedig abban helyhezteti az igaz bőlcsességet és okosságot, hogy jól elő-nézzünk és utólsó igyünket szemlélvén, gondot visellyünk halálunkra: [2]*Utinam saperent et intelligerent, ac novissima providerent!* Mert ennek emlékezeti nem-csak a világi hiuságokat megútáltattya és felfuvalkodott kevélységünket megalázza, hanem, eszünkbe jutatván, hogy rövid az üdő, melyben kereshettyük az örök bóldogságot, felébreszti és gerjeszti szívünket az isteni szolgálatok szorgalmatoskodására.

[1] Eccli. 7. v. 40.

[2] Deut. 32. v. 28.

Mivel azért az *Ádám* kötele ily hatalmason tartya a jóban akaratunkat és a mái Evangeliom egy halottat ád előnkbe, hogy ennek példája magunk állapattyárúl gondolkodtassson: az Evangeliom folyását követvén, szóllok én-is *a halálnak három tulajdonságárúl;* tudni-illik: *hogy azt semmi úton el nem kerűlhettyük; hogy annak óráját nem tudhattyuk; és hogy annak rettegtető szörnyűségétűl külömben szabadosok nem lehetünk, hanem-ha szent életet viselünk.* Ezeket pedig nem-csak a végre hozom-elő, hogy megtanúllyuk, minémű készülettel kel a halált várnunk, hanem, hogy ennek emlékezetivel, mint erős zabolával, magunkat minden gonoszságtúl megtartóztassuk, a világ hízelkedését megútállyuk, akaratunkat Istenünk törvényéhez kötözzük és oly életet visellyünk, mely a halál félelmén győzedelmes lehessen. Figyelmetesek legyetek és a halál emlékezetit úgy ólcsátok elmétekbe, hogy azt soha le ne tehessétek.

Propositio.

I. RÉSZE. *Minnyájan meghalunk.*

Salamon bőlcseséggel, *Dávid* szentséggel, *Sámson* erősséggel, [3]*Absolon* szépséggel, *Ábrahám* engedelmességgel, *Moyses* szelídséggel, mind Isten-, mind világ-előt tekíntetesek vóltak. A pogányok-közöt *Pláto* és *Aristóteles* elmés bőlcseséggel tűndöklöttek; *Cicero* és *Demosthénes* ékesen-szóllással egyebeket megelőztek; *Hector* és *Hercules* vitézek vóltak, *Alexander* és *Julius* győzedelmekkel a földet megtőltötték. Ezek és ezekhez hasonlók, minnyájan meghóltak. Sem bőlcseség és szentség, sem erő és szépség, sem kincs és gazdagság, sem uraság és birodalom, sem ifiuság és hatalom, senkit a halál nyilaitúl el nem rejthetett; fulákjátúl meg nem menthetett. Annak-okáért, akár-mely hoszszú-életü atyákrúl-is azt olvassuk: [4]*Et mortuus est,* hogy végre meghóltak.

[3] De pulchritudine Absalom, 2. Reg. 14. v. 25.

[4] Gen. 5.

A mely halotrúl a mái Evangeliom emlékezik, idejének virágozó szépségében, ifiuságának erejében vólt; özvegy anyának eggyetlen-eggye vólt, nemzetes gazdag vólt, azért találkoztak ennyi késérői. De sem idejének ifiusága, sem anyai gond-viselésnek szorgalmatoskodása, sem értéke és gazdagsága meg nem menthette a haláltúl.

És, hogy régi dolgokrúl ne szóllyunk, a kik ez-előt száz esztendővel; mit, száz esztendővel? Húsz vagy harmincz esztendővel ebben az országban tisztekkel és értékkel fénylettek, a kik ebben a várasban laktak, ezeken az útzákon jártak, ezekben az házakban éltek, gazdagságokat győjtöttek, vígan ettek, ittak: minnyájan meghóltak. Valakik most it jelen vattok, rövid üdő forgásában eggyűl eggyig meghaltok, úgy hogy legfellyeb negyven, vagy talám csak harmincz esztendő-után, egy sem él közzűlletek, száz esztendő múlva pedig azt sem tudgyák az utánnunk-valók, ha vóltunk-e e világon. Sőt, a kik most ismérnek, hóltunk-után úgy emlékeznek róllunk (úgy-mond Szent *Jób* [1]) mint álomban-látott dologrúl. A mely házakban most laktok, a mely szépséget most bírtok, a mely tiszteket most viseltek, azok mind másokra szállanak, [2] kik tí-róllatok annyit gondolkodnak, mennyit tí gondolkodtok azokrúl, kik ezeket a házakat éppítették és száz esztendő-előt bírták, az-az csak neveteket sem tudgyák, és mint-ha soha nem éltetek vólna, feledékenségben lésztek.

Herodotus Xerxes exercitum suum, vicies tercentenis septemdecim millibus constantem prospiciens, flevit, quod post 50 annos, ex tot selectis fortibus nullus superstes foret.

[1] Job, 20. v. 7. 8.

[2] Eccl. 1. v. 11.

Tehát, [3] *Statutum est omnibus hominibus semel mori,* elvégezett, másolhatatlan rendelés, hogy egyszer minnyájan meghallyunk. [4] *Testamentum hujus mundi, morte morietur;* testamentomban hagyott örökségünk az, hogy meg kel halnunk. Erre-nézve a Szent Irás a halált oly útnak nevezi, mellyen földbe kel menni mindeneknek, valakik földből éppíttettek, [5] *Via universæ Terræ.*

[3] Hebr. 9. v. 27.

[4] Eccl. 14. v. 12.

[5] Josuæ, 23. v. 14.

A kik a halál képét leírták, [6] formáját úgy rendelték, hogy abból megismértetnék minnyájunk állapattya. Szem-nélkül írván a halált, azt példázták, hogy a halál méltóságra nem néz, személy-válogatás-nélkül pápát, császárt, ifiat, vént, szegényt, bóldogot egy-aránt elviszen. Fül-nélkül írván, ismértették, hogy senki könyörgését, supplicálását, sivását, rivását, elő nem vészi, a bőlcsek okoskodásit, az ékesen-szóllók hitetésit, a prókátorok mesterséges fogásit fülébe nem ereszti, senki óhajtása, senki jajgatása, senki könyörgő vagy hízelkedő szava nem fog rajta. Mezítelen írván, jelentették, hogy semmi szépségen és gazdagságon nem kap, senki kincsét

[6] 3. Reg. 2. v. 2.

és ajándékát bé nem vészi. Végezetre, kezében egy nagy kaszát vágólan írván és a mellé illyen mondást függesztvén, *Nemini parco*, senkinek nem kedvezek, arra mutattak, hogy valamint a kaszás a füvekben válogatást nem tészen, hanem noha eggyik magassab másiknál, eggyik szeb másiknál, de egy-aránt mind levágja, egy rakásba hánnya, úgy a halál nem nézi, hogy emez hatalmasb vagy gazdagb, szeb vagy ifiab, erősseb vagy bőlcseb, hanem egyenlőképpen lekaszál, földhöz vér és oly egy-arányúvá tészen mindeneket, hogy a hólt csontok-közöt megválogatható külömbsége nem marad az embereknek. Azért, *Statutum est*, végezésből ment-ki, változhatatlan és múlhatatlan törvény, hogy egyszer minnyájan meghallyunk.

Diógenes a csontokat forgatván, Alexandernek azt mondotta, hogy az ő attya csontyait keresi, de ki nem ismérheti.

Szent *Péter*-tűl-fogva Nyólczadik *Urbán* pápáig, úgy tetczik, kétszáz harmincz-kilencz *Pápa* vólt. Ha meg nem feletkezem a számlálásban, *Julius császár*-túl *Constantinus*-ig negyven-kilencz *császár* vólt; *Constantinus*-túl a Nagy *Károly* császárig harmincz-kilencz; *Károly*-túl Első *Rodolfus*-ig huszon-hat; *Rodolfus*-túl Második *Ferdinand*-ig tizen-hét; egy sommában, *Julius*-túl-fogva száz harmincz-egy *császár* vólt. Ezeket mind lekaszálta és halomban rakta a halál. Mert szinte ollyan minden világi felség és méltóság, [1] mint a *Nabuchodónozor* képe, melynek noha feje arany, keze és mellye ezüst, hasa és tompora réz, ina pedig vas vólt, de lába-feje és talpa, mellyen állott, romlandó cserép vólt, és egy kis kövecskével mindenestűl földhöz veretett.

Azért ha ennyi túdós, szent, hatalmas, gazdag, nemzetes, győzedelmes emberek meghóltak, méltán részegnek, az-az esztűlfosztottnak nevezi *Isaias*, [2] a ki azt álíttya, hogy csak egy szempillantásig frígye vagyon a halállal.

Nem-csak akkor halunk-meg, mikor életünk fottára jutunk, hanem, [3] *Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ cum crescimus, vita decrescit. Infantiam amisimus post pueritiam; deinde adolescentiam. Quidquid transiit temporis, periit;* valamíg élűnk, naponként halúnk, nevekedésünkben fotton fogy életünk, elvesztettük, valami üdőnk elfolyt. Azért mondotta amaz okos aszszony *Dávid*-nak, [4] hogy minnyájan meghalunk és mint a vizek, folyton folyunk. Erre-nézve ördögi csalárdságnak nevezi Szent *Gergely*, [5] hogy ennek a mí folyó-vizünknek felső részét megfagylalván, azt tetteti, mint-ha nem folyna, mint-ha veszteg-állana: maga a vizek a jég-alat mind folynak.

[1] Dan. 2. v. 32.
[2] Isai. 28. v. 15.
[3] Senec. ep. 24.
[4] 2. Reg. 14. v. 14.
[5] Gregorius, 29. Moral. cap. 15.

A halál nem egyéb, hanem életünk elfolyása és fogyása. Mivel azért a mí életünk mingyárt kezd fogyni, mihent születünk, bizonyos, hogy mingyárt halni kezdünk, mihent világra jövünk, [1]*Quidquid temporis vivitur, de spatio vivendi demitur, ut omnino nihil aliud sil tempus vitæ, quam cursus ad mortem, in quo nemo vel paululum stare, vel aliquanto tardius ire permittitur.* Erre nézett *Séneca,* mikor a mí életünket folyó-órához hasonlította: [2]*Quemadmodum clepsydram non extremum stillicidium exhaurit, sed quidquid antea defluxit, sic ultima hora, qua esse desinimus, non sola mortem facit, sed consummat; tunc ad illam pervenimus, sed diu venimus;* melyben folyton-folytt és a felső üvegből fotton-fogy a por, akkor végeződik az óra, mikor az utólsó por leesik, de az előt régen folyt. A mí életünk-is mindenkor fogy, a halálon végeződik utólsó szem-pillantása. Azért nem jó szám-tartók, úgy-mond Szent *Ágoston,* a kik nevekedni mongyák esztendőnket, mikor továb hallad halálunk: [3]*Cum crescunt pueri, quasi accedunt illis dies. Ista est falsa computatio: crescentibus enim, decedunt potius quam accedunt.* Mert azt kellene mondani, hogy mennél továb élünk, annál inkáb fogynak esztendeink. Mivel, [4] *Vitæ principium, mortis exordium est: nec prius incipit augeri ætas nostra, quam minui;* életünk kezdete halálunk eleje; és ottan fogyni kezd, mihent nevekedni kezd esztendőnk. Az üdő és a halál vetten-vészi részeit életünknek. Gyermekségünk elfogy, mikor ifiúságot érünk; ifiúságunk meghal, mikor ember-korra jutunk; megállapodott emberségünk véget ér és elolvad, mikor megvénhedünk; úgy, hogy, [5]*Quotidianus defectus corruptionis, non est aliud, quam quædam prolixitas mortis;* ez a minden-napi fogyás nem egyéb hoszszú halálnál; és mikor vége lészen egész életünknek vagy inkáb egész halálunknak, akkor szűnünk-meg a halástúl.

[1] August. 13. Civit. cap. 10. Seneca, 6. Natural.Qu. c. 32.
[2] Sen. ep. 24.
[3] Aug. Serm. 17. de vorbis Domini. in med.
[4] Ambr. lib. 2. de vocat. gentium. cap. 8.
[5] Greg. homil. 37. in Evang.

Vaj forogna gyakran elménkben, hogy meg kel halnúnk! bezzeg az lenne belőlle, a mit *Epictétus* említ: [6]*Mors ob oculos quotidie versetur; sic nihil unquam humile cogitabis; nec impense cupies quidquam;* hogy ez az emlékezet akaratunk dölfösségét és emberi gyarlóságunk vétkes indúlatit künnyen megfojtaná; elszakasztaná vágyódásunkat a világi hiuságoktúl és semmihez felettéb nem ragaszkodván, minden állapatban mértékletességet követnénk.

[6] Epict. in Enchirid. cap. 28.

Akarjátok-e érteni, mit tészen az, hogy meg kel halnunk? annyit tészen: hogy valamit bírunk, valamit reménlünk e földön, azt mind el kel hadnunk. Annyit tészen, hogy minden pompáktúl

és gyönyörűségektűl, minden tisztektűl és méltóságoktúl, minden atyánk-fiaitúl és barátinktúl, minden jószágunktúl és gazdagságinktúl el kel szakadnunk. Annyit tészen, hogy a léleknek a testből ki kel menni, e világot el kel hadni, oly útra, oly országba kel lépni, melyben az-előt nem vólt; és nem tudgya, ki lészen vezetője: angyal-e vagy ördög. Annyit tészen, hogy ez a test elsőben egésségtűl és erejétűl, az-után minden érzékenységtűl, minden világi édességektűl megfosztatik, föld-alá tétetik, férgektűl megemésztetik. Annyit tészen, hogy Isten itílő-széki-eleibe kel menni. Oda pedig sem szolgánk és barátunk, sem kincsünk és gazdagságunk nem kísérhet, hanem, [1] *Opera sequentur,* csak cselekedetink jőnek utánnunk és azok érdeme-szerént vészük az örök jutalmat.

Ez a halál, mellyen által kel mennünk; ennek emlékezetit kel szívünkbe-óltanunk, ha szentűl akarunk élni. Tudta *Ábrahám,* mely hasznos a halál emlékezete; azért, [2] mihent szarándoksága-után letelepedett, első örökséget, temető-helyt vásárlott: jelentvén, hogy első gondolattya halálrúl vólt, melynek emlékezetivel trággyázta az-utánvaló vásárlásit. Az írás-túdók töb okok-közöt a végre mongyák, hogy [3] *Jósef* parancsolva kötelezte maradékit, hogy tetemét kivigyék *Egyiptom*-ból, hogy a halálrúl emlékeztetné a sidókat. A régi *rómaiak,* [4] mikor a farsangi jó-lakásokhoz akartak kezdeni, elsőben halottat temettek: *Saturnalia incepturi romani, quibus convivia agitabantur, initio mortuis parentabant.* Az Egyiptom lakosi minden lakodalmokban a vigaság-közöt hólt ember kaponyáját és egyéb csontyait tükör-gyanánt az asztalra vitték: [5] *Ægyptii, in convivio inferre solent sceletum: hortanturque convivas, ut meminerint, se non ita multo post, tales fore;* és eszekbe jutatták a vendégeknek, hogy kevés idő múlva ők-is illyenek lésznek. Mihent Christus Urunk Szent *Pétert* [6] fő-pásztorságra választotta és juhait néki ajánlotta, legottan halálárúl emlékeztette. Innen vagyon eredete, hogy a mái napig, mihent *pápát* választanak, egy kis szöszt fellobantnak előtte, azt kiáltván: [7] *Pater Sancte, sic transit gloria mundi;* Szentséges Atyánk, így múlik a világ dücsössége. Mikor a nap-keleti császárokat koronázták, egy-nehány-féle márvány-darabot vittek eleibe, hogy elválaszsza, mellyikből akar koporsót csináltatni. Ezzel íntették, hogy e világi országért el ne veszesse a Meny-országot. Így vetettek zabolát a fejedelemségből származó kevélységnek; hogy miképpen a páva lebocsáttya kevélyen felemelt farka sátorát, megtekíntvén lábát: úgy a királyi méltóságbúl serkedező dagályt megfojtották a halál

[1] Apocal. 14. v. 13.
[2] Gen. 23. v. 4.
[3] Gen. 50. v. 24.
[4] Plutarchus, Quæstion. 34. Romana.
[5] Plutarch. in Convivio Septem Sapientum.
[6] Joan. 21. v. 15. 18. 19.
[7] Leont. in Vita S. Joann. Elecmosyn.

emlékezetivel a királyokban. Mert, a Szent *Jób* mondása-szerént, mivel a nagy fejedelmek vétkeit nem merik dorgálni az emberek: [1]*Ad sepulchra ducantur et in congerie mortuorum vigilent;* a koporsó és halál emlékezetivel felnyílik szemek, hogy magokba szálván, gondolkodgyanak jobbúlásokrúl. Bezzeg, ezt cselekedte Szent *Dávid;* mert azt írja, hogy, [2]*Ambulavit in medio umbræ mortis;* a halál árnyéka-közöt járt: az-az, oly közelnek álította halálát, mely közel a test az ő árnyékához. Ezt cselekedte ama hatalmas Ötödik *Károly* császár, [3]ki eszébe vévén, hogy semmi úgy nem tartóztattya embert a bűnöktűl, mint a halál emlékezeti: sok esztendők forgásában, mindenkor egy fedett társzekérben magával hordozta koporsóját és mivel azt a szekeret legközeleb járatta magához, sokan azt itílték, hogy elrejtett drága kincseit hordoztatta rajta.

Ezzel, a halálnak szűnetlen emlékezetivel úgy meggyőzte magát *Károly* császár, úgy megútálta világi felségét, hogy császárságát és királyságit letévén, barátok-közzé, klastromban rekeszkedett; és világi gondoktúl üressedvén, halála napjáig az egy isteni szolgálatban foglalatoskodott, példájával erősítvén, hogy, [4]*Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum;* künnyen megútál mindent, a ki nem-csak néha, hanem mindenkor eszében forgattya, hogy meg kel halni. Ki kapott inkáb e világon, mint *Alexander?* De mihent eszébe vevé, hogy meg kel halni: [5]*Divisit regnum suum;* sok vér-húllatással keresett országit megutálá és szolgái-közzé osztá. Erre néze ama túdós ember, a ki egy száraz kaponya-alá azt írta: *Hoc cogitanti, vilescunt omnia;* mindent semminek tart, a ki ezt gondollya. Mert miképpen *Bóldisár* királyt [6]hamis vélekedéséből kimenté *Dániel* egy kis hamu-híntéssel: úgy az emberek künnyen eszekbe vészik, hogy a világ csak csalogattya és játzogattya őket, ha koporsó-porral meghíntik szívöket.

Tudgyátok-e keresztyének, mi az oka, hogy az emberek ily szabadoson, sőt feslettűl élnek? hogy a bűnökben ily bátran hevernek, büszhödnek? hogy minden elmélkedéseket és gondolattyokat csak a világi jókra függesztik? hogy úgy szorgalmatoskodnak, mint-ha soha meg nem kellene halni; úgy ragaszkodnak a csalárd világhoz, mint-ha it vólna maradandó lakások; oly bátorsággal vannak, mint-ha frígyek vólna a halállal? Ennek oka az: hogy, [7]*Non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es novissimi tui;* az emberek elfelejtik halandóságokat. Ha a bűnben bátorsággal gázolnak: oka az, hogy halálokrúl nem gondolkodnak;

[1] Job, 21. v. 31.

[2] Psal. 22. v. 4.

[3] Cornel. in Num. 23. v. 19. Idem fecit Maximilianus Primus: Lips. 2. Monit. Polit. cap. 14. Qui de morte cogitare nolunt, similes sunt iis, qui contra hostis gladium oculos claudunt, quasi non sentiant, quod non vident.

[4] Hieron. ep. 103. ad Paulinum. in fine.

[5] 1. Mach. 1. v. 7.

[6] Dan. 14. v. 13.

[7] Isai. 47. v. 7.

[1] Thren. 1. v. 9. [1] *Sordes ejus in pedibus ejus: non est recordata finis sui.* Ha a [2] Psal. 72. v. 6. apud LXX. kevélységtűl elragadtatnak: oka az, mert, [2] *Non cogitant de morte sua, ideo tenuit eos superbia;* elfeletkeznek halálokrúl; mert a por és hamu nem kevélykednék, ha meggondolná halandóságát. Ha sokan a világ gyönyörűségiben úsznak: oka az, hogy szemek-előt [3] Plin. lib. 28. cap. 3. nem viselik halálokot. Mert, [3] *Vestis a tinea non atteritur, quæ fuit in funere;* ha a moly meg nem sérti a ruhát, mely a hólt testen vólt: annak a léleknek sem árt a világ incselkedése, mely a halálrúl gyakran gondolkodik, sőt mint *Damocles,* megúnnya, mint a veszélyt, a világi csalogatásokat. Ha sokan felebaráttyokkal veszekednek és a világi jókon üstököt vonszanak: oka az, hogy halálokrúl nem gondolkodnak; mert miképpen a méhek, akár-mint viaskodgyanak, megcsendeszednek, mihent egy marok port vetnek [4] Virgil. 4. Georgic. közikbe; [4] *Pulveris exigui jactu compressa quiescunt:* úgy mí-bennünk, porrá-létünk emlékezete, mególtana minden gyűlőlséget. Ha a tűrhetetlenek semmit békével nem szenvednek: oka az, hogy testek rothadásárúl elfeletkeznek, mert ezt meggondolván, semmi [5] Gen. 12. v. 33. Num. 33. v. 4. kárral boszszúra nem indúlnának. Mint az *Egyiptom* lakosi, [5] noha látták, hogy a sidók kőlcsön kért gazdagságokat elviszik, de egy szót sem szóllottak; mert akkor halottokat temetvén, azt kiáltották: *Omnes moriemur,* hogy előttök a halál.

Nem ok-nélkül nevezi zabolának a halál emlékezetit a Szent [6] Isai. 37. v. 29. 36. Irás, mikor azt mongya, hogy [6] viszsza-vonatott *Sennacherib,* mint erős zabolával, az ő vitézi halálának látásával. *Ádám*-nak is ezen zabolát vetette szájába az Isten, és mind addig álhatatos vólt az engedelemben, míg az ördög el nem rontotta ezt a zabolát, ama szóval: *Nequaquam moriemini;* meg nem haltok. Nem-csak zabolája, hanem kormánya életünknek a halál emlékezete.

A ki hajóját jól akarja igazgatni, nem ál a csónak orrán, vagy közepin a kormánnyal; mert így hamar parthoz, vagy tőkéhez rontaná bárkáját: hanem a hajónak utólsó végére ál és onnan igazgattya folyását. Ha mí-is csak életünk eleit, az-az nemzetségünket vagy nemes vérünket nézzük; ha életünk közép folyását, ifiuságunkat, erőnket, értékes állapatunkat szemléllyük: veszedelmesen evezünk a test csónakában; hanem életünk utóllyát tekíncsük, az légyen kormányunk. És miképpen Szent *Pál* azt írja [7] 1. Cor. 15. v. 31. magárúl, hogy, [7] *Quotidie morior,* minden-nap meghal: mí-is minden-nap, ha nem többször, egyszer, gondolkodásunkal nyújtóztassuk-ki magunkat egy koporsóban; úgy, a mint halálunk-után ki-

nyújtóztatnak, elhervatt és változott szörnyű ábrázatban; megkékűlt rút színben; az iszonyú férgek és úndok genyetségek-közöt. És mikor így kinyújtóztunk, szóllyunk e képpen magunknak: illyen állapatra kel jutnom; így kel e világtúl és minden javaimtúl elválnom; így kel mindenektűl elhagyatnom; ennek a rothadandó testnek e képpen kel büszhödni; azért mit kapok a rosz világon? miért kedvezek a büdös testnek? miért nem készülök oda, a hol örökké kel laknom? [1] *Maxima insania est, in brevi vita, nunquam finiendos comparare dolores;* nagyob bolondság nem lehet, mint ha a rövid életben örök kínokat keresek.

[1] S. Hieronym.

II. RÉSZE. *Bizontalan halálunk*

Nem-csak meg kel halnunk, keresztyének; hanem hamar-való üdőn kel ennek lenni, mert a Szent *Pál* mondása-szerént, [2] *Tempus breve est,* rövid az üdő, [3] *Breves dies hominis;* megrövidűltek a mí napjaink, nem élünk most annyit, mint a régiek, nyólcz-kilencz-száz esztendőkig. A mely bizonyos halálunk, oly bizonytalan annak ideje, órája, helye és módgya: betegségből-e, vagy hirtelen történetből; gyilkosunk gonoszságából-e, vagy egy tégla esetiből, egy fa dőlléséből, egy ház omlásból, egy hajó fordúlásból, egy híd romlásból; tűztűl-e vagy víztűl; ímettünk-e vagy aluvásunkban; jártunkban-e vagy játékunkban lészen halálunk, senki nem tudhattya. És a mint édes Üdvözítőnk mongya: [4] *Qua hora non putatis, Filius Hominis veniet;* mikor ingyen sem gondollyuk, akkor szóllítnak-ki e világból. [5] *Incertum est, quo te loco mors exspectet: itaque tu illam omni loco exspecta;* nem tudod, úgy-mond *Seneca,* mely helyen vár téged a halál: azért te őtet mindenüt készen várjad: [6] *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum;* minden napot utólsó napodnak itíly.

[2] I. Cor. 7. v. 20.
[3] Job, 14. v. 5.
[4] Lucæ, 12. v. 40.
[5] Senec. epi. 26.
[6] Horat. lib. 1. epist. 4.

Ezt a halál bizonytalanságát, a Szent Irás szép példákkal adgya előnkbe. Eggyüt azt mongya, hogy a halál úgy jár, mint a lopó: ki örömest étszaka, setétben kullog, reá leselkedik, mikor alusznak és vigyázatlan vannak az emberek; és akkor, nagy leptében, zajgás-, csattogás-nélkül ballag, nem-is az ajtón, hanem ablakon, vagy egyéb rejtek helyen búјik-bé. Azért mikor a Szent Irás sok [7] helyen lopóhoz hasonlíttya a halált, mikor azt mongya, hogy, [8] *Intrat per fenestras,* ablakon bújik-bé: jelenti a halálnak véletlen-vóltát, bizonytalan óráját. Másut azt olvassuk, hogy [9] a halál ollyan nékünk, mint a horog a halnak, a tőr a madárnak. Ezzel taníttatunk, hogy a halált sokszor ot talállyuk, a hol nem álíttyuk, sőt a hol életet keresünk. Mikor a hal vígan úszkál a

[7] Matt. 24. v. 43. 1. Thessal. 5. v. 2. Apocal. 3. v. 3. c. 16. v. 15.
[8] Hier. 9. v. 21.
[9] Eccls. 9. v. 12. Lucæ, 21. v. 35.

szép folyóvízben; mikor a madár gyönyörűséges szép ágakon röpdös és kedvesen énekel; azt álítván, hogy szép falattal bétőlti gyomrát, táplállya, sőt hizlallya hasát, akkor nyeli-el a horgot; akkor fojtya nyakára a tőrt: úgy az emberek a gyönyörűségek, tisztek, gazdagságok ágain bátorsággal vigadozván, véletlen esnek a halál tőrébe. Menyit ismértünk, kik vígan mentek feküdni és halva találtattak? Menyin merűltek vízben? menyin égtek házban? menyin fuladtak-meg, kedves falatok torkán akadásával? menyin vesztek ház-omlásban; egy szúnyog-marásban; egy tő-lyukasztás-
[1] Job, 1. v. 18. ban? A szent *Jób* fiai, [1] mikor vígan lakoztak, akkor dőlt reájok a ház. Mikor *Amnon* az ő báttyával *Absolon*-nal kedvesen vendégeskedett; mikor *Mifiboset*, a *Saul* király fia, dellyest ágyában nyugodott, véletlenűl megöletének. *Holofernes*, a szép *Judit* kívánságában, álmát halálához ragasztá. Egy szóval, nincs száma azok-
[2] Job, 21. v. 12. nak, kik dob, trombita harsogással, virgyinahegedü-szóval [2] gyönyörködtetvén magokat, egy szem-pillantásban kiragadtattak az élők-közzűl és főld-alá nyomattak.

Ez az oka, hogy a Szent Irás a mí életünket párának, füstnek, tajtéknak, hamar elhervadó virágnak, árnyéknak, álomnak nevezi. Mert véletlen elmúlik és oly keveset tart, hogy az Isten
[3] Ps. 89. v. 4. 2. Pet. 3. v. 8. *Calendarioma*-szerént senki egy egész napon nem él, mivel [3] Isten-előt ezer esztendő csak egy nap. Senkit nem olvasunk pedig a régi nagy-életü emberek-közzűl-is, ki ezer esztendeig élt vólna.
[4] Eccli. 18. v. 8. A mostaniak igen sokat élnek, [4] *Ut multum, centum anni,* ha száz esztendőt, az-az egy napnak tized részét érik, mert közönségesen
[5] Ps. 89. v. 10. [5] hetven vagy nyólczvan esztendő utólsó határa az igen hoszszúéletü embereknek. Ezek a kevés esztendők az örök élethez-képest ollyanok, mint egy csep víz a tengerben, egy fövenyecske a főld kerekségében.

Mivel azért ily gyarló és romlandó, ily rövid és múlandó a mí életünk, nem hogy egy napot, de egy órát sem igérhetünk életünknek. Sőt minden órában azt mondhattyuk Szent *Dávid*-dal:
[6] 1. Reg. 20. v. 3. [6] *Uno tantum gradu, ego et mors dividimur*, csak egy lépés, csak egy garádics vagyon én-közöttem és a halál-közöt. Mert a bőlcs
[7] Eccl. 14. v. 12. mondása-ként, [7] *Mors non tardat*, nem késik és sohúlt nem múlat, hanem jőtön-jő reánk a szomorú halál. Azért ínt Szent *Jakab*, hogy soha azt ne mongyuk, hogy hólnap ezt mivellyük, amoda
[8] Jac. 4. v. 13. 15. megyünk, ot vásárlunk, [8] *Ignoratis quid erit in crastino;* mert nem tudgyuk, mint lészen hólnapi állapatunk; hanem így szóllyatok,

úgy-mond: ha élünk, ezt vagy amazt mivellyük, úgy, hogy minden dolgunkrúl há-val kel szóllanunk, [1]nem tudván, mit hoz magával a következő nap.

[1] Prov. 27. v. 1.

Mondaná valaki: Isten igen kívánnya üdvösségünket, igen szereti lelkünket, mi az oka tehát, hogy elrejtette és titkon tartotta magánál utólsó óránkat? Ha tudnók, mikor lenne kimúlásunk, szorgalmatoson hozzá készűlnénk, minden egyéb gongyainkat félretennők és így üdvösségünket bátorságosban megnyerhetnők.

Keresztyének, Istennek atyai kegyelmessége az-is, hogy halálunk óráját titkon tartya. Mert ezzel ébreszt és esztenez, hogy szentűl és jámborúl éllyünk, a bűnöktűl magunkat ójuk, és a mint Szent *Hilarius* szól, [2]*Dei ignoratio, intentam sollicitudinem suspensæ exspectationis exigit;* utólsó napunk bizonytalansága függőben-lévő várakozásunk szorgalmatoskodását kívánnya. Ha tudnók halálunk napját, bóldog Isten! mely nagy szabadságban, sőt mely nagy feslettségben élnénk? Most, noha nem tudgyuk óránkat, mindazáltal naprúl napra hallasztyuk jobbúlásunkat és bátran merűlünk minden bűnökbe; mit mivelnénk, ha bizonnyal tudnók, hogy még tíz esztendőt élünk? Vallyon találtatnék-e, a ki kilencz esztendejét világi gyönyörűségekben nem töltené és ördögi szolgálatokban, az-az bűnökben nem foglalná? Semmivel azért nagyob okot nem adott vólna Isten a gonoszságra, mint, ha tudósított vólna hóltunk idejérűl. Óránkat eltitkolván, [3]*Ita vivere hominem voluit, quasi altera die judicandum;* azt akarta, hogy úgy éllyünk, mint-ha más nap megitíltetnénk, és a mint Szent *Ágoston* tanít, [4]*Cum diluculo surreximus, ne ad vesperam nos confidamus pervenire: et cum in lectulo membra deposuerimus, de lucis non confidamus adventu;* mikor felkelünk, estvérűl bizonyost ne tarcsunk, mikor lefekszünk, virrattához ne bízzunk, hanem azt bizonnyal hidgyük, hogy, [5]*Qualem te invenerit* DEUS *cum vocat, talem pariter et judicat;* úgy itíltetünk, a mint utólsó óránkon találtatunk; és ha készűletlen tapasztalnak, örökké elveszünk. Azért életünk bizonytalan vége erős eszten az istenes életre és üdvösség-keresésre. Erre-nézve Christus Urunk a halálnak [6]bizonytalan órájából azt hozza-ki, hogy minnyájan vigyázzunk és mindenkor készen legyünk, mert nem tudgyuk napját és óráját, éjjel-e vagy nappal, estvére vagy hajnalban lészen kiszóllításunk.

[2] Hilar. in Matt. 26. in fine.

[3] Rupertus, in Genesin.

[4] Aug. to. 4. de Salutar. docum. c. 39.

[5] Cypr. de Mortalitat. ultra medium.

[6] Mar. 13. v. 85. Matt. 25. v. 13. Luc. 12. v. 40.

De oh vakság! oh balgatagság! noha ily bizonytalan az óra, melytűl füg az örök állapat, még-is ily feledékenyek és késedel-

mesek vagyunk az üdvösség dolgában! Ha it a várasban tíz vagy tizen-két embert halálra itíltek vólna és csak az órát várnák, mellyen a hóhértűl megöletnek, vallyon ezek mit mivelnének? mit gondolnának? miben foglalnák magokat? Talám koczka, kártya jádzásban? talám kaczagásban, trágárságban, egy-más-közöt üstökvonásban? Efféléket mind félre-tennének, hanem ha eszek vólna, keseredett szűvel, szomorú orczával, köny-húllató szemmel, zökögő* szókkal Istentűl bocsánatot kérvén, bűnöket megbánván, üdvösségekhez készűlnének. És ha valaki közzűlök jádzanék, dobzódnék, jószágért veszekednék, azt sült balgatagnak és esze-fordúltnak itíl-
[1] 1. Cor. 4. v. 9. nők. Illyen a mí állapatunk, minnyáján, [1] *Tamquam morti destinati*, halálra itíltettünk, a bizonytalan órát fejünkre várjuk. Mit mivellyünk tehát? Játzodgyunk-, kaczagjunk-, dobzódgyunk-e? gyűlölködgyünk és az árnyék-világon vonakodgyunk-e? Oh esztelenség! oh gondatlanság, ha lelkünkre és üdvösségünkre nem vígyázunk, ha úgy nem élünk, mint-ha ma kellene meghalnunk! Bezzeg, ha eszűnkön járnánk, gyakran így kellene magunknak szóllanunk: ha ez éjjel meghóltam vólna, jaj, mint lett vólna dolgom? Ha ezen órában meghalnék, micsoda állapatban találtatnám? Mint járna az én szegény lelkem, ha most kiszóllíttatnám? Vallyon nem mennék-e az örök kínra? Jaj, ki kevesen vannak, kik efféle gondolkodásokkal életek jobbítására izgattyák magokat!

Akarjátok-e tudni, honnan vagyon, hogy noha némellyek gondolkodnak halálokrúl, de meg nem tellyesedik bennek a bőlcs mon-
[2] Eccli. 7. v. 40. dása, hogy [2] soha sem vétkezik, a ki utólsó állapattyárúl emlékezik? Oka az, hogy hoszszú életet igérnek magoknak, a halált pedig meszsze-lévőnek álíttyák. Azért, mint a szem kicsinnek mutattya a mi távúl vagyon, úgy a mí szívünk semminek tartya a halált, míg meszszénck tetczik. Mikor az ördög bűnre akar vinni, első,
[3] Genes. 3. v. 4. mestersége az, hogy a halál félelmét kivegye szívünkből: [3] *Nequaquam moriemini;* ifiu vagy, erős vagy, egésséges vagy, nem dobzódol, nem részegeskedel; mikor annak ideje, orvossággal segíted a természetet, azért még most meg nem halsz, meszsze még a te czélod, üdőd lészen ez-után-is a jóra. Tudgya jól az ördög, hogy senki nem hinné, ha igyenesen azt mondaná néki, hogy meg nem hal; azért ezzel senkit nem biztat, hanem azt mongya, hogy meghal, de nem ez-idén, nem ebben a hólnapban, nem ezen a napon, és így minden esztendőt, hólnapot és napot felszabadít-

* A. m. zokogó.

ván a halál félelmétűl, halandóságát elfelejteti emberrel és halhatatlansággal bátoríttya szabados életre. De eszünkbe kel ezt a csalárd ördög mesterségét vennünk és nem kel úgy gondolkodni a halálrúl, mint-ha távúl vólna. Ha vén vagy, előtted a koporsó; és azért hajol hátad görbesége a főld-felé, hogy temető-helyedet mindenkor szemléllyed; mivel a Szent *Pál* mondása-szerént: [1] *Quod senescit, prope interitum est;* a ki megvénhedett, közel jár a halálhoz; és az ősz hajat a régi bőlcsek halál virágjának vagy zászlójának nevezték. Ha ifiú vagy, meggondold, hogy töb bárányt visznek a mészárszékbe, hogy-sem juhot; és egy ötven esztendős-mellet sok ezer ifiú vitetik a temető-helyre.

[1] Hebr. 8. v. 13.

Azért minnyájan szállyunk magunkba és eszűnkön járjunk; mert miképpen, [2] *In bello non licet bis peccare,* a hadban egy vétek veszély, és elől nem kezdhetni: úgy a halálban kétszer nem vétkezhetünk. [3] *Statutum est semel mori;* egyszer, nem többször halunk-meg. Azért orvosolhatatlan vétek, ha bűnben és Isten haragjában lészen halálunk; mert valamely-felé dől a levágott fa, örökké ot marad. Annak-okáért, [4] *Tota vita discendum est mori;* tellyes életünkben elég dolgunk vagyon, ha meg akarjuk tanúlni, mint hallyunk jól meg. *Ificrates* békeséges üdőben és bátorságos földön árkokkal és palánkokkal erőssítette táborát és úgy tartotta rendben népét, mint-ha igen félelmes helyen vólna, a végre, hogy ha véletlen ellenség találná, ama bolond mentséggel ne élne: *Non putaram,* nem véltem; mentűl illendőbb, hogy a mí vitézkedésünk idejében, mindenkor készen legyünk és szorgalmatossággal vígyázzunk magúnkra, hogy valamikor jő, készen talállyon a halál, és az okos szűzekkel várjuk Urunk jövetelét, hogy menyegzős házába mehessünk.

[2] Lamachus, ap. Plutarchus in Apophth.
[3] Hebr. 9. v. 27.
[4] Eccls. 11. v. 3. Senec. de Brevit. vitæ. c. 7. Plutarchus in Apophtheg.

III. RÉSZE. *Mint kel a halál rettegését meggyőzni?*

Bőlcs *Aristóteles* mondása, [5] hogy a halál rettenetesb minden félelmes dolgoknál. Azért, mikor *Ezechias* király [6] hallotta vólna, hogy meg kel halni, keserves köny-hullatásokkal úsztatta beteg ágyát; mikor *Saul* [7] hallotta vólna, hogy más-nap meg kel halni, ottan elájula és földre esék; mikor *Bóldisár* királynak [8] tudtára adák kimúlását, a reszketés-miá nem-csak ina lantolt, hanem térde egybe-veretett. Mert, [9] *Mors peccatorum pessima,* semmi nincs e világon veszedelmesb és rettenetesb, mint a bűnösök halála. Ennek sok és nagy okai vannak:

[5] Aristoteles 3. Ethic. cap. 6.
[6] Isai. 38. v. 3.
[7] 1. Reg. 28. v. 20.
[8] Dán. 5. v. 6.
[9] Ps. 33. v. 22.

ELŐSZÖR: A halál oly testi gyötrelemmel megyen végbe, melynél nagyobb a testhez nem fér. Nagy kínnal jöttünk e világra,

noha nem magunk, hanem mint a *viperák*, anyánk kínnyával és sokszor halálával; de sokkal nagyob és magunk saját kínnyával megyünk-ki e világból. Minnyájan láttatok halálra vált embert; vettétek-e eszetekbe, mint változik hervadott színe, mint hidegűl és merevedik lába, mint kékűl keze, mint béesnek és a nagy kínok-miatt kifordúlnak szemei, mint vonódik és keményedik homloka, mint feketűl nyelve, mint röhög a mellye, mint vonagodik, menyit fohászkodik, mint serkedeznek köny-húllatási, mint folynak hideg izzadási, mint fárad a lélekzésben; egy-szóval, mint elváltozik, megrútíttatik minden tagja? Ezek a nagy változások szörnyű kínok jelenségi. És ha minden fájdalom abból származik, hogy a testnek természet-szerént-való állapattya megbontakozik és a benne-való nedvességek mértéke megváltozik; mivel soha semmi kín és fájdalom úgy meg nem bontogattya és el nem változtattya természetünk állapattyát, mint a halál, mely éppen és tellyességesen mivóltát elrontya és csak-nem tőkévé tészi: következik, hogy valamenyi kínokat, betegségeket és fájdalmakat szenvedett vagy szenvedhet a szegény gyarló test: mind azoknál nagyob és keservesb kínokat érez ember a halálban; úgy, hogy minden egyéb fájdalmak, akár sebből, akár köszvéntől, kólikátúl, kőtűl származzanak, csak előljárói és martaléki a halálnak. Mert a betegségek egy vagy két tagját, fogát, szemét, lábát, veséjét gyötrik embernek: de a halál minden kínokat magában kapcsol: minden tagjait és részeit a testnek felbontya és elváltoztattya. Annakokáért rettenetesb és fájdalmasb minden világi kínoknál a halál.

MÁSODSZOR: a földhöz és e világi jókhoz ragaszkodott ember lelkének kimagyarázhatatlan szorongatási és kínnyai vannak a halálban, mikor láttya, hogy el kel válni mindazoktúl, a miket szeretett, a miben gyönyörködött, a miben reménségét helyheztette; és a mint [1] mezítelen jött ide, úgy kel innen kimenni. Ezt meggondolván a bölcs, felkiált: [2] Oh halál, mely keserű a te emlékezeted annak, a ki békével vagyon gazdagságiban, kinek igyenes úttya vagyon mindenekben! Mert igazán írja Szent *Gergely*: [3] *Nunquam sine dolore amittitur, nisi quod sine amore possidetur;* hogy a mit ember szeret, fájdalommal válik-el attúl. Azért a halálra vált ember eszébe vévén, hogy gazdagságát, kincsét, méltóságát, tisztit, örökségét, jószágát mind el kel hadni: [4] keserves méreggé változnak akkor minden kedves gazdagsági. Szeme-előt forog, hogy jó barátitúl és attyafiaitúl, kedves házasátúl és magzatitúl, sok szép

[1] Job, 1. v. 11. Eccles. 5. v. 14.
[2] Eccli. 41. v. 1.
[3] S. Gregor. lib. 1. Moral. c. 3. in medio.
[4] Job, 20. v. 14.

nyájasságtúl és barátságos társalkodástúl, sőt az egész világtúl úgy meg kel válni, hogy soha ezekhez viszsza nem tér. Az-is elméjébe ütközik, hogy az ő teste, melynek gyengéltetésére mindenben kedvezett, oly szörnyűségre jut, hogy sem jó baráttya, sem kedves házasa, nem, hogy egy ágyban, de egy házban sem maradhat vélle: hanem főld-alá dugják és ot a férgektűl elszaggattatik, megposhad és rothad, úgy, hogy útálás-nélkül reá sem nézhetni. Oh mely szomorú és keserves kínokat szereznek efféle gondolatok a világhoz ragaszkodott ember szívében!

HARMADSZOR: rettenetesb gyötrelem vagyon a gonosz-életű emberek halálában. Mert mint a gonosz-tévő, mikor a tömlöczben vagyon, mindenkor törődik, gyötrődik: de fő-képpen, a mely nap kivitetik a bírák-eleibe, iszonyú rettegésektűl szorongattatik és kínoztatik: úgy a bűnös ember, mikor az ajtón vagyon, hogy bírája-eleibe mennyen, szörnyű félelmektűl környékeztetik. Eszébe jút akkor és mint egy tűkörben, szeme-előt forog tellyes életének számlálhatatlen gonoszsága, szabados erkőlcse, feslett úndoksága. Furdallya és feddi lelki-isméreti, hogy az isteni szolgálatban ily restes, az üdvösség-keresésben ily késedelmes vólt és minden eszét, kedvét csak a múlandó világi roszságra fordította. Tellyes életében valami vétkekrűl penitencziát nem tartott, csoportban, sőt seregben rohannak elméjébe, mint *Antiochus*-nak, és [1]szörnyű-képpen szorongattyák, [1] 1. Mach. 6. v. 10. 12.
mardossák szívét, mivel [2]a halál esztene a bűn. Szent *Jób* [3]és [2] 1. Corint. 15. v. 56.
Szent *Dávid*, noha megöregedett állapattyok vétkeitűl nem annyira tartottak, de ifiuságok fogyatkozásit rettegéssel említették; és halálokhoz közelgetvén, attúl tartottak, hogy azokból ne következzék veszélyek. [3] Job, 13. v. 26. Psal. 24. v. 7.

Szent Isten! menyin kívánnának halálok óráján egy napot, egy órát azok-közzűl, mellyeket most játékkal, múlatsággal, hiusággal múlatnak, hogy abban Istennek kedvét kereshetnék? De sokan úgy járnak, mint ama szegény *Chrysaorius*, kirűl Szent *Gergely* azt írja, [4]hogy a menyire gazdagsággal, annyira bévelkedett vétkekkel; és halála óráján látván az ördögöket, kik érette jöttek, izzadással, szörnyű hánkódással kiáltani kezdett: *Inducias, vel usque mane;* bárcsak virrattig, bárcsak virrattig hadgyatok békét. De nem lén helye esedezésének, hanem azon órában meghala; [4] Gregor. Sermone 12. in Evang. Et 4. Dialog. c. 38.
mert, [5]*Qui pœnitenti veniam spopondit, peccanti diem crastinum non promisit;* noha Isten bocsánatot ígér a penitenczia-tartónak, de nem ígér hólnapot a vétkezőnek. Oh, mint átkozzák akkor a [5] Gregor. ibid.

gonoszak magok balgatagságát, hogy az imádkozásban, szentségek gyakorlásában, bévséges alamisnálkodásban és egyéb istenes szent életben nem foglalták magokat? Megnyílik akkor szemek, és megismérik, de későn, hogy hiuság és roszság e főldi szorgalmatoskodás; vakság és esztelenség a világi dolgokon-való kapdosás.

Mikor pedig a gonosz lelki-isméretü ember így őrlődik, gyötrődik magában, azt ne gondold, hogy az ördög aluszik, mert ha [1] mindenkor kerűl, mint az ordító oroszlány, akkor legnagyob dühösséggel rohan emberre, mikor [2] láttya, hogy rövid ideje vagyon: és ha Isten meg nem zabolázza, sok hamis képezésekkel, rettenetes jelenésekkel, színes hazugságokkal úgy megháboríttya a gonoszságba merűlt ember értelmét, úgy elfordíttya akarattyát, hogy sok iszonyú rettentésivel kétségbe ejtheti; [3] noha a szent-életü jámborokon nem ád Isten hatalmat a *sátán*-nak, hanem hatalmas erejével hátra-veri és megszégyeníti.

NEGYEDSZER: mind-ezeknél nehezeb dolog, mely a gonoszszakat kinozza az utólsó ütközetben: hogy mingyárt a halál-után nem prókátor és gond-viselő-által, hanem személy-szerént, Isten [4] itílőszéki-eleibe kel menni, számot kel adni tellyes életérűl: örök üdvösségnek, vagy kárhozatnak utólsó *sentencziá*-ját kel venni. Azért mongya Szent *Gergely*, hogy, [5] *Non immerito anima tunc terretur, quando post pusillum hoc invenit, quod in æternum mutare non potest;* méltán retteg akkor a lélek, midőn láttya, hogy kevés vártatva ollyat talál, a miben örökké marad. Oh, mely szörnyű félelem ez! nem-csak azért, hogy utólsó és másolhatatlan a *sentenczia*, és senki ennek *execuczió*-ját, kiszolgáltatását nem ellenzheti; nem-csak azért, hogy oly dologrúl lészen *sentenczia*, melynél nagyobrúl nem lehet; tudni-illik, örök bóldogságrúl, vagy kárhozatrúl: de azért-is, hogy ily közel és szinte előtte lévén embernek a törvény órája, nem tudgya, ha nyeri-e vagy veszti? És noha lésznek, kik a bűnös testet elkésérik a sírhoz, de senki nem mégyen a bíró-eleibe a lélekkel, hanem elhagyatván minden segítségtűl, csak a jó és gonosz cselekedeti mennek véle: *Opera illorum sequuntur illos*. A sátán pedig, kit [6] Szent *János* vádoló-nak nevez, jelen lészen, ki béadgya a szegény lelket, mint *Zacharias*-nál [7] olvassuk. Egy szem-pillantásban vége lészen a törvénynek: bévádoltatik; megitíltetik; megsentencziáztatik a lélek; és haladék-nélkül, *executio*, igazság szolgáltatik. Azért, *Ex hoc momento pendet æternitas,* ettűl a szem-pillantástúl füg az örökké-való állapat.

[1] 1. Pet. 5. v. 8.
[2] Apoc. 12. v. 12.
[3] Sicut Job, 1. v. 12. c. 2. v. 6.
[4] Hebr. 9. v. 27.
[5] Gregorius 24. Moral. c. 17.
[6] Apoc. 14. v. 13.
[7] Apoc. 12. v. 10. Zach. 3. v. 1.

Illyen nagy kínokkal, ennyi keserves gyötrődésekkel, illyen rettegésekkel és szorongatásokkal tellyes azok halála, kik a halált készen nem várják, hanem csak a múlandó világhoz ragaszkodnak; testekre és nem üdvösségekre vígyáznak; gazdagság keresésben, nem istenes erkőlcsökben foglallyák életeket.

Azok pedig, a kik igaz fontban vetik és hiuságnak tartyák a világot minden kincseivel, böcsülletivel és gyönyörűségivel; azok, a kik it csak azért élnek, hogy az örök bóldogságban helyt szerezzenek és minden gondolattyokat arra fordíttyák, hogy Istennek kedveskedgyenek; azok a kik szívében meghólt a világ és elvált kívánságok attúl, a mivel e rosz világ tartóztattya az emberek kedvét: nem illyen rettegésekkel, nem efféle bajos gondolkodásokkal mennek a halálra, hanem víg és csendesz elmével várják halálokat; mert noha el nem kerűlhetik a halál nyilát: de, [1]*Non tangit illos tormentum mortis,* a halál kínnya meg sem illeti őket, hanem, a mint Szent *Bernárd* írja, [2]*Mors bonorum optima: quia fit ibi, quies a labore; fit jucunditas de novitate; fit securitas de æternitate;* ezek halála job minden világi jónál, mert kezdete a nyugodalomnak, bátorsága az örök bóldogságnak.

[1] Sap. 3. v. 1.
[2] Bern. Serm. 41. ex Parvis.

Az Isten szolgái tudgyák, hogy az ő halálok elrontatik a bóldog feltámadással; azért úgy válnak-el a testtűl, mint az útramenők házoktúl. Tudgyák, hogy a világi élet tengeri habok hányása; és hogy, *Nullus portus, nisi mors est,* nincs a halálnál egyéb part, a hol megnyugodgyanak. Tudgyák, hogy e földön jövevények és szám-ki-vetésben vannak; tudgyák, hogy, [3]*Mors porta est et principium veræ vitæ,* a halál ajtaja és kezdete az örök életnek, azért minden kedvek és kincsek, minden atyafiságok ot vagyon, a hol örökké maradnak. It pedig úgy laknak, mint ma hólnap kiménő sellyérek, és eszekbe forgattyák, [4]*Non domum esse hoc corpus, sed hospitium;* hogy nem házok, hanem szállások ez a test, sőt tömlöczök, melynek ajtaját halál nyittya-fel. Tudgyák, hogy it sok harczok és veszedelmek-közöt vitézkednek, sok munkás fáratságokkal lenyomatnak, sok kísértetekkel ostromoltatnak és a testnek súllyos terhével nehezíttetnek: [5]azért nyereségnek tartyák, hogy a világ tőreiből kiszabadúlnak; hogy a test gyarlóságátúl megmenekednek; hogy az ördög ostrominak veszedelméből kivitetnek. És gyakran kiáltyák Szent *Dávid*-dal: [6]ved-ki Uram ebből a fogságból lelkemet; jaj nékem, hogy ennyire hoszszabbodik bújdosásom. Oh, mely gyönyörűségesek, Uram a te hajlékid! ájúlva

Lásd a második predikacziót, Pünkösd-után XXIV. Vasárnap.
[3] Clemens, 4. Stromat.
[4] Senec. ep. 120. in medio.
[5] Sap. 9. v. 15.
[6] Psal. 141. v. 8. Psal. 119. v. 5. Psal. 83. v. 1.

kívánkozik te-hozzád az én lelkem. Mert, ha kedves a vitéz embernek harcz-után-való diadalma; ha örvendetes a kereskedőnek fáratság-után való nyeresége; ha gyönyörűséges az uton-járók haza-
[1] Job, 7. v. 1. menése, az [1]elfáratt munkások estveli nyugodalma, a tengeren
[2] Rom. 7. v. 27. hányatottak partra-jutása: az igazaknak-is kedves, mikor [2]*De corpore mortis hujus,* ettűl a halandó test szolgálattyától felszabadúlnak.

Az isten-félő szent emberek le nem vetkőznek az emberi gyarlóságból; azért vagyon ő-bennek-is a halál fúlákjának érzékensége. De orvosságok-is vagyon, mellyel annak mérgét megfojtyák.

Ha a világi élet kívánsága akadoz elméjekben, ottan vagy azt
[3] Possidon. in Vita S. August. cap. 27. felelik, a mit ama jámbor püspök mondott: *Si* [3]*aliquando, cur non modo?* Ha ez után-is meg kel halnúnk, miért nem most? Ha halad-is egy-nehány nappal vagy órával, ugyan reá kel erre a mészár-székre mennünk. Bezzeg, ha üdő-vontatással megmenekedhetnénk a haláltúl, vólna valami, de a mire reá kel menni, mi haszna abban haladékot kívánni? A kit akasztani visznek, kevés öröme lehet abban, hogy üdő múlik míg meszszeb viszik; vagy hogy valamivel hoszszab és kevés-töb garádicsu a lajtorja, mellyen fel kel hágni. Minnyájan útban vagyunk, halálunk helyére menten megyünk; menyit halad halálunk, annyit nevekedik rettegésünk. Meghóltak előttünk, valakík születtek; meghalnak utánnunk, valakik a világra jőnek; sem elsők, sem utólsók nem vagyunk a halál torkában, azért bolondság attól félni, a mit el nem kerűlhetsz. Job hamar által-menni és a félelemtűl megmenekedni, hogy-sem sokkáig rettegni és ugyan reá-menni.

Ha a világi jószágtúl nehezteli elválását a gyarló test, azt
[4] 2. Cor. 5. v. 1. Hebr. 13. v. 14. forgattyák elméjekben az igazak, a mit Szent *Pál* mondott: [4]földi házunktúl megválván, tudgyuk, hogy Istentűl éppített lakó-helyünk vagyon Mennyekben. Nincs it maradandó várasunk, hanem e földön azért élünk, hogy örökös bóldog várast keressünk. Mivel azért ennek a várasnak kapuján most vagyunk, mikor a halált közel érezzük, nem kel hátra-mászni vagy a menetelen akadozni.

Ha a világi társaság vagy atyafiság forog a gyarlóság-előt, azt jutattya emlékezetibe az isten-félő ember, a mit Szent *Lucius*
[5] Euseb. lib. 4. Histor. cap. 16. mondott halála óráján: [5]*A malis liberor, ad Deum Patrem optimum transeo;* semmi jó nincs e világon, gyarló és fogyatkozott minden társaság, Istenhez mennyünk, minden jónak kút-fejéhez.

Ha a halál iszonyusága rettegést indít, meggondollya az istenes ember, hogy a halálban semmi nehezeb nincsen, mint annak

félelme. Azért, *Ex necessitate facit virtutem,* a mit kedve-ellen-is kellene szenvedni, Isten malasztyának segítésével megbátoríttya magát és azt mongya Szent *Ambrús*-sal: [1]*Mori non timeo, quia bonum Dominum habemus;* jó Uram vagyon, nem félek a haláltúl, mely az én Uram-eleibe viszen.

[1] Possidon. in Vita S. August. cap. 27.

Ha a temetés szörnyűsége háborgattya elméjét, mingyárt azzal bátoríttya magát a jámbor ember, a mivel Szent *Ignátius: Frumentum Christi sum,* Christus búzája vagyok; ha a Christus mezejébe, a földbe nem tétetem, nem gyümölcsözöm.

Ha az itílet félelme rettegteti, úgy szól lelkének, mint Szent *Hilárion:* [2]*Egredere, quid times anima mea? quid dubitas? Septuaginta prope annis servisti Christo et mortem times?* Mit félsz, mit rettegsz lelkem? Meny ki, ennyi esztendeig szolgáltál Istenednek és nem mersz eleibe-menni?

[2] Hieron. in Vita Hilarionis.

Ha a *Sátán* kísérti és ostromollya, nem jár úgy, mint az istentelenek, kikrűl Szent *Jób* azt írja, hogy, [3]*Conterentur in porta,* mikor a kapun lésznek, ot romolnak meg; hanem, [4]*Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta;* esze nem vész, mikor a halál ajtaján szóllani kel ellenségivel, sőt nagy bátran, Szent *Márton*-nal azt mongya a *sátán*-nak: [5]*Quid hic adstas cruenta bestia? nihil in me funeste reperies;* mit sugorgasz it, vér-szopó bestia? semmit én-bennem nem találsz néked-valót.

[3] Job, 5. v. 4.
[4] Ps. 126. v. 5.
[5] Sulpitius, in Vita S. Martini.

Egy szóval, az a külömbség az igazak- és a gonoszak halálában, hogy a gonosz, [6]*In malitia expellitur impius, sperat justus in morte sua;* kedve-ellen, erő-szakkal taszíttatik-ki e világból, az igaz ember pedig bátorsággal, vígasztaló reménséggel várja utólsó óráját. A gonoszoknak, [7]*Amara est memoria mortis,* keserves a halál emlékezete, az igazaknak, [8]*Bonum est judicium mortis,* kedves, mikor közel érzik halálokat és vígan ama Sóltárt éneklik: [9]*Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi,* örvendezek, mikor hallom, hogy Isten házába mégyek. Mikor a tiszta-életű jámbor aszszony ura távúl vagyon, szomorú és bánkódva óhajtya annak viszsza-térését; ha hallya hogy jő, felugrik, vígad, helyét sem talállya örömében; a csintalan aszszony pedig akkor tapsol, mikor ura meszsze vagyon; elhűl és reszket, mikor jövetelét hallya. Így az igazak vígak, mikor a jó halál-által Urokhoz mennek, a gonosz szolgák pedig reszketnek, mert, [10]*Timenti Dominum, bene erit in extremis;* jól vagyon dolgok az isten-félőknek, mikor halál-által a földrűl Menyekbe mennek, és úgy mennek, hogy, [11]*Non*

[6] Prov. 14. v. 32.
[7] Eccli. 41. v. 1.
[8] v. 3.
[9] Ps. 121. v. 1.
[10] Eccli. 1. v. 13.
[11] Sap. 3. v. 1.

tangit illos tormentum mortis, a halál kínnya csak meg sem illeti őket.

Minnyájan kívánnyák az isten-félők halálát és óhajtyák *Baláam*-mal, [1]*Moriatur anima mea morte justorum*, hogy az igazak halálában részek légyen, de arrúl nem gondolkodnak, hogy az igazak erkőlcsét kövessék életekben. Minnyájan örömest úgy múlnának-ki a világból mint *Lázár*, csak úgy élhetnének, mint a gazdag. De nem így jár ez; az igazak halálában csak azoknak vagyon részek, kik az igazak erkőlcsét követik, mert valamely bizonyos, hogy gonoszúl meg nem hal, a ki jámborúl él, oly bizonyos, hogy ritkán végezi jól életét, a ki halálig vontattya gonoszságát. A Szent Irásban csak egy latrot olvasunk [2](úgy-mond Szent *Bernárd)*, ki halála óráján megtért és üdvözűlt, mivel, *Sera pœnitentia, raro vera;* az utólsó órára halasztott penitenczia ritkán igaz penitenczia. És ha [3]*Alexander* kiíratta hadából, a ki akkor igazgatta kopiáját, mikor ütközni kellett, Isten-is méltán megveti, a ki gonoszságát akkor akarja elhadni, [4]mikor elhadta őtet a latorság.

[1] Num. 23. v. 10.
[2] Bernard. Sermone 38. ex Parvis.
[3] Plutarch. Apophthegm. Alexandr.
[4] Ut Antiochus, 2. Machab. 9. v. 15.

Azért keresztyének ne halaszszuk, hólnapra jobbúlásunkat. Eszűnkben forgassuk, a mit Szent *Ágoston* sok helyen, de igen tekíntetes szókkal előnkbe adott: [5]*Forte respondes; cras, cras. O vox corvina! Corvus non redit ad arcam, columba redit. Si tunc vis pœnitentiam agere, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Satis alienus est a fide, qui ad agendam pœnitentiam, tempus senectutis exspectat.* [6]*Quamdiu cras? Ignoras, quod est ultimum cras. Non quærit Deus dilationem in voce corvina, sed confessionem in gemitu columbino.* [7]*Esto semper paratus, indulgentiam correctionis promisit Deus; crastinum diem quis promisit?* Mindenkor készen légy, mert ígérte Isten, hogy bocsánatot nyér, a ki életét megjobbíttya; de a hólnapot senkinek nem ígérte. Holló szava a *cras, cras;* de eszedbe jusson, hogy a holló kirekedett a *Noë* bárkájából és a siránkozó galamb bevétetett.

[5] Aug. Serm. 71. ad Fratres in Eremo.
[6] Aug. in Psal. 102. in illud, Miserator et Misericors.
[7] Aug. tom. 10. Sermon. 16. de Verbis. Dom.

De ideje, hogy elvégezzük tanításunkat. Sommája a dolognak az, hogy, ha jól akarunk meghalni, jól éllyünk. És tellyes életünk rendelésében két kormányt tarcsunk; eggyik: hogy úgy éllyünk, a mint halálunk óráján akarnók, hogy éltünk vólna. Ha most meg kellene halnod: mint akarnád, hogy viselted vólna magadat, rendelted vólna életedet; és azt cseleked most, a mit akkor haszontalanúl fogsz kívánni. Másik: hogy nem tudván utólsó óránkat, úgy éllyünk minden órában, mint-ha akkor kellene meghalnunk.

Azért gyakran magunkba szállyunk és meggondollyuk, micsoda furdalná és nehezítené lelki-isméretünket, ha ezen órában meg kellene halnunk. És, ha oly fogyatkozást érezünk, mellyet nem akarnók, hogy a halál bennünk tapasztalna, késedelem-nélkül mingyárt kifesellyünk abból, mert Szent *Ágoston* mondása-szerént, [1]*In quibus actibus quisque inventus fuerit, in eisdem judicabitur, quando anima exierit de corpore;* a miben találtatunk halálunk óráján, abban itíltetünk. Azért nem bátorságos, sőt nem szabad, oly állapatban lennünk egy szem-pillantásig-is, melyben nem akarnánk meghalni. Ha így élünk: a halál nékünk üdvösségünk úttya és kapuja lészen. Kit engedgyen az Atya, Fiú, Szent Lélek minnyájunknak. Mongyátok minnyájan: Amen, Amen, Amen.

[1] Aug. tom. 4. De salutarib. docum. c. 39.

RÖVID TANUSÁG.

A KERESZTYÉN HALOTTAK TEMETÉSÉRŰL.

A régi pogányok-közzűl sokan a test temetésére gondot nem viseltek, hanem, a mint *Cicero* írja, azt mondották: [2]*Nihil interest, humi-ne, an sublime putrescant;* hogy mindegy, akár földben, akár akasztó-fán büzhögyék testek. *Diógenes* azt kívánta, hogy, ha meghal, vessék-ki testét akár-hová. Mikor baráti mondották vólna, hogy a vadak, madarak elszaggattyák, azt felelte, hogy pálczát tégyenek mellé, hogy elkergethesse. Jó-akarói a pálczát haszontalannak mondák, holott semmit nem érez. Nevetve azt mondotta *Diógenes:* [3]*Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit, nihil sentienti?* Mit árt nékem a vadak szaggatása, ha semmit nem érzek? [4]*Aegyptii condiunt mortuos et domi servant. Persæ, cera circumlitos condiunt. Magorum mos est, non humare corpora, nisi a feris antea laniata. In Hyrcania, plebs publicos alit canes; optimates, domesticos; a quibus lanientur: eamque optimam illi censent sepulturam;* az *egyiptomiak* balsamokkal rothadatlanná tették a hólt testeket, a *persák* viaszba foglalták. [5]*Hyrcanorum, canes; Bactrianorum, volucres, mortuos vorant.* A *hircanusok* ebekkel szaggattatták, a [6]*massagéták* attyokat és attyok-fiait nem hadták betegségben meghalni, hanem megölték és megették; *Rectius ducentes, ut a se potius, quam a vermibus comedantur;* illendőbnek itílvén, hogy ők egyék meg, hogy-sem a férgek. Némellyek tűzbe, némellyek vízbe vetették a hólt testeket. De az Isten népe földbe szokta temetni a

[2] Ita Cicero. l. Tusc. Quæst. sub finem.

[3] Cicero, ibid.

[4] Herodot. l. 1. Babylonii sepulchra in melle habent.

[5] Plutarch. l. q. improbitas sufficit ad infelicitatem.

[6] Hieron. lib. 2. contra Jovinian. c. 6.

hólt testet, mint jó magot, [1] mely a feltámadáskor megújúl. Sok szép rend-tartási vóltak pedig az apostoli *ecclesiá*-nak a halottak temetésében.

Először: a hólt testet megmosták, a mint *Tábitá*-rúl [2] olvassuk. És Szent *Gergely* sokszor írja, hogy, *Ex more,* szokás-szerént megmosták a hívek testét; *Lib. 4. Dialogor. c. 16. 27. Lib. 3. c. 17.* Eusebius feljegyzi, [3] hogy a halottak szemét, száját béfogván, megmosták: *Occludere oculos, ora obturare, decenter ornare, lavare accurate.* Az-után drága kenetekkel megkenték, temjénnel, mirrával és egyéb fü-szerszámokkal jó-illatúvá tették, mint a *Meletius* és *Cæsaritus* temetésérűl *Nissenus* és *Nazianzénus* [4] írva hadta. Sőt azzal dicsekedik *Tertullianus,* hogy töb temjén kel a keresztyének temetésére, hogy-sem a bálványok tiszteletire.

Másodszor: a hólt testet néha csak tiszta lepedőbe takarták, a mint *Eusebius*-nál [5] olvassuk; néha, [6] *Præclaris aureisque, indumentis vestiebant,* drága, szép ruhákba őltöztették. A Szent *Marinus* testét, írja *Eusebius,* hogy *Astyrius* drága ruhába őltöztette: [7] *Cadaver, splendida et pretiosa veste obtegit, sumtuoso et magnifico linteo involutum.* A *Constantinus* hólt testét bársonyba írja, hogy őltöztették és arany koporsóba tették: [8] *Aurea capsula inclusum corpus, purpura et diademate ornatum.* Azért, noha bűn a halottra felettébvaló gazdagságot rakni, mellyel job vólna szegényeket táplálni, hogy-sem lopásra ingerelni a koporsó-rontókat; noha igazán írja Szent *Ambrus,* hogy, [9] *Sericæ vestes, et auro intexta velamina, quibus divitis corpus ambitur, damna sunt viventium, non subsidia defunctorum. Unguentum accipis dives; post mortuus et fœtidus es;* a hólt testnek semmi haszna a drága őltözetben, maradékinak pedig káros a nagy kőltség; de azért tisztességes temetést érdemelnek a hívek tetemi, úgy-mond [10] Szent *Ágoston,* mivel a Szent Lélek eszközi és lakó-hajléki vóltak.

Harmadszor: a hólt testet kitették [11] látó-helyre, hogy az emberek erre nézve mások példájából eszekbe vennék halandó állapattyokat. Mértékletes sirással-is kesergették a halottat, mint a mái Evangeliomban az özvegy anya. [12] *Ábrahám* siratta feleségét; *Jósef,* [13] hólt attyának orczájára borúlván, csókolgatva siratta őtet; a sidók [14] *Moysest* és az-után [15] *Aaront* harmincz napig siratták. Szent *Dávid* [16] *Sault* és *Absolont,* Szent [17] *Istvánt* a keresztyének nagy sirással temették. Sőt ő-maga Christus, [18] *Lázáron* és megkeseredett attyafiain szánakodva, siránkozott. Annak-okáért a halottas-

[1] 1. Cor. 15. v. 37. 42. Vide Cornelium, Actor. 8. v. 2. ex Baronio.
[2] Act. 9. v. 37.
[3] Euseb. lib. 7. Histor. c. 17.
[4] Tertull. Apolog. cap. 42. Et Minutius Felix.
[5] Euseb. loco citato.
[6] Chrys. hom. 11. ad Hebr.
[7] Euseb. lib. 7. Histor. c. 14.
[8] Eus. l. 4. Vitæ Constant. c. 66. Plura exempla vide ap. Turonensem, de vitis Patrum. c. 3. 7. 8. 12. Lib. 4. Hist. c. ultimo. Lib. 6. c. ult.
[9] Ambr. lib. de Naboth. c. 1.
[10] Aug. 1. de Civit. cap. 13.
[11] Act. 9. v. 37.
[12] Gen. 23. v. 2.
[13] Genesis. 50. v. 1. 10.
[14] Deut. 34. v. 8.
[15] Num. 20. v. 29.
[16] 2. Reg. I. v. 17. cap. 18. v. 33.
[17] Act. 8. v. 2.
[18] Joan. 11. v. 35.

házat [1]siralom-házának nevezi a Szent Irás és arra oktat, hogy [2]egy napig vagy legfellyebb [3]hét napig sirassuk a halottat. Mert a felettéb-való siránkozás pogányokhoz illik, úgy-mond Szent *Pál*, [4]kiknek nincs reménségek az örök bóldogságrúl; és a ki elhiszi, hogy a halál job életre-való út és Istenhez-menetel: nem úgy sirattya halottyát, mint elvesztettet, hanem mint hazájába előlbocsátottat. Azért jegyzi-fel a Szent Irás, hogy a *Jákob* fiai [5]heted napig siratták attyokat; de az *egyiptomi* pogányok, kik sem a feltámadást nem hitték, sem a halált Istenhez-való menetelnek nem tartották, tíz-annyi napig, az-az hetven egész napra nyújtották siralmokat. A kit azért igazán szeretünk, ahoz úgy visellyük magunkat, mint Christus *Lázár*-hoz, kinek halálán azt mondotta, [6]hogy örűl, mert ez-által a világi haboktúl megmenekedett. És mikor őtet feltámasztá a világi fáratságos veszedelmekre, akkor [7]siránkozék. *Tobiást*-is, [8]*Cum gaudio sepelierunt*, örvendezve temették, mivel az ő szent élete bizonyos reménséget adott üdvösségérűl.

[1] Eccls. 7. v. 3.
[2] Eccli. 38. v. 27.
[3] Eccli. 22. v. 13.
[4] Thes. 4. v. 12.
[5] Genes. 50. v. 10. 3.
[6] Joan. 11. v. 15.
[7] v. 35.
[8] Tob. 14. v. 16.

Negyedszer: azt írja *Tertullianus*, hogy, [9]*Oratione presbyteri, componuntur mortui;* papok imádságival takartatik-el a hólt test. Azért bévett szokásból Sóltárok éneklésével késérték a halottat. Szent *Jerónimus* írja, [10]hogy mikor *Paulát* eltemették, sok külömböző nyelveken zengettek a Sóltárok. A *Fabiola* temetésén, [11]*Sonabant Psalmi et aurata tecta templorum*, a templom aranyas menyezeti zengettek a Sóltár énekléstűl. *Nissénus*, nénnye *Macrína;* Szent *Ágoston*, annya *Mónica* temetésén Sóltár énekléseket említnek: *Psalterium arripuit Evodius et cantare cœpit Psalmum: cui respondebamus omnis domus.* Arany-szájú Szent *János* azt írja, hogy [12]azért viszük énekléssel a hólt testet, hogy Istent hála-adással dícsírjük, hogy a világi munkátúl és félelemtűl atyánk-fiát megszabadítván, magához szóllította.

[9] Tertull. de Anima. c. 51.
[10] Hieron. in Epitaphio Paulæ. epist. 27. ad Eustochium. cap. 13.
[11] Hier. ep. 30. Aug. 9. Confess. c. 12.
[12] Chrysostom. hom. 4. ad Heb. in Moral.

A halottakat nem egy-képpen gyászolták: [13]*Argivi, in luctu, albas gerunt vestes.* [14]*Apud græcos, in calamitate, tondentur mulieres; viri comam alunt.* [15]*Lycii, in luctu, utuntur veste muliebri: significantes, rem eam muliebrem esse, nec convenire viris moderatis;* némellyek fejérben gyászoltak, némellyek hajat eresztettek vagy taroltak, némellyek aszszonyi ruhába őltöztek. De a keresztyénség szokását említvén Arany-szájú Szent *János*, azt írja, [16]hogy az uri emberek szolgái, sőt lovai-is feketébe őltöztetve késérték a halottat.

Azt pedig okossan és jól írja *Navarrus*, [17]hogy a mint egyéb

[13] Plut. Qu. 26. Romana.
[14] Ibid. Qu. 14.
[15] Plut. Consolat. ad Apollon. sub medium.
[16] Homil. 3. ad Pop. Antioch. circa medium.
[17] Navar. lib. 5. Consilior. Tit. de Hæreticis. Consil. 12.

irgalmasság és kegyesség cselekedetivel segíthetni az eretnekeket, úgy az ő hólt testeket temetésre késérhetik a *catholicusok*.

Ötödször: szövétnekeket és égő gyertyákat hordoztak a halottak temetésekor. A Nagy *Constantinus* első keresztyén császár temetésérűl írja Eusebius: [1]*Luminibus circum funus, aurea super candelabra accensis;* hogy körűlle arany gyertya-tartókban égtek a gyertyák. Mikor az Arany-szájú Szent *János* testét *Constanczinápolyba* vitték, azt írja *Theodorétus*, hogy az egész tenger partyát az emberek égő gyertyákkal elfogták: [2]*Fidelis hominum cœtus, Bosphori ostium ad Propontidem situm, luminaribus cooperuere.* Szent *Jerónimus* a *Paula* temetésérűl írja, hogy a püspökök viasz-gyertyákat vittek előtte: [3]*Episcopi lampades, cereosque prætulerunt.* Ehez hasonlót ír *Nissénus, Nazianzénus, Turonensis.* És az egész régi *ecclesia* példája arra viszen, hogy a világosság fiait, a kik világosság cselekedetivel fényeskedtek és az örök világosságra vitetnek, világokkal temessük; a kik pedig gyűlőlik a világosságot és a külső setétségre mennek, méltó, hogy azok-előt világot ne hordozzanak az újítók.

Nem-csak szövétnekeket, hanem keresztet és temjénezőt-is vittek a halottak-előt; mint *Turonensis* illyen szókkal írja: [4]*Sanctum corpus ferri cœpit ad vicum, dispositis psallentium turbis, cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis.*

Hatodszor: noha a sidóság váras-kivűl temetkezett, mivel ő-nállok [5]tisztátalan vólt hét napig, a ki csak illette-is a temetőhelyt; noha a keresztyénség sem tilalmazza a várasokon-kivűl-való temetést: de azért, minek-utánna a hívek templomokat kezdettek éppíteni, örömest vagy szentegyházban, vagy szentegyház-mellet-való czinteremben* temetkeztek. A Nagy *Constantinus* császárt az Apostolok templomában temeték, és az ő példáját követvén egyebek, templomban temetkeztek; mint illyen szókkal írja Sozómenus: [6]*Constantius eum in ecclesia, nomine Apostolorum nuncupata, sepelivit: in qua quidem ecclesia Constantinus, dum vixit, sepulchrum sibi construendum curaverat. Ab eo, consuetudine ducta, imperatores christiani Constantinopoli sepeliuntur; atque episcopi etiam: quippe cum dignitas sacerdotalis, imperii dignitati par sit; imo in locis sacris, primas partes obtineat.* Eusebius azon dologrúl így ír: [7]*Ad Servatoris nostri, Apostolorum ædem, funus deponunt.* [8]*Populus frequens, una cum sacerdotibus, magno cum gemitu preces pro anima*

[1] Euseb. lib. 4. de Vita Constant. cap. 66.
[2] Theod. lib. 5. hist. Eccl. c. 36.
[3] Hier. ep. 27. cap. 13. Nissen. de Funere Macrinæ. Nazian. Orat. in Cæsarium. Vide alia Exempla apud Cornelium, Actor. 8. v. 2.
[4] Turonen. de Vitis Patrum. c. 14. in Lupicino.
[5] Num. 19. v. 16.
[6] Sozom. lib. 2. Historiæ Eccls. cap. 32.
[7] Euseb. 4. de Vita Constant. cap. 70.
[8] Cap. 71.

* Cimeterium.

imperatoris Deo fundunt; mystico sacrificio, sanctarumque precationum societate.

Négy okát találom, miért temetkeztek örömest a szentegyházban: I. Hogy mikor az emberek imádkozni mennek a templomba, megtekíntvén ismerőjök és jó-akarójok temetését, mint valami tűkörben szemléllyék a magok állapattyát, és a halál emlékezetivel buzgó imádkozásra és tekélletes életre indíttassanak, a világi kívánságokat pedig és szorgalmatoskodásokat megzabolázzák. Ugyan-is azért nevezik a temető-helyt *monumentum*-nak, emlékeztetőnek (úgy-mond Szent *Ágoston*), [1] *Quia movet mentem;* mert eszűnkbe jutattya halandóságunkat. Azért valamikor temetést látunk, azt kiáltyák ebből a halottak: [2] Láddé mint jártam én? te-is így jársz. Tegnap rajtam esett, ma te-rajtad esik. Nem mutat hólnapra, nem említi a varjak *cras*-sát, hanem, *Tibi hodie,* ma vagyon, úgy-mond, a te utólsó napod. Bezzeg, ha ezt gondolnók gyakran, keveset félnénk a haláltúl. Mert ollyan a halál, mint a *basiliscus,* melyrűl azt írja Szent *Ambrús,* hogy [3] a ki őtet eléb láttya, nem árt annak; de megöli, a kit ő eléb látand; a halál-is annak árt, a ki ő-rólla gyakran nem gondolkodik. Azért, [4] *Mortem, ut nunquam timeas, semper cogita;* ha üres akarsz lenni a halál félelmétűl, gyakorta gondolkodgyál a halálrúl. II. Hogy a mely imádságok a templomban lésznek, abban a halottak lelke részesüllyön. E végre írja *Eusebius,* [5] hogy templomban akart temettetni *Constantinus: Providens, post mortem fore, ut defunctus quoque, precationum, quæ ibidem essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur.* III. Hogy a mely Szentek templomában temettetünk, azok imádságival segíttessék lelkünk: [6] *Fidelis mater, filii corpus desideravit in basilicam Martyris poni: siquidem credidit, ejus animam meritis Martyris adjuvari.* IV. Hogy mikor bémégyünk a templomba és láttyuk temető-helyét kedvesünknek, *Moveat mentem,* lelkeért-való imádságra indítcsa szívünket, úgy-mond Szent Ágoston, *De cura pro mortuis, c. 4. et 18.* és Szent Gergely, *4. Dialog. cap. 50.* Mert miképpen a szegény, ha semmit nem szól-is, alamisnát kér azoktúl, kik őtet láttyák, úgy a halottak temetése segítséget kíván tőllünk.

Hetedszer: az apostoli üdőktűl-fogva szokás vólt, hogy a halottakért áldoztak, imádkoztak: [7] *Oblationes pro defunctis facimus,* úgy-mond *Tertullianus.* Szent *Ágoston,* [8] édes annyának takarásakor, *Sacrificium pretii nostri,* a mí váltságunk áldozattyát bémutatták.

[1] Aug. de cura mortuorum. cap. 4.
[2] Eccli. 38. v. 23.
[3] Ex Plin. Ambros. in Psalm. 118. in Octonarium decimum. super illa: Qui timent te, videbunt me.
[4] Senec. ep. 30. in fine.
[5] Euseb. lib. 4. Vitæ Constantini. cap. 60. Senec. ep. 30. in fine.
[6] Aug. de Cura pro Mortuis. cap. 5. Li. Octo Qq. ad Dulcitium. qu. 2.
[7] Tertull. de corona militis. cap. 12.
[8] Aug. 9. Confess. cap. 12. Vide Kalauz, lib. 14. cap. 4. q. 4.

PÜNKÖST-UTÁN XVI. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, könyvének tizen-negyedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Luc. 14. v. 1. Az üdőben, [1]mikor bémenne Jesus Szombaton egy farisæusok fejedelme házába kenyér-enni, és ők reá vígyáznak vala. És imé egy vízi-betegséges ember vala előtte. És felelvén Jesus, monda a törvény-túdóknak és farisæusoknak: ha szabad szombaton gyógyítani? Azok pedig halgatának. Ő pedig megfogván, meggyógyítá őtet és elbocsátá. És felelvén nékik, monda: kinek közzülletek szamára vagy ökre kútba esik, és nem mingyárt kivonnya-e azt Szombat-napon? És nem felelhetének ezekre néki.

Monda pedig a hivatalasoknak-is példát, nézvén, miképpen válogatnák az első üléseket, szólván nékik: Mikor menyegzőbe hivatol, ne üly az első helyre; ne-talám amattúl nálladnál böcsülletesb hivattatott; és az eljövén, a ki téged és amazt hítta, azt mongya néked: adgy helyt ennek; és akkor kezgyed pirúlva az utólsó helyt tartani. Hanem, mikor hivatol, meny-el, üly az utólsó helyre, hogy midőn eljövend, a ki téged híjt, azt mongya néked: barátom, meny fellyeb. Akkor dücsösséged lészen a veled-eggyüt letelepedtek-előt: mert minden, a ki magát felmagasztallya, megaláztatik; és a ki magát megalázza, felmagasztaltatik.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

A kevélységrűl.

Két-féle veszedelmes betegséget hallánk az Evangeliomban, hogy meggyógyított Christus: eggyik testi nyavalya, vízi-betegség vólt, melyben, embernek mája melegsége- és bontakozása-miat, jó vér nem lészen az étkekből, hanem, mint valami lúggal, sós nedvességekkel testét megtőlti embernek; lábait feldagadoztattya és lassan-lassan óltogatván a természet melegségét, végre az ember életét gyógyíthatatlanúl elfogyattya. Másik lelki betegség, a kevélység vólt, mely minden testi nyavalyánál veszedelmesb és a lelki betegségek-közöt legártalmasb.

Hét pogány nemzetségeket említ az Irás, [1]mellyek erős harczokkal ellenzették, hogy az Isten népe az ígért földnek nyugodalmára és birodalmára ne jutna. Hét feje vólt annak a kegyetlen sárkánynak, [2]méllyet Szent *János* látott, hogy a választott hívek romlására dühösködött. A pokol-béli ördögnek-is hét szarva vagyon, mellyel öldökli az Isten népét, és nem a főld birtokából, hanem az élők földének örök boldogságából ki akarja rekeszteni; tudniillik a hét fő vétkek, mellyekből, mint mérges kút-fejekből áradnak minden vétkek. Ezek-közöt első helyt foglal a kevélység, mint vezetője és hadnagya a töb gonoszságoknak. Ebből a forrásból ered és árad minden vétek folyása; ennek dajkálkodásával nevekednek és vastagodnak minden gonoszságok; ennek illetésével akármely tisztességes jók veszedelmessé változnak. A töb vétkek éktelen és illetlen dolgokra kénszerítik embert, azért magok kimutattyák rutságokat: [3]*Alia quæcunque iniquitas, in malis operibus exercetur ut fiant: superbia, bonis operibus insidiatur ut pereant.* [4]*Vitia cetera in peccatis; superbia etiam in recte factis timenda est: ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur:* leginkáb a jó munkákban kel tartanunk a kevélységtűl, mert azok romlására és haszontalanítására igyekezik és a tisztesség-kívánással elveszteti a tisztességes jók gyümőlcsét. Ez a vétek a mennyei angyalokból ördögöt csinált, az ártatlanság ruhájátúl első szüléinket megfosztotta; és így mind égen-földön, minden romlásnak oka a kevélység. Erre-nézve igazán írja Szent *Bernárd,* hogy, [5]*Superbia origo est omnium criminum; ruina cunctarum virtutum: ipsa est in pec-*

[1] Deut. 7. v. 1.

[2] Apocal. 12. v. 3. Septem peccata capitalia.

[3] Aug. ep. 109. ad Monachas. ante medium.

[4] Aug. ep. 56. ad Dioscorum. longe post medium.

[5] Bern. de ordine vitæ et morum institutione. longe post medium.

cato prima, in conflictu postrema; a kevélység nem-csak minden bűnök gyökere, minden jóságok rontása, hanem a bűnök-közöt első ütközet és utólsó harcz néki ál, és a töb vétkek győzedelméből erőssödik.

A mí édes Üdvözítőnk ezt a veszedelmes betegséget akarván orvosolni, azt az üdvösséges flastromot kötötte a kevélység dagál-
[1] Lucæ, 14. v. 11. cap. 18. v. 14 Matt. 23. v. 12. lyának oszlatására, hogy, [1] *Qui se exaltat, humiliabitur;* valaki magát felmagasztallya, megaláztatik. Ezt pedig, a szükséges tudományt, nem-csak a mái Evangeliomban, hanem, hogy jobban szívünkbe óltatnék, azon-kivűl három helyen olvassuk az Evangeliomban.

Az Ó Testamentomban *Salamon* egy-nehányszor rágja fülünkbe
[2] Prov. 25. v. 6. ezen igazságot: ne üly, úgy-mond, a fő-helyre, [2] mert job azt mon-
[3] Pro. 26. v. 18. cap. 18. v. 12. gyák néked, meny fellyeb, hogy-sem megaláztassál. [3] *Contritionem præcedit superbia, antequam conteratur, exaltatur cor;* a földhöz-
[4] Pro. 29. v. 23. verés elől-járója, kevélység. [4] *Superbiam sequitur humilitas;* a kevély-után ballag mindenüt a gyalázat és valamely későre, eléri. Mind ezekkel arra taníttatunk, hogy a kevély ember elveszti azt a méltóságot, melyben kevélykedik és gyalázatot vonszon fejére.

Hogy azért megtanúllyuk, micsoda írral kel kötni és gyógyítani a kevélység nyavalyáját, és ne csak halgatói légyünk az orvosságnak, hanem a belénk-óltatott és gyökerezett kevélységből
Propositio. Isten segítségével kitisztúllyunk, mostani tanításomban megmagyarázom, elsőben, *micsoda és minémü cselekedetekben áll a kevélység.* Másodszor, megmutatom, hogy *a kevélység Isten-előt gyűlőlséges, nékünk veszedelmes, nem-csak a maga tulajdon gonoszságáért, hanem az ő-belőlle fakadó és nevekedő minden-féle sok gonoszságok és veszedelmek bévségeért.* Harmadszor és utólszor, megismértetem, hogy *az emberek-közzűl senkinek nincs oka a kevélykedésre, de sok és nagy okot talál magában, mellyért méltó a kevélységet szívéből kirekeszteni.* Ezeket pedig nem a végre magyarázom, hogy csak ércsétek és tudgyátok, hanem, hogy ennek a véteknek ártalmas gonoszságát tudván, gyűlőllyétek, kerűllyétek, minden csemetéjét szívetekből kigyökerezzétek. Mert sem a vétkeket ki nem gyomlállyátok, sem a tekélletes erkőlcsöket lelketekbe nem ólthattyátok a vétkek és jóságok mi-vóltának, vagy szép és rút-vóltának szemlélésével, hanem erős igyekezettel és cselekedetek gyakorlásával.

I. RÉSZE. *Micsoda a kevélység.*

Az Irás-túdók, noha külömböző szókkal, de egyenlő értelemmel azt taníttyák, hogy a kevélység méltóságnak és felsőbségnek,

böcsülletnek és tiszteletnek, dícsíretnek és hír-névnek rendetlen és illetlen szeretete, képtelen kívánása, hiuságos mutogatása.

A kiket fejedelmi állapatban helyheztetett Isten, a kik Istentűl rendelt mód-szerént, egyházi vagy világi felsőbségre és méltóságra emeltettek, kevélység-nélkül állapattyok böcsülletít megtarthattyák, sőt mivel a gond-viselők méltósága szükséges a közönséges jónak igazgatására, tartoznak az elől-járó felsők, hogy, *Autoritatem gubernandi et jubendi,* az igazgatás és parancsolás méltóságát óltalmazzák. Ezzel pedig nem ők magasztallyák egyebeknél fellyeb magokat, hanem magasztallya Isten, ki az egyházi és világi gond-viselést úgy rendelte, hogy felsők és alacsonbak, parancsolók és engedők légyenek közöttünk. Azon-képpen ember abban nem vétkezik, ha böcsülletes hírt-nevet szerez és azt óltalmazza; mert parancsolva vagyon, hogy, [1] *Curam habe de bono nomine,* gondunk légyen a jó hír-névre, mivel ez job minden gazdagságnál. Sőt Szent *Ágoston* kegyetlenségnek mongya, ha valaki nem gondol a jó hír-névvel: [2] *Sancta conversatio cauta debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciviam, mala sit fama per negligentiam. Nec audiendi sunt, qui dicuut, sibi coram Deo sufficere conscientiam; existimationem hominum non imprudenter solum, verum etiam crudeliter contemnentes. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra. Sed quoniam, quantalibet humana cautela, suspiciones malevolentissimas non potest omni ex parte vitare, ubi pro existimatione nostra quidquid recte possumus, fecerimus, si aliqui de nobis vel male fingendo, vel male credendo, famam nostram decolorare conantur, assit conscientiæ solatium, planeque etiam gaudium, quod merces nostra magna est in cælis;* mert, noha Istenre-nézve elég a jó lelki-isméret, de emberekre-nézve szükséges a jó hír-név. Azért parancsollya Szent *Pál,* hogy abban foglallyuk magunkat, [3] *Quæ sunt bonæ famæ,* a miből jó hír-név származik. Végezetre, a mi jóval Isten látogat, ha ki abban dicsekedik, azzal kevély nevet nem érdemel. Mert tudgyuk, hogy Szent [4] *Pál* dicsekedett és hoszszú laistromban számlálta a mennyei látásokat és áldásokat, mellyekkel Isten őtet szerette; mi-tőllünk sem tíltya, hogy Isten áldomásival ne dicsekedgyünk, hanem csak azt kívánnya, hogy, [5] *In Domino,* az Úrban dicsekedgyünk.

A kevélység azért két-képpen szokott lenni a tisztesség-kívánásban: vagy úgy, hogy az ember nem hozzá illendő dücsösséget kíván, vagy úgy, hogy a kívánás rendit és módgyát által-hágja.

[1] Eccli. 41. v. 15.
[2] Aug. to. 4. de Bono Viduit. cap. 22.
[3] Philip. 4. v. 8.
[4] 2. Cor. 11. v. 21. c. 12. v. 1.
[5] 2. Cor. 10. v. 17. 1. Cor. 1. v. 31.

Először tehát: akkor esik ember kevélységbe, mikor oly méltóságra és tiszteletre szaggat, mely az ő személyének és állapattyának érdeme- és határa-felet vagyon, oly dücsösséget kíván és keres, mely őtet nem illeti, ollyat tulajdonít magának, a mi ő-benne nem találtatik. Ezt a kevélység első fő ágát jelentette Szent *Ágoston,* [1]mikor azt írta, hogy a kevélység, *Perversæ celsitudinis appetitus,* illetlen és rendetlen felség kívánása.

[1] Aug. 14. de Civitat. Dei. cap. 13. initio.

Másodszor: abban-is kevélység vagyon, a ki a tisztességet, böcsülletet, hírt-nevet, rendetlen és mód-nélkül kívánnya. Mert a méltóságot és dücsösséget nem rendeli arra, a mire kellene, tudniillik, az örök dücsösség nyerésére, Isten tiszteletire, a sok jámborok segítségére, hanem magáért szereti és keresi a tisztességet, munkáját és fáratságát arra fordíttya, hogy lássák, [2]dícsírjék és nagyra-böcsüllyék őtet az emberek. Ezt a kevélység második ágát nézte Szent *Tamás,* mikor azt mondotta, hogy a kevélység, [3]*Est immoderatus et inordinatus propriæ excellentiæ appetitus;* rendetlen kívánása a felségnek. Mert akár képes és hozzánk-férő, akár képtelen és nem hozzánk-illendő légyen a világi dücsösség, mellyet kívánunk, de ha ezt *inordinato,* nem oly rendel kívánnyuk, a mint kellene, az-az nem arra-nézve és nem a végre kívánnyuk, hogy ezzel az isteni szolgálatra és felebarátunk javára alkalmatosbak legyünk, hanem csak a magunk púposkodásaért és szél-szó dícsíretért, méltán kevélységnek mondatik az illyen kívánság.

[2] Matt. 23. v. 5.

[3] S. Thom. 2. 2. Qu. 162. Art. 1. 2. 4.

Noha pedig a kevélység ember akarattyában és kívánságában vagyon, nem értelmében: de az értelemben vagyon gyökere és fondamentoma a kevélységnek. Mert [4]senkiben kevélység nem lehet, ha értelmében két hamis és csalatott *persuasio,* vagy vélekedés nem találtatik.

[4] S. Thom. 2. 2. Qu. 162. art. 4. ex S. Gregor.

Első hamis vélekedés az, hogy a kevély ember magának tulajdoníttya azt, a miért böcsülletet, méltóságot és dícsíretet kíván; mint-ha az ő okossága, vígyázó szorgalmatos gond-viselése vólna ennek fő oka. Ebből oly vélekedés fakad a kevély emberben, hogy övé a tisztesség és dücsösség, mely ezeket a jókat érdemesen illeti. Az okos embernek tudni kel, hogy ha gazdag: nem a sok múnka, hanem [5]*Benedictio Dei,* Isten áldása tette gazdaggá. Ha vitéz: nem az ő ereje óltalmazta a sok elesők-közöt, hanem, [6]*Dominus obumbrat in die belli,* Isten tartotta paissának árnyékában. Ha tiszta-életü: nem maga erőlködésével jutott erre, mert, [7]*Nemo potest esse continens, nisi Deus det;* Isten ajándéka-nélkül senki

[5] Prov. 10. v. 22.

[6] Psal. 139. v. 8.

[7] Sap. 8. v. 21.

tisztán nem élhet. Ha mi egyéb jó vagyon benne: nem magátúl vagyon, hanem attúl, a kitűl vagyon, [1]*Omne datum optimum,* minden tekélletes adomány; és a ki-nélkül, *Nihil potestis,* sem nagy, sem kicsiny jót nem mivelhetünk. De a kevély mindeneket magának tulajdonít, minden dücsösséget magára hárít, minden javaiban magát mutogattya, magát csudállya, magát dícsírteti; és a mint mászor feljegyzettük, bolond dicsekedésekkel vagy azzal kérkedik, hogy maga teremtette magát, és ő-kivűlle mind semmik az emberek; vagy azzal púposkodik, a mivel [2]*Alexander: Juppiter, asserui terram mihi, tu assere cælos;* hogy ő a földet elfoglalta; lássa Isten, mit mivel az egekkel. *Menécrates* elhitte, [3]hogy ő *Jupiter,* mivel a gyógyításhoz vólt valami szerencséje. *Clearchus, fulmen gestavit manu; filium tonitruum appellavit.*

Efféle bolond *persuasiókra*-nézve mongya a Szent Irás, hogy a kevélység Istentűl-szakadáson kezdetik: [4]*Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo; quoniam ab eo, qui fecit eum, recessit cor ejus:* mert a kevély elszakad Istentűl és magának tulajdoníttya, a mi Istené: [5]*Immolat sagenæ suæ et sacrificat reti suo;* magának és maga múnkájának áldozik; maga kezét, [6]*osculatur,* csókolgattya, az-az magának köszöni, a mi jó benne találtatik. Egy szóval, azt mongya: [7]*Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia;* hogy az ő keze- és ereje-által vagyon, a miben vagyon és nem Isten ajándékából. Azért lopó minden kevély, mert az Isten böcsülletit magának akarja lopni, meg nem gondolván, [8]*Gloriam meam alteri non dabo,* hogy Isten az ő dücsösségét másnak nem engedi. Az igaz alázatos pedig azt mongya: [9]*Cantet tibi gloria mea,* én Istenem, ha mi jó és dücsösséges vagyon bennem, tégedet dücsőítcsen, a kitűl ered; nem engem, a ki csak orcza-pírulást érdemlettem.

Második hamis vélekedése a kevély embernek az, hogy mind maga- és mind felebaráttya-felől hamis itíletben vagyon. Ha mi kevés jó vagyon magában, azt voltánál többnek és jobnak itíli. Mint ama tudatlan *Palæmon,* ki azt beszéllette, hogy, [10]*Secum et natæ, et moriturœ sunt literæ;* vélle születtek és vélle halnak-meg a szép tudományok; vagy ama püspök, ki noha mezítelen és szegény vólt, azzal dicsekedett: [11]*Dives sum et nullius egeo;* hogy igen gazdag és semmi-nélkül nem szűkös. Viszont, ha mi jó vagyon egyebekben, azt a kevély ember semminek tartya. És mint az anyának koszos gyermeke szebbnek tetczik a más szép fiánál, úgy

[1] Jac. 1. v. 17.
[2] Plutar. lib. 1. de fortuna Alexandri.
[3] Plutar. lib. 2. de fortuna Alexandri.
[4] Eccli. 10. v. 14.
[5] Habac. 1. v. 16.
[6] Job. 31. v. 27.
[7] Deut. 22. v. 27.
[8] Isai. 42. v. 8. cap. 48. v. 11.
[9] Psal. 29. v. 13.
[10] Sueton. lib. de Grammaticis.
[11] Apoc. 3. v. 17.

a kevélynek az ő rútságához-képest minden szépség mocsoknak látczik: azért bátran mongya: *Non sum sicut ceteri,* nem vagyok én ollyan, mint egyebek; mint az olaj, fellyűl úsz mindeneken.

Efféle *persuasio* nem bír az igazakkal, kik eszekben tartyák,
[1] Plutarch. de amore fráterno. a mit írva hagyott *Plutarchus*-után Szent Ágoston: [1] *Inter fratres, semper habet unus, quod deest alteri.* [2] *Nullus est homo, qui non*
[2] August. to. 4. lib. 83. Quæst. q. 71. *possit habere aliquod bonum, quod tu non habes; in quo sine dubio posset te esse superior. Quæ cogitatio, ad conterendam superbiam valet: ne arbitreris, alterum nulla habere, quæ latent; et fortassis majoris ponderis bona, quibus te superat, nescientem;* az atyafiak-közöt mindenkor vagyon egyben oly jó, mely másban nincsen. Sőt az egész világon egy ember nincsen, kiben oly jó nem lehet, melytűl te üres vagy és a melyben téged megelőzhet. Ezzel a gondolattal fojtogatni kel a kevélységet, mert talám másban tekélletesb jók vannak, mellyekkel meghallad téged, noha te azokat nem tudod.

II. RÉSZE. *Mely veszedelmes a kevélység.*

Lássuk immár a kevélység veszedelmét: nem egyszer, kétszer, nem egy, vagy két-képpen, hanem sokszor, sok-képpen megismértette Isten, hogy a kevélységet igen gyűlőli. Hét dolgot számlál
[3] Prov. 6. v. 16. *Salamon,* [3] mellyet Isten gyűlől; és azok-közzűl elől-veti: *Oculos sublimes,* a fel-néző szemet és nagyra-vágyó kívánságot. Másut
[4] Eccli. 10. v. 7. azt írja: [4] *Odibilis est coram Deo et hominibus, superbia;* hogy mind Isten, mind emberek-előt gyűlőlséges a kevélység. *Amos*
[5] Amos, 6. v. 8. Próféta mondása, [5] hogy Isten, *Juravit in anima sua,* megeskütt a maga lelkére: vallyon min? *Dëtestor ego superbiam:* azon úgymond, hogy nem-csak gyűlőli, hanem átkozza és iszonyodva gyűlőli a kevélységet. Ugyan azont jelenti *Salamon,* midőn azt
[6] Prov. 16. v. 5. írja: [6] *Abominatio Domini est omnis arrogans;* hogy útálva gyűlől Isten minden kevély embert és nem-csak magát veri földhöz,
[7] Prov. 15. v. 25. hanem a kevélynek, [7] *Domum superborum demolietur,* háza-népét, maradékát elrontya. Hatalmasb és nagyob gyűlőlséget-jegyző szókat nem talált a Szent Lélek, mellyekkel ismértetné, mely idegen Isten a kevélységtűl.

Nem-csak szóval, hanem cselekedettel-is mutatta Isten ezt a
[8] Num. 15. v. 30. gyűlőlséget. Mert illyen *sententziát* mondott a kevélyekrűl: [8] *Anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, quoniam adversus Dominum rebellis fuit, peribit;* valamely lélek kevélyen cselekeszik akár-mit, mivel Isten-ellen támad, elvész. Mely mondásban kimutattya Isten
[9] Isai. 42. v. 8. cap. 48. v. 11. gyökerét a kevélység rútságának, [9] mely abban vagyon, hogy a

kevély Istenre támad, el akarja venni tőlle a mi őtet illeti, tudniillik a dücsösséget és böcsülletet, mellyet Isten másnak nem enged.

Ezt a kiadott sentencziát Isten *executió*-ba bocsátotta és valósággal tellyesítette mind égen, földön. Mihent [1] *Lucifer* felső pólczot [1] Isai. 14. v. 13. 14.
és Istenhez hasonló böcsülletet kívánt: *Exaltabo solium meum; similis ero Altissimo:* nem-csak elő nem mehetett kívánságában, de a mely Isten, [2] *Superbis resistit,* ellene-áll a kevélyeknek, azt-is, [2] Job, 4. v. 6. 1. Petr. 5. v. 5.
a méltóságot, melyben vólt, levonta rólla és azt mondotta néki: [3] *Ad infernum detraheris;* hogy pokolra vettetik, oly sebességgel [3] Luc. 10. v. 18.
pedig, mint a villámás szokott lenni. És ha Istent emberré tette az alázatosság, az Angyalt ördöggé változtatta a kevélyseg, az-az minden állatoknál rútabbá és örökké abban a veszett állapatban marad, ha illyen szép, hatalmas teremtett-állat így járt a kevélységért, mint jár a por és hamu? [4] *Ille in cælo intumuit, ego in* [4] Bernar. Serm. 54. in Cantica. in medio.
sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in divite superbiam, quam in paupere, dicat?

Mihelyt első szülénk arra kezde vágyódni, [5] *Eritis sicut dii,* [5] Gen. 3. v. 5.
hogy ollyan lészen, mint Isten, [6] *Comparatus est jumentis insi-* [6] Ps. 48. v. 13.
pientibus et similis factus est illis; barmokhoz hasonlíttaték, és a mennyei áldásoktúl megfosztatván, halálnak és világi sok nyavalyáknak, sőt pokolnak és ördögnek rabságába esék, nem-csak maga, hanem maradékival egyetemben. Vallyon az isteni bőlcseség és hatalom találhatotté ezeknél nagyob jelenségeket, melyekkel a kevélység veszedelmét és ellene-való haragját ismérhetnők? Ha valamely okos és nagy-tűrhető fejedelem egy kedves szolgáját vagy inkáb szerelmes fiát válogatott, nehéz kínokkal megöletné, bizonyoson tudhatnád, hogy veszedelmes, éktelen vétek, a miért így bűnteti kedvesét, és igen őrizkednél, hogy afféle vétekben soha részed ne lenne. Tehát, [7] *Superbiam nunquam in sensu aut verbo* [7] Tob. 4. v. 14.
dominari permittas, in ipsa enim initium sumsit omnis perditio, se szavatokban, se elmétekben helye ne légyen a kevélységnek, mert minden veszedelem abból vett eredetet. Hanem mennél nagyob vagy és Istentűl fellyeb emeltettél, annál inkáb fély, mert a nagy hegyeket keményeb szelek járják és kevés embernek vagyon oly jó feje, hogy a magas helyeken el ne szédűllyön.

Ha a derék Szent Irásra fordíttyuk szemeinket, mindenüt nyomdokát talállyuk az Isten haragjának a kevélyeken. Szent *Dávid* egyszer kevélységbe esék, és hogy dicsekednek országa népének sokaságában, megszámláltatá, menyi fegyver-fogható vagyon biro-

dalmában és tizen-háromszor-való száz-ezer erős férfiakat talála. [1] 2. Reg. 24. v. 9. [1]Mingyárt megbáná *Dávid* ebbéli kevélységét, és nem oly kevés szóval engesztelé Istent, mint paráznasága- és gyilkossága-után, v. 10. hanem sokkal alázatosb és bánatosb igékkel: *Percussit cor David et dixit, peccavi valde! sed precor Domine, transfer iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis,* mindazáltal meg nem bocsátá Isten ezt a vétket, hanem választani hagya három csapások-közzűl; és v. 15. egy nap hetven-ezer embernek kelle meghalni kevélykedéseért. [2] Dan. 4. v. 27. 28. Vallyon micsoda változtatta [2]*Nabuchodónozort* barommá, hanem az ő-tőlle éppíttetett váras szépségében-való kevélykedés? A *Tyrus* [3] Ezech. 28. v. 13. 14. királyát, [3]ki minden szépséggel és dücsösséggel, minden gazdagsággal és bőlcseséggel tellyes vólt, mi verte földhöz? [4] v. 17. [4]*Elevatum est cor tuum in decore tuo, in terram projeci te;* mivel a te szemed felemeltetett szépségedben, földhöz ütöttelek téged, úgy-mond [5] Act. 12. v. 22. Isten. Ama kevély *Heródest,* [5]miért verte-által az Isten Angyala, hanem, hogy mikor a kösség azt kiáltotta, hogy isteni és nem emberi szók, a miket mond, *Non dedit honorem Deo,* nem dücsőítette az Istent, hanem magán hadta ezt a hízelkedést?

[6] Psal. 71. v. 8. Ez az Istennek szokott cselekedete: [6]*Dejecisti eos dum allevarentur;* mingyárt lehánta a felemelteket, mihent felfuvalkodtak. Nézzed ama világ-bíró *Sándort,* ki három ütközetben tizen-ötször [7] Lipsius de Constant. lib. 2. cap. 22. száz-ezer embert felmészárlott. Tekíncsd *Julius* császárt, [7]ki azzal dicsekedett, hogy a pártosok-kivűl tizen-kétszer száz-ezer ellenséget emésztetett fegyverrel. Jusson eszedbe *Pompéjus,* ki templomban íratta, hogy harczokon huszon-kétszer száz-ezer ember életét fogyatta. Ezeket és töb hasonló rontóit az emberi nemzetnek lásd, mely kevés ideig tűndöklöttek? mely kegyetlen halálokkal végeződtek? és mely nyilván igaznak ismértették, a mit *Prudentius* írva hagyott: *Alta cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur;* hogy a magas helyrűl ember nagyot esik, az felfújt hójag künnyen megszakad és a ki fellyűl-láb, semmi jóval nem nehezíttetik?

[8] Aug. tom. 4. de salutaribus documentis. cap. 19. Tomo 7. De peccator. meritis. cap. 17. A kevélységrűl azt írja Szent *Ágoston,* hogy, [8]*Omnium peccatorum initium et finis et causa superbia, quia non solum peccatum est ipsa superbia, sed etiam nullum peccatum esse potuit, aut potest, aut poterit, sine superbia. Siquidem nihil aliud omne peccatum est, nisi Dei contemtus, quo ejus præcepta contemnimus. De superbia nascuntur hæreses, schismata, detractiones, invidiæ, iræ, rixæ, contentiones, ambitiones, jactantia, verbositas, mendacium, per-*

jurium et cetera hujusmodi; minden bűnök kezdete, vége, oka, a kevélység; és nem vólt, nem-is lehet eggyetlen-egy vétek kevélység-nélkül; melyből fakad a sok vesződés, hazugság, hit-szegés és minden-féle gonoszság. Mert, [1] *Initium omnis peccati, est superbia, qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis et subvertet eum in finem;* kezdete minden bűnnek kevélység; valaki ebben részes, megtőltetik átkokkal és valamely későre, de felfordíttya őtet. Azt írja Szent *Ágoston,* hogy a kevélység, [2] *Radix et caput est peccati,* gyökere és kút-feje minden bűnnek. *Ibi ceciderunt, qui iniqui sunt;* valaki valami bűnbe esett, kevélységbe-is esett. Azért, [3] *Cura superbiam et nulla erit iniquitas;* a ki-meggyőzi a kevélységet, nem vészen azon hatalmat semmi vétek. Mert, [4] *Nullum peccatum potuit, potest, aut poterit esse, sine superbia;* nem lehet csak egy vétek-is kevélység-nélkül. A kevélység sem jár magán, hanem a töb vétkek, mint szolgák, utánna járnak. Erre nézve *Isaias* proféta a kevélységet *coronás*-nak, az-az királynak nevezi a bűnök-között: [5] *Væ coronæ superbiæ.* Szent *Dávid* pedig azon könyörög, hogy Isten óltalmazza őtet, hogy a kevélység lábára ne állyon, mert, [6] *Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem,* arrúl estek-alá, valakik gonoszt cselekedtek.

[1] Eccli. 10. v. 15.
[2] Aug. in Ps. 35. in illud. Ibi ceciderunt.
[3] Aug. tom. 9. Tractat. 25. in Joann. In illa verba. Descendi de cælo.
[4] Prosper. l. 3. de vita contemplat. cap. 2.
[5] Isai. 28. v. 1.
[6] Ps. 36. v. 13.

Az eretnekségek és hit-béli szakadások nem tudatlanságból, hanem kevélységből támadnak. Azért Szent *Ágoston* négy helyen írja, hogy, [7] *Hæreses omnes, una mater superbia genuit;* minden eretnekségek annya a kevélység. Nem-csak annya, mely szűli, hanem, [8] *Nutrix vestra, superbia est;* dajkája és szoptatója minden eretnekségnek a kevélység. Erre-nézve mondotta Christus, hogy a kevélyekben nem lehet igaz hit, *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem quæritis? Joan. 5. v. 41.* Szent *Pál*-is a hittűl-szakadtak bélyegének mongya, hogy, [9] *Superbi, Elati,* felfuvalkodott kevélyek. Ugyan-is egyéb senki eretnekségbe nem juthat, hanem a ki a maga tetczését és vélekedését nagyobra böcsülli, hogy-sem az élemetes Szent Atyák és a régi *ecclesia* egyenlő értelmét. Mert, [10] *Si quis aliter docet, superbus est, nihil sciens;* valaki a meggyökerezett tudomány-ellen tanít kevély és semmit nem túd.

[7] Aug. tom. 1. lib. 2. de Gene. cont. Manich. cap. 8. Tom. 4. de salutarib. doct. cap. 19. Tom. 6. cont. Epi. Fundam. cap. 6. Tom. 9. de Pastor. cap. 8.
[8] Optatus, l. 2. cont. Parmen.
[9] 2. Tim. 3. v. 2.
[10] 1. Tim. 6. v. 3.

Az emberek-közöt-való sok gyűlőlségek, veszekedések, vérontások gyökere vallyon micsoda? Megmongya a Bőlcs: [11] *Inter superbos, semper jurgia sunt;* a kevélyek-közöt mindenkor veszekedések vannak. Feddődésrűl szitokra mégyen a dolog; mert, [12] *Qui se jactat, et dilatat, jurgia concitat;* a ki magában felfuvalkodik,

[11] Prov. 3. v. 10.
[12] Proverb. 28. v. 25.

[1] Prov. 11. v. 2. szitkossá lészen. És, [1] *Ubi fuerit superbia, ibi erit contumelia;* valahol kevélység vagyon, ot szidalmas gyalázások találtatnak; mert [2] Eccli. 11. v. 32. miképen, [2] *Eructant præcordia fœtentium, sic et cor superborum;* a dohos-szájú ember büdős lehelleteket bocsát: úgy a szűv kevélysége illetlenségeket párállik.

Akarjátok-e érteni, mire viszi embert a kevélység? Tekíncsétek [3] 1. Reg. 18. v. 8. *Sault.* Az egy-ügyű leánkák azt éneklették, [3] hogy *Dávid* tíz-ezer ellenséget ölt-meg, *Saul* ezert; úgy megháborodott ezen *Saul,* [4] 1. Reg. 18. v. 10. c. 19. v. 10. mint-ha a királyságot levonták vólna rólla, és boszszújában, [4] *Spiritus malus invasit Saul,* mint ördögtűl szállott, úgy kezde dühősködni. *Ámán*-nak a kevélység egy óráig-való nyugodalmat nem [5] Esth. 5. v. 9. 13. engedett, csak azért, hogy [5] *Mardochæus* fel nem állott előtte. [6] 2. Reg. 17. v. 23. *Achitófel* [6] csak azért akasztotta-fel magát, hogy az ő tanácsát megvetette *Absolon* és a *Cusai* tanácsát követte. Igazán írja Szent [7] Job, 41. v. 25. *Jób* az ördögrűl, [7] hogy, *Ipse est rex super universos filios superbiæ,* ő királya a kevélyeknek; mert ha királyi hatalmat és birodalmot nem vett vólna rajtok, soha illyen képtelen és esztelen balgatag vétkekre nem rohannának egy kis kevélység szikrájából.

Ha egyéb jelensége nem vólna a kevélység gonoszságának, elégséges vólna ez a három: Első: hogy a kevélység őrzi és fentartya a töb sok bűnöket. Mert sokszor ember nem űzne boszszút, nem gyűlőlködnék, nem tékozolna, pompára és czifrára nem szaggatna, sokszor viszsza-adná a hamissan kapott marhát, viszszahazudná rágalmazó szavát és megkövetné sérütt attyafiát; de a kevélység tartóztattya, hogy elkerűllye az emberek itíletit vagy gyalázásit. Oh ártalmas gonoszság, mely nem elégszik, hogy maga mérgesíti a lelket, hanem a töb vétkekkel-is dögletteti! Második: hogy mikor egyéb bűnöket meggyőzünk, mezőben és táborban marad ellenünk a kevélység és életünk fottáig harczol ellenünk; annál erőssebben harczol pedig, mennél töb vétkeket meggyőztünk, [8] Lucæ, 18. v. 11. nagyob lelki nyereségekkel jártunk. Mikor a *farisæus*-sal [8] sem hamisságban, sem fajtalanságban részed nincsen; mikor sokat bőjtöltél, adakoztál, imádkoztál: akkor tarcs leginkáb a kevélységtűl; mert a győzedelemből származik a kevélység, az orvosságból nevekedik a betegség. Harmadik: hogy Isten, a kevélységet akarván gyógyítani, nagy bűnökre bocsáttya embert, szörnyű ostorozásokkal sanyargattya, a végre, [9] *Ut cadat, et sic aperiantur oculi;* hogy [9] Num. 24. v. 4. az esetből felnyíllyék szeme és kevélységének orvoslásával alázatosságot tanúllyon. Ezt Szent *Ágoston* illyen csudálatos szókkal

adgya előnkbe: [1]*Audeo dicere; superbis esse utile, cadere in aliquod apertum manifestumque peccatum, unde sibi displiceant, qui jam sibi placendo ceciderunt. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando flevit, quam sibi placuit quando præsumsit;* hasznos úgy-mond, a kevélyeknek, hogy oly nyilván-való vétekbe essenek, melyből magokat megalázzák. Egésségesb vólt *Péter*-nek az eset-után-való sirás, hogy-sem az-előt-való bizakodás. Szent *Dávid* elhívé magát [2]és azzal dicsekedék, hogy soha ki nem esik a jóságból; de mikor Isten ezt a betegséget orvosolni akarván, megvoná óltalmát tőlle és czégéres nagy gonoszságokba esék, akkor kezdé hiáltani: [3]*Bonum mihi, quia humiliasti me;* bezzeg jól esett Uram, hogy alázatosságra tanítottál engem, hogy megismérjem gyarlóságomat. Szent *Pál* azt írja, [4]hogy Isten ő-reá azért bocsátotta a *Sátán* csapdosásit, hogy fel ne fuvalkodgyék. Nem orvosolná Isten a kevélységet illyen szörnyű esetekkel, ha mind-ezeknél ártalmasb és veszedelmesb gonoszság nem vólna a kevélység.

[1] Aug. 14. de Civit. cap. 13. in fine.
[2] Psal. 29. v. 7.
[3] Psal. 118. v. 71.
[4] Cor. 12. v. 7.

III. RÉSZE.

Jer, lássuk immár, mivel kel magunkat tartóztatnunk a kevélységtűl.

Gyökere és forrása a kevélységnek abban vagyon, hogy magunkat nem ismérjük. *Apolló* két mondást arany-bötűkkel íratott templomában: [5]*Duæ sunt Delphis inscriptæ sententiæ, maxime ad vitæ humanæ usum necessariæ: Nosce te-ipsum; et ne quid nimis;* mellyekre legnagyob szüksége vagyon az emberek életének. Eggyik az: ismérd magadat; másik az: ne felettéb semmit. Mikor a magunk ismerését kívánta, [6]*Præceptum Apollinis, nosce te ipsum; non id præcipit, ut membra nostra, aut staturam, figuramve noscamus;* nem testi tagunk számát, sugárságunk állapattyát és ábrázatunk díszes- vagy dísztelenségét kívánta, hogy ismérjük, mert ehez semmi bőlcseség nem kívántatik, hanem arra tanított, hogy lelki és testi gyarlóságink és fogyatkozásink ismeretiből a kevélységet megfojcsuk.

[5] Plutar. Consolat ad Apollon. sub finem. Et de garrulitat. post medium.
[6] Cicero, in 1. Tuscul. ante medium.

Igazán írja a Bőlcs, hogy, [7]*Non est creata hominibus superbia,* nem illik emberhez a kevélység; mert, [8]*Humiliatio tua in medio tui,* magunkban vagyon oka alázatosságunknak, mivel, ha kebelünkbe nyúlunk, [9]mint *Moyses,* rút, genyetséges fekélynél-egyebet ot nem találunk; kevélykedésre-valót pedig magunkban semmit nem lelünk. Azért mongya a Szent Irás, hogy, [10]*Superbus et arrogans, indoctus;* valaki kevély és magának nagyot tulajdonít, bizonyoson tudatlan; nem érti maga állapattyát; mert ha értené, kevélységbe nem eshet-

[7] Eccli. 10. v. 22.
[8] Mich. 6. v. 14.
[9] Exod. 4. v. 6.
[10] Proverb. 21. v. 24.

[1] 1.Tim.6. v.4. [2] Prov. 11. v. 2. [3] Plutarch. De amore parentum erga liberos. [4] Senec. supra. [5] Plin. lib. 7. in Procemio.

nék. Ugyan-ezent mongya Szent *Pál,* mikor azt írja: [1]*Superbus est nihil sciens;* hogy valaki kevély, semmit nem túd; hanem, [2]*Ubi est humilitas, ibi est sapientia;* csak ot vagyon a bőlcseség, a hol az alázatosság találtatik. Azért, valaki Istent isméri és maga állapattyát tudgya, nem kevélykedhetik.

Testünket ha megtekíntyük, micsoda okot találunk a kevélységre? Minéműk vóltunk anyánk méhében, ámbár meg se tekíncsük. Mikor születünk, micsodások vagyunk? [3]*Nihil adeo imperfectum, indignum, nudum, informe, abjectum, quod cum homine, modo illum mox post partum editum conspicias, conferri possit;* nincs e világon semmi ocsmányb, éktelenb és képtelenb, mint az ember, mikor születik. Melyre-nézve mondotta *Seneca,* [4]hogy egy okos ember sem akarna születni, ha Isten eleibe-adná születésének módgyát és választására hadná, ha akar-e születni. Születésünk-után mennyi rútságok tömlői vagy szar-sáki vagyunk, egész életünk folyásában? minéműk lészünk halálunk-után koporsónkban? irtózás ezeket meggondolni, szemérem kímondani. Valaki világi életünk első és utólsó napját szeme-előt viseli, lehetetlen, hogy kevély légyen. Hallyad, mit ír első napunkrúl Plinius: [5]*Unum inter alia animantia, nudum, natali die, abjici hominem a natura, ad vagitus statim ac ploratum; cum nullum animal, aut sine tegumento, aut ad lacrymas, protinus vitæ principio, natura procrearit: ab hoc lucis rudimento, vincula excipiunt unum hominem, et omnium membrorum nexus. Atque ita, feliciter natus jacet, manibus pedibusque devinctis, flens, animal ceteris imperaturum: et a suppliciis vitam auspicatur. Prima dein roboris spes, quadrupedi similem facit. Et quando tandem illi incessus? quando vox? quando firmum cibis os? quamdiu palpitans vertex, summæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Et animalia quidem cetera, sentire naturam suam possunt; ideoque, alia pernicitatem usurpare, alia præpetes volatus, alia nare: homini soli nil scire, sine doctrina datum est; non fari, non ingredi, non vesci: breviterque, non aliud naturæ sponte, quam flere. Cetera animalia in suo genere probe degunt; congregantur et stant contra dissimilia: leonum feritas, inter se non dimicat; serpentum morsus, non petit serpentes: homini, uno ex homine plurima sunt mala;* egyedűl, úgy-mond, az ember születik mezítelen és sirásra; mert az oktalan-állatok-közzűl egy sincs, kinek vagy születésekor tolla vagy szőre nem vólna, vagy siráson kezdetnék élete. Születésünk-után mingyárt, mint rabok, megkötöz-

tetünk. Erőnk mutatása kézen, lábon mászkálva kezdetik. Menyi üdő kel, hogy járjunk, szóllyunk, magunk ehessünk? A töb állatok mingyárt tudnak járni, röpdösni, úszkálni: mí tanítás-nélkül sirásnál egyebet nem tudúnk. Amazok a magok-félékkel békeségben élnek, ellenségekre eggyüt támadnak: mi-köztünk embertűl vagyon embernek legnagyob veszedelme.

Ennek-felette: [1] *In puncto fugientis temporis pendemus,* világi életünk csak egy punctnyi, annak-is, *æstimatione nocturnæ quietis, dimidio spatio vivimus, cum pars æqua vitæ, morti similis exigatur;* az éjjeli álomra-nézve csak felében élünk, mivel az aluvásban halottakhoz hasonlók vagyunk. Ez a rövid élet-után majd földé lészünk. Azért, [2] *Quid superbit pulvis et cinis?* Miben kevélykedhetik a por és hamu? mellyet ma, hólnap lábbal tapodnak az emberek. [3] *Si ascenderit usque ad cælum superbia tua, et caput nubes tetigerit: quasi sterquilinium in fine perdetur: et qui eam viderant, dicent; ubi est?* Mert, ki-ki vagy, ha égig emeled-is kevélységedet, ha a felhőket éred-is fejeddel, ezennel ollyan lész, mint a ganéj: megrothad és büszhöszik tested, melynek szépségében kevélykedel. És a kik eléb kevélységedet látták, csudálkozva tudakoznak, hová lettél?

[1] Plin. lib. 7. c. 50.
[2] Eccli. 10. v. 9.
[3] Job, 20. v. 6.

De talám jószágunk sokasága, uraságunk nagy-vólta, tisztünk böcsülleti viszen kevélységre? Ah bolondság! *Sócrates* [4] látván, hogy *Alcibiades* uraságának nagy-vóltában kevélykednék: egy táblához vívé, melyre a világ íratott, és kéré, hogy mutassa-meg abban, hol vannak az ő majori és urasági? Azokat a *mappá*-ban nem találván *Alcibiades,* monda néki Sókrates: *Horum possessione te effers, quæ nulla pars sunt terræ?* Micsoda okosság tőlled, hogy abban kevélykedel, a mi csak része sem lehet a világnak? [5] *Quis esse magnus in pusillo potest?* A kicsinben senki nagy nem lehet. A Szent Irás mongya, hogy a főld kereksége ollyan Isten-előt, [6] *Tamquam gutta;* [7] *Tamquam pulvis exiguus;* mint egy csep-vizetske, egy kis porocska. És a mint *Cicero* írja, [8] *Persuadent mathematici, terram, ad universi cæli complexum, quasi puncti instar obtinere;* megmutattyák és elhitetik a *mathematicusok,* hogy az egész főld egy punct az egekhez-képest. Bóldog Isten! Mi marad a földből az ember lakására és uraságára, ha megvettyük, menyi részét nem bírhattyuk? Tekíncsd-meg, úgy-mond *Plinius* és Séneca: [9] *Quantam terræ partem, circumfluus Oceanus occupat? quantam mensura tot fluminum; tantarum paludum? Adde lacus et stagna. Detrahe item*

[4] Ælianus, l. 3. Variarum Historiarum.
[5] Sen. epist. 91. versus finem.
[6] Sap. 11. v. 23.
[7] Isai. 40. v. 15.
[8] Cic. lib. 1. Tuscul. Qu. ante medium.
[9] Plin. l. 2. c. 68. Senec. initio. lib. 1. Natural. Qq.

huic mundi puncto (neque enim est aliud terra in universo); detrahe inquam, non solum frigore rigentia, vel exusta flammis, sed elata quoque in cælum, et aspectu ipso horrida juga, sylvas, vallesque præruptas et solitudines, mille causis desertas: et quantulum ex mundi puncto relinquetur, in quo bella gerit, regna disponit, sedem ac materiam gloriæ suæ figit humanum genus? Quot a terrarum parte gaudet, qui latissime rura, vel ad mensuram avaritiæ suæ propagarit? O quam ridiculi sunt mortalium termini! Punctuli pars exigua est, in qua honores gerit, in qua exercet imperia, in qua tumultuatur humanum genus, instaurans bella, mutuisque cædibus laxiorem faciens terram; menyi részét foglallya ennek a punctnak a tenger és egyéb sok folyó- vagy álló-vizek? Ved-ki ebből a punctból a pusztákat, a kő-sziklás vad-helyeket, a sűrü erdős hegyeket, vólgyeket: lásd, menyi része marad a földnek, mellyen vassal, tűzzel osztozunk? Az-után tekíncsd-meg, menyi részecskéjét bírja ennek, még a ki igen nagy birodalmot kapott-is? És akkor vészed eszedbe, mely kevés okossággal bír, a ki ebben a kicsinben kevélykedik; meggondolván kivált-képpen, hogy a miben kevélykedik, ma, hólnap a nélkül maradhat. Erre néztek az okos *romaiak,* [1] mikor azt akarták, hogy a nagy emberek sarujára, *Lunulæ gestarentur,* hóldakat írnának, *Ut rebus secundis elati, mutationis fortunæ admonerentur;* ezzel emlékeztetvén a világi állapatok változóságárúl.

[1] Plutar. Qu. 76. Romana.

De talám lelki jóságunk indít kevélységre? Ah Szent Isten! mely igaz, hogy, [2] *Non est creata hominibus superbia!* Nem illeti embert a kevélység! Mert magunktúl minden jóra elégtelenek vagyunk, minden bűnökkel telik vagyunk. És méltó, hogy minden ember földig megalázza magát fogyatkozásinak sok rútságiért. Csudálatos mesterséget mutatott Szent *Ágoston* nem-csak a kevélység kirekesztésében, hanem az alázatosság béóltásában-is. Vénségében két könyvet írt, és minden egyéb irási-közöt legelső helyre állatta, hogy valaki olvasni akarja az ő irásit, elsőben-is azokra tanállyon: eggyik, *Libri Confessionum,* vallás-tétele, melyben nem titkon, hanem nyilván, nem hamar múlandó szókkal, hanem világ végéig maradó irással ifiusága vétkeit és tellyes élete fogyatkozásit megvallotta. Az üdőnek régisége lemosta vólt immár az emberek emlékezetiből ifiuságinak csintalanságit; öreg ember-korában-való szent élete és fedhetetlen erkőlcse eltemette vólt vétkei rútságit: de hogy a kevélységet fojtogatná, hogy az alázatosságot nevelné, rend-szerént, minden gonosz vétkeit irásban foglalta, mindenek

[2] Eccli. 10. v. 22.

tudására terjesztette. Oh csudálatos alázatosság! melynél nagyobbat, nem tudom, ha gondolhatna valaki Szent *Ágoston*-kivűl. Mert maga vétkeit megismérni és valaki-előt megvallani, nagy alázatosság: de azokat mindenek tudtára irásba adni, felettéb-való alázatosság, mellyel senki nem tartozik. Másik könyve Szent *Ágoston*-nak, *Liber Retractationum,* melyben nem alacsomb alázatosságát ismértette. Mert a ki minden elmések fejedelme, minden túdósok tanítója, minden bőlcsek Doktora vólt, tudatlanságát megvallotta, írott könyvében foglalta; valamit írásiban feledékenségből vagy gondolatlanságból, mint ember vétkezett, azokat viszsza-mondotta, megjobbította; maga fogyatkozásit (noha nagy részre oly apró esetek, mellyeket mások eszekbe sem vettek vólna) világgal megismértette. Példát hagyott ezzel a Szent Jámbor, hogy se tudományában, se szentségében senki ne kevélykedgyék. Végezetre: minden ember eszében tarcsa, hogy Isten-előt minnyájan egyenlők vagyunk. Az *Israël* fiait, [1] valamennyin vóltak húsz esztendősnél nagyobbak, fél-fél *sicluson* meg kellett váltani. Akarván ismértetni az Úr Isten, hogy ő-előtte annyit ér az úr, mint a szolga; a király, mint a kúldús: erőssen megparancsolá, hogy, *Dives non addet, et pauper non minuet;* a gazdag többet ne adgyon, a szegény se adgyon kevesbet. Mert, ha külömböznek-is világi állapatban, de Isten-előt annyit ér eggyik, mint másik. Az Uj Törvényben-is azon-egy árron váltott minnyájunkat az Isten Fia; tudni-illik, az ő szent Vérén. Noha azért eggyikünk gazdagb és nemesseb; erősseb és vitézeb; szenteb és tekélletesb másinknál: de abban senki mást meg nem előz, hogy az ő lelke job Véren és nagyob árron váltatott vólna. Mivel azért Isten-előt annyit ér eggyink, mint másink: miért kel egy-más-felet kevélykednünk?

[1] Exod. 30. v. 12. 15.

[2] *Non est, non est creata hominibus superbia;* nem illik emberhez a kevélység. Azért mint a merígyet és mérget, úgy kerűllyük a kevélységet. Eszünkben tarcsuk a mit Szent *Gergely* felységes szókkal tanított. Minek-utánna azt mondotta vólna, hogy, [3] *Superbia est vitiorum radix;* nem egy vagy két vétek, hanem minden gonoszságok gyökere a kevélység; az alázatosság pedig, *Virtutum mater,* minden jóságok annya, és akár-menyit fáradgyunk egyéb tekélletességek megszerzésében, *Soli ruinæ crescit, quod ædificamus, si ante molem fabricæ, humilitatis fundamentum non procuratur;* dőlő falt rakunk, ha az alázatosság fondamentomát meg nem erőssíttyük: két csudálatos nagy mondással fejezi-bé tanítását: eggyik az, hogy

[2] Eccli. 10. v. 22.

[3] Greg. 34. Moral. c. ult. In illa verba: ipse est rex super omnes filios superbiæ.

abból tetczik-meg, mely nagy jóság az alázatosság, mert, *Propter hanc solam veraciter edocendam is, qui sine æstimatione magnus est, usque ad Passionem factus est parvus;* az alázatosság tanításáért a nagy Isten halált szenvedett: *Ut instrumentum redemtionis nostræ esset humilitas Dei.* Másik az, hogy, *Evidentissimum reproborum signum est superbia: at contra humilitas, electorum;* az örök kárhozatra vetendők bizonyos jele és bélyege a kevélység; a választottaké az alázatosság: mert Isten szava az, hogy a ki magát felmagasztallya, megaláztatik; és a ki magát megalázza, felmagasztaltatik.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

Mint kel az innepeket szentelni.

Minden teremtett-állatok méltóságát végetlenűl meghaladgya az isteni Felség, mely ő-maga nagyságáért isteni tiszteletre, böcsülletre és szolgálatra méltó. E felet az Isten szolgálattyára és böcsüllésére köteleztetünk azzal-is, hogy ő a mí legfelsőb Jónk és szabados Úrunk, kinek mindenható erejével semmiből teremtettünk, gondviselésével tartatunk, atyai jó akarattyából sok áldomásokkal gazdagíttatunk.

Ezt a tiszteletet, mellyel jelentyük, hogy Istent Urunknak és életünk első okának ismérjük, *Religió*-nak, legböcsülletesb isteni tiszteletnek nevezik a *Theólogusok.* És noha ama három [1] nevezetes jóságok, mellyek igyenesen magát Istent, maga igazságáért és jóságáért nézik: a Hit, Reménség és Szeretet megelőzik méltósággal a *Religiót,* mindazáltal a töb jóságokat fellyűl-haladgya a *Religio.* Mert ha nem magát az istenséget, de annak böcsülletit, tiszteletit, szolgálattyát nézi és minden külső jó cselekedeteket arra igazít, hogy azokkal Istent tisztellyük, böcsüllyük és cselekedetünkel vallást tégyünk Istennek végetlen felségérűl, uraságárúl és rajtunk hatalmárúl.

[1] 1. Cor. 13. v. 13.

Igazán írja Szent *Ágoston,* [2] hogy Istent belső cselekedetünkel tisztellyük; elsőben: mikor igaz hittel Teremtőnek vallyuk és bizonyság-tételeért hiszük, a mit megjelentett. Másodszor: mikor reménség-által ő-benne bízunk, mint kegyes Urunkban, ki megszabadít minden veszedelemből és bóldoggá tészen. Harmadszor: mikor őtet szerettyük, mint végetlen Jót és *devotió*-val, aítatos-

[2] August. 12. de Trinit. c. 14.

sággal, az-az buzgó és jó kedvel cselekeszünk mindent az ő akarattya-szerént.

De ezeken a belső tiszteleteken-kivűl külső tiszteletek vannak, mellyek a *Religió*-túl származnak és Isten tiszteletire igazíttatnak. Mert nyelvűnkel tisztellyük Istent, mikor dícsírjük. És imádkozással néki könyörgünk, mikor *votum*, igéreteket tészünk néki, mikor szükség és igazság-mellet esküszünk. Testünkel tisztellyük, mikor Isten-előt térdet hajtunk vagy leborúlunk, mikor innepeket szentelünk, mikor isteni tiszteletre *templomot* éppítünk és azt ékesíttyük, tisztellyük. Végezetre, tisztellyük Istent marhánkal, mikor az Isten szolgáinak dézmákat adunk, és így nem-csak lelkünket, hanem testünket és külső értékünket Isten tisztességére fordíttyuk a *Religio*-által.

Oratio. Votum. Juramentum. Adoratio. Festorum celebratio. Templorum ædificatio. Decimarum solutio.

Mint a test lélek-nélkül, úgy a külső cselekedetek belső aítatosság indúlati-nélkül semmik Isten-előt. Mert templomba mehet valaki, mint a kevély *farisæus*, de ha, [1] *In Spiritu et veritate*, lelki buzgósággal és igaz aítatossággal nem imádkozik, semmi kedve nincs ahoz Istennek. Tisztelheti valaki Istent szájjal: [2] de ha színe nem ot jár, a hol nyelve, nem foganatos Istennél. Megillethetik sokan a Christus ruháját vagy ereklyéjét: de Christus semminek tartya [3] és illetésnek sem ismér, ha szű-béli jó indúlatok-nélkül vannak, hanem csak a jó reménségből és istenes indúlatból származott illetést böcsülli, tanítván ezzel, hogy a külső tisztelet belső aítatosság-nélkül nem böcsülletes.

[1] Joan. 4. v. 23.
[2] Isai. 29. v. 13. Matt. 15. v. 8. Matt. 7. v. 21.
[3] Luc. 8. v. 45.

Mivel azért egyik cselekedete az isteni tiszteletnek az innepek szentelése, és a mái Evangeliomban az a kérdés forog, mit szabad, mit nem szabad innepeken mivelni: hogy olyan balgatag vélekedésben ne légyünk, mint a sidók, kik az emberek lelki és testi nyavalyájok gyógyítását tilalmazták innepeken: megmagyarázom, *mit kel cselekednünk és mit kel távoztatnunk, ha az innepeket igazán akarjuk szentelni;* úgy, hogy ne hívolkodó henyélés, hanem Isten-előt kedves szolgálat és *Religió*-nak, isteni tiszteletnek böcsülletes cselekedete légyen az innepek nyugodalma.

Propositio.

Az innep-szentelés egy fő cselekedete az isteni tiszteletnek. Azért az Ó Törvényben Isten ő-maga nem-csak innepeket rendelt, hanem azt-is Irott Törvényben kimutatta, mit kíván innep-nap híveitűl.

A sidóknak Isten azt parancsolta, hogy [4] minden héten a Szombat-napot megszentellyék és azon a napon semmi-féle munkát ne mivellyenek; ezt pedig [5] élet-vesztés-alat tilalmazta. Azért agyon

[4] Exodus, 35. v. 2. c. 20. v. 8. Levit. 23. v. 3.
[5] Exodus, 31. v. 14. c. 35. v. 2.

[1] Num. 15. v. 32. verék kővel, [1] a ki szombaton fácskákat szedegetett. Azt-is meg-
[2] Exo. 35. v. 3. parancsolta, hogy [2] szombaton tüzet ne rakjon senki, hanem pén-
cap. 16. v. 23. teken megsüsse, főzze, a mit szombaton akar enni. Ezt pedig, a
szombati innepet, a teremtés emlékezetire rendelte. Mert mivel Isten
[3] Exod. 20. v. 11. [3] hat nap teremtette az eget, földet, tengert, benne-való állatokkal
és hetedik nap megnyúgodott: azt akarta, hogy azon hetedik napot
megszentellye és nyugodalomra hadgya az ő népe.

A Szombat-kívűl, minden uj-hóld első napját megillették a
sidók, az isteni gond-viselésnek hálálására. És esztendő-által a töb
innepeknél nevezetesbek vóltak azok a három napok, mellyeken
[4] Exod. 23. v. 14. 17. Deut. 16. v. 16. [4] minden férfi a *jerusálemi* templomba tartozott menni.

Eggyik innep *Húsvét* vólt, mely az *Egyiptom*-ból-való szaba-
[5] Deut. 16. v. 1. Exodus. 12. v. 18. 27. Num. 28. v. 16. Lev. 23. v. 5. dúlás emlékezetire rendeltetett, [5] hogy akkor hála-adással tisztellyék
szabadító Urokat és a húsvéti bárányt pogácsával egyék. Másik
innep [6] Húsvét-után hét héttel, az-az ötven nappal esett. Ezt *Moyses,*
[6] Levitic. 23. v. 16. 19. [7] *Solemnitatem hebdomadarum,* hetek innepének, a [8] *Machabæusok*
könyve *Pentecostes,* Pünkösd innepének nevezi, és a törvény kiadá-
[7] Deut. 16. v. 16. sának emlékezetire vólt rendelve. Harmadik innep aratás- és szüret-
[8] 2. Mach. 12. v. 32. Actor. 2. v. 1. cap. 20. v. 16. 1. Cor. 16. v. 8 után, [9] *Tabernaculorum,* Sátoros innep vólt, mellyen a sidók hála-
adással emlékeztek, hogy Isten a pusztában negyven esztendeig
táplálta az ő népét. Vóltak töb innepek-is, de ezek nevezetesbek
[9] Deut. 16. v. 13. 16. és mindenikét [10] hét napig kellett illeni.

[10] Deut. 16. v. 15. Az uj testamentomi Szent Irások nevezet-szerént ki nem fejez-
ték, hány és mely innepeket kell szentelnünk, hanem a mely Anya-
szentegyház tanításának engedelmére, keresztyénségünk vesztése-
[11] Matt. 18. v. 17. Sit tibi sicut ethnicus. alat [11] kötelez Christus, annak tanításából, mint isteni és apostoli
Tradicziót vettük, hogy noha a Tíz Parancsolatnak egyéb részei
helyén maradtak és kötelezik a keresztyénséget, de a harmadik
parancsolat, mely a Szombat szentelését rendeli, megerőtlenűlt és
Szombat helyében Vasárnapot akarta Isten, hogy szentellyük. A
Húsvét és Pünkösd napját-is nem az Ó Törvény rendelése-szerént,
hanem külömb üdóben és külömb módon tartozunk illeni. Nem a
Moyses Törvényének kötelezéséből, hanem a Christus parancsolat-
tyából. És ezt az uj testamentomi inneplést, noha nem Irott Tör-
vényből, hanem *Tradiczió*-ból vettük, de azért oly erőssen és bátor-
ságoson követtyük, valakik keresztyén nevet viselünk, mely erős
hittel vallyuk, hogy a mely Irásokat Szent *Pál* neve-alat olvasunk,
azokat igazán és mocskolás-nélkül Szent *Pál* kezéből vette és őrizte
az Anyaszentegyház.

Mint kellett az Ó Törvényben innepeket szentelni, minémű áldozatokkal tartoztak Istennek kedveskedni a sidók, irva adta Isten a Törvényben. De mivel a régi áldozatok árnyékozási bétellyesedtek a Christus áldozásával, megszűntek a Törvény áldozati. Hanem az Isten Törvénye-, az Anyaszentegyház rendelése- és a híveknek közenséges szokása-szerént öt dolog szükséges, hogy tekélletes légyen inneplésünk.

Öt dologban ál az innep-szentelés.

ELŐSZÖR: mivel az innepeket a végre rendelte Isten, hogy akkor ember külső munkátúl és testi fáratságoktúl üressedvén, elméjét és akarattyát az isteni és lelki dolgokban szorgalmatosban és figyelmetesben foglallya: az innep illéshez szükséges, hogy, ha minden héten hat napot magunk szükségében tőltünk-is, de legaláb egy napon, mely a sidóknál [1] Szombat vólt, a keresztyéneknél Szombat-után első, az-az Vasár-nap, úgy megszűnnyünk a külső testi munkák fáratságitúl, hogy magunk, szolgánk, lábas marhánk megnyugodgyunk. És a ki ezt megszegte, [2] az Ó Törvényben megölték érette.

[1] Deut. 5. v. 14. Exod. 20. v. 10.

[2] Exod. 31. v. 14. c. 35. v. 2. Exemplum Num. 15. v. 32.

I.

Ezt a parancsolatot Isten ő maga a Szent Irásban két-képpen határozta: eggyik határozás az, hogy, ha oly múnka találkozik, mely igen szükséges vagy veszedelem- és kár-nélkül el nem múlhatik, az meg nem szegi az innep-szentelést. Erre tanított Christus; mert mikor éheztek tanítványi és egyéb eledelt nem kaphattak, a szántó-földeken által-menvén [3] Szombaton, búza-fejeket szaggattak és megdörgölvén tenyerekben, a búza-szemeket ették. Másut azt mongya Christus, hogy szabad vólt a papoknak [4] Szombaton fáradni az áldozatokra rendelt marhák nyúzásában, ölésében. Szabad vólt [5] Szombaton környűl-metélni a nyólczad-napi gyermeket. [6] Szabad vólt vizet meríteni és barmot itatni. [7] Szabad vólt a kútba esett barmot kivonni. [8] Szabad vólt bizonyos mértföldekig úton járni. Annak-okáért, [9] ha a szükség kívánnya és külömben a műves-ember magát és háza-népét nem táplálhattya, hanem-ha innepen-is munkálkodik: isteni szolgálat-után munkálkodhatik, csak egyebek botránkozása-nélkül légyen; az-az, vagy titkon, hogy ne lássák, vagy megjelentvén kéntelen-vóltát a nagy fogyatkozás-miat. Azon-képpen, ha vagy kárunk távoztatására szükséges a múnka, úgy-mint: ha félő, hogy házunk le ne dőllyön, hogy az ár-víz vagy egyéb égi-háború vagy ellenség kárt ne tégyen gabonánkban, szőlőnkben: szabad innepen-is munkát tenni. De errűl a szükségrűl és a károk távoztatásárúl az egyházi pásztor engedelmét kel várni, ha lehet.

[3] Luc. 6. v. 1. Matt. 12. v. 1. Marc. 2. v. 23.

[4] Matt. 12. v. 5.

[5] Joan. 7. v. 22.

[6] Luc. 13. v. 15. Matt. 12. v. 11.

[7] Luc. 14. v. 5.

[8] Act. 1. v. 12.

[9] Vide S. Thom. 2. 2. Quest. 122. art. 4. ad 4. Usus obtinuit, ut a media nocte, ad mediam noctem festa celebrentur.

II. Másik határozás az, hogy, [1] *Opus servile,* szolgához illendő munkát ne tegyünk innepen; az-az fáratsággal-, törődéssel-, nyughatatlansággal-járó és isteni szolgálattúl tartóztató dolgot ne cselekedgyünk. Azért nem-csak egyéb kézi-munkák, hanem a sokadalmok vásári-is úgy tíltatnak, hogy ha szükség, vagy szokás meg nem menti, bűn- és innep-szegés-nélkül nem lehetnek.

[1] Levit. 23. v. 7. 8. Num. 28. v. 18. 25.

Oh, mely jó Urunk vagyon! ki nem-csak lelkünkre, hanem testünk nyugodalmára-is gondot viselt, mikor az innep-napokat nyugodalomra rendelte, hogy az emberi telhetetlenség el ne fogyatná életünket és erőnket a szűnetlen munkával! Senki a világi urakközzűl nem tíltya béresét a munkátúl; nem parancsollya a nyugodalmot; nem-is látott senki oly urat, a ki szolgájátúl csak egy napot kívánt hetetszaka a szolgálatra, hat-napi munkát szolgájának engedvén, de az Isten hat napot nékünk enged, hogy dolgunkhoz lássunk: [2] *Sex diebus facies omnia opera tua, septimo die Sabbatum Domini Dei tui est;* és csak a hetedik napot kívánnya, hogy néki szentellyük.

[2] Exod. 20. v. 9.

De ved eszedbe, hogy mikor Isten, *Opus servile,* szolgához illendő munkát tilalmaz, azt írja Szent *Ágoston,* hogy [3] fő-képpen a bűnöket tíltya. Mert nincs nagyob szolgai munka a bűnnél, mivel a ki vétkezik, ördögnek és bűnnek szolgája lészen. Azért az a, [4] *Sabbatum delicatum, Sanctum Domino;* gyenge és Istennél kedves inneplés, melyben Isten kedve-szerént járunk. Mikor pedig magunk kedvét tőltyük és Istent megbántyuk innep-napon, gyűlőlséges Istennél inneplésünk: [5] *Solemnitates vestras odivit anima mea;* és az illyen innepet a mí lelkünk ellensége, az ördög, *deridet,* neveti, csúfollya; [6] mert nevetséges dolog, ha Isten tiszteletire a testet szolgai munkátúl megtartóztattyuk, de lelkünket ördög szolgálattyában foglallyuk.

[3] Aug. Tract. 3. in cap. 1. Joan. Rom. 6. v. 16. Joan. 8. v. 34.
[4] Isai. 58. v. 13.
[5] Isai. 1. v. 14.
[6] Thren. 1. v. 7.

MÁSODSZOR: az inneprűl-való parancsolatban nem azt mongya Isten, hogy megillyük, [7] hanem, hogy, *Sanctifica,* megszentellyük az innepet. Mely annyit tészen, hogy az innepet Istennek szentellyük; isteni szolgálatra fordítcsuk, szent cselekedetekben tőlcsük. Azért mennyei dolgok elmélkedését, imádkozást, Isten Igéjének halgatását kívánnya Isten tőllünk az innepeken.

[7] Exod. 20. v. 8. Deut. 5. v. 12.

Tehát, miképpen az Ó Testamentomban, mikor innepeket rendelt Isten, megmondotta, minémü jó-téteménynek emlékezetire rendelte azokat és azt kívánta, hogy Húsvét napján megemlékezzenek, mint hozta-ki Isten őket az *egyiptomi* fogságból; más napon

eszekbe jusson, mint táplálta negyen esztendeig a pusztában, azonképpen az Uj Testamentom innepin azokrúl az isteni jó-téteményekrűl kel elmélkedni, mellyek emlékezetire szenteltetnek a napok, és kivált-képpen a mí édes Üdvözítőnk megváltásárúl; az Anyaszentegyháznak adott sok ajándékirúl, a szentekben fényeskedő csudálatos áldomásirúl. És az elvett jó-tétemények hála-adása-után, noha egyéb napokon-is, de fő-képpen innepeken béveb és aítatosb imádkozások kívántatnak, mellyekkel Istenünktűl segítséget nyerjünk a tekélletes élet gyarapodására; kire-nézve írja *Eusebius*, hogy [1]*Constantinus* idejében a Vasárnapot, *Diem orationis*, imádkozás napjának hitták. [1] Euseb. lib. 4. de vita Constant. cap. 18.

Ennek-felette minden keresztyén tartozik szent és aítatos könyvek olvasásában, vagy Isten Igéjének halgatásában tőlteni az innep-napot. Szokás vólt az Apostolok idejétűl-fogva, hogy templomba mentek innepeken a hívek, mint az [2]Evangeliomban sok helyen olvassuk. És, miképpen Christus, [3]*Semper in synagogis docuit*, mindenkor a synagógákban tanított, úgy az apostoli üdőben, [4]*Per omne Sabbatum prædicabatur*, minden Szombaton predikáczió vólt. Mert a keresztyén emberben lelki világosság kívántatik, hogy ércse az üdvösséges dolgokat, lelki eledelre szüksége vagyon minden embernek, mellyel vastagodgyék és erőssödgyék akarattya az isteni szolgálatok munkájára; lelki vígasztalása kívántatik, mellyel a siralom vőlgyének sok nyomoruságit enyhítcse. Az Isten Igéje pedig oly [5]tűz, mely megvilágosít és felgerjeszt, oly [6]eledel, melyben minden erősség vagyon, oly [7]vígasztalás, mely a szívet örűlteti. Szükség tehát ezekért a felséges tulajdonságokért és hasznokért, mellyek az Isten Igéjének halgatásából nevekednek, minden innepen predikácziót halgatnunk, mikor nagy és múlhatatlan akadék nem tartóztat.

[2] Luc. 2. v. 42. cap. 4. v. 16. Joan. 2. v. 13.
[3] Joan. 18. v. 20.
[4] Act. 13. v. 27. cap. 15. v. 21. cap. 17. v. 2.
[5] Jer. 23. v. 29.
[6] Sap. 16. v. 26.
[7] Jer. 15. v. 16.

Sok tanuságokat adtunk másut az Isten Igéjének gyümőlcsös halgatásárúl. De mivel arra jutottak az emberek, a mit régen feddett a Szent Lélek, hogy, [8]*Dies festos celebrant ad horam*, az innepeket csak egy óráig szentelik és illik, mivel egy óráig-való predikáczió hallásban gondollyák állani az innep-szentelést, szükség az innep-illések tanításában emlékeztetni a keresztyéneket, mint kel a predikáczio hallásnak lenni. Mindennek a végre kel halgatni a predikácziót, hogy megtellyesítcse, a mit tanúl, [9]*Ut quæ fuerunt verba, sint opera;* és a mondást cselekedetté tegye, hogy ki-ki közzűllünk, *Aut sanior domum redeat, aut sanabilior;* vagy lelki betegségből kigyógyúllyon, vagy a gyógyításra alkalmatosb

[8] Eccli. 33. v. 9.
[9] Senec. ep. 108. in fine. Seneca, ibid.

légyen a tanítás-után. Sokan, *Veniunt, ut audiant, non ut discant;* azért mennek predikáczióra, hogy valamit hallyanak, nem, hogy tanúllyanak és, *Propositum adferunt, non animum excolendi, sed ingenium;* csak azért akarnak tanúlni, hogy elméjek élesedgyék; mert a halgatásban nem tészik czélúl életek jobbúlását. Kikrűl méltán azt mondhattyuk, a mit egy [1]*Lacedæmon* váras-béli fő-ember, ki, mikor sok túdós bőlcsek szép tanításit halotta-vólna *Atenás*-ban, kérdék tőlle, mit itíl? Azt felelé: *Præclara sunt; sed nullius pretii, quum vos istis rebus non utamini;* szép dolgokat mondanak, de mind semmire-kellők, mivel tí ezekkel nem éltek.

[1] Plutarch. in Apophtheg. Laconicis, Panthædus.

Két bolondságot kárhoztat *Plutarchus* a halgatókban; eggyik az, hogy sokan, [2]*Non rebus inhærent, sed orationem requirunt atticam, perinde ac si quis antidotum nolit bibere, nisi testa sit attica; vel hyeme vestem sumere recuset, nisi sit ex attica lana;* nem vígyáznak arra, mit mondanak, hanem a szóllás ékességét és czifráját kívánnyák. Ezek oly eszessek, mint a kik a halálos betegségek gyógyító orvosságot más edényből nem akarnák innya, hanem a mellyet *Görög*-országban csináltak, vagy a kik télben nem akarnák más ruhával magokat óltalmazni a hidegtűl, hanem a mellyet *görög*-országi gyapjúból szőttek. Másik az, hogy sokan, a mit hallanak, eggyik fülökön bémégyen, másikon kimégyen. [3]Maga, ha barbély tisztította fejünket, tűkörben megnézzük és kezünkel megtapogattyuk, mint esett a beretválás. Azért a tanításból szívünkbe kel óltanunk, a mire nagyob szükségünk vagyon, és arra kel igyekeznünk, hogy a világi törődésektűl üressedvén, lelki csendességre jussunk.

[2] Plutarch. lib. de Auditione.

[3] Plutar. ibid.

Harmadszor: azt kívánnya Isten, hogy innep-napokon testünket sanyargassuk. Tudta jól az Isten, hogy mennél inkáb kedvére tartyuk a testet, annál töb és nagyob akadékot szerez az isteni szolgálatban. Azért, hogy a lélek annál alkalmatosb és vastagab lenne a szent dologhoz, mennél erőtlenb a test a viszsza-vonásra: azt parancsolta a sidóknak, [4]hogy Szombaton senki meleget ne egyék, hanem az előtte-való napi főzelékkel, hidegen és soványon lakjék. Az egész Húsvét *Octává*-ján csak, [5]*Panem afflictionis*, sovány pogácsával kellett tűrni. Ennek-felette sok helyen parancsolta, [6]*Affligetis in die festo animas vestras*, hogy sanyargassák a testet innep-napon. Mert, [7]*Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit;* elvész lelke annak, a ki valami sanyarusággal nem ostorozza testét innep-napon.

[4] Exod. 35. v. 3. c. 16. v. 23.

[5] Deut. 16. v. 3.

[6] Lev. 23. v. 27. 32. Num. 29. v. 7.

[7] Lev. 23. v. 29.

Szent Isten! ki távúl estünk ettűl? Job lakások és nagyob vigaságok nincsenek a keresztyénségben, mint az innepeken. És csak-nem azt mondhattyák mí-róllunk, a mit írt Szent *Ágoston* a sidókrúl: [1]*Serviliter observant Sabbatum, ad luxuriam et ebrietatem. Quanto melius feminæ lanam facerent, quam illo die saltarent?* A csintalanság és részegség szolgálattyával illik az innepeket, maga keveseb vétek vólna az aszszonyban, ha innepnap fonna, hogy-sem tánczolna.

Látván a régi pogányok, hogy a sidók Szombatot illették, és eszekbe vévén, hogy, [2]*Sabbato maxime, ad bibendum et ebrietatem invicem sese invitant;* leginkáb Szombaton részegeskedtek: mivel a régiek *Bacchust* *Sabbus*-nak hitták, azt kőltötték a sidókra, hogy Szombatot szentelvén, *Bacchus* istennek szolgálnak. A keresztyénségben-is sok helyeken annyi dősölésbe és részegeskedésbe merűlnek az emberek innep-napokon, hogy nem ok-nélkül *Bacchus* szolgáinak mondathatnak; mint-ha az igaz Isten egyéb szolgálatot nem kívánna a mértéktelen dobzódásnál.

Nem így, keresztyének: hanem lelki szolgálatokkal illyétek a szent napokat: [3]*Valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse jejuniis;* bolondság a Mártirok innepét jó-lakással szentelni, holot ők Istennek bőjtöléssel kedveskedtek.

A keresztyénség virágában vigasággal illették az innepeket. Azért írja *Tertullianus,* hogy, [4]*Diem solis lætitiæ indulgemus,* vasárnapot vigaságban töltötték. Azért nevezi Szent *Leo* isteni szolgálatnak, ha azokon a napokon, mellyeken isteni jó-téteményekrűl emlékezünk, [5]*Toto corde gaudemus,* tellyes szűvel örvendezünk. És hogy ennek az örömnek külső jelenségit mutatnák: [6]miképpen a templomokat szebben ékesítették a nagy innepekre, úgy az emberek igyekeztek arra, hogy innep-nap tisztáb és szeb köntösbe őltözzenek; és a mint *Nissenus* írja, [7]ki-ki rendi-szerént csinnyosban akart lenni az innepeken, annyira, hogy ha egyebet nem-is, új bocskort szerzett a paraszt kösség Húsvét napjára. E mellet, noha mértékletesen, de valamivel jobban főztek és vígabban laktak innep-napokon, noha mind-ezek ruhák pompájának hiusága-nélkül, mértékletesség határában lettek. Hanem, mikor arra jutának sokan, hogy, [8]*Die festo saturantur ad vomitum,* okádásig zabállottak innepnapon, és, [9]*Ebrietati die Martyrum,* a Mártirok napján részegeskedtek, sőt, [10]*Saltationes fierent ante basilicas Sanctorum,* a Szentek temploma-előt tánczoltak. Akkor bezzeg az Anyaszentegyház pász-

[1] Aug. Tract. 3. in cap. 1. Joan. post medium.
[2] Plutarch. l. 4. Symposiacar. Quæst. 5.
[3] Hieron. ep. 19. ad Eustochium. de acceptis muneribus.
[4] Tertull. Apolog. c. 16.
[5] Leo, Serm. 4. de Epiphan.
[6] Leo, Serm. 3. Quadrages.
[7] Nissenus, Orat. de Resurrect.
[8] Hieron. ep. 22.
[9] Aug. ep. 64. Et 20. contra Faust. c. 21.
[10] Aug. Serm. 215. de Tempore.

tori teli torokkal kárhoztatták az innepi vendégeskedéseket. Mert nem dobzódásra-való az innepi vendégség, hanem (a mint Isten [1] Deut. 16. v. 14. 2. Esdr. 8. v. 10. ő-maga elönkbe adta) hogy [1] akkor papokat, árvákat, özvegyeket, szűkölködőket táplállyunk. És ha az ördög dősölésre vagy egyéb gonoszságra izgat, azt felellyük néki, hogy nem arra-való az innep, [2] Mar. 19. v. 2. melyben, [2] ha a sidók nem akarták Christust megfeszíteni: illetlen, Heb. 6. v. 6. hogy mí innep-nap bűneinkel, *Rursum crucifigamus*, újonnan megfeszítcsük Üdvözítőnket.

Negyedszer: a ki az innepet üdvösségesen akarja szentelni, minden Vasárnap számot vessen lelkével és a szent gyónás-által megbékéllyék Istennel. Mert nem tudván, mely órában kiszóllíttatunk a világból, kívántatik, hogy úgy gondolkodgyunk minden Vasárnap, mint-ha az vólna utólsó. Láttyuk naponként, hogy sokan, minden rendbéliek, hirtelen meghalnak; tudgyuk, hogy nem-csak sokan a nyilván-való gonoszok-közzűl életek végére véletlen jut- Exod. 14. v. 24. Num. 16. v. 31. 49. nak, mint *Farao* népével, *Core*, *Dátan* pártos társaival, hanem sok isten-félő szent emberek-is hirtelen hívatnak a halálra. A Szent *Jób* [3] Job. 1. v. 28. fiait, leányit [3] víg lakás-közben ház-romlása ölte. Az Anyaszent- [4] Martyrologium, die 29. Junii. egyház Szenti-közzé iratott [4] *Cassius* püspök mise mondása végén, [5] Szent *Gaudentius* és *Galdinus* püspökök predikállás-közben múl- [6] Martyrologium, 22. Januarii. et 18. Apr. Greg. Turon. tak-ki a világból. [6] Szent *Vergilius* aluttában adta-ki lelkét. A Szent *Stiliták-*, az-az oszlopon-állók-közzűl eggyet a meny-kő ölt-meg. Azért efféle véletlen halálok, mellyek Istennek kivált-képpen-való gond-viseléséből lésznek, minden embereket egy-aránt serkentnek vígyázásra. Mert közönséges törvény-szerént Isten egyaránt, jókban és gonoszokban, a természet-szerént-való okokat, mellyekből hirtelen halálok következnek, folytában hadgya. De az isten-félő emberek dolga az, hogy vígyázzanak minden órára, és nem tudván, mit végezett Isten életek végérűl, mindenkor készen találtassanak. Mert noha tehetségünkben nincsen, hogy hirtelen meg ne hallyunk, de Isten segítségével tehetségünkben vagyon, hogy a haláltúl készűletlen ne találtassunk.

Azért minden Vasárnap így gondolkodgyál, keresztyén ember: ki tudgya, talám ez az utólsó hét, melyben élek? Talám e hétalat számadásra hínak? Azért jer, legyünk készen, jer, rójuk-le a ravásrúl adósságunkat, jer, gyónnyunk-meg. Oh mely szükséges ez a készűlet! Oh mely künyű munkával bátorságot szerezhetünk! mely rövid fáratsággal eltávoztathattyuk az örök veszedelmet? Az Istentűl rendelt Szentségek gyakorlása-nélkül sokkáig nem ma-

radhatunk üressen a halálos bűnöktűl. De ha minden Vasárnap kitisztúlunk fogyatkozásinkból és isteni félelemhez szokunk, készűletlen a halál nem találhat.

Ötödször: az Anyaszentegyház parancsolattya kötelez, hogy valakinek méltó és szükséges mentsége nincsen, misét halgasson innep napokon; és oly figyelmetességgel halgasson, hogy egyéb csevegésnek és elme-tétovázásnak félre-tételével, testtel és szűvel jelen légyen a misén. Meggondollyuk, hogy a mely Christus egyszer a Kereszt-fán, lelkünk váltságáért, véres áldozattal bémutatta magát Szent Attyának: azon Christus rendeléséből, annak a véres áldozatnak emlékezetire, az Urunk Testét, Vérét, elevenek és hóltak segítéseért bémutattya a pap, ebben a Szent Áldozatban. Azért nagy böcsüllettel tisztellyük a jelen-lévő Christust, kérjük őtet, hogy szenvedése- és szent halála-által gerjeszsze szívünkben szerelmét, vastagítcsa kísértetek győzedelmére erőtlenségünket, hogy bűnbe ne essünk; adgyon állandóságot a jóban, hogy a világi innepek szentelése-után a mennyei innepek bóldogságába jussunk.

Végezetre, noha a pokol-béli *sátán* igyekezett mindenkor arra, hogy, [1] *Quiescere faciat omnes dies festos Dei a terra,* az innep-napokat elfogyassa és azokat senki meg ne illye: de fő-képpen a mostani tévelygők-által minden böcsülletit az innepeknek semmivé tette. Mert nem elégedvén azzal, hogy a templomokat, mellyekbe gyölekezni kellett az innep-szentelésre, sok helyen földig rontatta véllek: oly tudományokat támasztott ő-altalok, mellyek, helyén maradván, nem szükség, sőt nem szabad a Vasárnapot, Karácsont, Húsvétot megilleni. Mert azt vítattyák az uj tanítók, hogy isteni szolgálatra nem szabad semmit cselekedni, hanem csak, a mit Isten parancsolt a Szent Irás bötűjében. Mivel azért az említett napok szenteléséről nevezet-szerént parancsolat nincs az Uj Testamentomban: bizonyos, hogy a mostani tévelygő tanítók nem hogy szükségesnek, de veszedelmes gonosznak itílik az említett innepek szentelését; noha a szégyen és az emberek idegenítése tartóztattya, hogy nyilván nem merik hirdetni, a mit szívekben vallanak.

De ám ők lássák, mely úton mennek pokolba: kövessük mí a régi Szentek [2] példáját, kik a Mártirok innepét azért akarták szentelni, hogy azok szent életét tűkörűl vegyük előnkbe; és ha oda akarunk menni, a hová ők jutottak, úgy éllyünk, mint azok éltek; hogy az ő imádságok segítsége-által a mennyei bóldogságban részesüllyünk. Amen.

[1] Psal. 78. v. 8.

[2] Aug. 20. contra Faust. c. 21.

PÜNKÖST-UTÁN XVII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus JESUSnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot irta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének huszon-kettődik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Matt. 22. v. 34.
[2] Deut. 6. v. 5.
[3] Lev. 19. v. 18.
A Messiásrúl.
[4] Psal. 109. v. 1.

Az üdőben járulának JESUS-hoz[1] a Farisæusok és kérdé őtet egy a törvény doktori-közzül, kisértvén őtet: mester, mellyik a Törvényben[2] a nagy parancsolat? Monda néki JESUS: szeressed a te Uradat Istenedet tellyes szivedből és tellyes lelkedben és tellyes elmédben. Ez a legnagyob és első parancsolat. Másik pedig hasonló ehez: [3]szeressed felebarátodat, mint tennen-magadat. Ezekben a két parancsolatokban füg az egész Törvény és Proféták.

Egybe-győjtvén pedig a farisæusokat, kérdé őket JESUS, mondván: mit itíltek tí Christusrúl? ki Fia? Mondának néki: Dávidé. Monda nékik: miképpen hija tehát őtet Dávid lélekben Urának, mondván: [4]Monda az Úr az én Uramnak: üly az én jobbomra, mig ellenségidet lábod székivé tészem? Ha azért Dávid Urának hija őtet, miképpen ő fia? És nem felelhete senki egy szót néki, nem-is merte őtet senki attúl a naptúl-fogva többször kérdeni.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Az isteni szeretetrűl.

Minek-előtte *Isaiást* [1] predikállani kűldötte Isten, akarván tisztítani és predikálláshoz késziteni nyelvét: egy számvető tüzes pénzt az Oltárrúl fogó-közzé vévén a *Serafin* Angyal, azzal illeté ajakát *Isaiás*-nak. Az-után parancsolat adaték néki, hogy elmennyen és hirdesse az Isten akarattyát. Adná Isten, hogy az én nyelvemet-is a mái napon illyen tűzzel illetné az Angyal, és a mit Isten a *Laodicæa*-béli sem hideg, sem meleg püspöknek parancsolt, azt én vinném végbe, és nyernék, [2] *Aurum ignitum,* tüzes aranyat, isteni szeretettel gerjedező világosságot, mellyel az Isten szeretésének méltóságát és hasznát a keresztyének-eleibe terjesztvén, felgyúladna bennek az a tűz, [3] melynek gerjesztésére Menyországból földre jött az Isten Fia. Mert ugyan sem egyébért hozott Christus job-kezében, *Igneam legem,* [4] tüzes törvényt, hanem, hogy szívünket isteni szeretet lángjával vastagon felgerjesztené, és a mint Szent *Pál* szól, [5] *Carbones ignis,* eleven szénnel melegítené hidegségünket.

[1] Isai. 6. v. 6. v. 9.

[2] Apocal. 3. v. 18.

[3] Luc. 12. v. 49.

[4] Deut. 33. v. 2.

[5] Rom. 12. v. 20.

Ezt a tüzes törvényt hirdeti Christus a mai Evangeliomban. Melyben nem-csak megmutattya, hogy a *Messias* noha emberi természetiben a *Dávid* fia, de isteni Személyében Ura *Dávid*-nak és az Atya Isten jobján uralkodik: hanem e mellet az Isten szeretésérűl adott törvényt-is kinyilatkoztattya.

A *farisæusok* meg akarván Christust vagy szavában fogni, vagy hitelében kissebbíteni, azt kérdék tőlle: mellyik a nagy parancsolat a Törvényben? úgy gondolkodván, hogy ha valamit a *Moyses* Törvénye-kivűl mond, vádolhattyák, mint a ki nem tudgya, vagy böcsülleni nem akarja a Törvényt; ha pedig csak azt mongya, a mit *Moyses* írva adott, azt állathattyák, hogy Christus nem nagyob *Moyses*-nél, mivel egyebet nem túd mondani, hanem a mit *Moyses*-tűl tanúlt; sőt hogy a *farisæusok*-nál sem bőlcseb, mert csak azt mongya, a mit ezek-is tanítanak.

Megfelele Christus, két törvényt nevezvén, mellyek a Tízparancsolatban nincsenek foglalva. Sok törvényeket adott Isten a sidóknak, mert a kik azokat szám-szerént megolvasták, azt írják, [6] hogy a *Moyses* könyvében annyi tilalmazó törvény vagyon, menyi

[6] Abulen. et Rabbini, ap. Lorinum. Act. 15. v. 10.

nap az esztendőben: tudni-illik három-száz hatvan-öt; annyi parancsoló hagyás vagyon, menyi csont az ember testében: tudni-illik két-száz tizen-nyólcz, [1] vagy talám ennél-is töb. Mind ezekből a sok-számú törvényekből, [2] *Verbum abbrevians*, rövid sommát akarván szerezni az Isten, az egész Törvény velejét és székit két szóban foglalta: hogy Istenünket és felebarátunkat szeressük; *Deut. 6. v. 5. Cap. 10. v. 12. Cap. 11. v. 13. Levit. 19. v. 17. 18.*

[1] Viegas, Apocal. 2. Com. 4. Sect. 5. Stella, parte 3. c. 6. De Vanit. Mundi.
[2] Rom. 9. v. 28.

Propositio. Mivel azért első és nagyob parancsolat Isten szeretésére kötelez, én-is a mái tanuságunkat arra határozom. Először: hogy *a mely szeretettel tartozunk szeretni Istenünket, annak mi-vóltát és tulajdon cselekedetit megmagyarázom; azt-is megmondván, mire köteleztetünk, mikor azt parancsollya Isten, hogy szeressük őtet tellyes szüből, tellyes lélekkel és minden erőnkel.* Másodszor: *az isteni szeretet felséges méltóságát, kimondhatatlan jóságát, végetlen sok és nagy hasznát, a mennyire csekély elmélkedésemet Isten hozzá-segíti, kinyilatkoztatom.* Harmadszor: *megmondom, mely sok és nagy okok indítnak és izgatnak Istenünk szeretésére.* Kérjétek Istent, igazgassa elmémet és nyelvemet, hogy helyesen szóllyak. Én-is könyörgök, hogy ő Szent Felsége gerjeszsze szeretetre szíveteket.

I. RÉSZE.

Nem szoktak az emberek barátságos szeretetet kívánni az alacson rendektűl, kiktűl segítséget és vígasztalást nem vehetnek szükségekben. Azért úgy tetczik, elég irgalmasság vólna Istenünktűl, ha reá-szabadítaná a fogyatkozott és haszontalan szolgákat, hogy szeressék őtet. De ezzel nem elégszik, hanem parancsolattal kötelez Isten, hogy szeressük őtet; sőt utólsó veszedelemmel fenyeget, ha nem szerettyük. [3] Szeressed, úgy-mond, Uradat Istenedet tellyes szíveddel, tellyes lelkeddel, tellyes erőddel. És hozzá-adgya, hogy, [4] *Qui non diligit, manet in morte;* valaki Istent nem szereti, lelki halálban vagyon, és köteles [5] a második halálra, mely az örök kárhozat.

[3] Deut. 6. v. 5. cap. 10. v. 12. cap. 11. v. 13. Matt. 22. v. 37. Marc. 12. v. 30. Luc. 10. v. 27.
[4] 1. Joan. 3. v. 5.
[5] Ap. 20. v. 14.

Hogy Isten parancsolattal, hogy első és legnagyob parancsolattal kötelezett szeretésére, elsőben: ismérteti azzal, mint kívánnya és mely nagyra-böcsülli szeretetünket, mellyet mind hagyással, mind fenyítékkel akar gerjeszteni. Másodszor: arra kötelezi magát parancsolásával, hogy valamire szüksége vagyon erőtlenségünknek az isteni szeretésnek tellyesítésére, azt mind megadgya. [6] Minden tekélletes jó Isten ajándéka; mert a mí gyarlóságunk [7] a jónak gondolására sem elégséges, nem hogy az isteni szeretetre érkezhetnék, [8] mellyet Isten ő-maga önt az ember szívébe. Mivel azért

[6] Jac. 1. v. 17.
[7] 2. Cor. 3. v. 5. Philip. 2. v. 13.
[8] Rom. 5. v. 5.

az isteni kegyességhez nem fér sem az, hogy lehetetlen dolgot parancsollyon lelkünk vesztése-alat, sem az, hogy megvonnya parancsolatinak tellyesítésére szükséges segítségét: nyilván kitetczik, hogy mikor szeretését parancsollya, arra köti magát, hogy hozzá-segít, és az ő részérűl fogyatkozás nem lészen, csak eljárjunk hívatalunkban; [1] *Et non desimus gratiæ,* és meg ne fógyatkozzunk az Isten segítsége vételében. Harmadszor: mikor Isten azt parancsolta, hogy szeressük őtet, arra kötötte magát, hogy a mí szeretésünket maga szeretésével megtéríti. Mert az isteni természetnek tulajdona, hogy, [2] *Diligentes diligit,* szereti azokat, a kik őtet szeretik.

[1] Heb. 12. v. 15.

[2] Prov. 8. v. 17. Joan. 14. v. 12. 23.

Állyunk-meg it, keresztyének, és ércsük, mely nagy kegyesség ez, hogy Isten akarja, sőt parancsollya, hogy azt szeressük, a ki, ha nem szeretne minket, minden jótúl üressen maradnánk, sőt meg sem maradnánk, hanem semmivé lennénk. Nincs Istennek sem magunkra, sem javainkra szüksége, csak azért kívánnya szeretetünket, [3] hogy áldomásit velünk közöllye és javaiban részeltessen. Mert isteni gazdagságának tár-ház-kúlcsa a szeretet és minden javaival tellyesíti az őtet-szeretőket.

[3] Psal. 15. v. 2. Job, 35. v 6. 7.

Hogy ércsük, miben ál az isteni szeretet: eszünkbe jutassuk, hogy nem-csak a bőlcsek, hanem közönségesen minden emberek értelme az, hogy, [4] *Amare, est velle bonum,* a szeretet abban áll, hogy a kit szeretünk, annak jót kívánunk, örűlünk javain, bánkódunk és szomorkodunk ellenkező dolgain. Mert noha a szeretetből sok jótétemények és kedves nyájaskodások származnak, de a szeretet természetes mi-vólta nem ezekben áll, hanem hogy annak jót akarunk, a kit szeretünk.

[4] August. 14. de Trinit. c. 14. Arist. 2. Rhctoric. c. 4.

Akkor szerettyük tehát Istenünket, mikor néki jót kívánunk, az-az akarjuk és örömmel ismérjük, hogy Istennek végetlen méltósága, hatalma, bőlcsesége vagyon; szűből kívánnyuk, hogy nem-csak mí, hanem az egész világ igaz hittel őtet vallya, tekélletes szolgálatokkal tisztellye, akarattyát tellyesítcse, bűnökkel bántódását távoztassa; örűlünk azon, hogy Isten dücsőittetik és kedves szolgálatokkal tiszteltetik; bánkódunk azon, hogy őtet sokan megbántyák hamis tudományokkal és gonosz erkőlcsökkel.

Actus Charitatis: Velle, Optare, Lætari, Dolere, Timere.

Az isteni szeretetnek három tulajdon mi-vólta vagyon, mellyel a természet erejéből származott szeretést meghaladgya, tudni-illik: hogy ezzel Istent, *Diligimus, propter se,* maga jó-vóltáért szerettyük; hogy, *Diligimus, super omnia,* mindenek-felet és mindeneknél

inkáb szerettyük; hogy, *Diligimus, ex toto,* tellyes szívünkel és tehetségünkel szerettyük.

Diligere Deum, propter se.

[1] Aristotel. 8. [2] Ethic. cap. 2. [3] Aristotel. 9. Ethic. cap. 4.

ELŐSZÖR azért: a világi szeretet jót kíván, [1]*Amabile simpliciter, ipsum bonum:* de, [2]*Id quisque amat, quod bonum sibi;* ki-ki azt szereti, a mi magának jó; az-az, utólsó czéllya a világi szeretésnek ő-maga, a ki valamit szeret; és a mint a pogány bőlcs irja: [3]*Amabile ad alterum, ex amabilibus ad se;* magunk javára-nézve kívánunk jót másoknak.

[4] Augustini 3. de Doctrina Christ. cap. 10. Et 9. Trinit. cap. 8.

Nem illyen az isteni szeretet; mert ezzel ember nem maga javára néz, hanem tisztán és csupán magáért szereti Istent. Illyen külömbség vagyon (úgy-mond Szent *Ágoston*) [4]az isteni és világi szeretet-közöt, hogy, *Charitas, est motus animi, ad fruendum Deo, propter ipsum; se, atque proximo, propter Deum: cupiditas, est motus animi, ad fruendum se, et proximo et quolibet corpore, non propter Deum;* isteni szeretettel Istent, magunkat, felebarátunkat Istenért kedvellyük; a világi szeretet, mellyet Isten tilalmaz, magunk, felebarátunk és egyéb állatok kívánásában nem Istenre néz, hanem haszonra vagy gyönyörűségre.

[5] Bern. de Diligendo Deo.

[6] 1. Cor. 13. v. 5.

[7] Augustini 1. de Doctrina Christ. cap. 3. Frui, est amore inhærere alicui rei, propter seipsam.

Igazán irja Szent *Bernárd,* hogy, [5]*Non sine præmio diligitur Deus, et si absque præmii intuitu diligendus sit. Vacua esse vera charitas non potest: nec tamen mercenaria est; quippe,* [6]*non quærit, que sua sunt. Affectus est, non contractus. Verus amor, seipso contentus est: habet præmium, sed id, quod amatur. Nam, quidquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quod amoris finis prætendit, non per quod tendit. Verus amor præmium non requirit, sed meretur;* noha megjutalmazza Isten a szeretetet, [7]de nem jutalomért kel őtet szeretni; mivel az igaz szerető magát nem keresi. Istent a maga felséges méltóságaért, végetlen jóságaért, szépségeért, bőlcseségeért, édességeért kel szeretni; azért kel Istennek jót akarni, mert magában jó és minden szeretésre, minden szolgálatra méltó. Valaki tehát csak azért szereti Istent, hogy hasznot és jutalmat végyen tőlle: maga hasznát kereső béres, mivel magát inkáb szereti, hogy-sem a kit magáért szeret. Boszszúság vólna egy böcsülletes embernek, ha az ő jegyese inkáb szeretné az ajándék-gyűrűt, hogy-sem az ajándékozót; mennél illetlenb, ha ki az Isten javait inkáb szereti, hogy-sem ő-magát, és oly alacsonyon gondolkodik Istenrűl, mint-ha külömben nem érdemlené szeretésünket, hanem adományért?

A kiben isteni szeretet vagyon, nem azt cselekeszi, a mit a

világ fiai, kik, [1] *Confitentur, cum bene fecerit eis,* akkor dícsírik és szeretik Istent, mikor jót cselekeszik véllek, és, a mint a Próféta mongya, jó-lakás-közöt magasztallyák Istent; [2] *Benedictus Deus, divites facti sumus,* hogy gazdaggá tette őket, hanem azt kiáltya Szent *Dávid*-dal: [3] *Voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo, quoniam bonum est;* jó kedvemből tisztellek Uram téged és dícsírem a te nevedet; nem azért, hogy értéket, méltóságot és egyéb jókat adtál, hanem, *Quoniam bonum,* azért, hogy te jó vagy és a te jóságod erre méltó. Mert ha te, [4] *Spontanee dilexisti,* nem hasznodért, hanem jó kedvedből szerettél engem: méltó, hogy én-is téged magadért szeresselek. Azért, [5] *Confiteamur Domino, quoniam bonus,* áldlak és dícsírlek tégedet, mert jó vagy.

[1] Psal. 48. v. 19.
[2] Zach. 11. v. 5.
[3] Psal. 53. v. 8. Psal. 117. v. 1.
[4] Oseæ, 14.
[5] Psal. 117. v. 1.

Szabad Istent szeretni azért, hogy teremtett, táplál, megváltott, bóldogságot igért; sőt szükség ezekért szeretni és hála-adással tisztelni őtet; de hogy a szeretés, *Theologica virtus,* csak magán Istenre néző jóság légyen, szükség, hogy ne végződgyék a mí hasznunkon, ne szeressük magán a jutalmat, hanem a jó-tévő és jutalmazó Istent. Mert nem annyira nézi a szeretet az Isten jó-téteményyit, mint a maga jóvoltát, melyből árad minden jó. Az igazak isteni szeretettel kívánnyák a magok üdvösségét; óhajtva kiáltyák, [6] *Memoriale tuum in desiderio animæ meæ: anima mea desideravit te;* hogy elszakaszkodik lelkek az Isten kívánása-miat; de nem annyira magok gyönyörűségeért vágyódnak a bóldogságra, mint Isten tisztességeért; hogy őtet bátorságosban és tekélletesben szerethessék és dícsírhessék abban a bóldog állapatban, melyben immár vétekbe nem eshetnek. A kárhozattúl-is isteni szeretettel félnek, mert nem-csak attúl tartanak, hogy ne kínlódgyanak, hanem tudgyák, hogy valakik kárhoznak, Istennek káromló ellenségi; és attúl iszonyodnak, hogy ollyan veszélybe ne jussanak. Egy-szóval: az isteni szeretet mindenben Istent nézi, nem-csak az adományt.

[6] Isai. 26. v. 8. Psal. 41. v. 1. Quemadmodum desiderat cervus, etc.

MÁSODSZOR: a tekélletes szeretet abban áll, hogy mindenek-felet szeressük Istenünket. Ezt taníttya Christus, mikor elő-számlálván, a miket leginkáb szoktak szeretni az emberek, azt mongya, hogy [7] valaki apját, annyát, fiát, leányát inkáb szereti, hogy-sem Istent, nem méltó az ő szolgálattyára. Továb mégyen: [8] a ki apját, annyát, feleségét, gyermekét, attyafiat, sőt a maga életét nem gyűlőli és el nem veszti inkáb, hogy-sem Istent megbáncsa, nem méltó, hogy Christus tanítványa légyen. Azért *Moyses*-által Isten azt parancsolta, [9] hogy, ha fiad, leányod, feleséged, atyádfia, kedves barátod Istentűl

Diligere Deum super omnia.

[7] Matt. 10. v. 37.
[8] Lucæ, 14. v. 26.
[9] Deut. 13. v. 6. 9.

el akar szakasztani és egyéb-képpen meg nem menekedhetsz tőlle: törvény-szerént ölesd-meg és először-is magad üsd agyon. És mikor ennek a parancsolatnak rendi-szerént [1] a *Leviták* huszon-három ezer embert megöltek vólna a bálványozásért, azt mondá Isten nékik: *Consecrastis manus vestras Domino,* hogy megszentelték kezeket; mert, [2] *Dixerunt patri, matri, filiis, nescio vos;* apjokat, annyokat, fiokat ismérni sem akarták, mikor Isten-ellen jártak.

[1] Exod. 32. v. 28. 29.

[2] Deut. 33. v. 9.

Szent *Pál* Apostol [3] előnkbe adván, mint kel Istent szeretni mindenek-felet: azt irja a szeretet erejérűl, hogy semmi nyomorúság, ínség, éhség, mezítelenség, fegyver, veszedelem, üldözés el nem szakaszthattya őtet az isteni szeretettűl; sem halál, sem angyalok, sem világi hatalmas fejedelmek, sem mostani, sem jövendő dolgok, sem erősség, sem felség, sem mélység, sem egyéb teremtett-állat el nem vonhat, úgy-mond, az Isten szerelmétűl.

[3] Rom. 8. v. 35.

v. 38.

Elegantissime hunc locum Pauli explicat S. Aug. tom. 2. lib. I. de Morib. Eccles. c. 11.

Ezzel a mondással, nem-csak kifejezi Szent *Pál,* hogy Istent mindenek-felet kel szeretnünk, úgy-mint a kiben mindenek-felet töb és nagyobb jók vannak, hanem megtanít, miben áll ez a mindenek-felet-való szeretet. Mert ehez az kívántatik, hogy mindennél nagyobra böcsüllyük Istent, és eltekéllett akarattal, erős szándékkal készek legyünk inkáb mindenünket elveszteni, minden javainktúl megválni, minden nyomoruságot és kínt szenvedni, életünket inkáb letenni, hogy-sem az Isten szerelméből kiesni és őtet halálos bűnnel megbántani. Ez amaz, *Amor appretiativus,* böcsűllő szeretet, mely kész az Isten akarattyának tellyesítését mindene vesztésével megvenni. Ez az, *Amor efficiens,* munkálkodó szeretet, mely gyökere és oka engedelmességünknek, mellyel Isten törvénye-szerént rendellyük életünket.

Diligere ex toto.

HARMADSZOR: a szeretet módgyát Isten ő-maga előnkbe adta, mikor azt parancsolta, [4] hogy szeressük Istent tellyes szívünkből, tellyes lelkünkből, tellyes erőnkből; és az Uj Testamentomban ezekhez adta, hogy, *Ex tota mente, Matth. 22. v. 37. Marci 12. v. 31. Lucæ, 10. v. 27.* tellyes elménkből szeressük.

[4] Deut. 6. v. 5.

Ex toto corde; tellyes szűből tartozunk Istent szeretni, mert a szívet két-felé nem szakaszthatni halál-nélkül. Azért Isten azt kívánnya, hogy egyedűl néki adgyuk szívünket, *Prov. 23. v. 26.* Az ördögtűl pedig, *Omni custodia, Proverb. 4. v. 23.* minden vígyázással őrizzük. A szívön a Szent Irás [5] akaratunk indúlattyát érti. Mert miképpen testi mozdúlásunk eredete a szűből vagyon és ha a gutta azt megüti, elvész mozdúlásunk: úgy az akarat fő indítója

[5] Gen. 6. v. 5. Lev. 19. v. 17.

a lelki cselekedeteknek. Mikor azért arra kötelez Isten, hogy őtet tellyes szűvel szeressük, azt kívánnya, hogy a szeretetnek első és belső indúlattya az légyen, hogy valamit szeretünk, Isten akarattya-szerént szeressük, semmi szeretésünk ne ellenkezzék ő-vélle.

Ex tota anima; tellyes lélekkel, kel Istent szeretnünk. A Szent Irásban az ember [1]élete léleknek neveztetik. Azért, mikor Isten azt parancsollya, hogy tellyes lélekkel szeressük őtet, arra kötelez, a mit Szent *Pál* világos szóval kifejez, hogy [2]senki magának ne élyen, hanem Istennek, az-az hogy miképpen az Ó Testamentomban az éppen-égő áldozatot, *Holocaustum*, mindenestűl Isten tisztességére égették, úgy az ember minden életét annak szolgálattyára térítcse, a ki első Teremtője és utólsó vége életének. És [3]mivel Isten a mí lelkünk élete, úgy engedgyen lelkünk Istennek, mint a test enged a léleknek.

[1] Job, 2. v. 6. Gen. 37. v. 22. Matt. 6. v. 25.
[2] Rom. 14. v. 7. 8.
[3] Deut. 30. v. 20.

Ex tota mente; vagy a mint Szent *Márk* magyarázza, [4]*Ex toto intellectu,* tellyes elménkel és értelmünkel szükség szeretnünk Istent, az-az Istennek jelen-létét értelmünkel meggondolván, szent és igaz *intentió*-val, czélozással, minden cselekedetünket az ő tiszteletire igyenesítcsük, elménket és értelmünket abban fáraszszuk, mint és hogy keressük és egyebekkel kerestessük kedvét Isteninknek.

[4] Marc. 12. v. 33.

Végezetre: [5]*Ex tota fortitudine:* [6]*Ex tota virtute:* [7]*Ex omnibus viribus,* minden erőnket és tehetségünket Isten szeretésére kel fordítanunk; mert méltó, hogy a mely Isten, *Omnia opera nostra operatur, Isai. 26. v. 12. Philip. 2. v. 13.* erejéből vagyon erőnk legkisseb dologra-is, annak tiszteletire és szolgálattyára térítcsük, valamit mivelhetünk, úgy, hogy belső és külső érzékenségünket, örömünket, félelmünket, reménségünket, haragunkat, látásunkat, szóllásunkat mindenben az Isten törvénye zaboláján hordozzuk, Istent ezekkel meg ne báncsuk, hanem az ő akarattya és rendelése-szerént vezessük. Végezetre, valamit magunk erejével, valamit jószágunkal, értékünkel, alattunk-valókkal cselekedhetünk, Isten légyen vége, ő-érette, az ő akarattya-szerént cselekedgyünk mindeneket.

[5] Deut. 6. v. 5.
[6] Mar. 12. v. 30.
[7] Luc. 10. v. 27.

Nem kötelez Isten e földön arra, a mire jutunk a bóldogságban, mikor Isten lészen, [8]*Omnia in omnibus,* mindenben mindenünk. Azért nem kívánnya azt, hogy ő-kivűlle egyébre ne fordítcsuk elménket és akaratunkat; egyebet ne gondollyunk, ne keressünk, ne szeressünk; sem azt nem parancsollya, hogy szűnetlen mindenkor, valamit gondolunk, akarunk, cselekedünk, isteni

[8] 1. Cor. 15. v. 28.

szerelemből cselekedgyük; sem hogy Isten-kivűl mást ne szeressünk; vagy, hogy őtet mindenkor legnagyob tehetséggel és igyekezettel szeressük; mert efféle szeretet a földön lehetetlen: hanem akkorra tartatik, mikor az Isten színe-látásátúl és szerelmétűl meg nem szűnhetünk.

Mikor azért azt parancsollya Isten, hogy őtet tellyes szűvel, lélekkel, erővel szeressük: arra kötelez, a mit közönségesen efféle mondásokkal szoktunk jelenteni. Azt mongyuk némely emberekrűl, hogy tellyességesen tanuságra vagy kereskedésre, vagy részegségre adták magokat; másokrúl, hogy minden eszek, kedvek, csintalanságra vetemedett; vagy hogy mindenestűl csak az imádkozásra, templomok gyakorlására, aítatosságra vagyon gongyok. Efféle mondásokkal csak azt jelentyük, hogy főb gongyok és gondolattyok ezekre vagyon, úgy, hogy egyébbel nem igen gondolnak, csak ezeket vigyék végbe; vagy, hogy égyéb gond és foglalatosság el nem szakasztya a jónak vagy gonosznak gyakorlásátúl. Illyen értelemmel mongya a Szent Irás *Josias*-rúl, [1] hogy Istenhez tért, tellyes szűvel, lélekkel, tehetséggel, *Moyses*-nek minden Törvénye-szerént. Szent *Dávid*-rúl [2] nem egy helyen olvassuk, hogy, *Toto corde*, tellyes szűvel követte Istent.

[1] 4. Reg. 23. v. 25.
[2] 3. Reg. 14. v. 8. Eccli. 47. v. 10. Psal. 118. v. 10.

Rövídeden: az Istennek tellyes szűvel- és tehetséggel-való szeretéséhez kívántatik, hogy első és főb vágyódása akaratunknak Istenhez légyen; hogy mindenünket inkáb elveszessük, hogysem Istenünket halálos bűnnel megbáncsuk; hogy minden foglalatosságunk dereka az légyen, hogy Isten kedvében éllyünk, parancsolatinak által-hágását szorgalmatoson távoztassuk. Ez az Istennek tellyes szűből-, lélekből-, értelemből-való szereteti.

Mely szűnetlen kel elménkben és erkőlcsünkben viselnünk ezt a parancsolatot, Isten az Ó Testamentomban kifejezte, mikor azt parancsolta *Moyses*-által, [3] hogy az ő szeretésérűl adott parancsolatot minden ember szívébe kapcsollya, fiainak gyakran eszébe jutassa; úton-jártában, házánál ültében, felkelcsében, lefektében arrúl elmélkedgyék. És nem-csak kapujára és háza küszöbire írja ezt az egy-nehány szót: szeressed Istenedet; hanem, *Ligabis ea quasi signum in manu tua*, csomót kössön kezén, mely eszébe jutassa; szeme-közöt mozogjon ennek emlékeztető jele; [4] oly négyszegeletű palástot visellyen, melynek minden szegeletin kötők légyenek, a kötők végén *hyacint-*, az-az tiszta ég-színű, kék rojtok légyenek; ezeket valamikor láttyák, mindenkor megemlékezzenek

[3] Deut. 6. v. 5. 6. 7. — v. 8. — Similia Exod. 13. v. 9.
[4] Num. 15. v. 38. Deut. 22. v. 12.

errűl a parancsolatrúl. Ezekrűl emlékezett Christus, [1]mikor a *farisæusokat* dorgálta, hogy homlokokra ragasztott emlékeztető jeleket és kötők rojtyát megnagyobbítván, azzal nem gondolnak, a miért ezek rendeltettek. [1] Matt. 23. v. 5.

Keresztyének, [2]*Nondum tempus fidei advenerat; nondum in carne innotuerat Deus, obierat in Cruce, prodierat de sepulchro, redierat ad Patrem; nondum inquam commendaverat in nobis suam multam dilectionem: cum jam mandatum est homini diligere Dominum Deum ex toto corde, tota anima, tota virtute; id est, ex omni, quod est, quod scit, quod potest. Ut quid enim non amaret opus artificem, cum haberet unde posset? Et cur non quantum posset, cum nihil omnino nisi ejus munere posset?* Mikor Isten Szent Fia vérével meg nem váltott vólt, mikor a Szent Lélek-által mennyei áldomásit reánk nem árasztotta vólt, akkor kívánta és ily csudálatos találmányokkal ébresztette szeretésünket, most tehát, ennyi áldomási után, mennél nagyob serénységet kíván tőllünk a szeretésben? [2] Bern. de Diligendo Deo.

Hogy azért gerjedyen szívünk az isteni szeretet buzgóságára, lássuk rövídeden ennek a szeretetnek méltóságát és hasznát.

Az Isteni szeretetnek számtalan méltósági- és dücsösséges böcsülleti-közzűl, csak háromrúl emlékezem: I. Arrúl, hogy a szeretet a töb jóságoknál nagyob, sőt minden jóságok hasznosítója és elevenítője. II. Hogy felséges ereje vagyon a szeretetnek. Mert ő-vélle eggyüt nem lehet a halálos bűn, hanem azt kirekesztvén, Isten kedvébe jutattya embert és minden jóságokra hatalmasúl vastagíttya az emberi késedelmességet. III. Hogy a szeretet Istennel-való barátság, és valami kívántatik az igaz barátsághoz, mind feltaláltatik az isteni szeretetben. II. RÉSZE.

Elsőben azért: Christus Urúnktúl azt hallók a mái Evangeliomban, hogy első és nagyob parancsolat, hogy Istent szeressük. Nem azért mondatik első-nek, mint-ha legelől iratott vólna a törvényben, mert a Szent Irásból kitetczik, hogy üdőre-nézve eléb kőltek sok törvények, hanem azért, hogy első és méltóságosb jóságra kötelez, miképpen nagyob parancsolatnak-is azért mondatik, hogy nagyob és legszükségesb jóságra viszen: [3]*Finis præcepti est charitas,* minden parancsolat vége lévén a szeretet; mivel a mit tíltnak vagy rendelnek a töb parancsolatok, arra-valók, hogy a szeretet meg ne sértessék, hanem őriztessék és nevekedgyék. [3] 1. Tim. 1. v. 5.

Szent *Pál* [4]ennél-is világosban szól, mert emlékezvén a töb jóságokrúl, azt írja, *Major horum charitas,* hogy azok-közöt nagyob [4] 1. Cor. 13. v. 13.

a szeretet. Másut, számlálván a szent erkőlcsöket, mellyekkel világoskodni kel az igazaknak, azt írja: [1] *Super omnia, charitatem habete;* hogy mindenek-felet a szeretetre szert tégyenek. Végezetre, mikor a csuda-tételekrűl, profetálásokrúl, nyelveken-szóllásokrúl, az apostoli és egyéb egyházi rendek méltóságárúl sokat írt volna, akarván a szeretetrűl szóllani, azt mongya: [2] *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro;* mind-ezeknél felségesb és méltóságosb útat mutatok: a szeretetet. És hogy világoson ismértesse a szeretet böcsülletességét, azt mongya, hogy a szeretet gyökere és fondamentoma a töb jóságoknak: [3] *Virtute roborari in charitate radicati et fundati;* a gyökér és fondamentom nevezetivel jelenti, hogy mint a fák és virágok gyökér-nélkül fenn nem állanak, nem nevekednek, nem élnek, nem virágoznak, mivel mind annya, mind dajkája a fának a gyökér, melytűl származik és neveltetik, úgy a szeretet forrása és kúttya minden üdvösséges jónak, mely-nélkül semmi szépség, semmi elevenség nincs egyéb jóságokban. Mert a mit Szent *Jakab* [4] mond a hitrűl, hogy a szeretet cselekedeti-nélkül, *Mortua est,* hólt hit, ugyan-azont mongya Szent *Pál* a töb jóságokrúl. Mert akár-ki légyen, ha nyelveken szól, ha profétál, ha az isteni dolgok mélységes titkait által-érti, ha minden hiti vagyon-is, szeretet nem lévén benne, [5] *Nihil,* semmi. Ha ki minden kincsét szegények táplálására fordíttya, ha maga testét tűzre adgya-is: *Nihil prodest,* semmi haszna szeretet-nélkül.

[1] Col. 3. v. 14.
[2] 1. Cor. 12. v. 31.
[3] Eph. 3. v. 16. 17.
[4] Jac. 2. v. 17. 20. 26.
[5] 1. Cor. 13. v. 1. 2. 3.

Gondold, minémü nagy jó, a mely-nélkül ennyi jók mennyei jutalmat nem vésznek és Isten-előt semmik? A Szent Irás sok helyen semminek nevezi a bűnben-hevetőket, kikben szeretet nincsen, mert szeretet-nélkül, [6] *Nihil sum,* semmik vagyunk.

[6] 1. Cor. 13. v. 2.

Továb mégyen Szent *Pál* és a szeretetrűl azt mongya, hogy, [7] *Est vinculum perfectionis,* a keresztyéni tekélletességnek ez a csomója. Nem-csak az apostoloknak és szerzetes embereknek, hanem általlyában szegénynek, bóldognak, túdósnak, tudatlannak, férfiúnak, aszszonynak, vitéznek, kalmárnak, parasztnak, nemesnek, valakik üdvözűlni akarnak, két dolgot parancsolt Isten: eggyiket, hogy, *Sancti sitis,* szentek légyenek; *1. Petr. 1. v. 16. Levit. 11. v. 43. cap. 19. v. 2. cap. 20. v. 7.* Erre-nézve az apostoli időben [8] közönséges nevezettel szentek-nek hítták a híveket. Másikat, hogy, *Estote perfecti; Genes. 17. v. 1. Matth. 5. v. 48. 1. Cor. 1. v. 10. 2. Cor. 13. v. 11. Jac. 1. v. 4.* tekélletesek legyünk. Nem kíván Isten e világon ollyan szentséget és tekélletességet tőllünk, minéműben lészünk

[7] Col. 3. v. 14.
[8] Rom. 1. v. 7. 1. Cor. 1. v. 2. Eph. 1. v. 1. etc.

Meny-országban, mert az illyen tekélletességre Szent *Pál* sem jutott életében, mint maga illyen szókkal irja: [1] *Non quod jam perfectus sim, sequor autem;* a tekélletes állapatra nem jutottam, hanem azt keresem; noha utánna adgya, hogy a világi tekélletesség ő-benne találtatik: *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus.* [1] Philip. 3. v. 12. Ibid. v. 15.

Tudakoznak a bőlcsek, [2] miben áll a világi tekélletesség? És azt mongyák, hogy noha a szerzetes emberek fogadási, segítő eszközi a tekélletességnek, de ezekben nem áll a tekélletesség; miképpen a munkára rendelt eszközök nem tészik tekélletes mesterré a műves-embert, azonképpen a csuda-tételek, jövendő-mondások jelenségi lehetnek a tekélletességnek, de nem ezekben ál tekélletesség, melyre minnyájan köteleztetünk, hanem az a tekélletesség czéllya, a mi vége a parancsolatoknak: [3] *Finis præcepti, charitas;* tudni-illik a szeretet, mely-nélkül egyéb jóság nem hasznos. A szeretetrűl pedig méltán azt mondhattyuk, a mit *Midás*-rúl a pogányok, hogy valamit illet, arannyá tészi, egy fillyér, egy pohár hideg víz [4] Meny-országot ér, ha szeretetből származik, mert az Isten mértékében, [5] *in pondere sanctuarii,* csak a szeretet nyom fontokat; valami szeretet-nélkül vagyon, semmit nem nyom. [2] S. Thom. 2. 2. Quæst. 184. [3] 1. Tim. 1. v. 5. [4] Matt. 10. v. 42. Luc. 21. v. 2. [5] Num. 7. v. 13.

MÁSODSZOR: a szeretet ereje oly nagy, hogy azzal-eggyüt nem maradhat a halálos bűn, hanem mihent valaki szereti Istent, mingyárt bűnei bocsánattyát nyeri és Isten kedvébe fogadtatik. Ezt a Szent Irás világoson taníttya. Mert Isten szava az, [6] hogy valaki szereti az Istent, az Isten nem gyűlőli, hanem szereti. Azért Isten ellensége nem lehet, a ki Istent szereti. Szent *Péter* azt irja, hogy, [7] *Ante omnia,* mindenek-előt és mindenek-felet arra igyekezzünk, hogy szeretet légyen bennünk, mert, *Charitas operit multitudinem peccatorum,* a szeretet elrontya és mossa a bűnök sokaságát, és [8] mint *Mária Magdolná*-nak, sok bűneink megbocsáttatnak, ha szeretet lészen bennünk. Szent *János* első levelének negyedik részében azt mongya: [9] *Omnis qui diligit, ex Deo natus est, si diligimus, Deus in nobis manet: qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo;* hogy valaki szereti Istent, Isten fia, Istenben lakik és Isten ő-benne. Azért, [10] *Sola dilectio discernit inter filios Dei, et filios diaboli;* egyedűl a szeretet választya-el az Isten fiait az ördög fiaitúl. [6] Prov. 8. v. 17. Joan. 14. v. 21. 23. [7] 1. Pet. 4. v. 8. [8] Luc. 7. v. 47. [9] 1. Joan. 4. v. 7. 12. 17. [10] Aug. Tractat. 5. in epist. 1. Joannis.

Nem-csak a bűnök győzedelmében mutattya erejét a szeretet, hanem, mint a töb jóságok királynéja, magával hordoz és utánna vonszon minden jóságokat: rendeli és szolgáltattya azoknak min-

[1] 1. Corint. 13. v. 4. et seq. den cselekedetit. Erre-nézve Szent *Pál* azt írja, [1] hogy, *Charitas credit, sperat, suffert, sustinet; patiens est, benigna est; non inflatur, non irritatur, non cogitat malum;* a szeretet hiszen, reménl, tűr, szenved; békeséges, kegyes, alázatos, nem haragos; gonoszt nem gondol. Egyszóval, minden jóságok cselekedetit szeretetnek tulajdoníttya az Apostol: mivel a töb jóságok-által, mint királyné szolgái-által cselekeszik minden jókat; igazgattya minden jóságok cse-
[2] 1. Tim. 1. v. 5. lekedetit a szeretet czéllyára. És miképpen, [2] *Finis præcepti charitas,* minden parancsolatok arra rendeltettek, hogy azt cselekedgyük, a mit a szeretet kíván: úgy minden parancsolatok tellyesítésében a szeretetre kell nézni és isteni szeretetért kel mindent cselekedni.
[3] 1. Corint. 16. v. 13. Mert Isten parancsolattya, hogy, [3] *Omnia vestra in Charitate fiant:* vígyázzunk, talpon állyunk, vastagon visellyük magunkat és mindeneket szeretetben mivellyünk; az-az minden munkánkban Istent tegyük utólsó czélyúl; ő-érette, az ő neve tisztességére igazítcsuk minden cselekedetünket.

Hogy ércsük, mely nagy ereje vagyon a szeretetnek a mí
[4] Luc. 12. v. 49. Deut. 33. v. 2. gyarlóságunk vastagítására, tűznek nevezi a Szent Irás [4] a szeretetet, mely hidegségünket melegíti az isteni szolgálatok serénységére.
[5] Plutarh. lib. I. Sympos. q. 5. *Plutarchus* [5] a régiek igaz mondásának írja, hogy, *Amor docet musicam: tenax homo et sordidus, in amorem incidens, tamquam ferrum in igne mollitur;* a szeretet éneklésre és minden egyéb dologra megtanít. Nem-is lehet oly sovány-természetű ember, hogy, mihent szeretetbe esik, úgy ne lágyúllyon, mint a vas a tűzben. Láttyátok, a vas mely kemény, hideg, fekete és nehezen hajló; tegyétek tűzbe: megmelegszik, meglágyúl, künnyen akármely formára hajol, fényes, mint a tűz; egyszóval, a tűznek minden cselekedetire és égetésére hatalmas erőt vészen. E képpen az ember szíve isteni szeretet-nélkül hideg és kemény minden jóra; rút, fekete bűneivel engedetlen a parancsolatokra; mihent a szeretet tüze belé-esik, nem-csak megtisztúl bűneiből és a Szent Irás mondása-szerént oly
[6] Judic. 5. v. 31. fényes lészen, mint a tűndöklő nap sugára, [6] *Qui diligunt te, sicut sol in ortu suo, rutilent;* hanem meg-is lágyúl az Isten parancsolattyának engedelmére és oly hatalmas erőbe őltözik, hogy, a mit eléb lehetetlennek álított, künnyűnek és fáratság-nélkül-valónak tartya.

A világi szeretet akár-mely fáratságos munkák terhét elvészi; mert mind künyű és gyönyörűséges, valamit szeretetből cselekeszünk. Egy anya kisded gyermeke-körűl annyit fárad és nyugha-

tatlankodik, kivált-képpen betegségében, hogy más idegennek lehetetlen vólna azt elviselni. A kik gyönyörködnek a vadászatban vagy halászásban, annyi futosást felvállalnak, hogy egyebek azokat kínnak tartanák. *Jákob* [1] egy aszszony szerelméért tizen-négy esztendeig juhászkodott és, *Videbantur pauci dies, præ amoris magnitudine,* a sok esztendők kevés napoknak tetczettek a nagy szeretetért. Mert miképpen a nyers és ízetlen húst jóízűvé és megehetővé tészi a tűz, mikor megfőzi, azon-képpen a szeretet mindennek jó-ízt ád, mindent megkünnyebbít.

[1] Genesis 29. v. 20.

Ha a világi szeretet ezt cselekeszi: szégyen és gyalázat, ha az Isten szeretete meg nem künnyebít minden munkát. Mert [2] menyivel job és nagyob Isten a teremtett-állatnál, annyival felségesb és hatalmasb az isteni szeretet a világi szerelemnél. Annak-okáért az Isten szolgái kimondhatatlan sanyaruságokat viseltek a pusztákban és klastromok rekeszében; vígyázással, éhezéssel, testek ostorozásával szolgáltak Istennek. A Szent *Mártirok* iszonyú kínokkal végezték és vígan végezték életeket, mert a szeretet édesítette kínnyokat; mivel annak, a kiben szeretet vagyon, nem nehéz, valamit Isten kíván tőlle: [3] *Hæc est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: et mandata ejus gravia non sunt.* És mihent valaki az isteni szolgálatok súllyát érzi és sajnállya, bizonyoson szeretetnek fogyatkozása vagyon benne. Mert ha a vasat oly erőbe őltözteti a tűz, hogy éget, mint a tűz: az isteni szeretet-is oly erőt ád az igaz szeretőnek, hogy, [4] *Currit, non laborat,* fáratság-nélkül fút; valamit mível, úgy tetczik néki, hogy mind kevés ahoz-képest, a mivel tartozik; mert a szeretet nevét sem tudgya a nehéz vagy fáratságos munkának.

[2] Bernard. Sermon. 85. in Cantica. Labor meus, vix unius horæ: et si plus est, non sentio præ amore.

[3] I. Joan. 5. v. 3.

[4] Isai. 40. v. 31.

HARMADSZOR: a szeretet méltóságát fő-képpen az ismérteti, hogy a gyarló embereket Isten barátosivá tészi.

Charitas, est amicitia cum Deo.

A pogány bőlcs azt állattya, hogy [5] Isten, emberrel nem lehet barátságos, mert egyenlőség és javok közlése kívántatik a barátsághoz. Mí pedig sem egyenlők nem lehetünk Istenhez, sem javainkban Istennek nem adhatunk, mint-hogy nincs-is Istennek ezekre szüksége. De a Szent Lélek mást tanít: mert [6] *Ábrahámot* és [7] az ő maradékát Isten barátinak nevezi. Az Apostolokat barátinak hítta Üdvözítőnk; és utat mutat, mint juthassunk Isten barátságába. [8] *Amici mei estis, si feceritis, quæ præcipio vobis;* tudni-illik, ha azt cselekeszük, a mit parancsol és ha szerettyük őtet.

[5] Aristotel. 8. Ethic. cap. 7. sub finem.

[6] Judit 8. v. 22. Jac. 2. v. 23. 2. Paral. 20. v. 7.

[7] Isai. 41. v. 8. Luc. 12. v. 4.

[8] Joan. 15. v. 14. 15.

Amici Dei vocantur Sancti, Psal. 138. v. 17. Sap. 7. v. 14.

A mely öt dolgot a világ túdósi kívánnak az igaz barátság-

hoz, azt felségesben talállyuk az isteni szeretetben, hogy-sem az emberi barátságban.

I. Kívántatik-e a barátsághoz, [1] *Ut non multum distent,* hogy hasonlók és egy-mástúl nem igen külömbözők légyenek a barátosok? Mondhatnám, hogy a szeretet, [2] *Divinæ naturæ consortium,* az isteni természet közölése; melyre-nézve az [3] Isten nevét viselik az igazak. Mondhatnám azt-is, hogy Isten, [4] *Semetipsum exinanivit,* magát megüressítvén, hozzánk-hasonló szolgai ábrázatba őltözött, azért, hogy néki baráti lehessünk. De ezeket bár elhadgyuk: azt mondom, hogy a barátsághoz nem a méltóság-béli egyenlőség kívántatik, hanem, *Æqualitas affectus;* hogy akarattyok egyenlő légyen, eggyet akarjanak. Efféle egyenlőséget a szeretet szerez; mert, [5] *Qui adhæret Deo, unus spiritus est;* a ki szeretettel Istenhez köti magát, egy akarattya vagyon Istennel. Végezetre: oka, miért a nagy-méltóságú emberek nem lehetnek baráti a községnek, az, mert könnyen megbántódnak és hamar boszszút állanak a nagy urak, az alacsont hamar megutáliyák és únnyák. Ezek az okok nincsenek az Istenben, azért az isteni felség akadékot nem szerez a barátságban.

[1] Aristotel. 8. Ethic. cap. 2.
[2] 2. Pet. 1. v. 4.
[3] Joan. 10. v. 35.
[4] Philip. 2. v. 7.
[5] 1. Cor. 6. v. 17.

II. Szükséges-e a barátsághoz, hogy, [6] *Amicorum communia sint bona,* javokat egy-mással közöllyék? Isten nékünk, [7] *Maxima et pretiosa dona,* nagy és drága jókat ajándékoz; sőt azt írja Szent *Pál,* hogy, [8] *Omnia,* mindenét nékünk ajándékozta. Azért, *Omnia nostra sunt,* Istennek minden javai miénk. Hová lehet ennél nagyob uraság? Mi-nélkül szűkölködik, a kié minden isteni jók? A mí javaink- és adományink-nélkül Isten nem szűkölködik, mindaz-által kisded szolgálatunkat és alacson ajándékinkat nem útállya, hanem azt a böcsülletet, tiszteletet, dícsíretet, hála-adást, akarattyának tellyesítését, mellyekkel néki kedveskedünk, kedvesen vészi. És mivel, a ki Istent szereti, életét Istennek adta, [9] Isten él az őtet-szeretőben.

[6] Aristot. 8. Ethic. c. 9.
[7] 2. Pet. 1. v. 4.
[8] Rom. 8. v. 32. 1. Cor. 3. v. 3.
[9] Rom. 14. v. 7.

III. Abban áll-e a barátság, hogy azt nem magunk hasznán, hanem, *In virtute,* jóságon éppítcsük és jó-voltáért szeressük barátunkat? Meg nem fogyatkozík ebben, a ki Istenét szereti, mert Isten sem azért szeret minket, hogy haszna vagy szüksége vólna szolgálatunkra, hanem hogy maga jóságát mutassa és áldomásit reánk áraszsza. Mí-is a tekélletes szeretetben nem keresünk egyebet Istennél, kinek azt kiáltyuk Szent *Dávid*-dal: Uram, [10] sem égen, sem földön te-kivűlled semmit nem keresek, Te vagy az én szívem Istene, Te vagy minden jóm és örökségem, és azért szolgálok

[10] Psal. 72. v. 25. 26.

néked; [1]*Quoniam bonus,* mert jó vagy. [2]*Quidquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum et se mihi det;* ved-el Uram minden egyéb javaidat, csak magad légy enyím.

[1] Ps. 117. v. 1. Ps. 53. v. 8. [2] Aug. in Psal. 26. Serm. 2.

IV.

Nem lehet-e a barátság, [3]*Mutuus amor,* egymás szeretés-nélkül? mivel ha csak egy fél szeretné a másikat, jó akarat vólna, barátság nem vólna. Ez-is feltaláltatik az isteni szeretetben. Mert lehetetlen, hogy Isten azt ne szeresse, a ki szereti őtet, mivel maga ígérte, hogy [4]valaki szereti őket, azt ő-is szereti.

[3] Aristot. 8. Ethic. c. 2. [4] Prov. 8. v. 17. Eccl. 4. v. 15. Joan. 14. v. 21.

V.

Végezetre, ha az igaz barátságban egy-más [5]szerelmének tudva kel lenni a szeretőknél, igaz barátság vagyon az isteni szeretetben. Mert miképpen Szent *Péter* mondotta, [6]hogy Christus ő-maga tudgya, hogy szereti őtet, úgy mí is ollyan, *morali certitudine,* okos itílettel, minémü az emberi barátságban kívántatik, sőt nagyobbal mondhattyuk, hogy szerettyük az Istent. Mert mikor vastag akarással távoztattyuk, a mivel Isten megbántódik, mikor serény indúlattal fáradunk abban, a mit Isten hagyott: [7]*Spiritus testimonium dat Spiritui nostro,* bizonyság-tételét érezzük a Szent Léleknek, hogy szerettyük Istenünket.

[5] Aristot. 8. Ethic. c. 2. Ut non lateat Amor mutuus. [6] Joan. 21. v. 16. 17. Secreta communicant amici, Gen. 18. v. 17. Joan. 15. v. 15. [7] Rom. 8. v. 16.

Forma virtutum.

Oh szent és áldott szeretet, mely ennyi jókkal tellyesíted lelkünket, vastagítod gyarlóságunkat, böcsülletes méltóságra emeled kicsinségünket, hogy Isten baráti legyünk! Te vagy a töb jóságok élete és lelke, mert eleveníted és Isten-előt érdemessé tészed azok cselekedetit. Te vagy a mí lelkünk szárnya, mely-nélkül örök bóldogságra nem röpűlhetünk. Te vagy hidegségünk melegítő tüze. Te vagy a bűnök halála, a jóságok gyökere, kút-feje és királynéja. Azért valaki érti és érzi a te jóságodat és hasznodat: [8]*Si dederit omnem substantiam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam;* ha minden javait éretted adgya-is, semminek álíttya, mert annyi jót talál benned, hogy úgy tetczik, semmit nem ád éretted, mikor mindenét éretted adgya, mivel ily nagy jóért keveset ád, a ki mindenét adgya.

[8] Cant. 8. v. 7.

III. RÉSZE.

Feneketlen tengerbe bocsátkoznám, ha hoszszan elő akarnám számlálni azokat a sok indító okokat, mellyek Isten szeretésére izgattyák lelkünket; azért mivel azok sokaságát elmémmel fel nem érem, nyelvemmel ki nem mondhatom, csak kettőrűl emlékezem.

Először, nem gyengén édesget, hanem hatalmason vonszon a szeretetre, az Isten jó-vólta. [9]Az akarat jónál egyebet nem szeret. Azért noha sokszor a gyönyörüséges, hasznos és emberek-előt tisztességes jók színe-alat a bűnnek gonoszsága fekszik, de nem a

[9] Aristot. 8. Ethic. c. 2.

gonoszságot szereti akaratunk, hanem azt a gyönyörüség és haszon ál-órczáját, mellyel a gonoszság úgy béfedetik, mint a halak horga, kedves eledellel.

Ha jóságért szeretünk akár-mit, kétség-nélkül Istent kel min-
[1] Exo. 33. v. 19. denek-felet szeretnünk, mert ő egyedűl, [1]*Omne bonum,* minden jó, az-az, mivel a mindenható Isten erejéből vagyon a teremtett-állatok jó-vólta, szükség, hogy Istenben felségesben találtassék minden
[2] Rom. 11. v. 36. állatok java. Mert ha, [2]*Ex ipso, per ipsum,* ő-tőlle és ő-általa vannak mindenek, szükség, hogy, *In ipso,* ő-benne felségesben légyenek, valamiket másokkal közöl. Ennek-felette a mennyei bóldogságban,
[3] 1. Cor. 15. v. 28. [3]*Erit Deus omnia in omnibus;* valaki valamit kíván, Istenben talállya. Mindennek mindene egyedűl Isten lészen, mert ő benne minden jó vagyon.

Menyivel nagyob és böcsülletesb jóság vagyon Istenben, hogysem a teremtett-állatokban két-képpen ismérteti a szent Irás, először azt mondván, hogy Istenhez-képest semmi nem érdemli, hogy
[4] Luc. 18. v. 19. jó nevet visellyen, [4]*Nemo bonus, nisi solus Deus,* hanem Isten egyedűl jó, a minémü színes jók elvonszák Istentűl az embert,
[5] Jer. 2. v. 13. azok Istenhez-képest ollyanok, mint [5]a rút zavaros tócsák, a szép tiszta forrás-mellet. Mert sok fogyatkozásokkal elegíttetik minden
[6] Isai. 1. v. 22. világi jó, [6]vizes a világ bora, rézzel elegyes ezüsti, kivűl piros, de belől rothatt ajándéka. Isten-mellet minden szépség rútság, minden jóság fogyatkozás. A menyi külömbözés vagyon az aranyozott darab fa- és a merő darab arany-közöt, annyi és annál nagyob külömbözés találtatik az Isten és egyéb állatok jósága-közöt, kivűl megírhattyuk, arannyal béfedhettyük a töredékeny rút fát; de mélyen, belső része nem arany, hanem szú-fészek és rothadás. Má-
[7] Isai. 40. v. 15. 7. Sap. 11. v. 23. sodszor, azt mongya a Szent Irás, [7]hogy a világi állatok jósága ollyan Istenhez-képest, mint a tenger-mellet egy harmatocska, vagy vederből esett cseppecske, az-az mint semmi.

Mivel azért szeretet-nélkül nem lehet akaratunk, ha valamit szeretünk, szeressük azt, a kiben minden jót eggyüt találunk; a kiben elegyítés-nélkül, tisztán vagyon minden jó. Ne járjunk
[8] Psal. 11. v. 9. [8]kerengőben a teremtett jóságok-után; imide-amoda ne ragadtassék kedvünk a világ javainak vékony csorgóival, mellyekben ezer fogyatkozások vannak, hanem szeressük a nagy, a tiszta, a fogyat-
[9] Psal. 102. v. 5. kozás-nélkül-való jót, mely egyedűl, [9]*Replet in bonis desiderium,* teli-tőlti kívánságunkat és ki nem rekeszt senkit szerelmétűl, sőt kér,
[10] Pro. 23. v. 26. [10]hogy néki adgyuk szívünket, parancsollya, hogy szeressük őtet.

Másodszor: az Isten szeretésére győzedelmesen gerjeszti akaratunkat, hogy, [1] *Deus dilexit nos:* [2] *Conglutinatus est nobis;* szeret Isten minket, hozzánk enyvezte magát. És, [3] *Prior dilexit nos,* eléb szeretett ő minket. Igazán írták a világ bőlcsei: [4] *Si vis amari, ama;* hogy a ki magát szerettetni akarja, szeressen; mert, [5] *Nulla est major ad amorem invitatio, quam prævenire amando. Et nimis durus est amicus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit rependere;* semmivel úgy nem indúlunk valaki szeretésére, mint ha láttyuk, hogy ő szeret.

[1] Deut. 7. v. 7.
[2] Cap. 10. v. 15.
[3] 1. Joan. 4. v. 19.
[4] Senec. epi. 9.
[5] Aug. to. 4. de Catechizandis rudibus. c. 4.

Az isteni szeretésben nem-csak azt kel meggondolni és böcsülleni, hogy oly hatalmas nagy Felség szeret; hogy oly alá-való féreg és érdemetlen, sőt gyülőlségre méltó, a kit szeret; hogy ingyen, kegyességéből, maga haszna és alkalmatossága-nélkül szeret: hanem ezeken-kivűl négy csudálatos méltóságot kel szemlélni az Isten szeretésében, mellyekkel végetlenűl megelőz minden egyéb szeretetet. Első, hogy a szeretés, mely Istenben vagyon, *Non est accidens,* nem valami hozzá-ragadott, melyben változás lehessen; hanem, [6] *Deus charitas est,* Isten ő-maga a szeretet, mellyel minket szeret, és a mely szeretettel szereti Isten magát, azon szeretettel szeret minket. Második: hogy mivel Isten ő-maga a szeretet, miképpen maga végetlen: úgy, a mely szeretését mí-reánk terjeszti, az-is végetlen. Azért akár-mely igaz embert nagyob szeretettel szeret Isten, hogy-sem eggyüt minnyájan az emberek és Angyalok szeretik az Istent; mert ezek szeretése határozott; [7] nincs pedig egybe-vetés a végetlen és a rövid határban foglalt-közöt. Harmadik: hogy Isten, ő-maga lévén a szeretet, miképpen az Isten létének kezdete nem vólt; úgy szeretése-is mindenkori. Azért, [8] *Charitate perpetua dilexit,* öröktűl-fogva, szűnetlen, mindenkor, [9] *Ante mundi constitutionem,* világ kezdeti-előt szeretett minket, és az ő szeretése, [10] *In æternum, et ultra,* minden emberi elmével gondolható örök üdők-után-is rajtunk lészen. Negyedik: hogy nem-csak nagyságában végetlen, régiségében örökké-való az Isten szeretése, hanem jó-tételeményében-is csak-nem tékozló. Első és legnagyob ajándék, mellyet ád Isten azoknak a kiket szeret, a szeretet; mert igazán írja Szent Tamás, [11] hogy, *Primum donum, quod damus ei quem amamus, est amor: per quod omnia alia donantur;* mikor valakit szeretünk, első ajándék, mellyet néki adunk, a szeretés; ebből származnak a töb ajándékok. Azért a felséges Isten szeretvén minket, isteni szeretetinek végetlen kincsét reánk terjeszti: és ebből, mint gazdag forrásból, számatlan jókat áraszt reánk. Hogy azért nagyob köteles-

Az Isten Szeretésének felsége.

[6] 1. Joan. 4. v. 16.
[7] Finiti ad Infinitum, nulla est proportio.
[8] Jer. 31. v. 3.
[9] Eph. 1. v. 4.
[10] Exod. 15. v. 18.
[11] S. Thomas, 1. parte, Qu. 38. art. 2.

[1] Bern. de Diligendo Deo. ségünk lenne az Isten szeretésére, nem elégedett azzal, [1]*Quod de nihilo, quod gratis, quod in hac dignitate condidit;* hogy semmiből, hogy ingyen, hogy ily nagy méltóságban teremtett minket: hanem [2] Eph. 2. v. 4. hogy esetünkből felemelne, [2]*Propter nimiam charitatem suam, tradidit semetipsum pro nobis;* felettéb-való nagy szeretetből, önnenmagát adta érettünk. Oh mely nagy kötelességünk vagyon Istenünk szerelmére abból, hogy nem Profétát vagy Apostolt, hanem a maga Szent Fiát küldötte váltságunkra! Ha töb fiai vólnának Istennek és azok-közzűl eggyet érettünk adna, nagy szeretet vólna: de eggyetlen-egy Fiát adta, és arra adta, hogy Szent Vérével életünket megadgya, betegséginket meggyógyítcsa. Hallyad, mint elmélkedik Bernard. ibid. errűl Szent Bernárd: *Si totum me debeo pro me facto; quid addam pro me refecto et refecto hoc modo? Neque enim tam facile refectus, quam factus: qui me, tantum, et semel, dicendo fecit; in reficiendo profecto, et dixit multa, et gessit mira, et pertulit dura. In primo opere, me mihi dedit; in secundo se: et ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo et redditus, me, pro me debeo; et bis debeo. Quid Deo tribuam pro se? nam, etiamsi me millies rependere possem quid sum ego ad Deum?* Hogy Isten minket egy szavával semmiből teremtett, tartozunk szeretni Alkotónkat: menyivel inkáb köteleztetünk azzal, hogy sok munkával, fáratsággal, szenvedéssel megváltott? Magamért, magammal tartozom Istennek és kétszer tartozom: mit adgyak ő-magáért és a Christus haláláért? ha ezerszer Istennek adnám-is magamat, mi vagyok én, Istenhez-képest?

Keresztyének, az Isten szeretésének mondhatatlan és érthetetlen nagy-vólta azt kívánnya tőllünk, hogy mivel hasonló szeretettel mí őtet nem szerethettyük: ottan csak, a mint Isten ajándékából lehet, úgy szeressük. Nem szerethettyük-e Istent természetűnk mi-vóltával, hanem akaratunk cselekedetivel? ottan csak akaratunknak minden erejével szeressük őtet; és mind lelkünket, mind érzékenséginket az ő szolgálattyára fordítcsuk. Nem lehet-e végetlen állattyában a mí szeretetünk? ottan csak végetlen légyen annyiból, hogy mindenkor nevekedgyék és öregbedgyék szeretetünk. Öröktűl-fogva nem kezdethetett-e a mí szeretetünk? ottan [3] Eccli. 9. v. 14. csak, [3]*Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit similis;* azt a mí régi barátunkat, ki öröktűl-fogva szeretett, el ne hadgyuk; mert ő-kivűlle, minden új barátink árulóink. Azért ha öröktűl-[4] Psal. 118. v. 112. fogva nem lehetett: ottan csak, [4]*In æternum,* az-után immár örökké maradgyon szeretésünk; úgy, hogy soha abból ki ne essünk. Vége-

zetre, nem adhatunk-e mí annyit Istennek, a menyit tőlle vettünk? Megelégszik Isten azzal, ha annyit adunk ő-érette a szegények táplálására, az isteni szolgálatok ékességére, a menyit adhatunk. Sőt, ha semmit nem adhatunk, elég néki, hogy jó-tételnényinek emlékezetivel az ő szerelmére gerjesztyük akaratunkat.

Nem egyebek minden teremtett-állatok, hanem fáklyák és égő szövétnekek, mellyek gerjesztik és gyújtogattyák szívünket az Isten szeretésére. Akár-mely teremtett-állat eszünkbe jutattya, hogy ő Isten ajándéka, mellyet szeretetből kűld nékünk: hogy nagyob a szeretet, melyből kűldi az ajándéknál. És ezzel, jó-tévő és szerető Istenünk szerelmére esztenezi késedelmességünket. Ismét: valami jóságot, szépséget, édességet kedvellünk a teremtett-állatokban, eszünkbe jutattyák, hogy határ-felet és vég-nélkül felségesben vannak Istenünkben ezek és ennél töb jók: azért egy csep vízért a bévséges forrást nem illik elhadnunk.

Úgy kel azért minden teremtett-állatokat néznünk és szeretnünk, mint Istenünk szeretésére izgató eszközöket és kötelességünkrűl emlékeztető ébresztőket. Ha az egek szépségét, a nap, hóld és csillagok ékességét, a patakok folyását, a mezők gyümölcsét, virágát, álló fáit, megtekíntyük: úgy gondolkodgyunk, hogy mind-ezek Isten szeretésére édesgetnek, mert kimutattyák, mint szeretett Isten minket, kikért ezeket teremtette. Ha a főld gyümölcsével táplál, ha a levegő-ég szellőjével vidámít, ha a víz nedvesít és szép halakkal bévesít, ha a tűz világosít és melegít, köszönnyük az Isten szerelmének, melyből ezek származnak, hogy minkét Isten szerelmére indítcsanak.

Keresztyének, ne legyünk ollyanok Istenünkhöz, mint a *Corintus* várasiak Szent *Pál*-hoz, kikrűl azt írja: [1] *Plus vos diligens, minus diligor;* hogy mennél inkáb szereti őket, annál inkáb nem szeretik őtet, hanem a mely Isten ily felségesen és bévségesen szeretett minket, szeressük azt magáért, szeressük mindenek-felet, szeressük tellyes lélekből, értelemből, tehetségből. És meggondolván, hogy csak azokra terjed az Isten kegyelme, [2] *Qui diligunt*, a kik őtet szeretik, eszünkben forogjon az átok, mellyel a Szent Lélek kárhoztattya, valakiben szeretet nincsen. [3] *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, maranatha;* a ki illyen felséges jó-vóltáért, illyen csudálatos szeretetiért, ennyi jótéteményiért nem szereti az Úr Christust, átok légyen az Úr eljövetelekor, mely átoktúl óltalmazzon minnyájunkat a nagy Isten. Amen.

[1] 2. Cor. 12. v. 15.
[2] Eph. 6. v. 24.
[3] 1. Cor. 16. v. 21.

PÜNKÖST-UTÁN XVIII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus JESUSnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének kilenczedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Matt. 9. v. 1.

[2] Názáretbe, a hol nevekedett vala. Luc. 4. v. 16.

[3] Luc. 5. v. 19. Mar. 2. v. 3. 4. Négyen vitték és a sokaságmiat eleibe nem mehetvén, elhánták a ház héjat és azon bocsátották alá.

Az üdőben [1] bémenvén JESUS a hajócskába, általkele és jöve az [2] ő várasába. És ímé eleibe [3] vínek egy ina-szakatt ágyban-feküvőt. És látván JESUS azok hitit, monda az ina-szakattnak: bízzál, fiam, megbocsáttatnak néked a te bűneid. És ime némellyek az irás-túdókközzül mondának magokban: ez káromkodik. És mikor látta vólna JESUS az ő gondolattyokat, monda: miért gondoltok gonoszokat szívetekben? Mit künnyeb mondani, azt-e, megbocsáttatnak néked a te bűneid, vagy azt mondani, kely-fel és járj? hogy pedig tudgyátok, hogy az ember Fiának hatalma vagyon e földön a bűnök bocsátására, akkor monda az ina-szakattnak: kelyfel, ved-fel ágyadat és mény házadba. És felkele és haza méne. Látván pedig a kösségek, megfélemlének és dücsöiték Istent, ki illyen hatalmat adott az embereknek.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppületire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

A hitnek szükséges-vóltárúl, méltóságirúl, hasznairúl.

[4] 1. Cor. 13. v. 13.

A természet erejét és folyását megelőző jóságok-közöt, mellyeket híveibe szokott plántálni és óltani Isten, tekíntetesb és Istenelőt kedvesb nincsen, mint ama három *Theologica Virtus,* [4] igye-

nesen Istenre-néző jóságok, mellyekben indító ok és előnkbe vett czél nem egyéb, hanem vagy az Isten igazsága, mellyért néki hiszünk, vagy az Istennek magában-való felséges jósága, mellyért őtet szerettyük, vagy az, hogy Isten [1]utólsó végünk és legnagyob jónk, kinek bóldogítását és színe-látását reménlyük.

[1] Finis ultimus, Summum Bonum.

Ezek-közöt nem méltósággal, de renddel, első a hit, mely fondamentoma, gyökere és ajtaja minden lelki javainknak, mert hit-nélkül reménségünk nem lehet; mivel, [2]*Fides est sperandarum substantia rerum;* a hit fondamentoma és állattya a reménlendő dolgoknak. Azért, hogy szarándokságunkban Istenünk segítségét és óltalmát, hogy hóltunk-után testünk feltámadását és az örök bóldogságot reménlyük, a hit erősségétűl vagyon; mert, ha lelki szemeink-eleibe nem adná a hit ezek ígéretit, nem vólna gyökere és állapodása a reménség bizodalmának. Hit-nélkül meg nem ismérnők az Istennek tekélletes igaz-mondóságát és tanításinak bizonyosságát, de, *Fides est argumentum non apparentium,* a mit testi szemmel nem látunk, a mit természet okoskodásával fel nem érünk, annak vallására oly bizonyítással erőssíti és meggyőzi értelmünket a hit, hogy álhatatos bátorsággal hiszük, a mit nem látunk. Hit-nélkül Istent nem szerethettyük, mivel, [3]*Accedentem ad Deum, credere oportet, quia est et inquirentibus se remunerator sit;* a ki Istenhez akar járúlni, hinni kel, hogy oly Ura vagyon, ki bévséges jutalommal látogattya keresőit. És mivel, *Fide intelligimus aptata esse sæcula,* hittel értyük, hogy a világot Isten teremtette érettünk, a hit vezérléséből gerjedhetünk teremtő Istenünk szerelmére.

[2] Hebr. 11. v. 1.

Ibid.

[3] Hebr. 11. v. 6.

Ibid. v. 3.

Mivel azért a hit ily felséges jóság, nem ok-nélkül oly nagy tekíntete vólt Christusnak, a keze-lába-esett és a beteg-vívők hitire, hogy erre-nézve lábára állatta és elébbi egésségére hozta az inaszakatt csonka-bonkát.

Hogy azért ezt az Isten ajándékát, a keresztyén hitet, ne csak nagyra böcsűllyük és szorgalmatoson őrizzük, hanem annak tekélletességére és öregbűlésére Istenünk segítségével naponként erőlködgyünk, ez jelen-való órában először: megmondom, ***mely szükséges az igaz hit az üdvösségre.*** Másodszor: megmutatom, ***mi kívántatik az igaz hithez, és mely kegyelmesen gondot viselt Isten, hogy a hithez szükséges eszközökben és segítségekben meg ne fogyatkozzunk.*** Harmadszor: ***az igaz hitnek hasznait és Isten-elöt nagy jutalmit előszámlálom.*** Kérlek, figyelmetességgel legyetek.

Propositio.

I. RÉSZE.

Világos szókkal mongya a Szent Irás, hogy, [4]*Sine fide, impos-*

[4] Hebr. 11. v. 6.

sibile est placere Deo; hit-nélkül lehetetlen Isten kedvébe jutni. Mert
[1] Rom. 1. v. 7. az igaz ember, [1]*Ex fide vivit,* hitből él; az-az, lelki elevenség nem
Gal. 3. v. 11. Hebr. 10. v. 38. lehet senkiben, hit-nélkül. Azért kiadott *sentenczia* az, hogy, [2]*Qui*
[2] Marci, 16. v. 16. *non credit, condemnabitur;* [3]*Si quis ignorat, ignorabitur;* valaki nem
hiszen, kárhozik: és a ki meg nem ismérí az igazat, Isten sem
[3] 1. Corint. 14. v. 38. ismérí azt; mert sem az igazulásra, sem a lélek üdvösségre nem
juthatunk hit-nélkül: *Corde creditur ad justitiam; Rom. 10. v. 10. Finis fidei, salus animarum; 1. Petr. 1. v. 9.*

Három úton és módon ismértette Christus a hitnek szükséges-vóltát.

Először: mikor testi, lelki betegségekből kigyógyított valakit, mind a mái Evangeliomban, mind egyébüt sokszor: megismértette, hogy hitekre-nézve cselekedett irgalmason véllek. *Magdolná*-nak, sok
[4] Luc. 7. v. 50. bűneit megbocsátván, azt mondá: [4]*Fides tua te salvam fecit;* a te hited szabadított és üdvözített tégedet. Bizonyos, hogy első és fő
[5] Isai. 43. v. 25. oka a bűnbocsátásnak egyedűl az Isten, ki maga irgalmából [5]eltörli bűneinket; de mivel bőlcs gond-viselése eszközök-által viszi végbe szándékát, ismértetni akarván, mi módon és mi-által igazíttya az embert, azt mondotta *Magdolná*-nak: hited szabadított meg a bűntül, mely örökké elvesztett vólna; hited-által nyerted a szentelő
[6] Eph. 1. v. 14. malasztot, mely, [6]*Pignus hereditatis,* záloga a mennyei örökségnek.

A vér-betegségben sindett aszszony, mikor Urunk ruháját illette, reménlven, hogy az-által gyógyulást nyér, azt mondotta
[7] Matt. 9. v. 22. néki Christus: [7]*Confide filia, fides tua te salvam fecit;* bízzál
Marci, 5. v. 34. Lucæ, 8. v. 48. leányom, a te hited irgalmasságra indított engem; tégedet pedig hozzá-készített és alkalmaztatott ehez a drága jónak vételéhez, hogy testedben külső nyavalyátúl, lelkedben örök veszedelemtűl megszabadíttassál.

[8] Bartimæus, Lucæ 18. v. 35. Marci, 10. v. 52. Mit mongyak a *Jéricho* váras kapuja-előt kiáltó [8]vakrúl? Ennek-is testi látásra felnyitván szemeit, azzal-eggyüt lelki szemeit megvilágosítván, azt mondotta: *Fides tua, te salvum fecit;* a te hited eszköze, mellyel lelki és testi látásodat irgalmasságomtúl meg-
[9] Matt. 8. v. 13. nyerted. A százados betegét meggógyítván, azt mondotta: [9]*Sicut credidisti, fiat tibi;* légyen a te hited-szerént. Ezekből kitetczik, hogy miképpen a folyóvízből többet merít, a kinek nagyob edénye vagyon: úgy az Isten ajándékit bévségesben vészi, a kinek nagyob hiti vagyon.

Másodszor: ismértetni akarván Christus, mely szükséges a hit minden jók nyerésére, a kikkel irgalmason akart cselekedni, első-

ben hitet kívánt tőllök. Mikor a *synagóga* fejedelme egésséget és az-után feltámadást akart nyerni leányának, azt mondotta Christus: noha hallod, hogy meghólt immár leányod, de ne fély, hogy orvossága nem vólna; hid-el, hogy mint a beteget meggyógyíthatom, úgy a halottat feltámaszthatom; [1] *Crede tantum et salva erit;* és azt nyered hiteddel, hogy leányod megszabadúl a halál torkából és semmi nyavalyája nem lészen. Azon-képpen az ördögtűl szálott gyermeket, mellyet a Tanítványok nem segéthettek, mikor Christus-eleibe vitte vólna az attya, azt mondá néki Christus: [2] *Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti;* ha hihetsz, mindenek lehetségesek annak, a ki hiszen. És mihent azt felelé: *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam;* hiszek uram, és ha mi fogyatkozás vagyon, segítcsed gyenge hitemet: ottan erős parancsolattal kiűzé a siket és néma ördögöt a gyermekből. A *Lázár* támasztása-előt *Mártá*-nak azt mondá Christus: [3] *Si credideris, videbis gloriam Dei;* ha hisz, meglátod az Isten hatalmát.

[1] Luc. 8. v. 50.
[2] Marci, 9. v. 22.
[3] Joan. 11. v. 40.

Végezetre: hogy töb példákat élhadgyak: mikor az utánnakiáltó két vakot meg akarta gyógyitani, azt kérdette tőllök: [4] *Creditis, quia hoc possum facere vobis?* Hiszitek-e, hogy szemetek világát megadhatom? Mihelyt azt felelék: *Utique Domine,* Igen-is hiszük Uram; mert segítséget tőlled nem kérnénk, ha tehetségedet nem vallanók a segítségre: megilleté szemeket és azt mondá: *Secundum fidem vestram fiat vobis;* a mint hisztek, úgy légyen, és mingyárt meggyógyúlának. Minden testi nyavalyákat és betegségeket meggyógyíthatott Christus a betegek hiti-nélkül; sőt, a mint Szent *Máté* irásában olvassuk, [5] mingyárt negyven-napi bőjtölése-után minden nyavalyákban-lévő betegeket eleibe vínek és válogatás-nélkül mindeneket meggyógyított, eggyiktűl sem tudakozván, ha hiszen? De hogy megismértetné, mely szükséges az igaz hit annak, a ki Istentűl akar valamit nyerni, sokszor jó-téteménye-előt megkívánta a hitet.

[4] Matt. 9. v. 21. 28.
v. 29.
[5] Matt. 4. v. 23. 24.

Harmadszor: a hitnek szükséges-vóltát eléggé megmutatta Christus, mikor a hitetlenség veszedelmét, gonoszságát és kemény ostorozását előnkbe adta. Tanítványit predikállani küldvén, azt parancsolta, [6] hogy a mely várasban hitelt nem adnak tanításoknak, kimennyenek abból és a lábokhoz ragadott port-is lerázzák; mert nem méltó, hogy semmi közök légyen azokhoz, kik az Isten igazságát nem hiszik. És hogy ennél-is inkáb ismértetné a hitetlenség veszedelmét, azt mondotta, hogy noha szörnyű vólt a *Sodoma,*

[6] Matt. 10. v. 14. 15.

Gomorra vétke, mellyért égből bocsátott kénkő-tűz a várasokat lakosival egyetemben megégette: de, *Tolerabilius erit in die judicii,* künnyebben lészen dolga itílet napján *Sodomá*-nak és *Gomorrá*-nak, hogy-sem annak a várasnak, mely az igaz hitet bé nem vészi. Ihon a *sententczia,* mely [1] immár kimondatott azok ellen, kikben hit nincsen. Mely *sentenczia* nem-csak abban ál, hogy nagyob bűntetése lészen annak, a ki megveti az igaz hitet, hogy-sem *Sodomá*-nak, hanem abban, a mit illyen szókkal jelentett Christus: [2] *Qui incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum;* a ki hitetlen, nem láttya az életet; az-az része nem lészen e világon a kegyelem életében, a más világon sem juthat a bóldog életre, hanem Isten haragja és örök bűntetése marad rajta; az-az bűntűl és kárhozattúl meg nem menekedik, mivel, [3] *Qui incredulus est, non erit recta anima ejus;* [4] *Non placebit animæ meæ;* a hitetlen ember lelke Isten kedvébe nem jut és az örök életben nem lészen része. Mert, [5] *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum;* ez az út, mellyen bóldogságra juthatunk, hogy eleven hittel vallyuk az Istent és a kit elkűldött, a Christus Jésust, minden tanításával.

[1] Joan. 3. v. 18.
[2] Joan. 3. v. 36.
[3] Abac. 2. v. 4.
[4] Hebr. 10. v. 38.
[5] Joan. 17. v. 3.

Azzal-is ismértette Christus a hitetlenség veszedelmét, hogy [6] erős feddésekkel dorgálta, a kik hinni nem akartak. De legnyilvábban akkor adta ezt előnkbe, mikor megmutatta, hogy a hitetlenség bégátollya úttyát az Isten irgalmának, annyira, hogy egyébüt sok csudálatos jó-téteményit terjesztvén; maga hazájában, az-az, a mint Szent Lukács magyarázza, *Názáret*-ben, [7] *Ubi erat nutritus,* a hol nevekedett, [8] *non poterat virtutem ullam facere,* semmi hatalmas csudát nem cselekedhetett, *Et mirabatur,* kinn maga csudálkozott; okát-is adgya: *Propter incredulitatem eorum,* hogy a lakosok hitetlensége megkötötte a Christus kezét, hogy hatalmasságát meg ne mutathatná hazájában.

[6] Mar. 9. v. 18. Matt. 17. v. 16. Mar. 16. v. 14.
[7] Luc. 4. v. 16.
[8] Mar. 6. v. 5. 6. Matt. 13. v. 58.

II. RÉSZE.

Megértők a hitnek szükséges-vóltát: lássuk, mi kívántatik, hogy az igaz hit gyökerezzék bennünk.

Oly nagy az Isten természetinek és tulajdonságinak felsége; oly méltóságosok a mennyei és lelki adományok, mellyekkel Isten ékesíti e földön Anyaszentegyházát; oly gondolhatatlanok az ígért ajándékok, mellyeket Isten az örök bóldogságra tartott: hogy ezeket [9] szem nem látta, fül nem hallotta, sőt a halandó emberek értelme meg sem gondolhattya. A természet világosságából az emberi okosság sokat tudhat Istenrűl; és a mint a Szent Irás szól, [10] *Posteriora*

[9] 1. Cor. 2. v. 9. Isai. 64. v. 4.
[10] Gen. 16. v. 13. Exod. 33. v. 23.

videmus, az Isten hatalmát, bőlcseségét és jó-vóltát alkotmányából megismérheti: de a hitnek természet-felet-való tanítását semmi okoskodás ki nem mutattya; semmi teremtett elme magátúl meg nem érti; mert, [1]*Fides est argumentum non apparentium;* a hit [1] Hebr. 11. v. 1.
erős bizonyítása azoknak, a miket emberi okoskodással nem látunk.

Hogy az egy isteni természetben, három egyenlő személy vagyon, de három Isten nincsen; hogy Christusban két természet vagyon, de két személy nincsen; hogy egy az isteni Személyek-közzűl emberré lett, de a töb Személyek emberré nem lettek; hogy it e földön az Isten- és ember-közöt, szeretet-által, barátság lehessen; hogy Meny-országban [2]oly világossággal vastagíttatik lelkünk, [2] Psal. 35. v. 10.
mely-által Istent [3]színrűl színre láttyuk, a mint vagyon; és töb [3] 1. Joan. 3. v. 2.
efféle titkait a keresztyén tudománynak nem hihettyük, sem tudhattyuk külömben, hanem Isten jelentéséből és Menyből adatott igaz hit erejéből.

Noha azért a világi tudományokban és *Mathematica Demonstratiók*-ban sok igazságokat nyilván világos okoskodásokból tudhatunk, úgy, hogy a ki erejét a bizonyságoknak érti, lehetetlen, hogy azokat el ne hidgye: de a mit hittel vallunk, azt nem látásból vagy emberi okosság tanításából tudgyuk, hanem [4]Isten [4] 2. Pet. 1. v. 21. 1. Thess. 2. v. 13. 1. Joan. 5. v. 10.
szaván és bizonyság-tételén éppíttyük: csak azért hiszük, hogy, [5]*Deus revelavit,* Isten jelentette, Isten Fia, [6]*enarravit,* mondotta. [5] Matt. 11. v. 25. c 16. v. 17.
Annak-okáért, [7]*Fides ex auditu,* a hit nem látásból, nem okos- [6] Joan. 1. v. 18.
kodásból, hanem hallásból vagyon. [7] Rom. 10. v. 17.

Ebből származik először: a hitnek tekélletes bizonyossága. I.
Mert a mely bizonyos, [8]hogy Isten meg nem csalatik és meg nem [8] Num. 23. v. 19. Deut. 32. v. 4. Heb. 6. v. 17. 2. Tim. 2. v. 13. Tit. 1. v. 2. Joan. 3. v. 33. Rom. 3. v. 4.
csalhat; a mely igaz, hogy nem hazudhat és szavát nem másolhattya az igaz-mondó Isten: oly igaz és oly bizonyos, hogy abban meg nem csalatunk, a mit Isten mondott. Arra-nézve Szent Péter, *2. Petri 2. v. 18. 19.* a szemmel-látott és füllel-hallott isméretnél erősseb hitelt mond lenni az Istentűl kijelentett dolgokban. Szent *Pál* azt írja, [9]hogy *Moyses* a hit-által oly bizonyos vólt a lát- [9] Heb. 11. v. 27.
hatatlan dolgokrúl, mint-ha szemmel nézte vólna. Másut azt mongya, [10]hogy a hit meggyőz és fogságban tart minden értelmet és [10] 2. Cor. 10. v. 5.
tudományt. Szent *János* azt taníttya, hogy a hit meggyőzi a 1. Joan. 5. v. 4.
világot. Erre-nézve a Szent Irás a hitet tudás-nak nevezi: *Scio cui credidi, 2. Cor. 1. v. 12. Certissime sciat, Actor. 2. v. 36.* Mert a hit, [11]*Scientia Dei: scientia Sanctorum;* isteni tudomány, Szentek [11] 2. Cor. 10. v. 5. Sap. 10. v. 10.
tudása. És oly bizonyos tudás, hogy, ha a mennyei Angyalok

vagy a Szent Apostolok ennek ellene-mondanának, azokat-is átok-
[1] Galat. 1. v. 8. alá kellene vetni, [1] úgy-mond Szent *Pál.*

Ugyan-is, ha a *Pythágoras* szaván úgy megállottak tanítványi, hogy a mit ő mondott, nem szabad vólt versengésbe hozni; a sok szava-hihető emberek mondása oly bizonnyal elhiteti velünk, mint-ha szemünkel látnók, hogy vagyon *Constanczinápoly* és abban lakik a török császár; és bolondnak tartanók, a ki ezt nem hinné: mennél inkáb bizonyoson hihettyük, a mit Isten mondott? és bátran
[2] 2. Tim. 1. v. 32. mondhattyuk Szent *Pál*-lal: [2] *Scio cui credidi, et certus sum;* tudom kinek hittem és bizonyos vagyok, oly bizonysággal pedig, mely minden világi bizonyságot meghalad. Mert noha egy világi Bőlcs sem találkozott, a ki az ő tanítása igaz-vóltát élete vesztésével merte vólna óltalmazni, de a keresztyén hitnek igazsága-mellet, számtalanon letették életeket.

Másodszor: abból, hogy a hit hallásból és Isten jelentéséből
[3] Rom. 10. v. 17. vagyon, [3] következik, hogy a hit homályos. Mert nem láttyuk világoson, hanem csak hallásból hiszük, mind az isteni jelentést, mind annak igazságát, a mi megjelentetik. Azért mongya Szent
[4] 1. Cor. 13. v. 12. *Pál,* hogy most, [4] *Per speculum in ænigmate,* tűkör- és fedél-által,
[5] 2.Cor.10.v.5. homályban láttyuk, a mit hiszünk. Másut arra tanít, [5] hogy fogságban és engedelmesség-alat tarcsuk értelmünket, ha hinni akarunk.
[6] Rom. 10. v. 10. Végezetre azt mongya, hogy, [6] *Corde creditur,* akarva hajol ember
[7] Act. 16. v. 14. a hitre, és csak azok hihetnek, kiknek Isten, [7] *Aperit cor,* megnyittya szívöket és felindíttya akarattyokat.

[8] Jac. 2. v. 9. Hiszik [8] az ördögök, hogy igaz a keresztyén hit; hitték, [9] hogy
[9] Mar. 1. v. 34. Luc. 4. v. 34. et 41. Christus Isten Fia. Mert miképpen most nyilván láttyák, hogy a kik nem hisznek, kárhozatra vettetnek, a kik pedig a keresztyén hitszerént élnek, üdvösséget nyernek: úgy, mikor a Christus csudáit látták, világoson ismérték azokban az isteni mindenhatóságot. Azért nem aítatos jó akaratból, nem isteni malasztnak segítségéből, hanem a lett dolognak világos kételenítéséből hittek. Nem illyen a mí hitünk; mert noha bizonyos okokkal hiendőnek kel mutatni, a mi előnkbe adatik: de a hiendő dolgot vólta-képpen nem látván, akaratunknak, *Pia affectio*-ja, aítatos indúlattya vonsza értelmünket, hogy Istennek kivált-képpen-való segítsége- és malasztya-által hidgyük, a mi homályoson előnkbe adatik.

Nem-is méltó azon csudálkozni, hogy a mennyei felséges, nagy titkokat homályoson értyük, mert a világi dolgok-közöt menyi sok rejtve vagyon? menyit nem értenek, vagy igen homályoson

értenek még az igen túdósok-is? Ki tudta valaha megmagyarázni, micsoda erővel vonsza és az északi csillagra fordíttya a *magnes* a vasat? Honnan vannak és micsodák a hóldban tetcző setétségek? Mí-bennünk, mikor hideg-lélésben fekszünk, honnan és kitűl mozdíttatnak a nedvességek oly bizonyos órákban, harmad- vagy negyed-napra? Ki találta valaha okát, hogy a hét-hólnapi gyermek megél; de *Európá*-ban élő nem lehet a nyólczadik hólnapban született gyermek? A tengernek, mint a tekenőben levegő víznek, hat óráig egy-felé, hat óráig más-felé lódulásának okát? A mí emlékezésünkben egy gondolatból másnak felindítását ki tudgya megmagyarázni? A szeleket ki indíttya ily sebességgel? A főld-alatlévő vizek mint melegednek? Ha ezeket és töb számtalan világi dolgokat elménkel meg nem fogunk, micsoda esztelenség azt gondolni, hogy az Isten titkait csekély okosságunkal által-érthettyük?

Ezekből kitetczik, hogy a hithez három dolog kívántatik: első, hogy Isten megjelencse az igazságot. Második, hogy vakmerőjűl és fondamentom-nélkül ne hidgyünk, hanem erős bizonyságokkal és kétség kirekesztő jelenségekkel hitelesnek mutattassék, hogy, a mit hiszünk, azt Isten jelentette. Harmadszor, hogy a Szent Lélek malasztyával, akaratunk, *Pia affectio*-ra, aítatos kedvellésre, értelmünk bizonyos hitelre emeltessék.

Oly kegyelmes gondot viselt Isten választottira, hogy ezekközzűl semmiben nem hagyott megfogyatkoznunk.

Először: valamit szükség hinnünk, azt Isten vagy nyilván és világos szókkal előnkbe adta a Szent Irásban, vagy oly tanítót mutatott, melytűl bátorságoson érthettyük, mit kel vagy nem kel isteni tudománynak tartanunk. Mert azt mondotta, hogy ha valamin nem alkhatunk, terjeszszük az Anyaszentegyház-eleibe. A mit az mond, [1]megállyunk rajta és valaki az-ellen rúgóldoz, pogánynak tarcsuk. Hogy pedig az *ecclesia* szavában ne kételkednénk, arra köti magát, hogy az ő gond-viselése nem szenvedi, [2]hogy az ördög valaha győzedelmet vehessen az *ecclesián*. Azt-is Isten parancsollya Szent *Pál*-által: [3]*State, tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram;* keményen állyatok abban, hogy megtarcsátok a reátok szállott tudományokat akár szóval, akár levélben adattak légyen.

[1] Matt. 18. v. 17.
[2] Matt. 16. v. 18.
[3] 2. Thes. 2. v. 15.

Mindeneket azért, valamiket kel hinnünk, előnkbe adott Isten vagy magán a Szent Irásiban, vagy az *ecclesia*- és *tradiciók*-által, mert ezek tanítása nem egyéb, hanem Isten szava. Emberek írták

a Szent Bibliát, emberek hirdették az Evangeliomot, de mivel Isten vezérléséből írták és hirdették, [1]nem ember szava, hanem valósággal Isten mondása az ő szavok és valaki [2]őket nem böcsüllötte, megvetette az Istent. Hasonló-képpen az *Anyaszentegyház* és *tradiciók* oktatása annak szava, a ki kötelezett, hogy azt halgassuk és bizonyosított, *assecurált,* hogy meg nem csalatunk.

[1] 1.Thes.2.v.13. [2] Luc. 10.v. 16. Ezech. 3. v. 7.

Ide-való a Kalaúz Második könyve éppen.

Másodszor: külső bizonyságokkal-is megmutatta Isten, hogy a mennyei tudomány, mellyet vallunk, ő-tőlle származott. Úgy vagyon, hogy a keresztyén hit nem emberi okoskodáson fondáltatik, hanem Isten szaván, de azért szükség, hogy az isteni tanításnak világos hitelessége nyilván-való okokkal mutattassék és kitudódgyék. Mert e nélkül, csak száraz mondásokra, el nem hihetjük, hogy ezt vagy amazt Isten mondotta. [3]Nem hadta azért Isten magát tanúk-nélkül, sőt azt akarta, hogy az ő mondási, [4]*Credibilia essent nimis,* nyilván hitelesek lennének. Legelőször, a keresztyén hitnek első fondálásában mind maga Christus, mind az Apostolok és utánnok-következő lelki-pásztorok sok hatalmas csudákkal erőssítették tanításokat. A csuda pedig nem egyéb, hanem Isten [5]bizonyság-tétele. Azért, ha Isten nem lehet hamis tanú, bizonyos, hogy az igaz csudák hamisságot nem erőssítnek. Annak-felette bizonysága a keresztyén hitnek, hogy a mit tanít, azt a *Proféták* megjövendőlték; ennyi ezer *Mártirok* természetfelet-való erősséggel, vérekkel pecsétlették, hogy erő-hatalomnélkül egy-nehány halászok a világot meghóldoltatták, hogy a keresztyén hit-által ennyi szent emberek gyarapodtak, kik csudákkal, tanítással, szent példákkal a világot új és szent erkőlcsökre hozták, hogy ennyi sok vér-szopó üldözők- és hamissan-csalogató eretnekségek-közöt győzhetetlen maradott, mellyektűl [6]le kellett vólna rontatni, ha emberi erőn állapodott vólna.

[3] Act. 14. v. 16. [4] Psal. 92. v. 5 [5] Marci 16.v.20. Heb. 2. v. 4. [6] Act. 5. v. 38.

Ha ezek és töb hasonló bizonyságok a hitre nem igazítanának, azt mondhatnók, a mit Christus mondott, [7]hogy vétkek nem vólna azoknak, kik nem hisznek, de ezek így lévén, mentsége nem lehet senkinek. Mert oly sok és nyilván-való bizonyságok vannak, kik béhozzák, hogy annyi-képpen vastagíttatott az Anyaszentegyház hiti, hogy a kik ennek fejet nem hajtanak, oly esze-fordúltak, mint ha azt tennék kétessé, ha vólt-e valaha *Julius császár* a világon, mivel töb és nagyob tanúk állattyák az igaz hitnek elő-számlált erőssítésit, hogy-sem a *Julius császár* életét.

[7] Joan. 15. v. 12. 14.

Harmadszor: ezek nem elégségesek az igaz hithez, hanem

szükség, hogy Isten belső malasztyával és igaz hitnek belénk öntött világosságával erősítcse lelkünket a hívésre. Ne hidgye senki, hogy maga ereje és okossága elégséges a hitre, hanem megismérjük, kitűl kel kérnünk ezt a mennyei ajándékot, kinek kel köszönnünk, ha ezt immár elvettük.

Mikor Christus a Szent *Péter* hitit és vallás-tételét dícsírte, azt mondotta, [1]hogy nem a test és vér, az-az nem a testből- és [1]Matt. 16. v. 17.
vérből-álló emberi okosság, nem a világi iskolák tanították erre Joan. 1. v. 12.
Szent *Pétert*, hanem, *Pater qui in cælis est*, a Menyben-lakó Atya, Qui credunt, non ex carne et
a ki erőt és világosságot adott a hit kincsének elnyerésére. Hogy sanguine, sed
ám annyin megbotránkozának [2]és elszakadának Christustúl, halván ex Deo nati. [2]Joan. 6. v. 67.
hogy az ő testét kel enni, azt mondá: [3]Ne zúgolódgyatok: *Nemo* [3]v. 43. 44.
potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum; a hit- és tekélletes erkőlcs-által senki én-hozzám nem jöhet, ha az Atya belső segítséggel és természet-felet-való ajándékival nem vonsza. Azért mongya Szent *Pál:* [4]*Gratia estis salvati per fidem et hoc non ex* [4]Ephes. 2. v. 8.
vobis, Dei donum est; non ex operibus, ne quis glorietur; Istennek ingyen-való kegyelmességéből szabadúltatok a lelki veszedelemből; szabadúlástok eszköze vólt a hit, de nem tí-tőlletek, nem magatok erejéből, nem a szabad-akarat tehetségéből vagyon a hit bennetek, hanem Istennek természet-felet-való ajándékából. Azért senki ne dicsekedgyék, hanem Istennek tulajdonítcsa és néki hálállya hitit. A száraz fa magátúl meg nem gyúlad, másunnan kel tüzet vinni, hogy azzal gerjedgyen; azon formán a hitet bennünk Istennek ingyen-adott kegyelme és segítsége gerjeszti, mely segítségét Isten, [5]*Dat affluenter,* bévségesen osztogattya. És nem mondhattyuk, [6]*Per* [5]Jacob. 1. v. 5.
Deum abest, hogy Istenen múlik az igaz hit isméreti, hanem, a [6]Eccli. 15. v. 11.
mint sokan, a kik hisznek, [7]gonoszúl élvén, végre elvesztik az [7]1. Timoth. 1.
igaz hitet: úgy sokan gonoszságokkal méltatlanokká tészik magokat az Isten világosítására, az igaz hit isméréséré. v. 19. c. 6. v. 10

De lássuk immár a hit hasznát és gyümölcsét. Fondamentomúl III. RÉSZE.
tégyük a Szent Irásból, hogy a hit, ha szeretet-nélkül vagyon, ha üres attúl az engedelmességtűl és jó élettűl, mellyet a hit parancsol: hólt és nem eleven hit. Ilyen hit vagyon azokban, kik vallyák az *ecclesia* tanításit, de halálos bűnben élnek és büszhödnek. Az illyen hitrűl írja Szent *Pál,* [8]hogy, ha mindent hiszen-is ember: semmi, [8]1. Cor. 13. v. 2.
szeretet-nélkül. Mert Szent *Jakab* háromszor mongya, hogy [9]a hit [9]Jac. 2. v. 14.
jó cselekedet-nélkül erőtlen és hólt hit. Mely nem, hogy üdvösségre v. 17. 20. 26.
vinne, de sőt nagyob kárhozattyára fordúl embernek. Mert Christus

[1] Luc. 12. v. 47. szava az, [1] hogy a mely szolga tudgya, mit kíván Isten tőle, az-az érti, mely sok és nagy jókat igér Isten szolgáinak, mely nagy kínokkal fenyegeti és ostorozza az engedetleneket, vallya kötelességét az Isten szolgálattyára az elvett jó-téteményekért, mindaz-által úgy iszsza, mint a vizet, a gonoszságot: annak nagyob vétke és kárhozattya vagyon. Azt mongya azért Szent *Pál*, hogy Isten-
[2] Gal. 5. v. 6. előt az üdvösség nyerésében arra a hitre vagyon tekíntet, [2] *Quæ per charitatem operatur*, mely szeretet-által munkálkodik; az-az, mely nem hólt és hívolkodó, hanem eleven és a szeretet-által sok
[3] Oseæ, 2. v. 20. jó cselekedetekkel bévelkedik. Isten a mí lelkünket [3] hit-által jegyesévé fogadgya. Azért, ha a végre vészik a jegyest feleségül, hogy fiakat szűllyön: Isten-is azt kívánnya, hogy a kit eljegyez hit-által, magtalan ne maradgyon, hanem tekélletes cselekedetek sokaságát
[4] Bern. Serm. 51. in Cantica. initio. szűllye. És, [4] *Sicut inutiliter flos apparet, ubi non sequitur fructus;* miképpen a fa heában virágzik, ha gyümőlcsöt nem hoz: úgy a hit haszontalan, ha jó gyömőlcsöt nem teremt.

A szeretetből munkálkodó hitet mint böcsülli Christus, azzal ismérteti, hogy noha a világ javaiban semmit nem csudált, semmin
[5] Luc. 7. v. 9. Joan. 11. v. 15. nem vigadott, mivel ezeket árnyék-gyanánt tartotta, [5] de a százados hitén csudálkozott; és maga mondotta, hogy örűl azon, hogy Apostoliba hitet óltott. Ennek-felette ismértetni akarván a hitnek csu-
[6] Matt. 16. v. 17. 18. dálatos hasznát, [6] Szent *Pétert* bóldognak mondotta hitiért. A bóldogságnál böcsülletesb, hasznosb és gyönyörűségesb semmi nem lehet; mert az magában foglallya az embernek legnagyobb javát, sőt minden jót egybe-kapcsol. Mikor azért Christus bóldognak mongya *Pétert* hitiért, azt mongya, hogy a hitből minden jók folyami ő-reá áradtak. Nem elégedett azzal, hogy *Péter*-nek a bóldogság örökségét ígérte, hanem jutalmazni akarván hitit e világon, az Anyaszentegyház fejévé és fő-pásztorává tette őtet, néki adván a Meny-ország kúlcsát.

[7] Genesis, 12. v. 1. 7. Sok tekélletes jóságok vóltak [7] *Ábrahám*-ban, mert Istennek egy szavára lakó-helyét, barátit, ismérőit elhadta, bújdosóba, vándorlani
[8] Gen. 12. v. 15. cap. 20. v. 2. indúlt; idegen és isméretlen földön maga életét, [8] felesége tisztességét koczkára vetette; oly engedelmességgel vólt Istenéhez, hogy az
[9] Genesis 22. v. 2. 3. egy [9] és igen szerelmes fiát kész vólt Isten szavára megölni; mindazáltal, hogy a hit méltóságát ismértetné Isten, *Ábrahám*-nak Isten-
[10] Gen. 15. v. 6. Rom. 4. v. 3. Gal. 3. v. 6. Jacob, 2. v. 23. előt-való igazulását majd mindenkor hitnek tulajdonítttya; [10] *Credidit Abraham Deo et reputatum est ei ad justitiam.* Ha megtekíntyük pedig az *Ábrahám* hitit, eszünkbe vehettyük, mely méltán mondotta
[11] Heb. 11. v. 19. Szent *Pál* őtet, [11] *Parabolam*, hit példájának. Mert noha az ő felesége,

Sára, [1] száz esztendős-lévén, természet-szerént nem szűlhetett: de Isten azt igéré, hogy *Sárá*-nak fia lészen, kitűl sok népek és fejedelmek szaporodnak, sőt attúl származik a *Messiás,* [2] kiben minden nemzetek megáldatnak. Illyen nagy igéretek-után szép reménséggel felnevelé fiát. És, mikor szinte maradékot kellene tőlle várni, véletlen azt parancsolá Isten néki, hogy az eggyetlen-egy szerelmes fiát *Isaákot* megöllye és [3] megáldozza. Üdőt-is ada néki a gondolkodásra, mert [4] harmad-nap múlva kellett az áldozásnak lenni; talám azért, hogy három napi-járó földön vólt a hegy, mellyen áldoztatni kellett *Isaák*-nak. Úgy tetczik, ez a parancsolat igyenesen ellenkezett az elébbi igéretekkel. Mindaz-által nem vonogatta, nem mentette magát *Ábrahám,* hanem kirekesztvén minden kételkedést, [5] *In spem contra spem,* reménség-ellen-való reménségtűl viseltetvén, elhitte, hogy Isten oly hatalmas, oly álhatatos igéretiben, hogy, ha fiát megáldozza-is, bételik az Isten igéreti. Azért, [6] *Non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo;* hitinek erősségével dücsöíté Istent és minden kételkedést kirekeszte szívéből; [7] *Arbitrans, quia et a mortuis suscitare potens est Deus;* elhívén, hogy Istennek sok úttya és módgya vagyon igéretinek tellyesítésében, és ha megöli fiát, Isten azt feltámaszthattya.

Ez az igaz hitnek tulajdon ereje, hogy ha mit nem értünk, ha úgy tetczik, hogy ellenkezik okosságunkal, megkössük elmélkedésünket, elhidgyük, hogy nagyob Isten a mí értelmünknél és végbe-viheti, a mit meg sem gondolhatunk. A sidók fő-képpen két okért nem akarták Christust *Messiás*-nak ismérni; eggyik az vólt: mert a *Messiás*-nak *Betlehem*-ben kellett születni a Szent Irás jövendőllése-szerént; ők pedig látván, hogy *Galileá*-nak *Názáret*-nevű várasában neveltetett [8] és lakott Christus, a nagy eszesség-miat azt itílték, hogy vétkeznének, ha Christust *Messiás*-gyanánt fogadnák. Másik az vólt: mert a *Messiás*-rúl jövendőltetett, [9] hogy örökkévaló birodalma lészen és felségesen uralkodik az egész világon. Látván azért, hogy Christus meghólt és életében alázatos szegénységben élt, nem akarták őtet uralni. Bezzeg nem így cselekedett *Natánaël;* mert, noha néki-is ütközött elméjébe, [10] hogy *Názáret*-ből nem jő a *Messiás:* de megkötötte eszeskedését és elhitte, hogy noha Christus *Názáret*-ben nevekedett, de Istennek módgya vólt abban, hogy *Betlehem*-ben születhetett. Noha világi és romlandó országlással tekintetes nem vólt Christus: de elhitte, hogy lelki birodalmának méltósága fenn maradhat.

[1] Gen. 17. v. 15. 17.
[2] Gen. 12. v. 3. cap. 8. v. 18.
[3] Gen. 12. v. 2.
[4] v. 4.
[5] Rom. 4. v. 18.
[6] Ibid. v. 20.
[7] Hebr. 11. v. 19.
[8] Joan. 7. v. 41. 52.
[9] Joan. 12. v. 34.
[10] Joan. 1. v. 45.

Keresztyének, ha az *Ábrahám* hitinek jutalmát akarjuk venni, úgy visellyük magunkat a hit dolgában, mint *Ábrahám*. Nem értünk-e valamit? úgy tetczik-e, hogy a mí csekély értelmünkel ellenkeznek az isteni tanítások? [1] *In captivitatem redigentes intellectum in obsequium Christi;* kötve tarcsuk okoskodásunkat; meggondollyuk, hogy [2] nagyob az Isten bőlcsesége és tehetsége a mí eszeségünknél. Azért ha kísértetek sértegetik hitünket, azt kiálcsuk: hiszem, a mit hittek a Szent Mártirok; hiszem, a mit vallottak az isten-félő Szentek; hiszem, valamit a közönséges Anyaszentegyház tanított, az Apostolok halálátúl-fogva ez-ideig. A miben nem érthetem mélységes titkát az isteni dolgoknak, azokban azt vallom, a mit előmbe adott az Anyaszentegyház.

[1] 2. Cor. 10. v. 5.

[2] 1. Joan. 3. v. 20.

Tartozik minden keresztyén ember, *Specifice et expresse,* kimagyarázva hinni, hogy egy Isten vagyon, mely Atya, Fiu, Szent Lélek; hogy Christus a mí Megváltónk, ki örök jutalmat ád szolgáinak. Arra-is minnyájan kötelesek vagyunk, hogy tulajdon mivólta-szerént tudgyuk és hidgyük a Penitencziárúl és Oltári Szentségrűl, valami szükséges ezeknek illendő vételéhez. De e mellet sok titkos, mély dolgok visgálására és értelmére nem köteleztetik a kösség, hanem elég azokrúl azt hinni, a mit hiszen a közönséges Anyaszentegyház.

De térjünk azoknak a lelki jóknak számlálására, mellyeket a hit-által nyerünk.

Szent *Pál* [3] hoszszú laistromban írja a régi Szentek böcsülletes cselekedetit, mellyekkel lelki és testi ellenségeken diadalmat, világi és mennyei áldásokat nyertek. Azokat a hitnek tulajdoníttya, mert mint gyökértűl és forrástúl, az eleven hittűl származtak.

[3] Heb. 11. v. 20. ad finem.

Ha szívünk tisztaságát kívánnyuk: [4] hit-által tisztíttya Isten szívünket. Mert hogy a bűnök rútságátúl meg ne mocskoltassék lelkünk, vagy ha megmocskoltatott, Penitenczia-által megmosogattassék: a hit tanításinak vezérléséből ered.

[4] Act. 15. v. 9.

Ha az ördög nyilainak sértegetésit távoztatni akarjuk, ha a kísérteteket meg akarjuk győzni: [5] *In omnibus sumamus scutum fidei, in quo possimus omnia tela nequissimi ignea extinguere;* minden harczolásokban a hit paíssát vessük a *sátán* tüzes nyilaieleibe.

[5] Eph. 6. v. 16.

Ha a világ csalárd incselkedésit és fenyegető kegyetlenségit meg akarjuk győzni: [6] *Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra;* nincs egyéb mód abban, hanem a hit keménysége, mely-

[6] 1. Joan. 5. v. 4.

által az Isten szolgái, [1] *Per fidem vicerunt,* mindenek-ellen győzedelmet vettek. [1] Heb. 11. v. 33.

Ha bűnbe esünk, a hit izgat a Penitencziára és megismérteti a bűnbe-esett ember állapattyának veszedelmét.

Egy szóval, a hit minden lelki veszedelemtűl óltalmaz, minden üdvösséges jóra vezérel. Mert nem-csak elvonsza elménket azoktúl az oktalan vélekedésektűl, mellyek a gonoszra kaput nyitnak, hanem igaz és bátorságos útakat mutat a tekélletes életre; megtanít, mit és mint kel cselekednünk. És mint a kormányos a hajóban, igazgattya minden igyekezetünket arra az igaz czélra, melyre kel nézni minden üdvösséges cselekedetnek: tudni-illik az Isten tisztességére, az örök bóldogság nyerésére. Végezetre a hit foganatos eszteneket és erős izgatásokat mutat, mellyek az emberi késedelmet és feledékenséget ébresztik a serény és fáradhatatlan munkára, a világ pompái utálására, a test sanyargatására, a tekélletes erkőlcsök gyakorlására. Mert előnkbe adgya az örök kínt, mellyel fizet Isten a gonoszoknak; megismérteti, hogy [2] gaz és ganéj a világ java az örök bóldogsághoz-képest, mellyet Isten híveinek készített. Megútáltattya a mulandó árnyékokat, [3] mikor lelki szemeinket láthatatlan jókra emeli; megmutattya a világ csalatkozásinak nagyságát, mivel a bűnöket nagyra-böcsülli, a jámborok szentségét csúfollya, a veszendőért sokat fárad, az örökkémaradandó jókrúl nem gondolkodik. Végezetre, [4] *Finis fidei vestræ, salus animarum;* a hit vége lelkünk üdvössége, ha úgy élünk, mint előnkbe adgya a hit regulája. Ha pedig az-szerént nem élünk, a mint hiszük, hogy kel élnünk: jaj nékünk; mert bizonyos, hogy rajtunk tellyesedik, a mit Christus illyen értelemmel tanított: [5] valaki én-velem egybe-foglaltatott, a hit- és külső vallás-által, szent élet gyümőlcsét pedig nem teremti, illyen kövér és erős szőlő-tőben lévén és jó erkőlcsök gyümőlcsétűl üressen maradván, [6] méltó, hogy azt az Atya elmesse, az-az gonoszságáért megvonnya tőlle szent malasztyát, és vagy arra bocsássa, hogy éltében kiessék a hitből és eretnekségre jusson, vagy halála óráján elvegye tőlle mennyei ajándékit és bűneiben hagyván, örök tűzre vesse. Elszakad tehát Christustúl, megszárad, tűzbe vettetik, örökké ég az a hála-adatlan keresztyén, kinek igaz hiti lévén, isteni szeretettel és tekélletes szent élettel annak gyümőlcsét nem teremti.

[2] Philip. 3. v. 8.
[3] 2. Cor. 4. v. 18.
[4] 1. Pet. 1. v. 9.
[5] Joan. 15. v. 1.
[6] 1. Tim. 1. v. 19. cap. 6. v. 10.

Csudálkozásra és szánakozásra méltó látni, hogy a keresztyének nem úgy élnek, mint hiszik, hogy élni tartoznak. Értik és

tudgyák a mennyei jókat, még-is ily kevés gongyok vagyon azokra. Hiszik, sőt láttyák a világ mulandó csalárdságát, még-is ily igen kapnak rajta. Vallyák és taníttyák, mely nagy jutalmakat készített Isten híveinek, mely szörnyű kínokat rendelt a szó-fogadatlanok bűntetésére: még-sem fog rajtok a fenyíték. Abban-is túdósok, hogy ot nincs eleven hit, a hol ennyire meghűltek a jó igyeke-
[1] 1. Pet. 2. v. 9. zetek, ennyire megszűntek a jó cselekedetek: [1] még-is túnyák az isteni szolgálatra. Nem így, keresztyének, nem így; nézzük a keresztyén hitnek, *Admirabile lumen,* csudálatos világosságát, mel-
[2] Psal. 35. v. 10. lyel, [2] *In lumine tuo videmus lumen,* Isten világossága-által az isteni felséget tűkörben szemléllyük és a mennyei jókat vallyuk. Szemünk-
[3] 2. Pet. 1. v. 19. előt visellyük azokat a mí hitünknek tanításit, [3] mellyek fényes
[4] Luc. 17. v. 5. lámpások életünk vezérlésére, azok-után járjunk, [4] hitünk reguláját kövessük. Az igaz hitért Istennek hálákat adgyunk, annak öreg-
[5] 1. Cor. 13. v. 10. 12. bűlését kérjük: [5] *Adauge nobis fidem;* hogy e világon az inaszakatt beteggel lelki és testi gyógyúlást nyerjünk: az-után kiüressedvén a rész-szerént-való látásból, színrűl színre lássuk Istenünket. Amen.

PÜNKÖST-UTÁN XIX. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIUNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott Keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének huszonkettődik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága e képpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[6] Matt. 22. v. 1. Az üdőben [6] felelvén JESUS a papi-fejedelmeknek és farisæusoknak, monda viszontag példákban nékik: hasonlatos lett a Mennyek országa a király-emberhez, ki menyegzőt szerze fiának. És elküldé szolgáit, hogy a hivatalosokat elhijnák a menyegzőbe, és nem akarnak vala elmenni. Ismét más szolgákat külde, mondván: mongyátok meg a hivatalosoknak: ihon elkészítettem ebédemet, tulkaim és hizlaltim megölettek és mindenek készen vannak, jőjetek a menyegzőbe. Azok pedig elmulaták és ki

majorjába, ki pedig kereskedésére méne; a többi pedig megfogák az ő szolgáit és gyalázattal illetvén, megölék. A király pedig, midőn hallotta vólna, magharaguék és elküldvén hadait, elveszté azokat a gyilkosokat és az ő várasokat megégeté. Akkor monda szolgáinak: kész ugyan a menyegző, de a kik hivattak vala, nem vóltak méltók. Mennyetek tehát az útak végeire és valakiket találtok, híjátok a menyegzőre. És kimenvén szolgái az útakra, öszve-gyöjtének mindeneket, valakiket találának, gonoszokat és jókat, és bételék a menyegző a letelepedtekkel. Béméne pedig a király, hogy látná a letelepedteket és láta ot egy embert, ki menyegzős ruhába nem öltözött vala. És monda néki: barátom, mint jöttél ide-bé, menyegzős ruhád nem lévén? Amaz pedig elnémúla. Akkor monda a király a szolgáknak: kezeit, lábait megkötözvén, vessétek őtet a külső setétségbe, ot lészen sirás és fogak csikorgatása. Mert sokan vannak a hivatalosok, de kevesen a választottak.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük, kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Isten a mí lelkünk jegyese.

A mí alacson állapatunkra-nézve nagy csudálkozást érdemel, hogy a mí Istenünk csak emlékezik-is róllunk, [1]csak reánk-is for- [1] Psal. 8. v. 5.
díttya szemeit; azért úgy tetczik, ha nagyob böcsülletet nem adna-is, Job, 14. v. 3.
megelégedhetnénk azzal, hogy szolgái-közzé számlálna minket. Mert egy az, hogy böcsüllet a nagy urat szolgálni, más az, hogy a mint *Isaias* mongya, [2]annyi jókkal tellyes az Isten háza, hogy a kinek [2] Isai. 65. v. 13.
abban szolgálattya vagyon, csudálatos lelki eledelekkel lakozik, mikor egyebek koplalnak; szű-béli gyönyörűségekkel vígad és énekel, mikor egyebek fohászkodnak, jajgatnak.

Noha nékünk elég vólna, ha szolgai állapatban maradnánk; mert, [1]*Christo servire, regnare est,* Uraság és királyság az Istennek-való szolgálat. De Isten eléb viszi azokat, kik néki híven szolgálnak és arra köti magát, hogy, [2]*Non dicam vos servos, sed amicos,* nem szolgáinak, hanem barátinak tartya, valakik az ő parancsolati-szerént járnak és megtellyesíti, valami kívántatik az igaz barátsághoz. A ki barátunk, azt egyebek-felet szerettyük, azzal örömest és gyönyörűségesen nyájaskodunk; annak jó akarattyát kedveskedő ajándékokkal gyakran ébresztyük, mint a tüzet fuvással; azzal nem-csak titkainkat, hanem szükségnek idején javainkat-is közöllyük, és ha nyavalya vagy háboruság talállya, segedelmünkel gyámolyíttyuk. Mikor azért Isten barátinak nevez minket, mind-ezekre a barátság kötelével eggyüt-járó sok jókra köti magát. Mert ő minket [3]úgy szeret, hogy Szent Fiát adta érettünk. Oly kedvesen nyájaskodik velünk, [4]*Sicut solet loqui homo cum amico suo,* mint ember szokott baráttyával beszélleni, és a mint maga mongya, [5]az ő gyönyörűsége a velünk együt-létel. Oly sok ajándékival látogat, hogy, [6]*Omnia nobis donavit*, minden javait nékünk osztogatta. Titkait tőllünk nem rejtegeti, sőt [7]lehetetlennek mongya, hogy híveinek értésére ne adgya titkos szándékát. Segítségét meg nem vonsza szükségünkben, sőt mint szeme-fényét őriz, és ha kívántatik, [8]*In humeris portat,* vállára vészen és úgy hordoz.

Kimondhatatlan kegyesség, megböcsülhetetlen irgalmasság ez! De nincs it határa az isteni jóságnak, hanem a kiket barátságába vett, fellyeb-emeli; fiaivá tészi úgy, hogy ne csak üres szóval és nevezettel hívassunk Isten fiainak, hanem, [9]*Simus,* valósággal Isten fiai légyünk, az-az nem úgy fogad minket fiaivá, mint az emberi szokás tartya, szóval és ajánlással, hanem Szent Lelkét mennyei ajándékival belénk önti, [10]*Ut per hæc efficiamur divinæ consortes naturæ;* hogy ezek-által az isteni természetben részesüllyünk. Ennek-felette, [11]*Complantat,* [12]*inserit,* beólt Christusba, és a mint Szent *Pál* írja, [13]*Participes Christi effecti, initium substantiæ ejus retinemus;* mint az óltott ágak a jó gyökér nedvességével, állattyának sengéjét vészük; és mindenekben, [14]*Spiritu Dei agimur,* Isten Lelkétűl hordoztatunk. Ha Isten fiai vagyunk, tehát, *Heredes Dei,* Isten országának és minden javainak örökösi vagyunk és minden mennyei jók reánk néznek. Ha Isten fiai vagyunk, tehát Christus öcsei vagyunk, mert a mí öregbik bátyánk, [15]*Primogenitus* nem szégyenli, sőt nyilván vallya, hogy mí néki [16]attyafiai vagyunk:

[1] Bern. Declamat. in illa verba. Ecce nos reliquimus omnia. sub finem. Et initio. Serm. 3.de. S. Andrea.
[2] Joan. 15. v. 14. Jac. 2. v. 23. Ps. 138. v. 17. Honorificati amici tui Deus.
[3] 1. Joan. 4. v. 9. et Joan. 3. v. 16.
[4] Exo. 33. v. 11.
[5] Prov. 8. v. 31.
[6] Rom. 8. v. 32.
[7] Gen. 18. v. 17. Et Amos 3. v. 7.
[8] Deuter. 32. v. 11. Zach. 2. v. 8.
[9] 1. Joan. 3. v. 1. 2. Deut. 14. v. 1.
[10] 2. Pet. 1. v. 4.
[11] Rom. 6. v. 5.
[12] Rom. 11. v. 17. 19.
[13] Hebr. 3. v. 14.
[14] Rom. 8. v. 14. v. 17.
[15] v. 29.
[16] Hebr. 2. v. 11. Joan. 20. v. 17.

de úgy azért, ha fedhetetlen életet viselünk, [1] *Ut simplices filii Dei,* mint Istennek egy-ügyű Fiai. [1] Eph. 2. v. 15.

Ezzel sem elégszik az Istennek híveihez-való kegyelmessége, hanem a kiket igaz szolgálattyokban megkedvellett, azokat eljegyzi; sőt állandó házasság kötelével magához kapcsollya. Ki tudná ezt meggondolni, ki merné ezt reménleni vagy mondani, ha Isten ő-maga nem mondaná?

Menyegzőt és csudálatos házasságot szerzett Isten az ő Fiának, mikor kérőben küldvén *Gabriel* Angyalt Bóldog Aszszonyhoz; és a Szűz akarattya hajolván, egybe-adá a Fiú Isten személyét az emberi természettel, úgy egy-máshoz kötvén, hogy soha el ne válhassanak egy-mástúl. Ez a házasság egyedűl csak azzal az emberi természettel lett, mellyet a Fiú Isten a Szeplőtelen Szűz méhében, személyének eggyesülésére emelt. Ennek a menyegzőnek lakodalmára és gazdagon készített ebédére mindeneket hívat Isten predikátori-által, és azt kívánnya, hogy az isteni személynek és emberi természetnek egybe-adásából áradott sok drága eledelek bévségével lakozzunk minnyájan: az-az, hogy az emberré lett Isten érdeméből adatott bűnök bocsánattyában, lelki igazulásban, mennyei tudományokban, *Sacramentomok* szentségiben, isteni sok belső áldomásokban és vigasztalásokban részesüllyünk.

De ezen-kivűl más lelki menyegzőt-is ígér Isten, és nem-csak a menyegzőnek lakodalmára hívat, hanem tulajdon maga házasságába-is vészen minket, ha meg nem vettyük hivatallyát.

A házasság szerelmének sengéje és gyönyörűsége leginkáb gerjedez a mátkaságban. Azért Isten, [2] *Oseas*-által, sűrü fogadásokkal háromszor mongya egy-más-után, hogy minket jegyesévé fogad: *Sponsabo te mihi in sempiternum: sponsabo te mihi in justitia: sponsabo te mihi in fide;* eljegyezlek, úgy-mond, örökös mátkámmá tészlek, jegy-ruhájúl és jegy-gyűrűjűl hitet és igazságot adok néked; és nevezet-szerént akkor mongya, hogy a sidó népet mátkájává fogadta, [3] mikor ő-érette mindenét elhagyván *Egyiptom*-ban, elment vélle a pusztába. [2] Oseæ, 2. v. 19. 20. [3] Jere. 2. v. 2.

Az Új Testamentomban Keresztelő *János,* [4] vő-legénynek vagy mátkának nevezte Christust; maga Üdvözítőnk azzal mentette tanítványit a bőjtöléstűl, hogy, [5] *Cum auferetur ab eis sponsus, tunc jejunabunt;* mikor a vő-legény eltávozik tőllök, akkor bőjtölnek, magát nevezvén vő-legénynek. Világos szókkal írja Szent *Pál,* hogy, [6] *Despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo;* [4] Joan. 3. v. 29. [5] Matt. 9. v. 14. 15. [6] 2. Cor. 11. v. 2.

mátkát szerzett nékünk, a Christust, kinek jegyesi lettünk, hogy tiszta szűzességünket néki tarcsuk.

De mivel a házasság állandób a mátkaságnál, hogy Istennek örökös jó akarattyán megnyugodgyunk: a mely lelket bűnök rútságából kitisztít, azt kívánnya attúl, hogy őtet más néven ne híja, hanem, [1] *Vir meus,* férjének, ő-maga pedig azt mongya, [2] *Ego vir vester,* hogy ő a mí férjünk. Ennél-is világosb szókkal azt mongya *Ezechiel* Próféta-által: [3] *Juravi tibi; ingressus sum pactum tecum: et facta es mihi;* hogy megeskütt velünk, kötést tett, feleségűl vett minket.

[1] Oseæ, 2. v. 16.
[2] Jere. 3. v. 14.
[3] Ezech. 16. v. 8.

Szeme-előt viselvén Szent *Bernárd* ezeket, felkiált: [4] *Sponsus est Christus; Sponsa vero, nos ipsi sumus. Omnes simul una sponsa, et animæ singulorum, quasi singulæ sponsæ. Multum hæc sponsa sponso suo inferior genere, inferior specie, inferior dignitate: attamen propter* [5] *æthiopissam istam, de longinquo Filius æterni regis venit: et ut sibi desponsaret illam, etiam mori pro ea non timuit. Moyses, uxoris Æthiopissæ non potuit mutare colorem: Christus vero quam adamavit, ignobilem adhuc et fœdam, glòriosam sibi exhibuit;* Christus a vő-legény, meny-aszszonyok mí vagyunk. Minnyájan egy meny-aszszony; mindenikünk lelke magán meny-aszszony; noha nemzettel, szépséggel, méltósággal igen aláb-való mátkájánál ez a meny-aszszony: de semmivel böcsülletesb nem lehetett lelkünk, mint hogy Isten ezt eljegyzette. Semmivel inkáb nem magasztaltatik Istenünk szerelme, mint hogy lelkünket házasságába vette. Mert, [6] *Sunt gradus in amore: sponsa in summo stat;* a fiak és atyák-, az urak és szolgák-közöt szeretet vagyon: de a jegyes mátka és vő-legény szeretete felsőb és elsőb helyt foglal, mivel [7] apját, annyát és minden jó-akaróit elhadgyák egy-másért és ketten eggyé lésznek a házasok.

[4] Bern. Dom. 1. post Octav. Epiph. Conc. 2. sub initium.
[5] Num. 12. v. 1.
[6] Bern. Ser. 83. in Cantic. ultra medium.
[7] Eph. 5. v. 31. Matt. 19. v. 5.

Arra a nagy állapatra, erre a dücsösséges méltóságra, az Isten Fiának menyegzejére hívattya Isten az embereket. De oh vakság! oh hála-adatlanság! Sokan ezt a menyegzőt ezt az Istennek drága javaiból készíttetett lakodalmot, melyben az igazsággal, szeretettel és minden mennyei ajándékokkal bévségesen hizlallya Isten a lelkeket, kevesebre böcsüllik a majorkodásnál vagy kereskedésnél és a világi hasznokért hátra-hadgyák sokan az Isten hívatallyát. Némellyek gyilkossággal és árúltatással súllyosíttyák hála-adatlanságokat. Találtatik oly bóldogtalan-is, ki noha bément a menyegzős házba, de mocskos őltözetinek rútságával gyűlőlséget és örök veszedelmet szerzett fejére.

Mind-ezekből szép, üdvösséges tanuságokat vehetnénk. Én rövideden a mái napon csak két dologrúl szóllok: először megmutatom, *mely méltán mondatik Isten lelkünk jegyesének: mivel tekélletesen megtellyesíti, valamit a lelki házasság kíván.* Másodszor, rövideden megmondom, *micsoda készűletek kívántatnak tőllünk, hogy kedves jegyesi légyünk Istennek.* Ezeket elvégezvén, tanuságunknak vége lészen. *Propositio.*

Az Istennel-való lelki házasság állapattyát, úgy tetczik, jobban meg nem érthettyük, mint a testi házasság tisztiből; mivel a Szent *Pál* mondása-szerént az emberek házassága, nagy Szentség: [1] *In Christo et Ecclesia;* de annak jegyzése Christusban és az Anyaszentegyházban tellyesíttetik. I. RÉSZE. [1] Eph. 5. v. 31.

Az igaz házasság kötelessége, úgy tetczik, fő-képpen három dolgot kíván, mely három dolog tékélletesen találtatik az Istennek lelkünkel-való házasságában.

Először: kívántatik a házassághoz, hogy jó akaratból, örökös eggyességre adgyák és egybe-kössék magokat, a kik házasodnak; hogy, [2] *Sint duo in carne una,* ketten eggyé légyenek, és úgy szeressék egy-mást, mint magát szereti akár-mellyik; mivel eggyek lévén, [3] *Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit;* a ki házas-társát szereti, magát szereti. [2] Eph. 5. v. 31. Matt. 19. v. 5. [3] Eph. 5. v. 28. Col. 3. v. 19.

Ezeket Isten tekélletesen megtellyesíti az eljegyzett léleknek. Mert ő úgy szereti lelkünket, hogy mikor a Szent Irás tulajdon néven akarja nevezni Istenünket, azt mongya: [4] *Qui amas animas,* hogy ő lélek-szerető. Oly nagynak mongya pedig ezt az ő szeretetit, [5] hogy, ha az anya elfeletkezhetik-is szülöttérűl, ő el nem feletkezhetik jegyesérűl: mert az ő emlékezetit nem jegy-gyűrőben viseli, mely elveszhet és romolhat, hanem, [6] *In manibus meis descripsi te,* maga kezére írta őtet. [4] Sap. 11. v. 27. [5] Isai. 49. v. 15. [6] v. 16.

Isten részérűl örökös és állandó ez a szövetség. Azért mongya *Oseas*-által: [7] *Sponsabo te mihi in sempiternum;* hogy örök házasságra jegyzi lelkünket; és hogy hitivel-való kötelezéséből erős bátorságunk és vigasztalásunk légyen, azt mongya: [8] *Juravi tibi, et facta es mihi;* hogy megeskütt nékünk és hittel vett házasságába. [7] Oseæ, 2. v. 19. [8] Heb. 6. v. 8. Ezech. 16. v. 8.

A kit Isten eljegyez, mint a világosság a levegő-éggel, mint a tűz a tüzes-vassal, mint a test a lélekkel, eggyé lészen Istennel a tiszta szeretet-által. Mert, [9] *Qui adhæret Domino, unus spiritus est;* valaki Istenhez ragaszkodik, egy lélek vélle: [10] nem él immár az, hanem ő-benne él Christus, a ki kezdője, végezője és fő-oka mind- [9] 1. Cor. 6. v. 17. [10] Gal. 2. v. 20.

azoknak, a miket ő-általa, mint eszköz-által cselekeszik Isten. Azért a ki jegyese Istennek, noha test-szerént él, de nem a test indúlati- és kívánsági-szerént él, hanem Isten kedve-szerént; mivel, [1] *Spiritu Dei agitur,* Isten lelkétűl, mellyel eggyesűlt, indíttatik és viseltetik mindenekben.

[1] Rom. 8. v. 14.

Másodszor: a házasság kötelessége azt hozza magával, hogy nem-csak, *Unum sint quo ad se, sed et quo ad sua;* magok, hanem minden egyéb marhájok egy légyen, eggyüt lakjanak, egy-más társaságában éllyenek, egy-más terhét künnyebbítcsék, egy-mást segítcsék, köz légyen jószágok és méltóságok, egy ház, egy asztal, egy ágy, egy erszény, egy láda légyen nállok. Mely nagy künnyebség és öröm légyen a házasok eggyüt-létében, kitetczik abból, hogy mikor a szerető házasoknak el kel egy-mástúl távozni, szomorkodnak, sopánkodnak, köny-húllatásokkal áztattyák orczájokat.

Nem vólt és nem lészen, a ki ennek a kötelességnek úgy megfelelt vólna, mint megfelel az Isten: szeretettel-, lélekkel-, akarattal-való eggyesség vagyon az isteni házasságban. Mert, [2] *Qui sanctificat et qui sanctificatur, ex uno omnes;* mint a patak a forrással, úgy a szentelő Isten egy a megszentelt lélekkel. Sokszor a világi házasok, noha test-szerént egy házban és ágyban vannak, de kedvek és akarattyok meszsze jár egy-mástúl; sokszor egymásnak terhére vannak inkáb, hogy-sem künnyebségére; de az Istennek lelki házasságában minden kívánságok egy nyomban járnak: semmi ellenkezés, semmi viszszálkodás és egyenetlenség ot nincsen, úgy annyira, hogy a kit Isten jegyesévé fogad, annak mingyárt uj nevet ád, és azt, [3] *Voluntas mea in ea;* [4] *Vir voluntatis meæ;* akarattya-szerént-valónak hívattya.

[2] Heb. 2. v. 11.
[3] Isai. 62. v. 2. 4.
[4] Isai. 46. v. 11.

Menyíszer láttyuk, hogy a házas emberek vagy szükséges dolgokért és közönséges hivatallyokért, vagy othon megúnakozván, ég-változtatásért eltávoznak és hoszszú ideig nem láttyák egy-mást? Az pedig múlhatatlan, hogy valamely későn, de a halál elszakasztya kötelét házasságoknak. Az Istennek lelkünkel-való házasságában semmi efféle nem lehet. Mert soha tőllünk el nem távozhatik a mí jegyesünk, [5] *Non longe est ab unoquoque nostrum;* soha meszsze nem mehet tőllünk, hanem minden üdőben velünk és bennünk vagyon. A halállal pedig nem-hogy elvégeződnék, de sőt megerőssödik és válhatatlanná tétetik ez a lelki házasság.

[5] Act. 17. v. 27.

Továb: a világi házasok sokszor egy-más terhét nem künnyebbítik, hanem öregbítik; de a mí Istenünk minden terhünket

eggyüt viseli velünk. Innen vagyon, hogy az ő szolgálattyát igának nevezi: akarván ezzel ismértetni, hogy mint az igát ketten vonszák, úgy az ő szolgálattya súllyát nem magunk visellyük, hanem (hogy így szóllyak) ő-is velünk egy igába fogja magát, hogy minket segítcsen. Mert erőtlen gyarlóságunk el nem bírná a parancsolatok súllyát, ha Istennek fáradhatatlan hatalmas kezei, mellyeknek semmi nem nehéz, hozzá nem segítene; sőt a mint maga mongya, [1]*Exaltans jugum in maxillis,* ha fel nem emelné nyakunkrúl annak súllyát. [1] Oseæ, 11. v. 4.

Végezetre: ha a testi házasok böcsülleteket és javokat közlik egymással, úgy, hogy a király felesége királyné, és a menyíre szüksége vagyon, minden királyi jókban részes: Isten-is az ő méltóságit közli jegyesivel, a menyíre emberrel közölhetők. Mert nemcsak azt mongya kedvesinek: *Vos estis lux mundi,* hogy ők a világ fényességi, hanem, [2]*Dixi, dii estis,* isteni nevezetit-is nékik adgya, királyokká tészi őket. Minden érdemét, minden lelki ajándékit oly béven közli, hogy Szent *Pál* azt meri mondani a Christus jegyesinek: [3]*Omnia vestra sunt;* hogy valami jó vagyon az Isten tár-házában, vagy it, vagy a következendő bóldogságban, az mindenestűl övék; az ő hasznokra és dücsösségekre rendeltetett. És mind-ezekért egyebet nem kíván a mí jegyesünk, hanem csak arra kér, [4]*Præbe mihi cor tuum,* hogy szívünket néki tarcsuk és az ő szeretetiben foglallyuk.

[2] Apoc. 5. v. 10. cap. 20. v. 4.

[3] 1. Cor. 3. v. 22.

[4] Prov. 23. v. 26.

Harmadszor: házasság törvénye az, hogy mindenben állandó hívséggel légyenek egy-máshoz a házasok. Mely hívség nem-csak abban ál, hogy kötelességeket meg ne sércsék idegen lángakkal, hanem azt-is kívánnya, hogy a ki [5]feje a házasságnak, úgy-mint a férfi, óltalmazza, tanítcsa, oktassa feleségét. Mert Szent *Pál* hagyása az, [6]hogy, ha valamit nem ért az aszszony, [7]*Virum interroget,* urátúl tudakozzék. Arany-szájú Szent *János* [8]kötelesnek mongya a férfiat, hogy feleségét ezekre tanítcsa: 1. Hogy az igaz gazdagság nem arany, ezüst, hanem az Isten félelme és szerelme. 2. Hogy a világi nyomoruságok nem gonoszok, ha békével viseltetnek. 3. Hogy nem a fris őltözet ékesíti az embert, hanem a bűnöktűl-való tisztaság. Efféle igazságok tanítását kívánnya a házasság hívsége.

[5] Eph. 5. v. 23.

[6] 1. Cor. 11. v. 3.

[7] 1. Cor. 14. v. 35.

[8] Chrysost. in cap. 5. ad Eph.

Az-is a hívséghez illik, [9]hogy a férfi oly gondot visellyen házas-társára, mint maga testére. Azért szükséges táplálását megadgya, betegségében segítcse, rendihez- és állapattyához-képest illendő őltözettel és ékességekkel szépen jártassa; [10]*Amarus non sit*

[9] Ephes. 5. v. 28.

[10] Colos. 3. v. 19.

ad illam, vadúl ne visellye magát, hanem inkább minden illendő módokkal kedveskedgyék néki; nem-csak azért, hogy ezzel ismértesse jó akarattyát, hanem azért-is, hogy künnyebben szenvedgye attyától, annyától és minden attyafiaitúl elválását; hogy szomorú kedvetlenséggel és háborodott elmével ne légyen, hanem férje jó akarattyát tapasztalván, vígan és kedves szeretetből szolgállyon és engedgyen néki.

Mind-ezeket punct-szerént megtellyesíti Isten lelki jegyesével. Mert, [1] *Fidelis et verax,* hív és igaz-mondó. Jegyesével pedig ugyan [2] megesküszik a hívségre. Igazán hív vagy én Istenem, úgymond Szent *Bernárd,* mert, [3] *Ubique recordans mei; ubique zelans salutem meam, adversus homines superbos et sublimes angelos, in cælo et in terra expugnas impugnantes me: ubique subveniens, ubique assistens, ubique a dextris es mihi, ne commovear;* mikor az ördöggel harczolok, segítesz; mikor nyavalyákba esem, künnyebbítesz; mikor veszedelmes igyekben forgok, mellettem forogsz és őrizsz, [4] mint szemed-fényét, hogy el ne veszszek. Azért méltó, hogy mí-is ennek a hívségnek igaz élettel és jámbor cselekedetekkel megfelellyünk.

[1] 2.Tim. 2. v. 13. Apoc. 19. v. 11.
[2] Ezech. 16. v. 8.
[3] Bern. Serm. 17. in Cantica. sub finem.
[4] Deutor. 32. v. 10. Psal. 16. v. 8. Zach. 2. v. 8.

Ki-győzné elő-számlálni, menyi sok szép tanításokkal oktattya Isten az ő jegyesét? Nem hiuságos dolgokra, nem üdő-vesztő mulatságokra vagy gyermeki alakoskodásra taníttya pedig, hanem, [5] *Docens te utilia, gubernans te in via, qua ambules;* hasznos, szükséges és üdvösséges tudományokra taníttya.

[5] Isai. 48. v. 17.

Ha bűnbe esünk és jegyesünktűl elszakadván, ördög-után járunk: eszűnkbe jutattya, mely nagy kötelességünk vagyon Istenünkhöz, a ki minket teremtett, táplál, óltalmaz és Szent Fia Vérével megváltott. Megismérteti, mely veszedelmes, ha Istent elhagyván, ördögnek szolgálunk, ki egyebet nem keres kárhozatunknál. Előnkbe adgya, mely gyalázatos, ha lelkünket a büdös test szolgálattya-alá vettyük, mely nyughatatlan élet, mely bóldogtalan halál, mely rettenetes itílet, mely bizonyos kárhozat követi az istentelen életet. Arra-is felnyittya szemünket, minémű szép dolog az Istennel jól lenni; minémű nyugodalmas a jó lelki-isméret; minémű nagy vakság: árnyékért konczot, múlandó és rövid-ideig-tartó gyönyörűségért örök életet veszteni?

Efféle szép tanuságokkal ébreszti a viszsza-térésre elesett mátkáit a mí jegyesünk. És, noha az emberek vagy viszsza nem fogadgyák feleségeket, mely a házasság-rontással latrához adta

magát, vagy ha viszsza-fogadgyák-is, sokszor szemekre vetik gonoszságokat és keserves emlékeztetéssel hidegítik a szerelmet: de a mí jegyesünk arra köti magát, hogy azt-is, a ki sokszor általhágta a házasság törvényét, a ki sokszor fertelmes bűnökbe esett, csak térjen viszsza, [1]*Ego suscipiam te,* viszsza-fogadgya, házas- [1] Jerem. 3. v. 1.
ságába vészi; és, a mi csudálatosb, azzal ajánlya magát, hogy, [2]*Sponsabo te mihi,* nem úgy fogadgya-viszsza, mint az emberek, [2] Oseæ, 2. v. 2. et 19.
kik, mikor házasság-törő feleségekkel megbékélnek, újobban el nem jegyzik őket; hanem úgy fogadgya viszsza és úgy kedveskedik néki, mint-ha akkor lenne mátkája; és elébbi esetit mindenestűl eltemeti, soha szemére nem veti.

Nem-csak az elesett jegyesét biztattya és oktattya a mennyei vő-legény, hanem azokat-is, a kik híven és tisztán viselik házasságokat, belső izgatásival szűnetlen ébreszti és oktattya, hogy az elkezdett jóban végig maradgyanak és naponként nevekedgyenek. Azért, [3]jegyesének ajtaja-előt álván, így kolompoz szívében: meg- [3] Apocal. 3. v. 20.
gondold, hogy én jegyesem vagy és nem szabad mást szeretned, hanem engemet, vagy én érettem egyebet; nem szabad mással nyájaskodnod, más-után járnod, hanem minden igyekezeted és szándékod, minden kedved és örömed csak az légyen, hogy nékem kedvemet talállyad. Miképpen te-reád én oly gondot viselek, mint-ha sohúlt, senki más nem vólna, a kire vígyáznék: te-is az én szolgálatomra és kedvem keresésére úgy fordítcsad minden gondolatidat és igyekezetidet, [4]*Quasi ipse solus essem,* mint-ha senki sem vólna [4] Bernardin.
más én-kivűllem; és az én kedves szolgálómmal gyakran azt kiálcsad: [5]*Præter te alius non est;* Istennél töb senki nincsen, a kihez [5] Judit. 5. v. 29.
én kedvemet ragaszszam, hanem Istent és Istenért szeretek mindeneket. Valami azért elvonszon én-tőllem, azt úgy távoztasd, mint a halált: hanem aítatos imádságok- és buzgó kívánságok-által csak én-velem nyájaskodgyál. Én-előttem magadat igen megalázzad; háladással vegyed látogatásimat; naponként-való szolgálatoddal töb és nagyob ajándékomhoz alkalmaztasd magadat, bizonyos lévén abban, hogy soha nékem annyit nem szolgálhatsz, hogy ezer-annyival nem tartoznál; mert hozzád-való sok jó-akaratim- és téteményimhezképest minden munkád és szenvedésed semmi. Ilyen és ezeknél felségesb tanításokkal oktattya a mennyei vő-legény az ő jegyesét.

Ki tudná elő-számlálni, mely nagy gond-viselésekkel vígyáz a mi lelkünk jegyese, hogy szükséginkben meg ne fogyatkozzunk? Ha a szokott és közönséges gond-viselés mindenre nem érkezik;

[1] 3. Reg. 19. v. 5. 6. [2] Dan. 14. v. 35. [3] 3. Reg. 17. v. 4. 6.

angyalát bocsáttya, hogy jegyesének kenyeret vigyen, [1] mint *Illyés*-nek; főttet vigyen, mint [2] *Dániel*-nek; még ama ragadozó, torkos [3] hollókat-is felindíttya, hogy húst, kenyeret vigyenek az Isten kedvesinek. Lelki szükségünkre annál nagyob gongya vagyon, mennél böcsülletesb a lélek élete, hogy-sem a halandó testnek romlandósága. Azért segíti és óltalmazza minden veszedelmiben, bátoríttya és vígasztallya minden szomoruságiban, felemeli és vastagíttya minden esetiben. És, a mint ő-maga mongya, [4] *Gaudebit sponsus super sponsam et gaudebit super te Deus tuus;* minémű szeretettel és örömmel nyájaskodik mátkájával a vő-legény, ollyan vígassággal, oly kedves és únakozás-nélkül-való vidámsággal gyönyörködik Isten az eljegyzett lélekkel.

[4] Isai. 62. v. 5.

Nem elégségesek az emberi szók azoknak a sok lelki ajándékoknak számlálására, mellyeket Isten ád az ő jegyesinek, itt-is e világon, de főképpen az örök bóldogságban, mikor, [5] *Cœna nuptiarum Agni,* a Bárány menyegzéjének vacsorája szolgáltatik. It e világon kezdi ékesgetni lelkünket, [6] *Sicut sponsam ornatam viro suo,* mint szokták a meny-aszszonyt őltöztetni. És noha külső cselekedetekre nézve-is, [7] *In vestitu deaurato,* a mennyei vő-legény jegyese külömböző szép aranyas őltözetben vagyon, de, [8] *Omnis gloria ejus ab intus,* belől, lelkében vagyon mind az a sok mennyei ajándék, mellyel Isten ékesgeti szeretőjét úgy, hogy, *Absconditus cordis homo,* a szűben és lélekben rejtve vagyon minden szépsége. Emberi szókkal akarván ismértetni Isten, mivel ajándékozza mátkáját, azt mongya *Ezechiel*-által, [9] hogy külömböző szép ruhákba őltözteti őtet, patyolat inget ád reá, kezeire arany-pereczeket, nyakára arany-lánczokat, fülére arany-függőket, fejébe arany-koronákat tészen és minden szépségét reá rakja. Oh áldott lélek, mely a Christus jegyese! Hová lehet annál nagyob felség, hová lehet annál nagyob édesség, mint azzal eggyesülni, a ki minden jónak forrása? Ki gondolhat annál bátorságosb állapatot, mint a mindenhatónak felesége lenni? Nem ok-nélkül kiáltya *Isaias,* hogy ő minden örömét kiönti, lelki vígaságát kiterjeszti, mert üdvösség őltözetibe, igazság köntösébe őltöztette Isten őtet: [10] *Quasi sponsam ornatam monilibus;* mint meny-aszszonyt, felékesítette függőkkel.

[5] Apocal. 19. v. 7. 9. [6] Apoc. 21. v. 2. [7] Ps. 44. v. 10. [8] v. 14. 1. Pet. 3. v. 4. [9] Ezech. 16. v. 10. 11. 12. De filiis hujus matrimonii, vide Isai, 26. v. 18. [10] Isai. 61. v. 10.

II. RÉSZE.

De lássuk rövideden, mi kívántatik tőllünk, hogy ezt a nagy állapatot méltán és illendőjűl visellyük. Mikor *Moyses* egy rút szerecsen aszszonyt vett vólna feleségűl, azt mongya a Szent Irás, [11] hogy ezen a húga, *Mária* igen zúgolódott, gyalázatnak tartván,

[11] Num. 12. v. 1.

hogy *Moyses* efféle mocskos vérbe elegyítette nemzetségét: az emberek-között is elcggé megszólattya magát a nagy úr, ha nemtelen, rút és erkőlcstelen feleséget vészen. De a mí Istenünk azzal nem gyalázódik, ha úndok vétkekkel rútított lelket magához fogad. Mert az emberek a nemtelent nemzetessé, a rútat széppé, a feslettet jó-erkőlcsössé nem tehetik akarattyok-szerént, Isten pedig, [1] mihent a rút bűnökkel úndokíttatott, feslett erkőlcsökkel útálatossá változott lelket szereti és eljegyzi, mingyárt elvészi éktelenségét, béfedi mezítelenségét, ékesíti rongyosságát, mingyárt tisztává, szenté, dücsösséges fényességgel tűndöklővé tészi; csak ellen-tartó ne légyen a kit eljegyzett. [1] Ezech. 16. v. 18.

Hogy azért megércsük, mi kívántatik a mí részűnkrűl ehez a lelki házassághoz, két példával akarom ezt rövídeden megmutatni.

Éggyik példát Isten ő-maga adta *Moyses*-által. Mert azt parancsolta, hogy ha az ő népe-közzűl valaki harczal fogott rabját [2] házastársúl akarja venni, először a haját elberetváltassa, körmeit elmetéltesse, elébbi ruháját éppen változtassa és egy-ideig apját, annyát sirassa, az-után vegye-el. A *Juda* [3] nemzetségéből származott oroszlány, a Christus Jesus, erős harczal nyerte a mí lelkünket. Ezzel akar lelki menyegzőt szolgáltatni. És mivel nem azért jött, hogy a törvényt felboncsa, [4] hanem hogy bétőlcse, megkívánnya tőllünk, hogy lelki értelem-szerént megtelyesítcsük, a mit efféle házasságrúl parancsol. Azért ha ő jegyesi akarunk lenni, hajunkat elberetvállyuk, az-az világi sok heába-való gondokat elmetéllyünk, mert ezek elvonszanak az isteni dolgok szorgalmatosságátúl. Körmeinket elmetéllyük, az-az értelmünket és akaratunkat czirkalomra vegyük; ne hadgyuk szabadgyában nyargalni okosságunkat az isteni dolgokban, ne bocsássuk boszszú-állásra és körömsélésre* akaratunkat, hanem a hitnek engedelmessége-alat a keresztyén szelídség egy-ügyűségében szolgállyunk Istennek. Annak-felette levessük azokat a köntösöket, mellyekben rabságra jutottunk. A belső kevélységet, a világi feslettséget hátra-hadgyuk és, [5] *In novitate vitæ,* uj életben járjunk, gyülölvén és útálván, [6] *Maculatam tunicam,* azt a mocskos őltözetet, melyben a világ fiai fársángolnak. És a mint Szent *Pál* írja, [7] *In carne, non secundum carnem vivamus;* a testben ne visellyünk testi életet, hanem it kezgyük jövendő dücsösségünk életét gyakorlani. Végezetre sirassuk, hogy ördög fiai vóltunk és a Szent [8] *Dávid* intése-szerént, *Obliviscamur populum et domum Patris;* elfeletkezvén elébbi atyánkrúl és annak cse-

[2] Deut. 21. v. 10.
[3] Gen. 49. v. 9. Apoc. 5. v. 5.
[4] Matt. 5. v 18.
[5] Rom. 6. v. 4.
[6] Judæ, v. 23.
[7] 2. Cor. 10. v. 3.
[8] Ps. 44. v. 11.

* Körömélesítésre, azaz veszekedésre.

[1] Philip. 3. v. 8. lekedetirűl, mindent elhagyunk Istenen-kivűl, [1] mindeneket, *ut stercora,* úgy tarcsunk mint ganéjt, értelmünket és érzékenségünket arra fordítcsuk, hogy a mí jegyesünknek kedvét tapállyuk.

Másik példát a világi házasságok hasonlatosságából vehetünk. Mikor valakit férjnek adunk, erővel és félelemmel, fenyegetéssel és döföléssel nem kénszeríttyük, hanem a mint a Szent Irásban [2] Gen. 24. v. 17. olvassuk, [2] *Sciscitati sunt puellam, vis ire?* tellyes szabadságban hagyván, megkérgyük a leánt, ha hozzá akar-e menni a nevezett személyhez? És ha kedve vagyon, úgy és nem külömben adgyák férjnek. A pap-is, mikor egybe-köti a házasokat, megkérdi elsőben, ha szereti-e jegyesét? És addig egybe nem adgya, míg szereteteket nem vallyák. Senki a Christus házasságába nem juthat, hanem, a ki tellyes szabadsággal és tellyes szeretettel néki akarja magát adni és nem-csak szájjal, hanem a szívek-látó Isten-előt lélekkel-is azt kiáltya, hogy sem égen, sem földön más jegyest nem akar, [3] Ps. 72. v. 26. hanem, [3] *Deus cordis mei, pars mea Deus in æternum;* szívének uraságát csak néki adgya, minden örökség-helyet csak őtet választya, [4] Jerem. 3. v. 4. [4] *Ducem virginitatis suæ,* tisztasagának őrzőjévé.

[5] Bern. Ser. 83. in Cant. ante medium. et, sub finem. Ezt a szeretetet írja Szent *Bernárd,* [5] hogy szerzője a lelki házasságnak. Mert, *Anima, si perfecte diligit, nupsit. Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste, ubi idem velle et nolle idem, unum facit spiritum de duobus;* há Istent szereti a lélek, férjhez ment Istenhez, mivel a lelki házasság törvénye az, hogy két lélekből egy legyen, azont akarják és ne akarják. Egyébbel a szeretetet meg nem fizethetni, hanem szeretettel. És a ki mást szeret, méltán kívánnya, hogy attúl ő-is szerettessék. Annak-okáért, mint-hogy Christus igen szereti jegyesét, megkívánnya, hogy őtet-is mindenek-felet szeresse mátkája, hogy gyakran ő-vélle nyájaskodgyék, szemét és gondolattyát ő-rólla el ne fordítcsa, hanem az ő mindenüt jelen-létét, az ő szépségét és kimondhatatlan jó-vóltát szemlélvén, ő-hozzá bocsássa fohászkodását, ő-benne helyheztesse örömét.

A világi házasságban azt láttyuk, hogy a meny-aszszony minden mesterségét arra fordíttya, hogy őltözetiben, személyében, maga-viselésében mindenek ékesen légyenek és legkisseb mocsok se találtassék benne, mellyel mátkája szemét megsérthetné. Azért, [6] Esth. 2. v. 12. minek-előtte [6] *Assvérus*-eleibe vítetnének jegyesi, tizen-két hólnapig mosogatták, drága olajokkal simogatták és gyengítették testeket. [7] Psal. 44. v. 3. Holot azért az Úr Christus, a ki jegyese lelkünknek, [7] *Speciosus forma præ filiis hominum,* minden embereknél szeb és tekíntetesb,

méltó, hogy az ő jegyese minden lelki szépségekkel ékes légyen; úgy, hogy az ő jegyese méltán azt mondhassa néki: [1] *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis;* szép a te orczád szemérmetessége, mint a gerliczének: [2] *Pulchri sunt gressus tui;* szépek a te lépésid és járásid, mert minden cselekedetid Isten akarattyának sinóra-után vitetnek. Egy szóval: [3] *Tota pulchra es, et macula non est in te;* éppen mindenben oly szép vagy, hogy fogyatkozás és macula nem találtatik benned.

[1] Cant. 1. v. 9.
[2] Cant. 7. v. 1.
[3] Cant. 4. v. 7.

Keservesen panaszolkodik Isten *Jeremiás*-által, hogy, [4] *Non obliviscitur virgo ornamenti sui et sponsa fasciæ pectoralis;* noha az eljegyzett leány el nem feletkezik ékes őltözetirűl és mocskos köntösben nem mégyen mátkája-eleibe: de az ő népe semmi gondot nem visel ékességére. Hallátok az Evangeliomban, mely szörnyű bűntetéssel rontá Isten a tisztességes őltözet-nélkül talált embert. Nem néz Isten a testi köntösre; a külső mocskossággal meg nem bántódik, hanem azt kívánnya, hogy lelki őltözetünk tiszta légyen. Vannak köntösi a léleknek és oly köntösi, mellyek szebben ékesítik, béfedik, óltalmazzák lelkünket, hogy-sem a külső ruhák testünket. És noha a test rútságát el nem vészi, hanem csak béfedi a testi köntös: de a lelki őltözet letörli és elmossa a lélek rútságát és oly új szépségbe őltözteti, melyhez hasonló semmi sincs a világi szépségek-közöt. Ez a drága ruha nem egyéb, hanem a lelki menyegző-szerzője: a szeretet. [5] *Beatus, qui vigilat et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus;* bóldog, a ki ebbe őltözik, mert ez, [6] *Vestimentum salutis, indumentum justitiæ,* az igazság és üdvösség őltözete. E nélkül a lélek mezítelen, ocsmány, ékesség-nélkül píronkodó; egy szóval ollyan éktelen és minden szépségtűl megfosztatott, minémű't [7] *Ezechiel* és *Isaias* Próféta hoszszú írással előnkbe adnak.

[4] Jerem. 2. v. 32.
[5] Apoc. 16. v. 15.
[6] Isai. 61. v. 10.
[7] Ezech. 16. v. 4. Isai. 3. v. 18.

Megtanulátok, keresztyének, micsoda menyegzőre híja Isten az embereket; megértétek, mely igazán megfelel Isten az igaz házasság kötelének; azt-is meghallátok, mi kívántatik tőlletek, hogy Isten jegyesi, sőt házás-társai legyetek. Azért meggondolván azt, [8] hogy senki a Bárány menyegzője vacsoráját Meny-országban meg nem kóstollya, valaki Isten házasságának szerelmét megveti, azon legyünk, hogy a világi gondok és szorgalmatosságok az Isten menyegzejétűl el ne vonnyanak, hanem it az Istennel-való házasság hívségében és csudálatos gyönyörűségében élvén, örökkön örökké az ő szerelmének eggyességében maradhassunk. Amen.

[8] Apoc. 19. v. 7. 9.

PÜNKÖST-UTÁN XX. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent János Evangelista, könyvének negyedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [1]vala egy királyi ember, kinek fia beteg vala Cafarnaumban. Ez, mikor hallotta vólna, hogy Judæából Galilæába jöne Jesus, hozzája méne és kéré őtet, hogy menne-alá és gyógyítaná-meg az ő fiát, mert meg kezd vala halni. Monda azért néki Jesus: ha jeleket és csudákat nem látandotok, nem hisztek. Monda néki a királyi ember: Uram, jöj-alá, minek-előtte meghallyon az én fiam. Monda néki Jesus: meny-el, a te fiad él. Hín az ember a szónak, mellyet monda néki Jesus és mégyen vala. Immár pedig, mikor alá-menne, eleibe jövének az ő szolgái és hirt tének, mondván, hogy él a te fiad. Megkérdé azért től lök az órát, melyben megjobbúlt. És megmondák néki; mert tegnap hét órakor hadta-el őtet a forróság. Eszébe vévé azért az apja, hogy az vólt az óra, melyben mondotta néki Jesus: él a te fiad. És hín ő és egész háza-népe.

[1] Joan. 4. v. 46.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük: kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

Hogy Isten mindenüt jelen vagyon és ezzel szent életre köteleztetünk.

Csudálkozva tudakozik Szent *Gergely:* [2]mi az oka, hogy Christus ezt a királyi-embert, mely az ő fiának ily szorgalmatoson kér segítséget, feddi és dorgállya hitetlenségérűl, azt mondván

[2] Gregor. Homil. 28. in Evangel.

néki, hogy külömben nem hiszen, hanem ha csudákat látand? Mert a ki fiának életet kért Urúnktúl, kétség-nélkül elhitte, hogy ő az életnek ura: *Neque enim ab eo quæreret salutem, quem non crederet Salvatorem;* mivel attúl nem kívánna szabadúlást, a kit szabadítónak nem hinne, mindaz-által bizonyos, hogy ebben a királyi-emberben hitetlenség vólt és a csudatétel-után hitt, mind maga, mind háza-népe.

Szépen megfejti ezt a kérdést Szent *Gergely:* [1]noha elhitte, úgy-mond, hogy Christus meggyógyíthattya fiát, de oly vélekedésben vólt, hogy külömben egésséget nem adhat, hanem-ha világi orvosok módgyára a beteghez mégyen, annak nyavalyáit testi szemeivel láttya és jelen-létében orvosollya. Ez az oka, hogy oly esedezve kéri és nem egyszer, hanem egy-más-után hamar, két ízben szorgalmaztattya Urunkat, hogy siessen, mennyen a beteghez, minek-előtte meghal: *Minus itaque in illum credidit, quem non putavit salutem posse dare, nisi præsens esset corpore;* nem vólt tehát tekélletes hit abban, a ki nem itílte, hogy külömben meggyógyíthassa Christus a beteget, hanem ha test-szerént hozzája mégyen. Ha fogyatkozás nem vólna az ő hitinek tekélletességében, *Procul dubio sciret, quia non esset locus, ubi non esset Deus;* kétség-nélkül tudná, hogy nincs oly hely, a hol Isten jelen nincsen. [1] Gregor. ibid.

Adná Isten, hogy sok emberekben ne találtatnék ez a hitetlenség, hanem minnyájan lelki szemeink-előt viselnők minden üdőben, hogy az Isten mindenüt jelen vagyon, túd és lát mindeneket; bezzeg sem a világi feslettségek és rút vétkek, sem az isteni dolgokban veszedelmes restségek nem uralkodnának ennyire közöttünk. De, miképpen [2]*Ádám* az eset-után rejteket keresett, noha a nagy bőlcs ember meggondolhatta, hogy heában bujdoklik Isten-előt: úgy mí-is, noha értelmünkel által-láttyuk, hogy Isten-előt forgunk, de erkőlcsünket oly mocskoson visellyük, mint-ha Istennek [3]tisztaságos szemei-előt rejtezve vólnánk. [2] Genes. 3. v. 8. [3] Habac. 1. v. 13.

Mivel azért a keresztyéni tekélletesség és istenes szent élet fő eszköze, sőt fondamentoma az, hogy eleven és vastag hittel mindenüt jelen-lenni hidgyük Istenünket és minden cselekedetinket úgy rendellyük, mint illik Isten szemei-előt élnünk: ez jelen-való rövid órát csak annak magyarázásában töltöm, *mely szükséges, mely hasznos minden cselekedetünkben meggondolnunk, hogy mindenkor Istenünk-előt álunk és az ő láttára cselekeszünk mindeneket.* Legyetek figyelmetesek a halgatásban. *Propositio.*

Fondamentomúl kel tenni, a mit keresztyén hitünk tanít: hogy
[1] Prov. 15. v. 3. Eccli. 23. v. 28. Hebr. 4. v. 13. nem-csak [1] mindeneket úgy lát és szemlél Isten, hogy semmi titok
fedezve nem lehet előtte, hanem az Isten [2] nagyságának vége
[2] Ps. 144. v. 3. nincsen és bizonyos helyek határába nem rekeszkedik; mert ő,
[3] Baruch, 3. v. 25. [3] *Immensus*, mérhetetlen és végetlen; [4] *Cælum et terram implet*, az
[4] Jer. 23. v. 24. egeket és földet bétőlti. És, miképpen a mí testünknek minden
részeiben jelen-vagyon a lélek, éltet és elevenít minden tagokat:
Isten-is, felségesb és böcsülletesb móddal, minden teremtett állati-
[5] 3. Reg. 8. v. 27. ban vagyon. Az [5] egek egei őtet meg nem környékezik, mivel ő,
[6] Job, 11. v. 8. cap. 22. v. 12. [6] *Excelsior cælo, profundior inferno, longior terra, latior mari,*
az egeknél magasab, mélyeb a pokolnál, a földnél hoszszab, szé-
[7] Isai. 6. v. 3. Sap. 1. v. 7. leseb a tengernél. Egy szóval, [7] *Plena est omnis terra gloria ejus: Spiritus Domini replevit orbem terrarum;* az egész főld kerekségét
tellyesen bétőlti az Isten, úgy hogy semmi ő-tőlle üressen nem
maradhat.

Ez az oka keresztyének, hogy az Isten azt mongya magárúl:
[8] Jer. 23. v. 23. [8] *Deus e vicino ego sum, et non Deus de longe;* közel és nem
meszsze-való Isten vagyok én; sőt mindenek fülébe azt kiáltya:
[9] Isai. 58. v. 9. [9] *Ecce adsum;* ihon, mindenkor jelen vagyok. A pogány istenek,
in lücis, et excelsis, erdőkön és hegyeken akarták magokat tisztel-
tetni, mint emberektűl távúl-lakozók, kikrűl méltán mondották, hogy,
[10] Dan. 2. v. 11. [10] *Non est eorum cum hominibus conversatio,* nem nyájaskodnak az
[11] Deutor. 32. v. 31. emberekkel. Nem illyen a mí Istenünk; [11] *Non est Deus noster, ut dii eorum;* és nincs nemzetség, melynek oly közel-járó Istene vólna,
[12] Deut. 4. v. 7. [12] *Sicut Deus noster adest nobis,* mint a mí Istenünk, [13] kinek gyönyö-
[13] Prov. 8. v. 31. rüsége a velünk nyájaskodás; kirűl méltán mongya Szent Dávid:
[14] Psal. 118. v. 151. [14] *Prope es tu Domine,* hogy közel vagyon hozzánk. Azért a mí
[15] Num. 2. v. 2. Istenünk a sidók [15] tábora-közepin emeltette sátorát *Moyses*-sel, a
váras-közepin építtette templomát *Salamon*-nal. Mert, hogy igazán
[16] Isai. 7. v. 14. cap. 8. v. 8. [16] *Emmanuel*-, velünk-lakó Istennek ismértetné magát, szomszédsá-
[17] Isai. 31. v. 9. gunkban illett házat éppíteni, hogy, [17] *Ignis ejus in Sion, caminus in Jerusalem;* mint igaz polgárnak, háza-tüze köztünk lenne, szom-
szédságunkban laknék.

[18] Act. 17. v. 27. Ezért mongya Szent *Pál,* [18] hogy az Isten senkitűl távúl nin-
csen: *Non longe abest ab unoquoque nostrum;* mert ő-benne élünk,
[19] Rom. 11. v. 36. ő-benne mozgunk, ő-benne vagyunk. Nem-csak mí, hanem, [19] *Ex ipso, per ipsum, et in ipso sunt omnia;* minden állatok ő-tőlle, ő-általa,
ő-benne vannak. És, miképpen a hal, valahová úszkál, víz-közöt
marad; a madár, valahová röpűl, levegő-égtűl környékeztetik: úgy

mí minnyájan, valahol járunk-kelűnk, Istenben vagyunk. Azért mongya Szent *Dávid*-dal [1]*Ámos* Próféta, hogy sohová nem mehet Isten-előt; mert ha égbe felmégyen, ot vagyon az Isten; ha pokolba leszál, jelen vagyon; ha a főld és tenger végső határira röpűl, oda-is Isten viszi és szent kezében tartya őtet. Miképpen azért a nap-fénynek világossága éppen és mindenestűl megtőlti a levegő-eget vagy a tiszta cristályt; miképpen [2]a tengerben úgy által-hattya a víz nedvessége a *spongiát,* hogy annak semmi része nem marad szárazon, hanem a víz nedvessége éppen által-járja: azon-képpen a széles világnak minden rejtekit betőlti az isteni természet jelen-léte. [3]*Ipse manet intra omnia; ipse extra omnia; ipse supra omnia; ipse infra omnia. Et superior est per potentiam; et inferior per sustentationem: exterior per magnitudinem; interior per subtilitatem; sursum regens; deorsum continens: extra circumdans; intus penetrans: unus idemque, totus ubique, præsidendo sustinens; sustinendo præsidens: circumdando penetrans; penetrando circumdans;* az Isten mindenben vagyon, de bé nem rekesztetik; minden-kivűl vagyon, de ki nem rekesztetik; minden-felet vagyon, de fel nem emeltetik; minden-alat vagyon, de le nem nyomatik. [4]Az ég: ülő széke, a főld: lábai sámolya. És, a mint a pogány bőlcsek-is által-látták, [5]*Quocumque te flexeris, ibi* DEUM *videbis occurrentem tibi. Nihil ab illo vacat: opus suum ipse implet;* valahová megyünk, Istent ot talállyuk. Semmí nem üres ő-tőlle. Valamit alkotott, mindent megtőlt magával. [6]*Scio præsides Deos, supra me, circaque me stare, factorum dictorumque censores;* mindennek tudni kel, hogy Isten felettünk és körűllünk vagyon; szónkat és cselekedetünket számban vészi és megitíli.

[1] Psal. 138. v. 7. Amos, 9. v. 2.

[2] Simile Aug., lib. 7. Confess. cap. 5.

[3] Greg. 2. Moral. c. 8. in illud: Egressus est satan.

[4] Act. 7. v. 49. Isai. 66. v. 1.

[5] Senec. lib. 4. de Beneficiis. cap. 8.

[6] Sen. de Vita beata. cap. 20.

Ez azért a tekélletes igazság így lévén, nem kel Istenhez úgy fohászkodnunk, mint távúl-levőhöz, hanem soha az a gondolat elménkből ki ne szakadgyon, hogy minden helyeken, minden dolgok-közöt Isten-előt forgunk, a ki láttya és szemléli nem-csak külső cselekedetinket, hanem belső indúlatinkat, vágyódásinkat.

Utilitates ex cogitatione præsentiæ Dei.

Oka, miért kel az Isten jelen-létét mindenkor lelki szemeink-előt viselnünk, az: mert Isten ezt kívánnya tőllünk, sőt parancsollya; mert az isten-félő szent emberek példája erre viszen; mert a bűnöknek erősseb zabolája ennél nincsen; mert ezzel minden tekélletes jóságok gyakorlására eszteneztetünk.

A felséges Isten rövid és által-útat akarván *Ábrahám*-nak mutatni, mellyen minden szentségek tekélletességét elnyerheti: azt

Gen. 17. v. 1. parancsolta néki: [1]*Ambula coram me, et esto perfectus;* úgy ély, úgy járj minden dolgaidban, hogy szűnetlen eszedben forogjon, hogy én-előttem jársz. És ne itíld, hogy ebben haszontalanúl fáradsz; mert ha ezt miveled, tekélletes lész, az-az minden jóságokkal tellyesíttetel, minden gonoszságtúl eltávozol. Mert a ki a nap-fényen jár, világosságot és melegséget vészen a naptúl: azonképpen mennyei bőlcseségek fényességét, isteni szeretet buzgóságát vészi, a ki szűnetlen Isten-előt jár. Ugyan ezent kívánta Isten,
[2] Isai. 43. v. 26. mikor azt parancsolta kedvesének: [2]*Reduc me in memoriam,* hogy
[3] Cant. 8. v. 6. Istent mindenkor emlékezetiben tarcsa: [3]*Pone me ut signaculum*
Isai. 49. v. 16. Joan. 6. v. 27. *super cor tuum, ut signaculum super brachium;* és ha Christus
Pater signavit. vas-szegekkel kezére íratta a mí emlékezetünket, mí-is szívünkbe pecsétellyük, karunkra bélyegezzük az ő emlékezését, hogy soha jelen-létérűl el ne feletkezzünk.

Közönségesen minden embertűl mit kíván Isten, hallyad *Michéas*
[4] Mich. 6. v. 8. Profétátúl: megjelentem, úgy-mond, [4]ember néked, mit kíván Isten tőlled, bizony azt, *Sollicitum ambulare cum Deo tuo,* hogy a te Isteneddel szorgalmatoson járj, az-az mindenkor meggondold és szorgalmatoson gondold, hogy akár-hol jársz, egyedűl nem jársz, hanem, *Ambulas cum Deo tuo,* a te Isteneddel jársz, ő-előtte, ő láttára mivelsz mindeneket. Ugyan-erre nézett Bőlcs *Salamon*-is,
[5] Prov. 3. v. 6. mikor azt parancsolta: [5]*In omnibus viis tuis cogita Deum, et ipse diriget gressus tuos;* minden cselekedetedben Istenre nézj. És ne itíld, hogy ez heába-való múnka: mert ha te ő-reá függeszted szemeidet, ő igazgattya a te lépésidet, hogy meg ne ütközzél,
[6] Eccli. 14. v. 22. meg ne essél. Másut a Szent Irás [6]bóldog embernek mongya, a ki mindenkor azt gondollya, hogy láttya és szemléli Isten őtet, és ezzel a gondolattal ébreszti magát az isteni szolgálatra.

Ezt mivelték minnyájan a régi Szentek.

[7] Gen. 5. v. 22. 24. *Enoch*-rúl olvassuk, hogy földön-létében, [7]*Ambulavit cum Deo,* Istennel járt, az-az mindenkor szeme-előt viselte az Istent.

Noë-rúl azt írja *Moyses,* hogy igaz és tekélletes ember vólt;
[8] Gen. 6. v. 9. vallyon miért? [8]*Cum Deo ambulavit,* mert Istennel járt, az-az soha egyedűl nem vólt, mindenkor Istent jelen-lenni gondolta, ő-hozzá adta magát, ő-vélle szóllott, beszéllett, őtet tisztelte és szerette. Innen vólt, hogy ha *Enoch* elragadtatott Istentűl, *Noë* mególtalmaztatott az ő idejében eláradott gonoszságok veszedelmétűl és az özönvizek romlásátúl.

[9] Gen. 24. v. 40. *Ábrahám* azt mongya maga-felől, [9]hogy ő az Isten színe-előt

jár. És mikor unokája *Jákob, Ábrahám*-nak és *Isaak*-nak Isten-előt-való kedves szolgálattyokat említi, egyéb sok jóságokat elhagyott, egyedűl csak azt említette, hogy ezek minden útokban Isten színe-előt jártanak: [1] *Deus, in cujus conspectu ambulaverunt Patres mei, Abraham et Isaac;* akarván ezzel ismértetni, hogy azokban minden tekélletes igazság vólt, a kik Istent szemek-előt viselték és ő-előtte, ő-vélle jártak.

[1] Gen. 48. v. 15.

Jákob Patriárka mindenkor szeme-előt viselte a *Lábán*-nal-való kötés pecsétét: [2] *Testis est Deus, qui præsens respicit;* hogy Isten az igaz tanú, ki jelen-lévén, szemlél mindeneket.

[2] Gen. 31. v. 50.

Mit mongyak *Moyses*-rűl? Szent *Pál* Apostol magyarázván, honnan vólt oly bátorsága, hogy *Faraó*-nak keménységével szemben-szállott; oly tekélletessége, hogy inkáb akart az Isten népével gyalázatban élni, hogy-sem udvarnál királyi állapatban dücsösködni? azt adgya okúl: [3] *Invisibilem enim, tamquam videns sustinuit;* mert a láthatatlan Istent úgy viselte előtte, mint-ha szemmel nézte vólna.

[3] Heb. 11. v. 27.

Szent *Jób* nem egyszer írja, hogy az Isten [4] minden járásunkat szemléli és lépésünket megszámlállya.

[4] Job, 13. v. 27. cap. 31. v. 4. cap. 14. v. 16. Prov. 5. v. 21.

Dávid Próféta azt írja magárúl: [5] *Providebam Dominum in conspectu meo semper: propter hoc lætatum est cor meum;* hogy nem egy, vagy két napon, nem egyszer, kétszer napjában, hanem, *semper,* szűnetlen, minden üdőben szeme-előt lenni gondolta az Istent, és abból vólt minden nehéz igyében legnagyob vigasztalása. Másut azt mongya, hogy [6] miképpen a szolgáló-leány szeme asszonyára néz és attúl vár, úgy az ő lelki szemei mindenkor Istenre függesztettek.

[5] Psal. 15. v. 8.

[6] Psal. 122. v. 2.

Illyés Prófétának és *Eliseus*-nak közönséges szó-járások vólt: [7] *Vivit Dominus, ante cujus vultum sto;* [8] *In cujus conspectu sto;* [9] *Ante quem sto;* él az Úr, a ki színe-előt állok.

[7] 3. Reg. 18. v. 15.

[8] Ibid. c. 17. v. 1.

[9] 4. Reg. 3. v. 14. c. 5. v. 16.

Ezechias király-is engesztelni akarván Istent, minden egyéb sok jó-tétét hátra-hadta, csak arra emlékeztette Istent, [10] hogy ő-előtte járt, mint-ha ebben foglaltatnék minden-némű tekélletesség.

[10] Isai. 38. v. 3.

A vén *Tobias* üdvösséges tanuságokat akarván adni fiának, azon kezdé oktatását: [11] *Omnibus diebus vitæ tuæ, in mente habeto Deum;* életednek minden napjain elmédben viseld az Istent, kit ha cselekeszel, minden bűnöket eltávoztatsz, minden jókkal tellyes lészesz.

[11] Tob. 4. v. 6.

Mit mongyak amaz istenfélő vén *Simeon*-rúl? ki azt kívánnya, hogy, [12] *Coram ipso, omnibus diebus vitæ nostræ,* életünk minden

[12] Luc. 1. v. 75.

napjain Isten-előt szentűl éllyünk, jelentvén ezzel, hogy úgy élhetünk szentűl, ha mindenkor azt gondollyuk, hogy Isten-előt vagyunk. Szent *Pál* magárúl azt írja, hogy, [1] *Coram Deo loquor,* mikor szól, Isten-előt szól; mikor emberekkel vagyon, az egekben nyájaskodik, [2] *Nostra conversatio in cælis est.* Mely mondásokkal, úgy tetczik, azt jelenti, a mit az Angyal mondott *Tobiás*-nak, [3] hogy noha enni és innya, noha külső dolgokban szorgalmatoskodni láttatik az Isten szolgája, de nem ebben ál az ő kedve, hanem a belső és lelki szemek látásában, mellyel mindenkor Istent és a mennyei dolgokat szemléli; mint szinte az őrző angyalok, noha gondot viselnek az emberekre, de, [4] *Semper vident faciem Patris, qui in cælis est,* mindenkor nézik az Atyát, a ki Menyben vagyon.

[1] 2. Cor. 2. v. 17. [2] Phil. 3. v. 20. [3] Tob. 12. v. 19. [4] Matt. 18. v. 10.

Egy szóval: valamenyi Szentek vóltak, mélyen szívökbe óltották, a mit Szent *Bernárd* mondott: [5] *Sicut nullum est momentum, quo homo non utatur Dei bonitate et misericordia: sic nullum debet esse momentum, quo cum præsentem non habeat in memoria;* hogy nincs oly szem-pillantás, melyben Istennek irgalmassága reánk nem terjed; azért kötelesek vagyunk, hogy az ő jelen-létét mindenkor szemléllyük. [6] *In omni actu, vel cogitatu, Deum adesse memoremur: Et omne tempus, quo de ipso non cogitamus, perdidisse computemus.* És veszett üdőnek tarcsuk, melyben Istenrűl nem gondolkodunk.

[5] Bern. Meditat. c. 16. post medium. [6] Bern. in Speculo Monachorum. sub finem.

Ki győzné elő-számlálni sok és nagy hasznait annak, hogy Istent mindenkor velünk lenni gondollyuk? A mit a teremtésrűl írt könyvében mondott a Szent Lélek [7] *Enok*-rúl, hogy Istennel járt, azt így hozza-elő a Bőlcs: [8] *Henoch placuit* Deo *et translatus est.* Enok kedves vólt Isten-előt és által-vitetett. Szent *Pál* hasonlóképpen írja, hogy mikor által-vitele-előt azt mondotta a Szent Irás, [9] hogy Istennel járt, *Testimonium habuit, placuisse Deo;* bizonyság adatott, hogy Isten kedvében vólt. Ezzel azt taníttya a Szent Lélek, hogy valaki Istennel jár és szeme-előt viseli teremtőjét, kedves Istennél. Mert a Szent Irásnak mennyei nyelvén mindegy, akár azt mongyad valakirűl, hogy Isten-előt jár, akár azt, hogy Istennél kedves. Azért, a hol a Szent Irás *Enok*-rúl [10] és *Ábrahám*-rúl azt mongya, hogy Isten-előt jártak, azt a hetven sidó bőlcsek úgy fordították, hogy Isten-előt kedvesek vóltak. Ellenben minden gonoszságok forrása és kút-feje az, ha ember Istenrűl elfeletkezik és őtet jelen-lenni nem hiszi vagy nem gondollya. Szent *Dávid* a gonosz emberek feslettségek okát adván, azt írja:

[7] Gen. 5. v. 24. 22. [8] Eccli. 44. v. 16. [9] Hebr. 11. v. 5. [10] Gen. 5. v. 24. 22. c. 24. v. 40.

[1] *Non est Deus in conspectu ejus, inquinatæ sunt viæ illius omni tempore,* hogy mivel Isten nincs szemek-előt, minden üdőben fertelmes úttyok; mert mint a délczeg ló zabola-nélkül, mint a hajó kormány-nélkül veszedelembe esnek, úgy a ki Istent szeme-előt nem viseli, semmi gonosztúl meg nem tartózik.

Minek-utánna Isten megjelentette vólna *Ezechiel* Prófétának, menyi rút úndokságokat cselekesznek naponként az Israël fiai, okát adgya, miért vetemedtek ennyi gonoszságra. Azt mongyák, úgymond, [2] *Dereliquit Dominus terram, non videt:* elhadta Isten a földet és nem lát minket. Magyarázván ezt Szent *Jerónimus,* azt írja: ha a gonoszságba merűltek meggondolták vólna, hogy Isten jelen vagyon és láttya őket, soha azokat nem cselekedték vólna. *Isaias* Próféta írja, hogy abban bizakodnak az istentelenek, mikor gonoszságban úsznak, hogy, [3] *Non est qui videat,* senki nem láttya őket. És, a mint Szent *Jób* [4] kifejezi, nagy bátorsággal azt beszéllik: mit túd Isten a mí dolgainkban? az egek sarkai-körűl sétál és mí-reánk nem vígyáz. Ez, mely nagy bolondság légyen, sok szóval megmutattya a Bőlcs: a fajtalan ember, úgy-mond, azt tudgya, hogy az étszakának setétsége vagy a kő-falok elrejtik és senki nem láttya őtet; nincs értelme, hogy inkáb fél az emberek szemeitűl, hogy-sem az Istentűl. Mert az Isten szeme, mint a nap, mindent által-lát és a szívek titkát nézi. Ha *Ádám* el nem búj-hatott Isten-előt, [5] senki ne reménlye, hogy Istentűl rejtve lehessen, mivel ő-előtte a setétség-is világos, mint a nap.

Miképpen azért a gonoszságra semmi nem nyithat tágasb útat, mint mikor Istenrűl elfeletkezünk és őtet jelen-lenni nem gondollyuk, úgy a bűnök távoztatására, a tekélletes igyenes erkőlcsökre semmi inkáb nem izgat, mint ha a jelen-lévő Istent hitünk szemeivel mindenkor mellettünk, sőt bennünk láttyuk.

Pogány bőlcs írja, hogy kevés bűnt cselekednének az emberek, ha mindenkor sokan reá néznének, mert a szégyen megtartóztatná a gonosz vágyódásokat. Azért tanácsollya, hogy valamely tekíntetes jámbor embert válaszszunk és mindent úgy cselekedgyünk, mint-ha az reánk nézne: [6] *Aliquis vir bonus eligendus est, ac semper ante oculos habendus; ut sic, tamquam illo spectante vivamus et omnia tamquam illo vidente faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Aliquem habeat animus, quem vereatur, cujus autoritate, etiam secretum suum sanctius faciat;* [7] *quem interesse cogitationibus tuis judices;* mint-ha gondolatunkat-is

[1] Psal. 9. v. 25.
[2] Ezech. 8. v. 12. cap. 9. v. 9.
[3] Isai. 47. v. 10. cap. 29. v. 15. Jerem. 12. v. 4.
[4] Job, 22. v. 13. Similia. Psal. 72. v. 11. Psal. 93. v. 7. Eccli. 23. v. 25 et seq.
[5] Gen. 3. v. 8. Psal. 138. v. 12.
[6] Seneca, ep. 11.
[7] Epist. 25.

látná. Hogy-ha egy embernek csak gondolkodással-való jelen-léte-is nagy zabolában tartya a gonoszságot, menyível inkáb távoztattyuk a bűnöket, ha eszünkben forog, hogy, [1]*Prope est Deus a te, tecum est, intus est. Nihil Deo clausum est, interest animis nostris et mediis cogitationibus intervenit. Deus ubique et omnibus præsto est;* közel vagyon Isten hozzánk, velünk vagyon, bennünk vagyon, mindenüt, mindenekben jelen vagyon. ·Vaj-ha ezt meggondolnók és, [2]*Sic viveremus cum hominibus tamquam Deus videat,* úgy élnénk az emberek-közöt, mint-ha az Isten szemei mindenkor rajtunk vólnának, nem vólna bezzeg ennyi fogyatkozás dolgunkban. Mert igaz, a mit *Ignatius* [3]Mártir írva hagyott: *Memento Dei et non peccabis;* a ki Istenrűl emlékezik, nem vétkezik. [4]*Si Dominum præsentem et omnia videntem ac judicantem, semper cogitaremus, aut vix, aut nunquam peccaremus;* ha a jelen-lévő és mindent megitílő Istent gondolatunkbán viselnők, vagy igen ritkán vagy soha sem vétkeznénk. Mert, vallyon találhatni-e oly szemtelen aszszonyt, ki jámbor házás ura- vagy jegyes mátkája-előt merne paráználkodni? sőt a ki értelmébe illetlen gondolatokat, akarattyába fajtalan kívánságokat bocsátana, ha tudná, hogy ezeket az ő férje láttya? Ki vólna oly vakmerő, a ki bíró-láttára, sőt király-előt fosztani, tolvajlani merne? Lehetne-e annyi szíve és bátorsága egy leánynak, hogy attya-, annya-előt éktelenséget cselekednék? Megpróbálná-e valamely szolga, hogy ura-láttára ellopná vagy megölné ura marháját? [5]*Dominus judex noster, Dominus legifer noster,* [6]*Dominus judex et testis;* Isten a mí bíránk, Isten a tanu, Isten a törvény-adó, Isten [7]a mi jegyesünk, kinek szeme-előt semmi elrejtve nincsen; és noha most, [8]*Tacet, quasi non videns,* halgat, mint-ha nem látná gonoszságunkat, de azért, [9]*Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus,* mezítetlen és nyitva vannak mindenek az ő szemei előt, [10]*Scribitur liber monumenti coram eo;* és írton írják ő-előtte a jegyző-könyvbe, ki mit mivel.

[1] Seneca, ep. 41. initio.
[2] Senec. ep. 10. in fine.
[3] S. Ignat. ep. 13. quæ est ad Hieronem. ultra medium.
[4] S. Thom. Opusc. 58. c. 2.
[5] Isai. 33. v. 22.
[6] Jer 29. v. 23.
[7] 2. Cor. 11. v. 2.
[8] Isai. 57. v. 11.
[9] Heb. 4. v. 13.
[10] Mal. 3. v. 16.

Ha azért első atyánk [11]szégyenlette Isten-előt mezítelenségét, ha egy ember jelen-létében és szeme-láttára nem merünk éktelenséget mivelni: Ah, Úr Isten! ki merne az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten-előt, a tellyes Szent Háromság- egy bizony Isten-láttára vétkezni, ha igazán hinné, hogy jelen vagyon és lát mindent az Isten? Ez a világ bolondságának veleje, hogy emberek-láttára senki nem mér paráználkodni, mert a szemérem kötve tartya gonoszságát; Isten-előt pedig minden ocsmányságok meglésznek.

[11] Gen. 3. v. 10.

Keresztyének, [1]*Deus timendus est in publico, timendus est in privato. Procedis, videris; intras, videris; lucerna ardet, videt te; lucerna extincta est, videt te. Ipsum time et vel timendo castus esto: aut, si peccare vis, quære ubi te non videat Deus, et fac quod vis;* féllyetek Istentűl mindenüt: mert házatokban, jártotokban, setétben, világosban, mindenüt lát títeket. Azért ottan féltetekben őrizkedgyetek a fajtalanságtúl, vagy keressetek oly helyt, a hol Isten nem lát, és ám ot bár mindent kedvetek-szerént cselekedgyetek. Ah! ki nagy gondolatlanság ez? Ha ki fajtalan kívánságoknak enged és gonoszra vetemedik: [2]*Erubescit testimonium erroris. Ac, si quem forte spectatorem cognoverit facinoris sui, verecundia sequestrat intemperantiam. Hominem vereris præsentem, Dei Patris et Filii non vereris præsentiam?* mihent láttya, hogy valaki nézi, a szemérem kirekeszti a gonoszságot. Ha egy ember jelen-létével megtartóztatol: micsoda gondolatlanság ez, hogy az Atya, Fiú, Szent Lélek Istennek és az ő Angyalinak jelen-léte meg nem győzi feslettséged indúlatit?

[1] Aug. tom. 10. Homil. 46. de Verbis Dom.
[2] Ambros. in Psal. 118. in 1. Octonario.

[3]*Spectaculum facti sumus Deo;* világon éltünkben Isten szemei nézésének tárgyai vagyunk; szűnetlen reánk függeszti szemét a mí Istenünk. Azért, [4]*Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agatis judicis, cuncta cernentis;* nagy kötelességünk vagyon a jámborságra, mivel a minden-látó bíró szeme-előt forgunk.

[3] 1. Cor. 4. v. 9. Hebr. 10. v. 33.
[4] Boëtius.

Tudgyátok-e, mi tartóztatá *Susannát,* hogy ama gonosz vének kívánságának nem engedett: [5]*Qui declinaverant oculos, ut non viderent cælum;* kik lesütötték vólt szemeket, hogy az égre ne néznének, és azt mondották, *Nemo nos videt,* senki nem lát minket? Megmongya *Susanna,* mikor azt kiáltya, hogy job néki megöletni, v. 20. *quam peccare in conspectu Domini,* hogy-sem Isten színe-előt vétkezni. v. 23. Urának adott kötelessége, az Isten Törvénye, meggyökerezett szemérmetességének tekélletessége erőssen tartóztatták *Susannát* a gonosztúl; de főb és felségesb okát, miért nem akar engedni, csak azt említi: mert Isten-előt lenne az ő vétke. Hasonló-képpen Szent *Dávid* sokat és nagyot vétett, házasság-töréssel és gyilkossággal, de leginkább azt sirattya, [6]*Tibi soli peccavi et malum coram te feci;* hogy Isten színe-láttára vétkezett. Annak-utánna pedig minden bűnök ostromi-ellen paisúl azt vetette: [7]*Providebam Dominum in conspectu meo semper;* hogy minden üdőben Istent szeme-előt viselte, mint-ha jelen-létét testi szemeivel nézte vólna.

[5] Dan. 13. v. 9.
[6] Psal. 50. v. 6.
[7] Psal. 15. v. 8.

A Szent Atyák életében olvasom, hogy *Pafnutius*, isten-félő, szent ember meg akarván téríteni *Tais*-nevű feslett-életü aszszonyt, ki sokaknak veszedelmes hálója vólt: hozzá-adta magát. És mikor a gonosz aszszony bujaságra kisztetné a szent jámbort, azt felelé, hogy bátor, de külömben nem, hanem a piacz közepin, a hol legtöb ember vagyon. Megáltalkodék az aszszony és azt mondá, hogy életeért azt a szégyent és gyalázatot nem szenvedné, hanem ha kedve vagyon, titkos helyt keressen. Akkor a szent ember tanítani kezdé az aszszonyt, minémü nagy vakság és bolondság, hogy a mit egy-nehány halandó ember láttára nem mér cselekedni, azt a felséges Istennek-, az emberi váltságért megöletett Christus Jesusnak-, a mennyei Angyaloknak-láttára nem általlya cselekedni? Magába szálla az aszszony, megszáná bűnét, Istenhez tére és sanyarú penitencziát tarta egész életében.

Idem habent Vitæ Patrum, de Ephrem, sollicitato a scorto.

Giges-nek, írja *Cicero*, [1] hogy oly gyűrűje vólt, mellyet mikor újában viselt, senkitűl nem láttatott, és ennek segítségével sok latorságok-után végre *lidiai* királyságra jutott: *Hunc annulum si habeat sapiens, nihilo plus sibi licere putet peccare, quam si non haberet: honesta enim bonis viris, non occulta quæruntur;* ha illyen gyűrűnk vólna, sem kellene vétkeznünk, hanem a jóság szerelméből tisztességesen kellene élnünk: mennél inkáb tartózkodnunk kel a gonoszságtúl, eszűnkbe jutván, hogy Isten-előt forog minden dolgunk?

[1] Cic. 3. Offic. sub initium.

Nem-csak tartóztat a gonosztúl az Isten jelen-léte, de minden tekélletes jóságokat belénk plántál, úgy, hogy méltán csatornának mondhattyuk az ő jelen-létének emlékezését, mellyen reánk szállanak a mennyei áldások; esztennek, vagy sarkantyúnak nevezhettyük, mely izgat és serkeget minden jókra. És a Szent *Jób* [2] mondása-szerént, mint meghervadnak a virágok nedvesség-nélkül, úgy nem lehet semmi szépség azokban, kik az Istenrűl elfeletkeznek; mert az Isten jelen-létének gondolattya oly mennyei harmat, mely-után virágoznak minden jóságok. Ah! Mely nagy fiúi böcsüllettel és félelemmel viselnők minden dolgainkban magunkat, ha meggondolnók, hogy mindenüt velünk vagyon az Isten? Mely igen megvilágosíttatnék lelkünk, ha mindenkor ennek a mennyei napnak színe-előt forognánk, és a Szent *Dávid* tanácsa-szerént [3] ő-hozzá járúlnánk, nem testi lábainkal, hanem értelmünk szemlélésével és akaratunk kívánságival? Ha a rút fekete érczek megtisztíttatnak a tűzben, ha a sárga viasz megfejérűl a nap-fényen: a mí lelkünk-is

[2] Job, 8. v. 13. 14.

[3] Psal. 33. v. 6. Accedite, et illuminamini.

kivetkeznék fogyatkozásiból, tunyaságiból, késedelmességiből, ha szűnetlen Isten-előt forogna. Vallyon micsoda indíthat isteni szeretetre, ha az nem indít, hogy Isten mindenüt velünk vagyon, reánk vígyáz, óltalmaz? Micsoda tehet alázatossá, ha az a gondolat meg nem aláz, hogy Isten-előt állunk, kihez-képest semmik vagyunk? A királyok és császárok-előt még az igen nagy urak-is alázatoson viselik magokat: mennél inkáb mí az Isten-előt? Az imádság buzgóságára mivel indúlhat inkáb lelkünk, mint ha meggondollyuk, hogy a jelen-való Istennel szóllunk, Istennek supplicálunk? Mivel zabolázhattyuk inkáb torkosságunkat, mint ha eszünkbe jutattyuk, hogy, [1] *Coram Deo,* Isten-előt észünk, iszunk? Mint a régi szent Patriarkákrúl olvassuk, hogy mikor vendégeket vígan tartották, mikor örömökben lakoztak, úgy alkalmaztatták magokat, mint-ha Isten asztalánál ülnének, és az Istennek tisztaságos szemeit semmivel meg nem bántották.

[1] Exod. 18. v. 12. Deut. 14. v. 23 c 15. v. 20. c. 16. v. 11. c. 27 v. 7.

Ha világi vigaságban vagyunk, micsoda mértékelheti inkáb feslettségünket, mint ha eszünkben tartyuk, hogy, [2] *Exultamus in conspectu Dei,* Isten-előt vigadunk? Ha nyavalyákba és szomoruságokba esünk, honnan vehetünk nagyob bátorságot, mint abból, hogy, [3] *Non timebo mala, quoniam tu mecum es?* velünk vagyon a mí óltalmazó Istenünk? Bezzeg ez forgott a *Machabæusok* szemeelőt, és mikor legnagyob veszedelmekben úsztak, [4] *Præsentia Dei magnifica delectabantur,* az Istennek felséges jelen-létében gyönyörködtek. Végezetre nincs oly jó, mellyet az Isten jelen-létének gondolattya belénk nem ólthat. Azért méltán azt kiálthattyuk, a mit *Sába* királyné monda a *Salamon* udvarlóirúl: [5] *Beati viri, qui stant coram te semper;* bóldogok, a kik mindenkor az Isten színe-előt állanak. Mert, ha a mennyei bóldogság abban ál, hogy Istent mindenkor színrűl színre nézzük: sengéjét és elkezdését érzik ennek, a kik lelki szemeket mindenkor Istenre függesztik és az ő jelen-létét nézik. Ha az emberi gyarlóság nem szenvedi, hogy félben szakadás-nélkül mindenkor ezt mivelhessük: ottan csak azt cselekedgyük, a mit télben az emberek; kik, ha néha eltávoznak-is a tűztűl, de gyakran viszsza-térnek a meleg házba, hogy ismét melegedgyenek. Ezt mivelték ama szent állatok, mellyeket [6] *Ezechiel* láta: *Ibant et revertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis;* ha valamenyire eltávoztak, mingyárt ismét viszsza-tértek oly sietséggel, mint a villámás.

[2] Psal. 67. v.

[3] Psal. 22. v. 4.

[4] 2. Mach. 15. v. 27.

[5] 3. Reg. 10. v. 8.

[6] Ezechiel, 1. v. 14.

No tehát keresztyének, cselekedgyük azt, a mit [7] *Ábrahám;*

[7] Genes. 22. v. 14.

ki, *Dominus videt,* Isten-láttya-helynek nevezé azt a helyt, mellyen akarta áldozni a fiát; mí-is minden helyt, mellyen Istennek reánk-való gond-viselését és atyai áldását vészük, mint-hogy vészük-is minden helyeken, Isten-láttya-helynek nevezzük és eleven hitünk szemei-előt visellyük, hogy Isten mindenüt velünk vagyon és ben-
[1] Hebr. 4. v. 13. nünk vagyon, [1] mindeneket nyilván lát és túd. Megemlékezzűnk arrúl gyakorta, a mit az Ó Testamentom példája-után annyiszor
[2] Ruth, 2. v. 4. Judic. 6. v. 12. jutat eszünkbe az Anyaszentegyház a szent Misében: [2] *Dominus vobiscum,* hogy Isten mindenkor velünk vagyon.

Nem szükség a mí gondolkodásunknak képezésit abban fárasztanunk, hogy úgy gondollyuk Istent előttünk állani, mint a Pro-
[3] Dan. 7. v. 9. Isai. 6. v. 1. féták látták, [3] vén ember képében, tűzben, galamb képben; az sem kívántatik, hogy Christus Urunkat gondolatunkal előnkbe állassuk; mert ezek nem való dolgok, hanem csak gondolattal formált képezések; hanem az igaz valóságot keresztyén hittel ércsük, tudniillik, hogy az istenség mindenüt vagyon és mindeneket fedél-nélkül
[4] Hebr. 11. v. 27. szemlél. És miképpen Moyses, [4] *Invisibilem tamquam videns sustinuit,* a láthatatlan Istent úgy viselé előtte, mint-ha szemmel reá-nézett
[5] 2. Cor. 4. v. 18. vólna: mí-is, [5] *Non contemplemur, quæ videntur, sed, quæ non videntur;* azt szemléllyük, a mit testi szemmel nem látunk.

Ez pedig a gondolat, hogy Isten mindenüt jelen vagyon, nem arra-való, hogy azzal megelégedgyünk, hanem hogy minden gondolatunkat és cselekedetünket oly szentűl és igazán rendellyük, mint illik Isten-előt; és hogy a jelen-való Istent tisztellyük; magunkat előtte megalázzuk; buzgó szeretettel ő-hozzá folyamjunk; gyakor fohászkodásinkal ő-tőlle segítséget kérjünk és úgy beszéllyünk vélle, mint jelen-lévővel. Egyszer, mint gondviselő Atyánknak, hálákat adgyunk; mászor, mint szűnetlen reánk-vígyázó Pásztorunktúl, óltalmat kérjünk; néha, mint bíránkat, félelemmel engesztesztellyük; néha, mint adakozó Urunkat, dücsőítcsük; és valami dologhoz kezdünk, azt elsőben-is Isten tisztességére igazítcsuk. Így
[6] 1. Cor. 10. v. 31. tellyesedik reánk, a mit Szent *Pál* kívánt, [6] hogy akár együnk, akár igyunk, akár-mit egyebet mivellyünk, Isten dücsösségére cselekeszünk mindeneket. Mellyet engedgyen nekünk az Atya, Fiú, Szent Lélek, egy bizony Isten. Amen.

PÜNKÖST-UTÁN XXI. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének tizen-nyólczadik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az [1] üdőben mondá Jesus az ő Tanítványinak e példát: hasonlíttatott a Mennyek országa a király-emberhez, ki számot akara vetni szolgáival. És mikor számot kezdett vólna vetni, eleibe viteték egy, ki tíz-ezer talentommal tartozott néki. Mikor pedig nem vólna, honnan megadná, parancsolá az ura, hogy eladassék maga és felesége és fiai és valamie vala, és megfizettessék. Leborúlván pedig az a szolga, könyörge néki, mondván: várakozzál reám és mindeneket megadok néked. Könyörülvén pedig az úr azon a szolgán, elbocsátá őtet és adósságát megengedé néki.

[1] Matt. 18. v. 23.

Kimenvén pedig az a szolga, talála eggyet szolga-társai-közzül, ki tartozik vala néki száz pénzzel; és megragadván, fojtogattya vala őtet, mondván: ad-meg, a mivel tartozol. És leborúlván szolga-társa, kéri vala őtet, mondván: várakozzál reám és mindeneket megadok néked. Amaz pedig nem akará, hanem elméne és tömlöczbe veté őtet, míg az adósságot megfizetné. Látván pedig annak szolga-társai, a mik lésznek vala, igen megszomorodának, és eljövének, és mind megbeszéllék uroknak, a mik lettenek vala. Akkor hivatá őtet az ura és monda néki: gonosz szolga, minden adósságodat megengedtem néked, mivel kértél engemet; nem kellett vólna-e azért néked-is könyörülnöd szolga-társodon, a mint én-is könyörültem rajtad? És megharagudván az ura, adá őtet a hóhéroknak,

míg az egész adósságot megfizetné. Így cselekeszik veletek-is az én mennyei Atyám, ha szüből meg nem bocsát mindenik közzülletek attyafiának.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppületire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aítatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

PREDIKÁCZIÓ.

A pokolnak örök kinnyárúl.

Nem-csak az emberi gondolatlan gonoszságnak, hanem az Isten irgalmának és rettenetes itíletinek világos tűköre vagyon a mái Evangeliomban.

Az emberi fogyatkozást mutattya mind az, hogy mástúl könyörűletességet kívánunk, mí pedig felebarátunkat kímélletlen és irgalmatlan szorongattyuk; mind az, hogy noha Istennek szám-adó szolgái vagyunk, és valamiket reánk bízott, utólsó fillyérig mindenekrűl el kel igazítanunk szám-adásunkat; de azért szinte úgy tékozlunk, úgy rakjuk egy-másra az adósságokat, mint-ha senki fel nem jegyzené kár-tékonságunkat; mint-ha a mit ravásra vásárlunk, soha meg nem kellene fizetnünk; és így annyíval maradunk adósok, hogy magunk és mindenünk sem elég a fizetésre.

Az Istennek atyai kegyességét és irgalmassága tengerét ismérteti, először: hogy mikor a rosz szolga, [1] *Non dabit Deo placationem et pretium redemtionis animæ suæ,* nem adhatott Istennek váltságot magáért, nem azt cselekedte Isten, a mit az adós szolga kért, hanem sokkal nagyobbat: mivel nem várakozott, hogy üdővel fizetést vegyen, hanem, *Omne debitum dimisit,* minden adósságát ingyen és maga jó-voltából megengedte. Másodszor: hogy az Istennek hozzánk-való nagy irgalmassága oly gondot visel mí-reánk, hogy a maga bántásit egy kérésre megengedvén, felebarátunk-ellen-való vétkeinket büntetés-nélkül nem hadgya, hanem, [2] *Judicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam;* az irgalmatlanok irgalmasság-nélkül itíltetnek.

[1] Psal. 48. v. 8.

[2] Jac. 2. v. 13.

Végezetre, az Isten igazságát nyilván ismérteti az adós-ellen mondott *sentencziа.* Nem kívánt szolga-társától ollyat az adós szolga,

a mit igazság-szerént nem kívánhatott, mert csak azt akarta, hogy megfizesse, a mivel tartozott: de csak azért, hogy az adósság fizetését módotlan és kegyetlenűl szorgalmaztatta, adatott hóhér kezébe és a pokolnak örök tömlöczébe vettetett; mivel addig kellett a hóhér kezében lenni, míg adósságát éppen meg nem fizeti. Ha pedig szabados állapattyában meg nem fizethetett, sokkal inkáb meg nem fizethet rabságában: azért mind adóssága, mind fogsága örökké marad.

Sok és foganatos szép tanuságok vannak a keresztyén tudományok tár-házában, mellyek elvonszák és idegenítik akaratunkat minden-féle bűnöktűl és a tekélletes jámborságok gyakorlására vastagon esztenezik, de nem tudom, ha ennél hathatósb lehet-e, mellyet az Evangeliom előnkbe-ád, tudni-illik, hogy Isten a bűnöket örök kárhozat kínnyával ostorozza?

Hogy azért a pokol kínnyátúl féllyünk és életünk jobbításával azt elkerűllyük, ebben a rövid órában szóllok a pokol kínnyainak rettenetességérűl. És először: megmondom, *mely úndok és rút tömlöczöt rendelt Isten a kárhozottak kinozására.* Másodszor: *szóllok a tömlöczben-lévő hóhérok kegyetlenségérűl.* Harmadszor: *a pokol kínnyának szörnyüségét megmagyarázom.* Negyedszer: *örökké-tartó végetlenségét a kínoknak megismértetem.* Legyetek figyelmetesek és a pokol félelmét szívetekbe ólcsátok, ha örökké nem akartok félni és kínlódni. *Propositio.*

Ha csak nevét értenők-is a pokolnak, elég vólna, és nem kellene rettentésünkre elő-számlálni kínnyainak szörnyüségét. A pogányoknál a pokol neveztetett *Lethe*, minden jók feledésé-nek; *Phlegeton*, a gonoszban-való égés-nek; *Acheron*, vígaságtalan-nak; *Cocytus*, siralom-nak; *Styx*, fogyhatatlan gyűlölség-nek. Mely nevezetek testi, lelki, külső, belső nyavalyák sokaságát jelentik.

A keresztyén hitnek tanításából a poklon oly tömlöczöt értünk, melyben az Isten igazsága érdemek-szerént ostorozza az engedetlen, lator szolgákat. Ezt a Szent Irás nevezi, [1] *Terram miseriæ*, nyomorúság földé-nek; égő kemenczé-nek; tömlöcz-nek; kén-köves tó-nak; ördögök házá-nak; külső setétség-nek. Ezekkel és töb szörnyű nevekkel ismérteti a Szent Lélek, hogy minden kívánatos jó-nélkül vagyon a pokol; nincs ot az élő Isten színe-látása, mely megbóldogíthatna; nincs a mennyei Angyalok és üdvözűlt Szentek nyájaskodása, mely a szomoruságot enyhítené; nincs a mennyei bóldogság vígasága; nincs semmi azokban, a mik ebben az árnyék-

[1] Job. 10. v. 22.

világban gyönyörüséget és künnyebséget szoktak adni: hanem csak azzal teli a pokol, a mi kínozhat és gyötörhet. Mert miképpen Isten megismérteti Meny-országban irgalmasságának végetlenségét és bóldogúlt szolgáiban semmi szomoruságot nem szenved: úgy igazságának nagy-vóltát mutattya a kárhozottakban és azoknak semmi vígasztalást nem enged.

De, hogy az előnkbe-vett rendel szóllyunk a pokol kinyárúl:

[1] Isai. 24. v. 22.
[2] Matt. 22. v. 13.

Először: mivel a Szent Irás [1] Isten tömlöczének nevezi a kárhozottak helyét, melyben, [2] *Ligatis manibus et pedibus,* kezek és lábok kötözve tartatnak a gonoszak: valami szörnyűség lehet egy igen rút és kínos tömlöczben, mind pokolban találtatik.

[3] Ephes. 4. v. 9.
[4] Num. 16. v. 33.
[5] Job, 21. v. 13. Matt. 11. v. 23.

Leggonoszabnak tartyuk a tömlöczöt, ha igen mély, ha setét, ha oly szoros és rekkenő, hogy lélegzete vagy ege sem lehet, ha büdös. Ezek a pokolban mérték-nélkül találtatnak. Mert a Szent Irás tanítása-szerént a pokol a főld fenekén vagyon; azért nevezi Szent *Pál* [3] a poklot, *Inferiores partes terræ,* főld alsó részeinek. *Moyses* pedig azt írja, hogy a kik pokolba mentek, *Operti humo,* [4] földel béfedettek. Sok helyen [5] alá-menetelnek nevezi a Szent Irás a pokolra vettetést. Ha a főld gyomrában vagyon a pokol: tehát oly setétség vagyon ot, melynél nagyob nem lehet, mivel sem nap, sem hóld, sem csillagok világoskodása oda nem hat, sőt a tűz-is, mely ő-benne vagyon, noha éget és füstölög, de nem világosít. Mert vagy a temérdek büdös kén-kő füsti elfed minden világosságot, vagy mint a *babylóniai* kemenczében fényessége vólt a tűznek, de nem vólt égető ereje: úgy a pokol-béli tűznek égetése megmarad, de világosítástúl megfosztatik. Erre-nézve Szent

[6] Job, 10. v. 21. 22.
[7] Matt. 25. v. 30. c. 8. v. 12. c. 22. v. 13.

Jób [6] nevezi a poklot, *Terram tenebrosam et opertam mortis caligine, ubi umbra mortis;* setét és halál felhőjével béboríttatott földnek, Christus pedig, [7] *Tenebras exteriores,* külső setétségnek híja a kárhozottak lakó-helyét.

[8] Ps. 48. v. 15.

Kínossá tészi a tömlöczöt, ha oly szoros, hogy egy-máson kel heverni a raboknak. Ez-is pokolban találtatik. Mert ő-benne a kárhozottak, mint a tégláк az égő kemenczében, úgy öszve-rakatnak. Ezt jelenti a Szent Irás, mikor azt mongya, hogy a kárhozottak, [8] *Sicut oves, in inferno positi;* mint a juhok, úgy lésznek pokolban; nem tágason, mint mikor a juhok a pásiton elszéllednek, hanem mint mikor a mészárosoktúl megöletnek és rakásba hányatnak, vagy mikor esztrengára hajtatnak. Másut azt olvassuk, hogy a

gonoszak [1]kévébe kötöztetnek és úgy vettetnek tűzbe és töm- [1]Mat. 13. v. 30.
löczbe: [2]*Congregabuntur in congregatione unius fascis et clau-* [2]Isai. 24. v. 22.
dentur in carcere. Mert noha, [3]*Profunda et dilatata est Tophet,* [3]Isai. 30. v. 33.
igen mély és széles a pokol, [4]és annak határatlan feltátott szája [4]Isai. 5. v. 4.
vagyon, mindaz-által, mivel a Christus mondása-szerént, [5]sokan Hebr. 2. v. 5. [5]Matt. 7. v. 13.
mennek a kárhozatra, az oda-vettetett sokaságok mint kévében kötött szalmák egy-mást szoríttyák és tapodgyák.

Utólsó roszsága a tömlöcznek büdösség. Benne vagyon pokol-
ban a szörnyű büdösség. Mert ha Isten [6]*Sodoma*-ra egyszer kén- [6]Gen. 19. v. 27.
köves tüzet bocsátván, a mái napig büdösségét megtartya, mint lészen a pokol állapattya, mellyet a Szent Irás, *Torrentem sulphuris, Isai. 30. v. 33.* kén-kő pataknak vagy, *Stagnum ignis et sulphuris, Apocal. 19. v. 20. Cap. 20. v. 10. Cap. 21. v. 8.* tüzes kén-kő tónak nevez? és ezzel nem-csak jelenti, hogy mint a halak a vízben, úgy környékeztetnek a kén-köves tűztűl a kárhozottak, hanem a pokol tömlöczének büdösségét is előnkbe-adgya.

Illyen palotát éppítenek gonosz életekkel az istentelenek örök lakásokra, illyen temető-helyt készített világi pompáival a fösvény gazdag, a ki pokolban temettetett. Szent Isten! mely igen iszonyodunk a török rabságátúl, a *budai* csonka-torony tömlöczétűl, és a pokol tömlöczétűl mely keveset félünk? Vaj-ha valóban meggondolnók ennek a tömlöcznek szörnyüségét, mely minden útálatos úndoksággal, büdös, rút kén-kővel, rettenetes setétséggel tellyes, melyben örök rabság és kedves szabadság-vesztés vagyon, melyben szabadúlás reménsége nincsen; bezzeg szorgalmatosbak vólnánk ennek elkerülésében és gyakrabban könyörgenénk Szent *Jób*-
bal, [7]hogy az irgalmas Isten várakozzék, míg bűneink siratásával [7]Job, 10. v. 20.
engesztelvén ő Szent Felségét, elkerűlhessük ezt a setétséget és nyomoruság földét.

MÁSODSZOR: ha megtekíntyük lakosit ennek a tömlöcznek, azt talállyuk, hogy az Isten hóhéri laknak benne. De nem egy-féle,
hanem három-féle hóhéri: [8]első hóhér az ördög, mert ennek [8]Mat. 26. v. 41.
készíttetett a pokol. Azért a kárhozottak az ördögökkel eggyütlaknak. Szent Isten! minémü rút társaság ez! Bár az ördög ne kínozná semmivel a kárhozottakat, csak az-is elég kín vólna, hogy az iszonyatos rút ördögökkel eggyüt kel lenni. Jusson eszetekbe,
mely híres kegyetlennek tartották a régi bőlcsek [9]*Mezentiust* azért, [9]Virgil.
hogy a mely embert szörnyű kínokkal akart ölni, egy hólttesthez 8. Æneid.
kötöztette úgy, hogy kezét kezével, száját szájával, szemét sze-

mével illetné, mind-addig, míg a hólt test büdös sennyedéke és rothadásból nevelt férgei az eleven testet megrothasztanák, megdöglelnék és elfogyatnák. Semmi ez ahoz-képest, hogy a kárhozottak örökké ördögök-közöt lésznek. Hallottátok tudom, hogy némely emberek az ördögöt szörnyű ábrázatban látván, vagy meghóltak rémülésekben, vagy megbolondúltak. És a Szent Irás fel- [[1] Sap. 17. v. 4. 9. 14.] jegyzi, hogy az egyiptomiak, [1] *Monstrorum exagitabantur timore,* rettenetes személyek látásával megrémülvén, reszketve elvesztek. Ha természet-szerént minnyájan rettegünk egy hólt ember árnyékátúl, úgy hogy éjjeli setétségben koporsóhoz és hólttesthez rettegve megyünk, minémü nagy félelem, nagy iszonyodás és szörnyű reszketés vagyon a kárhozottakban, mikor a sok ezer ördögökközöt forognak? kik valamennél úndokab és rettentőb ábrázatot gondolhatnak, azokat formállyák a pokol füstiből és iszonyú ok- [[2] Job, 16. v. 10.] talan-állatok képében, [2] *Infremuit contra me dentibus hostis meus; terribilibus oculis me intuitus est;* fogokat agyargatván, rettenetes tekíntetekkel ijegetik a gonoszakat, és a mint Szent *Jób* mongya, [[3] Job, 20. v. 25.] [3] *Venient super eum horribiles,* ugyan reájok rohannak a szörnyűséges rút ördögök. Ezt pedig nem egy, két nap; nem egy, két ördög, hanem szűnetlen, mind örökké, számtalan ördögök cseleke- [[4] Job, 10. v. 22.] szik, melyre-nézve mongya a Szent Irás, [4] hogy pokolban, *Sempiternus horror inhabitat,* szűnetlen rettegés, fogyhatatlan félelem és szű-dobogás lakozik. Oh szörnyű társaság! Oh rettenetes nyájaskodás! Illyen társaságot érdemlenek, a kik e világon éltekben Isten- [[5] Prov. 8. v. 31.] nel nem akarnak nyájaskodni, noha Isten [5] kívánnya véllek-létét.

Az ördögökön-kivűl kárhozott emberek vannak pokolban, kiket [[6] Matt. 25. v. 41.] a Szent Irás [6] ördög angyalinak vagy szolgáinak nevez. Ezek sem egyebek hóhéroknál, mert az ő társalkodásokból legkisseb örömet és könnyebbűlést nem éreznek a gonoszak, eggyikben sem látnak, eggyiktűl sem hallanak semmi vígaságost, senki nem talál csak eggyet-is, a ki néki jót kívánnyon, vagy rajta szánakodgyék és kínnyát enyhítcse. Egyéb nyájas szavát egy-másnak nem hallyák, hanem káromlást, átkozódást, szitkot, ordítást, fog-csikorgatást. Egyéb kedveskedés közöttök nincsen, hanem rágás, harapás, körmökkel és fogokkal egy-más szaggatás. Az apa átkozza gyermekét, az anya mardossa szülöttét, felesége pöki, szidalmazza urát. És noha minnyájan a kárhozottak gyűlölik, átkozzák, pökik és mint a dühös ebek mardossák egy-mást, de fő-képpen a kik valamely bűnben társok vóltak, a kik fertelmesűl szerették egy-mást,

a kik egy-más veszedelmére okot adtak, azok legnagyob dühösséggel átkozódnak, és valamint eggyik üszög gerjeszti és neveli tüzét a más üszögnek, úgy ezek a pokol üszögi egy-más kínnyát öregbítik, mert valamennyi kárhozott ember vagyon pokolban, annyi hóhéra vagyon mindennek. Jól tudta ezt a kárhozott gazdag, és nem valami szent indúlatból, hanem maga künnyebségeért kívánta, hogy az ő attyafiai pokolba ne mennének: mivel bizonyossan értette, hogy az ő kínnya öregbedik attyafiai jelen-létével, kiket ő-is gonosz példájával segített a pokol kínnyára.

Noha mind az ördögök, mind a kárhozott gonoszak eggyütléte, sőt hóhérsága szörnyűséges, de nehezeb és kínosb gyötrője a kárhozott embernek önnen-maga. E földön-is, [1]*Inordinatus animus sibi ipsi pœna est,* a gonosz lelki-isméret magának bűntetője; de, a mint az *Egyptom*-béliekrűl mongya a Szent Irás, hogy, [2]*Ipsi sibi graviores tenebris,* magok magoknak nagyob terhére vóltak, hogysem a külső setétség: úgy a kárhozottak legnagyob kínzói magoknak. Mert meggondolván, mely nagy dücsősséget vesztettek-el, Meny-országból kirekedvén; mely kicsiny és mulandó dologért estek ily szörnyű kárhozatba: nem úgy ordítanak, mint *Esau,* [3]mikor egy tál lencsén eladá gondolatlanúl első-szülöttségét: hanem mennél nagyobb jóktúl fosztattak és nagyob kínokba estek, annál iszonyúb kiáltással, fohászkodással, sírással keseregnek; és, a mint Szent *Dávid* szól, [4]*Peccator videbit, et irascetur; dentibus suis fremet et tabescet;* megnyílik szemek a gonoszaknak és magokra haragudván, [5]*Fletu et stridore dentium,* siralomban és fogcsikorgatásban megepednek: késő és haszontalan penitenciát tartanak és, lelkek szorongatása-miat óhajtván, így kiáltnak: [6]tehát tévelygettünk, tehát esztelenűl cselekedtünk; a gonoszság és veszedelem úttyain fáradva jártunk és az Úr úttyát nem ismértük. Mit használt nékünk a kevélység? Gazdagságunk mutogatása mit hozott nékünk? Elmultak mind azok, mint az árnyékok. Efféle keserves gondolkodásokból származott szű-szorongatásokat a Szent Lélek halhatatlan féregnek nevez, [7]*Vermis eorum non morietur,* mely szűnetlen mardossa a gonoszakat; és, mint szívökbe és emlékezetekbe szegezett eszten, soha nyugodni nem hadgya őket. Ebből iszonyú rettegés, szomorúság, únakozás, harag, dühösség, kétségbeesés származik, melyek annyira elfogják minden elméjét és gondolkodását a kárhozott embernek, hogy soha olyat nem gondolhat, a mi künnyebségére vólna, hanem örökké csak a maga romlását forgattya gon-

[1] Aug. 1. Confess.
[2] Sap. 17. v. 20.
[3] Genes. 25. v. 34. c. 27. v. 34.
[4] Psal. 111. v. 10.
[5] Lucæ, 13. v. 28. Matt. 22. v. 13.
[6] Sap. 5. v. 3. 6. v. 14. Talia dixerunt in inferno.
[7] Isai. 66. v. 24. Marci, 9. v. 42. 45. 47. Judit. 16. v. 21.

dolattyában; és megdühödvén efféle gondolatokban, nem-csak magát
[1] Apocal. 16. v. 11. átkozza, tépi, szaggattya, [1]hanem Istent-is iszonyú káromlásokkal szidalmazza.

Atyámfiai, most vagyon abban módunk, hogy ezeket a hóhérokat elkerűllyük; most vagyon ideje, hogy penitenciát tarcsunk. [2] Sapient. 5. v. 3. 14. Mert a kik it penitenciát nem tartanak, [2]haszontalan fognak pokolban penitenciát tartani és magok bóldogtalanságán siránkozni.

HARMADIK dolog, mely a pokol szörnyüségét kimutattya: az [3] Lucæ. 16. v. 28. ő-benne-való kínok súllyossága. Mert a pokol, [3]*Locus tormentorum*, kínok helye, melyben, *Cruciantur in flamma*, tűzzel kínoztatnak [4] 1. Cor. 2. v. 9. a gonoszak. Mi-képpen azért az igazaknak [4]oly örömet és dücsösséget készített Isten, mellyet elme meg nem gondolhatott: úgy a kárhozottaknak oly kínokat rendelt, mellyeket emberi nyelv ki nem magyarázhat. Mert ha it-is, az irgalmasságnak helyén, ennyi sok kemény csapásokkal, sőt halállal bűnteti Isten az *Ádám* bűnét még az igazakban-is: künnyű meggondolni, mint ostorozza az igazságszolgáltatás helyén a kárhozottak tulajdon gonoszságit.

Első és legrettenetesebb bűntetése a kárhozottaknak, *Pœna damni*, az, hogy Isten színe-látásátúl, mennyei dücsösségétűl, örök bóldogságtúl megfosztatnak; minden lelki jóságoktúl és áldásoktúl megüressednek; minden átokkal és gonoszságokkal tellyesek lésznek. Soha semmi aítatos indúlatokkal, semmi reménséggel és Istenben-való bizodalommal, semmi vígasztalások künnyebbítésével nem enyhíttetik nyavalyájok: hanem lelki vakság, dühös harag, Isten-káromlás, kétségbeesés minden dolgok. Arany-száju Szent *János* [5] Chrysostom. homil. 24. in cap. 7. Matt. sub fin. azt írja, hogy, noha nagy kín az örök-tűzben-égés: de, [5]*Amissio regni cælorum, major pœna est, quam cruciatus flammarum. Gloriæ amissio, multo amarius supplicium est, quam Gehenna;* sokkal nagyob kín a Meny-ország elvesztése, hogy-sem a tűz égetése.

Második kínnya a kárhozottaknak: *Pœna sensus*, a testnek és [6] Virgil. in Æneid. léleknek iszonyú gyötrelme. Igazán írja a *poëta*, [6]hogy, ha száz nyelve, száz szája vólna, sem győzné csak neveket-is elő-számlálni a pokol gyötrelminek. A töb pogány bőlcsek sok-képpen ábrázták ezeket a kínokat; némellyek három-fejű *Cerberust*, dühött ebet írtak ot lenni, mely mardossa és rágja az emberek csontyait; némellyek *Titiust* leírták, kinek szívét éh sasok szűnetlen mardossák; egyebek említik ama kígyó-hátu *Furiákat*, kik mindeneket szaggatnak; vagy *Tantalust*, kinek orra-előtt folyván a víz, halálos szomjuságát nem enyhítheti; mert mihent száját reá-táttya, mingyárt elmégyen előtte;

Sisifust sem felejtik el, ki izzadva taszigál a hegyre egy öreg követ, mely ottan-ottan alá-hengeredik és elől kezdeti a munkát. Töb hasonló kínokat számlálnak pokolban a pogányok.

De a Szent Irás világosban szól a dologrúl: azt mongya, hogy tűzben lésznek a kárhozottak. Mikor utólsó *sententziát* ád Christus [1] a gonoszakra, azt mongya, hogy örök tűzre, égő kemenczébe vettetnek; [2] *In caminum ignis ardentis.* Szám-nélkül olvassuk, [3] hogy a mely fa jó gyümőlcsöt nem teremt, kivágatik és tűzbe vettetik. Szent *Márk* [4] Evangeliomának egy-nehány versecskéjében hétszer vagy nyólczszor nevezi Christus a kárhozottak kínnyát tűznek. Szent *János* pedig [5] titkos látásában sokszor kén-köves égő tóba írja, hogy taszíttatnak a kárhozottak és ebben, *Cruciabuntur die ac nocte, in sæcula sæculorum; Apoc. 20. v. 9., cap. 14. v. 10.* kínoztatnak éjjel és nappal, örökön örökké. *Nec habent requiem die ac nocte; Apocal. 14. v. 11.* úgy hogy sem éjjel, sem nappal, soha semmi künnyebségek nem lészen, hanem a kínzások füsti örökkön örökké gőzölög.

[1] Matt. 25. v. 41.
[2] Matt. 13. v. 42 et 50.
[3] Matt. 3. v. 10. cap. 7. v. 19. cap. 13. v. 42.
[4] Marci, 9. a versu 42.
[5] Apoc. 14. v. 10. cap. 19. v. 20. c. 20. v. 10. 15. cap. 21. v. 8.

Láttátok-e, mint égetik és olvasztyák az érczeket, mikor a nagy, sebes tűzben a kemény kövek-is folynak? Azt mongya a Szent Irás, hogy e képpen lészen dolgok a kárhozottaknak: [6] *Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus.*

[6] Ezech. 22. v. 22.

És jóllehet magán-is a tűz, szörnyű kínokat szerez az ember testében: de hogy a kárhozottak gyötrelmének súllya világosban ismértetnék, azt mongya a Szent, Irás; hogy, [7] *Ad nimium calorem transeunt ab aquis nivium,* a hó-vizek hidegségéből szörnyű melegségre vitetnek, hogy ezzel a változással keservesben kínlódgyanak. Mert minden-nap próbállyuk, hogy ha hirtelen fagyos kezünket forróba mártyuk, vagy meleg testünket jeges vízzel öntözzük, nehezebben esik ez a változás, hogy-sem, ha egy állapatban maradnánk.

[7] Job, 24. v. 19.

Noha pedig a pokol-tüzében nem minnyájan egy-aránt kínoztatnak, hanem, [8] *Pro mensura peccati erit plagarum modus,* a bűnnek gonoszsága lészen mértéke a bűntetésnek, és a mint *Isaias* mongya, [9] *In pondere et mensura,* fontra és mértékre veti Isten az igazság-szolgáltatást és a menyire dücsöítette és gyönyörködtette ember magát, annyira lészen kínzása és sirása; mindaz-által, eggyűleggyig a kárhozottak ollyanok, mint egy nagy keserü tenger, melybe minden-felől a kínok sokasága temérdek habokkal tóldúl; mert a pokol-béli tűz, mivel az Isten hatalmának és igazságának

[8] Deut. 25. v. 2.
[9] Isai. 28. v. 17. Apoc. 18. v. 7.

eszköze a gonoszok kínzásában, minden külső és belső részeit a kárhozott embernek oly szörnyű égetéssel gyötri, melynél nagyobbat nem gondolhatni.

[1] Sap. 11. v. 17. E felet, [1] *Per quæ peccat quis, per hæc et torquetur;* a ki miáltal vétett, abban kínoztatik. Ha ama kárhozott gazdag nyelve jó-lakásokban gyönyörködött e földön, iszonyú szomjúsággal kínoztatik pokolban; sőt a mint Szent *Dávid* mongya: [2] kén-köves tűzzel teli poharokból itattyák a kárhozottakat. Ha testét gyenge ruhákban czifráztatta, tűzbe őltöztetik. Ha irgalmatlan vólt és egy morsa kenyeret nem nyújtott a szűkölködőnek, néki sem adnak egy csep vizet. Mivel azért e világon az érzékenségek fő eszközök a gonoszságra, azok-is külön, magán-való kínokkal gyötörtetnek pokolban.

[2] Psal. 10. v. 7.

A szem sirással, pokol füstinek csipásításával szűnetlen tellyes: és a mint a Bőlcs jelenti az *egyiptomiak* példájával, [3] szörnyű állatok ábrázatit láttyák, mellyek tüzes lángot fújnak, temérdek büdös füstel gőzölögnek és szemekből rettenetes szikrákat szórnak, *Quarum aspectus per timorem occidere potest,* mellyeknek csak látása-is félelemmel ölheti embert. Soha pedig sem bé nem tehetik, sem el nem fordíthattyák szemeket efféle látások-előt.

[3] Sap. 11. v. 19.

A fül egyéb musikát nem halhat, iszonyú fogcsikorgatásnál.

Az illatozás teli lészen nem-csak kén-köves büdösséggel, hanem a kárhozottak teste perseléséből és büdös izzadásából származott útálatos szagokkal.

A kóstolásnak, azt mongya *Jeremias,* [4] hogy keserü üröm lészen étele, epe itallya. *Moyses* azt írja, [5] hogy borok sárkány-epe és *Aspis*-kígyó mérge lészen. Szent *Dávid* [6] a kárhozottak poharát tűzzel és kén-kővel tellyesnek mongya. Az ő kenyereket Szent *Jób* [7] *Aspis* mérgének nevezi, mellyek felháboríttyák és iszonyú fájdalmakkal okádásra erőltetik a gyomrot; és a rettenetes éhségben, szomjúságban senki csak egy csep vizet sem nyújthat.

[4] Jer, 23. v. 15.
[5] Deut. 22. v. 37.
[6] Psal. 10. v. 7.
[7] Job, 20. v. 14.

Az illetés, mivel az egész testen terjed, annak-is kínnya minden részekre oszol, minden tagokat elfog; úgy, hogy tetétűl-fogva talpig fájdalmakkal teli lészen az egész test; fő-fájás, szem-fájás, fog-fájás, szű-fogás, kólika, köszvény, aréna és egyéb minden-féle kínok lésznek a kárhozott emberen; és a mint Szent *Jób* mongya, [8] *Omnis dolor irruet super eum*, minden fájdalmak sereggel rohannak reá. Ha azért ezeknek a nyavalyáknak csak eggyik-is oly keservesen gyötri az embereket, mentűl nagyob nyavalya, mikor mind-eggyüt lésznek a kínok tengerében? Oh átkozott gyönyörű-

[8] Job, 20. v. 22.

ség, mellyért ily nagy kínokkal fizetnek! Oh temérdek vakság! Oh oktalan gondolatlanság! hogy egy kis világi jócskáért; egy óráig-való alkalmatosságért; ezért a szem-pillantásig-tartó életünkért ily nagy kínokat keresünk? Mit használ embernek, [1] bár a széles világnak minden birodalmát, dücsösségét, gazdagságát, örömét, gyönyörűségét elnyerje-is, ha egy órában illyen végetlen tűzre és perselésre vettetik? melyhez-képest embernek élete, ha tíz-ezer esztendő vólna-is, ollyan mint egy szem-pillantás.

[1] Matt. 16. v. 26. Luc. 9. v. 25.

Ha az egész emberi nemzet-közzűl csak egynek kellene erre a kínra vettetni, méltó vólna minnyájunknak reszketve őrizkednünk, hogy ez a veszedelmes *sors* reánk ne esnék. Most pedig tudgyuk a Christus szavaiból, [2] hogy a kárhozottak sokaságához-képest kevesen üdvözűlnek; annyira, hogy a mint *Jerónimus Platus* írja, [3] egy látásban megjelentetett Istentűl, hogy midőn Isten-eleibe egyszer s mind a széles világból hatvan-ezer ember lelke vitetett vólna, mind azok-közzűl csak három üdvözűlt, a többi pokolra taszíttatott. Arany-száju Szent *János* kételkedik, [4] ha egész *Antiochia*-várasában, annyi ezer emberek-közzűl, százan üdvözűlnek; mert sokan futtyák a pállyát, de csak egy vészi a coronát; *1. Corint. 9. v. 24.* Mí ezt tudgyuk és mint-ha semmi veszedelemtűl nem kellene félnünk, csak jáczodozva mulattyuk életünket; csak ritkán gondolkodunk az örök veszélyrűl.

[2] Matt. 7. v. 13. 14.

[3] Platus, l. 1. de Bono Religionis. c. 5. in fine.

[4] Chrys. hom. ad popul. Antioch.

Azért, hogy egyszer felébredgyünk, állyunk-meg it egy kevéssé és hallyuk, mit kérd tőllünk *Isaias* Proféta: [5] *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Vagyon-e, úgy-mond, közzűlletek, a ki eggyüt-lakhassék az emésztő tűzzel? Bízik-e valaki magához, hogy elszenvedheti az örök égetést? Ha fejünk vagy fogunk; ha vesénk vagy bélünk fájdalma; ha cólica, aréna vagy köszvény egy éjjel gyötör, esztendőnek tetczik az étszaka; hólnapnak az óra; maga vetett ágyban fekszünk; maga jó-akaróink jelen-létével vígasztaltatunk; maga reménségünk vagyon a gyógyúlásban; maga, ezek a kínok, csak játékok a pokol kínnyához-képest; maga ha egyéb vigasztalásunk nem vólna-is a világ nyavalyái-közöt, tudgyuk, hogy a betegség, *Si longus, levis est; si gravis, ille brevis;* sokat nem tart, ha nehéz; tehát mint maradhatunk az örök tűzben, a hol semmi künnyebség, semmi tágítás, semmi pihenés, semmi reménség nincsen szabadulásunkban?

[5] Isai. 33. v. 14.

Keresztyén ember, mikor a test és világ kísért, nyújcsd egy

újodat a tűzbe, lássad meddig álhatod a fájdalmat és szóly így magadnak: pokolban nem egy tagocska, hanem az egész test, nem egy óráig, hanem örökké; nem illyen gyenge tűzben, hanem rettenetesb lángban lészen; ha azt eltűrheted, kedved-szerént járj, de ha elégtelennek találod magadat ily nagy szenvedésre, ne bolondúly úgy meg, hogy egy-nehány fillyérért, egy kis gyönyörüségért örök siralmat, végetlen és másolhatatlan veszélyt szerez magadnak.

Keress egy oly embert, ki leginkáb elmerűlt e világi dolgokban és vid egy nagy égő kemencze-eleibe, kérgyed tőlle, hány esztendeig-való gyönyörüségért, mennyi somma pénzért akar egy nap, sőt egy óráig, sőt egy tyukmony-sültig ebben a kemenczében égni? Azt feleli, hogy az egész világért sem ugranék abba a tűzbe; minémü nagy vakság tehát, hogy a pokol tüzére vakmerőjűl rohanunk, akár-mi roszságért? Keresztyének, most egy-nehány könyhúllatással elólthattyuk a pokol tüzét, ha igaz Penitenciát tartunk, de ha elhallasztyuk, nem lészen az-után mód abban.

Negyedik és utólsó, de legrettenetesb súllya a pokolnak az,
[1] 2. Thes. 1. v. 9. hogy, [1] *Qui non obediunt Evangelio, pœnas dabunt æternas;* a kik
Judit. 16. v. 21. nem engednek Istennek, örök kínra vettetnek. Azért, *Dabit ignem et vermes in carnem eorum, ut urantur et sentiant in sempiternum;* a tűz örökké égeti, de el nem égeti; perseli, de meg nem emészti a kárhozottak testét.

Az iszonyú kínok, mellyekrűl emlékezénk, tűrhetők vólnának, ha valamikor végek lenne és szabadúlás reménségével lágyúlnának, de leginkáb súllyosíttya és halálos szomorusággal keseríti a szörnyű kínokat, hogy soha ezektűl szabadúlás nem lehet. Méltán-is bűntetődik végetlen kínnal a halálos vétek; eggyért, mert az ő gonoszsága Isten-ellen lévén, végetlen. A vétek nagy-vólta nevekedik annak méltóságából, a kit megbántunk. Azért a királyt arczúl csapni mérték-nélkül gonoszszab, hogy-sem egy béres legényt pofázni. Tehát a ki Isten-ellen vétkezik, határozatlan gonoszságba esik. Másért, mert a mely vétekben meghal ember, örökké abban marad, mivel pokolban nincs helye a bocsánatnak. Mint-hogy azért
[2] Psal. 48. v. 9. az adósság le nem szál, sem kissebbedik: [2] *Laborabit in æternum et vivet adhuc in finem;* méltó, hogy a vétkes ember mind-addig kínlódgyék, míg benne marad a gonoszság. A ki pénzt vett-fel *Interesse*-re, noha minden esztendőben fizet, de mindenkor fenn marad derék adóssága; a ki valamely fának vagy fűnek gyökerét

földben hadgya, noha gyakran metéli jövésit, de viszont újob ágat bocsát, mivel a gyökér erejében marad: úgy a kárhozottak kínnya soha le nem szálhat, míg ennek gyökere és derék sommája, tudni-illik a bűn, fennmarad.

Örökké-való lészen azért a kárhozott ember úgy, hogy sem magátúl, sem mástúl meg nem ölethetik. Mert noha it e világon a halál minden rettenetességnél szörnyeb és azt az emberek tellyes tehetségekkel kerűlik, de a pokol kínnyának nagy-vóltához-képest édes és kívánatos a kárhozottaknál a halál; azért mongya a Szent Irás, hogy esedezésekkel híják és kívánattal várják a halált, de [1]elfút előttök. A tűz megöli és emészti a testet természet-szerént, de a mely Isten a *babylóniai* kemenczében megtartotta szolgáit, a pokol tüzében-is hatalmas erejével kínra tartya rabjait. Ha a [2]*Salamandra* és egyéb férgetskék tűzben élhetnek, ha a meny-kő tüze megöli, de meg nem emészti a testet, ha sok helyen a hegyek mindenkor égnek és el nem fogynak, ha a régi pogányok hólt testét oly lepedőben égették, mely a tűztűl meg nem emésztetett, künyű az isteni hatalmasságnak az emberek testét tűzben megtartani; noha nem életre, hanem halálra tartatik, mert a Szent Irás [3]második halálnak nevezi a pokol kínnyát, melyben a halál halhatatlan és szűnetlen.

Örökké-való a tűz-is, mellyel kínoztatnak a kárhozottak, mert a Szent Irás, [4]*Inextinguibilis,* olthatatlan-nak és [5]örökké állandónak nevezi azt a tüzet. És azt mongya, hogy [6]az Isten fuvása szűnetlen gyújtogattya ezt a tüzet. *Ignem succendisti, usque in æternum ardebit; Jerem. 17. v. 4. Nocte et die non extinguetur in sempiternum ascendet fumus ejus; Isaiæ 34. v. 10. Non extinguetur flamma succensionis; Ezech. 20. v. 47.* és oly tüzet gerjeszt, mely soha el nem aluszik, hanem az ő füsti és égésének lángja éjjel és nappal örökké felmégyen.

Utóllyára, [7]végetlen a pokolban-való kínlódás, [8]mivel senki pokolból Menyországba nem mehet, [9]valamely-felé dől a fa, ot marad minden ember halála-után, [10]*Ibit in domum æternitatis suæ,* örökké-való házába mégyen.

Nincs emberi elme, mely megfoghassa, nincsenek szók, mellyekkel kimondhassuk, mit tészen az, hogy örökké kínoztatnak pokolban a gonoszak, és valamíg Isten Isten lészen, addig kiáltyák a gazdaggal, hogy kínlódnak a tűzben. Azért, mikor *Moyses* [11]az örökké-valóságot akar magyarázni, azt írja, *In æternum et ultra,*

[1] Apoc. 9. v. 6. Luc. 23. v. 30. Job, 3. v. 21.
[2] August. 21. de Civit. c. 4. Vide c. 5. ibid. de lapide Asbesto, etc.
[3] Apoc. 21. v. 8.
[4] Isai. 66. v. 24. Matt. 3. v. 12. Marc. 9. v. 44. 45. 47. Luc. 3. v. 17.
[5] Matt. 18. v. 8. c. 25. v. 41. 46.
[6] Isai. 30. v. 13.
[7] Mat. 25. v. 46.
[8] Luc. 16. v. 26.
[9] Eccl. 11. v. 3.
[10] Cap. 12. v. 5.
[11] Exod. 15. v. 18.

hogy az örökké-valóság továb terjed annál, a mit mí gondolhatunk, mert akár-mely hoszszú üdő forgását gondollyuk, nem, hogy az örökké-valóságot elérnők, de csak eleje és kezdete vagyon ot az *Æternitás*-nak. Szent *Dávid* azt írja, [1] hogy az örökké-valósághoz-képest ezer esztendő csak egy nap és minden emberi esztendő-szám semmi ahoz-képest.

[1] Psal. 89. v. 5.

Az irás-túdó doktorok külömböző hasonlatosságokkal ismértetik az örökké-valóságnak szörnyűségét. [2] Némellyek azt mongyák, hogy ha a főld- és ég-közit föveny-heggyel megtőltenék és minden ezer esztendőben csak egy fövenyecske vitetnék abból más helyre, ezerszer és ezernyi ezerszer mind másuvá hordatnék a nagy hegy és még sem vólna vége a kárhozottak kínnyának, sőt akkor kezdetnék az örökké-valóság, mert, *Finiti ad infinitum, nulla est proportio;* a végetlen- és véggel-határozot-között egybevetés nem lehet. Mások azt írják, hogy ha egy kis kalánkát adnának a kárhozott embernek és azt mondanák, hogy akkor lészen vége kínnyának, mikor ezzel a tengert kimeríti, vígasztalására vólna ez-is a hoszszú reménség. Vannak, a kik azt mongyák, hogy ha a kárhozottak minden száz esztendőben egy csep könyhúllatást ejtenének és ezek mind megtartatnának, töb könyvet húllatnának, hogy-sem a menyi csep vagyon a mélységes tengerben, és akkor csak kezdete vólna az ő romlásoknak.

[2] Cornelius, Exod. 15. v. 18.

Vaj ha ezeket meggondolnók, lehetetlen, hogy ily gond-viseletlenek vólnánk üdvösségünk dolgában. Mert igazán írja *Seneca,* [3] hogy, *Æternitatem qui mente concepit, nullos horret exercitus. non terretur tuba, nullis ad timorem minis agitur;* a ki jól elméjébe foglallya az örökké-való állapatot, semmi félelemből illetlent nem cselekeszik, semmi múlandót nagyra nem böcsül. Bezzeg eszében forgott Szent *Dávid*-nak az örökké-valóság; azért írja, [4] hogy éjjeli álom sem jött szemébe; mert, *Annos æternos in mente habui,* az örökké-való esztendőket elméjében tartotta, és ezzel a gondolattal tisztogatván lelkét, sem napot, sem órát nem várt élete jobbítására, hanem, *Dixi, nunc cœpi,* mingyárt, haladék-nélkül hozzá kezde a penitencziához és istenes élethez. Eszében forgatta az örök esztendőket ama szent remete, ki midőn nagy sanyáru életet viselne és tudakoznának, mint győzi a szenvedést? azt felelte, hogy ezek mind künnyűk az örök kínhoz-képest, és örömest ideig szenved, hogy végetlen ne szenvedgyen. Ez az örök kínok emlékezete vastagította a mártirokat, hogy vérekben úszván, mindent vígan tűrné-

[3] Sen. ep. 102.

[4] Psal. 76. v. 5. 6. et seqq.

nek az örök kínok elkerűléseért; ez gerjesztette az isten-félőket, hogy a világtúl búlcsút vévén, pusztákban és clastromokban sanyarú életet viselnének; ez indította az embereket penitenczia-tartásra és minden világi ínségek békeséges szenvedésére. Mert valaki az örök kárhozat félelmét eszében forgattya, künnyen megzabolázza testi kívánságit, örömmel viseli világi keresztit; minden szenvedést semminek tart, csak ez-által az örök kínoktúl menekedgyék.

De jaj s meg jaj! ki kevesen tartyák elméjekben az örök kínok emlékezetit? Egyéb dolgokban szemesek az emberek, az örök kárhozat értelmére tompák. Az elmúlandó gazdagságra, a rövid tisztességre, a kevés ideig-tartó gyönyörüséges nyugodalomra felettéb vígyáznak; ezekért éjjel nappal fáradnak: de az örökké-való kínlódásrúl ritkán gondolkodnak; maga a *Salamon* mondása-szerént, [1]*Malitia horæ, oblivionem facit luxuriæ magnæ;* egy óráig-való kínnya a pokolnak elfelejteti legnagyob bujaságos gyönyörüségit az egész világnak. [1] Eccli. 11. v. 29.

Keresztyének, felemelé szemét a gazdag [2]pokolban, de későn, mikor haszna nem vólt vígyázásának. Mert ugyan-is, a kit megüt és megöl a menykő, felnyittya szemét, ha szem-béhúnyva találta, de a vigyázó ember szemét béhúnyattya. A halál a mí menykövünk; felnyittya bezzeg szemeket az álmosoknak, de úgy, hogy soha bé ne húnnyák nyugodalomra; a kiket pedig vígyázva talál, örök nyugodalomra béfogja szemeket. Most nyissuk-fel szemünket, most szemléllyük a kárhozottak kínnyát, hogy ezt elkerűlhessük igaz penitenczia-tartással és keresztyéni szent élettel. És mind-ezekből a pokol kínnyainak elő-számlált szörnyűségiből gyökereztessük szívünkhöz az isteni félelmet, a bűnöktűl-való iszonyodást, és az Isten irgalmasságához folyamodván, mongyuk köny-húllatással: Uram, édes Istenem, én vagyok ama bóldogtalan bűnös, ki tégedet számtalanszor megbántottalak és örök kárhozatot érdemlettem; szánom és bánom álnakságimat; bocsásd-meg uram gonoszságimat; enged-meg adósságimat. *Hic ure, hic seca, ut æternum parcas;* it égessed, it ostorozzad az én vétkeimet; csak örökké el ne vess szemed-elől. Ne had elveszni Uram a te teremtett-állatodat, mellyet Szent Fiad Vérével megváltottál; ne vess engem az örök kárhozatra, melyben senki nem dícsír téged: hanem adgyad, hogy e világon elkezdvén, Te szolgád légyek, Téged álgyalak és dícsírjelek szent Angyaliddal, örökkön örökké. Amen.

[2] Lucæ, 16. v. 23.

PÜNKÖST-UTÁN XXII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének huszonkettődik részében, melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

[1] Matt. 22. v. 15.

Az üdőben [1] elmenvén a farisæusok, tanácsot tartának, hogy megfognák JESUST beszédében. És hozzá küldék tanítványokat a herodianusokkal, mondván: mester, tudgyuk, hogy igaz-mondó vagy és az Isten úttyát igazsággal tanítod, és nem gondolsz senkivel, mert nem nézed az emberek személyét: mond-meg azért nékünk, mi tetczik néked: szabad-e adót adni a császárnak vagy nem? Megismérvén pedig JESUS az ő álnak gonoszságokat, monda: mit kísértetek engem kép-mutatók? mutassátok nékem az adó-pénzt. Azok pedig elő-hozának néki egy pénzt. És monda nékik JESUS: kié ez a kép és fellyül-írás? Mondák néki: császáré. Akkor monda nékik: adgyátok-meg tehát császárnak, a mi császáré, és Istennek, a mi Istené.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből, hogy lelkünk éppületire tanuságot vehessünk és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

[2] Matt. 22. v. 21.

Reddite quæ sunt Dei, Deo.[2]

Minnyájan Istené vagyunk, a kinek hasonlatosságát visellyük.

[3] Jer. 17. v. 9. Psal. 7. v. 10.

Mely igazán mongya a Szent Lélek, [3] hogy álnaksággal tellyes az ember szíve, és Istennél egyéb annak rejtekét nem visgálhattya, csalárdságát által nem láthattya: a mái szent Evangeliom folyásá-

ból kitetczik. Mert, ha embernek az vólna szívén, a mi száján és nyelvén; ha minden külső cselekedetek mutogatásának megfelelne a belső indúlat: hol lehetne igazab tekélletesség, mint azok szívében, kik a mái Evangeliom historiája-szerént Christus Urunkhoz kűldetének? Hallátok-e, mint megalázák magokat, midőn Christust Mesternek nevezék; és ezzel magokat tanúló tudatlanok-közibe számlálák? Vétek-e eszetekbe, mely szép édes beszédekkel dícsírék Christust, hogy inkáb ne gyanakodnék felőllök; hanem, világoson kinyitná szívét és bátorsággal szóllana előttök? Tudgyuk (azt mongyák), hogy Mester vagy és tudatlanságból nem vétkezel; tudgyuk, hogy igaz-mondó vagy és hazugságot nem beszéllesz; tudgyuk, hogy sem félelem, sem reménség nem visel, mellyek titkon tartyák sokak szívében, a mit igaznak ismérnek; tudgyuk, hogy az emberek itíletivel nem gondolsz és személy-válogatás-nélkül, mindenek-előt [1]igazán hirdeted az Isten úttyát.

Molliti sunt sermones: et ipsi sunt jacula; [2]édes beszédek, mézes szók ezek: de mérges nyilak és veszedelmes tőrök, mellyekkel el akarták veszteni Üdvözítőnket. Mert Isten, [3]a ki nem néz a külső tettetésre, mint mí, hanem a szíveket visgállya, [4]álnak gonoszságnak, *Nequitiam,* nevezi ezeknek igyekezetit; sőt Szent *Lukács*-nál azt mongya, hogy, [5]*Insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent illum in sermone et traderent potestati præsidis;* incselkedők vóltak, kik lesre akarták venni Christust: és kép-mutatásból igazaknak tettetvén magokat, azon mesterkedtek, hogy szavában megfogván, a *romai* tiszt-viselő kezébe ejcsék Christust.

Ezeknek a követeknek egy része *herodiánus* vólt, [6]kik az udvari hízelkedésben annyira mentek, hogy *Heródest* vallották igért *Messiás*-nak. Más része *farisæusok*-ból állott, kik a *herodianusokat* halálra gyűlölték, de miképpen [7]*Herodes* megbékéllék *Pilatus*-sal a Christus halálán, úgy ezek a *Samson* rókái [8]egybe-köték farkokat a Christus rontására.

De vallyon, mit kérdenek Üdvözítőnktűl? Szabad-e, [9]*Nobis,* mí-nékünk adót adnunk a császárnak? Jól tudták a *Samuel*-tűl kiadatott királyi törvényből, [10]hogy a mely királyt magok választottak, annak nem-csak szolgálattal, hanem adózással-is tartoztak, de azt kérdik, ha az Isten népe, egy pogány és erő-hatalommal uralkodó császárnak adhat-e adót? Okot adott kérdésekre, mert megparancsolta vólt Isten, hogy ha királyt akarnak választani, [11]*De numero fratrum; non alterius gentis hominem;* nem idegen

[1] Mar. 12. v. 14.
[2] Psal. 54. v. 22.
[3] 1. Reg. 16. v. 7.
[4] Matt. 22. v. 18.
[5] Luc. 20. v. 20.
[6] Vide Serar. tom. 1. Opusc. fol. 245. 127.
[7] Luc. 23. v. 11.
[8] Judic. 15. v. 4.
[9] Luc. 20. v. 22.
[10] 1. Reg. 18. v. 15.
[11] Deut. 17. v. 15.

[1] Act. 5. v. 36. 37. Joseph. 17. Antiquit. initio.

nemzetből, hanem a magok attya-fiai-közzűl légyen a választás. Erre a parancsolatra nézvén a sidók, sok [1] támadásokkal akarták lerázni nyakokrúl a *romai* igát, meg nem gondolván, hogy Isten csak azt tilalmazta, hogy szabad-akaratból magok ne válaszszanak idegen nemből királyt, de arra nem felelt, hogy bűnök érdeme-szerént ostorozván őket, idegen fejedelmek rabságába nem esnek. Ezzel tehát a kérdéssel vagy a *romai* császár haragjába akarták ejteni Christust, ha az adózást tíltotta vólna, vagy mint törvény-szegőt a sidók gyűlőlségébe hozni, ha az Isten népének sanyarú és törvénytelen igáját helyén hadta vólna.

[2] Prov. 29. v. 5. [3] Prov. 1. v. 17. [4] Judic. 16 v. 9. 11. [5] 1. Cor. 3. v. 19. Job, 5. v. 13.

Noha azért [2] az édes beszédek megvetett hálók az elesésre, de, [3] *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum,* heában teregetnek hálót a szárnyon-járónak. Mert a mely künnyen elszaggatá *Sámson* [4] a *filistæusok* kötelét, oly künnyen megfejté Christus a csalárdok kérdését; sőt [5] megfogván a ravaszokat álnakságokban, üdvösséges tanuságot hoza-ki veszedelmes kérdésekből. Mert megtekíntvén a pénzen a császár képét, azt parancsolá, hogy a császárnak adgyák, a mi a császáré: de Istennek-is megadgyák, a mi Istené.

Propositio.

Én egyéb czikkelyit a mái Evangeliomnak más üdőre hagyván, csak azt mutatom-meg rövídeden, hogy *mi minnyájan Istené vagyunk: nem-csak azért, hogy teremtése-által képét és hasonlatosságát visellyük, hanem azért-is, hogy ő szolgái és fiai vagyunk.* Ezt pedig a végre cselekeszem, hogy ebből megismérvén kötelességünket, Urunk parancsolattya-szerént Istennek adgyuk, a mi Istené és tellyes életünket minden tehetségünkel az ő szolgálattyában foglallyuk. Legyetek figyelmetesek a halgatásban.

[6] Senec. De Vita beata. c. 15. [7] Job, 11. v. 12. [8] Jer. 2. v. 20. Oseæ, 7. v. 16. [9] Eccls. 12. v. 13. [10] Gen. 2. v. 17. [11] Aug. tom. 3. l. 8. de Genesi, ad literam. c. 13. et 6.

A keresztyéni tekélletesség fondamentoma abban ál, hogy megismérjük állapatunkat és kötelességünket, eszünkbe vegyük, hogy, [6] *In regno nati sumus,* birodalom- és fejedelemség-alat születtünk, Urunk vagyon, kinek szolgálni és engedni tartozunk. Szamárhoz hasonló oktalannak nevezi Szent *Jób,* [7] a ki azt álíttya, hogy szabadoson született. Pírongattya *Jeremiás,* [8] mint pártos árulókat, a kik lerázván az igát, azt kiáltyák; *Non serviam,* hogy senkinek nem szolgálnak, mert a Bőlcs csak azt nevezi embernek, a ki Istent Urának ismíri és őtet féli, [9] *Hoc est enim omnis homo.* Az Úr Isten pedig, ismértetni akarván az emberi nemzet kötelességét, mihent *Ádámot* teremté, [10] mingyárt parancsolatot ada néki, és élete vesztése-alat eltíltá a tudomány-fának gyümőlcsétűl; nem azért, úgy-mond Szent *Ágoston,* [11] hogy annak a fának gyümőlcse jó nem

vólna, hanem, hogy uraságát és hatalmát az emberi nemzeten, megismértetné. Et in Psal. 70. Conc. 2. post medium.

Sok és nagy okokért minnyájan Istené vagyunk, minnyájan tartozunk életünket, értelmünket, tehetségünket éppen és tellyesen az ő szolgálattyában foglalni és fogyatni. Et, 14. de Civit. c. 12. 15.

Bár arrúl ne szóllyunk, hogy az isteni természet felséges nagyvólta és méltósága minden tehetségünket magához kötelezi, mivel, [1]*Solus est,* Ő egyedűl a ki vagyon; [2]*Solus potens,* egyedűl hatalmas; *Unus bonus,* egyedűl jó; azon-kivűl-is három kút-fejét talállyuk, mellyért mindenestűl Istené vagyunk, tudni-illik, hogy Isten alkotmányi, Isten szolgái, Isten fiai vagyunk. [1] Job, 14. v. 4. cap. 23. v. 13. [2] 1. Tim. 6. v. 15. Mar. 10. v. 18.

ELSŐ kötelességünk onnan vagyon, hogy Istentűl teremtettünk. Sok-képpen tésznek valamit magokévá az emberek: kit pénzen vésznek; kit ellenségtűl nyernek; kihez ajándékon jutnak: de legnagyob igazságok ahoz vagyon, a mit magok kezével csinálnak. Azért minden mester-ember, két keze munkáját és csinálmányát igazán sajáttyának tartya, noha semmi csinálmányának természetit nem alkotta, hanem csak külső színt és formát adott néki, mert az ötvös ezüstöt nem teremt, sem a ház-éppítő, követ és fát; hanem csak rendbe-hozza és egybe-szerkezteti ezeket: mennél nagyob okkal tehát Istené a teremtett-állat, holot [3]életét, elevenségét és mi-vóltát adgya néki? A Szent Irás azt mongya, hogy [4]Istené a főld és a világ kereksége, benne-valókkal egyetemben; mert ő fundálta és építette ezeket. Másut azt hirdeti, hogy [5]Istené a tenger; mert az ő hatalmasságának alkotmánya. Isten ő-maga azt mongya: [6]*Meum est aurum, meum est argentum.* [7]*Meæ sunt omnes feræ sylvarum, jumenta in montibus et boves.* [8]*Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.* [9]*Meæ sunt omnes animæ;* Enyím az arany és ezüst; Enyímek a vadak és oktalan-állatok; Enyím, valami az ég-alat vagyon; Enyímek minden lelkek. *I. Quia Creatura.* [3] Act. 17. v. 25. [4] Psal. 23. v. 1. [5] Psal. 94. v. 5. [6] Aggæ, 2. v. 9. [7] Psal. 49. v. 10. [8] Job, 41. v. 2. [9] Ezech. 18. v. 4.

Keresztyének, ha Istené, valamit Isten teremtett: mennél inkáb Istené az ember, mellyet minden egyéb állatoknál csudálatosban és böcsülletesben teremtett? Két kivált-képpen-való nagy dologban előzi meg a mí teremtésünk egyéb állatok alkotását:

Először: abban, mert egyéb sok és nagy alkotmányit teremtvén Isten a földön és egeken, csak egy szóval parancsolt: [10]*Fiat lux, Fiat firmamentum; Fiant luminaria;* légyen ez, légyen amaz; vagy csak azt mondotta: [11]*Germinet terra; Producant aquæ; Producat terra;* hozzon a mező füveket; a tenger halat, madarat; a [10] Gen. 1. v. 3. 6. 14. [11] v. 11. 20. 24.

főld barmokat. Ezzel az egy hagyással vitte-végbe minden egyéb állatok teremtését. De mikor az ember teremtéséhez kezdett, mind *Ádám*-nak, mind *Évá*-nak formálása-előt, mint valami nagy és isteni bőlcseségnek kivált-képpen-való cselekedeti-előt úgy tetczik, ugyan tanácsot tartott a Szent Háromság: [1]*Faciamus hominem, ad imaginem nostram;* jer teremcsünk, úgy-mond, képünk-béli embert, a ki uralkodgyék az egész földön és benne-való állatokon. Annakutánna az ember testét, [2]*Formavit de lima terræ,* önnen-maga formálta, lágy sárból. Azért mongya a Szent Irás, [3]hogy mint a sárt a fazekas, úgy formált és alkotott minket Isten; és nem-csak szavával, mint egyéb állatokat, hanem, a mint szól a Szent Irás, [4]kezével épitette a mí testünket. Mivel pedig, [5]*Corpus mortuum,* elevenség-nélkül vólt a test, mellyet sárból csínált, nem szavával, hanem, [6]*Inspiravit spiraculum,* orczájára lehellék és úgy ada éltető lelket. Akarván ezzel ismértetni, hogy a mí lelkünk nem a testből fakad, hanem, [7]*foris advenit,* külső hatalommal Istentűl adatik.

[1] Gen. 1. v. 26. cap. 2. v. 18.
[2] Gen. 2. v. 7.
[3] Isai. 45. v. 9. cap. 64. v. 8. Jerem. 18. v. 6. Rom. 9. v. 20.
[4] Job, 10. v. 8. cap. 3. v. 19. Isai. 64. v. 8.
[5] 4. Esd. 3. v. 5.
[6] Gen. 2. v. 7.
[7] Aristoteles.

Másodszor: abban böcsülletesb az ember teremtése egyéb állatok formálásánál, hogy Isten minket, [8]*Ad imaginem et similitudinem suam,* maga képére és hasonlatosságára alkotott. Nincs Istenben [9]testi hasonlatosság; azért nem testünkben, hanem lelkünkben kel keresnünk az Isten képét és hasonlatosságát. Mert miképpen a környűl-metélés-áltał megbélyegezte Isten az *Ábrahám* maradéki testét: úgy a teremtésben a mí lelkünket maga pecséttyével megjegyzette.

[8] Gen. 1. v. 26. 27. cap. 5. v. 1. cap. 9. v. 6. Sap. 2. v. 23. Eccli. 17. v. 1.
[9] Isai. 40. v. 18. Act. 17. v. 29.

Az Isten képét sok méltóságos tulajdonságokban viseli a mí lelkünk; először: Istennek teste nincsen, hanem, *Spiritus est, Joan. 4. v. 24.* tiszta lélek; annak-okáért, [10]testi szemmel nem láttatik. Részei sincsenek, mellyek külön helyt foglalnának, hanem [11]éppen mindenüt jelen vagyon; életet és elevenséget ád mindeneknek. A mí lelkünk-is, [12]*Spiritus,* lélek; a léleknek pedig [13]teste és csontya nincsen; azért testi szemmel ezt senki nem láthattya, noha minden tagokban darabolás-nélkül jelen vagyon, és úgy élteti minden részeinket, hogy távozásával ékességét, mozdúlását, életét elveszti minden tagunk. Másodszor: noha Isten a teremtett-állatban vagyon, de azokkal-eggyüt vége nincsen; mert ő halhatatlan [14]és azon egy állapatban marad, akár-mint veszszenek vagy újúllyanak a töb állatok. A mí lelkünk-is, el nem fogy a testel-eggyüt, hanem [15]mikor a test földé lészen, a lélek viszsza-mégyen Istenhez, a kitűl adatott; mert [16]a testi halál a lelket nem illeti. Harmadszor: az

[10] 1. Tim. 6. v. 16. cap. 1. v. 17.
[11] Actor. 17. v. 25. 28.
[12] Numer. 27. v. 16.
[13] Luc. 24. v. 39.
[14] Psal. 101. v. 27. 28. 1. Tim. 1. v. 17. cap. 6. v. 16.
[15] Eccls. 12. v. 7.
[16] Sap. 3. v. 1.

Istenben értelem és szabad akarat vagyon. A mí lelkünk-is nemcsak jelen-valót szemlél, hanem elmúlt és következendő dolgokrúl-is okoskodik; és a Bőlcs mondása-szerént, [1]*Reliquit Deus in manu consilii sui,* tanácsának szabadságában hagyatott: tüzet és vizet, halált és életet adott Isten eleibe, hogy a mihez akar, ahoz nyúllyon; [2]választást hagyott néki a jóban és gonoszban. Negyedszer: Isten Ura minden állatoknak: [3]ő-érette vannak mindenek; ő czéllya és határa mindeneknek. Minket-is Isten urává tett minden teremtett-állatinak; mert avégre teremtette az embert, *Ut præsit universæ terræ; et dominetur piscibus maris; Genes. 1. v. 26. 28., cap. 9. v. 1. Eccli. 17. v. 4.* hogy ura légyen az egész főldnek; bírjon a tenger halaival, az egek madarival és minden földi állatokkal, mivel Isten mindeneket [4]ember lábai-alá vetett. Azért nem-csak az [5]egeket, de a mennyei Angyalokat-is, [6]*In ministerium.* szolgálatunkra rendelte.

[1] Eccli. 15. v 14.
[2] Deut. 30. v. 19.
[3] Prov. 16. v. 4. Eccli. 43. v. 28. Deut. 26. v. 19.
[4] Ps. 8. v. 5. 6. Eccli. 17. v. 3.
[5] Deut. 4. v. 9.
[6] Hebr. 1. v. 14.

Mind-ezekben Isten képét viseli az ember. De az Istennek hozzánk-való kegyelmessége nem elégedett azzal, hogy lelkünk természetit maga képére teremtette, hanem, [7]*Ad similitudinem,* természet-felet-való ajándékinak hasonlatosságát-is belénk óltotta, mihent teremtett. Mert, [8]*Fecit Deus hominem rectum,* Isten az embert igazságban teremtette; [9]*Secundum se vestivit illum virtute,* mingyárt teremtésekor felőltöztette minden tekélletes jószágokba, bőlcseséget adott lelkébe, igazságát és itíletit megismértette vélle. [10]*Creavit inexterminabilem,* halhatatlansággal felékesítette testünket és [11]ennek indúlatit akaratunk-alá adta.

[7] Gen. 1. v. 26. cap. 5. v. 1. Sap. 2. v. 23.
[8] Eccles. 7. v. 30.
[9] Eccli. 17. v. 2. 6. 10.
[10] Sap. 2. v. 23.
[11] Gen. 4. v. 7.

Azért egyéb teremtett-állatira sem sütötte Isten bélyegét: de, mintha dicsekednék az emberen-való uraságával, megbélyegezett minket és hasonlatosságát reánk vetette, hogy ezzel kötelességünk ismértetnék és ő Szent Felsége mí-bennünk dicsekednék; mert, [12]*Vir, imago et gloria Dei est;* az ember képe és dücsössége Istennek. És miképpen egyéb állatit mind nekünk adta, úgy minket csak egyedűl magának tartott; erre nézve mongya Szent *Pál,* [13]hogy mindenek miénk, mí pedig Istené vagyunk.

[12] 1. Cor. 11. v. 7.
[13] 1. Corint. 3. v. 22.

Mikor azért azt kérdi Isten tőllünk: *Cujus est imago hæc?* Te ember, kié ez a czímer, mellyet lelkeden viselsz? nem mondhattyuk, hogy világé, testé, ördögé: hanem azt kel mondanunk: [14]*Signatum est super nos lumen vultus tui Domine;* Uram, a te orczád fényességének pecsétével jegyeztettünk, a te képedet visellyük. Ha azt kérdi tőllünk: honnan és kitűl vettük életünket? azt

[14] Psal. 4. v. 7.

[1] Job, 10. v. 8. cap. 34. v. 19. Isai. 64. v. 8. mondhattyuk: [1] *Manus tuæ plasmaverunt me totum;* éppen és tel-
lyesen a te kezed munkái vagyunk.

Ha ez így vagyon, keresztyének: *Reddite quæ sunt Dei, Deo;*
adgyuk-meg Istenünknek, a mi övé; annak éllyünk, a kitűl vettük,
[2] 1.Cor.15.v.49. hogy élünk. [2] *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis;* ha testünkben a földi atyák hasonlatosságát visel-
lyük, lelkünkben mennyei atyánk képét visellyük. Eszünkben tar-
csuk, hogy ha kegyetlen halállal öletnek, a kik réz-pénzen a király
czimerét meghamissíttyák, sokkal nagyob bűntetést érdemelnek,
a kik meghamissíttyák az Isten képét, mellyet lelkünkön viselünk.

[3] Ezech. 18.v.4. Gen. 14. v. 21. Azt mongya Isten *Ezechiel* Próféta-által: [3] *Meæ sunt omnes animæ;* mind eggyig enyimek a lelkek. Azért te, ember, *Da mihi
animam, cetera tolle tibi;* tarcsd nékem lelkedet, egyebek mind
tiéid légyenek. Jaj annak, a ki ellopja és másnak adgya az Isten-
[4] Isai. 45. v. 9. nek ily drága marháját, mert lopását el nem titkolhattya. [4] *Væ qui
contradicit fictori suo,* jaj annak az edénynek, mely a fazakasra
támad. Bóldog, a kinek Isten azt mondja: ne fély, mert a te neved
[5] Isai. 43. v. 1. az, *Meus es tu,* Enyím vagy te. [5] Minden tisztességes *titulus*-unk,
minden bátorságos óltalmunk vagyon, ha istené vagyunk; minden
böcsülletünk és bizodalmunk elfogy, mihent elpártolunk Terem-
tőnktűl. Mert jóllehet természetünk Isten birtokából ki nem eshetik,
[6] Job,31.v.1.2. de igazság szava az, hogy [6] része és öröksége Istennek azokban
[7] 2.Cor. 4.v.4. Eph. 6. v. 12. nincsen, kik fajtalanúl élnek; nem Isten, hanem [7] a *Sátán* ura és
[8] Phil. 3. v. 19. Ephes. 5. v. 5. Coloss. 3. v. 5. fejedelme azoknak, kik a világhoz ragaszkodnak; [8] hasok és erszé-
nyek istenek a részegeseknek és fösvényeknek.

II. Quia Servi. MÁSODIK kötelességünk abból ál, hogy Isten szolgái vagyunk.
Két-féle szolgák vannak: némellyek fogoly-szolgák, kiket hadban
[9] 2. Pet.2.v.19. fogunk, mert, [9] *A quo quis superatus est, hujus et servus est,* a kitűl
meggyőzetünk, annak szolgái lészünk. Efféléket neveztek a deákok,
Servos, quod a morte servati sunt, megtartott raboknak, mivel az
érdemlett haláltúl megőriztettek, hogy rabságban szolgállyanak.
A kik ezeket megvészik, azoknak pénzen-vett rabjai. Némellyek
fogadott és szegődött szolgák, kiket bizonyos fizetéssel magunkhoz
kötelezünk. Noha külömbséggel, de minden szolgának kötelessége
azt hozza, hogy a ki szolga, eladta szabadságát, nem azt miveli
a mit kedvel, hanem a mit ura parancsol, maga dolgát hátra kel
hadni, hogy ura dolgát végbe-vigye, ot jár, a hol mongyák, úgy
él, a mint tartyák, és mivel két úrnak nem szolgálhat, urán-kivűl
máshoz nem kötelezheti magát.

Mí minnyájan mind a két-képpen Isten szolgái vagyunk.

Először: fogoly és vett szolgák vagyunk. Mert nem-csak megtartotta életünket Isten, mikor bűneinkért halált érdemlettünk, de azonkivűl summán és drága kincsen-is vett minket. Azért mongya [1]Szent *Pál: Pretio emti estis.* [2]*Non estis vestri, emti enim estis;* nem vadtok magatoké, sarczon és drága sarczon vett Isten títeket. *Nolite fieri servi hominum.* Azért a mi Isten-ellen-való, abban senkinek ne szolgállyatok. Szent *Péter*-is azt írja, [3]hogy nem aranyon, ezüstön, vett Isten minket, *Sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi;* hanem drágalátos Vérén az ártatlan Báránynak, ki, [4]*Dedit semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret;* önnen-magát adta érettünk, hogy ördög rabságából és pokol tömlöczéből kiváltana.

Elfutott vólt a gonosz szolga igaz urátúl, és szabadságot keresvén, [5]*In manus Dominorum crudelium,* kegyetlen urak kezébe akadván, ördög tömlöczében örök halálra tartatott. Megszánta a menynek, földnek ura veszett szolgáját, utánna índúlt ő-maga; nem azért, hogy a szökött szolgát bűntesse, hanem hogy rabságából kiszabadítcsa. Megfogatta magát, hogy foglyát felszabadítaná, megverette magát, hogy szolgáját vereségtűl mentené, vérét ontotta, hogy szolgája sebeit mosogatná, minden kínt és ostorozást magára vett, végre megölette magát, hogy szolgája életét megtartaná és örökös szolgálatra kötelezné.

A világi rabság [6]*Servitus homini libero, omni supplicio gravior;* a böcsülletes emberekben nehezeb a halálnál. De az Isten szolgálása tisztességes szabadság: [7]*Deo parere libertas est.* És a mint ez-előt Szent *Bernárd*-túl hallók, *Christo servire, regnare est,* királyság a Christus szolgálása, sőt minden királyi *titulus*-nál böcsülletesb nevezet az, hogy Isten szolgáinak mondatunk. Annak-okáért az Isten Annya, [8]*Ancillam Domini,* Isten szolgáló-leányának nem egyszer nevezte magát. Szent *Pál* Apostol első Levelében, mellyet *Roma*-várasának írt, ismértetni akarván, ki légyen: nem számlállya, hogy ő, a ki harmadik égbe ragadtatván, Isten titkait értette, ő a választott edény, ő a pogányság doktora, hanem mint legböcsülletesb *titulussát,* azt írja kezdetin Levelének: [9]*Paulus, servus* J*esu Christi;* Pál, a Christus Jesus szolgája. [10]*Grandis dignitatis et meriti est, esse servum Christi et non servum peccati;* nagy méltóság, nagy érdemű dolog, a ki Christus szolgája és nem a bűnök rabja. De ha szolgák vagyunk, testi szabadságban nem járhatunk; ma-

[1] 1.Cor.7.v.23.
[2] Ibi. c.6. v.19.
[3] 1. Pet. 1. v. 18.
[4] Ad Titum 2. v. 14. Similia Rom. 8. v. 32.
[5] Isai. 19. v. 4.
[6] Ambr. 3 Offic. cap. 14.
[7] Senec. de Vita beata. c. 15.
[8] Luc. 1. v. 38. 48.
[9] Rom. 1. v. 1.
[10] Hieron. in Psal. 117.

gunk akarattyát nem követhettyük: ha Istené vagyunk, az ő szolgálattyára köteleztetünk és annyival inkáb köteleztetünk, mennyivel Isten [1]a haszontalan szolgát nagyob sommán vette.

[1] Luc. 17. v. 10.

Istené vagyunk minnyájan azért, hogy semmiből teremtett és maga természetit adta nékünk, mennyivel nevekedik kötelességünk azzal, hogy ördög rabságából önnen-maga kiváltott Isten minket? Mert nem oly künnyű vólt a váltság, mint a teremtés. A ki engem egy szavával teremtett, harmincz-három esztendeig sokat szóllott, sokat cselekedett, sok sanyaru és méltatlan kínokat szenvedett érettem. A teremtésben magunk életét adta nékünk a megváltásban, önnen-maga életét letette érettünk, sok kínokra bocsátkozott, hogy minket örök kínoktúl mególtalmazna. Nem méltó-e tehát, hogy annak éllyünk, a kinek halála-által élünk? [2]*Pro omnibus mortuus est Christus, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est:* azért hólt-meg érettünk Christus, hogy a ki él, ne magának éllyen, hanem annak, a ki meghólt érette. Ugyan-is, [3]*Cui justius vivam, quam ei, qui si non moreretur, ego non viverem? Cui commodius, quam promittenti vitam æternam? Cui magis ex necessitate, quam flammas perpetuas minitanti?* Kinek illik inkáb élnűnk, mint annak, a ki ha meg nem holt vólna, mí nem élnénk? Kinek élhetünk nagyob hasznunkal, mint annak, a ki örök életet ígér? Kinek tartozunk élni nagyob kötelességgel, mint annak, a ki örök tűzzel fenyeget, ha néki nem élünk?

[2] 1. Cor. 5. v. 15.

[3] Bern. ep. 145. ad suos Clarevall. in fine.

Nagy külömbség vagyon az-közöt, a ki valakinek szolgál és a ki valakinek él. Mert a ki szolgál, üdőt vészen maga dolgára, mulatságára, nyugodalmára, barátinak-való kedveskedésre, de a ki másnak él, semmi részét életének másuvá nem fordíthattya; éppen és tellyesen minden erejét és tehetségét csak annak tartya, a kinek él. Azt kívánnya Isten tőllünk, hogy éppen Istennek adgyuk, a mi Istené, tellyességgel néki éllyünk és azt mondhassuk Szent *Pál*-lal, [4]élek én, immár nem én, hanem él bennem a Christus. Vagy, a mint Szent *Dávid* énekel: [5]*Anima mea illi vivit,* az én lelkem csak néki él, meghólt egyebeknek. Azért keresztyén ember, ha valami vagyon benned, a mit Istentűl nem vettél, ámbár másnak kedveskedgyél azzal; de ha mind Istené, a mi benned vagyon, [6]tellyes szívedet, lelkedet, tehetségedet, tartozol Istennek adni, minden osztály-nélkül. Mert a Szent *Bernárd* [7]mondása-szerént, *Dignus plane est morte, qui tibi, Domine Jesu, recusat vivere et mortuus est, et qui tibi non sapit, desipit et qui curat esse, nisi propter te,*

[4] Gal. 2. v. 20.

[5] Ps. 21. v. 31.

[6] Deut. 6. v. 5. cap. 10. v. 22. cap. 11. v. 13.

[7] Bern. Ser. 20. in Cantica. initio.

nihil est. Propter temetipsum Deus fecisti omnia et qui vult esse sibi, non tibi, nihil esse incipit inter omnia; halált érdemel, sőt immár meghólt, a ki néked nem él, Úr Isten, és mivel [1]mindeneket magadért teremtettél, a ki tiéd nem akar lenni, semmivé lészen. [1] Prov. 16. v. 4.

Másodszor, szegődött szolgai vagyunk Istennek, mert magunk köteleztük szolgálattyára életünket. Valaki bűnbe esik, [2]*Servus est peccati,* szolgája a bűnnek és a mint Szent *Pál* szól, [3]*Regnat, dominatur peccatum,* abban országol és uralkodik a bűn. Minnyájan azért ördög szolgai vóltunk, de mikor a Keresztségben ellenemondottunk az ördögnek és a világnak, mikor a Christus zászlója-alá szolgálatra irattuk magunkat, mikor kezeseket vetettünk, keresztatyákat, anyákat, mikor a szent Bérmalásban a Christus bélyegét magunkra vettük, akkor [4]*Dominum elegimus, ut sit nobis Deus;* Istent választottuk Urunknak, szolgálattyára köteleztük magunkat. Az-után okosságra jutván, újonnan szegődésbe indúlt velünk a mí Istenünk, szép ígéretekkel megfogadott, Szent Apostoli-által *conventiónk*-ban íratta fizetésünket, mennyei királyságot, végetlen bóldogságot, örök dücsösséget ígért, ha néki híven szolgálunk. Ha az embereknek egy-nehány forintért szorgalmatoson szolgálunk, mennél inkáb tartozunk szolgálni Istenünknek, a ki ennyi jutalmát ígérte fáratságunknak? Keresztyének, gyakran eszünkbe jusson, a mit Szent *Cypriánus* mártir írva hagyott, mikor arra tanít, hogy a mit mí kívánunk szolgainktúl, azont cselekedgyük Istenünk szolgálattyában: [5]*Ipse de servo tuo exigis servitutem et hominem tibi obedire compellis. Et, cum sit nobis eadem fors nascendi et conditio moriendi, corporum materia consimilis, animarum ratio communis; nisi tibi pro arbitrio tuo serviatur, nisi ad voluntatis obsequium pareatur, imperiosus et nimius servitutis exactor, flagellas; verberas, fame, siti et carcere affligis, et non agnoscis miser, Dominum Deum tuum?* Te (úgy-mond) megkívánod a szolgálatot és engedelmességet. És noha hozzád egyenlő születése, hasonló teste, lelke vagyon szolgádnak; mindaz-által vereséggel, éhséggel, tömlötczel bünteted, ha kedveden nem jár, magad pedig, Uradat Istenedet nem szolgálod. Ha a te szolgád szóval beszélli, hogy te rabod és engedelmes szolgád, de a szép szó-mellet elmúlattya dolgodat, nem tetczik néked, elhid, hogy Isten-előt sem kedves, ha ki magát keresztyénnek mongya és a Christus parancsolatit elmúlattya.

[2] Joan. 8. v. 34. Rom. 6. v. 16.
[3] Rom. 6. v. 12. 14.
[4] Deut. 26. v. 27.
[5] Cyprian. ad Demetriad.

Nem ollyan a mí Urunk hozzánk, mint a földi urak, kik a szolgátúl hasznot várnak; minden gond-viselését szolgainak magára vette Isten és azt parancsolta, hogy ne legyünk szorgalmatosok ételünk-, italunk-, ruházatunk-felől, mert erre ő gondot visel; mikor te aluszol, reád vígyáz, mikor meg sem tudnád gondolni magad javát, akkor az ő kegyes gond-viselése elrendeli, a mi hasznodra-való, legkisseb szolgálatodat láttya és megjutalmazza. Ki nem szolgálna örömest az illyen Úrnak?

De eszűnkben tartcsuk, a mit a világi törvények rendeltek a szolgákrúl. Ha valamely szolgát az ura felszabadított és szolgai állapatból kivett, mihelyt háladatlanúl viselte magát szabadítójához, Digestis, De Re Militiari. ottan ismét rabságra vettetett, háladatlanságának bűntetéseért. Ha valamely szolga ura-mellől elfutott a harczon és oda veszett az ura, megölték a szolgát, hogy ura-mellet magát meg nem ölette. Jaj, keresztyének! mint lészen a mí dolgunk, ha Urunk-mellől elfutúnk a kisértet idején? ha ő-néki háladatlanok találtatunk?

III. Quia Filii. Harmadik kötelességünk abból származik, hogy Isten Fiai [1] Aristot. 1. Politic. cap. 8. vagyunk. Minden törvények azt tartyák, hogy a fiu, [1] *Non est sui juris,* nem szabad magával, hanem attyáé, úgy annyira, hogy a régi bőlcsek itíleti-, sőt az Isten törvényének rendelése-szerént, [2] Exod. 21. v. 7. 2. Esdr. 5. v. 1. 5. [2] fiokat, leányokat, eladhatták a szűlék, mikor megszűkűltek. A [3] Valerius, lib. 6. cap. 8. *római* törvény-szerént, [3] szabadok vóltak az atyák a fiok életével, és egyéb bíró itíleti-nélkül, ha vétekben tapasztalták, magok megölethették. Ennek-felette valamint múnkajával vagy szolgálattyával talált a fiú (kiválasztván a tábori nyereséget,) attyáé vólt és nem magáé.

Mí minnyájan Isten fiai vagyunk. A Christus szerelmes taní-
[4] Joan. 1 v. 12. ványa nem-csak azt írja, [4] hogy az Isten fia emberré lévén, hatalmat adott, hogy mí Isten fiai lehessünk, hanem álmélkodással mon-
[5] Joan. 3. v. 1. gya: [5] Nézzétek és csudállyátok, mely nagy szeretetit nyújtotta hozzánk az atya, hogy Isten fiainak neveztessünk és valósággal azok légyünk. Annak-okáért, mikor imádkozni tanított Christus, azt
[6] Matt. 6. v. 9. parancsolta, [6] hogy azon kezgyük kérésünket: Mi Atyánk, ki vagy
[7] Rom. 8. v. 16. Mennyekben; mert a Szent Lélek, [7] bizonyságot ád lelkünkben, hogy Isten fiai vagyunk. Nagy kegyessége Istenünknek, hogy Atyánk lett és fiaivá fogadott. Nincs böcsülletesb nevezetünk, mint-hogy Isten fiainak mondatunk, és ha széles a föld urának neveztetnénk-is,
[8] Oseæ, 1. v. 10. semmi ehez-képest. Mert, ha [8] az élő Isten fiai vagyunk, tehát
[9] Rom. 8. v. 17. [9] Menyországnak és minden atyai jóknak örökösi vagyunk. Azért

mongya Isten, hogy [1] *Qui vicerit, possidebit hæc et ero illi Deus et ille erit mihi filius;* a ki győzedelmet vészen a gonoszságon, ő fia lészen és neki adatik a mennyei *Jerusalem* bóldogsága. [1] Apoc. 21. v. 7.

Ha minden fiú az attyáé, ha az atyáknak tellyes hatalmok vagyon a fiakon, ha a fiak kötelesek, [2] hogy attyokat tisztellyék, szolgállyák és engedelmességgel vigasztallyák, menyivel inkáb tartozunk mind-ezekkel Istenünknek? Mert a Szent *Pál* mondása-szerént, [3] a testi atyák csak a testet formálták, de az Isten, *Pater spirituum,* a lelkek apja. Azért menyivel nagyob és böcsülletesb a lélek ennél a rothadandó testnél: annyival nagyob kötelességünk vagyon, hogy szeressük és tisztellyük Istenünket. A testi atyák nem tudgyák, honnan, mi módon és kit szűlnek: mert nem-csak a lelket nem adgyák, de, [4] *Nesciunt qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis,* nem tudgyák, mint foglaltatnak-egybe csontaink anyánk méhében; és ama [5] szent aszszony mondása-szerént, *Membra non ego compegi, sed mundi Creator;* a test tagjait sem az anyák rendelik, hanem a világ Teremtője, a ki minek-előtte formálna tégedet, látott és elválasztott téged. Azért méltán azt mondhattyuk [6] *Isaias* Profétával Istennek: Uram, Te vagy a mí Atyánk; *Ábrahám* nem túd minket, *Israël* nem ismér minket. Végezetre, a mint Szent *Pál* írja, a testi atyák kevés ideig bajlódnak és fáradnak nevelésünkben; akkor-is magok akarattya-szerént, sokszor nem néznek fiok hasznára, hanem a mihez magoknak kedvek vagyon, a miből valamit reménlenek, arra igazgattyák fiokat; [7] *Deus autem, ad id, quod utile est:* Isten pedig tellyes életünkben gondot visel reánk; maga hasznát soha nem nézi, hanem csak a mí jónkra figyelmez. Annak-okáért, [8] *Multo magis obtemperabimus Patri spirituum;* sokkal inkáb kötelesek vagyunk a lelkünk apjához; sokkal nagyob engedelmességgel, nagyob böcsüllettel tartozunk Istenünknek; sokkal inkáb Istennek atyai hatalmában vagyunk, és mind életünk, mind keresményünk őtet illeti.

[2] Malach. 1. v. 6. [3] Heb. 12. v. 9. [4] Eccles 11. v. 5. [5] 2. Machab. 9. v. 22. [6] Isai. 64. v. 8. cap. 63. v. 16. [7] Heb. 12. v. 10. [8] Ibid. v. 9.

Adná Isten, hogy ezt a mí felséges Atyánkat sok böcstelenséggel ne illetnők, [9] *Per prævaricationem legis, Deum inhonorando,* parancsolatinak megszegésével. Adná Isten, hogy szűnetlen eszűnkben forogna, hogy Isten fiai vagyunk és ezzel ébresztenők magunkat, hogy böcsülletes nemzetségünket gyalázatos erkőlcsökkel ne mocskolnók; hanem a Szent *Pál* intése-szerént, [10] *Imitatores Dei estote, sicut filii charissimi;* követnők az Istent, mint szerelmes fiak és [11] szentek lennénk, mert ő Szent.

[9] Rom. 2. v. 23. Ezech. 36. v. 20. [10] Eph. 5. v. 1. [11] Lev. 11. v. 44. cap. 19. v. 2. 1. Pet. 1. v. 16.

Halhadsza, mivel izgat ama pogány bőlcs a tekélletes életre: ha ki meggondolná, úgy-mond, valóságoson, hogy ő Isten fia, a világnak elvetett gazságához nem ragaszkodnék: [1] *Ecce si cæsar, aut rex, te adoptasset, quis supercilium tuum ferret? Cum autem* DEI *sis Filius, non quæ Deo digna sunt cogitabis?* Ha a császár vagy király téged fiává fogadott vólna, oly fenn néznél, hogy alig szólhatnánk veled. Mivel azért Isten fia vagy, miért nem őltözöl Isten fiához illendő gondolatokba? Bezzeg, illyen gondolatba őltözött vólt *Tóbiás,* mikor azzal esztenezte magát a tekélletes jóságokra, [2] *Quoniam filii sanctorum sumus,* mert szentek vóltak, úgymond atyáink. Christus Urunk-is azt mondotta a sidóknak: [3] ha *Ábrahám* fiai vattok, *Ábrahám* cselekedetit kövessétek.

[1] Epictet. 1. Disertat. c. 1.
[2] Tob. 2. v. 18. cap. 8. v. 5.
[3] Joan. 8. v. 39.

Mí-is tehát, mivel Isten fiai vagyunk, Istenünk cselekedetit kövessük; nem az ég és főld teremtésében, hanem a felvett emberi testnek kimutatott példájában. Mert, [4] *Nullum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur, quæ Christus contemsit; aut fugiuntur, quæ ille sustinuit. Tota itaque vita ejus in terris, disciplina morum fuit;* tűkör a Christus élete; példa az ő maga-viselése. Ha pedig disznó-pásztorhoz és nem király fiához illendő erkőlcsökben élünk: micsoda orczával merjük Istent Atyánknak hínunk? [5] *Qua fronte attollo oculos ad vultum Patris tam boni, tam malus filius? Pudet in digna gessisse genere meo: pudet tanto Patri vixisse degenerem;* vallyon mit felelünk Istennek, mikor azon kezd panaszolkodni, hogy [6] fiakat nevelt és mí megútáltuk őtet? mikor azt kérdezi tőllűnk, [7] *Si ego Pater vester, ubi honor meus?* ha én vagyok Atyátok, hol az én böcsülletem? Nehéz lészen erre a válasz, ha most gyakran nem emlékezünk arrúl, hogy, [8] *Genus sumus* DEI, isteni nemből származtunk, és nem illik, hogy a világnak szolgállyunk, hanem nemzetségünk böcsülleti-szerént az isteni és mennyei felséges dolgokra vágyódgyunk, és, [9] *Princeps, quæ digna sunt principe, cogitabit;* fejedelmi nemből származott állapathoz illendő gondolatokban foglallyuk magunkat.

[4] Aug. tom. 1. De Vera Relig. cap. 16.
[5] Bern. Serm. 16. in Cantic. ante medium.
[6] Isai. 1. v. 2.
[7] Malach. 1. v 6.
[8] Act. 17. v. 28. 29.
[9] Isai. 32. v. 8.

Meghallátok keresztyének, hogy a mí lelkünk nem-csak Isten képét és bélyegét viseli, hanem sok-képpen, nagy és hatalmas okokból Istené vagyunk: mivel ő-tőlle teremtettünk, szolgáivá lettünk, fiaivá fogadtattunk. Nincs böcsülletesb *titulus,* mint, mikor ember magát Istenének mongya. Azért *Salamon* királyi *titulus*-sa előtt helyhezteti azt, [10] hogy ő *Lamuel* és *Jehiel,* az-az, *Ipsius Deus,* a kié Isten. Mí-is azért vígyázzunk és megadgyuk Istennek, a mi

[10] Prov. 31. v. 1. cap. 30. v. 1.

övé: mert nem embernek vagyunk adósok, kinek kezét és szemét elkerűlhettyük, hanem Istennek, a kitűl el nem távozhatunk, el nem rejthetünk semmit. Azon legyünk, hogy azt mondhassuk *Dávid*-dal és *Isaiás*-sal Istennek: [1]*Tuus sum ego; Domini ego sum;* tiéd vagyok én; sem magamnak nem tartok, sem te-kívűlled másnak nem adok semmit magamból; csak tiéd és éppen tiéd vagyok.

Künyű szónak látczik, úgy-mond Szent Ambrús, [2]*Tuus sum ego*, hogy én Istené vagyok. De jaj, ki kevesen vannak, kik ezt igazán mongyák; mivel, [3]*Bonus, etiamsi serviat, liber est; malus, etiamsi regnet, servus est: nec unius hominis, sed, quod est gravius, tot dominorum, quot vitiorum;* annyi urak szolgái az emberek, mennyi vétkek rabjai; úgy hogy, a mint *Homérus*-rúl hét várasok vetekedtek, melyikből való: *Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Chius, Argos, Athenæ:* úgy sokakrúl disputálhatnak a hét fő vétkek, mellyiknek légyen nagyob urasága rajtok. A fösvénység igazán azt mongya: *meus es tu;* enyím vagy; eladtad szabadságodat azon a kincsen, mellyet lakatolva tartasz; mert Istennek kiadott *sententziája* az, hogy [4]magáévá tette a fösvény ember lelkét a világ gazdagsága. A bujaság más-felől azt kiáltya: *meus es tu;* enyím vagy; mert Isten szava az, hogy, [5]*A quo quis superatus est, hujus et servus est;* annak szolgája ember, a kitűl meggyőzetik. A töb vétkek hasonló-képpen bélyegeket rajta látván, mind magokénak vítattyák. Nem Christusé, valaki ennyi sok rosz úrnak alá-való rabja; nem Istené, a kit ennyi *tirannus*-ok elfoglaltak; nem szeret Christus oly szolgát, ki sok úrnak szolgál; nem isméri azt magáénak, [6]a ki szóval dücsöíti, de cselekedettel tagadgya; ajakával tiszteli, de szűvel kerűli őtet; mert Isten, [7]*Simplicitatem diligit;* [8]*Effugiet fictum;* az egy-ügyűséget szereti; efféle szín-mutatót, két-felé adózót gyűlől. Ha azért valóban Istené akarunk lenni: *Reddite quæ sunt* DEI, DEO; adgyuk Istennek, a mi övé, és úgy osztán fiúi bizodalommal mondhattyuk néki: *Tuus sum ego, Psal. 118. v. 94. Tu es ipse Rex meus, et Deus meus, Psal. 43. v. 5.* Uram, tiéd vagyok én, egyedűl te vagy én Királyom és Istenem. Bezzeg, ha mi ezt igazán mongyuk, viszontag Istenünktűl mind it, mind a más világon örvendetesen hallyuk ama drága szókat: [9]*Meus es tu;* enyím vagy te; és így, [10]*Dilectus meus mihi, et ego illi;* Ő miénk és mi övéi lészünk, örökkön örökké. Amen.

[1] Ps. 118. v. 94. Isai. 44. v. 5.
[2] Ambr. in Psal. 118. in Octonario 12. super illa: Tuus sum ego elegantissime et copiose.
[3] August. 4. de Civit. cap. 3.
[4] Prov. [illegible]. v. 19.
[5] 2. Pet. 2. v. 19.
[6] 1. Tit. 1. v. 16. Isai. 29. v. 13.
[7] Par. 29. v. 17. Prov. 3. v. 32.
[8] Sap. 1. v. 5.
[9] Isai. 43. v. 1.
[10] Cant. 2. v. 16. c. 6. v. 2.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

[1] Matt. 22. v. 25. Luc. 20. v. 15.

Reddite quæ sunt cæsaris, cæsari.[1]

Mivel tartozunk fejedelmünknek, és fejedelmünk nékünk.

Hogy az emberek bátorságos békeségben éllyenek és a gonoszak vakmerősége büntetések félelmével meggátoltassék: Istennek atyai gond-viselése rendelte, a mit a természet okossága-is szükségesnek mutat, hogy a sokaságnak és országnak feje, fejedelme és királlya légyen.

[2] 1. Tim. 2. v. 2.
[3] Rom. 13. v. 4. 1. Pet. 2. v. 14.

Azért a Szent Lélek két okát adgya, miért szükségesek a birodalomban helyheztetett fejedelmek. Eggyiket: [2]*Ut quietam et tranquillam vitam agamus, in omni pietate et castitate;* hogy a királyok szárnya- és óltalma-alat csendesz nyugodalmunk és az aítatos tisztasághoz alkalmatosságunk légyen. Másikat: hogy a gonoszak féllyenek és tartóztassanak, mert, [3]*Non sine causa gladium portat: Minister est, vindex in iram, ei qui malum agit;* Nem ok-nélkül adott Isten kardot a fejedelmek kezébe, hanem azt akarta, hogy ő képében boszszút-állyanak a gonosztévőkön; és az erkőlcstelenek a fejedelmek haragjátúl félvén, magokat elfogják a vétkektűl.

[4] Rom. 13. v. 4.
[5] 1. Reg. 24. v. 11.
[6] 2. Paralip. 9. v. 8.
[7] 1. Pet. 2. v. 13.

Mivel azért a fejedelmek, [4]*Dei ministri,* Isten képében parancsolnak, [5]*Christi domini,* Istentűl kenetettek, [6]*Ordinati super thronum Dei,* Isten székiben ülnek, [7]*Præcellentes,* egyebek-felibe Istentűl emeltettek, nagy kötelességünk vagyon, hogy a fejedelmeknek és Istentűl előnkbe-adatott gond-viselőknek megadgyuk, a mi őket illeti. De miképpen a mí testünkben a tagoknak kötelességek vagyon, hogy főtűl várjanak és azt magok kárával-is óltalmazzák, viszontag a főnek-is tiszti hozza, hogy a tagokra vígyázzon, azokat táplállya és óltalmazza, azon-képpen nem-csak a birodalom-alá rendeltetett sokaság köteles, hogy megadgya fejedelmének, a mivel tartozik, hanem a fejedelemség-is magával viseli annak terhét, hogy úgy bánnyék egyebekkel, mint akarná, hogy ő-vélle bánnék, a kinek birtoka-alat vólna.

Propositio.

Annak-okáért mái tanuságunként megmondom, először: *mivel tartoznak a fejedelmek alattok-lévő híveknek.* Másodszor: *az alatvalók kötelességérűl* szóllok, megmagyarázván, *mit kíván Christus tőllünk, mikor azt parancsollya, hogy megadgyuk a császárnak, a mi a császáré.* A mit a fejedelmekrűl és birtok-alat-valókrúl mondunk,

azont kel érteni minden gond-viselőkrűl és alat-valókrúl. Így a mái tanúság nem-csak fejedelmeket, hanem általlyában mindnyájunkat oktat, mint kel magunkat előttünk-valókkal vagy tőllünk-halgatókkal viselnünk. Legyetek vigyázók a halgatásban.

A fejedelmek és tiszt-viselők kötelességét és hívatallyának rendit akarván ismértetni a Szent Irás, oly neveket ád nékik, mellyek nem-csak méltóságokat ismértetik, hanem magok-viselésének rendit-is megmutattyák.

I. RÉSZE. *A fejedelmek és akármely gond-viselők tiszti.*

1. Orvosoknak [1] neveztetnek. Mert tisztek-szerént kötelesek, hogy a sokaság vétkét mind parancsolattal, mind fenyítékkel, és ha egyéb nem lehet benne, tűzzel, vassal gyógyítcsák, minden gonoszságokat kigyomlálván.

[1] Isai. 3. v. 7.

2. *Lucernæ,* világoskodó lámpásoknak [2] mondatnak. Mert kötelesek, hogy minden tekélletességek tűköri légyenek és jó példájokkal a szent erkölcsökre útat mutassanak. Ugyan-is, miképpen a gonoszságra, úgy a tekélletes erkölcsök gyarapodására nincs foganatosb eszten, mint az előttünk-valók példája. Hogy ennek erőssítésére másut bévségesen említett jelenségeket elhalgassunk, emlékezetre méltó, a mit e dologrúl írva hagyott [3] *Plutarchus.* A *siciliai Diénes* király *Plátót* magához hívatván: a míg böcsülletben tartotta a tudós nagy embert és *matematicát* tanúlt tőlle, az egész udvarnépe azon tudományt oly szorgalmatoson űzte, hogy a királyi házakat porral béhíntették és abban irkálták a külömböző *figurákat.* Mikor *Pláto* dorgálni és feddeni kezdette a király részegségit és fajtalanságit, elidegenedett tőlle a király és udvarából kiküldötte. Mingyárt az udvar-népe úgy elidegenedett a szép tudományok bőlcseségétűl, hogy senki azokrúl emlékezetet sem tett. Mivel azért ily hathatós az elől-járók példája, nem-csak magokra-, hanem alattok-lévőkre-nézve-is, kötelesek a fejedelmek a tiszta szent életre.

[2] 2. Reg. 21. v. 17.

[3] Plutarch. lib. de Discernendo Adulatore ab Amico.

3. *Ministri Dei,* [4] Isten képe-béliek a fők, és a mint *Séneca* szól, [5] *Deorum vice,* vice-istenek a főld igazgatásában és a gonoszak bűntetésében.

[4] Rom. 13. v. 4. 6.

[5] Seneca, 1. de Clement. c. 1.

4. *Sol,* nap nevek azoknak, kik másokkal bírnak. [6] *Jákóbot* Isten napnak mutatta a *Jósef* álmában. *Sámson*-nak, az-az napnak nevezteték, a kit Isten népe-eleibe választa. Mert, miképpen a nap mindeneket világosít, éltet, nevel; miképpen magában tiszta és mocsok-nélkül fényeskedik; miképpen mindenkor forog és soha nem nyugszik; miképpen emészti és eloszoltattya a gonosz párákat, hogy meg ne dögleltessék az embereket: úgy a gond-viselő

[6] Gen. 37. v. 9.

fejek mindent segítnek, mindennel jót tésznek, erkőlcsök fényeskedésével mindeneket oktatnak, nyughatatlanúl fáradnak az alattok-valók óltalmában. Egy-szóval, mint a nap fényesseb a töb csillagoknál, úgy a fejedelem erkőlcse dücsösségesb légyen egyebekénél, mert igazán mondotta Cyrus: [1] *Magistratu dignum non esse quemquam, qui non sit melior subditis;* senki nem méltó a tisztre, valaki nem job az alatta-valóknál.

[1] Plutarch. Apoph. Cyri.

Ezek mind szép és böcsülletes nevezetek, de a Szent Lélek világosban és édesdedben nem taníthatta a felső rendben helyheztetett gond-viselőket, mint mikor őket pásztoroknak és atyáknak nevezte, mert ezekkel a nevekkel kötelezte nem-csak a fejedelmeket, hanem az egyéb tiszt-viselőket-is, hogy az alattok-valókra úgy vígyázzanak, mint pásztor juhaira, mint jó atya fiaira.

Először azért: a fejedelmek és tiszt-viselők: pásztorok. Nem ok-nélkül lett, hogy Isten a maga népe gond-viselésére gyakran pásztorokat választott, és mivel a juhok gyarlósága egyéb barmoknál nagyob vígyázást kíván, nagy részre juhászok vóltak, a kik gond-viselésre emeltettek. Juh-pásztor vólt [2] *Ábrahám, Isaák, Jákob,* mint *Farao*-előt megvallották az *Israël* fiai, mikor azt mondották, hogy mind ők, mind elejek, gyermekségektűl-fogva juh-pásztorok vóltak. Pásztor vólt [3] *Moyses* és juhok háta-megűl hítta Isten őtet népének gond-viselésére. Pásztor vólt a sidók [4] első királya, *Saul,* mert akkor-is az eltévedett barmot kereste, mikor királyságra kenetett. Pásztor vólt *Dávid,* [5] mikor királlyá választatott, mert [6] juhok aklából az ellő-juhokkal-való bajlódásból magasztalta Isten őtet, népének legeltetésére.

[2] Gen. 46. v. 32. 34.
[3] Exod. 3. v. 1.
[4] 1. Reg. 9. v. 3. 20.
[5] 1. Reg. 16. v. 11. 12.
[6] Psal. 77. v. 70.

Ennek-felette a királyokat és birodalomban helyheztetett gond-viselőket nem-csak a Szent Irások, hanem a pogány bőlcsek-is pásztoroknak nevezték. *Dávidot* királyságában pásztornak hítta Isten: [7] *Servus meus David, rex super eos et pastor;* az én szolgám, úgy-mond *Dávid* király, és pásztor az én népemen. *Cyrus* királyt pásztornak nevezte Isten *Isaias*-által: [8] *Dico Cyro: Pastor meus es.* Aristóteles azt írja, [9] hogy a jó fejedelem úgy vígyáz az alatta-valókra, mint pásztor juhaira; ezt azzal erőssíti, mert Homérus *Agamemnon* királyt pásztornak nevezte.

[7] Ezech. 37. v. 24.
[8] Isai. 44. v. 28.
[9] Aristot. 8. Ethic. c. 11.

Két fő oka vagyon, miért akart Isten pásztorokat emelni a nagy tisztekre, és királyságban is rajtok hadta a pásztor nevet.

I. Eggyik: hogy a világi méltóságban megőrizzék az alázatosságot. Mert semmire nincs nagyob szükségek a nagy állapatban-

lévőknek, mint az alázatosságra; senkinek nem szükségesb az alázatosság, mint a fejedelmeknek. Először: mert ha a nagy hatalmat és minden emberi fenyíték-kivűl vettetett méltóságot az alázatosság nem zabolázza: oly feslett erkőlcsökre, oly kevély uralkodásra jutnak a fejedelmek, mint-ha Menyországban sem vólna Urok, a kinek számot kel adni. Másodszor: mert mennél magasb az éppűlet, annál veszedelmesb romlása, ha mély fondamentoma nincsen. A nagy állapatban-is künnyeb az eset: és, [1]*In alto posito, non altum sapere, difficile est;* nehéz a nagy méltóságban fel nem fuvalkodni. Harmadszor: mert Isten a kevélyeket megrontya és [2]az alázatosokat felmagasztallya, miképpen [3]*Sault* akkor tette királlyá, mikor maga szeme-előt kisded vólt, noha Isten itíletiből, [4]*Non erat vir de filiis Israël melior illo,* senki ő-nállánál job nem vólt az *Israël* fiai-között.

Vide Conc. 2. Dom. XXII. post Pentec.

[1] Bernard. li. 2. de Consider.

[2] Luc. 1. v. 53. Job, 5. v. 11.

[3] 1. Reg. 15. v. 17.

[4] 1. Reg. 9. v. 2.

Meggondollyák tehát a fejedelmek, hogy, [5]*Magna potentia Dei solius,* egyedűl Isten, a kinek hatalma nagy: Istenhez-képest minden világi nagyság, [6]*Pulvis exiguus; Stilla situlæ;* egy kis porocska, egy csep vizecske. Azért, [7]*Quanto magnus est, humiliet se in omnibus;* mennél nagyob az ember, annál inkáb megalázza magát. És valamint [8]a mennyei királyok, úgy a földi fejedelmek széki-eleibe vessék coronájokat, minden dücsösséget és birodalmot Isten néki tulajdonítván, magokat pedig alacson pásztoroknak ismérjék. Eszekben forgatván, a mit a bőlcs mondott, hogy Isten-előt számot kel adni a hatalmas fejedelmeknek, [9]és mennél nagyob, a ki vétkezik, annál nagyob kínokra itíltetik.

[5] Eccli. 3. v. 21.

[6] Isai. 40. v. 15.

[7] Eccli. 3. v. 20.

[8] Apocal. 4. v. 10.

[9] Sap. 6. v. 1.

Jaj azoknak a birodalomban-lévőknek, kik-előt az alázatosság gyalázatosság. Oly semmiből teremtetett a király lelke, ollyan porból vétetett és ollyan porrá lészen a király teste, mint a parasztѐ. Annyi lelki, testi veszedelmek-alá vettetett a király élete, mint a koldúsé. És, ha a [10]*Nabuchodonozor* királyságának fondamentoma romladó cserép vólt: minden fejedelmekben, [11]*Humiliatio tua in medio tui,* annyi ok vagyon a magok alázására, hogy [12]a főld és por semmiben nem kevélykedhetik. Noha azért gazdagsággal és hatalommal fellyeb-való egyebeknél a fejedelem: de tudománnyal, bőlcseséggel, okossággal, szentséggel sokan fellyűlhaladgyák őtet. És miképpen minden királyok testi betegségeket orvosokra bízzák: úgy a törvényes dolgokat törvény-túdók-, a hadviseléseket capitányok-által kel végbe-vinni, mert mind-ezekre magok nem elégségesek a királyok.

[10] Dan. 2. v. 33.

[11] Mich. 6. v. 14.

[12] Eccli. 10. v. 9.

Meggondolván tehát a fejedelem, hogy, ha nagy az emberek-közöt, de Isten-előt szám-adó pásztor: ne igyekezzék a czifra öltözésre, fris pompára, maga-mutogatásra, hanem, [1]*Princeps, ea quæ digna sunt principe, cogitabit,* fejedelmi állapattyához illendő gondolatokban fáradgyon. Meggondollya, hogy, [2]*Imperare sibi, maximum imperium est;* szeb uralkodás nincsen, mint a ki magának parancsolhat és [3]böcsülletesb, a ki magát meg tudgya tartózatni, hogy-sem a ki várasokat és országokat túd venni. Eszében tarcsa, a mit *Bias* mondott, hogy, [4]*Rex maximam gloriam consequitur, si primus paret legibus;* nincs annál dücsösségesb király, mint a ki első a törvények engedelmében. És hogy, [5]*Rex est qui posuit metus et diri mala pectoris, Infra se videt omnia;* csak az igazán király, a kit jó lelki-isméret biztatása rettegéstűl óltalmaz és minden gonosz indúlatokat alatta tart, mert akár-minémű méltóságban légyen valaki, de, az igaz-mondó Christus szava-ként, ha gonoszúl él, [6]*Servus est Peccati,* bűnök és ördögök rabja.

Miképpen azért *Pericles* sokszor így szóllott magának: eszedben tarcsad *Pericles,* hogy, [7]*Liberis imperas, Græcis imperas, Atheniensibus imperas;* szabad embereknek, görögöknek, *Athenas*-bélieknek parancsolsz: a keresztyén fejedelem-is eszében tarcsa, hogy Christus vérével váltott, mennyei bóldogságra választott emberek gond-viselése bízatott reá, és szörnyű szám-adása lészen, ha megbotlik. Azt-is szeme-előt visellye, a mit Isten parancsolt a királyoknak, hogy, [8]*Non elevetur cor ejus super fratres suos,* kevélységre ne emeltessék a felső tisztből, mert [9]Isten, ki szokta szaggatni szárnyokat fenn-röpűllőknek, hogy földre essenek: baromságra jutattya a kevélyeket, megismértetvén, hogy Isten az, a ki, [10]*Gradientes in superbia, potest humiliare;* a kevélyeket meg szokta alázni.

II. Másik oka mellyért a fejedelmeket pásztornak nevezte Isten, hogy a pásztorság példájából megtanúllyák a gond-viselők, mint kel az alatvalókkal bánni.

Eggyik tiszti a jó pásztornak az, hogy, [11]*Ante oves vadit, et oves illum sequuntur;* juhai-előt jár és útat mutat, melyre kel menniek. Az első királyrúl, mellyet Isten ő-maga választott, azt olvassuk, [12]hogy ő-nállánál senki nem vólt tekélletesb az *Israel* fiai-közöt: szép súgár, magas termettel mindeneket fellyűl-halladott. Azt kívánnya Isten a gond-viselőktűl, hogy mennél nagyob méltóságra emeltettek, annál hívebben és szorgalmatosban szolgállyanak

[1] Isai. 32. v. 8
[2] Sen. epi. 113. sub. finem
[3] Pro. 16. v. 32.
[4] Plut. in Conviv. septem Sapientum.
[5] Seneca, Tragœd.
[6] Joan. 8. v. 34.
[7] Plutarch. Apophtheg. Et 1. Sympofiac. qu. 4.
[8] Deut. 17. v. 20.
[9] Dan. 7. v. 4.
[10] Dan. 4. v. 34.
[11] Joan. 10. v. 4.
[12] 1. Reg. 9. v. 2.

néki. Senki magát királlyá nem tészi, senki magának királyi vagy úri atyát, anyát nem választ, hanem Isten tészi a királyokat. Azért megkívánnya Isten a királyoktúl, hogy hála-adók légyenek, és az isteni szolgálatban annál serényben fáradgyanak, mennél töb jókat vettek. Világos szókkal arra kötelezte Isten a királyokat és senkit nem egyebet, hogy ne csak halgassák, hanem magok kezével leírják a *Moyses* ötödik könyvét: [1] *Et habebit secum, legatque eum omnibus diebus vitæ suæ; ut discat timere Deum, et custodire, quæ præcepta sunt;* és azt mindenüt magokkal hordozzák, tellyes életek minden napjain olvassanak abból, hogy isteni félelemmel megtarcsák a parancsolatokat. Illyen szorgalmatosságot kíván Isten a királyoktúl. És miképpen a feslett-életü királyokat azzal fenyegeti, hogy mazzag-övet ád nékik a királyi öltözetért, [2] *Præcingit fune renes regum:* úgy ellenben azt ígéri az isten-félő királyoknak, hogy [3] állandó birodalmat ád nékik és maradékjoknak. Tartozik tehát a fejedelem nem-csak magára- és maradékára-, hanem alatta-valóira-nézve-is fedhetetlen életet viselni, [4] hogy útat mutatván, példájával édesítcse alatta-valóit isteni félelemre, mivel, [5] *Qualis rector civitatis, tales inhabitantes in ea;* minémü a város feje, ollyanok a lakosok.

[1] Deut. 17. v. 18.
[2] Job, 12. v. 18.
[3] Deut. 17. v. 20.
[4] Prov. 29. v. 14.
[5] Eccli. 10. v. 2.

Másik tiszti a jó pásztornak, hogy ne éheztesse, felettéb ne fáraszsza, ne nyúzza-foszsza a juhokat, hanem azt cselekedgye, a mit *Jákob* Patriárka, [6] ki éjjel nappal, hévben, hidegben vígyázott és fáradott a juhok-mellett; kövér földnek síros füveivel legeltette; a farkasok ragadozásátúl óltalmazta; betegségekben vállán hordozta a juhokat. A jó pásztornak, [7] *Agni ad vestimentum, Lac sufficit in cibos;* elég, ha a juhok gyapjából és a bárány-bőrből ruhát csinál, a juhok tejéből éledelt szerez, de meg ne nyúzza a juhokat; fejje bár, de úgy, hogy tejet és vajat vehessen tőllök, mert, [8] *Qui vehementer emungit, elicit sanguinem;* a ki felettéb nyomja tőlgyét a juhoknak, nem tejet, hanem vért szokott fejni.

[6] Gen. 31. v. 38. et seqq.
[7] Prov. 27. v. 26. 27.
[8] Prov. 30. v. 33.

Mikor *Tiberius* császárnak [9] azt tanácsolnák, hogy a sok fogyatkozások és szükségek segítésére új adókkal terhellye a népet: Isten, a ki kezében viseli és igazgattya a királyok szívét, [10] *Cor regis in manu Domini,* azt mondatá vélle: *Boni pastoris est, tondere pecus, non deglubere;* a jó pásztor megnyíri, de meg nem nyúzza a juhokat. Gyapjú-helyében gyapjú nő: bőr-helyében bőr nem újúl. Ezen *Tiberius,* [11] hogy az alatta-valókat könnyebbítené, ritkán változtatta a tiszt-viselőket, a fekélyes ember példáját említ-

[9] Sueton. in Tiberio. c. 32.
[10] Prov. 21. v. 1.
[11] Joseph. 18. Antiq. c. 8.

vén, ki nem örömest látta, hogy a legyeket elűzték, félvén, hogy az éh legyek inkáb kínozzák. Világ-bíró *Sándor* nagy hadakat viselvén: mivel a had, mint a tűz, megemészti a királyok tárházát, nem lévén, miből fizetne vitézinek, azt javallák titok tanácsi, hogy szokatlan adókat vessen országira, mellyekből tőlthesse a vitézek torkát. Meggondolván *Sándor*, hogy, [1] *Rex justus erigit terram; Vir avarus destruet eam;* a királyok kegyessége felmagasztallya a földet, mellyet a fösvénység el szokott rontani: helyt nem ada tanácslóinak, hanem azt monda: [2] *Olitorem odi, qui radicitus herbas exscindit;* rosz kertész, a ki gyökerestűl kiássa a füveket; bolond, a ki levágja az álló fát, hogy leszedhesse a tetején termett gyümőlcsöt, mellyet fel nem érhet.

Némely szerencsétlen fejedelmek [3] minden okosságokat és gondviseléseket abban helyheztetik, hogy akár-mint, akár-honnan szaporítcsák kincseket, terjeszszék országokat, az illyeneket a Szent Irás nem pásztornak, hanem farkasnak, medvének, oroszlánynak nevez. [4] *Leo rugiens, ursus esuriens, princeps injustus super populum.* [5] *Principes, lupi rapientes, ad avare sectanda lucra.* [6] *Principes, quasi leones rugientes; Judices, lupi vespere;* a farkas telhetetlen, az oroszlány kegyetlen: valamely fejedelem a pénzt szereti, telhetetlen és, *Crescentem sequitur cura pecuniam, majorumque fames;* annál többre éhezik, mennél töb vagyon; annál kegyetlenbűl kapdos a másén, mennél keveseb szüksége vagyon.

Nem ezt kívánnya Isten a királyoktúl, hanem azt parancsollya [7] nékik, hogy, *Non habeant auri et argenti immensa pondera;* ha magokat szerettetni akarják, ne győjcsönek kincset, mert kalmár dolga a pénz-győjtés, királyok tiszti az adakozás: [8] *Melius est ditare, quam ditescere:* [9] *Magis regium est addere, quam detrahere;* illendőb, hogy gazdagítcson és adgyon, hogy-sem gazdagodgyék és ragadgyon a király. Erre-nézve írja *Aristóteles,* [10] hogy, *Apud Thebanos lex fuit, ut nemo habilis esset ad honores reipublicæ suscipiendos, nisi per decem annos a mercatura destitisset;* Thébasvárasában nem vólt szabad gond-viselő tisztre emelni azokat, kik tíz esztendővel eléb el nem hadták a kereskedést, mivel a kereskedés haszonhoz és nyereséghez édesíti embert. A gond-viselőktűl pedig távúl kel a haszon-kívánásnak lenni, mert, [11] *Beatius est dare, quam accipere;* bóldogb, a ki másnak ád, hogy-sem a kinek mások adnak. Mert, [12] *Liberales homines, maxime omnium virtutis studiosorum, amantur: prosunt enim;* semmivel künnyebben nem

[1] Prov. 29. v. 4.
[2] Erasm. Adag. 12. Chiliad. 3. Centur. 7.
[3] Seneca ad Polybium, c. 31. Melius imperium beneficiis custoditur, quam armis.
[4] Prov. 28. v. 27.
[5] Ezech. 22. v. 27.
[6] Sophom. 3. v. 3.
[7] Deut. 17. v. 17.
[8] Ptolomæi dictum apud Ælian. lib. 13. Variæ historiæ.
[9] Plutar. in Apophtheg. Artaxerxis.
[10] Arist. 3. Polit. c. 3. sub finem.
[11] Act. 20. v. 35. Idem. Aristot. 4. Ethic. c. 1. sub initium.
[12] Aristot. ibid.

nyerhetni az emberek szeretését, mint adakozással, mivel nem-csak az emberek, [1]*Amici sunt dona tribuentis,* szeretik, a kik véllek jót tésznek, de még az oktalan-állatok-is, mint sok példák ismértetik.

Próbálva tudta ezt a *macedóniai Filep* király, [2]ki mikor hallotta vólna, hogy *Nicánor* ellene-törekedik és gyalázatos szókkal rágalmazza őtet, megértvén, hogy *Nicánor* jó vitéz ember, de soha semmi ajándékot nem vett a királytúl: gazdagon megajándékozá. Ottan elváltozék a *Nicánor* nyelve és a királyt égig kezdé magasztalni. A király pedig azoknak, kik őtet a *Nicánor* bűntetésére ingerlették, azt mondotta: [3]*Videtis in potestate nostra esse, bene vel male audire?* Láttyátok-e, hogy mí-rajtunk ál, hogy jót vagy gonoszt mongyanak felőllünk? Ennél világosb példánk vagyon a Szent Irásban, mint kötelezi embert urához az adomány; mert azt olvassuk *Jósef*-rűl, [4]hogy jó-téteményekkel megkötöztetvén, lehetetlennek itílte, hogy ura-ellen vétkezzék.

Mivel azért, [5]*Misericordia custodit regem, clementia roborat thronum;* a királyoknak és királyi székeknek erősseb oszlopok nincsen, mint az alatta-valók jó-akarattya, mellyet adakozással nyerhetnek: sok fejedelmek vagy azt cselekedték, a mit *Galliénus,* ki, [6]*Nihil unquam petenti denegavit;* soha senki kérését heában nem hadta vagy azt itílték, [7]*Nullum debere tristem ab imperatore discedere,* hogy senkinek nem kel szomorúan elmenni a császár-elől vagy, *Diem perditum,* veszett napnak álították, mellyen valakivel jót nem cselekedtek, mint *Titus* császár, vagy gyalázatnak tartották, ha ki semmit nem kért tőllök, [8]mint *Sevérus* császár.

Nem mondom, hogy a fejedelmi emberek azt cselekedgyék, a mit gyakran látunk, mikor azt ajándékozzák, a mit adósságban kellene fizetni; mert Isten és világ törvénye-szerént igazság kötelezése az, hogy eléb megadgya ember adósságit, az-után ajándékozza, a mire nincs szüksége. Ezt cselekedte bezzeg *Focion,* kirűl azt írja *Plutarchus,* hogy mikor áldozatra-való kőltséget keregetnének, egyebek segítséget nyújtván, ő semmit nem adott, azt mondván: [9]*Pudet me, vobis donare, huic (creditorem demonstrabat) non reddere;* szégyenlem, úgy-mond, hogy néktek ajándékot adgyak és ennek adós lévén, meg ne fizessek.

Azt sem mondom, hogy a fejedelem módotlan tékozollya az ország jövedelmét, hogy pompára és játékokra kőlcse, a mit szükségekre kellene tartani. Bolondúl vélekedett *Nero,* ki, [10]*Nullum alium usum putabat divitiarum, nisi profusionem;* egyéb hasznát nem

[1] Prov. 19. v. 6.
[2] Plutarch. Apophtheg. in Philippo.
[3] Plutarch. de Cohibenda Ira. circa medium. Arcadionem nominat, qui Philippo maledicebat: Bis igitur id factum a Philippo.
[4] Gen. 39. v. 9.
[5] Prov. 20. v. 28.
[6] Bapt. Egnatius, lib. 1. in Gallieno
[7] Eutrop. lib. 7.
[8] Lamprid, in Severo.
[9] Plutarch. in Apophthegm.
[10] Sueton. in Nerone.

ismérte a gazdagságnak, hanem a tékozlást és felesége *Poppæa* temetésében töb fa-héjat és egyéb jó-szagú füstölőket égetett, hogy-sem a menyi egész esztendőben termett *Arabiá*-ban. Annál-is esztelenb vólt *Heliogábalus* császár, [1]ki, hogy gazdagság utálónak látczanék, drága sok kincsekkel tellyes hajókat tengerbe sillyesztetett. Nem királyhoz illendő bév-kezűség ez, hanem oktalan tékozlás. Nem szégyen, sőt szükséges, hogy a királyok kövessék a királyok királyát, ki mikor isteni csudával egyszer öt-, [2]mászor négyezer embert megvendéglett, noha megelégítette őket, de a maradék tördelék-kenyereket felszedette, hogy mászor, más szűkölködőkközzé osztatná. Takargassák bár a királyok-is a mire szükségek lehet, de a másét ne szomjúhozzák, hamissan ne kívánnyák.

Emberek-előt színt adhatnak a fejedelmek, hamisságok fedezésében, de Istent meg nem csallyák. *Achab* és *Jézabel* nem juthatván egyéb-képpen a *Nábot* szőlejéhez, melyre ásítottak, törvényt láttatának *Nábot*-ra, és mivel, [3]*Princeps postulat et judex in reddendo est;* a hol törvényt kér a fejedelem, ot a bíró azon vagyon, hogy kedvét ne szegje, halálra itílék *Nábotot* és a király elfoglalá a szőlőt, de az igaz Isten [4]ebekkel nyalatá az *Achab* vérét a *Nábot* szőlejében. *Nabuchodonosor* [5]minden igaz ok-nélkül, csak birodalmának terjesztésére, hadat akara indítani a körűl-való országokellen, hogy azokat meghódoltatná; és noha senkitűl semmi bántása nem vólt, azt költé, hogy, [6]*Defendet se,* maga óltalmában kel fegyverhez nyúlni és minden udvara népe azt beszéllette, hogy, [7]*Defenderet se,* a király magát óltalmazza. Efféle álorczákat emberek szeme-eleibe adhatnak a fejedelmek a hamisság rejtegetésére, de Istent meg nem csallyák, kinek hátúl-ütő pálczája fejek-felet forog, és vólta-képpen láttya, mire arányoznak a gonosz-szándéku emberek, noha másra mutatnak. Az *Egyiptom* királyi arra esküdtették a bírákat, [8]*Quod rege injustam flagitante sententiam, ei morem non gerent;* hogy ha a király hamis *sentencziát* kíván tőllök, nem engednek. *Antigonus* pedig minden várasira decrétomot kűldött; [9]*Ut, si quid ipse contrarium legibus per epistolam mandaret; ne pareant, sed ipsum ignoratione lapsum censeant;* hogy ha ollyat parancsol levelében, mely a törvénnyel ellenkezik, ne engedgyenek, hanem azt itíllyék, hogy tudatlanságból esett a vétek.

Másodszor, a fejedelmek atyáknak neveztetnek. Mert nem-csak *Naamant* az [10]alatta-valók, *Patrem,* apjoknak hítták, hanem *Aristoteles* azt írja, [11]hogy *Homérus* azért nevezte atyának a királyt,

[1] Plin. lib. 12. c. 18. Lamprid. in Heliogabalo.
[2] Joan. 6. v. 13. Mar. 8. v. 8.
[3] Michæ, 7. v. 3.
[4] 4. Reg. 9. v. 36. 3. Reg. 22. v. 38.
[5] Judit 2. v. 3.
[6] Judit. 1. v. 12.
[7] Judit. 2. v. 3.
[8] Plutarch. Apophthegm.
[9] Plutar. ibid. in Antígono tertio.
[10] 4. Reg. 5. v. 13.
[11] Aristot. 8. Ethic. cap. 10.

mert, *Ipsum regnum, imperium est suapte natura paternum;* atyai birodalom a királyság. Azért, [1] *Bonus princeps, nihil differt a patre bono;* a jó atya- és jó fejedelem-közöt különbség nincsen. [1] Xenoph. l. 8. Pædiæ Cyri.

Vége nem lenne egy órában tanuságunknak, ha elő-számlálnók minden kötelességit és gond-viselésit az atyáknak, mellyeket követni kell a fejedelmeknek. Azért sommában azt mondom, hogy ha az atyák szeretik fiokat; ha gondot viselnek szükségekre; ha, [2] *Non filii parentibus, sed parentes thesaurizant filiis;* ők gyűjtnek kincset fioknak; a fejedelmek-is semmivel bátorságosb állapatra nem hozhattyák birodalmokat, mint atyai szeretettel és jó gondviseléssel. Innen vagyon, hogy midőn *Agesilaust* kérdették vólna, mint lehet a király bátorságos örzők nélkül? Azt felelte: [3] *Si subditis ita imperaret, ut pater filiis;* ha úgy parancsol a sokaságnak, mint atya fiainak. Mert eszében kel tartani a méltóságban-lévő embernek, hogy Isten őtet nem egyébért ültette a felső helyre, hanem hogy azokra gondot visellyen, a kiket Isten birtoka-alá adott és azt megtellyesítse, a mit *Adriánus* császár magárúl mondott, hogy, *Talem se præstabit imperatorem, qualem sibi optasset privatus;* úgy viseli másokhoz magát, a mint kívánná hogy ő-vélle bánnának, ha császár nem vólna. [2] 2. Cor. 12. v. 14. [3] Plutarch. in Apophtheg. Laconicis. initio.

Minden egyéb gond-viselésben, de fő-képpen a vétkesek bűntetésében kívántatik, hogy a fejedelmek atyai módon visellyék magokat. A nagy hegyeket és a magas tornyokat lehetetlen, hogy szelek ne érjék; a felső helyen-ülő gond-viselők-ellen lehetetlen, hogy sok szók és zúgolódások ne támadgyanak. A ki ezeken megindúl, a ki minden szót haragra méltónak itíl, magának sem lehet nyugodalma, egyebeket sem tarthat békeségben. Mint az atya apró gyermekinek esztelen kiáltozásit vagy hagymázos szitkozódásit, úgy hallya és füle-mellől bocsássa a fejedelmi ember a rágalmazó szókat, mikor nem félő, hogy azokból országos háborúk következnek. Azért a rágalmazásokra vagy azt mongya Nagy-Sándorral: [4] *Regium est, cum bene feceris, male audire;* királyi dolog, hogy jó-tétért rágalmazást hallyon; vagy azt forgassa eszében, a mivel *Augustus* vígasztalá *Tiberiust,* ki, mikor igen neheztelné, hogy sokan gyalázatos szókkal rútították őket, azt felelte *Augustus: Satis est, si hoc habemus, ne quis nobis male facere possit;* ám verjék az eget szavokkal, elégedgyünk-meg azzal, hogy nékünk nem árthatnak. Mely mondásból annyit tanúlt *Tiberius,* hogy az-után, mikor a rágalmazó nyelvek mardosásit hallotta, csak [4] Plutarch. in Apophtheg. Alexandri.

azt mondotta: *In civitate libera, liberas esse linguas oportet;* a szabad-várasban szabadosoknak kel a nyelveknek lenni. És mikor a tanács azon kérné, hogy szedessen bizonyságot azok-ellen, kik őtet gyalázták; azt felelte, hogy nagyob gond-viselési nem adnak annyi üdőt, hogy ehez érkezhessék. És ha egyszer efféle dolgok visgálásába bocsátkozik, semmire egyébre nem érkezik; mert akár-ki azzal fogja vádolni ellenségét, hogy gonoszúl szóllott a császár-ellen.

Azért igen keresztyén törvényt írt *Theodosius* császár e dologrúl: [1]*Si quis modestiæ nescius, improbo petulantique maledicto, nomina nostra crediderit lacessenda: eum pœnæ nolumus subjacere. Quoniam si ex levitate processit, contemnendum est: si ab insania, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum;* nem akarjuk, hogy bűntetődgyék, a ki szemtelenűl gyaláz és kissebbít minket. Mert ha azt csintalanságból cselekeszi, útálni kel; ha bolondságból, szánni; ha boszszúból, meg kel bocsátani. Szent *Ágoston*-is rövid szóval sommába foglalván a jó fejedelem tisztit, így szól ezen dologrúl: [2]*Neque nos, christianos quosdam imperatores ideo felices dicimus, quia diutius imperant; vel imperatores filios morte placida reliquerunt; vel hostes reipublicæ domuerunt; vel inimicos cives opprimere potuerunt, hæc enim vitæ hujus ærumnosæ solatia, quidam etiam cultores dæmoniorum accipere meruerunt: sed felices eos dicimus, si justi imperant: si inter linguas sublimiter honorantium non extolluntur, sed se homines esse meminerint: si suam potestatem, ad* DEI *cultum maxime dilatandum, famulam faciunt: si Deum timent, diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, ubi non timent habere consortes: si tardius vindicant, facile ignoscunt;* a keresztyén fejedelmeket nem egyébért mongyuk bóldogoknak, hanem ha igazsággal parancsolnak; ha késedelmesek a boszszú-állásra, gyorsak az engedésre; ha inkáb akarnak magokon és gonosz indúlatokon uralkodni, hogy-sem a széles világon; és mind ezeket nem világi dücsösségért, hanem Meny-ország szerelméért cselekeszik.

[1] Theodos. Codicis, lib. 9. tit. 12.

[2] August. lib. 5. de Civit. c. 24.

II. RÉSZE. *Az alat-valók engedelmességérűl.*

De lássuk immár, mire kötelezi Christus az alat-valókat, mikor azt mongya: *Reddite quæ sunt cæsaris, cæsari;* adgyátok-meg a császárnak, a mi a császáré.

Ha atyák az előttünk-való tisztviselők, nem-csak Isten parancsolattyával köteleztetünk, hogy, [3]*Regem honorificemus,* a királyt böcsüllyük, hanem a természet-is azt mutattya, hogy, [4]*Filius honorat patrem,* a fiúnak tisztelni kel attyát.

[3] 1. Pet. 2. v. 17.

[4] Mal. 1. v. 6.

Ha pásztorink a gond-viselők: tehát mint a juhok, gyapjokat, tejeket, sajtyokat, bárányokat nem tíltyák a pásztortúl, hanem ezekkel hálállyák fáratságokat: úgy mí-is, [1]*Reddamus cui tributum tributum; cui vectigal vectigal; cui timorem timorem; cui honorem honorem;* megadgyuk az adót, a harminczadot, a félelmet és böcsülletet a fejedelmeknek. Mert ha Christus, mikor született, a ravóktúl bé hadta íratni magát a Császár könyvébe; és az-után, noha nem tartoznék adóval, [2]de hogy senkit meg ne botránkoztasson, sőt példájával tanítcson, magáért és Szent *Péter*-ért megadatta a császár adóját; sokkal inkáb tartoznak mások megadni a császárnak, a mi övé. Sőt nem-csak jószágok jövedelméből tartoznak az alat-valók táplálni gond-viselőjöket, hanem arra-is kötelesek, hogy, [3]*Obsecrationes fiant pro regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt;* Istennek imádkozzanak érettek, hogy Szent Lélekkel igazgattassanak a jó gondviselésre, és ne bánnyék Isten úgy véllek, mint haragjában szokott cselekedni; mikor, [4]*Dat reges in furore;* [5]*Regnare facit hypocritas, propter peccata populi;* a királyokat veszni bocsáttya, hogy az alatta-valók bűneit ostorozza.

[1] Rom. 13. v. 7.
[2] Matt. 17. v. 26.
[3] 1. Tim. 2. v. 2.
[4] Oseæ, 13. v. 11.
[5] Job, 34. v. 30. Isai. 3. v. 4. Psal. 75. v. 13. Prov. 28. v. 2. 2. Reg. 24. v. 1.

De ezeket és töb hasonló kötelességeket most elhagyván, fejedelmünknek és előttünk-valóknak minden egyéb kötelesség-felett engedelmességgel tartozunk.

Az engedelmesség oly jóság, mellyel ember végbe-viszi Isten segitségével, a mit előtte-járói parancsolnak, a végre, hogy eleget tégyen az Isten parancsolattyának. Azért, noha a külső cselekedetek, mikor más jóságok czéllyára és tulajdon tekélletességére igazíttatnak, azoktúl vésznek méltóságot és nevezetet; de mikor ember azért cselekeszik akármely jót, mert erre parancsolat kötelezi, akkor az engedelmességnek tulajdon cselekedetit miveli.

De Obedientia. S. Thom. 2. 2. quæst. 104.

Mely kedves Istennél az engedelmesség: az irott Törvény-előtt, az irott Törvényben és bévebben az Uj Testamentomban előnkbe adatott.

Mihent Isten az embert teremté, parancsolatot ada néki, [6]hogy a tudomány fája gyümőlcsében ne egyék; nem azért, úgy-mond Szent *Ágoston,* [7]hogy annak a fának gyümőlcse mérges vólna, vagy hogy annak eteléből valakinek kára lenne: hanem hogy eszébe venné birodalom-alat létét és az engedelmesség gyakorlásának adójával Istent tisztelné. Ezt sem azért, hogy rab-módra, iga-alatt élne, hanem hogy Istennek engedvén, világ ura és királya lenne. Böcsülletesbé nem tehette Isten világ kezdetin az engedel-

[6] Gen. 2. v. 16.
[7] Aug. 14. Civ. cap. 12. Obedientia commendata est in præcepto: quæ virtus in creatura rationali, mater quodammodo est omnium custosque virtutum.

[1] Aug. tom. 3. l. 8. de Genesi ad literam. cap. 13. Eleganter in Psalm. 70. Conc. 2. post medium.

mességet, mint azzal, [1] hogy sem a maga tiszteletirűl, sem egyéb mennyei jóságokrúl parancsolatot nem adott, hanem elsőben-is az engedelmesség gyakorlására kötelezte embert; elsőben-is az engedetlenséget bűntette, és oly rettenetes veréssel bűntette, mennél nagyobbal soha egy bűnt sem ostorozott; mivel nem-csak *Ádámot*, hanem minden maradékát kárhozatnak átkába és világi nyomoruságok tengerébe vetette az engedetlenségért.

[2] 3. Reg. 20. v. 36.
[3] 1. Reg. 15. v. 22. Eccls. 4. v. 17.
[4] 1. Reg. 15. v. 22.
[5] Tit. 1. v. 16.

Az Ó Testamentomban [2] nem-csak kemény csapásokkal ismértette Isten, mint gyűlőli az engedetlenséget, mellyért kedves Profétáját oroszlánynyal szaggattatta; de világos szókkal-is mondotta, hogy, [3] *Melior est obedientia, quam victimæ*, job embernek maga akarattyát engedelmesség-által Isten szolgálattyára megkötni, hogysem a barmok húsát áldozással mészárlani. Ellenben pedig, [4] *Quasi peccatum ariolandi est, repugnare; et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere;* oly nagy vétek az engedetlenség, mint ha ördögi szövetségbe, sőt bálvány-imádásba esnék ember; mivel a ki annak nem enged, kit Isten előtte-járóvá rendelt, [5] *Factis negat Deum*, cselekedettel Istent megtagadgya.

[6] Rom. 5. v. 19.
[7] Rom. 5. v. 19.
[8] Hebr. 5. v. 8.
[9] Philip. 2. v. 8.
[10] Hebr. 5. v. 9.

Az Uj Testamentomban [6] több jelenségét adta Isten, mint böcsülli és mint kívánnya tóllünk az engedelmességet. Az első embernek engedetlensége hozta a bűnt a világra. Hogy az engedelmességet meg tudnók böcsülleni, azt akarta Isten, hogy, [7] *Per obedientiam, justi constituamur;* a Christus engedelmessége igazitcsa a választottakat. Semmivel felségesben nem dícsírtetett az engedelmesség, mint azzal, először: hogy a Szent Háromság második Személye, azért jött e világra, hogy, [8] *Disceret ex his, quæ passus est, obedientiam;* szenvedése-által, próbálva tanúlná, nehéz súllyát és hasznos gyümölcsét az engedelmességnek. Másodszor: hogy nem külömben, hanem engedelmesség-által nyerte Christus a maga teste dücsösségét és nevének felmagasztalását; mint felséges szókkal írva hadta Szent *Pál* Apostol: [9] *Factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod et Deus exaltavit illum;* engedelmes lett, úgy-mond, halálig; nem akár-minémü halálig, hanem a Kereszt kínnyáig. Ezért magasztalta Isten őtet; ezért adott oly nevet, melyre minden térd meghajol. Harmadszor: hogy Christus senkit nem akart részesiteni szent halála jutalmában, hanem az engedelmeseket: [10] *Factus est obtemperantibus, causa salutis æternæ;* mert, noha végetlen az ő érdeme; de senkire nem terjed ereje, hanem az engedőkre. Negyedszer: hogy Christus Urunk életének

példája tanít és édesít mindeneket az engedelmességre. Mert, tizenkét esztendős-korátúl-fogva, harmincz esztendős-koráig, sommában foglalván az Evangeliom minden cselekedetit, egyebet nem mond erkölcsinek gyakorlásirúl, hanem hogy, [1] *Erat subditus illis,* Bóldog Aszszony és *Jósef* birtoka-alat vólt; tőllök halgatott, nékik engedett. Számtalan jóságok cselekedeti vóltak a Christus ifiuságában, de mivel forrása és kút-feje a világ romlásának az első ember engedetlensége vólt, azt akarták az Evangelisták ismértetni a másik *Ádám* példájából, hogy minden üdvösséges jónak gyökere az engedelmesség. Tanitásának folyásában, sok helyen és nyilván mondotta Christus, [2] hogy zúgolódás-nélkül, [3] *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio;* az-szerént cselekeszik, a mint az Atya parancsolt néki, [4] mert étele és itala néki az, hogy abban járjon, a mit Isten eleibe adott.

[1] Luc. 2. v. 51.
[2] Isai. 50. v. 5.
[3] Joan. 10. v. 18. c. 14. v. 31.
[4] Joan. 4. v. 34.

Keresztyének; [5] *Beati sumus, quia, quæ Deo placent manifesta sunt nobis;* nagy Isten irgalma, nagy bóldogság, hogy írva vettük, mivel tartozunk Istenünknek. Isten pedig, erős parancsolatival, világi és mennyei áldásinak igéretivel, földi és más-világi bűntetések fenyitékével, nem-csak arra kötelez, hogy ő-magának engedgyünk, hanem azt-is kívánnya tőllünk:

[5] Baruch. 4. v. 4. Deut. 4. v. 8. Psal. 147. v. 20.

Elsőben: hogy lelki pásztorinknak engedgyünk: [6] *Obedite præpositis vestris et subjacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri;* mert nékik kel számot adni lelkünkrűl. És, hogy inkáb édesedgyünk engedelmekhez; miképpen [7] az Ó Törvényben megölette, a ki nem engedett a papi-fejedelemnek, úgy az Új Törvényben azt mondotta, hogy [8] a ki a lelki-pásztoroknak enged, Istennek enged; a ki azok szavát megveti, Istent megútállya. És valamint [9] a hívek üldözését, maga kergetésének; [10] a szegények-közzé osztott alamisnát, magával tett jónak nevezte: úgy [11] az egyházi pásztorokhoz mutatott engedelmességet és böcsülletet, maga böcsülletinek tartya.

[6] Hebr. 13. v. 17.
[7] Deut. 17. v. 12.
[8] Luc. 10. v. 16.
[9] Act. 9. v. 5.
[10] Matt. 25. v. 35.
[11] Luc. 10. v. 16.

Másodszor: a világi urakhoz- és fejedelmekhez-való engedelmességet sokszor és kemény parancsolattal meghadta Isten; módgyát-is előnkbe adván az engedelemnek: elsőben elhiteti velűnk, hogy a királyok és fejedelmek hatalma Istentűl vagyon: [12] *A Domino datur potestas.* [13] *Non est potestas nisi a Deo:* és a királyok Isten-által királykodnak; [14] *Per me reges regnant.* Ebből azt hozza-ki Szent *Pál;* hogy [15] a ki fejedelmek-ellen tusakodik és azoknak engedetlen, Isten-ellen tusakodik. Azért, [16] *Omnis anima potestatibus sublimiori-*

[12] Sap. 6. v. 4.
[13] Prov. 13. v. 1.
[14] Prov. 8. v. 15. 16.
[15] Rom. 13. v. 2.
[16] Rom. 13. v. 1.

[1] 1. Pet. 2. v. 13. *bus subdita sit.* [1] *Subjecti estote omni humanæ creaturæ,* PROPTER *DEUM; sive regi, sive ducibus: quia sic est voluntas Dei;* minden lélek engedgyen az előtte-valónak: és Istenért engedgyen; akár király, akár más fejedelem légyen: mert ez az Isten akarattya. Mely mondással jelenti a Szent Lélek, hogy nem-csak testi engedelem kívántatik tőllünk, hanem lélek engedelme-is: úgy, hogy Istenért a ki parancsollya az engedelmességet, szűből és jó akaratból engedgyünk. És hogy a belső engedelemhez nagyob kedvünk
[2] Rom. 13. v. 2. Judæ, v. 8. légyen: azt mongya a Szent Irás, [2] hogy az engedetlenek nem-csak külső büntetést érdemelnek a fejedelmektűl, hanem, *Damnationem acquirunt,* Istentűl kárhozatot nyernek. Azért, nem-csak
[3] Rom. 13. v. 5. félelemért, hanem, [3] *Propter conscientiam,* azért kel fő-képpen engednünk, hogy lelki-isméretünket meg ne sércsük, által-hágván Istenünk
[4] Exod. 16. v. 8. 1. Reg. 8. v. 7. Ezech. 3. v. 7. parancsolattyát. Azt-is világos szókkal ehez adván, hogy, [4] valaki megveti azok parancsolattyát, kiket Isten gond-viselésünkre rendelt,
[5] Rom. 13. v. 2. nem embert vét-meg, hanem Istent ő-magát. Mert, [5] *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit;* Isten rendelése-ellen tusakodik, valaki a birodalomban helyheztetett fejedelmekkel ellenkezik.

Nem-csak Istennek ennyi sok erős parancsolati, hanem a természet okossága-is arra tanít, hogy a tagok főnek, a juhok pásztornak, az alat-valók vezéreknek, engedgyenek. Mert a hol enge-
[6] Judic. 24. v. 24. delmesség nincsen, hanem [6] *Unusquisque facit, quod sibi videtur,* mint a sidóságnak esze-veszett állapattyában, ki-ki azt cselekeszi, a mi néki tetczik: ot sem békeséges eggyesség, sem csendesz nyugodalom, sem szeretet és bátorság nem lehet. Azért, még a tolvajok istentelen társaságában-is, főnek kel lenni, a kinek engedgyenek; nem hogy a szentűl és jól rendelt ország lehetne engedelem-nélkül. Mert igazán felelt *Sólon* ama kérdésre: mint marad-
[7] Strobeus, Serm. 41. hat az ország békeségben? [7] *Si cives obtemperent magistratibus, magistratus legibus;* csak úgy, és nem külömben, ha az ország tagjai engednek fejedelmeknek: a fejedelmek pedig törvényeknek.

Felséges tanuságokkal azt-is előnkbe adgya Isten, minémü engedelemmel tartozunk az előttünk-járóknak.

Elsőben, azt parancsollya, hogy arra ne nézzünk, ha jámbor,
[8] 1. Pet. 2. v. 18. szent, isten-félő, a ki parancsol: hanem, [8] *Non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis;* a csintalan és erkőlcstelen Urnak-is engedgyünk, valamíg Isten törvényével ellenkezőt nem parancsol.
[9] Rom. 12. v. 1. Mert abban bezzeg nem kel senkinek engedni: mivel, [9] *Rationabile sit obsequium,* okos engedelmet kíván Isten tőllünk, mely arra

tanít, hogy, [1] *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus,* inkáb kel Istennek engedni, hogy-sem embernek. És a hol a király Isten-ellen parancsol, azt kel mondani: [2] *Non obedio præcepto regis, sed præcepto legis;* Isten törvényének engedek: nem engedek senkinek, ha Isten-ellen parancsol, mivel, *cæsari, quæ cæsaris, Deo, quæ Dei;* azzal tartozunk a királynak, a mivel Istent meg nem bántyuk.

[1] Act. 4. v. 19. cap. 5. v. 29.
[2] 2. Mach. 7. v. 30.

Másodszor, azt kívánnya Isten; hogy a fejedelmeknek és Uraknak ne úgy engedgyünk, mint embernek, hanem mint Istennek, mivel keresztyén engedelemmel nem egyébért engedünk nékik, hanem Isten akarattyáért és parancsolattyáért, a ki elónkbe rendelte őket. Ezt Szent *Pál* Apostol sokszor fülünkbe rágja: [3] *Obedite Dominis, sicut Christo servientes, sicut Domino et non hominibus;* az uraknak úgy engedgyetek, úgy-mond, mint Christusnak, úgy szolgállyatok, mint Istennek, nem mint embereknek. [4] *Obedite per omnia dominis carnalibus ex animo, sicut Domino et non hominibus. Domino Christo servite;* engedgyetek, úgy-mond, a testi uraknak mindenben, mint Istennek és nem mint embereknek. Az urak szolgálattyában Christusnak szolgállyatok; ő-reá nézzetek, ő-érette, sőt ő-néki engedgyetek, mikor embernek engedtek. Ha erre kötelesek minden világi emberek, menyivel inkáb tartoznak illyen engedelmességgel a szerzetesek, kik az engedelmességre esküdtek?

[3] Ephes. 6. v. 5. 6. 7.
[4] Col. 3. v. 22. 23.

Ebből azt hozza-ki Szent *Pál,* hogy még a világi urak engedelmében sem kel csak a külső cselekedetre nézni, [5] *Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes;* nem kel csak szemre szolgálni, hanem, [6] *Ex animo, cum bona voluntate;* belső jó-akarattal kel engednünk, mert [7] Isten, a kitűl jutalmát várjuk az engedelmességnek, szívre néz inkáb, hogy-sem külső cselekedetre. Azért, mikor fejedelmünk vagy más előttünk-való parancsol, Istenhez emellyük lelkünket és azt mongyuk néki: [8] *Loquere Domini, quia audit servus tuus. Quid me vis facere?* Édes Uram Istenem, te parancsoltad, hogy én ennek engedgyek, mint te-magadnak, azért te-éretted, [9] *Subjectus esse volo omni humanæ creaturæ, propter Deum;* örömest engedek az embernek, csak ércsem, mit kívánsz tőllem. Bezzeg, az illyen engedelmességet győzedelmessé tészi Isten, mert fogadása tartya, [10] hogy a ki néki enged, bátorságos az ördög-ellen-való győzedelemrűl. Minden üdőben, minden helyen, minden dolgainkban, a mí lelki testi gyarlóságunk- és külső belső ellenséginkmiat, sok és nagy testi, lelki veszedelmekben forgunk; és magunkban [11] vagyon veszedelmünk oka; azért, ha Istentűl óltal-

[5] Col. 3. v. 22. 24.
[6] Ephes. 6. v. 6.
[7] Col. 3. v. 24.
[8] 1. Reg. 3. v. 10. Actor. 9. v. 10.
[9] 1. Pet. 2. v. 13.
[10] Prov. 1. v. 33.
[11] Oseæ, 13. v. 9.

[1] Deut. 32. v. 10. munk nem vólna, minden órában elesnénk, de [1] mint szeme-
[2] Pro. 21. v. 28. fényét, úgy óltalmazza Isten az engedelmeseket, hogy, [2] *Vir obediens loquatur victorias.* minden ellenségin győzedelmesek lehessenek.

Vége nem lenne tanúságunknak, ha a szent és világi *cronikák*-ból elő-számlálnók, menyi sok és rettenetes ostorokkal bűntette Isten, a kik fejedelmek- és Istentűl rendelt gond-viselők-ellen tusa-
[3] Num. 12. v. 1. 2. 10. kodtak. A pusztában [3] *Moyses*-ellen támada a maga húga *Mária*, kiért Isten szem-látomást bél-poklossággal ostorozzá őtet. Az-után
[4] Num. 16. v. 1. 2. v. 31. 36. [4] *Córe,* harmad-fél-száz fő-emberrel-egyetemben, nem akara engedni *Moyses*-nek: mi lén vége? *Córét* a föld elevenen elnyelé harmad-fél-száz embert a földből jött tűz megemészte. És mikor ezen
[5] v. 42. 43. dologért a sokaság feltámadván, meg akarná ölni *Moysest,* [5] futva szalada *Moyses* az Úr sátorába, az Isten pedig ezért a tamadásért
[6] v. 49. [6] tizen-négy ezernél többet szörnyű halállal megöle a sidókban. Mikor a *Sámuel* engedelmessége igáját lerázák a sidók, azt mondá
[7] 1. Reg. 8. v. 7. Isten, hogy, [7] *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos;* nem *Sámuelt* vetették-meg, hanem Istent magát, hogy ne uralkod-
[8] 1. Reg. 12. v. 17. 18. gyék rajtok. És, hogy megismértetné [8] véllek, mely nagy vétket cselekedtek, nem akarván engedni annak, a kit Isten eleikbe rendelt, iszonyú égi-háborúkat és dörgéseket bocsátott reájok, mellyekkel elrontattak vólna, ha az Isten haragját *Sámuel* nem tartóztatta vólna.
[9] 2. Reg. 18. v. 9. *Absolon* attyára és királlyára támada, mit nyere véle? [9] Fára akada.
[10] 2. Reg. 17. v. 22. *Achitofel* ura-ellen tanácskozék, mi lén vége? [10] Felakasztá magát.
[11] 2. Reg. 20. v. 1. *Séba* [11] kitöré a járom-szeget és ura engedelmességét lerázá, nézzed jutalmát; [12] gyalázattal fejét vévék. És noha Szent *Dávid,* királyi
[12] v. 22. kegyességéből meg nem bűntette *Semeit,* a ki őtet sok gyalázattal illette; *Joáb*-bal-is üdőt vontatott, noha kedve- és parancsolattya-ellen, *Absolont, Abnert, Amasiast,* megölte. De, hogy az ő kegyességéből senki okot ne venne a királyok engedetlenségére és bántogatására: halála óráján, mikor az emberek leginkáb szoktak
[13] 3. Reg. 3. v. 5. et 8. bocsánatot adni a vétkeseknek, testamentomban [13] hadta *Salamon*-nak, hogy mind *Joábot,* mind *Semeit* megölesse egyebek példájára.

Homagium est Electio, vel Coronatio. Úgy vagyon, hogy minden keresztyén és pogány országok törvényi azt rendelik, hogy a ki fejedelmének engedetlen és ellenetámad, szörnyű bűntetéssel ostoroztassék, de kivált-képpen a mí
[14] Juris Ungarici Tripartito. Parte 3. tit. 5. nemzetünk, jószága, élete, tisztessége vesztése-alat, arra kötelezi magát, a királyi választásban és koronázásban, hogy, [14] *Nullius alte-*

rius fidelitate salva, akár-kinek kötelességét félre-tévén, a királynak híven enged. Azért azt akarta a magyar nemzet, hogy a ki elfeletkezvén kötelességérűl, királlya-ellen támad, [1] annak jószága még az ártatlan fiakra, vagy atyafiakra se szálhasson. [1] Tripart. parte 1 tit. 16.

Mivel azért ennyi kötelességink vannak, hogy megadgyuk a császárnak és királynak a mivel tartozunk, azon légyünk, hogy ugyan-azon királyok krállyátúl [2] vegyük jutalmát engedelmességünknek, a kinek kötelezése vezet az engedésre. Amen. [2] Ap. 19. v. 16.

HARMADIK PREDIKÁCZIÓ.

Magister, scimus quia verax es.[3]

[3] Marc. 22. v. 16

Az igaz-mondásrúl és hazugságrúl.

Oly édes maszlag, oly gyönyörüséges méreg, oly mézes horog és varsa a hízelkedő és hazudozó dícsírés, hogy sokkal künnyebben veszedelemre vitetik az emberi gyarlóság a dícsíret sipolásával, hogy-sem a gyalázatok mardosásával. Azért, még a pusztában harczoló gonosz *sátán*-is, látván, hogy urunkat sanyaru éhezéssel arra nem viheti, hogy erejét mutogassa a köveknek kenyérré változásában, [4] hízelkedő mézes szókkal, mint legélesb fegyverrel kezde viaskodni: azzal biztatván Christust, hogy az ő tekíntetes méltósága oly bátran leugordhatik a templom teteirűl, mint-ha földön járna, mert parancsolat adatott a mennyei Angyaloknak, hogy tenyereken hordozzák őtet és csak lábát se engedgyék kőben ütközni. [4] Matt. 4. v. 3. 6.

Tudták az udvarhoz szokott *herodianusok* a viszketeges fülvakaró szók erejét: látták, hogy azokat-is veremre viszi a dícsírettel trággyázott szép szó, kik egyéb nagy vétkeken győzedelmet vésznek. Azért [5] édes beszédek magasztalásival szembe dícsírik Christust. Igazat mondottak, hogy Christus igaz-mondó, hogy senkire semmi tekintete [6] nincsen az igazság tanításában, hanem, vagy tetczik valakinek, vagy nem, de az Isten úttyát és parancsolatinak kötelezését általlyában kifejezi és nyilván kimongya; de mivel ezeket képmutatásból és, [7] *insidiatores, simulabant, ut caperent Jesum in sermone*, csalárdúl, tettetéssel szólottak, avégre, hogy Christust szavában megfogván, kelepczébe ejcsék: az-az, igazat mondván, hazudtak; mert igaz vólt, a mit mondottak, de belső itíletek nem az lévén, a mit szavokkal jelentettek, hazudtak.

[5] Rom. 16. v. 18.
[6] Matt. 22. v. 16.
[7] Luc. 20. v. 20.

Kép-mutatók vóltak tehát a *farisæusok* és *herodiánusok,* mint az
[1] Numer. 23. v. 11. 12. Evangeliumból hallók; de a mely Isten igazat mondatott [1]*Balaám*-mal, igazat mondatott a *farisæusok*-kal-is, hogy Christus igaz-mondó és igazán taníttya az Isten úttyát. Mert Christus maga személyérűl
[2] Joan. 14. v. 6. azt mongya, [2]*Ego sum veritas,* hogy ő amaz igazság, mellyet annyi óhajtással kértek és vártak a régi Proféták, mikor azt kiáltották:
[3] Psal. 42. v. 3. felséges Isten, [3]*Emitte lucem tuam et veritatem tuam*, küld-el a te
[4] Psal. 84. v. 13 világosságodat és igazságodat, mivel, ha, [4]*Veritas de terra oritur, justitia de cælo prospiciet,* igazság támad a főldön, erre Istennek
[5] Joan. 18. v. 37. tekintete lészen. Tanításárúl pedig, *Pilátus*-nak azt mondotta: [5]*Ego ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati;* hogy világra jövésének nem egyéb oka, hanem az igazság hirdetése.
[6] Joan. 1. v. 17. Mert *Moyses*-által árnyékok és hasonlatosságok adattak; de [6]*Gratia et veritas per Jesum Christum facta est;* Christus kegyelmet és igazságot hozott a világra. Igazság vólt minden cselekedete Christus-
[7] Matt. 3. v. 15. nak; azért mondotta Keresztelő *János*-nak: [7]*Sic decet nos implere omnem justitiam,* hogy cselekedettel megtellyesít minden igazságot.
[8] Joan. 8. v. 45. 46. Igazság vólt minden tanítása; azért bátran mondotta: [8]*Si veritatem dico, quare non creditis mihi?* hogy igazságot tanítván, nem hittek
[9] 1. Pet. 2. v. 22. néki; mert, [9]*Non est inventus dolus in ore ejus,* soha az ő szájában árnyéka sem találtatott a csalárdságnak.

Szent Isten! Mely meszsze esett a Christus példájátúl és taní-
[10] Isai. 59. v. 9. [11] v. 15. tásátúl a mostani világ? [10]*Elongata est justitia.* [11]*Facta est veritas in oblivionem;* eltávozott az igazság a világtúl; elfelejtették az
[12] Ps. 11. v. 2. emberek az igaz-mondást; [12]*Diminutæ sunt veritates a filiis homi-*
[13] Ps. 65. v. 10. *num.* [13]*Mendaces filii hominum, ut decipiant;* elfogyott az igazság az emberek-közzűl; eláradtak a hazugságok, mellyekkel egy-mást
[14] Jer. 9. v. 5. csallyák. És nem kardéra, vagy történetből, hanem, [14]*Docuerunt linguam suam loqui mendacium,* mint valami böcsülletes tudományt, tanúllyák a hazugságot; arra szoktattyák és gyakorlással gyorsít-
[15] Oseæ, 4. v. 1. tyák nyelveket, mely-miat, [15]*Non est veritas in terra,* gyertyával-is heában keresne *Diógenes* igazságot a világon; mert mindenek telik csalárdsággal, hazudással, kétszeres szók homályával. Egy-szóval:
[16] Plinius. l. 8. cap. 22. nincs igazság a földön; azért, [16]*Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat,* Nincs oly szemtelen hazugság, melyre bizonyságot nem találni.

Igazán *Éva* anyánk fiai vagyunk minnyájan; ki, mihent szóllani kezdett, három nagy hazugságot mondott; első: hogy Isten
[17] Gen. 3. v. 3. parancsolta nékik, hogy [17]*Ne tangeremus,* a tíltott fát meg ne illes-

sék; maga Isten [1] nem a fa-illetést, hanem a gyümőlcs ételét tíltotta. [1] Gen. 2. v. 17.
Másik: hogy, noha Isten általlyában mondotta, [2] hogy a mely nap [2] Gen. 2. v. 17.
észik ember a tilalmas gyümőlcsből, meghal; de *Éva* ezt bizonytalanná tette; [3] *Ne forte moriamur;* mint-ha az Isten fenyegetése [3] Gen. 3. v. 3.
talám-mal lett vólna. Harmadik: azt mondá *Éva,* hogy [4] a Paradicsom [4] Gen. 3. v. 3.
közepin-lévő gyümőlcsöt tíltotta Isten tőllök; maga a Szent Lélek azt mongya, hogy, [5] *Lignum vitæ;* az élet-fája vólt a Paradicsom [5] Gen. 2. v. 9.
közepin, melynek gyümőlcsét Isten nem tiltotta. Mivel azért anyánktúl tanúltuk a hazugságot, úgy reánk ragadott ez a szenny, hogy [6] *Omnis homo mendax,* minden ember hajlandó a hazugságra; és, [6] Ps. 115. v. 11.
ha Istennek kivált-képpen-való segítésével nem őriztetik, a hazugságot el nem kerűlheti.

Hogy a csalárd világ hazugságinak gyalázatos gonoszságát jól megércsük és távoztassuk: jer, ne legyünk ollyanok, mint *Pilátus,* ki megkérdette Christust: [7] micsoda az igazság? de feleletet nem várván, fordúlt és kiment; hanem Istent segítségűl híván, elsőben *rövideden az igazság méltóságát megtekincsük;* az-után *lássuk gyalázatos veszedelmét és bűntetését a hazugságnak.* *Propositio.* [7] Joan. 18. v. 38.

Az igazság böcsülleti nagyob próba-kőre nem vitetett, sem dücsösségesb győzedelemmel nem tűndöklött, mint a hatalmas *persiai* király tanácsinak itílő széki-előt. Mert nem-csak *sidó Jósef,* [8] régi historiák tizen-eggyedik könyvében, hanem *Esdrás*-is harmadik könyvében írva hadta, hogy három éles-elméjű és fő-tudományú komornyikok-eleibe azt a kérdést adták: micsoda a világon mindennél erősseb és mindeneken győzedelmes? Mivel pedig az emberek lágyan fárasztyák abban erejeket és elméjeket, a miből hasznot nem várnak: hogy a kérdés fejtegetésében szorgalmatosbak lennének, a királytúl nagy jutalom igértetett annak, a ki jobban szól a dologhoz, és nem-csak arany lánczokat, [9] arany poharokat, arany szerszámokat igérének, hanem a ki győzedelmes lészen, *Cognatus Darii vocabitur,* Dárius attyafia lészen, minden országok fejedelmi-előtt *Dárius*-mellé ülhet. Ily nagy igérettel a munkához édesedvén az értelmes ifiak, jó gondolkodás-után a király-eleibe állának. [8] Joseph. 11. Antiquit. c. 3. 3. Esdr. 3. [9] 3. Esdr. 3. v. 6. 7.

Az első azt mondá, [10] hogy a bor erősseb mindennél. Mert nem lehet oly vastag ember, kit a bor meg nem győz. A bor nem-csak a királyokat és hadviselőket leveri lábokrúl és főldhöz csapja, hanem, *Facit mentem vanam,* eszétűl-is üressíti és megfosztya az embert. E mellet minden keserves szomoruságokat, mint [10] 3. Esdr. 3. v. 18.

mocskosító szennyeket kimos ember szívéből és elfelejtet. A szegény embert úgy felemeli, hogy sem királlyal, sem bírákkal nem gondolván, *talentomokkal* és királyi kincsekkel dicsekedik. Minden atyafiságot és barátságot félbe-szakasztat a bor. A nyúl-szívű félelmeseket kardosokká tészi. Ezeket pedig oly mesterséggel cselekeszi, hogy mikor az ember fejéből kimégyen a borszesz, eszébe sem jut, hol vólt és mit mívelt.

Úgy tetczik, ezt az értelmes ifiú okoskodását vastagíttya a Szent Irás. Mert *Noët,* [1] ki először szőlőt plántált és bort kóstolt, noha az özön-víz habjai egész esztendős hajózásában meg nem győzték, de a bor földhöz verte, csuffá tette és oka lett, hogy *Noë*-nak eggyik fia minden maradékival átokba esett. Az igaz *Lótot* a *Sódoma* [2] tüze meg nem sértette, a bor pedig maga leányinak szeplősítésére vitte. *Holofernes* [3] sok várasokat és tartományokat meggyőzött, de meggyőzetvén a bortúl, egy aszszony-ellen nem álhatott. Egy-szóval, [4] *Vinum apostatare facit sapientem;* [5] *Aufert cor;* nincs oly bölcs ember, kit meg nem bolondít és minden gonoszra nem viszen a bor; nincs oly bátor és győzedelmes [6] *Sándor,* kit oly erőtlenné nem tészen, hogy talpra sem álhat. És oly mesterségesen, [7] *Vinum potantem decipit,* megcsallya embert a bor, hogy noha édesdeden bémegyen, de, [8] *Mordebit ut coluber et regulus,* úgy megmarja és elejti, mint a mérges kígyók sebesítése. Azért méltán erősnek mondatik a bor.

Elvégezvén szavát az első komornyik, a második azt mondá: [9] erősseb a király, mert földön, vízen parancsol; nemzetségek, tartományok, várasok, erős mezei hadak tőlle halgatnak: halálra mennek, hegyeket elhánnak, várasokat lerontanak, mihent parancsollya; bár maga hadba ne mennyen-is, övé a nyereség java. Nem szánt, nem kapál, de a főld sírját emészti. Mindenek élete király kezében vagyon. Akarattya-szerént öleti vagy szabadíttya az embereket. És mikor a számtalan sokaság szerén-szerte az országban fárad a királyért: [10] *Ipse recumbit, bibit, dormit,* ő azonban frissen lakik, iszik, aluszik.

Látszik a Szent Irás kedvezni ennek a vélekedésnek, mert azt írja *Salamon,* hogy, mint az oroszlány-ordítás, úgy megrettenti a szíves embert-is a király haragja. És miképpen *Esther* [11] a király tekíntetire elájúla: úgy, [12] *Indignatio regis, nuntii mortis;* akár-mely bátor embert-is halálos félelemmel rettent a király haragja. Isten ő-maga-is *Samuel*-által [13] hoszszú laistromban számlállya, minémü

[1] Gen. 9. v. 20.
[2] Gen. 19. v. 32.
[3] Jud. 12. v. 20.
[4] Eccli. 19. v. 2.
[5] Oseæ, 4. v. 11.
[6] Alexander, victus a vino, amicos occidit. Plin. l. 14. c. 5.
[7] Abac. 2. v. 5.
[8] Prov. 23. v. 31. 32.
Plin. l. 14. c. 5. Neque viribus corporis aliud vino utilius: neque voluptatibus perniciosius; si modus absit
[9] 3. Esd. 4. v. 1.
[10] Prov. 20. v. 2.
[11] Est. 12. v. 20.
[12] Prov. 18. v. 16.
[13] 1. Reg. 8. v. 11.

ereje és hatalma vagyon a királynak az alatta-való népek személyén és jószágán.

Megszűnék szóllásátúl a második komornyik, és *Zoróbabel* [1]azt mondá: megvallom, hogy erős a bor, erős a király: de ezeknél erősseb az aszszony. Mert aszszony szűli és neveli a királyokat; az aszszonyért ember apját, annyát, házát, hazáját elhadgya; aranyát, ezüstét, minden gazdagságát elkőlti egy szép aszszonyért; életét-is szerencsére veti érette. És szememmel reá néztem (úgymond), mikor egy kedves aszszony király-eleibe, fő-helyre ülvén, kivette a koronát a király fejéből, maga fejébe nyomta, és a királyt pofon csapdosgatta. Azért erősseb az aszszony a királynál.

Sok jelenségek vannak a Szent Irásban, mellyek láttatnak erőssíteni a *Zoróbabel* mondását. Mert tudván az ördög, hogy a mit ő véghez nem vihet, elvégezheti az aszszony: Isten *Ádámot* tetétűlfogva talpig ártatlanságba őltöztette vala; semmi külső ingerlési, semmi belső izgatási nem vóltak az esetre; azért nem mere az ördög magán belé-kapni, hanem az aszszonyt megcsalván, ő-általa veszedelembe ejté *Ádámot.* És így, [2]*A muliere factum est initium peccati,* aszszonytúl lett eredete bűneinknek, oka halálunknak, futamattya romlásunknak. Mit mongyak *Dávid*-rúl? Az oroszlányokat és medvéket [3]oly künnyen ölte és jáczodva fojtogatta, mint a bárányokat; *Goliádot* fáratság-nélkül meggyőzte; sok erős harczokon diadalmas vólt: de egy mezítelen aszszony tekíntete úgy megsebesíté, hogy tellyes életében vólt mit kötözni, mit gyógyítani. Amaz erős *Sámson,* ha megkötöztetett, mint a szöszt, úgy szaggatta az istrángokat; ha roppant seregekkel megkörnyékeztetett, egy szamár csontal sok fegyvereseket földhöz csöpűllött; ha oroszlányokkal szembe-állott, mint az ürgéket, úgy szaggatta; ha erős várasba rekesztetett, sarkából kivetette és hátára vévén meszsze vitte a váras kapuját: ezt a mértéktelen erőt egyéb meg nem győzhette egy aszszonynál, melynek szerelme úgy meglágyítá, elolvasztá, erőtlenné tévé szívét, hogy rabságra és csufságra juta miatta. *Salamon*-nál senki bőlcseb nem vólt: az aszszonyok úgy megbolondították vénségében, hogy bálvány istenek szolgálattyára állott, és az igazság azt mondatta vélle: [4]*Inveni amariorem morte mulierem; quæ laqueus est venatorum, et sagena cor illius, vincula sunt manus ejus,* halálnál ártalmasb az aszszony: tőr, varsa, kötél az ő szépsége; és a mint Arany-száju Szent *János* írja: [5]*Quid est aliud mulier, nisi ineffugabilis pœna; necessarium malum; deside-*

[1] 3. Esd. 4. v. 13.

[2] Eccli. 25. v. 33.

[3] Eccli. 47. v. 3.

[4] Eccls. 7. v. 27.

[5] Chrys. ex variis locis Mat. hom. 21. in Invent. S. Crucis. sub finem.

rabilis calamitas; domesticum periculum; delectabile detrimentum; malum boni decore pictum: quam dimittere, peccatum est; tenere, pœna; nem egyéb az aszszony, hanem kerűlhetetlen kín, szükséges galyiba, kívánatos nyavalya, házi veszedelem, gyönyörüséges kár, jó színnel festett keserüség.

Mikor bizonyításinak erejével győzedelmet nyert volna *Zoróbabel:* fordítá szavát és monda: [1] *Veritas fortior præ omnibus;* mindennél erősseb az igazság. A bor-ital, a királyi hatalom, az aszszonyok ékessége sok fogyatkozásokkal elegyek és hamar elmúlnak, de az igazság tiszta és fogyatkozás nem elegyedik hozzá. Nem-is futó és röpűllő, hogy hamar elfogyhasson, hanem nevekedik és naponként inkáb fényeskedik. [2] *Veritatem eruit tempus.* [3] *Veritati nihil opertum, nihil occultum;* az üdő nem koptattya, hanem fényesíti az igazságot. Ez-előt semmi rejtve nem lehet; ezt semmi erő meg nem győzi; személy-válogatást nem túd; szegénynek, bóldognak, jónak, gonosznak egyaránt szolgál az igazság; erős, tekélletes, örökké dícsíretes az igazság.

[1] 3. Esdr. 4. v. 35.

[2] Plut. Quæst. 12. Romana.

[3] Quæst. 11.

Ezeket halván a király-mellett udvarlók, felkiáltának minnyájan egy értelemmel: [4] *Magna est veritas et prævalet;* nagy az igazság és győzedelmes.

[4] 3. Esdr. 4. v. 41.

Igaz *senteuczia,* tekélletes itílet ez, mely az igazságot mindenekfelet erősnek és böcsülletesnek mondotta. Erre-nézve nem-csak azt mongya *Salamon,* hogy, [5] *Labium veritatis, firmum erit in perpetuum,* az igaz-mondás örökké erős lészen: hanem azt-is parancsollya, hogy, [6] *Eme veritatem,* egyéb kereskedés-felet igazságot vegyünk, és a minémü nyughatatlan vígyázással szokott vásárlani a kereskedő fösvény, oly fáradatlan igyekezettel keressük és őrizzük az igazságot, örömesben elvesztvén minden javainkat, hogy-sem az igazságtúl megfosztassunk.

[5] Prov. 12. v. 19.

[6] Prov. 23. v. 23.

Az igazság erejét magyarázván Szent *Jerónimus,* [7] azt írja, hogy mikor egy böcsülletes keresztyén aszszonyt házasság-töréssel vádoltak és erős kínokkal vallatták, a csigázásban szemét égre emelvén, szívében csak azt mondotta: Uram, te tudsz minden titkot, te vagy bizonyságom, hogy nem azért tagadom hogy éllyek, hanem hogy téged hazugságommal meg ne báncsalak. Az ifiú, mellyel vádolták, akarván kerűlni a kínozást, maga fejére hazudott, kinek a keresztyén aszszony csak azt mondotta, ha veszni akarsz, miért vesztesz két ártatlant? Én-is kész vagyok meghalni, de nem akarok hazudni, mert az itílet napján megmutattya Isten,

[7] Hieron. ep. 49. ad Innocentium: de muliere septies icta.

hogy vétkem nincs abban, a mivel vádolnak. Mi lén vége? A hazug ifiúnak elüték fejét, az aszszony nyakát el nem vághaták; noha hétszer külömb hóhérok csapdosták. Végre az igazság erejet megtapasztalván a császár, megszabadítá az aszszonyt, melynek az éles fegyver-ellen, bátorságos óltalma vólt az igazság paissa.

Nem ok-nélkül nevezték tehát a régi bőlcsek nap-nak az igazságot, mikor azt parancsolták: [1] *Contra solem ne loquaris,* hogy a nap-ellen ne szóllyunk. Mert miképpen a napot béfedik néha a felhők, de azokat hamar eloszlattya, magát pedig fényessen kimutattya a nap, úgy az igazság, ideig homályban lehet, de, [2] *Veritas est filia temporis.* [3] *Veritatem dies aperit;* az üdő megismérteti az igazságot, mely mint az égő szövétnek, annál inkáb gerjed és világoskodik, mennél inkáb fújják a hazugság szelei.

[1] Erasm. in Adagiis.
[2] Gellius, lib. 12. cap. 12.
[3] Seneca, 2. de Ira. cap. 22.

Az *Athénas*-béliek, [4] *Lege sanciverunt, ut, qui maximi criminis reus agitur, si fatetur admissum, impunitate donaretur;* hogy érteni adnák, mely nagy böcsülletet érdemel az igazság, törvényben irták, hogy akár-ki minémü nagy vétekbe esik-is, bocsánattya légyen, ha a bírák-előt igazán megvallya és kibeszélli gonoszságát. Mert a váras maradására és közönséges jónak óltalmára hasznosbnak itílték az igaz-mondást, hogy-sem akár-mely gonosz vétek bűntetését. *Plutarchus* írja, [5] hogy a pogányok, mikor a hazug *Mercurius* innepét szentelték, mézet és fügét ettek, és azt énekelték: *Dulce est veritas;* minden édesség vagyon az igazságban. *Isis* pedig, *amuletum,* minden nyavalyák orvoslására nyakán hordozta írva ezt a két szót: *Vox vera;* igaz-mondás; ismértetvén ezzel, hogy semmi gyönyörüségesb és bátorságosb nyugodalmot nem adhat az igaz-mondásnál. Mert, akár-ki mit mongyon, nem fél, nem búsúl, a ki nyakán igaz szónál egyéb ki nem származik.

[4] Plutarchus.
Alexand. ab Alexand. lib. 3. cap. 5.
[5] Plutarch. De Iside et Osiride. longe post medium.

De mivel az igaz-mondás böcsülletes ereje inkáb fényeskedik a hazugság rutságának isméretiből, jer lássuk rövideden, micsoda a hazugság? Mely gyalázatos emberek-előt? Mely tilalmas és kárhoztató Isten-előt? Mely kemény bűntetésekkel ostorozta Isten világ szerént-is a hazugságot.

De Mendacio.

Azt írja Szent *Tamás,* hogy, [6] *Mentiri, est contra mentem ire;* hazud, a ki vagy szóval, vagy akár-minémü jellel, belső itíletivel ellenkezik. Ezen értelemmel mondotta Szent *Ágoston,* hogy, [7] *Ille mentitur, qui aliud habet in animo et aliud verbis, vel quibuslibet significationibus, enuntiat;* a hazud, a ki külömben véli a dolgot lenni, hogy-sem a mint jelenti, vagy szóllással vagy más-képpen.

[6] S. Thom. 2. 2. Quæst. 110.
[7] Aug. to. 4. lib. de Mendacio. cap. 3.

Azért hazud, a ki általlyában ollyat mond és erőssít szóval, a mit nem túd, hanem kételkedik felőlle. Hazud, a ki nevelvén és öregbítvén, többet mond annál, a mit túd. Ebből azt hozza-ki Szent Ágoston, hogy az ember hazugság-nélkül mondhat nem-igazat: mert belső értelemben és itıletben csalatkozván, azt álíttya, hogy úgy vagyon, a mit mond. Ellenben történhetik, hogy ember hazud, noha, a mit mond, igaz, mivel azt véli, hogy a dolog külömben vagyon, hogy-sem, a mint szóval jelenti: *Ex animi enim sui sententia, non ex rerum ipsarum veritate vel falsitate, mentiens, aut non mentiens, judicandus est;* mert a hazugságot nem szerzi magán a mondások igaz- vagy hamis-vólta, hanem a szólló ember itílete és vélekedése. De mivel az emberek, a csalatkozásból esett hamis mondást-is hazugságnak nevezik, az okos ember, hogy a hazug nevet elkerűllye, a mit igaznak itíl, sem erőssíti általlyában; félvén attúl, hogy ha megcsalatik, hazug neve lészen, hanem tisztességesen meghatározza szavát, hogy úgy említi, úgy jut eszébe, ha meg nem csalatik, ha meg nem feletkezett, úgy vagyon. Mivel azért, [1]*Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur, qui dicit mendacium, ipse fallitur. Vir bonus, præstare debet ne mentiatur; prudens, ne mendacium dicat;* a ki hazud, meg nem csalatik, hanem mást akar csalni; a ki hamissat mond, megcsalatik. A jámborság tiszti, hogy hazugságtúl, az okosságé, hogy hamis-mondástúl óltalmaztassunk.

Aug. to. 4 l. de Mendacio. c. 3.

[1] Gellius, lib. 11. cap. 11.

Némellyekrűl azt szoktuk mondani: nem hazud, de igazat nem mond, mivel efféle ember szava-után igazat nem tudhatni, vagy azért, hogy elhalgat sokat, a miből a dolgokat vólta-keppen kellene érteni és csak azt mongya-ki, a miből tetczése-szerént-való vélekedések nevekedhetnek, vagy azert, hogy oly kerengő, kétes, kétszeres-értelmü szókkal él, mellyekből a ki hallya, külömb értelmet vehet, hogy-sem a mint a dolog vóltát tudgya, a ki szól. Effélét a Szent Irás gyülőlségesnek nevez. [2]*Qui sophistice loquitur, odibilis est;* mert nem határosok, hanem szomszédosok a hazugságokkal. [3]*Veritatis simplex est oratio, ideoque illam implicare non oportet;* az igazság nem szűkölködik, hogy szóval bétakartassék; mert annál szeb, mennél nyilvábban látczik. [4]*Veritatis oratio, incomposita debet esse et simplex;* azért világosnak kel lenni az igaz-mondásnak, mely megjelencse a dolgot a mint vagyon; a mit pedig nem illik kimondani, azt az igaz ember halgatással mulattya.

[2] Eccli. 37. v. 13.

[3] Seneca, episl. 49. in fine.

[4] Epist. 40.

Ama tekélletlen *Lysander* nem-csak azt mondotta: [1] *Veritatem nihilo meliorem esse mendacio, sed utriusque dignitatem usu definiri, et ubi non sufficit leonina pellis, adsuenda vulpina;* hogy az igaz-mondás semmivel nem böcsülletesb a hazugságnál, hanem haszonból kel ezeket megitílni. És hogy-sem fázzunk, inkáb rókabőrrel tólgyuk az oroszlány-bőrt; hanem azt-is vakmerő baromsággal hirdette, [2] *Dionysius* királlyal-egyetemben, *Pueros talis; viros, jurejurando fallendos esse;* hogy a gyermekeket alakkal, az öreg embereket hittel kel megcsalni.

[1] Plutarch. in Apophthegm. Laconicis.

[2] De Dionysio. Plutarch. lib. 1. de fortuna Alexandri.

Ezeket az átkozott vélekedéseket a pogányok-is pökték és gyalázták. Mert a hazugság úndokságát sok és nagy jelenségek mutogattyák.

Először, abból ismérszik a hazugság rútsága, mert a hazug mindenek-előt gyalázatos. Nem szóllok az ember-gyalázó és gyülőlség-gerjesztő hazugságról, mert az nem-csak hazugság, hanem igazság ellen-való hàmisság; és kötelezi embert, hogy eleget tégyen annak, a kit megsért, viszsza-hazudván, a mit hamissan mondott; hanem egyéb vétkek- és károk elegyítése-nélkül, csak magán a hazugságrúl szóllok, melyből senkinek semmi kára, sőt talám valakinek haszna következik. Errűl a hazugságrúl, azt mongya a Szent Irás, hogy gyalázatossá tészi embert mindenek-elöt, mert hitelét és böcsülletit elveszti a hazug. Azért írja a Bölcs: [3] *Opprobrium nequam in homine, mendacium. Mores hominum mendacium, sine honore: et confusio illorum cum ipsis, sine intermissione;* nincs ártalmasb gyalázat a hazugságnál; minden erkőlcse és jó magaviselése a hazug embernek, tisztességtelen és a pironkodás, nemcsak akkor marad rajta, mikor hazud, hanem minden üdőben, mindenüt gyaláztatik a hazug; és [4] *De mendacio confunditur,* hazugságának szégyenét pírúlva hordozza orczáján. Mert miképpen, [5] *Verbum mendax, justus detestatur,* az igaz ember, iszonyodva útállya és kerűli a hazugságot, úgy a ki hazug, *Confunditur,* mindenkor szégyenűl és gyaláztatik.

[3] Eccli. 20. v. 26. et 28.

[4] Eccli. 4. v. 30.

[5] Prov. 13. v. 5.

Nincs embernek üdvössége-után drágáb kincse, a tisztességes jó hírnévnél és böcsülletnél, mellyet Isten ő-maga, [6] minden világi uraságnál, minden kincseknél drágábnak nevez. Ettűl fosztya-meg embert a hazugság. Mert az okos ember sem nyájaskodni, sem valami dologrúl végezni nem akar, sőt nem mér a hazuggal, tudván, hogy ha néki hiszen, megcsalatik. Az-is való dolog, a mit régi beszéddel hirdettek: *Si mendax est, fur est;* hogy a ki hazud,

[6] Prov. 22. v. 1. Melius est nomen bonum, quam divitiæ.

lopó; sőt a Szent Irás mondása-szerént, noha egy pórázon jár a lopás és hazugság; de a lopás elől-jár. [1] *Potior fur, quam assiduitas viri mendacis: perditionem autem ambo hereditabunt;* mert főb és nagyob forrása a hazugságnak, lopásból vagyon; mivel az emberek nagy részre, azért hazudnak, hogy lopásokat hazugsággal fedezzék. És noha, mind a lopás, mind a hazugság veszedelmes; mind eggyik mind másik, alá-való rosz emberhez illendő vétek; de keveseb kár vagyon a lopásban, hogy-sem a hazugságban; mivel ha mást károsít a lopó, a hazug maga tisztességét és böcsülletit rontya hazudásával. Innen vagyon, hogy a tisztesség-szerető emberek, halálnak tartyák, ha ki meghazuttollya őket. És noha minden nyájaskodások, minden vásárlások, minden törvénykezések, minden tracták, hazugságokkal telik: mindaz-által senki nem szenvedheti, hogy meghazuttollyák; sőt készek kardra kelni, készek életeket letenni, hogy-sem hazug nevet viselni; mert a kik a hazudást nem szégyenlik-is, szégyenlik a hazug nevet; hazugok akarván lenni, de nem mondatni.

[1] Eccli. 20. v. 27.

Aristóteles szava, hogy [2] *Mendaces lucrifaciunt, ut cum veradixerint, non credatur;* a hazugok nyeresége az, hogy mikor igazat mondanak sem hisznek nékik. Mert [3] *A mendace, quid verum dicetur?* a hazug oly igazat nem mondhat, hogy kérdés ne lehessen felőlle és visgálni ne kellyen, ha igaz, a mit mond? Noha azért dicsekednek a hazugok hogy [4] *Posuimus mendacium spem nostram: mendacio protecti sumus;* mesterségesen el tudgyák fedezni hazugságokat; és azok paíssa-alat, bátorságoson óltalmaztatnak, hogy ki ne tudódgyék hamisságok; de a Szent Lélek azt mongya: hogy [5] *Qui nititur mendaciis, pascit ventos: sequitur aves volantes;* valaki a hazugság óltalmában bizakodik és azzal akarja dolgát elő-vinni: annyi haszna benne, mint-ha a szeleket akarná istállóba rekeszteni vagy a röpűllő madár-után futna.

[2] Laërt. lib. 5. in Aristotel.
[3] Eccli. 34. v. 4.
[4] Isai. 28. v. 15.
[5] Prov. 10. v. 4.

Más nagy gyalázattyát jelenti Christus a hazugságnak, mikor azt mongya, hogy a hazugok, kárhozott atyának, úndok fiai. Az ördög hazugsággal csalá-meg első anyánkat, mikor az igaz-mondó Istén szava-ellen, azt hazudá: [6] *Nequaquam moriemini,* hogy bátran egyenek a tilalmas gyümőlcsben, mert azzal meg nem halnak. Azt mongya tehát Christus, hogy az ördög, [7] *Mendax est et pater mendacii,* hazug és apja a hazugságnak. A hazugok pedig, *Ex patre diabolo sunt et desideria patris faciunt,* ördög fiai; és apjok erkőlcsét követik, mikor hazudnak. Ércsétek az igazság szavából

[6] Gen. 3. v. 4.
[7] Joan. 8. v. 44.

hazugok, mely gyalázatos atyától származtok; mely úndok-erkőlcsü apát követtek és a hazugságtúl úgy őrizkedgyetek, mint ördög szövetségétűl.

A világ bőlcsei a természet oktatásából tudván a hazugság gyalázatos rútságát, azt annyira gyűlőlték és távoztatták, hogy a mint *Plutarchus Aristides*-rűl; [1] *Aemilius Probus, Epaminondas*-rúl írják, soha ezek tréfában sem hazudtak; meggondolván, hogy [2] *Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati;* valaki nyelvét tréfás hazugságra szoktattya, künnyen megcsuszamik és ártalmas hazudásba esik. Nevezetes bőlcs ember [3] írja, hogy *Indiá*-ban, valakit harmadszor hazugságban értek, semmi tanácskozásban nem vették-elő szavát. *Heródotus,* historiában hadta, [4] hogy *Amasis,* minek-előtte királyságra emeltetett, részegeskedvén, sokszor mindenét elkőltötte és az-után lopással élt. Vádoltatván, hogy lopó vólna; a bálvány istennek-eleibe appellált és azok-közzűl némellyek igazán megmondották, némellyek hazugúl titkolták lopását. Mikor királyságra jutott, semmi tisztelettel és ajándékkal nem akarta illetni azokat a bálványokat, mellyek őtet hamissan mentették; mivel azokat hazugságban kapta; hanem a kik őtet igazán vádolták, *Tamquam veraces, nec mendacia reddentes oracula* azokat mint igazság-szerető és hazugság-távoztató isteneket, böcsüllötte.

[1] Plutarch. in Aristide.
[2] Ecclr. 23. v. 17.
[3] Strabo, l. 15. Geographiæ.
[4] Herodot. lib. 2. sub finem.

Másodszor: a hazugság veszedelmes gonoszságát abból ismérjük, hogy azt Isten parancsolattal, sőt lelki halál és örök kárhozat fenyítékével tilalmazta. Nem-csak azt hadta Isten, [5] *Nolite mendaces esse adversus veritatem,* hogy senki az igazság-ellen ne hazudgyon; nem-csak azt adta tudtúnkra, hogy, [6] *Abominatio est Domini, labia mendacia,* gyűlőli Isten a hazug szájat és a hét útálatosságok-közöt a kevélység-után második, [7] *Lingua mendax,* a hazug nyelv; hanem a Szent Irásban előnkbe adván a kárhoztató bűnöket, azok-közzé számlállya a hazugságot-is. Szent *Pál* írja, [8] hogy törvény átka és félelme súllyosíttya azokat, kik apjokat, annyokat vagy egyebeket megölnek; a fajtalanokat, lopókat, hazugokat, hamissan-esküvőket; mert ezek ellenkeznek az igaz tudomány tanításával és az Evangeliommal. Ismét: a régi ember veszedelmes erkőlcsi-közzé számlálván [9] a hazugságot, arra kötelez, hogy [10] *Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra;* vessük-le a hazugságot, szóllyunk igazat felebarátunknak, mint magunknak, mivel

[5] Jac. 3. v. 14.
[6] Prov. 12. v. 22.
[7] Prov. 6. v. 16.
[8] 1. Tim. 1. v. 9. 10.
[9] Ephes. 4. v. 22.
[10] v. 25.

azon test tagjai vagyunk. És, a mint ezennel meghallyuk, a Christus szerelmes tanítványa nem egyszer köti egy pórázra és egyenlő bűntetéssel fenyegeti a hazugokat a gyilkosokkal és több nagy vétekbe merűltekkel.

Mind ez sem elég a hazugság gonoszságának ismérésére, hanem
[1] Sap. 1. v. 11. továb-mégyen a Szent Lélek és azt mongya, hogy, [1] *Os quod mentitur, occidit animam;* a mely száj hazud, megöli a lelket; nem azért, hogy természetit elfogyatná a halhatatlan léleknek, hanem
[2] Deuter. 30. v. 20. hogy Istentűl elszakasztya és annak haragjába ejti, [2] a ki, *Est vita*
[3] Psal. 5. v. 7. *nostra,* lelkünk üdvözítő élete. Azért, [3] *Perdes omnes, ki loquuntur*
Prov. 19. v. 9. *mendacium,* elvesznek minnyájan, valakik hazugságot mondanak. De vallyon minémű veszéllyel? Azt mongya a Szent Lélek, hogy ez a veszely két dologban ál; első az, hogy Istennek dücsösséges bóldogságába, *Non intrabit mendacium faciens,* nem mégyen, a ki hazugságot cselekeszik. Mert idején meghirdette azt Isten, hogy,
[4] Apocalyp. 21. v. 27. [4] *Foris canes, venefici, homicidæ, idolis servientes, et omnis, qui*
Apoc. 22. v. 13. *amat et facit mendacium;* a szemtelen, fertelmes ebek, a méregosztók, a gyilkosok, a bálványozók és a kik a hazugságot szeretik és cselekeszik, távúl-járnak; mert bétéve vagyon előttök az Isten országa. Másik az, hogy a hazugságok kirekesztetvén Menyországból, a hitetlenekkel, gyilkosokkal, paráznákkal, méreg-osztogatókkal,
[5] Apoc. 21. v. 8. [5] *Omnibus mendacibus, pars in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda;* kén-köves tűzre, égő pokolra vettetnek, mely a bűn halálába esett léleknek második és örökké-tartó halála.

Illyen rettenetes haragját, illyen súllyos ostorozását mutattya
[6] Rom. 3. v. 8. August. tom 4. lib. de Mendacio. cap. 6. Isten a hazugok-ellen. Erre-nézve Szent [6] *Ágoston* elő-hozván a Szent Lélek mondását, hogy nem szabad gonoszt cselekedni a végre, hogy jó következzék belőlle: azt mongya, hogy ha hazugsággal testi vagy lelki életét megmenthetnők-is felebarátunknak, nem szabad azzal megmenteni; mert a haszon szabadossá nem teheti a hazudást. Tehát, mint nem szabad lopni, hogy alamisnát adgyunk; nem szabad hamissan esküdni, hogy valakinek életét és tisztességét mególtalmazzuk: úgy nem szabad hazudni semmi okért.

Noha azért lehet oly jó indúlat abban, a ki hazud, mellyet Isten megjutalmaz, mint megfizette az *egyiptomi* bábák irgalmas-
[7] Exodus, 1. v. 17. 18. 19. et seqq. ságát, [7] hogy meg nem ölték a sidók gyermekit, de a hazugságrúl kiadott törvény az, hogy, [8] *Abominatio est Domini, labia men-*
[8] Proverb. 12. v. 22. *dacia;* gyűlőli Isten a hazug ajakakat. És annyira gyűlőli, hogy, noha Isten megölhet akárkit és elvétetheti akárkivel akárki marhá-

ját, mint a sidókkal [1] megfosztatta *Egyiptomot* kőlcsön kért drága kincsektűl: de lehetetlen, hogy vagy maga hazudjon, vagy mással hazugságot mondasson Isten. [1] Exod. 3. v. 22. cap. 12. v. 35.

HARMADSZOR: a hazugságok világi bűntetési előnkbe-adgyák, mint gyűlőli Isten a hazudást. Mivel, ha valami futamatot enged-is a hazugságnak, de végre az igazságtúl meggyőzeti, és a más fejére készített veszedelmet a hazugok romlására fordíttya.

Vége nem vólna, ha minden szörnyű bűntetéseket elő-hoznánk, mellyekkel Isten világ-szerént ostorozza a hazugságot; azért a Szent Irásból két példával, a külső bizonyos *históriák*-ból-is kettővel megelégszem.

Azt írja Szent *Lukács* az Apostoli Cselekedetben, [2] hogy mikor a keresztyének keveseb számmal vóltak, az Evangeliom hirdetése elein, *Omnes erant pariter et habebant omnia communia;* minnyájan eggyüt laktak és feleségeken-kivűl, köz vólt minden marhájok, mint most a szerzeteseknek. Azért, [3] a kik gazdagok vóltak, eladták jószágokat, árrát az Apostolok lábaihoz vitték; abból éltek minnyájan, és úgy éltek, hogy, miképpen [4] a sidók-közöt nem vólt szabad senkinek kúldúlni, úgy a keresztyének-közzűl, [5] *Nemo egens erat,* senki nem szűkölködött. Ezt pedig nem Isten parancsolattyának kötelezéséből cselekedték, mert a Szent *Péter* mondása-szerént [6] a ki akarta, magának tarthatta jószágát és annak árrát, hanem ollyan aítatos buzgóságból, minéműből most-is sokan a szerzetes rendekbe mennek. Egyebek-közöt [7] *Ananiás* eladá szántó-földeit és, *partem quandam,* egy részét az árrának Szent *Péter* lábához vívé; de feleségével egy értelemből valami részt megtartának a főld árrában. Mi lén vége? Mivel azt hazudák, hogy ez éppen a főld árra: hogy a keresztyénségben a hazugság lábat ne venne és gyökeret ne verne, Szent *Péter* azt mondá [8] *Ananiás*-nak: miért hadtad megcsalni magadat az ördögtűl, hogy hazudnál és csalárdúl eldugnád részét a főld árrának? Nem-csak nékem hazudtál, hanem a mely Szent Lélek, [9] *Docet omnem veritatem,* minden igazságra taníttya a keresztyénséget, az-ellen vétkeztél; és mindenek láttára mind *Ananiás,* mind a felesége szörnyű halállal öletének. Talám halálos bűn nem vólt *Ananiás*-ban ez a hazugság, mint [10] *Ozá*-ban, hogy a dőlő szekrényt megkapta; mint a csalatott Profétában, hogy *Bétel*-ben kenyeret kóstolt; talám lélek-szerént kárhozatra nem vettetett *Ananiás* ezért a hazugságért; mindaz-által Isten ezzel a szörnyű példával akarta ismértetni, mely gyűlőlséges és veszedelmes a hazugság.

[2] Act. 2. v. 44. cap. 4. v. 32.
[3] Act. 4. v. 34. 35.
[4] Deut. 15. v. 4.
[5] Act. 4. v. 34.
[6] Act. 5. v. 4.
[7] Act. 5. v. 1. 2.
[8] Actor. 5. v. 3.
[9] Joan. 16. v. 13.
[10] 2. Reg. 6. v. 7. 3. Reg. 13. v. 24.

[1] Dan. 13. v. 8. Nem keveseb csudálkozásra-méltó példát hagyott írva [1]*Dániel* Proféta, mellyel ismérteti az igazság erejét és a hazugság sólgyát. Egybe tanácskozék két vén lator, hogy *Susannát* vagy tisztességében megsércsék, vagy életétől megfoszszák. A szent aszszony inkáb akarván Isten előt tiszta lenni, hogy-sem emberektűl jámbornak itíltetni: örömesben választá, hogy test-szerént gyalázatos halállal ölessék, hogy-sem lelkét fajtalansággal rútitcsa. Azért nem engede a gonosz vének bujaságának, meg nem ijede fenyegetésektűl. Ezért a vén latrok mind vádolók, mind tanúk, mind bírák lévén, hamis hazugsággal és tettetes bizonyság-tétellel arra vívék a sokaságot, hogy *Susannát* halálra kárhoztaták. A szemérmes tiszta aszszony, látván a vádlók méltóságát, a kőltött hamisságnak tettetes színlését, [2]attyafiainak ily véletlen és gyalázatos vétekén píronkodó halgatását, urának szomorú búsulását, haragját, cselédének idegen tekíntetit: elhagyatott állapattyában szomorúan és pírúlva halgatott, csak lelki isméretinek bátorításával erőssödött. Nem átkozódott, nem kiáltozott, hanem [3]Istenhez fohászkodott, az igazsághoz bízott. Kivitték vala immár az ártatlan aszszonyt, hogy törvény-szerént, [4]*Lapidarent,* kővel vernék agyon. Ki gondolhatta, hogy it a hazugság meg nem győzi az igazságot? hogy a latorság földhöz nem veri a tekélletes ártatlanságot? De a mely Isten azt fogadta, hogy, [5]*Veritas liberabit vos,* az igazság minden veszedelemből megszabadíttya embert; a mely igazság arra ajánlotta magát, hogy, [6]*Perdes omnes, qui loquuntur mendacium,* megrontya Isten a hazugokat: [7]*Suscitavit spiritum pueri Danielis;* Szent Lelkével felindítá *Danielt;* ki nem-csak a szent aszszony jámborságát, hanem a vének latorságát-is megismértetvén, nagy dücsösséggel megszabadítá *Susannát;* a gonosz véneket azon verembe ejté, mellyet más-alá ástak, és megöleté. Oh hatalmas ereje az igazságnak! Oh gyalázatos veszedelme a hazugságnak! Tanúllyatok ebből minnyájan. Job az igazságért és jámborságért gyalázatot és veszedelmet szenvedni, hogy-sem a gonoszságért dücsösségben élni; hasznosb a jó lelki-isméretet megtartani és halálra kárhoztatni, hogy-sem Isten haragjában élni.

[2] Dan. 13. v. 30. 33.

[3] Dan. 13. v. 35.

[4] Lev. 20. v. 10. Joan. 8. v. 5.

[5] Joan. 8. v. 32.

[6] Psal. 5. v. 7.

[7] Dan. 13. v. 45.

De lássuk a Szent Irás-kivűl példáját a hazugság veszedelmének. Mint [8]*Jósefet* aszszonya, úgy *Crispust,* [9]a *Constantinus* császár fiát, megszereté mostoha annya *Fausta.* És mivel sok és gyakor szorgalmaztató kéréssel és fenyegetéssel a szemérmetes ifiat kívánságára nem hajthatá, dühödött haragra fordítván szerelmét az

[8] Gen. 39.

[9] Zonar. tom. 3. Pomponius Lætus, in Constante.

aszszony, *Constantinus*-nak azt hazudá és köny-húllatásinak keserves panaszolkodásival színlé, hogy *Crispus* erőt akart rajta tenni. A császár ezen megindúlván, sem üdőt nem vontata, sem a dolgot meg nem visgálá, mint kívántatott vólna, hanem a tiszta és szemérmes fiát halálos *sententziá*-val kárhoztatá és megöleté. De mivel, [1] *Nihil opertum, quod non reveletur,* nincs oly titkos hazugság, mely ki ne tudódgyék, mind a világ végén itíletkor, mind it e világon: kimutatá és megismérteté Isten az árúló aszszony hazugságát és a tiszta ifiu ártatlanságát. Azért, életét meg nem adhatván bűntelen *Crispus*-nak a császár, [2] atyai nagy sirásokkal tisztességét (mellyet a nagy emberek életek-felet böcsülnek) megadá ártatlan fiának; a hazug aszszonyt pedig megöleté. Illyen gyalázatos vége vagyon az igen színesen festett hazugságnak, illyen dücsösséges győzedelme vagyon az igazságnak.

De végezzük-el tanításunkat Szent *Macarius* [3] példájával. Ez a szent remete, a mely gazdánál szállott, mikor a várasba kellett menni, annak leánya terhesen találtaték. Sok búsulással tudakozván szüléi, kitűl esett házokban illyen gyalázat? Mivel, [4] *Simulatio ingeniosior est veritate,* a világ fiai [5] elmésbek a hamisság takargatásában, hogy-sem a világosság fiai az igazság óltalmában: a gonosz leány bé akarván kötni szülei szemét és alattomban szeretőjével akarván apja házánál latorkodni, az ártatlan remetére fogá a vétket. Nem busúlás, hanem dühödés vólt, a mint ezen megindúlt a gazda. Azért attyafiaival-eggyüt a pusztába méne, az ártatlan remetét nyakon köté, sok vereségek-, szidalmak-, gyalázások-között a várasba vívé. A birák-előt szemére hányá hálaadatlanságát és csintalan gonoszságát, mellyet szentség színe-alat fedezett. És mivel az igazság- és hamisság-közöt sokszor annyi külömbség vagyon, mint az eb- és farkas-közöt, kik szőrrel, nagysággal, járással és külső tekíntettel hasonlók, noha erkőlcsel külömbözők: úgy felőltözteték a hazugságot, hogy a remetét bűnösnek itílvén, azt hagyák néki, hogy az aszszonyt addig tarcsa, míg a gyermeket elhozza. Az-után a gyermek nevelése és gond-viselése ő dolga légyen. A szent remete látván, hogy mentségének helye nem lehet, mivel a titkos vétkek vádolását tanúkkal nem ronthatta, maga mentségének pedig a hatalmasok-ellen helye nem lenne: csak halgatott és belől Istennel szóllott: [6] *Proba me Deus et scito cor meum;* Te tudod Uram, az én szívem-járását, azért jó néven vészem próbádat; [7] *Bonus Dominus, confortans in die tribulationis;* Te vagy

[1] Luc. 12. v. 2.

[2] Ammian. l. 14. Zosimus, Suidas, verbo Crispus.

[3] In Vitis Patrum, parte 2. q. 9.

[4] Plin. Panegyrico Trajani.

[5] Luc. 16. v. 8. Nissenus refert: quod cum a Gregorio Thaumaturgo, pactum concubitus pretium, publico clamore peteret scortum, pecuniam dari jussit Sanctus, ut clamare desineret. Cum pecunia Dæmonem accepit. Sed meretrix pœnitens, ac culpam fatens, liberata est precibus Thaumaturgi.

[6] Ps. 138. v. 23.

[7] Naum. 1. v. 7.

Uram az én bátorítóm nyavalyáim napján. Nem kiáltott, nem eskütt, nem átkozódott *Macarius* illyen gyalázatos nyomorgatásában, hanem
[1] Abac. 2. v. 3. Eccli. 5. v. 4. szája halgatott, szíve könyörgött; tudván, hogy [1] ha késik-is, de várva ugyan megfizet Isten a gonoszoknak. Noha azért mindennek csúfja és gyalázattya vala a szent jámbor, de békeséges elmével megfizette a nehézkesnek az adót, mellyel nem tartozott. Eljöve
[2] Isaiæ, 37. v. 3. ideje a terhes leány szülésének, és, [2] *Virtus non est pariendi,* a fájdalmak kínnyában gyötrődvén, semmi-képpen nem szűlhetett,
[3] 2. Cor. 7. v. 5. hanem kivűl keserves fájdalmi, [3] *Intus timores,* belől hazug vádolási iszonyú rettegéssel kínzották a veszett menyecskét, kinek
[4] Sap. 4. v. 20. Prov. 5. v. 22. Isai. 28. v. 19. eszébe jutván hazug vádolása: [4] *Traducunt ex adverso iniquitates;* szemtűl szembe vádoltatott maga lelki-isméretitűl, mikor, *Funibus peccatorum constrictus,* gonoszsága kötelével csigára vonatott vólna és kínoztatnék; *Vexatio dedit intellectum;* megnyitá szemét és észre hozá a nyavalya: eszébe-vévé, hogy a' szent ember-ellen-való hazugságért kínoztatik. Azért elő-hívatván és nagy siralommal megkövetvén szüléit, megadá tisztességét a jámbor szentnek, igazán megnevezé lator-társát.

[5] Cassian. Collat. 18. c. 15. Nem meszsze jár ettűl, a mit *Cassianus* [5] írva hagyott. Mert *Pafnutiust* akarván gyalázni egy gonosz társa, elrejté könyvét a szent jámbor hajlékába, és reá-hazudá, hogy ellopta; kiért sok gyalázatos és sanyarú bűntetéseket zúgolódás-nélkül, békeségesen szenvedett sok ideig *Pafnutius.* Végre az ördög megszállotta a hazug vádolót, ki megvallotta latorságát. *Pafnutius* pedig siránkozott, hogy ő-miatta szenved felebaráttya, és addig könyörgött Istennek, hogy az ördög rabságából felszabadította vádolóját.

Így szokott Isten bánni a hazugokkal. Mikor azt álíttyák, hogy elfedezték és béboronálták hamisságokat, orczájokra téríti Isten és gyalázattal megismérteti álnakságokat. Menyi hazugsággal
[6] Gen. 37. v. 20. 32. fedezték [6] a *Jákob* fiai attyok-előt a *Jósef* árulását? de Isten akkor hozta dél-színre hazugságok tekélletlenségét, mikor megfeletkezvén, nem-is gondolták, hogy immár kinyilatkozzék.

[7] Eph. 4. v. 24. Ezeket értvén, adgyunk helyt a Szent *Pál* hagyásának: [7] és minden hazugságot elvetvén, szóllyunk igazat felebarátunknak, és
[8] Job, 27. v. 3. 4. azt mongyuk Szent *Jób*-bal: [8] *Donec superest halitus in me, non loquentur labia mea iniquitatem;* valamíg lélekzetet vehetek, életem fottáig, hamisság és hazugság ki nem jő az én nyelvemen. Illyen tekélletességre jutott vólt Aranyszáju Szent *János,* kinek életében olvassuk, hogy minek-utánna megkeresztelkedett, soha nem hazu-

dott, soha nem eskütt. Illyenek vóltak eggyűl-eggyig a számtalan ezer Mártirok, kik meg akartak inkáb halni, hogy-sem hazugságot mondani. Mert egy tagadással, egy hazugsággal jószágokat és életeket megtarthatták vólna, de a halált inkáb választották, hogy-sem a mit belől hittek, azt külső szóval megtagadnák. Ezt kövesse, a ki Christus híve; kevés nyereségért, gyalázat kerülésért senki lelkét meg ne öllye hazugsággal; mert ha *Tenedos* szigetében [1] öreg fejszéket tartottak a bírák-előt, mellyekkel irgalmasság-nélkül fejeket vették, valakik hamis bizonyságot mondottak: Isten sem szenvedi bűntetés-nélkül a hazugságot. Melytűl óltalmazzon minnyájunkat az Atya, Fiú, Szent Lélek. Amen.

[1] Suidas, voce Tenedos: Hinc Tenedia Securis.

PÜNKÖST-UTÁN XXIII. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot irta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének kilenczedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben, [2] mikor Jesus szóllana a sokaságnak, imé egy [3] fejedelem hozzá-méne és imádá őtet, mondván: Uram, az én [4] leányom most hólt-meg; de jöj-el, ted reá kezedet és él. És felkelvén Jesus, utánna-mégyen vala, ő és tanítványi. És imé aszszony, mely tizen-két esztendeig vérfolyást szenved vala, hátúl hozzá-járúla és megilleté ruhája prémét. Mert magában azt mongya vala: [5] ha csak ruháját illetem-is, meggyógyúlok. Jesus pedig fordúlván és látván őtet, monda: bízzál leányom, a te hited megszabadított téged. És meggyógyúla az aszszony azon [6] órátúl-fogva.

És mikor Jesus a fejedelem házába ment vólna és látta vólna a síposokat és a tolyongó sokaságot, mongya vala: távozzatok; mert nem hólt-meg a leány, hanem

[2] Matt. 9. v. 18. Marci, 5. v. 22. Lucæ, 8. v. 41.
[3] Szent Márk és Lukács synagóga fejedelmének nevezi és Jairus-nak.
[4] Szent Lukács eggyetlen egynek és 12 esztendősnek mongya.
[5] Miért nevetnek tehát minket az elszakadtak, ha a reliquiákat böcsüllettel illetyük?
[6] Euseb. lib. 7. cap. 18. alias 14. irja, minémű képet csináltatott ez az aszszony Christusnak; és a prémet érő fű mint gyógyított betegségeket; lásd a Kalaúzt, lib. 15. cap. 1. §. 4. n. 4.

aluszik. És csúfollyák vala őtet. És mikor a sokaság kiűzetett vólna, béméne; és fogá az ő kezét, és felkele a leány. És kiméne ez a hír mind egész azon a földön.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppülletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítcsük, kérjünk aitatos szüvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

Mint kel a keresztyén leányt nevelni.

Keserves panaszolkodással említik sokszor a Próféták, mely kegyetlen és emberi szelídséggel ellenkező szolgálatokat kíván az ördög azoktúl, kiket birodalma-alá hóldoltat és engednek néki; Istennek pedig kegyes, künyű parancsolatit szemtelenűl megvetik.

Tudta az ördög, hogy Isten azzal próbálta az *Ábrahám* engedelmességét, hogy eggyetlen-egy fiát kívánta tőlle áldozatra. Azért követni akarván az Isten hasonlatosságát, melyre vágyódott, mikor
[1] Isai. 14. v. 14. azt mondotta, [1] *Similis ero Altissimo,* hasonló lészek a felségeshez: azt kívánta szolgáitúl, hogy gyermekek megölésével kedveskedgyenek néki.

[2] Plutarch. de Superstitione. in fine.

A pogányokat arra vitte, hogy, [2] *Carthagienses a pauperibus emtos pueros, Saturno sacrificabant, tamquam agnos. Adstabat mater rigida et absque gemitu. Si autem ingemuerat, aut lacrymaverat, oportebat eam honore privari: puer autem nihilominus, sacrificabatur;* az annyok jelen-létében, mint a bárányokat, úgy áldozták az apró gyermekeket; és ha megjajdúlt vagy sírt az annya, tisztessége-vesztett vólt; de azért a fiát ugyan megőlték. És, hogy az ártatlan gyermek sírása ne hallatnék, dobbal, síppal, kiáltásokkal eltemették a gyermekek jajgatásit.

[3] Ps. 105. v. 37. 38. Isai. 57. v. 5. Sap. 12. v. 5. Necatores filiorum.

A sidókrúl-is sok helyen olvassuk, hogy, [3] *Immolarunt filios suos dæmoniis: effuderunt sanguinem filiorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan;* magok fiait, leányit megőlték az ördögöknek; kiöntötték és bálványnak áldozták ártatlan
[4] Jer. 7. v. 31. vérét gyermekeknek. És, a mint *Isaiás* Próféta írja, [4] *Ædificaverunt excelsa Topheth: ut incenderent filios suos et filias suas igni;* magas helyeket éppítettek; azokban fiokat, leányokat megégették. Azért

a Királyok könyvében sokszor említi a Szent Irás [1]azokat, kik tűzre vitték gyermekeket, hogy ördögnek kedveskednének, mellyért kemény panaszt tészen Isten a sidók-ellen [2]*Ezechiel* Profétánál: *Tulisti filios tuos et filias, quas generasti mihi et immolasti eis: immolasti filios meos, eis;* hogy a mely fiakat Istennek szűltenek, ördögnek áldozták. És az Isten fiai megölettek, hogy az ördögöknek kedve tellyék.

[1] 4. Reg. 16. v. 3. cap. 17. v. 17. 2. Par. 28. v. 3.
[2] Ezech. 16. v. 2. 21.

Adná Isten, keresztyének, ne vólnának most oly hívei az ördögnek, kik fiokat, leányokat néki áldoznák. Nincsenek bezzeg, kik gyermekek teste ölésével kedvét keressék a *sátán*-nak; de jaj, ki sokan vannak, kik fiok, leányok lelkét veszedelmesben áldozzák, hogy-sem ha testét megőlnék? Valaki rosz erkőlcsökben neveli, isteni félelemre és aítatosságra nem szoktattya gyermekét, mit mivel egyebet, hanem azok lelkét ördögnek adgya?

Nem elég a keresztyén szülék hivatallyára, hogy fiok, leányok betegségében körüllök vígyázzanak, orvosokat keressenek, halálokon siránkozzanak, mint a mái Evangeliomban említett fejedelem; hanem kötelesek azt érteni, hogy a kiket test-szerént szűlnek, azokat Istennek szűlik, és kemény bűntetés-alat tartoznak azzal, [3]hogy Isten akarattya-szerént nevellyék őket.

[3] Ezech. 16. v. 20.

Látom, hogy a fiak nevelésére vagyon az atyáknak valami gondgyok, mert iskolákba és udvarokba kűldik, lovagolni, vadászni, puskázni tanítgattyák őket; de a leányok nevelésében nagy gondviseletlenség vagyon; mert csinnyosgatás, ruha-czifrázás, gangosonlépés, az-az kevélységre-való tanítás minden nevelések. Maga úgy tetczik, igazán írta *Aristóteles,* hogy a leányok jó neveléséből ál fő-képpen az országok böcsülletes állapatja, nem-csak azért, [4]*Nam mulieres, media pars sunt,* hogy fele az ország lakosinak aszszony, hanem azért is, hogy a férfiak jó nevelése nagy részre az aszszonyoktúl vagyon. Mert a kiktűl születünk és kisdedségünkben neveltetünk, azoktúl szopjuk téjjel-eggyüt az erkőlcsöket, mellyek az új edényben legtartósbak. Erre-nézve merem mondani, hogy tellyes életünk tekélletes vagy feslett állapattya az aszszony-emberek nevelésétűl árad, mivel első nyólcz esztendőnket, az-az leggyengéb és hajlandób üdőnket, aszszony-emberek gond-viselése-alat tőltyük. A minémü vélekedéseket és erkőlcsöket akkor belénk csepegetnek, azoknak sinóra-után futamodik a töb életünk. Ennek-felette a szent házasság csendesz állapattya a leányok nevelésén ál; mert a roszszúl-nevelt leány menyegzője hóltig-való galyiba.

[4] Aristot. 1. Politic. c. 8. fine.

Innen vagyon, hogy valakik a pogány bőlcsek-közzűl az országok bóldog állapattyárúl írtanak, úgy-mint *Aristóteles, Pláto, Xénofon*, a leányok nevelésére kivált-képpen vígyáztak és arra-való tanuságokat adtak. Az Anyaszentegyház nevezetes Doktori-közzűl nem tudom, ha vagyon, a ki könyvet nem írt vólna a leányok nevelésérűl és oktatásárúl. *Tertullianus, Cyprianus, Athanásius, Nazianzénus, Basilius, Chrysostomus, Nissenus, Jerónimus, Ambrosius, Augustinus, Fulgentius* és egyebek könyvei kezünk-közöt forognak, mellyek a leányok nevelését taníttyák.

Én-is azért Isten segítségével az Evangeliomban említett fejedelem leányára-való gond-viselésből okot vévén, ez jelen-való órában csak azt akarom tanítani, *mint kel a keresztyén embereknek istenesen nevelni és minden tekélletességre oktatni leányát, kisded-korátúl-fogva férjhez-adásáig.* Nem szóllok most arrúl, a mire kötelesek a szűlék közönségesen minden gyermekek nevelésében, mert errűl immár bévségesen emlékeztem, hanem, mivel a leányok nevelésében sok magán-való tulajdon gond-viselések kívántatnak, csak a leányok nevelésére határozom tanításomat.

Propositio.

Ne csudállya senki, ha én, a ki soha leányokat nem neveltem, a leányok nevelésérűl tanuságot adok; meg ne botránkozzék senki, ha az ördög incselkedésit és a világ feslett szokásit világosban említem, mert én semmit magamtúl nem mondok, a mit a *Bibliá*ban és eléb említett Szent Doktorok irásiban olvastam, azt egybe- és rendbe-hozom; az-az nem magam gondolatit mondom, hanem a Szent Lélektűl viseltetett Atyák irásiból egybe-szedem és elő-tökbe terjesztem az igazságot. És mivel, a Szent *Pál*[1] tanítása-szerént, ebben a helyben éktelenséget nem illik említeni, hogy a szemérmetesség meg ne sértődgyék, mikor a világ szabados feslett-ségirűl emlékezem, többet ércsetek azon, a mit mondok, es legyetek figyelmetesek.

Igazán írja *Plutarchus*, [2] hogy, *Fons et radix virtutis et honestatis, est proba institutio;* kút-feje és gyökere a tekélletes jámborságnak a jó nevelés. Azért a szüléktűl, [3] *Educatio maximam diligentiam desiderat, facile enim est teneros animos componere; difficulter reciduntur vitia, quæ nobiscum creverunt;* nagy vígyázást kíván a gyermek-nevelés, mert noha künnyen jóra hajol, a mi gyenge; de a velünk-nevekedett vétkeket nehéz kigyomlálni. Azért azt kívánnyák a bőlcsek, hogy miképpen a kegyetlen medve éktelen kölyköket hoz, de nyelvével, mint gyaluval, kölykeinek külső

[1] Ephes. 5. v. 3.

[2] Plutar. de Liber. Educat. Et Apoph. Laconicis, in Lycurgo.

[3] Seneca, lib. 2. de Ira. cap. 18. et 21.

tagait úgy rendeli, [1] *Ut non genuisse tantum catulos, sed et opificis more finxisse videatur,* hogy nem-csak szűli, hanem mesterségesen ékesíti fajzásit, azon-képpen a jó szűlék, a kiket e világra hoztak, azokat nevelésekkel jóra-is oktassák. Mert nem a születésből, hanem a nevelésből vagyon jó vagy gonosz erkőlcsünk. Ezt akarván ismértetni [2] *Licurgus,* azon alomból két agár-kölyköt nevele: eggyikét konyhához, másikát vadászathoz szoktatá. Mikor eggyüt vólnának a *Lacedæmon*-várasiak, elő-hozatván az agarakat, egy tál abárlást és egy eleven nyúlat letétete. Eggyik agár mingyárt a nyúl-után indúla, másik a moslékba kapa. Ezzel hiteté, hogy a nevelésből vagyon az erkőlcsök külömbözése. Annak-okáért miképpen *Diógenes* nem az erkőlcstelen gyermeket, hanem tanítóját bűntette, úgy [3] a *Lacedæmon* bírái nem az egy-mással veszekedő atyafiakat bűntették, hanem az apjokat, hogy nem jól nevelte fiait.

[1] Plut. de Amore Parentum erga Prolem.

[2] Plut. de Liber. Educat.

[3] Plut. Apoph. Laconicis. in fine.

Quintilianus [4] ékesen-szólló embert akarván nevelni, gyermekségén kezdi tanítását. És azt kívánnya, hogy oly dajkája légyen, a ki ékesen szóllyon. Mert ha annak vétkes szóllása a gyermekbe avik, künnyen ki nem tisztúl belőlle. Szent *Jerónimus* [5] azt parancsollya az anyáknak, hogy, ha tekélletes-erkőlcsü leányt akarnak nevelni, részeges, fajtalan, haragos, nyelves dajkára ne bízzák gyermekeket, mert bizonyos, hogy nem-csak [6] betegségeket, de sok alkalmatlan erkőlcsök hajlandóságit dajka tejével-eggyüt szopják a gyermekek. Próbált dolog, hogy a mely gyermeket disznó-téjen neveltek, mindenkor sárban akart heverni. És a mint *Gellius* írja, [7] ha kecske-tejet szopik a bárány, kemény gyapja lészen, mert, *Ad fingendas animi ac corporis similitudines, lactis proprietates valent;* a téjnek ereje vagyon az erkőlcsök tulajdonságára.

[4] Quintil. lib. 1. cap. 1.

[5] Hieron. epist. ad Lætam.

[6] Morbum Gallicum.

[7] Gell. lib. 12. cap. 1.

Láttam oly őzet, mellyet az eb szoptatott és eb-erkőlcsöket viselt. Így a részeges-, buja-, dühös-természetü dajkáktúl hasonló erkőlcsök hajlandóságát szopja az ártatlan gyermek. Annak-okáért javallya Szent *Jerónimus,* hogy ha az anyának ereje és egéssége szenvedi, maga szoptassa leánykáját.

A természet nem egyébért adott az anyák mellyébe tejet a szülés-után, hanem, hogy a mely vérrel méhekben táplálták magzattyokat, azzal nevellyék. Egésségesbek-is az anyák, ha magok szoptatnak, mert tejek bévségét künnyebbítik. És nem-csak a gyermek vastagb és egésségesb azzal a vérrel, melyből alkottatott, hanem az anyák-is inkáb szeretik, a kiket fáratságos bajlódással magok neveltenek. Azért az anya (ha lehet) maga erkőlcsét csepegesse

leányába, és a kit méhében viselt, ölében hordozza, téjjé lett vérével nevellye, első mosolygásit és akadozó szóllásit, kedves csókolgatásival bátorítcsa. Ha pedig a kételenség más nevelőt kíván: oly dajkát válaszszon, mely nem-csak egésséges, hanem erkőlcsében-is dícséretes légyen.

Mihent a téjtűl elfogják és szóllani s járni kezd a leány: futosson és jádzék magához egyenlő-üdős leány-gyermekekkel; de úgy, hogy az annya vagy más megért aszszony reá vígyázzon. Játczodozni a férfi-gyermekekkel vagy akár-mely kicsiny-korokban-is azokat ölelgetni, csókolni ne engedgyék a szűlék, mert a kik társalkodásához kicsiny-korokban szoknak, azok emlékezeti és szeretése alig ha hóltig nem tart. Azért Bőlcs *Pláto* [1] törvénnyel parancsolta, hogy hat esztendős-korában a leányt a férfi-gyermekek nyájaskodásátúl elfogják: hasonló leánykákhoz szoktassák.

[1] Plato, lib. 7. de Legibus. sub. initium.

Mindenek-felet arra kel vígyázni, hogy a gyermek semmi feslettséget ne lásson, mert a gyermeki tudatlanság a mit lát, azt mint a tűkör, követésével kiábrázza. Azért nem kel néki ollyat látni, a mit nem kel követni. Jusson eszünkbe, hogy *Eleazar* [2] inkáb halált szenvedett, hogy-sem az ifiak-előt tettetné a tilalmas hús ételét. Christus jobnak mondotta, hogy malom-követ kössön ember nyakára és tengerben hallyon, hogy-sem egy kisdedet megbotránkoztasson. Ama pogány *Cáto* kivete a tanácsból egy fő embert, csak azért, hogy leánykája jelen-létében feleségét megcsókolta; mert bizonyos, hogy parancsolatnak tartyák a gyermekek, a mit szüléjektűl látnak. Azért [3] *Vulgo proverbium: sicut mater, ita et filia ejus;* példa-beszéd az, hogy annya minémű, leánya meg-ollyan.

[2] 2. Mach. 6. v. 24.

[3] Ezech. 16. v. 44.

Ne csak ne lásson, de ne hallyon illetlen szókat a leány, és oly távúl járjon a gonosztúl, hogy azt ne-is tudgya. Ne ércse a fajtalan szókat; szerelmeskedő beszédeket senki előtte ne említcsen: hanem isteni félelemre és szeretetre gerjesztő históriákat ólcsanak elméjébe; aítatosságot csepegessenek szívébe; estveli és reggeli imádkozásokra szoktassák akadozó nyelvét; a templomba-menésre édesítcsék akarattyát; a mennyei dolgok böcsüllésére vidámítcsák értelmét.

Hat esztendős-korban mit kel mivelni a leánynak, megírja Szent *Jerónimus,* [4] mikor azt parancsollya *Læta* aszszonynak, hogy a leányát, *Paulát,* ama világ-bíró *Scipiók* és *Gracchusok* maradékát, orsó, rokka forgatásra, szövésre, fonásra, recze-kötésre, mesterséges varrogatásra tanítcsa; hogy ezekben idejét tisztességesen, gyönyö-

[4] Hierony. ad Lætam, et ad Demetriad.

rüségesen, hasznoson tőlthesse. *Salamon*, [1] az okos aszszony dícsíreti-közöt, elől-tészi azt, hogy a szösztűl és lentűl nem kímélli kezét. Szent *Nazianzénus*-is [2] azt írja, hogy az aszszonyok tiszti, *Domi ut plurimum manere, colloquium cum divinis oraculis habere, fuso ac lanæ operam dare;* az othon-ülés, Istennel-való beszélgetés, orsó-pergetés. Paradicsomban-is azt akarta Isten, hogy az únalmas tunyaság távoztatásaért az ember, [3] *Operaretur,* munkálkodnék. És ha *Augustus* császár azt akarta, hogy az ő leánya és unokája szőni, fonni tanúllyanak; ha világ-bíró *Sándor* dicsekedve mutogatta a *Persia*-béli aszszonyoknak annya és nénnye kezével szőtt ingeket: nem okoson gondolkodik, a ki úri személyéhez illetlennek véli a szövést, fonást.

Sőt, hogy nagyob kedvet talállyon mind leány-korában szüléinél, mind házassága-után szerelmes uránál, szükség, hogy a leány tanúllyon étkecskéket-is főzni. Nem tudom, ha vagyon foganatosb dolog, mellyel magát kedvesbé tehesse az aszszony, mint ha urát betegségében maga kezével főzött gyenge étekkel kínállya. Mocskosb az aszszony-ember keze, mikor más férfiútúl szorongattatik, hogy-sem mikor az urának-való főzésben fazék fogástúl kormoztatik; éktelemb a tánczban vagy koczka-jádzásban a leány úja, hogy-sem az étek ábárlásban.

Tudom, a kösségnek nagy része azt itíli, hogy nem jó írnyia és olvasni tanúlni a leánynak; mert félő, hogy az olvasásból gonoszt tanúllyon; és ollyakat ne írjon, a miket nem kellene. De én üdvösséges dolognak itílem, hogy a keresztyén leány mingyárt kisded-korában vagy értelmes öreg aszszonytúl, vagy élemetes, jámbor, isten-félő embertűl olvasni tanúllyon és a szép dolgok olvasásából tekélletes erkőlcsöket vegyen.

Először: mert minden üdő-béli példák arra visznek. A pogányok-közöt, nem-csak könyveket írtak, hanem iskolában tanítottak: [4] *Corinna, Theano, Diotima, Aspasia* és egyebek sokan. *Sócrates* nem-csak gyakorta halgatta az *Aspasia* tanítását, de *Diótimát* mesterének hítta. A keresztyénségben, Szent *Jerónimus*-idét, *Paula, Læta, Eustóchium, Fabíola, Marcella Fúria, Demétrias, Salvia, Herontia* és töb úri aszszonyok nem-csak tanúltak, de oly túdósok vóltak, hogy akár-mely irás-túdó doktorral vetekedhettek, mint azokból a mélységes, bölcs kérdésekből kitetczik, mellyek fejtegetését *Jerónimus*-túl kívánták. Szent *Borbálát, Orígenes* tanította. *Alexandriai* Szent *Katalin, Eudoxia, Theodósius* császár felesége, *Hildegardis,*

[1] Prov. 31. v. 13.

[2] Nazian. Oratione, contra mulieres se ornantes.

[3] Gen. 2. v. 15.

[4] De his, vide Autores apud Tolosanum, De Repub. lib. 7. c. 11. a. n. 7. Socrates, l. 7. c. 15. Baron. Anno 415. n. 8. meminit Hypatiæ castissimæ virginis, et doctissimæ; quam Synesius in Epistolis, sæpe magistram vocat. S. Hildegardis Opera, recensct Trithemius, De Viris Illustribus. De Macrina, sorore S. Basilii; Nissenus, in ejus Vita. Centones probæ Falconiæ; Tom. 4. Biblioth. Patrum.

Senás-béli Szent *Katalin; Elpis* a *Boëtius* felesége és sokan egyebek bőlcs irásokat hadtanak.

Másodszor: könyvek olvasása-nélkül-is megtanúllyák az emberek a gonoszt, mert a belső indúlatokhoz és ördögi incselkedésekhez járúlván a minden-napi példák, künnyen megejtik a gonoszrahajlandó természetet, kivált-képpen az ifiuság síkos úttyán, ha sok szent példák és üdvösséges tanítások olvasásával nem támogattatik. Mivel azért ennyi botránkozások-közöt, mellyek naponként szemünkbe és fülünkbe ütköznek, senki úgy nem élhet, hogy a gonoszt olvasás-nélkül-is meg ne tanúllya: igen kívántatik minden rendekben, hogy a tekélletes élet példáját és oktatását szent és üdvösséges könyvek olvasásából bévségesen vegyék, mellyekkel az eláradott gonoszságok folyását vastagon meggátollyák. De, a mint *Seneca* írja, [1] és nem egy helyen írja, legnagyob szüksége vagyon erre az aszszonyoknak: mert, *Femina, impudens animal; nisi scientia accesserit, et multa eruditio, ferum, et cupiditatum incontinens;* az aszszony szelídűlhetetlen és mértéketlen, ha bőlcseséggel és szép tudományokkal nem ékesíttetik és ezek oktatásával nem szelídíttetik.

[1] Seneca, lib. de Constantia Sapientis. c. 14. Idem: Consolatione ad Helvian. c. 14.

Harmadszor és utólszor: nem-csak a tánczolástúl, csevegéstűl, heában-való játékoktúl elvonsza a leányt a tanúlás, de a szép, üdvösséges históriák és oktatások olvasása úgy bétőlti kedvét és gondolattyát, úgy felemeli akarattyát a tisztességes élet kívánságára, hogy minden éktelen és csintalan indúlatokat fáratság-nélkül megfojthat pásittyában.

Soha egy aszszony sem vetemedett gonoszságra, hanem csak a ki nem értette, mely drága kincs a tiszta élet; mely veszedelmes az emberek szívét és fohászkodó kívánságát maga-után vonni; mely gyalázatos a rövid gyönyörűségért hóltig-való gyalázatot viselni. Ezeket és ezen-kivűl valami tartóztathat a gonosztúl, valami a jóra izgathat, künnyen megtanúllya, a ki könyvet olvas. Mert miképpen írva hadta [2] Szent *Ágoston:* egy fertály óráig-való olvasása a Szent *Antal* életének, tellyes életre-való szentség tüzét gerjesztette sokakban.

[2] Aug. 8. Confess. c. 6.

Annak-okáért, az én itíletem-szerént, igen-is tanúllya a gyenge leányka az olvasást, csak arra vígyázzanak a szűlék, hogy ne valami hiuságot és feslettséget olvasson, hanem imádságos könyveket, aítatos tanuságokat, Christusnak és az ő Szentinek életét. Egyszóval, egyebet ne olvasson, hanem a miből erkőlcsét jobbíthassa.

Bolondság az aszszony-embernek hadakozó dolgokat olvasni, kárhozat a szerelmes historiákat forgatni, mellyekből halálos méregnél, az-az veszedelmes gonoszságnál egyebet nem vehetni. Ah! mely nagy esztelenség az atyáktúl vagy férjektűl, ha virág-énekeket, szerelmeskedésről írt könyveket adnak feleségek, leányok kezébe? Olajt öntnek ezek a tűzre, mellyel felgerjed a bujaság. Mérget osztogatnak, mellyel megöletik a lélek. És hogy nyilvábban szóllyak, a kik szerzik, a kik éneklik a virág-énekeket, országos kerítők, közönséges kútakat mérgesítők. És mivel nem elégedvén magok gonoszságával, egyebeknek tőrt vetnek, mind-azokban a gonosz indúlatok vétkeiben részek vagyon, mellyek az illyen ének-hallásból vagy olvasásból gyuladoznak, és nincs oly bűntetés, melyet nem érdemlenek.

Mennyünk továb; idején, gyermek-korában az aítatos imádkozáshoz szokjék a leány. Estveli fektét, reggeli őltözetét szokott könyörgések késérjék. A templomban-való menetelhez és a Szent Mise halláshoz idején szokjék. Lelki-pásztora vezérlését kövesse a gyónás és Úr-vételének gyakorlásában. Arra figyelmetes vígyázása légyen, hogy a mely Szentnek nevét viseli, annak életét elméjébe kapcsollya, és Istentűl segítséget kérvén, tellyes igyekezettel erőlködgyék, hogy nevén-való Szenti példáját kövesse tekélletes erkőlcsökkel és gyakran eszébe jutassa, mely gyalázatos, ha szent *Katalin, Margit, Borbála* nevét viselvén, életével és erkőlcsével megrútíttya a Szent nevét. Egyéb Szent Szűzek históriáit olvasván, azok életének tűköréből maga erkőlcsét ékesgesse: kövesse azok alázatosságát, szelidségét, engedelmességét, szemérmetességét.

De mindenek-felet szűzessége tisztaságát szeme fényénél inkáb böcsüllye és óltalmazza a leány, mert annál nagyob kincse nincsen. Az pedig oly dolog, hogy ha egyszer elveszti, mászor fel nem talállya. Még a pogányok-is [1] nagy böcsüllettel tisztelték a szűzességet, mint a *vestális* leányok állapattyából kitetczik, kik-előt minden fejedelmek felkőltek, sőt úttyukból-is kitértek. A mí ártatlan Bárányunk a mennyei bóldogságban [2] szűzeket választott, kik mindenüt utánna járjanak, és amaz uj éneket mongyák, mellyet a szűzeknél egyéb senki nem mondhat. De azért mennél böcsülletesb a leány a szűzességgel, annál gyűlőlségesb és útálatosb, ha gyalázattal elveszti szűzességét. Mert azzal attyafiait, édes szűléivel-egyetemben, keserves sírásokra indíttya és halálos szomoruságba ejti, vér-szerént-való jó-akaróinak szerelmét gyűlőlségre fordíttya,

[1] Seneca, de vita beata. c. 13. Constante tibi pudicitia, virtus salva est.
[2] Apocal. 14. v. 3. 4.

mivel azok, mint nemzetségek rútítóját, vérek árulóját, pökik és rágalmazzák, szomszédi és ismerői gyalázzák, szidgyák, elkerülik, leány-baráti-közzűl senki nem akar vélle szóllani, sőt, mint a merígyes emberhez, közel sem mennek, mivel a tisztesség-szerető anyák tilalmazzák leányokat, hogy ne beszéllyenek a szűzesség-gyalázó tisztátalannal. Egy-szóval, csudálom, hogy illyen szégyen- és gyalázat-közöt, illyen keserves szomoruságokban és pironságokban élhet a leány, mely egy rút gyönyörűségért ily nagy gyalázatba ejtette magát.

Ha titkon maradna és soha ki nem tudódnék-is az eset, de a lelki-isméret oly kemény furdalásokkal fárasztya szívét az elesett leánynak vagy aszszony-embernek, hogy halált kellene inkáb szenvedni, hogy-sem ennek a házi-hóhérnak szűnetlen kínzásit viselni. Ha valaki szemét reá veti, mingyárt szívébe ütközik, hogy talám ért az valamit gonoszságában. Ha láttya, hogy súgnak, ottan azt gondollya, hogy az ő vétkérűl suttognak. Ha szó esik a feslett életrűl, azt álíttya, hogy ő-rólla példáznak. Egy zördűlés légyen a házban, azt tudgya, hogy kiterjedett dolga és ő-reá vígyáznak. Mindenekkel félve beszél, a kirűl gyanakodik, hogy megsajdította vétkét, retteg mindenkor tőlle, hogy szemére ne vesse feslettségét. Egy-szóval, halál az ő élete, mely mindenkor retteg, mindenkor kedvetlen és bátortalan. Ezek a belső kínzások, noha a gonosz férfiat-is sújtogattyák, de sokkal inkáb a leányt és aszszonyt; eggyért azért, mert természet-szerént félelmesb az aszszony. Másért azért, mert sokkal rútab a fajtalanság az aszszonyban, hogy-sem a férfiban. A férfiban sok jóságok lehetnek, úgy-mint: vitézség, okosság, tudomány, mesterség, igazság, tiszta élet; ezek-közzűl ha egybe megfogyatkozik-is, csak légyen a többiben tekíntetes, tűrhető. Az aszszony-emberben pedig a tiszta szemérmetesség oly szükséges, hogy bár se szép, se gazdag, se gond-viselő ne légyen, böcsülletessé tészi őtet a tisztaság; de ha e nélkül találtatik, nincsen semmi böcsülletes benne. Innen vagyon, hogy nem-csak a keresztyénségben, hanem a temérdek vak pogányságban-is sok leányok és aszszonyok tűzzel, vízzel, fegyverrel, istrángal megölették magokat, hogy tisztaságokat megtarthassák.

A keresztyén leányzó ne csak emberek-előt éppen tartsa testi
[1] 2. Cor. 11. v. 2. szűzességét, hanem eszében forogjon, hogy [1] Christusnak jegyeztetett: azért Isten szemei-előt-is lelke és akarattya szűz és minden fajtalan kívánságoktúl üres légyen. Ez pedig nagy és szorgalmatos

gond-viselést kíván. Mert elsőben szükség, hogy Istentűl gyakorta kérjen segítséget a tisztaságra, mivel Isten ajándéka-nélkül [1]senki tiszta életet nem viselhet. És azt akarja a mí Istenünk, hogy őtet ismérjük, [2]*Ducem virginitatis,* szűzesség hadnagyának, mivel ebben a hadban senki győzedelmet nem vehet Isten vezetése- és óltalma-nélkül. Annak-utánna KÉT dolog kívántatik fő-képpen, hogy a szűzek macula-nélkül viselhessék a tiszta életet, mellyek-nélkül senki nem reménlheti, hogy a test kelepczéjét elkerűlhesse.

[1] Sap. 8. v. 21.

[2] Jerem. 3. v. 4.

A szüzcsség óltalmára két dolog kívántatik.

Első az: hogy rejtve és magán maradgyon, szem-előt és férfiak-közöt ne forogjon a leány. Oly hatalmat vett az ördög a világon, oly sokan fogják pártyát és segítik az ő gonosz szándékát, hogy mihent emberek-közzé lépünk, minden érzékenségünk ablakán, [3]*Mors ascendit,* halál mégyen lelkünkre, mert mindenüt példát látunk a gonoszra, esztent a feslettségre. Azért mindenkor úgy kel vígyáznunk, mint a szállott várban, hogy bé ne lopja magát az ellenség; sőt, mivel [4]az-ember élete vitézkedés, minden órában úgy kel őrizkednünk, mint-ha harczon vólnánk. Ha minnyájan ily veszedelemben forgunk, mentűl inkáb a gyenge leány? A *Jákob* leánya, *Dina,* [5]látni akarta: de megláttaték és maga tisztessége vesztésével sok száz embernek halált szerze. A sidóknál a leány neve *Alma,* az-az elrejtetett; mert addig leány, míg rejtve marad, és a mint *Plutarchus* mongya, [6]*Prima laus feminæ, de qua foris minimus est, vel in bonum, vel in malum, sermo: ut enim corpus, sic fama bonæ mulieris, domi inclusa esse debet;* legjob és böcsülletesb aszszony, a kit dícsírnek, sem gyaláznak, hanem mint testét, úgy hírét benn tartya, hogy ő-rólla se jót, se gonoszt ne tudgyon a szomszéd. Mert, [7]*Gloria feminæ est, si ore viri celebrari erubescat;* a böcsülletes aszszonynak szégyenleni kel, ha férfiútúl dícsírtetik.

I. Hogy ben maradgyon.

[3] Jer. 9. v. 21.

[4] Job, 7. v. 1.

[5] Gen. 34. v. 1.

[6] Plutarch. l. de virtutib. mulierum. initio. Similia Arigeus ap. Plutar. in Apopht. Laconic. Et Euboidas. ibid.

[7] Nazian. Orat. advers. mulieres se ornantes.

Nem kívánkoznék bezzeg a leány-aszszony piaczra vagy lakodalomba menni, ha meggondolná, hogy itílő-mesterek-eleibe mégyen, kik erkőlcsérűl és tisztességérűl törvényt tésznek. És soha magát úgy nem viselheti, hogy kárhoztató sentencziát ne nyerjen. Ha keveset szól vagy halgat, parasztnak itílik, szaporáb szaváért csácsogó neve. Ha egy-ügyűn beszél, tudatlannak, értelmes szóllásáért álnak- és csalárd-nak mondatik. Ha nehezen felel, roszszúl nevelt; ha künnyen szónak adgya magát, szerelmeskedő; ha szemérmetesen halgat, kép-mutató; ha szépen őltözik, kevély; ha az őltözettel nem gondol, ocsmány; ha valahová néz, azt mongyák,

[1] Nazian. Orat. advers. mulieres ambitiose se ornantes.

hogy oda-hajol szíve, a hová néz szeme, mivel, [1] *Oculos cor nefarie sequi solet,* a szem-után jár a szűvek gonoszsága. Egy-szóval, soha ollyat nem mívelhet a leány, hogy meg ne szóllyák, meg ne itíllyék, ne kárhoztassák. A mi pedig egyszer reá-ragad, künnyen le nem mosatik; csak-nem hóltig rajta-marad. Micsoda okosság tehát, hogy a leány szem-eleibe kívánkozik?

Othon üllyön, és ha a szükség kívánnya, hogy kimennyen, annyával mennyen; és a férfiak-közöt úgy légyen, mint-ha ellenségi-közöt vólna, kik legdrágáb kincsétűl meg akarnák fosztani. Férfi-emberrel, akár-mely közel-való atyafi légyen, egyedűl sohúlt ne maradgyon. A Szent *Dávid* házában *Amnon* [2] megszeplősíté húgát, kivel atyúl egy vólt; [3] *Loth* a maga leányit, még pedig kettőt egy-más-után, megterhesíté. Nem ok-nélkül íratta Isten könyvébe ezeket a rút eseteket, hanem tanuságot akart adni, hogy a tisztaság óltalmában senkitűl bátorságot ne igérjen senki magának.

[2] 2. Reg. 13. v. 1.

[3] Gen. 19. v. 32.

Ennek-felette ne szenvedgye a leány, hogy férfiú illesse őtet, akármi okon és módon, mert régi mondás, hogy, *Non est virgo, quæ sæpe tangitur;* nem szűz, a kit gyakran tapogatnak. Ő-is pedig semmi okkal férfihoz ne nyúllyon, megemlékezvén, hogy Isten az aszszony-emberben, [4] ura élete óltalmáért sem szenvedte a szemérmetlen illetést. Ajándékocskákat ne kűldözzön, se ne vegyen, mert példa-beszéd az, hogy, *Femina quæ dat, se dat: quæ accipit, se vendit;* az aszszony, ha ajándékot ád, magát adgya; ha ajándékot vészen, maga árrát felvészi. Mihent szerelmeskedő szókat kezdenek mondani, azt cselekedgye a leány, a mit csudálkozva említ *Plutarchus* [5] egy *Clitómachus*-nevű szemérmes jámborrúl, ki, *Quum amatorius sermo inferretur, surgens discessit,* mihent szerelmeskedő szókat hallott, felkőlt és elment.

[4] Deut. 25. v. 11.

[5] Plutarch. l. 7. Sympos. qu. 7.

Kimondhatatlan bolondságokat látunk néha a leányokban. Némellyek, mint-ha házasság reménségétűl viseltetnének, ifiú legényekhez adgyák magokat, és a szép hízelkedő szónak, ajándékocskának, írogatásoknak és izengetéseknek helyt adván, nyilvánvaló szerelmeskedésbe esnek. Mert igazán írja *Nazianzénus,* [6] hogy, *Delectat te, qui tua forma delectatur: aspectum aspectui repend**es**: mox risus, mutuumque colloquium: furtivum primum: deinde liberum;* hogy a szeretet kezdeti az egy-más szépségének szemlélésén kezdetik; az-után egy-másra mosolygás, suttogás és végre bátorságos nyájaskodás következik. Mivel pedig a szeretet akarva

[6] Nazian. Orat. advers. mulieres se ornantes.

kezdetik; de, ha meggyökerezik, akarva mingyárt le nem tétetik: annyira mennek a bolond leányok, hogy csak-nem mint férjekkel, oly bátran nyájaskodnak szeretőjökkel. Nem vészik eszekbe, hogy ezzel házasságok szerencséjét bégátollyák. Mert, mihent eszébe vészi a legény, hogy enged annak, a ki nem ura: ottan által-érti, hogy házasság-után-is künnyen máshoz szokik. Azért, nem hogy feleségűl venné, de kedve tőltése-után meggyűlőli és csúfollya. Annak-okáért a keresztyén leánynak tudni kel, hogy senkivel nem szabad néki szerelmeskedni, hanem csak férjével. És mikor hízelkedő beszéddel hazudoz az ifiú legény, hogy halálra szereti őtet: bizonyoson hidgye, hogy nem őtet szereti, hanem a maga gyönyörüségét, mellyet bé akar tőlteni. Mint marad az-után a szegény leány tisztessége, és ha pokolba mégyen-e vagy Meny-országba, semmi gongya arra; csak ő tölthesse kedvét búja kívánságiban. Azért a keresztyén leány úgy hallya az ifiak dícsíretit, mint ördög incselkedésit, ajándékit úgy nézze, mint kígyó fúlákit: és ha veszni nem akar, minden tehetségét arra fordítcsa, hogy idején kiadgyon tisztessége rontására-igyekező ellenségén. Mely dologban adná Isten, vólnának sokan oly okosok, mint ama dícsíretes aszszony, ki, hogy szeretőjét elidegenítené, büdös káposztát tartott sok ideig szájában, és az iszonyú rút szaggal úgy elkergette incselkedőjét, hogy az-után feléje sem ment, gondolván, hogy természetből oly dohos a szája.

Contra choreas.

Némellyek a leányok-közzűl elkerűlik a szemtelen szerelmeskedést, de eszek, kedvek tánczra vész. Ezek-is oly közel járnak az esethez, hogy közeleb nem lehetnek. Szent *Antoninus* írja, [1] hogy ritkán lehet a táncz halálos bűn-nélkül. Okát adgya *Petrarcha,* mert, [2] *Choreæ si delectent, propter aliud delectant, per se enim, tota quidem insulsa res est, saltare;* senki a tánczot csak szökdösésért nem szereti, hanem a kéz-fogások és szorítások, ölelések és tapogatások, a lassú beszélgetések tetczenek, mellyekből ollyat tanúl az egy-ügyű leány, hogy tellyes életében megsirattya.

A pogányok-közöt, noha, [3] *Virilem in modum tripudiare,* férfiúmódon ugrándozva a testet gyakorlani dícsíretes vólt, de jó-lakásban aszszony-emberekkel tánczolni, gyalázatosnak itíltetett. Azért dícsíri *Plutarchus* a *persákat,* hogy, [4] *Non cum uxoribus, sed pellicibus inebriantur et saltant.* [5] *In conviviis persarum, adhibentur reginæ, verum, ubi ludendi et inebriandi incessit voluntas, eas amandant et pellices advocant;* mikor részegeskedni és tánczolni akartak, felesé-

[1] Anton. 2. parte Summæ, Titulo 6.
[2] Petrarch. de remedio fortunæ. lib. 1.
[3] Sen. de Tranquill. animi. cap. 15.
[4] Plutarch. 1. Sympos. qu. 1.
[5] Plutarch. de conjugal. præceptis.

geket elkűldötték és feslett-életü aszszonyokat hívattak, ismértetvén ezzel, hogy az ital- és táncz-közöt nem bátorságos az aszszony tisztessége. *Tiberius* császár [1] kiűzte *Romá*-ból a tánczmestereket, fejek vesztése-alat tilalmazván, hogy senkit tánczolni ne tanítcsanak. [2] *Domitianus* császár, *Quæstorium virum, quod saltandi studio teneretur, movit senatu;* nagy úri embert kivetett a tanácsból, csak azért, hogy tánczban gyönyörködött. [3] Salustius *Catiliná*-nak, Cicero *Gabinius*-nak gyalázattal szemekre vetették, hogy tánczot jártak, mert, [4] *Nemo saltat sobrius, nisi, qui insanit,* senki nem tánczol, hanem vagy részeg, vagy bolond. Azért okoson cselekedtek az *asiai* követek, [5] kik látván, hogy a spanyólok tánczba kerekedtek, megijedtek és elfutottak, azt álítván, hogy a tánczolók megbolondúltak.

A szent atyák csudálatos kemény szókkal tíltyák a menyegzős tánczokat. Arany-szájú Szent *János* [6] magyarázván, mely tisztességesen szolgáltattak menyegzőket a Szent Patriarkák, azzal magasztallya, hogy, *Non erant tunc diabolicæ choreæ;* nem vóltak akkor a menyegzők lakodalmában ördögi tánczolások. Másut azt írja, hogy a tánez nem egyéb, hanem, [7] *Satanæ spectaculum, diaboli barathrum. Ubi saltus lascivus, ibi diabolus certe adest;* ördögnek múlatságos játéka és pokolra vívő eszköze, mert valahol csintalan tánczolásokat látsz, bizonnyal hidgyed (úgy-mond), hogy az ördög ot vagyon. Azért, a mely aszszony tánczol, *Communem feminarum sexum deturpat,* megmocskollya és rútíttya az aszszonyok nemét. Szent *Ambrús* nem egyszer írja, hogy, [8] *Deliciarum comes et luxuriæ ludibrium est lasciva saltatio;* a tánczolás társa a dobzódásnak, tréfája a bujaságnak.

Azért az isten-félő keresztyén leány mint ördögi kísértetet, úgy távoztassa a tánczot.

II. Hogy testét sanyargassa.

Második szükséges dolog a szűzesség óltalmára az, hogy testének ne kedvezzen, a ki szereti a szűzességet, hanem az ifiuság tüzét szűnetlen óltogassa bőjtöléssel, vígyázással, [9] ostorozással és egyéb testi sanyargatásokkal. Azt-is tanácsollya Szent *Jerónimus,* hogy a régi *római* szokás-szerént bort ne igyék a leány, míg férjhez nem mégyen, job, úgy-mond, a gyomor szenvedgyen, hogy-sem a tisztaság. Mert, [10] *Non ætnæi ignes, non vulcania tellus, tantis æstuat ardoribus, ut juveniles medullæ vino plenæ et dapibus inflammatæ;* nem égnek annyira az *Etna* tüzei, mint gyúladoz az ifiak veleje, mikor a bortúl és jó étkektűl megmelegszik.

[1] Dio, in Tiberio.

[2] Suet. in Domitiano. cap. 8.

[3] Lorinus, in Eccli. 3. v. 4.

[4] Cicero pro Murena.

[5] Vives, lib. de Institut. Feminar.

[6] Chrysos. Homil. 56. in Genes.

[7] Chrys. hom. 49. in Matt. circa medium.

[8] Ambr. ep. 36. ad Sabinum. Et lib. de Pœniten. cap. 6.

[9] 1. Cor. 9. v. 27.

[10] Hier. ep. 10. ad Furiam. de Viduitate. in medio.

A testi őltözetet a mi illeti, arrúl törvényt szabott Isten, mikor Apostoli-által azt mondotta, hogy [1]nem a hajok fodorgatása, aranyak fényeskedése, őltözetek czifrasága ékesíti a keresztyén aszszonyt, hanem a szűnek Isten-előt-való tisztasága, [2]*Pietas, per opera bona;* az aítatosság és tekélletes cselekedetek. Nem tíltya Isten a tisztességes őltözetet, sőt akarja, hogy az aszszonyok, [3]*In habitu ornato,* ékes őltözetben járjanak, de úgy, hogy, *Cum verecundia et sobrietate ornent se,* szemérmetessen és józanon ékesgessék magokat.

[1] 1. Pet. 3. v. 3. Et 1. Tim. 2. v. 9.
[2] 1. Tim. 2. v. 10.
[3] 1. Tim. 2. v. 9.

Ne kennye tehát a keresztyén leány orczáját idegen festékkel, de tiszta vízzel szépen megmossa. Ne terítcse verő-fényre festett haját, de baglyoson, csoportoson, korpáson és szennyesen se hadgya fejét. Pésma-szagokkal ne füstölögjön, de dohosságot se szenvedgyen maga-körűl. Értéke-felet drágában ne őltözzék, de a mibe őltözik, tiszta légyen. Tűkörbe [4]a végre ne nézzen, hogy magát czifrázza, de, hogy fején vagy orczáján dísztelen és illetlen valami ne légyen, megtekíncse tűkörében magát. És ha szép, eltekéllye, hogy meg nem rútíttya feslett élettel ékességét, ha rútacska, arra igyekezzék, hogy jó erkőlcsel szépegesse magát.

[4] Exod. 38. v. 8.

De e mellet hatalmas okok- és kemény fenyítékek-alat tilalmazzák a Szent atyák, hogy a keresztyén leány se kendővel ne mázollya, se czifrákkal ne ékesgesse magát. *Tertullianus* egynehányszor írja[5] és ő utánna *Cyprianus,* hogy, [6]*Oculos circumducto nigrore fucare, genas mendaci rubore inficere, mutare adulterinis coloribus crinem, expugnare omnem oris et capitis veracitatem, apostatæ angeli suis artibus prodiderunt;* ördög találta és tanította a kendőket a végre, hogy a ki bűn-által megrútította lelkünket, külső festékkel az Isten alkotmányát ábrázatunkban elváltoztassa. [7]*Mali magistri, mala docuerint necesse est;* bizonyos, hogy jót nem tanított a gonoszság mestere. Bizonyos, hogy, [8]*Divino operi, satanæ ingenia superducere, scelestum est;* temérdek gonoszság, az Isten alkotmányát ördögi találmánnyal fedezni. Mert, a Szent *Cyprianus* mondása-szerént, [9]*Manus Deo inferunt, quando quod ille fecit, transfigurare contendunt;* mint-hogy Isten minket maga hasonlatosságára teremtett, Istenre támad és túdósbnak akarja mutatni magát a teremtőnél, valaki az Istentűl teremtetett ábrázatot idegen színekkel változtattya. [10]*Non placet Deo, quod non ipse produxit;* nem tetczik Istennek, a mit ő nem alkotott, magáénak nem tartya a festett bálványt, mellyen keze munkáját nem ismérì. Egy-

Contra fucum et pigmenta.

[5] Tertull. de Habitu Mulierum. cap. 3. Et, de Cultu Feminar. cap. 5. 10.
[6] Cypr. de Habitu Virg.
[7] Tertull. de Habitu Mulierum.
[8] Tertull. De Cultu cap. 5.
[9] Cypr. de Habitu Virgin. num. 54.
[10] Tertullian. de Habitu Mulierum. cap. 8.

[1] Nazian. Orat. adversus Mulieres.
[2] Tertullian. de Cultu Feminar. cap. 5.
[3] Cypr. de Habitu Virginum.

szóval, a régi atyák[1] azt jelentik, hogy ördög zászlója és bélyege a kendőzés. Nem-is ismèri Isten azokat magáénak, kik az ő hasonlatosságát szégyenlik és ördögi ál-orczával fedezik. Mert, [2]*Displicet istis plastica Dei. In ipsis reprehendunt artificem omnium, cum emendant, utique ab adversario sumentes additamenta.* [3]*Impugnatio ista est divini operis, prævaricatio veritatis;* a kinek nem tetczik az Isten alkotmánya és azt jobbítani akarja, az alkotót tudatlanságrúl dorgállya, ördögi tóldalékkal vesztegetvén alkotmányát. [4]*In resurrectione, artifex tuus te non cognoscet; dicet, opus hoc non est meum; nec imago nostra est, expugnata est mendacio facies. Deum videre non potes, quando oculi tibi non sunt quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit;* Isten az itílet napján meg nem ismèri és magátúl elkergeti, a kiben nem a maga képét, hanem az ördög festékét láttya.

[4] Cypr. de Habitu Virginum.

Tovább: Szent *Cyprianus* írja, [5]hogy a szűzek, *Flos sunt ecclesiastici germinis: decus et ornamentum gratiæ spiritualis: illustrior portio gregis Christi;* virági az Anyaszentegyház kertének; fényesseb részei a Christus nyájának. Azért tudtokra kel adni, hogy, *Vestium insignia et formæ lenocinia, non nisi prostitutis congruunt: et nullarum fere pretiosior cultus, quam quarum pudor vilis. Fugiant ergo castæ habitus impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum;* a czifra őltözet, a festett orcza: kurvák és bordélyok zászlója. És a mint *Tertullianus* mongya: [6]*Lenocinia formæ, nunquam non conjuncta prostituto corpori;* testét árúllya, és ha vévőt talál, eladgya, valaki színét változtattya. Mert ura kedveért a házas-aszszony sem festi magát, hanem azért, hogy a külsők-előt szebnek láttassék és a férfiak szemét és szívét, sőt fohászkodását utánna-vonnya. Ura szeme-előt természetinek színe forog, mivel a mosdás- vagy izzadás-után elolvad a festék. Nem-is hon-ültében, hanem szem-eleibe menésben kendőznek az aszszonyok. És ebben világi mód-szerént-is esztelenűl cselekesznek; [7]mert nem hogy szerettetné, de sőt utálatossá tészi őket a kendő, mely az aszszonynak gyenge bőrét öszve-vonsza, megégeti, fogait oly feketékké tészi, mint-ha hólt-szén darabok vólnának; lélekzetit megdohosíttya, ábrázattyát töpöródteti, és ha e világon annál szeb aszszony nem vólna-is, a festék megrútíttya. Egy-szóval, nem egyéb a festett orcza, hanem, [8]*Ignis juvenum, fomenta libidinum, impudicæ mentis indicium;* ifiak tüze, bujaság taplója, szemérmetlen szűnek czégére.

[5] Cypr. de Habitu Virginum.
[6] Tertullianus, de Cultu Feminar. cap. 12.
[7] Nazian. Orat. adversus mulieres.
[8] Hieron. epist. 10. ad Furiam. ante medium.

Azzal mentegetik némely bolondok kendőzéseket, hogy ezzel mátkát keresnek, azok szemének kedveskednek. Ah, ki nagy vakság, ha azt itílik, hogy a kenőcsét rajtok meg nem ismérik! Ki nagy gondolatlanság, ha elhiszik, hogy a festéket szereti, a ki személyeket nem szereti! Job, férjhez nem menni, hogy-sem oly emberhez menni, kinek inkáb tetczik a festék, hogy-sem a személy. Mert ha bolond vólna, a ki lovat akarván venni, nem nézné a lovat, hanem őltözetit: annak sem lehet esze, a ki festékét nézi mátkájának, nem tekélletességét. Azért bolondok a férjek, kik feleségekben; a szülék, kik leányokban; a mátkák, kik jegyesekben szeretik és elszenvedik efféle büdös kendőzéseket. Mert a természettűl adatott színen-kivűl nagyob ékessége nincs az aszszonynak, mint, *Mundus muliebris,* a tiszta őltözet; [1]*Cultum dicimus, mundum muliebrem; Ornatum, immundum muliebrem dici convenit;* azon-kivűl egyéb őltözeti és czifrája: rútítása; a többi ördög tőre, pokol horga, kárhozat lépes-veszszeje, az-az idegen tüzek gerjesztése, bolond ifiak csalogatása, veszedelemnek terjesztett hálója.

[1] Tertullianus, de Habitu Mulier. cap. 4.

A keresztyén leányban nem elég, hogy maga nem vétkezik; tartozik azzal, hogy másoknak veszedelmet ne szerezzen, ördög eszköze ne légyen, a lelkek kárhozattyára. Mert, [2]*Impudice neminem conspicis; sed ipsa conspiceris impudice: oculos tuos turpi oblectatione non polluis, sed dum oblectas alios, ipsa pollueris;* ha te ment vagy a fajtalan tekíntetektűl, de egyebeket ingerlesz magad ékesgetésével: lelkedet mocskolod mások vétkével. Bóldog Aszszonyrúl régi [3]Doktorok írják, hogy, noha szépséggel mindeneket megelőzött, de erkőlcse és maga-viselése oly aítatos vólt, hogy soha senki az ő tekíntetiből fajtalan gondolatokra nem indúlt; sőt, mint a tüzes vas megaluszik a hideg vízben, úgy elóltattak minden testi képezések az ő-reá nézőkben. Ezt kel követni, erre kel igyekezni a keresztyén leánynak, hogy senki veszedelmének eszköze ne légyen czifrájával.

[2] Cyprian. de disciplina et habitu virginum. in fine.

[3] Doctores recensent: Soarius, 3. Parte, Qu. 27. Art. 1. Disp. 2. Sect. 2. Carthagena, de Arcanis Deiparæ. lib. 2. Homil. 5.

Maritatio.

De úgy tetczik, a leányok nevelésérűl eleget szóllánk; két szóval házasításokrúl emlékezzünk.

Hogy az emberi nemzet tisztán és szentűl szaporodgyék, [4]hogy az atyák éllyenek fiokban és az Isten népe világ végéig megtartassék, a házasságot rendelte Isten, és azt hirdette, hogy a ki leányát férjnek adgya, nem vétkezik, [5]*Tantum in Domino,* csak Isten-szerént légyen a házasság. Tizen-hét vagy tizen-nyólcz esztendős-korokban tanácsollya [6]*Pláto* és *Aristóteles* a leányok háza-

[4] Eccli. 30. v. 4.

[5] 1. Cor. 7. v. 36. 38. 39.

[6] Plato, lib. 6. de Legib. Aristot. 7. Politic. cap. 16. Vide Tiraquell. lib. 6. de Legib. Connubialib.

sítását, mivel akkor a szűlésre és gyermek-tartásra elégséges erejek vagyon. A férfiak házasúlására pedig *Aristóteles* harmincz-hat esztendőt kíván.

Nehéz iga a házasság; azért, mikor a túdós emberek-közöt az a kérdés támadott vólna, micsoda rend és szerzet terhesb és nehezeb? némellyek azt mondották, hogy legnehezebb a *Carthusianusok* rendi, mivel, mint némák, senkivel nem szóllanak; soha, még betegségekben-is, húst nem észnek; közel tíz óráig, éjjel és nappal a templomban énekelnek. Mások azt állatták, hogy sanyarúbb a Szent *Ferencz* szerzete. De egy, a ki minden állapatokat jól megvisgált, azt mondotta, hogy nehezebb állapat nincs a házasságnál, mellyel hóltig köteleztetik ember; és ha roszszúl talál házasodni, semmi künnyebsége nem lehet; tűrni kel és szenvedni. Ez az oka, hogy, ha valamiben kívántatik, a házasulásban kívántatik a vígyázás.

A keresztyén leánynak nem szabad férjet keresni vagy házasságrúl szorgalmatoskodni, hanem édes szűléire bízza magát, kik őtet szeretik; kik a világ állapattyát tudván, meszszére néznek, és jobban gondolkodhatnak szerencséjérűl, hogy-sem maga a leány, ki othon rekesztve élvén, nem tudgya erkőlcsét és állapattyát a férfiaknak. Sőt, mikor a házasságrúl emlékeznek szűléi, Istenhez

Tob. 3. v. 16. emellye szívét a leány és azt mongya *Sárá*-val: [1]*Tu scis Domine, quia nunquam concupivi virum;* Ur Isten, te tudod, hogy férfi-után nem vetettem szívemet. Azért hadgya szűléire igyét, maga pedig szűnetlen könyörögjön Istennek, hogy adgyon oly férjet, ki őtet Istentűl el ne szakaszsza; hanem tekélletes szent életre vezessse.

A szűlék-is eszeken járjanak és úgy válaszszanak társot leányoknak, mint-ha magoknak választanák. Kövessék a *Temistocles*

[2] Plutarchus, Apophtheg. in Themistocle. példáját, [2]kirűl azt olvassuk, hogy mikor sok kérői vólnának leányának, *Probum diviti prætulit: quod diceret; virum se malle, pecuniæ, quam pecuniam, viro egentem;* jámbornak adta inkáb, hogysem gazdagnak: inkáb akarván oly vőt, a ki pénz-nélkül, hogy-sem oly gazdagságot, mely emberség-nélkül szűkölködgyék. Sokan a szűlék-közzűl pénznek adgyák, nem embernek gyermekeket, mivel csak arra néznek, hogy kedvek-szerént-való vőt talállyanak ki, előkelő, gazdag, nemzetes légyen, arra pedig keveset vígyáznak, micsoda alkalmatos az ő leányoknak, kinek hóltig eggyüt kel élni jegyesével.

Ebből vannak gyakorta szerencsétlen házasságok, hogy magok

hasznára kúfárkodnak és kereskednek gyakorta a szűlék, leányok házasításában. Bezzeg nem ezt mivelte amaz isten-félő *Noëmi,* ki midőn *Rut*-nak férjet keresne, azt mondotta néki: [1]*Filia mea, quæram tibi requiem: et providebo ut bene sit tibi;* édes leányom, nyugodalmat keresek néked és gondot viselek, hogy jól légyen dolgod. Leányok nyugodalmára, leányok javára nézzenek a szűlék, mikor házasítani akarják. És elhidgyék, hogy, [2]*Grande opus faciunt, si filiam tradunt homini sensato;* nagy dolgot cselekesznek, ha leányokat értelmes embernek adgyák, jól házasíttyák.

[1] Ruth. 3. v. 1

[2] Eccli. 7. v. 27.

A külső jók-közöt első és legnagyob tekíntete légyen annak erkőlcsére és okosságára, a kinek akarják adni gyermekeket. Az-után értékére és nemzetségére, csak, hogy felettéb nagyobnak (én tanácsommal) ne adgya senki leányát, ha szolgálóvá nem akarja tenni. Idejét és termetét-is kel a legénynek nézni; mert ha gyermek, nem tudgya megböcsülleni a házasságot; ha igen üdős, egyéb kedvetlenséget-is szerezhet, de hihető, hogy hamar özvegységben hadgya feleségét és árvaságban neveletlen gyermekit.

De mindenek-felet, [3]*Primum in conjugio, religio quæratur. Quomodo potest congruere charitas, si discrepet fides? Sæpe illecebra mulieris, decepit etiam fortes maritos et a religione fecit discedere. Ideo, vel amori consule, vel errorem, cave;* elsőben-is a *religio*-ra és vallásra nézzen a keresztyén leány: meglássa, hogy *romai* Anyaszentegyház engedelmes fia és tagja légyen, a kihez mégyen. Mert valamely okokért Isten erős parancsolattal kötelezte választott népét, hogy [4]idegen nemzetek házasságába ne kötelezze magát: azon okok tartóztattyák a keresztyén leányt, hogy hamis-vallásu férjet ne válaszszon. Először: minden-napi kedvetlenségek, vesződések, háborgások, idegenségek félelme vagyon a külömb-vallásu férfiútúl. Másodszor: a bőjtök, innepek és egyéb egyházi parancsolatok megszegésére ok adatik a tévelygő házas-társtúl. Mert a *Tertullianus* mondása-szerént: [5]*Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli servum, procuratorem Domini sui, ad impedienda fidelium officia: ut, si statio facienda est, maritus de die condicat ad balnea: si jejunia observanda, maritus eo die convivia exerceat: si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio aderit;* a ki-mellet ördög szolgája vagyon, Istennek nem szolgálhat, a mint kellene, mivel ez akadékot szerez a keresztyéni hivatalokban. Mikor a templomban kellene vígyáznod, förödőbe viszen; mikor bőjtöléssel tartozol,

[3] Ambr. lib. 1. de Abraham. c. 9.

[4] Deut. 7. v. 3. Malach. 2. v. 11. 3. Reg. 11. v. 1. 1. Esdr. 9. v. 2. Gen. 24. v. 3.

[5] Tertull. lib. 2. ad uxorem.

lakodalmat szerez; mikor *processió*-ba kellene menned, házi foglalatosságokkal terhel. De a mi ezeknél nagyob, hittűl-szakadás félelme vagyon efféle idegen-hitü házasságban, mert a szép szó, a szeretet, a fenyegetés, a pántolódás; és ha ezek nem fognak, végre a vereség megcsallya és hiti vesztésére viszi sokszor az
[1] Eccli. 3. v. 27. aszszonyt. Adná Isten, ezt példákkal ne próbálnók: [1] *Qui amat periculum, peribit in illo;* valaki nem kerűli a veszedelmet, nyaka szakad benne. Senki magát ne biztassa, hogy efféle veszedelmek
[2] 3. Reg. 11. v. 4. ő-benne nem lésznek; mert ha *Salamont* [2] vén-korában az aszszonyok szerelme bálványozásra vitte, nincs egy aszszonynak-is bátorsága, hogy férjétűl meg ne csalassék. És az okos embernek nem kel üdvössége vesztését arra függeszteni, hogy talám efféle veszedelmektűl ment lészek, hanem arra kel nézni, a mi közön-
[3] 1. Cor. 7. v. 38. séges szokás efféle dologban. Tehát a ki férjhez mégyen, [3] *Nubat in Domino,* Isten házában, Isten szolgájához mennyen. Végezetre: sok dolgokért elválasztyák és új házasságra szabadíttyák a mostani tévelygők az embereket, mert vélekedések-szerént, ódható az ő házasságok. A *romai* Anyaszentegyház vallása-szerént pedig semmi okon új házasságra nem mehet ember, valamíg él házas-társa. Ebből következik, hogy a *pápista* és *calvinista* emberek házasságában nagyob és erősseb kötelesség vagyon a *pápista* személyen, hogy-sem a *calvinistán.* Ellenkezik pedig a házasság kötelével, hogy eggyik személynek vastagab kötelessége légyen, hogy-sem másiknak. Mit mongyak a fiakrúl, kiket veszedelmes állapatra szűlnek az anyák, ha tévelygőkhöz mennek? Az atyák szavából és példájából, egyházi rendek gyalázását; Anyaszentegyház szidalmát; az igaz tudomány rágalmazását tanúllyák a fiak és leányok. Tévelygő mesterek oktatásával veszedelemre vezettetnek és eretnekségben neveltetnek. Azért, job vólna hóltig a leány-koszorút viselni, hogy-sem *Gehenná*-ra menendő fiakat szűlni.

Meghallátok szűlék, mire kel a leányok nevelésében vígyáz-
[4] 1. Tim. 2. v. 15. notok. Azért gyakran eszetekbe jusson, a mit Szent *Pál* [4] mondott, hogy a szűlék üdvözűlnek, ha szentűl nevelik gyermekeket: kemény ostorozást szenvednek, ha szájokra bocsáttyák őket; mint a *Héli*
[5] 1. Reg. 2. v. 29. sqq. [5] pap példája kimutattya. Azért ne legyetek ollyanok, mint a kiket
[6] Oseæ, 7. v. 11. Isten [6] szű-nélkül-való galamboknak nevez. Ha ki fészkéhez nyúl egyéb madaraknak, hozzá-csapdosnak, körűlle-röpdösnek és minden tehetségekkel óltalmazzák fiokat: a galamb távúl nézi, feléje sem mégyen, mikor láttya, hogy fiait fészkéből szedegetik, és

mihent azokat a konyhára viszik, mingyárt azon helyre tojik, mert nincs szíve és szerelme fiaihoz. Távúl légyen ez a vadság a keresztyénektűl, hanem azon igyekezzetek minnyáján, hogy nevekedő leányotokat az ördögnek és világnak incselkedésitűl óltalmazván, a mennyei vő-legény házasságának örömébe bocsássátok és Szent *Dávid*-dal abban dicsekedhessetek, hogy, [1] *Anima mea illi vivet, et semen meum serviet ipsi;* nem-csak magatok lelke Istennek él, hanem maradéktok-is néki szolgál, melyre segítcsen benneteket az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen.

[1] Psal. 21. v. 31.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

Hogy a halál kívánatos jó.

Mikor a fejedelem leányának halálát álomnak, az-az fáratság künnyebbítő nyugodalomnak nevezte Christus, oly hihetetlennek és emberi érzékénséggel ellenkezőnek tetczett, hogy sokan, [2] *Deridebant eum,* nevették, fejek hajtogatásával csúfolták, tréfálták Üdvözítőnket ezért a mondásért. Mert a világ bölcsei, [3] *Vitam per se bonam et optabilem,* az életet magán jónak és kívánatosnak nevezték, melynek óltalmára a természet izgatása és vágyódása úgy ragad mindeneket, hogy nem találtatik oly nyomorúlt ember, ki élete hosszabbítását ne kívánnya. A vakok nap-fényt nem látnak, a sánták és csonka-bonkák magokat nem bírják, a köszvényesek, colikások nehezen szenvedik fájdalmokat, a kúldúsok, rabok és gyalázatba esett emberek fogyatkozásokat alig viselhetik, még-is élni akarnak, reménlik és minden lehetséges úton keresik megtartásokat.

[2] Matt. 9. v. 24.

[3] Aristot. 9. Ethic. c. 9.

A haláltúl pedig úgy irtózik a természet, hogy az emberek ezt, [4] *Maxime omnium terribile,* minden félelmesb dolgoknál rettenetesbnek tartyák. Mert a halál életünket elfogyattya, testünket megrothasztya, jószágunkat, értékünket és minden világi gyönyörűségünket egy-csapással elmetczi. Azért, [5] *Si vita est bona, quomodo mors non est mala, quæ pretio damnationis infertur?* ha jó az élet, gonosz tehát a halál, mely életünket elfogyattya: ha Isten bűneinkért vetette reánk a halált, mint gonosztévőkre, úgy kel tehát ezt vennünk, mint Isten átkát és bűneink ostorozását.

[4] Aristot. 3. Ethic. c. 6.

[5] Ambr. de Bono Mortis. c. 1.

Ki mondhat azért jót a kegyetlen halálrúl, mely semmi választást nem tészen a túdós és tudatlan-, nemes és nemtelen-, jámbor

és erkőlcstelen-közöt? Nem tekínti a természet ékességét, az ifiúság virágát, a tekélletesség érdemét, hanem válogatás-nélkül, egy-aránt földhöz vér és letapod mindeneket, félbe-szakasztya a nagy igyekezeteket, eszét veszti az elkezdett derék dolgoknak, legjob folyásában elmetczi kötelét a jó szerencséknek, végét szakasztya a nagy reménségeknek. Egy-szóval a halál, csak emlékezetivel-is, akár-mely nagyra igyekező fő embereket sok tekíntetes dolgoktúl megtartóztat.

Tehát ki dícsírheti a halált, melynek elől-járói: szomorú betegségek; körűl-állói: nagy veszedelmek; eggyüt-járói: rettenetes szorongatások; követői: keserves sírások és éktelen gyászok? Errenézve nem-csak a halál, [1]*Amara,* keserű, de, a mint a bőlcs írja, [2]*Amara est memoria,* csak emlékezete-is a szomorú halálnak megkeseríthet és iszonyú rettegésbe ejthet akár-mely bátor-szívű embert. És senki a halált nagy testi fájdalmak- és lelki szòrongatások-nélkül meg nem kóstollya. Azért a ki dícsírni akarja a halált, úgy tetczik, nem külömben cselekeszik, mint *Plató,* ki könyvet írt, [3]*In laudem febris,* a hideg-lélés dícsiretirűl.

[1] 1. Reg. 15. v. 32.
[2] Eccli. 41. v. 1.
[3] Gellius, I. 17. cap. 12.

A világ itíleti-ellen a Szent Evangeliomban Christus azt mongya, hogy a halál álom, az-az kedves nyugodalma a fáradott természetnek. És, [4]*Sicut mercenarius præstolatur finem operis,* mint a napi-munkás várja a nyugodalmat, úgy kel embernek várni a halált.

[4] Job, 7. v. 2.

Propositio.

Én-is azért mái tanításom czéllyát azt tészem, hogy *a halált kívánatos jónak ismértessem.* Ha Urunkat megnevették, mikor aluvásnak mondotta a halált, nem csuda, hogy valaki közűlletek neveti az én igyekezetemet. De kérlek, a nevetést utólra hadgyátok, és mennél hihetetlemb, a mit el akarok hitetni, annál nagyobb vígyázásban légyen figyelmetességtek a halgatásra.

Nem csuda, hogy a pogányok inkáb féltek a haláltúl, hogysem akár-mely rettentő szörnyüségtűl, mert oly vélekedésben vóltak, hogy, [5]*Nihil homine mortuo, aut bonum, aut malum deinceps esse videtur,* halál-után sem jónk, sem gonoszunk nem lészen, hanem úgy elvégezi és testestűl, lelkestűl elfogyattya embert a halál, hogy [6]miképpen születésünk-előt semmik vóltunk, úgy halálunk-után semmivé lészünk, mint a barmok.

Nem nagy dolog, ha keserves siránkozással jajgatták halottokat a pogányok, mert, [7]*Spem non habebant,* nem vólt reménségek, hogy a halandó élet-után bóldog életre és örök vigaságra juthassanak.

[5] Aristot. 3. Ethic. c. 6.
[6] Ita Seneca, epist. 55. Et Consolat. ad Marciam. c. 19. Plinius et c.
[7] 1. Thess. 4. v. 12.

De a keresztyén hitnek tekélletes igazsága a pogány vélekedések-ellen oly két igazságokat tanít, mellyek-nélkül nem-csak jóravaló igyekezetünk, de hitünk és minden vallásunk-is hiuság vólna: eggyiket azt, hogy a mí lelkünk halhatatlan. Azért, ha a testet megrothasztya és porrá tészi a halál, [1]*Animam non tangit tormentum mortis,* a lelket nem illeti az ő kínnya, mivel, *Justi in perpetuum vivent,* az igazak lelke örökké él. Ezt tanította édes üdvözítőnk, mind mikor az emberektűl-való félelmet azzal enyhítette, hogy a [2]testet sanyargathattyák az emberek, de a lelket hóltunk-után csak Isten ő-maga kárhoztattya vagy bóldogíttya, mind mikor a gazdag és a [3]*Lázár* lelkének halál-után-való állapattyát megjelentette. Másikat azt adgya előnkbe keresztyén vallásunk, hogy nem-csak él a testi halál-után lelkünk, de, [4]*In pace,* [5]*In refrigerio,* a világi verítékes izzadások-után nyugodalomra, bóldog állapatra vitetik, ha e földön úgy rendeli erkőlcsét, mint Isten parancsolta. Mert nem azért teremtett minket Isten, hogy mindenkor it a büdös főld istállójában, a barmokkal eggyüt-éllyünk, hanem hogy it harczolván a vétkekkel, dücsösséges coronával a mennyei bóldogságba mennyünk.

[1] Sap. 3. v. 1. Sap. 5. v. 16.
[2] Matt. 10. v. 28.
[3] Luc. 16. v. 22.
[4] Sap. 3. v. 3.
[5] Sap. 4. v. 7.

Ezeket az igazságokat fondamentomúl vetvén, azt-is eszünkbe kell jutatnunk, hogy az első ártatlanság erejével Isten embert, [6]*Inexterminabilem,* halhatatlanságra teremtette. Azért a testi áldomások-közöt [7]nem utólsó vólt, hogy haláltúl mentek lettünk vólna abban az ártatlan állapatban. De [8]az ördög irígysége hozta a bűnt e világra; [9]a bűn-által a halált, mellyel fenyegette Isten *Ádámot,* mikor azt mondotta, hogy ha a tíltott gyümőlcsben észik, [10]*Morte morietur,* meghal érette. Noha azért az elébbi állapathoz-képest Isten ostora és bűntetése a halál, mindaz-által, hogy a mostani állapatban, melybe jutatott az első ember vétke, nem ártalmas gonosz, hanem kívánatos jó a halál, négy-féle bizonysággal győzedelmesen erősítem: először, mert ezt Isten ő-maga tanította. Másodszor, mert az isten-félő szent jámborok példája ezent mutatta. Harmadszor, mert a halál-által iszonyú nyavalyáktúl szabadíttatunk. Negyedszer, mert a halál kapu és ajtó, mellyen az örök bóldogságra jutunk.

[6] Sap. 2. v. 23.
[7] Eccli. 17. v. 2. et seqq.
[8] Sap. 2. v. 24.
[9] Rom. 6. v. 23.
[10] Gen. 2. v. 26.

Quatuor Argumenta: Quod mors bona est.

Minek-előtte a bizonyításokhoz kezgyünk, választást kel a-közöt tenni, a mi a halálban magán vagyon és a mit az ember gonoszsága és bolondsága elegyít hozzája. Mert magán a halál csak a testnek és léleknek elválását szerzi, az ember gonoszsága

[1] Ambr. de Bono Mortis. c. 8. és feslett erkőlcse azt ragasztya hozzá, hogy, [1] *Sicut justis mors quietis portus, ita nocentibus naufragium;* a halál hajó-törések és pokolra-való úttyok a gonoszaknak, noha az igazaknak nyugodalmas partyok és dücsösségre-vívő ajtójok. Azért a gonoszak halála [2] Psal. 33. v. 22. nem kívánatos jó, hanem, [2] *Mors peccatorum pessima,* minden [3] Ambr. de Bono Mortis. c. 8. gonosznál gonoszab. [3] *Non mors pessima, generaliter, sed pessima, specialiter, peccatorum, unde liquet, acerbitatem, non mortis esse, sed culpæ.* Nem a halál leggonoszb, hanem a gonoszak halála, melyből megtetczik, hogy nem a halálé, hanem a bűné a halál- [4] Senec. ep. 30. ban-való keserüség. És a *Seneca* mondása-szerént, [4] *Si quid incommodi, aut metus, in morte est, morientis vitium est, non mortis. Vivere noluit, qui mori non vult, vita enim, cum exceptione mortis data est;* ha mi félelmes vagyon a halálban, az vétke, a ki meghal, nem a halálé. Élni nem akar, a ki meg nem akar halni, mert nem külömben, hanem oly kötés-alat adatik életünk, hogy mint [5] Ambr. de Bono Mortis. c. 8. kőlcsönnel, ideig bírjunk, az-után letegyük. Azért, [5] *Non habemus quod in morte metuamus, si nihil, quod timendum sit, vita nostra commiserit;* nincs mitűl félni a halálban, ha feslett erkőlcsök nem [6] Chrysost. homil. 36. in Mat. mocskollyák életünket. [6] *Nec enim mori, sed male mori malum est;* mert nem a meghalás, hanem a gonoszúl halás gonosz.

Először azért: a halál jó-vóltát világos szókkal taníttya Isten, [7] Eccls. 7. v. 2. mikor azt mongya, hogy, [7] *Melior est dies mortis, die nativitatis,* job és kívánatosb az a nap, mellyen meghalunk, hogy-sem a mellyen világi nyavalyákra születünk. És miképpen a pogány bőlcsek [8] Cic. lib. 1. Tuscul. in fine. Plutar. Consolat. ad Apollonium post medium. írják, hogy, [8] *Optimum est non nasci, proximum, quam celerrime mori;* legjobban jár, a ki nem születik, az-után, a ki mennél hamaréb meghal. Úgy a Szent Lélek, [9] *Laudavi magis mortuos, quam viventes et feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est;* inkáb [9] Eccls. 4. v. 2. 3. dícsíri és javallya azok állapattyát kik meghóltak, hogy-sem a kik élnek, és mind-kettőnél bóldogbnak itíli, a ki nem született és a földi galyibákat nem kóstolta. Ennél-is nyilvábban írja a Bőlcs, [10] Eccli. 30. v. 17. hogy, [10] *Melior est mors, quam vita amara et requies æterna, quam languor perseverans;* job a halál a szomorú életnél és az örök nyugodalom, mellyet magával hoz a halál, kedvesb a szűnetlen törődésnél.

Ezek a nyilván-való tanítások-mellé töb jelenségeket-is adott Isten a Szent Irásban, mellyek azt mutattyák, hogy tekélletes itíletszerént kedvesb a halál a világi életnél. Mert ezt a kimúlást, mellyet az emberek halálnak neveznek, Christus a mái Evangeliomban

és a Szent Irás egyéb sok helyeken, aluvásnak, hóltokat, [1]*Dormientes,* aluvóknak nevezi. A temető-helyeket-is a keresztyénség nem híja egyébnek, hanem, *Cœmeteria, id est, dormitoria,* aluvó helyeknek, ismértetvén ezzel, hogy a halál fáratságink nyugodalma, melyből ismét felébreszt Isten az utólsó feltámadásban.

[1] 1. Thess. 4. v. 12. Joan. 11. v. 11. Act. 7. v. 59. Dan. 12. v. 2.

A *thraciai* pogányokrúl[2] olvassuk, hogy gyermekek születésén nagy sirást tettek, halálokon igen vígadtak, tudván, hogy születéseken kezdetik, halálokon végeződik nyomoruságok. Úgy tetczik, Christus Urunk-is ezent cselekededte, mert mikor *Lázár,* az ő baráttya meghólt, vígan mondotta: [3]*Lazarus mortuus est et gaudeo;* hogy örűl a *Lázár* halálán; mikor fel akarta őtet támasztani és újonnan életre hozni, azt írja Szent *János, Lacrymatus est,* hogy keserves köny-húllatással sírt, ismértetvén ezzel, hogy örvendetes a halál, mely nyugodalomra viszen, szomorú és félelmes az élet, mely a partrúl habok-közzé ragad.

[2] Valer. Maximus, lib. 2. c 1.

[3] Joan. 11. v. 14. 15. Ibid. v. 35.

[4]*Cicero* és *Plutarchus* említik, hogy *Cleóbis* és *Biton* magokat ló-módra szekér-eleibe fogván, édes annyokat a templomba vonták. Az annyok sírva kérte istenét, hogy azzal fizessen fiainak, *Quod esset hominibus optimum,* a mi legjob embernek. Mikor az ifiak elaludtak vólna, halva találtatának; [5]*Pietatem ipsorum, morte, ut præmio, compensante Deo;* kegyességek halállal jutalmaztatván. Azon-képpen, [6]a kik *Delfis*-ben egy csudálatos templomot éppítettek, buzgó könyörgéssel kérték *Apolló*-túl, hogy megfizessen hív szolgálattyokért. Reá-felelt *Apollo,* hogy heted napra megfizet; hetedik éjjel halva találtatának. Ezekből állattyák a nevezett bőlcs emberek, hogy az istenek itíleti-szerént, semmi job nincs a halálnál. De erre bizonyosb és nagyob jelenségünk vagyon. Mert nem *Apollo,* hanem az igaz Isten, nagy ajándék-gyanánt, halállal fizette sokszor a tekélletes emberek jámborságát, és ezzel ismértette jobnak a halált, hogy-sem az életet. *Josias* királynak azt mondá Isten: [7]Mivel sírtál és könyörgöttél, meghalgattam imádságodat, azért meghalsz, hogy ne lássad a következendő nyomoruságokat. Látod-e, hogy Isten halállal fizeti a szent király tekélletességét? *Isaias* az igazakrúl közönségesen azt írja, hogy, [8]*A facie malitiæ, collectus est justus;* akarván Isten szabadítani jámbor szolgáit a világi veszedelmektűl, halállal látogattya és künnyebbíti őket, mint azokat, kikrűl írja *Salamon,* [9]hogy Isten-előt kedvesek lévén, kiragadtattak a világból, mert, [10]*Placita erat Deo anima illius, propter hoc properavit educere illum;* a kik kedvesek Istennél, azokat sietve

[4] Cic. 1. Tuscul. in fin. Plutarch. Consolatione ad Apollonium. ante medium.

[5] Plutarch. loco citato.

[6] Cic. et Plutar. ibid.

[7] 4. Reg. 22. v. 19. 20. 2. Paral. 34. v. 28.

[8] Isai. 57. v. 1.

[9] Sap. 4. v. 10.

[10] v. 14.

[1] Plutar. Consolat. ad Apollon. versus in nem.

kivészi e világból; és a mint *Menander*-után írja Plutarchus, [1]*Juvenis relinquit vitam, quem Dii diligunt;* ifiu-korokban halnak-meg, a kiket Isten szeret.

Irgalmasság tehát és áldomás, hogy a romlott és nyavalyás állapatra jutott emberek bűntetésére oly ostort rendelt Isten, mely orvosság az érdemlett sok nyavalyák szabadítására. Azért kedves szolgáját, *Ábelt* sokkáig nem tartotta Isten e világban. *Cain*-ra pedig bélyeget vetett, [2]hogy meg-ne öllyék, hanem sokkáig éllyen, az-az sokkáig nyomorogjon. És mikor Isten megszáná az ember nemzet inségét, megrövidíté és száz húsz esztendőre szabá életét, [3]hogy hamaréb kimenekednék a világi galyibából.* Azért mint Isten irgalmát és szeretetinek jelenségét, úgy kel várnunk és kívánnunk a hamar meghalást.

[2] Gen. 4. v. 16.
[3] Gen. 6. v. 3.

Végezetre: a halál jóságát ismérteti a Szent Irás, mikor a jámborok halálát, [4]*Pretiosam in conspectu Domini,* Isten-előt drágának és böcsülletesnek nevezi, mikor azt mongya, hogy, [5]*Beati mortui,* bóldogok a hóltak, kik Istenben meghalnak; mert a halálon, mint nyitott kapun jutnak minden fáratságok nyugodalmára; mikor azt jutattya eszünkbe, hogy a míg élünk, [6]*Peregrinamur,* idegen földön hazánk, [7]és örökös házunk-kivűl bújdosunk; és akkor megyünk haza, mikor e világból kimúlunk.

[4] Ps. 115. v. 13.
[5] Ap. 14. v. 13.
[6] 2. Cor. 5. v. 6.
[7] Ibid. v. 1.

Mind-ezekkel ismérteti és elhiteti Isten, hogy, *Non est mortua puella, sed dormit;* nem halál, hanem nyugodalmas álom a mi halálunk, és kívánatosb a fáratságos életnél a nyugodalmas halál.

MÁSODSZOR: a halál jó-vólta, abból kitetczik, hogy a kik Istennek kedves szolgái vóltak, kiket böcsülve tisztelünk, a kik nemcsak névvel, hanem valósággal keresztyének vóltak, isteni szeretettel és egyéb tekélletes jóságokkal fényeskedtek: egy sem vólt azok-közzűl, ki a mennyei dücsösség kívánásából, halandó életének fogyását nem óhajtotta, ki magát e földön vendégnek és jövevénynek nem tartotta, ki erkőlcsét és maga-viselését e világon úgy nem rendelte, hogy minden órában kibontakozhassék ebből a vendég-fogadóból. [8]*Justi et sapientes, longanimitatem peregrinationis ingemiscebant, dissolvi cupientes et diem generationis suæ execrabantur;* valamenyi szentek és bőlcsek vóltak, úgy-mond Szent *Ambrús,* kik értelmes itíletet tudtak tenni mindenekrűl, hoszszú életeket fohászkodva bánták, eloszlásokat kívánták, [9]születések napját átkozták.

[8] Ambr. de Bono Mortis. c. 2.
[9] Job, 3. v. 2. 3. Pereat, etc. Jer. 20. v. 14. Maledicta dies.

* Ez Pázmánnak nagyon is szabad interpretatiója. Gen. 6. v. 3.-nak ugyanis az-az értelme, hogy 120 esztendő után lesz az özönvíz.

Hallyad Szent *Jób*-ot: [1]*Quare egressus ex utero, non statim perii? Nunc enim dormiens silerem et somno meo requiescerem;* vaj hóltam vólna meg, úgy-mond, születésem napján! a világi munkák- és galyibák-nélkül csendeszen alunnám és nyugodalmason álmodnám. Most pedig, [2]*Tædet animam meam vitæ meæ,* szinte elúntam életemet, alig várom halálomat. És azt mongya, hogy [3]a halál gyümőlcsét, a maga testének rothadását és férgeit úgy szereti és oly örömmel várja, mint apját, anyát. De talám nem csuda, ha Szent *Jób* ennyi kár-vallások-, betegségek-, gyalázások-közöt megúnta életét és a halált kívánta? Hallyad a hatalmas, bőlcs királyokat.

[1] Job, 3. v. 11. 12.
[2] Job, 10. v. 1.
[3] Job, 17. v. 14.

Szent *Dávid* panaszolkodik, hogy ily sokkáig kel élni, hogy oly hamar nem jő a halál, mint ő kívánná: [4]*Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: multum incola fuit anima mea;* jaj s meg jaj nékem, hogy ennyire terjed életem; ennyire halad halálom; ennyi ideig tart szarándokságom. [5]*Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* Mikor jő-el az a bóldog óra, melyben ebből a szám-kivetésből felszabadúlok és Istenem-eleibe jutok? Meggondolván a bóldogságot, mellyet reménlek; az országot, melyben minden jónak fogyhatatlan forrását és bátorságos birodalmát várom: [6]*Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini;* ugyan elájúl és bádgyad lelkem, az Isten várasába menetelnek kívánásában. Azért, [7]*Domine, educ de custodia animam meam;* édes Uram Istenem, vid-ki ebből a fogságból lelkemet.

[4] Psal. 119. v. 5.
[5] Psal. 41. v. 3.
[6] Psal. 83. v. 3.
[7] Psal. 141. v. 8.

És, hogy [8]se *Moyses*-rűl, se *Illyés* Prófétárúl ne emlékezzünk, mely nagy fohászkodva kiált Salamon: [9]*Tæduit me vitæ meæ;* jaj, szinte elúntam életemet; azt akarnám, hogy mennél hamaréb megválhatnám a világtúl. Mi lelt, bőlcs király? mi heával vagy, hogy ennyire megúntad életedet? Talám ezüstöd, aranyad, országod, világi gyönyörűségid nincsenek? Talám fekélyes, nyomorúlt, kúldús állapatra jutottál? Nem az, úgy-mond, a mi bélemet marja; mert valamit kívánhat szívem, mindennel béves vagyok; [10]*Coacervavi aurum, argentum; omnia, quæ desideravit oculus, non negavi ei;* aranyam, ezüstöm számtalan vagyon; minden gyönyörűségekben torkig úszok; még-is elúntam életemet, a halált óhajtom, mert, [11]*Video mala universa esse sub sole et afflictionem spiritus;* látom, hogy a világi élet tele nyavalyával és búsulással. Hasonló gondolattal vólt *Sevérus* császár, ki minek-utánna szegénylegénységből minden tiszteken által-menvén, császárságra jutott

[8] Elias clamat, 3. Reg. 19. v. 4. Tolle animam meam. Moyses, Exod. 33. v. 13. Ostende mihi faciem tuam.
[9] Eccls. 2. v. 17.
[10] Eccls. 2. v. 8.
[11] Ibid. v. 17.

[1] Spartian. in Severo. sub. finem.

vólna, vénségében azt mondotta: [1] *Omnia fui et nihil expedit;* minden vóltam, de semmiben jót nem találtam. Azért csak a halál szabadíttya embert a világi sok nyavalyás szamárkodásoktúl.

Mit mongyak Szent *Pál* Apostolrúl? Azt írja és nagy lelki buzgósággal írja, hogy néki, [2] *Mori lucrum,* a halál oly kedves, mint a kereskedő embernek a nyereség. És, [3] *Desiderium habens dissolvi,* nagy kívánsága vagyon az eloszlásra, mellyel a lélek elszakad a testűl: tudván, hogy, *Dissolvi multo magis melius,* sokkal job a halál, hogy-sem a testben-maradás. Azért nem-csak azt mongya, hogy a hívek, [4] *Ingemiscunt,* fohászkodva, jajgatva kívánnyák a halandóságnak és szűnetlen-halásnak végét, hanem magába szálván, így kiált nagy sirással: [5] *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Jaj, ki boldogtalan vagyok, hogy ennyit élek, hogy meg nem szabadulok a testi halálnak minden-napi várakodásátúl! És a mint Szent *Gergely* írja, [6] *Paulus vinctus clamat, cupio dissolvi et esse cum Christo Dissolvi non quæreret, nisi se vinctum videret;* azért kívánta Szent *Pál,* [7] hogy mególdoztassék és Christushoz mennyen, mert igazán értette, hogy tömlöcz fogságában vagyon, míg a világon vagyon.

[2] Phil. 1. v. 21.
[3] v. 23.
[4] 2. Cor. 5. v. 4.
[5] Rom. 7. v. 24.
[6] Greg. 4. Moral. cap. 41. Et Dom. 4. post Epiphan.
[7] Phil. 1. v. 23.

Végezetre, valakik a világi élet nyomorúságát igazán értik és érzik, [8] *Exspectant mortem, quasi effodientes thesaurum: gaudentque vehementer, cum invenerint sepulchrum;* úgy kívánnyák a halált, mint a kik kincset keresnek, és vígan mennek koporsójokba. Minek-utánna Christus arra kötelezte híveit, hogy minden-napi könyörgésekben kérjék Istent, hogy, [9] *Adveniat regnum tuum,* jőjön-el az ő-országa, melybe nem jutnak külömben, hanem halál-által; minek-utánna ő-maga, édes Üdvözítőnk, [10] menyegző napjának nevezte azt a napot, melyben életünk végén érettünk jő, hogy kiszóllítcson: az Isten szolgái oly vígan mentek a halálra, mint jegyesekkel-való menyegzőre. És mikor értették halálok közelgetését, vagy azt kiáltották, [11] *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace;* áldott légy Úr Isten, ki elhoztad az órát, mellyen szabadúlása lészen a te szolgádnak a világ fogságából, vagy Szent *Dávid*-dal azt éneklették: [12] *Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus;* örűl és vígad lelkem, mivel jó hírt hallok, hogy ebből a büdös világból Isten házába és sátorába mégyek. [13] *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum! Concupiscit et deficit anima mea in atria tua;* óh, mely kedvesek Uram és mely gyönyörűségesek a te sáto-

[8] Job, 3. v. 21. 22. Sen. ep. 91. in fine. Nemo eorum, qui mortem accusat, expertus est. Temeritas est damnare, quod nescias. At illud scis, quam multis utilis sit; quam multos liberat tormentis egestate, quærelis, tædio.
[9] Matt. 6. v. 10.
[10] Luc. 12. v. 36. Matt. 25. v. 1.
[11] Luc. 2. v. 29.
[12] Psal. 121. v. 1.
[13] Ps. 83. v. 1. 2.

rid! Elfogyok és elszakaszkodom a nagy kívánságban, mellyel hajlékid nyugodalmát szomjúhozom.

Elfogyna a nap, ha elő-számlálnám az egyházi historiákból, mely nagy örömmel és víg énekléssel mentek az Isten szolgái a halálra, mely buzgó kívánsággal várták utólsó órájokat. *Gorgonia*-rúl, a maga húgárúl írja [1]*Nazianzénus,* hogy halála napját, *Festum diem*, innep-napnak tartotta. Szent *Ambrús*-rúl írja [2]*Paulínus,* hogy mikor valamely isten-félő pap halálát hallotta, keservesen sírt; de min sírt vallyon? *Flere se dicebat, non quia recessit mortuus, sed quia se præcessit. Et quia difficile est invenire, qui sacerdotio dignus habeatur;* azon, hogy amaz elől-ment és ő hátra maradott.

[1] Nazian. Orat. 11.
[2] Paulinus, in Vita S. Ambrosii, sub fin.

Ezeket értvén, minémű balgatagság vólna azt itílni, hogy Istennek ily sok kedves szent szolgái ennyire óhajtották és kívánták vólna a testi halált, ha ebben nagy jót nem láttak vólna?

HARMADSZOR: a halál hoszszú betegségek orvossága, keserves kínok vége, veszedelmes fogságok szabadulása, szűntelen harczolások és világi habok megszűnése; azért csak az itílheti gonosznak a halált, a ki meg nem gondollya, menyi keserűségek, nyavalyák, veszedelmek vannak e világon; [3]*Si plena oneris vita: utique finis illius, alleviamentum est: mors igitur bona est;* ha teli a világ nyomoruságokkal, tehát jó a halál, mely ezektűl megszabadít.

[3] Ambr. de Bono Mortis. c. 2.

Hegesias-nevű pogány emberrűl írja [4]*Cicero,* hogy ékesen-szólásának erős bizonyságival meggyőzvén halgatói értelmét, elhitette véllek, hogy jó a halál, mert nem jótúl, hanem gonosztúl szakasztya-el embert, és *Ptolomæus* királynak meg kellett tiltani, hogy ezt tovább ne vítatná, mert, *Multi his auditis, mortem sibiipsi consciscerent,* sokan az ő tanítását halgatván, megölték magokat a halál szerelméből. Bolond dühösség vólt ez a gyilkosság, mert, [5]*Vetat dominans in nobis Deus, injussu hinc nos suo demigrare, et carceris vincula rumpere, leges vetant,* a vitéz ember ki nem mehet helyéből, valamíg capitánnya nem szóllíttya; a váras tömlöczét nem szabad feltörni szabadulásunkért. Mindaz-által a *Hegesias* példája megmutattya, hogy a világi sok nyavalyák kívánatossá tehetik a halált.

[4] Cicer. 1. Tusculana. longe post medium. Plutarch. Consolat. ad Apollonium: ex omnibus quæ mala judicantur, hoc habet mors peculiare: quod præsens, neminem afficit molestia; Absens. molestiam adfert, dum in exspectatione est.
[5] Cicer. eodem lib. 1. post medium.

Bizonyos, hogy ha ez az élet rabság, nyomoruság és kín: ennek vége bóldogság és kívánatos jó. Ha egy setét, szoros, büdös tömlöczben vólnál, melyben nap-fényt nem látnál, lélekzetet alig vennél, lánczokkal, belíncsekkel terheltetnél, éhező gyomrodat

csak köz kenyérrel és tiszta vízzel sem táplálhatnád és mind-ezekközöt óránként a halált fejed-felet látnád: vallyon azt nem örömmel várnád-e, ki a tömlöcz ajtaját felrontaná, vasaidat levagdalná, szabadságodat megadná, erődet vastagítaná? Vallyon a szabadítót nem szeretnéd-e? Tellyes életedben nem hálálnád-e künnyebbítőd jó-téteményét? Micsoda a mí életünk, hanem egy tömlöcz, melyben a lélek, [1] *Custoditur in carcere, sine ferro reclusus,* nem vaslánczal, hanem a test kötelével tartatik, [2] *Aggravat deprimit,* és annyira terheli, sőt lenyomja a test a lelket, hogy méltán [3] *Corpus mortis,* halálos testnek neveztetik?

Sommában foglallya Szent *Jób* életünk fogyatkozását és két dolgot említ, melyből ismértetik állapatunk nyomorusága:

Első, hogy, [4] *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore;* senkit ki nem választván, valaki anyátúl születik: vagy szegény vagy bóldog, vagy nagy vagy kicsin, sokkáig nem élhet, rövid üdő-alat reá kel menni a halálra, melynek *sentencziá*-ja fején vagyon: [5] *Moriendum est: mors naturæ lex est: mors tributum officinaque mortalium;* menedék abban nem lehet, meg kel halnunk; kevéssé eléb vagy későbben légyen-e halálunk, nem nagy külömbség benne, mert, [6] *Punctum est quod vivimus et puncto minus;* csak punct és annál-is kisseb a mí életünk. Azért a Szent Irás a mí életünket sokszor nevezi [7] virágnak: mert, miképpen a virágot ha dér nem süti, ha szél nem rontya, ha barom nem tapodgya, ha eke nem metéli-is, csak maga rothadóságátúl hamar elhervad, elszárad és lehúl, úgy az ember, [8] *Mane floret, vespere arescit;* maga halandósága terhével úgy ragadtatik a halálra, hogy ha reggel virágzik, estve meghervad. Ollyanok vagyunk tehát, mint ama bogarak, mellyek egy napnál továb nem élnek: reggel ifiak, délben vének, estve agok és meghalnak. [9] *Confer nostram longissimam ætatem cum æternitate: in eadem propemodum brevitate reperiemur.* [10] *Anni mille, aut bis mille, punctum sunt infiniti;* ha életünket az örökké-valósághoz vettyük, egy napi, sőt egy punctnyi a mí hoszszú életünk. Másut a Szent Irás [11] tajték, [12] árnyék, [13] vékony pára, [14] hajnali harmat és töb hasonlatosságok példájával ismérteti életünk rövidségét. És egy-szóval azt mongya, hogy, [15] *Quod in præsenti est momentaneum,* a világi élet és állapat egy szem-pillantásnyi, egy óra-peczentésnyi; a világ dücsössége, [16] *Stupa collecta et consummatio flamma ignis;* ollyan, mint a csöpű tűz, melynek fényessége hamar múlik. Azért, miképpen *Anacharsis* a hajón-járókat négy újnyira

[1] Sap. 17. v. 15.
[2] Sap. 9. v. 15.
[3] Rom. 7. v. 24.
[4] Job, 14. v. 1.
[5] Senec. lib. 6. Natural. qu. c. 32. in fine.
[6] Senec. ep. 49.
[7] Job, 14. v. 2. Isai 40. v. 6. Jac. 1. v. 10. 1. Petr. 1. v. 24. Eccli. 14. v. 18.
[8] Psal. 86. v. 6.
[9] Cic. 1. Tusc. sub. finem.
[10] Plut. Consolat. ad Apollon. in medio.
[11] Oseæ, 10. v. 7.
[12] Sap. 2. v. 5. Job, 14. v. 2.
[13] Jac. 4. v. 15.
[14] Oseæ. 13. v. 3.
[15] 2. Cor. 4. v. 17.
[16] Eccli. 21. v. 10.

mondotta távúl a haláltúl, úgy, a *[*] *Pagninus* fordítása szerént, [1]Szent *Dávid* a mí életünket négy újnyira mongya közel lenni a halálhoz, mert közel jár, sőt mindenüt erőlen visel a halál, és, [2]*Minimis rebus, præter omnem exspectationem, vita eripitur.* [3]*Anacreon poëta, acino uvæ passæ; Fabius senator, in lactis haustu, uno pilo strangulatus est;* mint az üvegek, akár-mi kis dologgal elromlunk. Egy szőr-szál *Fabiust,* egy szőlő-szem *Anacreont* megfojtotta, torkokon akadván. [4]Sokan örömökben, sokan bánkodásokban meghóltak; és nincs oly erős, szép ifiú, kit földhöz nem verhet két-napi hideg-lélés. [5]*Carus* és [6]*Anastasius* császárt a meny-kő véletlen ölte, mint a harmadik Szent *Simeon Stylítát*-is. Egyebeket egyéb véletlen veszély szem-pillantásban rontott. [7]*Hodie fieri potest, quidquid unquam potest.* [8]*Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.* [9]*Nemo gloriari potest, hoc ego non patiar: quod uni accidit, potest aliis;* a mi valaha máson történt, minden-nap rajtunk történhetik. Azért annyi veszedelmektűl szabadít a halál, a menyik vóltak és lésznek valaha valakin.

Oh emberi vakság, meddig kapdossz ezen a rövid és bizonytalan életen? Miért nem keresed azt az életet, mellyet a halál nem illethet?

[1] Psal. 38. v. 6. Mensurabiles posuisti. Pagninus: Mensuram quatuor digitorum.
[2] Aug. Serm. 1. De Verbis Domini.
[3] Plin. l. 7. c. 7.
[4] Gell. l. 3. c. 3. Gaudio mortuos memorat.
[5] Bar. an. 284. num. 1.
[6] Bar. an. 518. num. 1.
[7] Senec. ep. 63. sub finem.
[8] Consolat ad Martiam. c. 9. Et de Tranquill. Animi. cap. 11.
[9] Plut. de Tranquill. Animi. ex Menandro.

Ha nyugodalommal, örömmel, gyönyörűséggel tellyes vólna életünk és egyéb fogyatkozás nem vólna benne, csak az-is únalmassá tehetné, hogy ily rövid és ily bizonytalan.

Másik dolgot azt említi Szent *Jób* a' világi nyomorúságrúl, hogy valaki élő ember, [10]*Repletur multis miseriis,* nem-csak környékeztetik, hanem teli tőltetik sok-féle nehéz nyavalyákkal. Mert a rövid életben, [11]*Plus amaritudinis est, quam voluptatis;* ezer annyi keserűség vagyon, menyi gyönyörűség; úgy, hogy, [12]*Cuncti dies ejus, doloribus et ærumnis pleni sunt: nec per noctem mente requiescit;* minden napja életünknek tömve teli sok fájdalmakkal, nyomoruságokkal, sőt nyugodalmunkra rendeltetett étszakát-is törődéssel tőltyük, *Noctes laboriosas,* fáratságossá tészük.

[10] Job, 14. v. 1.
[11] Ambr. de Bono Mortis. cap. 2.
[12] Eccls. 2. v. 23. Job, 7. v. 3. Eccli. 40. v. 7.

Erre nézett a Bőlcs, mikor szánakodva említette, hogy, [13]*Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque ad diem sepulturæ;* a mí életünk folyása nehéz iga, mellyet vonnunk kel születésünk napjátúl-fogva, temetésünkig. Ne-is gondold, hogy ettűl az igátúl valaki ment lehessen, mert [14]sem királyiszékben ülő, sem porban-heverő, sem bársonyban őltöző, sem nyers

[13] Eccli. 40. v. 1.
[14] v. 3.

[*] Héber szöveg: ad mensuram palmæ.

kenderben-járó, nem üres a keserves iga sullyátúl; hanem kicsintűl-fogva nagyig, mindennek bé kel a járomba fogatni. És, ha az *Ádám* vétke a földben tövisset, a füvekben mérget, a barmokban fene vadságot szerzett: a mí homlokunkra verítéket, szeműnkre sirást, szívünkre szorongatást, életünkre nyomoruságot hozott, mellyektűl sem corona, sem bársony, sem arany, sem országos birodalom meg nem mentheti az urakat; sőt mennél nagyob valaki, töb és nagyob nyavalyákban és rettegésekben forog. Azért igazán mondotta *Sócrates,* hogy mindennek annyi jút a világi nyavalyákban, hogy, [1] *Si in unum congregemus nostras adversitates, ea conditione, ut æqualem inde portionem quisque auferat: plerosque libenter abituros, receptis, quas attulerant;* ha mindenek nyavalyái egy rakásba hordatnának, oly okkal, hogy mindenre egyaránt oszollyanak: sokan osztozás-nélkül, a magok nyomorusága-mellet maradnának.

[1] Plut. Consolat. ad Apollon.

Nincs oly nyelv, mely elégségesen megszámlálhassa és kibeszélhesse ennek a mí nyomorúlt életünknek (inkáb rabságunknak) únalmas galyibáit. Mert, miképpen *Egyiptom*-ban, [2] *Non erat domus, in qua non jaceret mortuus,* nem vólt oly ház, mely halott- és siralom-nélkül találtatnék: úgy az egész világon egy ház nincs nyomoruság-nélkül; ki szegénységét, ki magtalanságát, ki kedvesi halálát, ki betegségét, ki böcsülleti sérelmét, ki egyéb sok-féle nyavalyáját jajgattya. És mint a sós-víz, akár-menyit igyál benne, nem óltya, hanem gerjeszti szomjúságodat: úgy a ki *Alexander*-rel egy világot megholdoltatna-is, azon siránkoznék, hogy többet nem bírhat.

[2] Exod. 12. v. 30.

De a Szent Lélek, [3] rövid sommában, két-féle, az-az külső és belső, nagy nyavalyákat, únalmas fogyatkozásokat említ életünkben.

[3] Eccli. 40. v. 4. 9.

A külső nyavalyáknak számát és nemét sem tudgyuk; ki veheti számba, menyi betegségek és fájdalmak kínozzák szegény testünket? És a mint Szent *Ágoston* írja, [4] *Ipsa medicamenta, tormenta sunt: ut homines a pœnali exitio, pœnali eruantur auxilio;* a betegségek orvoslási sokszor nagyob kínok a betegségeknél: kínnal kel a fájdalmak kínnyából künnyebséget keresni: hogy jobban légyünk, roszszabbúl kel lennünk. Mert igazán és helyesen írja Szent *Ágoston,* hogy életünk rövid ideig megtartásáért sokszor oly orvoslásokat szenvedünk, mellyek életünket elfogyattyák: [5] *Quibus excruciantur doloribus, qui curantur a medicis et secantur; non ut non moriantur, sed ut aliquanto serius moriantur. Multi cruciatus*

[4] August. 22. de Civit. c. 22.

[5] Aug. epi. 45. ad Armentarium.

suscipiuntur certi, ut pauci dies adjiciantur incerti. Et nonnunquam ipsis doloribus victi, continuo moriuntur, quos mortis timore suscipiunt.

Menyi károkat szenvedünk, lopások-, égetések-, ragadozások-miat? Menyi boszszúságot kel nyelnünk a hamis perek-, az iszonyú gyalázások- és ember-szóllások-közöt? Menyíszer kínoz barátunk hitetlensége; szolgánk árúltatása; atyánkfia tekélletlensége? Kikrűl egyenlő-képpen és igazán írja a *romai* Bőlcs, hogy, [1]*Vix unquam, nisi cum expedit, fides;* ritkán hívek, a hol magok hasznát nem érzik. Mit mongyak az országos nyavalyákrúl, mellyek mindenekre terjednek; mindeneket terhelnek? Mikor a megharagutt Istennek három-élű pallosa: a had, merígy, éhség reánk-rohan, menyi vér-ontásokat, pusztúlásokat, szakaszkodásokat árasztnak minnyájunkra? Menyin mészároltatnak, menyin emésztetnek és fogyatnak véletlen veszélyekkel és történetekkel? Mint-ha elég nyavalyánk nem vólna, ha magunk nem szaporítanók romlásunkat; menyi szörnyű útakat és módokat gondolt az emberi gonoszság embernek rontására és fogyatására a sok hadakozó, az-az ember-öldöklő fegyverekben? Ha pedig valami kevés gyönyörüség vagyon e világ javaiban, az-is epével elegyes. Nézd ama gazdag király fiát, [2]*Amnont:* úgy megszerette húgát, hogy megbetegedett; megfonnyadott; ágyba esett; sem ehetett, sem alhatott; éjjel, nappal a szerelemtűl kínoztatott: végre erőszakot tett húgán. De, mihent kedve tőlt, mint-ha a pokol-béli kígyók mardosták vólna szívét, úgy elszégyenlé és utálá rútságát és gyalázattyát; úgy elgyűlőlé húgát, hogy azon házban sem maradhata vélle. És mind addig rettegett, míg részegségében asztal felet megöletett. Illyenek a világ gyönyörüségi.

[1] Sen. de Tranquill. Animi. cap. 15.

[2] 2. Reg. 13. v. 2. etc.

v. 14. 15.

Damocles példája.

De bár semmi külső nyavalyánk ne vólna, belső szorongatásinknak száma és vége nincsen. Ki tudná elő-számlálni, menyi félelmek szaggattyák, menyi kívánságok gyötrik, menyi gyanuságok háborgattyák, menyi búsulások és heába-való reménségek fárasztyák az ember szívét? [3]*Uni animantium homini, ambitio; uni avaritia; uni immensa vivendi cupido;* minden állatok-közöt egyedűl az embert fárasztya a tisztesség és gazdagság kívánás: csak őtet gyötri a halál félelme és a hoszszú élet kivánása. Egyedűl az emberben vagyon a test és lélek indúlatinak tusakodása, melyre-nézve, [4]*Ut inimicum et insidiatorem temetipsum observa;* embernek úgy kel magátúl félni, mint incselkedő ellenségtűl. Lelkünk vesztésének félelme, az ördög és világ incselkedésinek rettentése szűnetlen nyughatatlanságot szerez bennünk: mert, [5]*Inter laqueos*

[3] Plin. lib. 7. in Procemio.

[4] Epict. Enchirid. c. 72.

[5] Ambr. de Bono Mortis. cap. 3.

ambulamus: vita hæc, plena laqueorum. [1] *Laqueus in auro, viscus in argento, nexus in prædio. Dum aurum petimus, strangulamur: dum argentum quærimus, in visco hæremus.* [2] *In ipso corpore nostro laqueum circumferimus.* [3] *Omne iter vitæ, plenum est laqueorum;* az egész világ teli ördög tőreivel és lépes-veszszőivel. Tőr vagyon az aranyban, és mikor hozzá-nyúlunk, megfojtatunk; lép vagyon az ezüstben, és mikor azon kapdosunk, belé-akadunk; a magunk teste, mellyet velünk hordozzunk, kelepcze vagy háló és horog, mellyel az ördögtűl veszedelemre vonatunk.

[1] Cap. 5.
[2] Cap. 7.
[3] Cap. 6.

Ezeket és a töb világi nyomoruságokat meggondolván, Szent *Ágoston* így szól: [4] *Quid est diu vivere, nisi diu torqueri? Quid est diu vivere, nisi malos dies malis diebus addere?* Micsoda a hoszszú élet, hanem hoszszú kínlódás? A ki sokkáig akar élni, sokkáig kíván gyötrődni és gonosz napjait gonosz napokkal sokasítani. *Plutarchus*-ban olvastam, hogy mikor *Siciliá*-ban nagy híre vólna, hogy a *Lacedæmon* polgári a haláltúl nem félnek, sőt azt kívánva várják: egy értékes ember nem győzvén eleget csudálkozni ezen, *Lacedæmon*-ba méne, hogy értené, mi az oka, hogy ot a haláltúl nem félnek? Megtekintvén, mely alkalmatlan házok, őltözetek, eledelek vagyon, felkiáltott: nem csuda, ha illyen rossz állapattúl mentek akarnak lenni a *Lacedæmon* lakosi. Az egész emberi nemzetrűl, sokkal nagyobb okkal, ezent mondhatjuk, ha igazán értyük, mennyi szomorusággal és nyomorusággal környűl-vétetik.

[4] August. Serm. 17. de Verbis Domini. in medio.

De a jó halál minden nyavalyáktúl és rettegésektűl, minden fáratságos nyughatatlanságoktúl és fájdalmoktúl megmenti embert; végét szakasztya betegséginknek, fájdalminknak, szegénységünknek és minden-féle nyavalyáinknak. Ez a fáradott testnek nyugodalmas aluvása; a tengeri haboktúl hányatott hajónak bátorságos partya; a veszedelmes vitézkedésnek nyugodalma; a test tömlöczében fogva tartatott léleknek szabadulása. Egy-szóval, [5] *Mors malorum omnium remedium;* a halál minden nyavalyák és fogyatkozások orvossága. Azért méltán felkiált [6] Szent *Ágoston*, vagy más valaki régi jámbor: *O mors desiderabilis! o mors omnium malorum præsentium finis; laboris clausula: quietis principium! Quis tua beneficia sufficienter expendat? Confiteor, si possem, te libenter complecterer; ultro subirem;* oh kívánatos halál! világi nyavalyák vége, fáratságink czéllya, nyugodalmunk kezdete! Ki tudná számlálni és hálálni jó-tétedet? Igazán mondom: ha tehetségemben vólna, haladékot nem várnék, megölelnélek és örömest birtokodba mennék.

[5] Senec. 6. Natural. quæst. c. 36.
[6] Aug. tom. 9. lib. 1. de Visitat. Infirmor. c. 6.

Negyedszer és utólszor: semmi a halált kívánatossá nem teheti, mint ha keresztyén hitünk vezérléséből meggondollyuk, hogy, [1] *Transitum ad vitam, infideles mortem appellant: fideles autem, quid nisi Pascha?* Noha a pogányok halálnak nevezik az örök életremenést, de a hívek ezt örvendetes Húsvétnak, job életre-menetelnek tartyák, mivel ez-által fáratságból nyugodalomra, evezésből partra, vitézkedésből győzedelemre jutunk; [2] *Per mortem ad vitam venimus;* külömben nem juthatunk az örök életre, a mennyei bóldogság örömére, hanem halál-által; [3] *Dies, quem tamquam extremum reformidamus, æterni natalis est;* mert világi életünk utólsó napja örök életre születésünk napja.

Mihent az igazak lelke a testtűl elválik, az Isten Angyali környűl-fogják; [4] *Et portatur ab Angelis in sinum Abrahæ;* és nagy örömmel az isteni dücsösségnek királyi-székihez viszik; Isten ő-maga az egész mennyei szentek-előt megdícsírvén hív szolgájának tekélletes fáratságit, [5] eltörli köny-húllatásit; szép vigasztalásokkal azt mongya: [6] *Euge serve fidelis, intra in gaudium Domini tui;* örűly hív szolgám; elmúltak immár a világi siralmok és nyavalyák; megszűntek a sok harczok és veszedelmes baj-vívások; meny-bé a te Urad örömébe, a hol sem bűntűl és kárhozattúl, sem ördög és világ incselkedésitűl, sem egyéb-féle nyavalyátúl nem kel félned; mert ez-után immár csak öröm és vigaság a te dolgod. Christus ő-maga, a kire kívánva néznek a [7] mennyei Angyalok, nem-csak megöleli, és dícsíri szolgája hívségét, hanem, *Ministrabit illi; Lucæ, 12. v. 37.* szolgál néki. Mert [8] a sok ezer Angyalok- és dücsőült Szentek-közöt [9] a tekélletes szépségü várasban, az Isten házának [10] sok lakó-helyeiben érdeme-szerént-való helyt ád néki. *Super omnia bona sua constituet eum; Matth. 24. v. 47.* Valamenyi kincse és gazdagsága vagyon az égben és földön, mind néki adgya. *Hereditatem incontaminatam et immarcescibilem; 1. Petri, 1. v. 4.* Mocskolhatatlan és hervadhatatlan örökségbe szállíttya. [11] Az élet coronáját, [12] *Coronam inclytam: coronam decoris: diadema speciei: coronam de lapide pretioso;* dücsösséges coronát, minden szépségek coronáját, minden drága kövek koronáját fejébe tészi; lelkét, *Sicut sponsam ornatam viro suo; Apocal. 21. v. 2.* úgy felőltözteti és ékesíti bóldogúlt szolgájának, mint a vő-legény szokta ajándékival és gazdag ruházatokkal csinnyosítani kedves mátkáját. Azért, [13] *Torrente voluptatis,* örömnek és vigaságnak mélységes folyásival, a Christus színe-látásával, [14] *Adimplebit lætitia,* mennyei örömmel és dücsös-

[1] Bernard. De Amore Dei. c. 15.
[2] Ambros. de Bono Mortis. cap. 8.
[3] Sen. ep. 102.
[4] Luc. 16. v. 22.
[5] Apoc. 7. v. 17. cap. 21. v. 4. Isai. 25. v. 8.
[6] Matt. 25. v. 21.
[7] 1. Pet. 1. v. 12.
[8] Heb. 12. v. 22.
[9] Threm. 2. v. 15.
[10] Joan. 14. v. 2.
[11] Jac. 1. v. 12.
[12] Prov. 4. v. 9. Ezech. 16. v. 12. Sap. 5. v. 17. Psal. 20. v. 4.
[13] Psal. 35. v. 9.
[14] Ps. 15. v. 11.

[1] Ps. 16. v. 14. séggel úgy [1] megtőlti a halál-által Meny-országba jutott lelket, hogy semmi helye nem marad egyéb kívánságnak.

Két csudálatos dolgot mond Szent *Ágoston;* eggyiket: hogy a Christus színe-látása és a mennyei Szentekkel eggyüt-létel oly gyönyörüséges, hogy nem-csak minden világi nyavalyákat, de a pokol kínnyát-is el kellene ezért szenvednünk. Másikat: hogy a mennyei bóldogság oly nagy dolog, hogy, ha abban csak egy nap lehetnénk-is, a világi gyönyörüségeknek ezer esztendőkig tartó nyalánkságit méltó vólna azért megvetni. [2] *Pláto*-is azt mondotta, hogy nem egyszer, hanem sokszor örömest meghalna, csak *Homerus*-sal, *Hesiodus*-sal, *Ajax*-al és a töb régi nagy emberekkel eggyüt-lehetne. [3] *Cleómenes* pedig, a *Pláto* könyveit olvasván, mellyekben magasztallya a más-világi állapatot, úgy megkívánta a mennyei életet, hogy annak szerelméért halandó életét elfogyatta.

[2] Cic. 1. Tusculan. sub fin.

[3] Cic. ibid.

Ha a pogányságban ennyi ereje vólt a más-világi örömrűl sajdított csekély vélekedésnek: mí tehát, kiknek az evangéliomi tudomány megmutatta a mennyei bóldogság kincseit; kik-előt az Isten Fia számtalan szentekkel egyetemben útat nyitott az állandó dücsösségre: ily kevésre böcsüllyük-e a Menyországot, hogy oda ne kívánkozzunk? hogy halálunkat ne kívánnyuk? hogy csak a földi életen esedezzünk? Igazán írja Szent *Cyprianus* Mártir, hogy, [4] *Ejus est mortem timere, qui ad Christum nolit ire;* a ki fél a haláltúl, nem akar Christushoz menni; *Non credit futura esse, quæ promittit Deus, qui verax est;* nem hiszi, hogy az igaz-mondó Isten igéreti megtellyesednek. *Mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit; mori timeat, quem de sæculo recedentem, perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiori confertur, ut cruciatus ejus et gemitus interim differatur. Ejus est in mundo diu velle manere, quem mundus oblectat, quem sæculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis invitat;* a ki hoszszú életet kíván, jele, hogy a csalárd világnak hízelkedő gyönyörüségitűl elragadtatott és minden isteni joságoktúl megüressedett. Mert, [5] *Nunquam ad virtutem exsurget, qui mortem malum esse crediderit;* semmi jót nem kel abban keresni, valaki a halált gonosznak itíli, mivel az illyen, mint a vakondak, csak a földet turkállya, mint a disznó, csak a fertőben hever; mint az *Egyiptom*-ból kihozatott [6] sidók, inkáb akar pár-hagyma-, fok-hagyma-, veres-hagyma-mellet bóldogtalan rabságban élni, hogy-sem a *manna*-mellet szabadoson uralkodni; mivel, [7] *Esse sub sen-*

[4] Cyprian. de Mortalitate.

[5] Senec. ep. 82.

[6] Num. 11. v. 5.

[7] Job, 30. v. 7.

tibus, delitias computant; a tővis-közöt heverést gyönyörüségnek álíttya. Ellenben pedig, [1] *Qui mortem non timet, sed optat, nulla re turbabitur;* a ki nem fél a haláltúl, sőt azt kívánnya, semmin meg nem háborodik, hanem csendesz elmével a jövendő bóldogság sengéjét érzi.

[1] Plutarch. de Tranquill. Animi.

Ha a világi élet minden nyavalyáktúl üres, minden nyugodalommal és gyönyörüséggel tellyes vólna, nem kellene csudálni, hogy az ember szívét tellyességgel magához enyvezi és a mennyei dücsösségrűl elfeletkezteti; de álmélkodásra méltó, hogy ennyi galyibák- és nyavalyák-közöt, mellyek azt kiáltyák, hogy ne ragaszkodgyunk a veszendő világ tömlöczéhez, hanem szabadúlást kívánnyunk és mennyei hazánkba siessünk, még-is, [2] *Majora desideria et vota potiora sunt, servire hic diabolo, quam regnare cum Christo;* inkáb akarunk e világon ördögnek szolgálni, hogy-sem Christussal Menyországban uralkodni. És mikor a mennyei dücsösséget, mikor az Isten Angyali és Szenti barátságát, mikor az Isten színelátását hallyuk, melyre viszen a halál, sokan, ha szájjal nem merik, szűvel azt kiáltyák, a mit Arany-száju Szent *János* említ: [3] *Da mihi hodiernum diem, crastinum tibi sume;* csak én e világon élhessek, bár másé légyen a más-világ. Vagy azt merik mondani, a mit Szent *Basilius* feljegyzett: [4] *Mihi præsentia, quis novit futura? Male momentanea perpetuis potiora ducens, transitoriam voluptatem pro lætitia nunquam desitura præligas;* megelégedném én a jelen-való állapattal, mert ki tudgya, mi lészen az-után? Oh átkozott mondás! Oh, baromhoz, nem keresztyén emberhez illendő gondolat, mely Istent és a mennyei bóldogságot semmire böcsülli a világ gazzáért! De hallyad az igazat, te földhöz ragaszkodott ember: vagy akarod, vagy nem, reá kel menned a halálra, [5] *Non de re, sed de tempore est quæstio, facis, quod quandoque faciendum est;* nincs arrúl kérdés, ha meg kell-e halnod? hanem annak idejérűl, mikor meghalsz, arra mégy, a mire valamikor reá kel menned. Ha okos vólnál, azt kellene mondanod: [6] *Potius semel incidat, quam semper impendat. Constanter feres, si cogites, nihil interesse inter exiguum tempus et longum, horæ sunt, quas perdimus.* [7] *Nihil interest quando patiaris, quod quandoque patiendum est. Si aliquando, cur non modo?* A min által kel menni, job egyszer reá-menni, hogy-sem attúl mindenkor rettegni. Ha keresztyén vólnál, úgy kellene gondolkodnod, mint Szent *Ambrús:* [8] *Proficiscamur intrepidi ad Sanctorum cœtum, justorum conventum. Ibi-*

[2] Cyprian. De Mortalitate.

[3] Chrys. hom. 9. in 2. ad Corinth.

[4] Basil. in Psal. 61. prope finem. in illud, Mendaces filii hominum.

[5] Senec. 6. Natural. qu. c. 32.

[6] Seneca, ibid.

[7] Sen. ep. 101.

[8] Ambr. de Bono Mortis. cap. 12.

mus ad patres nostros, ibimus ad fidei nostræ præceptores, ibimus eo, ubi paradisus est jucunditatis; ubi nullæ nubes, nulla tonitrua, nulla ventorum procella; neque tenebræ, neque vesperæ, neque æstas, neque hyems, temporum vices variabit; bátorsággal mennyünk a halálra, mely a Szentek gyölekezetibe és az igazak társaságába viszen. A halál-által atyáinkhoz és keresztyén hitünk mesterihez megyünk; oda megyünk, a hol minden gyönyörüségek paradicsoma vagyon; a hol sem felhők, sem meny-kövek, sem szelek nincsenek; a hol sem étszaka, sem meleg és hideg, sem egyéb üdők változási nem háborgatnak.

Mondaná valaki: nem csuda, ha dícsírik és kívánnyák a halált, a kik szentűl élnek és bátorságos lelki-isméréttel várják halálok-után bóldogságokat; de mivel engemet lelkem-isméreti dorgál és rettegtet, méltán félek a haláltúl, mint utólsó veszedelemre viteltűl. Értem mi marja béledet; de először: [1] *Male mori Christianorum non est,* nem keresztyénhez illendő, hogy gonoszságban meghallyon. Mert ha, [2] *Philosophia, est mortis commentatio,* a világi bőlcseséget halálrúl-való elmélkedésnek mondották a pogányok, a keresztyének életét halálhoz készűletnek kel itilni. Másodszor: nem a halál vétke, hanem magadé, hogy a kárhozattúl rettegsz. Azért, ha a bűntűl félnél és őrizkednél, nem félnél a haláltúl. És így nem a halál fogyatkozása, hogy rettegsz tőlle, hanem a magad vétke, melytűl ha akarod, Isten segítségével megmenekedhetel. Harmadszor: továb mégyen Szent *Ambrús* és azt írja, hogy, ha ugyan tekéllett szándékod vagyon a gonoszságra, ha erkőlcsödet és életedet jobbítani nem igyekezel, job hamar meghalnod, hogy-sem sokkáig élned, [3] *Gravius est ad peccatum vivere, quam in peccato mori, quia impius, quamdiu vivit, peccatum auget, si moriatur, peccare desinit. Longe plus damnatio profecisset malis, ne incrementa facerent peccatorum;* mert a ki érti és tudgya, micsoda a bűn, által-láttya, hogy job bűnben meghalni, az-az kárhozni, hogy-sem bűnre élni. És mennél továb él a bűnös ember, annál nagyob kínt és kárhozatot kincsez magának. Azért nagy Isten irgalma, ha a bűnös embernek hoszszú élet nem adatik; nagy Isten ostora, ha gonoszságában sokkáig megtartatik. Mert, [4] *Si nocentes moriuntur, finem culpæ adipiscuntur, ne plura delinquant, quibus vita fœnus est delictorum;* a gonoszak hoszszú életének usorája és nyeresége az, hogy töb és nagyob bűnökbe merűlvén, örökké-való kínlódásokat sokasítcsák és nehezítcsék. A ki azért életét nem akarja jobbítani, job, hogy

[1] Aug. to. 9. lib. 1. de Visitat. Infirm. c. 6.
[2] Cic. 1. Tuscul. post medium.
[3] Ambr. de Bono Mortis. c. 7.
[4] Ambr. lib. 2. de Abel. c. 10.

mennél hamaréb meghallyon és testestűl lelkestűl pokolba vitessék az ördögöktűl, hogy-sem bűneivel Istent továb báncsa, lelkét rútítcsa, örök kárhozattyát súllyosítcsa.

Meghallátok keresztyének, mely nyugodalmas álom a keserves élet vége, az örök nyugodalom kezdője, a halál, mellyet mind az Isten tanítása, mind az isten-félő jámborok példája, mind az igaz okosság vezérlése kívánatos jónak mutat. Azért valaki más job életet reménl, mint mi, keresztyének reménlünk; valaki a világ kínnyát és fáratságát érzi, mint érezzük minnyájan, ne tarcsa a halált félelmes gonosznak, mert a halál nyomoruságink szabadítása, örök bóldogságunk ajtaja. Azért nem haláltúl, hanem a bűntűl féllyünk, hogy az örök kárhozattúl ne féllyünk. Amen.

PÜNKÖST-UTÁN XXIV. VASÁRNAP.

ATYÁNAK ÉS FIÚNAK ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

Christus Jesusnak drága Szent Vérével megváltott keresztyének, a mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Máté Evangelista, könyvének huszon-negyedik részében. Melynek bötü-szerént-való magyarsága eképpen vagyon: halgassátok isteni félelemmel.

Az üdőben [1]monda Jesus Tanítványinak: mikor láttyátok a pusztaság útálatosságát, mely mondatott Dániel Profétátúl, [2]álván a szent helyen, a ki olvassa, ércse: akkor, a kik Judæában vannak, fussanak a hegyekre; és a ki a ház-heán, alá ne mennyen, hogy valamit kivigyen házából; és a ki mezőben, visza ne térjen, hogy ruháját elvigye. Jaj pedig a nehézkeseknek és szoptatóknak azokban a napokban. Imádkozzatok pedig, hogy ne légyen futástok télben, vagy szombaton, mert akkor nagy nyomorúság lészen, minémű nem vólt világ kezdetitül mind eddig, nem-is lészen. És, ha meg nem rövidíttettek vólna azok a napok, egy test sem szabadúlna-meg; de a választottak-ért megrövidíttetnek azok az napok.

[1] Matt. 24. v. 15.
[2] Dán. 9. v. 27.

Akkor, ha ki azt mongya néktek: ihon, it vagyon a Christus, vagy amot: ne hidgyétek. Mert hamis Christusok és hamis próféták támadnak és nagy jeleket és csúdákat adnak, úgy, hogy tévelygésbe vitessenek (ha lehet) még választottak-is. Ihon megjövendöllöttem néktek. Ha azért azt mongyák néktek: imé a pusztában vagyon: ki ne mennyetek. Imé a rejtekben: ne hidgyétek. Mert miképpen a villámás napkeletrűl kimégyen és szinte napnyúgatig látczik, úgy lészen az Ember Fiának jövetele-is. Valahol lészen a test, oda gyűlnek a sasok-is.

Ez a mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való magyarsága. Melyből hogy lelkünk éppűlletire tanuságot vehessünk, és Istennek akarattyát ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük: kérjünk aitatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

Hogy a világ javait semminek kel tartani, ha lelkünket meg akarjuk tartani.

Mikor a sidó nemzetnek *babylóniai* fogsága- és szabadulása-után *Zoróbabel* újonnan feléppítette vólna *Jerusalem*-ben az Isten templomát, azt mongya a Szent Irás, hogy az ifiú nép, mely a [1] *Salamon* temploma fényességét nem látta, nagy vigasággal örűlt az új éppűlet szépségének; de az üdős emberek, kik az első templomot érték és látták, egybe-vetvén az új éppűlet fogyatkozásit az elébbi templom dücsösségével, jajgatással siratták állapattyokat; kiket Isten vígasztalni akarván, *Aggæus* Próféta-által azt mondotta, hogy, [2] *Major erit gloria Domus istius novissimæ, quam primæ;* nagyob dücsössége lészen ennek az újonnan-éppűlt templomnak, hogy-sem az elsőnek, azért fő-képpen, hogy ezt az Úr Christus [3] maga jelen-létével feltiszteli; noha talám ezen-kivűl-is, a *Zoróbabel* éppítése, a *Heródes* jobbításával-egyetemben, [4] tekíntetesb és fényesseb vólt az első-templomnál.

Sidó *Jósef* ennek az utólsó tempomnak külső részeit sem győzi eléggé dícsírni, mert azt írja, [5] hogy, *Exterior facies, nihil quod animus aut oculi mirarentur, non habebat: crustis enim aureis*

[1] 1. Esdr. 3. v. 11. 12.
[2] Aggæi, 2. v. 10.
[3] Malach. 3. v. 1.
[4] Vide Riberam, Aggæi, 2.
[5] Joseph. l. 6. De Bello iudaico. cap. 6.

gravissimis undique tecta, ultra primos ortus igneo splendore lucebat; ut contuentium oculi, quasi solis radiis, averterentur. In summo, aureis verubus horrebat acutissimis, ne ab insidentibus avibus pollueretur; valamit ember csudálhat, mind feltalálta a templom külső részeiben; darabonként vert és szélesíttetett arannyal vólt minden-felől béfedve külső fala, melyre mihent verő-fény érkezett, mint a nap sugári, elfordították a reá-nézők szemeit. A templom teteje aranyból csinált hegyes nyársacskákkal, mint valami sertével sürűn béveretett, hogy madár reá ne szálhatna és a templom fedelét ganéjjal nem rútíthatná.

A faragott-kő darabokrúl, mellyek a templom rakásiban vóltak, azt írja, hogy huszon-öt sing vólt hoszszaságok; szélességek tizenkét sing; magasságok nyólcz sing. Külső tornáczárúl a templomnak azt mongya, hogy, [1]*In porticibus, stabant paribus intervallis, quatuor columnarum ordines: crassitudo cujusque columnæ erat, quantum possent tres homines consertis inter se brachiis complecti: numerus universarum fuit, centum sexaginta duo; capitellis sculptis opere corinthio, pulchris usque ad miraculum;* abban száz hatvankét oszlop vólt; mindenik oly temérdek, hogy három ember öllel érhették-által; ezeknek szépsége csudák-közzé számláltatott.

[1] Joseph. lib. 15. Autiqu. c. 14. sub finem.

Ezt azért a nagy templomnak csudálatos éppűletit nézvén a tanítványok, azt mondák Urunknak: [2]*Magister, aspice quales lapides et qualis structura!* Mester, nézzed, minémű kövek és minémű rakások ezek! Christus azt felelé, [3]hogy ezek-közzűl egy nem marad másikán, úgy elrontatik. Az Apostolok akkor halgatának, mivel a sidók-előt a templom romlásárúl szóllani [4]félelmes vólt, hanem magok lévén az olajfák hegyén két dolgot kérdének Christustúl. Eggyiket, [5]*Quando hæc erunt?* Mikor lészen az a romlás? Másikat, *Quod signum adventus tui et consummationis sæculi?* Micsoda jelei lésznek a világ végének és az ő jövetelének? Megfelelt mindkettőre Christus. És a mái Evangeliomban a templom pusztúlásának, az *Advent* első vasárnapi Evangeliomban az utólsó itíletnek és világ végének elől-járó jelenségit adta, megtanítván híveit, mit kel mivelni, mikor láttyák ezeket a jeleket.

[2] Marc. 13. v. 1.
[3] Matt. 24. v. 2.
[4] Act. 6. v. 14.
[5] Matt. 24. v. 3.

A templom pusztúlásának azért két jelét adta; eggyiket, [6]*Cum videritis ab exercitu circumdari Jerusalem, tunc scitote quia appropinquat desolatio ejus;* mikor láttyátok, hogy *Jerusalemet* megszállyák a hadak, tudgyátok, hogy elközelget pusztúlása. Másikat, a mái Evangeliomban. [7] Mikor láttyátok a pusztaság iszonyuságát

[6] Luc. 21. v. 20.
[7] Matt. 24. v. 15.

a szent helyen, akkor üdő halasztás-nélkül kifussatok belőlle, ha veszni nem akartok. Kétszer szállották-meg *Jerusalemet* a *romaiak*, és a sidók kétszer úndokították harczokkal és szörnyű vér-ontásokkal a templomot. De a második szállásrúl nem érthettyük az Urunk mondását, mivel akkor *Titus* Jerusalemet kő-fallal körűlvette, a mint *Josefus*[1] írja, és [2]négy nap-alat megigyenesítvén a váras környékét, úgy elfogta az útakat, hogy a kifutásban mód nem lehetett. Az első szállásrúl emlékezik azért Christus, melyután kifuthattak az emberek *Jerusalem*-ből. Mert [3]*Nero* császár birodalmának tizen-kettődik esztendejében, *Cestius*, környűl-vette *Jerusalemet*, *30. Octobris*, de hadának sok kárával, *8. Novembris*, futva ment-el alólla. Azért, [4]*Post Cestii casum, multi judæorum, tamquam e navi pessum itura ex civitate enatarunt;* elszálván *Cestius*, sokan úgy siettek kifutni a veszendő várasból, mint törött hajóból. És annál inkáb, mert, [5]*Vetus sermo erat, tunc civitatem captam iri, cum fanum* Dei *propriæ manus violassent;* régi jövendőllés vólt, hogy akkor vész *Jerusalem*, mikor magok a sidók rontyák az Isten templomának szentségét. És ugyan azon első szálláskor, írja *Jósef*, hogy [6]*Eleazar*-ral eggyüt a pártos sidók a templomot elfoglalták és iszonyú vér-ontásokkal ferteztették. Mivel azért a másik szállás-előtt[7] a *Zelóták* a templomból várat csináltak, *Appellatione fanum, re arx et castellum*, és mind [8]papok-, mind egyebek-közzűl sokat az oltár-előt megöltek; akkor tellyesedett *Jerusalemre* egyszer- s mind a két dolog, mellyet Christus Urunk veszedelem jelének mondott.

Tanítván pedig, mit cselekedgyenek akkor az ő hívei, azt mongya, hogy egyéb mód nem lészen az utólsó veszedelem távoztatásában, hanem, hogy az emberek szívöket és kedveket a világi jók szerelmétűl üresítcsék és mint *Loth Sodomá*-ból[9] késedelem-nélkül kifussanak *Jerusalem*-ből, vesztében hadgyák minden javokat, mihent a váras szállását és a szent hely úndokítását láttyák. Oly sietséggel fussanak pedig, hogy ha a váras szállásakor mezőben találtatnak, bé ne mennyenek a várasba, ha házoknak felső részeiben találtatnak, szobájokba se mennyenek, hogy útra-való ruhát vagy kőltséget keressenek, hanem futton-fussanak. Mert ha valamin hapdosnak és múlatoznak, magok-is oda vesznek; oly hamar és oly véletlen reájok árad a külső és belső veszedelem.

Sok szép tanuságok vannak a mái Evangeliumban, nem-csak a mí kegyes Mesterünk gond-viseléséről, ki ily idején megjelenti

[1] Joseph. lib. 6. de Bello. c. 6.
[2] Ibid. c. 5.
[3] Idem, lib. 2. de Bello. c. 24. in fine.
[4] Ibid. cap. 25. initio.
[5] Joseph. lib. 5. de Bello. c. 2. in fine.
[6] Idem, lib. 2. de Bello. c. 17. et 18.
[7] Joseph. lib. 4. de Bello. c. 5.
[8] Idem, lib. 6. cap. 1.
[9] Gen. 19. v. 17.

a veszedelmeket és azok elkerűlésében módot mutat, de arrúl-is, mely nagy romlásnak és utólsó veszedelemnek elől-járója, a templomok és isteni szolgálatra rendelt szent helyek rútítása, pusztítása. De ezeket mászorra hagyván, mivel Christus a világ javainak kívánságát és szorgalmatos őrzését tilalmazta, sőt az élet és szabadság megtartásában más módot nem mutat, hanem, hogy semmi jószágunkon ne esedezzünk, ne kapdossunk, én-is a jelen-való órában csak azt akarom megmutatni, hogy *a világ javaihoz nem kel kötnünk kívánságunkat, mert úgy lehetünk minden veszedelmektűl üressek, minden jókkal bévesek, ha a világnak múlandó árnyékát megutálván, egyedűl Istent vészük kívánságunk czéllyának és tárgyának.* Kérlek a dolog nagy-vóltához illendő figyelmetességgel legyetek.

A világnak ártalmasb és veszedelmesb csalatkozása abban vagyon, hogy sokan, [1]*Arbitrantur divitias maximum esse bonum. Hoc mendacium venenum habet, depascitur animam, mentem alienat;* a gazdagságot és birodalmot legnagyob jónak álíttyák. Ez a hazug vélekedés oly méreg, mely a lelket megemészti és okosságtúl megfosztya. Mert valakinek szívéhez gyökerezik ez a hamisság: [2]*Anima in corpore est, tamquam in pistrino, ejus tantum necessitatum causa, huc, illuc, circumcursitant;* annak lelke test rabságába esett, minden gondolattya és fáratsága csak a testi szükségekre vetemedett, soha ollyan gondolatokat szívébe nem bocsát, mint a ki magának így szóllott: [3]*Quid insanio? quid anhelo? quid sudo? quid terram verso? quid forum viso? Nec multo opus est, nec diu;* mit bolondoskodom? mit vágyódom nagyra? mit izzadok? mit bajlódom és perlekedem? Sem sokra nincs szükségem, sem sokkáig.

Annak-okáért nem-csak a világ bőlcsei, de a Szent Atyák-is tellyes igyekezéttel arra törekedtek, hogy valóban elhitessék az emberekkel, hogy a világ külső javai, mellyeken az emberek ily igen kapnak, úgy-mint a gazdagság, birodalom, ékesség, egésség, nem valóságos jók, mert noha hasznosok és alkalmatosságokat szereznek, de azért, [4]*Divitias nego bonum esse, nam si essent, bonos facerent, apud malos autem deprehenduntur;* igaz jók nem lehetnek, mivel senkit jóvá nem tehetnek. Ebből azt hozzák-ki, hogy nem érdemlik a világi jók, hogy keresésekben és őrzésekben foglallyuk gondolatunkat, fáraszszuk kívánságunkat, gyakorollyuk telhetetlenségünket. Sőt, ha isteni és lelki jókkal akarunk gazdagodni, meg kel üressíteni szívünket a világ javainak nyughatatlan kívánságátúl.

[1] Plutarch. De Supstitione. initio.

[2] Plut. in Conviv. Septem Sapientum.

[3] Seneca, 3. Natural. Quæst. initio.

[4] Seneca, de Vita Beata. c. 24.

Mind-azokat a sok bőlcs okokat, mellyekkel ezt állattyák, elő nem hozom, csak két okot említek, mellyel ez nyilván ismértetik,

I. RATIO: *A subjecto, in quo sunt.* Először azért Szent *Ágoston* abból ismérteti, hogy a világ javai nem igaz jók és nem érdemlik vágyodásunkat, mert ezeket Isten a veszendő és pokolra-vetendő gonosz embereknek-is bévségesen osztogattya, és a mint Szent *Dávid* írja, [1] *Ipsi peccatores, abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias;* a nagyob bűnösök inkáb bévelkednek és temérdek gazdagságokkal bírnak. Ama világ-győző hatalmas *romaiak* mennyi bűnökkel vóltak terhelve, rész-szerént elő-számlállya Szent *Pál,* [2] Rómában írt levelének első részében. És, hogy a pogány törököt, tatárt ne említcsem, a keresztyénségben paráznák, részegesek, gyilkosok gyakran, a kik leggazdagabbak. Mert, miképpen *Ábrahám,* [3] állandó örökségét *Isaák*-nak tartotta, de ingó marháját szolgálói fiainak osztogatta: úgy Isten [4] a tősgyökeres jószágot, mely az örök élet választottinak tartya, a töb ingó-bingó világi jókat, ellenségivel-is közli: és a Szent *Dávid* [5] szavaként az istentelenek, mint a cédrus-fák, felemelkedve virágoznak a földi dücsösségekben és bévségekben.

[1] Psal. 72. v. 12.
[2] Rom. 1. v. 26. 29.
[3] Gen. 25. v. 5. 6.
[4] Eccli. 24. v. 13.
[5] Psal. 36. v. 3.

Igazán írja *Séneca,* hogy, [6] *Nullo modo magis potest Deus concupita traducere, quam si illa ad turpissimos defert, ab optimis abigit;* semmivel gyalázatosban nem czégérezhette Isten a világ javait, mint, hogy azokban részesítette az ocsmány rút latrokat; kedvesit pedig sokszor elrekesztette azoktúl. Sőt, a mint ő szól, [7] *Multa, quæ bona videri volunt, animalibus, quam homini, pleniora contingunt: cibo avidius utuntur: venere non æque fatigantur: virium illis major firmitas;* ha az ételben, italban, egészségben és testi gyönyörűségben igaz jó vagyon: bóldogabbak a barmok nállunknál, mert azok szemérem- és félelem-nélkül gyönyörködnek, vastagb egésséggel bírnak, nagyob kívánsággal észnek.

[6] Seneca, l. De Provident. c. 5.
[7] Senec. ep. 74.

Abból pedig, hogy a gonoszak-is gyakran bévesek a világi gazdagsággal és értékkel, két igazság túdódik: eggyik, hogy nem méltó ezeknek kívánságára terjeszteni akaratunkat és nyughatatlan keresésében foglalni tehetségünket. Mert ha valamely nagy-rendű böcsülletes főúr nem kívánnya, sőt fel sem vészi azokat a tiszteket és gond-viseléseket, mellyeket alacson és elvetett emberek-közzé szoktak osztani: az Isten fiainak sem kel a világ javait kívánni és keresni, mellyeket Isten ellenséginek-is szokott adni; sőt méltoságok- és állapattyok-ellen-valónak kel itílni, hogy ezeknek megszerzésében fáraszszák magokat. Másik, hogy a világi gazdaságok,

birodalmak és vigaságok nem igaz jók, noha ezeket a csalatott emberek jóknak tartyák. Mert ha az istentelen gonosz pogányok, ha a veszendő feslett keresztyének sokszor bévesek a földi jókkal: tehát ezek a világi jók nem tehetik jókká azokat, a kiknél vannak. Azt pedig a természet okossága mutattya, hogy jó nem lehet, a mi jóvá nem teheti, a kiben vagyon. Hogy a mész fejír és a ténta fekete, abból tudgyuk: mert fejérré lészen, a mit megmeszelünk; megfeketedik, a mit béténtázunk. Hogy a méz édes, az epe keserű, abból tudgyuk: mert megédesíti vagy keseríti nyelvünket és eledelünket. Ha azért fejérnek vagy feketének nem mondhatni, a mivel meg nem fejéreszik vagy feketeszik, a miben vagyon: kétség-nélkül, azt sem mondhattyuk jónak, a mi jóvá nem tészi a kiben vagyon vagy a kinél vagyon. Tehát, ha a világ javait sokszor ollyak bírják, kik a mely tellyesek és terhesek ezekkel, meg-annyira bévesek a vétkekkel: következik, hogy a világ javai igaz jók nem lehetnek.

Más nagy dolgot említ *Seneca,* mely kimutattya, hogy a világ javai nem igaz jók: [1]*Aut ista bona non sunt, quæ vocantur; aut homo felicior est* DEO: *nec enim libido ad illum, aut epularum lautitia, nec opus, nec quidquam ex his, hominem inescantibus et vili voluptate ducentibus, pertinent. Ergo aut, quod incredibile est, bona Deo desunt: aut hoc ipsum argumentum est, bona non esse, quæ Deo desunt;* ha ezek igaz jók, úgy-mond, Istennél bóldogb és szerencsésb az ember: mert bujaság, étel-ital, gazdaság-győjtés és töb csalogató rosz gyönyörüségesek, Istenben nincsenek. Tehát vagy Isten sok jótúl megfosztatott, vagy bizonyos, hogy nem jók, a mi-nélkül lehet Isten. *Considera, an id bonum vocandum sit, quo Deus ab homine vincitur?* Itíllye, a kinek esze vagyon, ha jónak kel azt mondani, a mivel Istent meggyőzi a halandó ember? A ki azért világi jókban helyhezteti bóldogságát: [2]*Dubitare potest de deorum immortalium statu, an beati vivant, quod illis non prædia, non horti sint, nec alieno colono rura pretiosa, nec grande in foro fenus;* nagy dolog, ha Isten bóldogtalanná nem tészi, mivel Istennek sem rakott pajtái, sem vetési, sem usorán pénze nincsen.

Értette Szent *Jób* [3]a világ javainak tettetes állapattyát, azért, *Statim maledixi pulchritudini ejus,* annak szépségét átkozottnak nevezi, jelentvén, hogy a mit e világ szépnek és jónak tart, azt az Isten szolgái átoknak itílik. Ugyan ezen gondolatból mondotta [4]*Matatias,* hogy a világ dücsössége, *Stercus et vermis est,* ganéj és ocsmány féreg.

[1] Senec. ep. 74. Similia, ep. 81.

[2] Senec. de Tranquill. Animi. cap. 8.

[3] Job, 5. v. 3.

[4] 1. Mach. 2. v. 62.

Nem elég, hogy, ha a világnak minden javai egy emberre rakatnának-is, jóvá nem tehetnék őtet, hanem az nagyob roszság bennek, hogy minden gonoszságok eszközi lévén, közönségesen gonoszszá változtattyák és elrejtik, a kikben vannak. És a mint *Moyses* írja, [1] hátra-rúgókká, sőt Istentűl-szakadtakká tészik azokat, kik megkövérednek véllek. Nem ok-nélkül írja [2] *Iræneus,* hogy mikor az ördög megmutatta és Christusnak igérte az egész világ dücsösségét, azt mondván néki, hogy ezeket külömben magáévá nem teheti, hanem, [3] *Cadens,* ha elesik: *Confitetur, quoniam voluntatem ejus facere, cadere est a gloria Dei. Qui cecidit, quid aliud sperare et exspectare potest nisi mortem? ei enim, qui cecidit, proxima mors est. Deinde, nec illa præstat, quæ promisit: quomodo enim præstabit ei, qui cecidit?* Megvallotta, hogy a világi dücsösség úttya eset és romlás; mivel, *Muscipulæ pedibus insipientium; Sapient. 14. v. 11.* Egér-fogó kelepczék mind-azok, a mikkel csalogattya a világ a balgatagokat, és, [4] *Animas possidentium rapiunt,* tőrbe-ejtik, a kik ezeken kapnak. Mert, [5] *Congere aurum; collige argentum; ædifica: nisi animi affectus sedaveris, vinum febricitanti, mel bilioso, cibum colicis, paras;* akár-menyi aranyat, ezüstöt győjcs, akár-menyit épícs, ha lelkedet a világi kívánságoktúl el nem szakasztod, ollyan, mintha bort adnál a forróságban; étellel terhelnéd a colikásokat.

[1] Deut. 32. v. 15.
[2] Iren. l. 5. c. 22.
[3] Matt. 4. v. 9.
[4] Prov. 1. v. 19.
[5] Plut. de Virtute et vitio.

Úgy vagyon, hogy Isten kedves szolgáit bévelkedteti néha világi jókkal, mint *Ábrahámot,* [6] a ki igen gazdag vólt, *Jóbot, Dávid* királyt és egyebeket, mivel a szent életnek [7] világi jutalom-is igértetett; és a ki jól él gazdagságával, sok jóra-való eszközöket talál benne. De mivel, [8] *Perpauci sunt, quibus contingit simul et felices esse et sapere,* igen kevesen vannak, a kikben az érték és jámborság eggyüt vólna: igen óva, erős fenyíték zabolája- és óltalmazó vigyázás-alat osztogattya Isten híveinek a világ javait.

[6] Gen. 13. v. 2.
[7] 1. Tim. 6. v. 8.
[8] Plutarch. de Discernen. Adulatorib.

Mert elsőben arra kötelezi őket, hogy, [9] *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere;* ha reájok foly-is a gazdagság, szívöket arra ne fordítcsák, kedveket ahoz ne ragaszszák, hanem úgy éllyenek vélle, [10] *Tamquam non utantur,* mint-ha nem övék vólna; az-az, ne légyenek, [11] *Viri divitiarum,* a gazdagságé, hanem a gazdagság légyen övék; ne szolgállyanak a *mammon*-nak, hanem a gazdagság szolgállyon nékik. Ne légyenek ollyanok, mint a kikrűl *Seneca* írja: [12] *Sic divitias habent, quomodo habere dicimur febrem: cum illa nos habeant; divitiæ illum tenent;* hogy a gazdagság nem

[9] Psal. 61. v. 11.
[10] 1. Cor. 7. v. 31.
[11] Psal. 75. v. 6.
[12] Seneca, ep. 119. in fine.

külömben övék, mint a betegségek, mellyekkel nem bírnak, hanem kínoztatnak. Bezzeg, az Isten szolgai, nem így bírják a gazdagságot; hanem megemlékezvén, hogy Isten, lábok-alá, föld gyomrába rejtette az aranyat, ezüstöt, csak úgy tartyák ezeket, mint tapodásra méltókat. Illyen vólt Szent *Severinus* colóniai érsek, [1] kirűl megjelenté Isten egy remeteének, hogy Meny-országban nagyob dücsösségre emeltetik hogy-sem a remete. Ki ezt értvén, mentést méne, hogy azt az Isten kedves szolgáját szemével látná; és szinte olykor juta *Coloniá*-ba, mikor a püspök ebédet adott a váras eleinek. Látván a remete az ezüst-tálakat és sok szép étkeket, csudálkozni kezde, mint légyen, hogy illyen gazdagság-közöt, ily nagy szentség találtatik? De Isten azt felelé néki, hogy ezekhez a gazdagságokhoz nincs annyi kedve *Severinus*-nak, menyi néki az egy fa-palaczkhoz.

[1] Surius, 23. Octobris.

Másodszor: ha kinek választotti-közzűl, világi jókat ád Isten, oly Szent Lelket és segítséget ád melléje, hogy megismérjék a világ hiuságát és minden javait csak úgy tarcsák, [2] *Ut stercora,* mint a ganéjt. És ha azokat Isten elvészi tőllök, sopánkodás-nélkül légyenek; sőt hála-adással azt kiálcsák: [3] *Sit nomen Domini benedictum;* légyen áldott az Ur neve, hogy efféle galyibáktúl megmentett. Gazdag vala-e *Ábrahám?* Ugy vagyon. De lásd, mely künnyen megválék mindenétűl, mihent Isten megparancsolá néki, [4] hogy kibontakozzék honnyából és vándorlani mennyen bujdosóban. Király vala-e *Dávid?* Igaz. De nézzed, mely keveset ragaszkodott méltóságához. Ha Istennek nem tetczem, úgy-mond, [5] *Præsto sum, faciat, quod bonum est coram se;* készen vagyok, örömest megválom a királyságtúl. Miképpen azért a bőlcs doktorok, terjéket csinálnak a *viperá*-ból, az-az, orvosságot a méregből, úgy Isten, híveinek világi jókat adván, hatalmas erejével hasznossá tészi a mi egyéb-képpen ártalmas vólna.

[2] Philip. 3. v. 8.
[3] Job. 1. v. 21.
[4] Gen. 12. v. 1
[5] 2. Reg. 16. v. 26.

Ez azért első és győzhetetlen bizonyság, melyből kitetczik, hogy nem igaz, hanem tettető, csalárd, szem-fény-vesztő jók a világ javai, és nem érdemlik, hogy ezek elragadgyák kívánsáinkat; mert a gonoszak, sőt a barmok-is, bévelkednek ezekkel; az Istenben nem találtatnak és senkit jóvá nem tésznek, sőt magok erejéből, veszedelemre vonszanak, nem-is lehet, hogy ne árcsanak, hanem csak az isteni hatalom erejével.

II. Probatio: ab effectu.

Másodszor: Szent *Gergely,* [6] azzal bizonyíttya, hogy e világ javai nem valóságos jók és nem méltók, hogy azok kívánságára

[6] Greg. Hom. 36. in Evang.

vetemedgyünk; mert, nem hogy ezek bétőltenék, megelégítenék,
megnyúgotnák az ember kívánságát; de sőt annál nyughatatlamb
kívánságokkal gyújtogattyák, mennél bévebben adatnak. És miképpen a kik vízi-betegségben vannak, itallal öregbítik szomjúságokat,
mely ő-bennek egyéb-képpen nem enyhődik, hanem italtúl-való
tartóztatással; úgy a kik a világ javaiban legtöbbet isznak, azok
[1] Eccls. 5. v. 9. leginkáb szomjúhoznak. Azért mongya a Szent Irás, hogy [1] a fös-
[2] Job, 18. v. 9. vény meg nem telik pénzel; sőt [2] *Exardescit contra eum sitis,*
gyúlad a szomjúság benne. És közönségesen a világ-szeretőkrűl
[3] Prov. 13. v. sok helyen olvassuk, hogy, [3] *Venter impiorum insatiabilis,* telhe-
5. c. 30. v. 15. Job, 20. v. 20. tetlen és elégedhetetlen az ő gyomrok. Ezt *Seneca* illyen hason-
[4] Senec. ep. 72. latossággal ismérteti: [4] láttad-e, úgy-mond, az éh ebet, mint kapja
és rágatlan nyeli a darab húst vagy kenyeret, mellyet néki hagyigálunk; és szűnetlen mást vár torkába? *Idem evenit nobis; quidquid exspectantibus fortuna projicit, id sine ulla voluptate demittimus; statim ad rapinam alterius erecti et attenti;* eképpen vagyon a mí dolgunk: valamit a szerencse vét, rágatlan és gyönyörűségnélkül nyellyük és mingyárt más új kapásra ágaskodunk és vígyázunk.

Ki meri tehát azt jónak mondani és jó-gyanánt kívánni, a minek elnyerése meg nem nyúgottya kívánságunkat? Hiszem azért kívánunk, reménlünk és keresünk akár-mely jót-is, hogy annak megszerzése- és birása-által, reménségünk megszűnnyék, kívánságunknak és szorgalmatos keresésünknek nyughatatlansága enyhődgyék? hogy megnyugodgyunk és örűllyünk annak elérésében,
a mit űztünk, kívántunk? Ezeket senki a világ javaiban ne keresse;
[5] Prov. 23. v. 3. mert a *Salamon* mondása-szerént a világ étke, [5] *Panis mendacii,*
hazug kenyér; az-az tetteti a világ, hogy kenyeret ád, de hiuságot nyújt, mely meg nem tőlti hasunkat. Erre-nézve írja *Oseas*
[6] Ose. 12. v. 1. [6] Proféta, hogy *Pascit ventos et sequitur æstum;* szélre táttya száját,
és azzal akarja tőlteni gyomrát, valaki elégséget keres a világ
[7] Sophon. 3. v. 18. javaiban, mellyeket a Szent Irás, [7] *Nugas,* gyermeki hiuságoknak
[8] Plutarch. de Cupiditate Divitiarum. nevez. [8] *Auri cupiditatem non extinguit aurum. Qui assidue sitit, non expletione, sed vacuatione opus habet: quippe, qui non perturbatur inopia, sed acrimonia, caloreque præternaturali. Quemadmodum, qui non sitientes bibunt, neque esurientes edunt; etiam ea quæ sitientes, aut esurientes sumserunt, revomunt: sic, qui supervacua appetunt, nec necessariis potiuntur;* a ki eleget ett, ivott, ha többet észik, azt-is kiokádgya, a mire szüksége vólt; a kit a szom-

júság szűnetlen fáraszt, nem itallal, hanem gyomor-tisztítással kel azt orvoslani: úgy a világi jók kivánságát, nem tőltéssel, hanem üressítéssel kel orvosolni.

Esztelen vólna, a ki lovat hússal, oroszlányt vagy sólymot szénával akarna elégíteni; mert nem ez az ő természetek táplálásának eledele. Azt-is balgatagnak itílnők, a ki egy nagy tüzet akarván óltani, száraz fát rakna reá vagy olajjal öntözné. Szinte illyen eszes, a ki az ember lelkét, világ javaival akarja elégíteni és megnyúgotni. Mert miképpen a mely ürességeket vagy véséseket hágy a viaszon a pecsét, [1]mellyet reá-nyomtak, csak azon és nem más pecsét tőltheti éppen téli: úgy a mí lelkünket, egyébbel meg nem tőlthettyük, hanem csak Istennel. Látod-e, hogy a *magnes*-hez törlött vasacska nyelve a *compástom*-ban, addig nem nyugszik, míg igyenesen eggyik vége északra, másik délre nem fordúl? Látod-e a folyó-vizeket, [2]mellyek a tengerből folynak, hogy soha meg nem állanak, míg a tengerbe nem jutnak? Isten, a ki, [3]*Principium et finis,* kezdete és vége lelkünknek, és az ő hasonlatosságát ehez törlötte; azért csak ő-benne lehet ennek nyugodalmas állapattya. Vetted-e eszedbe, hogy mikor a kútból vizet vonszasz, míg a vízben vagyon a teli veder, könyű és semmi terhét nem érzed, mert a víz maga helyén nem nehéz; de mihent felemeled a vízből, mingyárt megérzed súlyát és nagy erővel vonszod? A mí lelkünk nyugodalmas czéllya, határa és helye Isten; míg Istennél vagyon szívünk és kívánságunk, nyugszunk; súllyosnak és terhesnek semmit nem érzünk; de mihent valaki Isten-kivűl másra fordíttya kívánságát, méltán azt kiálthattya Szent *Job*-bal: [4]*Factus sum mihimet gravis,* hogy magának-is terhére vagyon.

[1] Psal. 4. v. 7. Signatum est. lumen vultus tui super nos.

[2] Eccls. 1. v. 7.

[3] Apoc. 1. v. 8.

Elementa in loco suo, non gravitant.

[4] Job, 7. v. 20.

Két oka vagyon, mellyért a mí lelkünk meg nem elégedhetik a világ javaival:

Első ok az: mert oly csekélyek és fogyatkozottak a világ javai, hogy, ha úgy ismértetnének, a mint magokban vannak, senki ezek kívánságival nem fárasztaná magát. De, miképpen ama szemfájónak [5]oly nagynak tetczettek az emberek, mint az álló-fák: azon-képpen a gondolatlan emberek magok-képezésével és vélekedésével tólgyák és öregbítik a világi dolgok jóságát; az-az nagyobbá tészik gondolattyokkal és sokkal jobbaknak itílik képzésekkel, hogysem a mint vannak magokban. Ebben nékem bizonyságim lehettek minnyájan, valakik valaha vagy tisztes állapatot vagy egyéb világi értéket kívántatok és kerestetek.

[5] Marc. 8. v. 24.

Nagy dolognak képezi egy szegény ember és azt gondollya, hogy nyugodalmas, bóldog állapatba jutna, ha bíróságot vagy tanácsságot viselhetne a királyi várasban; ha ama házat, ama szőlőt megvehetné; ha ennyi, vagy amannyi száz forintya lehetne; ha illyen vagy amollyan házasságra juthatna; mihent ezeket eléri és a kívánt jókban részesül, az üdő és próbált igazság megmutattya és megismérteti, hogy sokkal nagyob jónak itílte ezeket, hogy-sem a mint magokban vannak és nem talál elégséget vagy nyugodalmat bennek. Mert a Szent *Gergely* szava-ként: a világ javai, [1]*Cum non habentur, in desiderio sunt: cum habentur, in fastidio:* csak addig tetczenek kívánatosoknak, míg távúl vannak; mihent hozzájok jutunk, únakozást szereznek; mert akkor vészük eszünkbe, hogy nincs annyi jó bennek, a mennyit gondoltunk. Akarsz-e példát errűl? *Dávid*-nak első fia *Amnon,* úgy hal-vész vala *Támár* szerelmében, [2]hogy naponként elszáradott kívánsága-miatt; mihent kedve tőlt és erőszakkal megszeplősítette húgát, azt mongya a Szent Irás *Exosam habuit eam Amnon, odio magno nimis;* hogy mingyárt úgy megútálta, és nagy gyűlőlséggel megvetette őtet, hogy reá sem nézhetett és inasával kitaszigáltatá házából. Mit mongyunk *Salamon*-rúl, ki azt írja, [3]hogy mikor eszét és értékét arra fordította volna, hogy minden világi gyönyörüségekben kedvét tőltené: végre mindeneken által-menvén, azt találá, hogy hiuságnál és gyötrelemnél egyéb nincs mind-ezekben.

[1] Gregor. hom. 36. in Evang.

[2] 2. Reg. 13. v. 2. 4. — v. 15.

[3] Eccles. 2. v. 11. 26.

Másik ok, mellyért a világ javai meg nem elégíthetnek, az: mert soha senki nincs oly gazdag és világi jókkal tellyes, kinek sok fogyatkozási nem vólnának; az-az, kinek sokkal töb nem lehetne annál, a mi vagyon. Ez pedig oly dolog, hogy akár-menyi jó-közöt egy kis fogyatkozás nagyob nyughatatlanságot és alkalmatlan búsulást szerez, hogy-sem a menyi nyugodalmat adhat egyéb sok jók bévsége.

Csudálatos két példát találok errűl a Szent Irásban. *Achâb* hatalmas király vólt; megkívánta a szomszéd szőlős-kertét, [4]*Ut faceret hortum olerum,* hogy abból veteményes-kertet csinálna. És mivel *Nábót* nem akarta kertét árúba bocsátani, azt mongya a Szent Irás, hogy a király, *Frendens,* ordított búsúltában, és annyira elkedvetlenedett, hogy ágyba esett, szólani sem akarván senkivel; *Avertit faciem suam ad parietem;* falhoz fordította orczáját, és mint-ha meg akarná magát éhel ölni, *Non comedit panem,* egy falat kenyeret sem akart enni. Látod-e, egy királyban egy rosz

[4] 3. Reg. 21. v. 2. — v. 4.

káposztás-kert kívánsága mely nagy törődést, bánatot, sőt halálra-ereszkedett szomorúságot és kétségbe-esést szerezhet? Mit mongyak [1]*Ámán*-rúl? Dicsekedett maga, hogy a király udvarában minden fejedelmeknél nagyob böcsülletben vagyon; gazdagsággal, fiakkal, szolgákkal bévelkedik; de azt veti utánna: *Cum hæc omnia habeam; nihil me habere puto;* hogy néki úgy tetczik, semmie nincsen. Vallyon miért? Csak azért, hogy *Mardochæus* ülő-helyéből fel nem állott előtte. Ha az országos birodalmakat és ily sok világi jókkal bévelkedő állapatokat semmivé tehet egy kis fogyatkozás, mit csudállyuk, hogy a világ javai senkit meg nem elégítnek; holot senki nincsen, a kinek sok fogyatkozási nem vólnának?

[1] Esth. 5. v. 11. Ibid. v. 9.

Egyedűl Isten az, a ki megelégítheti kívánságunkat; mivel egyedül ő-benne nincsenek azok a fogyatkozások, mellyekkel bévesek a világ javai. Isten az, a kinek neve [2]*El-Schaddai,* az-az, *Sufficiens,* magán elégséges mind magának, mind egyebeknek; [3]*Nullius indiget, cum ipse det omnibus omnia;* a ki semmi-nélkül nem szűkölködik, sőt mindennek ő ád mindent. Azért, [4]*Bonorum nostrorum non eget,* javaink-nélkül nem szűkölködik, ő lévén, [5]*Omne bonum,* a minden jó. Mí-reánk-nézve-is, *Replet in bonis desiderium nostrum, Psal. 102. v. 5.* teli tőltheti jókkal minden kívánságunkat [6]és az éhező lelket megelégítheti. Ő egyedül, *Major corde nostro; 1. Joan. 3. v. 20.* nagyob a mí szívünknél. Azért, soha annyira nem terjeszthettyük kívánságunkat, hogy ő-vélle meg ne telhessék. Erre-nézve parancsollya, [7]*Dilata os tuum, et ego implebo illud;* hogy valamennyire táthattyuk, annyira tátcsuk kívánságunkat, mert ő annak megtőltésére elégséges. Azért, ha a világ gazdagi szűkölködnek és éheznek: de, [8]*Inquirentes Dominum, non minuentur omni bono;* a kik Istent keresik, fogyatkozás-nélkül minden jóval bírnak; mert a kié Isten, annak minden java vagyon, és bátran azt kiálthattya Szent *Dávid*-dal, hogy semmi heával nincsen, [9]*Nihil mihi deest,* noha nincs oly király vagy császár e földön, a ki azt mondhassa, hogy semmi heával nincsen és semmi fogyatkozást nem érez. Sőt annyival több heával vannak a világ urai, mennyivel töb országokkal bírnak. De, *Nihil mihi deest,* nékem semmi fogyatkozásom nincsen, mert az Isten gond-viselése rajtam vagyon.

[2] Gen. 17. v. 1. c. 28. v. 3. etc.
[3] Act. 17. v. 25.
[4] Psal. 15. v. 2. Job, 22. v. 3.
[5] Exod. 33. v. 19.
[6] Ps. 106. v. 9. Psal. 16. v. 15. 16.
[7] Psal. 80. v. 11.
[8] Psal. 33. v. 11.
[9] Psal. 22. v. 1.

Egy-szóval: Isten-kivűl minden gyönyörüség keserüség, minden öröm hiuság, minden bévség fogyatkozás, minden gazdagság kúldússág. Mert nincs a világ javai-közöt oly édesség, melyben epe nem vólna; oly bévség, melyben fogyatkozás nem elegyednék.

Nemes véred, szép termeted, ékes ábrázatod, ifiuságod ereje, örökséged nagy-vólta, palotáid ékessége, tiszteid tekíntetessége, tudományod mélysége és minden egyéb világi jók mikor kívántatnak, gyötörnek; mikor bíratnak, terhelnek; kínoznak, mikor elvesztetnek. Oh mely veszedelmes jók ezek, mellyek kívánása vétek, keresése fáratság, bírása únalmas, vesztése kínos! Ha azért minden világi jókat fáratsággal keresünk, félelemmel bírunk, fájdalommal vesztünk-el: ki meri ezeket igaz jóknak és kívánásra méltóknak mondani?

Duos defectus in bonis mundi, Vide Dom. XXIII. Conc. 2. De bár ugyan valóságos jók vólnának-is, mire-valók a világ javai, ha oly keveset tartanak, hogy jól el sem érkeznek és immár elmúlnak? jól meg sem fogtuk, s immár el kel hadnunk? Ollyanok minden világi jók, úgy-mond Szent *Dávid,* mint a ház-heán nőtt füvek: gyökerek nincsen; azért, [1] *Priusquam evellantur, exarent;* bár senki ne szaggassa-is, magán elszáradnak. Ollyanok, [2] mint a folyó-vizek, folyton-folynak, soha viszsza nem térnek. És mint a víz, annál inkáb nem marad markodban, mennél inkáb szorítod: úgy a világ javainak nincs állandósága, hanem még a királyok állapattya-is olyan, mint a [3] vízi-tajték, mely hamar eloszol. [4] Szél hátán jár, úgy-mond Szent *Jób,* a világ bóldogsága; mint a füst vagy pára, hamar eloszol.

[1] Psal. 128. v. 6. [2] 4. Reg. 14. v. 14. [3] Oseæ 10. v. 7. [4] Job, 30. v. 22.

Igazán írja [5] *Aristóteles,* hogy a ki szemérmében megpirossodik vagy féltében meghalványodik, azt pirosnak vagy halvány-színűnek nem mondhattyuk, mivel ez csak *passio,* kevés-ideig-tartó változás, azonképpen a világ javainak kevés-ideig tartó és, *Facile mobilis,* könyű változással hirtelen-múlandó árnyéka nem engedi, hogy jó nevet visellyen és embernek bóldog- és jó-állapotú nevezetet adgyon.

[5] Aristotel. cap. de Qualitate.

Ah, mely igen félek keresztyének, hogy sokan közzűlletek ollyanok, mint ama veszendő váras lakósi, kiket, mikor *Loth* kisztetne, hogy fussanak és hadgyák vesztében marhájokat, [6] *Visus est eis quasi ludens loqui;* úgy tetczett nékik, mint-ha játékot és tréfát beszéllene. Most-is kiknek eszek, kedvek a világra veszett, mint valami tréfát, úgy hallyák a Christus intését, mikor azt parancsollya, hogy ha veszni nem akarnak, a világ javaihoz ne kössék kedveket. De eljő a halál, mely mind-ezektűl elszakaszt és akkor, [7] *Vanitatis arguentur prœterita,* meggyőzetnek, mely bolondúl kapdostak a világon. De késő lészen ezt akkor érteni, halálunk-után, mikor a vétket nem szabad megjobbítani. Hanem most szakaszszuk-el szívünket a csalárd világtúl, most kötelezzük Istenhez ma-

[6] Gen. 19. v. 14. [7] Eccls. 11. v. 8.

gunkat, hogy örökké vélle lehessünk. És gyakorta eszünkben forgassuk, a mit Szent *Ágoston* írva hagyott, hogy oly bóldogságot készített Isten nékünk, melyben ha csak egy napig lehetnénk-is, méltó vólna megvetni a világ javainak ezer esztendőkig-tartó gyönyörűségét. Mert, [1] *Melior est dies una in artiis tuis, super millia;* job az Isten házának egy napja sok ezer világi napoknál. Erre függeszszük szívünket és ennek reménségével a világ hízelkedését megútállyuk. Melyre segítcsen az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen.

[1] Psal. 83. v. 11.

MÁSODIK PRÉDIKÁCZIÓ.

A templomok tiszteletirűl.

Elől-járó jelenségét mutatván Christus a sidóság romlásának, azt mongya híveinek, hogy mikor az isteni tiszteletre éppített [2] szent helyben az útálatos pusztaságot láttyák, bizonyoson tudgyák, hogy közel, a küszöbnél vagyon utólsó veszedelme *Jerusalem*-nek és egész sidó-országnak. Azért üdő vontatás nélkül elfussanak, hogy a veszedelem el ne borítcsa őket. Mert, [3] *Templi profanatio, aliquid mali portendit;* valamikor az Isten házának méltóságos szabadsága megbolygattatik és a közönséges világi házak szentségtelenségéhez hasonlóvá tétetik, világos jel, hogy haragszik Isten és nagy romlás követi az ő házának böcstelenségét.

Ha láttyuk, hogy a király házának szabadságos bátorságát a kösség megsérti, és merészen reá-rohanván, illetlenűl tapodgya, mingyárt eszűnkbe vészük, hogy a törvények és rend-tartások-is megbontakoztak, a birodalom elől-járó fejek tekínteti semmivé tétetett, melyből utólsó veszedelemnek rendetlenségét kel várni. Menyivel nagyob tehát Isten a világi fejedelmeknél, annyival felségesb, tiszteletre méltó az ő háza és annyival nagyob romlások elől-járója a templomok rútítása és pusztítása. Annak-okáért [4] *Aggæus* prófétaáltal Isten a sidók inségének és fogyatkozásának okát azt adgya, mert az Isten templomát pusztán hadgyák; és a mely [5] királyok az egyház kincsén akartak békességet szerzeni, azt olvassuk a Szent Irásban, hogy veszedelmet nyertek.

A templomok egyedűl Istennek építtetnek. Mert noha némely szentek *Patrocinium*-ja- és óltalma-alá ajánlyuk a templomokat, de

[2] Matt. 24. v. 15.

[3] Socrates, Histor. Ecclesiast. lib. 7. c. 33. Christofors.

[4] Agg. 1. v. 4. 9. 10.

[5] 2. Par. 28. v. 14. et seq.

Vide Kalaúz, lib. 13. c. 2. q. 3.

azért csak arra rendeltetnek, hogy Isten házai légyenek, mellyekben néki szolgállyunk, tiszteletire rendelt cselekedetekkel, őtet imádgyuk isteni méltóságáért, néki kedveskedgyünk illendő aítatosságokkal.

[1] Joan. 4. v. 23. Mindenüt jelen vagyon és uralkodik [1] Isten; hív szolgáinak tiszteletit és könyörgését minden helyen bévészi, de hogy a hívek eggyüt-léte, hogy a helynek sok áldásokkal isteni tiszteletre rendelt szentsége foganatosbá tenné az aítatos indúlatokat, azt akarta Isten,
[2] Isai. 56. v. 7. hogy, [2] *Domus mea, domus orationis,* bizonyos háza lenne, melyben imádságinkat meghalná, tiszteletünket eleibe bocsátaná, kérésinket megengedné. Meg-is mutatta sok és nagy jelenségekkel, mely igen bánnya és kemény bűntetésekkel ostorozza, ha ki úgy nem viseli magát a templomban, mint a helynek szentsége kívánnya.

Hogy azért eltávoztassuk a veszedelmeket, mellyek követik azokat, kik a templomokat szentségtelenítik és illendő böcsüllettel nem tisztelik, két dologra czélozom a mái tanuságunkat: először,
Propositio. megmutatom, ***mely nagy három jelenséggel ismértette Isten, hogy a templomok tiszteletit megkivánnya.*** Másodszor, megmagyarázom, ***mint kel a keresztyén embernek viselni magát a szentegyházban.*** Kérem a templomok Urát, hogy minnyájunk szívébe ólcsa ezt az üdvösséges tudományt és annak gyakorlására indítcsa kívánságunkat.

I. RÉSZE. Három dologgal ismértette Isten a maga tiszteletire éppített templom böcsülletességét: először, hogy Isten ő-maga és az ő szolgái nagy tisztelettel böcsüllötték a templomot. Másodszor, hogy kemény bűntetéssel ostorozta, a kik az ő házát nem tisztelték. Harmadszor, hogy szolgáit a templomba-menetelre parancsolattal és példával kötelezte.

ELŐSZÖR azért: Isten ő-maga, kedves szolgáival-eggyüt, nagy böcsüllettel illették az Isten házát. Első házát Istennek e földön
[3] Gen. 28. v. 22. [3] *Béthelt* említi a Szent Irás. Errűl azt mongya, hogy, [4] ***Terribilis,***
[4] v. 17. félelemmel böcsülletes ez a hely, mely nem-csak Isten háza, hanem *Porta cæli,* oly kapu, mellyen Meny-országba mehetünk.

Mikor Isten *Moyses*-által a pusztában oly helyt akart éppíteni, melyben néki udvarlanának és szolgálnának, fondálását, éppítését, ékesítését nem bízta emberi okosságra, hanem, sátort akarván vonatni, ő-maga, mint fondáló-mester, kijegyzette és ábrázta képét
[5] Exod. 25. v. 40. Hebr 8. v. 5. Act. 7. v. 44. az éppűletnek, megmutatta *Moyses*-nek a ***modellümot,*** azt mondotta néki: [6] ***Inspice et fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est;***

reá-nézz és az-szerént csinállyad a sátort, a mint mutatom formáját. Annak-utánna, [1] *Spiritum Dei, sapientiam et scientiam*, bölcseséget és tudományt öntött a *Beséleel* és a töb társai lelkébe, hogy isteni oktatásból végbe-vihessék minden illendő ékességét a szent helynek.

[1] Exod. 31. v. 6.

Hogy nagyob böcsülletben lenne lakó-helye, azt parancsolta Isten, hogy a tábor közepin vonatnék-fel az [2] Isten sátora és azt a sidók tábora körűl-fogván, mint szíveket őriznék; senki pedig [3] egyéb a papoknál két-ezer ölnél közeleb ne menne a sátorhoz. Azt-is életek vesztése-alat meghadta Isten a községnek, [4] hogy semmi visgáló indúlatból senki papoknál egyéb ne nézze, mi vagyon a szent helynek belső *Sancturiumá*-ban. Sőt mivel a *filistæusok* merészen és visgáló szemmel tekíngették az Isten szekrényét, ötven-ezeren [5] megöletének vakmerő bátorságokért. Illyen nagy böcsüllettel akarta Isten tiszteltetni az ő sátorát. Csak szemlátással sem szenvedte, hogy közönségessé tétessék titkos szentsége.

[2] Num. 2 v. 2.
[3] Jos. 3. v. 4.
[4] Num. 4. v. 19. 20. c. 3. v. 38.
[5] Reg. 6. v. 19.

Mikor a sidó nép várasokba telepedék, Isten-is a [6] táborozást és sátor-alat lakást elhagyván, váras közepin éppíttete templomot és abba kőltözék.

[6] 2. Reg. 7. v. 6.

Elsőben: akarván ismértetni, mely tisztáknak kel lenni a templom szolgáinak fő-képpen a vér-ontástúl, nem szenvedé, hogy [7] *Dávid* éppítcse az ő templomát, mert noha igaz hadakozásban és bűn-nélkül, de sok vért ontott vala. Mivel azért a templom éppítéséhez tisztáb kéznek kellett nyúlni, a csendesz és békeséges *Salamon*-ra bízá Isten házának felállatását.

[7] 1. Paral. 22. v. 8.

Másodszor: mint *Moyses*-nek a pusztában a [8] sátor formáját, mint *Ezechiel*-nek a [9] második templom mértékét és legaprób részei formáját és módgyát Isten ő-maga fondálta, úgy a [10] *Salamon* templomának helyét Isten választotta és *Dávid*-nak megmutatta, hogy *Jerusalem*-ben, a *Moria* hegyén, az *Ornán* földén éppíttetnék a templom. Fondáló-mestere a templomnak, minden ékességinek és isteni szolgálatra rendelt eszközinek önnen-maga volt az Isten, mert kezével leírta és kimetczette hasonlatosságát mindeneknek és úgy adta [11] *Dávid*-nak, *Omnia venerunt manu Dei scripta ad me: ut intelligerem universa opera exemplaris.* És azt rendelte, hogy a pusztában emelt sátor, [12] *In similitudinem tabernaculi sancti tui,* hasonlatossága légyen a templomban.

[8] Exod. 25. v. 9. 40.
[9] Ezech. 40. 41. 42. c. 43. v. 11.
[10] 2. Par. 3. v. 1. Et, 1. Paral. 21. v. 28. adjuncto v. 1. capitis 22.
[11] 1. Paral. 28. v. 19.
[12] Sap. 9. v. 8.

Szent Irás igazsága, hogy Isten [13] *Salamont* a végre teremtette, azért is emelte királyságra, hogy templomot éppítene Istennek.

[13] 1. Paral. 28. v. 10.

Azért, mihent királyi-székbe ült, először-is azon könyörgött, hogy [1] Isten az ő háza éppítésére bölcseséget adgyon néki.

Harmadszor: a templomot [2] hét egész esztendeig éppítették; [3] harmincz-ezer ember vágott fát a *Libanus* hegyén, [4] nyólczvan-ezeren vóltak a kő-mívesek, hetven-ezeren hordották a követ, meszet, három-ezer hat-száz pallér forgódott a munkások-körűl, úgy, hogy kerek sommában száz nyólczvan-három-ezer és hat-száz munkás fáradott az éppítésben. És hogy a munkában késedelem ne esnék, azt írja [5] *Jósef,* hogy soha nappal esső nem lett, míg az éppítés tartott, hanem csak éjjel. Oly nagy tekíntettel és csendességgel viselték az éppítők magokat, hogy a templomon-kivűl fűrészelvén és igyengetvén a köveket, [6] *Malleus et securis, et omne ferramentum, non sunt audita in domo cum ædificaretur;* sem fejsze, sem kalapács, sem egyéb vas zörgés nem hallatott a templomban.

Negyedszer: hogy az emberektűl annál nagyob böcsülletben tartatnék a templom, mennél drágáb ékességekkel fénylenék, azt akarta Isten, hogy a templom gazdag csinnyosságokkal tűndököllnék. Azért *Dávid* király birodalmának kezdetitűl-fogva a mi [7] arany, ezüst prédát nyert ellenségitűl, azt mind Istennek szentelte és a templom éppítésére győjtötte, azért még életében megkészítette *Dávid* minden kőltségét az éppűletnek. Mert a mint maga mongya, [8] száz-ezer talentom aranyat, tíz-száz-ezer talentom ezüstöt hagyott *Salamon*-nak a templom ékesítésére. Ezen-fellyűl maga keresményéből [9] három-ezer talentom *Ofir*-aranyat és hat-ezer talentom finom ezüstöt rendelt a templom falainak aranyazására. A [10] sidók-is ehez öt-ezer talentom aranyat és tíz-ezer talentom ezüstöt adtak.[11] A mostani arany-forintok sommájára fordítván a mit aranyúl, ezüstűl hagyott Szent *Dávid,* tenne most két-ezer hat-száz hetven-két milliót, száz huszon-öt-ezer aranyat.

A templom falait, pádimontomit, gerendáit *Salamon* nem arannyal festette, hanem [12] arany darabokkal fedte. Az asztalok, oltárok, gyertya-tartók, ham-vévők és egyéb sok eszközök merő aranyból vóltak. *2. Paralip. 4. v. 19. 20. 21. 3. Reg. 7. v. 48. 49. 50.*

Sidó *Jósef*, a ki pap lévén, a szentegyházban szolgált és személyel látott dolgot írt, [13] a templom eszközinek számát e képpen számlállya: a templomban, *Phialæ et pateræ aureæ,* arany mosdómedencze húsz-ezer vólt, ezüst negyven-ezer, tíz-ezer gyertya-tartó, bornak-való kanna nyólczvan-ezer, arany-pohár tíz-ezer, ezüst meg-

[1] Sap. 9. v. 7. 8. 9. 10.
[2] 3. Reg. 6. v. 38.
[3] 3. Reg. 5. v. 13.
[4] 2. Par. 2. v. 2.
[5] Joseph. 15. Antiq. c. 14. fine.
[6] 3. Reg. 6. v. 7. cap. 7. v. 9. cap. 5. v. 18.
Muscæ nunquam insidebant sacrificia, licet tot animalia mactabantur.
[7] 1. Par. 18. v. 11. 2. Reg. 8. v. 11. 12.
[8] 1. Par. 22. v. 14.
[9] 1. Paral. 29. v. 4.
[10] Ibid. v. 7.
[11] Salianus, Anno 3017. n. 43. Vide Pinedam, l. 5. de Salom. c. 5. q. 5. n. 35.
[12] 3. Reg. 6. v. 20. 21. 22. 30. 2. Paral. 3. v. 9.
[13] Joseph. lib. 8. Antiquit. c. 2.
De exteriori facie Templi.

annyi, nyólczvan-ezer arany-tál vólt, mellyekben az oltárra lisztet vittek, két-annyi vólt az ezüst-tál, hatvan-ezer arany-*crater* serlegek vóltak, mellyekben lisztet elegyítettek olaj-közzé; ezüst-serleg meg-annyi vólt: húsz-ezer arany-mérték *Assaron* és két-annyi ezüst-mérték; húsz-ezer arany-temjényező, ötven-ezer arany tűzhordó-*acerra* edény; ezer papi-őltözet, két-száz-ezer trombita, két-száz-ezer *stola*; negyven-ezer *musica*-eszköz. Mind-ezeket *Jósef* írja.

Mikor ezt a csudálatos templomot ennyi sok szép eszközivel megszentelé *Salamon*, azt mongya a Szent Irás, [1] hogy huszon-két-ezer ökröt, száz-húsz-ezer ürűt áldozott Istennek; [2] négy-ezer énekest, harmincz-nyólcz-ezer *Levitát* rendelt az Isten házának szolgálattyára.

[1] 3. Reg. 8. v. 63. 2. Paral. 7. v. 5. [2] 1. Paral. 23. v. 3. 4. 5.

Keresztyének, nem arra-valók vóltak ezek, mint-ha Isten az aranyon, ezüstön kapna, mert ő Ura minden aranynak, ezüstnek, [3] és a mí ékességinkre szüksége nincs néki, hanem ezzel a külső ékességgel és gazdagsággal tekíntetessé és böcsülletessé akarta tenni az ő templomát.

[3] Aggæi, 2. v. 9

Ötödször: arra kötötte magát Isten, hogy azt a templomot megszenteli és szűntelen, [4] *Oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus;* minden-nap, szeme és szíve a templomon lészen, és abban-imádkozók könyörgésit meghalgattya; áldomásit, mint tár-házából, osztogattya.

[4] 3. Reg. 9. v. 3. 2. Paral. 7. v. 15. 16.

Hatodszor és utólszor: hogy senki a templomot köz-helynek ne tartaná, hanem tudtára lenne, mint kel azt tisztelni, azt parancsolta Isten, hogy a templomnak szenteb helyére, *Ad Sancta Sanctorum,* egyedűl [5] csak a papi-fejedelem menne, az-is pedig egyszer esztendőben. Nem akarta Isten, hogy a gyakor és közönséges minden-napi látással illendő böcsüllete kissebbednék a templomnak. Annak-felette csak [6] az *Aaron* fiainak és a *Leviták*-nak engedte Isten, hogy bémehessenek a templomba. Ha, ki azokon-kivűl bémenne, [7] *Si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur;* azt parancsolta, hogy engedelem-nélkül megölessék. A kösségnek pedig, *In atriis domus Domini,* a külső tornáczban kellett imádkozni. Nagy *privilegium*-ból egyedűl a királynak engedte Isten, hogy a *Leviták* fegyveres kézzel közbe-vegyék és bévigyék magát a templomba. Illyen böcsülletben tartotta Isten a régi templomot.

[5] Heb. 9. v. 7. Ex. 30. v. 10. 11.

[6] Lev. 16. v. 17.

[7] 2. Para. 23. v. 7.

Ibid. v. 5.

Ibid. v. 7.

Christus Urunk földön jártában úgy tisztelé a templomot, hogy miképpen a jó fiak, mihent oly várasba érkeznek, melyben apjok háza vagyon, igyenesen oda sietnek, úgy ő-is, *Jerusalem*-be

[1] Joan. 2. v. 14. Matt. 21. v. 12. Marci, 11. v. 15. [2] Luc. 19. v. 47.

érkezvén, [1] ottan igyenesen a templomba ment és azt nem-csak imádságával, hanem, [2] *Quotidie docens in templo,* minden-napi tanításával szentelte.

[3] Act. 2. v. 46. cap. 3. v. 1. cap. 5. v. 12. 25.

Az Apostolok, a Christus nyomdokát követvén, [3] *Quotidie,* minden-nap udvarhoz mentek az Isten palotájába, a templomba és ott udvarlottak, szolgáltak Istennek.

Locus hæreticorum templum dici non debet. Constantin ap. Euseb. lib. 3. c. 63. de Vita Constantini.

Sozom. lib. 4. c. 13. Est officina maleficiorum, fovea diaboli.

Miképpen az Ó Törvényben elsőben sátor-alat tisztelték Istent, az-után oly templomban, mely a világi éppűletek csudáit meghaladta, úgy az Evangeliom első hirdetésében, mikor az egész világ ellenkezett a keresztyén hittel, alig vólt valamely templom, mert a kegyetlen *tirannusok* dühössége és az ördög incselkedése meggátolta a hívek igyekezetit a templomok éppítésében, hanem vagy alacson házikókban, vagy főld-alat-való ásasokban szolgálták Istent, és az ollyan helyeket nem-is templomoknak, hanem, *Oratoria, Dominicas, Confessionem;* imádkozó helyeknek, Úr-házának és a benne-lévő Mártirok tetemitűl, vallás-tételeknek mondották.

[4] Isai. 60. v. 7. [5] v. 15. [6] v. 17.

Mihent a hitetlenség meggyőzeték és az igaz hit győzedelmével az Anyaszentegyház békesége megállapodék, ottan bétellyesíté Isten, a mit régen fogadott vala, hogy [4] maga méltóságához illendő dücsösséges házat éppíttet, mellyel megelőzi, [5] *Superbiam sæculorum,* a világ éppűletinek kevélységét, [6] aranyat, ezüstöt és minden szépséget annak ékesítésére fordít. Mely ígéretek nem-csak a lelki szépségekre-nézve tellyesedtek-bé az Isten házában, hanem a templomok külső ékességiben-is, mert a keresztyén hívek erejeket, értékeket, okosságokat arra fordították, sőt egymással futtatták, ki csinálhat Isten tiszteletire tekíntetesb szeb, templomot. *Constantinus* császárról írja *Eusebius,* hogy, [7] *Mundum universum sacrosanctis templis, augustisque ecclesiarum ædificiis, adornandum curavit in singulis urbibus, pagisque;* az egész világon, minden várasokban, falukban, császári templomokat éppíttetett. Azok pedig, *Magnifica, Imperatoriæ magnificentiæ opera,* nem alacson kutyorlók, hanem királyi nagysághoz illendő nagyságosok vóltak. És hogy a töb templomokrúl ne szóllyak, az *antiochiai* templom ékességét leírván *Eusebius,* azt mongya, hogy, *Sanctuarium interius, ad infinitam extruxit altitudinem,* a belső bóltozatokat mérték-felet magassan felemeltette. Mert, menyivel az igaz Isten nagyob a pogány bálványoknál, azt akarták a hívek, hogy annyival [8] magasbak és ékesbek légyenek az Isten templomi az ördögök barlanginál. Miképpen azért, mí üdőnkben, [9] *Reges hispaniarum, quorum imperium*

[7] Euseb. Orat. de Laudibus Constantini. sub finem.

Ibid. ante medium.

[8] Niceph. lib. 7. c. 40. Vide ap. Euseb. lib. 10. Hist. cap. 4. insignem orationem de templis exstructis.

[9] Carolus Scriban. ep. Dedicatoria Politic.

æterno radiatur sole, in solo occidente, supra septuaginta templorum millia exstruxere; a spanyol királyok, kiknek birodalmában mindenkor látczik a nap, csak a nap-nyúgati *Indiák*-ban, királyi tár-házok kőlcségével, hetven-ezer templomnál többet éppítettek és példájokkal egyebeket felindítottak a számtalan templomok rakására. Úgy *Constantinus* és utánna a töb keresztyén fejedelmek, nem-csak öreg, roppant szentegyházakat éppítettek, hanem azokat gazdag jövedelmekkel, drága edényekkel, csudálatos ékességekkel-is tisztelték, tudván, hogy a keresztyének temploma, [1] *Virtutis schola,* tekélletes jóságok iskolája, Isten javainak tár-háza, [2] lelki vígasztalások kút-feje, bűnösök óltalma, a világ tengerinek habjai-közöt nyugodalom partya, Meny-ország tornácza, Istennek e földön királyi-palotája és lakó-helye. Azért a Szent Atyák a templom kő-falait szent és tisztelendő falaknak nevezték. [3] *Deo consecratos parietes venerandæ ecclesiæ.* Theodosius császár azt mondotta, hogy a világ-bíró császárok letészik coronájokat, [4] *Arma foris relinquentes*, és fegyvereket kivűl-hadgyák, mikor a templomba mennek. Mennyünk továb.

[1] Euseb. lib. 1. Vitæ Constant. cap. 46.
[2] Isai. 56. v. 7.
[3] Aug. tom. 7. lib. 4. Contra Crescen. c. 40.
[4] Baron. anno 431.

Másodszor: hogy megtanúllyuk, mint kel a templomot tisztelni, nagy haragját mutatta Isten és szörnyű csapásokkal ostorozta, a kik a templomot böcstelenséggel illeték. *Seleucus* ásiai király [5] *Jerusalem*-be kűldé *Heliodórust* a végre, hogy a templomban letett kincseket elvenné és néki vinné. Mikor a templom kincstartó házát vitézivel fel akarná veretni, hirtelen megrémülének és elfutának minnyájan a vitézek; [6] *Heliodórust* pedig három mennyei Angyal, szép ifiak képében, addig verék, hogy hólt számban marada. Mikor a papi-fejedelem könyörgésével meggyógyúlt vólna, a királyhoz térvén, azt mondotta néki, hogy, ha ország-árúló ellenségén boszszút akar állani, kűlgye *Jerusálem*-be, hogy a templom kincséhez nyúllyon: ha meg nem hal-is, igen megveretik az Isten házának bontogatásaért. [7] *Antiochus* megfosztá és úndokúl megocsmányítá az Isten templomát, mert drága edényit és minden kincseit a templomnak elvívé és bálványozással megfertézteté; de Istentűl iszonyú kínokkal gyötörtetvén, jajgatva kiáltotta, hogy [8] a szentegyház pusztítása kínozza őtet. *Nicánor* megfenyegeté a sidókat, hogy [9] a harczrúl megtérvén, felgyújttya a templomot; de a harczon legelőször-is néki lén halála. *Nabuchodónosor* [10] megégeté az Isten templomát, de megadá az árrát, mert [11] hét esztendeig barmok-közöt, barom-módra lakott. Az ő fia, *Bóldisár* király, mind országát, mind

[5] 2. Mach. 3. v. 7. v. 23. 24. 25. 26.
[6] 2. Machab. 3. v. 38.
[7] 1. Machab. 1. v. 23. 49.
[8] 1. Machab. 6. v. 12. 13.
[9] 1. Machab. 7. v. 35. 43.
[10] Jer. 52. v. 13. 4. Reg. 25. v. 9.
[11] Dan. 4. v. 22. et 29.

1 Dan. 5. v. 3. et 30. életét az nap vesztette, [1] mellyen az Isten templomából hozott edényeket közönséges italra fordította és így az *assyriai monarchiá*-nak, mely sokkáig és nagy földön uralkodott, a templom-fosztó és egyházi edények-mocskoló királyokon végeződött.

A mí édes Üdvözítőnkrűl azt mongya a Szent Irás, hogy oly
2 Isai. 53. v. 7. szelíd vólt, [2] mint a bárány; [3] *Non turbulentus,* nem vólt versengő,
3 Isai. 42. v. 2. 4. nem hallatott úczákon kiáltozása. Azért nem olvassuk, hogy soha verekedett vólna, hanem csak a templom tiszteletinek óltalmáért.
4 Levitic. 19. v. 30. Megparancsolta vólt Isten, hogy, [4] *Sanctuarium meum metuite,* félve,
5 Isai. 56. v. 7. rettegve, nagy tekíntettel böcsűllyék az ő házát. És mivel, [5] *Domus mea, domus orationis;* az ő háza imádság háza: nem akarta, hogy,
6 Jer. 7. v. 11. [6] *Spelunca latronum,* latrok barlangja vagy kúfárok piacza légyen,
7 Zachar. 14. v. 21. hanem azt kívánta, hogy, [7] *Non sit mercator in domo Dei,* árosok ne légyenek a templomban. Mindaz-által, hogy a kik meszszünnen jővén, áldozni akartak, találnának áldozatra-való lábas-marhát, és vagy zálogra vagy cserélve, vásárlásra-való pénzt szerezhetnének a pénz-váltóktúl: megengedték a sidók, hogy a templom külső tornáczában, a hová szabad vólt a kösségnek menni, áldozatra-való juhokat, ökröket, galambokat árulnának, vásárlásra-való pénzt váltanának, a végre, hogy a vídékieknek ne kellene imit-amot keresni, a mit Isten tiszteletire akartak rendelni. Christus Urunk az Isten házának tisztességét óltalmazván, mingyárt első kezdetin predikál-
8 Joan. 2. v. 14. 15. lásának, a *Cana Galilæa*-béli [8] menyegző-után igyenesen a templomba méne, istrángokból ostort csinála és vereségekkel kiűzé a kúfárokat, a pénz-váltók asztalát felforgatá és minden pénzeket földre veré. Mászor, predikállása végén, mikor virág-vasárnap dücsősséges pompával *Jerusálem*-be ment vólna, igyenesen a templomba
9 Matt. 21. v. 12. méne: [9] ismét kiveré az árosokat és pénzeseket az Isten házából. És így mind vége, mind kezdete predikállásának: a templom böcsül-
10 Ps. 25. v. 8. letinek óltalma vólt. Mert nem-csak, [10] *Dilexit decorem domus Dei,* szerette az Isten házának csinnyosságát, hanem azt mondotta:
11 Ps. 68. v. 10. Joan. 2. v. 18. [11] *Zelus domus tuæ comedit me;* hogy az Isten háza tisztességének kívánása megemésztette őtet; az-az: mint magunk tulajdonságiba és természetibe változik, a mit megemésztünk, úgy Christus az Isten háza tiszteletinek kívánsága vólt.

Nézd, mely szentűl akarja Isten, hogy tisztellyük az ő házát? A mit egyébüt vétek-nélkül, sőt a jövevényekre-nézve könyörületesség érdemével cselekedhettek vólna: azt a szentegyházban illetlen és szentségtelen dolognak mutattya Christus; mert ellenkezik

azzal, a mire éppíttetett és rendeltetett a templom, hogy abban kereskedés, zajgás, zörgés légyen, mivel ezek az imádkozásban és egyéb isteni szolgálatokban akadékot tésznek. Ah Úr Isten! Ha azt sem szabad a [1] szentegyházban mívelni, a mit egyébüt szentűl cselekedhetünk: mentűl inkáb megférszik az Isten háza böcsülleti és méltó tekínteti, ha abban azt mívellyük, a mit sohúlt nem szabad cselekedni? Menyivel inkáb kiostorozná Christus azokat, kik az Isten házában trágár vagy fajtalan beszélgetésekben tőltik idejeket, gonosz kívánságokkal fertéztetik lelkeket, veszekedő morgással megbántyák felebaráttyokat?

Még a pogányok-közöt-is [2] oly szabadsága vólt a templomoknak, hogy valamely gonosz-tévő oda szaladott, *Asylum,* bátorsága vólt: onnan ki nem vonták. És ha [3] *Laodomiát* a kösség dühössége a templomból kivonta és megölte: *Quod facinus, dii immortales assiduis cladibus gentis, et prope interitu totius populi, vindicarunt;* Isten ezt a vétket úgy ostorozta, hogy döggel és magok-közöt-való veszekedéssel utólsó romlásra jutottak érette. Ha [4] *Sylla Aristont* a templomból kihozván, megölte, az-után soha, semmi dolgában nem lett szerencséje. Mert az emberi okosság mutattya, hogy a fejedelmek palotáinak szabadsága lévén, az Isten házát nagyob szabadság illeti. Azért a keresztyén császárok [5] halálra ítílték, valaki a templomokból kivonsza a gonosz-tévőket.

Nem győzném elő-számlálni, a kiket Isten szörnyű ostorozással bűntetett azért, hogy a templomok szabadságát bántogatták. [6] *Crassus,* a *pártusok*-ellen menvén, *Jerusalem*-be tére és a templom kincsét elvívé; de hamar megadá az árrát, mert magát és hadát egy lábig levágák a *pártusok.* [7] *Julianus,* amaz Istentűl-szakatt *apostata* attyafia, drága edényektűl megfosztá az *antiochiai* templomot, de bőrével fizete, mert a kórság elveré; egész testében férgek terméneK; ganéját száján okádá és szörnyű halállal vesze. A negyedik *Leo* császár a Szent *Sofia* templomából egy arany koronát kivín; de mihent fejébe tévé, pokol-var fakada fején és szörnyű kínokkal végezé életét. A kik a Szent *Vincentius* templomát felverték, azt írja *Turonensis,* hogy nagy kínok-közöt vesztek; [8] *Plerisque manus divinitus urebantur, emittentes fumum magnum, sicut in incendio solet: nonnulli arrepti a dæmone: plurimi se jaculis sauciabant.* Sőt, hogy Isten megmutatná a pogányok-közöt-is, mely veszedelmes a templomok kóborlása: mikor *Tolósa*-várasát a *rómaiak* megvették, [9] *Quisquis ex direptione templorum aurum attigit, cruciabili*

[1] S. Stephani R. Lex contra eos, qui sub Missa garriunt: Decret. lib. 2. c. 16.

[2] Rosinus, lib. 2. Antiquitat. Romanar. cap. 2. præsertim in Paralipomenis Dempfteri.

[3] Justinus, lib. 28. Historiæ.

[4] Pausanias.

[5] Codic. Theodos. l. 9. De his qui ad Ecclesiam fugiunt. L. 4.

[6] Joseph. 14. Antiquit. c. 12.

[7] Theodor. lib. 3. cap. 11. 12.

Zonaras.

[8] Greg. Turon. lib. 7. Histor. Franc. cap. 35.

[9] Gellius, lib. 3. cap. 9. Adag. Erasm. Chiliad. 1. Centuria 10. n. 98. Aurum Tolosanum.

exitu periit; valakik részesek vóltak a templomok kóborlásában, rövid nap mind elvesztek, melyből ugyan példa lett, hogy a kiket véletlen és szörnyű veszedelem rontott, azt mongyuk, hogy annak-is jutott a *tolósai* templom aranyában. *Plutarchus* írja, [1] hogy mind eggyig gonoszúl vesztek, a kik *Cassander*-rel-eggyüt templomot fosztottak. Mert noha a bálványok templominak semmi szentsége nem vólt, de mivel a pogányok isteneknek tartották a bálványokat, vélekedések-szerént nagy bűnt cselekedtek, annak templomát sértegetvén, a kit (noha hamissan) Istennek itíltek. És az igaz Isten ily szörnyen bűntetvén a pogány templomok rontóit, tanítani akart, mint kel az igaz Isten templomát tisztelni.

Ezt meggondolván [2] világ-bíró *Sándor*, mikor *Thébást* megvette; *Agesilaus,* mikor ellenségit futva szalasztotta a templomba, mind-ketten erős parancsolattal tilalmazták, hogy senki a templomokat és azokba futott embereket ne báncsa. [3] *Alaricus,* mikor *Romát* megvette, nem-csak tisztán óltalmazta a templomokat, hanem okát-is adta cselekedetinek. Mert én (úgy-mond) nem akarok Istennel hadakozni, hanem emberekkel. Azt itílvén, hogy Istent vészi ellenségűl, a ki elveszti tekíntetit a szentegyháznak.

[4] *Eutropius,* első és belső embere *Arcadius* császárnak; [5] *Stilico,* kedves hadnagya *Honorius*-nak, elhiteték urokkal, hogy felszabadítanák a szentegyházba-szaladott gonosz-tévők kivonását; de mind ketten, urok haragjába esvén, hogy életeket megtartanák, a templomba futottak; a magok tanácslásából adott törvény-szerént, onnan kivonattak és megölettek: és [6] *Lex, quæ lata erat, prorsus est erasa.* Az Isten itíletit látván ebben a császárok: a tanács-adók halála-után mingyárt elrontották a szentegyház szabadsága-ellen rendelt törvényt. Így fizet Isten a gonoszaknak; a miben vétkeznek, [7] abban vesznek. És igaznak ismérteték, nem-csak hogy [8] *Malum consilium, consultori pessimum,* a gonosz tanács, legártalmasb a tanácslónak, hanem hogy, [9] *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus;* valaki az Isten templomát megsérti, mind tisztességében, mind életében elrontatik.

Harmadszor: hogy a templom tiszteletit választott népe szívébe óltaná Isten, azt parancsolta élet-vesztés-alat, hogy az ő háza-előt, [10] éjjel és nappal mindenkor strását állyanak és vígyázzanak-a leviták. Azon-fellyűl [11] minden férfiat arra kötelezett, hogy háromszor esztendőben templomába mennyen; sem az üdő mi-vólta, sem a hely meszszesége, hanem csak a lehetetlenség adott ettűl menedéket a

[1] Plutarch. de Sera Numinis vindicta.
[2] Ita ad Rosini lib. 2. c. 2. Paralipomena, ex Ariano, Curtio, Xenophonte.
[3] Orosius, Bapista Egnati.
[4] Socrat. lib. 6. cap. 5. Sozom. lib. 8. cap. 7.
[5] Oros. lib. 7.
[6] Socrat.
[7] Sap. 11. v. 17.
[8] Gellius, l. 4. cap. 5.
[9] 1. Cor. 3. v. 17.
[10] Lev. 8. v. 35.
[11] Exod. 23. v. 17. cap. 34. v. 23. Deut. 16. v. 16.

férfiaknak. És, noha a gyermekeket és aszszonyokat nem kötelezte a törvény, de azért [1] minden esztendőben felment Urunk az ő Szent Annyával a hagyott napokra. Ha valakit a kételenség kirekesztett a templomba-menéstűl, [2] a templom-felé fordúlt és úgy imádkozott.

[1] Luc. 2. v. 41. 42.
[2] 3. Reg. 8. v. 44. Dan. 6. v. 10.

Az Apostolok ki nem szakadtak a templomból, mikor *Jerusalem*-ben vóltak és nem-csak *Ethiopiá*-ból [3] a *jerusalemi* templomba fáradott a *Candaces* királyné szolgája, hanem Szent *Pál* szarándokságban a *jerusalemi* templomba ment, [4] *Adorare*, hogy ot imádkozzék. És a mint Szent *Jerónimus* írja, lehetetlen azokat elő-számlálni, kik a keresztyének-közzűl *Jerusalem*-be mentek imádkozni; mert azok oly sokan vóltak, hogy, [5] *Nulla hora, nullum momentum sit, in quo non fratrum ex toto orbe venientium occurramus turbis;* minden-nap sereggel mentek oda a hívek; mivel, [6] *Adorasse, ubi steterunt pedes Domini, pars fidei est: et quasi recentia Nativitatis et Passionis vidisse vestigia;* ot imádkozni, a hol járt Christus, hitnek cselekedete. Szent *Ágoston*-is azt írja, [7] hogy, *Imperii nobilissimi eminentissimum culmen, ad sepulchrum piscatoris Petri, submisso diademate supplicat;* a római birodalom feje, a császára, halász *Péter* koporsójához mégyen és királyi coronáját előtte megalázva, könyörög. Ugyan-is a Szentek tetemihez és isteni csudákkal ékesített [8] templomokhoz nem-csak azért megyünk meszsze-földre szarándokságban, hogy testünket fáratsággal sanyargassuk és a lélek engedelmessége-alá hóldoltassuk; hogy külső cselekedettel hitünkrűl és a szent helyhez-való aítatosságunkrúl vallást tegyünk; hogy az erdőket és mezőket imádsággal szentellyük; hogy Christust kövessük, ki mí-érettünk [9] sokszor a *jerusalemi* templomba fáradott kisded korában-is: hanem azért-is, hogy tisztellyük a templomokat, mellyekben Istennek kiváltképpen-való jó-téteményi világoskodnak és ot, egyebek példájával ébredvén, annál figyelmetesb és szeretettel buzgó könyörgéseket bocsássunk Istenünkhöz, mennél nagyob reménséget adnak az ot-való minden-napi jó-tétemények, mellyekkel ismérteti Isten az ő kegyességét. Mert nem hejába-való nyájaskodásért és csevegésért; nem dősölésért vagy öszve-veszésből származott versengésekért, [10] mellyek az úton gyakorta történnek, hanem isteni szolgálatért és tiszteletért kel meszsze-való templomokhoz szarándokságban menni.

[3] Actor. 8. v. 27.
[4] Act. 24. v. 11.
[5] Hier. Procemio lib. 7. in Ezechielem.
[6] Epist. 154. ad. Desiderium.
[7] Aug. epi. 42.
[8] Lásd a Kalauzt, lib. 9. c. 2. 3. in fine. Et, lib. 13. c. 2. 4. sub. finem. *Finis peregrinationis.*
[9] Luc. 2. v. 41. 42.
[10] Gen. 45. v. 24.

Ezekből kitetczik, mely nagy böcsülletben kel tartani a templomok szentségét; minémü fenyíték-alat kel távoztatni, hogy meg

ne bolygassuk szabadságát, meg ne mocskollyuk szentségét, meg
[1] Psal. 25. v. 8. ne foszszuk ékességét. Ha Szent Dávid, [1] *Dilexit decorem domus Dei,* annyira szerette az Isten háza ékességét, hogy annak csinnyosítására annyi ezer talentom aranyat, ezüstöt hagyván, mind-
[2] 1. Par. 22. v. 14. ezeket, [2] *In paupertate,* csak szegénységnek itílte az isteni felségrenézve; mentűl inkáb kívántatik, hogy ékesíttessék az a templom, melyben a Szent *Sacramentom*-alat test-szerént lakik az Isten Fia, mint saját házában? Mikor a földi királyt házunkhoz várjuk; a mint legékesben lehet, bévonattyuk a falokat kárpitokkal, felékesíttyük az asztalokat minden tekíntetes szépségekkel; de ezzel nem a falt tisztellyük, hanem a királyt, kit házunkba várunk; úgy a templom ékességit és rend-tartásit a Christus böcsülletire és tisztességére rendellyük, ki abban lakik. Azért mennél nagyob a mennyei király, annál nagyob igyekezettel kel az ő házát szépegetni.

Ugy vagyon, hogy Isten lelki és belső tiszteletet és ékességet kíván; hittel, szeretettel, reménséggel, igazsággal, aítatossággal ékesíttetett lelki házat kedvel inkáb, hogy-sem a templom falainak szépségét; de azért maga példájával taníttya, hogy nemcsak a belső és lelki szolgálatot, hanem a külső *ceremóniák*-kalvaló tiszteleteket-is kedvesen fogadgya. Mikor *Jerusalem*-be ment,
[3] Matt. 21. v. 7. 9. el nem hagyigálta [3] az Apostolok köntösit, mellyekkel a szamár
[4] Luc. 19. v. 40. hátát béterítették; nem feddette, sőt óltalmazta [4] az egy-ügyü községet, mikor ruháját a szamár lábával tapodtatá és víg énekléssel
[5] Joan. 12. v. 3. 4. 7. őtet késérté; *Magdolnát* [5] dícsírte és mentette, mikor drága kenetet
[6] Lásd a Kalaúzt, lib. 2. c. 9. in fine. Lib. 3. c. 10. n. 15. öntött fejére; noha *Judas* ezt pénz-vesztegetésnek álította. A keresztyének-is, [6] eleitűl-fogva, mihent templomokat kezdettek éppíteni, isteni szolgálatokra rendelt drága szépségekkel ékesítették az Isten házát.

II. RÉSZE. Ezeket értvén, nem szükség szót szaporítanunk arrúl, mint kel magunkat viselnünk a templomban; elég meggondolnunk, hogy mikor a templomba megyünk, Isten házába, Isten-eleibe megyünk.
[7] Exod. 3. v. 5. Actor. 7. v. 33. Ha *Moyses*-nek [7] le kellett vetni mocskos saruját, mikor a szent helyen állott, levessük mí-is szívünk töredelmességével minden vétkes indúlatok rútságit, sőt minden külső és világi gond-viselések szorgalmatosságát. Mert nékünk-is meg vagyon parancsolva, hogy,
[8] Eccls. 4. v. 17. [8] *Custodi pedem tuum, ingrediens domum Dei;* lábunk tiszta légyen; előnkbe-nézzünk, botlástúl óltalmazzuk magunkat, mikor templomba
[9] Exod. 30. v. 18. 19. 20. megyünk. Nem annyira testi, mint lelki tisztaságot kíván Isten tőllünk, mikor az ő házába megyünk. Azért, mikor Isten [9] *Aaron-*

nak és az ő fiainak életek vesztése-alat parancsolta, hogy valamikor az oltárhoz akarnak menni, kezeket, lábokat megmossák a sátoron-kivűl: azt akarta példázni, mely nagy lelki tisztaságot kíván azoktúl, kik az ő házába mennek.

A keresztyénségben-is régi szokás vólt, hogy, [1]*Fontes ex adversa fronte templi, profluenti aqua redundantes positi, quibus sordes corporum abluant, qui in sacros templi ambitus introëunt: qui fontes, sacrosancta Baptismatis lavacra repræsentant;* a szentegyházak ajtajánál szentelt vizet tartottak, mellyel magokat meghíntették a bémenők, hogy ezzel emlékeztessenek a keresztség kötelezésére, mellyel Istennek szentelték magokat; hogy íntessenek, sőt a víz-szentelésnek könyörgésivel segíttessenek a templomhoz illendő lelki tisztaságra.

[1] Euseb. lib. 10. c. 4. circa medium.

Aqua benedicta.

Szégyenlem, mikor eszembe jut, mely nagy böcsülettel és tisztességes magok-viseléssel mentenek templomokba a pogányok; és félek, hogy itílet napján azok fogják kárhoztatni szemtelenségét azoknak, kik a szentegyházba úgy mennek, mint valami közházba. *Tacitus* írja [2] a régi németekrűl, hogy mikor az imádkozó-helybe mentek, *Vinculo ligati, ut potestatem numinis præseferrent,* megkötöztették magokat, mint rabokat és mint gonosz-tévők bírájokelőt, úgy könyörgöttek Isteneknek. *Aristóteles*-után írja *Seneca,* hogy, [3]*Si intramus templa, compositi, vultum submittimus, togam adducimus, in omne argumentum modestiæ fingimur;* a templomba szép csendességgel mennek, orczájokat a földre lesütik; ruhájokat ékesen megigyengetik; valami a tisztességes maga-viseléshez tartozó, azt mind kiábrázzák magokban. Nem elég ez, hanem azt írja ezen *Seneca,* hogy, [4]*Alium animum fieri intrantibus templum, deorumque, simulachra ex vicino cernentibus;* nem azon emberek ők, mikor a templomban vannak, a kik vóltak it-kinn, hanem úgy tetszik, az Isten házában isteni erkőlcsökbe őltöznek és a világ gonoszságátúl elválnak. Adná Isten, hogy minnyájan ezent mondhatnók.

[2] Tacttus, de Moribus Germanor.

[3] Sen. l. 7. Natural: Quæst. cap. 30.

[4] Senec. ep. 94. paulo ultra medium.

De, hogy elvégezzük tanuságunkat, röviden csak két dolgot kívánok a keresztyén embertűl, mikor a templomba mégyen; eggyiket: hogy meggondollya, hová mégyen. Másikat, hogy szeme-előt visellye: miért mégyen a templomba.

Mikor azért bélépel a templomba, eszedbe jusson, hogy Isteneded-eleibe, Istened házába mégy; nem ollyan szent házba, mint a *Salamoné,* [5] melyben egyéb nem vólt, hanem a Törvény táblái, az *Aaron* veszszeje és egy kevés *manna* a szekrényben vagy szek-

[5] Hebr. 9. v. 4. 3. Reg. 8. v. 9.

rény-mellet; mert a mí templomunkban az élő Isten Fia, a Christus Jesus, embersége-szerént a Szent Oltáron vagyon; és miképpen [1]születése óráján valamennyi angyal vagyon, imádta őtet: úgy írják a Szent Atyák, hogy az oltáron, [2]*Choris angelorum cinctus,* körűl-fogják és nagy aítatos alázatossággal tisztelik őtet a mennyei seregek. A mí templomunkban predikáltatik az Evangeliom; ot ád Isten *audientiát;* ot osztogattya mennyei áldomásit.

[1] Hebr. 1. v. 6.
[2] Chrysost. l. 6. de Sacerdot. Greg. 4. Dialog. cap. 58. Basil. in Ps. 28.

Ezt meggondolván a keresztyének eleinten, míg a szentség buzgósága fénylett, addig a templom küszöbén által nem léptek, hanem a hatalmas fejedelmek-is földre borúlva, [3]*Apostolorum et Martyrum exosculantur limina,* megcsókolták a küszöböt, homlokokkal illették és lelkeket eléb az isteni felségnek böcsülletivel megtőltvén, úgy mentek a templomba.

[3] Prudentius, de S. Laurentio. Alii.

Ha *Salamon* az ó templomban, [4]*Utrumque genu in terram figens, manus expandit in cælum,* mind a két térdére térdepelvén, kezeit égbe terjesztette és nagy aítatossággal viselte magát: kívántatik, hogy mí, sokkal nagyob külső és belső szolgálatokkal tisztellyük Istenünket a templomban.

[4] 3. Reg. 8. v. 54.

Ha a világi király házában urunk jelen-létét megböcsüllyük és sem zajgásokkal, sem taszigálásokkal, sem egyéb illetlen hahotával közönséges házzá nem tészük a királyi palotát: méltób, hogy az Isten házában ollyat ne cselekedgyünk, a mi nem oda illendő.

Ennek-utánna azt-is meggondold: miért mégy a templomba? A templom [5]imádság háza; tehát azért menny oda, hogy Istennek könyörögj. A templom oltárán jelen vagyon az Úr Christus, mennyei Angyalok sokaságával; mindenek szavát és kívánságát általláttya; tehát nagy böcsüllettel, nagy figyelmetességgel és reménséggel járúly kegyelmének széki-eleibe, lelki és testi jókat kérvén tőlle. A templomok arra-valók, hogy azokban az Isten igéje tanittassék [6]és a sokaság aítatos intésekkel indíttassék isteni szolgálatra; tehát elme-csavargás és tétova ragadtatás-nélkül halgasd a templomban, amit mond Isten a tanítók-által. Végezetre, arra-való a templom, hogy ha bűneinkkel Christust elvesztettük, a templomban keressük és ot talállyuk őtet. Mikor Bóldog Aszszony test-szerént elveszté a tizen-két esztendős Jesust, [7]harmad napig keresé attyafiai- és ismerői-közöt: de sem [8]úczákon, sem nyugodalmas ágyakon, sem, [9]*In terra suaviter viventium,* a kedvekre-élők nyájassági-közöt fel nem találá, [10]hanem a templomban. Jaj, ki sokan elvesztik Christust lélek-szerént és nem bánkódnak utánna; nem keresik őtet,

[5] Isai. 56. v. 7.
[6] Act. 15. v. 22. Joan. 18. v. 20.
[7] Luc. 2. v. 44. 46.
[8] Cant. 3. v. 1.
[9] Job, 28. v. 13.
[10] Luc. 2. v. 46.

sőt eszekbe sem vészik, hogy elvesztették! *Micha* [1] egy rosz bálványt veszte-el és azt mongya, hogy mindenét elvesztette; *Lábán,* [2] elvesztvén bálványát, kész vólt leányát urával-egyetemben megölni érette. Mí mind-annyiszor elvesztyük Christust, menyiszer halálos bűnbe esünk; de ollyanok vagyunk, mint a kikrűl *Ezechiel* mongya, [3] hogy minden jóktúl megfosztatnak és nem sirattyák.

[1] Judic. 18. v. 24.
[2] Genesis. 31. v. 30.
[3] Ezech. 24. v. 16.

Ha fel akarjuk találni Christust, azt cselekedgyük a mit Bóldog Aszszony, [4] *Dolentes quæramus in templo,* templomba mennyünk, bűneinket bánnyuk és sirassuk. Mert miképpen a szú-féreg fából terem, de a fát megemészti, úgy a bűnökért-való bánat bűnből származik és a bűnt elrontya. A szentegyház penitenciának, gyónásnak, Úr-vacsora vételének helye. Azért, ha azt mivellyük a templomban, a mire a templom csináltatott, ebből a világi templomból az örökké-való, de nem [5] kézzel éppített templomba jutunk, mely nem egyéb, hanem [6] önnen-maga Isten és a Bárány.

[4] Luc. 2. v. 48.
[5] Act. 17. v. 24. Hebr. 9. v. 11.
[6] Ap. 21. v. 22.

SZENT MÁRTON PÜSPÖK NAPJÁN.

Die XI. Novembris.

PREDIKÁCZIÓ.

A keresztyén vitézek kötelességérűl.

Evang. Lucæ, 11. v. 33.

Az Ó Törvényben némely aítatos aszszonyok a világi gondoktúl és pompáktúl elbúlcsúzván, isteni szolgálatra adták mindenestűl magokat; és, [7] *Excubabant ante ostium tabernaculi,* éjjel nappal az Isten sátorának ajtaja-előt vígyáztak, imádkoztak. Ezek Isten tisztességére akarván fordítani, a mivel eléb a világnak kedveskedtek; a mely tűkörökbe nézvén, csinnyosítani [8] és szépegetni szokták vólt magokat, azokat az Isten sátorának ékesítésére fordították. *Moyses* [9] pedig azokból a tűkörökből, [10] *Labrum æneum,* azt a rézmosdót mindenestűl béfedette, melyben a papoknak életek vesztése-alat parancsolta Isten, hogy megmosnák kezeket, lábokat valamikor a sátorba mennének, vagy az oltárhoz járúlnának.

Azt akarta *Moyses,* [11] hogy az Isten sátorában oly tűkörök légyenek, mellyekben a papok magokat nézzék, és ha vagy orczájokon mocskok, vagy őltözetekben szennyek találtatnának, meglátván azokat, lemossák és megtisztogassák, hogy Isten-eleibe, éktelenség-nélkül, tisztán és csinnyoson mehessenek.

[7] Exod. 38. v. 8. Prope templum habitabant mulieres.
[8] Luc. 2. v. 37.
[9] 1. Reg. 2. v. 22. 2. Mach. 3. v. 19.
[10] Exod. 38. v. 8. Mare æneum vocatum, in templo Salomonis.
[11] Exod. 30. v. 18. 19. 20.

Nem hadta Isten tűkör-nélkül az Anyaszentegyházat; sőt ebben minden rend- és hívatal-eleibe tulajdon tűkört adott, azokat a szent és Isten-előt kedves híveket, kik külömböző állapatban éltek, de szentűl éltek, azt akarván, hogy azok erkőlcsét szemünk-előt hordozzuk, magunk szépségét vagy rútságát ő-bennek lássuk és ha mi fogyatkozás találtatik erkőlcsünkben, mosogassuk és szépegessük, hogy Istenünk tisztaságos szemeit éktelenséggel meg ne bántsuk, magunkat mocskos erkőlcsökkel ne rútítcsuk. Mert az Új
[1]Matt. 15. v. 20. Testamentom [1]szentsége-után nem mosdott kezet és testet, hanem tiszta lelket és szent életet kíván Isten tőllünk.

Miképpen a papoknak és világi fejedelmeknek, a szegényeknek és gazdagoknak, az uraknak és szolgáknak, az egésségeseknek és betegeknek, a férfiaknak és aszszonyoknak, a szűzeknek és házasoknak, a nemeseknek és kézi-munkás kösségnek, tűkörűl adta Isten azokat a sok szent-életü jámborokat, kik ezekben az állapatokban, tisztán és tekélletesen viselvén erkőlcsöket, szentek laistromában írattak, azon-képpen a hadakozó embereknek az Anyaszentegyház óltalmazó bajnakinak, kik szívesb és szívesb részei a keresztyénségnek, az Isten- és igazság-ellen tusakodók rontóinak, az árvák és özvegyek óltalmáért, vérekkel kereskedő erős férfiaknak, a vitéz kenyeret évő töb sok Szentek-közöt tűkörűl adta, főképpen a magyar vitézeknek, hazánkban *Sabariá*-ban született Szent *Mártont,* ki, noha püspöki méltóságban végezte életét, de vitézkedő állapatban nyerte az Istennek titkos jelenésit és világosításit, mellyekkel a tekélletes vitézkedésnek és szent püspökségnek felségére emeltetett. Mert mikor *Galliá*-ban vitézkednék, nem-csak minden katonai csintalanságtúl és feslettségtűl óltalmazta magát, hanem téli üdőben egy mezítelen emberre találván úttyában és egyebe nem lévén, mivel fedezné fázékonságát, kapá kargyát, két-felé metczé köpönyegét, felével az elfázódott embert bétakará. És noha ezt sokan társai-közzűl megneveték, de Christus oly kedvesen fogadá, hogy következő éjjel megjelenék néki a kúldúsnak adott fóltban őltözve és azt mondá, hogy *Márton* adta reá azt a köntöst. Ezzel az isteni jelenésnek és tanításnak világosságával felindíttatván Szent *Márton,* elhagyá a főldi vitézkedést és életének folyását isteni szolgálatra szentelé.

Propositio. Mivel azért a vitézségben szentségre jutott Szent *Márton,* én-is e jelen-való órában, először rövideden megmutatom, hogy *nem tilalmas, hanem böcsülletes, szükséges és Isten-előt kedves, a*

módgyával való vitézkedés és hadakozás. Másodszor, megmondom, *mint kel vitézkedni az isten-félő keresztyénnek, hogy lelkét megtarcsa és veszedelmes fáratságokkal elegyedett teste szakadásának jutalmát, Meny-országban vegye.*

Ha abban az ártatlanságban maradott vólna ember, melyben Istentűl teremtetett, [1]*In pulchritudine pacis, in requie opulenta;* szép békeségben, gazdag nyugodalomban élt vólna minden esz-veszés-, háborgás-, hadakozás-nélkül. De mihent Isten-ellen pártot ütött az engedetlen ember, töb ostorok-közöt, hadak és viszsza-vonások támadtak, mellyek világ kezdetitűl-fogva vóltak és lesznek világ fottáig. Csak két fia vala [2]*Ádám*-nak és a gonosz megölé az ártatlant. Csak-hamar az özön-víz-után *Nemrod, Assur* [3]és egyéb hatalmaskodók országokat kezdének hatalmasúl foglalni; és a mint a teremtésrűl írt könyvnek tizen-negyedik részében olvassuk, *Chodorlahomor* [4]sok királyokat meghóldoltatott, az-után a világ idejével nevekedtek a hadak gyümőlcsi: az ember-halálok, romlások, pusztúlások, kegyetlenségek és minden-némü gonoszságok. Mert a hadak kiőltöztetik embert a természet szelídségéből és minden fene állatoknál kegyetlenbé tészik; elfelejtetik a vérnek és természetnek hasonlatosságát; az irgalmasságnak kötelességét; a mértékletes életnek tisztaságát. Azért sohúlt nagyob és gyakrab vétkek nem találtatnak, mint a táborokban; ot mulatság és daliaság, a miért a rendes várasokban megölik az embereket; ot a húzás-vonás, nyúzás-fosztás, az egy-ügyü ártatlanok nyomorgatása, sőt halálos éhségre jutatása; ot az emberek kínzása, csonkítása, konczolása, gyilkos mészárlása; ot a szűzek rontása, a házasságok-törése, a magok és egyebek lelkének örök kárhozatra bocsátása oly nyilván és szégyen-nélkül uralkodnak, mint-ha ezekben vétek sem vólna. Ebből a had-viselő emberek feslettségéből származott, a mit írva hagyott *Lucánus* a romai hadakozókrúl: [5]*Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur, venalesque manus, ibi fas, ubi maxima merces;* hogy nem találtatik a tábori emberekben jóság és tekélletesség. Erre néztek a deákok, mikor, *Militiam et malitiam,* a hadakozás és a gonoszság nevét csak egy kis bötűvel külömböztették, mint eggyüt-járó szomszédokat, és mikor, *Bellum,* a hadakozást vagy, [6]*Per antiphrasim, quasi minime bellum,* úndokságnak, vagy, [7]*quasi belluinum,* fene vadakhoz illendő dolognak nevezték.

A Szent Irás a hadokozó embereket, [8]*Latrones,* latroknak nevezi, mint a régi deákok a vitézlő emberek színét, kik a had-

I. RÉSZE.

[1] Isai. 31. v. 18.
[2] Gen. 4. v. 8.
[3] Gen. 10. v. 9. 10.
[4] Vide Gen. 14. v. 9.
[5] Lucanus, lib. 10.
[6] Priscian.
[7] Festus.
[8] Jer. 18. v. 22. Ose. 7. v. 1. 4. Reg. 6. v. 23. cap. 24.

nagy-körűl forgódtak, [1] *Latrones,* latroknak hitták: jelentvén ezzel, hogy közel jár a vitézkedés a latorsághoz és nehéz ezeknek egymástúl elszakadni.

Meggondolván Szent *Dávid,* menyivel veszedelmesb a hadakozás a dög-halálnál, [2] inkáb választotta, hogy Istentűl bűntetődgyék dög-halállal, hogy-sem hadakozással, melyben az emberi dühösség minden rendtartást felforgat; és válogatás-nélkül, bűnöst és bűntelent fogyat. Maga pedig Isten [3] sok helyen és nyilván íratta, hogy a hadakozást ostorúl veti azokra, kik őtet gonosz életekkel haragra indíttyák, ezekre ő kűldi a dühös ellenséget. Mikor pedig haragját megengesztellyük, [4] *Conterit bella; Facit pacem;* a hadakozást elrontya és békeséget szerez.

A hadakban uralkodó sok gonoszságokra- és veszedelmekre-nézve nem-csak most a viszsza-keresztelők, de régen egyebek-is azt állatták, hogy keresztyén embernek nem szabad vitézkedni és hadba menni.

Ez nem-csak eretnekség, hanem ország-árúlás. Mert Szent *Pál* [5] írja, hogy az Isten Szentei, úgy-mint *Ábrahám, Moyses, Jósue* és a sok isten-félő királyok, *Per fidem vicerunt regna: fortes facti sunt in bello: castra verterunt exterorum;* igaz hit-által országokat győztek; hadakban vitézűl forgódtak; ellenségek táborát felverték. Christus Urunk-is, [6] a százados vitézzel szólván, *Fidem laudavit, militiæ desertionem non imperavit;* dícsírte hitit, de nem kívánta, hogy a vitézkedést elhadgya.

Mikor minden rendek Keresztelő *János*-hoz menvén, üdvösséges tanítást vettek tőlle: hozzá járulának a vitézek-is, kérdvén tőlle: [7] *Quid faciemus et nos?* Mí tehát mit mivellyünk? Nem felelé azt nékik: hadgyátok-el a vitézkedést, tegyétek-le a fegyvert; noha ezt kellett vólna mondani, ha szabad nem vólt vitézkedni. És ha Keresztelő *János* kérdés-nélkül, élete vesztésével meg merte mondani a királynak, hogy, [8] *Non licet,* nem szabad attyafia feleségével lakni: sokkal inkáb az üdvösség úttyárúl tudakozóknak megmondotta vólna, hogy veszedelmes állapattyokat elhadgyák, ha bűn-nélkül nem lehetne a vitézkedés. De nem tilalmazta a vitézkedéstűl, hanem arra íntette a vitézeket, hogy ragadománytúl és ártatlanok verésétűl óltalmazkodgyanak. Ha bűn a vitézkedés, ha tilalmas gyilkosság a harczon-esett ölés: menyivel nagyob vétek a gyilkosság a lopásnál, annyival inkáb kellett *János*-nak tilalmazni a harczolást. Bűn-nélkül el sem múlathatta, hogy a kik ő-tőlle egy-

[1] Fes Nonius, Servius.
[2] 2. Reg. 24. v. 13. 14.
[3] Isai. 36. v. 10. Jer. 25. v. 8. 9. Job, 20. v. 23.
[4] Psal. 45. v. 10. Ose. 2. v. 18. Isai. 45. v. 7.
[5] Hebr. 11. v. 33. 34.
[6] Matt. 8. v. 9. Aug. 22. contra Faust. c. 74.
[7] Luc. 3. v. 14. Ita Aug. epi. 5. post medium. Et Epi. 205. ad Bonifacium.
[8] Marc. 6. v. 18.

ügyü igazsággal és jó szűvel kérdezkedtek az üdvösség uttyárúl, azoknak meg ne mondaná, hogy örök veszedelemre vívő állapatban vannak. De semmit effélét nem mondott Szent *János;* nem tanácslotta, hogy elhadgyák a vitézkedést, hanem, *Leges militares,* hadakozó emberhez illendő törvényeket szabott és megtanította, minémü mértékletes igazsággal visellyék magokat, hogy se vereséggel, se félelemmel, se csalárd fogásokkal ne kereskedgyenek, se ajándékozásra ne erőltessenek senkit, hanem rendelt fizetésekkel megelégedgyenek.

És ki nem láttya, hogy ha a kígyók és farkasok-, a dühös ebek és medvék-ellen óltalmazzuk magunkat: sokkal inkáb hazánkpusztító ellenségünkre, lopással és tolvajlással kárunkra igyekező gonoszakra fegyverrel támadhatunk? mivel ezek gonoszságból ártanak, nem természetek dühösségéből, mint a vadak. Szinte oly szabad vólt tehát *Dávid*-nak megölni *Goliádot*, mint a juhai mardosó medvéket és oroszlányokat. Ha látod, hogy fiadat mardossa a kígyó, juhodat szaggattya a farkas, ölöd, vágod érette: tehát a fejedelem, mikor láttya, hogy az ellenség kegyetlenűl vágja, fogyattya hiveit, csak elhalgassa-e? Természetbe óltatott törvény az, hogy, *Vim vi repellere licet,* szabad az erőszakot erővel elkergetni.

Deus jubet bellum: Num. 25. v. 17. 1. Regum 15. v. 3. Deus docet ad prœlium, Psal. 143. v. 1.

A hadakozás, *Necessarium malum,* szükséges gonosz, és arravaló, hogy bántás-nélkül, békeségben élhessenek a jámborok; hogy az ártatlanok óltalmaztassanak; hogy a gonosz-tévők bűntetődgyenek és zaboláztassanak. Azért nem gyilkosok, úgy-mond Szent *Ágoston,* [1] nem boszszú-állók, a kik a hadban embert ölnek: *Sed ministri legis et salutis publicæ defensores;* hanem törvény-szolgáltatók és közönséges szabadság-óltalmazók. És vallyon mi lenne belőlle, ha szabad nem vólna a keresztyén országoknak ellenségekkel viaskodni? Úgy járnának fejenként, mint a sidók, [2] kik nem akarván Szombaton harczolni, akkor méne reájok az ellenség és mint a juhokat, ölé, vágá.

Bezzeg, a pogányok azzal kárhoztatták [3] és ország-rontónak mondották a keresztyén hitet, mint-ha tilalmazná a hadakozást, mellyel óltalmaztatnak a birodalmok. Erre a bolond ítíletre a Christus szavaiból vettek okot, mikor azt mondotta, hogy, [4] *Non resistite malo,* a gonosznak ellene ne állyunk; ha, ki arczúl csap, ki köntösünket elvonnya, más orczánkat fordítcsuk, más ruhánkat-is oda adgyuk. De nem vették eszekbe, hogy ezekkel a szókkal nem tíltotta Chris-

[1] Aug. to. 6. l. 22. contra Faustum. c. 74.

[2] 1. Mach. 2. v. 34. 36. 41.

[3] Ita apud Aug. Epist. 4. et 5.

[4] Matt. 5. v. 38.

[1] Rom. 13. v. 4. tus a fejedelmektűl, hogy hadat ne viseljenek; mert [1] azért adott kardot kezekbe, hogy bűntessék a gonoszakat; egyebeket sem fogott-el attúl, hogy törvénnyel károkat ne keressék vagy magok
[2] Rom. 10. v. 19. Levit. 19. v. 18. óltalmában másnak ne árcsanak; hanem először, tíltya, [2] hogy haragból és gyűlőlségből boszszút ne állyunk. Másodszor, a mint Szent
[3] S. Thom. 2. 2. qu. 72. art. 3. *Ágoston*-után írja Szent *Tamás:* [3] a Christus parancsolattya, *de præparatione animi intelligitur,* csak arra kötelez, hogy, ha szükséges a bűnnek távoztatására a szenvedés, készek legyünk minden gyalázatot és kárt szenvedni inkáb, hogy-sem Istent megbáncsuk; de ha bűn-nélkül a gonosz-tévőt megzabolázhattyuk és az ő rágalmazásából nevekedő botránkozást eltávoztathattyuk, nem kel a gonoszságra szabados útat adni a gonoszaknak. Erre tanított ő-maga
[4] Joan. 18. v. 22. 23. Christus. Mert mikor őtet [4] arczúl csapá egy szolga, nem fordítá más orczáját, hanem szelíden okát adá, miért nem kellene annak
[5] Actor. 23. v. 3. Ita Aug. ep. 5. citata. lenni. Ezent cselekedte [5] Szent *Pál,* mikor pofon ütötték. Úgy kel azért érteni a Christus szavát, hogy inkáb mászor-is arczúl csapassuk magunkat; inkáb kárunkat duplával szenvedgyük, hogy-sem haragot, gyűlőlséget, boszszút űzzünk, hogy-sem Istent megbáncsuk; mert egyéb-aránt bűn vólna, ha mást gonoszra ingerlenénk és bűnét öregbítenők a vétkesnek.

Bizonyos tehát, hogy szabad az Isten népének hadakozni: de,
[6] 1. Reg. 25. v. 28. [7] Exod. 17. v. 16. 1. Reg. 18. v. 17. 1. Par. 5. v. 22. [8] 2. Paral. 20. v. 15. [9] Hebr. 11. v. 33. [6] *Prælia Domini,* [7] *Bella Domini;* istenes hadakban, a keresztyénségért, az igazságért, az ártatlanok óltalmáért. És mikor így hadakoznak, [8] *Non est illorum pugna, sed Dei;* nem ők hadakoznak, hanem Isten. Miképpen azért Szent *Pál* dícsíri azokat, [9] kik igaz hittel és tekéiletes igyekezettel hadakozván, rontották az Isten ellenségit: úgy az Anyaszentegyház számtalan vitézlő embereket Szentek lajstromába írván, esztendőn-ként innepekben emlékezeteket megújíttya; úgy-mint: *Mauritiust,* Szent *Györgyöt, Achatiust, Alexandert, Floriánt, Anastasiust, Gallicánust, Marcellust, Nicostratest* és egész *legiókat,* hat-ezeres szent hadakat. Mert, miképpen az
[10] Exodus. 29. v. 20. Ó Törvényben [10] azzal szenteltettek a papok, hogy kezeket, lábokat megvéresítették: úgy, a kik törvényes, igaz hadban Isten ellensé-
[11] Exodus. 32. v. 29. ginek vérét ontyák, [11] *Consecrant manus domino,* Istennek szentelik kezeket. Noha azért sok lelki veszedelmek-közöt forog a vitézkedő
[12] Possid. in Vita Augustini. cap. 27. ember, és arra-nézve [12] Szent *Ambrús* és Szent *Ágoston* minden egyházi embernek tanácsollya, hogy házasság és hadakozó tisztek szerzésére ne ereszkedgyenek, mivel a házasok veszekedése és a vitézlő emberek gonoszsága azoknak szokott tulajdoníttatni, kik

ezekben szerzők vóltak; de az-is igaz, hogy a vitézlő állapatban szentűl élhet ember.

Az egyházi embereket az [1]Anyaszentegyház törvénye eltíltotta a hadakozástúl és azt kívánta, hogy a papok azért mennyenek táborba, hogy a bűnöket fedgyék és tílcsák, a félelmeseket bátorítcsák, a betegeket és sebeseket halálhoz késztícsék. De ez az egyházi törvény nem kötelezi a papokat, mikor magok vagy hazájok óltalma szükség-képpen kívánnya, hogy kardot ráncsanak; mert akkor azt cselekedhetik, a mit *Moyses* vagy a *Machabæusok,* kik papok lévén, nagy hadakat viseltek.

[1] S. Thom. 2. 2. qu. 40. art. 2. Deut. 20. v. 2. Stabunt Sacerdotes ante aciem et sic loquentur: Nolite metuere: Dominus Deus vester in medio vestri est.

II. RÉSZE.

Lássuk immár, mint kel magát viselni az istenes vitéznek, hogy ne csak világi sóldot, hanem mennyei coronát érdemellyen vitézkedésével.

Három dolgot ír [2]Szent *Tamás* szükségesnek az igaz hadakozáshoz:

[2] S. Thom. 2. 2. qu. 40. art. 1.

ELSŐ az: *Ut autoritate legitimi principis geratur;* hogy a törvényes fejedelem ország akarattyából és rendeléséből indítcsa és visellye a hadat.

Ha, kit azon ország vagy váras tagjai-közzűl megbántott vagy károsított valaki, nem szabad maga erejével eleget tenni magának; sőt a *római* törvény, *Crimen læsæ majestatis,* király árúltatásnak mongya, ha ki fejedelem akarattya-nélkül népet győjt és hadat indít; mert az ország és váras tagjainak bírája vagyon, ki igazságot szolgáltathat. De mikor más fejedelem és ország megbántya a szomszéd fejedelmet: ha emberséges szorgalmaztatásra nem akar eleget tenni, nincs egyéb bíró, a ki erőltethesse a vétkest, hanem az, a ki megbántódott. Mert miképpen az idegen ember, a mely várasban vétkezik, annak bírójátúl itíltetik, mivel gonoszságával annak hatalmába ejtette magát: azon-képpen, a mely fejedelem kárt tett a szomszéd fejedelemnek, a megsértett ártatlan itílése-alá esett, és ez hadat indíthat ellene, hogy kötelességének megfelelvén, óltalmazza a közönséges jót, és annak sértegetőit bűntetéssel szoktassa a csendességre.

Lib. 48. Digestor. Tit. 4. ad Legem Julian Majestatis. Lege 4: Lege majestatis tenetur, qui injussu principis bellum gesserit, delectum habuerit, exercitum comparaverit. Citat ibi Glossa, Cod. De re militari. L. Neminem. etc.

MÁSODIK szükséges dolog a hadakozáshoz: *Ut justa sit causa belli;* hogy igaz igye és igen szükséges, nagy oka légyen annak, a ki hadat indít; mert ez az utólsó és veszedelmesb orvosság, melyhez csak akkor szabad nyúlni, mikor egyéb orvosság nem találtatik.

Nincsen veszedelmesb dolog, mint a hamis had-indítás. Mert

valami károk és bűnök esnek a hadakozásban, mindazokban részes, mint első- és fő-ok, a ki hamis hadat indít; valamenyi lélek elvész, az ő lelke ád számot azokrúl. Azért, ha egy gyilkosság, egy lopás, egy ház-égetés, egy paráznaság testi és lelki halálra méltó: mit mongyunk arrúl, a ki ennyi ezer ember mészárlásának, egész országok égetésének, rontásának, ennyi számtalan fertelmességeknek oka?

Axioma Jurisconsultorum.

Ha, *Probationes in criminalibus, luce meridiana oportet esse clariores;* egy ember ölésére napfénynél világosb bizonyságokat kíván a törvény: sokkal inkáb egész országok közönséges romlásában-járó hadnak nagy és világos okainak kel lenni. És, ha csak kicsiny kétség vagyon-is a hadakozás igazságában, semmi úton nem szabad hadat kezdeni; mert, *In dubiis, melior est conditio possidentis,* mikor kétség vagyon akár-mely dologban, a békeséges uraságban-lévőnek nagyob igazsága vagyon. És nagy istentelenség vólna bizonytalan dologért bizonyos halálra taszítani csak egy embert-is, nem, hogy annyit, a menyi vész a hadban.

Ha azért kétséges a hadnak igaz oka, hamisság a had-indítás, és igazán óltalmazza magát a más rész. Mert törvényben-is ártatlannak itíltetik, a ki bizonyoson gonosznak nem mutattatik, akármely nagy gyanuságok légyenek hozzá.

Igaz okai, mellyekért hadat viselhet a fejedelem, ezek: 1. Ha ki tartományát haddal rontya, pusztíttya; mert tartozik a fejedelem alatta-valóinak igaz és szükséges óltalmára. Sőt ha ereje és értéke lévén, óltalmazatlan hadgya híveit, úgy vétkezik, mint-ha maga tenne kárt nékik. 2. Ha ki törvény-nélkül, hatalmasúl elvészi és viszsza nem akarja adni maga, vagy alatta-valók javát, kiváltképpen mikor félhet, hogy töb és nagyob károkat tészen az-után, ha ellene nem állanak. De ebben azt kel követni, a mit Isten

[1] Deut. 20. v. 10.

parancsolt és a *rómaiak* igen megtartottak. [1] Eléb békeségre kel ínteni a kár-tékont, és ha eleget akar tenni hadakozás-nélkül, nem szabad kardhoz nyúlni. 3. Ha nagy boszszúval illeti valaki a fejedelmet vagy alatta-való híveit, mint [2] mikor a *Dávid* követit gyalázattal illeté *Hanon,* mikor *Dinát* elragadá *Hemor*. 4. Ha az ország és fejedelem ellenségit [3] segíti valaki, vagy [4] társait háborgattya. 5. Ha ki nem adgya valaki a gonosz-tévőt, mint a *Beniamin* fiai nem akarák bűntetésre adni az úndok latrot; *Judic. 20. v. 13.* Ha felbontya a végezést; *4. Reg. 3. v. 5* 6. Ha ki *török*-kel, *tatár*-ral mégyen valamely országra, bár egyéb-ránt igaz igye vólna-is, hamis hadat visel és igazán ellene álhat minden keresztyén feje-

[2] 2. Reg. 10. v. 4. Pœna. c. 12. v. 31. Gen. 34. v. 1. 7.
[3] Exemplum, 2. Reg. 8. v. 5. 6. c. 10. v. 6. 19.
[4] Exemplum Abrahæ, Gen. 14. v. 12. 14. 2. Par. 16. v. 2. 7. 9. c. 19. v. 2.

delem, sőt tartozik ellene-állani. Oka az, mert ha vétett és igazán bűntetődik valamely keresztyén ország, de azzal nem tartozik, hogy pogányok rabságába és lelki veszedelmekre hadgya az ártatlan kösséget vinni, kivált-képpen holot a kisdedek-közzűl sokan pogányságban neveltetnek. Ezek és a keresztyénségnek egyéb veszedelmi, mellyek a *török* czimborából fakadoznak, elégséges okok, mellyekért igazsággal ellene-álhatni mindennek, valaki a pogányok segítségével hadakozik.

Noha azért a keresztyén fejedelmek-alat vitézkedő köz-népek és fogadott hadak nem tartoznak visgálni, ha igaz, vagy hamis okai vannak a hadakozásoknak, hanem, a mint Szent *Ágoston* írja, [1]*Cum vir justus, sub rege sacrilego militat, recte potest illo jubente bellare, civicæ pacis ordinem servans; cum vel certum est, non esse contra Dei præceptum, quod jubetur, vel utrum sit, certum non est;* azt kel itílni, hogy a fejedelem és az ország meghánta, vetette a dolgot és hamissat nem cselekeszik, de ha nyilván-való, hogy hamis igye vagyon a had-índítónak, senki nem vitézkedhetik lelki veszedelem-nélkül mellette; mivel Isten törvénye, hogy, [2]*Facientes et consentientes, pari pœna plectuntur;* a hamisság-kezdők és hozzásegítők egyenlő bűntetést érdemelnek.

[1] Aug. to. 6. lib. 22. contra Faustum c. 75.

[2] Rom. 1. v. 32

Harmadik: az kívántatik az istenes hadakozáshoz, *ut juste geratur,* hogy igazsággal, istenesen, szentűl viseltessék a had. Nem elég, hogy igaz igye légyen a had-viselőnek, szükség, hogy a hadakozó törvények-szerént igazán visellye a hadat. Nem gyűlölség-üzés vagy boszszú-állás kívánsága, nem préda reménsége vagy ragadozás fösvénysége, [3]nem kegyetlenség dühössége vagy uralkodás kívánsága, nem ország vagy fejedelemség öregbűlése igaz czéllya és vége a hadakozásnak, sőt veszedelmes bűn ezekért hadakozni; [4]*Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacabilis animi feritas, libido dominandi et si quæ sunt similia, in bellis jure culpantur,* hanem arra kel nézni a hadakozásban, hogy az igazság, az Isten tisztessége, az ország bátorságos békesége óltalmaztassék, hogy a gonosztévők bűntetődgyenek és félelem által eszekre jővén, tartózkodások légyen az ártatlanok károsításában: [5]*Pacem habere debet voluntas; bellum necessitas, bellum enim geritur, ut pax acquiratur. Hostem pugnantem, necessitas perimat, non voluntas.* Nem-is szabad a hadat továb vontatni annál, a míg a szükség kívánnya. Sőt az *Agesilaus* és *Licurgus* törvényét-is meg kel tartani, kik, [6]*Vetuerunt sæpe contra eosdem bellum gerere, ne*

[3] Jacob. 4. v. 1. Bella ex concupiscentiis nascuntur.

[4] Aug. to. 6. lib. 22. contra Faust. cap. 74.

[5] Aug. ep. 205. ad Bonifacium.

[6] Plut Apopht. Laconic. in Agesilao et Lycurgo.

ii bellandi rationem discerent, ártalmasnak itilték, ha gyakran és sokkáig azon ellenséggel hadakoznak, mert ezzel taníttyák és bátoríttyák a hadakozásra.

De, hogy sommában foglallyuk a had-viselésben szükséges dolgokat, az isten-félő vitéznek, ha üdvösségesen akar a hadban forogni, három dologra kel vígyázni: először, mint visellye magát Istenéhez. Másodszor, mit cselekedgyék felebarátival. Harmadszor, minémü készülettel és móddal rendellye maga állapattyát, hogy az ideig-való vitézkedés örök kárhozaton ne végeződgyék.

Először azért: a keresztyén vitéznek meg kel ismérni, a mit Szent *Dávid* magában tapasztalt, [1] hogy nem az ő karja és kargya, hanem a seregek Istene hatalma szerzi a győzedelmet; Isten az, [2] a ki taníttya a vitéz ember kezét a hadakozáshoz [3] és sok ezerek veszedelme-közöt paísa-alat óltalmazza. Annak-okáért nem erőből vagy sokaságból, nem okosságból vagy bátorságból kel a győzedelmet reménleni, hanem Isten segítségéből és óltalmából. Mert, [4] *Non est fortium bellum,* a hadak győzedelme nem erőben ál, hanem a mit Szent *Pál* [5] mondott a választásrúl, azt igazán mondhattyuk a hadi győzedelemrűl; hogy nem a serénykedésből, hanem annak irgalmából vagyon, kit a Szent Irás [6] *Victor*-nak, hadakgyőzőnek nevez. Ugyan-is az egybe-elegyedett roppant seregekben mikor, mint az essőt, oly sürűn szórják a nyilat vagy golyóbist, hogy téged nem talál akár-mely alá-való ember lövése, hanem az utánnad- vagy melletted-valót: nem a te erőd és bátorságod oka, hanem egyedűl az Isten kegyelme, mert magadnak módod abban nincsen, hogy elkerűllyed a golyóbist, melyre-nézve a táborokból méltán kinevetik, ha, ki a harczon ide s tova hajtya fejét, mint-ha elállana a golyóbis-előt, maga annyi félelem vagyon eggyüt, mint másut és nem tudván melyre mégyen a golyóbis, azt sem tudhattya senki, melyre kel hajolni.

[1] Psal. 43. v. 7
[2] Ps. 143. v. 1.
[3] Psal. 90. v. 7
[4] Eccls. 9. v. 11.
[5] Rom. 9. v. 16.
[6] Abac. 3. v. 19.

Plutar. Apopht. Laconicis. Archidamus Agesilai filius, Catapultæ tormentum primum allatum videns, exclamat, Hercules! periit viri virtus. Id hodie verius est.

Úgy tetczik, *Isaias* ötven-nyólczszor, hatvan-négyszer *Jeremiás* és a mint másut mondám, az Ó Testamentom két-százszor nevezi Istent, *Sabaoth,* seregek Urának. Ezzel ismértetvén, hogy Isten az, a ki megveri a hadakat, a ki óltalmazza az embereket. Annak-okáért, mikor a keresztyén fejedelmek hadat viseltek, elsőben azt cselekedték, a mit *Constantinus*-rúl írva hagyott *Eusebius:* [7] *Constantinus Deum quæsivit adjutorem; ratus, auxiliis, quæ ex armis militum petuntur, vix secundas tribuendas.* [8] *Precibus, si unquam alias, tunc (in bello) sibi opus esse intelligens, Dei sollicitabat sacer-*

[7] Euseb. lib. 1. de Vita Const. cap. 21.
[8] Euseb. lib. 2. Vitæ Constant. cap. 4.

dotes, ut semper cum ipso essent. [1] *In Crucis tabernaculo, Salvatori preces fudit.* [2] *Inedia et corporis affictatione seipsum coërcuit, uti Deum sibi precationibus placatum, adjutorem haberet.* A harcz-előt (úgy-mond) bőjtöléssel, testi sanyargatásokkal, aítatos könyörgésekkel engesztelte Istent, meggondolván, hogy nem fegyveren és sokaságon, hanem Isten segítségén fordúl a nyereség. *Theodosius*-rúl írja Szent *Ágoston,* [3] hogy, *Magis orando, quam feriendo pugnabat;* inkáb hadakozott imádsággal, hogy-sem verekedéssel; mert, [4] *Si quando bellum concitabatur, Davidis exemplo ad Deum confugit; pro certo persuasus, eum bellorum administratorem esse;* bizonnyal hitte, hogy Isten viseli a hadat. És ha [5] a *Moyses* könyörgése többet használt győzedelmére, hogy-sem a sokaság kargya; a papok trombitája ledőjtötte a *Jéricho* falait, mellyeket emberi erő el nem ronthatott; a *Jósafát* rendelt seregi-előt isteni dícsíreteket énekelvén a papok, egy-másra támadtak az *Ammon* és *Moáb* fiai [6] és az Isten népének szeme-láttára egy lábig levágták egy-mást: nyilván-való, hogy az aítatos könyörgések minden emberi eszköznél erőssebbek a hadak győzedelmére.

[1] Cap. 12.
[2] Cap. 14.
[3] Aug. 5. de Civit. c. 26.
[4] Socrat. lib. 7. c. 32. Ruffin.
[5] Exod. 17. v. 11. 12.
[6] 2. Paral. 10. v. 20. 22.

Azért a tábori emberek-közzűl ki-ki magán, szűvel és nyelvel, gyakor fohászkodásokkal kérje az Isten segítségét, ollyan formán és módon, mint olvassuk a Szent Irásban, hogy a harcz-előt imádkozott Asa, *2. Paralip. 14. v. 11.* Jósafát, *2. Paral. 20. v. 6.* Ezechiás, *Isai. 37. v. 16.* a Machabæusok, *1. Machab. 3. v. 51. 2. Machab. 5. v. 22.* és Judit aszszony, *Cap. 9. v. 2.*

Ore ora: pugno pugna.

A győzedelem-után-is senki fel ne fuvalkodgyék, hanem Istennek adgyon hálát. És Szent *Pál*-lal azt mongya, [7] *Deo gratias, qui dedit nobis victoriam,* hála Istennek, a ki győzedelmet adott nékünk; és annak tisztességére fordítcsa győzedelmét, a kinek segítségével nyerte diadalmát.

[7] 1. Corint. 15. v. 57.

Ennek-felette a had-viselő generálok tartoznak nem-csak azzal, hogy szabott órákat rendellyenek, mellyekben bizonyos lövések jelével minnyájan imádkozásra indíttassanak, hanem azzal-is, hogy a táborban nyilván-való czégéres bűnöket ne szenvedgyenek, mellyekkel Isten haragja gerjed.

Másodszor: az istenes vitéz két dologgal tartozik felebaráttyának: eggyikkel, hogy kegyetlen ne légyen ellenségéhez. Nyilván parancsollya Isten, hogy, [8] *Mulieres et infantes,* az aszszony-népeket és szóllatlan gyermekeket meg ne öllyék a hadban, [9] sőt a gyümőlcs-termő fákat se vágják ki, mert azok nem hadakoznak

[8] Deut. 20. v. 14.
[9] v. 19.

ellenünk. *Adoni-bézek* [1]hetven királynak kezét, lábát kegyetlenűl elvagdaltatta: de Isten akarattyából hasonló-képpen cseleküvék ő-vélle *Jósue*. Másutt-is a Szent Irásban [2]megmondotta Isten, hogy az Israël királyára megharagutt, azért, hogy a rabokkal kegyetlenűl bánt. Mert, [3]*Sicut resistenti violentia redditur: ita victo, vel capto, misericordia debetur;* miképpen az ellenkezőt kímélletlen kel ostromlani: úgy azt, a ki meggyőzetett, irgalmason kel tartani. Bezzeg értette ezt amaz isten-félő *Constantinus,* kirűl azt írja [4]*Eusebius,* hogy látván vitézinek felgerjedett indúlattyát, kik egy lábig le akarták vágni az ellenséget, megkiáltatta, hogy aranyat ád, valaki elevent viszen. Így az ellenség életét kincsen megváltotta.

Másikkal tartozik a vitézlő ember a szegény kösségnek, hogy azt ne verje, ne foszsza, ne pusztítcsa, hanem a keresztelő *János* [5]parancsolattya-szerént fizetését kőlcse és azzal éllyen. Ha megszűkűl, kövesse [6]Szent *Dávidot,* ki nem ragadozott, hanem *Achimélech*-tűl [7]kéreméssel nyert kenyeret. A *Nábal* juhait sem lopatta, hanem kéremés-szerént, jó akaratból kívánt segítséget szükségében. *Marcus Scaurus* írja, [8]hogy a *római* tábor szélén egy szép, ért gyümőlcs-fa vólt: mikor más-nap a tábor megindúlt, egy alma heával sem vólt a fa; mert akkor a had-viselőnek illyen *instructiot,* vagy *ordinanciát* adtak a császárok: [9]*Si vis tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat: ovem nemo contingat: uvam nullus auferat: segetem nemo deterat: oleum, sal, lignum nemo exigat: de præda hostis, non de lacrymis provincialium habeat;* ha tisztet akarsz viselni, sőt ha élni akarsz, a vitézek kezét megtartóztasd; senki tyúkját, juhát, szőlejét, gabonáját ne báncsa a szegény embernek; az ellenség prédájából, nem az ország tagjai siralmiból gazdagúllyon. Akkor *Pescennius Niger,* [10]egy tyúk lopásért tíz gyalognak akarta fejét vétetni. És, noha megengedte életeket a sok vitézlő nép kérésére: de tíz tyúkot adatott a kár-vallott embernek. Bezzeg arany üdő vólt, mikor ezek a törvények és jó szokások virágoztak; bezzeg, nem csuda, hogy akkor a hadak győzedelmesek vóltak: de külömben fordúlt most a világ. Ez az oka, hogy, [11]*Prædatores suorum, et ipsi præda hostium;* a kik prédává tészik a szegénységet, magok-is ellenség prédái lésznek. Mert, a Szent *Jerónimus* és *Gregorius* mondása-szerént: [12]*Nostris peccatis, barbari fortes sunt: nostris vitiis, romanus superatur exercitus.* [13]*Peccata nostra, barbaricis viribus sociamus; et culpa nostra, hostium gladios exacuit;* a mí bűneink tészik erőssé

[1] Judic. 1. v. 6. 7.
[2] 2. Par. 28. v. 6. 7. 8. 15.
[3] Aug. ep. 205.
[4] Euseb. lib. 2. Vitæ Constantini. c. 13.
[5] Lucæ. 3. v. 14.
[6] 1. Reg. 21. v. 3.
[7] 1. Reg. 25. v. 7. 8.
[8] Frontinus, lib. 4. Stratagemat.
[9] Flav. Vopiscus in Aureliano. initio.
[10] Ælius Spartianus, in Pescennio Nigro sub finem.
[11] Cassiodor. lib. 5. Variarum ep. 26.
[12] Hieron. ep. 3. ad Heliodorum: in Epitaphio Nepotiani. sub. finem.
[13] Greg. lib. 4. Indict. 13. epi. 32. ad Mauritium Augustum.

és győzedelmessé az ellenséget, azok élesítik ellenünk a pogányok fegyverét.

Harmadszor: magárúl el ne feletkezzék a hadakozó vitéz. Eszébe jusson, hogy a tábor nem egyéb, hanem halálra ménő emberek sokasága. Valakik ütközetre mennek, *Sunt sani agonizantes,* halálra vált vonagodó egésségesek, és úgy kel lelkeket Istennek ajánlani, úgy kel üdvösségekrűl gondolkodni, mint, a kik halálok óráján vannak. Bolondság vólna a földért hadakozni és Meny-országot elveszteni; embereket győzni és bűnöktűl meggyőzetni; prédával gazdagodni és magát pokol prédájává tenni; e földön dücsösséget nyerni és a más világon örökké kínlódni.

Azért a hadban forgó vitéznek oly igazán és szentűl kel élni, mint akarná, hogy találtatnék halála óráján; oly tisztán kel lelki-isméretit viselni, hogy tudva és akarva Istenét meg ne báncsa. Mert a jó lelki-isméret oly bátorságot ád [1] a veszedelmek-közöt, [1] Prov. 28. v. 1.
hogy mint az oroszlány, úgy nem túd félni az igaz ember: a gonosz lelki-isméret pedig, [2] *Timida est,* rettegő és igen félelmes. [2] Cap. 4. v. 20.
Mert a gonosz embernek nem-csak az ellensége, a kivel szembeszállott, hanem Isten ő-maga, kit megbántott. De mivel emberek vagyunk és sok gyarlóságokkal megkörnyékeztettünk: mikor a hadak egy-máshoz közelgetnek, tartozik azzal minden keresztyén, hogy Istennel megbékéllyék és úgy visellye magát, mint-ha ez vólna utólsó órája.

Ez pedig a békéllés két-képpen lehet: először, ha helye, ideje es papja vagyon, lelki bánattal és alázatossággal meggyónnyék. Másodszor, ha ennek alkalmatosságát és idejét elmúlatta, meg ne réműllyön. Mert *Sacramentom*-nélkül-is megbékélhetik Istennel és bűneinek bocsánattyát nyerheti, isteni szeretetből származott szűbéli töredelmességgel, mely egy szem-pillantásban meglehet, kiváltképpen, ha minden-napi gyakorlással ehez szoktattyuk magunkat.

Actus contritionis.

Hogy megtanúllyuk, mint kel ezt az üdvösséges töredelmességet gyakorlanunk, jusson eszünkbe, hogy a bűnös embernek megtérésére szükség, először, hogy gyűlöllye és bánnya Isten-ellen való gonoszságit. Másodszor, hogy a Christus érdeme-által bűnei bocsánattyát reménlye. Harmadszor, hogy magában elszánnya és végezze, hogy életét megjobbíttya és a bűnöket eltávoztattya. Ha a bűnöket csak azért bánnya és gyűlöli ember, hogy néki ártalmasok, mert ezekkel a mennyei bóldogságot elveszti és lelki veszedelmet, örök kárhozatot érdemel véllek, noha ez a bánat elégséges arra, hogy

a gyónás *Sacramentoma*-által bűnei bocsánattyát nyerje, de *Sacramentom*-kivűl csak magán az *Attritio* nem elég a bűnök bocsánattyára. Hanem, hogy *Contritio* légyen, mely *Sacramentom*-kivűl-is Istennel megbékéltet, azért kel a bűnt gyűlőlni és bánni, mert Isten-ellen vagyon, mert azzal a felséges Istent, a mí édes teremtő, üdvözítő Urunkat megbántottuk.

Annak-okáért veszedelmes igyünkben felemellyük lelki szemeinket Istenhez, az ő felséges méltóságát és hozzánk mutatott nagy jó-vóltát meggondolván, bánnyuk, hogy őtet megbántottuk, és bocsánatot kérvén, magunkban elvégezzük, hogy életünket megjobbítván, a bűnöket eltávoztattyuk. És vagy illyen, vagy ehez hasonló könyörgést bocsássunk Istenünkhöz: felséges Isten, irgalmasságnak és kegyelemnek Attya, ki a hozzád-térő bűnösöket béfogadod, mint *Magdolnát* és a tékozló fiat, bánom és szűből kesergem, hogy ellened vétettem és bűneimmel Szent Felségedet megbántottam. A közben-járó Christus Jesus érdemeért kérlek, légy kegyelmes az én bűnös lelkemnek. Én-is, a te malasztod segítségével, tekéllett szándékkal igyekezem életem jobbítására és a bűnök távoztatására.

Efféle aítatos könyörgés-után a vitézlő ember keresztyéni bátorsággal járjon-el hívatallyában. És ha az alatta-valókat meg talállya szidni valami vétekért, azon ne törődgyék. Mert igazán írja Szent *Tamás,* hogy a kinek hatalma vagyon arra, hogy a vétkes embert testi vereséggel bűntetheti, vétek-nélkül rettentheti és szégyenítheti szitokkal-is.

Azt pedig mindenkor szeme-előt visellye, a mivel a Negyedik *Leo* pápa bátorította a keresztyén vitézeket: [1]*Omni timore ac terrore deposito contra inimicos sanctæ fidei, agere viriliter studete. Novit enim Omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro salvatione patriæ ac defensione Christianorum mortuus est et ideo, ab eo præmium cæleste consequetur;* hogy félelem-nélkül harczollyanak, mert a ki meghal, Istentűl mennyei dücsösségbe vitetik, a ki tudgya, hogy az igaz hitért, a keresztyénség óltalmáért, hazájának bátorságáért szenved halált a vitéz ember.

Meghallók keresztyének az istenes vitézek hivatallyát, de eszűnkbe jusson, hogy a mí életünk vitézkedés,[2] és a mint nem egy helyen mongya a Szent Irás, valamíg élünk, mint mezei hadakozók, [3]*In tabernaculis,* sátor-alat lakunk és nem veszendő kincsért, hanem, [4]*Pro anima,* lelkünk megtartásáért hadakozunk; azért

[1] Cap. Omni timore. 23. qu. 8.
[2] Job, 7. v. 1.
[3] 2. Cor. 5. v. 4. 2. Pet. 1. v. 14.
[4] 1. Mach. 12. v. 51.

parancsollya Szent *Pál*, hogy, [1] *Labora sicut bonus miles Christi;* [1] 2. Tim. 2. v. 1.
ki-ki úgy fáradgyon, mint Christus jó vitéze. Nem arra rendeltetett ez a vitézkedés, hogy embereket öllyünk, hanem hogy [2] e világ [2] Eph. 6. v. 12.
setétségének fejedelmét meggyőzzük, a belső és láthatatlan ellenségeket, a mí saját indúlatinkat, fogságban tarcsuk. Azért, [3] nem [3] 2. Cor. 10. v. 4.
testi fegyverrel, hanem, [4] *Armis lucis, armis justitiæ,* igazság és [4] Rom. 13. v. 12.
világosság fegyverével úgy harczollyunk, hogy a győzedelmes vitézeknek igért jutalmat elnyerhessük. Melyre segítcsen minket az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten. Amen. 2. Cor. 6. v. 7.

SZENT ALBERT PÜSPÖK NAPJÁN.

Die XXIII. Aprilis.

PREDIKÁCZIÓ.

Az jó püspökök tüköre.

Mikor Isten a maga tiszteletire sátort akart vonatni a pusztában-bújdosó sidók-között, megmutatván módgyát és formáját lakóhelyének, azt parancsolta *Moyses*-nek, [5] *Inspice et fac secundum* [5] Exo. 25. v. 40.
exemplar, quod tibi in monte monstratum est, hogy jól vígyázzon Act. 7. v. 44. Hebr. 8. v. 5.
az eleibe-adott példára és annak hasonlatosságát kövesse az Isten sátorának csinálásában. Mí-tőllünk, kik Isten [6] templomi és [7] lelki [6] 2. Cor. 6. v. 18.
házai vagyunk, azt kívánnya Isten, hogy lelkünk ékesítésében, [7] 1. Pet. 2. v. 5. Hebr. 3. v. 6.
[8] *Architecti,* éppítő mesterek legyünk. És hogy csorba ne essék [8] 1. Cor. 3. v. 10.
munkánkban, hanem Istenhez illendő házat csinálhassunk, formát és *modellomot* adott, melynek hasonlatosságára kívánnya, hogy éppítcsünk, mert azt parancsolta, hogy, [9] *Conformes simus ima-* [9] Rom. 8. v. 29.
ginis Filii sui, az ő Szent Fia erkőlcsét és maga-viselését kövessük, [10] *Et, sicut ipse ambulavit, ambulemus*, és úgy járjunk, mint [10] 1. Joan. 2. v. 6.
ő járt.

De mivel az emberi gyarlóság menedéket kereshetett a Christus követésében és azt mondhatta, hogy Christus nem-csak ember vólt, hanem Isten-Ember, azért künyű vólt az emberség erőtlenségét vastagítani az istenségnek; csuda nem vólt, ha békeséggel szenvedte a kínokat; csendeszen tűrte a gyalázatokat, megbocsátott ellenséginek és fáradhatatlan buzgósággal igyenesen járt minden tekéllettességek úttyán, de mí csak emberek, az-az erőtlen férgek vagyunk,

nem érkezünk a romlott természet hajlandóságának tellyes győzedelmére, a szent életnek tekélletességére. Hogy Isten ezt a csalárd és tudatlanságból származott mentegetést kirekesztené, nem-csak kijelentette Szent Igéjében, [1]hogy ő, mindeneket akarván üdvözíteni, oly gazdagon terjeszti segítségét, oly hatalmason vastagíttya az emberi gyarlóságot, hogy künnyen végbe-vihettyük az ő segítésével, a mit kíván tőllünk, hanem azt-akarta, hogy hozzánk hasonló emberek nagy szentségekkel fényeskedvén, tűkörök és példák lennének a Christus követésére és a tekélletes szent életre.

[1] 1. Tim. 2. v. 4. Rom. 10. v. 12.

A mí szemünk gyengesége nem nézheti a nap sugárit magában a napban, de a levegő-égben könnyen és gyönyörűségesen láttya. Ha nehéznek látszik a Christus életének fényességét nézned és annak hasonlatosságára ékesítened erkőlcsödet, nézz a töb Szentek cselekedetire. Azok ollyan testből, vérből éppűlt emberek vóltak, mint mí; bűnben fogantattak és gonoszra hajlandók vóltak, mint mí; magok erejéből semmi jót nem mívelhettek, mint mí: mindaz-által, mivel, a ki kívánta tőllök, hogy őtet kövessék, bévséges segítséget adott annak végbe-vitelére, nagy szentségre jutottak és úgy elváltozott szívek, hogy a mely gonoszban valamikor gyönyörködtek, azt az-után halálnál inkáb gyűlőlték; a mitűl eléb irtóztak, abban helyheztették az-után gyönyörűségeket és igazán Christust követvén, nékünk azt mondották: [2]*Imitatores mei estote, sicut et ego Christi;* hogy ha a Christus követése felségesnek látczik, őket kövessük, mert ők-is a Christus példájára néztek, az ő nyomdoki-után jártak.

[2] Cor. 4. v. 16. cap. 11. v. 1.

Igen szükséges vólt, hogy Isten az Anyaszentegyházban minden rendben-való emberek-közöt tekélletes-életű szent jámborokat adna példájúl; nem-csak azért, hogy az alacsomb példák követésre bátorítanának, hanem azért-is, mert, noha a Christus életének szentsége, mellyet az Evangeliom előnkbe adott, elégséges példa minden állapatban-lévő embereknek; de azért úgy kel a Christus példáját szabni és alkalmaztatni akár-mely hivatalhoz, a mint annak tulajdonsága kívánnya. Az imádkozásrúl, irgalmasságrúl, igazságrúl, test-sanyargatásrúl, lelkekre-való gond-viselésrűl és minden egyéb jóságokrúl világos példák vannak a Christus életében, mindazáltal az egyházi és világi, a házas és nőtelen, a gond-viselő és alacsonrendű, a vitézkedő és békességben-élő emberekhez nem egy-aránt szabhattyuk a Christus példáját. Annak-okáért a kegyes Isten gondviselése rendelte, hogy a világnak minden állapattyában tekélletes

szent emberek légyenek, kik isteni és mennyei nagy bölcseséggel erkőlcsökbe ólcsák és életekkel kiábrázzák a Christus életének példájából valami szükséges vagy alkalmatos, az ő rendek és állapattyok szentségére; a töb hívek pedig, kikben a mennyei bölcseségnek annyi világossága nincsen, kövessék azokat a szenteket, kik állapattyok tekéletességét elérték; mivel ezek isteni vezetésből sok és nagy titkokat láttak a Christus életében, mellyeket egyebek nem látnak; sok útakat és módokat találtak a jó erkőlcsök gyakorlásában, mellyeket mások eszekbe sem vennének. Annak-okáért az illyen szent embereket böcsüllyük, tisztellyük és emlékezetekre Istennek innepeket szentelünk, mivel ezek nem-csak Istennek kedves szolgái vóltak, hanem minket-is tanítottak, bátorítottak és példájokkal eszteneztek a Christus követésére, a szent életnek tekélletességére.

A mí nemzetünk-közöt első püspök és Isten-után az egyházi emberek-közzűl első és nagyob fondálója a keresztyénségnek Szent *Albert* püspök és mártir vólt, kinek emlékezetire a mái napot innepellyük. Ezt adta Isten nékünk tűkörűl a püspöki hívatalban. Azért én-is a jelen-való órában, először: *a püspöki rendnek méltóságát és fáratságos gondviselésének félelmes állapattyát* megmagyarázom. Propositio.
Másodszor: a Szent *Albert* példájából megmutatom, *minémű jóságok kivántatnak abban, a ki üdvösségesen akarja viselni a püspökséget.*

Szent *Pál* apostol [1] három dologban foglallya a püspökök fáratságos méltóságának kötelességét, mert össze-híván az *Efesom*-körűl-való püspököket, [1] Act. 20. v. 28.

I. RÉSZE.

ELŐSZÖR, azt mondá nékik, hogy a püspöknek vigyázni kel nemcsak magára, hanem a sokaságokra-is, mellyek-eleibe rendeltetett. Mert a püspökök nem egyebek, hanem vigyázók; mint megismérteti nevezetek: [2]*Ideo altior locus est positus episcopis, ut ipsi superintendant, et tamquam custodiant populum. Nam græce quod dicitur episcopus, hoc latine superintentor interpretatur, quia desuper videt;* mivel a görög szó, mellyel neveztetnek a püspökök, annyit tészen, mint fellyül-vigyázó. A kit Isten lelki gond-viselésre választott, azt, [3]*Speculatorem,* őr állás vigyázatára rendelte, hogy, [4]*Speculetur cum Deo,* Istennel-eggyüt strását állyon a nép óltalmára és veszedelme távoztatására. És, mivel a vigyázót magas helyre állattyák, a püspök-is magassab székben ül, [5]felső helyrűl hirdeti, a mit tudni kel a sokaságnak. Miképpen azért a földi paradicsom-eleibe [6]*Chérubin* Angyal rendeltetett, hogy őrizze az élet-fáját, úgy a vitézkedő

[2] Aug. in Ps. 126. Ambr. c. 5. de Sac. dignitate: Quid aliud Episcopus, nisi Inspector?
[3] Ezech. 3. v. 17. cap. 33. v. 7. Jer. 4. v. 17.
[4] Ose. 9. v. 8.
[5] Aug. Serm. 62. de Verbis Domini.
[6] Gen. 3. v. 24.

Anyaszentegyházban püspököket rendelt Isten, hogy az ő vigyázások lelki veszedelmektűl óltalmazza a híveket.

Látóknak, [1] *Videntes,* nevezi a Szent Irás az Isten népének tanító pásztorit, mivel azok minden-felé néznek, hogy hírt adhassanak, ha veszélyt sajdítnak. A püspököket *Pius* pápa, [2] *Oculos Dei,* Isten szemeinek; Atanasiust, [3] *Sanctissimum orbis oculum,* az egész világ szemének nevezte *Nazianzénus.* Nissénus a püspököt, [4] *Oculum ecclesiæ,* Anyaszentegyház szemének mondotta. Mert, miképpen a szem egész testnek lát és útat mutatván, igazgattya lábainkat, hogy el ne essünk, úgy a püspökök mennyei tudományok és szent erkölcsök világosságával úgy igazgattyák a nyájat, hogy a sok botránkozások- és lelki veszedelmek-közöt el ne veszszünk.

Másodszor, azt mondotta Szent *Pál* a püspököknek, [5] hogy Szent Lélek választya és rendeli a püspököket. Senkinek nem szabad, úgymond, az [6] egyházi méltóságot isteni hivatal-nélkül felvenni. Mert ha *Aaron* a papi-fejedelemséget külömben fel nem vállalta, hanem, minek-utánna Isten a száraz [7] veszsző virágozásával megismértette választását; ha Christus Istentűl várt, [8] ki őtet *Melchisedech* rendin-való örökös papsággal tisztelte, szükség, hogy senki tisztesség és jövedelem kivánásból maga indúlati- és vágyódási-szerént pásztorságba ne kapjon, hanem Istentűl várjon. Mert [9] hamis tanítók, a kik Istentűl rendelt hivatal-nélkül lelki-pásztorság gondviselésébe állanak. Annak-okáért erős csapásokkal ostorozta Isten mind [10] *Oziast,* ki a papok tisztibe kapott, mind [11] *Jerobodmot,* ki az alacson kösségből papokat rendelt; és megengedte, hogy, *Quicumque volebat, fiebat sacerdos;* valaki akarta, pappá lehetett.

Attúl kel tehát egyházi pásztorságra választatni a püspöknek, a ki egyedűl, [12] *Idoneos facit ministros,* alkalmatossá tehet mennyei áldomásival ennek a nagy hívatalnak méltó viselésére. És mivel Isten azt rendelte, hogy minek-utánna magán elválasztotta az első püspököket, az-után emberek-által légyen a következő pásztorok rendelése: példát mutatott Christus, mint kel ennek a választásnak lenni. Mert mikor tanítványi-közzűl tizen-két Apostolt akart rendelni, [13] elsőben a hegyekre ment, egész étszaka imádkozott, az-után azokat választotta, kik akkori állapattyok-szerént alkalmatosbak vóltak, noha az-után [14] eggyik árúltatásba esett.

Ebből az isteni bőlcseség példájából két dolgot tanúlunk; eggyiket: hogy a püspök választása-előt [15] hoszszú és buzgó imád-

[1] 1. Reg. 9. v. 9. 2. Par. 12. v. 15. cap. 16. v. 10. cap. 19. v. 2. cap. 29. v. 25.
[2] 6. Quaest. 1. cap. Oves.
[3] Nazian. Orat. 23. paulo post medium.
[4] Nissenus, homil. 13. in Cantica Canticor. sub finem.
[5] Act. 20. v. 28.
[6] Heb. 5. v. 4.
[7] Num. 17. v. 5.
[8] Hebr. 5. v. 5.
[9] Ezech. 13. v. 3. 7. Jer. 23. v. 21. 32. c. 14. v. 4. c. 29. v. 28. Ose. 8. v. 4.
[10] 2. Paral. 26. v. 18. 23.
[11] 3. Reg. 13. v. 33.
[12] 2. Cor. 3. v. 6.
[13] Luc. 6. v. 12.
[14] Ibid. v. 16.
[15] Act. 1. v. 24.

kozással kel Istent kérni, hogy jó pásztort adgyon. Azért parancsollya a *tridentomi* gyölekezet, [1] hogy mihent valamely püspök meghal, az egész megyében megparancsollya a cáptalan az egyházi és világi embereknek, hogy szűnetlen könyörögjenek, hogy Isten adgyon jó pásztort nyájának legeltetésére. Másikat: hogy ha ollyat választunk az egyházi tisztre, kit a választás idején méltónak itílünk: nem mí vétkünk, ha ki az-után maga gonoszságával méltatlanná tészi magát. Mert eszünkben kel tartanunk a *Pláto* mondását, ki mikor *Diénes* királynak szép dícsíretekkel ajánlotta vólna baráttyát, azzal végezte írását: [2] *Hæc tibi scribo de homine, animante natura mutabili;* hogy a kit dícsír: ember, kinek természete változandó. Noha azért nem tudhattyuk a püspökségre választott emberek-közzűl, ki minémü lészen: de lélek veszedelem-alat azzal tartozunk, hogy atyafiságra, nemzetségre, emberek ajánlására és egyéb külső dolgokra ne nézzünk, hanem azt válaszszuk, a kit hasznosbnak itílünk az egyházi méltóságra; mint igen tekíntetes szókkal írva hadta a *tridentomi* szent Gyölekezet: [3] *Mortaliter peccant, nisi quos digniores, et ecclesiæ magis utiles judicarint, non precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici curaverint.* Hogy-ha azért *Antigonus* király egy tudatlan ifiat capitánságra nem emelt, noha sokan ajánlották és az apja vitézségét emlegették, azt mondván, hogy, [4] *Apud me, virorum, non parentum virtutibus præmia sunt,* a capitánságot érdemes emberségre kel osztani, nem atyák jóságára: méltó, hogy a püspökök választásában se légyen egyébre tekíntet, hanem az Anyaszentegyház szolgálattyára. És, [5] *Væ illis, qui ædificant Sion in sanguinibus;* jaj azoknak, kik vér-szerént-való atyafiságra osztyák az egyházi tiszteket.

HARMADSZOR: a püspökök böcsülletes méltóságát és kötelességek félelmes állapattyát akarván ismértetni Szent *Pál,* [6] azt mondotta, hogy a Szent Lélek azért rendelt püspököket, hogy, *Regant ecclesiam,* a Christus vérével megváltott lelkeket birodalmokkal igazgassák és vezessék.

A püspöki hívatal méltóságát és tisztit ismértetni akarván a Szent Atyák, sok felséges nevezetekkel ékesítették a püspököket.

Szent *Paulinus* világosító, fényes lámpásnak nevezte [7] Szent *Ágoston* püspököt: *O sal terræ, quo præcordia nostra, ne possint sæculi vanescere errore, condiuntur! O lucerna supra candelabrum ecclesiæ posita, quæ densas hæreticorum caligines discutis!* mivel

[1] Concilium Trid. Sess. 24. cap. 1. De Reform.

[2] Plutarch. lib. de Vitiosa Verecundia.

[3] Trid. Sess. 24. cap. 1. De Reformat.

[4] Plutar. lib. de vitiosa verecundia.

[5] Mich. 3. v. 10. Habac. 2. v. 12.

[6] Act. 20. v. 28.

[7] Paulin. epi. 1. ad Augustinum.

az eretnekségek és tudatlanságok setétségét elkergette. És mint a madianiták, [1] látván a Gedeon lámpásit, megfutamodtak és elrontattak: úgy a hamis tévelygők a szent püspökök tudományának fényességével meggyőzetnek.

Csillagoknak nevezi a Szent Lélek a püspököket: [2] *Septem stellæ, Angeli sunt septem ecclesiarum.* Mert miképpen a kik setét étszakán a tengeri szelektűl hányatnak, ha az északi csillagtúl nem igazgattatnak, vagy megfeneklik hajójok a sövenyesben, vagy megromol a kő-sziklában: úgy a világi sok lelki veszedelmek-közöt, ha a püspök kormányt nem tart, ha tanításának és maga-viselésének fényességével útat nem mutat a partra, sokan vagy, [3] *Naufragant circa fidem,* hitnek hajó-törésében vagy gonosz életnek örvényében vesznek.

Napoknak mondatnak a püspökök. Mert miképpen a nap [4] szűnetlen fárad és forog a főld-körűl; az éjjeli setétséget kirekeszti; mindeneket melegít, éltet, nevel: úgy az Isten házának gondviselői, a püspökök, munkájokat nem kíméllik; fáratságokat nem szánnyák; mindenekre terjesztik tanítások fényességét; mindeneket melegítnek az isteni szeretetre; nevelnek a tekélletes jóságokban.

Eleven forrásnak nevezi *Paulinus* [5] a Szent *Ágoston* püspök száját: *Os tuum, fistulam aquæ vivæ, et venam fontis æterni, merito dixerim.* Mert ha, [6] *Vena vitæ, os justi;* minden igaz ember szája élet-vize forrása: méltán kifolyó kút-főnek mondatik a püspök, kinek tiszti és hivatallya az, hogy, [7] *De fontibus Salvatoris,* az Üdvözítő Christus tengeréből mennyei bőlcseségek vizét merítvén, azzal öntözze, nedvesítcse, gyümőlcsöztesse a sovány és száraz lelkeket.

Végezetre: ha közönségesen a papok Isten követinek; mennyei áldomások sáfárinak; a lelkek nyerésében Isten segítőinek; világ fondamentominak; Anyaszentegyház oszlopinak; lelki betegségek orvoslóinak; isteneknek; angyaloknak; lelki királyoknak; világ fényességinek; vitéz hadnagyoknak; atyáknak; véneknek neveztetnek, mint másut meghallók: sokkal nagyob méltósággal és böcsülletesb hatalommal illetik ezek a nevezetek a püspököket. Mert a püspökök nem-csak a világi rendeknek, hanem a papoknak és töb egyházi személyeknek-is mesteri, atyái, pásztori, capitáni. Azért ollyan a töb papok-közöt a püspök, mint a gyűrűben a gyémánt; a *planéták*-közöt a nap; az érczek-közöt az arany; az emberben a fő; mivel, a *tridentomi* szent gyölekezet [8] mondása-szerént, a ki

[1] Judic. 7. v. 16. 20.
Dan. 12. v. 3.
[2] Apoc. 1. v. 20.
[3] 1. Tim. 1. v. 19.
[4] Eccli. 27. v. 12.
[5] Paulin. epi. 1. ad Augustin.
[6] Pro. 10. v. 11.
[7] Isai. 12. v. 3.
[8] Concil. Trid. Sess. 24. c. 1. de Reformat.

püspökségre választatik, *Supra omnes gradus constituitur,* minden egyéb egyházi rendek-felibe emeltetik.

Mind-ezeket és valamit ezeken-kivűl mondhatnánk a püspöki hivatalnak böcsülletirűl, rövid sommába foglallya Szent *Pál,* mikor azt mongya, hogy Isten a püspökökre bízta gond-viselését és pásztorságát az ő nyájának. Mert valamit a Szent Doktorok hirdetnek a püspöki tisztnek felségérűl, mind abból származtak, hogy Isten, [1] *Posuit episcopos, regere ecclesiam* DEI, *quam acquisivit Sanguine suo;* a püspökökre bízta birodalmát, gond-viselését, igazgatását, annak az *ecclesiá*-nak, mely az Isten Vére-húllásával szereztetett. Erre-nézve, Szent *Ignatius* Mártir azt írja: [2] *Reveremini episcopum sicut Christum. Quid enim est aliud episcopus, quam is, qui omni principatu et potestate superior est?* Christus hatalmával, minden fejedelemségnél böcsülletesb a püspökség. Mert azt mondhattya a püspök a híveknek: [3] *Ego præcipio, ego jubeo; episcopus jubet; Christus in me jubet;* hogy a mit ő parancsol, Christus parancsollya ő-általa. *Eusebius* a püspökséget, [4] *Summum et primarium episcopatus honorem,* legnagyob és elsőb méltóságnak nevezi. *Nazianzénus* azt mongya, hogy, [5] *Principes et præfectos, imperio meo ac throno, lex Christi subjecit Imperium enim nos quoque gerimus: Addo, etiam præstantius ac perfectius. Nec dubito, quin hanc dicendi libertatem, in optimam partem accepturus sit, sacri mei gregis, ovis sacra;* mennyivel nagyob a pásztor juhainál, annyival böcsülletesb a püspök minden világi fejedelmeknél; mert ezeket a Christus törvénye, mint juhokat a püspökök pásztorságára bízta. Azért, [6] *Nihil sublimius reperitur,* a püspökségnél semmi felségesb nincs a Christus országában. Erre-nézve, [7] *Vulgo dicitur, quod imperatores sacerdotium magis optaverint, quam imperium sacerdotes;* künnyeb oly fejedelmet találni, ki a püspökséget kívánta, hogy-sem oly püspököt, ki fejedelemségre vágyódott vólna. Innen vagyon, hogy a pogány császárok, *Pontifices maximi,* papi-fejedelmekké tétették magokat. És, a mint Szent *Jerónimus* írja, [8] *Pretextatus* pogány, római *consularis* azt mondotta *Damasus* pápának: *Facite me romanæ urbis episcopum, et ero protinus christianus;* tegyetek engem római püspökké és mingyárt keresztyénné lészek; ezzel ismértetvén a kevély ember, hogy a püspökségben nagyob méltóságot és böcsülletet ismért, hogy-sem a fejedelmi várasnak tekíntetesb hívatallyában.

Ezek mind igazak, és világoson ismértetik a püspökség méltó-

[1] Act. 20. v. 28.

[2] Ignatius ep. 5. quæ est ad Trallianos. ante medium.

[3] Aug. lib. 50. Homiliar hom. 49.

[4] Euseb. lib. 2. Histor. Eccles. cap. 16. in fine.

[5] Nazian. Orat. 17.

[6] Ambros. de Dignit. Sacerd. cap. 3.

[7] Ambr. ep. 14. Marcellinæ Sorori. post med.

[8] Hieron. epist. 61. ad Pammachium. cap. 3.

ságát; de az-is igaz, hogy nem-csak fáratságos nagy munkával, hanem sok veszedelmekkel-is tellyes állapatra emeltetik, a ki püspökké tétetik. Mert úgy kel gondot viselnie az alatta-valókra, hogy,
[1] Hebr. 13. v. 17. [1]*Rationem reddet de animabus,* Isten ő-tőlle vészen számot a lelkekrűl. És, a mint *Judit* mondotta: [2]*Ex vobis pendet anima populi,*
[2] Judit, 8. v. 21. a papoktúl füg a kösség lelke. Erre-nézve mondotta a *tridentomi*
[3] Trid. Sess. 6. de Reform. c. I. Gyülekezet, hogy, [3]*Ecclesiarum regimen, onus angelicis humeris formidandum,* oly terh a püspökség, melytűl az angyali erőnek-is méltó rettegni. Hová lehet annál félelmesb dolog, hogy egy gyarló ember, ki maga lelkére-is nehezen viselhet gondot, maga terhét nehezen hordozhattya, maga bűneirűl nehezen adhat számot: ennyi ezer emberekre vigyázzon? azok terhét visellye? azok számadását magára vállallya? azokat veszedelmektűl óltalmazza?

A világi pásztorok vígyázatlansága, ha kárt tészen, oktalan-
[4] In Chrysost. l. 2. de Sacerdotio. állatban tészen kárt [4]és sok-képpen megtérítheti a veszett barom árrát; de ha a püspök juha elvész, nincs tehetség emberben, hogy Istent megelégítcse és a lelkek kárát megtérítcse. A világi juhászokat nem szaggattya a farkas, hanem a juhokat; e mellet a juhász künnyen megisméri a juhok nyavalyáját és úgy orvosolhattya, a mint a szükség kívánnya; de a lelki-pásztor dolga külömben vagyon, mert a pokol-béli farkas nem-csak a juhokat, hanem a pásztorokat ostromollya fő-képpen. A juhok belső nyavalyáját sokszor nem tudhattya a püspök; és ha tudgya-is, nem bánhatik úgy a beteggel, mint orvoslása kívánná, mivel az okos juhok engedetlensége
[5] Greg. 1. Pastoral. cap. 1. akadékot szerez. Erre-nézve mondotta Szent *Gergely,* hogy, [5]*Ars est artium, regimen animarum;* minden tudományok és mesterségek mestersége a lelkek gondviselése; az-az: noha a lelki-pásztorság böcsülletesb minden egyéb hivatalnál, mivel arra rendeltetik, hogy a Christus Vérével megváltott lelkek szentűl éllyenek és örök bóldogságra jussanak; de e mellet minden mesterségnél nehezeb; nem-csak azért, hogy a kiket igazgat a lelkek gond-viselője, azok igen változandók, szabad akaratúk, magok tetczéséhez ragaszkodók, az engedelemre késedelmesek: hanem azért-is, hogy maga a pásztor sokszor megcsalatik a külső gond-viselésben; oly szemes sem lehet, hogy mindenre vígyázzon. Vígyázni kel pedig; mert miképpen az
[6] Exodus. 28. v. 9. 17. Ó Testamentom [6]főpapja, mind mellyén, mind vállán írva hordozta
[7] Sap. 18. v. 24. az *Israël* fiai nevét; sőt [7]köntösén az egész világ terhét viselte:
[8] Philip. 1. v. 7. úgy a püspök tartozik, [8]*In corde habere,* szívében viselni, mint drága köveket, a reá-bízott lelkeket; azokért szű-béli aítatossággal esedezni;

azok óltalmáért paísúl vetni magát az Isten haragja-ellen; tartozik vállán hordozni fáratt juhait, és nagy tűréssel, atyai intések-, kegyes tanítások-, üdvösséges vígasztalások-által, mindenek terhét viselni.

Oh mely nagy terh, oh mely félelmes hivatal a lelkek gondviselése! Mikor Isten *Moyses*-re bízá választott népének vezetését, sok-képpen menté magát; [1] alacson állapattyát, tudatlanságát, kevés hitelét, nyelvének rebegését mind elő-forgatá; és minek-utánna nem lévén helye mentségének, fel kelle vállalni a bajos tisztet, menyiszer könyörgött Istennek, hogy mencse-meg a gond-viseléstűl, mert továb el nem viselheti? Végre azt mondá: Uram, ha külömben meg nem menekedhetem, [2] *Interficias*, ölly-meg inkáb, hogy-sem a tisztben maradgyak. Ha illyen szent és mindeneknél szelideb ember ennyire sajnállotta a gond-viselés terhét, mí tehát szegény bűnösök medgyünk?* Valaki a püspökség terhe- és veszedelme-alat nem nyeg: vagy nem érti kötelességét; vagy béres lévén, [3] *Pascit semet ipsum*, csak maga dücsösségét keresi, csak magát legelteti, nem nézvén a püspökség hivatallyára.

Mit mongyak Szent *Pál*-rúl? Azt írja, hogy, [4] *In timore et tremore multo fui*, nagy félelemmel és reszketéssel viselte tisztit. Szent Isten! A harmadik égbe ragadtatott és isteni bőlcseséggel tellyesíttetett ember reszketve félt, hogy a lelkek gondviselésében fogyatkozást ne tégyen: medgyűnk mí szegények, kik túdatlansággal és emberi fogyatkozásokkal megkörnyékeztettünk? Ha kinek-kinek csak a maga lelke gond-viselése, [5] *Metum et tremorem*, félelmet és reszketést kíván: hát medgyenek, a kik sok ezer lelkek gond-viselésére kötelesek?

Rettenetes dolog, a mit illyen szókkal írva hagyott Arany-szájú Szent János: [6] *Non temere dico, sed ut sentio: non arbitror, inter episcopos multos esse, qui salvi fiant, sed multo plures, qui pereant*; nem hiszem, hogy sokan üdvözűlnek a püspökök-közűl; hanem sokkal többen elvesznek; mert gyakran, a kik nem kárhoznának magok vétkeért, azokért kárhoznak, kiket fenyítékkel nem tartóztatnak a bűnöktűl. Kemény mondás ez, melyre méltán haja szála felálhat minden püspöknek.

Értették ezt a püspöki állapatnak félelmességét a régi Szentek, azért a püspökséget úgy kerűlték, mint a halált. Arany-száju Szent *János* [7] hat könyvet írt a papságrúl, mellyekben azt állattya, hogy a kitűl lehet elfusson, elbújdossék inkáb, hogy-sem a püspökséget felvegye. Mert ha *Saul* [8] és ő-maga Christus a világi fejedelemség-

[1] Exodus. 3. v. 11. 13. cap. 4. v. 1. 10.
[2] Numer. 11. v. 11. 14. 15.
[3] Ezech. 34. v. 3. 8.
[4] 1. Cor. 2. v. 3.
[5] Philip. 2. v. 12.
[6] Chrysostom. Hom. 3. in Acta Apostol. paulo post medium.
[7] Chrysost. de Sacerdotio.
[8] 1. Reg. 10. v. 22. Joan. 6. v. 15.

* A. m. hova menjünk, mit csináljunk.

előt futottak és rejteket kerestek, sokkal méltób, hogy a püspökségtűl fussanak az Isten szolgái; mivel noha a püspökség szent dolog, de sok lelki veszedelmekkel környékeztetik. Szent *Ambrús*, Szent *Gergely* és töb isten-félő nagy emberek sok bújdoklással kerűlték, hogy püspökségre ne emeltessenek. Szent *Nilammon* pedig [1] inkáb meg akarván halni, hogy-sem püspökséget viselni, sok könyörgéssel nyeré Istentűl, hogy a mely nap püspökké kellett lenni, térden-álva imádkozva, lelkét Teremtőjének kiadná.

[1] Sozom. lib. 8. cap. 19. Christophorson.

II. RÉSZE.

Lássuk immár a Szent *Albert* példájából, minémü jóságok kívántatnak leginkáb a püspökökben.

Szent *Jerónimus*-után Szent *Gergely* [2] oly tekélletességet kíván a püspökben, *Ut ad ejus comparationem, recte grex ceteri nominentur;* hogy ő-hozzá-képest igazán juhoknak mondassanak egyebek, az-az, menyivel böcsülletesb, okosb, értelmesb juhainál a juhász, annyival kel a püspöknek tekélletes erkőlcsökkel megelőzni a községet. Azért, ha a barom-őrzés nem barmot, hanem okos embert illet, az emberek pásztorinak-is, noha nem terméşzetben, de tudományban, szentségben, tekélletes jóságokban meg kel a töb embereket előzni, angyaloknak kel lenni, mint-hogy a Szent Lélek [3] sokszor angyaloknak nevezte a püspököket.

[2] Hier. ep. 84. ad Oceanum. c. 4. Gregor. 2. Pastoral. cap. 1.

[3] Apoc. 2. v. 1. 8. 12. 18. c. 3. v. 1. 7. 24.

Miképpen csak fejünkben és nem más tagokban találtatnak együt az öt érzékenségek, mellyek szükségesek a test gond-viselésére, úgy az Anyaszentegyház gond-viselőjében minden tekélletes jóságoknak eggyüt kel lenni, hogy ő-benne tellyesedvén, a mit [4] *Salamon Ábrahám*-rúl mondott: ne találtassék az alatta-valók-közzűl, ki hasonló légyen hozzá az Isten akarattyának tellyesítésében, hanem mint *Saul* [5] minden vitézinél magassab vólt, úgy a püspök meghaladgya juhait mennyei tekélletességekkel. Mindazáltal, a mint azok a szent állatok, mellyek az Isten szekerét vonták, négy ábrázatot viseltek, [6] emberi orczát, sas formát, ökör hasonlatosságát, oroszlány képét, úgy a püspökben négy jóság kívántatik fő-képpen: először, hogy emberi állapathoz illendő alázatosságban tarcsa magát. Másodszor, hogy mint a sas, égbe röpűllyön, mennyei értelemmel és erkőlcsel. Harmadszor, hogy a munkák igáját fáradatlanúl visellye, mint az ökör. Negyedszer, hogy az Isten ellenségivel és a világra áradott gonosz vétkekkel oroszlányhoz illendő bátorsággal harczollyon.

[4] Eccli. 44. v. 20.

[5] 1. Reg. 9. v. 2.

[6] Ezech. 1. v. 10. Apocal. 3. v. 1. 7. 24.

Első fondamentoma és gyökere a püspök jóságinak: a gyarló és romlandó emberhez illendő alázatosság, mely zabolán tartya,

hogy a méltóság nagy-vóltátul hiuságra ne ragadtassék, [1] *Magna prorsus et rara virtus, humilitas honorata;* ritka dolog a böcsülletes hivatalokban az alázatosság. Maga mint a menyben szikrázó csillagok mennél magassabbak, annál kissebbeknek mutattyák magokat, noha nagyobbak a hóldnál és napnál, úgy az emberekközöt, mennél valakit töb áldomásokkal látogatott Isten, mennél nagyob méltóságra emelt, annál inkáb kelene öregbedni benne az alázatosságnak.

[1] Bern. Serm. 4. in illud. Ecce Ancilla.

Erre kötelez a Szent Lélek, mikor azt parancsollya: [2] *Quanto magnus es, humilia te in omnibus,* hogy mennél nagyob vagy, mennyivel töb gazdagságot, böcsülletesb hivatalt, nagyob bőlcseséget, tekélletesb szentséget ajándékozott Isten néked, annál inkáb megalázd magadat. A mely oszlopot a *Salamon* templomának erősségére és ékességére csináltatott Isten, azt mongya a Szent Irás, hogy, [3] *Intrinsecus cava erat,* belől üres vólt. Az oltárrúl-is, mellyen áldoztak, azt parancsolta, hogy, *Intus vacuum,* belől hézag légyen. Mert akár-ki minémü [4] erős oszlop, akár-minémü szépen ékesíttetett oltár légyen az Isten házában, de belől szemlélvén magát és meggondolván, mi vagyon benne, meg kel ismérni, hogy üres hézag és haszontalan magátúl.

[2] Eccli. 3. v. 20.

[3] Jer. 52. v. 21. Exod. 38. v. 7.

[4] Gal. 2. v. 9.

Meg kel azért ismérni az igaz püspöknek, hogy ha mi jó vagyon benne, Isten adományából vagyon, ki a végre bízta reá javait, hogy giráival kereskedgyék és ne tékozollya, hanem, [5] *Cum usuris,* nyereséggel megtérítcse, és mennél töb jót vészen Istentűl, annál nagyob adósságba esik, annál nagyob hívséggel és szolgálattal tartozik. Ha esztelennek tartanók az áros-embert, ki abban kevélykednék és azért álítaná magát böcsülletesbnek, hogy százezer forinttal adós, noha csak ezer forint fizetésére sem elégséges, vagy azért álítana másokat magánál roszszabbaknak, hogy keveseb adósságban vannak, sokkal esztelenb, a ki abból vészen okot a kevélységre, a miből földig kellene magát alázni. Mert ha az isteni jó-téteményekért annyival adós, hogy meg nem fizetheti, nem illik adósságának nagy-vóltában kevélykedni.

[5] Luc. 19. v. 23.

Azt-is eszében tartya az isten-félő püspök, a mit a Szent Irás [6] világoson tanít, hogy a kevély, *Nihil scit,* tudatlan, sőt a Szent *Pál* mondása-szerént [7] kész bolond, melyre nézve, minek-utánna Szent *Dávid* kevélyen mustráltatá népe sokaságát, eszébe-vévén magát, azt mondá: [8] *Stulte egi nimis,* hogy igen nagy bolondságot cselekedett.

[6] 1. Tim. 6. v. 4.

[7] Rom. 1. v. 22.

[8] 2. Reg. 24. v. 10.

Tudatlansága a kevélyeknek abban vagyon, hogy sem magokat, sem azt, a miben kevélykednek, nem tudgyák micsodák. Lehetetlen, hogy kevély légyen, a ki maga testi és lelki fogyatkozásit által-érti, mint másut megmutattuk, lehetetlen, hogy valami javában felfuvalkodgyék, a ki érti a világ javainak állapattyát.

Opes. Gazdagságodban kevélykedel-e? Jaj ki tudatlan vagy! Hiuságok eszközi, búsulások tővissei, nyughatatlanságok palléri a gazdagságok, mellyeknek, ha [1]csak kívánása-is ördögi kísértetbe és örök veszedelembe ejthet, minémü veszedelmeket szerezhet bírása? Künnyeb a tevének tő-fokon által-bújni, hogy-sem a gazdagnak üdvözűlni. És a ki megtekínti, mely kevés része a világnak, a mit ő bír, nem kevélységre, hanem alázatosság mélységére vehet okot gazdagságából.

Scientia. De talám tudományod nagy-vóltában dicsekedel? Ah tudatlan! Menyivel túdósb nálladnál egy kárhozott ördög? Nem hallottad-e *Aristoteles*-tűl, hogy ollyan a mí értelmünk a tudományokhoz, mint a bagoly szeme a nap súgárihoz? *Socrates*, a ki minden élő embereknél túdósbnak itíltetett, azt mondotta: *Hoc unum scio, quod nihil scio;* hogy egyebet nem túd, hanem, hogy semmit nem túd. A régi bőlcsek mondása az-is, hogy, *Quæ scimus, minima pars sunt eorum, quæ nescimus;* akár-ki mely túdós légyen, minden tudománya egy kis részecskéje annak, a mit nem túd, mert ezer annyit nem túd, a menyit túd. Azért, [2]*Qui se existimat aliquid scire, nondum cognovit, quomodo oporteat eum scire;* valaki tudományában felfuvalkodik, nem-csak semmit nem túd; de azt sem érti, mint kel a tudományhoz jutni.

Sanctitas. Talám szent életed és tekélletes erkőlcsöd emel kevélységre? Bezzeg, tudatlan vagy. Vagyon-e híreddel, hogy a szentség nem lehet alázatosság-nélkül? [3]*Qui melior, sine ulla dubitatione humilior;* valaki szent, alázatos; valaki kevély, abban szentség nem lehet. Sok jó vólt [4]a dicsekedő *farisæus*-ban, de szent nem vólt, mivel alázatos nem vólt; sőt minden jó erkőlcsét megmocskolta és elrontotta kevélységével. Mert, [5]*Cetera vitia in peccatis, superbia etiam in recte factis, timenda est: ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur;* a kevélység a tekélletes cselekedetet-is megrútíttya. Azért, [6]*Omnia vitia in male factis timenda sunt: superbia in bene factis plus metuenda est;* a töb bűnöktűl a gonoszban kel félni, a kevélységtűl leginkáb a jó cselekedetekben.

Bolondsága abban ál a kevélynek: mert úgy cselekeszik, mint a kinek tudgyuk, hogy semmie nincsen, hanem imit-amot, kevés

[1] 1. Tim. 6. v. 9.
[2] 1. Cor. 8. v. 2.
[3] Aug. Serm. 59. de Verb. Dom. ultra medium.
[4] Luc. 18. v. 10.
[5] Aug. ep. 56. ad Dioscorum.
[6] Aug. in Psal. 58. Conc. 2. in medio.

üdőre kőlcsön kéregetett köntöst, ezüst-marhát és egyéb ékességet, és azokban púposkodik, mint magáéban. Valami java vagyon embernek, mind Istené: [1]tulajdonunk csak a bűnök és fogyatkozások. Azért, ha eszűnk vagyon, a nem-miénkben nem kevélykedünk. [1] 1. Cor. 1. v. 4.

Értették ezeket az Isten szolgái; azért, mennél nagyob szentek vóltak, mennél Istentűl fellyeb magasztaltattak, annál inkáb megalázták magokat. *Dávid,* hatalmas király lévén, magárúl azt mondotta: [2]*Ego sum vermis et non homo; opprobrium hominum et abjectio plebis;* hogy ő féreg, nem ember; söpreje és elvetett szemete mindeneknek. *Salamon* oly bőlcs vólt, [3]hogy sem előtte, sem utánna túdósb nem találtatott: még-is azt mondotta, hogy ő [4]egy kis tudatlan gyermek, ki csak járni sem túd, ha Isten nem segíti. Szent *Pál* azt írta magárúl, hogy ő a keresztyének-közöt utólsó, a gonoszak-közöt első. Szent *Ágoston,* nagy alázatossággal, világ-eleibe terjesztette ifiúságának feslettségét, vénségének tudatlanságát. Szent *Jerónimus*-túl csudálkozva hallók, vénségének sanyarú penitencziái-közöt, minémű buja indúlatokkal, *Libidinum incendia bulliebant,* gerjedezett. Sőt ő-maga Szent *Pál,* hogy a kevélység-ellen bátorságosban óltalmazná az alázatosságot, világelőt megvallotta, hogy testében oly indúlatokat érzett, mellyek, [5]*Captivant,* fogva-vonszák a bűnre; és, *Stimuli carnis, 2. Corinth. 12. v. 7.* a testnek eszteni arczúl csapdossák őtet; az-az (a mint Szent *Ambrús, Hilarius, Gregorius* és töb doktorok írásival bizonyíttya Szent *Ágoston*), [6]buja indúlatok gyújtogatták testét: [7]*Quis nostrum hoc dicere auderet, nisi ille confiteri non erubesceret?* Ha ezeket magárúl nem írná Szent *Pál,* senki nem merné mondani, hogy a harmadik égbe ragadtatott Apostolt pofon-verték az éktelen indúlatok. De a mely Isten inkáb akarta, hogy Szent *Péter* elessék és alázatos légyen, hogy-sem Christus tagadása-nélkül magának nagyot tulajdonítván, kevélyen maradgyon: Szent *Pál*-ra-is kísérteteket bocsátott, hogy alázatosságban maradna. Mert merészszen írja Szent *Ágoston,* [8]hogy, *Superbis continentibus expedit cadere, ut in eo ipso, in quo se extollunt, humilientur;* a kevély szűznek hasznosb megesni és alázatosságban maradni, hogy-sem szűzességéből ördögi kevélységre jutni.

[2] Psal. 11. v. 7.
[3] 3. Reg. 3. v. 12. cap. 42. v. 29.
[4] 3. Reg. 3. v. 7.
[5] Rom. 7. v. 20.
[6] Aug. 6. contra Julian. c. 11.
[7] Aug. Psal. 58. Conc. 2.
[8] Aug. Serm. 53. de Verbis Domini. versus finem.

Mivel azért ily szükséges az alázatosság a méltóság-béli emberekben: Szent *Albert* egyházi fejedelemségét az alázatosság gyökerén és mély fondamentomán éppítette. Mert a *prágai* püs-

pökség tisztit és méltóságát nem maga dücsösségeért, nem azért vette-fel, hogy az emberek őtet böcsüllyék, csudállyák, magasztallyák; mert ez merő hiuság, hanem, hogy az Isten tisztességének terjesztésére, a tudatlanok tanítására, a vétkek rontására, a pogányok térítésére, a keresztyének vezérlésére szolgálna hivatallyának méltósága, tisztinek böcsűllete.

Elsőben azért: mind egyházi állapattyát, mind egyéb lelki és testi javait Isten ajándékinak ismérvén, semmit magának [1] nem tulajdonított, semmiben nem dicsekedett mint sajáttyában, hanem Istent dícsírte és dücsöítette mindenekben. És látván, mely nagy futamattal gyarapodott a keresztyén hit az ő tanítása-után, sokszor azt kiáltotta Szent *Pál*-lal: [2] semmi a plántáló, semmi az öntöző; csak Istentűl vagyon nevekedése minden jónak.

[1] Psal. 113. v. 9. Non nobis Domine, etc.

[2] 1. Cor. 3. v. 7.

Mikor az emberek böcsüllettel illették őtet, sokszor azt mondotta magának: *Non tibi, sed religioni;* nem néked tészik ezt a tiszteletet, hanem a keresztyén hitnek, mellyet hirdetsz, és Istennek, a ki követségét viseled. És, mikor az emberek legnagyob tisztességet tettek néki, Istenhez emelvén szívét, ama Szent Királynéval azt mondotta: [3] *Domine, tu scis necessitatem meam, quod abominor signum superbiæ et gloriæ meæ: et nunquam lætatus sum, nisi in te;* én Uram Istenem, te tudod, hogy a te szerelmed kénszerít engem ennek a böcsülletes állapatnak viselésére, mert a magam dücsösségét és gazdag őltözetit magamra-nézve gyűlölöm, és semmin nem örűlök, hanem csak te-benned és te-éretted.

Ut asino Æsopi, mysteria portanti.

[3] Esth. 14. v. 16. 18.

Másodszor: a híveknek gyakran azt mondotta Szent *Pál*-lal: [4] *Nos servi vestri:* [5] *Omnium me servum feci;* hogy szolgája azoknak, a kik gond-viselésére bízattak. A kik ötet leborúlva tisztelték, sokszor úgy szóllott nékik, mint Szent Péter: [6] *Surge et ego homo sum;* kellyetek-fel, én-is csak ember vagyok. És Szent *Ágoston*-nal [7] e képpen beszéllett halgatóinak: *Nos, qui videmur de superiori loqui loco, cum timore sub pedibus vestris sumus: quoniam novimus, quam periculosa ratio, de ista quasi sublimi sede, reddatur;* noha magassab székben ülök, magassab helyrűl szóllok: de félve és rettegve, legkisseb halgatóim lába-alá vetem magamat: mert tudom, mely veszedelmes szám-adással jár a felső székben-ülés.

[4] 2. Cor. 4. v. 5.

[5] 1. Cor. 9. v. 19.

[6] Act. 10. v. 26.

[7] August. Serm. 62. de Verbis Domini.

Második jósága a püspöknek; hogy sashoz hasonló légyen. A természet-visgáló bőlcsek írásiban sok dolgokat olvasunk a sasrúl; de azoknak békét hagyván, a Szent Irás öt tulajdonságit említi a sasnak, mellyek a jó pásztor erkőlcsét oktattyák: 1. A sas,

[1] *Elevatur: in arduis ponit nidum, in petris, atque inaccessis rupibus manet;* egyéb madaraknál fellyebb röpűl az égbe, örömesben semmire nem függeszti nézését, mint a napra, mellyet nyitott szemmel, pillantás-nélkül szemlélhet; fészke és lakó-helye néki a nagy magas kő-sziklák. A jó püspök földi kívánságok-felibe emelvén lelkét, a mennyei jókat, az igazság napját, az örök dücsösséget szemléli. És ha testtel még most nem lehet, lélekkel égben lakik, a veszendő világ javait semmire böcsülvén; értelmét a mennyei jók elmélkedésével, akarattyát azoknak kívánságával tellyesíti. 2. A sas, noha fen-röpűl és csak-nem égben lakik, de úgy nézi az eget, hogy, [2] *Inde contemplatur escam: ubi fuerit cadaver, statim adest;* alá-is tekínt onnan és hólt testet látván, arra oly sebessen röpűi, hogy mikor a Szent Irás valaminek szokatlan gyorsaságát akarja jelenteni, azt mongya, [3] hogy oly sietve jár, mely hamarsággal röpűl a sas az eledelre. A jó püspök nem-csak a mennyei dolgok szemlélésében gyönyörködik és nyugszik, mert hivatallya-szerént köteles, hogy másokra-is vígyázzon. És mivel az emberek annyira merűltek a bűnökbe, hogy lelki halottakkal tellyes a világ, mihent eszébe vészi bűnben meghólt juha veszedelmét, sietséggel hozzá-röpűl, azt orvosollya, segéti és eleveníti. 3. A sasrúl mongya *Moyses,* [4] hogy a tudatlan és gyenge-szárnyú fiait nem-csak előttök röpűlve, hanem hátán hordozva röpűllésre taníttya. A jó püspök szent élet példájával, oktatásával, segítésének bátorításával, tanításának igazgatásával szoktattya és izgattya fiait, hogy a gyermekséget elhagyván, földi kívánságokból kitisztúlván, szárnyokon járjanak, égbe röpűllyenek, mennyei erkőlcsökbe öltözzenek. 4. A sasrúl írja *Ezechiel,* [5] hogy szárnyára kerekedvén, a *Libanus* hegyén termett *Cedrus* velejét és vőlgyét kiszedvén, az Igéret földébe horgya. A jó püspök aítatos könyörgésivel mennyei áldások szentségit nyeri Istentűl és azokkal gazdagíttya az Anyaszentegyházat. 5. A sas vénségre jutván, újonnan megifiadik, [6] *Renovabitur ut aquilæ, juventus mea.* Mert azt írja [7] Szent *Ágoston,* hogy az ag sas felső orra annyira megnő vénségében, hogy béfedvén száját, nem ehetik és az éhség-miat elszárad és erőtlenedik, hanem addig veri az orrát kő-sziklához, hogy végre eltörik a felső orrának horgas darabja és akkor enni kezdvén, megújúl és meghízik. A jó püspök-is azon vagyon, hogy gyakran magát ébreszsze és vastagítcsa, rontogatván siralmas penitencziákkal minden-napi fogyatkozásit.

[1] Job, 39. v. 27. 28.
[2] Job, 39. v. 29. 30. Mat. 24. v. 28. Luc. 17. v. 37.
[3] Job, 9. v. 26. Thren. 4. v. 19. Habac. 1. v. 8.
[4] Deut. 32. v. 11.
[5] Ezech. 17. v. 3.
[6] Psal. 102. v. 5.
[7] Aug. in Psal. 102. in illa verba: Renovabitur sicut aquilæ, etc.

Illyen sasok a jó püspökök; illyen vólt Szent *Albert,* ki hogy

csendeszben felemelné lelkét a mennyei elmélkedésekre, öt egész esztendeig clastromba rekeszkedett, ot csak Istennel beszéllett. Azután, mint az éh sas, nagy gyorsasággal *Cseh*-országot, *Magyar*-országot, *Lengyel*-országot, *Prussiát, Livoniát* által-járta és a tudatlan pogányság setétségébe merűlt lelkeket kereste.

De jaj, mely igazán írja Szent *Jerónimus*, hogy, *Non omnes episcopi, sunt episcopi,* nem mind püspökök, nem mind sasok, a kik püspök nevet viselnek. Sokan ollyanok, mind az sztrusz-madarak, kikrűl azt mongya a Szent Irás, hogy [1] szárnyok vagyon, de ezek őtet a földrűl fel nem emelik; nem ülik, hanem porban hadgyák tojásokat, és mikor a verő-fény kikőlti fiokat, semmi gondot nem viselnek azokra. A gond-viseletlen püspökben a tudomány és hatalom szárnya megvagyon, de ezekkel nem él a juhok javára, a keresztségben szűlt fiakra gondot nem visel, hanem vesztében hadgya őket, ördögi kísértetek- és világi romlások-közöt.

[1] Job, 39. v. 13. S. Gregor. ibi.

Harmadik tekélletessége a jó püspöknek abban ál, hogy az ökör hasonlatosságát magában kiábrázza, nem az oktalan tudatlanságban és baromhoz-illendő erkőlcsökben, hanem abban, hogy fáradhatatlan munkával száncsa keménységét, visellye terhét, vonnya igáját az alatta-valóknak. Ah, ki bajos törődéssel és szűnetlen vígyázással jár a lelki-pásztorság! Ha a juhok pásztora [2] éjjel nappal, hévben hidegben nyughatatlankodik, mennél töb vígyázást kíván a lelkek gond-viselése? Elsőben azért: tartozik a püspök gyakor és buzgó könyörgésekkel és szent áldozatokkal segíteni Isten-előt a reá-bízott lelkeket. Mert, [3] *Omnis pontifex, pro hominibus constituitur, ut offerat et sacrificia pro peccatis;* minden püspök azért választatik, hogy tekélletes szolgálatokkal engesztellye Istent; és a mint szól a Szent Irás, [4] hogy könyörgésivel kő-fal-gyanánt Isten-eleibe vesse magát és megtartóztassa haragját. Másodszor: köteles a püspök, hogy azt cselekedgye, a mit Szent *Pál,* ki, *Visitavit fratres per cunctas civitates, quomodo se habeant; Actor. 15. v. 30.;* meglátogatta minden várasokban a híveket, mint viselték magokat. Tartozik azért a püspök, hogy az alatta-valókat gyakran látogassa és azoknak nem-csak lelki szükségekre gondot visellyen, hanem, értéke-szerént, a nyomorúltak testi fogyatkozásit-is segítcse. Mert bizonyos, a mit *Aristóteles* írásban hagyott: [5] *Oculus domini saginat equum; vestigia domini, optimum agro sterquilinium;* hogy az úr szeme hizlallya a lovat, az úr lába nyoma kövériti a szántó-földet. És sokakban bétellyesedik, a mit

[2] Gen. 31. v. 40.
[3] Hebr. 5. v. 1.
[4] Deut. 9. v. 18. Num. 11. v. 2. c. 14. v. 13. Psal. 105. v. 23. Joël. 2. v. 17.
[5] Aristot. 1. Oeconom. cap. 6.

Szent *Jób* érzett, hogy, [1] *Visitatio tua custodivit spiritum meum,* mikor Isten az ő szolgái-által látogattya nyáját, nagy veszedelmekből kiszabadúlnak. Harmadszor: az-is a jó pásztor tiszti, hogy tanítcsa és oktassa, vígasztallya és rettencse, ébreszsze és izgassa az alatta-valókat [2] és el ne fáradgyon a munkában, hanem gyakorta szeme-előt forgassa, hogy, *Erit merces operi suo,* nagy jutalma lészen fáratságának, mivel Isten arra kötötte magát, hogy jutalom- és fizetés-nélkül nem hadgya, [3] a ki csak ajtaját megnyittya-is az ő házának, csak gyertyát gyújt-is az ő templomában.

[1] Job, 10. v. 12.
[2] 2. Par. 15. v. 7.
[3] Malach. 1. v. 10.

Bezzeg Szent *Albert* méltán viselte az ökör ábrázatot, mivel fáradhatatlan vólt a puszta gyepek szántásában, a vak pogányság terhének viselésében, soványságának sírosításában. Annak-okáért annyi új földet forgatott és a Christus magvának gyümőlcsözéséhez készített, menyit egyebek el sem járhatnak. *Cseh*-országot, *Magyar-,* és *Lengyel*-országot, *Prussiát* és egyéb tartományokat kimondhatatlan bajjal, törődéssel és fáratsággal a setét pogányságból evangeliomi fényességre hozta. Mert gyakran eszébe jutván, hogy [4] Christus nem azért jött e világra, hogy néki szolgállyanak, hanem hogy ő fáradgyon egyebekért és oly szorgalmatoson fáradgyon, hogy sokszor [5] csak kenyér ételre-való üdőt sem talált: a Christus szereteti, [6] *Ursit,* annyira esztenezte Szent *Albertot,* hogy semmi nyugodalmat nem engedvén magának, tellyes életét fáratságban tőltötte.

[4] Matt. 20. v. 28.
[5] Mar. 3. v. 20.
[6] 1. Cor. 5. v. 14.

Bezzeg nem illyenek ama püspökök, kik-ellen Isten *Zacharias* Próféta-által panaszolkodik, hogy, [7] *Derelicta non visitant; dispersa non quærunt; contrita non sanant; quod stat, non enutriunt: et carnes pinguium comedunt;* az igye-fogyottakat nem látogattyák; a bújdosottakat nem keresik; a romlottakat nem gyógyíttyák; a fenn-állókat nem vastagíttyák: hanem a juhok kövérét észik. Egy szóval, [8] *Pascunt semetipsos,* nem a juhokat legeltetik, hanem magokat hizlalván, vesztében hadgyák a Christus Vérével megváltott nyájat. Az illyenekre jajt kiált Isten: [9] *O pastor et idolum, derelinquens gregem! gladius super brachium ejus: brachium ejus siccabitur; oculus obscurabitur;* oh mely úndok bálvány az a pásztor, ki elhadgya nyáját! Nem pásztor ez, hanem vász; mert noha, *Habet vasa stulti pastoris,* mint a szalma-vászt felőltöztetik emberruhába, úgy külső őltözete püspököt mutat, de nincsenek benne az eleven és igaz pásztor cselekedeti; mert karjok vagyon, de megszáradott; szemek vagyon, de megsetétedett, mivel nem láttyák,

[7] Zach. 11. v. 15. 16.
[8] Ezech. 34. v. 2. 8.
[9] Zach. 11. v. 17.

a mire kötelesek; nem élnek hatalmokkal, mellyet Istentűl vettek
[1] Isai. 56. v. 10. a hívek éppűletire, hanem mint a néma ebek, [1]*Non valentes latrare,
dormientes et amantes somnia; restellik az ugatást; puha tunyaságnak ereszkednek és álomban merűlnek. Maga, ha Isten *Ádámot*
[2] Gen. 2. v. 15. azért vitte paradicsomba, hogy, [2]*Operaretur,* munkálkodnék, a püspököt-is azért helyhezteti az Anyaszentegyház lelki paradicsomába,
[3] Rom. 12. v. 8. hogy, [3]*Præsit in sollicitudine,* szorgalmatos légyen a gond-viselésben; mert igazán *Opus*-nak, munkának és fáratságos kötelességnek
[4] 1. Tim. 3. v. 1. nevezi Szent *Pál* [4]a püspökséget, nem henyélésnek és mulatságnak.

Negyedik és utólsó kötelessége a jó püspöknek; hogy oroszlány-orczát és erkőlcsöt visellyen; nem a dühös haragban, a kegyetlen szaggatásban, a szelídűlhetetlen feneségben, a rettenetes ordításban; mert a püspököt nem egyszer és nem lágy szóval eltíltotta
[5] 1. Tim. 3. v. 3. Tit. 1. v. 7. Szent *Pál* a haragosságtúl és verekedéstűl; [5]*Episcopum oportet esse non litigiosum, non iracundum, non percussorem;* hanem,

Először: abban légyen oroszlány a püspök, hogy félelemnélkül ellene-állyon a ragadozó farkasoknak, mellyek a nyájat vesz-
[6] 1. Reg. 17. v. 34. tegetik. És miképpen Szent *Dávid* [6]juhász-korában az oroszlányokkal és medvékkel bajt víjt juhai óltalmáért, úgy a lelki-pásztor,
[7] Prov. 28. v. 1. [7]*Quasi leo confidens, absque terrore,* oroszlányhoz illendő bátorsággal szembe-állyon és halálos bajt víjon azokkal, kik juhait mardossák és szaggattyák, hamis tanításokkal, csalárd hitegetésekkel, eretnekségek híntegetésével.

Nagy szeretet kívántatik attúl, a kire Christus juhait bízza.
[8] Joan. 21. v. 16. Azért mikor Szent *Péter*-re adá a pásztorságot, [8]elsőben azt kérdé tőlle, ha szereti őtet, *Plus his?* minden Apostolok-felet? Ismértetvén ezzel, hogy a pásztorban nagyob szeretetnek kel lenni, hogysem mind eggyüt a juhokban. És hogy a juhokra terjedne a Szent *Péter* szeretete, nem azt mondá néki Christus, hogy legeltesse a maga juhait, hanem *Pasce oves meas,* hogy az ő juhait legeltesse; eszében tartván, hogy nem tulajdoni néki a juhok, hanem a főpásztor szolgája lévén, Christus juhaira visel gondot; és oly juhaira, mellyeket Vérével váltott; azért méltó, hogy ő-is szeresse azokat, ha a Christust szereti. És mivel annál nagyob szeretet nem lehet,
[9] Joan. 15. v. 13. mint ha ember életét elfogyattya valakiért: [9]azt kívánnya Christus
[10] Joan. 10. v. 11. a jó pásztortúl, hogy oroszlányi bátorsággal, [10]*Animam ponat pro ovibus,* életét letegye a juhok óltalmáért.

Másodszor: oroszlány légyen a püspök a veszedelmes bűnök zabolázásában. Mert nem elég, hogy a külső dühösöktűl óltalmaz-

tassék a nyáj, hanem a dögös vagy rühes juhok veszedelmétűl-is kel azokat őrizni. Miképpen az Isten szekrényében [1]nem-csak *manna* vólt, hanem veszsző-is; miképpen [2]*Aaront* és a töb papokat elsőben olajjal kenték-meg, de az-után fülöket, kezeket, lábokat, vérrel öntözték: úgy a püspök köteles arra, hogy nem-csak tanításának édes *manna*-jával gyönyörködtesse és követésének olajával lágyítcsa, hanem, hogy, [3]*In virga,* néha fenyíték veszszejével, bűntetések sanyaruságával tisztogassa juhait. Az igaz *samaritanus*-sal, [4]ne csak olajt, hanem bort-is öncsön a sebekbe. Egy-szóval: azt írja Szent *Bernárd,* [5]hogy az igaz püspöknek oly oroszlánynak kel lenni, *Qui regibus Joannem exhibeat; ægyptiis Moysen; fornicantibus Phinees; Eliam idololatris; Elisæum avaris; Petrum mentientibus; Paulum blasphemantibus; negotiantibus Christum;* minémű vólt Keresztelő *János* [6]*Herodes*-hez, kinek latorságát feje vesztésével megdorgálta; minémű vólt *Moyses* [7]*Faraó*-ellen, kinek rabságából az ártatlanokat nagy csapások-által kiszabadította; minémű vólt *Finees* [8]a paráznák-ellen, kiket haladék-nélkül megbűntetett; minémű vólt az *Achab* király-után indúlt bálványozók-ellen [9]*Illyés* Próféta, ki a hamisságot meggyőzvén, a gonosz tanítókat elfogyatta; minémű vólt *Eliseus* [10]az Isten ajándékával kereskedő fösvény *Giezi*-hez, kit poklossággal rontott; minémű vólt Szent *Péter* [11]*Ananias*-ellen, kit hazugságáért megőletett; minémű vólt Szent *Pál* [12]az Isten-káromló *Hymenæus*-ellen, kit ördögnek adott; minémű vólt Christus a kalmárok-ellen, kiket a templomból ostorral kikergetett; *Joan. 2. v. 15.* minéműk vóltak a sidók [13]az-ellen, a ki szombaton fát szedegetett. Mert a mit Szent *Pál* magárúl mondott, azont mondhattya minden püspök; *Væ mihi est, si non evangelizavero; 1. Corinth. 9. v. 26.* Jaj nékem, ha meg nem feddem a gonoszságot; ha meg nem gátolom a feslettséget. Nem-is elég a nagy vétkeket lágyan feddeni, mert noha *Heli* [14]megfeddette fiai gonoszságát, de mivel gyengén dorgálta, azt olvassuk felőlle, [15]hogy inkáb kedveskedett fiainak, hogy-sem Istennek.

Bezzeg igazán oroszlány vólt Szent *Albert* püspök, ki annyi fene vadakkal szembe-szállott, menyi pogány nemzeteknek predikállott és mint jó bajnak, halálig harczolt a Christus ellenségivel; mert hoszszu törődési- és fáratságos predikállási-után, [16]*Mercedem pietatis, coronam martyrii accepit,* tekélletes életének coronáját, mártiromságot nyert, és a ki ő-érette Vérét ontotta és életet fogyatta, annak szolgálattyában halált szenvedett.

[1] Hebr. 9. v. 4.
[2] Exodi. 29. v. 20. 21.
[3] 1. Cor. 4. v. 21.
[4] Luc. 10. v. 34.
[5] Bern. lib. 4. de Considerat. cap. 4.
[6] Matt. 14. v. 4.
[7] Exod. 7. v. 1.
[8] Num. 25. v. 7.
[9] 3. Reg. 18. v. 23. 40.
[10] 4. Reg. 5. v. 26.
[11] Actor. 5. v. 5.
[12] 1. Tim. 1. v. 20. Actor. 13. v. 10. contra. Elymam.
[13] Num. 15. v. 35.
[14] 1. Reg. 2. v. 24.
[15] Ibid. v. 29.
[16] Euseb. lib. 8. Histor. Eccle. cap. 14.

De ideje immár, hogy véget vessünk mái tanuságunknak; azért Szent *Ambrús* szava légyen vége mind-ezeknek: [1] *Ostendi, nihil esse in hoc sæculo excellentius sacerdotibus; nihil sublimius episcopis reperiri: ut noscamus, quid simus; et quod sumus professione, actione potius, quam nomine demonstremus: ut nomen congruat actioni: ne sit nomen inane et crimen immane: ne sit honor sublimis et vita deformis: ne sit gradus excelsus et deformis excessus: ne habeatur in ecclesia cathedra sublimior et conscientia reperiatur humilior. Sicut enim nihil esse diximus episcopo excellentius, sic nihil est miserabilius, si de sancta vita periclitetur;* megmutatók a püspökség méltóságának felségét, először a végre, hogy ércsék állapattyokat a püspökök, és ne csak nevezettel, hanem sokkal inkáb cselekedettel megfelellyenek hivatallyoknak; mert mennél tisztességesb állapattyok, annál veszedelmesb, ha abban megfogyatkoznak. Másodszor, hogy a keresztyén népek, értyén terhes súllyát és félelmes gondviselését a püspökségnek, nem-csak Isten-előt-való könyörgésekkel könnyebbítcsék terheket, hanem erkőlcsök jobbításával-is vígasztallyák szomoruságokat: [2] *Ut cum gaudio et non gementes,* hogy vígan és nem szomorú lélekkel vígyázzanak: *Hoc enim non expedit vobis;* mert igen ártalmas a juhoknak, ha pásztorokat kedvetlenítik erkőlcstelenségekkel.

[1] Ambr. lib. de Sacerdotio. cap. 3.

[2] Hebr. 13. v. 7.

Die XXV. Aprilis.

SZENT MÁRK EVANGELISTA NAPJÁN.

PREDIKÁCZIÓ.

A processiókrúl.

Azt igérte Isten *Jeremiás* Próféta-által, [3] hogy vadászokat kűld e világra, kik a pogányságok setét barlangiban és az eretnekségek felfuvalkodott magas hegyeiben az Isten nyája-ellen dühösködő fene vadakat felkeressék, megfogják, megszelídítcsék. Ezt az igéretet teljesíteni akarván édes Üdvözítőnk, nem gyors párduczokat, nem erős oroszlányokat, nem haragos szelindekeket küldött erre a vadászatra, kik mardosnák, szaggatnák és emésztenék az Isten juhai-után leselkedő vadakat; hanem a dühös farkasok-után együgyű, erőtlen és fegyvertelen juhokat bocsátott, a kik csak tűrni,

[3] Jer. 16. v. 6.

szenvedni, használni tudnak azoknak, kik gyapjokban, bőrökben, húsokban sákmánt* tésznek. Azért mongya a mái Evangeliomban Apostolinak: [1]imé, elkűldlek títeket, mint juhokat, a farkasok-közibe. Ezeket pedig a juhokat oly künyű szerrel és vékony készűlettel bocsátotta, hogy sem erszényt, sem pénzt vagy eledelt, sem fegyvert vagy veszszőt nem akarta, hogy hordozzanak, hanem óltalmazó és hadakozó fegyverűl csak az imádságot hadta nékik: [2]*Rogate Dominum messis,* imádkozzatok, úgy-mond és kérjétek az Urat.

[1] Luc. 10. v. 3.

[2] Luc. 10. v. 2.

Minket-is oktat ezzel Christus, hogy minden külső és belső nyavalyákban, háboruságokban, szükségekben az imádság paíssa- és óltalma-alá fussunk, azzal engesztellyük Istenünk haragját, azzal nyerjünk mennyei áldásokat.

A szép zöldellő tavasznak és virágzó kikeletnek idejében kivált-képpen-való szükségünk vagyon Istenünk atyai gond-viselésére, mert [3]akkor szoktak a királyok hadviselésrűl és mezőben-szállásrúl gondolkodni; akkor a gyarló test táplálására rendelt eledelek sengéjében lévén, künnyen virágában és pásittyában elveszhetnek. Azért az Anyaszentegyház, egész esztendő forgásában rendelt aítatos könyörgési-közöt, kivált-képpen-való imádkozásokat és *processió*-kat rendelt Szent György és Pünköst havában, hogy minnyájan öszvegyölekezvén a hívek, engesztellyék az Isten haragját; békességes állapatot nyerjenek; a hadakat, mellyekkel eggyüt szokott járni minden ínségek tengere, könyörgésekkel távoztassák; a főld gyümőlcsinek szükséges elégségét és a mennyei áldások bévségét alázatos imádságokkal kérjék. Így nemcsak a mái Szent *Márk* napján, hanem ennek-utánna-is, Áldozó-előt három napon, szép isteni dícsíretekkel *processiót* járnak az igaz keresztyének.

[3] 2. Reg. 11. v. 1.

Noha pedig a *processiók* ezer esztendő-előt gyökerezett szokásból oly erőt vettek, hogy azokat a pokol dühössége helyéből ki nem mozdíthattya; mindaz-által, mivel a hitben-pártolkodók csúfollyák a *processió*-kat, a hívek-közzűl-is némellyek szokásból és nem oly aítatossággal járják, a mint illenék; hogy az Anyaszentegyház szokásiban keresztűl-állók vagy tanúllyanak vagy megszégyenedgyenek, a hívek pedig buzgó szeretettel járják a *processiót:* két tanuságban tőltöm a jelen-való órát; először megmutatom, *hogy a processiók, mellyekben a hívek egy helyrűl másuvá mennek isteni dícsíretek-énekléssel és aítatos könyörgéssel, Istennél kedvesek, nékünk hasznosok; mivel azok-által Isten haragját engesztellyük, ostorozását*

Propositio.

Sidonius, lib. 5. ep. 14. Supplicationem vocat. Capitolinus, in Pertinace. versus finem: Processionem nominat.

* Zsákmányt.

távoztattyuk, áldomásit nyerjük. Másodszor megmondom: *mint kel a processiót járnunk, ha azt akarjuk, hogy üdvösséges légyen.*

ELSŐ RÉSZE.

[1] Strabo, lib. 3. Geographiæ.

Mikor a *római* nagy urak, sátrok-előt fel s alá sétálva beszélgetnének, [1] az egy-ügyű kösség látván, hogy járnak, de azon helyen maradnak: először csudálni, az-után nevetni kezdé, végre bolondoknak itílé a *római* hadnagyokat, hogy hol elő-, hol hátra-menvén, ugyan-ottan maradnak; nem tudták ezek, hogy a sok ülés vagy állás megrestíti, megkeményíti, megsirti az ember lábait, a lassú sétálás pedig megmelegíti, megerősíti, meglágyíttya az inakat.

Processio, est religiosa precabundi agminis, certo cum ritu et ceremonia, ambulatio.

Hasonló-képpen cselekesznek mí-velünk a hittűl-pártoltak, kik csudállyák, nevetik, csúfollyák a mí *processión*-kat; maga, ha okoson gondolkodnának, megszűnnék módotlan csudálkozások és nevetések.

Öt erős bizonyságokkal állattyuk, hogy a *processió*-ban-való könyörgések Istennél kedvesek.

I.

[2] Josuæ, 6. v. 7. 8. 9.

[3] Ibid. v. 4.

Josu. 6. v. 10.

Első bizonyság: az Ó Testamentom példái. Mikor [2] *Jósue* erővel és vitézséggel *Jericho* várasát meg nem vehetné, Isten akarattyából *processiót* rendele a váras-körűl. Elől-bocsátá a vitézeket; azok-után mentek hét *Leviták,* kik azt a hét trombitát fújták, mellyet [3] *Jubilæus*-ban, a főld szabadságának esztendejében kellett fújni; ezek-után a papok vitték az Úr szekrényét; utól ment a köz-sokaság. Így kerűlték hétszer a várast oly csendeszen, hogy, *Non auditus est sermo ex ore,* senki szájából egy szó sem hallatott és így dőjték-le az erős váras kő-falait könyörgéssel.

Ez a váras kerűlése, Isten tisztességére és engesztelésére rendelt *processio* vólt, mert egyéb-képpen mit használt a kerengés a váras vételére? holot emberi szokás-szerént ostrommal, nem kerengéssel vészik az erős várakat. Mi szükség vólt hétszer kerűlni? miért kellett az Úr szekrényét körűl hordozni? mire szolgált a csendesz halgatás? mi végre fújták a hét *Leviták* a szabados esztendő trombitáit? Mind-ezek haszontalanok vóltak, ha Isten tiszteletire és engesztelésére nem rendeltettek. Azt cselekedték tehát akkor a sidók Isten parancsolattyára, a mit az-után a keresztyének, mikor ezer kilenczven-kilencz esztendőben *Godefridus Bullionius, Lotaringia* fejedelme megvette *Jerusalemet* a *Mahomet*-követőktűl, [4] mert minek-előtte ostromolnák a várast, keresztyéni szokás-szerént *processió*-val megkerűlték. Ugyan azont cselekedték [5] *Antiochia*-alat. És mivel Istent engesztelték elsőben könyörgésekkel, az-után künnyen megvették a várasokat ostrommal.

[4] Guilielm. Tyrius, lib. 8. Belli Sacri. cap. 11.
[5] Idem, lib. 4. cap. 17. 22.
[6] 1. Reg. 4. v. 3. et alias, 1. Reg. 14. v. 18.

A *Filistæusok* megnyomorították vala a sidókat, [6] sokat levág-

ván közzűllök; hogy az Istent engesztelvén, ellenségektűl megszabadúlnának a sidók, az Isten szekrényét [1]*processió*-val a táborba vitték, örvendetes kiáltásokkal.

A Próféták fiai *processió*-val mentek *Saul*-eleibe [2] és dob-, hegedű-zengés-közöt, Sóltár-énekléssel dícsírvén Istent, jövendőt mondottak és a *filistæusok*-közöt által-menvén, semmi bántások nem vólt a pogányoktúl.

[1] 2. Reg. 11. v. 11. Num. 31. v. 6.
[2] 1. Reg. 10. v. 5.
Discite Calvinistæ, non turbare Processiones.

Mind-ezeknél tekíntetesb három *processiót* járt Szent *Dávid* és *Salamon* az Isten szekrényével. Mert, először: [3] *Gábaa* várasából *Jerusalem*-be vívé Szent *Dávid* a szekrényt, víg örömmel, *David et omnis Israël, ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis,* jáczodván Isten-előt. Másodszor: az *Obededom* házából királyi palotában vonatott [4] sátor-alá vívé a szekrényt, csudálatos szép *processió*-val. [5] Mert hét karban osztván a sokaságot, víg éneklésekkel, hegedű-, dob-, trombita-zengéssel késérték az Isten szekrényét. *Dávid* ő-maga [6] pap-ruhába őltözvén, ugrándozott örömében a láda-előt [7] és minden hat lépés-után egy ökröt és egy ürűt áldoztak Istennek. Kiből megtetczik, hogy Isten tiszteletire és dícsíretire vólt rendelve ez a *processio*. Bezzeg a *helvéciai* és *augustai* hiten-valók babonának itílték vólna a lépések számára rendelt áldozatot, miképpen mí-bennünk babonának tartyák, hogy az Olvasón ennyiszámú Üdvözletet és Mí-atyánkat mondunk. És miképpen minket csúfolnak, hogy Úr-Napján papi őltözetben járunk *processiót*, [8] *Michol*-lal-eggyüt megcsúfolták vólna *Dávidot*-is, *Ephod*-ban, gyólcs kámsában látván őtet. Harmadszor: *Salamon* király elvégezvén az Isten templomát, [9] a *Dávid* sátorából nagy készülettel és gazdag *processió*-val a templomba vitte az Isten szekrényét, melyben egyéb nem vólt, [10] hanem a *Moyses* kő-táblái, az *Aaron* veszszeje és a *manna*.

[3] 2. Reg. 6. v. 3. et 5.
[4] 1. Par. 15. v. 1.
[5] 2. Reg. 6. v. 12. 13. 14.
[6] 1. Paral. 13. v. 8. c. 15. v. 26. 27.
[7] 2. Reg. 6. v. 13.
[8] 2. Reg. 6. v. 20. 1. Paral. 15. v. 29.
[9] 3. Reg. 8. 2. Paral. 5.
[10] 2. Par. 5. v. 10. 3. Reg. 8. v. 9. Hebr. 9. v. 4.

És, hogy halgatással mulassuk azt a *processiót*, mellyet Isten ő-maga rendelt [11] a sidó férfiaknak, kötelezvén őket, hogy háromszor minden esztendőben a *jerusalemi* templomba mennyenek, [12] tekíntetes vólt az a *processio*, mellyel [13] *Esdras Jerusalem* várasát megszentelte. Mert mindenünnen egybe-győjtvén a *Levitákat* és énekeseket, [14] *Statuit duos magnos choros laudantium et iverunt ad dextram;* két nagy karban állatta és job-kéz-felé indította őket, utánnok mentek a fő-rendek és [15] isteni dícsíreteket éneklettek.

[11] Exo. 23. v. 17. cap. 34. v. 23.
[12] Deut. 16. v. 16.
[13] 2. Esd. 12. v. 27. 28.
[14] v. 31.
[15] v. 39. 41.

Ha kellemetes nem vólna az Isten tisztességére rendeltetett járás, miért igyekeztek a szent jámborok *processio*-járással kedves-

kedni Istennek? Ki meri *Dávid* királyt vagy *Esdrást* mosdatlan nyelvének mérges fúlákjával mardosni a *processio*-járásért?

II. MÁSIK bizonyság: az Evangeliom terjedése-után virágozó szentek példája. Míg a keresztyén-vér-szopó császárok kegyetlen üldözésekkel sanyargatták a híveket, nyilván és mindenek láttára *Processiót* nem járhattak, de mihent az Evangeliom trombitája szabadon kezdett harsagni és a keresztyéni igazság fényessége főldalat-való barlangokból kihozatván, világos templomokban kezdett tűndökleni, mingyárt a *processiók* gyakorlása-is kezdett sokasodni.

Mert, mikor a hadak és háboruságok, mikor dög-halálok vagy egyéb veszedelmek sanyargatták a keresztyénséget: mint szokott orvossághoz, ottan *processiók*-hoz kezdettek. Mikor Istentűl vett kegyelmességért hálákat adtak, *processión* végezték imádkozásokat. Arany-száju Szent *János* írja, [1] hogy a sok népek mint-ha tánczba mentek vólna, az egész várason, úgy kerűltek a Mártirok tisztességére, ő-maga pedig, hogy az *arianusok* veszedelmes *processió*-ját jó szokással eltemetné, [2] *processiókat* rendelt *Constanczinápoly*-ban, hogy éjjel, nappal az úczákon dícsírnék Istent éneklésekkel. *Antiochiá*-ba úgy vitték *processió*-val a Szent *Bábyla* Mártir tetemét, hogy, [3] *Omnes ad unum antecedentes, saltarent, Psalmosque Davidicos canerent;* az egész váras népe tánczolva ment előtte és a sóltárt éneklette. Mikor *Constanczinápoly*-ban iszonyú szél-vész támadott vólna, *Theodosius* császár paraszt ruhába őltözvén, a kösséggel-együt, [4] *Litaniam instituunt, supplicantes procedunt;* litaniát rendelvén, imádkozva járt, és az Úr Isten mingyárt megenyhítette haragját, a rettenetes fergeteget megállatván. *Pulcheria*, a császár leánya, a Bóldog Aszszony templomában, mellyet éppíttetett vala, azt rendelte, hogy, [5] *Quarto quoque die hebdomadis, supplicatio ad lucernas fieret, quam et ipsa pedes frequentare solita erat;* minden Szeredán *processiót* járnának, mellyet maga-is gyakorlott, gyalog menvén. *Marcianus* császár, [6] *In supplicationibus publicis, aliis præiit,* nem-csak *processiót* járt, hanem elől-járt és vezette a *processiót*. [7] *Antiochiá*-ban *processió*-járással kérték Istent, hogy a császár haragját enyhítcse.

Vége nem lenne, ha mind feljegyeznők a régi historiákból, hol és menyiszer jártak *processiót*, de a töb *processiók*-közöt nevezetesbek amaz öt közönségesek.

Első: *Rogationum,* Urunk Menybe-menete-előt három napot tart. Errűl, noha némellyek azt itílik, hogy 1150. esztendő-tájban *Ma-*

[1] Chrys. homil. 19. ad Populum. initio.
[2] Socrat. lib. 6. c. 8. Sozom. lib. 8. c. 8. Niceph. lib. 13. c. 8.
[3] Theodoret. lib. 3. c. 9. Socr. lib. 3. c. 16. Sozom. lib. 5. c. 19. Niceph. lib. 10. cap. 28.
[4] Niceph. lib. 14. cap. 3. Socr. lib. 7. c. 22.
[5] Niceph. lib. 15. cap. 14.
[6] Niceph. lib. 15. cap. 15.
[7] Niceph. lib. 12. cap. 43.

Litania vocatur processio, quia Litaniæ cantantur in processione. Litania autem, etsi quamlibet obsecrationem significat, tamen ex usu Ecclesiæ illas tantum, quæ cum Dei et Sanctorum invocatione fit.

mertus püspök rendelte elsőben, de [1]a túdósok megmutattyák, hogy Szent *Ágoston* idejében-is [2]szokott dolog vólt Áldozó-előt a harmad-napi könyörgés, noha ezt Szent *Mamertus* megújította és ékesítette, a mint *Sidonius* illyen szókkal bizonyíttya: [3]*Erant ante Mamertum prius (quod salva fideli pace sit dictum) vagæ tepentes, infrequentes, oscitabundæ supplicationes: in his quas Mamertus protulit, jejunatur, oratur, psallitur, fletur.*

[1] Baron. in Notis Martyr. 25. April. Et To. 6. An. 475. n. 13.
[2] Aug. Serm. 173. de Tempore.
[3] Sidon. lib. 5. epistol. 14. ad Aprum.

Második, mellyet Szent *Márk* napján járunk; és ezt, *Majores-Litanias,* nagyob *processió*-nak nevezzük; vagy azért, hogy ebben nagyob útat járunk és hoszszabban nyújtyuk a könyörgéseket, vagy azért, hogy ez a *processio* Nagy Szent *Gergely* Pápátúl rendeltetett. Mert noha, mikor szükség idején ezt a *processiót* kezdette Szent *Gergely,* [4]ősz vólt, és három napig tartott, de az-után esztendőnként Szent *Márk* napjára hozatott, hogy a kikelet veszedelminek távoztatását nyerjük Istentűl.

[4] Baron. tom. 8. An. 590.

Harmadik *processio* Gyertya-szentelő Bóldog Aszszony napján vagyon, [5]mellyet *Gelasius* Pápa rendelt. És mivel azon a napon vitetett templomba, *Lumen ad revelationem gentium,* a nemzetségek világosítására gyújtatott fényesség, mely minket a pogányság setétségéből csudálatos világosságra hozott: annak tisztességére gyertyákat gyújtunk, miképpen minden nemzetségek, mikor szokatlan örömet akartak mutatni, tüzeket raktak és gyertyákat gyújtottak.

[5] Baronius, in Martyrolog. 2. Febr.

Negyedik *processio* Virág-vasárnap vagyon, melyben zőld ágakat viselünk, nem-csak azért, hogy a Christus böcsülletit, mellyel őtet a sidók fogadták, szem-eleibe terjeszszük és annál mélyebben szívünkbe ólcsuk; hanem azért-is, mert minden nemzeteknél szokás vólt, hogy a kit örömmel fogadtak, vagy a kinek alázatoson könyörgöttek, zöld ágakat vittek eleibe. Azért írja *Plutarchus,* hogy, [6]*Sacræ mulieres, supplicibus ramis Aristotimo obviam factæ, supplicatorias frondes prætenderunt;* a kik *Aristotimus*-nak könyörgöttek, ágakat vittek kezekben és azokat nyújtották engesztelésére. Mí-is azért Christus Urunkat tisztelni és engesztelni akarván, zőld ágakkal megyünk *processió*-ban és alázatoson énekellyük amaz isteni dícsíretet: *Gloria, laus et honor tibi sit, Rex Christe redemtor;* [7]mellyet 835. esztendőben ennek a *processió*-nak tiszteletire szerzett a *Floriacumi Theodulfus* apát-úr.

[6] Plutarch. de Virtutibus Mulier. In Micca et Megisto.

Ötödik *processio* Úr Napján vagyon, [8]mellyet Negyedik *Urbán* Pápa rendelt. És valakik hiszik, hogy a Christus Teste, Vére jelen

[7] Baron. tom. 9. Ann. 835. n. 1.
[8] Onuphrius ad Platinam. Auctarium Spondani in Baron. An. 1264. 1311.

vagyon a Szentségben, felettéb-valónak nem itílhetik semmi tiszteletit a *Sacramentom*-nak.

Ezeket a *processió*-kat, *Luther*-előt az egész keresztyénség gyakorlotta. Azért ha helyes a Szent *Ágoston* szava, hogy, [1]*Disputare contra ea, quæ universa tenet Ecclesia, insolentissimæ est insaniæ,* az-ellen tusakodni, a mit cselekeszik az egész *Ecclesia,* csintalan bolondság; el kel hinni, hogy nincs egész eszek, a kik káromollyák a *processió*-kat.

[1] Aug. ep. 118.

III. HARMADIK bizonyság az Isten erőssítése. Mert, miképpen az Evangeliom hirdetését Isten, [2]*Confirmavit signis,* csudákkal erőssítette: úgy a *processió*-ban-való könyörgések kellemetes-vóltát csudálatos jótéteményivel jelentette. És hogy sok egyéb csudákrúl ne szóllyunk: három isteni bizonyságokrúl emlékezem, mellyek nem rejtekben, nem egy két ember láttára, nem tudatlan parasztok-közöt, hanem császári várasokban, fejedelmek jelen-létében, sok ezer bőlcs emberek-előt lettenek: kik sem tudatlanságból meg nem csalattak, sem álnakúl nem igyekeztek másokat megcsalni, és oly nyilvánvaló dolgokat írtak, mellyek számtalan sokaságnál tudva vóltak, kik mind a nyomoruságot, mind a csudálatos szabadúlást érzették.

[2] Marc. 16. v. 20.

Eggyik csuda az vólt: [3]mikor *Theodosius* császár az ellene pártolt *Eugenius*-ra indúlna, elsőben a Keresztelő Szent *János* templomába ment és aítatos könyörgések-után, Istenben vetvén reménségét, noha sokkal erősseb vólt az ellenség, megütközött. Isten oly szelet támasztott a harcz-alat, mely a császár ellenségire arczúl fújván, kitekerte kezekből a paísokat, a nyilakat viszsza-verte, a császár vitézi nyilait pedig oly sebességgel vitte, hogy künnyen és csak nem vér-nélkül minden ellenségek meggyőzettek.

[3] Sozomen. lib. 7. cap. 24. Niceph. lib. 12. cap. 39. Theodoret. l. 5. cap. 24.

Másik csuda, mellyel a *processiók* böcsüllete megpecsételtetett, [4]*Theodosius* császár idejében vólt. *Constantzinápoly*-ban hat egész hólnapig szűnetlen oly főld-indúlás vólt, melyhez hasonlót historiákban nem olvastunk; a szép magas tornyok, a királyi paloták, a gazdag templomok leomlottak; néhult meghasadván a főld, egész úczákat elnyelt; sok tér-helyeken magas halmok hányattak; a tenger-szigeti-közzűl egy-nehány elmerűlt, lakosival-egyetemben. A rettenes veszedelemben az egész váras népe a császárral egyetemben mezőbe kőltözött, hogy az omladozó házak falaitúl elevenen ne temettetnének. Látván *Proclus* Patriárcha, hogy emberi okosság ellene nem álhat a veszedelemnek: *processiót* rendele és aítatos könyörgésekkel a puszta váras szentegyháziba indúla. Mikor, [5]*Omnes Lita-*

[4] Niceph. l. 14 cap. 46. Alii apud Baron: Tom. 6. An. 446. n. 10. 11.

[5] Verba Nicephori.

niis ac Processioni dediti, processió-ba mennének és a sokaság lába-alat a főld tétova dőlödözne: nagy sírással és jajgatással könyörgöttek Istennek. Azonban mindenek láttára, a sokaság-közzűl egy ártatlan gyermek a levegő-égbe annyira felragadtaték, hogy szemekkel se látták. Kevés üdő-múlva ugyan azon helyre szép gyengén letéteték a gyermek és azt mondá, hogy ot-fenn egyebet nem hallott, hanem hogy az Angyalok ama Szent *Trisagiomot* éneklették: [1]*Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nostri;* Szent Isten, Szent erős, Szent halhatatlan, irgalmaz nékünk. Ezt halván *Proclus*, meghagyá, hogy minnyájan ezen formán imádkozzanak, és a főld-indúlás ottan megállott. *Theodosius* császár pedig parancsolatot adott, hogy az ő birodalmában mindenüt, minden-nap énekellyék ezt az angyali dícsíretet. Ezt annyi régi túdós emberek, annyi közönséges Conciliomok írásban hadták, hogy szemtelen bolondság kétessé tenni.

[1] Canit Ecclesia in Hebdomada sancta.

Harmadik csuda, mellyel Isten erőssítette a *processiók* méltóságát, a Nagy Szent *Gergely* pápa idejében lett, [2]mellyet sok régi túdós emberek írva hadtak és *Gregorius Turonensis* [3]oly egyházi embertűl értette, ki jelen vólt és látta a dolgot. Urunk születése-után öt-száz-nyólczvan-kilencz esztendőben oly áradás támadott *Rómá*-ban, hogy a *Tiberis*-vize az egész várast elfogta. Azt oly dög-halál követte, hogy csak-nem pusztán maradott a váras. Szent *Gergely* Pápa a keresztyének szokott orvosságához nyúla: és egybehirdetvén a váras fogyaték népét, hét karba rendelé; külön a papokat, férfiakat, barátokat, *Ancillas Dei*, apáczákat és szűzeket, özvegyeket, házas aszszonyokat, kúldúsokat és gyermekeket. [4]Szép predikáczió-után *processiót* kezde járni és *Litaniá*-kat énekelni. A *processió*-ban sokan ledőltek és ugyan-ot meghóltak; mert a ki püszszentett vagy ásított, az égnek döge-miat meg kellett halni; és akkor kezdetett az a szokás, hogy üdvözöllyük a ki püszszent és keresztet vetünk szájunkra, mikor ásítunk. A kézzel-írt régi könyvekből azt adgya ehez [5]*Baronius*, hogy ebben a *processió*-ban Szent *Gergely* azt a Bóldog Aszszony képét hordozta kezében, mely most-is *Rómá*-ban a Nagy Bóldog Aszszony templomában tartatik. És mikor a Szent *Mihály* vára-eleibe jutott vólna, látta, hogy a vár-felet egy Angyal [6]a Véres Szablyát hüvelyébe tette és a dög-halál ottan megszűnt. Ezért, mikor Istennek hálákat kezdett vólna adni Szent *Gergely:* [7]az égben, mindenek hallattára, gyönyörűséges szó hallatott, mellyel azt éneklették: *Regina cæli*

[2] Apud Baron. tom. 8. An. 590. n. 12.

[3] Turonen. lib. 10. Hist. Franc. cap. 1.

[4] Sermo iste habetur ap. Turonensem citatum. Et ap. Gregor. lib. 11. Epistolar. ep. 12.

[5] Baron. to. 8. An. 590. n. 13. Idem Carolus Sigon.

[6] Ut 2. Reg. 24. v 16.

[7] Ita scribit Sigonius, lib. 1. de regno Italiæ, ex vetustis Ritualibus.

lætare, Alleluja: Quia quem meruisti portare, Alleluja; Resurrexit sicut dixit, Alleluja. Szent *Gergely*-is utánna mondotta: *Ora pro nobis Deum, Alleluja.*

Ki győzné elő-számlálni a töb csudákat, mellyekkel Isten erőssítette a *processió*-kat? *Gregorius Turonensis* írja, hogy [1]*Remis*-várasa égő szövétnekekkel járt processióval, *Accensis super Cruces cereis, circumeunt urbem,* óltalmaztatott dög-haláltúl. [2]*Processió* óltotta-el *Turón*-várasában, *Factis Rogationibus,* a merígyet. *Arelatum*-ban, [3]*Sanctus Gallus Rogationes instituit, ut ad Basilicam Juliani Martyris, itinere pedestri venirent quasi stadiis trecentis sexaginta,* processió-járással enyhíti Szent *Gallus* a dög-halált. *Constanczia*-várasában az oda-gyölekezett Conciliom, a dög-halál-ellen, [4]Szent *Rocchus* képével processiót járván, megszabadúla a merígytűl. *Evágrius* írja, hogy jelen-létében [5]*Apamea*-várasában a Szent Kereszttel *processiót* jártak és Isten a várast csudálatosképpen óltalmazta a *Cosroës* hadaitúl. [6]Mikor *Görög*-országban hat egész hólnapig eső nem lévén, a főld elszáradott vólna, *processiót* rendeltek, abban hordozták a levelet, mellyet Christus *Abagarus*-nak írt, az Urunk, *Cunarum fascias,* gyermeki poláját és úgy nyertek esőt Istentűl.

[1] Turonen. de Gloria Confessor cap. 79.
[2] Lib. 10. Hist. Franc. c. 30.
[3] Lib. 4. Hist. Franc. c. 5.
[4] Baron. Notis ad Martyrolog. 16. Augusti.
[5] Evag. lib. 4. Histor. c. 25.
[6] Cedrenus et Glycas, in Michaële Paphla gone.

Ihon mely sok és nyilván-való csudákkal ismértette Isten, hogy az ő haragjának engesztelésére, foganatos az aítatos *processió.* Azért, a kik ezt rágalmazzák, Istennek csuda-tételekkel adott tanú-bizonyságát gyalázzák.

IV. NEGYEDIK bizonyság: ha sem az ő Törvényben, sem a Kegyelem idejében nem vólna példánk a *processió*-járásrúl, ha semmi csudákkal nem jelentette vólna Isten, hogy kedves előtte ez a szolgálat: a Szent Irásnak állandó fondamentomiból kihozhatnók a *processiók* jó-vóltát. Mert Isten mindenüt jelen vagyon, mind mezőn, piaczon, hegyen vőlgyön; mindenüt jót cselekszik velünk; mert mí-érettünk zőldellenek a mezők és erdők, nékünk teremt gyümőlcsöt a főld; miért nem kel tehát mindenüt dícsírni Istent? Nem azt parancsollya-e Szent *Pál,* [7]hogy *In omni loco,* minden helyen imádkozzunk? Nem imádkozott-e Christus a hegyeken és pusztákban? Nem imádkozott-e *Moyses* fen-álva és veszteg-ülve? *Exod. 17. v. 9. 12.* Jákob és Ezechias ágyban-feküve? *Genes. 48. v. 15. Isaiæ, 38. v. 2.* Isaák sétálva? *Genes. 24. v. 62. 63.* Szent Dávid jártában kőltében? *Psal. 118. v. 54. Psal. 137. v. 5.* Mi az oka tehát, hogy mí az úczákon és mezőkön járva, nem

[7] Tim. 2. v. 8.

könyöröghetünk Istenűnknek? Tudgyuk mí-is, hogy a templomok imádság házai, de nem úgy kötelezzük a kő-falakhoz az Isten irgalmát és a mí szolgálatunkat, mint-ha azokon-kivűl helyek nem vólna. Sőt azon igyekezünk, a menyire lehet, hogy mind mezeinket és uczáinkat templommá tegyük; isteni dícsíretek éneklésével megszentellyük és arra szoktassuk a sokaságot, hogy mind piaczon, mind erdőkben, oly szentűl visellyék magokat, mint a templomban. Nincs oly hely, melyben Istent meg nem bántyuk; mert a piaczon sok csalárdság, hazugság, hamis esküvés vagyon; az úczákon sok ember-szóllások, pántolódások, részegeskedések, fajtalan tekintések történnek; azért méltó, hogy, *In loco delicti,* a mely helyen gonoszt cselekeszünk, azon helyen penitencziát tarcsunk és Istenünket engesztellyük és ha vétkeinkel ferteztettük az úczákat könyörgésünkel tisztítcsuk és Isten tisztességére szentellyük. Végezetre: mivel a *processió* nem egyéb, hanem az Anyaszentegyháznak közönséges imádkozása, valamint Szent Irás tanít az imádság hasznárúl és jó-voltárúl, azokat nem-csak a veszteg-álva, hanem a sétálva lett imádságrúl-is egy-aránt kel érteni. Noha a *processió*-ban-való könyörgés annyival foganatosb, hogy [1] többen egybe-győlve imádkoznak; [2] egy-más példájával buzgóságra gerjednek. Ennek-felette a közönséges könyörgés vallás-tétele, hogy valakik *processió*-ban vagyunk, az Anyaszentegyháznak engedelmes fiai vagyunk. Végezetre, alázatosságnak böcsülletes cselekedete a *processió*-járás; mert magunkat mindenekelőt bűnösöknek vallyuk, mikor Istentűl irgalmat kérünk.

[1] Matt. 18. v. 19. Joël. 2. v. 15.
[2] Matt. 5. v. 16.
Processio Fidei.

V. ÖTÖDIK bizonyság: mert a minémű fegyverekkel akarják a *processiót* rontani az elszakadtak, azoknak erőtlensége, erős bizonyítása a keresztyéni szokásnak.

I. Elsőben azt mongyák, hogy Christus Urunk tíltotta [3] az uczákon-való imádkozást és azt akarta, hogy kamarában rejtezve könyörögjünk.

[3] Matt. 6. v. 5. 6.

De ki nem láttya, hogy ezzel a *processiók* el nem rontatnak? Mert, ha úgy kellene a Christus szavát érteni, a mint akarnák az ellenkezők, a templomban sem vólna szabad imádkozni sok emberek-láttára. Szent *Pál* sem jól parancsolná, hogy, [4] *In omni loco,* minden helyen imádkozzunk. [5] Maga-is vétkezett vólna Szent *Pál,* mikor a tenger-parton térdre esve imádkozott. Sőt Christus maga tanítása-ellen cselekedett vólna, [6] egy-néhányszor imádkozván sokak-hallattára, mind a kereszt-fán s mind a mezőkben. Nem

[4] 1. Tim. 2. v. 8.
[5] Act. 20. v. 36.
[6] Joan. 11. v. 41.

szükség az Urunk szavához semmi magyarázat, világosan megmagyarázza Christus, hogy az ollyan imádkozást tilalmazza, minémű kép-mutatásból gyakorlottak a *Farisæusok,* csak a végre, hogy láttassanak az emberektűl és hiuságos dücsösséget nyerjenek.

II. Másodszor azt forgattyák, hogy nincs parancsolat a *processió*-rúl, azért nem szabad azt járni.

Azt hiszem a *Bibliá*-ban parancsolatot találtak a prédikátorok a menyegzős *processió*-rúl, a tánczolásrúl és azért kerekednek oly jó kedvel tánczokban. A Vasárnap, Húsvét, Karácson napja szentelésérűl sincs parancsolat a Szent Irásban, még-is megillik ezeket a predikátorok. Azt sem parancsolta Isten, hogy térdre essünk, vagy hogy fenn állyunk, mikor imádkozunk, tehát így se imádkozzunk. Úgy gondolkodgyanak errűl az ellenkezők, hogy mikor Isten azt parancsollya, [1] hogy mindenüt és szűnetlen imádkozzunk, kötelez arra, hogy nem-csak veszteg-álva, hanem jártunkban-is könyörögjünk Istennek.

III. Harmadszor: a bálványozó pogányok szokásából mongyák, hogy vettük a *processio*-járást.

Régi rege ez, mellyel a pogányok-is szennyesíteni és feketíteni akarták a keresztyénséget. [2] *Tertullianus* írja, hogy mikor a keresztyének az itíletrűl, pokol kínnyárúl, mennyei bóldogságrúl szóllottak, azt mondották a pogányok, hogy a *Minos* és *Rhadamantus* itíletit, az *Elisius* mezőket, a *Poeták*-túl írt pokol-béli kínokat emlegetik. Másut azt írja, [3] hogy a *Cybele* és *Isis* bőjtéből mondották, hogy vétetett a keresztyének bőjtölése. Maga, mint a testet követi az árnyék, úgy az ördög ahoz hasonló tiszteletet kívánt, a mit az Isten népében látott és [4] Szent Irásból keresgette a bálványozó tiszteletek hasonlatosságát. Szent *Ágoston* bőlcsen megfejti sok helyen ezt az ellen-vetést. Elsőben azt mongya, hogy [5] nem illik kárhoztatni az apáczák szűzességét azért, hogy a pogányoknál-is *Vestalis* szűzek vóltak; a patriárkák áldozatit sem kel útálni, azért, hogy a pogányok-is áldoztak. [6] Nem gyalázzuk a pogányokat, hogy templomokat éppítettek, papokat rendeltek, hanem hogy ezeket ördög tiszteletire fordították, *Hæc cum exhibentur Deo, vera religio est; cum dæmonibus, noxia superstitio.* [7] Azért a mi jót találunk a pogányokban, nem kel megvetni, mint-hogy Szent *Pál* sem általlotta a pogányok mondásával állatni szavát, *Actor. 17. v. 18.* A pogányok azért imádkoztak, *processiót* jártak, áldoz-

[1] 1. Tim. 2. v. 8.
[2] Tertull. Apolog. cap. 47. n. 598.
[3] Tertull. De Jejunio. c. 16.
[4] 1. Machab. 3. v. 48.
[5] Aug. 20. contra Faust. c. 21.
[6] Aug. epi. 49. qu. 3.
[7] Lib. 6. de Baptis. cont. Donat. c. 44.

tak, de ezeket [1] ördög tiszteletire igazították, kiért méltán kárhoztattak. A ki pedig Istennek imádkozik, nem méltó gyalázatra. [1] 1. Cor. 10. v. 20.

Negyedszer: ezeken-kívül sincs a *processió*-ban, a mit méltán szidalmazhatnának a pártos tanítók. Nem tetczik-e, hogy a *processió*-ban Keresztet, vagy más ereklyét viszünk? De tetczett Aranyszájú Szent *János*-nak és az egész keresztyénségnek, mikor, [2] *Cruces argenteas cum lucernis cereis,* ezüst kereszteket és égő szövétnekeket vittek a *processió*-ban. Tetczett *Justinianus* császárnak, mikor azt rendelte, [3] hogy a *processiók*-ban, *Honorandas Cruces*, böcsülletes Kereszteket vigyenek a papok. Tetczett az Isten népének, mikor a sátor edényit a *Madianiták*-ellen, *Nūmer. 31. v. 6.;* az Isten szekrényét [4] a pogány népek-ellen *processió*-ban vitték. Tetczett a Nagy Szent *Gergely*-nek, kirűl hallók, hogy a Bóldog Aszszony képét hordozza a *processió*-ban. Bezzeg, ha a Keresztűl valamit kérnénk vagy várnánk, méltán úgy csúfoltathatnánk, mint Isten csúfollya a [5] bálványozókat, hogy letészik isteneket és az meg sem mozdúl, ha fel nem vészik. De mí a Keresztben sem értelmet, sem erőt nem ismérünk, segítséget attúl nem várunk, hanem a Keresztet elől vitetvén: először, azzal vallást tészünk, hogy minden ereje és foganattya könyörgésünknek a Kereszt-fára feszített Christustúl vagyon. Másodszor, előttünk látván a Christus győzedelmének zászlóját, megemlékezünk Üdvözítőnk jó-voltárúl és nagyob bátorsággal imádkozunk. Harmadszor, a Kereszt-után menvén, eszünkbe jút, hogy tűrés szenvedés e világon a mí dolgunk. IV.

[2] Socr. l. 6. c. 8. Sozom. l. 8. c. 8. Niceph. lib. 13. cap. 8.
[3] Justinian Novella 123. cap. 32.
[4] 1. Reg. 4. v. 3. cap. 14. v. 18. 2. Reg. 11. v. 11. Post ædificatum Templum, Arca non exportata, 2. Par. 35. v. 3.
[5] Isai. 46. v. 6. 7. Baruch. 6. v. 25.

Mivel azért szeb és üdvösségesb dolog nem lehet, mint hogy bizonyos üdőkben a hívek egybe-gyölekezvén, közönséges könyörgésekkel engesztellyék Istent, a kik piaczokon és úczákon vétkezvén, a várast ferteztették, azon helyeken kegyelmet kérjenek, a kik minden helyeken Istennek jó-téteményit vészik, minden helyeken hálákat adgyanak és az imádkozásnak minden-napi szokás-kivűlvaló helye és módgya új és szokatlan aítatosságot indítcson bennünk: nincs oka, miért kellyen a *processió*-kat böcstelen szókkal feketíteni.

De mivel szándékom-kivűl hoszszabban nyújtám tanításunk első részét, igen rövideden, csak két dologrúl emlékezem, mely kívántatik, hogy a *processiót* nem Isten bántásával és felebarátunk botránkozásával, hanem üdvösségesen járjuk. MÁSODIK RÉSZE.

Először: meggondollyuk, mi okon és mi végre járjuk a processiót. A *processiót* Isten tisztességére a végre rendelték, hogy Isten haragját engesztellyük, bűneink bocsánattyát nyerjük, Isten

ostorit, a dög-halált, drágaságot, hadakozást eltávoztassuk, hogy testi és lelki ellenségeken győzedelmet vegyünk, hogy mennyei és földi áldomásokat nyerjünk, hogy Istentűl vett jókért hálákat adgyunk. Holot azért ily nagy hasznos és szükséges dolgokat tractálunk Istenünkkel a *processió*-ban, nagy tekíntettel és figyelmetességgel visellyük magunkat. Fonákúl és igen viszsza-esnék, ha azért menvén a *processió*-ba, hogy Istent engesztellyük, ugyan ott haragra indítanók ő Szent Felségét; ha Istent akarván tisztelni, bűnnek böcstelenségével illetnők őtet; ha békességet kérnénk és gonoszságunkal Isten-ellen tusakodnánk, ha hálákat akarván adni, boszszúval illetnők jó-tévő Urunkat. Gyalázat vólna, ha Istenünkel ily nagy dolgokrúl tractálván, hívolkodó trécsélésekkel egyebeket botránkoztatnánk és imádságokban háborgatnánk. Azért, [1] a mit Isten parancsolt a sidóknak, mikor *Jerichó*-körül *processiót* jártak, hogy senki egy szót se hallyon szájokból, mí-is, hogy *Jerichó*-nak, az-az a hóldnak, mellyet a *Török* czímerűl visel, leromollyon fala, úgy járjuk a *processiót*, hogy szűvel és csendesz imádkozással csak Istennel szóllyunk, senki mással ne csevegjen.

[1] Josuæ 6. v. 10.

Keresztyének, hatalmas példákat adott a mí édes Üdvözítőnk a *processió*-járásra. Harmincz-három esztendeig járt a siralom vőlgyében és a puszták hegyeiben, keresvén az elveszett juhot, de minden jártában, kőltében Istenhez vólt emelve gondolkodása és szűnetlen könyörgött érettünk. Élete végén *processió*-val ment a kertbe, a hol vérrel verítékezett, onnan az *Annas, Pilátus, Heródes* házába és végre a *Calvaria* hegyére ment. Oh, mely keserves *processiók* ezek; de hozzánk-való kegyelmességéből nagy kedvel járta ezeket lelkünk szeretője. Ha mí illyen sanyarú *processiót* nem járhatunk, azon legyünk, hogy a kevés munkát isteni szeretettel, alázatossággal, aítatos könyörgéssel visellyük.

Másodszor: ha azt akarjuk, hogy hasznos légyen *processió*-járásunk, tekíncsük-meg a *processió*-ban jelen-lévő sokaságot, és megszemlélvén minden rendeket, jusson eszűnkbe, hogy annyi sokaság-közzűl negyven, vagy talám keveseb esztendő-múlva egy sem lészen e világon. Ez a gondolat [2] sírva fakasztotta *Xerxes* királyt, mikor erős vitézinek huszon-három száz-ezer sokaságát nézte. Meggondollyuk azért, hogy kevés üdő-múlva, a mí temetésünkön-is *processiót* járnak. Azt-is-előttünk visellyük, hogy miképpen tavaly sokan vóltak ezen a processión, kiknek kaponyájok most a czinteremben * szárad, úgy esztendő ez napig sokan ezek-közzűl, kik

[2] Hiero. in Epitaph. Nepotiani. ep. 3. in fine.

* Cimeterium, temető.

jelen-vannak, megrothadnak. És egy nincs közzűllünk a ki tudhassa, hogy esztendő illyen-kor *processiót* járhat. Mivel azért talám ez az utólsó *processio,* mellyet járhatunk, oly szentűl és buzgó szeretettel, oly aítatos indúlatokkal járjuk ezt, mint-ha utólsó processiónk vólna. Azért ne csak testi menésekkel, hanem életünk és erkőlcsünk jobbításával-is eléb-eléb mennyünk és naponként nevekedgyünk az isteni szolgálatok tekélletességében, eszünkbe jutatván, a mit ez-előt sok-képpen megmutattunk, hogy az Isten úttyán a ki elő nem mégyen, hátra-mász.

Végezetre: a *processió*-ban ki-ki mások példájával gerjeszsze aítatosságát. Ha üdős ember vagy, nézd a kisded gyermekeket, mely nagy örömmel és egy-ügyű ártatlansággal énekelnek tellyes erejekből. És pírúly magadban, hogy néked töb okosságod vagyon, szám-adásodhoz-is közeleb jársz, mindaz-által ily puha és késedelmes vagy az isteni szolgálatban. Ha szegény vagy, tekíncsd a nagy urakat, az értékes polgárokat, mely igen megalázzák magokat, a piaczon, mindenek-láttára, mint kúldúsok: minden-napi kenyeret kérvén Istentől; noha csűrök, pinczéjek teli. És pirongassad magadat, hogy ennyi szükségben lévén, még-is hidegen könyörgesz Istennek, és azon légy, hogy könyörgésed aítatosságával megelőzzed az értékeseket. Ha gazdag vagy, lásd a nyomorúlt kösséget, mely nagy kedvel és jó akarattal énekel, mely serényen hálákat ád Istennek. És megszégyenűly, hogy ezek, a kiket Isten ily sanyaruságban tart és úgy tetczik, mostoha kézzel tapogat, szorgalmatosban szolgálnak Istennek, hogy-sem te, kinek mind tudományt, mind egyéb alkalmatosságot béveb kézzel osztott. Bezzeg, ha efféle szent gondolatokban foglalnók elménket, hasznoson kérhetnők Istentűl lelki és testi szükségünket.

De ideje immár véget vetnünk a mái tanuságban. Azért, seregeknek Ura Istene, te-előtted leborúlva könyörgök, [1] hogy mind [1] Amos, 8. v. 11.
testi, mind lelki éhséget távoztas tőllünk. Támasz elégséges lelki tanítókat, kik a te igazságodat tisztán hirdessék, az eretnekségeket bátorsággal gyomlállyák, a tekélletes erkőlcsöket foganatoson ólcsák. Oltalmazd híveidet dög-haláltúl, hadaktúl és minden belső és külső veszedelmektől, hogy it a te akaratod-szerént hívségesen járván, ama *processió*-ba jussunk, melyben nem Kereszt-után járunk,
hanem, [2] *Venientes ex magna tribulatione,* által-jutván a világi sok [2] Apoc. 7. v. 14.
nyomorgatásokon, [3] *Sequamur Agnum quocumque ierit,* a Bárányt [3] Apoc. 14. v. 4.
követtyük, valahová mégyen.

Inventio, III. Maji. Exaltatio, XIV. Septemb.

SZENT KERESZT NAPJÁN.

PREDIKÁCZIÓ.

Evangelium, Joan. 3. v. 1.

A Szent Kereszt böcsülletirűl.

Az Isten bőlcsesége úgy megelőzi és fellyűl-haladgya az emberi értelem és okosság folyását, hogy a kik rövid elmélkedésekkel fontollyák a mennyei titkokat, arra jutnak, hogy bolondságnak itílik
[1] 1.Cor. 1.v.21. a felséges bőlcseségek mélységét. Azért mongya Szent *Pál,* [1] hogy az emberek még nem ismérvén a világ Urát bőlcseségéből, mellyet annak teremtésében mutatott, predikállás bolondsága-által akarta, hogy üdvözűllyenek. Mert noha, a mit a tudatlan világ bolondság-
[2] Ibid. v. 25. nak itíl, [2] *Sapientius est hominibus,* nagyob bőlcseség minden em-
[3] 1.Cor. 2.v.14. beri tudománynál, de a testi ember-előt, [3] *Stultitia est et non potest intelligere,* bolondságnak látczik, a mit nem érthet.

Ihon a mái Evangeliomban két oly dolog adatik előnkbe, mellyeket a hit vezérlése-nélkül bolondságnak itíltek a világ fiai. Eggyik az ujonnan-születés, mely szinte oly illetlennek látczott
[4] Joan. 3. v. 4. bőlcs *Nicodémus*-előt, [4] mint-ha az öreg embernek annya méhébe viszsza kellene menni és mászor születni. Másik a Christusnak
[5] Ibid. v. 14. Kereszt-fára feszítése, mellyet példázott [5] a pusztában felemeltetett
[6] 1.Cor. 1.v.23. ércz-kígyó. Errűl írja Szent *Pál,* hogy, [6] *Judæis scandalum, gentibus stultitia;* a sidóknál botránkozás, a pogányok-előt bolondság, nekünk
[7] 1.Cor. 1.v.18. pedig a Christus Keresztiben fénylik az Isten bőlcsesége, [7] mert, *Verbum Crucis, pereuntibus stultitia est, iis autem qui salvi fiunt,*
[8] Ibid. v. 24. *id est, nobis, Dei virtus,* [8] *et sapientia;* noha a Kereszt bolondság a veszendők-előt, de nékünk Isten ereje és bőlcsesége, mivel Christus akkor ismértette erejét és bőlcseségét, mikor a Keresztre emeltetvén, mindeneket magához vont. Azért, ha a pogányok a Kereszt-
[9] Sozom. lib. 2. cap. 1. fát, *Infelix lignum,* bóldogtalan fának nevezték, [9] a régi *Sibyllák* bóldog fának mondották, a melyre feszíttetett Christus, *O Lignum felix, in quo Deus ipse pependit.* Ha átkozott nevet viselt régen,
[10] Deut. 21.v.23. Galat. 3. c. 23. nem-csak a Kereszt, hanem [10] az-is, a ki Kereszten függött: áldott
[11] Sap. 14. v. 7. a Christus Keresztének neve, mert, [11] *Benedictum lignum per quod sit justitia;* Istentűl áldatott fa, mellyen igazság szolgáltatott,
[12] Colos. 2.v.14. mikor az emberi nemzet vétkeért elégséges sarcz adatott, [12] adós-

levelünk elszaggattatott, kegyetlen ellenségünk, az ördög, erős harczon meggyőzetett és hamis ragadományitúl megfosztatott. Azért, valósággal megtellyesítette Isten, a mit *Ezechiel* Proféta-által igért: [1]*Ego Dominus, exaltavi lignum humile;* hogy isteni erejével felmagasztallya a gyalázatos fát, mikor a Christus Kereszt-fáját oly dücsösségessé tette, hogy a keresztyének [2]semmiben inkáb nem dicsekednek, semmivel úgy nem ismértetik méltóságos böcsülleteket, mint hogy Kereszt-fán függött az Isten Fia, ő-érettek.

[1] Ezech. 17. v. 24.

[2] Galat. 6. v. 14.

Propositio.

Hogy azért a Christus Keresztinek böcsüllete öregbedgyék bennünk, két dologrúl szóllok a mái napon; először: *a Christus Keresztinek feltalálását megmondván, erős bizonyságokkal megmutatom; hogy nem-csak innep-napot szentelhetett az Anyaszentegyház a Szent Kereszt találása és felmagasztalása emlékezetire, hanem annak a Keresztnek részecskéit-is böcsüllettel tartván, méltó tiszteletekkel illetheti.* Másodszor: megmagyarázom, *mely illendő és hasznos, mind hogy kezünkel gyakran keresztet vetünk homlokunkra: mind hogy a Christus Keresztinek hasonlatosságára keresztet emelünk és azt böcsüllettel illettyük.* Ezeket erkőlcsünk jobbítására-való rövid tanusággal béfejezvén, vége lészen mái tanuságunknak.

I. RÉSZE.

Mikor az Úr Christus a pogány császárok dühösködésitűl meg akarná szabadítani az Anyaszentegyházat és maga igájába fogni a *romai* császárokat; miképpen Kereszt-által váltotta-meg a világot, úgy a Kereszt-által ismértette *Constantinus* császárral a keresztyén igazságot. Mert, mikor a *Maxentius* kegyetlenségétűl meg akarná *Romát* szabadítani, azt írja [3]*Eusebius*, hogy néki, önnön-maga *Constantinus* beszéllette és esküvéssel erőssítette, hogy hadba készűlvén, dél-után a fényes nap sugáriból, világos keresztet látott a nap-mellet és illyen írás vólt felette: *In hoc vinces;* ez-által lész győzedelmes. Ezen mind maga, mind egész hada, mely a keresztet nézte, sokat álmélkodván, nem tudták mire magyarázni, [4]hanem az étszaka béjővén, elaluvék *Constantinus,* és az égben-látott Kereszt-tel megjelenvén néki Christus, azt parancsolta: *Ut exemplari illius signi, quod in cœlo apparuerat, fabricato, eo tamquam præsidio in prœliis uteretur;* hogy ollyan keresztet csináltasson, minémüt az égben látott, és azt a hadakozásokban zászlo-gyanánt hordozza, mint erős óltalmat. [5]Felébredvén *Constantinus,* megbeszéllé fő emberinek mit látott, és ötvösöket hívatván, tiszta aranyból és drága kövekből ollyan Keresztet csináltata, minémüt látott vala. Ezt a keresztet szemével látta *Eusebius,* mert maga

[3] Euseb. lib. 1. de Vita Constant. cap. 22. Vide Baron. Tom. 3.

[4] Euseb. ibid. cap. 23.

[5] Ibid. cap. 24.

a császár mutogatta néki. *Constantinus* meggyőzé *Maxentiust*, és *Romá*-ba menvén, [1]a Szent Kereszt jelét a piaczon felállatá és ezt íratá alája: *Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, civitatem tyrannidis jugo liberavi;* ezzel az üdvösséges jellel, mely az igaz erősség jele, a várast a kegyetlenek igájától megszabadítottam.

[1] Cap. 33. Similia Socr. lib. 1. c. 1. Soz. l. 1. c. 3. Niceph. et alii.

A mely Isten a *Moyses* veszszeje-által rontotta *Faraót;* az *Eliseus*-túl [2]metczett fácskával kút-fenékrűl felvonatta a vasat; a [3]Szent *Pál* térd-kötőjével, a Szent *Péter* árnyékával meggyógyította a betegeket: ugyan azon Isten a Kereszt-fára feszíttetett Christus böcsülletiért, másodszor-is kereszt-által, óltalmazta és győzedelmessé tette *Constantinust.* Mert a mint *Eusebius* írja, [4]magátúl hallotta a császártúl, hogy mikor *Licinius*-sal harczolt, [5]a hol meg kezdették tolni népét, mihent oda vitték a keresztet, mingyárt hátat adott az ellenség, isteni erőnek csudájával. És mikor félelemtűl viseltetvén a ki hordozta, másnak adta vólna a keresztet, hogy maga elfutván, életét megtartaná: mingyárt megöletett, mihent letette a keresztet; annak pedig semmi sérelme nem vólt, ki a számtalan kardok és nyilak-közöt hordozta a keresztet; és a mint *Eusebius*-nak mondotta *Constantinus*, azt bizonyoson tapasztalták, *Ut qui hoc ministerium obibant, nihil incommodi aliquando acceperunt;* hogy soha senki el nem veszett, sőt meg sem sérült, valaki a harczon a szent Kereszt zászlóját hordozta.

[2] 4. Reg. 6. v. 6.
[3] Act. 19. v. 15. cap. 5. v. 15.
[4] Euseb. lib. 2. de Vita Constant. c. 8.
[5] Ibid. cap. 7. Ibid. cap. 9.

Mikor azért Istennek ennyi sok irgalmát vette vólna *Constantinus* a kereszt-által, nem-csak erőssen megtíltotta, [6]hogy egy gonosz-tévő se feszíttetnék keresztre, hanem a császár annya *Helena* [7]nyólczvan esztendős korában, [8]ottan hamar a *Nicæa*-béli Conciliom-után, [9]az-az Urunk születése-után három-száz huszon-hat esztendő-tájban, *Jerusalem*-be méne; [10]mivel Isten ő-néki álmában megjelenvén, megparancsolta, hogy a szent helyre mennyen. Sok és szorgalmatos nagy keresés-után a *Calvaria* hegyen, föld-alat, három keresztet talált: és külön a feszűlt Christus feje-felibe csinált *titulust*, hogy ez a Názaret-béli Jesus sidók királlya. Nem tudván a három kereszt-közzűl mellyik a Christus szenvedésének eszköze: tartván attúl, hogy a Christus Keresztiért más valaki akasztó-fáját ne tisztellyék, Christus Keresztét böcsülletlen elvetvén: *Macarius* Jerusalemi püspök a sokasággal-eggyüt könyörögvén Istennek, hogy jelentené-meg a Christus Keresztit: egy beteg aszszonyt megilletvén ketteivel a kereszteknek, semmi haszna nem lett; de mihent a harmadik keresztet a halálra-vált aszszonyra tette, minden beteg-

[6] Sozom. lib. 1. c. 8. in fine. Niceph. lib. 7. cap. 46.
[7] Theodor. lib. 1. Histor. c. 18.
[8] Sozom. lib. 2. cap. 1.
[9] Baron. tom. 3. An. 326.
[10] Socrat. lib. 1. cap. 13. Hæc scribunt præter Socrat., Theodoretum, Sozom: citatos, Paulinus ep. 11. Niceph. l. 8. cap. 29. Ambr. Orat: funebri Theodosii Senioris. Histor. Tripart. l. 2. c. 18.

ségéből meggyógyúlt és ágyából felugrott. Sőt a mint [1] *Nicéforus* és *Sozómenus* írják: *Postea mortuo Crucem impositam, in vitam illum repente revocasse;* az-után halottra tették azon Keresztet és ottan feltámadott, kire-nézve a mái napra rendelt imádságban azt énekli az Anyaszentegyház, hogy megújúltak a Kereszt találásában a mi Üdvözítőnk halála idején lett csudák: mert akkor-is, [2] *Corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt,* halottak támadtak.

Kronikájában írta *Eusebius*-is, miképpen isteni látásokkal izgattatván *Helena,* feltalálta a Christus Kereszt-fáját, [3] historiájába foglalta a *Constantinus* császár levelét, mellyet kűldött a jerusalemi *Macarius* püspöknek; dicsekedvén, minémü nagy kegyelmessége Istennek, hogy, *Insigne sanctissimæ Passionis monimentum, quod terræ visceribus tot annis delituit, illucesceret servis Dei, etc.* a Christus szenvedésének eszköze ő idejében vétetett-fel a föld-alól, a hol sokkáig rejtve tartatott.

A keresztyénség a Christus Keresztinek böcsülletit három kivált-képpen-való cselekedettel gyakorlotta.

Először: mingyárt a Szent Kereszt feltalálása-után *Helena* azt rendelte, hogy, [4] *Sacra Exaltatio Crucis, quot annis peragatur,* minden esztendőben megillyék a Szent Kereszt magasztalása napját. És ezt az innepet [5] a *Görögök*-is velünk-eggyüt megtartyák.

Szabad vólt az Isten népének, [6] *Diem ignis,* a földben rejtett tűz találása emlékezetire innepet rendelni: miért nem szabad a Kereszt találása napját innepelni? Vallyon az oltáron-égő tűz szenteb vagy böcsülletesb vólt-e az ártatlan Bárány Vérével megfestetett óltárnál? Vallyon töb ajándékok eszköze vólt-e az a tűz, hogysem a Christus Kereszte, mely ennyi esztendők-után nap-fényre hozatott?

Szép [7] inneppel emlékezett az Isten népe arrúl a naprúl, mellyen [8] a sidók rontására csináltatott magas akasztó-fán függött *Aman,* és az Isten népe megszabadult: vallyon nem nagyob okkal szentelheti-e a keresztyénség azt a napot, mellyen a Christus kínzására készíttetett Keresztet a keresztyénség dücsösségére főld-alól felemeltette és nagy csudákkal fényesítette Isten?

Ki meri szidalmazni az Isten népét, hogy a *Judit* [9] győzedelmének emlékezetire innepet rendelt? Hogy [10] a *Nicánor*-ellen-való ütközet nyerésének hálá-adásaért, [11] hogy a *Jerúsálem* várasából a pogány népek kiüzéseért szent napot illett? Miért kel tehát a

[1] Niceph. lib. 8. cap. 29. Soz. l. 2. c. 1.
[2] Matt. 27. v. 52.
Eus. in Chronico, An. 325.
[3] Euseb. 3. de Vita Constant: c. 29. Eandem Epistolam habet Socrat. l. 1. c. 6. Theodor. lib. 1. c. 17. Niceph. l. 8. c. 28.
[4] Niceph. l. 8. cap. 29.
[5] Baron. Martyrol. 3. Maji.
[6] 2. Mach. 1. v. 18.
[7] Esther, 9. v. 21. et 31.
[8] Esth. 7. v. 9. 10.
[9] Judit, 16. v. 31.
[10] 1. Mach. 7. v. 49. et 2. Mach. 15. v. 36.
[11] 1. Mach. 13. v. 52.

keresztyénséget káromlani, ha megilli azt a napot, mellyen a Christus kín-szenvedése helyéből, a *Calvaria* hegyből a pogányok bálványi kihányattak? a pokol-béli ördög ereje kigyökereztetett? Mert miképpen *Jósiás* idejében, [1] mihent a szent könyvet feltalálták, ottan romolni és veszni kezdett a bálványozás, úgy a Kereszt feltalálása-után minden bálványok földhöz verettenek. Mivel azért emberi okosságunk taníttya, hogy méltó azokat a napokat Istennek kivált-képpen-való tiszteletire rendelni, mellyeken valami nagy jót veszünk Teremtőnktűl; ha halottak támadtak, ha betegek gyógyúltak, ha sok egyéb isteni áldások adattak a Szent Kereszt-által: ki nem láttya, mely méltán illyük és isteni hálá-adások szolgálatiban tőltyük azt a napot, mellyen a Szent Kereszt feltaláltatott?

[1] 4. Reg. 22. v. 8.

Másodszor: keresztyéni szokásból azzal tiszteltetett a Christus Kereszte, hogy a ki ennek akár-mely kicsiny szálkáját nyerhette, azt mint drága kincset, aranyba foglalván, óltalomért és böcsülletért nyakában hordozta; mint Arany-szájú Szent *János* illyen szóval jelenti: [2] *Ipsum lignum, in quo Christi Corpus crucifixum, ita habere totus orbis contendit, ut qui parum quid ex illo habent, auro includunt, cervicibus aptant; hinc valde honestati, muniti et protecti.*

[2] Chrysostom. Tom. 5. Orat. Quod Christus sit Deus.

Mikor a Christus Keresztét feltalálta Szent Ilona, [3] *Clavorum partem, in imperatoris galeam includendam curavit; partem, equi freno admiscuit: ut et imperatorem tutum redderet, et* [4] *prophetiam expleret;* a Christus szegei részecskéjét a császár sisakába csináltatta; részecskéjét a ló zaboláába; a Kereszt darabját ezüstbe foglalván, a *jerusalemi* püspöknél hadta, más darabját a császárnak vitte. Ebből a két darab fából annyi-felé osztottak vékony szálkákat, hogy a *Cyrillus* jerusalemi püspök mondása-szerént [5] *Lignum Crucis, universum jam fere orbem replevit, per particulas de monte calvario sumtas.* [6] *Lignum Crucis per particulas, per universum orbem sparsum est;* a Kereszt-fa darabi az egész világot bétöltötték a *Calvariá*-ból vett részecskékkel. Nem-is kel azon csudálkozni; mert *Cyrillus*-után Szent *Paulinus*, kit sok irásiban égig magasztal Szent *Ágoston*, azt mongya, hogy, [7] *Crux in materia insensata, vim vivam retinens, innumeris pæne quotidie hominum votis, lignum suum commodat: ut detrimenta non sentiat, sed quasi intacta permaneat: quotidie dividua sumentibus et semper tota venerantibus: indetribilem soliditatem de illius Carne et Sanguine bibens, quæ*

[3] Theodoretus, lib. 1. Hist. cap. 18.

[4] Zachar. 14. v. 20.

Idem Theodoretus.

[5] Cyrill. Hierosolym. Cateches. 10. sub finem.

[6] Cateches. 13. initio.

[7] Paulin. ep. 11. in fine.

passa mortem, non vidit corruptionem; [1] miképpen ama szegény özvegy-aszszony lisztecskéje és olajkája [2] az *Eliseus* áldása-után, noha kőlt, de soha el nem fogyott; miképpen az öt kenyérből töb maradott darabcsákban, hogy-sem vólt, minek-előtte Christus annyi ezer embert megelégített: úgy a Szent Kereszt soha nem fogyott, akár-menyit metéltek benne, hogy többen részesülnének ebben a drága kincsben.

Harmadszor: mivel a keresztyének isteni jó-téteményekből megtapasztalták, mely sok és nagy segitséget adott Isten az ő Keresztinek kisded szálkája-által, sok dícsíretekkel magasztalták és alázatos tisztelettel böcsüllötték a Szent Keresztet.

Szent *Paulinus* írja, [3] hogy ő-néki a *Jerusalemi János* püspök, *Melania*-által egy kis darabcsát kűldött a Szent Keresztből. [4] Mikor a szomszédban nagy tűz támadván, a Szent *Felix* templomához közelgetne, látván *Paulinus,* hogy vizzel ellene nem állhat a nagy égésnek, kezébe vevé a Szent Kereszt darabját, a tűz-ellen kezdé vinni; és továb nem mehetvén az égés, megaluvék a tűz. *Evágrius* [5] szemével látott dolgot ír. Mikor *Cosroës* sok erős városokkal egyetemben *Antiochiát* megvette vólna és *Apameá*-hoz vinné győzedelmes zászlóit: minden emberi erőtűl és reménségtűl megfosztatván a várasiak, a Szent Kereszt darabját kihozá a püspök; *processiót* jára, és valahová fordúlt a Kereszt-tel, oly fényesség látczott körűlle, mint-ha a Kereszt égett vólna; és az erőtlen váras a *Cosroës* kegyetlenségétűl, emberi múnka-nélkül mególtalmaztaték. *Turónumi* Szent *Gergely* feljegyzi, [6] menyi sokan szabadúltak ördögöktűl, vakságtúl és egyéb nyavalyáktúl a Szent Kereszt darabjának illetésével. *Guilielmus Tirius* nem egyszer írja, [7] hogy mikor a *Lotaringiai* herczeg *Jerusalem* országát megvette, a legsúllyossabb ütközetekben a seregek-előt vitte egy pap a Szent Keresztet, és ennek erejével más-fél ezer emberrel harmincz-ezer ellenséget elrontott.

Nem egy predikáczió, hanem egész könyvek kívántatnának, ha a régi irásokból mind le akarnók írnyia, menyi javait közlötte Isten az emberekkel a Szent Kereszt-által. Azért a Szent Atyák nem-csak dícsíreteket írtak a Szent Keresztrűl, hanem azt-állatták, hogy Isten világ kezdetitűl-fogva sok példákkal jelengette a Szent Kereszt erejét. Némellyek azt írják, hogy a paradicsom élet-fája a Kereszt-fát árnyékozta, mely nem testi, hanem lelki halhatatlanságot adott. A paradicsomból-folyó négy vizek-is képezték a Kereszt-

[1] Cyrill. Cateches. 10. in fine. Quinque Panum multiplicatorum similitudine utitur.
[2] 3. Reg. 17. v. 16.
[3] Paulin. ep. 11.
[4] Paulinus, in Natali 10. S. Felicis.
[5] Evagr. lib. 4. cap. 25.
[6] Turonensis, lib. 1. de Gloria Mart. cap. 5. Innuit 6. Hist. Franc. cap. 29.
[7] Tyrius, de Bello sacro. lib. 10. et 12.

fának négy szarvait, mellyekből a világra mennyei nedvességek áradtak. Vannak, a kik a *Noë* bárkájához, vagy a *Jákob* lajtrájához hasonlíttyák a Christus Kereszt-fáját; mert ez-által szabadúlunk a bűnök özön-vizétűl, ezen emeltetünk Meny-országba. Sokan a *Moyses* veszszejéhez mongyák hasonlónak a Szent Keresztet, mert a pokol-
[1] Exo. 17. v. 5. béli *Farao* ez-által rontatott: [1] a sovány és száraz kősziklák, az-az kemény-szívü gonoszak a Kereszt erejével aitatos siralmak vizét
[2] Exodus. 15. v. 23. adták; [2] a világ pusztájának keserű italit a Kereszt-fa édesíti, és a veszedelmek tengerén bátorságos útat szerez. Találkoznak, kik a
[3] Isai. 22. v. 22. Christus Keresztit mongyák vagy annak a kúlcsnak, mellyet [3] Isten igért Christusnak, mivel ez-alatt vagyon a vitézkedő *Ecclesiá*-nak minden kincse, ezzel nyílik a mennyei dücsösség kapuja; vagy
[4] Esth. 4. v. 11. capit. 5. v. 2. cap. 15. v. 15. annak a [4] pálczának, mellyel *Assvérus* haláltúl óltalmazta a veszendőket; vagy annak a *Tau*-nak, [5] mellyel Isten megjegyeztette, a
[5] Ezech. 9. v. 4. kiket el nem akart veszteni; mert a régi sidó bötűk-között a *Tau* nem egyéb vólt, hanem egy kereszt. Végezetre sokan írják, hogy Isten a Kereszt hasznát akarván ismértetni, azt rendelte, hogy csaknem minden szükséges múnkáink jó vége kereszt-által légyen; a tengeri hajók árbócz-fáján keresztre kel a vitorlát terjeszteni, külömben a szelektűl nem hordoztatnak. A földet oly ásóval forgattyák, mellyen kereszt vagyon. A műves ember kereszt-formára csinált kalapátcsal végezi csinálmányát. A szántó-ember keresztűl-álló järomba fogja vonó marháját. Az aszszony kereszt motolára veti czérnáját. Ha ember kezeit kiterjeszti, keresztnek láttya magát. A madarak, ha röpűlnek, keresztűl terjesztik szárnyokat. Egy-szóval, mindenüt szemünk-előt forog a kereszt, ennek ereje mindenüt látczik, e nélkül majd semmi munkát nem vihetni végbe.

Ennyi-képpen kijelentvén Isten, mind árnyékokkal és példákkal, mind csudálatos jó-téteményekkel a Christus Keresztének erejét
[6] Aug. tom. 9. l. 2. de Visitat. Infirmor. c. 3. és méltóságát, azt írja [6] Szent *Ágoston,* hogy, *Crucem nos, omni veneratione dignissimam fatemur et ad recordationem Crucifixi nostri veneramur;* a Christus emlékezetiért a Keresztet minden böcsül-
[7] Leo. Serm. 8. de Passio. letre méltónak vallyuk. Szent *Leó Pápa* a Keresztet, [7] *Invictæ patientiæ signum, adorandum regnis omnibus,* győzhetetlen szenvedés jelének nevezi, mellyet minden nemzetségek imádnak. Erre
[8] Lact. Carm. de Pass. Dom. nézett *Lactantius,* mikor arra ínt mindeneket, [8] *Flecte genu, lignumque Crucis venerabile adora;* hogy térden álva imádgyák a tisztelendő
[9] Paulin. ep. 11. Keresztet, mert, [9] *Crucem episcopus quotannis, cum Pascha agitur,*

adorandum populo, princeps ipse venerantium, promit; a Keresztet minden esztendőben kitészik a Nagy Hétben és elsőben a püspök, az-után egyebek imádgyák.

Tudgyuk bezzeg mí-is, hogy a fa csak fa, melynek sem értelme, sem tehetsége nincsen, de a minémű tiszteletet a Kereszt-fa-előt tészünk, annak tészük, ki ezen a fán függött. Azért a [1] Szent *Ágoston* tanítását követtyük, ki ez-szerént ír: *Per Crucem, salutifera Jesu Christi renovatur Passio. Hanc complectere humiliter, venerare suppliciter: tamen hæc ad memoriam tibi reduces: nec Deus est, nec homo, præsens quam cerno figura: sed Deus est et homo, quem signat sacra figura. Hæc et ego veneror, Jesum quoque semper adoro.* [2] *Qui enim veneratur signum, non hoc veneratur quod videtur, sed quo talia referenda sunt;* a Kereszt Christus szenvedésének emlékeztetője. Ezt alázatoson megöleld és tisztellyed, de két dolgot eszedben tarcs. Eggyiket, hogy sem Isten, sem ember a kép és kereszt, hanem jelenti az érettünk megfeszíttetett Isten-Embert. Másikat, hogy mikor a jelt böcsüllöd, arra czélozzon imádásod, a kit jegyez a külső jel. Miképpen azért Christust imádta és tisztelte a vérben-nyomorgó aszszony, mikor a Christus ruhája prémét leborúlva illette, [3] úgy mí Christust tisztellyük, mikor az ő Keresztét böcsüllyük.

[1] Aug. tom. 9. l. 2. c. 3. de Visitat. Infirm.

[2] Aug. tom. 3. l. 3. de Doctrinæ Christiana. c. 9.

[3] Matt. 9. v. 20.

Bár nevessenek azért minket, [4] *Inimici Crucis Christi,* a Christus keresztinek ellenségi, de kedvekért meg nem szűnünk a Christus keresztének böcsüllésétűl.

[4] Philip. 3. v. 18.

II. RÉSZE.

De mivel megértők, mely illendő, hogy azt a Keresztet böcsüllyük, mellyen Christus függött, lássuk rövídeden, mely méltó, hogy a Christus Keresztinek hasonlatosságára, kezünkkel Keresztet vessünk homlokunkra és az első Kereszt hasonlatosságára, Urunk szenvedésének emlékezetire kereszteket csinállyunk, azokat templomokban és egyéb helyeken tisztelettel illessük.

A ki csak küszöbrűl tekíntette-is az Anyaszentegyház régi túdós tanítóinak írásit, világoson eszébe vehette, mely régi tősgyökeres szokás a keresztyénség kezdetitűl-fogva, [5] hogy a hívek házból kimenve és viszsza-térve, lefeküve és felkelve, őltözetre és mosdásra, gyertya-gyújtásra és ételre, egy-szóval minden cselekedetek-előt Szent kereszt jelét vetették magokra. Azt-is világos tanúkkal megmutatók [6] más írásunkban, hogy Isten a Szent kereszt jelével sok és nagy csudákat cselekedett szolgái-által. Mert, [7] *Crux morbos curat; dæmones fugat; veneficiorum, incantationumque avertit*

[5] Tertull. De Corona Militis. c. 4. Hier. ep. 22. Cyrill., Cat. 13. Chrys: Hom. 27. et 36. ad Populum.

[6] A Magyar Imádságok Első Könyvének utólsó rész.

[7] Cyrill. Cat. 13. in fine.

imposturas; a Kereszt jelével betegségek gyógyúltak, ördögök űzettek. Azért meggyőzetvén *Luther* a merő igazságtúl, mind a nagyob, mind a kisseb *Catechismus*-ban követőit kötelezi rendelésével, hogy mikor felkelnek, Atyának, Fiúnak, Szent Lélek Istennek nevében keresztet vessenek homlokokra, mert igazán írja Szent *Ágoston,* hogy, [1]*Crucis Christi signo, in fronte, omnes christiani signantur.* [2]*Crux fidelibus non est opprobrium, sed triumphus: vexillum nostrum est, contra diabolum.* [3]*Non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit, tamquam in sede pudoris; ne Christi opprobrium christianus erubescat. Nihil erat in carne intolerabilius Cruce; nihil est nunc in fronte gloriosius;* valáki keresztyén, megjegyzi homlokát a szent Kereszttel és nem szégyenli a Christus zászlóját szemérem helyén, a homlokán viselni.

[1] Aug. tom. 4. De Cat. Rudib. cap. 20.
[2] Tom. 9. De Symbolo ad Cat.: c. 5.
[3] Tom. 8. in Psal. 30. Concio: 3. in med. Aug. Tract. 36. in Evang. Joan.

Nem elégedtek a keresztyének, hogy kezekkel keresztet vetettek, hanem a Christus Keresztének hasonlatosságára más kereszteket csináltak és azokat oly böcsülletben tartották, hogy (a mint [4]*Tertullianus* írva hadta) a pogányok, *Crucis religiosos,* kereszttisztelőknek hítták a keresztyéneket. Meghallók nem régen, hogy *Constantinus* arany-keresztet viselt hada-előt zászló-gyanánt, [5]*Arma militum effigie Crucis signanda curavit;* vitézi fegyverére kereszteket csináltatott. És nem-csak nyilván, mindenek láttára, [6]*Vultum salutari Passionis nota signavit,* keresztet vetett orczájára, hanem a maga képét leíratván, [7]*Salutare Passionis insigne super caput locatum,* feje-felibe keresztet íratott. [8]*In nummis suis Crucem insculpi fecit;* pénzére keresztet veretett. Az arany-almára, mellyet a királyok kezekben hordoznak, [9]*Aureo malo, veneranda Crux infixa;* keresztet csináltatott; a pénteket, mely a pogányoktúl *Venus*-nak szenteltetett, [10]*Propter Crucem, a qua plurimum sibi bonorum venisse expertus fuerat,* a Kereszt tiszteletire szenteltette. Egy-szóval: [11]*In fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultaverunt;* a királyi coronákon, a királyi fejekbe hordoztatik a Kereszt. [12]*Ardentes diadematum gemmas, patibuli salutaris pictura condecorat;* a Christus akasztó-fájának képe ékesíti a királyi coronákat.

[4] Tertull. Apolog: c. 16.
[5] Soz. l. 1. c. 8.
[6] Euseb. lib. 3. de Vita Constant: c. 2.
[7] Euseb. ibid. cap. 3. Sozom. loco cit.
[8] Niceph. lib. 7. cap. 46. Soz. l. 1. c. 8.
[9] Niceph. lib. 7. cap. 49.
[10] Niceph. l. 7. cap. 46.
[11] Aug. in. Psal. 54. circa med.
[12] Hieron: epi. 7. ad Lætam.

A templomok éppítéséhez nem vólt szabad kezdeni külömben, hanem-ha, [13]*Episcopus Crucem figat, publicum processum ibi faciens;* a püspök *Processió*-val oda mégyen, a hol templomot kel éppíteni és ot keresztet emel. [14]A *Processiók*-előt kereszteket hordoztak, [15]templomokban drága kereszteket tartottak, az oltárra keresztet

[13] Novella 67. Justiniani. c. 1.
[14] Socr. l. 6. c. 8. Soz.: l. 8. c. 8.
[15] Ev. l. 6. c. 20.

tettek, mint *Sozómenus, lib. 1. c. 2.* És Nicéforus, *lib. 7. c. 50.*, a *Probianus* megtérésének csudálatos *historiá*-jában írva hadták. És hogy sommában foglallyuk a dolgot: aranyszáju Szent *János* azt írja, hogy, [1] *Crucem, ubique celebrari videre licet: in domibus, in foro, in viis, in montibus, in mari, in navigiis, in insulis, in lectis, in armis, in vasis aureis: nullus erubescit hoc symbolum;* a kereszt mindenüt nagy tiszteletben tartatik: házakban, úczákon, útakon, hegyeken, tengereken, ágyakon, fegyvereken, minden drága házi-eszközökön; mert senki nem szégyenli ennek hordozását.

Ki győzné elő-számlálni, menyi csudás áldomásit mutatta Isten a Keresztek-által? Igazán írja Szent *Cyrillus,* [2] hogy, *Gloriæ gloriationum Ecclesiæ, est Crux. Magna est custodia, signum fidelium, timor dæmonum;* a Kereszt leg-nagyob dücsössége az Anyaszentegyháznak, óltalma a keresztyén-embernek, hívségünk bélyege, ördögök félelme. Szent *Jerónimus* írja[3], hogy mikor *Epidaurus*-nevű várast, mely a tenger parton éppíttetett, szinte elmerítenék a habok, Szent *Hilarion*, a fövenyen három keresztet írt és abban mint erős hegyben megütközvén a habok, továb nem mehettek. Töb csudákrúl-is emlékezik *Gregorius Turonensis:*[4] de sok vólna mindent leírnyia.

Ezekből kitetczik, hogy mikor a Kereszt tiszteletiért csúfolnak minket a tévelygők, nem minket csúfolnak, hanem az egész régi keresztyénséget; a böcsülletes Szent Atyákat, sőt Istent ő-magát, ki azt parancsolta *Constantinus*-nak, hogy keresztet csinállyon és azt visellye jel-zászlójúl hadakozásában. Szabad vólt azt a kardot, mellyel [5] *Dávid* meggyőzte *Goliádot,* szépen bétakarva böcsüllettel tartani az Isten sátorában, szabad vólt [6] *Jákób*-nak imádni a *Jósef* veszszejét: vallyon miért nem szabad nékünk, a Christus baj-vívó fegyverét, mellyel az ördögöt meggyőzte, templomunkban tartanunk és böcsüllettel tisztelnünk? Noha azok a szók, mellyeket Christus nyelvével formált mikor tanított, elmúltak és csak azokhoz hasonló szók, a mellyeket predikátorunk olvas: mindaz-által tisztességnekokáért süveget vetünk; talpon udvarlunk; gyakran térdet hajtunk, mikor az Isten Igéje olvastatik. Ha szabad a Christus szavának hasonlatosságára formált szókat, így böcsüllenünk, miért nem böcsülhettyük azokat a kereszteket, mellyek az Urunk Keresztinek hasonlatosságára csináltattak? [7] *Dániel*-nek, *Isaiás*-nak, Szent *János* Apostolnak, látható ábrázatban jelent-meg Isten; annak a képnek

[1] Chrys. Orat. Quod Christus sit Deus.

[2] Cyrillus, Catechesi 13.

[3] Hieron. in Vita S. Hilarionis. sub finem.

[4] Greg. Turon. lib. 2. de Miraculis, cap. 22. Lib. 10. Hist. Franc. c. 29.

[5] 1. Reg. 21. v. 9.

[6] Heb. 11. v. 21.

[7] Dan. 7. v. 9. 13. Isai. 6. v. 1. Apoc. 1. v. 14. 17.

lábához borúlt Szent *János,* de nem a látható ábrázatot imádta, hanem a kinek jelét látta; azon-képpen cselekeszünk mí: a kereszt-előt leborúlván, nem a fát imádgyuk, hanem azt a ki a fán függött. És azt cselekedgyük, a mit Szent *Paula* aszszonyrúl írva hagyott Szent Jerónimus; [1]*Postrata ante Crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat;* a kereszt-előt leborúlván, azt imádgyuk, a ki a kereszt-fán függött.

[1] Hier. ep. 27. quæ est Epitaphium Paulæ. c. 3. in fine.

Azt mongyák az új-hit-csinálók, hogy a jó fiak iszonyodnak azoktúl az eszközöktűl, mellyek az ő attyok életét gyalázatos kínnal végezték. E felet, ha szabad a Christus keresztét böcsülleni, azért, hogy Christus Urunk szent Testét illette: a *Judás* ajakát és a hóhérok kezét-is imádni kellene. És ha minden keresztet tisztelni kel, mivel Urunk a kereszten függött: minden vas-szeget, minden koporsót tisztelni kelletik ugyan azon okból.

Ezek csúfolkodó trágárok csel-csapási. Bezzeg mí sem azért tisztellyük a Keresztet, hogy a mí Urunk fájdalminak és gyalázatinak eszköze vólt, hanem hogy ez vólt az oltár, mellyen a fő papi-fejedelem kedves áldozattal engesztelte az Isten haragját; ez vólt a királyi-szék, mellyen a mí Üdvözítőnk tekélletes szeretetit, győzhetetlen türését, csudálatos diadalmát tellyesítette. Ha azért a jámbor fiak böcsülletben tartyák azt a fegyver-derekat, melyben édes attyok nem gonoszságért, hanem hazája, hiti, nemzetsége óltalmáért dücsösségesen letette életét, méltó, hogy mí-is tisztellyük a mí Istenünk Keresztét.

A *Judás* ajaka és a hóhérok keze nem szenteltetett, hanem halálos gonoszsággal úndokíttatott a Christus illetésével. Azért noha az érzékenség-nélkül-való eszközöket megszentelheti a Christus Testének illetése, de az okossággal-élő ember szentséget nem nyerhet, tiszta és szent igyekezetből származott jó-cselekedet-nélkül. Végezetre: igazán írja Szent *Ágoston*[2], hogy noha egy tyukmony hasonló másikhoz, mindaz-által eggyik nem képe másiknak, azon formán, a mely keresztet, szeget vagy koporsót nem a végre csinálnak, hogy a Christus halálának eszközit jelencsék, hanem más szükségre vagy haszonra rendelik; azoknak tisztességét nem tészünk, mert nem képei a Christus szenvedésének.

[2] Aug. tom. 4. lib. 83. qu. 73. 74.

De végezzük-el immár tanításunkat, és hogy a Christus Keresztinek böcsüllése üdvösséges légyen, azt kívánom a hívektűl, hogy valamikor Keresztet látunk, eszünkbe jusson, hogy a Kereszt zászlója-alat vitézkedő bajnakok vagyunk és ha Christus-után

Meny-országba akarunk menni, [1] minden-nap felvegyük, Christus-után vigyük a magunk keresztét. Nem fából csinált kereszt-hordozást parancsol Christus, hanem, hogy külső belső háboruságokat, testi lelki nyavalyákat békeségesen szenvedgyünk; nem akarja Christus, hogy ezeket lerázzuk magunkrúl, hanem kötelez, hogy magunk felvegyük és jó kedvel hordozzuk. Mert ollyanok a világ nyavalyái, mint a *Moyses* veszszeje, [2] mely veszsző vólt, míg *Moyses* kezében tartotta és csudálatos nagy dolgokat cselekedett: de mihent földre vetette, mingyárt kígyóvá lett. A világi nyavalyák-is, ha nem örömest viseled, ártalmas kígyók, mellyek mardosnak és rettegtetnek; de ha ezeket megragadod és felvészed, ha Isten akarattyára hagyván magadat, békeséggel tűröd, nem kígyók, hanem támogató pálczák és segítő orvosságok. Azért mikor keserűségben és fogyatkozásokban vagy, vesd a Christus szenvedése-mellé a te nyavalyádat és megtapasztalod, mely kicsiny a te szenvedésed a Christus kínnyához képest.

[1] Lucæ 9. v. 23.

[2] Exo. 4. v. 3. 4.

Ennek-felette azt kívánnya Szent *Ágoston,* [3] hogy mikor a Christus keresztinek dücsösséges böcsülletit láttyuk, eszünkbe jusson, hogy, *Quid servat fideli suo, qui talem honorem dedit supplicio suo?* Ha Isten ily nagy méltóságra és tiszteletre emelte az ő kínnya eszközét, minémű bóldogságot és dücsösséget tart híveinek? és errűl emlékezve, bátorítcsuk magunkat a dücsösség reménségével. Bezzeg, ha illyen gondolatokkal néznők a Keresztet, többet tanúlhatnánk egy látásból, hogy-sem ugyan sok predikáczióból. Mert igazán bétellyesednek lelki értelem-szerént, a miket *Jeremias* mondott, hogy a gondolatlan balgatagok hiuságának, [4] *Doctrina vanitatis eorum, lignum est,* tanítója a fa. Mert a világi hiuságokban zabállóknak pirongatva szemére hánnya a Kereszt, mely illetlen a Szent Kereszt zászlója-alat a világnak szolgálni, a tövisses fő-alat puha tagokat tartani, az ördög győzedelmének jele-alat ördögnek kedveskedni. Engedgye a Szent Isten, hogy e világon méltó böcsüllettel tisztelvén a mí Urunk Keresztét, a más-világon a Kereszt-fán nyeretett bóldogságban részesüllyünk. Amen.

[3] Aug. tom. 9. Tract. 36. in Evang. Joan.

[4] Jer. 10. v. 8.

Die XXII. Julii.

SZENT MÁRIA MAGDOLNA NAPJÁN.

PREDIKÁCZIÓ.

Evangelium, Lucæ, 7. v. 37.

Igaz penitenczia példája.

Mikor a *babylóniai* fogságnak hoszszú és nyomorúlt szolgálattyából kiszabadúlván az *Israël* fiai, pusztaságra-jutott *Jerusalem*-várasának helyére mentek vólna, azt parancsolá Isten *Zacharias* Próféta-által,[1] hogy a mely aranyat, ezüstöt *Babyloniá*-ból hoztak, abból coronákat, vagy koszorúkat csinállyanak; [2] *Et coronæ erunt memoriale in templo Domini;* és azokat az Isten templomába, látható helyre függeszszék örök emlékezetre, hogy valamikor a rabságból hozott arany-ezüst-koszorút tekíntik, eszekbe jusson az Isten kegyelmessége, ki őket kemény rabságokból sok gazdagságokkal megszabadította. Ezzel pedig az emlékezettel nem-csak hála-adásra, hanem igye-fogyott állapatokban jó reménségre indíttassanak eszekbe jutván, mely künnyen, fegyver- és emberi erő-nélkül, a hoszszú nyomorgatásokból kihozta Isten választott népét.

[1] Zachar. 6. v. 11.
[2] v. 14.

Ehez hasonlót cselekedett Isten az Uj Testamentomban, noha felségesb és lelki dologban. Mert, hogy a megtérő bűnösökhöz kegyelmességét ismértetné, hogy reménséggel bátorítaná az ördög fogságában heverő bűnösöket: életek jobbítására, a bűnök rabságára jutottak-közzűl sokakat választott, mint isteni kegyelmességének dücsösséges coronáit, és azokat az Anyaszentegyházban felemelte, irgalmasságának emlékezetire és az elesettek biztatására.

Illyen *corona* ama választott edény, Szent *Pál* Apostol[3] a férfiak-közöt, kit Isten ragadozó farkasból vígyázó pásztorrá; Anyaszentegyház ellenségéből hív capitánná azért rendelt, [4] *Ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam;* hogy az Úr Christus ő-benne mutatná minden tűrhetőségét azok tanítására és bátorító gyámolyára, kik ő-benne hisznek az örök dücsösség elnyerésére. Illyen koszorú az aszszonyok-közzűl Szent *Mária Magdolna,* ki, mint ördög rabságából szabadúlt arany-edény, azért emeltetett a *babylóniai* fertelmességek rutságából az Isten templomában innepes Szentek-közzé, [5] *Mariam scortum suscepit Dominus, ut disceremus nullum morbi genus esse tantum, quod illius bonitatem vincat;*

[3] Actor. 9. v. 15.
[4] 1. Tim. 1. v. 16.
[5] S. Basil Seleuciensis, Orat. 1. de Lazaro.

hogy ennek példájával ismértetnék az Isten irgalmának nagy-vólta, mellyet semmi gonoszság meg nem győzhet, semmi bűn meg nem gátolhat, és ennek a bűnös aszszonynak emlékezéséből minden bűnösök megtanúlnák, mint kel, penitencziát tartván, a bűnökből kifeselni és Isten irgalmát nyerni.

Mivel azért minnyájan bűnösök lévén, szükségünk vagyon a penitencziára, én-is ez jelen-való órában két dologrúl szóllok: elsőben megmagyarázom rövideden ama négy rend-béli szent indúlatokat, mellyeket, mint az igaz penitencziának szükséges cselekedetit, a nagy-irgalmú Isten, belső világosítása-, ìzgatása-, vastagítása-által, szent malasztyával szerez a bűnös emberben, tudni-illık *a bűnök veszedelmének isméretit, az Isten haragjátúl-való félelmet, a bűnök megbánását, vallását, siratását, a bűnök ostorozását és elébbi életnek jobbítását.* Másodszor, megmutatom, hogy *a Mária Magdolna penitencziájában mind-ezek felségesen és bévségesen találtattak.* Kérlek, légyetek ébren a halgatásban. *Propositio.*

Igazán írja Szent *Gergely,* [1]hogy, *Tunc culpas plangimus, cum pensare cœperimus;* bűneinket külömben nem sirathattyuk, hanem-ha azokat jól megfontollyuk és valóságoson szívünkbe óltyuk, hogy a bűn minden javaink tolvaja, minden veszedelmünk ajtaja. I. RÉSZE. [1] Greg. 16. Moral. cap. 13. *Noxa Peccati.*

Bőlcs *Salamon* a bűnnek iszonyú rontásit és rettenetes veszedelmit számlállya sok helyen, végre rövid sommában sokat foglalván, azt írja: [2]*Qui in uno peccaverit, multa bona perdet;* hogy a ki csak egy vétekbe esik-is, sok és nagy jókat veszt, mert elveszti azt a szentelő malasztot, mellyel Isten fiai és mennyei bóldogság örökösi vagyunk, Isten kedvéből és szerelméből kiesik, Isten haragját fejére vonszà, mennyei jóságok ékességétűl, lelki őltözetek drága kincseitűl megfosztatik. *Ádám* a bűn-előt testi őltözet-nélkül vólt; de mezítelenségét nem általlotta, mivel ezt a lelki őltözetek szépsége elfedezte, hanem akkor kezdette szeméremmel érzeni ruhátalanságát, mikor vétekbe esvén, a lelki jóságoktúl megtolvajoltatott és azt érdemlette, hogy oktalan-állat bőrébe őltözzék és barmokhoz illendő állapatra jusson, a ki eléb mennyei Angyalokhoz hasonlíttatott. Az első Angyal[3] oly drága őltözetben vólt míg el nem esett, melynél szebbet és böcsösbet nem gondolhatni, mert az arany csak fészke és feneke vólt a sáfilyok, gyémántok, smaragdok és egyéb minden-féle drága kövek szépségéből rakatott köntösnek, mint *Ezechiel* Proféta irásban hadta. De mivel, *Elevatum est cor in decore, perdidit sapientiam in decore;* felfuvalkodott szép- [2] Eccls. 9. v. 18. [3] Ezech. 28. v. 13. v. 17.

ségében, egy bolond kevélységgel minden ékességét elvesztvén, oly rútságra jutott, melynél úndokságosb nem lehet és örökké a ször-
[1] Eccls. 9. v. 18. nyű rútságban marad. Ezent cselekeszik most-is a bűnök, [1] mert elég arra akár-mely halálos vétek, hogy kiforgassa embert minden lelki javaiból és a gyarló természet rútságban hadgya.

Nem-csak fosztogató tolvaj a halálos vétek, hanem oly ajtó, mellyen az ördög és azzal-egyetemben minden veszélyek emberre áradnak; úgy, hogy mihent valaki vétkezik, tekélletes igazsággal
[2] 1. Mach. 2. v. 30. azt mondhattya: [2] *Inundaverunt super me mala;* hogy mint az özön-víz, úgy elborította őtet minden gonosz. Mert a mely szempillantásban a bűnbe esett lélek megfosztatik a mennyei ajándékoktúl, mingyárt ugyan akkor megnyittatik az ajtó, mellyen az ördög bémennyen. Erre-nézve mongya a Szent Irás, hogy eltávoz-
[3] 1. Reg. 16. v. 14. ván *Saul*-túl az Isten Lelke, ottan, [3] *Exagitabat eum spiritus nequam,* belé-kőltözött és kínozni kezdette a gonosz lélek. Mihent *Judás*
[4] Joan. 13. v. 27. eltekéllé árúltatásának végbe-vitelét, [4] *Introivit in eum satanas,*
[5] Joan. 14. v. 23. mingyárt belé-kőltözék a sátán, mert miképpen [5] Isten lakik a jámborok lelkében, úgy, [6] *Effugiet fictum: non habitabit in corpore*
[6] Sap. 1. v. 4. 5. *subdito peccatis;* a gonoszak hajlékából kifút és nem lakik a bűnökkel úndokíttatott testben.

Oh mely ártalmas sellyér az ördög! Oh mely sok rútságot és veszedelmet hordoz magával! menyi mérget öntöz gazdájába! A haragot fújton-fújja; a bujaságot naponként, sőt óránként gerjeszti; a ragadozást, hamisságot, gyilkosságot és minden gonoszságokat nevelten-neveli; Istenünk jó-téteményinek és rettenetes itíletinek emlékezetit eltemeti; a halálrúl és pokol kínnyárúl-való gondolatokat elóltya; az ember akarattyát tellyességesen földhöz és világi dolgokhoz enyvezi, hogy a mennyei jók eszébe se jussanak. És miképpen a *Dávid* vétke minden veszélyeket, gyilkosságokat, fajtalanságokat áraszta a királyi palotába: úgy az ember lelke minden romlásokkal megtelik, mihent a bűnnel-eggyüt az emberi nemzetnek halálos ellensége, a pokol-béli ördög, bészál a bűnös lélekbe és azt, mint rabot, akarattya-szerént fogva tartya.

Úgy bánik a bűn emberrel, mint *Semiramis* királyné szeretői-
[7] Ita Plutar. libro Amatorius. multo ante medium. vel. [7] Ez egy fő-ember szolgáló-leánya vólt; megszereté őtet *Ninus* király és ágyába vívén, halált vín házába; mert addig hízelkedék *Semiramis* a királynak, megnyeré, hogy egy nap, a mint *Plutarchus* írja, vagy a mint *Ælianus* említi, ötöd napig királyi-székben üllyön és parancsollyon. Meghagyá *Ninus,* hogy engedgyenek min-

denben *Semiramis*-nak, valakik szeretik életeket. A gonosz aszszony a királyi pálczát kezébe vévén, elsőben-is azt parancsolta, hogy a királyt megfogják, az-után azt hagyá, hogy megkötözzék; és látván, hogy engednek mindenben, végre megölette a királyt és maga sok esztendőkig frissen bírta az *asiai* királyságot. És mivel nem akart senki birodalma-alat lenni, férjet nem keresett, hanem országában mennél tisztesseb ifiakat talált, ágyába vitte; és mihent véllek fertelmeskedett, ottan megölette, hogy senki ne dicsekedhetnék az ő szerelmével. Ezent cselekeszi a bűn, szeretőivel: mihent birodalmat vészen valakin; mihent lelki paráznaságba ejthet valakit, ottan megöli lélek-szerént, mint ez-előt Szent Irás folyásából bévségesben megmutatók.

Értették bezzeg ezt a bűnök veszedelmét az Isten szolgái, kik tudván, hogy minden világi károknál nagyob a lelki jók vesztése, inkáb mindeneket prédára hadtak és életeket elfogyatták, hogy-sem bűnbe esnének. Sőt *Anselmus*, Arany-szájú *János, Judás Machabæus* és töb számtalan szentek inkáb akartak pokolba esni, hogy sem vétkezni.

A Szent Lélek malasztya lelki szemeit és értelmét felnyitván *Timor Dei.*
a bűnben vakúlt embernek, bűneinek mérhetetlen veszélyét és Istennek ellene felgerjedett haragját megismértetvén, félelemre indíttya
akarattyát. Mert, [1]*Initium sapientiæ timor Domini;* első ajtaja és [1] Psal. 110. v.
kezdete igaz bőlcseségünknek, első úttya és eszköze Istennel-való 10. Prov. 1. v. 7.
békéllésünknek a félelem, mivel, [2]*Qui sine timore est, non poterit* Eccli. 1. v. 16.
justificari; senki igazulásra nem juthat félelem-nélkül. Mert mi- [2] Eccli. 1. v. 28.
képpen ama csudálatos lajtorjának, [3]mellyet Isten ő-maga tart, [3] Gen. 28. v. 12.
hozzá támaszkodván, hogy bátorságoson járhassunk rajta, alsó fokára nem léphettek másunnan, hanem a reszketésre-indító, *Ter-*
ribili loco, félelmes földrűl: úgy a bűnösök térésének, első gará- v. 17.
dicsa az isteni félelem, mely ollyan, mint a gyökér a termő-fában,
a fondamentom az erős éppűletben. Azért mongya *Isaias,* [4]hogy, [4] Isai. 33. v. 6.
Timor Domini est thesaurus ejus, az igazak kincse Isten félelme.
[5]*Salamon* pedig embernek sem tartya, a kiben isteni félelem nincsen. [5] Eccls. 12. v. 13.

Két dologért szükséges a félelem: eggyikért, hogy elvonnyon és tartóztasson a bűnöktűl. Mert igazán és nem egyszer mondotta
Salamon, hogy, [6]*Per timorem Domini, declinat omnis a malo;* [6] Pro. 15. v. 27.
Isten félelme-által kerűli-el minden ember a bűnöket. Oly país az cap. 14. v. 16.
Isten félelme, melyben elrontatnak a testnek és ördögnek nyilai; oly vas-macska, mellyel a sok kísértetek habjai-közöt vastagon tar-

[1] Eccli. 1. v. 24. tatik akaratunk, hogy veszélybe ne ragadtassék. És mivel, [1] *Timor Domini expellit peccatum,* a bűnöket elkergeti az isteni félelem: a kit Isten óltalmazott a vétkektűl, azt mongya, hogy azok szívébe félelmet adott és féltek ő-tőlle. Másikért [2] azért szükséges az Isten félelme, hogy azzal tekélletes erkőlcsökre és istenes jóságokra eszteneztessünk. Igazán mongya a Bőlcs: [3] *Qui timet Deum, nihil negligit;* hogy a ki Istentűl fél, semmit el nem múlat: szorgalmatos a vígyázásra, gyors és fáradhatatlan a jámborságok gyakorlásában, mivel az isteni félelem annya és dajkája minden jóságoknak, mellyeket szűl és nevel bennünk.

[2] Malach. 2. v. 5.

[3] Eccli. 7. v. 19.

Timor Dei, duplex.

Vagyon oly isteni félelem, melynek gyökere és eredete magunk javának szeretéséből fakad, mert a bűntetésektűl iszonyodik, mellyekkel Isten örök tűzben kínozza a vétkeseket. Ez a félelem, azért távoztattya a bűnöket, hogy a bűntető Isten haragját elkerűllye. Ezt a félelmet szolgai félelemnek nevezik a *Theologusok,* mivel a szolgák közönségesen bűntetés félelmétűl viseltetnek, urok dolgának végezésében. Errűl a félelemrűl Szent *Ágoston* azt írja: [4] *Bonus est iste timor; utilis est: non quidem permanebit in sæculum sæculi;* hogy szent és igen jó félelem; mert penitenczia eszköze; gonosz indúlatok zabolája; emberi gyarlóságok vastagítója; bűnök betegségének orvossága. [5] *Timor hominis, Dei honor est;* az ember félelme: Isten tisztelete. De az illyen félelem örökké nem marad, mert a mennyei dücsösségben senki nem fél a bűnök ostoritúl. E földön pedig, valamíg emberi gyarloságoktúl környékeztetünk; valamíg, [6] *In medio laqueorum ingredimur, et super dolentium arma ambulamus,* a sok vetett tőrök-közöt és a sokakat-sértegető éles fegyverek-felet járunk, az-az utólsó veszedelmek-közöt forgunk; valamíg a pokol-béli ordító-oroszlányok torka-előt forgunk; valamíg belső állapatunk bizonytalan és [7] nem tudgyuk, ha gyülőlségre vagy szeretetre vagyunk méltók; valamíg ennyi sok és nagy eseteket látunk, melyekben az [8] arany-szín elváltozik, az Isten oltárin fényeskedő drága kövek úczákra vettetnek; a kik, *Nutriebantur in croceis, amplexantur stercora,* tiszta, szent életben nevekedtek, ganéjra vettetnek: soha ettűl a félelemtűl tellyességgel üressen nem maradhatunk. Mert ha Szent *Jób,* [9] kirűl Isten bizonyságot adott, hogy az egész földön senki nem vólt hozzá hasonló az igazságban és bűnök távoztatásában, azt merte mondani, hogy [10] minden cselekedetiben rettegett, és [11] mint feje-felet-lévő haboktúl, úgy félt az Isten haragjátúl; ha Szent *Hilárion, Agato* és töb nagy Szentek féltek az

[4] Aug. in Psal. 127. circa medium.

[5] Tertull. lib. de Pœnitent. versus finem.

[6] Eccli. 9. v. 20.

[7] Eccls. 9. v. 1.

[8] Threnor. 4. v. 1. 5.

[9] Job, 1. v. 8.

[10] Job, 9. v. 28.

[11] Cap. 31. v. 23.

Isten haragjának bűntetésétűl: mí tehát, gyarló bűnösök, hogy ne féllyünk?

Noha azért szent és üdvösséges félelem, a mellyel ember tartóztattya magát a bűnök ostorozásának távoztatásáért: de [1]a tekéllетes szeretet ezt a félelmet kirekeszti; nem úgy, hogy az emberben míg él, meg ne maradjon, hanem hogy főképen és elsőben ne viseltessék ettűl a félelemtűl, hanem fiúi szeretetből böcsülvén az Isten méltóságát, féllyen attúl, hogy hatalmas Teremtőjét, irgalmas Megváltóját, kegyes Üdvezitőjét meg ne báncsa gonoszságával. Ez a szent és üdvösséges félelem abban áll, a mit Szent *Ágoston* nem egy helyen, arany bötűkre méltó felséges szókkal eképpen hagyott írva: [2]*Si Deus veniens, voce propria loqueretur nobis et diceret: peccare vis? Pecca; fac quidquid te delectat; quidquid amaveris in terra, tuum fiat; cui fueris iratus, intereat; quem damnare volueris, damnetur: nemo tibi resistat; nemo tibi dicat, quid facis? quare fecisti? Abundent tibi omnia terrena quæ concupisti; et vive in illis, non usque ad tempus, sed semper: faciem tantum meam nunquam videbis. Fleret et gemeret timor castus et diceret: Imo, tollantur omnia et faciem tuam videam.* [3]*Vere Christianus est, qui plus amat Dominum, quam timeat gehennam: ut etiamsi illi dicat Deus; utere deliciis carnalibus sempiternis: pecca: nec morieris, nec in Gehennam mitteris; sed mecum non eris: exhorrescat, et omnino non peccet, ne illum quem amat, offendat;* ha kinek Isten azt mondaná: vétkezzél, minden kívánságoknak tégy eleget, valamit akarsz, az légyen, és soha vége ne légyen életednek, de az én színemet nem látod; nem igaz keresztyén, a ki erre a mondásra nem sírna, nem jajgatna és azt nem kiáltaná: nem vétkezem, mindenek elveszszenek, csak színedet lássam, édes Teremtőm.

[1] 1. Joan. 4. v. 18.

[2] Aug. tom. 8. in Psalm. 127. ultra medium.

[3] Tom. 4. De Catechizandis Rudibus. c. 17.

Egy-szóval: gyökere ennek a félelemnek az, hogy az isteni felségnek és kegyelmességének nagy-vóltát megismérjük; méltóságát és hozzánk mutatott sok jó-voltát tisztellyük, böcsüllyük és vagy magunkra- vagy egyébre-való haragjátúl rettegve irtózzunk.

Errűl a félelemrűl szól a Szent Irás, mikor azt mongya, hogy [4]örökké marad az Isten félelme, és [5]az egek oszlopi rengenek az ő tekíntetire; mikor Istent [6]*Isaak* és *Jákob* félelmének nevezi; mikor azt mongya, hogy [7]e világon nincs oly ember, a kinek félni nem kel Istentűl; mikor Isten ő-maga azt parancsollya, *Pavete ad sanctuarium meum; Levit. 26. v. 2.* hogy az ő sátorát rettegve

[4] Ps. 18. v. 10.

[5] Job, 26. v. 11.

[6] Genesis, 31. v. 42. 53.

[7] Jer. 10. v. 7.

[1] Job, 1. v. 1. 8. Lucæ, 2. v. 25. Actor. 10. v. 2. Isai. 1. v. 3.

nézzük; mikor [1]*Jób,* mikor *Simeon,* mikor a százados az isteni félelemért dícsírtetnek; mikor Christus Urunk isteni félelemmel tellyesnek mondatik; noha nem félt attúl, hogy maga lelkét elveszesse.

Dolor de peccatis.

[2] Nahum, 1. v. 6.

Azért a penitenczia-tartó ember eszébe vévén, mely nagy romlásokkal és bűntetésekkel ostorozza Isten a bűnöket, noha it csak, *Stillat iram, 2. Paralip. 34. v. 21. Daniel 9. v. 11.* csepegetve bocsáttya haragját, mellyet utóllyára, [2]*Effundit,* egyszer s mind kiönt a veszendőkre: megfélemlik elsőben, az-után lelki töredelmességgel bánni kezdi gonoszságit. Mert igazán írja *Aristóteles,* hogy, [3]*Quem non pœnitet, incurabilis est;* a ki nem bánnya gonoszságát, orvosolhatatlan, mivel nem igyekezik jobbúlásra. Innen vagyon, hogy nem-csak [4]Keresztelő *János* és [5]maga Christus, hanem [6]az Apostolok minnyájan először-is arra íntették az embereket, hogy bűnöket megbánnák; és, a mint *Ezechiel*-által [7]szól Isten, utállyák magokat elébbi gonoszságokért.

[3] Aristoteles, 7. Ethicor. cap. 8. initio.
[4] Matt. 3. v. 2.
[5] Matt. 4. v. 17.
[6] Marc. 6. v. 12. Actor. 2. v. 38. Act. 20. v. 21.
[7] Ezechiel, 20 v. 43. Displicebitis vobis.

A világ törvénye azt tarttya, hogy, [8]*Nemo pœnitentia sua, nocens esse desinit;* senki azzal ment nem lehet, hogy megbánnya vétkét; mert egy gonosz-tévő sincs, ki nem bánnya esetit, mikor feje-felet láttya bűntetését. A nagy irgalmu Isten oly künyű orvosságot rendelt bűneinknek, hogy [9]a ki megbánnya vétkét, minden gonoszsági feledékenségbe mennek. Az-is [10]keresztyén fejedelmek törvénye vólt, hogy Christus feltámadása napján a foglyok elbocsáttassanak; de úgy, ha első és nem igen éktelen a vétek, a mellyért fogságba estek. A mí Istenünk [11]hetven-hétszer, az-az, valamennyiszer vétkezünk, kész minket kegyelmébe fogadni, akármely nagy gonoszságok után-is, csak bűneinket megbánnyuk.

[8] Digest. Veteri, lib. 21. tit. 1. de Ædilitio edicto. lib. 17.
[9] Ezech. 18. v. 21. 22.
[10] Cod. De Episcopali Audientia. Lib. 3.
[11] Matt. 18. v. 23.

Ah, ki csudálatos példát mutatott Szent *Ágoston* életének végén, bűneink bánására! Az, a ki inkáb köny-húllatásokkal, hogy-sem téntával egész könyvbe írta és egész világ-előt meggyónta gyermekségétűl-fogva-való fesletségit; a ki számtalan fohászkodásokkal és töredelmességek siralmival bétőltötte minden írásit. Minek-utánna sok eretnekségeket meggyőzött és kivagdalt; szép írásival az Anyaszentegyházat gazdagította; szent és tekélletes erkőlcsök példáival mindeneket üdvösségre vezetett: beteg ágyában eszébe vevé, hogy utólsó órája közelget; hallogatás-nélkül kirekeszte minden hiuságos látogatókat és a Szent *Dávid* penitenczia-tartó Sóltárit eleibe tétetvén, [12]*Et legebat, et jugiter ac ubertim flebat;* azokat szűnetlen köny-húllatással olvasta, és azt sokszor mondotta: *Etiam laudatos christianos, et sacerdotes, absque digna et competenti pœnitentia,*

[12] Possid. in Vita S. Aug. cap. 31.

exire de corpore non debere; hogy a dícsíretes-életű keresztyénnek és papnak sem kel testből kimúlni méltó és illendő penitenczia-nélkül. Szent Isten! medgyünk mí szegény bűnösök, ha az Isten szolgái ennyi siralmakkal bánták fogyatkozásokat?

Ha jó-akarónk meghal, ha marhánkban, jószágunkban kárt vallunk, mely künnyen és mely keservesen sirattyuk; maga egyéb haszna nincs efféle siránkozásnak, hanem hogy magunkat fogyassuk és fáraszszuk. De ha lelkünk Isten haragjába és ördög rabságába esik, nem hogy sírnánk, hanem vígadunk; maga most kellene, *Fletum fletu prævenire,* a pokol-béli sírásokat köny-húllatásokkal enyhíteni. [1] *Christum flevisse legimus, risisse nunquam legimus;* olvassuk, hogy Christus sírt, de nem olvassuk, hogy valaha nevetett. [2] Születésünk első szózattya sírás, mellyel, [3] *Quid malorum ingressa sit infantia nesciens prophetat quodammodo;* jövendőllyük, menyi veszedelmek örvényibe jöttünk. Siralom vőlgyében lakunk, *Psal. 83. v. 7.* És a Szent Lélek világos szókkal előnkbe adta, hogy sírásink nyelv-nélkül könyörögnek Istennek; *Threnor 2. v. 18.* És hogy a sírást hamaréb [4] füléhez bocsáttya, [5] *Exaudit Dominus vocem fletus;* hamaréb meghalgattya, hogy-sem a sok szóllást, még-is ily késedelmesek vagyunk bűneink siratására.

[1] Salvian. l. 6. de Provid.
[2] Sap. 7. v. 3.
[3] Aug 21. de Civit. c. 14.
[4] Psal. 38. v. 13. Psal. 55. v. 9.
[5] Psal. 6. v. 9.

Utólsó dolog az igaz penitencziában, hogy nem-csak viszsza ne térjen a ki vétkezett, előbbi gonoszságira, hanem azokért magát sanyargassa. Igazán írja [6] *Tertullianus,* hogy, *Ubi emendatio nulla, pœnitentia necessario vana;* hiuságos penitenczia az, mellyet életünk jobbítása nem követ. Nem szereti Isten azokat, kik mint az ebek, okádásokra; mint a mosott disznók, förtőjökre térnek, hanem azt kívánnya, hogy [7] megmosódván, tisztán maradgyunk; és a mely bűnöket sirattyuk, azokat ne újítcsuk. Ne legyünk ollyanok, mint [8] a ki éppít, de ismét elrontya a mit rakott, hanem, ha gonoszra izgat az ördög, azt felellyük: [9] *Expoliavi me tunica, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Ah, ki nagy bánattal menekedtem-meg a mocskos őltözetektűl! mely keserves sírásokkal mosogattam lábaimat! mint mennyek ismét az előbbi rútságokra? mint vessem újonnan veszedelemre üdvösségemet? Ne engedgye Isten, hogy azt cselekedgyem.

[6] Tertull. De Pœnit. c. 2. 2. Pet. 2. v. 21. 22.
[7] Isai. 1. v. 16.
[8] Eccl. 34. v. 28.
[9] Cant. 5. v. 3.

De e mellett a penitencziának utólsó cselekedete az, hogy [10] ostorozzuk, [11] öldököllyük, [12] megfeszítcsük a bűnös testet; verségekkel, koplalással, vígyázással, ciliciummal szelídítvén a testet, lelkünk engedelmességére. Mert igazán írja *Tertullianus,* hogy,

[10] Castigo: 1. Cor. 9. v. 27.
[11] Mortificate: Colos. 3. v. 5.
[12] Crucifigant: Galat. 5. v. 24.

[1] Tertull. De Baptis. cap. ultimo.

[1] *Simul et de pristinis satisfacimus, conflictatione carnis et spiritus: et subsecuturis tentationibus munimentum præstruimus;* a testi és lelki sanyarúságokkal elébbi vétkeinkért, a mennyire tőllünk lehet, eleget tészünk és a következendő bűnök úttyát bégátollyuk. Mert,

[2] Tertull. De Pœnit. sub finem.

[2] *Temporali afflictatione æterna supplicia expunguntur. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet;* a rövid sanyarúság örök kínozások távoztatására szolgál. És a menyire te nem kedvezsz magadnak, annyit enged Isten néked.

II. RÉSZE.

De ideje, hogy megtekíncsük, minémű tekélletességgel fénylettek Szent *Mária Magdolná*-ban az igaz penitenczia cselekedeti.

Mint a kép-írók, minek-előtte szép festékit megadgyák a képnek, hólt-szénnel vagy fekete-ónnal kijegyzik temérdeken a mit akarnak írnyia; az-után a kormos vonásokat úgy béfedik kedves színekkel, hogy meg se tessenek: úgy Szent *Lukács* az igaz penitencziának eleven képét ki akarván ábrázni *Magdolná*-ban, fekete korommal egy temérdek vonást tészen, azt mondván, hogy,

[3] Luc. 7. v. 37.

[3] *Mulier erat in civitate peccatrix;* a várasban bűnös aszszony vólt. Nem nevezi Szent *Lukács,* minémű bűnnel vólt cégéres *Magdolna,* de a túdósok azt álíttyák, hogy nyilván botránkoztató fajtalanságba merűlt vólt, mert a fertelmes életért szoktak gonosz és rosz aszszonynak nevezni valakit. Sőt mivel a Szent Lélek parancsolta,

[4] Ephes. 5. v. 3.

hogy, [4] *Fornicatio nec nominetur in vobis,* a fertelmes bujaság ne-is neveztessék a keresztyének-közöt: azért mongyák, hogy ki nem magyarázta Szent *Lukács* nemét a véteknek, mellyel az egész várasban híresíttetett *Magdolna.* És hogy nyilvábban ércsük ennek

[5] Luc. 8. v. 2. Marc. 16. v. 9.

az aszszonynak romlott állapattyát, azt írják [5] az Evangelisták, hogy Christus *Mária Magdolná*-ból hét ördögöt űzött-ki, mellyek a hét veszedelmes bűnökre taszigálták a veszett aszszonyt.

[6] Joan. 11. v. 1. cap. 12. v. 2.

Tudom, hogy némellyek a bűnös *Mária Magdolnát* [6] külömbnek mongyák annál, a mely *Lázár*-ral és *Mártá*-val egyetemben *Betania* kastélyba fogadván, vendéglette Christust: de közönségesen az írás-túdók azt itílik, hogy a mely *Mária* a *Farisæus* házában drága kenettel nedvesítte és hajával száraztotta a Christus

[7] Joan. 11. v. 2.

lábait, ugyan azon vólt a *Lázár* és *Márta* attyafia; [7] mint Szent *János* jelenti, mikor azt írja, hogy a *Lázár* húga, *Mária Magdolna,* ugyan azon vólt, mely az-előt hajával szárogatta a Christus lábát és drága kenettel öntözte, mint az-után-is hasonlót cselekedett

[8] Joan. 12. v. 3.

[8] *Betaniá*-ban, a *Lázár* feltámadása-után.

Ez azért a nagy nemből származott és nagy atyafiságokkal

ékesíttetett kastélyos nemes aszszony, ifiúsága és értéke vezetését követvén, úndok életének rútságával ollyanná lett vala, mint, [1]*Stercus in via,* az úton tapodtatott ganéj; szépsége, mint, [2]*Circulus aureus in naribus suis,* sárban-heverő disznó orrán arany-perecz; de mihent az Isten irgalmassága mennyei világosságok súgárival felnyitá szemét, magába szálla, megtekinté egy-felől az isteni felséget, más-felől a maga semmiségét; egy-felől az Isten jó-téteményit, más-felől a maga bűneinek úndokságit; egy-felől kötelességét, mellyel tartozik teremtő és gond-viselő Attyát tisztelni, más-felől maga hála-adatlanságát és vakmerő gonoszságát, mellyel jó-tett Urát haragította; egy-felől az Isten igazságának súllyos bűntetését, más-felől az érdemlett kárhozatot, mivel a világi múlandó gyönyörűségekért Istenét megvetette. Ezeket egybe-vetvén, eszébe vévé, [3]*Quia malum et amarum est dereliquisse Deum,* hogy szörnyeb és keservesb veszély nincs annál, mint hogy Istent bűneivel megbántotta. Azért megismérvén betegségét és veszedelmét, nem vontata üdőt; nem mutata hólnapra; *crast* nem kiálta a varjakkal; tudván, hogy, [4]*Corvus in superliminari,* romlásnak jele, ha házunk küszöbén *crast* kiáltnak és naprúl napra vontatódik bűnből kitérésünk, hanem mint beteg, orvost kerese, ki meggyógyítcsa.

Cognitio paccati.

[1] Eccl. 9. v. 10.
[2] Pro. 11. v. 22.
[3] Jer. 2. v. 19.
[4] Sophon. 2. v. 14.

Sokan futottak Christushoz, testi nyavalyájok gyógyításaért, de *Magdolnán*-kivűl mást nem olvasunk, ki csak lelke betegsége gyógyúlásaért és gonosz vétkek tisztúlásaért Christushoz ment vólna. A *Cananæa* és *Jairus* leányának; a százados szolgájának; a királyi ember fiának testi életet; töb betegek gyógyúlást, tisztúlást akartak nyerni és azért folyamodtak Christushoz: *Magdolna* nem kívánt világi jókat, hanem lelki halálból szabadúlást, bűneiből tisztúlást; Isten haragjának engesztelését kereste. Azért vétkeinek súllyát, állapattyának veszedelmét megtekíntvén, nem várt setét étszakát mint *Nicodémus;*[5] sőt bűnei rútságának iszonyodása úgy meggyőzött benne minden egyéb tekínteteket, hogy üdő-vontatást nem szenvedett, míg Christus az ételt elvégezné; alkalmatos helyt sem keresett, mellyen Christus-előtt sírna; a kevély *Farisæus* és a vendégek itíletirűl és gyalázásárúl sem gondolkodott, hanem mikor Urunk étel-felet asztalnál vólna; mikor a vendégek sokasága jelen vólna, ahoz futa, a ki, [6]*Solus potest facere mundum de immundo,* egyedűl megtisztíthattya a lelkeket. És noha egy szót sem szólhatott, mivel bűneinek szégyenlése bekötötte száját; de a ki őtet magához vonta, értette szíve állását.

[5] Joan. 3. v. 2.
[6] Job, 14. v. 4.

Timor. Dei. Senki magátúl Christushoz nem mégyen, hanem az Atyátúl kel
[1] Joan. 6. v. 44. vonatni, a ki Christushoz akar jutni. Azért, noha futott [1]*Magdolna*
Cant. 1. v. 3. az Isten vonására, de félve és rettegve futott. Mert: először, nem
[2] Luc. 18. v. 13. mert a Christus szeme-eleibe menni; mint a [2]*Publicanus* nem merte
[3] Luc. 7. v. 38. szemeit égbe emelni, úgy [3]*Magdolna* sem mert a Christus szemeibe
nézni, hanem, *Retro*, háta-megé kerűlt és reszketve azt mondotta:
[4] Abac. 1. v. 13. [4]Tiszták Uram a te szemeid és a bűnök úndokságira nem nézhet-
nek, az én szemem világa pedig az ördög tömlöczének setétségé-
ben úgy megtompúlt, hogy mint a bagoly a verő-fényt, úgy nem
nézhetem a te orczád fényességét. És mivel a te tekíntetedre a
[5] Psal. 103. v. 32. főld [5]megrendűl, félek szemed-eleibe menni, hanem, látván az Isten-
nek fejemre húzott kargyát és ellenem megvonatott kéz-íját, a te
árnyékodba futok, hátad-megé állok, hogy te légy óltalmazó paisa
félemlett lelkemnek. Másodszor, miképpen a félelmesek, irgalmat
akarván nyerni bűnös fejeknek, halvány színnel és reszketve a
[6] Luc. 7 v. 38. bíró lábához esnek, úgy *Magdolna,* mihent a házba jutott, [6]*Secus
pedes,* a Christus lábaihoz borúlt. Tudta az Isten ígéretit, hogy,
[7] Deut. 33. v. 3. [7]*Qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius;* valaki
az Isten lábaihoz közelget, része lészen a mennyei bőlcseségben;
Abac. 3. v. 5. tudta, hogy, [8]*Egredietur diabolus ante pedes ejus,* futva szalad az
ördög az Isten lába-előt, és a ki elvesztette az üdvösség úttyát, a
Christus lábai nyomdokán feltalállya. Annak-okáért nem-csak akkor
borúla a Christus lábaihoz, mikor bűneinek bocsánatot kére, hanem
az-után-is kedvesb és bátorságosb helyt nem keresett, mint a Chris-
[9] Joan. 11. v. 32. tus lábainál, mellyekhez borúlt, mikor [9]*Lázár*-ért könyörgött és
[10] Luc. 10. v. 39. mikor a [10]mennyei bőlcseséget tanúlta, mint-ha azt mondotta vólna:
[11] 1. Reg 5. v. 7. nem merek Uram közel menni kezeidhez, mellyek [11]igen nehezek,
hanem lábaidhoz esem, mert ezek késedelmesen járnak a boszszú-
állásban, azokhoz a lábakhoz bízom, mellyek kemény vas-szegek-
kel Kereszthez szegeztetnek bűneim váltságaért.

Dolor peccatorum. Mely nagy szű-béli keserűséggel bánta *Magdolna* elébbi életé-
nek rútságát, világoson ismértetik azok a köny-húllatások, mellyek-
ben a Christus lábait föröztötte. Azt mongya a Szent Irás, hogy
mikor a bűnös ember szívét Isten megilleti és keménységét meg-
[12] Psal. 38. v. 3. lágyíttya, nem szólhat; [12]*Obmutui, silui et dolor meus renovatus
est;* bánatom nevekedvén, úgy-mond Szent *Dávid,* megnémúltam.
[13] Ezech. 16. v. 63. *Ezechiel* azt írja, hogy a ki bűnei súllyát valóban érzi, [13]*Confun-
ditur, ut non sit illi ultra aperire os, præ confusione;* úgy pirúl,
úgy megszomorodik, hogy száját fel nem táthattya a szóllásra.

Illyen állapatban vólt *Magdolna,* azért az Evangelomban sírását olvassuk, egy szavát nem olvassuk. Mert megfojtván szavát a nagy bánat, szívében így szóllott: [1] *Non taceat pupilla oculi mei;* ha nyelvem nem szólhat, tí én szemeim kiálcsatok Istenhez köny-húllatástokkal: [2] *Oculus meus deprædatus est animam meam;* tí vóltatok oh szemek az én lelkem tolvai, [3] *Captus sum laqueo oculorum;* tí vóltatok ördög tőrei, mellyekkel sokan nagy esetekre vitettek, tí vóltatok ajtók, mellyeken a méreg szívemre szállott, tí vóltatok, *In amore duces,* vezetők a szerelmeskedésre. Mivel azért, [4] *Nequius oculo quid creatum est?* sok és nagy romlásokat szerzettetek, változzatok folyó-kútakká, sirassátok gonoszságimat és nemcsak az Úr lábait külső szennyektűl, hanem az én bűnös lelkemet-is belső mocskosságoktúl tisztogassátok, a bujaság lángjait bévséges folyástokkal óltogassátok. És ezeket mondván, megtellyesítvén a mit [5] Szent *Pál* parancsolt, minden tagokat, mellyekkel az-előt bűnöknek szolgált, Isten engesztelésére fordított, valami eszköz vólt az esetre, segítő vólt az igazúlásra. Azért szemei sírásokkal áztatták a Christus lábait és ha egyebek étellel enyhítik éhségeket, itallal szomjúságokat, *Magdolna* Szent *Dávidot* követvén, [6] *Fuerunt lacrymæ panes;* [7] *potus lacrymæ,* siralom kenyerével, köny-húllatások italával vastagította szívét. És eszébe jutván, hogy *Sámsont* meg nem győzhették, míg haja ékességét fenn viselte, azt találá, hogy ő sem vehet győzedelmet az ördög-ellen, míg fodorgatott és tornyozott haja fenn marad. Azért leszaggatá kötőcskéit, megereszté hajait és azokkal kezdé az Urunk szent lábairúl törölni köny-hullatásit. Ajakival pedig, *Non cessat osculari,* szűntelen és minden tágítás-nélkül csókolta a Christus lábait; ama jó-illatú keneteket, mellyekkel eléb magát gyönyörködtette, mindenestűl a Christus lábaira öntötte. Oh isteni szerelemnek csudálatos találmányi! oh igaz penitencziának világos tűköri!

Mivel a kevély *Farisæusok* nem szenvedték, hogy a bűnösök közel mennyenek hozzájok, [8] megbotránkozék ezekben, a ki Christust ebédre hítta vala és Urunkat tudatlansággal, a megtért aszszonyt vakmerő itílettel gyalázta, mint-ha vagy Christus nem tudná, micsoda életet viselt eléb, a ki az ő lábait ápolgatta, vagy az aszszony, melynek keserves siralmit és szomorú penitencziáját szemével látta, még-is ollyan feslett vólna, mint mikor Christushoz járúla. De Christus, ki egy szót nem felelt maga mentésére, mikor *Pilatus*-előt halálra vádoltatott, megszóllalt *Magdolná*-ért. És,

[1] Thren. 2. v. 18.
[2] Thren. 3 v. 51.
[3] Judit. 9. v. 13. cap. 10. v. 17.
[4] Eccli. 31. v. 15.
[5] Rom. 6. v. 19.
[6] Psal. 41. v. 4.
[7] Psal. 79. v. 6.
[8] Isai. 65. v. 5.

[1] Lucæ, 10. v. 40. 41. [2] Joan. 12. v. 3. 4.

miképpen a [1]*Márta* vádolása- és a [2]*Judás* zúgolódása-ellen megmutatta, hogy sem hívolkodó, sem tékozló nem vólt *Magdolna*, úgy a *farisæust*-is megdorgálá, hogy megútálta *Magdolnát,* mint bűnöst, noha immár kitért vólt bűneiből; *Magdolná*-nak pedig bűnei bocsánattyát megjelenté.

Emendatio et castigatio.

Nem vólt hála-adatlan *Magdolna* a bűn-bocsátó Christusnak, hanem minden tehetségét és jószágának értékét Christus szolgálattyára szentelé, és a mennyire lehetett, tágítás-nélkül mindenkor szolgált annak, a ki kegyes szemeit reája vetvén, veszedelmes

[3] Luc. 8. v. 2. 3. Et c. 23. v. 49.

állapattyából üdvösség úttyára vitte. Azt írják azért az [3]Evangelisták, hogy mikor Christus falukrúl falukra, várasokrúl várasokra menvén predikállott, elhagyván házát és alkalmatosságát *Magdolna*, nagy fáratságokkal gyalog járt Christus-után és töb isten-félő aszszonyokkal, *Ministrabant ei de facultatibus suis,* naponként táplálta jövedelméből Christus Urunkat és a Szent Apostolokat. Mikor

[4] Joan. 12. v. 1. et seqq. cap. 11. v. 2. [5] Luc. 10. v. 38. 39.

Christus *Bethania*-felé ment, [4]nagy böcsüllettel házába fogadta őtet, vendéglette, drága kenettel lábait öntözte, *Extersit pedes ejus capillis suis;* hajával szárogatta [5]és lábainál ülve halgatta tanítását. Mikor Urunkat halálra sentencziázák, noha az Apostolok elfutának, de *Mária Magdolna* Bóldog Aszszonnyal-eggyüt a *Cal-*

[6] Joan. 19. v. 25.

varia hegyére ment [6]és a Kereszt-fa-mellet állott, hogy Urát Istenét keserves kínokban látván és szent Vére kiontását szemlélvén, annál keservesben siratná bűneinek úndokságát, melynek lemosása ennyi Vér-húllatásában állott az Isten Fiának. Christus Urunk halála-után

[7] Marc. 16. v. 1. [8] Joan. 20. v. 1. et seqq. v. 11. [9] Marc. 16. v. 9.

[7]drága keneteket vén és a koporsóhoz méne, hogy a hólt Testet balsamozná. És [8]mikor a koporsót üressen találta vólna, a várasba futa, megjelenté az Apostoloknak, kik megtekíntvén az üres koporsót, elmenének, de Mária, *Stabat plorans,* a koporsó-mellet siránkozott, valamíg Christus, [9]*Apparuit primo Mariæ Magdalenæ,* feltámadása-után elsőben-is néki megjelenék.

Ez, a mit *Mária Magdolna* életérűl írva hadtak a Christus *Cancellariusi*, a Szent Evangelisták. Mellyekből kitetczik, mely álhatatos keménységgel maradott az Isten hívségében és mely nagy fáratságokat és munkákat vállalt-fel a Christus szolgálattyában.

[10] Baron. tm. 1. Anno 35. n. 5.

Az Egyházi Historiákban olvassuk, [10]hogy a Christus gyűlölségétűl viseltetvén a sidók, *Magdolnát, Lázár*-ral, *Márthá*-val és töb szent jámborokkal-egyetemben, egy régi rosz hajóba ültették, kórmány-, evező-, hajós-mester-nélkül; a tengeren elbocsátották,

hogy abba sillyednének. De, mivel nincs tanács az isteni végezés-ellen, a tenger *Franciá*-nak *Marsilia*-nevü várasába vívé a hajót és *Magdolna* úti-társaival-egyetemben földre szálván, szent életének példájával, nyelvének tanításával, csuda-tételek hatalmával számtalan sokaságot Istenhez térítvén, *Lázár* lett első püspök *Marsiliá*-ban. *Magdolna* pedig puszta vad helyre menvén, tellyes életében úgy siratta bűneit, mint-ha az-előt nem siratta vólna. Harmincz esztendőt élt abban a pusztában, csak fűvel és fa-levelekkel táplálván elfonnyadott testét és köntöse elkopván, tulajdon hajának bévségével fedezte mezítelenségét.

A sok testi sanyaruságok-közöt mennyei elmélkedésekkel kövérítette aítatosságát és nem-csak lelke, hanem teste-is elragadtatván reménlett bóldogságnak mennyei kívánságitúl, nem egyszer életében, mint Szent *Pál*, hanem minden-nap hétszer Angyalok-által magassan a földtűl felemeltetett teste, és angyali éneklésekkel vígasztaltatott. Mikor életének végét isteni jelenésből megtudta vólna, papot hívata és az Úr-vacsorában részesűlvén, ugyan azon szókkal Istennek ajánlá lelkét, mellyeket a Kereszt-fán függő Christustúl tanúlt vala: én mennyei Atyám, szent kezeidbe ajánlom lelkemet. És ezt mondván, a világi sanyaru penitencziák-után az örök bóldogságnak nyugodalmára jutott. Az ő testét e mái napig tisztességes böcsüllettel tartya az Anyaszentegyház. Emlékezetit pedig, mint a *babylóniai* fogságból kihozott drága koszorút, Isten irgalmasságának és igaz penitencziának tűköréjűl felemelte és a mái szent nap inneplésével dücsöítette.

Azért keresztyének, nézzünk erre a drága koszorúra, és ha a bűnös *Magdolna* vétkeiben részesűltünk, kövessük penitencziáját; bűneinket sirassuk, erőnket, javainkat, testi tagainkat, mellyek a bűnökre szolgáltak, fordítcsuk Isten szolgálattyára. Ha szemeink búja tekíntetekkel mocskoltattak, köny-húllatással mosassanak. Ha szájunk éktelen szókkal szennyesíttetett, földet nyalassunk vélle. Ha testünk vétkezett, sanyarú ostorokkal bűntessük. Ha szívünk és akaratunk Istennel ellenkezett, tellyes engedelemmel keresse kedvét Urának, hogy *Magdolná*-val bocsánatot nyervén, ő-vélle egyetemben örökkön örökké dücsöítessék. Amen.

Die 29. Junii.

SZENT PÉTER ÉS PÁL APOSTOL NAPJÁN.

ELSŐ PREDIKÁCZIÓ.

Evangelium Matt. 16. v. 13.

Szent Péter Apostolrúl.

Mikor Isten az ő végetlen hatalmának erejével az eget és
[1] Job, 26. v. 13. földet semmiből teremtette, azt mongya a Szent Irás,[1] hogy éke-
Ornavit cælos. [2] Gen. 1. v. 14. 16. síteni akarván üszögében-lévő alkotmányát, negyedik nap [2] két
világos szövétneket helyheztetett az égbe, hogy eggyik nappal,
másik éjjel terjesztvén sugárit: nem-csak elválasztanák a nappali
állapatot az étszakától, hanem üdők változásit és esztendők részei-
nek külömbözésit szerezvén, éltetnék, nevelnék, sok szép termé-
sekkel gyümölcsöztetnék a földi állatokat.

[3] 2. Cor. 5. v. 17. Christus Urunk-is[3] a lélek-szerént romlott világot újonnan
Galat. 6. v. 15. teremtvén üdvösségre, az Anyaszentegyházban (mely sokszor Meny-
Jac. 1. v. 18. országhoz hasonlíttatik) két csudálatos világosító fáklyát gyújtott,
hogy a tudatlanok setétségét elkergetvén, vezérellyék, éltessék, éke-
sítcsék, gyümölcsöztessék a sovány földnek magtalanságát.

Ezek, a kiknek emlékezetit a mái napon böcsüllettel innepel-
lyük, Szent *Péter* és *Pál* Apostol, kiket méltán nevezhetünk vagy
[4] Zach. 4. v. 3. 14. ama két olaj-fának, mellyet *Zacharias* [4] Próféta látott Isten szolgá-
lattyára talpon állani, hogy a híveket üdvösséges olajjal kövérít-
[5] Cant. 7. v. 3. csék és gyógyítcsák, vagy a Christus jegyes mátkája [5] két emlé-
[6] 1. Thes. 2. v. 7. jének, mivel ők, mint jó [6] dajkák, [7] *Lac potum dederunt,* üdvösséges
[7] 1. Cor. 3. v. 2. [8] 1. Pet. 2. v. 2. téjjel táplálták és nevelték az Isten fiainak [8] kisdedségét, vagy
ama két arany *Cherubin*-nak, mellyek egy-mást nézték és az Isten
szekrényét szárnyokkal fedezték, mert Szent *Péter* és Szent *Pál*
[9] Gal. 2. v. 9. [9] aranyak vóltak isteni szeretetekkel, egy-mást nézték tanítások
Exod. 25. v. 18. eggyességével, Isten Szekrényét fedezték a hívek óltalmával; vagy
[10] 3. Reg. 7. v. 21. ama nevezetes két [10] oszlopnak, mellyekben helyheztette *Salamon*
az Isten templomának ékességét és vastagságát, vagy a fő-pap
[11] Ex. 28. v. 15. mellyén fényeskedő [11] tizen-két drága kövek-közöt ama két csu-
17. In Rationali, XII. lapides. dálatos köveknek, mellyeket Isten, [12] *Doctrinam et Veritatem*, igazság
[12] Lev. 8. v. 8. tanításának nevezett, mivel, a mint sidó *Jósef* írja, [13] azok-által jelen-
[13] Joseph. l. 3. Antiq. c. 9. tette Isten akarattyát; szokatlan világosságok villámásit mutatván
bennek, mikor kedves vólt az áldozat.

De mind ezeket a szép és illendő árnyékokat elhalgatván, semmihez alkalmatosban nem hasonlíthattyuk Szent *Pétert* és Szent *Pált*, mint a naphoz és hóldhoz.

Mind ketten fényeskedtek az isteni bőlcseségnek mélységes tudományival. Ha a nap, [1] *Vas admirabile; radios igneos exsufflans; festinat iter;* csudálatos szép lévén, nem-csak világosság sugárit, hanem tüzes melegségét-is közli velünk, és hogy mindeneket éltessen, nyughatatlanúl siet a föld kerekségének kerülésében: Szent Péter-is, [2] *Semper mirabilis*, minden cselekedetiben csudálatos vólt; tanításának fényességével és szeretetinek gerjesztésével fáradatlanúl, [3] *Pertransiit universos*, mindenüt gyümőlcsöztette az Isten igéjét. Ha a hóld, [4] *Minuitur, crescens mirabiliter in consummatione*, eléb igen megkissebbűl, de csudálatoson nevekedik fogyása-után, Szent *Pál*-is, noha megfogyatkozott míg üldöző vólt, de az-után csudálatoson nevekedett és harmadik égbe emeltetett. Ha a nap arra rendeltetett, hogy nappali világossággal fényeskedgyék, [5] a hóld pedig, hogy az étszakák setétségét enyhítcse: Szent *Pétert* [6] fő-képpen arra rendelte Isten, hogy a sidó népet, mely az irott törvénnyel és Proféták tanításával világosíttatott, az Új Testamentom fényességére hozza; Szent *Pál* pedig a pogányság [7] setét tévelygésinek és gonoszságinak világosítására kűldetett. Azért ennek a két Szent *Apostolnak* ékesítésére-nézve méltán mondhattyuk az Anyaszentegyháznak, hogy, [8] *Pulchra ut luna, electa ut sol.* [9] *Amicta sole: luna sub pedibus ejus;* szép mint a teli hóld, ékes mint a fényes nap; mert ennek a két Apostolnak élő nyelvek predikállása, írva hagyott levelek tanítása, Szent életek és halálok dücsösséges példája környékezi, ékesíti és óltalmazza a Christus jegyesét, a földön-vitézkedő Anyaszentegyházat.

[1] Eccli. 43. v. 2.
[2] Augustinus.
[3] Act. 9. v. 32.
[4] Eccli. 43. v. 7.
[5] Gen. 1. v. 16.
[6] Galat. 2. v. 8.
[7] Rom. 1. v. 21. Obscuratum cor.
[8] Cant. 6. v. 9.
[9] Apoc. 12. v. 1.

És mivel a keresztyénség ennek a két Apostolnak eggyüt illi napját: méltó vólna, hogy mái tanításunkban mind kettőrűl emlékeznénk; de nem órák, hanem napok kívántatnának, ha mind kettőrűl egyszer s mind akarnánk szóllani. Azért mászorra hagyván a Szent *Pál* életének emlékezését, ez jelen-való órában szóllok Szent *Péter*-rűl. És hogy az ő követésére édesedgyék kedvünk, először: *négy tekintetes jóságit számlálom, mellyek ő-benne fénylettek.* Másodszor: *két felséges tisztit és méltóságit említem, mellyekkel a mái Szent Evangeliomban ajándékozta és tisztelte őtet édes üdvözítőnk.* Ha kedvem-ellen, egy óránál továb tart tanításom, megemlékezzetek, hogy én-tőllem ez a Szent *Péter* pohára. Azért ha

Propositio.

vetett asztal-felet nem tetczenék hoszszúnak két vagy három óráig-való jó-lakás, meg ne únatkozzatok a kevés üdő-vontatással.

I. RÉSZE. Annyi sok-féle jóságokkal tellyes vólt Szent *Péter,* hogy azoknak csak számlálására sem elégséges késedelmességünk. De a többit halgatással múlatván.

Obedientia. Első jósága, mely mingyárt hivatallyában fénylett, engedelmesség vólt. Mert mikor Christus [1]a *Galilæa* tengere-mellet járna (mellyet Szent Lukács [2]*Genézaret* tavának nevez), látá *Simont* és az ő báttyát *Andrást,* hogy hálójokat vetették a vízbe és azt mondá nékik: jertek utánnam és emberek halászivá tészlek títeket. Ezt a szót halván Szent Péter, [3]*Continuo relictis retibus;* üdő hallogatás-nélkül mingyárt elhagyván hálóját, mellyel táplálni szokta magát, Christus-után ment. Nem keresett mentséget. [4]Felesége, gyermeke lévén, úgy tetczik, azt mondhatta vólna: [5]*Uxorem duxi, et ideo non possum venire;* feleségem, gyermekem vagyon; azokat nem hagyhatom; ithon kel maradnom. De semmit efélét nem monda, hanem, *continuo,* üdő vontatás-nélkül, azontúl elhagyván nem-csak hajóját és hálóját, hanem házát és háza-népét, Christus-után méne.

Dícsírte [6]és nagy jutalmazással fizette Isten az *Ábrahám* engedelmességét, mivel parancsolattyára honnyát elhagyván, idegen földre bújdosott; de úgy tetczik, a Szent *Péter* engedelmessége sokban megelőzte az *Ábrahám* [7]szó-fogadását. Mert *Ábrahám,* mikor idegen helybe kőltözött, feleségét és minden ingó marháját elvitte. Ennek-felette megkérdette Istent, [8]*Domine, quid dabis mihi?* Mit ád Isten néki a helyébe a mit elhágy parancsolattyára? Szent *Péter* nem indúlt szegődésbe Christussal; nem tudakozott, mit ád, ha utánna mégyen; semmit marhájában el nem vitt magával, hanem feleségét, [9]gyermekét, házát, örökségét, *Spem, rem,* valamit tellyes életében kereshetett vagy reménlhetett, mind elhadta. Nem-csak úgy hadta, mint közönségesen minnyájan valakik keresztyén nevet viselnek, kötelesek hogy Christusért készek légyenek inkáb minden jószágokat ellenség-prédájára bocsátani, hogy-sem Christust megtagadni vagy az ő parancsolatit által-hágni; inkáb feleségek-, gyermekek- és minden atyafiak-nélkül maradni, hogy-sem ezekért az igaz hitet vagy isteni szeretetet elveszteni; hanem, a mit bűn-nélkül megtarthatott vólna-is, Christus Urunk szavának engedvén, mindenestűl elhadta és bátran mondotta: [10]*Ecce nos reliquimus omnia,* ihon mí mindeneket elhadtunk. Nem azt mondotta Szent *Péter,* hogy valamie vólt elhadta, hanem hogy mindeneket elhagyott;

[1] Matt. 4. v. 18. 19. Marc. 1. v. 16.
[2] Luc. 1. v. 1.
[3] Matt. 4. v. 20. Mar. 1. v. 18.
[4] Luc. 4. v. 38. Mar. 1. v. 30.
[5] Luc. 14. v. 20.
[6] Gen. 22. v. 18. cap. 26. v. 5.
[7] Gen. 12. v. 1.
[8] Gen. 15. v. 2.
[9] Sanctam Petronellam.
[10] Matt. 19. v. 27.

az-az a világ gazdagságitúl, vigaságitúl, gyönyörüségitűl, búlcsút vett; maga akarattyát letette; tehetségét, tisztességét, életét, Christusnak szentelte. Azért [1]böcsülletesb vólt az ő engedelme minden [1] 1. Reg. 15.
külső áldozatoknál, mert tulkok és juhok adatnak Istennek az áldo- v. 22.
zatban; de az engedelmességgel értelmünk, akaratunk, tehetségünk, Istennek szenteltetik.

Hogy a Szent *Péter* engedelmének felséges-vóltát ércsétek: akár-ki közzűlletek szállyon magába és gondollya-meg, mit érezne, ha néki azt mondanák: had-el örökségedet, szerelmes házas-társodat, édes gyermekidet és jere velem, vallyon könyü dolognak tartaná-és minden mentség-nélkül menten menne-e? Azt hiszem, kevesen találtatnának, még ha találtatnának, kik az illyen hivatalra engedelmesen hajolnának. Mert most nékünk nem parancsol Christus illyen súllyos dolgot, hanem csak azt kívánnya, hogy örökségünk és minden értékünk helyén maradván, távoztassuk a részegséget; mások marháján ne kapdossunk; nyomorúlt atyánkfiát segítcsük abból, a mit szükségünk-felet adott Isten; és ebben sem engedünk, nem hogy súllyossab dologban szó-fogadók vólnánk.

Mit mongyunk arrúl az engedelemrűl, mellyet mutatott Szent
Péter, mikor Urunk tengeren járván, azt mondá néki: [2]*Veni*, jöszte [2] Matt. 14. v
hozzám!? Mingyárt kiugrék Szent *Péter* a hajóbúl és a tenger 29.
hátán Christushoz méne. Noha pedig mikor megfélemlék és engedelmességét megbáná, látván, hogy a feneketlen mélységen jár, el kezde merűlni: de megszabadúla, mihent eszébe vévé, hogy Istenben-való bizodalmának és engedelmének csekkenése elmeríti, a kit víz hátán hordoz az engedelmesség. Méltán viselte azért Szent *Péter* a *Simon* nevet, mely annyit tészen, mint *Obediens*, engedelmes; mivel ily nagy és nehéz dolgokban engedelmességét gyakorlotta. Azért, noha Christus új nevet adott néki és a ki eléb
[3]*Simon Jonæ* vagy [4]*Simon Joannis*, Simon, János fiának hívatott, [3] Joan. 1. v. 42.
azt *Cephas*-nak, Péternek nevezte; de nem úgy nevezte, hogy elébbi [4] Joan. 21. v. 15. 17.
nevét megváltoztatván, elhagyatná, mint [5]*Ábrahám*-mal elébbi nevét, [5] Gen. 17. v. 5.
hanem, a mint Szent *Lukács* írja, [6]*Cognominavit Petrum*, vezeték- [6] Luc. 6. v. 14.
névűl adá reá a *Péter* nevet, rajta hagyván a *Simon* nevet; melyre-
nézve magát [7]*Simon Péter*-nek nevezi levelében; mert az engedel- [7] 2. Pet. 1. v. 1.
mességet mindenkor megtartotta Szent *Péter*. Azért, noha kedve nem vólt, hogy Christus az ő lábait mosogassa: de mihent a fenyegető
parancsolatot hallotta, [8]nem-csak lábait, hanem kezeit és fejét-is [8] Joan. 13. v. 9.
oda tartotta. És, a mint Christus Urunk jövendőlte, [9]maga kedvét [9] Joan. 21. v. 18.

és akarattyát hátra- hagyván, reá-ment a halálra-is, mely Istentűl rendeltetett néki. Abban-is engedelmességének felségesb cselekedetit mutatta Szent *Péter,* hogy mikor erős fenyítékkel akarták őtet engedetlenné tenni, bátorsággal azt mondotta: [1] *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus;* hogy, ha az egész világ reá-támad-is, ki nem tekerik szívéből az engedelmességet.

[1] Act. 5. v. 29.

Humilitas.

MÁSODIK jósága Szent *Péter*-nek a mélységes alázatosság, mely fondamentoma és első köve a mennyei éppűletnek. Az Evangeliomban sok jelenségi vannak a Szent *Péter* alázatosságának, de én kettővel megelégszem. Mikor egész étszaka halászván, egy halat sem fogott vólna Szent *Péter,* Urunk szavának engedvén, fényes nappal megveté hálóját és annyi halat foga, hogy két hajót tőlte vélle. Ebből Szent *Péter* megismérvén a Christus hatalmát, [2] *Procidit ad pedes* JESU, *dicens: exi a me Domine, quia homo peccator sum.;* lábaihoz borúla; magát bűnösnek vallá és oly bűnösnek, ki csak arra sem méltó, hogy Christussal egy hajóban légyen. Nagy alázatosság vólt, mikor Keresztelő *János* azt mondotta, [3] hogy ő nem méltó a Christus saruja kötelének óldására; mikor [4] a százados érdemetlennek mondotta magát, hogy házába lépjék az Úr Christus; mikor Szent *Pál* azt kiáltotta, hogy [5] csak nevét sem érdemli az apostolságnak. Ezekhez hasonló volt a Szent *Péter* alázatossága; mert az Urunk méltósága-mellé vetvén a maga kicsinségét, illendőnek nem itílte, hogy előtte fenn-állyon, hanem lábaihoz borúlt, és noha bűnösnek, az-az lelki betegségekkel terhesnek ismérte és vallotta magát, noha nagy szükségét látta a mennyei orvosra: nem itílte magát méltónak, hogy Christussal egy hajóban lehessen. És, miképpen a *sareptai* aszszony fia halálát annak tulajdonította, [6] hogy az Isten Profétáját illendő böcsülettel nem fogadta, úgy a Szent *Péter* alázatossága tartott attúl, hogy méltatlansága meg ne báncsa Christust.

[2] Luc. 5. v. 8.
[3] Marci, 1. v. 7
[4] Matt. 8. v. 8.
[5] 1. Corint. 15. v. 9.
[6] 3. Reg. 17. v 18.

Hasonló alázatosságát ismértette Szent *Péter* a vég-vacsorán. Mert a mint Keresztelő *János,* látván, hogy a sokaság-közöt Christus a vízhez mégyen és meg akar mosatni, felkiáltott és azt mondotta: [7] *Tu venis ad me? Ego a te debeo baptizari;* te, ki tisztaság ura, dücsösség királya, minden bűnök mosogatója vagy, miért jösz én-hozzám, ki bűnben fogantattam és fogyatkozásokkal környékeztettem? nékem kel te-hozzád, mint örök élet forrásához mennem; nékem kel te-tőlled tisztaságot nyernem; hasonló-képpen, mikor az Atya Isten Fia halálához közelgetvén, alázatosságának örök emlé-

[7] Matt. 3. v. 14.

kezetre méltó példát hagyván, a szegény halászok mocskos lábait szent kezeivel kezdette mosogatni, *Péter*-hez menvén, meggondolá *Péter*, kicsoda ő, és kicsoda akar lábaihoz borúlni, hogy azokat szent kezével tisztogassa, felkiálta: [1]*Domine, Tu mihi lavas pedes?* Uram, Te, ki az egeket és földet teremtetted, ki Angyalok Ura és minden tisztaságok kútfeje vagy: nékem, ki állapatomban főld és hamu, erkőlcsömben bűnös szolga vagyok, mint moshatod lábamat? Mint lenne az, hogy ezek a szent kezek, mellyek vakokat világosítottak, betegeket gyógyítottak, halottakat elevenítettek, az én büdös lábaim mocskával szennyesíttetnének? Engemet illet Uram, hogy szolgállyak néked; sőt arra sem vagyok méltó, hogy szolgáid-közzé számláltassam. Azért, [2]*Non lavabis mihi pedes in æternum*, én akaratomból soha sem lészen, hogy te mosogassad az én lábaimat.

[1] Joan. 13. v. 5. 6.

[2] Joan. 13. v. 8.

Ah, mely csudálatos mélység vólt ebben az alázatosságban! Valaki Istent és magát isméri; valaki fogyatkozási-mellé veti az Isteni Felséget, lehetetlen, hogy kevély lehessen, sőt, hogy földig ne alázza magát. De mí azért kevélykedünk, mert sem magunkat, sem Istent nem isméрjük.

HARMADIK jósága Szent *Péter*-nek az isteni szeretet buzgósága vólt. Ennek a Szent Evangeliomban annyi példája találtatik, hogy azok számlálására sem érkezik elmém késedelme. Jusson eszetekbe, mely nagy szerelmét mutatta Szent *Péter* Christushoz, mind mikor a tanítványok-közzűl sokan elhagyván őtet, azt mondotta: [3]*Domine, ad quem ibimus?* hogy sohúlt job helyt nem talál, mint Christusmellet; mind mikor a *Tábor* hegyén, Christus színe-változásának dücsösségét látván, elfeletkezett magárúl és az egész világrúl; csak azon örűlt, csak abban gyönyörködött, hogy a Christus dücsősségét látta, és azt kiáltotta: [4]*Domine, bonum est nos hic esse;* Uram, it maradgyunk; jó it laknunk; sohúlt nem lehet job lakó-hely, mint a hol te vagy. Elég nékem, hogy a te dücsösségedet látom, egyebet nem kívánok. Ám bírja a világot, a kinek kedve ragad hozzá; ám keresse a maga alkalmatosságát, a ki nem szeret tégedet: de én, ha mindenektűl üressen maradok, ha mindenkor pusztában, minden alkalmatosságok-nélkül lakom, sem neheztelem, csak a te dücsösséged fényeskedgyék.

Charitas.

[3] Joan. 6. v. 67. 68.

[4] Matt. 17. v. 4. Marci, 9. v. 4.

Ne szóllyunk bár arrúl, mely nagy szeretet viselte *Pétert*, [5]mikor Urunkat a parton látván, nem győzött rövid üdőt várni, míg hajón hozzá érkezzék, hanem halát, hálóját, hajócskáját elhagyván, a tengerbe ugrott és úszva sietett lelke szeretőjéhez. Az-is halgatással

[5] Joan. 21. v. 7.

múlassuk, minémű bátorsággal kardot rántott és vagdalkozott azokkal, [1] kik meg akarták fogni Urunkat, mind addig óltalmazván őtet, míg maga nem parancsolta, hogy kargyát hüvelyébe tegye. Arrúl se emlékezzünk bátor, minémű gyors futással sietett a Christus koporsójához, [2] mikor hallotta, hogy kivették abból a hólt testet.

[1] Joan. 18. v. 10. 11.
[2] Joan. 20. v. 4. 2.

Mind ezek-felet három tekíntetes jelenségit adta Szent *Péter* az ő szeretetinek.

Első vólt: mikor szeretése búzgóságára-nézve, gyarlóságárúl elfeletkezvén, szíve állásának igazságával azt mondotta, hogy ha minden tanítványok elállanak-is Christus-mellől, ő helyt-ál; [3] és ha a szükség hozza, kész eggyüt Christussal meghalni. Úgy vagyon; az emberi erőtlenség magán hagyatván, megesett Szent *Péter*-ben, hogy az ő esete alázatosságot óltana mindenekbe és az apostolokat a bűnösök esetin szánakodókká és irgalmasokká tenné; de a Szent *Péter* ajánlásában szeretetinek forrósága és erőssége világoson fényeskedik. És mivel, [4] *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,* az Isten-szeretőknek tulajdona, hogy őket az esetek-is jóra segítik: Szent *Péter*-ben az eset, szeretet gerjesztése vólt. Mert mint mikor a folyó-vizet tőltéssel tartóztattyák, noha ideig megtorlik, de annál nagyob sebességgel rohan, merínél továb gátoltatik folyása; úgy Szent *Péter* a vétek-után nagyob szeretettel és szorgalmatosb hívséggel vólt Christushoz, mellyet [5] keserves köny-húllatásokkal-is ismértetett.

[3] Matt. 26. v. 33. 35. Mar. 14. v. 31. Joan. 13. v. 37.
[4] Rom. 8. v. 28.
[5] Luc. 22. v. 62.

Másik jele a Szent *Péter* szerelmének az vólt, hogy mikor Christus Urunk feltámadása-után Szent *Péter*-re akarná bízni bárányit és juhait: kétszer csak azt kérdé tőlle, ha szereti őtet? Egyszer, ha a töb Apostoloknál inkáb szereti őtet? Erre Szent *Péter* világos szókkal azt felelé: [6] *Etiam Domine, Tu scis quia amo te;* úgy Uram, te tudod, ki mindeneket tudsz, hogy szeretlek tégedet. Mely mondás igazságát, mennyei pecséttel erőssítette Christus, mivel Szent *Pétert* böcsülletes hívatallal tisztelte igazmondása-után.

[6] v. 15. 16. 17.

Matt. 19. v. 27. Harmadik jele a Szent *Péter* szerelmének az vólt, hogy nemcsak, *Reliquit omnia,* mindeneket elhagyott a Christus szerelméért, nem-csak [7] az emberi fenyegetések félelméért meg nem szűnt a Christus nevének dücsöítésétűl; nem-csak [8] örömmel szenvedett minden veresègeket és gyalázatokat Christusért, hanem mivel [9] annál nagyob szeretet nincsen, mint a ki életét elfogyattya

[7] Act. 4. v. 19.
[8] Act. 5. v. 44.
[9] Joan. 15. v. 13.

valakiért, a mire szóval ajánlotta magát, [1]*Animam meam pono pro te;* [2]*Paratus sum tecum in mortem ire;* hogy kész meghalni Christus-mellet; azt cselekedettel tellyesítvén, hoszszú fáratságok-után, mellyekkel az Evangeliomot terjesztette és az Anyaszent-egyházat éppítette, minek-utánna [3]*Antiochiá*-ban hét esztendeig, *Romá*-ban huszonötig püspökséget viselt vólna (noha nem mindenkor azokban a várasokban lakott, hanem, [4]*Pertransiit universos,* szerén-szerte mindenüt járván, gyarapította a keresztyén hitet,) *Nero* császár parancsolattyából megfogaték.

[1] Joan. 13. v. 37.
[2] Luc. 22. v. 33.
[3] Baron. tom. 1. An. 39. n. 23. An. 69. n. 33.
[4] Act. 9. v. 32.

A keresztyénségnek közönséges gyűlölésén-kivűl, két dolgot találok, mellyért igen haragutt *Nero* Szent *Péter*-re és Szent *Pál*-ra; eggyikért, hogy a *Nero* császár kedves emberét, *Simon Magust,* mikor égbe akarna röpűlni, Szent *Péter* földhöz verte imádságával, a mint errűl bizonyságot tésznek, [5]*Clemens Romanus, Arnobius, Cyrillus, Epiphanius, Eusebius* és egyebek. Másikért, hogy a Szent *Pál* predikállásával keresztyénné lévén egy tisztátalan aszszony, mely *Neró*-nak kedves ágyasa vólt; látván a gonosz császár, hogy sem szép szóval, sem adománnyal és haraggal elébbi gonoszságra nem hajthatta az Istenhez-tért aszszonyt, az apostolokon tőltötte ki boszszúját.

[5] Ap. Baron. Tom. 1. An. 68. n. 16. et seqq. u Baron. Tom. 1. An. 68. n. 25.

Halálra sentenciáztaték azért Szent *Péter.* És miképpen a *Sciták* a vérontó *Cyrus* fejét, vérrel tőltött tömlőbe vetették, azt mondván, *Sanguinem sitisti, sanguinem bibe;* hogy ha vért szomjúhozott, vért igyék; miképpen a *Tracia*-béliek, az arany-szerető *Crassus* torkába olvasztott aranyat tőltötték, azt mondván, *Aurum sitisti, aurum bibe,* hogy ha aranyra szomjúhozott, aranyat igyék; úgy a kegyetlen császár Szent *Pétert,* ki mindenkor a Christus Keresztét hirdette és dücsőítette, keresztre itílé, mint-ha azt mondotta vólna: *Crucem laudasti, cruci affigaris;* a keresztet dícsírted és szeretted, a keresztre feszítcsenek. Szent *Péter* pedig, [6]*Asserens se indignum quod sic crucifigeretur ut Dominus suus,* magát arra méltatlannak itílvén, hogy őtet azon formán feszítcsék mint Christust, nagy kéréssel nyerte, hogy, *Capite deorsum statuto (sic enim percupiebat) cruci suffigeretur,* fövel-alá, lábbal-felakasztanák a keresztre. Így végezé dücsösséges mártiromsággal életét, így pecsétlé vérével és élete kiadásával Istenhez való nagy szerelmét.

[6] Hierony. de Scriptor. Ecle. in Petro. Euseb. lib. 3. histor. Eccl. c. 1. Alii apud Baron. tom. 1. An. 69. n. 19.

Cognitio fidei.

Negyedik felséges jósága Szent *Péter*-nek, a hitnek mennyei bőlcsesége vólt. Azt írják az Evangelisták, hogy egybe-győjtvén Christus az Apostolokat, azt kérdette tőllök: [7]*Quem me dicunt*

[7] Luc. 9. v. 18.

esse turbæ? Kinek mond engem a köz sokaság? Nem azért kérdette ezt Christus, mint-ha nem tudta vólna az emberek itíletit, hamen először, hogy a Szent *Péter* hiti kinyilatkozván feleletiből, a Christus isméretire jutatná a gyenge-hitűk tudatlanságát. Másodszor: a méltóságban-lévő embereket példájával akarta Christus tanítani, hogy örömest hallyák, mit mondanak felőllök az emberek?

Mint az anyai szeretet szépnek tetteti fiát, noha oly fekélyes, hogy egyebek írtózva sem nézhetik, úgy nékünk szépnek látczik akár-mely mocskos cselekedetünk-is, mivel magunkat igen szeret-
[1] Hieron. epist. 48. c. 5. tyük. Innen vagyon, hogy, [1]*Solemus mala domus nostræ scire novissimi; ac liberorum et conjugum vitia, vicinis canentibus, ignorare;* szemesek vagyunk a mások dolgaiban, de mint a *Lamiák,* vakok vagyunk házunkban; azért mikor mások énekben szerzik hon-valóink gonoszságát, akkor sem tudgyuk. A szem egyebeket lát, magát külömben nem nézheti, hanem tűkörben: úgy mí sem vagyunk szemesek magunk dolgaiban, mások mutatása-nélkül. Senki pedig igazat nem mer mondani magunk állapattyárúl, ha bátorságot nem adunk. Mert tudó dolog az, hogy, *Veritas odium*
[2] Gal. 4. v. 16. *parit,* az igaz-mondás gyülőlséget szerez. És, ha Szent Pál, [2]*Inimicus factus est, verum dicens,* ellensége lett a *Galata*-bélieknek,
[3] Amos, 5. v. 10. azért, hogy igazat mondott, ha a sidók, [3]*Odio babuerunt corripientem,* gyűlölték, a ki megfeddette gonoszságokat, ha Keresztelő *Jánost* megfogták és megőlték, ha *Michæast* pofon verték, ha *Achiort* rabságra taszították az igaz-mondásért, nem csuda, hogy kérdetlen, sőt kérdve is nehezen mondanak igazat a nagy állapatban-lévőkrűl. Sokszor az országban a királyrúl, udvarban az úrrúl, várasban a tanácsrúl, akár-mely házban a gazdárúl és cselédrűl sok alkalmatlanságokat szóllanak, de mint az egerek nem merték a macskára kötni a csengetyűt, úgy senki nem találtatik, ki a nagy-rendű uraknak megjelencse, mit mondanak az emberek ő-rólla. Maga az emberek közönséges itíletiből akár-kit künyü megismérni, nem-csak azért, hogy, *Vox populi, vox* DEI, a sokaság szava, Isten szava, hanem azért-is, a mit a régi bőlcsek-után írva hagyott
[4] Plutar. lib. 9. Sympos. qu. 1. in fine. *Plutarchus,* [4]tudni-illik, hogy, *Fama quidem, nec tota perit, nec decipit ulla;* ha a szél fuvatlan nem indúl, a köz hír sem hamis mindenestűl, hanem vagyon valami benne.

Arra tanít azért Christus példájával, hogy örömest hallyuk egyebek itíletit magunk-felől, nem azért, hogy, ha jót mondanak, kevélykedgyünk, hanem hogy mikor oly jót mondanak, mely ben-

nünk nincsen, azon igyekezzünk, hogy arra verdődgyünk, ha részünk vagyon a jóban, Istennek hálát adgyunk és annak tekélletességére igyekezzünk. Mikor pedig gonoszt hallunk, ha vétkesek vagyunk, jobbításra igyekezzünk, ha abban részünk nincs, a mivel vádoltatunk, serényben erőlködgyünk, hogy igazán senki gonoszt ne mondhasson ellenünk, és eltávoztassuk, a miből okot vehetnek rágalmazásunkra, mert [1] tartozunk a jó hír-név óltalmazására. [1] Eccli. 41. v. 15.

Tudták az Apostolok, hogy sokan az emberek-közzűl *Samaritánus*-nak, az-az [2] bálvány-imádónak tartották, sokan ördöngösnek, boriszáknak, dobzódónak, Isten-káromlónak, háborúság-szerzőnek, bolondnak mondották Üdvözítőnket, de nem az egy-ügyű sokaság itíleti vóltak ezek, hanem az irígy *Farisæusoké*, a dühött irás-tudóké. Annak-okáért ezekrűl nem emlékeztek, mivel Christus arrúl tudakozott, [3] *Quem me dicunt esse turbæ?* kinek mongya őtet a köz sokaság. Ugyan ezen okból nem említették, [4] a mit *András* mondott *Péter*-nek, hogy Ez a *Messias,* hanem csak azt mondották, hogy őtet [5] némellyek Keresztelő *János*-nak, *Illyés*-nek, *Jeremiás*-nak mondották, némellyek azt itílték, hogy, [6] *Unus Propheta de prioribus surrexit,* egy-valaki a régi Profétták-közzűl feltámadott.

[2] 4. Reg. 17. v. 24. 33. 41.
[3] Luc. 9. v. 10.
[4] Joan. 1. v. 41.
[5] Matt. 16. v. 14.
[6] Luc. 9. v. 19.

Azt kérdé az-után Christus: tí tehát, [7] kik a vakok-vezetői, a setét világ fényességi, az Isten titkainak belső tanácsi vattok, kinek mondotok engem? Ezen kérdés-alat a Szent *Péter* lelkét mennyei fényességgel megvilágosítá, hogy mint Apostolok szája, minnyájok nevével felséges vallást tenne ő-rólla, mivel (úgy-mond Szent *Pál)* nem-csak [8] szűvel kell hinnűnk, hanem szájjal-is vallást kel te-róllad tennünk, ha azt akarjuk, [9] hogy te-is vallást tégy az Atya-előt mí-róllunk: [10] *Tu es Christus, filius Dei vivi;* Te vagy Christus, az élő Isten fia, Te, ki magadat ember fiának nevezed, kit egyebek Profétának tartanak; Te vagy, mert *Moyses*-nek te mondottad: [11] *Ego sum qui sum,* vagyok a ki vagyok, Te mindenkor, [12] *Idem ipse es,* ugyan azon vagy, úgy hogy, [13] *Jesus Christus heri et hodie, ipse in sæcula,* régen és most és örökké megmaradsz. *Tu es Christus,* Te vagy a Törvény- és Profétták-által ígértetett *Messiás*. Te vagy, a kit fohászkodva kívántak és vártak minden Szentek. Te vagy, a kit Isten minden királyi, papi és profétái keneteknél [14] drágáb kenettel felszentelt, hogy mint király, óltalmazzad és gazdagítcsad; mint Proféta, üdvösséges tudományokkal világosítcsad; mint pap, dücsösséges áldozattal megválcsad a te népedet. Nem *Illyés* vagy te, mert őtet az égbe ragadták: Te az

[7] Matt. 15. v. 14. cap. 5. v. 14.
[8] Rom. 10. v. 10. Hebr. 10. v. 23.
[9] Matt. 10. v. 32.
[10] Matt. 16. v. 16. Marc. 8. v. 29. Luc. 9. v. 20.
[11] Exo. 3. v. 14.
[12] Ps. 101. v. 28.
[13] Heb. 13. v. 8.
[14] Psal. 44. v. 8. Act 10. v. 38.

[1] 3. Reg. 2. v. 12. égből alá-szállottál, hogy, [1] *Currus Israël et auriga ejus*, az égbemenésre, szekere és szekér-vezetője lennél az emberi nemzetnek. [2] Joan. 10. v. 41. Nem vagy Keresztelő *János*, [2] ki csudát nem cselekedett és csak penitencziát hirdetett; mert te sok csudákkal fényeskedtél és kegyelmet adtál, hanem, *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, Te vagy az élő Isten fia. Nem ollyan Isten a te Atyád, mint a pogányok istene, kiket hólt emberekből csinált az emberi vélekedés, hanem igaz Isten, élő Isten, kinek élete magátúl vagyon és soha el nem fogy- [3] 1. Tim. 6. v. 16. hat; mert, [3] *Solus habet immortalitatem*, egyedűl csak ő fogyhatatlan és minden egyéb állatokat semmivé tehet. Ennek a dücsösséges, bóldog- és változhatatlan-életü Istennek nem fogadott fia vagy, mint a töb Szentek; mert természet-szerént-való Fiának, az emberi természettel személy-szerént-való eggyesülése azt szerzette, hogy természet-szerént-való Fia légy az Atya Istennek.

Nem-csak ezeket, hanem mélységesb dolgokat-is látott és vallott Szent *Péter* Christus Urunkban; és egy illyen rövid vallással a keresztyéni tudománynak felséges titkait kifejezte, mellyeket a test és vér, az emberi erő és okosság meg nem ismértethetett, hanem a Felséges Isten tanításából és mennyei világosításából kellett ezeket érteni *Péter*-nek, hogy a kinek tanításával kellett [4] Luc. 22. v. 32. legeltetni a Christus juhait; a kinek hiti vastagságával [4] kellett erőssödni az Apostoloknak, abban találtatnék a mennyei bőlcseségek mélységének tekélletes vallása.

II. RÉSZE. Lássuk immár rövídeden, minémű tisztekkel és méltóságokkal ékesítette Christus ezeket a Szent *Péter* jóságit. Nincs az Anyaszentegyház gond-viselői-közöt méltóságosb tiszt és böcsülletesb hivatal, mint az apostolság, kire nézve világos szókkal írja Szent [5] 1. Cor. 12. v. 28. *Pál*, hogy az Anyaszentegyház vezéri-közöt, [5] *Primum Apostoli*, [6] 1. Cor. 4. v. 15. Galat. 4. v. 19. elsők az Apostolok, mert ők a választottak, [6] lelki születésére rendeltetett Patriarkák, az Isten titkainak cancellariusi, a mennyei áldo- [7] Mat. 19. v. 28. mások sáfári, Istennek titkos baráti, [7] világnak itílő-birái. Nem elé- [8] Matt. 10. v. 2. gedék azzal Christus, hogy az Apostolok-közöt, [8] *Primus Simon, qui dicitur Petrus*, első lenne Szent *Péter*, hanem ismértetni akarván, mely bév-kézzel jutalmazza, a kik ő-rólla vallást tésznek, oly méltóságra emelé Szent *Pétert*, hogy a menyire érkezhetik az emberi felség az isteni hasonlatossághoz, vélle közlötte a maga tisztit és méltóságit.

Isaias Próféta magyarázván, minémü tisztekkel böcsültetik a *Messiás*, két felséges tulajdonságit említi:

Először: azt mongya, hogy mikor Isten ujonnan fel akarja éppí- I.
teni *Sion*-nak mennyei várasát,[1] mely nem-csak az egeket érje, [1] Isai. 28. v. 16.
mint az emberektűl éppíttetett *Babylon,* hanem az egek-felibe neve-
kedgyék, oly próbált-erősségű követ tészen ennek fondamentomába,
mely a szegeletben lévén, [2] *Faciat utraque unum,* egybe-foglallya [2] Eph. 2. v. 14.
nem-csak a sidók és pogányok gyölekezetit, hanem a földön-vitéz-
kedő és Meny-országban dücsösködő *Ecclesiát.* Ez pedig nem-csak
erős, hanem, [3] *Pretiosus,* igen drága kő lészen, melyrűl Isten azt [3] Isai. loco cit.
mongya, hogy, [4] *Ego cælabo sculpturam ejus,* önnen-maga faragja, [4] Zach. 3. v. 9.
vési, ékesíti azt, mert senki egyéb annak szépítését végbe nem
vihetné. Ez a kő nem egyéb, hanem a kirűl Szent *Pál* világoson
írja, hogy, [5] *Petra erat Christus,* Christus a kő, melyből ittak a [5] 1. Cor. 10. v. 4.
pusztában bujdosó sidók; Christus az a [6] kövecske, mely elrontotta [6] Dan. 2. v. 34.
az ördög hatalmát, a *Nabuchodonozor* nagy bálványát. Ez a fon-
damentom nem egyéb, hanem a kirűl azt olvassuk, [7] hogy más [7] 1. Cor. 3. v. 11.
fondamentoma nem lehet az Isten házának, hanem a Christus JESUS.
Ez az erős szegelet nem egyéb, [8] *Angularis lapis Christus Jesus,* a [8] Eph. 2. v. 20.
Christus Jesusnál, mint maga magyarázza Szent *Máté*-nak huszon- 1. Pet. 2. v. 5. 6. Matt. 21. v. 42.
eggyedik részében, azzal ismértetvén ennek a kőnek győzhetetlen 44.
erősségét, hogy valaki erre esik, bétöri a fejét, valakire ez a nehéz
kő esik, egybe-rontatik.

Christus Urunk mikor hallotta vólna a Szent *Péter* vallás-
tételét, nem-csak megjelenté néki, hogy bóldog, az-az örök dücsös-
ségre választatott, hanem (a mennyire emberhez férhetett) maga
nevét, annak tulajdonságival és méltóságival-egyetemben, [9] *Péter*- [9] Matt. 16. v. 17.
rel közlé, mint helytartójával. Azért a maga neveit *Péter*-re adván;
mivel Christus kősziklának hívatik, azt akará, hogy [10] vezeték-neve [10] Luc. 6. v. 14.
Simon-nak, *Cefa,* kő-szikla légyen. A *Zebedæus* fiainak új nevet
adván, *Boanerges,* meny-dörgés fiainak hívá őket, [11] de a maga [11] Marc. 3. v. 17.
nevét egyébbel nem közlötte, hanem csak *Péter*-rel, azt rendelvén,
hogy ha az ö neve, *Petra,* kő-szikla, *Péter*-nek-is vezeték-neve
kő-szikla lenne. Annak-felette igaz, hogy Christus egyedűl első,
fő és legerőseb fondamentom, [12] mely maga erejével tartya és [12] 1. Cor. 3.
óltalmazza az Anyaszentegyházat, ő-utánna pedig és az ő erejével v. 11.
[13] az Apostolok minnyájan fondamentomok, de kivált-képpen *Péter*- [13] Eph. 2 v. 20.
nek mondotta Christus, hogy ő-rajta éppíti *Ecclesiá*-ját. Végezetre Apoc. 21. v. 24.
ennek a kő-sziklának erejérűl azt mondotta Christus, hogy, noha
ezt az ördög megrostállya és minden mesterséges erejével rontani
akarja, de mint a vas a veréssel inkáb erőssödik, úgy a Szent

[1] Luc. 22. v. 31. 32. *Péter* hiti annyira vastagíttatik, hogy semmi kísértetekkel, [1]*non deficit fides,* az ő hiti el nem fogyhat, sőt az atyafiakat-is, az-az valakik Christus fiai, ő erőssíti és győzhetetlenűl őrzi az igaz hitben. Ezen a kő-sziklán építtetett várast-is, oly [2]erősnek mondotta Urunk, hogy noha az esők, habok és szelek ostromollyák, noha reá-rohannak a pokol kapui, az-az valami erő és dühösség a pokol kapuján kijöhet, de a kövön-éppűlt *Ecclesián* győzedelmet nem vehet, sőt ellene sem álhat, mivel a Szent *Péter* vallása, tanítása, gondviselése úgy vezérli Christus-után az Anyaszentegyházat, hogy ha némellyek fiai-közzűl elesnek is, de mind a pogány királyok dühösködése-, mind az eretnekek csalárdsága-, mind a feslett keresztyének botránkoztatása-, mind az ördög és világ kísérteti-ellen győzedelmes lészen. Azért noha sok-képpen viaskodnak ellenségi, de mint a kő-sziklában a tengeri habok, úgy a Szent *Péter* hitinek és tanításának erősségében elrontatnak az ördögi hatalmasságok.

[2] Matt. 7. v. 4. 26. Matt. 16. v. 18.

II. Másodszor: azt mongya [3]*Isaias,* hogy a *Messiás*-nak adatik a *Dávid* háza kúlcsa, a mit ő felnyit, nyitva lészen, a mit bétészen, azt senki meg nem nyithattya. Hogy ez a kúlcs Christus Uruknak adatott, világos szókkal írja [4]Szent *János* Evangelista.

[3] Isai. 22. v. 22.

[4] Apoc. 3. v. 7.

Christus Urunk oly bévségesen jutalmazta a Szent *Péter* vallás-tételét, hogy ezt-is, a dücsösséges nagy hatalmat, vélle közlötte. Mert senkinek az Apostolok-közzűl nem mondotta, hanem csak *Péter*-nek, ama felséges-hatalmú szókat, [5]*Tibi dabo claves regni cælorum;* néked adom a Meny-ország kúlcsát. Oh felséges méltóság! Oh dücsösséges hatalom!

[5] Matt. 16. v. 19.

Eléggé kinyilatkoztatta Christus, minémű hatalmat és méltóságot adott *Péter*-nek, mikor azt mondotta, [6]hogy az ő juhait és bárányit legeltesse. Mert ezzel jelentette, hogy akár nagyok, akár kicsinyek; akár tudósok, akár tudatlanok; akár Apostolok, akár Próféták, de valakik Christus juhai, Christus bárányi, a Szent *Péter* pásztorsága-alá adattak; az ő gond-viselésére bízattak, hogy legeltesse tanításával, őrizze gond-viselésével, gyógyítcsa orvoslásával, megfenyítse és bűntesse hatalmával, elszakaszsza és az akólból kirekeszsze a rühes juhokat, ha jobbúlni nem akarnak. Semmi határozást nem tett Christus; minden juhait és bárányit nem egyszer, hanem háromszor a Szent *Péter* gond-viselésére bízta. Azért Christus juha nem akar lenni, valaki Szent *Péter* pásztorsága-alat nem akar maradni, valaki az ő kormányával vezetett hajóban nem akar evezni.

[6] Joan. 21. v. 15. 16. 17.

Ugy-tetczik, elég vólna ez a Szent *Péter* tiszti és méltósága nagyságának isméretire. Mert mikor Christus minden juhainak pásztorává tette *Pétert,* azt jelentette, hogy a minémű hatalma vagyon a pásztornak a reá bízott juhokon, ollyan gond-viselése vagyon *Péter*-nek a Christus hívein. És annyival felségesb a Szent *Péter* hivatallya egyebek hivatallyánál, mennyivel a pásztor felsőb a juhoknál. De nem elégedett ezzel Christus, hanem, [1]*Claves regni* [1]Matt. 16. v. 19.
Cœlorum, a Meny-ország kúlcsait *Péter*-nek adta.

Szent lelket adott Christus a töb Apostoloknak, [2]hogy a [2]Joan. 20. v. 22.
bűnöket megbocsássák, hatalmat adott a töb Apostoloknak, [3]hogy [3]Matt. 18. v. 17.
az engedetleneket kiátkozhassák, de senkinek Szent *Péteren*-kívűl 1. Cor. 5. v. 5. cap. 4. v. 21.
nem adta a Meny-ország kúlcsát. A váras kúlcsát ahoz viszik, 2. Cor. 10. v. 8.
a kinek gond-viselése vagyon a várasra; mikor a fejedelem jő a várasba, eleibe viszik a kúlcsokat, hogy azzal ismértessék a váráson-való hatalmát. A kire házunk kúlcsait bízzuk, annak vagyon hatalma és gond-viselése házunkon.

Mikor azért Christus Szent *Pétert* rendelte maga-után az Anyaszentegyház fondamentomának és pásztorának, mikor néki adta a Meny-ország kúlcsát, ismértetni akarta: először, hogy az ő taní- 1.
tásához kel támaszkodnunk a hitrűl- és jó erkőlcsökrűl-való tudományban. Mert miképpen falban nem maradhat a kő, mely a fondamentomon nem állapodik, úgy a Christus éppűletiből kiesik, a ki Szent *Péter* fondamentomán nem viseltetik. Másodszor, hogy 2.
Christus juhai külömben nem lehetünk, hanem ha a Szent *Péter* pásztorságának nyája-közöt maradunk. Harmadszor, hogy a Szent 3.
Péter kúlcsa-nélkűl senki Meny-országba nem juthat.

Ne itíld, hogy a Szent *Péter* tiszti megszűnt halálával. Mert nem-csak a régi Szent Atyák egyenlő értelemmel taníttyák, hogy az Anyaszentegyház látható fő-pásztorsága, a Szent *Péter*-után következő püspökökre, a *római* pápákra szállott, hanem az okosság-is azt mutattya, hogy, ha az Anyaszentegyház békeséges eggyességének megtartására és jó vezérlésére, ha a tévelygések kigyomlálására, ha a viszszavonások leszállítására és a közönséges gyölekezetek egybe-hívására a keresztyénség sengéjében, abban a bóldog üdőben, mikor az Apostolok virágoztak, szükség vólt egy pásztornak és egy kúlcsárnak lenni: most tehát, mikor nem annyi, mint akkor, hanem sokkal nagyob szüksége vagyon a keresztyénségnek a fő-pásztorra, mennyivel inkáb kívántatik, hogy egy fő-pásztor légyen? Nem kel azért kételkednünk, hogy a Szent *Péter* tisztit

és hivatallyát úgy rendelte Isten, hogy az ő székiben ülő püspökökre terjedgyen.

Keresztyének, nem elég a Szent *Péter* jóságit és azoknak jutalmazásit értenünk, hanem azon kel lennünk, hogy kövessük tekélletes erkőlcsit, ha részesülni akarunk dücsösségében. Isten minékünk nem a Meny-ország kúlcsát, hanem a Meny-országot igérte, ha igazán szolgálunk néki. Nem arra felelt, hogy erős kő-sziklákká tészen, hanem azt fogadta, [1]*Qui vicerit, faciam eum columnam in Templo Dei mei: foras non egredietur amplius et scribam super eum Nomen* DEI; hogy a ki ő-mellette vitézkedve, győzedelmet vészen, az Isten házában, a mennyei bóldogságban mozdúlhatatlan erős oszlop lészen és az Isten neve reá íratik. Ha azért Christusrúl nem-csak nyelvel, hanem cselekedettel igaz vallást tészünk: mí-velünk-is közli Isten a maga nevét; győzhetetlen oszlopokká tészen és az örök bóldogságba viszen. Amen.

[1] Apocal. 3. v. 12.

MÁSODIK PREDIKÁCZIÓ.

Szent Pál Apostolrúl.

Igazán mondották a régi bőlcsek, [2]*Turpius esse, exigue et frigide laudari, quam insectanter et graviter vituperari;* éktelembnek és ártalmasbnak, csekély és hideg dicsírettel magasztalni valakit, hogy-sem erős mardosással keményen gyalázni. Mert a ki soványon dícsír, jó-akarónak mutattya magát dicsírésével; de száraz magasztalásának ízetlenségével jelenti, *Nihil posse reperiri quod jure laudet;* hogy abban, a kinek kedveskedni akar, nem találtatik oly tekintetes jó, mely tágas mezőt adna dícsírésére; *Qui autem maledicit, quanto id acerbius facit, tam maxima mole pro inimicissimo ducitur: eoque, fidem non facit;* a ki pedig gyaláz valakit, mennél súllyosb káromlása, annál világosban ismérteti ellenséges haragját, és gyűlőlségből származott szitkaival mondásinak hitelét erőtleníti.

[2] Gellius, l. 19. Noctium. c. 3.

Erre-nézve mindenkor félve kezdettem a Szent *Pál* Apostol dícsíréséhez. Mert világoson tapasztaltam, hogy errűl a földi Angyalrúl vagy mennyei emberrűl, ki egyedűl minden tekélletes jóságokat magában foglalt, soha ollyat nem mondhatok, hogy alacsomb ne légyen érdeménél. Azért tartottam attúl, hogy a dícsí-

ret fogyatkozása ne légyen gyalázása a választott edénynek. És azt gondoltam, hogy, ha, [1]*Alexander, Lysippum unum statuas sibi fingere voluit,* világ-bíró *Sándor* csak az igen-nevezetes kő-faragónak, *Lisippus*-nak engedte, hogy őtet kiábrázza: méltó, hogy Szent *Pált* egyéb ne dícsírje, hanem a kiben a Szent *Pál* lelke és nyelve találtatik.

[1] Plutarch. de Fortuna Alexandri.

De mivel a mái napot két okért szentellyük Istennek: elsőben, hogy Szent *Pált* dícsírvén, Istenünket dücsöítcsük, kinek ajándéki vóltak, valami jók vóltak Szent *Pál*ban; másodszor, hogy nézvén a nagy Apostol példáját, tekélletességinek hasonlatosságára igyekezzünk, meggondolván, hogy Szent *Pál* kísértetek- és keresztek-alá vettetett vólt, mint mí; és a mely Isten őtet segítette gyarlóságinak győzedelmére, kész most-is a hozzá-folyamókat és serényen munkálkodókat bévséges malasztyával elő-gyámolítani: annak-okáért, hogy Istenünket annál inkáb dücsöítcsük, magunk erkőlcsét annál közeleb hasonlítcsuk Szent *Pál*-hoz, mennél világosban értyük az ő tekélletes jóságit. Ez jelen-való órában rövideden elő-számlálom (mert kiterjesztésre nem órák, hanem napok kívántatnának) *Szent Pálnak Istenhez-való szeretetit, gond-viselésére bizatott felebarátihoz kiterjesztett jóakarattyát, maga erkőlcsének tekélletes rendelését.* Kérlek, csendeszen figyelmezzetek mindenekre.

Propositio.

Ha Szent *Pált* világi *orátorok* szokása-szerént akarnók dícsírni, három dologra kellene elsőben szemünket függeszteni: nemzetségére, megtérése-után végetlen munkálkodásira és feneketlen bőlcseségének mélységére.

Először azért a Szent *Pál* eleit, hazáját, nevelését, világi állapattyát fényes szókkal ékesgethetnők, megmutatván, hogy Istennek választott népe-közzűl, [2]*De tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, circumcisus octavo die;* Benjamin maradéka vólt, és nyólczad nap környűl-metéltetett. Apja nem-csak [3]*farisæus* vólt, hanem, [4]*Civis romanus,* római polgár, Szent *Pál* pedig *római* polgárságban született; [5]*Ciliciá*-nak nevezetes várasában, *Tarsus*-ban született; [6]attyafiait nem egy helyen böcsüllettel említi a Szent Irás. *Actor. 23. v. 16. Rom. 16. v. 7. et 21.*

[2] Philip. 3. v. 5. Rom. 11. v. 1. 2. Cor. 11. v. 22.
[3] Act. 23. v. 6.
[4] Act. 22. v. 25. 26. 28., cap. 16. v. 37.
[5] Act. 21. v. 39. cap. 22. v. 3.
[6] Act. 26. v. 4.

Ifiuságában [6]*Jerusalem*-ben nevekedett; az Isten törvényét [7]*Gamaliel*-tűl tanúlta, kit Szent *Lukács* böcsüllettel említett; *Actor. 5. v. 34.* És minek-utánna, [8]*Coëtaneos,* vélle egy-üdősöket meggyőzött vólna bőlcseséggel, [9]a sidók-közöt bizonyosb tanításhoz ragaszkodott és *farisæus* lett, kik ollyanok vóltak a sidók-közöt,

[7] Act. 22. v. 3.
[8] Gal. 1. v. 14.
[9] Act. 26. v. 5. cap. 33. v. 6. Philip. 3. v. 5.

mint mí-közöttünk a nemessek: [1]*Pharisæi primarii erant, quasi ad nobilitatem judaicam segregati: nam dicitur hoc verbum segregationem interpretari; quemadmodum in latina, dicitur egregius, quasi a grege separatus.*

Másodszor: elő-számlálván, ékesen mustráltathatnók mindazokat a fáradhatatlan nagy múnkákat, mellyeket térése-után apostoli erősséggel viselt Szent *Pál* az Evangeliom terjesztésében, és a mellyeket Isten ő-maga szent könyvében íratott. Mert miképpen Isten azért választotta Szent *Lukácsot* az Evangeliom írására, hogy a mit a töb Evangelisták fel nem írtak a Christus születéserűl és bűnösökhöz mutatott nagy irgalmárúl, azt egyedűl Szent *Lukács* kapcsolná Evangeliomába, azon-képpen azon Szent *Lukácsot* azért rendelte Isten az Anyaszentegyház első sengéje és gyarapodása historiájának írására, hogy a Szent *Pál* megtérését, [2]dücsösséges fáratságit, álhatatos szenvedésit, mennyei erkőlcsének tekélletességit példájáúl adná a keresztyénségnek, irásának kilenczedik részében elkezdvén, az Apostoli cselekedetekrűl írt könyvének utólsó végéig.

Azért, miképpen egyedűl Szent *Lukács* írta Evangeliomában Bóldog Aszszonyrúl, mint köszöntetett *Gabriel* Angyaltúl; [3]mint látogatta *Ersébetet;* mint énekelte a magasztaló dícsíretet; mint fektette jászolba Üdvözítőnket; csak Szent *Lukács* említette, mint vígyáztak a pásztorok; mint énekeltek az Angyalok Urunk születésekor; mint adták Urúnkra a Jesus nevet, környűl-metélésében; mint lett a Bóldog Aszszony tisztúlása; mit éneklett *Simeon;* ezeken kivűl [4]a *Zachæus* megtérését; *Naim*-ban az ifiu feltámasztását; a *Magdolna* siralmát; a *Samaritánus* irgalmas cselekedetit; az elveszett juh-, és *Dragma*-keresését; a tékozló fiú megtérését; [5]az Urunk véres verítékét; angyali bátorítását; gyilkosiért könyörgését; a latornak paradicsom-igérését egyebüt nem olvassuk, hanem Szent *Lukács*-nál; azon-képpen a Szent *Pál* életét hoszszan és czikkelyenként Szent Irásban akarván foglaltatni Isten, [6]Szent *Lukácsot* rendelte, hogy ő egyedűl, Szent *Pál*-nak csudálatos térését és dücsösséges fáratságit a Bibliába Evangeliom-mellé írná.

A Szent *Pál* téréserűl azt olvassuk, [7]hogy minek-utánna a Szent *István* halálában részesűlt vólna *Saul,* mikor leg-nagyob [8]káromlója, üldözője, rontója vólna az Anyaszentegyháznak, mellyet, [9]*Devastabat, oppugnabat,* pusztította, ostromlott minden erejével; mikor sokakat [10]tömlöczözött, sentencziázott, káromlásra kénszerített; mikor, [11]*Spirans minarum et cædis,* halál fenyegetéssel dúlva

[1] Aug. Serm. 15. de Verbis Apost. initio.
[2] A Capite 9. ad 28. per capita 20.
[3] Luc. 1. v. 39. 47. Luc. 2. v. 7. 8. 14. 21. 22. 25.
[4] Cap. 19. v. 1. c. 7. v. 11. et 38. c. 10. v. 30. c 15. v. 4. 8. 11.
[5] Cap. 22. v. 43. c. 23. v 34. 43.
[6] Euseb. lib. 3. Histor. Eccles. cap. 4.
[7] Act. 7. v 57. 59. c. 22. v. 20.
[8] 1. Tim. 1. v. 13.
[9] Actor. 8. v. 3. cap. 22. v. 4. Galat. 1. v. 13.
[10] Act. 26. v. 9. 10. 11. 13.
[11] Act. 9. v. 1.

fúlva menne, úttyában szinte [1]délben (mert Isten [2]*Ádámot* és a *Samaritána* aszszonyt-is délben kereste-fel) megjelenék Christus néki; földhöz vervén elsőben, felemelé és [3]megtérítvén őtet, azt akará, hogy a ki eléb *Benóni*, Anyaszentegyház fájdalma vólt, *Benjamin*, az-az Isten job-keze lenne a mennyei kincsek osztogatásában; az Isten népének [4]átkozására kűldetett *Balaam* óltalmazó paíssá változnék; az öldöklő [5]oroszlány szájából mennyei bőlcseségek méze adatnék; a *Benjamin* nemzetségéből származott [6]ragadozó farkas üdvösséges eledelek osztogató pásztorrá tétetnék; a harag edénye mennyei kincsek tartására [7]választott edény lenne.

[1] Act. 26. v. 13. [2] Gen. 3. v. 8. Joan. 4. v. 6. [3] Act. 9. v. 3. cap. 22. v. 6. cap. 26. v. 12. Gen. 35. v. 18. [4] Num. 23. v. 7. 8. 11. [5] Judic. 14. v. 8. [6] Gen. 49. v. 27. [7] Act. 9. v. 15.

Azért akarta Isten a Szent *Pál* térését ily világoson leíratni, hogy ebből három igazságot tanúlnánk: eggyik az, hogy nem érde- 1.
münkből és akaratunk igyekezetiből, [8]hanem a könyörűlő Isten irgalmából vagyon a bűnös ember térése. Másik az, hogy oly 2.
bűnös ne lehessen, ki az Isten irgalmában kétségbe essék, látván, [9]hogy akkor könyörűlt *Saulon*, mikor leg-veszedelmesb szándékkal dühösködött. Igy szóllyon tehát a bűnös magának: [10]ha Isten megkegyelmezett *Saul*-nak, miért kel nékem kétségbe esnem? megmutatta a mennyei orvos, hogy ő minden betegséget meggyógyíthat. Ha irgalmazott annak, a ki őtet nem kereste, hanem üldözte, bízom én-is, hozzá hajtván fejemet. Harmadik az, hogy oly szolga- 3.
szerető kegyes Urunk vagyon, [11]a ki bántásunkat maga bántásának tartya. Mert azt mondotta *Saul*-nak, hogy őtet kergette, mikor szolgait üldözte; sőt hamaréb kardot ránt mikor híveit bolygattyák, hogy-sem mikor magát boszszontyák. Azért [12]a *Madianíták*, az *Achab* és *Jeróboam* bálványozását eltűrte, de hogy amazok az Isten népét úttyában megbólygaták, *Achab Nabotot* megölé; a Profétára kinyújtá kezét *Jeróboam*, ostor-alá vévé és erőssen megbűnteté őket: Urunk-is az álnak szolgának megbocsátotta adósságát, de szolga-társának szorongatását meg nem engedte, mert [13]Isten szemefényét illeti, a ki szolgáit háborgattya.

[8] Rom. 9. v. 16. [9] 1. Tim. 1. v. 15. [10] Aug. Serm. 9. de Verbis Apostoli, sub finem. [11] Act. 9. v. 4. [12] 1. Reg. 15. v. 1. 3. Reg. 21. v. 19. cap. 13. v. 4. [13] Zach. 2. v. 8.

Megtérése-után menyi országokra terjesztette Szent *Pál* a keresztyéni tudományt, hoszszú laistromban írta Szent *Lukács*. Első tanítását Szent Pál *Syriá*-nak fő várasában, *Damascus*-ban kezdette; onnan *Arabiá*-ba ment, *Galat. 1. v. 17. 18.* Az-után *Jerusalem*-be, *Seleuciá*-ba, *Cyprus*-ba, *Pamfiliá*-ba, *Antiochiá*-ba, *Iconium*-ba, *Pisidiá*-ba, *Attaliá*-ba, *Feniciá*-ba, *Ciliciá*-ba, *Frigiá*-ba, *Galatiá*-ba, *Asiá*-ba, *Mysiá*-ba, *Macedoniá*-ba, *Athenás*-ba, *Corintus*-ba, *Efesum*-ba, *Creta*-szigetébe, *Görög*-országba, *Cous*-ba, *Ro*-

Isai. 9. v. 8. Act. 9. v. 20. Act. 13. v. 4. 13. 14. 51. cap. 14. v. 23. cap. 15. v. 3. 41. cap. 16. v. 6. 7. 8. 9. 12. cap. 17. v. 15. cap. 18. v. 1.

cap. 19. v. 1. *dus*-ba, *Patará*-ba, *Tirus*-ba, *Mitilená*-ba, *Chius*-ba, *Samus*-ba, *Sidon*-ba,
cap. 27. v. 7. cap. 20. v. 2. *Liciá*-ba, *Syracusá*-ba, *Puteolis*-ba, végre, mint maga jövendőllötte,
cap. 21. v. 1. *Rom. 15. v. 24. 28. Romá*-ba, és onnan *Spanyól*-országba ment,
2. 3. cap. 20. v. 14. *Gallián*-által; mint a *Romai* Martirologium, *22. Martii*, feljegyzette.
15. Így [1] *Prædicavit Evangelium de Jerosolymis ad Illyricum, usque*
cap. 27. v. 3. 5. *ad Hispanias: a mari rubro, imo ab Oceano, usque ad Oceanum*
cap. 28. v. 12. 13. *cucurrit;* Jerusalemtűl *Horvát-* és *Spanyól*-országig; a Veres ten-
[1] Hierony. in Amos 5. gertűl, sőt a nap-keleti *Oceanus*-túl-fogva a nap-nyugati tengerig
minden földeket eljárt, mindenüt predikállott. És miképpen a hol
a nap felkél, a setétség elfogy, a vadak elrejteznek, a lopók elbúj-
[2] Ephes. 3. v. 9. nak: úgy valahová fordúlt Szent Pál, [2] *Illuminavit omnes,* min-
deneket világosított, mennyei bőlcseségének fényességével; a bál-
ványozás setétségét fogyatta; a részegségek, paráznaságok és egyéb
feslett vétkek úndokságit elóltotta.

A ki azért érdeme-szerént akarná dícsírni Szent *Pált,* nem-csak meg kellene tekínteni, menyi helyekre terjedett futosása, hanem azt-is kellene fontolni, mindenik helyben menyit fáradott, menyit szenvedett, menyit gyümőlcsözött örök életre, mivel Isten ezeket méltóknak itílte, hogy Szent Irás-közzé a *Bibliá*-ba íratnának, örök emlékezetre és példára.

Harmadszor: ha követni akarnok az *orátorok* szokását, fénye-
sen hímezhetnők a Szent *Pál* bölcseségének mélységét, mert ennek
[3] Galat. i. v. 12. nagyságára elégséges nem lehetett a külső tanítás, [3] hanem Isten-
[4] 2. Cor. 12. v. 4. tűl harmadik égbe ragadtatott Szent *Pál,* [4] és ot tanúlta azokat
a titkokat, mellyeket emberi nyelv ki nem mondhat. Azért nem-
[5] 1. Tim 2. v. 7. csak, [5] *Doctor gentium, in fide et veritate,* hitre és igazságra-tanító
Doktora vólt a nemzetségeknek; nem-csak oly választott edény
[6] Act. 9. v. 15. vólt, [6] mely az Isten nevét hordozta a pogányok- és sidók-előt:
[7] Ephes. 3. v. 10. hanem a [7] mennyei hatalmak és fejedelemségek tanúltak ő-tőlle,
[8] Eph. 3. v. 3. 4. 5. ki az Isten titkainak oly mélységes bőlcseségit hirdette, [8] mellyek
el vóltak rejtve világ kezdetitűl-fogva. Erre-nézve Szent *Chryso-*
Col. 1. v. 26. *stomus,* azt írja, hogy, [9] *Illuminavit Angelos et Archangelos,* meg-
[9] Chrysost. ad Ephes. homil. 7. initio. világosította és tanította az Angyalokat Szent Pál: *Festus* pedig
a setét pogányságban lévén és nem értvén a Szent *Pál* tanításá-
[10] Act. 26. v. 24. nak mélységét, azt mondotta felőlle, hogy a nagy tudomány [10] meg-
[11] Act. 14. v. 11. bolondította. A *Licaonia* lakosi, [11] *Mercurius*-nak ékesen-szóllás
Istenének itílték őtet. Mert, noha nem követte, sőt kerűlte Szent
[12] 2. Cor. 11. v. 6. *Pál* a világ-nyelvesinek szó-fodorgatását, úgy akarván szóllani, hogy
mindenek ércsék; és erre-nézve, [12] *Imperitus sermone, sed non scientia,*

tudatlannak látczott a szóllásban, noha nem a bőlcseségben; mindazáltal igazán írja *Jerónimus,* hogy, [1]*Paulum quoties lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua;* mikor a Szent *Pál* írását olvassa, nem szókat, hanem meny-dörgéseket láttatik hallani. Mert a Szent *Pál* szava Evangeliom trombitája: *Juda* nemzetéből származott oroszlány ordítása, pogány népek meny-dörgése, keresztyéni tudományok folyó-vize. Az ő levelei nem-csak, [2]*Graves et fortes,* erőssek és fontosok; nem-csak, [3]*Prudentiam in mysterio,* okossággal taníttyák a mély tudományokat; nem-csak, [4]*Secundum sapientiam scriptæ, in quibus sunt quædam difficilia intellectu,* bőlcsen írattak és nehéz-értelmű dolgokat tanítanak; mert, [5]*Paulus, structura sermonis omnium potentissimus, ac sensibus instructissimus;* szókkal erősbek, értelemmel rendesbek a Szent *Pál* levelei minden írásoknál. Azért noha, [6]*Paulus præcepta eloquentiæ secutus non est: sed ejus sapientiam, secuta est eloquentia;* Szent *Pál* a világ bőlcsei törvényit nem követte szóllásában, de tudományának nagysága utánna vonta a szóllás ékességét.

[1] Hieron. epist. 50. c. 4.
[2] 2. Cor. 10. v. 10.
[3] Ephes. 3 v. 4.
[4] 2. Pet. 3. v. 15.
[5] Euseb. lib. 3. Histor. c. 21. version. Grynæi.
[6] Aug. 4. de Doctr. Christ. c. 7. initio.

Abból ismérteti arany-szájú Szent *János,* [7]a Szent *Pál* mennyei bőlcseségét; mert ollyanok az ő írási, mint a *Jericho* falait ledőjtő trombiták harsagási, mivel nincs oly eretnekség, mellyet a Szent *Pál* írási el nem rontottak.

[7] Chrysost. in 2. ad Corinth. Homil. 25. in Morali.

Az új-hit-faragók facsarják bezzeg magok veszedelmére a Szent *Pál* szavait. Mert, ha Szent *Pál* az Evangeliomi hitet dícsíri, [8]azt hozzák-ki ebből, hogy egyedűl a hit elégséges üdvösségünkre. Ha azt állattya Szent *Pál,* hogy cselekedet érdeméből senki nem igazúl: azt satúllyák ebből, hogy a jó cselekedetnek érdeme nincs Isten-előt. Ha az Isten kegyelmének nagy-vóltát magasztallya: azt vítattyák ebből, hogy a szabad-akarat elrontatott. De vakságok ezek és veszedelmes csigázások; mert nem erőssíti, hanem rontya és felforgattya mindenben az új tudományokat a Szent *Pál* írása. Azt taníttya Szent *Pál,* hogy [9]ha minden hited vagyon-is, szeretet-nélkül semmi: ő szava, [10]hogy Istentűl vészi minden ember jutalmát fáratságának, [11]hogy, *Non habens necessitatem, potestatem habet suæ voluntatis;* nem kételenségből, hanem szabad-akaratból cselekeszünk jót. Szent *Pál* a szűzességet javallya és tanácsollya, *1. Cor. 7. v. 8.* mellyet az újítók lehetetlennek itílnek. Az írás-nélkül adott *Tradiciók* megtartását parancsollya, *2. Thessal. 2. v. 14.* A bőjtölést [12]sokszor példájával taníttya, dícsíri a hús-nem-ételt, *Rom. 14. v. 21.* Üdvösségének vesztését féltette, *1. Cor. 9. v. 27.*

[8] 2. Petr. 3. v. 15.
[9] 1. Cor. 13. v. 2.
[10] 1. Cor. 3. v. 8. cap. 15. v. 58.
[11] 1. Cor. 7. v. 37.
[12] 2. Cor. 6. v. 5. c. 11. v. 27. Actor. 13. v. 3. c. 14. v. 22. c. 27. v. 21.

Ezekben és egyéb sok dolgokban ellenkezik Szent *Pál* az új tévelygésekkel.

Im értitek keresztyének, mely tekíntetes nagy dolgok ezek, mellyek a Szent *Pál* dícsíretire tágas mezőt mutatnak, de hogy abban a korlátban maradgyunk, mellyel határozók mái tanuságunkat, jer tekíncsük-meg rövideden Isten és felebaráti szeretése-után, egy-nehány tekélletes jóságit Szent *Pál*-nak, hogy ezekből hasznos példát vehessünk követésére.

Charitas Dei. Első és tekíntetesb jóság Szent *Pál*-ban az isteni szeretet vólt.
Minden jóságok-felet dícsírte és parancsolta Szent *Pál* az isteni
szeretetet, mint a töb lelki ajándékok-közöt legnagyobbat. Azért
[1] Colos. 3. v. 14. kötelezi a híveket, hogy, [1] *Super omnia,* minden egyéb jók-felett
1. Cor. 13. v. 13. cap. 14. v. 1. igyekezzenek azon, hogy szeretet légyen bennek, mert a nélkül
cap. 16. v. 13. nem lehet haszna az igen tekíntetes cselekedeteknek-is. A kiben
[2] Rom. 8. v. 28. pedig szeretet vagyon, [2] *Omnia cooperantur in bonum,* hasznára
[3] 1. Cor. 16. v. 22. fordúlnak mindenek. És mind ezek-után, [3] *Anathema,* átkot mond
azokra, kik Christust nem szeretik.

A ki ennyi dícsíretekkel és parancsolatokkal kötelezett egye-
[4] Rom. 5. v. 5. beket a szeretetre, azzal dicsekedik, hogy, [4] *Diffusa* bévségesen
kiöntetett az ő szívébe a szeretet. És három csudálatos cselekedetit és jelenségit adgya ennek a benne-uralkodó szeretetnek.

Eggyiket, hogy tellyességgel Istenhez csatolta szívét és az ő
[5] Phil. 1. v. 21. élete Christus; [5] halála nyereség. Mert az isteni szeretet annyira
Galat. 2. v. 20. megúntatta és útáltatta vélle a világot minden javaival, hogy
[6] Philip. 3. v. 8. azokra úgy néz, [6] mint büdös ganéjra. Mert mindenestűl Istennek
Gal. 6. v. 14. adta szerelmét és ő-kivűle semmire nem vágyódott, hanem kívánságának nyughatatlansága égbe emelkedvén, alig várta, hogy
[7] Rom. 7. v. 24. Philip. 1. v. 23. [7] kiszabadúllyon a világ tömlöczéből.

Másik jelenségét szerelmének azt adgya, hogy mivel az isteni szeretet nem hívolkodó, hanem nagy dolgokra izgattya embert;
[8] Cantic. 8. v. 6. ollyan lévén mint a láng, [8] mely soha nem nyugszik, soha meg
Prov. 30. v. 16. [9] 2. Cor. 5. v. 14. nem elégszik akár-menyi fát rakjanak reá: őtet-is, [9] *Charitas Christi urget,* a Christus szereteti nem hadta henyélni, hanem szűnetlen esztenezte, számatlan munkák és fáratságok terhének viselésére.
[10] Rom. 15. v. 29. Azért írta, hogy, [10] *Ab Jerusalem per circuitum, usque ad Illyricum replevi Evangelium Christi;* Jerusałemtűl-fogva körös-körűl *Horvát*-országig megtőltötte evangeliomi tanítással az országokat. Mert miképpen eléb a Szent *Lukács* írásából említők, annyi országokra és tartományokra terjesztette az Evangeliom fényességét, hogy

neveket-is nehéz elő-számlálni, nem-hogy azokat egy-néhányszor által-járni.

Harmadik cselekedetét szeretésének, azt említi Szent *Pál,*
hogy ha a szerelem tüzét, [1]*Flumina non obruunt,* akár-mely nagy [1] Cantic. 8. v. 7.
folyó-vizek meg nem ólthattyák: az ő szívének buzgóságát sem
hidegíthették a világi nyavalyák. Azért, [2]noha óránként és napon- [2] 1. Cor. 4. v. 11.
ként éhen, szomjan, mezítelen, arczúl-csapdosások- és szidalmak-
közöt forgott; [3]noha sok fogyatkozások, vereségek, tömlöczözések, [3] 2. Cor. 6. v. 4. et seqq.
vigyázások, bőjtölések, gyalázatos kissebbítések terhét viselte;
[4]noha, *In carceribus abundantius, in plagis supra modum, in* [4] 2. Cor. 11. v. 23. et seqq.
mortibus frequenter, a sidóktúl ötször veretett pálczával, minden-
kor egy-heán negyvent ütöttek rajta; háromszor veszsztetett-ki
a várasokból; egyszer addig köveztetett, [5]hogy hólt-számban [5] Act. 14. v. 18.
vonták-ki a várasból mint dögöt; háromszor hajó-törést szenved-
vén, tenger fenekén vólt mint *Jónás;* vizeken, útakon, pusztákon,
számtalan veszedelmekben forgott; éhen, szomjan, fázódva, alut-
lan, mezítelen szolgált Istennek; végezetre noha a sok gyalá-
zatok- és kissebbítések-közöt ollyan vólt az emberek-előt, [6]*Tam-* [6] 1. Cor. 4. v. 13.
quam purgamentum, omnium peripsema, mint a kihányatott szemét
és úndok moslék, mindazáltal ezeket úgy megédesítette az Isten
szeretete, hogy szomorúság-nélkül, vígan, [7]*Gloriando, Placendo,* [7] Rom. 5. v. 3. 2. Cor. 12. v. 10.
dicsekedve, édesdeden szenvedte. Mert a szeretet gyémánttá tészi
az ember szívét, hogy semmi keserves ütésekkel meg ne romol-
lyon. Azért mennyei bátorsággal azt kiáltotta Szent *Pál,* hogy
[8]nincs annyi nyomorgatás, annyi koplalás, annyi mezítelenség, [8] Rom. 8. v. 35. et seq.
annyi veszedelem, annyi üldözés, annyi fegyver, hogy őtet el-
szakaszthassa a Christus szeretésétűl. Sőt bizonyos, hogy sem
halál, sem élet, sem mennyei angyalok, sem világi fejedelmek,
sem jelen-lévő, sem jövendő dolgok, sem mennyei magasság,
sem pokol-béli mélység, sem egyéb semmi el nem szakasztya
őtet az isteni szeretettűl. Mert valamit ember szerethet e vilá-
gon, *Momentaneum et leve,* szempillantásig tart, ugy-mond, és
[9]nem fontos, azért nem érdemli, hogy ahoz csatollyam szívemet [9] 2. Cor. 4. v. 17.
és szerelmemet, mellyet Istennek kel tartanom. És ha az Isten
Fia [10]szeretett engem, ha váltságomtúl magát nem kíméllette, mél- [10] Gal. 2. v. 20.
tób, hogy én szeressem őtet és mind életemet, halálomat néki szen-
tellyem.

Ezek az isteni szeretetnek felséges cselekedeti, mellyekben követnünk kel Szent *Pált,* mert nem szép szókban vagy hívol-

kodó kívánságokban ál az Isten szeretése, hanem ezek a három rend-béli cselekedetek tekélletességében.

Charitas proximi.

MÁSODIK jósága Szent *Pál*-nak atyafi szeretet vólt. Mert az Isten szeretése arra izgatta, hogy szeresse az Isten vérével váltott
[1] 2. Cor. 5. v. 2. embereket, és mivel Christus, [1] *Pro omnibus mortuus est,* mindenekért meghólt, mindenekre terjesztette atyafi szeretését.

A híveknek attya vólt Szent *Pál.* Azért a kiket Evangeliom-
[2] 1. Cor. 4. v. 14. 15. 17. Gal. 4. v. 19. Philem. v. 10. 1. Thess. 2. v. 11. 1. Tim. 1. v. 2. 18. 2. Tim. 1. v. 2. Tit. 1. v. 4.
által Istennek szűlt, [2] fiainak hítta és atyai szeretettel gongyokat viselte. De mivel az atyák szerelme keményeb, hogy szívének gyengeségét ismértetné, szűlő anyának és nevelő dajkának nevezi magát, *Gal. 4. v. 19. 1. Thessal. 2. v. 7.*, mert a kisdedeknek, [3] *Lac potum dedit,* tejet adott, hogy nevekedgyenek és vastagodgyanak az örök életre.

[3] 1. Cor. 3. v. 2. [4] Act. 20. v. 31. Philip. 3. v. 18. 2. Cor. 2. v. 4.
Szép szókkal-is, de sokkal inkáb [4] sirással és keserves könyhúllatásokkal kért és intett mindeneket az isteni szolgálatra és úgy viselt gondot a hívek lelkére, hogy testi szükségekrűl el nem feletkezett. Azért inti *Timóteust,* hogy gyomrának bontakozása lévén,
[5] 1. Timot. 5. v. 23. [6] Act. 11. v. 29. 2. Cor. 8. v. 8. et seq.
[5] ne igyék vizet, hanem kevesest bort, és idegen [6] országokat megkúldúlván, temérdek alamisnát szerzett a *jerusalemi* szűkölködőknek.

Nem-csak tanítványit és jó-akaróit szerette Szent *Pál,* hanem
[7] Rom. 12 v. 20.
eszében forgatván, a mit egyebeknek parancsolt, [7] hogy éhező és szomjúhozó ellenségeket segítcsék, mint magokat, noha a sidók őtet halálos ellenségnek tartották, noha dühösséggel szomjúhozták
[8] Exo. 32. v. 32. [9] Rom. 9. v. 3.
vérét és halálát, mind-azáltal, miképpen [8] *Moyses* kész vólt élete vesztésével távoztatni a sidók romlását, úgy Szent *Pál,* [9] *Optabat anathema esse pro fratribus secundum carnem;* kivánta, hogy ő essék átokba, csak a sidóság ne romollyon testi lelki veszedelemmel. Egy-szóval, semmiben nem kereste Szent *Pál* a maga hasznát,
[10] 1. Cor. 10. v. 32.
[10] hanem minden igyekezete és fáratsága arra czélzott, hogy mindeneket segítcsen és gyámolítcson

Ha valami akadék történt dolgában, nem neheztelt a gonosz
[11] 1. Thess. 2. v. 18.
emberekre, mint-ha azoktúl bántódnék, hanem azt mondotta, [11] *Satanas impedivit,* hogy Isten ellensége, az ördög állott keresztűl, hogy végbe ne vihetné jó szándékát.

[12] Rom. 9. v. 2. [13] 1. Cor. 9. v. 22. 2. Cor. 11. v. 29.
Mikor valakinek nyomoruságát látta, [12] azon úgy bánkódott, mint maga nyavalyáján; [13] a betegekkel beteg vólt, a keseredett emberekkel bánatok tüzében égett és mindenek terhét viselte, hogy mindeneket künnyebbítene.

Végezetre az igaz szeretet cselekedeti közzűl hátra nem hadta a vétkesek dorgálását. Mert fiait parancsolattal kötelezte [1]a nyilván-való bűnösök feddésére, hogy abból mások-is tanúllyanak és hogy foganatosb lenne a feddés, azt hadta, hogy, [2]*Cum omni imperio,* [3]*Dure,* keményen és hatalommal légyen a dorgálás, noha lágyítást kiván [4]a vén emberek feddésében.

[1] 1.Tim.5.v.20. 2. Tim 4. v. 2.
[2] Tit. 2. v. 15.
[3] Tit. 1. v. 13.
[4] 1.Tim.5.v.1.

Ő-maga Szent *Pál* nem-csak [5]*Elimást,* ördög fiának és csalárdsággal tellyesnek mondotta, a *Corintusiakat* veszszővel fenyegette, a paráznát ördögnek adta, a *Galata*-várasiakat esztelen bolondok-közzé számlálta, hanem a sidók papi-fejedelmét [6]fejérített kő-falnak mondotta, sőt Szent *Pétert,* az Anyaszentegyház fő-pásztorát megdorgálta, [7]mikor látta, hogy, *Reprehensibilis,* feddésre méltó.

[5] Act. 13.v. 10. 1. Cor. 4.v.21. 1. Cor. 5. v. 5.
[6] Act. 23. v. 3.
[7] Gal. 2. v. 14.

Harmadik rend-béli jósági Szent *Pál*-nak a maga akarattya és erkőlcse vezérlését nézték. Ezeket, nem-hogy tekélletes méltóságok-szerént megfontolhatnók, de csak elő-számlálni nem győzzük. Mert oly választott edény vólt [8]Szent *Pál,* melyben az Isten tár-házának minden kincsei tetézve találtattak. És ha a *Moyses* orczájának fényessége [9]megtompította a sidók szeme világát, úgy, hogy senki reá ne nézhetne, sokkal inkáb a Szent *Pál* jóságinak mennyei villámási megkötik a mi tudatlanságunk csekély látását, hogy azokat vólta-képpen ne szemlélhessük.

[8] Act. 9. v. 15. 2. Cor. 4. v. 9.
[9] 2.Cor.3.v.7.

Hogy életének minden cselekedetit tisztán és szentűl rendelné Szent *Pál,* azt mindenkor elméjében hordozta, hogy Istennek mindenek-látó szeme-előt forog. Azért írja [10]*Corintus*-ba, hogy Isten és a Szent Angyalok mindenkor ő-reá néznek, ahoz képest úgy rendelte cselekedetit, mint, [11]*Coram Deo,* Isten-előt.

[10] 1.Cor.4 v.9.
[11] 2. Cor. 2. v. 17. cap. 4. v. 2. c. 12. v. 19. Et sæpe.

Minden igyekezetiben és múnkájában arra nézett, mit kíván Isten ő-tőlle, minden kivánságát és tehetségét arra fordította, hogy semmiben el ne távozzék az Isten akarattyától. Mert minek-utánna egyszer Isten kezébe ajanlotta akarattyát és azt mondotta, [12]*Domine, quid me vis facere?* Uram, mit akarsz hogy mívellyek? semmiben nem követte az-után [13]a test és vér indúlatit, hanem *Sámuel*-lel azt kiáltotta, [14]*Loquere Domine, quia audit servus tuus;* Uram, csak ércsem akaratodat, kész vagyok mindenben engedni.

[12] Act. 9. v. 6.
[13] Gal. 1. v. 16.
[14] 1. Reg. 3. v. 10.

A jóságok nevekedésében sem magának, sem másoknak határt nem hánt és végső czélt nem vetett, hanem arra igyekezett, hogy, [15]*In charitate crescamus per omnia,* az isteni szeretet-által minden jóságokban naponként nevekedgyék, mert én (úgymond) nem itílem, [16]hogy immár elértem a tekélletesség czéllyát, hanem az-után futok

[15] Ephes. 4. v. 15.
[16] Phil. 4. v. 12. 13.

és elfeletkezvén arrúl, a mit elértem, a mi előttem vagyon azt kergetem, szűnetlen igyekezvén annak elnyerésére.

Maga írja, hogy házasság-nélkül, tiszta életet viselt, hogy
[1] 1. Cor. 7. v. 8. [1]semmie nem vólt, nem-is kívánt egyebet [2]a világ javaiban,
[2] 2. Cor. 6. v. 10. [3] 1. Tim. 6. v. 8. hanem [3]ruházatot és szükséges eledelt, hogy [4]vereségekkel sanyar-
[4] 1. Cor. 9. v. 27. gatta és zabolán hordozta testét.

Vége nem lenne, ha elő akarnám számlálni, mely szorgal-
[5] Act. 16. v. 25. matos vólt Szent *Pál* az imádkozásban, melyre [5]éj-fél-kor-is fel-
[6] 2. Cor. 11. v. 27. cap. 6. v. 5. kőlt, mely fáradatlan [6]bőjtölt, mely serény vólt az isteni dolgok
[7] 2. Tim. 4. v. 13. tanulásában, mivel fogságában-is arra kérte *Timóteust,* [7]hogy a könyveket és kivált-képpen a hártyákat hozzája vigye.

De hogy a Szent *Pál* jóságinak egyéb sokaságirúl ne emlékezzünk, nékem mindenkor tekíntetesbnek látczott Szent *Pál*-ban, a világ javainak útálása, az alázatosságnak és tűrésnek felséges nagysága.

Contemtus mundi. Szent *Pál* nem nézett csak arra, a mit szemmel látott, hanem arra emelte lelki szemeit,[8] a mit reménlett hitinek vezérléséből.
[8] 2. Cor. 14. v. 18. [9] Phil. 3. v. 20. Azért minden [9]nyájasságát és örömét Meny-országban helyheztetvén, úgy elfogta szívét és kívánságát a világ javaitúl, hogy
[10] 2. Cor. 5. v. 7. Hebr. 3. v. 14. a földön úgy élt, [10]mint a szálláson az úton-járó, kinek kedve és gondolkodása csak arra függesztetett, hogy haza jusson és a vendég-fogadó házak igazgatásában nem foglallya magát. De mivel az úton-járónak sokszor gyönyörüségi és alkalmatossági vannak a szállásokon, hogy ércsük, mely idegen vólt Szent *Pál*
[11] Colos. 3. v. 3. Gal. 2. v. 20. a világtúl, azt írja, hogy ő meghólt a világnak, [11]és Christus él ő-benne. A halott semmit nem érez, az emberek szidalmával vagy dícsírésével, vereségével vagy jó-lakásával nem gondol, Szent *Pál*-is halott vólt a világi dolgokhoz, mert csak arra vólt elevensége és érzékenysége, hogy Christusnak szolgállyon, egyéb világi dolgoknak ízit nem érzette, kedvét azokhoz nem kötötte. Továb mégyen
[12] Gal. 6. v. 14. cap. 2. v. 19. Szent *Pál* és azt írja,[12] hogy nem-csak meghólt néki a világ, hanem ő a világnak, a világ néki megfeszíttetett. Azt akarja mondani, hogy nem-csak mint a halott, semmi kedves ízit nem érzi a világi gyönyörüségeknek, tiszteknek, gazdagságoknak, hanem valamit a világ kedvel és magasztal, az ő-néki fájdalmas kereszt és gyalázatos kín; a mit pedig keresztnek itíl a világ, ő ahoz
[13] 1. Cor. 4. v. 3. 10. ragaszkodik, abban gyönyörködik. [13]Semminek tartya az emberi dícsíretet és gyalázatot, örömest viseli a bolond nevet, a világnak
[14] Phil. 3. v. 8. minden javait,[14] büdös ganéjnak itíli.

Az alázatosságnak legfelső garádicsán állapodott Szent *Pál;* mert, noha megismerte, [1] hogy minden Apostoloknál többet fáradott és Istennek [2] kivált-képpen-való nagy áldásit vette, mindazáltal azt szívének gyökeréből érzette és vallotta, hogy [3] valamiben vagyon, Isten ajándékából vagyon és hogy magátúl egyéb nincs benne, hanem, [4] *Infirmitates,* gyarlóságok és fogyatkozások. Azért soha nem dicsekedett az Isten ajándékiban, mert tudta, hogy [5] magátúl csak jót sem gondolhat és valami dícsíretes vagyon benne, Istentűl vagyon és abban mint magáéban, nem dicsekedhetik, magát tellyességesen semminek álította; és miképpen Szent *Dávid* azt kiáltotta: [6] *Ad nihilum redactus sum,* hogy semmivé lett, úgy Szent *Pál,* világos szókkal írja a *Corintusiak*-nak: [7] *Nihil sum,* hogy ő semmi, mert a mi jó vagyon benne, Istené; és ha megadgya Istennek a mi övé, semminél egyéb nem marad magátúl magában. Erre-nézve, ha fáradott és múnkálkodott, Istennek köszönte, [8] ki a múnkára segítette. Ha foganattyát és szép gyümőlcsét látta tanításának, azt kiáltotta, hogy [9] semmi a plantáló és öntöző, csak Isten az, a ki nevést ád a magnak. Ha valamit szenvedett, annak adott hálát, [10] *Qui operatur tolerantiam passionum,* a kinek erőssítése szerzi a békeséges-tűrést. Ha predikállott, abból dücsösséget nem várt emberektűl, mivel azzal úgy tartozott, hogy [11] jaj neki, ha nem predikállott vólna. Annak-okáért eszébe jutatván, hogy [12] az Isten Fia azért jött e világra, hogy szolgálna és nem hogy szolgákat tartana; nem-csak szájjal és ceremoniáért, hanem szíve állásából, igazsággal, magát mindenek [13] szolgájának nevezte. És hogy cselekedettel hitelt szerezne mondásának, senkit nem akarván terhelni, [14] éjjel és nappal kézi-múnkájával kereste testi táplálását; nem-is valami tekíntetes mesterséget űzött, hanem a mint Szent *Lukács* írja, *Actor. 18. v. 3.,* sátor-csináló vólt.

Humilitas.
[1] 1. Cor. 15. v. 10.
[2] 2. Cor. 11. v. 23.
[3] 1. Cor. 15. v. 10.
[4] 2. Cor. 12. v. 5. 9. 10.
[5] 2. Cor. 3. v. 5. 1. Cor. 4. v. 7.
[6] Ps. 72. v. 22.
[7] 2. Cor. 12. v. 11.
[8] 1. Cor. 15. v. 10.
[9] 1. Cor. 3. v. 7.
[10] 2. Cor. 1. v. 6.
[11] 1. Cor. 19. v. 16.
[12] Matt. 20. v. 28.
[13] 1. Cor. 9. v. 19. 2 Cor. 4. v. 5.
[14] 2. Thes. 3. v. 8. 1. Thes. 2. v. 9. Act. 10. v. 34.

Mind-ezek nem elégségesek a Szent *Pál* alázatosságára. Továb mégyen és azt írja, hogy az Apostolok-, sőt a keresztyének-közöt ő, [15] *Minimus,* legkisseb és mindeneknél aláb-való. És miképpen Christus Meny-országban nem szenvedte, hogy *Lucifer* ő-hozzá tegye magát; de minek-utánna az alázatosság iskoláját megnyitotta e földön és azt akarta, hogy ő-tőlle tanúllyuk az alázatosságnak Menyből-hozott bőlcseségét, örömest szenvedte, hogy a gyilkos, tolvaj *Barabbást* nagyobra böcsüllyék ő-nállánál; úgy Szent *Pál,* nem üdőre-nézve (mert sokan vóltak bűnösök ő-előtte,) hanem gonoszságra, [16] *Omnium primum,* minden bűnösök-közöt

[15] 1. Cor. 15. v. 9. Ephes. 3. v. 8.
[16] 1. Tim. 1. v. 15.

legelsőnek tartotta magát, és a Szent *Ágoston* magyarázattya-szerént azt mondotta, [1]*Omnibus pejor sum,* hogy gonoszab minden vétkeseknél. Oh csudálatos alázatosság! Oh mely távúl jár ettűl a mí kevélységünk dagállya, mely mint az olaj mindenekfelet akar úszni!

[1] Aug. Serm. 9. de Verbis Apostoli.

It sincs határa a Szent *Pál* alázatosságának, hanem hogy minden emberi dícséretet lerázzon magárúl, sokszor [2]bolond-nak nevezi magát, és a mi ennél nagyob, hogy a mí kevélységünket alázatosságával szégyenítcse, örök emlékezetre irásában hadta, hogy [3]noha megtérése-előt, emberek itíleti-szerént, fedhetetlenűl viselte életét, de Isten-előt, ki a szíveket nézi, [4]törvénytelenűl élt, és [5]bolond kívánságinak és gyönyörüséginek szolgált. A mi nagyob, apostolságában írja, hogy [6]őtet senki nagyobra ne böcsüllye a csudákért és mélységes tudományért, mert ő-benne oly testi esztenezések és pokol-béli angyal kísértési vannak, mellyektűl arczúl csapdostatik. Senki ezeket meg sem merte vólna gondolni Szent *Pál*-rúl, ha alázatosságból maga nem írta vólna Isten könyvébe.

[2] 1. Cor. 4. v. 10. 2. Cor. 11. v. 1. c. 12. v. 11.
[3] Philip. 3. v. 6.
[4] Rom. 7. v. 9.
[5] Tit. 3. v. 3.
[6] 2. Cor. 12. v. 6. 7.

Patientia.

Mit mongyak Szent *Pál*-nak a szenvedésekben fényeskedő erősségérűl és győzhetetlen tűréserűl? Senki ezeket ki nem jelentheti, hanem-ha térésétűl-fogva, haláláig, szám-nélkül-való sok üldözésit, vereségit, gyalázatit, fogyatkozásit elő-számlállya és az Apostoli Cselekedetek könyvének húsz részét mind elő-forgattya.

De mivel rész-szerént hallók, menyi országokat járt-által, menyi tömlöczöket szentelt, menyi veszszőzést, pálczázást, kövezést szenvedett: azokat bár elhadgyuk, csak két dolgot tekíncsünk és kövessünk a Szent *Pál* szenvedésiben.

Először: Szent *Pál* minden keserves kínokat és szorongatásokat, minden gyalázatokat és kissebségeket jó kedvel és örömmel tűrt. Azért írja eggyüt: [7]*Gaudeo in passionibus;* hogy örűl és vígad, mikor valamit szenved; és, [8]*Placeo mihi,* akkor tetczem, úgy-mond, magamnak, mikor gyalázatot, fogyatkozást, üldözést szenvedek Christusért. A világ nyavalyáit Szent *Pál* Christus bélyeginek tartotta, és akkor itílte, hogy, [9]*Stigmata Jesu in corpore portat,* a Christus testére sütött jeleket viselte és, [10]*Mortificationem Jesu in corpore portavit;* testén hordozta a Christus sanyarú szenvedésit, mikor a sok nyavalyák terhét érzette. Minek-okáért minden nyomorgatásokat, [11]*Cum gaudio spiritus,* lelki vígasággal viselt, és mint dücsösséges ajándékokban, [12]*Gloriatus in tribulationibus,* dicsekedett a nyavalyákban. Egy-szóval, azt mongya, hogy, [13]*Repletus sum*

[7] Colos. 1. v. 24.
[8] 2. Corint. 12. v. 5. 10.
[9] Galat. 6. v. 17.
[10] 2. Cor. 4. v. 10.
[11] 1. Thess. 1. v. 6.
[12] Rom. 5. v. 3.
[13] 2. Cor. 7. v. 4.

consolatione, superabundo gaudio, in omni tribulatione, akkor teli vigasságokkal, akkor vagyon leg-nagyob öröme, mikor minden-féle háboruságok-közöt forog.

Másodszor: a Szent *Pál* szenvedésében azt kel tekínteni, hogy mint a tűz az olajjal, úgy a szenvedéssel nem fogyott, hanem nevekedett Istenben-való bizodalma. Azért írja, hogy, [1]*Non deficimus, sed renovamur de die in diem;* nem apad, hanem naponként újúl a szenvedésre-való bátorság ő-benne. Mert a mennyei dücsösséghez-képest rövid és künyü, valamit e világon szenvedhet.

Noha pedig [2]magában semmit nem bizakodott, de minden ellenkező igyében oly bátorsággal támaszkodott az Isten óltalmára, hogy [3]magát mindenre elégségesnek itílte, annak erejével, a ki ötet segítette és hála-adással dicsekedett, hogy ő az Isten segítségével, [4]*Semper triumphat,* minden harczolásokban dücsösséges győzedelmet nyer, és mivel Isten mellette vagyon, [5]nincs kitűl féllyen. Azért bajra híja minden ellenségit és bátran azt mongya, hogy sem élet sem halál, sem ember sem angyal, sem kard sem egyéb nyavalya győzedelmet nem vehet ő-rajta.

Oh szent és dücsösséges bátorság! Oh minden aczélnál és gyémántnál erőssebb szű! Oh dücsösséges Apostol, Istennek választott edénye! tekíncs mí-reánk-is Meny-országból. És ha világon éltedben minden betegségeket és ördögöket elkergettél [6]térd-kötőd és kezkenőd illetésével; ha [7]feltámasztottad a hóltakat reájok borúlásoddal; sőt, a mint kedves tanítványod, Arany-szájú Szent *János* írja, [8]árnyékoddal hóltakat elevenítettél, nem-csak betegeket gyógyítottál, mint Szent Péter, *Actor. 5. v. 15.* Ha [9]a bénnákat lábára állattad, [10]a mérges kígyókat sérelem-nelkül fogdostad; ha számnélkül [11]megsegítetted Meny-országból, a kik testi, lelki veszedelmekben hozzád folyamodtak: mutasd mí-hozzánk-is szíved kegyességét. És, mivel világi szarándokságod idején ennyi fáratsággal kerested az emberek lelkét: most az Isten színe-látásával dücsöűlvén, nyerj a lelki halottaknak bűnből szabadúlást; a jóra bénnúlt késedelmeseknek szeretet serénységét; a pokol-béli kígyó-ellen lelki győzedelmet; az igye-fogyottaknak segítséget. És miképpen Szent *Péter*-rel-eggyüt [12]*Constantinus* császárnak megjelenvén, a keresztyénségnek szabados hirdetését szerzetted egy császár megtérésével, úgy most-is a tévelygéseket kigyomlálván, tekélletes jóságidnak és szent életednek követését ólcsad mindenekbe. Amen.

[1] 2. Corint. 4. v. 16. 17.
[2] 2. Cor. 1. v. 9.
[3] Phil. 4. v. 13.
[4] 2. Corint. 2. v. 14.
[5] Rom. 8. v. 31. 35. 38.
[6] Actor. 19. v. 11. 12.
[7] Act. 20. v. 10.
[8] Chrysostom. citatus a Cornelio, Act. 19. v. 12.
[9] Act. 14. v. 7. 9.
[10] Actor. 28. v. 3. 5.
[11] Greg. Turonens. lib. 1. De Gloria Martir. cap. 29. e collo Pauli lac fluxit: suspendionem servavit.
[12] Baron. tm. 3. An. 324. n. 33.

8. Decembr.

BÓLDOG ASZSZONY MÉLTÓSÁGÁRÚL
ÉS TISZTA FOGANTATÁSÁRÚL.

Evangelium, Matt. 1. v. 1.

PREDIKÁCZIÓ.

Minek-utánna *Ptolomæus* király a hetven-két sidó bőlcsekkel görögűl íratta vólna a Szent *Bibliát,* [1] álmélkodván annak mélységes tanításin, csudálkozva kérdezte: mi az oka, hogy ennyi üdőkfolyásában ily szent és felséges tudományt idegen nyelvre nem fordították? Azt felelte *Faleræus* a királynak, hogy féltek a Szent könyvhöz nyúlni; mert vóltak, a kik igyekeztek részeit killyeb terjeszteni; de hogy mocskos kezekkel ne szennyesítenék a mennyei tudományt, isteni csudával megvakúltak vagy megbolondúltak.

[1] Aristæas, lib. de LXX. Interpretib. tom. 7. Bibliothecæ Patrum.

Nem tagadom, hogy mint a régiek félve nyúltak az Isten Ígéjének bötűjéhez, én-is félve kezdek annak dícsíréséhez, a ki méhében hordozta az örök Ígét. Mert noha minnyáján sokkal tartozunk *Máriá*-nak, ki-által vettük az Isten Fiát, és hála-adatlanság vólna, ha az Íge Annyának tiszteletitűl kíméllenők egy-nehány ígénket; mindazáltal, egy-felől meggondolván, [2] hogy az Isten Oltárára kenyeret nem tehetett, a kiben mocsok találtatott; az Isten házában nem szolgálhatott a csonka, görbe, csipás, vagy rühes; és hogy [3] megöletett a tisztátalan ember, ha csak kézzel illette-is, a mi Istennek szentelve vólt; azt-is eszemben forgatván, hogy [4] meg kellett halni a papnak, ha kezét, lábát meg nem mosta, mikor az Oltárhoz járúlt; más-felől eszembe jutván, hogy nem testi fogyatkozásokkal, hanem sok bűnök rútságával szennyesíttetett az én mosdatlan lelkem: annyival félelmesben kezdek Aszszonyunk dücsőítéséhez, menyivel böcsülletesb az Isten Fiának eleven lakóhelye a kőből csinált oltárnál.

[2] Lev. 21. v. 18.
[3] Lev. 22. v. 3.
[4] Exod. 30. v. 19. et seqq.

Azért gyakran azt mondom Szent *Bernárd*-dal: [5] *Nihil est quod me magis delectet, nihil quod magis terreat, quam de gloria Virginis Matris, sermonem habere;* hogy, noha semmihez nagyob kedvem nincsen, mint a Szűz Anya dícsíréséhez, de nagyob rettegésem sincsen, mint ahoz kezdeni. Mert tartok és nem ok-nélkül tartok attúl, hogy úgy ne járjak, mint a kik-közzűl [6] ötven-ezeren megöletének, azért, hogy az Isten Szekrényét visgálva szemlélték. Félek az *Oza* példájátúl, [7] ki szörnyű halált szenvedett, mihent az Isten

[5] Bern. Serm. 4. De Assumtione.
[6] 1. Reg. 6. v. 19.
[7] 2. Reg. 6. v. 7.

Ládájához nyúlt. Ha élet-vesztés-alat tíltotta Isten,[1] hogy senki meg ne illesse a *Sinai* hegyet, mellyen *Moyses*-sel szóllott; ha megöletett, [2] valaki a *Sanctuarium* belső részeit megtekíntette, [3] valaki a papokon-kivűl, két-ezer ölnél közeleb ment az Isten Szekrényéhez: mint merje az én méltatlanságom az Isten Annyának tisztaságos méltóságát visgálni? Az emberré-lett Isten házát, a mennyei titkok ládáját mint illessem akadozó nyelvem rebegésivel? mint homályosítcsam ennek méltóságát dícsírésem csekélységével? Menyivel felségesb az Isten Fia a Kő-tábláknál, menyivel szenteb, a kiben kilencz hólnapig lakott az emberré-lett Isten a *Moyses* Szekrényénél, annyival nagyob tekíntet kívántatik a Bóldog Aszszony dícsíréséhez, hogy-sem a hegy és láda illetéshez.

[1] Exo. 19. v. 12.
[2] Num. 4. v. 10.
[3] Josuæ, 3. v. 4. Num. 8. v. 19. cap. 1. v. 51.

Noha azért nincs oly éles értelem, mely [4] a nap súgárival környékeztetett Szűznek méltóságára nézvén, úgy ne járjon, mint mikor a bagoly a verő-fényt akarja szemlélni; noha nincs oly ékesen-szólló nyelv, kinek dícsírését határ-nélkül meg ne haladgya a Szeplőtelen Szűz érdeme: mindaz-által, mivel a mí Aszszonyunk Fia [5] böcsüllötte és kedvesen vette a szegény özvegy-aszszony két fillyérét; *Artaxerxes* sem útálta, sőt vídám orczával vette a jó-akaratú paraszt-ember markában hozott vizet, azt mondván, hogy, [6] *Munus non usu rei oblatæ, sed studio dantis, metiendum;* az ajándékot nem az adomány mi-vóltával, hanem az ajándékozó jó-akarattyával kel fontolni: engemet-is oly reménség visel, hogy az alázatos Szűz meg nem útállya kicsiny szolgájának igyekezetit.

[4] Apoc. 12. v. 1. Mulier amicta sole.
[5] Marc. 12. v. 42.
[6] Plutarch. in Apophthegm. Artaxerxis.

Propositio.

Azért szemem-előt viselvén, hogy abban az országban lakom, [7] melynek Oltalmazó Aszszonyává rendelte Szent *István* király Bóldog Aszszonyt és halála óráján testamentomban hadta nemzetünknek Aszszonyunk tiszteletit, kire-nézve a mái napig kőltő pénzünkön, a Bóldog Aszszony képe-körűl ama szokott bötűkkel, *Patrona Hungariæ*, Magyar-ország Aszszonyának vallyuk a Szent Szűzet; megemlékezvén arrúl-is, [8] hogy *Váradon* lettem e világra, mely várast Aszszonyunk hagyásából éppített és Bóldog Aszszony templomával ékesített Szent *László* király. Arra-is fordítván szemeimet, hogy gyermekségemtűl-fogva számtalan jót vettem Istenemtűl a Szeplőtelen Szűz könyörgése-által; noha méltatlanságom ijeszt, de hála-adóságom esztenez; noha bűneim rútsági tartóztatnak, sőt a szóllástúl viszsza-vonsznak; de az Aszszonyunk irgalmassága és kegyessége elő-taszít. Annak-okáért a mái napon két dologrúl szóllok: először, megmutatom, *minémü felséges méltóságra*

[7] Bonfin. Decad. 2. lib. 1. et lib. 6.
[8] Bonfin. Decad. 2. lib. 4.

emeltetett Aszszonyunk, mikor Isten Annya lett. Másodszor, erős bizonyításokkal állatom, hogy *eredendő bűnnek mocskátúl üres vólt a Bóldog Aszszony fogantatása.* Ha tehetségemben megfogyatkozom, elég, hogy kedvem készségét ismértetem; bár én legyek legkisseb és utólsób az Aszszonyunk dícsírői-közöt, csak dícsírője legyek és hála-adóságomat mutatván, mind magamban, mind eggyebekben gerjeszszem Aszszonyunk böcsüllését.

I. RÉSZE. Látván Szent *Máté,* hogy, ha a Bóldog Aszszony méltóságit és jóságit írásba akarja foglalni, a Christus életének magyarázására rendelt Evangeliom nagy részét Aszszonyunk dícsíretiben kel tőlteni, mennyei bőlcseségének mesterségével a mái Evangeliomban két dologból ismérteti minden dücsösséges felségét és tekélletességét Bóldog Aszszonynak.

Elsőben: Miképpen *Zeuxis,* nevezetes kép-író, mikor a *Juno* képét oly ékesen akarná írnyia, hogy minden személyek szépségét abban kapcsolná, egybe-győjté mind azokat a leányokat és aszszonyokat, a kik szépségét csudáltatták az emberek, hogy a mely ékességet eggyüt egy személyben nem talált, annak külömb részeit sokakban felkeresné és mindenekből öszve válogatván a mi tekíntetesb, azt mindenestűl egy képben írná. Azon-képpen Szent Máté a Bóldog Aszszony méltóságát akarván ábrázni, elő-állattya a Patriarkák szentségét, a Proféták bőlcseségét, a királyok nemességét és méltóságát, a had-viselő capitánok erősségét és a Christus nemzetségének származásában említett sok egyéb isten-félő jámborokat, azt akarván értenünk adni, hogy ezeknek minden jósági és méltósági Bóldog Aszszonyra szállottak mint atyai örökségek és hogy ezek-közöt ollyan vólt *Mária,* mint a gyürűben a tiszta gyémánt. Mert valami szentség találtatott a régi atyákban, annál bévségesben és böcsülletesben terjedett Aszszonyunkra, mennél édesdeb a szépen megért gyümölcs a fa-gyökerek és ágak nedvességinél. És méltán ő-rólla mondhattyák, a mit az igen-okos Aszszonyrúl mondott *Salamon,* hogy, [1] *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas;* noha sokan nagy jóságok kincseit győjtötték, de mind azokat fellyűl-haladta Bóldog Aszszony.

Tekíntetes vólt Ábrahám, [2] hogy eggyetlen egy szerelmes fiát, a kiben vólt minden öröme, és arra-nézve *Isaak*-nak, az-az nevetésnek nevezte őtet, Isten szavára meg akarta ölni, noha meg nem ölte. De a mint Szent *Pál* írja, [3] *Parábola,* árnyék és példa vólt ez a Bóldog Aszszony cselekedetihez-képest. Mert, noha anyai

[1] Prov. 31. v. 29.
[2] Gen. 22. v. 2.
[3] Hebr. 11. v. 19.

szívet viselt eggyetlen-egy fiához, mindaz-által, hogy Isten akarattyával eggyezne akarattya, [1] a Kereszt-fa-mellől csendesz elmével nézte, nem a mezítelen, de véretlen kardot; nem a kötözött, de sérelem-nélkül maradott *Isaákot,* hanem Kereszt-fára feszíttetett és keserves kínokkal öletett Szent Fiát.

[1] Joan. 19. v. 25.

Nagy vólt az ISAÁK engedelmessége, mert meghadta magát kötözni, hogy fájdalmiban meg ne mozdúlna, mikor áldoztatnék. De Bóldog Aszszony kötözés-nélkül, [2] *Stabat,* talpon állott, mikor Szent Fia halálában [3] éles pallosok szagatták szívét.

[2] Joan. 19. v. 25.
[3] Luc. 2. v. 35.

Csudálatos vólt a JÁKOB erőssége, mert az Angyallal küszködvén, [4] mindaddig tartóztatta, míg áldomást nem nyert tőlle. De micsoda ez a Bóldog Aszszony erősségéhez? ki Istent ő-magát [5] pólában kötözte és annyira meggyőzte, hogy, [6] *Erat subditus illi,* Isten ő-maga szófogadó engedelmességgel Aszszonyunk birtokában tartatott és valósággal, [7] *Obedivit Dominus voci hominis,* engedett ember szavának, a ki Ura mindennek.

[4] Gen. 32. v. 24.
[5] Luc. 2. v. 7.
[6] Luc. 2. v. 51.
[7] Josuæ, 10. v. 14.

Magasztallya a Szent Irás a DÁVID irgalmasságát és azt mongya, hogy [8] *Misericordia consecutus est regnum,* irgalmassággal nyerte a királyságot. De menyivel az irgalmasság annya nagyob annál, a ki csak részes az irgalmasságban, annyival felségesb az Aszszonyunk irgalmassága a *Dávidé*-nál. Mert ha, *Pater Domini nostri JESU Christi, Pater misericordiarum,* a mí Urunk JESUS Christus Attya, minden irgalmasság Attya: az Urunk Szent Annyais, *Mater misericordiæ,* irgalmasság Annya; ő-általa terjed minnyájunkra, valami irgalmát vészük Istenünknek, mert ő-általa vettük Christust, kinek szent érdeme és hatalma tengeréből árad, valami jó vólt vagy lészen a választottakban.

[8] 1. Machab. 2. v. 57.

Hoc sensu dicunt Patres, nullam gratiam dari nisi per Mariam: mediante scilicet Filio ejus.

Valamint ezek, a természet és Ó Törvény idejében fényeskedő csillagok tekélletességi, ékesben tűndöklöttek Aszszonyunkban: úgy a Christus *Genealogiájá*-ban, nemzetiséginek rendiben számláltatott töb Szentek jósági, bévebben és méltóságosban találtattak Bóldog Aszszonyban, mert a hol a töb hívek szentségének teteje vólt, ot kezdetett alacsomb fondamentoma az Isten Házának, [9] mely minden hegyek tetején éppíttetett. Azért írja Szent *Bernárd,* hogy, [10] *Quod vel paucis mortalium constat fuisse collatum, fas certe non est suspicari, tantæ Virgini esse negatum;* valamely isteni ajándék adatott más-valakinek, nem szabad csak gyanakodni-is, hogy abban része nem vólt Aszszonyunknak. Így az Angyalok tisztasága, a Patriarkák hiti, a Proféták bőlcsesége, az Apostolok

[9] Isai. 2. v. 2. Psal. 86. v. 1.
[10] Bernard. ep. 174. circa medium.

buzgó szeretete, a Mártirok erőssége, a Confessorok józansága, a gyenge Szűzek alázatos ártatlansága, felségesben fénylett az Isten Annyában, hogy-sem egyebekben

MÁSODSZOR: Szent *Máté* egy szóban foglallya, valamint az emberi elme gondolhat a Bóldog Aszszony méltóságárúl, azt irván: [1] *De qua natus est JESUS, qui vocatur Christus;* hogy *Máriá*-túl született a Christus JÉSUS és ha nem vétettem a számlálásban, az Evangeliom tizen-kétszer nevezi Aszszonyunkat Isten Annyának.

[1] Matt. 1. v. 16.

Aquinas Tamás [2] azt kérdi eggyüt irásában, ha Istennek mindenható ereje teremthet-e jobbat azoknál a mikor teremtètt? És azt felelé, hogy határa nem lévén a mindenhatóságnak, végetlenűl öregb és fényesebb napot, nagyob és töb egeket, földeket, világokat, minden jobbat és szebbet teremthet, hármon-kivűl; eggyik: a Christus embersége, mely a Fiú Istennel egyesűlt személy-szerént. Másik: az Isten színe-látása, mellyel bóldogúlnak a mennyei dücsőűltek. Harmadik: *Mária,* a ki Isten Annya vólt, mert, *Habent infinitam dignitatem ex Bono infinito, quod est Deus,* mind a háromnak végetlen méltósága vagyon a végetlen istenségtűl.

[2] S. Thomas, 1. parte qu. 25. artic. 6. ad 4.

Fellyeb nem magasztalhatta Szent *Tamás* az Isten Annyát, mint mikor azt írta, hogy végetlen méltósága vagyon: és hogy a mi csak teremtett-állat, Bóldog-Aszszonynál böcsülletesb nem lehet e világon. Mert a Christus emberi természetinek isteni személlyelvaló eggyesülése-után édesdeb és vér-szerént közeleb-való atyafiságában senki nem lehet Istennek, mint a ki szüléje Istennek. És mivel az Isten Annyának tisztaságos véréből éppíttetett a Fiú Isten teste, méltán és igazán egy test-vérnek mondatik az emberré-lett Isten, az ő Szent Annyával; ki azon Fiúnak Annya, melynek Apja az Atya-Isten, mert azon Fiú kétszer született: egyszer atyátúl anya-nélkül; mászor anyátúl atya-nélkül, úgy hogy a ki istensége-szerént egyenlő természetű az Atyával, embersége-szerént egyenlő természetű lett az Anyával.

Ha Bóldog Aszszony Isten Annya: tehát Urunk-után mindenek Aszszonya, mert a jó Fiú házában minden egyéb cselédfelet böcsülletesb az Anya. Azért menyi külömbség vagyon a jámbor fiak házában az anya- és szolgáló-között: annyi külömbség vagyon a legjob Fiúnál, az ő Szent Annya- és a töb szolgákközöt.

Szent *Pál* abból ismérteti, hogy a Christus méltósága határozatlan meghaladgya az Angyalok felségét: mert mikor Isten Fiának

nevezte Christust, [1] *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit;* megismértette, hogy menyivel böcsülletesb a Fiú a Szolgánál, annyival fellyeb magasztaltatott Christus az Angyaloknál. Ugyan ezen nyomon feltalállyuk, hogy menyivel külömböz az anyai és szolgai nevezet; menyivel nagyob és böcsülletesb a király annya, a király szolgáinál: annyival nagyob minden szentséggel és méltósággal Bóldog Aszszony egyéb teremtett-állatnál, mert sem ember sem angyal nem mondhattya Istenének, a mit Bóldog Aszszony mondott, mikor Teremtő Istenét [2] Fiának hítta.

[1] Hebr. 1. v. 4.

[2] Luc. 2. v. 48.

A ki azért vólta-képpen akarja érteni az Isten Annyának méltóságát: szükség, hogy eléb ércse az isteni felséget: a ki az istenségnek feneketlen tengerét megméri, megmérheti a Bóldog Aszszony böcsülletit. És ha közeleb-való atyafiság és vér-szerént-való kötelesség nem lehet a természetben, mint anya- és fia-közöt, ha senkit a fiú méltóbban nem böcsül mint édes annyát: [3] *Rationabiliter creditur, quod præ omnibus aliis, majora privilegia gratiæ accepit, quæ genuit Unigenitum a Patre;* okosság-szerént el kel hinni, hogy mindenek-felet nagyob isteni ajándékok bévségével tellyesíttetett, a ki szűlte az Istent.

[3] S. Thomas, 3. parte qu. 27. art. 1. corpor.

Nem oly fogyatkozott az isteni Felség, mint a világi fejedelmek, kik alattok-valóknak böcsülletes nagy tiszteket adhatnak; de azokhoz szükséges okosságot, serénységet, erősséget nem adhatnak, azért sokszor a *Titulus*-alat üressen marad ember az illendő jóságoktúl. De valakit Isten méltóságos állapatra választ, nem-csak külső névvel ékesíti, hanem belső ajándékival-is: minden illendő és szükséges alkalmatosságit hivatallyának megadgya, és menyivel nagyob az állapat, annyival böcsülletesb jóságokkal ékesíti. Mert ugyan-is éktelen és isteni bőlcseséghez illetlen vólna, hogy valakire nagy tisztet adna, annak pedig szokott, illendő és szükséges alkalmatosságinak ékességitűl üressen hadná. A kiket Isten királyságra emel, kúldússágban nem hadgya; a kiket világ tanítására választ, azokat bőlcseséggel ékesíti és, [4] *Idoneos facit,* alkalmatosokká tészi a hívatalra; a kiket hadak vezérlésére kűld, bátorsággal és erősséggel látogattya. *Beseleelt* Isten Sátorának ékesítésére rendelé: [5] oly tudományt-is ada néki, mellyel feltalálná és végbe-vinné a hajlék szépítését, *Moyses*-mellé véneket rendele a törvények szolgáltatására és ottan azokkal közlé a *Moyses* bőlcseségét, [6] hogy alkalmatosok lennének az igazság-szolgáltatásra. Mivel azért az

[4] 2. Cor. 3. v. 6.

[5] Exod. 31. v. 2.

[6] Num. 11. v. 17.

Isten tanácsából és rendeléséből semmi éktelen és illetlen ki nem kelhet: szükség, hogy ha Bóldog Aszszony Isten Annya lett; valami ajándékok, értékek, ékességek, méltóságok illendők az Isten Annyához, azok szapora bévséggel és kifolyó mértékkel találtassanak Aszszonyunkban. Erre nézett az Angyal, mikor azt mondotta *Máriá*-nak, hogy *Gratia plena,* [1] tellyes minden isteni malaszttokkal. Ugyan-is, mi lehetett üres abban, a ki méhében viselte kút-fejét és fő okát minden isteni áldásoknak? Ezt forgatta szemeelőt Aszszonyunk, mikor azt mondotta: [2] *Fecit mihi magna qui potens est;* hogy oly nagy jót cselekedett Isten ő-vélle, melyben legnagyob hatalmasságát mutatta, mivel csak csupán embernek nagyob jót nem adhatott annál, a mit néki adott, mikor az Isten Fiát néki adta, hogy ő Fia légyen.

[1] Luc. 1. v. 28.
[2] Luc. 1. v. 49.

Szent *Pál* azzal bizonyíttya, [3] hogy Isten minden javait híveivel közli; mert ha Fiát nékünk adta: *Quomodo non cum illo omnia nobis donavit?* mint lehet, hogy azzal-eggyüt minden javait nékünk nem adta? Hasonló-képpen mondhattyuk mí-is, hogy ha a Felséges Atya az ő Szent Fiát Bóldog Aszszonynak adta, úgy hogy azon egy köz Fia lenne az Atyának és a Bóldog Szűznek; ki gondolhattya, hogy Szent Fiával-egyetemben, minden böcsülletet és méltóságot, mely anyához férhet, reá nem terjesztett? Ha a legnagyob jó a Menynek, földnek Teremtője, Bóldog Aszszonynak adatott, hogy ő Fia légyen, mentűl inkáb felékesíttetett alacsomb ajándékokkal?

[3] Rom. 8. v.

Az *Israël* fiai a pusztában [4] minden aranyat, ezüstöt, köveket, gyöngyöket, bársonyokat; egy-szóval, valami szépség vólt nállok, az Isten Sátora és Szekrénye ékesítésére fordítottak. Szent *Dávid* és *Salamon,* mivel [5] *Non homini parabatur habitatio, sed Deo,* nem embernek, hanem Istennek akartak házat éppíteni; valami gazdagságok vólt, arrra a házra rakták; mindaz-által nem álították azt a házat, [6] *Quod sit ei digna domus,* elég ékesnek arra, hogy Isten benne lakjék. Tehát menyivel csinnyosb lelki ékességet érdemlett, a ki, [7] *Tabernaculum Dei cum hominibus,* emberekkel-lakó Isten Sátora, a Fiu Istennek eleven háza, melyben nem ködök és homályos árnyékok példáiban, hanem felvett emberi testben lakott?

[4] Exod. 35. v. 21. et seqq.
[5] 1. Paral. 29. v. 1.
[6] 2. Paral. 2. v. 6. 3. Reg. 8. v. 27.
[7] Apoc. 21. v. 3.

Isten az első embernek, a kirűl tudta, hogy ezennel pártot üt és engedetlenségével kárhozatba ejti magát és maradékát, oly helyt éppített, mellyet a Szent Irás sokszor, [8] *Paradisum voluptatis,* gyönyörüségek paradicsomának nevez, melyben vólt az [9] élet és tudo-

[8] Gen. 2. v. 8. 10. 15. cap. 3. v. 23. 24.
[9] Gen. 1. v. 9.

mány fája, minden egyéb, szem és ízlés gyönyörködtető fákkal-eggyüt, mellyet szép folyó forrással ékesítvén, minden mértéktelen üdők állapattyátúl és gonosz szelektűl megmentett; ki hidgye tehát, hogy az Atya-Isten, Szent Fiának, a második *Ádám*-nak lakó-helyét, mennyei paradicsom szentségével, tisztaságával, gyönyörüségével, nem tellyesítette?

Végezetre: igazán írja Szent *Bernárd,* hogy [1] *Quidquid in laudibus Matris proferimus, ad Filium pertinet,* valamit az Isten Annyának dícsíretire mondunk, azzal Szent Fiát magasztallyuk; nem-csak azért, mert [2] *Gloria filiorum, Patres eorum,* fiak dücsössége a szűlék böcsüllete; hanem azért-is, mert valami felséges jó vagyon Aszszonyunkban, abból vagyon, hogy azokkal tisztelte Szent Annyát a Megváltó. 'Minden ember köteles, hogy attyát annyát tisztellye. Mely tisztelet nem szóban és külső térd-hajtásban ál, hanem igaz szeretetből származott jó-téteményekben; mert igazán írják a törvényesek, hogy *Iniquissimum est, patrem egere, cum filius est in facultate;* hamisság és kegyetlenség, ha szűkölködik a gazdag ember szüléje; mivel senkinek Isten-után többel nem tartozunk, mint szűléinknek, kiktűl vettük életünket és nevelésünket. Ezt a kötelességet annyira magasztalta *Aristóteles,* [3] hogy nem itílte senki tehetségében lenni, elégséges fizetését annak, a mivel szűléinknek adósok vagyunk. Mivel azért Üdvözítőnk fáratság- és fogyatkozás-nélkül, minden lelki jókkal tellyesíthette Szent Annyát; mivel hatalmánál, Annyához-való szerelménél, bév-kezüségénél egyéb határa nem vólt Szent Annyára terjesztett ajándékinak: el kel hinnünk, hogy illyen Fiu, illyen Anyát minden teremtett-állatok-felet, végetlen áldomások szentségével tellyesített. És ha [4] nem-csak magán tekíntyük az Anyaság méltóságát, hanem ahoz illendő és abból származó mennyei áldásokkal-eggyüt, méltán és igazán mondhattyuk, hogy nagyob és felségesb a Christus Annyának állapattya, minden teremtett-állatok böcsülletes méltóságánál.

II. RÉSZE.

Sem a Szent Irások világos bötűje, sem az Anyaszentegyház magyarázásának végezése, utólsó sentencziát arrúl nem mondott, ha Bóldog Aszszony fogantatásának idején, üres vólt-e az eredendő bűntűl? vagy bűnben fogantatván, mingyárt az-után megszenteltetett? Sőt a *Tridentomi Conciliom,* [5] megújítván a régi végezéseket, átok-alá vetette, valaki az Anyaszentegyház végezése-előt vagy eggyik vagy másik vélekedést kárhoztattya. Azért noha az ötödik *Pál* pápa, távoztatni akarván minden botránkozásokat, [6] meg-

[1] Bernar. Hom. 4. super Miss.
[2] Prov. 17. v. 6. Eccli. 3. v. 12.
[3] Aristot. 8. Ethic. c. 14.
[4] Luc. 11. v. 28.
[5] Concil. Trid. Sess. 5. In fine Decreti de Peccato originali.
[6] Paul V. Constit. sua XCVII. Anno 1616.

tíltotta, hogy predikáczióban és iskolai tanításban, senki ne vítassa a sokaság-előt, hogy Bóldog Aszszony bűnben fogantatott; de a mellett szabadon hadta, hogy ki-ki vélekedgyék errűl amint akarja.

Ez az oka, hogy hitünk eggyességének sérelme-nélkül, Szent *Bernárd* [1] és *Aquinas* Tamás arra hajlottak, hogy Bóldog Aszszony bűnben fogantatott, noha még Annya méhében megtisztíttatott. Vélekedések fondamentoma kettő; eggyik: mert ha Aszszonyunk soha bűnben nem vólt, szüksége sem vólt a Christus váltására, és így nem szenvedett Christus ő-érette. Maga a Szent Irás világoson mongya, [2] hogy Christus mindenekért meghólt és megváltott mindeneket, mert minnyájan vétkeztek és szükségek vagyon az Isten irgalmára, *Rom. 3. v. 23. 24. 1. Joan. 1. v. 2.* Másik: mert minnyájan [3] eredendő bűnben születünk.

[1] Bern. ep. 174. S. Thom. 1. 2. qu. 81. artic. 3. Et, 3. part. qu. 27. art. 2. corpore. ad 3. 4.

[2] 2. Cor. 5. v. 15. Colos. 1. v. 20. 1. Tim. 2. v. 6.

[3] Rom. 5. v. 12. 18. 1. Cor. 15. v. 22.

Ugy vagyon, hogy Szent *Bernárd* [4] nem vítatta ezt a maga gondolattyát vakmerőjűl; sőt azt írta, hogy nem-csak a *római* Ecclesia, hanem *Sanius sentientis,* akár-mely job-értelmü ember itíletin megnyugszik, ha ő ebben a dologban külömbet ért, hogysem kellene. Szent *Tamás*-is sokszor ollyakat írt, mellyek nemcsak megfejtik az elő-hozott bizonyításokat, hanem a Bóldog Aszszony fogantatásának tisztaságárúl jelenséget adnak.

[4] Bernard. in fine epist. 174.

Az Anyaszentegyház Doktorinak sokasága azt állattya hogy Urunk Szent Annya bűn-nélkül fogantatott. Sőt *Mahomet Alcorán*-ban írta, hogy [5] *Nullus nascitur de filiis Adam, quem non tangat satan, præter Mariam, et ejus Filium;* senki *Ádám*-túl nem született, kit el nem fogott és rabbá nem tett a *sátán,* hanem csak *Maria* és az ő Fia. Azért agyon-vernék a törökök, ha ki azt mondaná, hogy Bóldog Aszszony ördög rabja vólt valamikor. Én-is négy bizonysággal erőssítem minden-képpen illendőnek és méltónak, hogy az Isten Annya eredendő bűn-nélkül, szentűl és tisztán fogantatnék.

[5] Vide Petrum Canisium, l. 1. de B. Virgine, ca. 10. Galatinum. ibidem, ex Azoar. 15.

Első bizonyság az Isten Annyának felséges állapattyából vétetik illyen formán:

Minden méltóságot, tisztaságot, *Privilegiumot,* szabadságot és mennyei ajándékot méltán az Isten Annyának tulajdonítunk, valamely a hitnek és Szent Irás tanításának igazságával nem ellenkezik, mint megmutatók első részében tanításunknak. De az eredendő bűn-nélkül-való fogantatás oly tisztaság, szabadság és méltóság, mely a hit és Szent Irás tanításával nem ellenkezik. Tehát az eredendő bűn-nélkül-való fogantatás méltán tulajdoníttatik az Isten Annyának. Másik részét a bizonyságnak azzal erőssítem: mert a

tiszta fogantatásban tettetes színt sem találni egyebet, a mi látczanék ellenkezni hitünkkel, hanem ama két bizonyságot, mellyet említénk Szent *Tamás*-ból; azok pedig meg nem győzik, hogy Aszszonyunk fogantatásának bűnben kellett lenni.

Először: merő igazság az, hogy Bóldog Aszszony a Christus szenvedésével szabadúlt a bűntűl és kárhozattúl; és annál nagyob része vólt a Christus váltásában, mennél felségesb és bóldogságosb szabadulása vólt, hogy bűnbe nem esett. Vallyuk azért, hogy, ha Christusnak jövendő érdemére-nézve tisztán nem tartatott vólna Bóldog Aszszony, bűnben kellett vólna fogantatni; mert Istennek végezett *Decretoma* az, [1]hogy valaki szentséget és üdvösséget nyér, nem külömben, hanem Christus érdeme-által nyerje. Azért, miképpen a töb emberek a bennek-lévő bűnnek rabságából a Christus érdeme-által szabadúlnak: úgy Bóldog Aszszony, Christusnak jövendő érdemeért óltalmaztatott a bűn rabságátúl.

[1] Coloss. 1. v. 18. 19. 20. Actor. 1. v. 12.

Két-képpen szabadíthat engem valaki rabságtúl: hagy teste szakadásával óltalmaz, hogy el ne fogjon és rabbá ne tégyen ellenségem; vagy fogságom-után kivált rabságomból. Mind a kettő szabadítás; de kedvesb és böcsülletesb amaz, mely a rabságot megelőzi. A Christus váltsága Aszszonyunkat mególtalmazta, hogy rabbá ne légyen; egyebeket eset-után hozott-ki a rabságból. A mely doktor betegségünk-előt óltalmaz a nyavalyátúl, kedvesben mongyuk, hogy [2]*Liberavit ab ægritudine, non in qua eras, sed in qua futurus eras;* megmentett a betegségtül, hogy-sem ha beteg ágyunkból sok orvosságokkal lábra állatna. A kit akasztó-fára vagy tömlöczbe akarnak vinni, [3]*Inde se recte dicunt liberari, quo per liberatores suos non sunt permissi perduci;* méltán szabadítónak híja, a ki megmentette, hogy el ne vigyék. És, a mint Szent *Ágoston* írja: [4]*Gratiæ tuæ deputo, quæcumque non feci mala. Et omnia mihi dimissa fateor, quæ te duce non feci. Ideo amplius te diligat, qui se videt peccatorum laqueis non implicari:* a kit Isten mególtalmazott a bűnöktűl, nagyob hála-adásra köteles, hogy-sem a kit esete-után kitisztított.

[2] Augustin. in Psal. 85. in illa verba: Eruisti animam meam.

[3] August. ibid.

[4] Aug. 2. Confess. cap. 7.

Ezek így lévén, nem-csak Christus-által szabadúlt Bóldog Aszszony az ördög rabságátúl, hanem magának böcsülletesb, a Megváltónak dücsösségesb szabadúlás vólt, hogy mególtalmaztatott a bűntűl; nem a melyben vólt, hanem a mellyel mocskosíttatott vólna, ha a Christus váltsága meg nem előzte vólna. És nem hogy a Christus váltsága ellenkeznék a Bóldog Aszszony tiszta fogantatásával, de a mint [5]*Scotus* élesen bizonyíttya, a Christus meg-

[5] Scotus, 3. Dist. 3. qu. 1. q. Contra primum.

váltásából erősíthetni Aszszonyunk tisztaságát. Mert a felséges megváltásnak dicsősségesb cselekedetiben nem illett megfogyatkozni Christusnak. Megfogyatkozott vólna pedig, ha váltságának nagyságosb cselekedetivel Bóldog Aszszonyt a bűntűl meg nem őrzötte vólna.

Másodszor: igaz, hogy az eredendő bűnnek terjedésérűl közönségesen szól a Szent Irás, és nem szabad attúl senkit felszabadosítani, tekíntetes, nagy ok-nélkül; de sok jelenségek mutattyák, hogy Bóldog Aszszonnyal úgy cselekedett Isten, mint [1]*Ester*-rel *Assvérus*. Erős törvény vólt az *Assvérus* udvarában, hogy okvetetlen megölessék, a ki a király-eleibe hívatlan mégyen. Mikor hivatal-nélkül a király-eleibe méne *Ester,* azt mondá a király: [2]*Non morieris; non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est;* meg nem halsz; mert közönségesen egyebekre szolgál a törvény, nem te-reád. I. Jelenségét a *Tridentomi Conciliom* adgya. Minek-utánna a Szent Irásból azt tanította vólna a Conciliom, [3]hogy *Ádám*-rúl eredendő bűn szállott mindenekre: azt mongya, hogy szándéka nincsen, hogy ezzel a végezéssel a Christus Annyát eredendő bűnnel szennyesítcse: hanem annak bűn-nélkül-való fogantatását tévelygés-nélkül óltalmazhatni. Ezzel a Gyölekezet világoson taníttya, hogy a közönséges mondások, mellyek az eredendő bűnt mindenekre kiterjesztik, a Bóldog Aszszonyt egyebek-közzé nem foglallyák. Azért, ha a Szent Irás mondási igaz értelemben magyaráztatván, arra nem vihették a *Conciliomot,* hogy Aszszonyunkban eredendő bűnt ismérjen: ki vagy te, hogy a Szent Irás bötűjének igaz értelmében azt lássad, a mit nem látott a Közönséges *Conciliom?* Mikor azt végezte a *Conciliom,* hogy az eredendő bűnrűl adott tanítása a Szent Irásnak helyén marad, ha Aszszonyunk eredendő bűn-nélkül fogantatott-is, világoson tanította, hogy miképpen sok egyéb dolgokban, úgy ebben-is, a közönséges törvényekből kiválasztatott Bóldog Aszszony. II. Jelenség: Azon *Tridentomi* Gyölekezet azt mongya, hogy, [4]*Tota vita, peccata omnia venialia, ex speciali Dei privilegio, vitasse Beatam Virginem, tenet Ecclesia;* Anyaszentegyház vallása az, hogy Istennek kivált-képpen-való szabadításából, tellyes életében, bocsánandó bűnt nem cselekedett Bóldog Aszszony. Szent *Ágoston*-is azt írta, [5]hogy Christus böcsülletiért, kérdésben sem kel venni, ha Szűz *Máriá*-ban vólt-e bűn? noha, *Hac Virgine excepta, nullus Sanctus diceret, quod peccatum non habet,* ettől a Szűztűl megválva egy Szent sem mond-

[1] Esth. 4. v. 11.
[2] Esth. 15. v. 13.
[3] Concil. Trid. Sess. 5. Decret. de peccato Originali. in fine.
[4] Concil. Trid. Sess. 6. Can. 23.
[5] Augustin. De Natura et Gratia. cap. 36.

hattya, hogy nem vétkezett. *Aquinás Tamás*-is, [1] a Fiú Isten személyének méltóságából bizonyíttya, hogy, *Beata Virgo nullum actuale peccatum commisit, nec mortale, nec veniale;* soha semmi bűnt nem cselekedett Bóldog Aszszony. Mert, *Non fuisset idonea Mater* D*EI*, *si peccasset aliquando: tum, quia ignominia Matris ad Filium redundasset; tum, quia singularem affinitatem habuit ad Christum, qui ab ea carnem accepit.* Ebből három bizonyságunk lehet Aszszonyunk fogantatásának tisztaságárúl; eggyik az: sem többször, sem világosban nem mongya a Szent Irás, hogy minnyájan eredendő bűnbe esünk, mint azt, hogy [2] minnyájan vétkezünk; mindaz-által az Anyaszentegyház minden cselekedet bűneitűl tisztának mongya Aszszonyunkat és a Szent Irásnak közönséges mondásit Bóldog Aszszony kiválasztásával érti. Tehát ezen formán az eredendő bűnrűl-való mondásokat-is, *cum exceptione,* Bóldog Aszszony kiválasztásával érthetni. Másik az, valamint állattya Szent *Ágoston* és Szent *Aquinas*, hogy a Chrístus böcsüllete és méltósága őrzéseért szükséges vólt, hogy, noha a Christus régi ősi-közzűl sokan nagy bűnökbe estek, de a kitűl legközelben vette testét, minden bocsánandó bűnök cselekedetitűl megőriztetnék, ugyan-azon bizonyság annyival erőssebben mutattya, hogy eredendő bűn nem vólt Aszszonyunkban, mennyivel veszedelmesb és kárhozatosb az eredendő bűn az egész világnak minden bocsánandó bűneinél, mivel az eredendő bűn Isten haragjába ejt és kárhozatra méltóvá tészen. Harmadik az, mivel az eredendő bűn forrása és gyökere egyéb vétkeknek, azzal bizonyíttya Szent *Ágoston,* hogy Christus [3] soha nem vétkezett, mert eredendő bűnbe nem esett, mivel, [4] *Profecto peccatum etiam major ferisset, si parvulus habuisset;* ha kisdedkorában eredendő bűnben vólt, bizonyos, hogy öreg korában-is vétkezett. Ezen úton abból, hogy Bóldog Aszszony soha bűnt nem cselekedett, kihozhatni, hogy eredendő bűnbe nem esett. III. Jelenség, mikor az Anyaszentegyház nem-csak megengedte, hogy szabadon tanítcsák a Bóldog Aszszony tiszta fogantatását, hanem végezett *Sentenciá*-ba írta, hogy hit sérelme-nélkül lehet ez a tanítás, és átok-alá vetette, a ki külömbet mond; világos *Sentenciát* mondott arrúl, hogy Aszszonyunk tiszta fogantatása nem ellenkezik a Szent Irással. Mert ha azzal ellenkeznék, nem vólna szabad vélekedés, hanem átokra méltó hamisság vólna a tiszta fogantatás hirdetése. Tehát az Anyaszentegyház végezése-szerént ki vólt választva Aszszonyunk azokból a közönséges mondásokból, mellyek minde-

[1] S. Thomas, 3. parte, qu. 27. art. 4. corpore. Simil. Bernard. ep. 174.

[2] Psal. 13. v. 3. Eccl. 7. v. 21. 3. Reg. 8. v. 46. 1. Joan. 1. v. 8.

[3] 1. Pet. 2. v. 22.

[4] Aug. 5. contra Julian. c. 9. sub finem.

[1] Gen. 3. v. 16. 19.
[2] Eccli. 40. v. 11.

nekre terjesztik az eredendő vétket; miképpen [1]a fájdalmas szűlésrűl és [2]a testnek földé-létérűl adott törvénye-alól ki vólt választva.

Második bizonyság: az Isten Fiának tisztességéből és böcsülletiből vétetik. Mert Christus gyalázattya, ha oly anyátúl született, mely az-előt ördög rabja és leánya vólt. Szent Irás tanítása, hogy a szűlék böcsüllete fiak dücsössége, [3]*Dedecus filii, pater sine honore;* a szűlék gyalázattya pedig fiak kissebsége. Annak-okáért nem-csak az egyházi törvény végezte, hogy a ki papot csonkít, [4]negyed ízig maradéki ne vétessenek egyházi rendbe, hanem Isten-is parancsolta, hogy [5]a ki kurvátúl született, annak maradéki tized ízig Isten Házában ne szolgállyanak. A jámbor fiaknak és unokáknak semmi vétkek nincsen annyok gonoszságában, sőt talám az anyák-is penitenczia-által kitisztúltak vétkekből, de mivel a bűnben nem-csak gonoszság vagyon, mely embert Isten átkába ejti, hanem gyalázat-is, mely a gonoszságot követi, [6]*Dominus mundans, non faciet innocentem;* mikor Isten a bűnt megbocsáttya, gyalázatból embert ki nem tisztíttya, és ezért a gyalázatért nem akarta Isten, hogy papságot visellyenek a fattyak.

[3] Eccli. 3. v. 13.
[4] Cap. In quibusdam. De pœnis. Decretal: Gregorii lib. 5. tit. 37.
[5] Deut. 23. v. 2.
[6] Naum, 1. v. 5.

Értette ezt *Bersabee*, mikor azon kérte *Dávidot,* hogy életében helyheztesse *Salamont* királyi állapatba, [7]melyben senki nem meri szemére vetni gyalázattyát, mert ha ezt nem míveled, úgy-mond, a te halálod-után szemtűl-szembe kurva fiának híják őtet, és az én gyalázatomat megújítván, *Erimus ego et filius tuus peccatores,* mind-ketten meggyaláztatunk. A kit egyszer akasztó-fa-alá vittek, ha kegyelmet nyér-is, rajta marad a gyalázat. Mert, [8]*Indulgentia quos liberat notat: nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit;* az engedelem megszabadít a bűntetéstűl, de a bűnnek gyalázattyát le nem mossa, mivel, [9]*Pœna potest demi, culpa perennis erit;* a bűntetést elhagyhatni, de a vétek gyalázattya mindenkor megmarad. Erre nézve mondotta [10]Szent *Jerónimus,* hogy a mely leány elveszti szűzességét, megbocsáthattya Isten bűnét, de szűzességének böcsülletit meg nem adhattya.

[7] 3. Reg. 1. v. 21.
[8] Apud Gratianum, alicubi.
[9] Ovid. de Ponto.
[10] Hieron. ep. 22. c. 2. Cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam: valet quidem liberare de pœna.

Ha a Christus Annya valamikor ördög szolgálója és kárhozatra méltó rabja vólt, ha valamikor bűnbe, az-az oly gyalázatba és kissebségbe kevertetett, melynél nagyobbat nem gondolhatunk, Isten Fiának gyalázattya és kissebsége, hogy illyen anyátúl született, eggyért azért, mert Christus böcsüllete az, hogy az ő teste oly tiszta, szent lenne, mely soha bűn és ördög rabságában ne találtatnék. Mivel azért a Christus teste Bóldog Aszszony testéből

vétetett (mert e-nélkül nem vólna Christus Annya), ha a Bóldog Aszszony teste valamikor átokban és ördög rabsága-alat vólt, a Christus testének-is átok-alat kellett valamikor lenni. Másért azért, mert a szűlék gyalázattya kissebséggel jegyzi a fiakat.

Gellius írja, [1] hogy a *Vestalis* szűzek-közzé nem fogadtak oly leányt, melynek szűlei gyalázatos vétekbe estek, vagy büdös mesterséget űztek. Nem szenvedte Isten, hogy az ő Oltárára kenyeret tégyen, a kiben valami tisztátalanság találtatott; [2] ki hidgye, hogy az Oltár kenyeréhez nem nyúlhatott, a kiben vétek vólt és az Isten Fiát, a mennyei kenyeret méhében és ölében ennyi ideig hordozta, a kit az eredendő bűnnek úndoksága rútított? Nem vólt szabad oly áldozatot vinni Isten-eleibe, [3] melyben legkissebb macula találtatott és én azt itíllyem, hogy mocskos anyát szeretett, a ki mocskos barmot nem kedvellett? Erőssen tiltotta Isten, hogy [4] a mely aranyból valaha bálványt csináltak a pogányok, azt senki meg ne tarcsa, mert úndokság Isten-előt. Ha az ártatlan arany átokban vólt azért, hogy régen valaha ördögnek szolgált, ki hidgye, hogy Isten azzal akarta magát jegyeztetni, hogy oly anyátúl szülessék, mely az-előt gyalázatos állapatban, ördög rabja vólt?

[1] Gellius, lib. 1. cap. 12.
[2] Lev. 21. v. 17.
[3] Lev. 22. v. 19. 20. et c.
[4] Deut. 7. v. 25.

Dícsíri a Szent Irás a *Machabæusok* cselekedetit, [5] kik nem akarák tisztogatni és csinnyosítani azt az óltárt, mellyen a pogányok áldoztak vala, hanem elrontották mindenestűl; *Ne forte illis esset in opprobrium;* hogy gyalázattyokra ne lenne, ha oly oltáron szolgálnának Istennek, mellyen eléb ördögnek szolgáltak; ki hiheti, hogy a mely gyalázat félelmét Isten a sidókban dícsíri, azt magára vonta és azt akarta, hogy a mely házat magának éppítetett, abban először ördög szállana és minek-utánna az eredendő bűnnek undokságával ördögnek szolgált, az-után maga szállana belé?

[5] 1. Mach. 4. v. 45.

A kőből éppített templomban [6] nem szenvedte Christus a galambok és madarak árosit, sőt, [7] *Non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum,* csak azt sem szenvedte, hogy valamely edént által-vigyenek a templomon; a kí ennyire őrizte a kőből csinált templom tisztességét, a maga Szent Testének eleven templomát miért nem óltalmazta vólna az ördög moslékátúl, holot annyival nagyob tisztaságra méltó Bóldog Aszszony, menyivel felségesb módon lakott Isten ő-benne, hogy-sem a kőből csinált templomban?

[6] Joan. 2. v. 15. Marc. 11. v. 15.
[7] Marc. 11. v. 16.

Nincs nagyob nemességtelenség a bűnnél, mely-által ördög fia lészen a bűnös ember. Nincs nagyob rabság, mint a bűnök rabsága. Nincs gyalázatosb rútság, mint a bűnök kissebsége. Azért

nem illett a Christus nemességéhez és királyi felségéhez, hogy nemtelen és rab anyátúl szülessék.

Mit mongyak továb? Ha az Isten Fiának böcsűllete azt kívánta, hogy a tiszta és vétek-nélkül-való szent házasságban[1] a Bóldog Aszszony testének tisztasága úgy őriztetnék, hogy soha férje meg ne ismérné, hanem a mint *Credo*-ban vallyuk, szűzen maradna, ki hiheti, hogy az Isten Fiának méltóságáért sokkal inkáb nem őriztetett Aszszonyunk lelke, hogy az eredendő bűnáltal ördög hatalmába ne essék? Éktelembűl mocskollya a lelket az eredendő bűn, hogy-sem a házasság gyönyörüsége a testet. Nem kel azért kételkednünk, hogy ha Isten a földi paradicsomeleibe tüzes kardal *Kérubin* [2] Angyalt állatott őrizőjűl, inkáb megőrizte, [3] *Hortum conclusum,* békerített kértét, hogy ördög birtokába ne jusson. Ha a mely csipke-bokorban Isten vólt, azt a tűz meg nem sérthette, a mely hajóban megtartatott az emberi nemzet, abba a víz-özön nem mehetett. Az-is a Szűz, a kinek méhébe Isten szállott, pokolbél tűz és víz ártalmátúl megőriztetett.

HARMADIK bizonyság Christus Urunknak fiúi kötelességéből vététik. Két dologra kötelezi Isten a fiakat: eggyik az, [4] hogy senki attyát, annyát ne átkozza, és a ki ez-ellen vét, megölessék. Megfogyatkozott ebben Christus, ha eredendő bűnben hadta fogantatni Szent Annyát. Mert valaki eredendő bűnben vagyon, *Filius iræ, Ephes. 2. v. 2.* Haragnak fia; *Peccator, in condemnationem, Rom. 5. v. 19. 18.* Kárhozatra méltó. Tehát Isten átkában vagyon; mert az igaz Bíró [5] átkozottaknak mongya mind azokat, valakik kárhozatra méltók. És a mint Szent *Gergely* magyarázza, az eredendő bűnre-nézve mondotta Szent *Jób* és *Jeremiás* [6] átkozottnak az étszakát, *in qua conceptus est homo,* mellyen fogantatik ember. Jaj! ki hiheti, hogy az a Fiú, melynél soha job fiú nem vólt, azt az Anyát, melynél soha job anya nem találtatott, valamikor haraggal nézte, valamikor átokba hadta? ki hidgye, hogy Christusnál job fiú vólt. *Pomponius Atticus* esküvéssel dicsekedett azzal, [7] *Se cum matre nonagenaria nunquam in gratiam rediisse,* hogy kilenczven esztendős Annyával soha meg nem békéllett, mert soha vélle egybe nem veszett. Ezt bezzeg nem mondhatta a legjob Fiú a legkedvesb Anyának, ha valamikor haragutt Szent Annyára és mint ellenségét átok-alat tartotta.

Másik kötelessége a fiaknak az, hogy tisztellyék szűléjeket; nem-csak úgy, hogy külső *Ceremoniák*-kal és szép szóval mutassák

[1] Hebr. 13. v. 4.
[2] Gen. 3. v. 24.
[3] Cant. 4. v. 12.
[4] Exo. 21. v. 17. Lev. 20. v. 9. Prov. 20. v. 20. Matt. 15. v. 4. Marc. 7. v. 10.
[5] Matt. 25. v. 41.
[6] Job, 3. v. 1. 2. Jerem. 20. v. 10.
[7] Ravisius Theatri Philosophici, li. 5. c. 28.

kötelességeket, hanem, hogy szüléjek életét és tisztességét magok veszedelmével-is óltalmazzák. Ezt cselekedte *Enéas,*[1] ki édes attyát, *Per flammas et mille sequentia tela,* tüzek- és nyilak-közöt, vállán vitte-ki a *Trója* romlásából. Ezt mivelte, [2]*Cimon, qui patri sepulturam, voluntariis vinculis emit,* ki dícsíretes rabságra adta magát, hogy attyának holt testét kiváltaná és tisztességes temetéssel takartatná. Ha testi életét és bőcsülletit szűléinknek tartozunk óltalmazni, annyival nagyob kötelességünk vagyon, hogy lelki életet és böcsülletit őrizzük, menyivel nagyob a lélek a büdös testnél.

[1] Virgilius.

[2] Valerius, lib. 5. Cap. de Pietate.

Ki nem láttya, mely igen megfogyatkozott Christus ebben, ha az ő Szent Annyát eredendő bűnben hadta? Mert miképpen tisztelte Christus Aszszonyunkat, ha minden veszedelem- és fáratság-nélkül, csak akarattyával mególtalmazhatván őtet legnagyob és ártalmasb romlástúl és kissebségtűl, tudni-illik a kárhoztató bűntűl, meg nem óltalmazta? Micsoda tisztelet és böcsüllet az, hogy eléb sárba hadgya esni Szent Annyát, az-után tisztogassa? eléb ördög rabságába, Isten átkába, örök kárhozat méltóságára bocsássa szűléjét, az-után csinnyosítcsa? ki hidgye, hogy a Menynek, földnek Teremtő Istene édes Annyát, kedves jegyesét eléb halálos ellenséginek csúfolására és rabságára adta, az-után jegyzette magának? Az emberek-közöt mondhatatlan gyalázat vólna, ha ki annyát vagy mátkáját minden fáratság-nélkül mególtalmazhatván az úndok *Tatárok* rabságátúl, meg nem óltalmazná; mentűl illetlemb ez a nagy Istenhez? Ha az emberek akarattyok-szerént választhatnának anyát mint az Isten Fia választhatott, mivel eléb volt az annyánál, vallyon találkoznék-é, ki oly anyát választana, mely eléb tisztességtelen gyalázatba kevertetnék? Nem akarta Isten,[3] hogy az ő papja özvegy feleséget vegyen, hanem tiszta szűz-leányt, ki hidgye, hogy a kinek gongya vólt papja feleségének tisztaságára, nem vigyázott Annya tisztaságára, hanem oly anyát választott, kit eléb megrútította az ördög eredendő bűnnek fertelmességével?

[3] Lev. 21. v. 13.

Bóldog Aszszonyt sok testi, lelki áldásokkal tisztelte Szent Fia, mert teste szűzen maradott, fájdalom-nélkül szűlt, szüléssel Isten Annya lett. Lelke oly tiszta vólt, hogy tellyes életében legkisseb bűnt nem cselekedett és minden áldásokkal tellyesedett. Ha választani hadtak vólna a szeplőtelen Szűznek, mind-ezektűl az ajándékoktúl üressen maradott vólna inkáb, hogy-sem egy szempillantásig Isten átkába és haragjába esett vólna, mert veszedelmesb és gyalázatosb ördög rabságában esni és egy szem-pillan-

tásig Isten haragjában lenni, hogy-sem mind-azok az ajándékok-nélkül maradni. Ha valaki arra jút, mint *Matatias* vagy *Susanna,* hogy választani kel a kettő-közzűl: vagy hogy bűnbe és Isten haragjába essék, vagy hogy életét és tisztességét elveszesse, sőt bűn-nélkül pokolba mennyen: tartozik minden ember azt választani, hogy inkáb elveszt mindeneket, hogy-sem Istent megbáncsa, mert veszedelmesb gonosz és ártalmasb gyalázat a bűn minden egyéb romlásnál és kissebbségnél. Nem-is méltó Isten szerelmére, a ki valamit nagyobra böcsül az Isten szerelménél. Ha azért megkérdették vólna Aszszonyunkat, azt választya-e, hogy említett sok ajándékival ékesítcse Isten az ő testét és lelkét és bár kevés ideig Isten ellensége és ördög leánya légyen? vagy azt kívánnya, hogy bátor az említett áldásokban része ne legyen, csak soha Isten haragjába és ördög rabságába ne essék. Bizonyoson azt választotta vólna, tartozott-is azt választani, hogy minden egyéb böcsüllet-nélkül maraggyon inkáb, hogy-sem Isten átkába essék. Ha azért Bóldog Aszszony, Istennek töb ajándékinál nagyobra böcsüllötte és nagyob örömmel vette az eredendő bűntűl-való szabadúlást, ki hidgye, hogy a ki *Ádámot* és *Évát,* a ki a mennyei Angyalokat bűn-nélkül teremtette, édes Annyát azzal nem tisztelte, sőt kedvét szegte illyen méltó kívánságában?

Talám azt mondod ezekre, hogy mikor Bóldog Aszszony eredendő bűnbe esett, még akkor nem vólt Christus Annya; azért nem tartozott a Fiú Isten őtet akkor tisztelni és óltalmazni mint Annyát. Tudatlan fogás ez. Mert először: ha csak az-után illett az Isten Fiához, hogy Szent Annyát tisztellye, minek-utánna született: megtompúlnak és erőtlenné lesznek minden bizonyítások, mellyekkel az Anyaszentegyház állattya, hogy Bóldog Aszszony, Annya méhében megszenteltetett. Születésében Szent vólt és Szent Fia szűlése-előtt-is bűnt nem cselekedett. Másodszor: eszünkben kel tartanunk azt a külömbséget, mely Aszszonyunk szülötte- és egyéb anyák fia-közöt vagyon. Egyéb fiaknak csak születések-után kel annyokat tisztelni, mivel születések-előt nem vóltak és annyokra sem vigyázhattak, de a *Mária* Fia örökké vólt. És miképpen Isten *Jeremiást* ismérte, [1] minek-előtte annya méhében formálná; miképpen hív szolgáit világ kezdeti-előt elválasztotta, úgy Bóldog Aszszonyt világ kezdete-előt annyává és jegyesévé választotta. Azért illyen kegyes Fiú, illyen böcsülletes Anyát, künnyen és múnka-nélkül óltalmazhatván, illendő vólt, hogy, [2] *Terra sacer-*

[1] Jerem. 1. v. 5. Ephes. 1. v. 4.

[2] Gen. 47. v. 26.

dotalis, a fő papi-fejedelem földe szabados lenne az ördög adójátúl. És ha böcsülletiben jár a vő-legénynek, hogy a kit feleségűl akar venni, annak tisztaságát és tisztességet a házasság előt-is óltalmazza, az isteni kegyelmesség sem fogyatkozhatott-meg a Bóldog Aszszony óltalmazásában.

NEGYEDIK bizonyság: Aszszonyunk fogantatásának innepléséből vétetik. Igazán írja Szent *Tamás,* [1] hogy mivel az egész *Ecclesia* meginnepli a Bóldog Aszszony születését, következik, hogy, *In ipsa nativitate fuit sancta,* szent vólt születésében, mert, [2] *Non celebrat Ecclesia festum, nisi pro aliquo sancto;* csak azt innepli az Anyaszentegyház, a mi szent. Ugyan-ezent írja Szent *Bernárd.* Ebből világoson következik, hogy Aszszonyunk fogantatása bűn-nélkül vólt. Mert miképpen az Anyaszentegyház oly ember napját nem illi, a ki szent nem vólt, úgy oly cselekedet napját sem illi, mely szent nem vólt; mivel az inneplés arra-való, hogy Istennek hálákat adgyunk a szent embernek vagy szentséges cselekedetnek áldásaért. Az-is bizonyos, hogy noha Szent *Bernárd* és Szent *Tamás* idejében a *római Ecclesia* nem illette a Bóldog Aszszony fogantatását, a mint írja Szent Tamás, *3. Parte, quæst. 27. art. 2. ad 3.,* de most megilli az egész keresztyénség. Ha bűnben fogantatott Aszszonyunk, nem szentelni, hanem átkozni kellene az ő fogantatását, miképpen Szent *Jób* [3] átkozta az étszakát, mellyen Isten haragjában fogantatott. Mivel azért minnyájan innepellyük a Bóldog Aszszony fogantatását és megköveznők, a ki átkozottnak merné mondani azt a napot, mellyen az Urunk Szent Annya, az üdvösség piros hajnala fogantatott, meg kel vallanunk, hogy szentséges vólt és inneplést érdemlett az Aszszonyunk fogantatása, mert nem fogantatás-után-való szentelést, hanem fogantatást innepel az Anyaszentegyház. És [4] a *római* Pápa átok-alá vetette, a ki ezt az innepet [5] más névvel nevezné és nem *Conceptionis,* fogantatás innepének.

Mind-ezekből kitetczik, mely méltó, illendő és hihetséges, hogy a Christus Szent Annya, eredendő bűn-nélkül fogantatott. De bár semmi jelenségünk errűl nem vólna-is, törvény és igazság az, a mit minden bírák erőssítnek és követnek, hogy mikor valakirűl kérdés vagyon, ha rab-e vagy szabad ember? Bűnös-e vagy bűntelen? szabadnak és bűntelennek kel itílni valamíg, *Indubitatis indiciis et luce clarioribus,* világos, fényes, kétség kirekesztő bizonyításokkal rabnak és bűnösnek nem mutattatik. És valamíg bizonytalan, ha vétkes vagy ártatlan valaki, nem szabad kárhoz-

[1] S. Thom. 3. parte qu. 27. art. 1. sed contra.

[2] Bern. ep. 174. Ortum Virginis indubitanter sanctum habeo. Nec fallitur Ecclesia, sanctum reputans nativitatis ejus diem. Quomodo festus habeatur qui minime sanctus est, conceptus?

[3] Job, 3. v. 2.

[4] Gregor. 15. Constit. Anni. 1622.

[5] Festum Sanctificationis: ut voluit S. Thom. 3. par. qu. 27. art. 2. ad 3.

[1] Arist. Problem. Sect. 29. qu. 13.

tatni, mert ha véteni kel, [1]job vétkezni abban, hogy a bűnöst megmencsük, hogy-sem abban, hogy az ártatlant kárhoztassuk. Ez így lévén, mikor ez a kérdés, ha vólt-e valaha Bóldog Aszszony ördög rabja és kárhozat taplója? Bár világos jelenségi ne vólnának-is szabadságának és ártatlan szentségének; csak azért, hogy nyilván való bizonyságokkal meg nem mutatódott vétkessége, hanem vétek- és tévelygés-nélkül óltalmazhatni az ő tisztaságát, tartozunk ártatlannak itílni Aszszonyunkat; és a mit aítatoson mondott *Scotus* Christus-rúl, azont mondani *Máriá*-rúl: [2]*In commendando Christum, malo excedere, quam deficere in laude ipsi debita; si propter ignorantiam oportet in alterum incidere;* ha tudatlanságunk valamiben által-hágja a czélt, inkáb akarunk a Bóldog Aszszony tiszteletirűl, valamit fellyeb mondani, hogy-sem megfogyatkozni.

[2] Scot. 3. Dist. 13. quæst. 4. q. Quantum ad secundum.

Meghallátok keresztyének a Bóldog Aszszony méltóságát és fogantatásának tisztaságát. Ezekből megérthetétek, mely méltó, hogy minnyájan tisztellyük az Úrnak Szent Annyát. De eszetekbe vegyétek, hogy semmivel kedvesben nem tiszteltetik Bóldog Aszszony, mint ha a bűnöket távoztattyuk; semmivel inkáb nem bántódik, mint mikor vétkezünk. Mert igazán írja Szent *Pál,* [3]hogy a kik vétkeznek, *Filium Dei conculcant; et sanguinem testamenti pollutum ducunt;* az Isten Fiát megtapodgyák és váltságunk Vérét megmocskollyák, sőt, [4]*Rursum crucifigunt Filium Dei et ostentui habent,* újonnan csúffá tészik és megfeszítik az Isten Fiát. Gondold minémű szemmel nézi Bóldog Aszszony Szent Fia gyalázattyát?

[3] Hebr. 10. v. 29.

[4] Hebr. 6. v. 6.

Ez azért nagyob és kedvesb tiszteleti Aszszonyunknak, ha magunkat tartóztattyuk a bűnöktűl. Mindaz-által, ha vétkesek vagyunk-is, meg ne szűnnyünk a Bóldog Aszszony szolgálattyátúl, mert oly könyörűletes ez a Szent Szűz, hogy Isten-előt-való könyörgésével a bűnbe-merűlt embereket-is számtalan veszedelmektűl óltalmazza és az ördögöt zabolázza, hogy kedve-szerént ne kegyetlenkedgyék. Azért, ha gyarlóságod vagy avasodott gonosz szokásod bűnbe taszigál, meg ne szűnnyél a Bóldog Aszszonyhoz-való aítatosságoktúl, mert *Mária* irgalmasságnak Annya lévén, könyörűl a bűnösökön és valakinek Isten oly malasztot ád, hogy Bóldog Aszszonyhoz aítatos, nagy reménsége lehet üdvösségérűl. Azért akarta Isten, hogy a Bóldog Aszszony nemzetséginek származása rendiben csak oly bűnös aszszonyok neveztetnének, kiknek esetit a Szent Irásban talállyuk, hogy a bűnös anyák leányátúl irgalmasságot reménlenénk.

Oh áldott Szűz! Oh főpapi-fejedelmek [1] virágozó veszszeje! Oh szentséges [2] lajtorja, mellyen nem az Angyalok, hanem az Isten Fia szállott hozzánk! Oh mennyei [3] *Aquæductus,* áldomások csatornája és folyó-vize! Oh bűnök [4] lángjátúl nem perseltetett rósa! Oh [5] Testamentom Szekrénye, melyben nem kő és veszsző vagy *Manna,* hanem mennyei tár-ház kincse vagyon! Te-előtted földre borúlok és nem-csak predikállásimban felvállalt fáratságimat tekezed-által Istenemnek nyújtom, hanem elsőben, bűnös fejemnek, az-után ennek a te országodnak te-általad irgalmat kérek. Édes Aszszonyunk, *Monstra te esse Matrem,* ismértesd-meg, hogy Christus Annya vagy és a te Fiad nem aláb böcsül téged, mint *Salamon* az annyát, kinek arra felelt, [6] *Pete mater, neque enim fas est ut avertam faciem tuam;* hogy a mit kér, megnyeri. Kérjed Szent Fiadat, hogy a *Magyar* nemzetben gerjeszsze fel az elalutt aítatosságot, gyomlállya-ki az eretnekségeket, zabolázza a káromlókat, világosítcsa a bűnbemerűlteket és hozzon-ki mindeneket a bűnök és tévelygések setétségéből, hogy minnyájan egy szűvel, lélekkel, híven és igazán szolgállyunk teremtőnknek. Amen.

[1] Num. 17. v. 8.
[2] Gen. 28. v. 12.
[3] Eccli. 24. v. 41.
[4] Exod. 3. v. 2.
[5] Heb. 9. v. 4. 3. Reg. 8. v. 9.
[6] 3. Reg. 2. v. 20.

A KERESZTYÉN OLVASÓHOZ.

Szándékom vala, hogy még egy-néhány Predikácziókat kiterjesztek, mellyek üszögében vannak irásim-közöt.

A Szent *Martirok* innepére, a keresztyéni erősségnek dücsösségesb cselekedetérűl, a mártiromságrúl akartam tanuságot adnom.

A Szent *Doktorok* innepén meg akartam mutatni, miben ál a keresztyéni szentség és bőlcseség.

A Szent *Confessorok* napján arrúl akartam szóllani, hogy a jámborság künnyeb és gyönyörűségesb a feslett életnél.

A Szent *Szüzek* innepén a szűzesség méltóságát akartam ismértetni.

Ezen-kívül Bóldog Aszszonyrúl, Szent *István* királyrúl, Szent *Ferencz*-rűl és töb nevezetesb Szentekrűl sok predikácziόim jegyzésben vannak.

De mivel ez a könyv felettéb öregbedett, és romlott egésségem derék munkára alkalmatlanná változott, it végezem predikáczióimat.

Hanem a mit Karácson napján sok és nehéz akadozással, sőt félbenszakasztással predikállottam utólszor *Nagy-Szombat*-ban, 1635. év végén, mivel készen vagyon, ki hagyom nyomtatni. Álítom, hogy ez lészen vége a negyven esztendőtűl-fogva-való predikállásomnak, mert mellyem fuladási, hurutok és belső szelek szaggatási, emlékezésem fogyatkozási, fogaim kihullási, egyéb minden napi sok nyavalyákkal egyetemben, alkalmatlanná tettek a predikállásra. Hanem Istent alázatoson kérem, hogy tegye gyümőlcsössé a hívek lelkében eddig-való tanításomat, nékem pedig adgyon bóldog kimúlást az árnyék világból. Amen.

KARÁCSON-NAPI PREDIKÁCZIÓ.

Igazán írta Szent *Ágoston,* hogy, *Nativitas Christi, potentiam divinitatis honorat,* a Christus születése ismérteti és böcsülteti az isteni hatalom felségét, mert ennél nagyob ajándékot nem adhatott Isten, ennél foganatosb esztent nem talált, mellyel az embert engedelmességre és tekélletes jóságok buzgóságára édesdebben hóldoltatná. Azért hogy minden üdők folyásában előttünk forogna ez a csudálatos jó-tétemény, sok-képpen belénk-óltatott az emberré lett Isten születésének emlékezése.

Szent *Pál* a Soltár szava-után írja, [1]hogy az Isten Könyvének, a Szent *Bibliá*-nak első kezdetin, *In capite Libri,* iratott a Fiu Isten testesülése. Mert a teremtésben eléb ékesíttetett és virágozott a főld, hogy-sem az egek nappal, hólddal és csillagokkal fényeskednének. Mivel világ kezdetinek harmad napján [2]termőfákkal, jó-illatú virágokkal, zőldellő füvekkel díszeskedett a főld, az egeket pedig negyed napon fényesítette Isten nappal és hóldal és csillagokkal. Ennek oka az, mert a született Christus első szállása főld vólt, azért Christus böcsülletiért elsőben-is az Urunk szállását ékesítette Isten a teremtésben.

Tertullianus írja, [3]hogy Isten *Ádámot* szűz földből teremtette, mellyet eléb sem eke nem tördelt, sem vetemények magva nem soványított, ezzel akarván a Christus Testének férfiú mag-nélkül-való születését hitelessé és böcsülletessé tenni. Ugyan arra czélozott [4]Szent *Lukács,* mikor a Christus *Genealogiá*-ját *Ádám*-ig felvivén, azt írta, hogy Ádám, *Fuit Dei,* atya-nélkül, csak magán Istentűl vette emberségét.

Az-is a Christus Testét tisztelte, hogy noha künyű lehelléssel adta Isten a lelket [5]*Ádám*-ba, de a testet, *Formavit de limo,* földből formálta, az-az, [6]miképpen a fazekas meglágyíttya a földet, meggyúrja a sárt, azután terjeszti és formállya, úgy éppítette Isten az *Ádám* testét. Vallyon miért kellett a sár körűl ennyi múnka? Oka az, mert mikor, [7]*Limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus,* Isten a sárt forgatta, dagasztotta, a Christus Testét böcsüllötte. A fiak lelkét az anyák nem nemzik, hanem azt [8]Isten adgya, a test pedig testből vétetik. Mivel azért az *Ádám* testéből származott a Christus Teste, mellyet a Szent Lélek Bóldog Asz-

[1] Hebr. 10. v. 7.
[2] Gen. 1. v. 12. 13.
[3] Tert. de Carne Christi. c. 27.
[4] Luc. 3. v. 38.
[5] Gen. 2. v. 7.
[6] Eccli. 33. v. 13. Jerem. 18. v. 6. Rom. 9. v. 21.
[7] Tertull.
[8] Eccls. 12. v. 7.

szony véréből éppített, a Christus Testének böcsülletiért kedvesen forgatta Isten a sárt, hogy abból testet formállyon.

Végezetre, mikor Isten *Ádám*-nak azt mondotta, [1]*Ecce Adam, quasi unus ex nobis;* Ihon *Ádám,* ollyan, mint egy közzűllünk, adóssá tette magát, hogy a Szent Háromság eggyik személye megtestesül. Mikor a kígyót azzal fenyegette, [2]hogy az aszszony magva megtöri fejét, kötelezte magát emberi testben születésre és baj-vívásra.

[1] Gen. 3. v. 22.
[2] Gen. 3. v. 15.

Nem-csak a teremtésben példáztatott a Christus születése, hanem az-után-is választott népe-közöt fentartotta Isten ennek emlékezetit mind [3]világos igéretekkel, mind a külömböző áldozatok árnyéki példájával; mert minden áldozatok, [4]*Umbra futurorum, Corpus autem Christi,* a Christus testének árnyéki vóltak.

[3] Gen. 22. v. 18. Deut. 18. v. 15. etc.
[4] Colos. 2. v. 17.

Keresztyének, megtellyesedtek az igéretek; elmúltak a homályok, valósággá lettek a példázó árnyékok. Azért hirdet az angyal nagy örömet, [5]mely minden nemzeteket megvígasztal; mert ma született nékünk az Üdvözítő. Ha ebben az örömben részesűlni akarunk, *Transeamus usque Betlehem, et videamus Verbum hoc; jer mennyünk Betlehembe igaz hitünk elmélkedésével, és lássuk az az emberré lett Igét; hogy érthessük, minémü hasznot kel ebből a születésből várnunk és vennünk.*

[5] Luc. 2. v. 10.

Propositio.

A Szent Lélek, akarván ismértetni végét és hasznát a Christus jövetelének, azt mongya, hogy az igért *Messiás* vitézkedő bajnak lészen; harczolni és hadakozni jő e világra. Az ő tiszti az, hogy, [6]*Accelera, velociter spolia detrahe, cito prædare;* gyorsalkodgyék; siessen az erővel nyertnek elvonásával; hamar prédállyon; [7]uralkodgyék ellenségi-közöt; sokak fejét egybe-roncsa; [8]az ellenség vérében áztassa ruháját és lába-alá tapodgyon mindeneket, a kik ellene-tusakodnak. Szent *Lukács*-is, akarván jelenteni, hogy Christus harczolni jött e világra, azt írja, hogy mihent született, [9]*Multitudo militiæ cælestis,* a mennyei vitézek sokasága kimutatta magát hadakozó capitánnya szolgálattyára és megjelentette, micsoda zászlója vagyon ennek a had-viselőnek, azt mondván: *Hoc vobis signum;* hogy az ő jel-zászlója egy darab posztó és a jászol.

[6] Isai. 8. v. 1. 3.
[7] Psal. 109. v. 2. 6.
[8] Isai. 63. v. 3.
[9] Lucæ 2. v.

Nem szükség azokrúl az erős baj-vívásokrúl emlékeznünk, mellyekkel Christus öreg-korában vagy az ördögöket meggyőzte, mikor a pusztában megszégyenítette és az emberek testéből kiűzte; vagy a bűnösöket meghóldoltatta és a gonoszságok torkából kivonta; vagy a Kereszt-fán Szent Vérének veres-tengerébe merítette halá-

lunkat és kárhoztató bűneinket; vagy halála-után pokolra szálván, a rabok tömlöczét megüressítette és az ördögöt lánczra vetette: hanem szóllyunk csak arrúl a harczrúl, mellyet jövendőllött *Isaiás,* mikor azt mondotta: [1]*Antequam sciat puer vocare matrem suam, auferet spolia:* hogy szóllatlan gyermekségében megfosztya ellenségit, mert mihent született és jászolba tétetett Christus, ottan hozzá kezdett a győzedelmes hadakozáshoz; csakhogy, miként Achab, [2]*mutato habitu,* királyi őltözetiből levetkőzvén ütközött, úgy Christus a mí rongyunkba őltözve hadakozott, titkolván isteni hatalmát és méltóságát. És úgy hadakozott, mint Szent *Dávid,* ki ollyan vólt, [3]*Quasi tenerrimus ligni vermiculus,* mint a gyenge szú-féreg, mely nagy csendeszen, de hatalmason elrágja, erőtleníti, porrá tészi és egybe-rontya az erős gerendát. Christus Urunk-is csendeszen, de győzedelmesen harczol a jászolból.

[1] Isai. 8. v. 4.
[2] 3. Reg. 22. v. 30.
[3] 2. Reg. 23. v. 8.

Három rend-béli ellenséggel harczolt ez a mennyei bajnak az istálló korláttyában: a világ-pompájával, a földi nyomoruságokkal, az emberek szívének keménységével.

Első baj-vívása Christusnak a világ kevélységével és pompájával vólt, mert ezeket földre tapodván, híveivel-is megútáltatta. *Farao* megparancsolta vólt *Egyiptom*-ban, [4]hogy valamennyi fiok születik a sidóknak, mind vízbe hánnyák. Azért, kételenségtűl viseltetvén a *Moyses* annya, [5]káka-szatyorba csinálván fiát, a vízszélire tevé. A *Farao* leánya förödni menvén, reá-talála a gyermekre; felnevelé; [6]*Adoptavit in locum filii,* fiává fogadá, és mivel vízből emelte vala fel, *Moyses*-nek hívá, az-az vízből tartatottnak, mivel az ő nyelveken *Mo* vizet jegyez, *Yses* pedig megtartatottat. [7]Egykor a leány arra kéré attyát, hogy hólta-után *Moyses* lenne királlyá; és mivel a király-is szerette az eleven gyermeket, mulatozván vélle, fejébe tette királyi coronáját; de azt *Moyses* kiragadván fejéből, földhöz ütötte és lábaival tapodta. Ebből az *Egyiptom* papjai azt jövendőllötték, hogy ez a gyermek az *egyiptomi* királyságot minden pompájával földhöz veri. Nagyob okkal mondhattyuk az istállóban született Christusrúl, hogy a világ dücsösségét és pompáját megcsúfolta és földig alázta, mikor királyi pálczáért istállót, drága őltözetért posztó rongyot, háló-ágyért jászolt választott.

[4] Exod. 1. v. 22.
[5] Exod. 2. v. 3.
[6] v. 10.
[7] Josephus, 2. Antiq. cap. 5.

A világi urak és fejedelmek, mivel természettel, betegségekkel, halállal és több világi fogyatkozásokkal hasonlók akár-mely középemberhez, fris őltözetre, hímes palotára, nagy udvar-népére szaggatnak, hogy belső fogyatkozásokat külső fényességgel fedezzék.

A hamis istenek-is, *In excelsis, in lucis,* magas hegyeken, szép, sűrü, zőld erdőkben rendeltek tiszteletekre-való templomokat, hogy alacsonságokat a hegyek magasságával böcsültetnék és lakó-helyek szépségétűl kóldúlnának méltóságot, mely magokban nem találtatott. De a *Betlehem*-ben született Isten-Ember isteni felségek dücsösségével bévelkedvén, külső pompából, királyi készűletekből, tekíntetes helyek ékességéből nem várta és vette méltóságát; hanem, hogy hiuságnak és semminek mutatná, a min az emberek ily igen kapnak, sem palotát és színes köntöst, sem czifra udvart és magas hegyeken zőldellő erdőket nem rendelt születésére; [1]*Humilitatis officinam,* alázatosság mű-helyét, jászolt és istállót választott, hogy a világ kevélységén győzedelmet venne, minek-előtte szóllani tudna. És, ha *Éva* anyánkkal ollyanok akarunk lenni, mint Isten, megmutatná, miben kel e világon keresnünk az Istenhez-való hasonlatosságot.

[1] August. Serm. in Natali Domini.

Mikor *Goliád*-dal megütközött *Dávid,* [2]nem őltözött a *Saul* király fényes pánczélába, aranyas sisakjába; köves szablyáját sem kötötte óldalára; hanem paraszt fegyverét, bottyát, parittyáját ragadta, és öt sima követ választván, azzal verte agyon a hústornyot. A *Dávid* Fia, Jesus, ama kegyetlen óriást, a kevélységet, mely az Angyalt Meny-országban, *Ádámot* Paradicsomban isteni felségnek és tudománynak kívánásával meggyőzte: főldhöz akarván verni, nem forgatta azokat a fegyvereket, mellyekkel a világi bőlcsek ékes szókkal, tettetes okokkal, nevezetes példákkal, ártalmas károk számlálásával zabolázták az emberi kevélységet és elhitették a világ javainak böcstelenségét; hanem születésének istállójával, pólájának posztócskájával, bőlcsőjének jászolával úgy megismértette és elhitette a világ pompáinak hiuságát, hogy az ő példájára-nézve az Isten hívei a múlandó világ dücsösségét nagyob igyekezettel kerűlték, hogy-sem űzik a világ fiai.

[2] 1. Reg. 17. v. 38. et seqq.

Valaki elhiszi, hogy a született Jesus, [3]*Scit reprobare malum et eligere bonum,* megtudgya a jót a gonosztúl választani; valaki a keresztyén hitnek tanításából vallya, hogy Christus hatalmában és tehetségében vólt, minémű állapatban akart születni és élni: ha észtül nem üres, megtanúlhattya a Christus jászolából, hogy a világi dücsösségeket és bévelkedő állapatokat semmire böcsüllötte, a ki ezek-nélkül akart világra jőni.

[3] Isai. 7. v. 15

Minden ékes beszédek hitetésénél, minden emberi okoskodások harczolásinál, minden egyéb példák erejénél foganatosb vólt a Christus jászolának alázatossága, melyre-nézve számtalan világi

nagy urak, aszszonyok, sőt császári és királyi nemből származott fejedelmek, megútálván a világ kevélységét és dücsösségét, Clastromok pusztájába rekeszkedtek és minden alázatosságok fogyatkozásinak gyakorlásában fogyatták életeket.

Második harcza az Üdvözítő Gyermeknek a világ nyomoruságival és sanyaruságival vólt, hogy ezek félelmét kivagdalná szolgái szívéből, születésének sanyaru állapattyával. Irtózik a romlott természet a világi fogyatkozásoktúl és szenvedésektől; de hogy ezek ellen szívet és bátorságot adna Christus, mihent születék, szembe szálla és győzedelmes baj-vívással megütközék ezekkel-is.
[1] 1. Reg. 19. v. 1. 11. *Dávidot* veszteni akarván *Saul,* [1]házára kűlde, hogy lekonczollyák. Az okos *Michol* egy ablakon alá-bocsátá *Dávidot;* ágyában pedig képet tén és kecske-szőrrel béfedé a kép fejét, mínt-ha az vólna a haja. A *Saul* vitézi, bérohanván a házba, minden dühösségeket a képre fordíták és azt vesztegeték, vagdalák. Ihon a szabadító Christus példája. Az egész emberi nemzetre haragutt az Isten és minden nyavalyákat az ő romlására készített; de az okos Szűz *Mária* emberi ábrázatba őltöztette az Isten Fiát és világra szűlvén, posztóba takará, jászolba helyhezteté, hogy az Isten haragjának boszú-álló sanyarusági, mellyek az emberi nemzetet kínozták, mindenestűl ő-reá-rohanván, fogokat ő-benne rontanák, dühösségeket ő-rajta tőltenék.

Nem ok-nélkül nevezi *Isaias* az Üdvözítő Christust bástyának
[2] Isai. 26. v. 1. és bástya-előt való rakásnak, [2]*Murus, et antemurale:* mert miképpen a szállott várasban minden lövések a bástyán esnek; azt ássák;
[3] Hebr. 4. v. 15. azt rontyák golyóbisokkal; azt ostromollyák bérohanásokkal: [3]úgy a Christus emberségét, születésétűl-fogva életének utólsó szempillantásáig, a bűntűl megválva, minden fogyatkozások, alkalmatlanságok, sugorgások, üldözések, romlások úgy ostromlották, mint a szállott vár bástyáját vagy a czélúl tett tárgyot.

Nézzed, mint veri ezt a bástyát a gyalázat és kissebség! szál-
[4] Luc. 2. v. 7. lást nem talála *Betlehem*-ben, hanem mikor házrúl házra járt vólna a várandó Szűz, mint emberek szemetét, mindenüt kirekeszték. Azért istállóba kelle térni, barmok-közzé kelle szállani, jászolba kelle bőlcsőztetni Szent Fiát. Tekíncsd, mint reá-nehezedett a fogyatkozott szegénység! Az újonnan-született gyenge testet nem
[5] Luc. 2. v. 12. sima gyólcsba, hanem, [5]*Pannis,* kemény posztóba takará Szent Annya; nem puha párnára, hanem szalmára fekteté; nem bőlcsőbe, hanem jászolba helyhezteté. Láthácza, mint sanyargattya és resz-

ketteti a tél hidegsége a Christus gyenge testét! Azért akart Christus oly üdőben születni, melynél hidegeb része nincs az esztendőnek, hogy a mely kemény szelek megégetik a fák és füvek zöldségét, az ő szentséges gyenge Testét-is a hideg istállóban fázlallyák és sanyargassák. Mert ha Christus, ismértetvén, hogy semmit nem kap a világ szépségén, akkor akart halál-által megválni a világtúl, mikor a szép kikelet zőldellése és virágos ékessége legkedvesben mutatta magát: születését akkorra rendelte, mikor legnagyob hidegek és alkalmatlanságok vannak. Végezetre: fordícsd szemeidet arra az órára, melyben az újonnan-született ártatlan JESUS Testét vérbe keverék a környűl-metélés fájdalmival; és eszedbe veheted, hogy minden gyalázat, nyomoruság, fájdalom, mellyet a mí bűnös testünk érdemlett, a született szép JESUS gyenge Testének bástyájára fordíttatott, hogy ot erejek megtompúlván, künnyebbek légyenek a Christus követőiben.

Harmadik ütközete Christusnak a hála-adatlan emberek kemény szívével vólt. Sok-képpen igyekezett azon Szent *Dávid,* [1]hogy *Saul*-nak ellene-való idegenségét és reá-törését enyhítené. El-végre kifogyván egyéb módokból, lesbe álla egy juh-istálló barlangjába, és mikor a *Saul* köntöséből egy darab posztót elmetczett vólna, mutogatni kezdé *Saul*-nak a posztócskát kérvén, hogy ismérje-meg, ha övé az a posztó? Ezzel úgy meggyőzé és töré a *Saul* szívét, hogy a halálos ellenség, attya lén: és *Dávidot* fiává fogadván *Saul,* [2]nagy dícsérettel azt kiáltá: *Fili mi David, justior tu es quam ego;* édes fiam *Dávid,* igazab vagy te én-nállamnál, azért ha eddig ellenségem vóltál, fiam lész ez-után.

[1] 1. Reg. 24. v. 4.

[2] v. 17. 18.

Menyi útat, menyi módot keresett Isten, hogy a feledékeny és hála-adatlan ember szívét meggyőzze és maga hívségére hóldoltassa? *Moyses*-által azzal édesítette a sidó népet szolgálattyának hívségére, hogy noha ő az, a ki az eget, földet, benne-valókkal-eggyüt, semmiből teremtette: [3]*Et tamen patribus tuis conglutinatus, amavi eos;* mind-azáltal oly nagy-hatalmú és méltóságú Isten, ki a felső egek tetejétűl-fogva a főld gyomráig mindeneken uralkodik, a gyarló emberekhez enyvezte magát, azokat szerette. Mi vólt vallyon ez az enyvezés és szeretet? Az, hogy véllek járt a pusztában; út-mutató kalaúz, eledel-szerző sáfár, tanító mester, gond-viselő atya vólt. *Isaias* Próféta-által [4]azt mongya, hogy mint édes anya, kedves fiacskáját ölében hordozta és hízelkedve kereste kedvét az embereknek: de a szépen-tartással [5]délczegekké

[3] Deut. 10. v. 15.

[4] Isai. 66. v. 12. 13.

[5] Oseæ, 4. v. 16.

lettek és elfutottak Istentűl. Nem lévén foganattya a kedvezésnek,
[1] Isai. 9. v. 13. erős csapásokkal is sanyargatta Isten az emberi nemzetet: [1]de
ugyan nem akarta böcsülleni ostorozóját az emberi keménység.

Azért látván Isten, hogy a kemény szívek sem ostorozással, sem jótétemények tengerével nem lágyúlnak: mint valami leshelybe, barmok istállójába szálla, egy darab posztócskánkat kapván, abba takartaték, és nem szóval, hanem cselekedetinek valóságával azt kiáltá: ah, maga-feledett hála-adatlan emberek, mit miveltek? Ez
[2] Psal. 48. v. 13. 21. Joël. 1. v. 17. a büdös istálló, és a barmok barlangja títeket illet, kik, [2]*Comparati jumentis; putruistis ut jumenta in stercore,* bűnötökkel barmokhoz hasonlók vattok és ganéjotokban büszhödtök. De én azért szállottam ebbe a rút istállóba, hogy titeket felemellyelek; hogy istállóért Meny-országot adgyak, ha akarjátok. Ez a rajtamvaló posztó tí rongyotok, mellyet az ártatlanság vesztése-után nyertetek, melybe a végre öltöztem, hogy títeket mennyei bóldogságok köntösével ékesícselek, ha akarjátok. Az emberi természet felvétele-után nem úgy enyveztem magamat hozzátok, mint régen
[3] Baruch. 3. v. 32. 38. a sidókhoz, külső gond-viselések és igazgatások-által, hanem [3]én, a ki az eget, földet teremtettem és vezérlem, isteni felségemet megalázván, földi nyomorúságokra bocsátkoztam, emberré lettem,
[4] Isai. 53. v. 1. a bűnösökkel társalkodtam és, [4]*Cum sceleratis reputatus,* latrok-
[5] August. tom. 9. Manualis c. 26. közzé számláltattam. Mind ezeket akarva szenvedtem, mert, [5]*Ut homines ex Deo nascerentur, primo ex ipsis natus est Deus,* azért lettem emberré, hogy Isten fiai legyetek, ha akarjátok.

Lehet-e oly jéggé-vált hideg szű, mely ezekre meg nem olvad? Mikor a sidó népet hívséges szolgálatra akarta ébreszteni Isten,
[6] 2. Reg. 7. v. 6. azt mondotta nékik, [6]hogy valamíg az *Israël* fiai lakó-földökbe le nem telepedtek, addig ő sem akarta, hogy házat építcsenek néki, hanem sátor alat, táborban strását állott és harczolt népe óltalmáért. Mentűl hatalmasban esztenez és engedelmességre hóldoltat minket a *Betlehem*-ben született Isten-Ember, mikor láttyuk, hogy a mí szerelmünkért nem drága szép ékességekkel fényeskedő sátorban, nem tiszta arannyal borított szekrény-felibe, nem arany *Kerubinok*-és kedves illatok szaga-közzé bocsátkozik érettünk, hanem a büdös istállóba és szalmás jászolba, az oktalan állatok ganéjával büszhödött hajlékba.

Keresztyének, megböcsüllyük ezt a mi Istenünk kegyelmes-
[7] 2. Reg. 23. v. 15. ségét. Ha Szent *Dávid* halálos szomjúsággal kívánta a *Betlehem* forrását, nem azt a vizet, mellyet kiönte, hanem [7]*Fontem aquæ*

salientis in vitam æternam, az örök élet kút-fejét kívánta, mely *Betlehem*-ben fakadott. Ha [1] *Ezechiás* király halála óráján azon siránkozott, hogy eléb hal-meg, hogysem szemeivel lássa a testesült Istent, [2] *Non videbo Deum in terra;* ha [3] Szent *Jób* minden örömét és reménségét abban helyheztette, hogy eljő a Megváltó és azt szemeivel megláttya; ha minnyáján, a Szent Patriarkák és Próféták tüzes kivánsággal várták és óhajtották azt az üdőt, melyben az Isten Fia születik, mí se maradgyunk hátra az újonnan-született Christus szolgálattyában, hanem hitünk vezérlése-után mennyünk *Betlehem*-be, borúllyunk a jászol-eleibe, imádgyuk az emberré lett Istent, adgyunk hálát hozzánk-való nagy kegyelmességeért, tisztellyük és minden szolgálatokkal böcsüllyük őtet. De eszünkbe jusson, hogy miképpen [4] *Jákob* addig nem mehetett *Bétel*-be, nem mutathatott kedves áldozatot, valamíg minden bálványokat elő nem hozatott és el nem temettetett, úgy mí sem lészünk kedvesek *Betlehem*-ben, ha lelkünkből ki nem tisztítunk mindenféle gonosz bűnöket. Mert a kis JÉzus azért jött e világra, [5] *Ut dissolvat opera diaboli,* hogy az ördög alkotmányit, a bűnöket elroncsa és a hon eléb kegyetlen sárkányok és dühös farkasok laktak, ot az-után tisztaság, mértékletesség és minden szentség gyökerezzék.

Semmi üdőben inkáb nem kel távoztatni a bűnöket, úgy-mond *Jeremiás* Próféta, mint mikor, [6] *Fœmina circumdabit Virum,* Bóldog Aszszony szüli Szent Fiát. Mert a végre jött ez a Gyermek a világra, hogy minden tekélletes erkőlcsöket virágoztasson, minden bűnöket elroncson. Azért semmivel inkáb nem tiszteltetik Christus, semmivel kedvesben nem szenteltetik az ő születése innepe, mint-ha mí-is újonnan születünk, és kitérvén gonoszságinkból, [7] gyermeki ártatlanságba őltözünk. Ezt kívánta és külső cselekedetivel példázta az Anyaszentegyház, mikor azt rendelte, hogy az Urunk születése napján három Misét mongyanak a papok és halgassanak, a kik reá-érkeznek: éj-félkor a Fiu Isten [8] öröktűl-fogva-való születésének foghatatlan és magyarázhatatlan setétségét tiszteli. Hajnalban a mennyei harmatnak [9] a szép piros hajnaltúl, Bóldog Aszszonytúl-való születését szenteli, mely noha valamennyire világosb, de mélységes homálytúl nem üres. Fényes nappal, a harmadik Misében az Isten Fiának harmadik születését dücsőíti, mely-nélkül a két első születés Meny-országba nem viszen. Ez a születés, mellyel Christus a mí lelkünkben születik. Ő-maga mongya édes Üdvözítőnk,

[1] Joan. 4. v. 14.
[2] Isai. 38. v. 11.
[3] Job. 19. v. 23.
[4] Gen. 35. v. 3.
[5] 1. Joan. 3 v. 8. Isai. 35. v. 7. Sap. 11. v. 6.
[6] Jer. 31. v. 22.
[7] Matt. 18. v. 3. Efficiamini parvuli.
[8] Psal. 109. v. 3. Miche 5. v. 2.
[9] Osæ, 6. v. 3. Quasi diluculum exgressus ejus.

[1]Matt. 12. v. 50. [1]hogy Annya néki, valaki Isten akarattya-szerént viseli életét. Szent *Pál* írja, hogy szülés-által formáltatik Christus az emberben.
[2]Galat. 4. v. 19. Azért, ha mí Istentűl születünk, [2]mikor bűnünkből kitisztulunk, Christus Urunk-is ugyan-akkor születik a mí szivünkben. Ah keresztyének, mennyivel kegyetlembek vagyunk mí a sidóknál, ha hajlékot nem adunk Christusnak a mí szivünkben, hogy ot szülessék és ot szűllyön minket!

[3]Gen. 42. v. 7. Az *Israël* fiai kedvet addig nem találának *Jósef*-előt, [3]míg *Benjámint* eleibe nem vivék, azért mind-addig, *Durius loquebatur*
[4]Gen. 43. v. 27. *eis,* daraboson szóllott nékik, de mihent *Benjámint* látta, [4]*Clementer resalutavit,* kegyes szókkal üdvözlötte és áldotta őket. Nékünk-is Isten-előt nincs egyéb óltalmunk az istállóban-született Christusnál,
[5]Malach. 4. v. 5. az ő szárnya alat [5]*Sanitas sub pennis ejus,* lehet szabadulásunk, ő-általa nyerhetünk lelki egésséget Istenünktűl. Azért jer, borúllyunk
[6]2. Reg. 4. v. 3. az ő jászolához, imádgyuk őtet, és mint a sidók [6]oly vígan kiáltottak, mikor az Isten Szekrénye hozzájok vitetett a táborba, hogy ellenségek kétségbe-esvén, féltekben jajgattanak, mí-is, hogy szivünk örömét kifakassuk és lelki ellenséginket elijeszük, víg kiáltással énekellyünk. Dicséretes az a Gyermek, ki ez nap születék, etc.

GLORIA PATRI ET FILIO ET SPIRITUI SANCTO.